T. II. 37.

Antonio.

BIBLIOTHECA
HISPANA VETUS.
TOMUS SECUNDUS.

58793

BIBLIOTHECA
HISPANA VETUS,

SIVE

HISPANI SCRIPTORES QUI AB OCTAVIANI AUGUSTI ÆVO
ad annum Christi MD. floruerunt.

AUCTORE

D. NICOLAO ANTONIO HISPALENSI I. C.
Ordinis S. Iacobi equite, patriæ Eccleſiæ canonico, Regiorum negotiorum in Urbe & Romana curia Procuratore generali, Conſiliario regio.

CURANTE

FRANCISCO PEREZIO BAYERIO,
Valentino, Sereniss. Hisp. Infantum Caroli III. Regis filiorum Institutore primario, Regiæ Bibliothecæ Palatino-Matritenſis Præfecto,

QUI

Et prologum, & Auctoris vitæ epitomen, & notulas adiecit.

TOMUS SECUNDUS

AB ANNO M. AD MD.

MATRITI
APUD VIDUAM ET HEREDES D. IOACHIMI IBARRÆ REGII QUONDAM TYPOGRAPHI.
MDCCLXXXVIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

INDEX AUCTORUM

QUI IN HOC SECUNDO TOMO CONTINENTUR.

ASTERISCO NOTATI, SUPPOSITITII VEL FALSO HISPANIÆ ATTRIBUTI; QUI VERO CURSIVO CHARACTERE EXARANTUR ADDITI A NOTATORE IN HAC EDITIONE SUNT.

A

ABdala Narach, pagina 381. columna 1.
Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali, pag. 381. col. 1.
Abel Madi, ſeu Aben Madi, pag. 381. col. 1.
Aben Agatin, pag. 172. num. 321.
Aben Alfange ex Iudæo Chriſtianus, pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 1.
Aben Gezar, pag. 381. col. 2.
Aben, ſeu Ibnu Habar, pag. 382. col. 1.
Aben Jahie Acirovicla, pag. 382. col. 1.
Aben Pace, ſeu Ebn Bajah, pag. 382. col. 1.
Aben Rudianus, pag. 89.
Aben Zohar, pag. 382. col. 2.
Aben Zohar iunior, qui & Ibnu, pag. 385. col. 1. & seqq.
Abi Muhamed Ali, pag. 386. col. 1.
Abi Zelti, pag. 386. col. 1.
R. Abner Burgenſis, pag. 104.
R. Abrahem, pag. 84.
R. Abraham Abenazin, pag. 209.
R. Abraham Bar R. Isaac Bar R. Iehudæ, pag. 355.
R. Abraham Ben Meir Abeneſra Toletanus, pag. 36.
R. Abraham Ben Samuel Chaſdai Barcinonenſis, pag. 36.
R. Abraham Ben Samuel Zacuth Salmanticenſis, pag. 354.
R. Abraham Ben R. Chiiar Barcinonenſis, pag. 36.
R. Abraham Ben R. Iehudæ Barcinonenſis, pag. 104.
R. Abraham Halevî Ben David Ben Dior Toletanus, pag. 36.
R. Abraham Sabah Uliſſiponenſis, pag. 355.
R. Abraham Vivas Ben Sem Tob Aragonenſis, pag. 354.
Abu Bahar Ibnu Chalson, pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Ebn Al Saieg, idem cum Aben Pace, pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, pag. 386. col. 1.
Abu Chalid, pag. 386. col. 1.
Abu Chalim, pag. 386. col 2.
Abu Hamed, pag. 388. col. 1.
Abu Hazen, pag. 388. col. 2.
Abu Labas Cordubenſis, pag. 388. col. 2.
Abu Lcacim Tarif Aben Taric, pag. 388. col. 2.
Abu Nazarus Phatius, pag. 390. col. 1.
Abu Said Honein Ibn Iishaquel Abedi, pag. 390. col. 2.
Abulcacim Abnaçâh, pag. 84.
Abulkaledus Iaſid Ben Abdelgiabar Almarvâni, pag. 3.
Abulkaledus Iaſid, Alradhæus cognominatus, pag. 3.
Ægidius Carrillo de Albornoz Archiepiſcopus Toletanus, pag. 168. num. 295. & seqq.
Ægidius Diaz Poeta, pag. 363.
Ægidius Gil, pag. 65. num. 117.
Ægidius quidam Minorum ſodalis, pag. 356. col. 1.
Æmilius quidam Hiſpanus, pag. 356. col. 1.
Ahmed Muhamedis filius, pag. 390. col. 2.

Aimericus de Gauſa, pag. 356. col. 1.
R. Akiba, pag. 209.
Dux de Alba Poeta, pag. 354.
Albertus de Alauanya, pag. 146.
Albertus Monachus, pag. 13. num. 41. & seq.
Dux de Alburquerque Poeta, pag. 354.
Magiſter Alexander Hiſpanus, pag. 163.
Ali Aben Ragel Toletanus, pag. 390. col. 2.
Ali Albucazem Toletanus, pag. 391. col. 1.
Almeon Almanzoris filius, pag. 391. col. 1.
Alphonſus de Alphama Carmelita, pag. 241. num. 286.
Alphonſus Alvares (Toparcha de Valdecorneja) Poeta, pag. 252.
Alphonſus Alvarus de Illeſcas, pag. 106.
Alphonſus Alvarus de Villaſandino Poeta, pag. 341. num. 853.
Alphonſus de Aragonia Archiep. Cæſaraug., pag. 353.
Alphonſus Aragoniæ & utriuſque Siciliæ Rex, pag. 271. num. 443. & seqq.
Alphonſus Aragoniæ Rex II., pag. 29. & 106.
Alphonſus Aragoniæ Rex IV., pag. 155.
Alphonſus Bonus-Homo Dominicanus, pag. 157. num. 249. & seqq.
Alphonſus Burgenſis, alias de Valladolid, pag. 152. num. 234. & seqq.
Alphonſus Camara, pag. 339. num. 842.
Alphonſus Cardona Poeta, pag. 354.
Alphonſus Carrillo Poeta, pag. 354.
Alphonſus Carrillus de Albornoz. Vide Petrus Carrillo de Albornoz.
Alphonſus Caſtellæ Rex VI., pag. 178.
Alphonſus Caſtellæ Rex VII., pag. 178.
Alphonſus Caſtellæ Rex VIII., pag. 178.
Alphonſus Caſtellæ Rex X., pag. 78. num. 186. & seqq.
Alphonſus Caſtellæ Rex XI., pag. 162. num. 271. & seqq.
Alphonſus Chirino, ſive de Guadalaxara, pag. 213. num. 107.
Alphonſus Didaci à Montalvo Iuriſconsultus, pag. 334. num. 811. & seqq.
Alphonſus de Flores Salmanticenſis, pag. 348. num. 891.
Alphonſus de Fuentidueñas Franciſcanus, pag. 352. num. 922.
Alphonſus Gayosus de Morana, pag. 106.
Alphonſus Gonzalez de Castro Archidiacon. de Toro, pag. 106.
Alphonſus Grammaticus. Vide Halo Poeta.
Alphonſus Hiſpalenſis de Corduba, pag. 318. num. 730. & seq.
Alphonſus Hiſpanus Prædicatorum ſodalis, pag. 155.
Alphonſus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos, pag. 71.
Alphonſus de Madrid, pag. 356. col. 1.
Alphonſus Martini à Toleto, pag. 249. num. 324. & seq.
Alphonſus de Medina Hieronymianus Poeta, pag. 252.
Mag. Fr. Alphonſus de la Monja Poeta, pag. 251.
Alphonſus de Morraña Poeta, pag. 251.
Alphonſus Nuñez de Toledo, pag. 323.
Alphonſus de Oropeſa Hieronymianus, pag. 292. num. 565. & seqq.
Alphonſus de Palentia, seu Palentinus, pag. 331. num. 796. & seqq.
Alphonſus de Paredes, pag. 102. num. 283.
Alphonſus Pecha Epiſcopus Giennenſis, pag. 174. num. 330.
Alphonſus de Peralta, pag. 356. col. 1.
R. Alphonſi (Petri) Ex-Iudæus, pag. 209.
Alphonſus de Portugallia, pag. 161. num. 270.
Alphonſus primus Luſitaniæ Rex, pag. 29.
Alphonſus Ramiri, alias Fernandi, Aurienſis Epiſcopus, pag. 46. num. 6.
Alphonſus Sanchez de Jaen Canon. Tolet. Poeta, pag 251.
Alphonſus de S. Maria, ſive de Carthagena, Burgenſis Epiſcopus, pag. 261. num. 389. & seqq.
Alphonſus de S. Chriſtophoro Prædicatorum ſodalis, pag. 245.
Alphonſus de Silva Poeta, pag. 354.
Alphonſus de Soto Civitatenſis, pag. 350. num. 903. & seqq.

Al-

Alphonſus de Spina Minorita, pag. 279. num. 481. & seqq.
Alphonſus de Toleto Conchenſis, pag. 249. & 304.
Alphonſus de la Torre, pag. 328. num. 776. & seqq.
Alphonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, pag. 255. num. 355. & seqq.
Alphonſus de Vargas Epiſcopus Hiſpalenſis, pag. 170. num. 305. & seqq.
Vicecomes de Altamira Poeta, pag. 354.
Alvarus de Cañizales Poeta, pag 251.
Alvarus Garſias de S. Maria, pag. 240. num. 282. & seqq.
Alvarus Hiſpanus, pag. 82.
Alvarus de Luna Comeſtabilis Caſtellæ, pag. 248. num. 322.
Alvarus de Luria & Mendoza, pag. 66. num. 125.
Alvarus Pelagius, pag. 149. num. 220. & seqq.
Alvarus Ruiz de Toro Poeta, pag. 252.
Alvarus de Villaſcuſa, pag. 205. num. 67.
B. Amadeus Luſitanus, pag. 317. num. 725. & seqq.
Andreas de Albalàt Epiſcopus Valentinus, pag. 47. & 353.
Andreas Cordubenſis Medicus, pag. 205. num. 66.
Andreas de Eſcobar Epiſcopus Megarenſis, pag. 235. num. 260. & seqq.
Andreas Febrer, pag. 106.
Andreas Limòs, pag. 335.
Andreas Muñoz Camaldulenſis, pag. 344.
Angelus Eſtanyol Barcinonenſis, pag. 342. num. 854.
Angelus Pacenſis, pag. 356. col. 2.
RRabb. Anonymi Complutenſes, pag. 354.
RRabb. Anonymi Poetæ, pag. 251.
Anonymi duo, pag. 48. num. 17.
Anonymi duo alii, pag. 61. num. 72.
Anonymi duo libri *del Becerro* auctores, pag. 168. num. 292.
Anonymus, pag. 357. col. 1.
Anonymus Adelantatus de Murcia Poeta, pag. 354.
Anonymus alius, pag. 357 col. 2.
Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
Anonymus alius, pag. 21. num. 74. & seqq.
Anonymus alius, pag. 358. col. 1.
Anonymus alius, pag. 71. num. 148.
Anonymus alius, pag. 101. num. 282.
Anonymus alius, pag. 358. col. 1.
Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
Anonymus alius, pag. 230. num. 82.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 2.
Anonymus alius, pag. 28. num. 105.
Anonymus alius, pag. 360. col. 1.
Anonymus alius, pag. 360. col. 2.
Anonymus alius, pag. 153. num. 241.
Anonymus alius, pag. 360. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.

Anonymus alius, pag. 27. num. 104.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 65. num. 116.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
Anonymus alius, pag. 363. col. 2.
Anonymus alius Burgenſis, pag. 87. num. 225.
Anonymus alius forſan Hiſpanus, pag. 362. col. 2.
Anonymus alius Granatenſis Maurus, pag. 391. col. 1.
Anonymus alius hiſtoricus, pag. 254. num. 354.
Anonymus alius hiſtoricus, pag. 351. num. 915.
Anonymus alius Luſitanus, pag. 357. col. 2.
Anonymus alius Scriptor libri *de las Virtudes*, pag. 318. num. 729.
Anonymus alius Valentinus, pag. 318. num. 732.
Anonymus Archidiaconus Taurinenſis Poeta, pag. 251.
Anonymus Archidiaconus Toletanus auctor Concord. cum Exact. Cam. Apost., pag. 210.
Anonymus auctor operis inſcripti: Cuento de las estrellas, pag. 84.
Anonymus auctor operis: Del Palacio de las horas, pag. 84.
Anonymus Bachalaureus Poeta, pag. 252.
Anonymus Bachalaurus & Artium Magiſter Poeta, pag. 251.
Anonymus Benedictinus, pag. 22. & 28.
Anonymus canonicus Regularis S. Iſidori Legionenſis, pag. 358. col. 2.
Anonymus Catalanus, pag. 358. col. 2.
Anonymus Catalanus alius, pag. 359. col. 2.
Anonymus Civitatenſis Epiſcopus (f. Gundiſalvus I.) pag. 210.
Anonymus clericus Regularis S. Auguſtini, pag. 358. col. 2.
Anonymus cognomento Almenar, pag. 357. col. 1.
Anonymus cognominatus Ochoa de Salazar, pag. 361. col. 2.
Anonymus Comendatarius de Ludueña Poeta, pag. 354.
Anonymus Darocenſis canonicus, pag. 362. col. 1.
Anonymus Epiſcopus Burgenſis, pag. 263.
Anonymus Epiſcopus Hiſpanus, auctor operis inſcripti: Reportorio de la Hiſtoria general del mundo, &c. pag. 162.
Anonymus Epiſcopus ordinis Prædicatorum, pag. 163.
Anonymus Epiſcopus Segovienſis, auctor operis: Peregrina, seu Apparatus Peregrina, pag. 185.
Anonymus Expoſitionis Orationis Dominicæ auctor, pag. 158.
Anonymus Ferdinandi Aragoniæ Regis I. hiſtoricus, pag. 204. num. 61.
Anonymus Ferdinandi Portugalliæ Infantis hiſtoricus, pag. 243. num. 295.
Anonymus Georgii Manriquii Carminum gloſſator, pag. 342.
Anonymus Gerundenſis canonicus, pag. 357. col. 2.
Anonymus Gundiſalvi de Berceo encomiaſtes, pag. 106.
Anonymus Hiſpaniæ chronographus, pag. 16. num. 98.
Anonymus Hiſpanæ hiſtoriæ Scriptor, pag. 168. num. 291.
Anonymus Hiſpanus, seu Arabo-Hiſpanus, pag. 357. col. 1.
Anonymus Hiſpanus de arte veterinaria Scriptor, pag. 144.
Anonymus Hiſpanus Lemoſinus Poeta, pag. 106.
Anonymus Hiſpanus Poeta, pag. 106.
Anonymus Hiſtoriæ belli Sacri auctor, pag. 56. & 60.
Anonymus Hiſtoriæ Roderici Ximenii continuator, pag. 57.
Anonymus interpres Lilii Medicinæ Bernardi Gordoni, pag. 344.
Anonymus interpres operis: Excitatorium mentis in Deum, pag. 155.
Anonymus interpres operis: Memoriale virtutum, pag. 265.
Anonymus interpres operis Petri Oxomenſis: Super libros Metaphyſicorum, pag. 311.

Ano-

Anonymus interpres Tractatus de Febribus *R. Iſaaci Beimirami*, pag. 36.
Anonymus Luſitanus, pag. 357. col. 2.
Anonymus Magnus Caſtellæ Thalaſiarcha Poeta, pag. 354.
Anonymus monachus Benedictinus, pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus Benedictinus, pag. 4. num. 11. & seq.
Anonymus monachus Benedictinus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus monachus Ciſtercienſis, pag. 359. col. 1.
Anonymus monachus Rivipullenſis, pag. 6.
Anonymus Moralium S. Gregorii interpres, pag. 194.
Anonymus operis Rams de flores *auctor*, pag. 164.
Anonymus de Padilla. Vide *de Padilla Anonymus.*
Anonymus de Palma dictus, pag. 352. num. 921.
Anonymus Poematis del Cid *auctor*, pag. 106.
Anonymus Poematis Los Votos del Padron *interpres*, pag. 106.
Anonymus Poeta, pag. 251. num. 334.
Anonymus Poeta alius, pag. 313. num. 705.
Anonymus Poeta D. Ferrandi Cordubenſis Epiſcopi Œconomus, pag. 252.
Anonymus Regum Hiſpaniæ hiſtoricus, pag. 196. num. 24.
Anonymus S. Ioannis Pinnatenſis hiſtoricus, pag. 170. num. 304.
Anonymus, seu Anonymi Hiſpano-Hebræi, pag. 359. col. 2.
Anonymus Toletanus, Philoſophus nuncupatus, pag. 361. col. 1.
Anonymus Valerii Maximi & Lucani interpres, pag. 237.
Fr. Anſelmus de Turmeda, pag. 363.
Antinchus de Bages Cæſarauguſtanus, pag. 296. num. 586.
Antonius Andreas, pag. 142. num. 188. & seqq.
Antonius Bou canonicus Valentinus, pag. 294.
Antonius de Burgos, pag. 313.
Antonius de Canales, pag. 189. num. 396.
Antonius de Canalibus, pag. 178.
Antonius de Caſtellanos, pag. 248. num. 321.
Antonius de Caſtellono, pag. 248.
Antonius Cerdá S. R. E. Cardinalis, pag. 278. num. 473. & seq.
Antonius Garſias de Villalpando canonicus Toletanus, pag. 351. num. 917.
Antonius de Mercede, pag. 210.
Antonius Panormitanus, pag. 268.
S. Antonius Patavinus, pag. 47. num. 10. & seqq.
Antonius Riera Valentinus, pag. 124.
Antonius Tajal Mercenariorum ſodalis, pag. 204. num. 63. & seqq.
Antonius de Velaſco Poeta, pag. 354.
Antonius Ximen, pag. 352.
Antonius Zorita, pag. 210. & 361.
Arabi, alias Iben, seu Eben Arabi, pag. 391. col. 1.
Aratius Aben Zacharias, pag. 391. col. 2.
Arſaracides, seu Iben Arſaracides, pag. 391. col. 2.
Arnaldus Catalans Comes Emporiarum, pag. 106.
Arnaldus Ceſcomes Archiepiſcopus Tarraconenſis, pag. 141.
Arnaldus Ioannes, pag. 147.
Arnaldus de Peralta Epiſcopus Valentinus, pag. 353.
Arnaldus de Podio, vulgo de Puig, pag. 363. col. 1.
Arnaldus alius de Podio Prædicatorum ſodalis, pag. 155.
Arnaldus Pontius, ſive Pons, pag. 97. num. 259. & seqq.
Arnaldus de Roſignol, pag. 121. num. 69.
Arnaldus de Stanyol Carmelitanus, pag. 223.
Arnaldus Terreny, pag. 162.
Arnaldus de Villanova, pag. 112. num. 31. & seqq.
Arnoldus, ſive Arnaldus de Moraria Catalanus, pag. 363. col. 1.
Arzachel, seu Arzahel, vel Abraham Eizarakeel, pag. 391. col. 2.
Marchio de Aſtorga Poeta, pag. 354.
B. Atto Piſtorienſis in Italia Epiſcopus, pag. 23. num. 83. & seqq.
Averroes Medicus, pag. 392. col. 2.

Au-

Aufredus Gonterus, pag. 143. num. 198. & ſeqq.
* Avicena, ſeu Aben Sina, pag. 6. num. 16. & ſeqq.
* Aulus Halo Poeta Burdigalenſis & civis Toletanus, pag. 29. num. 111.
Auſias March Poeta Valentinus, pag. 156. num. 246. & ſeqq.
Aybertus Abbas Ciſtercienſis, pag. 363. col. 1.
Moſen Azanus de Tarrega Poeta Lemoſinus, pag. 106. & 141.
Azarchiel Aſtronomus Toletanus, pag. 6. & 84.
Azarias Bonpoſc Bonſill Barcinonenſis, pag. 355.

B

BAitar, alias Ibnu El Baitar, pag. 401. col. 2.
Balthaſar Ioannes Balaguer Ciſtercienſis, pag. 314.
Bartholomæus Catanius Minorita, pag. 283. num. 500. & ſeq.
Bartholomæus quidam Dominicanus, pag. 66. num. 121.
Fr. Bartholomæus Garcia de Cordoba Poeta, pag. 251.
Bartholomæus Martî S. R. E. Cardinalis, pag. 314.
Bartholomæus Peyró Carmelita, pag. 201. num. 51.
R. Becchaii Hadaiian Ben R. Ioſeph Barcinonenſis, pag. 36.
R. Beehai Bar Ioſeph Cæſarauguſtanus, pag. 104.
R. Beehai Hadaiian Ben Aſchêr Michalaio Toleti incola, pag. 104.
Comes de Benavente Poeta, pag. 354.
Benedictus XIII. Antipapa. Vide Petrus de Luna.
Benedictus Crinigandus, ſeu Crinigrandus Dominicanus, pag. 208. num. 90.
R. Beniaminus Ben Iona Tutelenſis, pag. 36.
Berengarius natione Catalanus, pag. 363. col. 1.
Berengarius Compoſtellanus Archiepiſcopus, pag. 122.
Berengarius, ſeu Bertrandus Gualbes, pag. 153.
Berengarius de Montrava canonicus Urgellenſis, pag. 212. num. 105.
Berengarius de Noya Gallæcus, pag. 363. col. 2.
Berengarius de Palaſôl Comes Emporiarum, pag. 106.
Berengarius de Podio Pardînes, pag. 18.
Berengarius de Valle Arenoſa Carmelita, pag. 162.
Magiſter Bernaldus, pag. 84.
Bernardus Archiepiſcopus Toletanus, pag. 10.
Bernardus Bazim canonicus Cæſarauguſtanus, pag. 304.
Bernardus de Boil ſacerdos eremita, pag. 328. num. 774.
Bernardus Bonaſtrius, pag. 147.
Bernardus Briocanus canonicus, pag. 90.
Bernardus Cabrera, pag. 177.
Bernardus de Ceva Catalanus, pag. 363. col. 2.
Bernardus Ciſtercienſis monachus, pag. 273. num. 453.
Bernardus Compoſtellanus, pag. 62. num. 79. & ſeqq.
Bernardus quidam Dominicanus, pag. 363. col. 2.
Bernardus Ermengaudi ordinis Prædicatorum, pag. 155.
Bernardus Fenollar presbyter, pag. 336. num. 824.
Bernardus Fontova Carthuſianus, pag. 245.
Bernardus Gavî, pag. 223.
Bernardus de Montemirato preſbyter Compoſtellanus, pag. 63.
Bernardus de Monteſa Carmelita, pag. 272. num. 446. & ſeqq.
Bernardus de Montjui, pag. 153.
Bernardus Olivella Archiepiſcopus Tarraconenſis, pag. 73.
Bernardus Oliverius Dertoſanus Epiſcopus, pag. 155.
Bernardus Ollerius Carmelita, pag. 172. num. 318. & ſeqq.
Bernardus Oxomenſis Epiſcopus, pag. 168. num. 294.
Fr. Bernardus Portugues, pag. 144.
Bernardus Raymundi Archidiac. Maioricenſis, pag. 173.
Bernardus de Riera Mercenariorum ſodalis, pag. 198. num. 30.

Ber-

Bernardus de Sclot, pag. 93. num. 243. & ſeqq.
Bernardus Senollar poeta Catalanus, pag. 352. num. 923.
Bernardus Theſaurarius Compoſtellanus, pag. 63. num. 92.
Bernardus Trilla, pag. 95. num. 252. & ſeqq.
Bernardus de Ventadour Catalanus, pag. 102.
Bertrandus de la Cueva, pag. 193. & 274.
Bertrandus quidam Hiſpanus, pag. 363. col. 2.
Bonaſtruchus de Porta, pag. 104.
Bonifacius Ferrerius Carthuſianus, pag. 213. num. 114.
Bonifacius Luſitanus, pag. 350. num. 910. & ſeq.
Braſome filius Mudir, pag. 402. col. 1.

C

CAcham, alias Iben Cacham, pag. 402. col. 2.
Cacim Aben Hegi, pag. 402. col. 2.
Cag quidam Toletanus, pag. 82. num. 205.
Calliſtus III. Romanus Pontifex, pag. 273. num. 454. & ſeqq.
Carolus de Guevara Poeta, pag. 354.
Carolus de Urries Cardinalis, pag. 210.
Carolus Vianæ princeps, pag. 280. num. 491.
Comes de Caſtro Poeta, pag. 354.
Catharina Portugalliæ Infans, pag. 283. num. 503.
Catiib, ſeu Iben Chatib, pag. 402. col. 2.
Cerverinus de Girona Catalanus, pag. 106.
R. Chaim Bar Schemuel Tutelenſis, pag. 104.
R. Chaſdai Krescas Cæſarauguſtanus, pag. 355.
Chriſtophorus Columbus, pag. 344.
Clemens Ferrarius, pag. 337.
Clemens Sancii de Vercial archidiaconus de Valderas, pag. 208. num. 93. & ſeqq.
Cominetus Sephardi, ſive Hiſpanus, pag. 355.
Comes de Coruña Poeta, pag. 354.
Coſmas de Monte Serrato archidiaconus Tarraconenſis, pag. 255.
Cozta, ſive Alcozrî, pag. 84.
Creſpinus Valldauræ Poeta, pag. 354.
Cyprianus Benetus, ſive Benedictus, Dominicanus, pag. 363. col. 2.

D

DAlmatius Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus, pag. 353.
R. David Ben Abudrahâm Hiſpalenſis, pag. 189.
R. David Ben Selomoh Ben R. David Ben Iachiia Ulyſſiponenſis, pag. 354.
R. David Cohên Sephardî Hiſpalenſis, pag. 189.
R. David Deſtiliiâh, ſive de Eſtella, pag. 189.
R. David Gedaliâh Ben Iachiia Caſtellanus, pag. 189.
R. David Kimkhî, pag. 209.
R. David Vidal Ben Selomoh Toleti incola, pag. 354.
Didacus Anaya Maldonatus Epiſcopus Hiſpalenſis, pag. 236.
Didacus Ægidius, vulgo Gil, pag. 148. num. 217.
Didacus Bernaldez parochus, pag. 351. num. 914.
Didacus Campidoctus, pag. 364. col. 1.
Didacus de Campis, pag. 47. num. 8.
Didacus de Comontes, pag. 274. num. 458.
Mag. Didacus del Covo Medico-Chirurgus, pag. 209.
Fr. Didacus de Famusco, pag. 210.
Didacus Guillén, pag. 337.
Didacus Henriquez del Caſtillo Segovienſis, pag. 348. num. 892. & ſeqq.
Didacus Hernandez de Mendoza, pag. 282.

Di-

Didacus de Herrera, pag. 252. num. 343.
Didacus Lopez de Faro Poeta, pag. 354.
Didacus Lupi de Faro dominus de Vizcaya, pag. 89.
Didacus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Didacus de Medina, pag. 344.
Didacus Murus, ſeu de Muris, Mercenariorum ſodalis, pag. 324.
Didacus de S. Petro Poeta, pag. 249. num. 326.
Didacus Rodriguez de Almela, pag. 325. num. 759. & ſeq.
Didacus de Torres, pag. 324. num. 756.
Didacus de Valentia, pag. 248. num. 319. & ſeq.
Didacus de Valentia Minorita, pag. 251. & 254.
Didacus de Valera Conchenſis, pag. 314. num. 708. & ſeqq.
Dionyſius Galvaon, pag. 144. num. 201.
Dionyſius de Murcia, pag. 175. num. 331.
Dionyſius Portugalliæ Rex, pag. 106.
Dominicus de Agramûnt Catalanus Prædicatorum ſodalis, pag. 141. & 155.
Dominicus archidiaconus Segovienſis, pag. 364. col. 1.
Dominicus Aymericus, pag. 147.
Dominicus Bon Fill, pag. 283.
Dominicus de Catalonia Dominicanus, pag. 364. col. 1.
Dominicus Epiſcopus Placentinus, pag. 46. num. 7.
Dominicus Gundiſalvi Archidiaconus Toletanus, pag. 9.
Dominicus de S. Ioanne Maioricenſis, pag. 364. col. 1.
Dominicus Maſcô, pag. 147.
S. Dominicus ordinis Prædicatorum inſtitutor, pag. 102. num. 284.
Dominicus Seminiverbius, pag. 364. col. 1.
Durandus de Oſca, pag. 45. num. 4.

E

EDuardus Portugalliæ Rex, pag. 241. num. 287. & ſeq.
Eduardus quidam, pag. 364. col. 2.
Elias Rotenſis canonicus, pag. 20. num. 71.
R. Elieſer, pag. 209.
Eliſabetha Caſtellæ Regina, pag. 335.
Eliſabetha de Villena, alias Elionora Manuel de Villena, pag. 335.
Emmanuel Brudus Luſitanus, pag. 364. col. 2.
Emmanuel Didaci, vel Diez, pag. 277. num. 470. & ſeqq.
Emmanuel Rodriguez de Sevilla, pag. 216. num. 125.
Ennecus de Aſtuniga Mariſch. Poeta, pag. 252.
Ennecus Lupi de Mendoza S. Iulianæ Marchio, pag. 275. num. 459.
Ennecus Mendoza ex ordine Minorum, pag. 106. 277. & 314.
Ennecus de Vallterra Epiſcopus Tarraconenſis, pag. 203.
Ennecus de Velaſco Poeta, pag. 354.
Eſparga Poeta, pag. 268.
Evanafla Hiſpalenſis, pag. 402. col. 2.
Eximinus Archiepiſcopus Toletanus, pag. 155.
Eximinus Petri Salanova, pag. 145. num. 206. & ſeqq.
Ezarharagui medicus, pag. 403. col. 1.

F

FAramella, ſeu Pharamella, Cordubenſis, pag. 403. col. 2.
Febrer Poeta Valentinus, pag. 72. num. 150.
Federicus de Caſtro Arjonæ Dux, pag. 106.
Ferdinandus Alphonſi parochus S. Iuſtæ Toletanæ, pag. 188. num. 394.
Ferdinandus de Beatia, pag. 345.
Ferdinandus Bonet, pag. 210.

Fer-

Ferdinandus Caſquicius, pag. 106.
Ferdinandus Caſtellæ Rex IV., pag. 119.
Ferdinandus Caſtellæ Rex V., pag. 335.
Mag. Ferdinandus de Corduba, pag. 144.
Ferdinandus Cordubenſis Sedis Apoſtolicæ ſubdiaconus, pag. 319. num. 734. & seqq.
Ferdinandus Didaci de Carrione, pag. 313.
Ferdinandus Emmanuel Landi, pag. 106.
Ferdinandus Epiſcopus Carthaginenſis, pag. 163.
Ferdinandus Gomezius de Civitate Regali, pag. 250. num. 327. & seqq.
Ferdinandus Ioannis I. Caſtellæ Regis filius, & ipſe Aragoniæ Rex, pag. 203.
Ferdinandus Lopez, pag. 245. num. 306. & seqq.
Ferdinandus Mexía, pag. 336. num. 822.
Ferdinandus Nonius de Concha, pag. 197. num. 26.
Ferdinandus de Pazos Mercenariorum ſodalis, pag. 208. num. 95. & seq.
Ferdinandus Perezius Guzmanus, pag. 326. num. 761. & seqq.
Ferdinandus Petri Guzmanus, pag. 268. num. 430.
Ferdinandus de Ribera, pag. 348. num. 890.
Ferdinandus Rodriguez Portocarrero, pag. 106.
Ferdinandus Sanchez, pag. 106.
Ferdinandus Sancii de Tobar, pag. 173. num. 322. & seqq.
Mag. Ferdinandus de Toledo, pag. 84.
Ferdinandus Vaccæcapitis, pag. 162.
Ferdinandus de Vaſurto, pag. 342. num. 855.
Ferdinandus Vazquez de Arce, pag. 353.
Ferdinandus Zamorenſis, pag. 364. col. 2.
Comes de Feria Poeta, pag. 354.
Fernandus Monachus Benedictinus, pag. 22. num. 81.
Ferrandus Emmanuel del Arando, Lando aut Lango, Poeta, pag. 251.
Ferrandus Perez de Illeſcas Poeta, pag. 251.
Ferrandus Sanchez Calavera Poeta, pag. 252.
Ferrarius Abella Epiſcopus Barcinonenſis, pag. 162.
Ferriolus de Bolea, pag. 2. num. 5.
Franciſcus Aguiló Epiſcopus Segobricenſis, pag. 223.
Franciſcus Alegre, pag. 344.
Franciſcus Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus, pag. 353.
Franciſcus de Bachone Carmelita, pag. 172. num. 314. & seqq.
Franciſcus de Baena, pag. 251.
Franciſcus Carroz Poeta, pag. 354.
Franciſcus Centelli, pag. 282.
Franciſcus Eximenius, pag. 179. num. 352. & seqq.
Franciſcus Fenollet Poeta, pag. 354.
Franciſcus Imperial Genuenſis, Hiſpalis incola, Poeta, pag. 251.
Franciſcus de Leone, pag. 336. num. 823.
Franciſcus Lopez de Villalobos, pag. 106. & 344.
Franciſcus Marêſme Carthuſianus, pag. 246.
Franciſcus Martini Carmelita, pag. 175. num. 334. & seq.
Franciſcus Medina Mendoza Guadalfaxarenſis, pag. 192.
Franciſcus Monzon, pag. 314.
Franciſcus de Pace Mercenariorum ſodalis, pag. 365. col. 1.
Franciſcus Pertuſa Canonicus Valentinus, pag. 236.
Franciſcus Romanus, pag. 305. num. 649. & seq.
Franciscus Rufatî, pag. 162.
Franciſcus de Toleto Caurienſis Epiſcopus, pag. 308. num. 675. & seqq.
Franciſcus à Velaſco, pag. 335. num. 817. & seqq.
Franciſcus Ximenius, pag. 48. num. 18.

G

Gabriel de Caſalſagês Prædicatorum ſodalis , pag. 293.
Galaf quidam Iudæus Catalanus , pag. 365. col. 1.
Garſias Alvarez de Alarcon Poeta , pag. 252.
Garſias Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus , pag. 353.
Garſias Canonicus Toletanus , pag. 93.
Garſias Eugui Baionenſis in Gallia Epiſcopus, pag. 184. num. 373.
Garſias Ferdinandus de Gerena , pag. 106.
Garſias Fernandez de Jarena Poeta , pag. 252.
Garſias Hiſpanus, pag. 93. num. 241. & seq.
Garſias Lupi de Roncesvalles, pag. 365. col. 1.
Garſias Meneſius Orator, pag. 313. num. 703.
Garſias Monachus Cuxanenſis , pag. 5.
Garſias Pereſius , pag. 85. & 93.
Gaſpar Torrella Epiſcopus S. Iuſtæ , pag. 344.
Gaubertus Fabricius de Vagad monachus Ciſtercienſis , pag. 341. num. 849.
Gaufredus Archidiaconus , ſive Jofre de Loayſa , pag. 95. num. 250. & seq.
Geber, alias Mahomed Geber, pag. 403. col. 2.
R. Gedaliah Ben David Iachiia , pag. 189.
Georgius Jafer , pag. 146. num. 209.
Georgius Manriquius ordinis S. Iacobi eques, pag. 342. num. 856. & seqq.
Georgius del Rey Valentinus, pag. 106.
Georgius de S. Georgio , pag. 106.
Gerardus Carmonenſis , pag. 365. col. 1. & seqq.
Gerardus Compoſtellanus canonicus , pag. 19. num. 67.
R. Gerſon Ben Scelomôh Catalanus, pag. 104.
Giraldus Cabrera Catalanus , pag. 106.
Giraldus quidam , pag. 144. num. 202.
Gofredus de Biure , vulgo Jofre , pag. 146. num. 210.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus , pag. 367. col. 2.
Gombaldus de Uligia Dominicanus, pag. 175. num. 333.
Gomeſanus quidam monachus & abbas Ildenſis , pag. 367. col. 2.
Gomeſius Luſitanus Ulyſſiponenſis , pag. 223.
Gomez Perez Patino Poeta , pag. 251.
Gomezius Garcia , pag. 352.
Gomezius Ioannes de Zurara , pag. 311. num. 695. & seqq.
Gomezius Manriquius , pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius quidam Franciſcanorum ſodalis , pag. 346. num. 875.
Gonzalus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Gonzalus de Quadros Poeta , pag. 252.
Gregorius Preſbyter Hiſpanus , pag. 29.
Grimoaldus , ſive Grimaldus , Benedictinus, pag. 5. num. 14.
Guido de Monte Rogerio , pag. 155.
Guido de Terrena , ſive de Perpiniano, Carmelita , pag. 158. num. 252. & seqq.
Guilielmus Andreas , pag. 147.
Guilielmus Anglês Prædicatorum ſodalis , pag. 155.
Guilielmus Aventurêr , pag. 203.
Guilielmus Berghedanus , pag. 106.
Guilielmus Boterus , pag. 153.
Guilielmus de Cabeſtâny Catalanus , pag. 106.
Guilielmus Dominici Catalanus , pag. 368. col. 1.
Guilielmus Epiſcopus Carthaginenſis , pag. 203.
Guilielmus Gorris Aragonenſis , pag. 346. num. 867. & seq.
Guilielmus Loarte, pag. 252. num. 341.
Guilielmus de Monſerrat Catalanus , pag. 345. num. 864. & seqq.
Guilielmus Morêll , pag. 282.
Guilielmus de Mur Catalanus , pag. 106.
Guilielmus de Podio, pag. 153.

Gui-

Guilielmus Præpoſiti , ſive Deſpaborde , pag. 168. num. 293.
Guilielmus Raymundi de Moncada , pag. 103.
Guilielmus Rubione , pag. 148. num. 218.
Guilielmus Sedacenſis , *ſive Sedacerius* , *Carmelita* , pag. 162.
Guilielmus à Valleſicca , pag. 160. num. 264.
Fr. Gundiſalvus , pag. 254.
Gundiſalvus Archiepiſcopus Toletanus, pag. 89.
Gundiſalvus de Berſeo Benedictinus , pag. 4. num. 13.
Gundiſalvus de Frias monachus Hieronymianus , pag. 346. num. 869.
Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria , pag. 244. num. 303. & ſeqq.
Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria Civis Cæſarauguſtanus , pag. 353. & 362.
Gundiſalvus Gundiſalvi de Buſtamante Epiſcopus Segovienſis , pag. 185. num. 377.
Gundiſalvus de Hinojosa, pag. 142. num. 187.
Gundiſalvus Hiſpanus , pag. 108. num. 5.
Gundiſalvus Hiſpanus alius Conchenſis diœceſis, pag. 108. num. 6.
Gundiſalvus Hiſpanus alius, pag. 368. col. 1.
Gundiſalvus Martini , pag. 203.
Gundiſalvus Martini à Peñafiel , pag. 165. num. 276.
Gundiſalvus de Ocaña Hieronymianus , pag. 255.
Gundiſalvus de Vallebona, pag. 111. num. 28. & ſeqq.
Gundiſalvus de Villadiego , pag. 323.
Guterius Didaci de Gamez , pag. 212. num. 106.
Guterius Gamiz , pag. 250. num. 332.
* *Guterrius de Guemez*, pag. 197.
Guterrius de Toledo Archidiaconus Guadalfaxarenſis Poeta , pag. 251.

H

HAjam , ſive Ibnu Hajam, Luſitanus , pag. 405. col. 1.
Hali Uxafal , pag. 405. col. 2.
Halo Poeta, ſive Alphonſus Grammaticus , pag. 33. num. 129. & ſeqq.
Hamech Ben Serif , pag. 405. col. 2.
Hani , ſive Iben Hani , pag. 405. col. 2.
Haſen, alias Iben Haſen , pag. 405. col. 2.
Henricus de Aragonia Marchio de Villena , pag. 220. num. 151. & ſeqq.
Henricus Caſtellæ Infans ordinis S. Iacobi , pag. 243. num. 296.
Henricus Caſtellæ Rex II. , pag. 163.
Henricus Caſtellæ Rex III. , pag. 163.
Henricus Petri Prædicatorum ſodalis , pag. 155.
Hieronymus abbas Ciſtercienſis , pag. 368. col. 2.
Hieronymus à S. Bernardo monachus Ciſtercienſis , pag. 368. col. 2.
Hieronymus Cucalon, pag. 335. num. 817. & ſeqq.
Hieronymus de S. Fide , ſive Joſias Lurki , pag. 199. num. 45. & ſeqq.
Hieronymus Michael Carmelus , pag. 143. num. 197.
Hieronymus de Ocon Carmelita , pag. 208. num. 91. & ſeq.
Hieronymus Paulus , pag. 340. num. 844.
Hieronymus quidam monachus Ciſtercienſis , pag. 347. num. 887.
Hieronymus Torrellas Valentinus , pag. 339. num. 839. & ſeqq.
Hugo Catalanus , pag. 368. col. 2.
Hugo d' Eſcûre Catalanus Poeta , pag. 106.
Hugo de Mataplana Catalanus Poeta , pag. 106.
Hugo Portucalenſis , pag. 19. num. 65.
Hugo de Urries , pag. 294.

I

JAafar , alias Abu Jaafar Ebn Tophail , ſive Abu Becr , pag. 405. col. 2.
R. Iacob Ben Chabib Ben R. Selomoh , pag. 354.
R. Iacob Ben Iehuda Ben Kaſtel Bæticus, pag. 355.
R. Iacob Ben Samſon Antolî Granatenſis , pag. 104.

R. Iacob Ben Vivas Aragonenſis, pag. 354.
R. Iacob Berab, pag. 355.
R. Iacob Mantenu, pag. 355.
Iacobus Ægidius Sætabitanus Prædicatorum ſodalis, pag. 273. 274. & 369.
Iacobus de Angleſola, pag. 314.
Iacobus Aragoniæ Rex I., pag. 69. num. 143. & seqq.
Iacobus Aragoniæ Rex II., pag. 119.
Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 177. num. 345. & seqq.
Iacobus Bretôn Epiſcopus Pacenſis, pag. 264.
Iacobus Calicius, pag. 153.
Iacobus Calicius Vicenſis eques, pag. 198. num. 31. & seqq.
Iacobus Calvêt, pag. 153.
Iacobus Cardoni Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Cardonius, pag. 153.
Iacobus Catalanus Dominicanus, pag. 369. col. 1.
Iacobus de Cavallêr, pag. 147.
Iacobus Coneſa protonotarius regius, pag. 369. col. 1.
Iacobus Dominicus Dominicanorum ſodalis, pag. 171. num. 310.
Iacobus de Faro, pag. 153.
Iacobus Febrer, pag. 106.
Iacobus Ferrer de Blanes, pag. 337.
Iacobus Ferrer Prædicatorum ſodalis, pag. 275.
Iacobus Gazull Poeta, pag. 336. & 354.
Iacobus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos, pag. 71.
Iacobus Ianêr Ciſtercienſis, pag. 344.
Iacobus de S. Ioanne, pag. 268. num. 428.
Iacobus Lupi Rebello Luſitanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Magni Auguſtinianus, pag. 203. num. 56. & seqq.
Iacobus March, pag. 106.
Iacobus Marquilles iuriſconſultus, pag. 244. num. 299. & seqq.
Iacobus Matthæi Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monellis Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monteiudaico, ſive de Montjuí, pag. 153. num. 239.
Iacobus Perez de Valentia, pag. 329. num. 779. & seqq.
Iacobus Pons Catalanus, pag. 305. num. 648.
Iacobus Roig Poeta Valentinus, pag. 242. num. 293. & seq.
Iacobus de Valleſicca, pag. 160. num. 264.
Jahia Aben Muhamed filius Abi Siuker, pag. 407. col. 1.
Jahia Iben Habetis Ibn Edden, pag. 407. col. 1.
Jaljal, ſive Eben Jaljal, pag. 407. col 1.
Iannotus Valero, pag. 344.
Ianuarius Rabaça Iunior, pag. 147.
Ianuarius Rabaça Senior, pag. 147.
Jaſa Gafekæus, pag. 407. col. 1.
Iben Ibrahim, pag. 407. col. 1.
Ibnu Lchatib, pag. 407. col. 1. & seq.
R. Iedahia Hapenninî Ben Abraham Bardaxî Barcinonenſis, pag. 104.
R. Iehuda Bar Aſcher Toletanus, pag. 189.
Iehuda Barcinonenſis, pag. 2. num. 6.
R. Iehuda Ben Iachiia Ben David Ulyſſiponenſis, pag. 189.
R. Iehuda Ben Ioſeph Maſehgoſah Cæſarauguſtanus, pag. 354.
R. Iehuda Ben R. Iſaaci Abarbanel, vulgo Leo Hebræus, Ulyſſiponenſis, pag. 355.
R. Iehuda Ben R. Levî Barcinonenſis, pag. 36.
R. Iehuda Ben Samuel Abarbanel, pag. 355.
R. Iehuda Moſca Iunior, pag. 85. & 104.
Iehuda filius Moſſis Alcohen, pag. 82. & 104.
R. Ieſuah Ben Ioſeph Hallevi Toleti incola, pag. 354.
Ioannes Alepuſius, pag. 147.
Ioannes de Aragonia Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus, pag. 353.
Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 149.

Ioan-

Ioannes Ægidius Zamorenſis, pag. 108. num. 7. & seqq.
Ioannes Alphonſus de Baena, pag. 251. num. 335. & seqq.
Ioannes Alphonſus de Benavente, pag. 347. num. 878. & seqq.
Ioannes Alvarez Gato Matritenſis, pag. 346. num. 877.
Ioannes Alvarez presbyter militaris de Avis, pag. 243. num. 295.
Ioannes Andreas Canonicus Ilerdenſis, pag. 370. col. 1.
Ioannes Andreas ex Mauro Chriſtianus, pag. 324. num. 757.
Ioannes Andreas ex Mauro Chriſtianus alius, pag. 369. col. 2. & seqq.
Ioannes Aragonenſis, pag. 370. col. 1.
Ioannes de Aragonia, pag. 148. num. 219.
Ioannes Arias de Avila, pag. 340. num. 844.
Ioannes Balliſtarius Carmelita, pag. 171. num. 311. & seqq.
Ioannes de Beſeteria, pag. 203.
Ioannes Burgenſis Benedictinus, pag. 103.
Ioannes de Capua forſan Hiſpanus, pag. 340. num. 848.
Ioannes de Cardalhago Archiepiſcopus Bracarenſis, pag. 171. num. 309.
Ioannes Cardona Poeta, pag. 354.
Ioannes Carvaxalius Cardinalis, pag. 296. num. 584. & seq.
Ioannes de Caſanova S. R. E. Cardinalis, pag. 234. num. 259. & seq.
Ioannes de Caſtella Palentinus, pag. 323.
Ioannes Caſtellæ Rex I. pag. 163.
Ioannes Caſtellæ Rex II., pag. 106.
Ioannes de Caſtro, ſive de Caſtromocho, pag. 178. num. 347. & seqq.
Ioannes Cirita Taurocanus, pag. 26. num. 96. & seq.
Ioannes Claravó, ſive à Claravalle, Carmelita, pag. 160. num. 262. & seqq.
Ioannes Conſobrinus Luſitanus, pag. 349. num. 896. & seqq.
Ioannes de Contreras Archiepiſcopus Toletanus, pag. 223.
Ioannes Converſus, ſive Valliſoletanus, pag. 154. num. 243. & seqq.
Ioannes de Cuenca, pag. 203.
Mag. Ioannes Daſpâſo, pag. 84.
Ioannes Davila de Roa Can. Reg. S. Auguſtini, pag. 104.
Ioannes Daza Decanus Giennenſis, pag. 344.
Ioannes de Deo pag. 64. num. 93.
Ioannes Diaconus Matritenſis, pag. 97. num. 257. & seq.
Ioannes Emmanuel Caſtellæ Infans, pag. 166. num. 278. & seqq.
Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius Carmelita, pag. 188. num. 395.
Ioannes Emmanuel Poeta, pag. 354.
Ioannes Epiſcopus Carthaginenſis, pag. 141.
Ioannes Eſcrivâ, pag. 343.
Ioannes Evangeliſta de Corduba Minorita, pag. 370. col. 1.
Ioannes Eximênus de Salanova, pag. 147.
Ioannes Eximini Cerdan iuriſconſultus, pag. 236. num. 267. & seqq.
S. Ioannes de S. Facundo Auguſtinianus, pag. 310. num. 685. & seq.
Ioannes de Sant Fagûn, pag. 193. & 274.
Mag. Ioannes Ferdinandus de Heredia, pag. 164.
Ioannes Fernandez de Heredia Poeta, pag. 354.
Ioannes Figuerola Canonicus Valentinus, pag. 139.
Ioannes Figuerola Valentinus Acolythus, pag. 163.
Ioannes Fôrt Carthuſianus, pag. 275.
Ioannes Francès Boſcan, pag. 241. num. 290. & seq.
Ioannes Francès Catalanus, pag. 241. num. 290.
Ioannes Garcia de Vinueſa Poeta, pag. 251.
Ioannes Garſias de Caſtro Xeris, pag. 179. num. 351.
Ioannes Gayoſus, pag. 106.
R. Ioannes Gerundenſis, pag. 104.
Ioannes Gonzalez de Sanabria, pag. 106.
Ioannes Gundiſalvi, pag. 370. col. 1.
Ioannes Gundiſalvi Canonicus Hiſpalenſis, pag. 203.
Ioannes de Guzman Poeta, pag. 252.
Ioannes Hiſpalenſis, pag. 370. col. 2. & seq.

Ioan-

Ioannes Hiſpalenſis Auguſtinianus , pag. 351. num. 913.
Ioannes Hiſpanus , pag. 370. col. 1.
Ioannes Ivandus de Bardaxi , pag. 348. num. 888.
Ioannes ex Iudæo converſus , pag. 369. col. 2.
Ioannes de Ixar de Aragon , pag. 268. num. 427.
Ioannes Laurentius Segura de Aſtorga, pag. 79. 89. & 106.
Ioannes Lopez de Salamanca , pag. 330. num. 792.
Ioannes Lopez Dominicanus , pag. 330. num. 792.
Ioannes Lopez Segovienſis , pag. 337. num. 825. & seq.
Ioannes de Lucena , pag. 250. num. 331.
Ioannes Mancipe Auguſtinianus, pag. 371. col. 2.
Ioannes Marbres Canonicus Dertoſanus, pag. 314.
Ioannes Marques Pactenſis Epiſcopus , pag. 325. & 337.
Ioannes Martî Carthuſianus, pag. 344.
Ioannes Martinez Mercenariorum ſodalis , pag. 307. num. 671. & seqq.
Ioannes Martorell , pag. 280. num. 490.
Ioannes de Mella , pag. 283. num. 506. & seqq.
Ioannes de Mena Poeta , pag. 265. num. 412. & seqq.
Ioannes de Meneſes Poeta , pag. 354.
Ioannes Mercaderius, pag. 147.
Ioannes Moles Margarit S. R. E. Cardinalis, pag. 320. num. 740. & seqq.
Ioannes de Montesono Dominicanus, pag. 185. num. 378. & seqq.
Ioannes Nonnius de Villaſan , pag. 174. num. 326. & seqq.
Mag. Ioannes de Paguera Barcinonenſis ordinis S. Benedicti, pag. 210.
Ioannes Papa XXI. alias Petrus Ioannes, pag. 73. num. 151. & seqq.
Ioannes de Paſtrana , pag. 371. col. 2.
Ioannes Petri Prædicatorum ſodalis , pag. 294.
Ioannes Polemar , ſive Palomar , archidiaconus Barcinonenſis, pag. 223. num. 166. & seqq.
Ioannes Portalegrenſis , pag. 66. num. 118.
Ioannes de Quadros Aragonenſis , pag. 371. col. 2.
Ioannes quidam , pag. 65. num. 113. & seq.
Ioannes Raymundus de Traſmiera , pag. 371. col. 2.
Ioannes Rodriguez de Cuenca , pag. 197.
Ioannes Rodriguez del Padron , pag. 247. num. 315. & seqq.
Ioannes Roig Preſbyter , pag. 336.
Ioannes Roiz de Corella , pag. 336.
Ioannes Ruiz Poeta , pag. 106.
Ioannes Ruiz Corella Poeta , pag. 336. & 354.
Ioannes Sanchez , pag. 372. col. 1.
Ioannes Sanchez à Mendoza , pag. 252. num. 342.
Ioannes Sancii à Mendoza , pag. 250. num. 330.
Ioannes Scriva Poeta , pag. 354.
Ioannes Segovienſis S. R. E. Cardinalis & Cæſareenſis Archiepiſcopus , pag. 225. num. 172. & seqq.
Ioannes Senior Toletanus , pag. 372. col. 1.
Ioannes Serra , pag. 250. num. 333.
Ioannes de Socarrats Catalanus, pag. 307. num. 667. & seqq.
Ioannes Stephanus Valentinus , pag. 305. num. 647.
Ioannes Suarez de Pavîa , pag. 106.
Ioannes de Tahuſte Epiſcopus Albarracinenſis , pag. 223.
Moſen Ioannes Tallante Poeta , pag. 354.
Ioannes Teixeira , alias Ludovicus , Luſitanus , pag. 328. num. 775.
Ioannes de Tordesillas Poeta , pag. 251.
Ioannes de Tornamira , pag. 156.
Ioannes de Turrecremata , pag. 286. num. 515. & seqq.
Ioannes de Valentia Medicus , pag. 103.
Ioannes Valentinus Minorita , pag. 310. num. 683. & seq.
Ioannes Valerus Maioricenſis , pag. 304. num. 644.
Ioannes Velascus Luſitanus , pag. 323. num. 750.
Ioannes Ventallol Maioricenſis , pag. 362. col. 1.

Ioan-

Ioannes Veſpertilio, pag. 362. col. 1.
Ioannes de Viena Poeta, pag. 252.
Ioannes de Villalpando, pag. 268.
Ioannes Villar Catalanus, pag. 306. num. 651.
Ioffredus de Foxâ, pag. 106.
Jofre de Loaiſa Vide Gaufredus archidiaconus.
Ioleus Ioli Toletanus, pag. 407. col. 2.
R. Iom Tob Bar Abraham Hiſpalenſis, pag. 189.
Ionas Benganach, pag. 2. num. 6.
R. Ionas Ben Ganach Cordubenſis, pag. 36.
R. Ionathan Ben Uziel, pag. 209.
Iordanus Dominicanus, pag. 372. col. 1.
Iordi Poeta Valentinus, pag. 71. num. 149. & seq.
Ioſeph Aben Iſaac, pag. 47. num. 9.
R. Ioſeph Albo Sorienſis, pag. 189.
R. Ioſeph Ben Caſpi Barcinonenſis, pag. 104.
R. Ioſeph Ben Chabîb Legionenſis, pag. 189.
R. Ioſeph Ben Don David Ben Ioſeph Iachia Ulyſſiponenſis, pag. 355.
R. Ioſeph Ben Iachiia Barcinonenſis, pag. 104.
R. Ioſeph Ben Meir Halevi Hiſpalenſis, pag. 36.
R. Ioſeph Ben R. Schem Tob, pag. 354.
R. Ioſeph Chivan Ulyſſiponenſis, pag. 355.
R. Ioſeph Ezobi Perpinianenſis, pag. 355.
R. Ioſeph Gekatiliah, alias Caſtellanus, Hebræis vulgo Harig, pag. 355.
R. Ioſeph Hadaiian Ben Iacob Aben Sachal Cordubenſis, pag. 36.
R. Ioſeph Metolitolah, id eſt, *Toletanus*, pag. 189.
Ioſias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
R. Iſaac, pag. 36.
Iſaac Abarbanellus Ulyſſiponenſis, pag. 354.
R. Iſaac Aben Latif, pag. 104.
R. Iſaac Abohab Caſtellanus, pag. 354.
R. Iſaac Alchadaheph, pag. 355.
R. Iſaac Bar Barûk Ben Alcaliia Cordubenſis, pag. 36.
R. Iſaac Beimiranus, pag. 36.
R. Isaac Ben Giath Cordubenſis, pag. 36.
R. Iſaac Ben Ruben Barcinonenſis, pag. 36.
R. Iſaac Ben Said Toletanus, pag. 104.
Iſaac Cordubenſis, pag. 2. num. 6.
R. Iſaac Haramah Ben Ioſeph Zamorenſis, pag. 354.
R. Iſaac Iſraelî Ben Ioſeph, vulgo Ruivî, Toletanus, pag. 104.
R. Iſaac Kanpantòn, vulgo el Gaòn de Caſtilla, pag. 189.
R. Iſaac Karo Toletanus, pag. 354.
Iſaacus Aben Zulaime, pag. 407. col. 2.
Iſai Iben Caada El Lauxi El Garnati, pag. 407. col. 2.
Iſmael Andaluſius, pag. 407. col. 2.
Iuda Ben Rabbi Moſis Haccohen, pag. 83. num. 209.
R. Iuda Ben Schelomôh Ben Alchopnî, alias Alcharizî, pag. 189.
R. Iuda Levî Ben Saul Cordubenſis, pag. 36.
Iulianus Gutierres Toletanus, pag. 340. num. 845.
* Iulianus Petri Archipresbyter S. Iuſtæ Toletanus, pag. 36. num. 138. & seqq.
Iulianus Toletanus quidam Medicus, pag. 338. num. 832.

K

Kotobi Caſtilienſis, pag. 407. col. 2.
R. Kréſkas Vidal de Quiſlad Catalanus, aut Aragonenſis, pag. 189.

L

Laurentius à Cárceres, aut Cázeres, pag. 103.
Laurentius Companis Mercenariorum ſodalis, pag. 308. num. 674.

Lau-

Laurentius Luſitanus monachus Ciſtercienſis, pag. 311. num. 694.
Laurentius Martinez, pag. 165. num. 277.
Leander de Murcia, pag. 252. num. 339. & seq.
Leo de Balneolis Catalanus, pag. 189.
Leſanoddinus Aben Chatib, pag. 407. col. 2.
Lucas Tudenſis Epiſcopus, pag. 58. num. 61. & seqq.
Lucena Ioannis Remirez de Lucena filius, pag. 345.
Ludovicus Alcañiz, pag. 304.
Ludovicus de Angulo, pag. 372. col. 1.
Ludovicus de Averzô Barcinonenſis, pag. 106.
Ludovicus de Aviñon, pag. 372. col. 2.
Ludovicus Caſtelvî Poeta, pag. 354.
Ludovicus Cornêll, pag. 313.
Ludovicus de Eſcobar Minorita, pag. 325. num. 758.
Ludovicus Fenollêt, pag. 324.
Ludovicus Fernandez de Tarancon, pag. 283. num. 504. & seq.
Ludovicus Fontanus Mercenariorum ſodalis, pag. 307. num. 670.
Ludovicus Panſanus, pag. 212. num. 103.
Ludovicus Teixeira. Vide Ioannes Teixeira Luſitanus.
Ludovicus de Torres Poeta, pag. 354.
Ludovicus de Vivero Poeta, pag. 354.
Lupus Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus, pag. 353.
Lupus Barrientus Dominicanus, pag. 294. num. 570. & seqq.
Lupus de Eſpejo, pag. 254. num. 350. & seqq.
Lupus Ferdinandi Auguſtinianus, pag. 236.
Lupus Garzia de Salazar, pag. 330. num. 793. & seqq.
Lupus del Monte Franciſcanus Poeta, pag. 251.
Lupus de Olmedo Hieronymianorum ſodalis, pag. 217. num. 129. & seqq.
Lupus de la Roca Alamâny, pag. 344.
Lupus de lá Roca Poeta, pag. 354.
Lupus Salinas Franciſcanus, pag. 296. num. 582. & seq.
Lupus de Stunica, pag. 268. & 354.
Lupus Vaſquez de Serpa, pag. 313. num. 706.

M

MAcarius quidam, pag. 372. col. 2.
Magribus Hiſpanus Maurus, pag. 408. col. 1.
Mahomât El Xartoſe de Guadalſajara Poeta, pag. 252.
Mahomed Geber. Vide Geber.
Manfredus Ermengaudus de Bezeys, pag. 102.
Marcus Garzia, pag. 249. num. 323.
Marcus quidam Toletanus, pag. 372. col. 2.
Martinus de Almodovar eques Calatravenſis, pag. 324. num. 754. & seq.
Martinus Alpartilius Canonicus Cæſarauguſtanus, pag. 197. num. 27. & seq.
Martinus Alphonſus à Corduba, pag. 307. num. 658. & seqq.
Martinus Alphonſus de Melo, pag. 175. num. 332.
Martinus Alphonſus de Montemayor Poeta, pag. 252.
Martinus de Avila, pag. 275.
Martinus Caro del Rincon, pag. 353.
Martinus de Corduba, pag. 372. col. 2.
Martinus Didaci de Aux, pag. 242. num. 292.
Martinus Epiſcopus Ulyſſiponenſis, pag. 185. num. 376.
Mag. Martinus Hiſpanus, pag. 103.
Martinus Indaletius, pag. 373. col. 1.
Martinus Legionenſis canonicus, pag. 28. num. 107. & seqq.
Martinus de Luzena cognominatus El Machabeo, pag. 245.
Martinus Mindonienſis. Vide Munio.
Martinus Perez, pag. 373. col. 1.
Martinus Pertuſa, pag. 351. num. 916.

Mar-

Martinus de Salvâ Cardinalis , pag. 210.
Martinus Toletanus, pag. 373. col. 1.
Martinus Torreſius , pag. 147.
R. Mathathias Haïetzahrî Cæſarauguſtanus , pag. 189.
Matthæus Ortiz Dominicanus , pag. 373. col. 1.
Matthias vulgo Macîas , pag. 106. & 251.
Matthias Mercaderius Archidiaconus Valentinus , pag. 294.
Mauricius quidam forſan Hiſpanus, pag. 373. col. 2.
Dux de Medina Sidonia Poeta, pag. 354.
Melchior de la Torre , pag. 373. col. 2.
Mendus Vaſquez de Briteiros , pag. 145. num. 203.
Mendus Gomez , pag. 373. col. 2.
Menegaldus Magiſter , pag. 374. col. 1.
Michael Fenales Minorum ſodalis , pag. 344.
Michael de Fraga , pag. 120. num. 65.
Fr. Michael Hieronymianus Poeta , pag. 251.
Michael Maſſotus Carmelita , pag. 283. num. 502.
Michael Palomar Archidiaconus Carthaginenſis, pag. 203.
Michael Perez Poeta , pag. 354.
Michael Perez Valentinus , pag. 338. num. 833.
Michael Verinus Poeta , pag. 323. num. 749.
Millan Perez , pag. 88.
Milo Toletanus , pag. 161.
R. Moiſes Abenezra Ben Iſaaci , pag. 36.
Moiſes Maimonides Cordubenſis , pag. 36.
R. Moiſes Oſcenſis , alias Petrus Alfonſi , pag. 36.
Mola cognomento Catalanus , pag. 106.
R. Moſeh Ben R. Iacob Mikozzi Toletanus , pag. 104.
R. Moſeh Ben Schem Tôu Legionenſis , pag. 104.
R. Moſes Ben Iehuda Ben Thibon Marimòn Granatenſis , pag. 36.
R. Moſes Ben Nachman Gerundenſis , pag. 36.
R. Moſes Gikatîla Cordubenſis , pag. 36.
R. Moſes Maimonides , pag. 209.
D. Moſſè Henrici Regis chirurgus Poeta , pag. 251. & 354.
R. Moſſem Ben Chabib Ben Sem Tob Ulyſſiponenſis , pag. 355.
Mugaribus Maurus Granatenſis , pag. 408. col. 1.
Muhammed Aben Iſaac , pag. 408. col. 1.
Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique , pag. 408. col. 1.
Munio , ſive Martinus Mindonienſis , pag. 19. num. 65.
Munio Prædicatorum ſodalis , pag. 73. & 172.
Muſlimus Cordubenſis , pag. 408. col. 1.

N

NArciſſus de S. Dionyſio , pag. 374. col. 1.
Narciſſus Vinyôles , pag. 337.
Natalis Gavêr Mercenariorum ſodalis , pag. 155.
Nicolaus Bonet ordinis Minorum , pag. 322.
Nicolaus Epiſcopus Carthaginenſis , pag. 203.
Nicolaus Eymericus Dominicanus , pag. 183. num. 383. & seqq.
Nicolaus de los Romances , pag. 106.
Nicolaus Roſſel S. R. E. Cardinalis , pag. 167. num. 286. & seqq.
Nicolaus Saguntinus , pag. 295. num. 580.
Nicolaus de Valentia Poeta , pag. 252.
Nicolaus de Valleoleti Prædicatorum ſodalis, pag. 155.
Nonnius Luſitanus abbas , pag. 18. num. 64.

O

S. Oldegarius , ſive Ollegarius , Tarraconenſis Archiepiſcopus , pag. 20. num. 72.
Oliva Auſonenſis , ſive Vicenſis Epiſcopus , pag. 5.
Comes de Oliva Poeta , pag. 354.
Fr. Oliverius , pag. 283.
Ordonius quidam monachus Cellænovæ , pag. 26. num. 99. & seqq.
R. Oſeas filius R. Heliæ , pag. 209.
Oſmundus Aſturicenſis Epiſcopus , pag. 5. num. 15.
Ota quidam , pag. 374. col. 1.

P

De Padilla anonymus, pag. 374. col. 1.
Comes de Paredes Poeta , pag. 354.
Paſchaſius Garſias , pag. 162.
Paſchaſius quidam canonicorum regularium abbas, pag. 28. num. 106.
Paulus de Benliure , pag. 106.
Paulus Chriſtianus Prædicatorum ſodalis , pag. 73.
Paulus Heredia ex Iudæo Chriſtianus , pag. 330. num. 788. & seqq.
Paulus Luſitanus canonicus Regularis , pag. 254. num. 353.
Paulus de Sancta Maria Epiſcopus Burgenſis , pag. 237. num. 270. & seqq.
Fr. Peira , pag. 93.
Pelagius Ovetenſis Epiſcopus , pag. 13. num. 44. & seqq.
R. Perez Ben R. Iſaac Hacohen Gerundenſis , pag. 104.
R. Peripôt Duran Aragonenſis , pag. 189.
Petrus Abad Carthaginenſis Epiſcopus , pag. 141.
Petrus Acuña Poeta , pag. 354.
Petrus Alberit Aragonenſis , pag. 198. num. 29.
Petrus Albertus Barcinonenſis canonicus , pag. 204. num. 62.
Petrus Alladius , pag. 374. col. 2.
Petrus Alphonſi ex Hebræo Chriſtianus , pag. 10. num. 35. & seqq.
Petrus de Amerio , pag. 66. num. 122. & seqq.
Petrus Aragoniæ Rex IV. , pag. 176. num. 341. & seqq.
Petrus Archiepiſcopus Cæſarauguſtanus , pag. 353.
Petrus Archiepiſcopus Hiſpalenſis , pag. 162.
Mag. Petrus auctor operis : Del Consejo y Consejeros , pag. 163.
Petrus Belluga iuriſconſultus , pag. 278. num. 475. & seqq.
Petrus Calbêt , pag. 146.
Petrus de Canales , pag. 313. num. 707.
Petrus de Canalibus Prædicatorum ſodalis , pag. 203.
Petrus Carrillo de Albornoz , pag. 270. num. 441.
Petrus Carrillus Poeta , pag. 251.
Petrus Caſtellæ Rex , pag. 178.
Petrus de Caſtrovol , pag. 351. num. 912.
Petrus de Cavalleria , pag. 247. num. 314.
Petrus de Cixar Mercenariorum ſodalis , pag. 306. num. 652. & seqq.
Petrus de Colunga Dominicanus Poeta , pag. 251.
Petrus Compoſtellanus. Vide Petrus de Monſongio.
Mag. Petrus Compoſtellanus , pag. 121.
Petrus del Corral , pag. 275. & 358.
Petrus Dagui Catalanus , pag. 323. num. 751. & seqq.
Petrus Despens Catalanus , pag. 374. col. 2.
Petrus Diaz de la Coſtana , pag. 326. num. 766. & seqq.
Petrus Diazius de Toleto , pag. 253. num. 344. & seqq.
Petrus de Eſcabias urbis Illiturgitanæ præfectus , pag. 374. col. 2.
Petrus Ferdinandi de Velaſco Comes de Haro , pag. 237.
Petrus Fernandez , pag. 66. num. 119.
Petrus Ferrus Poeta , pag. 251.

Pe-

Petrus Figuerola, pag. 374. col. 2.
Petrus de Fonteluporum Dominicanus, pag. 199. num. 44.
Mariſch. Petrus Garcia Poeta, pag. 252.
Petrus Garſias de Xátiva, pag. 103.
Petrus Garzés de Cariñena, pag. 212. num. 104.
Petrus Garzia Valentinus, pag. 327. num. 769. & ſeqq.
Petrus Gomes Albornoz Archiepiſcopus Hiſpalenſis, pag. 375.
Petrus Gonzalez de Mendoza, pag. 106.
Petrus Gonzalez de Mendoza S. R. E. Cardinalis Archiep. Toletanus, pag. 344.
Petrus Gonzalez de Mendoza, Didaci Furtado Navarchæ pater, Poeta, pag. 251.
Petrus Gonzalez de Uzeda Poeta, pag. 251.
Petrus Guillen, pag. 294.
Petrus Hiſpanus, pag. 75. num. 159. & ſeqq.
Petrus Hiſpanus alius, pag. 76. num. 163.
Petrus Hiſpanus alius, pag. 375. col. 1.
Petrus Hiſpanus alius, pag. 375. col. 1.
Petrus Hiſpanus Catalanus Poeta, pag. 106.
Petrus Iacobi I. Aragoniæ Regis filius, pag. 71.
Petrus Ilerdenſis, pag. 375. col. 2.
Petrus Ioannes Ferrer Eques Valentinus, pag. 304.
Petrus Ioannis. Vide Ioannes Papa XXI.
Petrus Legionenſis Epiſcopus, pag. 12. num. 39. & ſeq.
Petrus de Luna, ſeu Benedictus XIII. Antipapa, pag. 209. num. 97. & ſeqq.
Petrus Lupi de Ayala, pag. 191. num. 5.
Petrus March Senior, pag. 106.
Petrus Marſilius, pag. 120. num. 66.
Petrus Marſilius alius, pag. 154. num. 242.
Petrus Maza Dominicanus, pag. 197. num. 25.
Petrus Maza Dominicanus alius, pag. 214. num. 115.
Petrus Morrera Poeta, pag. 251.
Petrus Nuñez de Oſma, pag. 350. num. 900. & ſeqq.
Petrus de Opta, vel de Huete, pag. 322. num. 748.
Petrus Paez Luſitanus, pag. 375. col. 2.
Petrus de la Panda, pag. 353. num. 924.
Petrus Paſchalis, vel Petrus Nicolaus Paſchalis, pag. 98. num. 263. & ſeqq.
Petrus de Perpiniano, ſeu de Riu, pag. 120. num. 67. & ſeq.
Petrus Pintôr, pag. 345.
Petrus Portugalliæ Infans, pag. 160. num. 265. & ſeqq.
Petrus Portugalliæ Infans alius, pag. 243. num. 297. & ſeq.
Petrus quidam, pag. 65. num. 113. & ſeq.
Petrus quidam alius, pag. 374. col. 2.
Petrus quidam alius Archiepiſcopus Hiſpalenſis, pag. 375. col. 1.
Petrus quidam alius Compoſtellanus Epiſcopus, pag. 13. num. 43.
Petrus Ribera de Perpeja, pag. 57. num. 59. & ſeq.
Petrus Rodriguez de Lena, pag. 223.
Petrus Seguinus Aurienſis Epiſcopus, pag. 24. num. 91. & ſeq.
Petrus Stunica Dux Bejarenſis, pag. 323.
Petrus Tafur, pag. 254. num. 349.
Petrus Tenorio Toletanus Archiepiſcopus, pag. 184. num. 374. & ſeq.
Petrus Terraſa Carmelitanus, pag. 351. num. 918.
Petrus Terreni, pag. 375. col. 2.
Petrus Toletanus Magiſter, pag. 24. num. 93. & ſeqq.
Petrus de Toleto, pag. 236.
Petrus Tomich Catalanus, pag. 351. num. 919. & ſeq.
Petrus de Turri, pag. 305. num. 648.
Petrus Veleſius Guevara, pag. 106. & 251.
Petrus de Villarraſa, pag. 146.
Petrus Uxamenſis, vulgo de Oſma, pag. 310. num. 687. & ſeqq.
Petrus Ximenez de Prexano, ſeu Prexamo, pag. 338. num. 834. & ſeqq.
Pharamella. Vide Faramella.

Phatechaddinus filius Seid Alphas, pag. 408. col. 1.
Philippus Clericus, pag. 6.
Philippus Ribot Carmelita, pag. 175. num. 336. & seqq.
Philo Gaditanus, pag. 375. col. 2.
Picatrix quidam Hiſpanus, pag. 375. col. 2.
Pontius Barba, pag. 106.
Pontius Carbonellus, pag. 94. num. 244. & seqq.
Prudentius Columba, pag. 103.
Ptolemæus de Hiſpania, pag. 376. col. 1.

R

RAimirus Gaditanus, pag. 376. col. 1.
Ramirus Hiſpanus auctor operis : Los eſponimientos de la Biblia, pag. 173.
Raymundus Albert, pag. 147. num. 211.
Raymundus de Area, ſive Arca, pag. 153.
Raymundus de Aſtruch de Cortiellis, pag. 136.
Raymundus Balleſtêr, pag. 153.
Raymundus Berengarius Comes Barcinonenſis huius nominis primus, pag. 5.
Raymundus Lullus, pag. 120. num. 70. & seqq.
Raymundus de Llavia, pag. 294.
Raymundus Martini, pag. 89. num. 227. & seqq.
Raymundus Montaner, pag. 145. num. 204. & seq.
Raymundus Montaner Catalanus, pag. 106.
S. Raymundus de Penyafort, pag. 67. num. 126. & seqq.
Raymundus de Ponte, pag. 119. num. 63.
Raymundus Rôs Catalanus, pag. 121.
Raymundus Sebunde, pag. 215. num. 116. & seqq.
Raymundus Vidal, pag. 376. col. 1.
Raynaldus, vel Renallus, quidam Magiſter Barcinonenſis, pag. 376. col. 1.
Reginaldus de Arca Catalanus, pag. 376. col. 1.
Comes de Ribargoza Poeta, pag. 354.
Ricardus monachus Ciſtercienſis, pag. 376. col. 1.
Comes de Rivadeo Poeta, pag. 354.
Robertus Cordubenſis, pag. 103.
Rodericus de Arana Poeta, pag. 252.
Rodericus Campuzanus Commendatarius de Eſtremera, pag. 344.
Rodericus Cota Toletanus, pag. 106.
Rodericus Davalos Poeta, pag. 354.
Rodericus Didaci de Queſada, pag. 295. num. 581.
Rodericus Gundiſalvi à Clavijo, pag. 195. num. 20. & seqq.
Rodericus de Maioricis, pag. 155.
Rodericus Manrique Poeta, pag. 354.
Rodericus Martinez de Medina de Rio-Seco, pag. 174.
Rodericus Narvaez Epiſcopus Giennenſis, pag. 210. & 223.
Rodericus Oſſorio Poeta, pag. 354.
Rodericus Sancii de Arevalo, pag. 297. num. 587. & seqq.
Rodericus Sanctius Archidiaconus Trevinienſis, pag. 304.
Rodericus de Valdepeñas, pag. 106.
Rodericus Ximenez Archiepiſcopus Toletanus, pag. 49. num. 20. & seqq.
Rolandus quidam, pag. 88. num. 226.
Rolandus Ulyſſiponenſis, pag. 376. col. 2.
Romæus de Levia Epiſcopus Toloſanus, pag. 46.
Ruizius Paez de Ribera Poeta, pag. 251.
Rupertus, ſive Robertus, quidam Coquus, pag. 279. num. 479. & seq.

S

SAed, alias Alkadi Saed Eben Ahmed, pag. 408. col. 1. & seq.
R. Sahadia, pag. 209.
Saigh, alias Aben, ſive Ibnu Saig, pag. 408. col. 2. & seqq.

R.

R. Salomon Abenjubayzôl, pag. 209.
R. Salomon Ben Gabirôl Malacitanus, pag. 36.
R. Salomon Ben Virga, pag. 354.
Salomon quidam, pag. 370. col. 1.
Salomon quidam alius archipresbyter Toletanus, pag. 4. num. 10.
Salvatus ſive Salvianus quidam, pag. 22. num. 79.
Sampirus Epiſcopus Aſturicenſis, pag. 1. num. 2. & seqq.
Samuel Ben Chopnî Hacohen Cordubenſis, pag. 36.
Samuel Eben Iuda, pag. 410. col. 2.
Samuel Leví, pag. 84.
Samuel quidam ex Iudæo Chriſtianus, pag. 3. num. 7. & seq.
Sancius Aragoniæ Infans Archiepiſcopus Toletanus, pag. 47.
Sancius Caſtellæ Rex, pag. 96. num. 256.
Sancius de Beſaran Dominicanus, pag. 214. num. 115.
Sancius Porta Dominicanus, pag. 213. num. 108. & seqq.
Sancius de Ull, ſive Ul, pag. 148. num. 214. & seqq.
Fr. Sancti Stephani Preſbyter Cardinalis, pag. 353.
R. Sanctius de Carrion Poeta, pag. 106. & 189.
Sanctius de Furca, pag. 323.
Sanctius de Rojas Poeta, pag. 354.
R. Scelomôh Ben Abraham Ben Adêret, vulgo Arisba, Barcinonenſis, pag. 104.
R. Schem Tob Ben R. Iſaac Sephrôth Tutelenſis, pag. 189.
R. Sem Tob Ben Ioſeph Ben Palquira, pag. 355.
Siekouri Lachmens Granatenſis, pag. 410. col. 2.
Simon Poncius Hieronymianorum ſodalis, pag. 220. num. 150.
Stephanus Guzman Poeta, pag. 354.
Stephanus quidam Prior Cellænovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
Stephanus Trahimâ, pag. 283.
Suerus de Rivera Poeta, pag. 252.

T

TEdricus, ſive Thudericus Prædicatorum ſodalis, pag. 73.
Tereſia de Carthagena, pag. 322.
Thomas Mieres iuriſconſultus, pag. 241. num. 289.
Thomas de Templo, pag. 66. num. 120.
Thomas de Toledo Dominicanus, pag. 304. num. 643.
Thomas de Torquemada, pag. 340. num. 846. & seq.
Tibaldus Navarræ Rex, pag. 89. & 106.
Tobias Berengarius Carmelita, pag. 104.
Triſtanus de Silva Civitatenſis, pag. 348. num. 889.

V

VAlaſcus de Taranta Luſitanus, pag. 210.
Fr. Valerus Prædicatorum ſodalis, pag. 336.
Vaſcus de Gama Aſiaticæ Indiæ inventor, pag. 340. num. 843.
Vaſcus de Guzman, pag. 254.
Vaſcus Lobeira Luſitanus, pag. 105. num. 291.
Vaſcus Perez de Camoes, pag. 106.
Vaſcus Ramirez de Guzman archidiaconus Toletanus, pag. 163. & 254.
Marchio de Villafranca Poeta, pag. 354.
Villaquiran Epiſcopus Overenſis Poeta, pag. 354.
Marchio de Villena Poeta, pag. 354.
Vincentius archidiaconus Arevalenſis, pag. 149.
Vincentius Ariæ de Balboa Placentinus Epiſcopus, pag. 202. num. 52. & seqq.
Vincentius de Burgos, pag. 338. num. 831.
S. Vincentius Ferrerius, pag. 205. num. 68. & seqq.
Vincentius Mazuela, pag. 311. num. 692. & seq.
Vincentius quidam, pag. 65. num. 113. & seq.

Vin-

Vincentius quidam alius cognomento Hiſpanus, pag. 376. col. 2.
Vincentius, ſive Zeit Abu Zeit, Valentiæ Rex ex Mauro Chriſtianus, pag. 71. num. 146. & seqq.
R. Vitalis Benveniſte Cæſarauguſtanus, pag. 189.
Vitalis de Canellas Oſcenſis Epiſcopus, pag. 61. num. 74. & seqq.
Wulſa Epiſcopus, pag. 376. col. 2. & seqq.

X

Ximenus, ſive Ximenezius, presbyter Darocenſis, pag. 73. & 362.

Z

R. Zarachia Sephardi, id eſt, *Hiſpanus*, pag. 104.
R. Zeit Abu Zeit Valentiæ Rex. Vide Vincentius Zeit.
Zourus quidam *Sapiens* cognominatus, pag. 410. col. 2.

R. Ximeno lo dibujó. M. Brandi lo grabó.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER SEPTIMUS.

DE SCRIPTORIBUS SÆCULORUM UNDECIMI AC DUODECIMI.

CAPUT PRIMUM.

De SAMPIRO *Aſturicenſi Epiſcopo hiſtoriæ Scriptore.* FERRIOLUS DE BOLEA *ſæculi undecimi Scriptor.* IONAS BEN-GANACH, ISAAC *Cordubenſis, &* IEHUDA *Barcinonenſis, Hebræi Scriptores. De* SAMUELE *&* ABEN-ALFANGE *converſis. De* SALOMONE *archipreſbytero Toletano. De* ANONYMO *Benedictino, eiuſque opere, ſeu* Vitâ S. Dominici Exilienſis. *De* GUNDISALVO DE BERSEO *&* GRIMOALDO *Benedictinis monachis, &* OSMUNDO *Aſturicenſi Epiſcopo.*

QUO anno undecimum à Chriſto in terris orto ſæculum inchoavit, Legionenſe tenebat regnum Alphonſus V. Veremundi filius: Caſtellanis præerat Garſias Ferdinandi Comes: Alphonſo ad Viſeum occiſo à Mauris filius ſucceſſit Veremundus tertius anno MXXVII. & huic Ferdinandus I. levir, qui eum in prœlio interfecit, anno XXXVII. Hic Ferdinandus cognomento Magnus Caſtellæ etiam Rex fuit: quo diem ſuum anno MLXV. obeunte, Sancius filius uſque ad LXXII. atque, eo ad Zamoram urbem interfecto, Alphonſus Sancii frater, huius nominis VI. quod reliquum ſæculi fuit, Caſtellanis ac Legionenſibus præfuere. Navarræ alterum Chriſtianorum regnum Sancius, appellatus Maior, tenuit ab initio ſæculi uſque ad annum eiuſdem XXXIV. hinc Garſias Sancii ad LIV. Sancius Garſiæ ad LXXVI. hinc Sancius Ranimiri, qui in obſidione Oſcæ urbis occubuit anno XCIV. & filius eius Petrus, qui ſæculum abſolvit, regnavere. Surrexit & novum aliud circa annum XXXIV. in Aragonia regnum, Ranimiro Sancii Maioris Navarræ Regis filio habenas moderante: cui filius Sancius Ranimiri, is quem diximus apud Oſcam urbem à Mauris occiſum fuiſſe, in regimine ſuccedens, Navarræ atque Aragoniæ regna uno ſub iugo tenuit.

His præmiſſis de Hiſpaniæ moderatoribus huic ſæculo æqualibus, ad Scriptores qui ſub eorum imperio vixere, iam accedamus.

2. SAMPIRUS, Epiſcopus Aſturicenſis, primus venit exornandus laude non infima, ob ſcriptam, poſt Iſidorum Pacenſem, ac Sebaſtianum Salmanticenſem, ſive Alphonſum Regem Magnum, CXXIV. annorum hiſtoriam, ſeu Chronicon: nempe ab era DCCCXCVI. ſive anno DCCCLVIII. quo Alphonſus prædictus Rex cognomine Magnus regnare cœpit; abſolvitque narrationem ſuam laudatus Sebaſtianus, ſive Alphonſus, per Garſianis, Ordonii II. Froilanis II. Alphonſi IV. Ranimiri II. Ordonii III. Sancii Craſſi, tempora, uſque ad annum CMLXXXV. quo extinctus fuit Ranimirus III. Sancii filius. Dedit hanc hiſtoriam ex pervetuſto codice Ovetenſis Eccleſiæ, atque eodem illo unde Sebaſtianus ſive Alphonſus primùm erupit, Pru-

dentius Sandovalius Pampilonenſis præſul, ediditque Matriti (1) cum Iſidoro, Idacio, Sebaſtiano, antiquioribus hiſtoricis; Pelagioque Ovetenſi, qui è manu huius noſtri accepta lampade regiam hanc hiſtoriam ad ſua uſque tempora continuavit. Incipit: *Erâ DCCCXCVI. Adephonſus filius domini Ordonii ſucceſſit* (2). Huius auctorem libri omnes Aſturicenſem Epiſcopum vocant (3); floruit autem ſub Alphonſo V. Legionis Rege, qui ad Viſeum obiit, uti diximus: quod conſtat ex quodam inſtrumento (*privilegium* ſermo noſter appellat) eiuſdem Regis anno MXIX. confecto, cui Sampirus ſubſcribit Epiſcopus [a]. Noviores aliqui Sancium Petri, ſive Sancium Pirez, pro Sampiro interpretari ſeu reſolvere amant. Sed Sampiri, loci nomen, in alia huiuſmet Regis conceſſione anni MXXII. expreſſum legi docet nos Ambroſius Morales lib 17. cap. 37. appellatum hunc à Sampiro noſtro ſuſpicatus (4).

[a] Apud Moralem lib. 15. cap. 34.

3. Eius meminit, atque huius eiuſdem hiſtoriæ, Pelagius iam laudatus Ovetenſis Epiſcopus in libro Chronicorum ab exordio mundi uſque ad eram MCLXX. cuius operis mentionem fecimus in Iſidori Hiſpalenſis, Iuliani Toletani, Sebaſtianique Salmanticenſis Epiſcoporum, prodendis germanis & nothis libris. In præfatione huius libri Chronicorum legitur: *Ab Adephonſo Caſto uſque ad Veremundum Regem podagricum, Sampirum Aſtoricenſis Eccleſiæ Epiſcopum, ſicut à maioribus & prædeceſſoribus ſuis inquiſivit & audivit, de Gothis Regibus, prout potuit, pleniſſimè* ſcripſiſſe. Quæ ſi certa eſſent, huic tribui oporteret eius Chronico colophonem Sebaſtiano Salmanticenſi vulgò tributi Chronici, quo res ab Ranimiro primo Alphonſi Caſti ſucceſſore, & Ordonio I. eius filio geſtæ continentur. Planè in editione Sandovalii, ad hoc tempus unica horum Chronicorum, adeo obſcurum eſt in Sebaſtiani Chronico, quænam eius verba, quænam verò Pelagii Ovetenſis additiones, ſive alterius ſint: ut penè deferam eidem Pelagio inter Sebaſtiani & Sampiri hiſtorias limites præſcribenti.

4. Res digna eſſet accuratâ docti hominis induſtriâ quatuor hæc Chronica, ſive antiquæ noſtræ hiſtoriæ corporis membra, ſic lacera deformiaque iterum componere, & in aliquam tolerabilem reſtituere formam, notis & animadverſionibus illuſtratam; quærereque horum Hiſtoricorum codices, quibus inter ſe diverſis uſus fuiſſe Morales videtur. Sæpe enim duobus tribuſque eorum eaſdem res acceptas ferre ſolet, tamquam ſi eiuſdem temporis eventa omnes, & non alius poſt alium, perſecuti eſſent. Cuius exemplum rei opportunè hìc dabimus. Sub Veremundi Regis titulo in Sebaſtiani Chronico inſertus alius titulus legitur: *De arca reliquiarum Toleto in Aſturias tranſlata.* Ubi quæ de Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ, Eccleſiæ S. Salvatoris ab Alphonſo Caſto edificatæ adiacente, leguntur, non quidem Sebaſtiano, neque Pelagio, ſed Sampiro is tribuit [b]: tantùm eadem verba è latino in vulgarem ſermonem transferens.

[b] Lib. 13. cap. 40.

5. Circa medium ferè huius ſæculi vitam agebat in monaſterio Pinnatenſi regni Aragoniæ FERRIOLUS DE BOLEA: cuius, uti operis cuiuſdam hiſtorici de rebus ſui temporis auctoris, Surita meminit *Indicum. Latinorum* lib. 3. ad annum MXLIX. (5) his verbis: *Vetuſtæ præterea tabulæ exſtare in cœnobio S. Ioannis Pinnatenſis gothicis literis inſcriptæ feruntur, quibus Ferriolus Bolea, qui ſe cum Nunneone fratre ei ſacro cœtui addixerat, dum hoſtium feritatem atque immanitatem devitat, & paganos vocat, perhibet hoc anno Ramirum Regem* &c. Hæc Surita.

6. Huius loci erant, niſi manere iuſſiſſemus Hebræos omnes bibliothecam ſuam Hiſpano-Rabbinicam, IONAS BEN-GANACH, Cordubenſis medicus, & grammaticus celebratiſſimus; ISAAC eiuſdem urbis civis, Heboſi Granatæ Regis Conſiliarius, IEHUDA Barcinonenſis, & ſi qui alii huic tempo-

(1) Immo Pampilone anno 1615. ut Cl. Florezius docet H. S. *Tom. XIV. pag.* 425. *n.* 10.

(2) Quæ paulo antè Noſter hoc eodem num. 2. de Alfonſo cognomento Magno dixerat, nimirum Erâ DCCCXCVI. ſive anno Chriſti DCCCLVIII. regnare cœpiſſe: id nunc ex Sampiri hiſtoriæ initio repetit; cum ex Ordonii parentis epitaphio, ab Ambr. Moralio *Libr. XIV. c.*36. allato, conſtet, hunc Ordonium *VI. Calendas Iunii Erâ DCCCCIV.* ſeu quod idem valet, *XXVII. Maii anni DCCCLXVI.* diem ſuum obiiſſe: à quo tempore Alfonſus regnum ſolus obtinuit; nam quadriennio antè, nimirum ab anno DCCCLXII. cum patre ſenio ac morbis graviter afflicto corregnaverat, ut nos olim ad primum huius Bibliothecæ Tomum *Lib. VI. c.* 10. *n.* 240 notavimus.

(3) Exſtat huius Sampiri Hiſtoria ſeu Chronicon in Complutenſi aliàs laudato ſæculi XII. codice, quo uſum Ambroſium Moralium fuiſſe diximus, à fol.34. pag. 1. Inc. *Erâ DCCCCIV. Adefonsus filius Domni Ordonii* &c. Deſinit fol. 48. pág. 1. *In patria sua unde venerant.*

(4) De vero Sampiri Aſtoricenſis nomine Cl. Florezius *Tom. XIV.* pag. 420. *n.* 2. qui & Eiuſdem Chronicon multo quam in antea editis correctius evulgavit *eodem Tomo à pag.* 438.

(5) Immo *Lib. I.* ad *annum MXLV.* ut in Editione Cæſarauguſtana MDLXXIIX. *Pag.* 26. *init.*

pori æquales fuere (1). Nihilominus tamen horum Hebræorum albo eximere eos libuit, qui renuntiantes mortuæ iam & antiquatæ legi, Chriſtianæ legis ſuave iugum ſponte ſubiere.

7. Quare huc SAMUELEM advocamus, ex Iudæo Chriſtianum, Toleti, recèns poſtquam ab Alphonſo Rege VI. anno huius ſæculi octogeſimo quinto recuperatum eſt à Maurorum manibus, ad veram Fidem converſum. Iccircò eum Hiſpaniæ adſcribimus, qui revera in Africa & Feſſana urbe natus dicitur, apud nos tamen Fidei natales ſortitus. Poſtquam verò Eccleſiæ gremio exceptus fuit, aliqua ex cauſa Marochum rediens, concertationem ibi cum Albucalebo Mahometanorum magiſtro inſignem habuit [c]: de qua hiſtoriam arabico ſermone, quæ MS. adſervatur in regia Eſcurialenſi bibliotheca, formavit (2).

[c] Hieron. Romanus de la Higuera in *Hiſt. Tolet.* MS. lib. 16. cap. 5.

8. Celebrior tamen eiuſdem Samuelis epiſtola, ſeu veriùs liber iuſtus, ad Iſaac Rabbinum ſynagogæ, quæ in Subiulmeta fuit prædicti regni Marochitani, magiſtrum directus, arabicè & ipſe loquens; cuius tranſlationem habemus latinam, auctore Alphonſo Bonhominis Dominicano Hiſpano, huic operi circa annum MCCCXXXVIII. incumbente. Quæ quidem eſt manu exarata in bibliothecæ Vaticanæ cod. 4079. 98. librorum MSS. cum hoc titulo: *Alphonſi Hiſpani interpretatio argumentorum de Fide Samuelis Iſmaelitæ* (3). Excuſa fuit unà cum Petri Alphonſi dialogo contra Iudæos Coloniæ apud Gymnicum MDXXXVI. in 8°. & in *Bibliotheca SS. PP.* ſeorſumque Venetiis á Matthæo Leni MDCLV. in 8°. cum Hieronymi Moratini ad Ioannem Franciſcum Barbadicum Senatorem Venetum epiſtola. Hiſpanam quoque Alvari de Villaſcuſa Iuriſconſulti Salmanticæ degentis exſtare anno MCDXVIII. in gratiam cuiuſdam amici ſui, nomine Ioannis de Villa-fuerte, factam ſcribit Hieronymus Romanus de la Higuera, in *Hiſt. Tolet. urbis* MS. lib. 16. cap. 5. Et hac quidem epiſtola ex Prophetarum dictis, Chriſtum Ieſum verum Meſſiam veniſſe, paſſumque ac mortuum eſſe, reſurrexiſſeque, & ad cælos aſcendiſſe, iterumque adventurum, liquidò monſtratur. Quare interpres latinus iure ſuſpicatur merſum in tenebris Iudæorum induſtriâ tamdiu fuiſſe opus, quòd tam luculentis rationibus teſtimoniiſque adverſus eorum perfidiam ageret. Namque ſcriptum fuiſſe mille annis poſt gentis & Hieroſolymorum excidium teſtatur auctor: quo indicat annum huius ſæculi ſeptuageſimum; nam eodem ſeptuageſimo ſæculi primi Chriſtiani à Tito urbs capta, everſumque fuit & incenſum Hieroſolymorum templum.

9. Æqualis fuit horum temporum ABENALFANGE Maurus ex Valentiæ regno, ſed & ipſe Chriſtiano adſcriptus gregi, poſtquam Valentina urbs regia in manus Roderici Didaci de Bivar, cognomento *Cidi*, magni huius ætatis quam perſequimur, ducis, pervenit: quod anno MXCIV. ſive erâ MCXXXII. contigiſſe novimus [d]. Scripſit hic hiſtoriam nuper laudati, nunquamque pro dignitate laudandi herois: qua uſus fuit in deſcribendis eiuſdem rebus geſtis, neſcio cuius operâ in vulgarem linguam conversâ, Petrus Antonius Beuter; ut in prologo hiſtoriæ ſuæ *De rebus Hiſpaniæ* nos docuit, miniſtrum fuiſſe eum, ſive officialem, admonens eiuſdem Cidi. Laudat quoque hanc hiſtoriam Gaſpar Eſcolanus Part. I. lib. 2. *Hiſt. regni Valentini* cap. 23. n. 6. Ignota ea tamen eſt Caſtellanis Scriptoribus, qui res magni viri ge-

[d] Sandoval. *Hiſtor. del Rey D. Alonſo* VI. fol. 86.

(1) De tribus his, aliiſque eiuſdem ſectæ popularibus, late poſt Buxtorfium patrem, Plantavitium, Bartoloccium, Wolfium D. Ioſephus Rodriguezius de Caſtro Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Subcuſtos in Biblioth. Hiſpano-Rabbinica Matriti 1781. edita fol. *à pag.* 30. Prioris autem *R. Ione Ben Ganàch* Medici Cordubenſis, libri השרשים *haſcheraſcîm*, id eſt, *Radicum* (linguæ ſcilicet Hebraicæ); et הרקמה *harkamáh* sive Operis *Phrygionici* (quod totidem fere literis Hispani *Recamado* dicimus), exſtant in Regia Laurentiana Escurialenſi num. 58. inter Hebraicos codices. Liber autem *Radicum* dicitur in eiuſdem fine *ſcriptus in urbe Cæſarauguſta in lingua Arabica, & tranſlatus à R. Iehuda Ben Saûl Ben Tibbûm de Granata Hiſpaniæ in Linguam Hebraicam in Turri Lumêl* (*Lunêl* quod Occitaniæ oppidum eſt) *anno* 4931. Chriſti 1171. Vixiſſe autem Auctor ad annum Chrſtii 1121. vulgo à Bibliographis creditur; ac proinde iure à D. Rodrig. de Caſtro loco citato inter XII. ſæculi Scriptores recenſetur.

(2) *Albucalebum* nullum reperi in Arabico Hiſpana Eſcurialenſi Cl. Mich. Casîri Bibliotheca; *Abulkalêdos* binos: alterum *Iaſîd, Alradhæum* cognominatum, qui ad annum Hegiræ 484. Philoſophicis diſciplinis, Iuris prudentiâ, Poetice, & Arabicarum antiquitatum peritia floruiſſe dicitur *Tom. II. pag.* 40. *col.* 1: alterum *Iasîd Ben Abdelgiabar Almarvâni* aliquanto præ illo recentiorem, cuius meminit *Tom. II. pag.* 131. *col.* 2. & in *Indicibus* Hiſpaniæ Annales ſcripſiſſe aſſerit. Samuelis autem ex Iudæo Chriſtiani, quode Noſter hoc loco agit, nulla prorſus apud Cl. Casírum mentio. Periit fortaſſe Arabica eius cum Albucalebo concertationis hiſtoria in miſeranda Eſcurialenſis Bibliothecæ conflagratione ann. 1671. Meminit quoque *Abulchalîdi Andaluſii*, id eſt *Hiſpani*, Samuel Bochartus *Hierozoici Part. II. lib. II. c.* 15. ſed in longe diverſi argumenti opere. De hoc recurret inferius ſermo in ſcriptoribus Arabico-Hispanis.

(3) Nullibi non exſtat in exteris & in Hispaniæ noſtræ Bibliothecis. In Laurentiana Regia Escurialenſi *Lit. e. Plut. IV. n.* 23. cum eiuſdem Alfonſi Epiſtola ad Hugonem Ord. Præd. Generalem Magiſtrum.

geſtas literis tradiderunt; niſi vulgaris illa ſit quæ abſque nomine auctoris proſtat (1).

10. Ad hiſpani generis viros redeuntibus primus occurrit SALOMON archipresbyter Toletanus, ſi ipſe proprius auctor fuit libelli *De virginitate ſanctæ Mariæ* literis gothicis ſcripti, quem ſanctiſſimæ Trinitatis ſodales Toletani adſervant. In cuius fine ita legitur: *Benedictus es Domine, qui adiuviſti me, & conſolatus es me. Ego miſer Salomonis archipresbyter, ſervus Dei indignus, & peccator, ſcripſi hoc libellum* De virginitate S. Mariæ Virginis & Dei genitricis Domini, *& ad finem uſque conſcripſi in civitate Toleto in Eccleſia S. Mariæ Virginis ſub metropolitanæ Sedis domino Paſchali Archiepiſcopo* XVIII. *Cal. Octobris in era milleſima919 centeſima quinque; notatum ſub die ſexta feria, horâ tertiâ, in diem ſancti Cipriani Epiſcopi.* Annus hic eſt ſeptuageſimus ſeptimus ſupra milleſimum; totque in hac notula ſtribiligines vix perſuadent aliam quàm exſcriptoris operam in libello forſan ſanctiſſimi Ildefonſi *De virginitate Deiparæ Virginis* à Salomone navatam (2): de quo nos admonere debuit auctor rei Hieronymus Romanus ab Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon [e].

[e] Ad annum CMXXXVII. pag. 439.

11. ANONYMUS Benedictinus monachus antiquæ Domus S. Dominici de Silos in Caſtella veteri & Burgenſi diœceſi, hoc ferè tempore, id eſt ſub Alphonſo VI. Rege, *Acta* ſeu *Vitam* ſcripſit eiuſdem *ſancti* viri *Dominici Exilienſis, ſive de Silos*, huius monaſterii abbatis, qui ſanctiſſimè obiit Decembris XX. anni MLXXIII. cuius memoria faſtis ſacris, præſertim noſtris hiſpanis ritè inſerta legitur. Acta hæc edidit D. Ioannes Tamaius *Martyrologii hiſpani* tomo 6. hac die XX. Decembris, quæ exhibuit ei D. Ioſephus Pellizerius: quod præterquam à Pellizerio ipſo in bibliotheca ſuorum librorum fol. 67. affirmante dicimus: fatetur Tamaius ipſe, pariter monens exſtare ea in monaſterio eodem Exilienſi, & in S. Martini Matritenſi; ſed & ad calcem huius codicis, quo uſus ille fuit, legi ait narrationem, quam uti prolixam edere noluit, centum quatuordecim miraculorum ad eiuſdem ſancti interceſſionem à Deo factorum duobus libris contentam: quam quidem D. Ioſephus Pellizerius ineditam à Tamaio relictam fuiſſe dolet.

12. Eidem aut alii eiuſdem cœnobiticæ domus habitatori, cuius nomen ignoratur, Chronicon Caſtellanorum, ſive potiùs Legionenſium, Regum à Pelagio uſque ad Ferdinandum, ſæculo huic ſupparem, quod *Exilienſe* audit ab auctoris monaſterio, tribuimus (3).

13. GUNDISALVUS DE BERSEO Benedictinus monachus in eodem S. Æmiliani monaſterio ſcripſit carmine illius ævi uſitato, quod tredecim pedibus conſtat, vulgarique nomine audit *endecha doblada*, ſanctorum quorumdam vitas, aliaque. Inter has eminet S. Vincentii (4) Levitæ illa quæ incipit:

Quando ofrecio Chriſtus la ſu carne precioſa.

definitque his verſibus:

Gonzalo fue ſu nombre, que hizo eſte tratado
En San Millan de ſuſo fue de niñez criado,
Natural de Berzeo, donde San Millan fue
nado.
Dios guarde la ſu alma de poder del pecado.

Sunt & vitæ ſancti Æmiliani, & S. Dominici de Silos; necnon & carmen aliud de prœlio Septimancenſi (*de la batalla de Simancas*) quo Ranimirus II. Legionis Rex anno CMXXXVIII. Saracenorum exercitum penè ad internecionem delevit (5) [f]: exempla item, ſeu monita ad promovendam pietatem. Membranaceis duobus voluminibus hæc & alia eius opera cuſtodiuntur in cœnobii S. Æmiliani archivo (6). Floruiſſe autem Gundiſalvum ſub Al-

[f] Morales lib. 16. cap. 14.

(1) Romanenſem fabulam ex eius & ſequioris ævi Scriptorum genio potius quam probabilem Roderici Bivarii Hiſtoriam cenſent cordatiores: á quibus nec diſſentit Noster, infrà *Syllab. Scriptor. Arabicorum in Aben Alfange.* Atque ipſi huius operis fautores non inficiantur plurima in eo contineri ad nutricum cunas meritò ableganda. Videndus præ aliis Vincentius Ximenus noſter *Biblioth. Valent. Tom. I. in Notit. prælim.* §. *II. n. VII.* & D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Cuſtos in Syloge *Poetar. Hiſpanor. qui ſæculum XV. præceſſere Tom. I. pag.* 226. quode opere mox.

(2) Diximus in Ildeſonſo Toletano ipſius indubiè eſſe aureum *De perpetua virginitate Sanctæ MARIÆ Virginis Dei genitricis* opuſculum; ac proinde Salomon de quo agimus librarius tantum ſive exſcriptor Toletani codicis fuit.

(3) Exilienſe Chronicon vulgavit Cl. Florezius *T. XVII à pag.* 270. incertus, num ad Petrum Legionenſem Epiſcopum pertineat: de quo mox.

(4) Imno *Laurentii*: cuius item Vitæ initium & finis longe ab allatis hoc loco á Noſtro diverſa ſunt. Vid. D. Th. Anton. Sanchez T. II. prælaudati operis pag. 229. & in eiuſdem Tomi prologo *pag. XVII.*

(5) Peculiarem de prœlio Septimancenſi hiſtoriam à Gundiſalvo ſcriptam fuiſſe falsò videtur ſibi Noſter perſuaſiſſe. Vidend. D. Sanchez *T. II. prolog. pag. XVIII.*

(6) Poetica quæ exſtant Gundiſalvi opera nuper edidit laudatus D. Thomas Antonius Sanchez *Syllog. Poetar. Hiſp. ante ann. MD.* Matriti ap. Antonium de Sancha 1779. & deinceps, tribus vol. 8.° hoc ordine I. *Vitam S. Dominici de Silos. II. Vitam S. Æmiliani. III. De ſacrificio Miſſæ. IV. Paſſionem S. Laurentii Levitæ. V. Laudes Beatiſſimæ Virginis MARIÆ. VI. De ſignis quæ iudicium præcedent.*

Alphonſo VI. Rege circa annum MLXXX. ex relatione ad nos ab eodem monaſterio tranſmiſſa notum facimus. Hunc S. Dominici vitæ auctorem neſcio quare *Megiam* vocat Ludovicus Arizius, Benedictinus & ipſe, in *Abulenſis urbis hiſtoria*. (1).

14. Eiuſdem aſceterii monachus fuit eodem ferè tempore GRIMOALDUS, ſeu Grimaldus, nempe circa annum ſæculi nonageſimum octavum. Hic latino atque eleganti ſtilo ſcripſiſſe refertur *vitam & mortem S. Dominici de Silos* (2) : *tranſlationem* item *corporis S. Felicis à caſtello Bilibio* (quod *Haro* nunc audire credunt) *ad monaſterium Æmilianenſe*, atque aliorum ſanctorum vitas. Tranſtuliſſe eundem ſacra Biblia, & S. Gregorii Moralium libros, quod ex eadem religioſiſſima domo ad nos delatum fuit, neſcimus planè an ad exſcribendi tantùm, an ad ex latinis vulgaria faciendi maiorem induſtriam pertineat. Aſſervari ea omnia opera in monaſterii tabulario inde item ſumus certiores facti (3).

15. OSMUNDI quoque Aſturicenſis Epiſcopi circiter annum ſæculi quinquageſimum nonum (4) ad Idam Euſtachii Comitis Bononienſis in Gallia uxorem ſcriptæ epiſtolæ mentionem iure, quantumvis breviſſimæ hìc facimus. Continet enim hæc [g] ſeptem diſcipulorum, Torquati, Iſcii, & ſociorum in Hiſpaniam adventûs notitiam; tranſportatarum item ad alpes (ita vocat) Aſturicenſes, Maurorum ob metum, ſacrarum reliquiarum, quæ Aſturicæ, Ovetique repoſitæ fuere. *Nos verò poſteri* (ſinem audis) *ſic eas habentes, & præcepto noſtri Regis, videlicet Adephonſi, non obviantes, miſimus vobis de melioribus & dignioribus magnam partem, obſecrantes ut ſitis memoratrix Aſtoricenſis Eccleſiæ. Valete. Ego verò Adephonſus Rex hanc cartam vidi & legi, & quæcumque in ea ſcripta ſunt, propria manu confirmavi.* Idam tunc temporis in caſtro Lenenſi, quod nunc *Lens* vocant pagi Atrebatenſis, Deiparæ Virgini exſtruxiſſe templum, in eoque canonicorum collegium inſtituiſſe, reliquiis undique conquiſitis in ædem iſtam ſacram invectis, ex Balderici Chronico, & Iacobi Malbranc libro 8. *De Morinis* cap. 49. obſervavit, illuſtrandæ huic epiſtolæ Ioannes Mabillonius Benedictinus, vir ingentis in producendis antiquis libris, ac diiudicandis meriti, qui eam in *veterum Analectorum* tomo I. [h] ſuperioribus annis Lutetiæ edito, primum protulit (5).

[g] Edidimus nos hanc epiſtolam tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hiſp.* pag. 225. cum Notis D. Ioannis Mabillonii. CARDINALIS DE AGUIRRE.

[h] Pag. 287.

CA-

dent. VII. Miracula Beatiſſimæ Virginis MARIÆ. VIII. Planctum Eiuſdem. IX. Vitam Sanctæ Auriæ ſive Aureæ (Santa Oria.) *X. Epitaphium Eiuſdem. XI. Hymnos.* Ex his Poema *De Miſſæ ſacrificio* exſtat in membranaceo ſæculi XIII. Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice, ſubiectum Roderici Toletani Hiſpaniæ Hiſtoriæ.

(1) Sæculo XIII. ineunte Gundiſalvum floruiſſe ac proinde huc non pertinere; nec profeſſione Monachum ſed ſæculari quem vocant Clero adſcriptum vitam traduxiſſe; ac demum *Megiæ* cognomentum gratis eidem ab Arizio appictum, invictis argumentis docet D. Sanchez *Prolog. II. T. à pag.* 3.

(2) Et hic quoque Grimoaldus ad ſæculi XIII. Scriptores referendus; cum Gundiſalvi σύγχρονος dicatur á D. Sanchez *Prol. II. T. pag. III.*

(3) Huc pertinere exiſtimo *Raimundi Berengarii* Comitis Barcinonenſis huius nominis *primi*, qui ſæculo XI. inclinante, una cum prudentiſſima coniuge Almondi ſeu Adalmondi conceſſit Barcinonenſibus *Fora*, ſivè *Uſatica Barcinonenſia.* Exſtat pervetus eorum exemplum in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. c. Plut. II. ſub num.* 16. Diagus *Hiſt. Comit. Barcinon. lib. II c.* 59. *fol.* 121. *pag.* 2. cenſet hæc *Fora*, ſive *Uſatica*, anno demum MLXVIII. promulgata fuiſſe.

(4) Immo poſt annum huius ſæculi XI. octogeſimum ſecundum, quo Oſmundus ſive Anſemundus Epiſcopus Aſtoricenſis conſecratus fuit, ut liquet ex catalogo Præſulum eius Eccleſiæ apud Cl. Florezium *T. XVI. pag.* 188. *n.* 98. Cortigendus igitur Mabillonius, qui hanc Epiſtolam circa annum MLIX. ſcriptam fuiſſe exiſtimat, *Vet. Analect. pag.* 433.

(5) Non incongruè huc retulerim indictos prorſus Noſtro *Olivam* Olivæ Cabretæ Biſuldunenſis comitis filium, è Rivipulenſi Monacho, eiuſque & Cuxanenſis Monaſterii Abbate, Auſonenſem ſive Vicenſem ab anno Chriſti MXVII. Epiſcopum: cuius præclara geſta á Cl. Florezio (qui extremus omnium eius labor fuit) in ordinem redacta vulgavit ab eius morte Cl. Hiſpaniæ ſacræ continuator Fr. Emmanuel Riſco *T. XXVII.* à pag. 122. ſcripta autem nonnulla in eiuſdem Tomi *Appendice X.* à pag. 265. nimirum I. *Sermonem in natali S. Narciſi Epiſcopi & Martyris, cui ſubditur: Narratio converſionis Beatæ Afræ: II. Epiſtolam ad Gaucelinum Archiepiſcopum Bituricenſem,* pag. 275. III. *Aliam ad Monachos Rivipulenſes, circa ann.* 1023, à Petro de Marca è Cataloniæ tabulariis eruta ac primùm evulgata; necnon: IV. *Eccleſiæ Vicenſis ſive Auſonenſis conſecrationem anno MXXXVIII. V. Synodicam Concilii Narbonenſis adverſûs ſacrarum rerum invaſores: VI. Epiſtolam ad Sancium Navarræ Regem* (*cognomento Maiorem*) *anno MXXIII. directam de inceſto coniugio vitando*, è Sancti Ioannis Pinnatenſis tabulario. Ibid. *à pag.* 275. Quibus addi poſſet è Galliarum Regis Bibliotheca *Tom. III. pag.* 343. *col* 2. *cod.* 2858. *VII. Epiſtola Olivæ ad Sancium Regem Ibericum, qua eum hortatur ut aliquid de ſuo conferat ad exſtruendam Eccleſiam Rivipullenſem; necnon: VIII. De Paſchali Cyclo & computo Eccleſiaſtico* ex eadem Regia Bibliotheca *T. IV. pag.* 364. *col.* 1. *Cod.* 7476: quode opere fruſtra Baluzius, atque ex eo Cl. Florezius *T. XXVIII. pag.* 139. *n.* 59. ſubdubitant, num alius Olivæ Rivipullenſis item Monachi ſit; cum nullum cognominem Scriptorem nôrint Bibliographi.

ITEM: *Garſiam* Monachum Cuxanenſem qui ad annum Chriſti MXL. ſcripſit: *Epiſtolam, De initiis Monaſterii Cuxanenſis; ac de ſacris reliquiis in eodem cuſtoditis, ad Olivam Auſonenſem.* Exſtat apud Petrum de Marca *Append. CCXXII. à col.* 1072.

ITEM

CAPUT II.

AVICENAM, *ſeu* ABEN-SINAM, *malè à quibuſdam ex noſtris auctoribus Hiſpanorum albo & huic ſæculo aſſigi. Ioannes Gerundenſis Epiſcopus qualis eruditionis vir. Avicena non Rex dignitate, ſed* Alraiits, *ſive* Errahis *princeps ob excellentiam doctrinæ. Bochara Perſiæ, ſive Aphshana vicus huic urbi proximus Avicenæ patria: quod ex Sorſano vitæ eius auctore, verbiſque Avicenæ ipſius, atque aliis Arabibus hiſtoricis confirmatur. Nec item in Hiſpania fuit. Contrarium autem increbuiſſe veroſimile eſt ex fabula quæ in Chronico Lucæ Tudenſis legitur, Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi medicos libros à quodam Avicena in Arabicum tranſlatos & falſatos. Avicenæ fatum in obſcurato ſibi à pluribus ſcribendi merito. De ætate Avicenæ Stephani Garibaii error. Abſque ullo fundamento duo à nonnullis conſtituuntur Avicenæ. In tranſcurſu de huius interprete, qui Gerardus Carmonenſis, non Cremonenſis fuit. Verum Avicenæ nomen* Abu-hali Elhuſein Abdala Ibnu-ſina, *ſive* Aben-ſina, *unde corruptum* Abicena.

16. AVICENAM medicorum Arabum florem ac principem, iniuriâ magnâ recentiorum quorumdam Perſiæ, unde ortu fuit, eripi adſcribique Hiſpaniæ ægrè ferimus. Diſquiremus igitur de eius patria, deque origine erroris; falſaque eſſe, quæ veluti fato quodam adverſus eiuſdem famam à quibuſdam iactantur, oſtendemus.

17. Neſcio unde invaſit noſtros homines, non recenter ſed iam diu nata perſuaſio, Avicenam medicorum Arabum principem, qui Perſa fuit, in Hiſpania eſſe natum. Sæpiſſimè enim hunc errorem committi video, priuſquam ex Arabicis recentiorum operâ evulgatis hiſtoriis immiſſa his tenebris vera lux fuiſſet. Eo nempe tempore, quo verè dicere Lucius potuit Marinæus Siculus [i], de Avicenæ vita certi quidem nihil inveniri. Hiſpanum ſanè ſunt qui vocent ſine loci nota [k], Bæticum alii [l], plures qui Cordubenſem [m], plurimi qui Hiſpalenſem [n]. Qui Cordubæ favent, vanè ſic argutantur. *Cordueni* populi ſunt Perſiæ, *Corduena* illius regio Plinio, Ammiano, & aliis laudata; necnon *Corduba* urbs Hiſpaniæ à Perſis condita, ut contendit Stephanus Garibaius lib. 5. *Compendii hiſt. Hiſpan.* cap. 4. pro quo ſtat Pſeudo-Luitprandus in Chronico ad annum DCXCVIII. urbem iſtam à Perſis conditam non obſcurè affirmans. *Corduenſem* ergo & *Cordubenſem* qui Avicenam dixerint, una tantum literâ variantes

[i] *De laudib. Hiſp.* lib. 6. *ſive De viris eius doctrina illuſtrib.*

[k] Damianus Goes in ſua *Hiſpania*, Ioannes Garſia *De nobilitate.*

[l] Didacus Lopez Bilbiitanus ad Avicenæ librum *De viribus cordis* anno MDXXVII. editum.

[m] Pet. Medina. *Grandezas de Eſpaña.* Matamorus *De Academiis & doctis Hiſp. viris.* Ludov. Nonnius in *Hiſpaniæ* ſuæ cap. 10. Volaterranus lib. 21. *Comment. Urbanor.* Henricus Vaca de Alfaro in *Vita Avicenæ.*

[n] Catalogorum collectores Paſchalis Galles, Geſnerus, Lycoſthenes, Simlerus, Gaſpar Bauhinus, quos Ramirezius citat *ad Luitprandum* Notis anno DCXCVIII. pag. 377. Plantavitius in *Biblioth. Rabbinica*, Lucius Marinæus Siculus dicto lib. 6. *De laudib. Hiſp.* Tarrafa *De Regib. Hiſp.* in *Alphon. VIII.* Valerius Andreas in *Catal. Scriptor. Hiſp.* Lanſius in *Conſultationibus*, *Conſult. pro Hiſpania.* Bern. Lutzemburgenſis in *Catalogo hæreticorum* lib. 2. literâ A. verbo *Avicena.*

ITEM. *Anonymum* Monachum Rivipullenſem qui anno Chriſti MXLVII. *brevem ſcripſit Monaſterii Rivipullenſis hiſtoriam.* Exſtat apud eundem Marcam *Append. CCCCIV. pag.* 1296.

ITEM *Azarchielem Aſtrónomum Toletanum* ſæculi XI. inclinantis Scriptorem, auctoremque operis Arabicè inſcripti *Azafêa* (aliis *Azaféha*) ſive: *Lamina univerſalis ſtellarum & planetarum* quod exſtat in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut.* 1. *n.* 1. ac de eo, eiuſque Auctore inferius ſermo recurret. Vixiſſe autem Azarchielem ſæculo XI. elicitur è recentiore alio Hiſpanico eiuſdem operis exemplo in Regia Matritenſis ſuperſtite, in cuius folio 204. pag. 1. hæc de Azarchiele habentur: *Dicho avemos del Alcora::: mas ahora queremos hablar de la* Azafêha *que hizo Azarquiel el ſabio aſtrolabiano de Toledo à honrra del Rey Almenúm que era entonce señor de eſa Cibdad è nombròla por ende* Almemonîa: *è deſpues fue à Sevilla è hizo eſta* Azafêha *miſma en otra manera mas conplida è mas acabada: et hizo otroſy el libro de como ſe debe hacer: è de como deben obrar por ella á honrra del Rey Almuhamid Aben Abet que era ſeñor de eſa Cibdad en aquel tiempo: è nombróla por eſſo* Alhabedîa. *Eſte libro ſobredicho traſladò de arabigo en rromance Maeſtre Fernando de Toledo por mandado del muy noble Rey Don Alonſo, hijo del muy noble Rey Don Fernando et de la Reyna Doña Beatriz et Señor de Caſtilla de Leon::: en el año quarto que él reynó: y deſpues mandólo traſladar otra vez en Burgos mejor è mas complidamente à Maeſtre Bernaldo el Arabigo è à Don Abrahén ſu Alfaquin en el XVI. año de ſu Reyno que andaba la Era de Ceſar en mill è trezientos è quince años.*

Neſcio autem an hùc pertineat *Philippus Clericus*, Patricii filius interpres, ut perhibetur, ex Arabico in latinum ſermonem operis inſcripti *Secretum Secretorum* ab Ariſtotele ad Alexandrum M. directi: cuius operis, & verſionis, atque interpretis mentio non raro ocurrit in exteris & in noſtratium Bibliothecis. In Regia Eſcurialenſi Latine & Hiſpanicè habetur: Latine quidem *Lit. f. Plut. III. n.* 1. Hiſpanicè autem *Lit. z. Plut. I. n.* 2. agiturque in eo *de moribus & virtutibus quæ Regis animum ornare debent; ac de tuenda corporis eius valetudine: De morbis eorumque remediis: De impreſſione Planetarum in inferiora corpora*; deque aliis Arabici plane ſaporis. In exemplo Latino nuncupatoriæ epiſtolæ inſcriptio hæc eſt: *Domino ſuo Excellentiſſimo & in cultu chriſtianæ Religionis ſtrenuiſſimo* GUIDONI *natione* DE VALENCIA, *civitatis Tripolis glorioſo Pontifici,* PHILIPPUS SUORUM MINIMUS CLERICORUM *ſe ipſum, & fidele devotionis obſequium; In Hiſpanico autem:*

A ſu ſenyor muit ſcogido et muit noble en honra de la religion Chriſtiana GUIDO *varon noble de la ciudad de Valencia alabado Princeb.* PHELIP MUI CHICO DE LOS SUOS LETRADOS *embia con fiel ſervicio y obediencia. Pues aſſi es, como yo fueſe con vos cerca de Antiochia, alli fallada aqueſta piedra mui precioſa de la Philoſophia plació á vueſtra ſenyoria que ſe tranſlataſſe de la Lengua Latina de Arabia en Lengua Latina. Et yo por cierto cobdiciando de obedecer á vueſtro mandamiento::: aqueſte libro el qual no han los Latinos., ni es fallado ſinon en pocos de los Arabicos tranſlatè con grant trebajo, et con palabras claras de romance arabico en Latin a la vueſtra honra: lo ſaqué de letra á letra et de ſentencia á ſentencia; porque*

otra

tes erunt; facilisque à Corduba Hiſpaniæ ad Corduenam (*Corduſam* Garibaius vocat) Perſiæ, ab Hiſpano ad Perſam lapſus.

18. Nondum tamen vagandi finis. Nam Aragonenſes ad ſe pertinere aiunt Avicenam, quippe natum in caſtro *Avicaña* quæ nunc *Avizanda* huius regni, dicto audientes Fabricii Gauberti eiuſdem cronographi; nec improbat Vincentius Blaſcus de la Nuza in *Hiſtor. Aragoniæ* volum. 1. lib. 5. cap. 44.

19. Valentini quoque civem ſuum contendunt Hieronymi Pauli fide, viri doctiſſimi, quem laudat Gaſpar Eſcolanus lib. 9. *Hiſt. Valent.* cap. 48. huncque ait exiſtimâſſe *Abicena* oppidum in *Valle Gallinaria* huius regni ſitum Avicenæ originem, atque eius gentiles nomen dediſſe oppido (1).

20. His omnibus commiſſus error ex vocabuli proximitate: quemadmodum, & his quæ Avicenam in Ebuſo inſula (*Ibiza* nunc) Balearium una, eſſe ortum iactant: in teſtimonium rei adducentes quandam turrim, ſive in ea domum in muro Ibizæ civitatis, de Avicena dictam; vulgaremque apud inſulanos famam inde eum fuiſſe: quod in *Itinerario* ſuo *legationis ad magnum Tamberlanem*, Henrici III. Caſtellæ Regis nomine ante CCL. ferè annos obitæ, Rodericus Gundiſalvi á Clavijo memoriæ tradidit. Hinc factum ut in eadem Ebuſo inſula hunc regnâſſe Ioannes Margarit, Gerundenſis vulgò dictus Epiſcopus, per ſomnum viderit. Qualis huic *Paraleipoménωn Hiſpanicarum hiſtoriarum* obſervatori debeatur fides, ex his de re verbis coniectari lector poterit. *Dicta Ebuſa à candore ſalis, quod ebori ſimillimum eſt* (ait lib. 1.). *Nunc autem eadem inſula Alviza dicta eſt ab Avicena Arabe medico, quem ibi regnâſſe ferunt Arabum tempore.*

21. Cordubæ [o] alii, Ægypti alii [p], Bithyniæ & aliqui Regem [q], nonnihili homines credidere. Huic errori anſam dedit attributa magno huic philoſopho ac medico principis appellatio *Alraiits* ſive *Errahis*: quæ honoris ob doctrinam exhibiti, non poteſtatis nota eſt, uti obſervavit Ioannes Leo Africanus in Avicenæ elogio libri ſui [r] *De Scriptoribus Arabicis*; & Vopiſcus Fortunatus Plempius in ſcholio ad præfationem Canonis huius auctoris, cuius unum & alterum librum nova ex arabico verſione, ſcholiiſque illuſtriorem, ante aliquot annos in lucem emiſit.

[o] Didacum Lopezium vide is in Comment. ad Avicenæ librum *De virib. cordis* Toloſæ edito MDXXVII.

[p] Ioannes Bapt. Montanus apud Plempium in proloquio ad ſuam Canonis Avicenæ ultimam interpretationem ad lectores medicos.

[q] Marinæus Siculus lib. 6. *De laud. Hiſp.* Matamorus in *De Acad. Hiſp.*

[r] Apud Hottingerum in *Bibibliothecario* pag. 256.

22. Planè nugati ſunt qui aliam Avicenæ patriam conſtituêre quàm Perſiæ regnum, atque in eo *Bocharam*, aliàs *Bucharam*, ab Europæis *Bachora* nuncupatam, ad Euphratem fluvium vetuſtiſſimam urbem, Bactrianæ quondam metropolin, ſive villam huic proximam *Auſene* dictam (*Bachora* urbs habet circum ſe plures villas & vicos, quos omnes murus ulterior, hoc eſt tertius, cingit, quorum è numero *Auſene* ſive *Aphshana*, nam & ita audiit, eſſe potuit. Golium vide in Notis ad Alfergani elementa Aſtronomica [s]): cuius rei teſtis eſt omni exceptione maior Sorſanus in Magiſtri, cuius auditor fuit, vita arabicè conſcripta: quam primùm tranſtulit in italicum Marcus Fadella Venetorum mercatorum interpres, ac poſtea in latinum (ex italico forſan) Nicolaus Maſſa medicus; eamque prefixêre Iuntæ Veneti editioni ſuæ Avicenæ operum anni MDCVIII. inſeruit item ſuis *Medicorum vitis* Petrus Caſtellanus; Georgius item Abulfaraius in *Hiſtoria Dynaſtiarum* adducit eiuſdem Avicenæ de ſe ac parentibus ſuis verba: quæ ex Eduardi Pocockii, arabicarum literarum clariſſimi profeſſoris Oxonienſis, verſione dabimus. *Pater meus Belchenſis* (*Belch* urbem vocant) *fuit unde ſe in Bocharam tranſtulit diebus Nuhi Ebn-Manſur, & in villa Harmatain procuranda occupatus eſt; matremque meam è villa, cui nomen Aphshana, duxit, atque ibi ex ea nati ſumus ego & frater meus. Inde cum Bocharam migraſſemus, miſſus ſum ad præceptorem*, &c. Quo quid clarius dici potuerit, non video.

[s] Pag. 177.

23. Conſonat omnino Mahomet Ben-Caſem, cuius teſtimonio utuntur diligentiſſimum *vitarum illuſtrium virorum* auctorem appellantes, Gabriel Sionita, & Ioannes

otra manera es de faular los Arabianos et otra los Latinos.

Quæ totidem fere verbis habentur in exemplari Latino; verſio autem Hiſpanica dicitur facta iuſſu et operâ Fratris Ioannis Fernandez de Heredia Magiſtri Ordinis Sancti Ioannis Hieroſolymitani, quem circa annum MCCCLXXX. vixiſſe novimus; Philippum autem ex Arabico interpretem ob iniectam ab eo Antiochiæ et Tripolitani in Syria Guidonis Pontificatûs mentionem, ad Sacri belli tempora ex coniectura retulimus. In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 95. *col.* 2. *cod.* 1208. *Ariſtotelis liber de Aſtrologia ex Arabica lingua in Latinum à Philippo Clerico tranſlatus.* Plura nos infra in *Guidone de Valentia.*

(1) Longe alia Valentinis noſtris mens eſt, quam ut *Ibn Sinam* ſive *Avicenam* civem ſuum contendant aut exiſtiment. Abeſt quoque à domeſticis Scriptorum gentis noſtræ Bibliothecis. Nec ſi uni omnium Gaſpari Eſcolano libuit Hieronymi Pauli Barcinonenſis ſomniis nova ſuperſomniare alia, idem continuo de reliquis ſtatuendum. Et cur non item Noſter Avicenam Hiſpalenſibus ſuis adſcribat, cum Schenchius *Biblioth. Medic. fol.* 80. *Arabem* eum *Hiſpalenſem* vocet?

nes Heſronita, profeſſores & interpretes arabicæ linguæ Chriſtianiſſimi Regis Galliarum, in tractatu *De nonnullis orientalium urbibus*, quem verſioni ſuæ latinæ *Geographiæ Nubienſis* ſubiecere (1). Hæc forſan eſt hiſtoria arabica *De vitis philoſophorum & medicorum Arabum & Græcorum* ab Andrea Alpago Avicenæ interprete laudata [t]; eave, quam ex arabico vertiſſe Marcum Obelum, in curia Matritenſi huius linguæ interpretem docuit nos D. Laurentius Ramirezius ad Luitprandum Notis [u]. Quibus ſolidiſſimis teſtimoniorum fundamentis noſtri etiam, qui iudicio & non præiudicio utuntur, vulgariter iam acquieſcunt [x].

24. Adeoque verum eſt Hiſpanum non fuiſſe Avicenam, ut nec eum ad Hiſpaniam venire potuiſſe, quod Garibaius noſter admiſit, ex hiſtoria eius conſtet, coniecturiſque ex eiuſdem libris deductis fulciatur. Tenorem vitæ omnem locaque ab eo habitata, cùm ex Avicena ipſo, tum ubi deficiunt quæ de ſe is narravit, ex Abu-Obaida Alſuziani eius familiari & uſque ad mortem ſocio, comprehendit Gregorius Abulfaraius in *Hiſtoria Dynaſtiarum* [y] memorata. Obiiſſeque diem ſuum *Hamdani* (hæc eſt Parthiæ urbs [z]) monet Albulfaraius, & ex Hiſtoria Aben-Caſem laudati Maronitæ *Geographiæ Nubienſis* interpretes.

25. Nuſquam autem, ut credo, inter tot rerum ad medicam artem toto orbe deſervientium commemorationem Hiſpaniæ à ſe habitatæ, obſervationumve ibi factarum veſtigium reliquit. Quinimmo lib. 11. Canonis tract. 2. cap. 6. ubi de *Wagi*, ſive *Acoro*, poſtquam Dioſcoridem citâſſet, addidiſſe eum deſcriptioni à ſe factæ huius radicis ait *ſibi à Ioſepho Hiſpano Bætico relatum eſſe, aliquod quoddam, eſſe Acori genus, Gabatenſe vocatum, quod ex Hiſpania Bætica advehitur*, ex Plempii nova interpretatione [a]. Quibus ſatis oſtendit hiſpanas, immo & bæticas res, aliorum tantùm inditio ſibi notas. Clariùs cap. 11. ubi de *Ketſengi*, ſive *Ketſengio. Creſcit plurimùm* (inquit) *in regionibus noſtris, nimirum Maurenahra, atque etiam Choraſana.*

26. Alteram ab altera ex duabus his Aſiæ provinciis dividit Oxus fluvius, uti Plempius ad hunc locum notat. Fragmentum Geographiæ Abulfedæ principis Hamatæ in Syria de duabus his provinciis edidit à ſe converſum Ioannes Gravius, ut in *Bibliotheca Orientali* Hottingeri [b] legitur. Cap. 12. ubi de *Laiia*, inquit: *Videtur illa eſſe planta, quam in Ferauva & Buſengia nominant antidotum.* Utraque urbs eſt illarum partium, *Ferauva*, fortè *Farab*, cuius Geographus Nubienſis meminit [c], *Buſengia* una eſt è præcipuis Choroſanæ, ut notat Plempius. Frequentiſſimè etiam Caramanica, Perſica, Syriaca, Nabathæa, Ægyptia, Arabica, ſimplicia inter ſe diſtinguit [d]; raró aut nunquam Hiſpanorum meminit. Opponunt haberi apud Avicenam [e] earum concharum mentionem, quas ad viſitandum S. Iacobi Compoſtellanum templum venientes ſecum reportare conſueverunt. Eſto id quod Didacus Lopezius obſervat Bilbilitanus, qui auctoris librum *De viribus cordis* commentario à ſe illuſtratum ante ſeſquiſæculum in lucem edidit [f], quem locum quærere nunc non vacat. Potuit enim ex aliorum relatione id nôſſe.

27. Examinare autem volentibus huiuſce maiorum noſtrorum erroris in adſcribendo civitati noſtræ Avicenæ originem, innuam quod ſuſpicor: ex fabula eum derivâſſe, quam Hiſpalenſis præſulis ſanctiſſimi ac Hiſpaniarum doctoris Iſidori rebus temerè immiſtam Lucas Tudenſis Epiſcopus Chronico ſuo, quaſi ex S. Ildephonſo deſumeret, inſeruit. *Succeſſit* (ait) *beatiſſimo doctori Iſidoro Theodiſclus natione græcus, varietate linguarum doctus, exteriùs locutione nitidus, interiùs autem, ut exitus demonſtravit, ſub ovina pelle lupus voraciſſimus. Nam libros quoſdam* De naturis rerum & arte medicinæ; *necnon &* De arte notoria, *quos pater Iſidorus facundo ſtilo compoſuerat, & nedum ad publicum venerant, in odium Fidei corrupit, reſecans vera, & inſerens falſa; atque per quendam Arabem nomine Avicenam de latino in arabicum tranſtulit.* Hæc ille. Quæ S. Ildephonſi verba eſſe ex additione ad Iſidori Chronicon, & non potiùs gloſſema ſcioli alicuius, perſuadere mihi non poſſum.

28. Fatum hoc Avicenæ fuit, ut abnegaretur ei ex tot libris conſcriptis meritum. Apud orientales enim increbuit rumor, non ab eo, ſed à ſummo quodam alio medico cui famulabatur is, digeſtos, tantumque ab eo exſcriptos & vulgatos fuiſſe: quod Maronitæ in laudato cap. 3. *De Bochara Avicenæ patria* prodidere. Apud Hiſpanos quoque noſtros aliter viri famæ inſultatum reperio. Dicam id verbis Ioannis Ægidii Zamorenſis Franciſcani, qui tribus

[t] In præfat. ad Avicenæ opera.

[u] Ad annum DCXCVIII. pag. 377.

[x] Morales lib. 12. cap. 22 fol. 127. & lib. 16. cap. 8. Mariana lib. 6. cap. 7. Monardes *De lapide Bezoar.* fol. 113. Texeira in *Hiſtor. Regum Perſiæ* Hiſpanica lib 1. cap. 35. Item quotquot feriò, & doctè de Avicena ſcripſerunt, Plempius in dicto *Prologuio ad lectores*; Eduardus Pocockius in *Specimine hiſtoriæ Arabum*, Caferrius in *Compend. chronologico*, eoque laudato R. P. D. Iulius Bartoloccius amicus noſter in *Magna biblioth. Rabbinica* 1. tomo pag. 6. Golius in *Notis ad Alfergani elementa Aſtronomica* pag. 177.

[y] Pag. 229.

[z] Vide Golii Notas ad Alfergani elementa Aſtonom. c. 9. pag. 220.

[a] Pag. 115. edit. Lovan. an. MDCLVIII.

[b] Pag. 258.

[c] Octava par[…] Climatis qua[…]ti pagina m[…] 211.

[d] Vide d[…] tract. 2. cap. 9. […] Tihatthikhe[…] Cicada cap. 11. in Kenmun[…] Cynſinum cap. 1. in Bak[…] ſeu faba.

[e] Lib. 4. Ca[…] fen. 21. tract. 3. cap. 4.

[f] An. MDXXVII. Toloſæ in fol.

(1) Eius verba ſunt *cap. III. init. de Bochara: Patria eſt Honain Abu Ali-Ben Sina, quem Avicennam Latini vocant.*

bus ferè ab hinc ſæculis varia ſcripſit hiſtorica; hucuſque enim non maximo diſpendio his etiam nunc ineditis caremus. *Accedit ad Hiſpaniam decorandam* (ait) *Avicena philoſophus, qui præ ceteris philoſophis plures libros compoſuit, omnes ſcientias circumiens & perſcrutans, triviales, & quadriviales, cælicam, & mundianas. Ut aliqui aſſeverant, quaterviginti philoſophi Cordubæ congregati omnes libros illos compoſuerunt, & Avicenæ cuidam Regis filio adſcripſerunt, ut ex hoc in maiori auctoritate libri haberentur, & filii Regis nomen, & maiori memoria & reverentia haberetur.* Nec inveriſimilia his dici Garibaius credidit [g]; imo convenire ait *Abu-hali* verum Avicenæ nomen cum Regis nomine qui per id tempus Africæ & Hiſpaniæ Mauris imperabat. Magnus quidem hic Hiſtoricus noſtræ gentis parum hìc lynceus fuit, æquales eiuſdem temporis Avicenam, Averroem, Aven-Zoar, philoſophos inter ſe, & cum Abu-Hali Aben-Taſin Rege Maurorum exiſtimans; cùm Avicena toto ſæculo præceſſerit ceterorum ætatem.

29. Mortuus quippe anno Chriſti MXXXVI. aut uno è duobus ſequentibus, quinquaginta ſex circiter in ætate habens, iuxta exquiſitam Erpenii & Gutſchonii, quibus Plempius utitur, computi rationem. Aben-Zoar vero mortuus fuit anno MCLXXXVI. [h] & adhuc eo tardiùs Averroes eius diſcipulus. Abu-hali autem, Hali filium, Ioſephi nepotem, qui tres è genere Almoravidum fuere, Alphonſo VII. nuncupatò Imperatori æqualem vixiſſe, & anno MCXLVII. interfectum Africano in prœlio ab Abdelmone fuiſſe, idem agnoſcit Garibaius [i]. Cadit ergo chronico iſto telo & altera fabula de Avicenæ & Averrois inimicitia, ob quam ſeſe mutuò eos interfeciſſe, tam verè quàm ſuperiora dicuntur. Et tamen retulit in hiſtoriam Iacobus Philippus Bergomenſis [k], Garibaius [l], quem nuper laudavimus, Marinæus Siculus [m], ſimilium nugarum amaxarius; & quod magis eſt, Alphonſus Garſias Matamorus [n] vir haud parum eruditus, implacabilem Averrois æmulum Avicenam vocans.

30. Nec video quare avertendis his nebulis Perſicarum rerum, & hominum cum Hiſpanis confuſorum opus, aut operæ aliquod pretium ſit Avicenas duos, alterum hunc Perſam qui verè fuit, alterum civem noſtrum conſtituere. Tribuitur coniectura hæc Ioanni Marianæ, quem ſequuntur Ioannes Riolanus, & Renatus Moreau, medici doctiſſimi, apud Plempium; Gaſpar item à Regibus in *Elyſio iucundarum quæſtionum campo* [o]. Marianæ locus mihi adhuc inviſus eſt.

31. At quod in Avicena peſſimo iure nobis defertur, in eius interprete præcipuo ac principe aufertur maximâ iniuriâ; cùm qui Gerardus Carmonenſis fuit & nuncupari debuit, hoc eſt ex Carmona urbe non parum inter Bæticas etiam tempore illius civis nobili, pravâ unius literulæ tranſmutatione Gerardus Cremonenſis, etiam inter eruditos, audiat; quem tamen nos loco ſuo patriæ, & genti vindicabimus (1). Duo interim non tacebo in Avicenæ, qui ſaltem reputatus fuit noſter, gratiam. Primo opera eius Arabica exſtare MSS. in bibliothecis Eccleſiæ Toletanæ octo voluminibus, Hebraicè autem verſa quatuor aliis in ea quam habent Romæ PP. Societatis Collegii Sancti Ignatii (2). De tranſlationibus in latinum agemus in Gerardo Carmonenſi. Secundò, verum illius nomen fuiſſe *Elhuſem*, *Alhazen-Sem*, ſive *Hazen*; dictum verò vulgari appellatione *Abuali Elhuſein Abdalla Ibnu-ſina* à qua ultima, ſive avi ſive familiæ appellatione, corruptè pronuntiari cœpit, vel *Aben-ſina*, quomodo appellat Reuchlinus lib. 1. *Cabalæ*, & alii, ſive adhuc corruptiùs, *Avicena* (3), ſed nimium iam in extero commoramur.

CA-

[g] Lib. 38. cap. 2.

[h] Ioannes Leo in huius & Abenrois elogiis.

[i] Dict. cap. 12. 13. & 14.

[k] In ſupplem. ad annum MCXLIX.

[l] Dict. cap. 12.

[m] Lib. 6. *De laudibus Hiſp.*

[n] *De Academiis & doctis Hiſp. viris.*

[o] Quæſt. 2. num. 28.

(1) Nubes & inania; laudanda tamen Viri voluntas eſt, atque in patriam pietas. Dictum ſuprà nimirum *Lib. VI. Cap. XII. n.* 291. *Not.* Gerardum, quode agimus, Cremonæ Inſubrum natales hauſiſſe, vix ut ſuperſit dubitandi de eo locus. Sed quando eius, ut Hiſpani Avicenæ interpretis, iniecta hìc à Noſtro mentio eſt, minime ipſi tacendus erat indubius alter Hiſpanus, nec longo intervallo à Gerardi ætate proximus, X. Avicenæ Metaphyſices, ac de cælo, mundo & anima librorum ex Arabico in Latinum interpres, nimirum *Dominicus Gundiſalvi* Archidiaconus Toletanus: cuius verſio exſtat in Bibliotheca Regis Galliarum *Tom. III. pag.* 244. *cod.* 6443. Item in Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. T. I. pag.* 106. *col.* 1. *n.* 2186 quo loco legitur: *Gondiſalvi Archidiaconi Toletani varia opera*; atque apud Eundem in Laurentiana Medicea *Plut. LXXXIV. T. I. pag.* 403. *Liber Avicenæ De Anima tranſlatus ex Arabico in Latinum ab Anonymo Archidiacono Toletano.* Item, in Bodleiana *Claſſ. V. Kenelmi Digbæi n.* 1677. *pag.* 81. *col.* 1: *Alpharabius. De ſcientiis, ſive liber Gundiſalvi* de *diviſione Philoſophiæ.*

(2) Exſtant quoque bini Hebraici Avicenæ codices in Regia Laurentiana Eſcurialenſi, inter Hebraicos nn. 64. & ſeq.

(3) Apud Herbelotum *Biblioth. Orient.* in eo: *Abou Ali Houſſain Ben Abdallah, Ben Sina Al-ſcheikh Al-Reis.* In fronte autem nitidiſſimæ Arabicæ Romanæ omnium eius operum editionis è Typographia Medicea ann. MDXCIII. fol. *Abu Ali-Iſchaich Alraiis* (id eſt *Senioris, Principis*) *Ibn Sinæ.*

Huc

CAPUT III.

De Scriptoribus ſæculi XII. PETRUS ALPHONSI *ex Hebræo Chriſtianus. De hoc, eius patria & ævo errores quorumdam notantur. Eius Dialogi contra Iudæos, & alia.* PETRUS *Legionenſis Epiſcopus Alphonſi VI. Regis Hiſtoricus.* ALBERTUS *monachus.* PETRUS *Compoſtellanus Epiſcopus idem eſt cum* PETRO DE MONSONCIO *ſuperius laudato.* PELAGIUS *Ovetenſis præſul. De eius collectione hiſtoriarum Hiſpaniæ, & quodam earum codice* MS. *cuius præfatio vero haud conſtat. De aliis eius libris. Noſtrorum hominum incuria hiſtoriæ fontes non quærendi, & publico bono exponendi. Ambroſium Moralem aliis quàm nos Iſidori Pacenſis, Sebaſtiani, Sampiri, atque huius Pelagii Chronicis uſum fuiſſe, pluribus argumentis comprobatur.* BERNARDUS *Gallus Toletanus Archiepiſcopus temerè creditur quorumdam ſermonum S. Bernardo Claræ-vallenſi attributorum auctor. De* NONNIO *Luſitano abbate, & quodam eius opuſculo.*

32. INITIO ſæcli duodecimi iam Regum Chriſtianorum in Hiſpania vires & imperium longè lateque diſperſa in unam Bæticam viciniorem & commodiorem Africæ Saracenos ferè protruderant. Quo quidem excellentiſſimi principes, ampliandæ Eccleſiæ ditioni à Deo nobis conceſſi, bellica vi atque virtutibus regiis, ſi qui alii, floruere. Obiit quidem Alphonſus VI. Caſtellæ ac Legionis Rex magnus, anno MCVIII. relicta herede Urraca, quæ Alphonſo I. Aragonenſium Regi, *Prœliatori* cognominato, non dudum nupſerat: qui aliis Alphonſus Caſtellæ VII. aliàs, quòd Urraca ex priore coniuge Raymundo Burgundionum Comitis filio Alphonſum regni heredem futurum iam ſuſceperat, nullo inter huius nominis Reges Caſtellæ numero habetur. Poſt Urracæ obitum Alphonſus Raymundi iam laudatus, vulgò ſeptimus & Imperator Hiſpaniarum dictus, ab anno MCXXII. uſque ad MCLVII. utriuſque regni habenas moderatus, obiens Sancium primogenitum Caſtellæ, Ferdinandum verò iuniorem Legioni præfecit. Sancio unius anni Regi, qui propterea vulgari ad poſteros nuncupatione, *Deſideratus* audiit, Alphonſus filius VIII. *Nobilis* & *Bonus* appellatus, anno MCLVIII. ſuccedens, abſolvit ſæculum longævus ac feliciſſimus princeps. Ferdinandus item Legionis anno MCLXXXVIII. fato functus, Alphonſum filium, ſæculo & ipſum æqualem, ſucceſſorem reliquit.

33. Aragoniæ verò Regnum, cui Navarræ unitum erat, poſt Petrum germanum fratrem huius nominis *tertium* (1), qui eodem ineunte ſæculo rerum potiebatur, Alphonſus obtinuit, ille qui propter Urracam coniugem Caſtellæ quoque Rex, uti diximus, fuit. Quo abſque liberis diem ſuum obeunte, Aragonenſes Ranimirum monachum Benedictinum, Navarræi Garſiam Ranimiri, è regia utrumque ſtirpe, anno MCXXXIV. Reges elegerunt. Ranimirus ducta coniuge Petronillam ſuſcepit, quæ Raymundo Berengarii Barcinonenſium Comiti (2) (*huius nominis quarto*) nupta circa annum huius ſæculi XXXVII. Alphonſum filium, *Caſtum* nuncupatum, anno ſexageſimo tertio reliquit Aragoniæ, unà cum Cataloniæ Principatu, Regem. Huic Petrus, cognomento *Catholicus*, nonageſimo ſexto ſucceſſit.

34. Navarræ verò poſt Garſiam prædictum Sancius eius filius *Sapiens* ab anno MCL. Huic alius Sancius, *Fortis* appellatus, ab anno MCXCIV. præfuere. Portugalliæ Comitatum Henricus cum Tereſia Alphonſi VI. Caſtellæ ac Legionis filia initio ſæculi regebat: cui anno MCXII. ſucceſſit Alphonſus filius, primuſque eiuſdem iam regni Rex, quod ſeptuaginta tribus annis uſque ad MCLXXXV. tenuit, ſucceſſore relicto Sancio I. Hæc de Hiſpaniæ totius Regibus prænoſcere, ut liqueat quibus eorum quiſque æquales huius ſæculi Scriptores vixerint, non inutile duximus.

35. Agmen ducit hos inter Moyſes Hebræus natione ſectaque, ab ea ad Chriſtianiſſimum converſus anno MCVI. in urbe Oſca regni Aragoniæ, ac PETRUS ALPHONSI nuncupatus, eo quòd in feſto SS. Apoſtolorum Petri & Pauli ſacro tinctus lavacro Alphonsum Aragoniæ ſimul & Caſtellæ atque Legionis, uti diximus, Regem, cuius medicus fuit, ſponſorem aut ſuſceptorem, ſive ut vocat ipſe ſpiritualem patrem, habere meruit. Id quod expreſſiſſimè idem narrat in prologo eius dia-

Huc referri commode poſſe exiſtimo *Bernardum Archiepiſcopum Toletanum* qui interfuit Conciliis Legionenſi, Nemauſenſi, & Gerundenſi Annis MXCI. MXCVI. & MXCVII. auctorem *Sermonum IV. in Antiphonam Salve Regina &c.* De quo vid. Fabric. *med. & inf. T. I. p.* 234. Is autem quamquam Gallus origine fuerit, incolatu ac munere noſtris iure videtur accenſendus.

(1) An potius *ſecundum?* Quod verius exiſtimo.

(2) Addidimus uncinis incluſa ad vitandam confuſionem quæ ex ὁμωνυμία oritur. Vidend. Diagus *Hiſt. Comitum Barcin. Lib. II. cap. CVIII. fol.* 180. *pag.* 1. *col.* 2.

dialogi, de quo paulò pòſt dicemus. Hunc eſſe quem innuimus Alphonſum de quo loquitur, tum ratio temporis, tum Hiſpaniæ Imperatoris titulus, quo eum vocat, contra eos evincunt, qui Alphonſum huius nominis II. Aragoniæ intelligunt: quem non ante annum ſexageſimum tertium eiuſdem ſæculi regnum ſuum inchoâſſe iam notavimus. Nec minus virgâ cenſoria dignus eſt Petrus Amboeſius, qui in præfatione apologiæ pro Petro Abailardo, Alphonſum hunc Regem optimum & mathematicum doctiſſimum appellat, confundens eum cum Alphonſo X. Caſtellæ Rege, Ferdinandi ſancti filio, *Sapiente* cognominato.

36. Baptiſmatis item locum Oſcenſem urbem eius regni nobiliſſimam Sertorii Academiâ, & longè plùs ſanctiſſimorum martyrum Laurentii Vincentiique natalibus celeberrimam (1), unde domo idem fortè Petrus noſter Alphonſus fuit [p], corruptè *Oſtam* vocat auctor *Magni Chronici Belgici* inter Scriptores rerum Germanicarum à Piſtorio editi, dum anni MCI. geſta refert [q]; atque eo corruptè magis Vincentius Bellovacenſis, & S. Antoninus Florentinus, apud quos *Hoſtia* legitur. Malè itidem Matthæus Palmerius in Chronico ad annum MLXVIII. noſtri meminit [r], qui ante ſex tantùm fuerat natus; anno enim MCVI. quo in gremio Eccleſiæ fuit ſuſceptus, quartum & quadrageſimum, ut ipſe ait, in ætate habebat. Quo autem nomine appellandus erit eorum craſſiſſimus in paucis error, qui uno & ultrà ſæculo antequàm Dominicus Prædicatorum ſanctiſſimus parens ordinem ſuum inſtituiſſet, Dominicano Prædicatorum ordini Petrum adſcribunt? Quem errorem Andreas Schotus in *Bibliotheca Hiſpana*, & Valerius Andreas Taxander in *Catalogo* ſuo *Hiſpanorum Scriptorum* inadvertenter admiſere. Scripſit, nomen ſuum à gentilium ſuorum, qui eius ad caſtra Chriſtianorum tranſitum malignè interpretabantur, calumniis vindicaturus doctiſſimè atque eruditiſſimè,

37. *Dialogos*, (ſive dialogum in XII. partes ſive titulos diſtributum) *in quibus impiæ Iudæorum opiniones evidentiſſimis, cùm naturalis, tum cæleſtis philoſophiæ argumentis, confutantur, quædamque Prophetarum abſtruſiora loca explicantur.* Quomodo nuncupati Coloniæ primùm ex Gymnici officina anno MDXXXVI. in 8°. prodiere, ab Hermanno Comite Nuenario Eccleſiæ Argentinenſis Præpoſito, viro doctiſſimo ac doctorum amiciſſimo ſedulò conquiſitum, & in bibliotheca tandem Corbeienſi repertum opus. Quod Moyſes Iudæus & Petrus Chriſtianus, nempe is qui olim fuerat, cum eo qui iam eſſe cœperat, accuratiſſimè pertexunt. *In eo* (auctor ait) *omnium aliarum gentium credulitatis deſtructionem præpoſui: poſt hæc Chriſtianam legem omnibus præſtantiorem eſſe concluſi: ad ultimum etiam omnes cuiuſlibet Chriſtianæ legis adverſarii obiectiones poſui, poſitaſque pro meo ſapere cum ratione & auctoritate deſtruxi.* Prodiit quoque in editionis *Bibliothecæ Veterum PP.* tomo 12. & in noviſſima Lugdunenſi tomo 21. Laudat hominem opuſque ſequentis ſæculi Scriptor Raymundus Martini Dominicanus in *Pugione Fidei adverſus Mauros & Iudæos* [s]: fuiſſe eum, priuſquam Chriſtianus fieret, magnum apud Iudæos Rabbinum aſſerens. Vincentius [t], uti diximus, Bellovacenſis, & Antoninus Florentinus, & Matthæus Palmerius [u], Alphonſus item Spina [x] *Fortalitii Fidei* auctor, qui ſapientiſſimum & eruditiſſimum, & Alphonſi Imperatoris medicum, & venerabilem vocat: Valerius hiſtoriarum noſter [y], Alphonſus Venerus [z], Iacobus Philippus Bergomenſis [a], Paulus Langius [b], præter noviores bibliothecarum editores, Poſſevinum, Schotum, Miræum & Hiſpanos hiſtoricos. Tribuitur quoque eidem à nonnemine [c]

38. *De ſcientia & philoſophia* lib. I. Qui forſan idem eſt cum libro *Diſciplinæ*, ita ab eo appellati: cuius exemplum veteris valdè ſcripturæ codex Vaticanus MS. 4161. conſervat, cuius initium: *Dixit Petrus Alphonſus ſervus Ieſu Chriſti, compoſtor huius libri: Gratias ago Domino* &c. Et mox: *Prologus libri Petri Alphonſi. Deus in hoc opuſculo mihi ſit in auxilium, qui me librum hunc componere & in latinum convertere compulit. Cùm enim apud me ſæpiùs* &c. Et paulò inferiùs: *Propterea ego libellum compegi, partim ex proverbiis philoſophorum, & ſuis caſtigationibus Arabicis, & fabulis, & uſibus; partim ex animalium & volucrum ſimilitudinibus* &c. Principium libri: *Hoc philoſophus qui linguâ Arabicâ cognominatur Edrich, dixit filio ſuo* &c. Et in fine eſt: *Explicit liber Petri Alphonſi, qui intitulatur* Diſciplina, *prout habetur in procœmio.* Character eſt lectu difficilis ob frequentes abbreviaturas, & æqualis, aut ferè ſæculo huic quo auctor vixit. *Dialogorum* MS. codicem Labbeus laudat in *novæ bibliothecæ* MSS. *li-bro-*

[p] Ita credit Lanuza *Hiſt. de Aragon.*

[q] Pag. 220.

[r] Et cum eo Paulus Langius in *Chronico Citizen.* & ad hunc ann.

[s] 3. par. diſt 3. cap. 4. pag. 540. editionis Pariſinæ anni MDCLI.

[t] In *Spec. hiſtor.* par. 2.

[u] In Chron. ad anuum MLXVIII.

[x] Lib. 1. fol. 39. 65. & lib. 3. col. 122. 128. 134. 137.

[y] Lib. 8. tit. 6. cap. 9.

[z] In *Enchiridio.*

[a] *Supplem.* lib. 12. fol. 210.

[b] In *Chron. Citizenſi* ad annum MLXVIII.

[c] Bergomenſi ubi ſuprà, Venero in *Enchiridio.*

(1) Quæ hactenus hoc numero traduntur panegyrin mihi potius quam hiſtoriam videntur ſapere: certe obruſam deſiderant. Et mirandum ſane quod Noſtro, Catoniani alias ſupercilii critico, tam facile exciderint.

brorum parte ſecunda (1) [d].

39. Eiuſdem temporis fuit æqualis PETRUS Legionenſis Epiſcopus, Alphonſi VI. Caſtellæ ac Legionis Regis maior capellanus & hiſtoricus : cuius de eiuſdem Alphonſi VI. rebus geſtis hiſtoria latino ſermone ſcripta, ut ſuſpicor, & ab aliquo in vulgarem non eius ævi, ſed recentioris tranſlata, latet adhuc in ſchedis, fato quodam veterum tranſacti temporis monumentorum, quibus recentia quæque præferre ſolemus. Hanc tamen hiſtoriam laudavit, eaque uſus fuit, Prudentius Sandovalius, ut liquet ex his quæ de rebus Alphonſi VI. in literas retulit [e]. Eius quoque meminit Laurentius Padilla archidiaconus Rondenſis, & Caroli V. chronographus, inter veteres alias, quæ ad manum ei ad ſcribendam novam *Hiſpaniæ hiſtoriam*, adhuc hodiè ſi primum exceperis librum ineditam, olim fuere. Habuit quoque eiuſdem exemplum atque eam ſæpiùs laudat, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni hiſtoria*, nondum & ipſa typis editâ [f]; quamvis Didacum pro Petro eum vocet. Alio uſus fuit [g] D. Ioſephus Pellizerius, amicus noſter, Philippi IV. & Caroli II. Regum noſtrorum hiſtoricus laude digniſſimus.

40. Qui auctor in Annalibus Hiſpaniæ, quibus ante aliquot annos immortuus fuit, lib. 4. num 37. indicium nobis fecit ſervari hoc opus inter MSS. libros qui Excellentiſſimi Comitis de Villa-umbroſa fuere, & nunc penes lectiſſimam eius olim coniugem ſunt. In cuius principio de ſe ipſe auctor ait : *Ego itaque ab ipſo iuvenili flore colla pio Chriſti iugo ſubnectens apud cœnobium quod* Domus ſeminis *nuncupatur, habitum monachalem ſuſcepi : ubi diverſis ſententiis ſanctorum Patrum, catholicorum Regum ſacris indicantibus libris, mecum ipſe ſpatiando revolvens, ſtatui res geſtas domini Adephonſi orthodoxi Hiſpaniæ Imperatoris, vitamque eiuſdem carptim perſcribere* (2). Cœnobium *Domus ſeminis* appellatum, non aliud videtur, niſi *S. Dominici de Silos*; nam *Silos* nos vocamus granaria ſubterranea, quæ verè *domus ſeminis*. Petri autem ipſius Legionenſis Epiſcopi ætate ſibi æqualis meminit Pelagius Ovetenſis præſul verſus finem ſui Chronici, quum ad Alphonſi huius VI, obitum pervenit (3).

In-

[d] Pag. 26.

[e] *Hiſt. de los Reyes de Caſtilla y Leon Don Fernando* &c. pag. 93.

[f] Lib. 15. cap. 14. & 16. cap. 7. & 19. & lib. 17 cap. 8.

[g] Meminit in lib. *Informe de la caſa de Sarmiento* fol. 4.

(1) Petri Alfonſi *Dialogorum* opus *adverſus Iudæos* non raro occurrit in celebrioribus MStorum. Bibliothecis, varieque inſcribitur. In Cottoniana, *in Galba cod. XV. pag.* 68 *col.* 1 : *Iudaiſmus.* In Alnenſi, *Claſſi IV. Decur.* 6. *pag.* 247. à Boſquiero: *De vera amicitia.* In Galliarum Regis, *T. III. pag.* 252. *cod.* 2213. *De prophetiis veteris Teſtamenti.* Non item *Liber de ſcientia & Philoſophia* de quo, num idem ſit cum opere ab ipſo Petro Alfonſo DISCIPLINA, ab Oudino, Fabricio & aliis DE CLERICALI DISCIPLINA inſcripto, Noſter ambigit. Mihi utrumque idem videtur opus; nam in Eſcurialenſi Bibliotheca *Lit. q. Plut.* 1. *ſub n.* 14. notatum reperi : *Petri Aldefunſi, ſive Alfonſi Oſcenſis Opus* PROVERBIORUM *ſeu* CLERICALIS DISCIPLINÆ: quo loco in eius Bibliothecæ codicum recenſione (*Tom. III. Latinor. pag.* 10. *init.*) hæc addidi : *Tribus libris : Latino quidem ſermone, ſed Hebraici aut Arabici ſaporis.* Iure igitur DISCIPLINÆ titulo, PROVERBIORUM titulus præponitur; nam *ex proverbiis Philoſophorum compactum* opus ab eius Auctore dicitur. Exſtat in Regia Taurinenſi *Tom. II. Cod. DCCXXXVII. pag.* 236 ac eodem atque apud Noſtrum initio : *Dixit Petrus Adelfonſus &c.* Itemque in Oxonienſi & Cantabrigienſi apud Oudinum *T. II. pag.* 993. *col.* 1. qui & *Logicam* à Petro Alfonſo conſcriptam fuiſſe tradit, exſtareque in Bibliotheca Regis Galliarum *Cod.* 6279. eo tamen numero, atque in IV. eius Bibliothecæ Tomi Indicibus fruſtra quæſivi; & puto *Petri* potius *Hiſpani* cognominati quam *Petri Alfonſi* Logicam eſſe. Sanderus apud Fabricium *Biblioth. med. & inf. T. V. pag.* 239. eidem tribuit : *De abundantia in Sermonibus ad omnem materiam.* In Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. pag.* 212. *col.* 1. *Cod.* 6184. hæc legi quaſi in eo codice contenta : 7.° *Fragmentum ex libro* PETRI ALPHONSI *contra Iudæos; porro illud fragmentum deſinit in hæc verba* : " Sed inter iam dicta „ & dicenda, libet hìc metricam illam interſere fabulam quam alìàs ante triennium ſcripſi; cuius figuræ & „ ſimilitudines plenè & perfectè intellectæ, proprie„ tates gentium & ordinum, & cauſas perturbationum „ univerſalis Eccleſiæ declarabunt." *& ſtatim ſubiicitur carmen de pavone figurali, id eſt .... unde colligas carminis huius authorem eſſe Petrum Alphonſum.* Hactenus.

(2) Totidem atque ipſis verbis leguntur hæc in Chronico Exilienſi apud Cl. Florezium *T. XVII. pag.* 273. *n.* 7. ut pronum ſit coniicere, Monachum *Domûs ſeminis* id eſt Exilienſis Cœnobii eius Chronici auctorem, non diverſum eſſe à Petro Legionenſi Epiſcopo. Sed intercedunt alia apud eundem Florezium videnda *eod. Tom. in Notit. præv. ad id Chron. pag.* 267. *à num.* 9.

(3) Pelagii verba in fine Chronici (qualia in Complutenſi olim, nunc Regiæ Bibliothecæ Matritenſis non ſemel alìàs à me laudato eiuſdem & Sebaſtiani & Sampiri codice fol. 52. pag. 2. leguntur) hæc ſunt: *In nativitate S. Ioannis Baptiſtæ hora ſexta in lapides quæ ſunt ante altare Sancti Yſidori ubi tenet ſacerdos pedes quando miſſam celebrat non per iuncturas lapidum ſed per medias petras cepit manare aquam videntibus cunctis civibus tam nobilibus quam innobilibus una cum Epiſcopis, videlicet* Pelagius Ovetenſi & Petro Legionenſi : *& hoc fuit factum tribus diebus quinta feria & ſexta feria ſive & ſabbato.* Et aliis interiectis : *peracto ſermone ab Epiſcopo Ovetenſi. & peracta miſſa acceſſerunt prædicti Epiſcopi ad locum ubi erat aqua. & ipſi Epiſcopi biberunt ex ea. & multi alii homines. Illa vero que remanſit poſuerunt in vaſe vitreo, & fuit in eo multo tempore* &c. Cl. Emmanuel Riſco Auguſtinianus Hiſpaniæ Sacræ Florezii Continuator *Tomo XXXIV.* qui hactenus editorum poſtremus eſt, catalogum Legionenſium Præſulum ad Froilanum tantùm huius nominis ſecundum perduxit, qui ab anno CMXCII. ei Eccleſiæ præfuit, reliquos, ut coniicimus

41. Interfuiſſe dicitur eiuſdem Alphonſi VI. Regis ſepulturæ, qui anno MCVIII. è vivis exceſſit, ALBERTUS monachus SS. Facundi & Primitivi monaſterii, quod in *Sahagun* contraxit ſequior ætas: cuius hiſtoriam de rebus eiuſdem huius monaſterii SS. Martyrum vulgari lingua ſcriptam laudare poſſumus fide unius Hieronymi Romani de la Higuera nuper laudati, qui memoratæ *Hiſtoriæ Toletanæ*, quam in ſchedis adhuc legunt qui eius exempla ad manum habent, cap. 13. & 14. lib. 17. fragmentum inde vulgaris linguæ, ſed non eius quo vixit auctor temporis, quod hærere facit nos, depromſit. Laocoontis Virgiliani verba illa licetne uſurpare?

Quicquid id eſt, timeo Danaos, & dona ferentes.

42. Niſi latinè auctor ſcripſerit, iſque hiſpanam tranſlationem dederit. Certè in fragmento aſſerit Albertus hic, ſe morienti Alphonſo præſentem fuiſſe, eundemque filiam Urracam regnorum heredem reliquiſſe.

43. Celebratur eiuſdem Regis tempore à nonnemine PETRUS quidam Compoſtellanus Epiſcopus, idemque à Calliſto II. Papa ad Archiepiſcopi dignitatem exaltatus, & Emeritana diœceſi mactus, qui in laudem Virginis compoſuiſſe quædam dicitur. Ita in *Supplemento Chronicorum* [h] Iacobus Philippus Bergomenſis, & noſter Marinæus Siculus [i]. At hìc magnus commiſſus fuit ab his auctoribus error. Aut enim ad Petrum Martini Compoſtellanum Epiſcopum (1) reſpexerunt, ut in eo diximus cap. 14. lib. 6. aut, quod magis credimus, Didacum (non Petrum) Gelmirez, primum Compoſtellanum Archiepiſcopum à Calliſto II. creatum ſignificare voluiſſe credendi ſunt. At hic nihil ſcripſiſſe de B. Virgine aliàs refertur. Quare ad nos non pertinet, ſummus quantumvis, ſi quis alius, Hiſpaniarum antiſtes.

[h] Ad annum MCXX.
[i] *De laudib. Hiſp.* lib. 6.

44. Sub Alphonſo etiam ſexto, ſed ultra etiam, dignitate floruit literiſque, iuxta illius ævi captum, PELAGIUS Ovetenſis Epiſcopus, qui huius Regis ſepulturæ interfuit, & in Eccleſia S. Iſidori Legionenſis concionem habuit pro actione gratiarum ſeu expiatione miraculoſæ aquæ ab altari per triduum manantis: quod ipſe refert in fine Chronici (2) iam laudandi. Adfuit idem Concilio cuidam in urbe Ovetenſi anno huius ſæculi decimo quinto, regnante Urraca, celebrato: cui ſimul interfuere Bernardus Toletanus primus poſt urbem à Mauris receptam Archiepiſcopus, Pelagius Bracarenſis, & quindecim alii antiſtites. Cuius notitiam ex archivo ſanctæ Eccleſiæ Toletanæ primus, ut credimus, Prudentius Sandovalius in huius Reginæ rebus geſtis [k] publicavit. Superſtitem verò Pelagium fuiſſe adhuc anno MCXXIV. liquidum eſt ex inſtrumento cuiuſdam donationis [l] Sanciæ Infantis Alphonſi VII. qui rerum iam potiebatur, ſororis germanæ, Petro cognomento Venerabili, Cluniacenſi abbati, hoc anno factæ, cui eius nomen inter alia ſubſcriptum legimus. An autem annis aliquot ultra vixerit, poſtea videbimus.

[k] *Hiſt. de los Reyes de Caſtilla y Leon* fol. 123.
[l] Sandoval. ibidem fol. 124.

45. Sumto hìc in manus filo noſtratis hiſtoriæ quam aliquot ſæculis veteres Epiſcopi Iſidorus Pacenſis, Sebaſtianus Salmanticenſis (niſi alius fuerit, uti ſuo loco diximus) & Sampirus Aſturicenſis, unus poſt alium ad Ranimirum uſque III. proſecuti ſunt, res ipſe geſtas Veremundi II. Alphonſi V. Veremundi III. ac Ferdinandi Legionis Regum, qui ultimus & Caſtellam obtinuit, eiuſque filiorum Sancii I. & Alphonſi VI. ſtilo duxit; breviſſimè quidem, ut in more tunc fuit, & incompoſitè. Huic tamen huius temporis res, nec alii ferè, acceptas ferimus: quem ab eodem Sandovalio cum tribus aliis Epiſcopis editum habemus (3). Sed quod idem ait, deſcriptum à ſe hoc Pelagii Chronicon ex codice Gothico, qui Oveti ſervatur, & ab ipſo Pelagio ſcriptus creditur, admonet nos, ut pro certo habeamus eodem iſto codice uſum Ambroſium Moralem olim fuiſſe, cuius cum laude magni pretii is meminit lib. 9. cap. 7. & lib. 12. cap. 29. utpote manu ipſa auctoris, aut per alium iuſſu eius deſcripti, & ex eadem bibliotheca Ovetenſi ad manum habiti. Sunt tamen in eo codice, præter lauda-

mus mox daturus. Iure igitur à Viro Cl. uberiorem Petri Legionenſis hiſtoriam, ſcriptique de quo agimus notitiam propediem exſpectamus, quæ verbo fortaſſis rem expedient.

(1) *Petrum* videlicet *Martini de Monſoncio*, aut *Monſoro*, qui prius Abbas fuerat Monaſterii *de Antealtaria*, cuique nonnulli, præeunte Guillelmo Durando, tribuunt Orationem *Salve Regina*. Dictum à Noſtro, atque à nobis de eo ſuprà *Tom. I. lib. VI. c.* 14. *n.* 341. *ſeq.*

(2) Exſtat item hoc Pelagii Aſturicenſis, ſive Ovetenſis, Chronicon in prælaudato olim Complutenſi, nunc Regio Matritenſi codice *fol.* 48. *pag. I. Inc. Mortuo Ranimiro Veremundus Ordonii filius &c.* Definit (fol. 54. pag. 1.): *Sepeliêre prædictum Regem* (Alfonſum) *in Eccleſia Sanctorum Facundi & Primitivi cum laudibus & hymnis* &c.

(3) Exſtat item a Cl. Florezio vulgatum *Hiſp. Sacr. T. XIV. à pag.* 466.

data Chronica quatuor Epiſcoporum, aliqua etiam de Gothorum tempore; atque item genealogiæ latinæ quædam Gothorum Regum à Cindaſvintho, quas idem Morales dicto cap. 29. lib. 12. repræſentavit.

46. Quibus indiciis eò ferimur, ut non ſolùm Sandovalio & Morali unum eundemque viſum Ovetenſem librum credamus; ſed neque de alio quàm de iſto locutum fuiſſe D. Ioſephum Pellizerium, cùm de Pelagii hoc opere, & eo in quo deſcriptum eſt codice bibliothecæ nunc Reynoſianæ (hoc eſt Excellentiſſimi D. Didaci de Arce Reinoſo, viri ſummi & olim dum viveret Inquiſitoris Generalis Hiſpaniæ regnorum) mentionem in obſervationibus ad Dulcidii Chronicon [m] facit. Niſi duos inter codices Ovetenſes, quos Morales in eius Eccleſiæ libris olim viderat, ut infrà dicemus, diſtinguendum ſit. Pelagium (Pellizerius ait) feciſſe compilationem quandam plurium hiſtoriarum, veluti centonem quendam, cui titulum hunc dedit: *Liber Chronicorum ab exordio mundi uſque eram MCLXX* (1).

[m] Fol. 15.

47. Quæ autem liber is comprehendit, præfatio hæc docet: *Chariſſimi fratres, ſi* Chronicam *hanc, quam aſpicitis, bono animo eam legeritis: invenietis quomodo iunior Iſidorus Pacenſis Eccleſiæ Epiſcopus, ſicut in veteri Teſtamento & novo legit, & per Spiritum ſanctum intellexit, ita ab Adam uſque ad Noe, & uſque ad Abraham, & David, & uſque ad adventum noſtri Redemptoris, & de Iudicibus, ſive & Regibus, ſive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, ſive & Suevis Hiſpaniæ Regibus, ſicut à maioribus & prædeceſſoribus ſuis inquiſivit & audivit, pleniſſimè ſcripſit.* Maximum tamen hìc admiſſum errorem crediderim (antequam ad alia procedamus) à Pelagio noſtro, dum Iſidoro Pacenſi barbaro *Epitomes Imperatorum* vel *Arabum* Scriptori Chronicon Iſidorianum vulgò dictum & eleganter ductum, adſcribit: qui dubio procul Iſidori magni Hiſpalenſis eſt, ut in huius mentione iam monuimus.

48. Sequitur in præfatione: *Et beatus Iſidorus Hiſpalenſis Eccleſiæ Epiſcopus (de quo nunc Legionenſis gaudet Eccleſia* [n]*) de Regibus Gothorum à primo Athanarico Rege ipſorum uſque ad catholicum Wambanem Regem Gothorum, prout potuit, pleniſſimè expoſuit. Et à prædicto Rege Wambane uſque ad catholicum Pelagium Regem Gothorum B. Iulianus Toletanæ Sedis Archiepiſcopus, qui arcam cum Sanctorum pignoribus (quâ nunc Eccleſia Ovetenſis gloriatur) cum Rege Pelagio ſecum in Aſturias tranſtulit; & ſicut à maioribus & prædeceſſoribus ſuis inquiſivit & audivit, prout potuit, pleniſſimè ſcripſit.* Erroribus etiam hæc omnia ſcatent. Nam neque Iſidorus Hiſpalenſis, qui ſub Chintilanæ obiit, geſta ſucceſſorum eius Cindaſvinthi ac Receſvinthi, quos penè ſecutus fuit Wamba, literis potuit commendare; neque Iulianus Archiepiſcopus Toletanus, Wambanis rerum hiſtoricus, Egica regnante, ſcilicet anno DCXC. vitâ functus, ad Pelagii tempora, quibus etiam tranſlata Ovetum arca reliquiarum ob Saracenorum fuit metum, hiſtoriam pertexere naturâ potuit.

[n] Corpus eius ibi quieſcit.

49. His verè & notæ hiſtoriæ viſis defectibus, in quos Pelagius vix incurrerit, facilè perſuadeor (niſi librum contrectantibus aliunde contrarium conſtet) non Pelagii hanc præfationem, ſed alterius eo recentioris eſſe (2): qui ſummam rerum, quæ in eo libro continerentur, conficere voluit; atque eò magis quòd non ſeſe auctorem continuationis uſque ad Alphonſum VI. quod ipſe loquens debuit, ſed Pelagium quaſi à ſe alium commendet. *Et ab Weremundo podagrico uſque ad Adephonſum Regem filium Raymundi Comitis & Urracæ Reginæ, Pelagius Ovetenſis Eccleſiæ Epiſcopus, ſicut à maioribus & prædeceſſoribus ſuis inquiſivit & audivit, de Gothis & Aragonenſiis Regibus, prout potuit*

(1) Deeſt quidem hic titulus in Complutenſi ſæpius laudato, nunc Regio Matritenſi codice; ſed verè Pelagius, ut Pellizerius ait, *Compilationem, veluti centonem plurium hiſtoriarum à mundi exordio ad Eram MCLXX.* conſarcinavit: qualis profectò codex quode agimus eſt. Continet enim fol. 1. *Civitates quas regebant Reges Gothorum, earumque Pontifices;* & continuò, eodem fol. 1. *Parvos annales per Eras à XXXVIII. in qua Chriſtus natus fuit, ad MLXXIII. die III. f r̄i.* (Februarii) *in quo ociderunt Regem Beremutus* in *Val de Tamaròn.* = Fol. 4. *Parvos annales à captione urbis Hieruſalem, Erâ MCXXXIII.* = Fol. 6. ſub hac maiori rubrica: *Pelagius Epiſcopus Ovetenſis ait: De originibus celebriorum Hiſpaniæ urbium.* = Fol. 8. *Librum Chronica, ſeu Tabularium ab Adam ad diluvium; & quatuor Romanorum, Gothorum, Aſturiarum & Saracenorum Regum ordines.* = Fol. 28. *Ordinem annorum mundi Beati Iuliani Pomerii Archiepiſcopi Toletani.* = Fol. 29. *Excerptum è Sebaſtiani Salmanticenſis* (ſeu verius Alphonſi Magni) *Chronico.* = Fol. 34. *Chronicon Sampiri Aſturicenſis.* = Fol. 48. *Chronicon Pelagii Ovetenſis de quo agimus.* = Fol. 54. *De Salomonis pœnitentia.* = Fol. 55. *Decreta Adephonſi & Geloiræ Reginæ;* & minora alia uſque ad folium 73. quod codicis extremum eſt.

(2) Rem videtur Noſter acu tetigiſſe; cum enim tot inſint quot vidimus prælaudato Complutenſi codici: abeſt ab eo præfatio quæ magnas illi turbas excitavit.

tuit, *pleniſſimè ſcripſit*: æquè ut de duobus aliis Epiſcopis Sebaſtiano & Sampiro ſermonem priùs habuerat. Præterea, cùm de Aragonenſibus Regibus nec verbum quidem unum apud Pelagium fiat: iure quidem optimo ab eo depellimus ignorantiæ eorum, quæ ipſe literis conſignaſſet, invidiam. Nullum ergo ex præfatione iſta præiudicium, quod Pellizerio viſum, notis & compertis iam memoratorum Chronicorum auctoribus creari velim; neque item ex ea neceſſariò colligi ſyſtematis huius diverſorum operum formatorem Pelagium fuiſſe.

50. Adiungimus his adverſus præfationem conſideratis, vacillare & inſcriptionis ſeu tituli fidem. Quomodo enim Pelagius potuit anno huius ſæculi XXXII. hoc eſt erâ MCLXX. conficere opus huc-uſque perductum, qui ante biennium ultràve ad plures abierat? Alphonſus etenim Ovetenſis Epiſcopus, eius ut videtur ſucceſſor, comes fuit Alphonſi Regis VII. in ea expeditione, quam adverſus Mauros anno MCXXIX. unà cum Zafadola eorum Regulo, quem fœdere ſibi copulaverat, perfeciſſe dicitur [o].

[o] Sandoval. ſupra *Hiſt. D. Alonſo el* [VI]*I.* fol. 146. [Ga]ribay lib. 12. [ca]p. 2.

51. Codicem hunc vidiſſe Ambroſium Moralem nullus dubito, eo tempore quo regiâ Philippi Regis II. auctoritate munitus luſtravit monaſteria omnia & Eccleſias Aſturiarum, Galliciæque & Caſtellæ veteris, rationem Regi piiſſimo redditurus antiquorum quorumcumque monumentorum, ſanctarum reliquiarum, & manuſcriptorum librorum, quæ in iis reperirentur & adſervarentur: de quo induſtriè à ſe adimpleto munere relationem in ſchedis reliquit, *El ſanto viage* (1), ſive ſanctam expeditionem, inſcriptam. Hiſtoriam quoque hunc librum apellat Eccleſiæ atque urbis Ovetenſis (quam innuere videtur Sandovalius, aut eius hunc titulum, de prœlio Clavixano ſcribens [p]): cui inſerta legi ait privilegia omnia & bullata diplomata à ſummis Pontificibus huic Eccleſiæ & urbi conceſſa: quod genus codicum in Aſturiarum principatu, Gallæciæque, ac Portugalliæ regnis proprio vocabulo *tumbos*, in Caſtella verò *becerros* vocant. Eaſdem quoque hiſtorias ſive Chronica ibidem reperiſſe, alio libro inſigni & raro contentas, idem auctor paulò inferiùs refert. Sed poſt laudata eiuſdem Pelagii alia huc ſtatim redibimus.

[p] In Notat. ad [E]*piſcopos* fol. [1]08. pag. 2.

52. Exſtat quoque apud hiſtoriæ ſeu Magnalium Abulenſis urbis auctorem (2), qui Ludovicus eſt de Ariz Benedictinus monachus, Pelagio adſcriptum de rebus huius nobiliſſimæ urbis fragmentum: in quo de fundatore eius Hercule Neſtorinum quendam Græcum Scriptorem laudat, ſeque ait idem poſtea legiſſe in *legenda* Guidonis Turonenſis *De orbibus* (an *de urbibus*?) qui centum ferè annis antea floruerat, hoc eſt, niſi fallimur, ſæculo undecimo: quæ omnia ſuſpecta mihi ſunt, ſeu potiùs meræ nugæ [q]. Fatetur tamen Morales opus hoc Pelagii Ovetenſis ſupereſſe, in quo de quibuſdam Hiſpaniæ præcipuis urbibus tractavit, inque aliis de Legionenſi ea, quæ inde dictus Morales refert 19. capite libri decimi ſeptimi. Meminit quoque huiuſmet ſub titulo *Hiſtoriæ Abulenſis urbis* MS. & in tabulario eius curioſiſſimè aſſervatæ Prudentius Sandovalius in hiſtoria Regis Alphonſi VII. [r] Hunc commentarium Chronico ipſi Pelagiano videtur mihi contribuiſſe Ioannes Ægidius Zamorenſis Franciſcanus, multæ vir lectionis: qui in adverſariorum, hactenus ineditorum, tractatu VI. *Pelagius verò* (ait) *Ovetenſis Epiſcopus in Chronicis ſuis dicit, quòd ab exordio mundi uſque ad ædificationem urbis Toletanæ fluxerunt anni MMMMDCCLXXIV.* Quæ de opere illo quo urbes illuſtravit intelligere oportet, cùm in Chronico eius vulgato nihil tale de Toletanæ urbis fundatione legatur.

[q] Videndus Pet. Abarca *De Regibus Aragoniæ* par. 1. in fine additionum.

[r] In *Additionibus* ex quadam hiſtoria MS. ſive indice capitum hiſtoriæ præmiſſo ſub cap. 45.

53. Indignor quidem Hiſpaniæ doctorum hominum, quos ſemper tulit & hoc noſtro ſæculo fert haud vulgaris eruditionis, negligentiæ aut contemtui publicæ utilitatis in poſtponenda quibuſcumque aliis non magni compendii aut fructûs libris pretioſiſſimorum antiquitatis monumentorum, è quibus velut è limpidiſſimis fontibus hiſtoria tota noſtræ gentis derivat, accuratiſſima editione. Indignor principibus viris patriæ amantibus, doctorumque Mæcenatibus, incurioſitatem exprobrans, promovendi eam induſtriam, quæ in purgandis & ad uſum derivandis noſtrarum originum his fontibus collocari ante alia debuiſſet. Quod Pelagii noſtri & lucubrationum eius, ſive unius eiuſdemque, ſive variorum codicum occaſione, iure à me dictum inficias nemo iverit, qui amore ac deſiderio veri noſcendi quamvis leviter tactus, Sandovalianam editionem, aliàs incorrectiſſimam, quadruplicis Chronici cum

(1) Editum Matriti fuit apud Antonium Marin anno 1765. curante Cl. viro Fr. Henrico Florez.

(2) Vernaculus eius operis titulus eſt: *Hiſtoria de las grandezas de la Ciudad de Avila. Compluti apud D. Martinez Grande* 1607. *fol.*

cum eiuſdem auctorum eâ formâ, quam in Ambroſii Moralis *Hiſpana hiſtoria* & ſi quorum aliorum habent, conferre velit. Quod aliquando nos fecimus, animadvertentes id non ignorari magnum operæ pretium eſſe. Nec prætermittemus hìc, ne alia occaſio non obveniat, ea quæ in Sebaſtiani ſeu Alphonſi III. Magni, & Sampiri, immo & Iſidori Pacenſis, Chronicis, iteratò fuit monendum, ſemel in Pelagio notare; atque hominibus noſtris ab his ſalebris, quomodo poſſint, emergendi, conſultis nempe, ubi ſint, memoratis codicibus, viam oſtendere.

54. Nimirum ad manum fuere huic noſtro veteris hiſtoriæ vindici non ſolùm duo hi codices quos diximus Eccleſiæ Ovetenſis, unde, ſive ab eorum aliquo, tam Prudentius Sandovalius editionem ſuam, quàm Pellizerius ſuprà poſitam narrationem & præfationis textum depromſere; ſed & alii quoque illa ipſa Chronica continentes, alia tamen facie ac titulo quàm edita ſunt. Nec enim aliter evadere poſſumus difficultates inde provenientes, quòd cùm in editione diſtinctæ ſint partes integri Chronici, ſuoque earum formatori quæque adſcripta, ut quæ Iſidori Pacenſis ſunt, ſub eius nomine, quæ Sebaſtiani ſeu Alphonſi, quæque Sampiri ac Pelagii ſunt, ſub eorum legantur: Ambroſius tamen Iſidori Pacenſis Chronicon id, quod typi repræſentant, vidiſſe vix appareat, ſed aliud quodvis: adeò abſunt ab eius vulgari forma quæ Iſidoro à Morali tribuuntur. Immo ea quæ apud Iſidorum legimus, Sebaſtiano aut Sampiro is adſcribit. Sebaſtianum quoque Iſidoro antiquiorem ſupponit, ac ſæpiùs affirmat; tandemque ab his tribus, quaſi eiuſdem temporis omnes hiſtoriam ſcripſerint, eoſdem eventus, eaſdem res quærit, & non inventas deſiderat. Exempla dabimus uniuſcuiuſque partis.

55. Primò, adſcribit Iſidoro Pacenſi, immo & Sebaſtiano Salmanticenſi, quæ apud eos fruſtrà quæras. Libro 12. cap. 65. ex Iſidoro ait Rodericum Regem Cordubenſe palatium paternum valdè muniviſſe: quod nuſquam ab eo dictum apparet. Lib. 12. cap. 59. ex eodem & Sebaſtiano refert Egicam Gothorum Regem omnes regni ſui rebelles domuiſſe: quod apud eos non legitur. Cap. 64. ait, ſe de Pelagii rebus non alia proditurum niſi à Salmantino & Pacenſi Epiſcopis prodita: quorum poſterior ne ſemel quidem Pelagii meminit. Poſtea ait Iſidorum expreſsè dixiſſe Faſilam Cindaſvinthi Regis filium à Witizane occiſum reliquiſſe in eiuſdem aula Pelagium filium, qui apud eundem Regem Protoſpatharii munere fruebatur. Id autem neque Iſidorus, neque aliorum aliquis enuntiâſſe legitur. Cap. 65. de Witizanis ſceleribus agere & conqueri affirmat Iſidorum & Sebaſtianum. Non ii quidem, quibus editis utimur. Cap. 66. de eiuſdem Witizanis obitu diversè loqui monet Pacenſem, Salmantinum, ac Tudenſem (Lucam ſcilicet) Epiſcopos ab eo quod Rodericus Toletanus prodidit. Nihil de Witizanis morte Iſidorus, neque de Witizane Sebaſtianus. Cap. 40. eiuſdem libri 12. (eum enim ordinem ſæpe retrogradum, quo his obſervandis proceſſimus, ſequi lubet) Receſvinthi mortem erâ DCCX. contigiſſe referens, huius rei Iſidorum laudat auctorem, de quo vulgatus altè ſilet.

56. Secundò, attribuit idem Sebaſtiano Salmanticenſi (aliquando & Sampiro Aſturicenſi) ea quæ Iſidoro adſcripta in editis habemus. Quo argumento planè convincitur Iſidori Chronicon Sebaſtiano, Sebaſtiani autem Chronicon Iſidoro inſcripta eum vidiſſe. Ideircò hunc ætate poſteriorem, illum priorem credidit: quod frequentiſſimè inculcat. Nempe lib. 12. cap. 53. De Ervigio Rege ac Toletano Concilio eius tempore celebrato referens, Sebaſtianum Salmanticenſem ſecuturum inde ſe ait, cuius Chronicon in Ovetenſi codice repertum totius noſtratis hiſtoriæ primam ſcaturiginem profitetur. Sed adhuc magis de ordine quo uterque, Sebaſtianus & Iſidorus, fuere ab eodem habiti, ex libri 12. cap. 40. [s] conſtat, ubi Ildephonſum ait Iſidori Hiſpalenſis Chronicon ad annum uſque Receſvinthi duodeviceſimum continuâſſe: Wambanis rerum non ignorari auctorem (Iulianum Toletanum ſcilicet), ulteriora autem poſt longum temporis intervallum prodidiſſe, cùm Sebaſtianum Salmanticæ, tum Iſidorum, quem iuniorem, ſeu Pacis (vulgò *de Beja*) vocant, præſules.

[s] Fol. 162.

57. Proſequitur: (eius verba latinè ſic ſonant) *Salmantinus uſque ad Alphonſum Regem Caſtum, cuius tempore vixit; Pacenſis autem ad Ordonium uſque primum, neque ultrà, ſe extendit, quamvis adhuc vixiſſe videatur ſub Garſeane Rege.* At parum inferiùs admittit Roderico Archiepiſcopo Toletano aliter viſum fuiſſe. *Archiepiſcopus* (ait) *D. Rodericus non dicit ſcripſiſſe hunc auctorem* (Iſidorum) *niſi ad Hiſpaniarum uſque excidium; noſter verò exemplaris liber hiſtoriam proſequitur uſque præfatum tempus* (Ordonii nempe Regis primi), *eamque his verbis abſolvit, quæ unum eundemque totius hiſtoriæ auctorem fuiſſe planè oſtendant.* Item libri 13. cap. 15. poſte-

ſte-

ſteriorem Sebaſtiano Iſidorum facit, illum circa id tempus quo Alphonſus Catholicus obiit, nempe anno DCCLVII. in lucem editum affirmans. E contrario autem à principio libri 13. quo Pelagii & ſucceſſorum res geſtas tractare cœpit, Sebaſtianum pro eo agnoſcit, qui talis eſt in editis, nempe auctorem primæ adverſus Mauros pugnæ. Cap. 2. ac 3. aliorumque eventuum in ſequentibus. Sed cap. 13. notat nuncupâſſe eum hiſtoriam ſuam, uti in ea legitur, Alphonſo Caſto, quæ tamen in editis uſque ad Ordonium tertium, à Caſto Regem, pertingit; nec ullum in ea talis nuncupationis reperitur veſtigium.

58. Tertiò aſſerimus, Moralem credidiſſe hos tres Epiſcopos (Sebaſtianum, Iſidorum & Sampirum intellige) non quidem de ſuo tempore ſingulos, quaſi lampade in manus ab antiquiore accepta hiſtoriam formâſſe; ſed unumquemque generalem Hiſpaniæ hiſtoriam ſcribendi finem ſibi propoſuiſſe: quamvis in his tamen, quæ alius iam enarrâſſet, verba eius plerumque tranſcribere contentus fuerit. *Plerumque* diximus; namque variâſſe unumquemque eorum à prototypo in iis quæ tranſcriberet, exinde perſpicuum redditur, quòd Morales diverſa inter ſe plura de eodem tempore, ac de eadem loquentibus re ſæpè attribuat. Unde manifeſtum etiam fit, non æqualium aut recentiorum curioſâ induſtriâ in unum coaluiſſe hiſtoriæ corpus tria quatuorve iſta Chronica, ſive hiſtoriæ partes, ut ſic totus rerum apud nos per ea tempora geſtarum cinnus ad poſteros ita compoſitus coordinatuſque perveniret; immo unumquemque laudatorum auctorum continuationem ſuam hiſtoriæ ab alio iam cœptæ ſic literis conſignatam voluiſſe, ut non minùs auctor credi vellet, aut forſan recognitor & corrector eius partis, cui ipſe continuationem ſuperſtrueret. Abſque quo vix fuerit, ut qui tranſcriptoris tantùm fungi vellet munere, à tranſcriptis verbis ſenſuve auctoris eorum recederet.

59. Planè Morales initio libri 13. quo recuperari cœptam à manibus Saracenorum Pelagii operâ Regis Hiſpaniam refert per plura capita, tres illos Sebaſtianum, Iſidorum, Sampirum eorumdem eventuum auctores ſæpiùs conformes, quandoque etiam à ſe invicem diſcrepantes laudat. Huius nempe libri cap. 2. & 3. miraculoſæ paucorum Chriſtianorum adverſus ingentem hoſtium, Alcamane Duce, multitudinem ad Covadongæ antrum reportatæ victoriæ ſucceſſum beatiſſimæ Virgini Mariæ tribuere ait [t] Sebaſtianum Epiſcopum; idque ipſum facere Iſidorum Pacenſem aliquantò clariùs, Sampirumque inquit Aſturicenſem. Quam rem in Sandovaliana editione fruſtra quis apud alios, quàm apud Sebaſtianum quæſierit. Cap. 4. Pelagium obiiſſe completo anno regni undevicesimo, ex tribus illis auctoribus prodit; cuius rei auctorem unum legimus Sebaſtianum. Cap. 5. Iſidorum, ait [u], & Sampirum bene plura iis addidiſſe, quæ Sebaſtianus de Pelagio ſcripſerat. Vides, lector, ut inter ſe variaverint. Cap. 9. ædificâſſe Faſilam Regem Pelagii filium iuxta oppidum *Cangas* ſacram vivificæ Crucis ædem docet [x] ex iiſdem tribus; adiuncto tamen, quòd Iſidorus Pacenſis mirè eam ædificatam expreſſerit. Sebaſtianus dumtaxat id rei narrat ſimpliciter in editis.

60. Cap. 10. tribus iiſdem Epiſcopis refert auctoribus ſucceſſiſſe Faſilæ Alphonſum; adiungere tamen Pacenſem electione id populi factum: eoſdem item dixiſſe Alphonſum è Gothorum ſemine eſſe, quem non *Catholicum* [y], uti Rodericus Toletanus, Lucaſque Tudenſis, ſed *Magnum* cognomento, appellant. Nos unius Sebaſtiani teſtimonio uti poſſumus, qui verè ait ex ſemine Leovigildi & Reccaredi Alphonſum progenitum; attamen diſertè eum *Catholicum* fuiſſe dictum prodit. Cap. 12. & 13. Alphonſi huius Catholici narrat expeditiones, tribus his laudatis. In eodem cap. 13. legimus poſt nominata, ſimulque recentioribus explicata vocabulis recepta à Mauris oppida, quæ mirè hìc ab editis variant. *Hæc loca* (ait) *nos ita appellavimus, quomodo apud tres antiquiores Epiſcopos, quos maximè ſequimur, omnino hac in re conformes, appellata invenimus. Rodericus tamen Toletanus & Lucas Tudenſis addidere his non iam oppida, ſed provincias, Alavam, Viſcaiam, Orduniam, Pampelonem, & Ruconiam, quæ nunc Rioja. Sed exiſtimamus nos huiuſmodi expeditiones minimè tales eſſe, quarum omiſiſſet habere mentionem Sebaſtianus Epiſcopus, qui eos qui interfuiſſent his noſcere potuit, hiſtoriamque ſuam, uti in illa conſpicimus, huius Alphonſi nepoti Alphonſo Caſto nuncupavit*, &c. Conſule ſis apud eum vernacula.

61. Nec iis contentus auctor, parum ſimile vero eſſe proſequitur quod de Viſcaia, Alava, Orduniaque per eundem tractum temporis ab Alphonſo recuperata ſubiunxere Tudenſis ac Toletanus; cùm notoria res ſit, inquit, has nunquam in Maurorum poteſtatem veniſſe: Pampilonem itidem urbem non niſi Carolo Magno duce, anno ſcilicet DCCLXXXVIII. à Mauris receptam, apud Franciæ Scripto-

[t] Cap. 3. lib. *Aſſi el Obiſ- Sebaſtiano ribuye exeſſamente eſ milagro à la cratiſſima irgen* &c. *y un mas clamente lo dice Obispo de eia; y el de ſtorga ſigue l de Salamana.*

[u] *Añadieron hartas coſas* (el de Beja, y el de Aſtorga) *à la Hiſtoria del Obiſpo Sebaſtiano en lo que toca à eſte Rey* &c.

[x] *Solamente eſcriben los tres Prelados mas antiguos, como edificò cerca de Cangas la Igleſia de ſanta Cruz; añadiendo el de Beja, de maravilloſa labor.*

[y] *Llamándole D. Alonſo* el Catholico *el Arzobiſpo D. Rodrigo, y D. Lucas de Tuy; porque Sebaſtiano, y los otros dos Obiſpos mas antiguos ſiempre le nombran* Magno.

res

res referri. Miratus quidem valdè ſum in Sebaſtiani legens Chronico ea, quæ ſi Morales legiſſet, non coniecturâ ſuâ, ſed expreſſiſſimo illius teſtimonio uſus, Roderici, Lucæque antiſtitum de recuperatis prædictis regionibus narrationem refellere potuiſſet. *Alava namque* (apud Sebaſtianum habemus) *Viſcaia*, *Araone*, *&* *Ordunia*, *à ſuis incolis reparantur*, *ſemper eſſe poſſeſſæ reperiuntur*, *ſicut Pampilona dictum eſt*, *atque Berroza.*

62. Quid ergo credemus? Interſertane hæc in editione, iuxta Moralis coniecturam ob oculos poſitam, fuiſſe? Poteram quidem hanc ſuſpicionem alio etiam argumento diverſitatis adiuvare, quæ inter editum Sebaſtiani, atque id, quod conſulebat Morales, manuſcriptum Chronicon eiuſdem intercedit. Morales ait cap. 14. ſequenti, adiunxiſſe hos tres Epiſcopos Alphonſi hoc tempore repopulatam (verbo utimur eorum barbaro) *Barduliam*, *quam hodie* (ille ait) *Caſtellam vocant.* Conſulentibus tamen editum Sebaſtiani Chronicon, Barduliæ loco *Burgi* occurrunt. *Burgis quæ nunc appellatur Caſtella.* Quæ ſuſpecta eſſe alicui poterunt, ob introductam eò *Burgorum* mentionem. Nihil tamen nos mala fide factum temerè credimus. Appellandum ergo eſt neceſſariò ad codicum differentiam, quibus Morales & Sandovalius uſi ſunt; repetendumque, ne ultrà hìc moremur, magnum operæ pretium facturum eum, qui curioſè hos omnes codices, quotquot invenire poſſent, huius hiſtoriæ inter ſe conferret; veraque horum auctorum propriaque lineamenta, quibus dignoſci poſſent ſignarique, noſtræ libertatis ac poſtliminii origines, accuratè nobis exprimeret.

63. Eodem, quo Urraca Caſtellæ Regina obiit, anno MCXXVI. è vivis quoque [z] abiit Bernardus Toletanus præſul poſt receptam à Maurorum ditione urbem primus, quam non minùs quatuor ſupra quadraginta annis rexerat, geſtis rebus clariſſimus. Gallus quidem is ex territorio Agenenſis in Aquitania urbis, & in monaſterio Cluniacenſi Benedictinus monachus, ſed ad Alphonſum Regem VI. ab Hugone Cluniacenſium abbate miſſus, S. Facundi cœnobium adminiſtrandum & ad ſeveriorem vivendi formam reducendum ſuſcepit. Unde ad cathedram Toletanæ urbis expugnatæ anno MLXXXV. magna omnium approbatione ordinum aſcendit. Huic Bernardo Toletano, non autem Claræ-vallenſi, debere adſcribi Sermones quinque ſuper *Salve Regina*, & alterum ſuper *Magnificat*, qui inter huius ſancti opera editi leguntur [a], perſuadere voluit is, qui Iuliani Petri Chronicon fabrefecit [b]. Iure quidem Claræ-vallenſi abiudicatos eorum iudicio [c], qui aures ſtilo mellifluï doctoris tritas habent; unde quærendus fuit alius Bernardus ex eodem religioſo ordine cui adſcriberentur: quem invenit induſtrius vir Iulianus, qui ſeſe habere ait ſcriptos manu ipſius Bernardi huius Toletani prædictos Sermones: quem rei auctorem, parum tamen uti decet ei fidentes, laudant Philippus Labbeus, Theophilus Raynaudus, Vincentius Placcius. At Meditationem ſeu ſermonem quintum ſuper *Salve Regina*, quæ incipit: *Ad ſalutandam Virginem*, B. Anſelmo Lucenſi Epiſcopo, Mantuæ anno MLXXXVI. demortuo, Antonius tribuit Poſſevinus.

[z] Mariana lib. 9. cap. 17. & lib. 10. cap. 14.

[a] In edit. Pariſienſi anni MDCLVIII. t. 4. pag. 288. & 294.

[b] Num. 60.

[c] Vide Notam, quæ præcedit hos Sermones in dicta edit. Pariſien. pag. 288. Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erotem. 10. n. 202. Placcius in *Pſeudonymorum catalog.* pag. 163. Labbeus *De Script. Eccleſiaſt.* tom. 1. pag. 197.

64. NONNIUS Luſitanus abbas monaſterii *de Tibaens* circa annum MCIX. ſcripſiſſe dicitur Vitam Ioannis abbatis, cuius ea celebratur quamplurimum annorum ecſtaſis ad aviculæ cantum, cuius meminit Alvarus Lupus martyrologii luſitanè converſi auctor; quamque penes Emmanuelem de Reſurrectione, Auguſtinianum reformatum provinciæ Portugalliæ ipſius teſtimonio exſtare novimus. Qui & ipſe nobis retulit multa hunc reliquiſſe MSS. de Regibus Portugalliæ monumenta (1).

CAPUT IV.

De Hiſtoriæ Compoſtellanæ *auctoribus*, MUNIONE *Mindonienſi*, HUGONE *Portucalenſi Epiſcopis*, *&* GERARDO *Compoſtellanæ eiuſdem Eccleſiæ canonico.* Annales Compo-

(1) Huc pertinere puto, nimirum ad ſæculi XII. initia, *Berengarium de Podio Pardînes* (vernaculi *de Puig Pardines*) Gotholanum auctorem libri Latine primum, ut coniicio, ab eo ſcripti, ac deinde ab Anonymo in vernaculum Gotholanorum, ſeu Lemoſinum Sermonem tranſlati, hoc titulo: *Sumâri de la poblaciô de Eſpanya, è de les conqueſtes de Catalunya, è de òn devallen los Comptes de Barcelona:* id eſt: *De priſcis Hiſpaniæ incolis: deque urbibus oppidiſque Cataloniæ Saracenis ereptis; ac de Comitum Barcinonenſium origine.* Exſtat Lemoſina verſio in Regia Eſcurialenſi *Lit. l. Plut III. n.* 4. Auctor in Prologo ſe in Cataloniæ atque in cognomine ipſi Caſtro *Puig Pardînes*, quod Vicecomitatûs de Bàs oppidum eſt, natales hauſiſſe; vixiſſeque Raimundi Arnaldi Berengarii (huius nominis III.) Comitis Barcinonenſis ævo, id eſt exeunte Sæculo XI. uſque ad ſequentis ſeu XII. annum trigeſimum: quode videndus Diagus *Hiſt. Comit. Barcin. Lib. II. c.* 103. Coniicio autem opus Latine primum ſcriptum, quòd Auctoris ætate non ita excultus eſſet Lemoſinus quo conſtat Sermo. Item: EIVSDEM Berengarii exſtat in eadem Regia Bibliotheca *Lit. l. Plut. III. n.* 5. exemplum aliud *Hiſtoriæ Comitum Barcinonenſium* multum à præcedenti diſcrepans.

poſtellani. *Irienſis Eccleſiæ hiſtoria vernacula.* ELIAS *Rotenſis canonicus auctor Vitæ S. Raymundi eiuſdem Eccleſiæ antiſtitis.* S. OLDEGARIUS *Tarraconenſis Archiepiſcopus.* ANONYMUS *auctor hiſtoriæ Alphonſi VII. Regis Caſtellæ*; *carminis item* De expugnatione Almeriæ urbis. SALVATUS *S. Martini Saurienſis presbyteri vitæ Scriptor.* FERNANDUS *monachus Benedictinus.* ANONYMUS *alius Chronici auctor à Reſendio viſus.*
ATTO *Piſtorienſis in Italia Epiſcopus.*

65. INTER inſignia alia veteris hiſtoriæ noſtratis monumenta præcipuo quodam loco habita ſemper fuit *Compoſtellanæ Eccleſiæ hiſtoria*, cuius auctores fuere MUNIO, aliàs MARTINUS Mindonienſis, & HUGO Portucalenſis Sedium in Gallæcia Epiſcopi, cum GERARDO presbytero. Munius, aliàs Martinus (quod idem nominis eſt, ſicut & Nunnus, ſive Nonnius, vulgò inter nos *Nuño*, annotantibus originum noſtrarum vindicibus [d]) ex Theſaurario Compoſtellanæ Eccleſiæ factus Mindonienſis præſul, capellanus & à ſecretis fuiſſe dicitur Alphonſo Regi VII. *Imperatori* cognominato, inſtrumenti cuiuſdam teſtimonio [e] cui ita ſe ſubſcripſit: *Munio Mondonienſis Epiſcopus, & capellanus regius notavit.* Anno ſcilicet MCXXVI. Idem pars fuit regiæ adverſus Saracenos expeditionis circa annum MCXXX. factæ: cui inter alios, ut moris fuit, Epiſcopos interfuiſſe ipſum obſervavit Prudentius Sandovalius in huius Regis Alphonſi VII. hiſtoria [f], ſub nomine tamen Vallobricenſis Epiſcopi, quod idem eſſe ait ac Mindonienſis. Verè enim locus, ubi ædificata urbs fuit, Vallibrienſis [g], hodie *Valdeabria* dictus. Munius Alphonſus à nonnemine hic audit [h].

66. HUGO item Portucalenſis antiſtes, Gallus natione, ut creditur, tam ex hoc eius quàm ex Guilielmi cuiuſdam nomine, qui ſe, his diebus quibus Hugo Sedem hanc tenuit, fratrem ſe Epiſcopi cuidam inſtrumento ſubſcripſit: de quo à Roderico da Cunha in hiſtoria monemur Portuenſium Epiſcoporum. Idem enim eſt oppidum *Portucale* antiquum ab Idacio [i], & in Dulcidiano carmine Epiſcoporum ſui temporis memoratum, cum *Portu*, ſive *Porto* Luſitanorum, cui urbi laudatus Hugo præfuit. Et hic ille eſt Hugo Portucalenſis, quem huius ſæculi nugatores ante aliquot annos epiſtolæ cuiuſdam ad Mauricium Archiepiſcopum Bracarenſem ſcriptæ auctorem finxere [k]: ut de prædicatione Iacobi Apoſtoli, Petri Ratenſis vicariatu per Hiſpanias, quicquid in mentem iis venerat pro certo venditarent.

67. His duobus acceſſit operæ ſupplementum GIRARDUS, & ipſe Gallus, Compoſtellanæque Eccleſiæ canonicus, & ad ſanctæ Anaſtaſiæ ſacram ædem parochus, Didaci Gelmiri Archiepiſcopi Compoſtellani, ſummi illius ætatis viri, familiaris: qui in Prologo illius partis, quam conſcribendam ſuſceperat, eidem Didaco antiſtiti, cuius verè iuſſu & auſpiciis totum opus cœptum & abſolutum fuit, directæ, quibus id auctoribus acceptum ferri deberet noluit poſteros ignorare. *Tuæ igitur ſanctitatis* (ait) *hortatui obſequentes, reverendiſſime pater Didace ſecunde* [l], *S. Iacobi antiſtes* [m], *præcedentis libri ſeriem ex parte contexere ſtuduimus. Eiuſdem namque libri præcedentia Munio Mindonienſis, & Hugo Portugalenſis, Epiſcopi viri ſcilicet prudentes ac reverendi ſcripſerunt.* Quæ Girardi verba exſcripſit e codice quodam huius hiſtoriæ manu exarato laudatus nuper Rodericus Cunha; eademque ex alio collegii maioris Salmantini S. Salvatoris *de Oviedo* nuncupati, Ioannes Vaſæus de tribus his auctoribus prodidit [n]. Quos quidem ignoravit Prudentius Sandovalius, dum Alonſum (*Alonem* dicere debuit) Grammaticum, cuius in ea mentionem ait haberi, auctorem huius hiſtoriæ ſuſpicatus fuit [o]. Cuius & aliud exemplum in bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ aſſervatum novimus. *Continet ea* (ut Vaſæus inquit) *primordia, ſucceſſus, incrementa Eccleſiæ Compoſtellanæ*: in qua plurima ſcitu digna ſe reperiſſe ait, quæ ſuis locis ponere cogitabat. Videri poſſunt de ea Morales lib. 9. cap. 7. [p] & Sandovalius in hiſtoria Regis Alphonſi VII. [q] & Ramirezius ad Luitprandi Pſeudo-Chronicon [r]: qui tribus eam conſtare partibus docet, primæ duobus Epiſcopis, ſecundæ tertiæque Girardo auctoribus.

68. *Annales*ne iidem *Compoſtellani* ſunt, quibus non ſemel Morales utitur [s]? Vix credo, cùm *Annales Compoſtellanæ Eccleſiæ* qui initio libri privilegiorum (*Tumbos* dicunt) eiuſdem leguntur, alio loco totidem verbis laudet: quos *Annales* quoſdam *breviores*, inde dictos *Compoſtella-*

[d] Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares *Hiſtoria de Segobia* pag. 282.

[e] Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Eccl. de Mondoñedo* paginâ 421.

[f] Fol. 146. pag. 2.

[g] Davila ubi proximè pag. 407. & 412. Iepes *Hiſt. de la orden de S. Benito* cent. 1.

[h] Pellizer *en el Memorial de los Saavedras.* Ægid. Gonzalez in *Theatro Compoſtell. Eccleſ.* cap. 9. pag. 44. Zurita lib. 1. cap. 39.

[i] In Chron. ſub Marciani imperio.

[k] Vide Bivarium in Com. ad Dextri Chron. inter elogia pag. 9.

[l] Cùm primus fuerit Epiſcopus Compoſtellanus Didacus hic Gelmirez, ſecundum iccircò vocat auctor, quia Eccleſiæ Irienſi, cui Compoſtellana ſubrogata fuit, paulò ante iſta tempora Didacus alter Pelagii præfuerat (1).

[m] Iacobi, non Compoſtellæ antiſtitem ſimiliter inſcripſit ſe cuidam dedicationi apud Cluniacenſe monaſterium Dalmacius huius Didaci deceſſor; quod vide in *Theatro Compoſtellanæ Eccleſ.* Ægidii Gonzalez pag. 42.

[n] In *Chronico Hiſp.* cap. 4. num. 10.

[o] In *Hiſtor. Alphonſi VI.* fol. 105.

[p] Fol. 232. pag. 2. & 241. pag. 1.

[q] Fol 136. & fol. 144.

[r] Pag. 453. edit. Antuerp.

[s] Lib. 9. cap. 7. fol. 241. & lib. 15. cap. 19. in fine.

(1) Præfuit Irienſi Eccleſiæ *Didacus*, huius nominis primus, cognomento *Pelagii*, ab anno MLXX. ad MLXXXVIII. in quo, ut habetur in Hiſtoria Compoſtellana (*Lib. 1. cap. 2. in fin*) *à Domno Rege Adefonſo* (Caſtellæ, huius nominis *ſexto*) *ſuis exigentibus meritis captus, ſpatio XV. annorum permanſit in vinculis.* Reliqua eius acta vide sîs in Hiſtoria Compoſtellana à Cl. Florezio *T. XX.* edita; & ordinatiùs apud eundem *T. XIX. à pag.* 201.

lanos (1), quod in libro eius Eccleſiæ ab eo reperti eſſent, non *hiſtoriam Compoſtellanæ Eccleſiæ*, quam ſuo nomine appellare conſuevit, exiſtimamus. Hanc potiùs ſignificare nobis videtur, quum lib. 17. cap. 20. *Archiepiſcoporum Compoſtellanorum antiquioris hiſtoriæ* meminit.

69. Irienſis quoque Eccleſiæ hiſtoriam quandam vulgaris linguæ circumferri manu exaratam legimus [t]; ſed ea nihil ad Compoſtellanam de qua agimus pertinet; quantumvis Irienſes origines, unde Compoſtella derivavit, hæc prodat. Ferè latet adhuc antiquum hocce ac pretioſiſſimum hiſtoriæ monumentum, paucis olim viſum; qui tamen inde ad areolas ſuas quicquid obſervatione atque memoriâ maximè dignum fuit ſeſe deduxiſſe aiunt, Vaſæus nempe, Morales, Sandovalius, Ioannes Tamaius, aliique. Ferè latere diximus; excuſam enim iam fuiſſe hanc hiſtoriam in libello ſupplici, ſive memoriali, ut nos vocamus, confecto pro inſtruenda lite votorum S. Iacobi, hoc eſt, ſolutione eius partis, quæ olim per totam Hiſpaniam voto promiſſa dicitur Eccleſiæ Compoſtellanæ S. Iâcobi: admonuit nos D. Ioſephus Pellizerius Regius hiſtoricus [u], adiungens propria Pelagii Ovetenſis Epiſcopi manu ſcriptam ſeſe habere.

[t] Sandoval *Obſerv. à los Obiſpos* paginâ 219. Pellizer ad Dulcidii Chronicon fol. 30. Tamaius in *Martyr. Hiſp.* 1. Martii pag. 38. & 39.

[u] In lib. cui tit. *Trofeo de la verdad de la Hiſtoria* fol. 34.

70. Sed falſus fuit amicus noſter, ſi de hiſtoria Compoſtellana, quade loquimur, excuſam eam in laudato memoriali affirmat, & non de Irienſis Eccleſiæ hiſtoria quam typis edidit memorialis auctor. Nec prætermittendum eſt in bibliotheca Olivarienſi, quæ ut credimus hodie eſt in hortis Marchionis del Carpio Matriti, hanc hiſtoriam Compoſtellanam olim fuiſſe, quam tamen catalogus MS. quem penes nos habemus, ita per errorem appellat. *Chronica de Eſpaña por el Arzobiſpo D. Gil Almeiriz*: ubi ad oram notatur: *Eſtà en Salamanca en el colegio de S. Salvador* (2). *Eſtan al fin las guerras de D. Fr. Berenguel. Es del archivo de la Igleſia de Sant-iago.*

71. Sub Alphonſo Aragoniæ Rege cui cognomentum fuit *Bellatori*, præſul fuit Rotenſis & Barbaſtrenſis Eccleſiarum eius regni Raymundus Guilielmi Gallus, Toloſanæ diœceſis, vir ſanctiſſimus, virtutibus ac rebus ſupra mortales vires geſtis eo tempore ad omnemque memoriam admodum clarus, qui XX. Iunii die anni MCXXVI. ad ſuperos fuit tranſlatus. Huius Vitam, Godefridi ſeu Gaufredi earundem Eccleſiarum antiſtitis iuſſu in literas retulit Elias Rotenſis canonicus, quam etiam nunc membranis deſcriptam in huius Eccleſiæ archivo ſervari Vincentius Blaſcus prodit volumine hiſtoriarum Aragonenſium 1. lib. 5. cap. 4. Ex qua Vita quicquid de Beato iſto Raymundo in commentaria ſua retulere, dubio procul hauſerunt, tam idem Blaſcus dicto lib. 5. quàm ante eum Michael Cercitus Barbaſtrenſis Epiſcopus peculiari libro, Didacus de Ainſa in *Hiſtoria urbis Oſcenſis*, Martinus Carrillus poſt vitam S. Valerii in catalogo Epiſcoporum Aragoniæ, Hieronymus Surita in Indice latino rerum eius regni, & ſi qui alii.

72. Æqualis fuit huic B. Raymundo Barbaſtrenſi beatus item Tarraconenſis metropolita OLDEGARIUS, ſive OLLEGARIUS, qui de eiuſdem Raymundi ab Eccleſia Barbaſtrenſi per vim Stephani Oſcenſis Epiſcopi, connivente ipſo Rege cui valdè is carus fuit, eiectione, clariſque virtutibus ad Innocentium II. Papam multa ſcripſit in epiſtola, quæ apud eundem nuper laudatum Oſcenſis urbis hiſtoricum Ainſam lib. 2. cap. 42. exſtat [x]. B. Oldegarius, qui Barcinonenſis domo, natus anno MLX. patriæ urbis fuit Epiſco-

[x] Duas huius ſanctiſſimi præſulis epiſtolas edidimus nos tom. 3. *Collect. Max. Conc. Hiſp.* alteram Raymundo Auſonenſi Epiſcopo (3), alteram Innocentio II. Papæ directam. Quarum poſteriora nobis primum luce donata. Conſulit in ea Innocentium circa conſecrationem Epiſcopi Barbaſtrenſis à canonicis electi. CARDINALIS DE AGUIRRE.

(1) *Annales Compoſtellanos breviores* primus, ut puto, omnium vulgavit Franciſcus Berganza Monachus Benedictinus *T. II. Antiquit. Hiſp.* Matriti MDCCXXI. è recenti eorum exemplo Matritenſis Sancti Martini Benedictinorum Cœnobii: mox Cl. Florezius *T. XXIII. à pag.* 317. è Compoſtellano codice vulgò *Tumbo negro* appellato.

(2) In Bibliothecæ Comitis olim Ducis Olivarienſis catalogis à Fratre Luca de Alahejos Eſcurialenſi Monacho anno MDCXXV. confectis, eiuſque manu exaratis, quos poſſidemus autographos, duobus voluminibus fol. ſub literis C. M. S. legitur in priore eorum pag. 170. *Chronica Archiepiſcopi Compoſtellani Ægidii Ramirez. Folio. C.* 4. Et paulo inferius pag. 171. *Compoſtellana hiſtoria Incerti: ab anno* 1327. *vetuſta notâ in folio. C.* 2. abeſt tamen utrobique: *Eſtà en Salamanca* &c. Item eodem volumine in *Indice materiarum*, verbo *Eſpaña*, *pag.* 143. *Chronica de Iacobo Gil Ramirez* (pro *Gelmiride*, *ſive Gelmirez*) *Arzobiſpo de Santiago: de las coſas que acontecieron en los tiempos antiguos. Tiene al cabo las guerras del Arzobiſpo de Urgel* (pro *Berenguêr*) *MS. fol. Latinè C.* 4. Exſtat hodiedum eadem Didaci Gelmiridis, ſive, ut Hiſpani cognomina patronymica efferimus, *Gelmirez*, Compoſtellana Hiſtoria à triumviris Munione, Hugone & Gerardo conſcripta, Salmanticæ in Bibliotheca Collegii Sancti Salvatoris Ovetenſis, quam ad annum MDCCXLVI. ſæpius contrectavimus, bonamque deſcripſimus eius partem.

(3) Conſuluerat Oldegarium Raymundus de iuvene, qui puer cum eſſet puerum ludens colludentem impegerat ad caſum ex quo vulneratus fuit; poſt dies autem non multos, cum iam è vulnere convaluiſſet, in languorem recidens defunctus eſt: utrum irregularis cenſendus eſſet? Reſpondet autem: *Quoniam Beati Auguſtini & aliorum Doctorum conſilia nos edocent, talia incerta in meliorem partem*

ſcopus, atque eodem tempore aliquot annis Tarraconenſis Archiepiſcopus, tandemque ſanctitate & miraculis inclytus, obiit ſexta die Martii MCXXXVI. ætatis ſuæ LXXVI.

73. Vitam reſque ab eo geſtas deſcripſit Antonius Ioannes Garſia Caralps canonicus pœnitentiarius in Eccleſia Barcinonenſi [y]. At prior eo Anonymus laudatur eiuſdem vitæ Scriptor canonicus Eccleſiæ Gerundenſis, ut ex Franciſco Diago in *Hiſtoria Comitum Barcinonenſium*, & Iacobo Rebulloſa, qui & is vitam viri huius ſanctiſſimi nobis poſt alios dedit, monuerunt ad ſextam Martii diem in Actis Sanctorum PP. Henſchenius & Papebrochius. Anonymi Vita iſta reperta fuit in archivo Eccleſiæ Barcinonenſis, ubi ſanctum eius corpus in veneratione magna habetur, teſte Antonio Dominico lib. 11. *Hiſtoriæ Sanctorum Cataloniæ* [z] (1).

[y] Barcin. edita ...DCXVII. in 8.

[z] Pag. 75.

74. ANONYMUS hinc laudandus venit, cuius nomen ſilentio mulctari ſi quod aliud minimè debuit, auctor *Hiſtoriæ Alphonſi VII.* cognomento *Imperatoris*, Caſtellæ ac Legionis magnanimi ac victorioſiſſimi omnes inter omnium ætatum Regis. Ex hoc auctore hiſtoriam ſuam huius principis formavit Prudentius Sandovalius: qui, ſi mens læva noſtrorum hominum veteribus monumentis in ſchedis latentibus quodammodo bellum non indixiſſet, confirmandæ narratorum fidei latinam hanc, quâ linguâ ſcripta eſt, vernaculæ ſuæ præponere debuit, magnumque ita operæ pretium facere. Vidiſſe hanc ſeſe ait in codice literis gothicis exarato, ab iis ſcriptam, qui rebus ipſi quas referunt interfuere. Et, ut incurioſus eſſe ſolet (aliàs multa vir dignus laude atque optimè de hiſtoria noſtra meritus) in oſtendendis, quam nobis propinat, aquæ fontibus, hoc eſt antiquis libris quos vidit ſcripſitque, aut ex quibus profecit, germana eorum facie, ac notis diligentiſſimè deſignandis (quod recentioribus viris, quo quiſque doctior eſt & eruditione præſtantior, non ultima conſuevit præfationum eſſe pars ad eorum operum, quæ publici iuris tunc primùm faciunt, editiones): nihil ultrà de iſto codice Gothico docet nos, excepto quòd *Hiſtoriam Toletanam* opus hoc paſſim appellans, eiuſdem Eccleſiæ ſignificare librum planè videtur.

75. Sandovalius quidem hiſtoriam Alphonſi huius Regis VII. ex hac Anonymi auctoris eorum temporum, ut credere eſt, æqualis, pluribuſque eiuſdem Regis publicis inſtrumentis, brevioribuſque aliis Chronicis locupletatam Matriti primùm anno MDC. deinde cum aliis ſuperiorum Regum quos Ambroſius Morales non tetigerat, Ferdinandi, Sancii, Alphonſi VI. & Urracæ eius filiæ, Alphonſi huius VII. matris, recognitam ac reformatam, ut ipſe ait, capitum tamen, uti appellant, diſtinctione (quonam id conſilio?) mulctatam, Pampilone MDCXV. iterum edidit. Nec eo tamen Eruditorum ſitim ceimelion hocce antiquitatis curioſo legendi oculo potuit extinguere. Utinam aliquando D. Ioſephus Pellizerius rixas ſuas cum nugacibus, atque otii quo fruuntur malè prodigis hominibus cuivis alteri curandas relinquens, è codice iſto, quem penes ſe dum viveret habere aiebat [a], deſiderio publico ſatisfacere voluiſſet!

[a] In *Memoriali por Don Fernando de los Rios* fol. 6. n. 17. in margine & in biblioth. ſuorum librorum fol. 146. pag. 2.

76. Idem verò Hiſtoriæ auctor, ut Sandovalio viſum, eiuſdem fini carmen ſubiunxit, quod ſub titulo *Præfationis de Almeria* laudatus Sandovalius loco ſuo, ideſt, cùm attingit hiſtoria expeditionem contra urbem Almeriam ab noſtro Caſtellæ, Garſiaque Navarræ, Raymundoque Berengarii Aragoniæ Regibus, necnon & Genuenſium claſſe, anno quadrageſimo ſeptimo huius ſæculi factam, intexuit. Malè autem, ſi quid video, exiſtimavit illæ impoſitum ab auctore *Præfationis* nomen integro carmini; cùm hic titulus tredecim verſibus, qui nuncupationem totius continent operis, tantum conveniat.

77. Atque id certè monumentum eſt quovis pretio dignum, barbari quantumli-

tem interpretari debere: de confidentia Dei, cuius miſericordia melior eſt ſuper vitas, præſumentes: hunc bonæ indolis iuvenem laudamus in Eccleſia Dei ad minores Ordines poſſe provehi; ac deinde ad ſacros Gradus, ſi laudabilis eiuſdem vita & honeſta morum converſatio cum ætate proficiens ipſum Canonico tempore acceptabilem commendaverit: paucis his ſeſe in Scriptura & Patribus, atque in utroque etiam Iure non vulgariter verſatum exhibens. Videndum dubium non diſſimile apud I. C. Paulum *l.* 30. §. 4. *ff. ad legem Aquil.* Habetur Oldegarii epiſtola in Bibliotheca Regis Galliarum *T.III. pag.* 42. *cod.* 5132.

(1) Oldegarii vitam anno MDCCLX. edidit Cl. Matthæus Aymerichus, amicus olim noſter, Barcinone apud Ioannem Nadál in *Nominib. & Actis Epiſcopor. Barcinon. à pag.* 318. ignoſcendus ſub initium pag. 325. quo loco pro *Innocentii II.* uti ſcriptum oportuit, *Callixti II.* qui ſeptennio antè obierat, nomen parum advertenti excidit. Binas item alias, atque ex iis poſteriorem hactenus ineditam, vulgavit Cl. Florezius *T. XXIX. poſtumo pag.* 472. & 492. Vid. Card. Aguirrius *T. III. Concil. Hiſp. pag.* 342. *vet. Edit.* Apud Martenium *T. I. vet. Scriptor. & monum. col.* 717. exſtat: *Oldegarii Tarraconenſis charta per quam dat pauperibus lectos & pannos Clericorum defunctorum. VI. Cal. April. ann. XXV. Regis Ludovici*, (Chriſti MCLXIII).

libet, &, ſi artem quæras, ferrei oris poetaſtri. Nec id tamen perfectum. Auxiliaris enim Genuenſium claſſis, nec minus ſummæ rei, communibus tot Regum viribus confectæ, notitiam deſideramus in eo carmine, quo quidem totius belli apparatum, vix nullum verò armorum ſucceſſum deſcribit. Mutilatum dixeris aliqua ſui parte; ac Pellizerius iudicio ſuo noſtrum confirmat, monens codicem ipſum originalem ultimo quaternione mutilum apud ſe habere: quod patratum ab eo ait, qui facinore iſto ſperavit fore, ne auctori ſuo ſed alii quàm is credi voluit facilè tribueretur. Scilicet fuiſſe ait hunc codicem penes Hieronymum Romanum de la Higuera (omnes ſciunt hunc ab eo, quamvis diſſimulante, ſignificatum) ut colligitur ex notis nonnullis ſcripturæ manûs eius ibi exſtantibus.

78. Nec tamen ſuſpicari poſſum corruptum ab eodem Chronici, unà & carminis finem, in quo veri auctoris legeretur nomen, ut ſuppoſititio, hoc eſt Iuliano archipresbytero Toletano, ſupponeret; ſed potiùs cùm reperiſſet mutilum & anonymum, genio ſuo obſecutum, finxiſſe Iulianum ita de ſe alicubi enuntiâſſe. De quo nos in Iuliano. Liber incipit poſt hunc titulum: *Chronica Adephonſi Imperatoris*, ita: *Quoniam ſemper ab hiſtoriographis antiquis hiſtoriæ memoriæque poſterorum per ſcripturam traditæ* &c. Poſt hanc præfationem lib. 1. incipit: *Notandum ergo quòd prædicta Regina Urraca* &c. Auctorem æqualem fuiſſe iis rebus quas narrat, prodit ipſe, deſcribere ſe ea quæ ab illis qui viderunt, didiciſſet & audiviſſet, affirmans. Præfatio incipit:

Rex pie, Rex fortis, cui ſors manet ultima mortis,
Da nobis pacem, linguam præbeque loquacem.

Opus autem ipſum, quod Leoninis ferè verſibus totum conſtat,

Convenere duces Hiſpani Francigenæque,
Per mare per terras Maurorum bella requirunt.
Dux fuit imperii cunctorum Rex Toletani:
Hic Adephonſus erat: nomen tenet Imperatoris &c. (1).

79. SALVATUS, aliàs SALVIANUS per hæc tempora ſcripſit in Portugallia ſancti Martini Saurienſis in eo regno presbyteri vitam. Hic fuit Martinus Arias, cui & Menendo fratri eius germano ad quem Salvatus vitam fratris direxit Conimbricenſis Eccleſiæ utique canonico, Alphonſus Rex Portugalliæ I. ſive eius mater Tereſia, *Sauriam* oppidum á Mauris deſtructum, non procul à Conimbrica urbe, reſtituendum & civibus excolendum, ut in eo paſtoris munus tam ii quàm ex eorum progenie alii ſucceſſores (ita ferebant ævi illius mores) adminiſtrarent, anno MCXXIV. conceſſit. Vixit is ſanctiſſimis moribus, & fructuoſiſſimè peracto ſacerdotis officio uno ſupra viginti annis, uſque ad MCXLVI. quo à Mauris captus, Scalabimque, indeque Eboram, atque hinc Hiſpalim, atque Cordubam perductus, in pædore & anguſtia huius urbis carceris ſpiritum cælo ſequenti hunc anno pridie Cal. Februarii reddidit.

80. Promiſerat Andreas Reſendius, lumen Portugalliæ magnum, hanc edere vitam ex libro quodam cœnobii canonicorum S. Crucis Conimbricenſium, ut in eius primo libro *Antiquitatum Luſitanarum*, ubi de Tapiæo agit monte, legimus: cuius & vitæ meminit quoque lib. 2. ubi *De fluminibus & Anco amne*. Eam tamen à D. Thoma Tamaio de Vargas, Philippi Regis IV. chronographo, habitam, Ioannes Bollandus edidit in magno ab eo cœpto *De Actis Sanctorum* opere XXI. die Ianuarii.

81. Sub Alphonſo Raymundi Hiſpaniæ Imperatore FERDINANDUS etiam vixit in

(1) Adelfonſi (VII.) Imperatoris Chronicon, quode Noſter hoc loco agit, binis diſcretum libris, vulgavit, primus, ut puto omnium Fr. Franciscus Berganza *Antiquit. Hiſp. T. II. à pag.* 590. mox auctius & correctius Cl. Florezius *T. XXI. à pag.* 320. cumque doctis & apprime neceſſariis prolegomenis. In Catalogis Bibliothecæ Comitis Ducis Olivarienſis T. I. in *Indicibus materiarum, pag.* 145. verbo *Eſpaña MS.* legitur: *La vida de Don Alonſo* (VII) *el Emperador y de los ſucceſſores del Reyno por un Monge de San Benito de Santo Domingo de Silos en Latin.* Exſtat quoque in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Codice huius Adelfonſi *Forum Sancti Facundi* dictum, in ipſo ſtatim imperii ſui limine, Erâ MCLXIV. Calendis Ianuarii conceſſum Abbati & Monachis Sancti Facundi ex una, & *Burgenſibus*, id eſt incolis oppidi cognominis, ſive *de Sahagún* ex alia parte, ad dirimendas inter eos lites. Memorantur in eo *Sancius & Ferdinandus Reges Adelfonſi filii, cum Imperatrice Domna Rica, & ſorore ſua Regina Domna Sancia.* Præterea in Codice Eſcurialenſi *Lit. C. Plut. IV. n.* 2. habetur: *Alfonſi Hiſpaniæ Regis cognomento Imperatoris Privilegium* De Foris: *ſcilicet de eo quod Clerici non reſpondeant coram Iudice ſæculari in cauſis criminalibus; ac de aliis. Dat. Burgis XIV. Cal. Iulii Era MCLXXIV.*

Demum in alio eiuſdem Bibliothecæ Codice *generalem Alfonſi X. Hiſpaniæ hiſtoriam continente, Lit. X. Plut. I. num.* 4. tribuitur huic Alfonſo VII. Imperatori cognominato, fol. CCLXXII. *Liber Fori militaris*, vernacule: *El Fuero de las cavalgadas*, Menteſæ Baſtitanorum (Beatia aut Giennium urbes, an oppidum *la Guardia*, incertum) editum abſque anni notatione.

in monaſterio S. Æmiliani Benedictinus monachus circa annum MCL. Huius quædam ſcripta manu ſervantur opera in archivo eiuſdem cœnobii, bonæ frugis plena, ut audio: *Tranſlatio* ſcilicet eiuſdem *S. Æmiliani* [b] eleganti ſermone, necnon & *Conciones* aliquot; itemque *Narratio deſtructionis antiqui monaſterii S. Æmiliani* patratæ ab Almanzore Saracenorum Ducе, quo tempore Ferucius abbas eidem præerat.

[b] Hanc Ferdinandi *Tranſlationem*, ſive tranſlationis S. Æmiliani hiſtoriam, edidimus nos primùm tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hiſp.* pag. 215. quò lectorem huius monumenti ſtudioſum remittimus. CARDINAL. DE AGUIRRE.

82. In idem tempus ANONYMUS auctor recidit *Chronici* cuiuſdam Hiſpanicarum rerum, quod vernaculâ illius ævi linguâ ſcriptum penes Andream Reſendium fuit: de quo huius verba ſubiecimus, cùm contenderet, matrem Alphonſi I. Portugalliæ Regis, Henrici Comitis uxorem Teraſiam, cui pater Alphonſus Caſtellæ ac Legionis VI. quicquid Portugallenſis limitis à Maurorum manu recuperatum fuerat, nuptiaræ in dotem conceſſit, è Simena, non concubinâ ſed iuſta Alphonſi coniuge, procreatam: quod argumentum curioſiſſimè alii, quos inter Alphonſus Brandanus Ciſtercienſis, Regius Portugalliæ poſt Brittum chronographus, pertractavit. *Verum apud me* (ait lib. 4. *Antiquit. Luſitanarum* [c]) *Chronicon Hiſpanicâ vetuſtâ linguâ habeo factum, ſeptuaginta annos ante Rodericum* (Toletanum præſulem intellige, qui contrà ſtat) *in quo eadem Simena minimè concubina, ſed iuſta uxor & Regina diſertè perhibetur: de qua re ad Ioannem Barrum ſcripſi, & quidem prolixè.* Non potuit non eſſe plena doctrinæ atque antiquitatis hæc epiſtola, quæ inter eius alias deſideratur. At, ſi calculus Reſendi non fallit, anno MCLXXIII. formata fuit hæc hiſtoria, quæ ſeptuaginta annis Rodericianam præceſſit. Hic enim clarus rerum noſtrarum hiſtoricus, ut in fine annotatum voluit, anno MCCXLIII. ſuam abſolvit.

[c] In editione Colonienſi operum Reſendii pag. 219.

83. Ab anno huius ſæculi XXXIII. uſque ad LIII. Piſtorienſem in Etruria Eccleſiam ſanctiſſimè rexit B. ATTO, ex Abbate octavo Vallis-umbroſani monaſterii, hoc eſt totius Congregationis quam B. Ioannes Gualbertus è Benedictinorum ordine formavit Generali præfecto ad iſtam dignitatem promotus. Hiſpanus hic fuit, domo Pacenſis, ſive ex Pace-Iulia (quam *Beja* in Portugalliæ regno Recentiores appellant), ſive ex *Badajoz* hodierna Extremaduræ urbe ſatis clara, quæ *Pax-Auguſti*, unde corruptum fuit barbarum iſtud huius temporis nomen, ab antiquis appellata dicitur: quicquid nonniſi unam, eandemque *Pacem* Andreas contendat Reſendius [d] (1).

[d] In epiſt. ad Ioann. Vaſæum *De colonia Pacenſi.*

84. De patria quod dicimus, in eo conformes hi omnes ſunt, qui literis B. Attonem, geſtaque eius conſignaverunt, Franciſcus Forteguerra, Arnoldus Uvion [e], Iuſtinianus Marchetus, Ferdinandus Ughellus [f], &, quem hic non vidit, Ludovicus San-Laurentius noſter peculiari libello [g]. Apud quem legimus inſtrumentum quoddam ſtipulationis VIII. Cal. Martii anni MCLIII, ab eo factæ laudatum, in quo ſeſe ipſe Pacenſem profitetur. Scripſit Atto *Vitam S. Ioannis Gualberti abbatis, Congregationis Vallis-umbroſanæ inſtitutoris*, quam poſt tam longum tempus hoc noſtro typis commiſit ſæculo Theſaurus Velius, eiuſdem Congregationis ſanctæ Praxedis in urbe abbas, Benedicto S. R. E. Cardinali Iuſtiniano nuncupatam in typographeio Guilielmi Faciotti MDCXII. in qua editione *Pacenſis, Hiſpanique nominis propugnator* audit *eximius.*

[e] Lib. 1. *Ligni Vitæ* c. 34.

[f] *Italiæ ſacræ* tom. 3. in *Piſtorien. Epiſcop.* col. 360.

[g] *Vita B. Attonis* &c. Romæ ann. MDCXIII. in 4. apud Stephanum Paulinum.

85. Huic adiungitur *Vita S. Bernardi monachi abbatis monaſterii S. Salvii Vallis-umbroſæ, etiam Generalis, Parmenſis Epiſcopi, Sacræque Rom. Eccleſ. Cardinalis*, quam idem Velius Odoardo Farneſio Cardinali dedicavit. Sed hanc cùm dicat *à graviſſimis* ſuæ Farneſii urbis (hoc eſt, Parmæ) *viris deſcriptam atque laudatam*, agnoſcere videri poterat alterum, à noſtro Attone diverſum, eius vitæ auctorem fuiſſe. Attamen *deſcriptam* de tranſcriptionis opere debemus accipere. Nam diverſum minimè credidit Ferdinandus Ughellus, dum in *Epiſcopis Parmenſibus* Bernardi res geſtas prodit [h], quemadmodum & cum aliis San-Laurentius noſter.

[h] Tomo 2. *Ital. ſacræ.* col. 214. & 215.

86. Sequitur in eadem editione ſectio quædam, ſive tractus, à *Vita B. Bernardi* diverſus, ita inſcriptus: *Quæ S. Bernardus, etiam Cardinalis exiſtens, pro ſua Religione geſſerit.* In cuius opuſculi quarto capite de ſucceſſore Bernardi in præfectura monaſterii Vallis-umbroſæ: *Tandem Deo favente* (ait auctor) *S. Attonem Hiſpanum unanimiter elegerunt optimè quidem ut ſancto ſanctus locum à ſancto Ioanne ſanctificatum aſcenderet.* Et cap. 10. *Habetur lib. 2. cap. 10. in Vita S. Ioannis* (Eudoxi, ut credimus, Locatelli qui hanc ſcripſit) *quòd S. Bernardo S. Atto ſucceſſerit; fuit enim à Pacenſi* (ita eſt editum) *Hiſpani nominis propagator eximius.*

87. Scripſit idem Atto, ut refertur, epiſtolarum librum unum.

Item

(1) De una Pacenſi colonia, nunc *Beja* Luſitaniæ Tranſtaganæ urbe; deque eiuſdem *Iuliæ* primùm, mox *Auguſtæ* cognomentis nobilitata: plura nos olim *T. I. lib. IV. cap.* 2. *n.* 23. *Not.*

88. Item *De tranſlatione reliquiarum, & miraculis S. Iacobi Apoſtoli* librum unum, quem minus rectè De *tranſlatione capitis S. Iacobi Apoſtoli ad ſuam Eccleſiam ex Hiſpania* Arnoldus Uvion in *Ligno vitæ* appellat [1]. Exſtant enim teſtes omni exceptione maiores in archivo Eccleſiæ Piſtorienſis, epiſtolæ ſcilicet Rainerii cuiuſdam Eccleſiæ huius diaconi, & alia D. Didaci Gelmirez Compoſtellani præſulis ad Attonem noſtrum directæ; unde liquet *non minimam* (ut ait Raynerius) *reliquiarum de capite beatiſſimi Apoſtoli Iacobi, fratris Ioannis Evangeliſtæ, partem*, ab eodem Compoſtellano antiſtite difficillimè obtentam, & ad Attonem fuiſſe remiſſam. Has epiſtolas tam San-Laurentius, quàm Ughellus, publici iuris fecere.

[1] Lib. 1. cap. 34.

89. Ad ſanctitatem quod attinet B. Attonis, prætermitti non debet, quòd in una ex iam laudatis Rainerii epiſtolis habemus dixiſſe quondam in Anglia Matthæum S. Georgii Cardinalem, interrogatum ab eodem Rainerio de ſtatu Romanæ Eccleſiæ, *quòd Romana & Apoſtolica ſedes beata foret, ſi Attonis duceretur moderamine gubernaculi* (1).

90. Diverſus à noſtro eſt Atto Vercellenſis antiſtes decimi ſæculi; cuius *capitula*, atque librum *De preſſuris Eccleſiaſticis*, atque item epiſtolas, è Vaticano codice foràs dedit Lucas d'Acherius tomo octavo ſui *Spicilegii*.

CAPUT V.

PETRUS SEGUINUS *Aurienſis Epiſcopus.* PETRUS *Toletanus magiſter, Alcorani Latinus interpres. Ubi de Roberto Ketenenſi Anglo altero interprete, Pampilonenſis Eccleſiæ archidiacono.*

91. Sub Ferdinando Legionis Rege, Alphonſi VII. Imperatoris filio, qui anno MCLVII. regnare cœpit, vitam agebat miniſterque eius à ſacramentalibus fuit confeſſionibus D. PETRUS SEGUINUS Aurienſis Epiſcopus, quem Gallum fuiſſe, domo Pictavienſem, in libro quodam *Donationum*, ut vocant, huius Eccleſiæ expreſſum exſtare aiunt [k]. Luſitani verò ſuum aſſerunt, & monaſterii S. Crucis Conimbricenſis urbis canonicorum regularium S. Auguſtini ex primis ſodalibus, de quo agit D. Rodericus da Cunha in *Hiſtoria Bracarenſi* ad annum MCLIII. Georgius Cardoſus in *Hagiologio Luſitano* die XIV. Februarii in commentario, D. Nicolaus de S. Maria in *Chronico Ordinis canonicorum regularium* Luſitano lib. 11. cap. 28. qui, & Ægidius Gundiſalvi Davila in *Theatro Eccleſ. Aurienſis*, ex monumentis eius monaſterii conſtare aiunt ex canonico huius monaſterii factum fuiſſe Aurienſem antiſtitem. Seguini certè nomen alienum non fuit ab Hiſpanis hominibus; cùm in quodam teſtamento latinè ſcripto ac Toleti reperto [l], neſcio quid ſeſe legare aut committere teſtator aſſerat *domino meo Seguino canonico ſanctæ Mariæ*.

[k] Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Aurienſis Eccleſ.* pag. 387.

[l] Apud Piſam in *Hiſt Toletana* lib. 4. cap. 20.

92. Scriptorum autem Hiſpanorum albo inſcribi iure is debet propter exaratum ab illo libellum, ſive relationem *De inventione corporis ſanctæ virginis & martyris Euphemiæ*, decem ab Aurienſi urbe leucis reperti: de qua martyrologi noſtræ gentis curioſè tractant. Hanc hiſtoriam barbarâ & vernaculâ ſui ævi linguâ à Seguino conſcriptam, ex MS. commentario *De Sanctis Gallæciæ* D. Gregorii Lobarinhas Feixoò portionarii Eccleſiæ S. Creſcentii Tudenſis diœceſis deſumtam, ut ſuſpicor, Ioannes Tamaius Salazarius publicavit in *Martyrologio Hiſpano* partim VII. partim XVII. die Auguſti; eiuſque latinam tranſlationem ab Alphonſo, Seguini eâdem in Sede ſucceſſore factam, quæ in antiquo huius Eccleſiæ breviario exſtat. Sed utique affixum duobus his locis de ipſa re latinum carmen ut ait vetuſtum, quaſi ex eodem Gregorii Lobarinhas opere acceptum, è penu Tamaii ipſius, harum inventionum inſtructiſſimo eſſe, in omnes fortunas meas pignus dabo. Huius quoque Seguini nomen præ ſe fert vulgaris eius temporis linguæ interpretatio latini operis Servandi de antiquis Hiſpaniæ familiis nobilibus: de quo Servando, Aurienſi eo quoque Epiſcopo, atque eius hoc opere, aliàs egimus lib. 6. cap. 1. n. 14. ſeq. (2).

93. PETRUS quidam magiſter Toletanus

(1) Memini, Piſtorii cum eſſem ad annum MDCCLVI. oblatum mihi à neſcio quo libellum ibidem editum paſſimque obvium: *De vitâ & geſtis Beati Attonis Hiſpani Piſtorienſis olim Epiſcopi, cum Eccleſiaſtico Eiuſdem officio, atque Hiſtoriola de tranſlatione* (Piſtorium ex Hiſpania) *reliquiarum Sancti Iacobi Apoſtoli*, aliiſque ad Attonem pertinentibus; exſtatque dubio procul inter reculas literarias noſtras; nunc autem, cum maxime uſui futurus eſſet, fruſtra eum quæſivi.

(2) Vernaculam quæ ſub Petri Seguini Aurienſis Præſulis nomine circumfertur *De inventione corporis Sanctæ Virginis & Martyris* hiſtoriam Cl. Florezius *T. XVII. pag. 92. n. 11.* iure ipſi abiudicat, vel ex eo ſolum quod quo anno à Tamaio Salazario (*Tom. IV. pag. 493. ad diem XVII. Auguſti*) ſcripta dicitur nimirum Chriſti MCLIII. vernaculus Hiſpanorum ſermo non admodum ſcribendæ hiſtoriæ congrueret. Certe ſeu is Caſtellanus eſſet, ſive inde enatæ Gallæca aut Luſitanica dialecti, primos tunc vagitus edere cœpere. De Servandi autem *Hiſpanicarum rerum compendio*, atque *De illuſtrium Hi-*

nus ſub idem tempus vixit, cuius operæ in Alcorani tranſlatione ex arabico in latinum facta iuſſu Petri Venerabilis Cluniacenſis abbatis tunc in Hiſpania degentis, exſtat memoria in quodam codice MS. qui apud Marſilium Ficinum fuit ex donatione duorum fratrum germanorum Antonii & Michaelis Miniatenſium, anno MCDLIX. ſcripto: quem Martinus Siruela, noſter in paucis olim dum viveret amicus, Hiſpalenſis noſtræ metropolitanæ Eccleſiæ portionarius, ſingularis vir fidei atque doctrinæ ſe ſe vidiſſe, aut ſaltem annotata exinde habita quæ iam producimus, nobis affirmavit. Continebat liber Alcorani latinam verſionem, & in fine hanc notam: *Illuſtri viro Petro Cluniacenſi abbate præcipiente ſuus Angligena Robertus Ketenenſis librum iſtum tranſtulit anno Chriſti MCXLIII. anno Alexandri MXLIII. anno Alhigeræ DXXXVI. anno Perſarum DXI.* Attamen hanc conſequebatur hæc altera nota: *Hunc librum fecit dominus Petrus Cluniacenſis abbas transferri de arabico in latinum à Petro magiſtro Toletano, cùm eſſet ipſe abbas in Hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo Adephonſo, eo anno, quo glorioſus Imperator Coriam civitatem fecit* (1).

94. Planè Robertum Ketenenſem Alcorani interpretem, qui hoc ſæculo vixit, atque ex Oriente redeuntem, atque in Hiſpania Pampilone obtento ſacræ ædis archidiaconatu hærentem, magno ſtipendio ad id opus conficiendum Petrus Cluniacenſis conduxiſſe dicitur, agnovere Nicolaus Cuſanus in *Cribratione* eiuſdem *Alcorani*, & ex eo Ioannes Pitſæus *De illuſtribus Angliæ Scriptoribus*, ad annum MCXLIII. & Haubertus Miræus in auctario *De Scriptor. Eccleſ.* cap. 373. & poſt alios Auguſtus Pfeiffer Saxo in *Faſciculo diſſertationum philologicarum*, diſſertatione 4. Qui tamen, Erpenii fide, huic Ketenenſi comitem in ea tranſlatione adiungit Hermannum quendam Dalmatam.

95. Quo motus utique laudatus Siruela noſter ſuſpicabatur fuiſſe olim cum verſione Alcorani compactum in eodem codice aliquod aliud opus ex arabico id etiam in latinum converſum à Petro Toletano, eiuſdem Petri Cluniacenſis iuſſu, ad quod referri hæc nota poſterior debeat. Sed bene potuit Cluniacenſis iſte abbas binum interpretem applicare operi, quod optimè converſum haberi cuperet; cum vel Ketenenſis ea tranſlatio hodie à multis culpetur *tamquam parum accurata, & extra manifeſtas hiſtorias veram Arabiſmi ſententiam ſatis raro fideliter exprimens*, ut ver-

Hiſpaniæ familiarum aſſumento, dictum ſuprà *T. I. Lib. VI. c.* 1. *n.* 14. *ſeq.* fucum omnia meraſque eſſe præſtigias. Videndus Tamaius loco citato, & ad diem VII. Auguſti *T. IV. pag.* 413.

(1) Totidem atque ipſis fere verbis eadem hæc legas in Regiæ Bibliothecæ Taurinenſis codice CLVI. *T. I. pag.* 46 *col.* 1. atque item in Bodleianæ Ioannis Seldeni alio, *Claſſ. VII. cod.* 3419. ac demum in Io. Dan. Andr. Ianozki Zaluſcianæ Dreſdenſis, MDCCLII. *cod. CCLVIII. pag.* 77. quæ deſcribere ex aſſe placuit, atque eodem ſcripturæ ordine, nimirum ut uno obtutu Lector variantes lectiones obſervare, ac de vero huius verſionis auctore apud ſe ſtatuere ac iudicium ferre poſſit.

REGIVS TAVRINENSIS.

Illuſtri viro Petro Cluniacenſi Abbate præcipienti ſuus Angligena Robertus Kertnenſis librum iſtum tranſtulit anno Chriſti M.C.XLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno Alligere quingenteſimo trigeſimo ſeptimo. Anno Perſarum quingenteſimo undecimo. Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacenſis Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magiſtro Toletano cum eſſet ipſe Abbas in Hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo Adefonſo eo anno quo videlicet Imperator Coriam civitatem cepit.

BODLEIANVS.

Illuſtri Glorioſiſſimo viro Petro Cluniacenſi Abbate præcipiente ſuus Angligena *Robertus* Retinenſis librum iſtum tranſtulit A. D. 1143. An. Alexandri 1403. An. Al-Higiræ 537. An. Perſarum 511. Hunc librum fecit Dominus *Petrus Cluniacenſis* Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magiſtro Toletano, iuvante Monacho ſcriptore cum eſſet idem Dominus ac Ven. Abbas in Hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo Imperatore Aldefonſo eo an. quo idem Imperator Choream civitatem cepit & Saracenos inde fugavit.

ZALVSCIANVS.

Libri titulus

Illuſtri glorioſiſſimoque petro cluniacen. abbate precipiente ſuus angligena robertus retenenſis librum iſtum tranſtulit anno nat. Xri. M.° C.° XLIII. anno Alexandri 1403. anno alhigere D.° xxxvii.°. anno perſarum D.° XI.°

Hactenus libri titulus. In eius autem fine legitur.

Hunc librum fecit dompnus Petrus cluniacen. Abbas transferri de arabico in latinum à petro magiſtro toletano iuvante petro monacho ſcriptore. Cum eſſet idem dompnus ac uenerabilis abbas in hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo imperatore adefonſo eo anno quo idem glorioſus imperator choriam civitatem cepit & Sarracenos inde fugavit.

Eadem fere habet, è Bodleiano codice mutuata, Thomas Tannerus Epiſcopus Aſaphenſis *Biblioth Britanico-Hibernica* in Ketenenſi (*Roberto*) ſive Retinenſi *pag.* 454. E tribus autem his codicibus *Taurinenſis* recens eſt, ſæculo XVI. ſcriptus: *Bodleianus* epochen non habet, ſicut nec *Zaluſcianus* qui tamen *perantiquus* ab eius Bibliothecæ auctore dicitur; ille autem alter quem à Martino Siruela viſum Noſter affirmat, anno MCDLIX. exaratus dicebatur: concordantque omnes, in aſſerendo *Petrum Magiſtrum Toletanum tranſtuliſſe Alcorani librum de Arabico in Latinum.*

m Ad *Suratam* 12. *Alcorani* quam edidit præfatione ad verſionem antiquam.

bis loquar eiuſdem Erpenii [m]; ſive *ineptiſſima eſt & ſententias miſerè ſubvertens, ſtrigoſa ad hæc nonnunquam & exilis in nimiam ſtatim molem aſſurgit, ut nemo inde Alcorani intelligentiam ſibi ſpondere queat*: quod in libro ſecundo de interpretatione Petrus Daniel Huetius ait. Et Ioannes Albertus Widmeſtadius iuriſconſultus Germanus in *Theologiæ* ſuæ *Machometi* & *epitomes Alcorani* (quam Norimbergæ anno MDXLIII. editam vidit Alphonſus Ciaconius, quod in ſchedis docet) præfatione admonet Ketenenſis tranſlationem epitomen tantùm Alcorani eſſe. Præterea & à Ioſepho Scaligero Petrus Toletanus, ut Alcorani interpres, alicubi laudatur: quamvis inter eos qui huic ſtudio incubuerunt, tam in Latii, quàm in aliarum gentium idiomata id opus vertendi, laudatus nuper Pfeiffer, qui eos collegit, de Petro iſto ſileat (1).

CAPUT VI.

De IOANNE CIRITA *Taurocano abbate ordinis Ciſtercienſium.* ANONYMUS *Hiſpaniæ regni chronographus.* ORDONIUS & STEPHANUS *S. Rudeſindi Vitæ auctores.* ANONYMUS *auctor* Hiſtoriæ Alphonſi VII. Regis Caſtellæ. ANONYMUS *alter auctor libri cui titulus*: Flores de Filoſofia. PASCHASIUS *abbas canonicorum regularium.* MARTINUS *Legionenſis canonicus*, & *abbas S. Iſidori.*

96. IN Portugallia ſub Henrici Comitis, & Alphonſi primi huius provinciæ Regis imperio vixit, atque anno huius ſæculi ſexageſimo quarto ad ſuperos evocatus fuit, IOANNES CIRITA, abbas Taurocanus ordinis Ciſtercienſium, qui unà cum Guiſcardo ſodali ſuo *Equitibus militiæ de Avîs regulam* ſcripſiſſe dicitur, quam Chriſoſtomus Henriquez in huius ſancti viri vita lib. 1. *Faſciculi Sanctorum ordinis Ciſtercienſium* diſt. 19. in publicum edidit, unà cum duabus eiuſdem epiſtolis, alterâ ad Taurocanos monachos cùm renuntiato abbatiali munere privatus ageret in S. Chriſtophori monaſterio, alterâ ad Boemundum abbatem. Obiiſſe refertur XXIII. Decembris dicti anni MCLXIV. quod idem poſt alios Chriſoſtomus Henriquez in *Menologio Ciſtercienſi* nos docet.

97. De rebus eius plura ſcribit Bernardus Britto in Chronico vulgari Luſitano Ciſtercienſis ordinis lib. 2. cap. 14. ac duobus ſequentibus. Interim diſquirendum nos aliis relinquimus, utrùm Auguſtinianus ſeu Eremitarum fuerit monachus, antequàm Ciſtercienſibus à S. Bernardo in Hiſpaniam & Portugalliæ regnum miſſis ſeſe & ſodales ſuos aggregavit: quod Auguſtinianæ hiſtoriæ auctores referunt [n]. Ad hunc exſtat S. Bernardi directa epiſtola, quæ numero 368. eſt, & ultima in prioribus editionibus, antequàm ex bibliotheca Oxonienſi auctarium aliarum hactenus ineditarum acceſſiſſet.

n Hier. Roman (*Auguſtinianus*) in *Hiſt. Eccleſ. Hiſp.* MS. lib. 6. cap. 44. Ioannes Marquez *Origen de los ermitaños de S. Auguſtin* cap. 15. §. 9. Thomas Herrera in *Alphabeto Auguſtiniano.*

98. Huius temporis forſan æqualis fuit ANONYMUS auctor *Chronici* (ut vocavit) *Gothorum*, ſive *Hiſtoriæ* compendium uſque ad mortem Alphonſi Henrici Portugalliæ primi Regis, quæ anno MCLXXXV. contigit, ab auctore continuatum. Latinè id ſcriptum fuiſſe apud Andream Reſendium ex eius monumentis conſtat: quod & laudat Prudentius Sandovalius. Quædam autem eius fragmenta in Alcobacienſi bibliotheca à ſe reperta Antonius Brandanus *Monarchiæ Luſitanæ* part. 3. in prologo (*tradit*): adiungens originale ipſum, quod fuit Reſendii propriis quibuſdam eiuſdem locupletatum notis, oſtendiſſe ſibi Emmanuelem Severinum de Faria cantorem Eborenſis Eccleſiæ, virum aliàs de Luſitana omni antiqua re optimè meritum. Editum fuit ab eodem Brandano in appendice laudatæ partis 3. *Monarchiæ Luſitanæ.*

99. ORDONIUS monaſterii Cellæ-novæ in Gallæcia monachus ac Prior hæc eadem tempora notavit, quibuſdam in bonæ frugis monumentis memoriam ſui relinquens. Scri-

(1) Vidimus Martini Siruelæ & Noſtri de vero Alcorani libri interprete coniecturas: è quibus ea mihi magis arridet, quæ è Ioannis Alb. Widmanſtadii præfatione deſcendit, nimirum: *Ketenenſis tranſlationem epitomen tantum Alcorani eſſe*; ſeu quod eòdem redit, Ketenenſem Alcorani librum primùm in epitomen redegiſſe, moxque Arabicam eius epitomen in Latinum ſermonem tranſtuliſſe. Conſonat Geſnerus in eo, inquiens: *Alcorani libros IV. in epitomen redactos tranſtulit in ſermonem Latinum*; & Tannerus loco citato, qui Ketenenſem *in epitomen redegiſſe* (ait) *& ex Arabico in Latinum Mahumeti Alcoranum.* De *Petro* autem *Magiſtro Toletano* ſinceri id eſt integri Alcorani textûs interprete, dubitare non ſinunt quatuor unius labii codices in quibus legitur *Alcorani librum Petri Cluniacenſis monitu aut iuſſu ex Arabico in Latinum ab eo tranſlatum fuiſſe.* Quæ ſi cum iis conferas quæ præfati codices in ipſo inſcriptionis ſeu nuncupationis libri limine uno quaſi ore de Ketenenſi habent, nimirum *Robertus Ketenenſis librum iſtum* (Alcorani) *tranſtulit*: poſtrema hæc multò præ iis, quæ de Petro Toletano in iiſdem codicibus, leguntur generaliora eſſe, nec Librario minus ſeu codicis exſcriptori, quam Interpreti accomodari poſſe deprehendes. Quibus addesîs Petrum Toletanum, *ut Alcorani Interpretem* alicubi à Ioſepho Scaligero laudari, ut Noſter hoc eodem numero innuit. Annum autem quo Coria urbs Saracenis erepta fuit quatuor memorati codices MCXLIII à Chriſto nato deſignant: Cl. tamen Florezius magno niſu MCXLII. ſive Eram MCLXXX. fuiſſe contendit *T. XXI. pag.* 314. *n.* 20.

Scripſit enim S. Rudeſindi vitam, ampliſſimi huius monaſterii fundatoris, qui primò Dumienſis, tandemque Irienſis [o], ſive Compoſtellanus, præſul fuit munifica ſanctitate clariſſimus, & à Cæleſtino Papa III. in Sanctorum catalogum relatus. De quo latè agit hiſtoricus noſter pius æquè ac diligens Ambroſius Morales lib. 16. hiſtoriæ cap. 36. [p] Quamvis enim S. Rudeſindus anno CMLXXVII. prima die Martii ad ſuperos abierit: nondum tamen aliquis res eius geſtas pro dignitate literis conſignaverat: quod Ordonius fecit, & poſt eum STEPHANUS eiuſdem monaſterii Prior, ſancti confeſſoris miracula poſt mortem edita duobus libris comprehendens. Ut iam ſuſpicio ceſſet Chriſtophori Sandii in notis ad Voſſium *De hiſtor. latin.* Stephanum ab Ordonio non diſtinguentis.

o Aliàs *tandem Dumienſis*, ut Morales reliquit ſcriptum *en el ſanto viage* cuius libri ſtatim mentio fiet.

p Cum aliis quos colligit Tamaius in *Martyr. Hiſp.* 1. Martii pag. 26.

100. Duo hæc Ordonii & Stephani opera, Benedictini, quorum domus eſt monachi, ſimulque *S. Rudeſindi teſtamentum* in codice adſervant curioſa manu deſcripto verſicoloribuſque atque aureis literis paſſim ornato. Quem ibi Ambroſius Morales nuper laudatus vidit [q], adiungens cuſtodiri quoque ab iiſdem monachis eiuſdem Ordonii Cællæ-novæ monachi & Prioris *Exhomologeſes*. Ita ille in *Deſcriptione ſanctæ expeditionis* regiis auſpiciis à ſe factæ, de qua ſæpè alias ſubiit loquendi occaſio. Sed in hiſtoria nonniſi *Ex pomonogeron* appellatum hoc opus ait, inſtarque eſſe *Rationalis divinorum officiorum*. Cuius fini auctor hos verſus affixit:

Ordonius librum per Chriſtum concedit [r] iſtum,
Bis denis annis ſeptem ſupra mille ducentis.

Quos eræ inter Hiſpanos vulgaris annum MCCXXVII. hoc eſt Chriſti nativitatis MCLXXXIX. ſignificare idem auctor cenſet.

q Meminit d. lib. 16. cap. 36. & in lib. MS. *Del ſanto viage.*

r *Confecit* fortè, aut ſe donâſſe monaſterio ſignificat (1).

101. Habemus tamen iam quicquid in Cellæ-novæ monaſterio de S. Rudeſindi rebus, dum viveret & poſt obitum geſtis fuit, reverendiſſimorum PP. Godefridi Henſchenii, Danieliſque Papebrochii Ieſuitarum diligentiâ è manibus Benedictinorum huiuſce domus ſodalium acceptum, induſtriaque in publicam lucem editum magnò in opere *De Actis Sanctorum* 1. die Martii, quâ mortalem cum æterna vita is commutavit. Apud quos tamen unicum exſtat opus tribus contentum libris, Magiſtro fratri Stephano eiuſdem cœnobii Cellæ-novæ monacho adſcriptum, quorum primus liber vitam, duo poſteriores miracula referunt. Exemplum hoc ſe habuiſſe aiunt, poſtquam alterum accepiſſent, quod præſeferebat ſcriptum opus fuiſſe *per Reverendos magiſtros fratres Ordonium & Stephanum monachos eiuſdem cœnobii*: cuius exemplar fortè id eſt, quod Morales viderat.

102. Qua differentiâ moti patres doctiſſimi in eam ſententiam ivere, ut exiſtimarent, omne id quod continetur duobus primis libris, ab Stephano; quæ autem tertio, ab Ordonio conſcripta eſſe; acceperant enim ab Hiſpania Stephanum Ordonio priorem vixiſſe. Commentarium eorum prævium ad ſancti Rudeſindi hanc vitam conſule, ſi vis, lector. Certè auctor quiſquis ille ſit ſine libri tertii ſic loquitur: *Quia ea quæ noſtris temporibus fiunt magis delectant, & meliùs memoriæ commendantur: ideo de miraculis B. Rudeſindi nonnulla huic operi inſerere dignum duxi. Tempore igitur claræ memoriæ illuſtriſſimi Ferdinandi Regis genitoris glorioſiſſimi principis Regis Alphonſi, princeps quidam illuſtris & potens nomine Fernandus Roderici de Caſtro* &c. Qui Alphonſus patri Ferdinando ſucceſſit in regno Legionenſi à Caſtellæ regno ſeorſum habito, uti ſuprà diximus, anno huius ſæculi octogeſimo octavo.

103. Poſt hunc ergo annum hiſtoricus, ſive continuavit opus ſuum, ſive alterius adiunxit, quæ olim vel is vel alius commentariis digeſſerat. Huius operis partem aliquam, aut ſchedas antiquiores è quibus profecit auctor, Cæleſtinus Papa III. qui Hyacinthus proprio nomine, cùm adhuc eſſet S. R. E. Cardinalis & Apoſtolicæ Sedis Legatus in Hiſpania verſatus fuerat, corpuſque S. Rudeſindi honorifice collocari conceſſerat, in hoc eodem Cellæ-novæ monaſterio certè viderat. Siquidem in bulla ſolemnis canonizationis eius ſancti viri [s], quam Summus Eccleſiæ creatus paſtor edidit, pontificatus ſui anno V. qui Chriſti fuit MCXCV. his verbis utitur. *Per multorum relationem agnovimus, & per ea quæ in libro rerum geſtarum à Rudeſindo Epiſcopo Dumienſi, qui requieſcit in Domino, apud cœnobium, quod Cella-nova nomen, nos legiſſe fatemur, deprehendimus* &c.

s Apud Tamaium in *Martyrol. Hiſp.* 1. Martii pag. 40.

104. Huiuſmet ætatis fuit æqualis, ut credere par eſt, auctor innominatus Chronici latinè ſcripti *Rerum Alphonſi Regis Caſtellæ VII.* cognomento Hiſpaniæ Imperatoris, quod ad hoc uſque tempus, quantumvis luce digniſſimum & optimæ fidei ſcriptum, lucem non vidit (2). Eo tamen uſus

(1) Putarem pro *concedit*, aut *confecit*, reſtituendum *condidit*.

(2) Bis editum à PP. Berganza & Florezio diximus non ita pridem, ſcilicet *Libro VII. cap. IV. n.*78. in

uſus fuit ad conficiendam huius Regis inclyti hiſtoriam Prudentius Sandovalius, qui prorſus debuit oſtenſo hoc limpidiſſimo fonte vulgari ſuæ narrationi auctoritatem præſtruere. Æqualem verò eidem Regi, aut ætate paulò poſteriorem fuiſſe, ex his eius verbis conſtat: *Sicut ab illis qui viderunt didici & audivi, deſcribere ratus ſum.* Hunc autem codicem, qui apud Sandovalium fuit, perveniſſe poſtea ad manus D. Ioſephi Pellizerii Regii hiſtorici membranis ſcriptum, docuit nos Pellizerius ipſe in *Bibliotheca ſuorum librorum* fol. 146. ubi initium operis, & aliqua profert ex eius præfatione: obſervans inde aliqua notatu digna, præſertimque hunc librum penes Hieronymum Higueram olim fuiſſe, à quo mutilatum aliquot foliis fuiſſe coniectatur: eo forſan propoſito, ut Iuliano Petri S. Iuſtæ archipresbytero, manuum ſuarum operi (qui auctorem ſe huius Chronici Alphonſi Regis in Pſeudo-Chronico ſuo iactavit) contrariam aliquam ibi exſtantem veri auctoris notam, è medio tolleret. Huius exempla habent Matriti Marchio Mondexarenſis, ampliſſimæ poſſeſſor bibliothecæ, quâ optimè utitur, D. Ioannes Lucas Corteſius Dicaſterii Matritenſis criminalium rerum iudex; & Franciſcus de la Sota Benedictinus, ordinis ſui chronographus, qui quidem hanc hiſtoriam cum Notis propriis edere in publicum, dum viveret, iactabat.

105. Sub Alphonſo Rege Caſtellæ VIII. cui *Bono* fuit cognomen, & qui anno huius ſæculi quinquageſimo octavo Sancio patri ſucceſſit, hoc eſt iuſſu illius, ANONYMUS conſcripſit librum, *Flores de Filoſofia* nuncupatum, vernaculâ huius ævi linguâ, quem non vidimus, ſed laudat, verbaque inde refert, Dominus Sebaſtianus de Covarrubias in *Theſauro linguæ Hiſpanæ* verbo *Lazeria* (1).

106. Sub eodem floruit PASCHASIUS primus abbas monaſterii canonicorum regularium S. Mariæ de Bene-vivere diœceſis Palentinæ, qui diſtichis latinis non omnino incultis conſcripſit *Vitam Didaci Martinez de Villamayor* huiuſce monaſterii fundatoris, viri nobiliſſimi & optimi. Ea latet, nec proripuit ſe hactenus è curioſorum manibus, cuius carmina aliqua leguntur in libro D. Ioſephi Pellizerii ita nuncupato: *Informe del origen, antigüedad, calidad, y ſucceſion de la excelentiſima caſa de Sarmiento de Villamayor*, fol. 32. & 33.

107. Sub Alphonſo altero Legionis Rege & Ferdinando eius genitore, vixit ſanctitate præclarus, doctrinaque non quidem acquiſitâ ſed infusâ, mirabilis, MARTINUS presbyter, Legionenſis Eccleſiæ, dum viveret, canonicus, idemque nunc in cælis protector: qui & abbas fuit inſignis cœnobii canonicorum regularium S. Iſidoro Hiſpalenſi in ea urbe ſacri. Fama eſt ex rudi atque illiterato repentè doctiſſimum factum ab eodem nuper memorato Iſidoro, ut Ioannis Marianæ [t] verbis utar, *oblato in ſomnis libro quem comederet.* Exinde intentus doctrinæ ſuæ, cudendis ad poſterorum utilitatem ſacris monumentis, non minus ſanctiſſimè vivendi normâ æqualibus, quàm doctiſſimorum operum formatione quandocumque futuris, proficuus eſſe voluit. Aſſervantur apud canonicos iam dictæ Eccleſiæ Sancti Iſidori non modò ſacræ eius exuviæ, manuſque integra ſcribendi adhuc geſtum imitata; ſed & libri plures etiam nunc inediti, & antiquiſſimo huius quo vixit ævi charactere ſcripti. Nempe

[t] Lib. 11. c. 16. in fine.

108. *In Apocalypſin commentarius*, cuius meminit Ludovicus Alcazar in ſuis ad eundem hunc librum *Inveſtigationibus* notatione 26. prooemiali ſect. 3.

In epiſtolas SS. Iacobi, Petri, & Ioannis Apoſtolorum.

Conciones ab Adventu uſque ad feſtum Trinitatis. Singulareſque aliæ his titulis inſcriptæ:

Quod fratres non habeant proprium.

De prælatis Eccleſiæ iuxta curam ſuorum ſubditorum.

De obedientia.

De diſciplina Eccleſiaſtica.

Qualiter iuvenes ab otio fugiant.

Qualiter ſenes ac iuvenes Deo ſervire debeant.

Ne monachi & canonici Regis curiam frequentare præſumant.

Ne monachi & canonici ſecreta principum ſcire appetant.

De tranſlatione S. Iſidori.

De Spiritu ſancto.

De Sancto Ioanne Baptiſta.

De Aſcenſione Dominica. Et plures aliæ conciones aliorum Eccleſiæ feſtorum. Hæc omnia ex Ægidio Gundiſalvi Davila in *Theatro Eccleſiæ Legionenſis.*

Al-

in not. adiunximusque è Catalogo Bibliothecæ comitis Ducis Olivarienſis, eius auctorem fuiſſe Monachum Benedictinum, Cœnobii *de Silos* ſive Exilienſis. Allata à Noſtro ex eo verba: *ſicut ab illis qui viderunt didici* &c. habentur in Florezii edito *T. XXI. pag.* 320. in præfatione.

(1) Exſtant bina eius operis exempla in Bibliotheca Eſcurialenſi, utrumque *Digramm. &. Plut. II. ſub n.* 8.

Alphonſus Venerus *Enchiridii* auctor adiungit inſignem, ut ait, librum ſic nuncupatum:

Concordiæ veteris & novi Teſtamenti (1).

109. Quo quidem ſanctiſſimo viro ita perfunctoriè laudato, ſæculum aureo veluti ſigillo claudimus, ut tamen ad ſuppoſititiorum claſſem qui ad idem referri debent flabello eventilandam nos transferamus: monito priùs, vixiſſe hoc eodem ſæculo Hebræorum Hiſpanorum verè coryphæos, Moſen Maimonidem eiuſque præceptorem Ioſephum Ben-Meir, Abrahamum Aben-Eſra, Ioſephum cum duobus filiis Davide & Moſe Kimkiis, Iehudam Levitam, & alios, quorum in *Bibliotheca Rabbinico-Hiſpana* proprio cuiuſque eorum nominis loco meminimus (2).

CAPUT VII.

AULI HALI, *ſive* HALONIS, De adventu D. Iacobi in Hiſpanias *carmen ſuſpectum. De Ioannis Tamaii fide & libris iudicium. Carmen iſtud ex Alvari Gomezii* Thaliæ *verſibus pluribus in locis conſarcinatum fuiſſe oſtenditur. Huius tota eſt Hiſpaniæ deſcriptio, & ipſa à Ioanne Tamaio, quodam verſu de Ilipa, quæ patria ei fuit, mentione interpolata. Verè Halo, aliàs Alphonſus, poeta ſive grammaticus hoc tempore, cuius aliqua producuntur carmina.*

110. DECERTANDUM nobis iam eſt capite iſto & aliquot ſequentibus cum apocryphis, aut veriùs chymæricis auctoribus quos ætas noſtra in lucem protulit, quaſi ab hocce eodem duodecimo ſæculo per manus acceptos, occultiſque canalibus ad nos uſque deductos. AULUM HALUM; ſive HALONEM, poetam ut aiunt natu Burdigalenſem at civitate Toletanum, & IULIANUM PETRI huiuſmet ultimò dictæ urbis Eccleſiæ archidiaconum, intelligimus.

111. AULI HALI poetæ Burdigalenſis civiſque Toletani, *De adventu in Hiſpanias D. Iacobi Zebedæi filii* &c. carmen heroi-

(1) Martini Legionenſis (quem indigenæ vulgo *Sancto Martino* vocant) opera quotquot in Regio Legionenſis Sancti Iſidori Hiſpalenſis Cœnobio reperiri potuerunt, edita fuere Segoviæ iuſſu & impenſis Exmi. atque Illmi. præſulis Domini Franciſci Antonii Lorenzana & Butrón Archiepiſcopi Toletani civis item Legionenſis, duobus vol. fol. Typis Antonii Eſpinoſæ MDCCLXXXII.

(2) Huc referendum cenſeo, nimirum ad annum huius XII. ſæculi trigeſimum, indictum prorſus Noſtro *Gregorium Presbyterum Hiſpanum* auctorem *Collectionis Canonum & Conciliorum inſcriptæ* POLYCARPUS, Didaco Gelmiridi primo Archiepiſcopo Compoſtellano nuncupatæ; necnon: *Ordinis de celebrando Concilio*, aliorumque ad Ius Eccleſiaſticum pertinentium. Exſtat Florentiæ in Bibliotheca Riccardiana *Plut. S. Ordine II. n. XLI.* Nuncupatoriæ Epiſtolæ initium hoc eſt: *Dilecto Domino D.* (Didaco) *S. Iacobi Eccleſiæ Pontificali infulâ digne decorato* GG. (Gregorius) *Presbyterorum humillimus. Salutem. Petiſtis iam dudum & hoc ſæpe ut opus arduum & ſuper vires meas aggrederer librum canonum ſcilicet ex Romanorum Pontificum aliorumque Sanctorum Patrum auctoritatibus, atque diverſis authenticis Conciliis utiliora ſumens ſeriatim componerem. Id vero non iccirco à me inſcio placuit requirere ut aut veſtra excellens ſapientia huic labori vel etiam multo maiori non ſufficeret. aut plures ad id magis idoneos ac prudentiores voluntarie obſecundari præceptioni ſuæ non haberet. ſed ut in hoc magiſterio diu exercitatus ad alia maiora iniuncta inſtructior & paratior efficerer* &c. Codex eſt membranaceus ſæculi ut videtur XII. forma quartâ mutilus in fine, cui deeſt bona libri ſexti pars, ſeptimuſque & octavus integri. Deſcripſi αὐτόπτης Florentiæ Octobri menſe MDCCLVI. benigne id mihi indulgente Cl. atque Eruditiſſ. viro Ioanne Lamio eius Bibliothecæ Præfecto. Meminit huius Scriptoris atque operis Cl. D. Ioannes Andrès civis ac ſingularis amicus noſter *Epiſtolar. Famil. ad Carolum fratrem* nuperrime Matriti editarum *T. I. Epiſt. IV. pag.* 79. ITEM *Alfonſum primum Luſitaniæ Regem*, cuius *Conſtitutiones Militum Sancti Michaelis ſive de Ala* anno MCLXVI. promulgatæ exſtant in Privilegiis Ordinis Ciſtercienſis Antuerpiæ editis MDCXXX. ITEM *Epiſtola ad Lucium II. Papam qua regnum ſuum tributarium Romanæ Eccleſiæ conſtituit Idibus Decembris Era* MCLXXX. Apud Baluzium *T. III p.* 78. *col.* 1.

Huc item pertinere exiſtimo *Alfonſum* huius nominis *Secundum* Raimundi & Petronillæ F. Aragoniæ Regem & Marchionem Provinciæ qui Era MCCXIV. Chriſti MCLXXVI. *Forum* id eſt *Leges* Turolio urbi, noviſque eius incolis conceſſit. Exſtant in Regia Bibliotheca Matritenſi Latinè atque Hiſpanicè duobus iuſtæ molis voluminibus. In Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. II. pag.* 157. *num.* 2701. inter poetas Provinciales, quos vulgus *Trobadores* appellat, legi: *Rey Nanfó de Caſtella.* 2. P. (id eſt *bina poematia*); atque illico ſuccurrit, hunc Alfonſum non Caſtellæ ſed Aragoniæ Regem fuiſſe eius nominis ſecundum, quem Poeſeos ſtudio deditiſſimum aliàs noveram; ac de eo cum in III.º præfati catalogi volumine; *Table des noms des Auteurs* &c. *pag.* 11. eundem codicem 2701. ita inſcriptum repeririſſem: *Alphonſe II. Roi d'Aragon, Trubador. 2. Pieces de Poeſie. MS.* 2701. aliquanto ſedatior effectus ſum; donec in D. Th. Sanchezium incidi qui omnem à me ſcrupulum abegit. Is enim in *Syllog. Poem. Hiſp. ante ann. MD. T. I. pag.* 74. *n.* 125. hunc Alfonſum inter Hiſpanos Poetas *cognitos* (id eſt uti ego interpretor *explorati nominis*) agmen ducere; eius autem *Eroticum* tantum *carmen* ſupereſſe ait: quibus & bina incerti argumenti Poematia in prædicto Valleriano olim Codice 2701. exſtantia adiungi debent. Huc etiam congrue referri poſſe exiſtimo *Alfonſi VIII.* Caſtellæ & Legionis Regis *Forum Conchenſe*, ſive peculiares eius urbis Leges illico ab eiuſdem recuperatione, nimirum anno MCLXXVII. Conchenſibus incolis & Colonis conceſſas. Exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. III. n.* 23. quibus adiungitur *Forum de Teloneario*, ſeu *De rebus quæ pedaticum debent*; ſed hoc videtur recentius.

roicum ex MS. ut ait, Gothico codice erutum, correctum, & Notis brevibus illuſtratum, Ioannes Tamaius Salazarius *Martyrologii Hiſpani* auctor Matriti ex officina Didaci Diaz de la Carrera anno MDCXLVIII. in publicum emiſit. Ut verò ipſe fidem adſtruat novo auctori, ſic de inventione ait in Notis [u]: *Ut ut ſit, carmen hoc qualecumque in manus noſtras pervenit; in vetuſto codice literis pæne gothicis exaratum, cum alio* Carminum *libello, in quo varia Sanctorum Hiſpanorum ſepulcralia, elegiæ, hymni, & iſtius generis alia, quæ in meo* Hiſpanico martyrologio *ſuis locis apponimus, continentur. Illum ergo codicem inter librorum molem cuiuſdam Grammatici magiſtri, vulgò* El ciego de Toledo, *quam vænalem expoſuerat librarius nomine* Andrada, *in ipſa urbe inveniens, cum aliis* MSS. *vetuſtioribus accepi, & continuo labore perlegi, exſcripſi, & eruditorum bono excudendum propoſui hiſce notulis illuſtratum.* Specimen formæ characteris, quem pænè gothicum appellat, in epiſtola ad lectorem typis expreſſit, lectu difficilem & longævitatem, ſi non ludimur, abundè repræſentantem. Et quod magis me movet ad fidem ei non omnino denegandam, D. Ioſephus Pellizerius chronographus regius in cenſura de hoc opere facta atque ei præfixa, innuere videtur ſeſe codicem ipſum pervetuſtum gothicis characteribus exaratum vidiſſe (1).

[u] Fol. 4. pag. 2.

112. Sed cum codex iſte, in quo non modò Halus, ſed & epigrammatum ſive carminum continebatur libellus ille unde Sanctorum Hiſpanorum elogia plurima Tamaius poſſeſſor ad martyrologium Hiſpanum tranſtulit, nuſquam ſit repertus, quamquam ſedulâ conquiſitus operâ librariam inter ipſius Tamaii fato functi ſupellectilem, & in ampliſſima Excellentiſſimi domini D. Didaci Arce Reinoſo Placentini dum viveret Epiſcopi, & generalis Inquiſitoris, quo nos Tamaii hæredes remiſerunt, Bibliotheca: integrum cuique erit, hoc præiudicio interim ſilente, & inventoris fidem, & operis formam examini ſubiicere.

113. Ioannes Tamaius, ut hinc exordiamur, homo diligens & laborioſus, inſignique copia librorum, quæ ad manum ſemper ei fuit in laudata bibliotheca Inquiſitoris generalis, uſus, non tamen cunctas ad ſcribendum attulit dotes quæ in hiſtorico maximè ſacro deſiderantur. Nam, ut prætermittam latinæ linguæ ignorantiam, quæ omnibus ferè verſibus ſeſe prodit, non dico elegantis & idonei ſermonis cui aliqua deberetur laus, ſed recti ſaltem & ſolœciſmis vacui, de quo ad quemcumque latina etiam balbutientem verba provocare poſſum: totum ſe dedit in ulnas confictorum nuper auctorum in officina Toletana, qui omnes ei paginas & omnia illuſtriſſimarum aliàs lucubrationum ſpatia nugis & fabulis intolerandis & enormibus implevere: adeò ut abſque his vaſtum opus mole ſenoque volumine turgens, maiori ex parte, ad iuſtamque decreviſſet formam.

114. Sed & quo adhuc magis premitur viri exiſtimatio, quamplura ipſæ condituræ ſuæ, & aliorum recentiorum pro veteribus, antiquitatiſque ſigillo notatis monumentis venditavit: qualia ſunt ferè omnia epigrammata illa Iuliani Toletani, Cypriani Cordubenſis, & Anonymorum aliorum titulis inſcripta, ac per totum opus, ubi tamen fictiones Dextri & contubernalium aliis fictionibus corroborari expediens viſum, non in veris & certis confirmandis (quod mirè arguit ſtupidam hominis ſecuritatem) ſparſa. Accedunt his Breviariorum, & Legendariorum, ut appellant, veterum exhibitio frequens, non in claris & quæ ſua veræ hiſtoriæ luce ſplendent, ſed in difficillimis & apocryphis, ſeu veriùs falſis, quæ, niſi falſis etiam fulcirentur ſubſtructionibus, *perlucente iam* (quod Iuvenalis ait) *ruinâ* citò caſura erant. De Ioanne Tamaio id breviter; ne partem hanc omitteremus litandi vero, & quod commiſſum fuit in Auli Hali libello facinus, hoc præiudicio faciliùs perſuadendi.

115. Nîl nos videmus in toto opere quod quicquam antiquum ſapiat; immo Ioannis Tamaii ſtilum atque morem ineptè ſentiendi & ruſticè loquendi non redoleat; ſi tamen demſeris Hiſpani cuiuſdam clariſſimi anterioris ſæculi poetæ conſarcinata his fragmenta, quæ vel cæcutientium & lipporum oculis aſſutæ viliſſimo

(1) D. Ioſephus Pellizerius doctrinæ alias minime vulgaris ac ſtupendæ lectionis vir, qui non modo characteris ſpecimen, quo Auli Hali conſtabat codex in eodem Aulo iam typis edito repræſentatum viderat, ſed & codicem ipſum autographum à Tamaio Salazario eidem exhibitum contrectaverat recenſueratque (ut in cenſura præmiſſa operi teſtatur): veritati ac ſuæ ipſius famæ iniurius fuit, in pronuntiando *pervetuſtum exemplar, & Gothicis characteribus codicem exaratum eſſe;* planeque ſe hoſpitem in re Palæographica prodidit. Vel prima ſpeciminis eius codicis ſcripturæ facies, atque unus *Auli Hali Poetæ* præfixus ſpecimini titulus grandioribus fractiſque literis quas alii *De Tortis*, *Gryphianaſve*, alii *Monachales* vocant expreſſus, heri aut nudiuſtertius in furtivis officinis confictum edocet.

-mo panno purpuræ inſtar ingerunt. Hic de quo loquimur Alvarus Gomezius *de Ciudad Real* eſt, Guadalaxarenſis eques, qui venâ ubere & amœna verſibus latinis & vulgaribus, maximè ſacris, pangendis laudabiliter vitam procudit. Nimirum Pauli epiſtolas ſub nomine *Muſæ Paulinæ*, & Salomonis Proverbia, & pſalmos ſeptem penitentiales nuncupatos, aliaque; item Chriſti Redemtoris triumphum, *Thali-Chriſtiam* inſcriptum, animi & elegantiæ pleno carmine ante ſeſquiſæculum edidit.

116. Huius poſtremi operis ſemel tantùm anno MDXXII. Complutenſi prælo ſubiecti exemplum, quod raro iam inveniretur, fereque ignotus eſſet auctor, planè viſus Pſeudo-Haloni eſt ditiſſimus theſaurus, quo augmentum facere rei domeſticæ, cœptumque, aut conceptum iam *De adventu S. Iacobi Apoſtoli in Hiſpaniam* libellum, aliquot paginis augere poſſet. Ridicula hominis confidentia cum hominibus agere quaſi cum fungis aut ſtipitibus; perſuaderique furtum ſic manifeſtum è typis edito non ita pridem libro, cuius exſtare multa exempla neceſſe erat, latere poſſe; omniumque eruditorum hominum, qui bibliothecarum & bibliopoliorum nullum non angulum in dies excutiunt, oculos fugere!

117. Paginâ 16. ſymbolum Fidei, quod Iacobus Apoſtolus Hiſpanis populis prædicabat, duodequadraginta verſibus contentum, illud ipſum eſt quod in *Thali-*
[x] v. 91. *Chriſtiæ* legimus libro 23. fol. 185 [x] Incipitque:

Vult quicumque bonis ſecurum vivere cælis
Lucis opes, niveaſque domos, campoſque ſerenos
Sortiri, & menſis æternum veſcier almis:
Ardua vota nimis, quæ nonniſi viribus altis
Fas implere, fidem decet omni mente beantem
Catholicam veri teneat ſuper omnia Chriſti &c.

[y] v. 128. Uſque ad illa de trina Deitate [y].
Quam non perſonæ diſcindunt gloria ternæ.

118. Pag. 23. alloquitur Iacobus beatam Virginem tamquam præſentem, refertque mœſtus ſe parum in ſua Evangelica expeditione Hiſpanica, quam eius ſuſceperat nutu, profeciſſe: ineptiſſimis porrò ſenſibus, qui ſanctæ Dei genitrici adhuc in vivis agenti applicari minimè poſſunt;

[z] v. 163. [z] *Eia parens Domini, quæ & virgo & nupta, ſuperni*
Quæ Regina chori, quæ lætis præſides arvis,
Quæ occiduas migrare ripas me compulis, eia
Dives opima; tuos ſecutus ordine nutus
Hiſpanias luſtro.

Quiſnam autem huc deveniens conciperet animo, importuniſſimam ſuccedere poſſe totius Hiſpaniæ deſcriptionem Iacobi verbis factam, alloquentis adhuc Chriſti matrem: quæ quidem deſcriptio totius libelli pluſquam dimidium occupat, eamque ex eadem *Thali-Chriſtia* clepere auſurum auctorem? Planè ita eſt, atque futura ipſa indicat eiuſdem oſcitantiam, qui tam diverſis in unum coagmentandis ne quidem grammaticas advocare regulas novit. Nulla enim eſt, quæ iam notatis verſibus, atque hemiſtichio iſti:

Hiſpanias luſtro,

adaptare valeat quæ ſequuntur, & iam ſubiicimus:

[a] ——— *Quorum pede Calpes ad alta* [a] v. 167.
Loccobrutini primus faſtigia colli
Flectitur: hoc amplo quæ eſt preſſa Hiſpania gyro
Ulterior, quæ animoſa, ferax, mox fine reſurgit
Virgintaniaco, iuga quæ protenditur uſque
Citerior Pyrnea, &c.

Adaptatur certè his quæ in *Thali-Chriſtia* præceſſerunt, relativum illud maſculi generis. Integer enim hic eſt verſus:

Quatuor inque ſinus, quorum pede Calpes ad alta &c. (1).

119. Gomeziana hæc Hiſpaniæ deſcriptio Halonianis aſſuta non minùs centum ſexaginta tribus verſibus conſtat; cùm operis reliquum (demtis his, & aliis ab eadem *Thali-Chriſtia* tranſcriptis verſibus) ducentos, quos aſſerere ſibi centonis auctor poſſit, vix contineat. Cui quidem fidelis exſcriptoris laudem utique tribueremus, niſi nimio is erga patriam affectu in tranſverſa ductus, *Ilipæ* nomine, atque unius verſûs augmento alienæ operæ ſuperſtruxiſſet: hoc ſcilicet

[b] *Ilipa, quæ minor iſti nunc contiguior urbi.* [b] v. 257.

Ilipam Tamaius, in Beturia oppidum *Zalamea* eſſe, unde is erat oriundus, credidit: falſus & hic malè tranſcripto lapide qui ibi in Eccleſia cippus eſt, cui concha luſtralis aquæ innititur, cui quidem apertiſſimè inſcriptum legitur MUNICIPIUM IULIPENSE, non ILIPENSE, de quo, ne aliis fidem haberemus, proprios oculos ac mentem attentam, nec unum aut alterum ex oppidanis teſtes vocavimus, illac ab Hiſpali anno DCLI. Matritum tranſeuntes.

120. Verſus hic in *Thali-Chriſtia* deeſt, in-

(1) Initio ſcilicet libri X. Thali-Chriſtiæ v. 11. quo loco habetur Hiſpaniæ Chorographia, de qua ſuprà.

inſertuſque fuit aliis Gomezianis, ut conſignaret auctor huic libello aliquam patriæ, quæ deſiderabatur, mentionem iudicio ſuo perennaturam (1). Aſt ſecus contigit, veſtigium enim luculentum vel in eo reliquit mentis maleſanæ, ac veranè aut falſa diceret, proprioſve quorumcumque labores auctoribus ſuis adiudicaret, an furto aliis ſupponeret, tantundem habentis. Animadverſione dignum eſt etiam, quò magis ſe falſator proderet, inadvertenter eum reliquiſſe Hiſpalenſis urbis quandam memoriam à Ferdinando Rege III. Sancto in ea urbe relictam, cuius utique Halus eo antiquior, ac multò minùs Iacobi Apoſtoli verbis præteritum referentibus, non verò futurum prædicentibus, neutiquam potuit. Alvarus autem Gomezius, tribus ſæculis poſterior, potuit quidem mentionem habere. Gomezius (nonnulla) de quatuor Beticæ conventibus iuridicis quos Plinius deſcripſit [c]. Pro quibus hos Hali formator:

[c] Lib. 3. cap. 1.

Quatuor hæcque tenet conventus, Gadibus unus,
Aſt alius toti fundavit [d] *nomina genti.*

[d] v. 185.

Hiſpalenſem conventum intelligens; nam ab Hiſpali mutuâſſe nomen ſuum univerſam Hiſpaniam quorundam fuit ſententia.

121. Sequitur:

Quo titulum magni præſcriptum marmore Regis
Cæſar habet, nunc Hiſpalis.

In *Thali-Chriſtia* deeſt Hiſpalis nomen, quæ tantùm indicatur, non diſertè appellatur, ut vidimus. Huius namque urbis illa nota eſt, quòd titulum Cæſaris adhuc ſervet in lapide à magno Rege poſito: quo ſignificare voluit auctor ſanctum Caſtellæ Regem Ferdinandum, cuius auſpiciis iſthoc marmori ſculptum legitur, ſupra Xerezienſem (ut vocant) urbis portam, vulgaris linguæ carmen:

Hercules me edificò,
Iulio Ceſar me cercò
De muros y torres altas,
El Rey ſanto me ganò
Con Garzi-Perez de Vargas.

Et tamen commiſit Pſeudo-Halus, ut Iacobum Apoſtolum qui duodecim ſæculis, aut veterem (ſi quis fuit) Halum, qui ferè uno ſæculo Regem præceſſit ſanctum, de eo iam loquentes, ac monumentum geſtorum eius laudantes, in ludum introduceret.

122. Conſervavit idem tranſcriptor errores editionis *Thali-Chriſtiæ*, quò magis furtum conſtaret [e]. (*Item in Thali-Chriſtia fol. 70. p. 2.*)

[e] De Ana ... vio abſcond... te paſſim ... agro Lamin... no v. 177. ... dò ſe inpræ... ſa reſorb... *Hoſtia.* Sic ... utroque pro ... *ſtia* editum ...

———— Quam Bætis circiter actis.
Curſibus, ingrato brava haud dat robora ponto.

Ita excuſum fuit contra mentem auctoris in opere iſto, qui *parva*, non *brava* ſcripſerat; & tamen huc veniens talpa fuit aut ſtertit Pſeudo-Halus, qui parum advertit vigilantibus & oculatis tantùm ſuccedere, ut alios ludificare poſſint (2).

123. Simili errore fœda eſt editio *Thali-Chriſtiæ* in his verſibus:

Hìc Nebriſſa manet, Bætiſque eſt inter & æſtus
Veneria & Colobona ſimul: quæ hic regia ſigno
Aſta alio, verè haſta, ſuos quæ territat hoſtes.

Quem errorem in hybride hoc libello religiosè conſervatum fuiſſe, oſcitantia eadem auctoris fecit: qui diſtinguere & interpungere ita debuit:

Veneria & Colobona; ſimulque hic regia ſigno
Aſta alio &c.

124. Mutavit & ex originali *Thali-Chriſtiæ* textu quædam exſcriptor, quæ mutari proſodiæ lex minimè permittit: in quibus poeticâ licentiâ decurtandi propria nomina uſus fuit Gomezius, quale eſt hic verſus [f]:

[f] v. 306.

Enſis adeſt, ſonituque tumens Pampilonia magno.

cùm lex metri poſtulet *Papilonia*; & ita editum ſit in *Thali-Chriſtia*, fol. 71. p. 2.

125. Conſequuntur geographicam Hiſpaniæ deſcriptionem apud Gomezium in iſto opere ceterarum Europæ provinciarum aliæ ſimiles ab illis verbis:

Multa manent dictanda notis &c.

quæ cùm minùs eſſent ad Pſeudo-Hali propoſitum, intacta relicta ſunt, & pro eis ſubrogata alia ineptiſſimam digreſſionem ſuam abſolventis Apoſtoli ruſtica & inficeta, ac ne quidem ſibi conſtantia, hæcce carmina:

En mater intacta hæc tuo ſacro nomine viſi
Oppida: nec labor improbus hiccine valet
Vincere ferocis tam ſubito pectora gentis:

Te

(1) In Thali-Chriſtiæ edito *Lib X. fol. 71. pag. 1. v. 8.*

Multiiugaſque domos: hìc primi eſt nominis Arſa:
Mirobrica, & magnæ non bello ignota Cariſſæ.

In Pſeudo-Aulo *pag. 43. v. 256.*

Multiiugaſque domos; hìc prima eſt nominis Arſa
ILIPA QUÆ MINOR ISTI NUNC CONTIGUIOR URBI.
Mirobrica & magnæ non bello ignota Cariſſæ:

ut vel hinc perfrictam hominis frontem & ſummam in qua verſabatur Poetices inſcitiam nôris.

(2) In Thali-Chriſtia *fol. 70. pag. 2.* non *brava*, ut Noſter, ſed *barba* in hoc verſu legitur; apud Pſeudo-Aulum, *pag. 36. v. 221. brava:* prono typographi utriuſque lapſu pro *parva*.

Te ſatis ergo quidem cupiebam cernere. Quis te
Cerneret? O magnam! Non ſunt mihi pectora, quæ ſe
Te capiant. Mihi ſat erit omnia volvere, quæ ſis.

Indigna prorſus quovis, vel qui primis labris poeſin guſtaverit, ac digna tantùm *Martyrologii Hiſpani* auctore.

126. Quid quod ſtatim apparentis Iacobo Deiparæ placidiſſimæ Virginis miraculum eâ horroris & fragoris prævenit pompâ, qualem Chriſti iudicis in maieſtate & iudicio venturi, aut, ſi Deo placet, in conſpectum ſe dantis furioſi dæmonis apparatum magis decuiſſe, nemo refragabitur.

Vix ea fatus erat, cùm ſplendida ſubitò nubes
Cælicolûm totos loci penetravit amœnos
Sacrati latices: furibundo in tempore cælum
Contremens ſubitas nubilavit murmure luces.
Obſtupuit Divus: quid multo? fumigat orbis,
Montis vicini flammis cacumina prorſus
Igneſcunt: ipſas glomeravit gurgite flumen
Undas ferventes, concoquens litora fulmen
Cæſariſauguſtæ (quo tot prodigia certant)
Ad ſonitum tanti fragoris mœnia tremunt.
Quid ultrò? titubavit totus ſtellifer axis,
Pulverulenta reddens tunc omnia concava cæli.
Tempora temporibus dant ſidera. Protinus omne
Quod penè corruerat, ſimul in iam corpore pulcro
Vertitur, has tetras virgo relegavit & umbras.

In quibus omnibus nec mica ſalis, ullave, aut congruo ſenſui, aut latinis, aut poeticis legibus conſtat periodus (1). Atqui in hiſtoriola (qualis ea ſit aut cuius fidei, nunc non quærimus) huius miraculi, omnia rident & allubeſcunt, placata omnia ſunt & affluentia ſuavitate [g]. *In hora ipſius mediæ noctis audivit B. Apoſtolus voces angelorum cantantium:* Ave Maria gratiâ plena, *quaſi ſuavi invitatorio matutinale Virginis officium inchoando: qui ſtatim flectens genua ſua vidit Virginem matrem Chriſti inter duos choros millium angelorum* &c. Furor ergo non divinus poetarum, ſed ægrorum atque inſanientium Iulipenſem arripuit Halum, ut ſic deliraret.

[g] Exſtat hæc *Hiſtoria* in Notis Tamaii ad hunc locum.

127. Sequitur S. Iacobi oratio ad præſentem ſibi factam columna ſuper Cæſarauguſtana Deiparam:

Heus tu virgo parens, virgo pulcherrima, quæ tu.

Cui verſui ſex alios ex eodem *Thali-Chriſtiæ* opere ſimili dolo cleptos, quamque potis eſt ineptiſſimè aſſutos ac péſſimè cohærentes, ſubiecit. Ecce illos:

[h] *Qualiter & Libano cedri exaltantur in alto,*
Atque in palma Cades, viridiſque in monte cupreſſus;
Tantum læta tuos extendis vertice ramos.
Tu terebyntus ades, placidi tu montis oliva,
Tu platanus aquis, tu myrrha & balſama; tuque
In Hiericontino roſarum ſemina campo,
Tu vitis.

[h] v. 369.

Hæc ex oratione apud Gomezium lib. 7. laudati operis [i], unius ex magis Chriſti Dei genitricem ſalutantis verba, redolentia quidem ſuum artificem. Cuius & ſunt, aliunde tamen carpti [k], apes ut imitaretur variis inſidentes floribus Halus, tria quæ ſequuntur carmina cum initio quarti, ex ore Eliſabethæ Mariam hoſpitem ſalutantis deſumta, & ultimò dictis peſſimè aſſuta, nec fideliter tranſlata:

[i] Pag. 57.

[k] Ex lib. 6. *Thali-Chriſtiæ* fol. 43.

Tu vitis [l]. *Mihi quò tanta eſt gloria, mater,*
Ut Domini miſerum dignetur viſere ſervum?
Fortunata domus! tecta hæc felicia, quæ te
Excipiunt!

[l] P. 77. v. 375.

Peſſimè inquam aſſuta; cùm primus verſus iam non conſtet, qui priùs apud Gomezium conſtabat integer, ita nimirum:

Sic ait. Unde mihi tanta hæc eſt gloria, mater,
Ut Domini &c.

Addidi, nec fideliter tranſlata. Abſurda enim ſunt illa:

Mihi quo tanta eſt gloria?

germanis & latinis ſubrogata.

128. Quæ hinc leguntur ſolocis iam lanæ ſunt:

——— [m] *Hiſpania felix hæc tua, te te*
Quæ capit unica, vivam per miracula tanta
Intueri mecum. Sed & ego, lux mea, felix
Æternumque ero.

[m] P. 77. v. 378.

Sæpiuſque peccant in proſodiæ legibus: quæ quidem non veteri ſed recentiſſimo ac perſonato Halo tribuenda ſunt, utpote quæ inventis Pſeudo-Dextri paſſim velificentur: qualia ſunt Lætum & Vincentium *Libiſocæ*, Aquilam & Priſcillam *Arſæ* fuiſſe martyres, S. Iacobum Gallias & Britannias luſtrâſſe, aliaque.

129. Sed manum iam è tabula, ut moneamus Halonem quendam fuiſſe huius tem-

(1) Mirandum ſane quod una Thali-Chriſtiæ, quod ad Latinam phraſim & metri leges ſpectat (ut mittamus alia) cum ineptiſſimis his Pſeudo-Auli ineptiis collatio, non attentiores cautioreſque effecerit, qui id genus deliramenta calculo ſuo ut ederentur comprobarunt.

temporis, quod luſtramus nunc, poetam (cuius aliqua ſuperfuere ad noſtram uſque ætatem epigrammata), eundem cum eo, quem *Alphonſi Grammatici* nomine compellatum, Prudentius Sandovalius [n] auctorem laudat epitaphii pro ſepultura Conſtantiæ Reginæ Alphonſi VI. uxoris:

Francia me genuit.

quod iam producemus integrum; eundemque ut ſuſpicari poſſumus, cum Alone Aſturicenſi Epiſcopo, cuius *Compoſtellanæ* ſuprà laudatæ *Hiſtoriæ* auctores meminere (1); cuiuſque, annis huius ſæculi XXIII. ac XXIV. non uni aut alteri piarum largitionum inſtrumento ſubſcriptum nomen legitur [o].

Epigrammata Halonis Grammatici hæc leguntur in MS. codice, qui fuit Petri Ruizii de Azagra, cuius codicis ipſe Azagra meminit in Notis brevibus ad *Corippum Africanum* à ſe editum, quemque Ioannes Baptiſta Perezius repoſuit in Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca [p]; quem tamen Hieronymus Romanus de la Higuera in MS. *Hiſt. Toletanæ urbis* lib. 16. cap. 12. non *Halonem*, ſed *Rollonem* appellare conſuevit, antequam Pſeudo-Iuliano incumberet eiuſque de Halonis rebus teſtimonio fabricandis, quo de ſtatim erit referendi occaſio.

130. Epitaphium [q] HALONIS grammatici in ſepulchro Conſtantiæ Reginæ [r].

Si generis formæque decus, ſi gloria mundi
Non benè fida darent, ne [s] memoretur homo,
Regum ſanguis ego Conſtantia Regis & uxor,
His ornata ſatis, credito, viva forem.
At neque dant aliis, mihi nec potuere dediſſe,
Quin genus humanum forte pari ſequerer.
Ergo precor, quicumque vides epitaphia noſtra,
In me ne quæras nobilitatis opes.
Sed prece dulciloqua pius exorare memento,
Quò mihi culparum det veniam dominus.

131. Item aliud [t] in mortem eiuſdem.

Si pretium pro morte dari novus ordo petiſſet,
Et Deus omnipotens qui cuncta iubet voluiſſet,
Non Regum ſoboles Conſtantia morte periſſem,
Omnia nam mundi pro me pretioſa dediſſem.
Nunc ergo, quia non potuit ſors hæc generalis
Non veniſſe mihi, ſuplex peto, quò ſpecialis
Cordis in altare mea commemoratio dignè
Fiat, ut inferni penitùs non tangar ab igne:
Ac procul effugiam, ne diræ torſio pœnæ
Stringere me poſſit; ſed viſio pacis amœnæ
In me ſplendeſcens concedat gaudia cæli,
Atque frui vitam ſecum per ſæcula ſæcli.

132. Aliud in eiuſdem ſepulcro.

Francia me genuit, Adefonſus Rex ſibi duxit,
Gloria magna mihi, multaque pompa fuit.
Fortè rogas nomen? Conſtantia noveris eſſe,
Quod docet hic tumulus, & notat hic titulus.
Felix valdè forem, niſi me cita mors rapuiſſet;
Nam Regina fui vivere dum potui.
Sex liberos genui, mox quatuor hìc ſepelivi,
Ipſa ſequor ſtatim, clauſtraque iam tumuli
Contineo: ſed vivo Deo, cui ſupplice voto
Ut ſuplices rogito, idque rogans repeto.

133. Aliud in eiuſdem ſepulcro.

Dormit in anguſto poſt gaudia vana ſepulcro
Uxor Adephonſi, Conſtantia nomine, Regis,
Regalis proles, Francorum germine florens,
Conſilii pollens: fuit huic ſapientia ſollers,
Conſtans, facunda, viguit benè religioſa
Omnibus & grata [u] . . . .
Sex liberos genuit, generatos hìc ſepelivit
Quatuor; hos nempe quos [x] conſpicis ipſe iacere.
[y] . . . . . *gravidos moriendo clauſit ocellos.*
[z] *Ac ſepelitur . . . .*

Quatuor iſta in Aſturicenſis codicis dicti Azagræ priore pagina, quæ vacua erat, epitaphia ſeu carmina ſcripſit poſſeſſor libri, quem Morales vidit, Hiſpanis characteribus, ſed valdè antiquis, & ante quadringentos annos exaratis, ducta, referens (3).

Epi-

(1) Extra dubitationis aleam videtur poſitum hunc Alonem Grammaticum eundem eſſe Epiſcopum mox Aſturicenſem, ab anno ſcilicet Chriſti MCXXII. ad MCXXXI. ut elicitur è variis eius ævi monumentis, quibus ſubſcribit; præcipue vero è Concilio apud Sanctum Zoilum Carrionenſem ad annum MCXXX. habito, ut ex Didaco Colmenario *Hiſt. Segoviens. pag.* 116. docet Cl. Florezius *T. XVI. pag.* 200. *num.* 112. & ex Alfonſi VII. Imperatoris privilegio Templo Sanctæ Marthæ de Tera, conceſſo X. Cal. Iul. Erâ MCLXVII. Chriſti MCXXIX. in quo legitur: *Tibi Abbati Domno Ioanni cum canonicis tuis qui cum gratia Venerabilis Patris Domni Alonis Aſturicenſis* &c. & mox in ſubſcriptionibus: *Ego Alo Dei nutu Aſtoricenſis Epiſcopus confirmo.* Congruunt præterea ævum, Alonis patria, & peculiare ipſi *Grammatici* cognomen.

(2) Eiuſdem omnino Alonis, ut habetur in Toletano Ruizii Azagræ codice, ac *miniatis literis*, ut notatur in Regio Matritenſi exemplo.

(3) In Regio Eſcurialenſi ſæculi duodecimi, ut videtur, codice *Lit. C. Plut. III. n.* 17. exſtat Poemation ἀδέσποτον cuius auctor Alonem Grammaticum irridere, propoſitisque logogriphis irretîri velle videtur, ſcilicet ut oſtendat nihil ipſi profore Grammaticalium præceptorum ſarcinam, ut ab eorum tricis ambagibuſque ſeſe expediat. Guſtum eius placuit ſiſtere.

Propono quod dopnus Halo nunquam morietur:
Si nullus moritur. tunc Halo non moritur.
Sed nullus moritur. Nam ſi quis homo moreretur
Mortuus aut vivus morte ſua caderet.
Forſan dicetur. Qui mortuus eſt morietur.
Sed quod præteriit non remeare licet.
At ſi quis moritur vivens. inconveniens eſt.
Nam mors cum vita non habet hoſpitium.

Nam

[n] In *Hiſtor. Alphonſi VI.* pag. 105.

[o] Sandoval *Hiſtoria de D. Alonſo VII.* fol. 134. Franciſcus Bivar. in addit. Braulionis ad Maximi Chronicon pag. 65. Ægidius Gonzalez in *Theatro Aſturic. Eccleſ.* Colmenares *Hiſt. de Segovia* cap. 14. §. 15. Marchio Acropolitanus ſtatim citandus.

[p] Marchio Acropolitanus in libro *Diſcurſo por el Patronato de S. Frutos* §. 35.

[q] Aſſervamus hanc epigrammatum τετράδα inter ſchedas noſtras, ex codice Toletano. Quibus, quandoquidem ita res poſtulat, variantes in apographo noſtro lectiones, in margine adiiciemus. CARDINALIS DE AGUIRRE.

[r] Alphonſi VI. uxoris.

[s] *Ne moreretur.* in cod. Tol.

[t] Fortè eiuſdem Halonis, quamquam non eiuſdem fili (2).

[u] *Omnibus & grata valde fuit & veneranda* Cod. Tolet.

[x] *Aſpicis* Codic. Tolet.

[y] *Mater & hæc gravidos* &c. Cod. Tolet.

[z] *At ſepelitur in hoc, ſibi quod paravit ipſa, ſepulcro* Cod. Tolet.

134. Epitaphium verò Bernardi Toletani Epiſcopi, quod habere ſe in manuſcripto ſuo libro gothicis pænè literis exarato Ioannes Tamaius iactabat [a], non ullius Hali, aut Halonis, ſed ipſius Tamaii eſt; nec ovo magis ovum, quàm hocce aliis eius carminibus ſimile. Quod idem cenſeas, lector veri amans, de illis aliis, quæ per totum Martyrologii Hiſpani opus carmina, epitaphia, epigrammata, quoquomodo vocari placuit, ſparguntur.

[a] In Notis pag. 5.

135. Sed cur Ioannem Tamaium auctorem fuiſſe operis *De S. Iacobi adventu* veriſimilius iudicavimus, quod Iulianus Petri S. Iuſtæ Toletanæ archipresbyter in Chronico ſuo Aulo Haloni attribuit? Promtum, dices, reſponſum eſt. Iulianus & ipſe huius ſæculi inventum, & fabuloſus auctor eſt. Sed inſtas. Aut inventus fictuſque ab eodem Tamaio, aut ab alio antea. Prius non dices, cùm iam olim ante Tamaii ætatem notum eſſet Iuliani Chronicon. Si poſterius, quonam potuit modo à Tamaio fingi, quod pridèm in notitia erat Iuliani, ſive eius qui Iuliani opera credulis intruſit? Audi sîs hunc Pſeudo-hiſtoricum [b]: *Vivebat hoc tempore iam ætate decrepitus Aulus Halo, poeta Burdigalenſis, donatus civitate Toleti ab Imperatore Adephonſo VI. quem dicunt veniſſe ex Gallia cum D. Regina Conſtantia, filia Regis Gallorum Henrici, ſorore Regis Philippi, cui munificus Imperator dederat villulam Arabicè dictam* Manalhabiam (1), *ab aliis etiam vocatam* villam Hallonis poetæ. *Semper enim hic poeta celebris fuit. Scripſit enim elegantiſſimo carmine adventum S. Iacobi Zebedæi filii ad Hiſpanias, fundationem ab eodem factam B. Mariæ Cæſarauguſtanæ de Pilari, idque uno libro verſibus heroicis. Vitam S. Elpidii, Iuliani, Saturnini &c. Blaſii, Servi-dei, & aliorum, ad Paſchalem uſque Toletanum Pontificem elegantiſſimis verſibus. Coronationem Ildephonſi Raymundi filii, epitaphia multa, quæ dedicavit D. Bernardo Archiepiſcopo Toletano; & iam grandævus cecinit in præſentia multorum Pontificum, abbatum, & palatinorum eleganter panegyricum carmen, Sidonium Apollinarem imitatus, in laudem eiuſdem Imperatoris. Obiit hoc anno Cal. Februarii, iacetque in ſacello Eccleſiæ maioris quod eſt S. Margaritæ, cui ego tale compoſui cænotaphium:*

[b] In Chron. num. 633. ad ann. MCXXXII.

Dulce poetarum lumen, Gallæque & Iberæ
Gentis honos, numeris nobilitatus, Halo.
Patria Burdigali eſt vati: Conſtantia princeps
Attulit hunc ſecum Gallica regna ſinens.
Ingenio felix, florens ætate poeta,
Eius honeſtati Muſa Latina favet.
Cui nîl turpe placet, cui diſplicuere profana
Omnia, Toleti Pontificeſque canit.
Atque, Iacobe, tuos adventus ad iuga noſtra,
Pilaris templum carmine concelebrat.
Hic fit Toleti civis, moriturque ſenectâ
Extremâ: cunctis civibus in pretio eſt.
Vita decens, mores placidi, ſine felle venuſtas,
Vir pius hoc tumulo conditur Aulus Halo.

136. Hæc omnia Pſeudo-Iulianus, ut Halonis poetæ memoriam in aliquot uti monuimus epigrammatis conſervatam, oblatâ hìc aliorum eius operum notitiâ illuſtriorem redderet: quod vanus iſte paſſim conatus fuit. Quod eius teſtimonium dignâ cenſurâ notatum dimiſit in libello ſeu *Diſcurſu hiſtorico patronatus S. Fructi,* ſive Fructuoſi, *in Eccleſia Segovienſi*, vir in paucis eruditus & amicus noſter D. Gaſpar Ivañez de Segovia Marchio Acropolitanus, iam hodie Mondexarenſis, ex Hiſpaniæ magnatibus. Neque ideo exiſtimare debemus, quicquam horum ab inventore, unà cum Iuliani Chronico unde ſuperior eſt de Alone concepta fabula, confictum, & ex idealibus latebris in lucem productum. Plura enim huiuſmodi, quæ nec formare cogitabat, ubique iactat ſe vidiſſe: ut ad conſcribenda ea, quæ vix fidem inventura præviderat, veterum quamplurimis & exquiſitis monumentis inſtructum veniſſe faciliùs perſuaderet.

137. Et planè deperditum fuiſſe Alonis librum *De S. Iacobi adventu* in Hiſpanias, ab eoque fundata Cæſarauguſtana Deiparæ virgini ſacra æde, poſt Iuliani Chronicon editum Franciſcus Bivarius conqueritur [c]. Quare non ullum hinc naſcitur pro Tamaii bona fide argumentum. Potuit enim is nugacibus hiſce adinventionibus addictus, uti Toletanus Higuera Dextri Chronicon loco deperditi atque olim à S. Hieronymo laudati dolo malo ſuppoſuiſſe creditur: ita libellum Alonis à Pſeudo-Iuliano, ut præſtigiis luderet, dumtaxat appellatum, ad eam reducere quam præ ſe hodie fert figuram vitæ ſenium affectantis. Sed nec omittemus lectorem monere, ut animadvertat libelli hu-

[c] Commentario ad Braulionis & Helecæ appendices ad Maximi Chronicon pag. 15.

Nam ſi contingat. contraria ſunt in eodem.
Quod nunquam iuſſit ſummus Ariſtoteles &c.

¶ Interferuntur alia, clauditurque Poemation hoc diſticho

Ergo cum vivus nec defunctus moriatur.
Nullus homo moritur. ſic Halo non moritur.

(1) Forſan vicum, non prorſus ignobilem, *Menaſálvas* vernaculè dictum, ad vigeſimum à Toleto lapidem verſûs Occaſum.

huius carmina , barbara fermè , nulliuſque vigoris aut animi, elegantiſſima vocari vix potuiſſe ab eo , qui tam idoneè in laudem Alonis verſificatus eſt; ſive is fuerit , quod iactant, antiquus aliquis, ſive, quod re vera eſt, recentior Higuera : cuius quidem alii paſſim exſtant huius commatis verſus. Hæc interim nos, dum codex ille antiquus è tenebris aliquando caput denuò extollens aliter nos exiſtimare cogat (1).

CAPUT VIII.

IULIANI PETRI *S. Iuſtæ Toletanæ archipreſbyteri opera curioſè atque diſtinctè examinantur toto hoc libro , carboneque , uti falſa & commentitia, notantur. Eorum inventor Hieronymus Romanus de la Higuera Ieſuita Toletanus , cuius hiſtoriæ Toletanæ* MS. *quædam producuntur ad rem teſtimonia. Iulianuſne aliquis Petri hoc tempore Toleti vixerit? Iulianus Petri* Alvazil *non huc pertinet. De huius muneris* Alvazil , *ſeu* Alguazil , *arabico nomine. An quidam Conciliorum codicis Scriptor qui habitavit in Alcalaga. Ignoratio Higueræ de Petro de Riga* Auroræ *auctore. Fruſtra adduci pro Iuliani fide teſtimonia ex ſcripturis bibliothecæ Toletanæ Eccleſiæ , quibus adaptatum Iulianum ſuum finxit Higuera, cuius & in hac conformatione notantur errores. Quidnam ipſe de ſe narret Pſeudo-Iulianus. Plura hìc contradictoriè & inadvertenter ab eo iactata. Quænam opera ſibi arroget. Inventum eiuſdem de Eutropio hiſtorico Chriſtiano à ſe è græca lingua converſo , & de S. Pauli Apoſtoli epiſtola ad Hebræos Hiſpanos , & aliis.*

138. NUSQUAM aliàs viſus auditusve, primùm hoc prodiit ſæculo in theatrum hiſtoricum, in quo veros tantùm rerum eventus , aut qui ſaltem exiſtimantur tales, pronuntiari fas & æquum eſt , ſub perſona veteris cuiuſdam latens IULIANUS PETRI , ut vocat ſe , archipreſbyter S. Iuſtæ Toletanæ urbis. Nempe eius Chronicon , atque item Adverſaria; necnon & *De eremitoriis Hiſpanis* brevem deſcriptionem , atque *Variorum carminum* ab eo factam *collectionem* , uno volumine, tanquam ex bibliotheca Comitis Olivarienſis habita (2), Laurentius Ramirezius à Prato ſenator regius eruditiſſimus , ſed qui hærere ſalebris his amabat , foras emitti anno MDCXXVIII. Lutetiæ Pariſiorum curavit.

139. Sed quoniam magnum ad fidem examinandam rei momentum affert , inventoris huiuſce vulgò nuper exiſtimati ditiſſimi antiquarum rerum Hiſpanarum theſauri , cognitio : Hieronymus ille ipſe Romanus Higuera eſt , Ieſuitarum ſodalis non vulgaris literaturæ, miræ tamen audaciæ ac ſecuritatis homo in iis quæ nigra ſunt

(1) Præter Scriptores Hebraico-Hiſpanos paulo antè à Noſtro laudatos, nimirum *cap. VI. n.* 110. *huius libri* , & Rabbi Benachem Ben Sarûk , qui adulto iam ſæculo IX. floruiſſe creditur : recenſere hoc loco placuit eiuſdem gentis popularium nomina & patrias qui ſæculis XI. & XII. lucubrationes ſuas foras emiſerunt : quemadmodum à D. Ioſepho Rodriguezio de Caſtro Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Subcuſtode in eius Bibliotheca Hiſpano-Rabbinica Matriti anno MDCCLXXXI. edita memorantur : apud quem peculiaria ſingulorum ſcripta videri poſſunt, nimirum:

SÆCVLO XI.

R. Samuelem Ben Chophnî Hacohen Cordubenſem : R. Iſaácum Bar Barûk Ben Alcaliia Cordubenſem : R. Iehudam Ben R. Levî Barcinonenſem: R. Samuelem è Iudæo Chriſtianum , cuius eſt prælaudata à Noſtro epiſtola ad Iſaacum Synagogæ Subiulmetæ in Marochitano regno Rectorem : Rabbi Salomonem Ben Gabirôl patriâ Malacitanum Cæſarauguſtæ incolam : R. Iſaacum Ben Giath Cordubenſem : R. Iſaacum Ben Ruben Barcinonenſem : R. Ioſephum Ben Meir Halevi Hiſpalenſem : R. Abraham Ben R. Chiia Barcinonenſem : R. Iſaacum & R. Moiſem Abenezram Ben Iſaaci , incertum cuiates. Quibus è Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit. M. Plut.* I. *n.* 20. adnumerandus R. Iſaaçus Beimiramus Salomonis Medici filius quem ſæculo XI. inclinante, anno ſcilicet MLXX. vixiſſe Geſnerus tradit , in eo; vel ſaltem Hiſpanus interpres tractatûs eius *De febribus aliiſque morbis in quinque libros diſtributi:* qui vulgo audit. *Los libros de Iſaaque.*

SÆCVLO XII.

R. Moiſem Oſcenſem alias Petrum Alfonſi à Noſtro ſuprà , cap. 3. huius libri laudatum : R. Ioſephum Hadaiian Ben Iacob Aben Sachal Cordubenſem : R. Abraham Ben Meir Abeneſram Toletanum: R. Iudam Levî Ben Saul Cordubenſem : R. Ionam Ben Ganach , cuius item Noſter *cap. I. libri VII.* meminit, Cordubenſem : R. Abraham Halevî Ben David Ben Dior Toletanum : Cel. Moiſem Maimonidem Cordubenſem, incolatu tamen & cognomento Ægyptium : R. Moſem Ben Iehuda Ben Thibon Marimòn Granatenſem : R. Moſem Gikatîla Cordubenſem : R. Becchaii Hadaiian Ben R. Ioſeph Barcinonenſem : R. Beniaminum Ben Iona Tutelenſem : R. Abraham Ben Samuel Chaſdai Barcinonenſem : R. Moſem Ben Nachman Gerundenſem. Eorum autem Scriptorum atque operum bonam partem in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi ſuperſtitem, atque à me olim in eiuſdem Bibliothecæ codicum recenſione deſcriptam, vidiſſe ſe , atque in uſus ſuos retuliſſe bona fide teſtatur Cl. Bibliothecæ Hiſpano-Rabbinicæ Auctor in eiuſdem Prologo.

(2) Exſtitit quidem in Comitis Ducis Olivarienſis Bibliotheca *Iuliani Petri Chronicon.* In eius enim autographo codicum MSS. Catalogo à Fratre Luca de Alahejos Eſcurialenſi Monacho confecto *Lit. I. M. S. pag.* 198. legitur : *Iuliani Petri Chronicon M. S.* ANTIQUA NOTA , *forma* 4. Θ. 28. quæ verba ANTIQUA NOTA parum cohærent cum iis quæ Noſter paulo inferius *num.* 141. de eodem chronico ſubdit.

ſunt in alba mutandis, veriſque ac falſis, dum in gentis noſtræ honorem tendere viderentur, æquè habendis. Ille inquam Hieronymus Higuera, quem Dextri & Maximi, cum Braulionis & Helecæ appendicibus; necnon & Luitprandi Ticinenſis Chronica, è Germania, & codice, qui olim fuit bibliothecæ Fuldenſis, curâ Thomæ à Torralba eiuſdem Societatis accepiſſe, iam ſæpiùs, ubi exigebat res, prodidimus.

140. Quod ad Iulianum attinet, è bibliotheca Olivarienſi, ut meminimus, opera hæc eius habuit Ramirezius, ut ipſe ait in libri veſtibulo, atque iterum in epiſtola ad eundem Comitem Olivarum nuncupatoria. Exemplum autem hoc ibi poſuiſſe D. Petrum de Sandoval & Roxas Moræ Comitem ab alio D. Franciſci fratris eius germani deſcriptum, apud quem id ſe olim vidiſſe Franciſcus Bivarius alicubi reliquit annotatum [d], conſtat liquidò nobis ex confeſſione eiuſdem D. Petri Comitis, dum Laurentio Cocco, viro docto atque huiuſmodi rerum curioſo indagatori in curia noſtra degenti, deque hac re per epiſtolam eum interroganti, ad oram, uti rogatus fuerat, ſecunda Decembris anni MDCXLV. reſponderet.

141. Habeo penes me autographas literas cum chartacea Cocci ſupellectile olim coemtas. Verba eius vernacula in margine legi poſſunt [e], unde certiſſimam rei mutuamus fidem. Quod ex parte confirmat Ramirezius editor in laudata nuncupatoria epiſtola, referens Hieronymum hunc Higueram Iuliani operum quoddam habuiſſe exemplum. Nam quod item ait, extitiſſe aliud apud clariſſimum virum Tarraconenſem antiſtitem D. Antonium Auguſtinum, quod ad eum miſerat abbas *Abis* ex ipſius Iuliani autographo, quod ea tempeſtate Ticini in Italia aſſervabatur exſcriptum: ſine ullo auctore, parumque veroſimiliter ait; cùm tantus hic theſaurus vix potuerit non alicubi ab eruditiſſimo poſſeſſore iactari ac prædicari; exſtetque bibliothecæ eius librorum MSS. index, nullaque in eo Iuliani huius aut operum eius mentio. Et quiſnam ille abbas eſt *Abis*, Antonii Auguſtini æqualis, qui Scytham aut Ægiptium magis quàm Italum hominem præſeferre videtur?

142. Hanc certè Iuliani primam inventionem in *Toletana hiſtoria* MS. ſæpè ſibi arrogat laudatus Higuera; ſed tamen his verbis arrogat, quæ potiùs brevem aliquem Toletanorum Epiſcoporum catalogum, quàm id opus quod Chronicon hodie audit, vereque univerſalem Hiſpaniæ tam ſacram quàm profanam hiſtoriam continet, ſignificare apta ſint [f]. Idem in prologo ad Luitprandi Chronicon Iulianum ſubdiaconum Toletanum teſtem advocat [g] ex libro *De ordine Archiepiſcoporum* his laudatis verbis, quæ in Chronico [h] ferè eadem leguntur. Neque abnuendum eſt quin aliquam in prædicta hiſtoria Toletana Iulianæi Chronici mentionem habuerit. Locum indidem expromam, quaſi fatalem omnium iſtorum quæ ab Higueræ manu poſt aliquantulum temporis prodierunt Chronicorum ſufflaminandæ auctoritati; nec minus partium aut ſectionum eorum aliquali ſubſtruendæ fidei: quæ turbatis primæ inventionis veſtigiis, & confuſis iam cum mendatio ſi quæ fuerunt veris, omnia in eandem conditionem ſuſpicionis & incertitudinis pervenere. Ait ille lib. 18. cap. 5. utrâque linguâ à nobis repræſentatus:

143. *Muchas coſas de las que van en eſte capitulo eſtan ſacadas de memoriales antiguos del real monaſterio de Sahagun, y de las que ſe ſacaron de un libro viejo de pergamino, que ſolia tener la libreria del monaſterio de Santa María de la Siſla extra muros deſta ciudad, eſcrito de mano, en pergamino, donde eſtavan los fragmentos de* DEXTRO, MAXIMO, LUITPRANDO, *y* JULIANO, *y coſas deſta ciudad bien notables, que ſe vendiò à cierto librero deſta ciudad con otros libros de mano; y el doctor Juan de Vergara dio por el veinte y dos eſcudos. Yo le vi en la dicha librería, y de alli ſaquè algunas coſas bien dignas de ſaber. Vendieronſe entonces alli unos otros libros de mano, que fuera juſto ſe conſerváran, que ya ſe han perdido ò deſhecho, vi-*

Plura in capite iſto contenta, deducta fuere ex antiquis ſchedis regii monaſterii S. Facundi, ac de his quæ in libro veteri membranaceo exſtabant, qui olim fuit in bibliotheca monaſterii S. Mariæ de la Siſla extra muros huius Toletanæ urbis, manu exaratus in membranis, in quo erant DEXTRI, MAXIMI, LUITPRANDI, *&* IULIANI *Chronicorum fragmenta, reſque aliæ huius urbis notatu valdè dignæ, qui liber venditus fuit eiuſdem urbis bibliopolæ cuidam unà cum aliis pariter manuſcriptis. Hunc viginti duorum ſcutorum pretio doctor Ioannes à Vergara redemit. Quem in prædicta bibliotheca nos vidimus, atque nonnulla ex eo ſcitu digniſſima annotavimus. Venditi quoque ibi ſunt manuſcripti alii libri, quos iuſtum fuiſſet conſervari; attamen deperditi iam ſunt, aut diſie-*

[d] In comm. 3. ad annum Chriſti XXXIV. Dextri Chron. pag. 25.

[e] *Reſpondiendo à lo que ſe me pregunta, digo, que al Padre Geronimo Roman de la Higuera ſe le deben los teſoros de Julian Perez Arcipreſte de Sta. Juſta, y de Luitprando y ſus Adverſarios. Conſtame por haberme dicho el Padre Francisco Portocarrero de la Compañía de Jeſus que dexó traſladar el Chronicon de Julian Perez à D. Franciſco de Roxas, ſegundo Conde de Mora mi hermano: que eſte Julian Perez lo habia habido el Padre Higuera de la libreria de Fulda; y que era el primero, que en eſtos Reynos andava. Y yo ſaque una copia del que me dexó mi hermano, y se la di al Conde Duque de Olivares y de eſta le traſladó D. Lorenzo Ramirez del Conſejo Real, y de Indias, y le imprimió.*

[f] Lib. 14. c. 2. *Y aſſi en ninguno de los catalogos viejos ſe pone por Arzobiſpo* (Urbano) *ni en el de Julian.* Et cap. 18. *Y que le ponen los catalogos de los Arzobiſpos de Toledo, el de Juliano, el del Sagrario, y el del Señor D. Garcia de Loaiſa.* Et in tractatu *De quatro linages de Toledo: de los Higueras, Romanos, Cuellos, y Peñas*, qui penes D. Ioſephum Pellizerium fuit MS. *Pero Julian Arcipreſte de S. Juſta en las vidas de los Arzobiſpos de Toledo dice*, &c.

[g] Edit. Luitprandi Antuerpien. pag. 288.

[h] Num. 503. & 505.

viniendo à manos de quien no los conocia, con notable daño de las buenas letras : ſegun yo lo llorava el otro dia con un grave y anciano padre de aquella Caſa , que ſe hallò preſente al deſtrozo.

iecti eorum inter manus, qui eos minimè cognoſcebant, cum ingenti bonarum literarum detrimento : de quo lamentabamur non ita pridem nos cum gravi quodam ac ſene monacho illius Domus , qui ſtragi præſens fuit.

144. Habes fragmentorum Chronici de quo agimus Iuliani mentionem expreſſiſſimam , ſed planè deperditi , ſi demas tamen nonnulla ea notatu digna , ſi quæ ſunt , ab Higuera ex iiſdem fragmentis huiuſce Chronici deſumta : quod ſpecialiter non utique docet. Atque hoc teſtimonium eò magis evertit fabulam remiſſi ad Higueram è Germania & Fuldenſi bibliotheca Iulianæi Chronici : quòd è libro hiſtoriæ iam laudatæ 18. tranſcriptum ſit ; cùm iam in 14. libri cap. 16. idem admonuiſſet auctor ante annos aliquot ex antea dicta Fuldenſi bibliotheca ſe accepiſſe *fragmenta quædam* (nempe Chronicorum Dextri & Maximi , quorum nuper meminerat) *nonnullaſque ſucceſſiones, & catalogos ſucceſſionum* (quæ verba eius ſunt) *Hiſpaniæ Epiſcoporum.* Tam à vero longè eſt è Germania veniſſe integrum , quod poſſidemus, Iuliani Chronicon. Sed tantum (ut idem refert Higuera) catalogum Epiſcoporum Toletanorum , quo frequenter in eadem hiſtoria utitur.

145. Quod gratis quidem ei damus, cauſam iſtam ampliantes, quæ & ipſa , & catalogi veritas gravi quodam vulnere debilitata ſunt ab eodem Higuera his verbis inflicto , quæ depromſimus ex toties adductæ hiſtoriæ lib. 16. cap. 1. [i] *Iulianus archidiaconus , inde archipresbyter Toletanæ Eccleſiæ , ait ſe inter opera ſua reliquiſſe librum quendam genealogicum de nobilitate Mixtarabum Toletanorum , maximè Barroſorum , Portocarrerorum , Gudielium, & Pantoxarum. Neque tamen liber iſte, aut ullus alius ex his quos auctor hic reliquit , nunc exſtant.* Qua confeſſione videtur ipſe Higuera ſibi obſtruxiſſe viam commendandi quicquam è Iuliani operibus, quæ deperdita aſſerit omnia. Plane verò, id in quo retulit de ſuis ſcriptis , liber eſt aliquis aut fragmentum libri : quorum huiuſmodi aliqua , non tam duri ſumus, ut vel ex Ciſſenſi codice vel è Germania habere eum potuiſſe obſtinatè negemus. Certè in Chronico, ſeu Chronici fine, ubi de ſuis ſcriptis Iulianus docens legitur, ne verbum quidem de libro iſto reperias genealogico. De inventione affatim ; unde colligi datur ex Higueræ penu & obſervationibus, ſive iis quæ antiquitatis ſigillo munita perſuadere aliis impotenter voluit, catalogum brevem Toletanorum præſulum in Chronicon plenum & ex omni parte perfectum, quo Dextri , Maximi, & Luitprandi eo antiquiorum ludionum nugis confirmandis novus teſtis accederet, excreviſſe. Quod ſemel & in genere dictum partibus infrà demonſtrare conabimur.

[i] *Juliano arcediano, y deſpues arzipreſte de Toledo, dize, que entre ſus obras dexò un libro de genealogias de la nobleza de los Mozarabes de Toledo, principalmente Barroſos , Portocarreros , Gudieles , y Pantojas. Eſte libro , ni alguno de los que eſte autor dexò , ſe hallan,* &c.

146. Quæri nunc poteſt , fueritne aliquis huius ævi Iulianus , cui memorata hæc adaptari queant? Aiunt quidem , nec ſine documentorum auctoritate. Primò producitur charta quædam donationis , ſeu legati canonicis Eccleſiæ Toletanæ relicti, his verbis : *In Dei nomine , ego Alvazil Iulianus Petri corporali infirmitate detentus, ſana tamen mente , & gratuita voluntate pro remiſſione peccatorum meorum dono fratribus meis Eccleſiæ S. Mariæ de Toledo pro anniverſario meo unam vineam* , &c. Integra legi poteſt in fine *Hiſtoriæ Toletanæ* , ſeu primi eius voluminis , D. Petri de Roxas Comitis de Mora iam laudati, anno MDCLIV. Matriti editæ.

147. Quominùs, verò hìc admittamus agi de Iuliano archipresbytero Toletano, quantumvis S. Mariæ canonicos Chriſtiano cuiuſvis ſtatus aut conditionis recepto more fratres ſuos vocare potuerit : nos cogit *Alvazili* munus , quod nomini ſuo teſtator præpoſuit. Hoc enim ex Arabica lingua deſumtum , vulgareque inter Chriſtianos etiam vocabulum , urbis aut loci rectorem ſeu gubernatorem importat : quod minimè clerico Toletano convenit. Petitis ex eodem ævo teſtimoniis id credere oportet. In Lamecenſibus comitiis Henrici Regis Portugalliæ primi tempore habitis [k], ſi fictitia non ſunt, *Omnes* (legitur) *de regno Portugalliæ obediant Regi , & Alvazilibus locorum qui fuerint ibi per nomine Regum ; & iſti iudicabunt per iſtas leges iuſtitiæ.* Latina *Regis Alphonſi VII.* MS. adhuc *hiſtoria* (1) huiuſmet ſæculi, ita habet de Zafadola Rege Saraceno loquens : *Quando hæc audivit , vocavit filios ſuos*

[k] Apud Ant. Brandanum in *Monarch. Luſitan.* tomo 3. lib. 10. cap. 13.

(1) Prædiximus bis editam à Berganza & Florezio, atque ab hoc , *Hiſp. Sacr. T. XXI. à pag.* 320. Locus autem à Noſtro adductus exſtat in fine pag. 330. & initio ſequentis; & in eo pro : *filios ſuos ex uxore* , reſtituit : *filios ſuos & uxores* : quæ lectio magis arridet.

ſuos ex uxore, & Alguaciles, & Alcaides, omneſque maiores ſuos, &c. Chronicon quoddam Gothorum ex codice MS. Andreæ Reſendii ab Antonio Brandano Portugalliæ hiſtoriographo editum [l]. *Era MCXXIX. octavo Calendas Septembris obiit Alvazil dominus Siſnandus.* Cuius Siſnandi meminit Salvatus in *vita S. Martini presbyteri Saurienſis*, de qua ſuperiùs mentionem habuimus, eodem uſus muneris vocabulo. *Verùm enimverò* (ait) *poſt longa annorum curricula ſub Adephonſi Regis imperio præfectum ſuum Alvazid Siſnandum Aben-Mir, qui tunc temporis Colimbricenſem urbem, Montiſ-maiorenſiumque municipium ſuo ſolerti pectore procreabat, reædificationem habere cœpit.* Fruſtrà ergo in legato iſto Iulianum hominem ſacris addictum quærimus. Iulianum, ſive Illanum (quod idem hominis nomen eſt) Toletanæ urbis præfectum eo inſtrumento deſignatum credunt ex noſtris quidam (1).

[l] Eodem tom. 3. *Monarch. Luſitan.* in fin.

148. Secundò, dicitur in almæ Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca librum ſervari manu exaratum gothicis characteribus Conciliorum Hiſpaniæ, cuius Scriptor ſui notitiam huic elogio commendatam in eo reliquit:

[m] *Finit liber Canonum Concilii*
nu me ro
Sanctorum patrum, ſeu decreta præſulum
fo li o rum
Romanorum feliciter.
Deo gratias.
hu ius
Iulianus indignus presbyter
ſcripſit, is,
li bri
Cuius eſt adiuvante Deo,
habitans
C. C. C.
In Alkalaga [n], *quæ ſita eſt*
ſuper Campum
L. I.
Laudabilem [o] *F. XVII. K.* ✠.
5. Ian. TCXXXIII.

[m] Apud Moralem lib. 17. cap. ult. & apud Comitem de Mora in *Hiſtor. Toletan.* lib. 1. cap. 12. qui addidit quod inter lineas ſcriptum eſt de foliorum numero.

[n] De *Compluto* & *Alcalà*, & *Campolaudabili* plura habet D. Thomas Tamaius ad Luitp. Chronic. ex pag. 135.

[o] Apud Moralem legitur IV. *fer. Kalend. Iun. erâ TCXXXIII.*

Atque ad hunc ipſum à ſe ſcriptum codicem Conciliorum reſpexiſſe aiunt Iulianum in Chronici fine, ubi ait Concilia Toletana ſæpè ſe tranſcripſiſſe, ubi & admonet ſe vixiſſe *Toleti, & aliquando in Alcalà, in campo laudabili.* In qua relicta ibi nota ſuæ habitationis, notæ illi Conciliorum libri conſona, mirè triumphant Iulianææ fabulæ propugnatores. Cùm potiùs manifeſtè appareat, ob notam libri Conciliorum priùs obſervatam, impoſuiſſe Iuliano eius artificem, ut loqueretur de ſe congruè omnino his quæ libri Scriptor incertus ſibi adſcripſerat.

149. Tertiò adduci poteſt pro aſſerendo huius temporis Iuliano, Alphonſi Regis VI. epiſtola ad Petrum Toletanum S. Iuſtæ (uti vocat) Epiſcopum XIV. Februarii, erâ MCXX. (qui annus eſt Chriſtianus MLXXXII.) directa. Habuit hanc epiſtolam à D. Roderico Zapata canonico Cæſarauguſtano, & in ſenatu rerum indicarum ſub Philippo Rege II. conſiliario, Hieronymus Romanus de la Higuera quod ipſe refert eiuſdem *Tolet. hiſtor.* lib. 16. cap. 1. ex bibliothecæ magni Antonii Auguſtini vetuſtis ſchedis exſcriptam. In ea reſpondens Alphonſus Petri epiſtolæ, quâ eum ex urbe ipſa Toleto ad continuandam eius obſidionem hortabatur: ea de Iuliano ait, quæ, latina ipſa non adepti, dabimus ex vernaculis ab Higuera productis in latinum tranſlata [p]. *Fac ut Iulianus archidiaconus conferat ſe in hunc locum, ubi ego ſum, ſecretò & cautè. Cum eo enim mihi opus eſt nonnihil agere. Mane inveniet me quo loco Agalienſe monaſterium fuit, aut propè in Prætorienſi SS. Petri & Pauli, horâ poſt meridiem quartâ. Salve iterum, pater, & ſancte, atque ora pro me miſero peccatore.* Hunc ait Higuera eſſe Iulianum à ſe quandoque laudatum, qui ſcripſit *Vitarum Toleti Archiepiſcoporum catalogum.* Sed cùm hæc non aliunde quàm ex eodem Higuera ad nos pervenerint: ſedet utique Thomæ Tamaii monitum de hominis ingenio, quod, ne toties repetamus, in Notis eius ad Luitprandi Chronicon [q] videri poteſt.

[p] *Procurad que Julian arcediano venga à verme dò yo eſtoy, con ſecreto, y recato. Tengo ciertos negocios que comunicar con el. Hallarme hà mañana donde fue el Agalienſe, ò cerca de alli, en la Pretorienſe de San Pedro y S. Pablo, à las quatro deſpues de medio dia. Otra vez ſalud, padre, y ſanto, y ruega por mi pecador miſerable.*

[q] Ad annum DCCXLVIII. pag. 139.

150. Suggerunt & alia, non iam ut Iulianum aliquem per hos dies exſtitiſſe credamus Toleti presbyterum; ſed pro certitudine eius operum quæ circumferuntur, maximè Chronici, argumenta, qui ſeduci ſe his figmentis ſemel paſſi ſunt [r].

[r] Comes de Mora in *Hiſtor. Tolet.* lib. 1. cap. 12.

151. Primò id quod refert Iulianus [s], ex-

[s] In Chron. num. 625. & Adv. ultimo.

(1) In Bibliothecæ Regiæ Matritenſis codice Privilegiorum, Ambroſii Moralii autographo, fol. LXXXV. exſtat Adelfonſi VII. Imperatoris charta data Segoviæ VI. Cal. Iunii Era MCXCI. Chriſti MCLIII. cui ſubſcribunt Ioannes Toletanus Archiepiſcopus: Guter Rodriguez Alcayde in Toleto: ALUAZIL IULIANUS DE CAPELLA &c. Item fol. LXXXIV. eiuſdem Aldefonſi alia menſe Septembri Era MCXC. Chriſti MCLII. cui ſubſcribunt Comes Pontius Maiordomus: Rodericus Muñoz: MENENDO ALGUAZIL teſtis. Item fol. CI. habetur Adelfonſi VII. donatio Toletanæ Eccleſiæ eiuſque Archiepiſcopo Cerebruno facta, Aldeæ de Cortes: cui ſubſcribunt Comes Petrus de Lara: Comes Lupus: Senior Fortun Lopez: STEPHANUS IULIANI ALGUAZIL &c.

expugnationi nempe ſe interfuiſſe Almeriæ urbis eamque carmine deſcripſiſſe, confirmari aiunt eo quòd in Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca liber ſit manu exaratus, qui opus hoc metricum unà cum *Hiſtoria rerum geſtarum Alphonſi VII. Imperatoris* continet : quam hiſtoriam Iulianus ipſe attribuit ſibi Adverſario 582. ſive ultimo. Sed cùm noviſſet Hieronymus Romanus eo loci, quem frequenter adire ſolebat, prædictum exſtare codicem non ullo auctoris notato nomine : fecit quod ſæpè aliàs, nominavitque eorum, quæ ibi erant, proprio illius teſtimonio, auctorem Iulianum (1).

152. Æquè plumbeum eſt, atque eodem impulſu declinatur telum ſecundum, quòd ſcilicet in eadem bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ reperiatur liber quidam, cui titulus : *Biblia ſacra verſibus expoſita*, qui Rigam quendam habet auctorem. Quem quidem Rigam fuiſſe archidiaconum Toletanum à Raymundo primo Epiſcopo creatum, eiuſque libri Scriptorem, Iulianus nos monet in epiſtola Chronici præambula ad Albertum Furnenſem. Attamen & hunc ibi librum Higuera viderat, quem fallendi occaſiones captanti, proclive fuit fictitio archidiacono Toletano Rigæ tribuere apud Iulianum. Sed, quod mirere, ignoravit bonus pater huius libri, quem *Auroram* vocavit, auctorem Petrum de Riga fuiſſe appellatum, nec ultrà quàm clericum Rhemenſis Eccleſiæ, Henrici Gandavenſis qui laudat inter Scriptores Eccle-
[t] Cap. 22. ſiaſticos teſtimonio [t]. Exſtat quidem opus non modò in Toletanæ Eccleſiæ, ſed & in collegii ſancti Bartholomæi Salmantina bibliotheca, ut audio ; eſtque metrica explanatio Bibliorum, ſive eorum partis (2).

153. Tertium adiungitur eâdem reſpon-
[u] Chronici n. 283. ſione retorquendum. Ait Iulianus [u]: *Decimo quarto Decembris occiſi ſunt in perſecutione Numeriani Imperatoris in urbe Beaci, conſulari Holybrio Bæticæ provinciæ, Iuſtus, Siſinius. Iſidorus Pontifex Hiſpalenſis ſanctiſſimus & doctiſſimus in horum laudem eleganter hymnum edidit.* Exclamatur hìc, & in cælum attollitur Iuliani diligentia, qui horum martyrum, cùm nomina tùm paſſionis locum ſolus memoravit, ab Smaragdo quodam Benedictino monacho S. Michaelis abbate doctus, qui eorum acta literis commendaverat, in bibliotheca eadem Toletana, unà cum vitis aliis Sanctorum, in membranis deſcripta. Certè laudari debuit potiùs quàm veteris Iuliani, recentioris Higueræ induſtria : qui cùm bibliothecam iſtam Toletanam frequenter excuteret, eâ tamquam armamentario uſus fuit ad milites ſuos armandos, quibus hoc erat in mandatis, vera omnia ut everterent falſorumve aggeſtu deformarent. Dicam quod res eſt. Legit is in Toletano iſto codice *Acta Iuſti & Siſinii* ſub Holybrio conſulari paſſorum Numeriani Imperatoris tempore. *Iuſti* & *Siſinii*, inquam, quomodo ibi appellantur ; bibitque imprudens errorem. Haud enim Iuſti comes Siſinius ſed Abundius fuit, ut conſtat ex illo, quem Iulianus adducit, S. Iſidori hymno in Miſſali Mixtarabico ſive Iſidoriano. Unde miſſi ſunt à Baronio in *Romanum Martyrologium* [x]. Addidit [x] Eadem die XIV. Decembris.
tamen pro petulantia ſua Iuliani artifex loci nomen, quod acta reticent (3). Et hoc exiſtimatur congruum eſſe argumentum bonæ fidei Iuliani !

154. Sed antequam ad particulares eum refellendi locos deſcendamus, è re erit de Iuliano nunc nos id, quod de ſe ipſe deque ſuis operibus annotavit in medium producere ; nec interim omittere quænam vel hic contraria aut improbabilia dixerit annotare. Filium ſe eſſe ait alicubi Nonnii Petri [y]. Cur autem non vocatus [y] *Adv.* 93.
fuit Iulianus Nonnii, ut mos fuit illius ævi ? Alibi [z] Petri Iuliani (patrum duorum prolem), Toletique natum, & baptiſmo lotum à Paſchali Archiepiſcopo Toletano [a], cuius principium ab eodem auctore ponitur [b] anno MLV. ſicut & obitus anno MLXXV. ſive MLXXIX. Intra hoc ergo vicennium, plus minus, natus Iulianus fuit, ſeu verè initio eius, ut colligere datur. Quî enim tardiùs potuit natus, tricenario ſcilicet minor, ad vicariatum ſive regimen Toletanæ ſuæ Eccleſiæ, dum vacaret Sedes, cooptari ? quod factum iam anno MLXXXV. quo ipſo urbs Tonus D. Ioannes Antonius de las Infantas.

[z] *Chron.* num. 641.
[a] Ibidem.
[b] *Chron.* num. 540.

(1) Memini me olim Toleti cum eſſem ad ann. MDCCL. luſtrandis ac recenſendis Ampliſſimi Canonicorum eius Eccleſiæ Bibliothecæ codicibus in pervetus Legendarium incidiſſe in quo cum alicubi pridem ſcriptum fuiſſet : *In Hieruſalem Paſſio SS. MM. Iuſti* &c. ceu clara fugientium ſemeraſarum literarum veſtigia demonſtrabant : pro τῷ *Hieruſalem* recenti manu ſubrogatum *Beatia*. Atque hunc alterum eſſe è codicibus quibus olim uſus fuerat Hieronymus Romanus Higuera, retulit mihi Cl. Doctiſſimusque eius Eccleſiæ tunc Canonicus mox Decanus D. Ioannes Antonius de las Infantas.

(2) Cantorem & Canonicum Rhemenſem vocat Fabricius in *med. & inf. T. V. pag.* 277. Eius opus *Aurora* inſcriptum nullibi non exſtat in editis Europæ Bibliothecarum Catalogis. Eſt & aliud opus *Aurora* inſcriptum, ſive de *Arte Notariatus*, cui gloſſas adiunxit *Petrus* quidam *de Unçola*.

(3) Fortaſſis hic codex fuerit in quo pro τῷ *Hieruſalem*, *Beatiæ* urbis nomen ſubrogatum à veteratore fuit. Et ſubit eundem codicem eſſe.

Toletum capta ab Alphonſo VI. fuit, eidem credimus affirmanti [c]. Peregrinationem item unà cum Raymundo Toletano antiſtite in Galliam ſuſcepiſſe: in Portugallia quoque peregrinatum [d], & in Valentino regno in comitatu Bernardi Archiepiſcopi Toletani, Apoſtolici per Hiſpanias legati. Temerè quidem & inadvertenter, cùm Valentiæ regnum in ditione infidelium Mahometanorum eo adhuc ſæculo perſeveraret. Tum Romæ ſemel atque iterum fuiſſe [e], ſenili iam ſeu decrepita ætate, hoc eſt erâ MCLXXXIX. ſive anno Chriſtiano MCLV. Ex archidiacono Toletano eiuſdem Eccleſiæ archipresbyterum à Raymundo Archiepiſcopo creari meruiſſe [f]: qui Raymundus hoc anno diem ſuum iam obierat, ut Ioannes Mariana docet lib. 10. cap. ultimo.

155. Audivimus quoque eum anno iſto MCLV. factum fuiſſe archipresbyterum, qui ante triginta circiter annos eadem dignitate mactus, referente ipſo, adſtitit coronationi Alphonſi VII. Regis, atque ad eum orationem habuit [g]. Centenario maiorem ſe ſcribere adhuc ait in fine libelli *De eremitoriis*; & perduxiſſe Chronicon ſuum uſque ad MCLX. in calce Adverſariorum. Sed nondum vivendi metam ei ponimus, qui alicubi ſcriptum reliquit (cùm de S. Iſidori Mantuani, hoc eſt Matritenſis, ſacratis exuviis loqueretur [h]) factam fuiſſe primam earum tranſlationem anno MCLV. à cœmeterio ad Eccleſiam S. Andreæ, ſecundam verò à Celebruno Archiepiſcopo ad latus altaris SS. Petri & Pauli, cùm in pavimento ante dictum altare XXXVIII. annis priùs iacuiſſet. Vixit ergo uſque ad MCXCIII. ſive centeſimum triceſimum octavum circiter ætatis annum. Id enim temporis ab initio Paſchalis uſque huc intercedit. Quam eius ætatem ſic extendere ut naturæ leges ſupergrederetur, minimè debuit is qui fabulis ſuis propitia cupiebat legentium iudicia.

156. Multa quidem tam longævus vir ſcribere potuit, & ſcripſerit utique, ſi æquum & fas eſſet credere de ſe affirmanti tam nullius fidei (ſic putamus) hiſtorico. Nam præter ea quæ diximus pro Iulianæis edita, de quibus ſigillatim diſtincteque paulò pòſt quæremus, ſequentia idem Iulianus ſibi attribuit opera:

157. *Hiſtoriam* ſcilicet *Regis Alphonſi VI.* Nempe in Adverſariis 422. & 582. ſive ultimo.

158. *Hiſtoriam Alphonſi Regis VII. cognomento Imperatoris*, quam Anonymo iam ſuprà (ignoratur enim auctor (1)) adſcripſimus, Adverſario ultimo. In *Hiſtoria Toletana Ms.* Patris Higueræ lib. 17. cap. 18. id quoque aſſeritur ex Iuliano.

159. *Hiſtoriam domini Bernardi Archiepiſcopi Toletani*, primi poſt recuperatam à Mauris urbem. In eodem Adverſario ultimo.

160. Hiſtoriam ſpecialem *De obſidione & captione Toleti; ac de tempore captivitatis.* Ibidem.

161. *Vitas multorum Sanctorum* tam proſâ quâm carmine. Ibidem.

162. *Origines & ſucceſſiones multorum nobilium Muzarabum & Toletanorum, videlicet Barroſorum, Nucumque, & Toletanorum, Godielium, Columbatorum, Ficulnorum, Portocarretorum, Pantoxarum, genus Munionis Adephonſi, Arlarum* (mendosè editum cognomen hocce credimus) *& ſimiliter Alcarramarum.* Ita diſertis verbis ibidem. Meminit huius operis, uti deperditi, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hiſt. Ms. Tolet. urbis* hiſce verbis, quæ latina damus ex lib. 16. cap. 1. iam in ſuperioribus utrâque linguâ in medium producta. *Iulianus archidiaconus, poſtea archipresbyter Toletanus, refert ſe inter alia reliquiſſe opus, ſive librum genealogicum* De nobilitate Muzarabum *Toletanæ urbis, præcipuè Barroſos* (Hiſpanâ formâ hæc damus cognomina, ut notiora lectoribus reddantur) *Portocarreros, Gudieles, & Pantojas. Neque hic liber, neque alius ex his quos auctor hic reliquit, uſquam exſtant: qui ſanè magnum attuliſſent antiquis huiuſce urbis atque nobilium Muzarabum rebus lumen.* De hoc opere facienda nobis erit mentio, cùm Chronicon in examen vocabimus.

163. *Pro Officio Muzarabum.* Ex Adverſario 434. hæc ſunt: *Ego utpote archidiaconus priùs, nunc archipresbyter ſanctæ Iuſtæ, defendi libris editis Officium Muzarabum, vel ſancti Iſidori Miſſale, Breviarium, Manuale, & Antiphonarium, quod primus reformavit ſanctus Melantius Epiſcopus Toletanus*, &c.

164. *Volumen epiſtolarum, & bullarum, ac privilegiorum à ſancto Eugenio primùm ad Raymundum de Patriarchali iure ſanctæ Eccleſiæ Toletanæ, ſatis longum.* Adverſario ultimo.

165. *Librum carminum & panegiricorum* dicatum Alphonſo VII. Imperatori. In Chronico num 639.

166. Carmina quædam *De captivitate Al-*

[c] Chron. num. 554. & 557.

[d] Adv. 398.

[e] Adv. 410. pag. 96. & in Chron. num. 641.

[f] In *Præfat. Chronici.*

[g] Chronicon num. 623.

[h] Adv. 527. & 528.

(1) Monachum Benedictinum Exilienſis Cœnobii fuiſſe pridem diximus è Comitis Ducis Olivarienſis librorum Catalogo.

Almeriæ. Hoc eſt carmen, quod ſervari diximus unà cum hiſtoria Regis nuper laudati Alphonſi VII. in codicibus MSS. Adverſario ultimo.

167. *Epitaphia aliquorum Archiepiſcoporum Toletanorum & virorum illuſtrium,* de quo (ait ibidem) exſtat iuſtum volumen.

168. *Prologum in librum Soliloquiorum B. Ildephonſi Archiepiſcopi Toletani, quod* (potiùs *qui*) *incipit: Dominus meus.* Adverſario 412.

169. Tranſlationes quoque has ex arabico in latinum:

170. *Hiſtoriæ Hiſpaniæ Raſis, Mauri Arabici.* Adverſario 422.

171. *Averrois medici Cordubenſis quorundam operum.* Ibidem. *Averrois* (inquam) qui ſæculo integro poſt hunc interpretem ſuum vixit: de quo errore & anachroniſmo loco ſuo lectores admonebimus.

172. Item ex arabica, ſeu hebræa, in vernaculam Hiſpaniæ tunc temporis linguam,

Trium epiſtolarum in Tabulario S. Iuſtæ repertarum. Primæ *Iudæorum Hieroſolymitanorum ad Hebræos Hiſpanos, præcipuè Toletanos, ut ſuffragarentur in morte Ieſu Chriſti*, &c. *& ipſi noluerunt horum petitionibus conſilioque conſentire.* Secundæ *Reſponſivæ Toletanorum ad Hieroſolymitanos.* Tertiæ, *in qua petebant Hieroſolymitani Annas, & Caiphas, & Ioſeph, & alii, ne ſi venirent diſcipuli Chriſti, & in primis ſanctum Iacobum Zebedæi filium* (*ſic omnino*) *nullo modo eos admitterent.* Adverſario 421.

173. *Epiſtolæ* alius, *quam ſcripſerunt Iudæi Toletani qui erant Hieroſolymis, De Reſurrectione Chriſti & adventu ſuper diſcipulos Spiritus ſancti, & quòd Apoſtoli loquerentur variis linguis, & de miraculis Petri.* Adverſ. 424. & Adverſ. 474. 475. 476. 477. Meminit & Adverſario 10.

174. *Epiſtolæ, quam Rabbi Calelutenſis* (ſcribe.......) *miſit ad Moyſen Hiſpanum Rabbinum maximum conſiſtentem in Hieruſalem, qui & venit cum literis de non recipiendis à Iudæorum Hiſpanorum ſynagoga diſcipulis Chriſti.* Adverſario 424.

175. *Scripturarum* quarundam ex arabicis ferè mille, quæ erant in Archivo Toletano tempore Maurorum. Adverſario 425.

176. Nec non de Græco in Hiſpanum,

Hiſtoriæ Eutropii hiſtorici Chriſtiani, in qua multa de ſanctis Apoſtolis Dei tractat, &c. Adverſario 423. Eutropius quidem, cuius *Breviarium* exſtat *rerum Romanarum*, utpote Italus, latinè ſcripſit, non græcè, neque compertum, gentiliſne an Chriſtianus fuerit. Hoc tamen eius Breviarium græcè vertit, auctore Suida, Capito Lycius. Voſſium vide, ſi lubet, lib. 2 *De hiſtoricis latinis* cap. 8. ac *De hiſtoricis græcis* lib. 2. cap. 17. Nullum tamen (*verbum*) in hoc Breviario de Chriſto aut eius diſcipulis: quæ quidem nec ad alium ex Eutropiis, qui uſquam fuerunt, memorati ab eodem Voſſio [i], pertinere poſſunt. Quare hanc exiſtimamus meram Pſeudo-Iuliani fabulam.

[i] Dict. lib. 2. cap. 8. *De H. L.*

177. Item de Latino in Hiſpanum,

Epiſtolæ ſancti Pauli ad Hebræos Hiſpanos, præcipuè Iudæos, qui venerant ex XL. *quos tranſtulit Nabuchocerdam Hieros........ & ad Zamorenſes, qui dicuntur nonnullis vocati Numantini; & hanc apud ſe dicunt autographam conſervare.* Adverſario 426. Quæ inſignis eſt fingendi audacia aut temeritas: de qua alibi.

178. *Hiſtoriæ, quæ erat in tabulario ſanctæ Mariæ Cæſarauguſtanæ de Pilari.* &c. (hæc eſt celebris hiſtoriola de apparitione Deiparæ Virginis Apoſtolo Iacobo, & ædificatione capellæ extra Cæſarauguſtam urbem eius nomini, ut ferunt, dicatæ). Adverſario 428.

179. *Hiſtoriæ ſancti Memmii Mantii, primò Catalaunenſis, mox Eborenſis Epiſcopi, cuius corpus ſepultum eſt in Hiſpania*, &c. Adverſario 431. Unum ex duobus ſanctis Memmio, & Mantio finxiſſe Iulianum, alibi erit comprobandi locus.

180. Tranſtuliſſe quoque ſe ait *Poemata Orontii patriâ Tarraconenſis, Epiſcopi Illiberitanæ Eccleſiæ, ad quem Sidonius Apollinaris ſcribit*, &c. Adverſario 433. Eiuſdem Orontii meminit in Chronici num. 256. ubi appellat Epiſcopum Tarraconenſem, quem *alii* (ait) *vocant Orientium, & fuit Epiſcopus Illiberitanus in Bætica, civis autem Tarraconenſis, & Scriptor nobilis.* Diximus iam, cùm de Orentio ageremus, nullam ſive huius ſive Orontii, ſed unam Oreſii, mentionem in epiſtola 12. lib. 9. epiſtolarum Sidonii reperiri.

181. Memorat & Hieronymus Higuera in *Toletana hiſtoria* MS. [k] libellum, ſeu Memoriale Iuliani ſe vidiſſe, in quo annotaverat quoſdam libros Eccleſiæ ſanctæ Iuſtæ Toletanæ; atque inter alios *Hiſtoriam Arthuagi Ciſlæ monaſterii abbatis tempore Siſebuti Gothorum Regis.* De qua dictum à nobis loco ſuo quid exiſtimandum eſſet.

[k] Lib..... cap. 6.

182. Equidem hæc de ſe ipſe, aut alii de Iuliano Scriptore (verane an falſa?) literis conſignavere. Chronicon, Adverſaria, *De eremitoriis* libellum Collectionum va-

variorum carminum à ſuperioribus ſeorſum habuimus, eò quod edita iam ſimul hæc ſint, uti diximus; atque item epiſtolas præſulum á Iuliano collectas cum eiuſdem annotationibus, quibus adiunxit ſuas D. Laurentius Ramirezius in editione Antuerpienſi operum Luitprandi, ex ſchedis ut ſuſpicamur toties memorati Hieronymi Higueræ Toletani.

183. Sed de his ſtrenuam, nec parum brevem, inſtituere opus eſt diſquiſitionem ad calcem huius Bibliothecæ veteris quam proſequimur depromendam, iactis dumtaxat hìc fundamentis ſeu locis convincendi falſitatem Iulianææ ſuppoſitionis, ferè iiſdem cum his quorum tenore uſi ſumus ad ſimilium Dextri, Maximi, Luitprandique pſeudo-hiſtoricorum, arguendas nugas (1).

CAPUT IX.

Duodeviginti oſtenduntur loci, ex quibus refellere promtum eſt cuivis Iuliani Chronicon & Adverſaria.

184. IULIANI fidem in Chronico & Adverſariis multi redargutionum loci ſeu capita collabefactant, multi affligunt: quos omnes ſummatim dabimus, indicatis tantùm, non perpenſis aut comprobatis exemplis confirmatos. Hoc enim maioris argumentum operis Iuliani ſcilicet hypobolimæi, fecimus.

I *Anachroniſmos ſæpè committit: ea quæ infra tempora eius contigere, aut non eo tempore quo contigere, incautè memorans.*

II. *Contradicit ſibi ipſi & aliis authenticis Scriptoribus, quorum fides non lubrica.*

III. *Deſiderantur in his ſcriptis ea eius teſtimonia, quæ alii ex iiſdem ſcriptis, priuſquam ederentur in publicum, laudavere; aut non ea facie in publicum prodierunt, quam præ ſe ferebant apud laudatores.*

IV. *Depromit auctor ea quæ dicit ex Scriptoribus eo recentioribus; & ubi illi à vero deviant, cum his & ille fallitur.*

V. *Errores craſſiſſimos, falſa, abſurda multa paſſim continet.*

VI. *Impiis narrationibus piorum aures offendit, & ſanctitatem iis tribuit de quorum ſanctitate aliunde non conſtat.*

VII. *Homines duos in unum coagmentat, aut unum in duos dividit, ad conciliandas variantes ſententias.*

VIII. *Sanctis quorum ignoratur natalis locus, Hiſpanos natales temerè aſſerit; atque item æquivoco uſus, aſſignata his martyrii loca in martyrologiis, cum Hiſpaniæ aliis eadem facit.*

IX. *Eundem æquivocationis ludum in locis ludens, peregrè facta quæque in Hiſpania contigiſſe ridiculo auſu ſcribit.*

X. *Archiepiſcopatus Toletani primatialem dignitatem à prima Evangelii apud nos promulgatione ſæpiſſimè ac ferè omnibus paginis ridiculè & importunè inculcat.*

XI. *Hiſpanis Epiſcopis, qui non eò venêre, conſtare facit aliarum nationum Concilia.*

XII. *Hiſpanis Epiſcopis nuncupatas decretales ſummorum Pontificum fingit epiſtolas.*

XIII. *Quibuſnam ſcripta ſint Martialis epigrammata, ridiculè auxius eſt.*

XIV. *Ex iis quæ vidit monumentorum veterum inſcriptionibus aut recentiorum auctorum obſervationibus, ſuas procudit.*

XV. *Ut emergat è difficultatibus heri aut nudiuſtertius, ut ſic dicam, ſuſcitatis, totum ſe in affectatas effundit expreſſiones.*

XVI. *Certis incerta addit & fabuloſa.*

XVII. *Nova, inaudita, inveriſimiliaque, & ab aliis indicta refert.*

XVIII. *Quibus ut fidem adſtruat, fingit ſe ex nunquam aliàs auditis aut viſis auctoribus, quorum opera laudat, profeciſſe. Inquiritur in ea omnia, quæ ex hiſce derivavit fontibus. In re geographica Hiſpaniæ multa is temerè, multa ineptè, & antiquitati contraria excogitanda, dicenda ſibi indulſit* (2) *.

(1) Videtur propoſitum Noſtro fuiſſe ſingulas quæ præcedunt Pſeudo-Iuliani Petri abſurditates ad iuſtam trutinam exactas ſub huius Bibliothecæ finem ſolidis rationibus atque argumentis refellere ac confutare: quod idem in MS. iuſtæ molis ac ſtupendæ doctrinæ volumine, in Regia Matritenſi Bibliotheca ſuperſtite, in Flavii Dextri, Marci Maximi, Eutrandi & aliorum id genus Chronicis, abunde ab Eo præſtitum novimus. Invidere tamen hactenus Hiſpanis noſtris ut publici iuris fierent

.... *crudelia fata:*
Fata quibus nequeas oppoſuiſſe manus,

ut profanus olim Poeta.

(2) In alio item MS. eiuſdem Regiæ Bibliothecæ Matritenſis volumine præcedentia octodecim adverſus Pſeudo-Iulianum loca ſingulatim à Noſtro examinantur & refelluntur: quibus adiungit alium, nimirum: *Inculcata ſæpius & affectata Ficulneorum Toletanorum & aliarum familiarum eiuſdem urbis quibus aſſentari voluit apud Iulianum & alibi mentione, palam oſtendit ſe Pater Higuera Pſeudo-Iuliani architectum:* in quibus exquiſitam Viri induſtriam & ſingularem patriæ hiſtoriæ veteriſque Hiſpaniæ chorographiæ cognitionem non ſatis laudare poſſum.

Ad-

* Adnotare hoc loco placet nonnullos incertæ ætatis Scriptores Interpreteſve omnino Noſtro indictos, qui mihi dum hæc ſcriberem ſuccurrebant; quoſque non longe ab hoc in quo verſamur XII. ſæculo lucubrationes ſuas edidiſſe credibile eſt; cum eo adhuc tempore auſtralior Hiſpaniæ plaga ſub Maurorum iugo teneretur, nimirum:

I. *Alfonſum VIII.* al. *IX.* Caſtellæ Regem qui Mauros ad Ubedam ſive ad Toloſæ Navas memorando prœlio ſuperavit idemque ſcripſit Epiſtolas binas *De Saracenis profligatis; ac De Albigenſium hæreſi exſtincta*, Baſileæ MDLIII. editas; atque aliam *Ad Philippum Auguſtum Franciæ Regem* quam edidit Baluzius *T. II. Miſcell. pag.* 251. Fabric. *T. I. p.* 71. *in fin.*

II. *Ioannem Toletanum*, cui in Bibliotheca Bodleiana *claſſi IV. n.* 1030. tribuitur verſio ex Arabico libri: *De nativitatibus.*

III. *Ioannem Boniam*, (ſeu Boniæ) Valentinum Interpretem ex Arabico libri inſcripti: *Sexagenarium inſtrumentum*, ſive *Canones quadrantis univerſalis* Auctore *Alfachy* Saraceno. In Bibliotheca Galliarum Regis *Part. IV. pag.* 354. *col. I. cod.* 7416.

IIII. *Magiſtrum Martinum* Hiſpanum Phyſicum *Libri Geomantiæ* auctorem. In Bodleiana *Claſſ. XVI. n.* 6714.

V. *Franciſcum Nipham* Hiſpalenſem *Alfragani Aſtronomi* ex Arabico interpretem. In Bodleiana *Claſſi V. n.* 1829.

VI. *Guillielmum Hiſpalenſem*, qui *in Artem de cœlo & mundo* ſcripſiſſe dicitur in Bodleiana *Claſſi V. n.* 1656.

VII. *Iacobum Toletanum* Monachum Eremitam quem plurima ſcripſiſſe ferunt. Geſnerus in eo: præter *Marcum Canonicum Toletanum*, *Dominicum Archidiaconum Segovienſem*, & alios à Noſtro in Bibliotheca Scriptorum incerti temporis laudatos, de quibus inferius ſermo recurret. Item: Huc refero *Petri I.* Aragonum Regis *Conſtitutionem adverſus hæreticos Waldenſes*, ſive *Sabbatatos & Pauperes de Lugduno* anno MCXCVII. editam. Exſtat in Baluzii appendice ad Marcam Hiſpan. p. 1384. & alias de quibus vid. Io. Alb. Fabric. *med. & inf. T. V. p.* 242.

BI-

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER OCTAVUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI TERTII SÆCULI.

PRÆMONITIO DE REGIBUS.

SUCCESSIONES Regum præmittere operæ pretium duximus, ut in ſuperioribus libris, eo fine, ut ſub quonam eorum ſe quiſque fecerit merito ſcriptorum illuſtrem legentibus, duo ſimul ordines, cùm Regum, tum doctorum hominum, ſive duæ Imperii ac doctrinæ facies, in conſpectum veniant.

2. In Caſtellæ regno Alphonſus VIII. *Nobilis* cognominatus & *Bonus*, inchoavit ſæculum iam vetus princeps, abſolvitque vitæ curſum anno eius decimo quarto. Succeſſit ei Henricus filius decedens anno MCCXVII. relicta regni herede ſorore Berengariâ Alphonſi Legionenſis Regis coniuge: quorum filius Ferdinandus, huius nominis tertius *Sanctus* vulgò dictus, à matre hoc eodem anno Caſtellano ſibi renuntiato, patre verò anno MCCXXX. diem ſuum obeunte, Legionenſi imperio ſuſceptis uſque ad ſæculi quinquageſimum ſecundum ſimul tenuit. Hoc anno ad ſuperos evolans, Alphonſum X. aliàs XI. *Sapientem* appellatum, utriuſque regni heredem reliquit: quem anno MCCLXXXIV. vitâ functum, Sancius excepit IV. eius filius, *el bravo* cognominatus. Hoc decedente poſt undecim annos, hoc eſt MCCXCV. Ferdinando eius nato contigit, ut ſæculo finem imponeret.

3. Hoc ipſum inchoavit in Aragonia Petrus cognomento *Catholicus*: cui filius ſucceſſit Iacobus I. anno MCCXIII. huic autem Petrus eius natus anno MCCLXXVI. Petro Alphonſus III. anno MCCLXXXV. Alphonſo Iacobus II. anno MCCXCI. Portugalliæ poſt Sancium I. qui obiit anno ſæculi XII. Alphonſus II. uſque ad XXIII. Alphonſus III. uſque ad LXXIX. Dionyſius, quod ſupereſt, Reges fuere. Navarræos ineunte ſæculo Sancius VIII. ſeu *Fortis*, regebat, cui ſucceſſerunt hoc ordine: Theobaldus anno XXXIV. alter Theobaldus LIII. Henricus LXX. Ioanna LXXIV. quæ Philippo Pulcro Galliarum Regi poſt decennium nubens, ad Francos Navarræ regnum tranſtulit.

CAPUT PRIMUM.

De DURANDO DE OSCA, *è Waldenſium hæreſi ad Eccleſiam recepto, & eius ſcriptis. De* ALPHONSO RAMIRI *Aurienſi Epiſcopo, & eius S. Euphemiæ martyris, & S. Antonii abbatis hiſtoriis. De hac ultima quæritur. De* DOMINICO *Placentino antiſtite, eiuſque Chronico* De Alphonſi VIII. rebus. *De* DIDACO DE CAMPIS *atque eius opere* Planeta *Toleti* MS.

4. CIRCA huius ſæculi initium reliquiæ adhuc ſupererant Waldenſium hæreticorum ſectæ, quæ in Galliis maximè graſſata fuit. Ex his quidam ad ſe reverſi

ſi meruerunt in gremium recipi Eccleſiæ ab Innocentio III. tunc Pontifice. In quibus nominantur præcipuè DURANDUS, ſcilicet DE OSCA, quem nullus dubito ab eius nominis in Aragonia urbe cognominatum[l]; & Wilielmus de Sancto Antonino, cum aliis fidem catholicam ſolenniter profeſſis apud eundem Innocentium: quorum confeſſionis tenorem, & novi, quod ſibi impoſuerunt, inſtituti rationem continet epiſtola eius 78. libri 13. *Regeſti*, qui reſpondet anno huius ſæculi decimo: quæ quidem epiſtola inſcripta eſt Archiepiſcopo Tarraconenſi, & ſuffraganeis eius; impoſitumque in ea his omnibus, aut Archiepiſcopo cum ſuffraganeorum aliquo, ut pœnitentes eos iuxta Eccleſiæ ritum reconciliare procurarent. Pertinet quoque huc epiſtola Innocentii 77. iiſdem *Durando de Oſca, Willelmo de S. Antonino, eorumque fratribus* ſcripta (1).

[l] Et ita videtur Franciſco Boſqueto in Notis epiſt. 77. ſeu 76. Innocent. III.

5. His æqualis auctor Guilielmus de Podio-Laurentii (*Puy-laurens* vulgò audit) quem Gulielmus Catellus publici iuris fecit ad calcem hiſtoriæ ſuæ Comitum Toloſanorum in Chronici cap. 8. huius Durandi, eiuſque conſignatæ ſcriptis doctrinæ recordatur, dum ait: *Fuit alia diſputatio apud Apamiam, in qua ſoror Bernardi Rogerii* &c. *Fuitque ibi diſputatum contra Waldenſes ſub magiſtro Arnaldo de Camprano tunc clerico ſæculari arbitro à partibus electo: qui cùm eius iudicio ſuccubuiſſent, ex eis ad cor aliqui redeuntes, ad Sedem Apoſtolicam adierunt, & pœnitentiam habuerunt, datâ ſibi licentiâ vivendi regulariter, ut audivi. In quibus Durandus de Oſca fuit prior, & compoſuit contra hæreticos quædam ſcripta. Et tunc in quadam quidem parte Cataloniæ annis pluribus ſic vixerunt; ſed paulatim poſtea defecerunt.* Hæc ille.

6. Ceſſit è vivis erâ MCCLI. qui annus eſt ſæculi decimus tertius, in Sede ſua Aurienſi regni Galleciæ ALPHONSUS RAMIRI, aliàs FERNANDI, poſt triceſimum pontificii annum (2), ut in libris eiuſdem Eccleſiæ legitur: è quibus *Theatrum* eiuſdem ſcribens Ægidius Gundiſalvi Davila profecit[m]. Qui & ait præſulem hunc hiſtoriam quandam *De miraculis S. Euphemiæ martyris* (quonam autem ſermone quærimus) ſcripſiſſe; atque item à Græco in Latinum Vitam S. Antonii abbatis tranſtuliſſe, ſcriptam ſcilicet à S. Athanaſio; alia enim nunquam exſtitit. Et quis auderet poſt hunc hiſtoricum? Hæc tamen S. Hieronymi operâ in ſermonem venit Romanum[n], eaque vulgò creditur quæ in manibus omnium eſt, laudata à Gelaſio Papa inter ſcripturas à fidelibus ſuſcipiendas[o]. Nam Evagrii Antiocheni Epiſcopi alia in latinum tranſlatio, cuius meminit idem Hieronymus[p], periiſſe videtur. Quare non video quid movere potuit noſtrum Aurienſem Epiſcopum; niſi è latina Hieronymi verſione vernaculam dederit: quod magis credo (3).

[m] Tomo 3. *Theatri Eccleſ. Hiſp.* pag. 387.

[n] Ut ipſe ait in *epiſt. ad Pammachium* 101.

[o] In cap. *Sancta Romana Eccleſia* 15. diſt.

[p] *De Script. Eccleſ.*

7. Occaſione mortis Alphonſi Regis Caſtellæ VIII. quæ MCCXIV. contigit, laudamus hìc de rebus eius geſtis quandam hiſtoriam, cuius notitiam Hieronymo Romano de la Higuera Societatis Ieſu acceptam ferimus. Hic enim in toties à nobis memoratæ *Toletanæ urbis & regni hiſtoriæ* adhuc ineditæ libro 20. cap. 8. Chronicon citat, ſive hiſtoriam hanc manu exaratam, quæ olim fuit Comitis de Comares (immo Marchionis; & Didacum Fernandi à Corduba indicatum credimus, qui tertius fuit Marchio de Comares, & ultimus huius tituli; filius enim eius ex Ioanna Folchia Cardona ſuſceptus, & reliqui ſucceſſores Duces de *Cardona* & *Segorbe* appellari fuere); nunc autem, ait, penes Didacum de Frias Haro eſt Ocanienſem civem: cuius auctor, ut videtur, fuit D. DOMINICUS Epiſcopus Placentinus, poſt conditam ab eodem Alphonſo Rege urbem ſecundus. Si vera hæc ſint[q], Dominicus patriam habuit oppidum *Bejar*, à quo Duces ampliſſimæ Zunigarum domûs appellantur; electuſque fuit Placentinus Epiſcopus hoc ipſo anno MCCXIV. mortis Alphonſi; ſacro Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. ſequenti anno interfuit, ſed longè poſtea vixiſſe adhuc dicitur, uſque ad Ferdinandi III. ſancti Bæticarum expeditionum tempora, & annum MCCXXXII. & ultrà (4).

[q] Hæc quæ ſequuntur ex Ægidii Gundiſalvi Davila *Theatro Eccleſ. Placent. Eccleſiæ* tomo 1. pag. 484.

In

(1) Exſtat apud Aguirrium *T. III. pag.* 458. *n.* 201. *ad quos* etiam pertinet ſequens, *Archiepiſcopo & Suffraganeis Eccleſiæ Tarraconenſis* directa.

(2) Immo *poſt trigeſimum octavum* ſive etiam *nonum*: nimirum ab anno MCLXXIV. quo in Adami deceſſoris locum ſuffectus fuit, ut docet Cl. Florezius T. XVII. pag 95. à n. 1. & 8.

(3) Parum videntur arridere Cl. Florezio *l. cit. pag.* 99. *n.* 13. tributa huic Alfonſo ſcripta. In nullum certe eorum ſeu Latino ſive Hiſpano aut alio quovis idiomate hactenus incidi; cum celebriores Europæ Bibliothecarum catalogos frequens perluſtraverim.

(4) Huc iure videtur inſerendus *Romæus de Levia* (Livia) in Cataloniæ Principatu ordinis Prædicatorum Epiſcopus Toloſanus qui circa annum MCCL. ſcripſit: *Regulam honeſtatis Monachi; & De timendo & amando Domino Ieſu Chriſto proſâ & ligata oratione.* Apud Quetiſum & Echardum *T.* 1. *p.* 161. & Fabric. *in eo.*

8. In bibliotheca Toletanæ Eccleſiæ aſſervatur codex membranaceus cum hoc titulo: *Planeta*: de quo hæc annotata lego in exemplo meo librorum MSS. in ea exſtantium. *Liber eſt de Chriſti regno, de B. Virgine, de S. Michaele, de anima beata, & de pace, auctore* DIDACO DE CAMPIS, *membranâ mediocri fol.* 1. 20. Ad oram autem hæc: *In tabulis huius libri in parte interiori hæc habentur verba ſcripta manu Ioannis Baptiſtæ Perez canonici Toletani, & Fabricæ præfecti.* Verba ſequuntur, quæ ex Hiſpanis Latina damus: *librum hunc ſcripſit Didacus de Campis cancellarius regiæ domus Caſtellæ anno MCCXVIII. Vocavit eum* Planeta, *ex eo quòd ſeptem libris conſtet, eiuſque materia clariſſima ſit. In primo, ſecundo, & tertio, de Chriſto agit; & quomodo is in omnibus vincit, regnat, & imperat. In quarto de B. Virgine Maria ſanctiſſima, deque eius laudibus atque dignitate, in expoſitionem ſalutationis Angelicæ. In quinto de Michaele archangelo ac de eius excellentiis, ac de beneficiis, quæ fidelibus ſemper contulit, & quotidie confert. In ſexto de anima Chriſti, ac de animabus omnium beatorum. In ſeptimo de pace interiori & exteriori, atque univerſæ Eccleſiæ. Dirigit hunc librum D. Roderico Archiepiſcopo Toletano, cuius ibi ſunt duæ epiſtolæ, prior poſt prologum, poſterior in fine libri. In prooemio ſummis Archiepiſcopum laudibus extollit, liberrimeque de Regibus & præſulibus, ac de eius temporis loquitur moribus, unico tantùm ſummo Pontifice excepto. Stilus eſt copioſus, abſque eloquentia tamen.* Hucuſque Perezius, vir valdè eruditus, & iudicio præſtans, qui ex canonico dictæ Eccleſiæ datus fuit Segobricenſibus in Valentiæ regno Epiſcopus (1).

9. IOSEPHI ABEN ISAAC Iudæi quidam medicæ doctrinæ commentarius anno Chriſti nati MCCLXVII. Toleti exaratus exſtabat in bibliotheca Scorialenſi (2).

CAPUT II.

De S. ANTONIO *Luſitano*, PATAVINO *paſſim appellato, atque eius myſticis & moralibus ſcriptis. Vitæ eius Scriptores, inſigneque cuiuſdam eidem æqualis de doctrina divinitùs ei infuſa ineditum hucuſque teſtimonium. De* ANONYMIS *duobus, ſtupendi* de los corporales de Daroca *miraculi dicti, celebratoribus. De* FRANCISCO XIMENIO, *eiuſque* Hiſtoria reſtaurationis Hiſpaniæ. *De* RODERICO XIMENEZ *Toletano Archiepiſcopo, atque eius pace belloque geſtis rebus, multiplicique eloquentia & obitu extra Hiſpaniam, inque Hortenſi Ciſtercienſium monaſterio ſepultura. Ineditum eius* Breviarium *ſcilicet* Eccleſiæ Catholicæ, *ſive hiſtoriam veteris & novi Teſtamenti, ſatis prolixum opus, ſervari apud D. Ioannem Lucam Corteſium Matriti.* Rerum Hiſpaniæ Cronicon *quo tempore ab eo ſcriptum. De peculiaribus eius Oſtro-Gothorum, Hunnorum, & Wandalorum; atque item Romanorum hiſtoriis, non rectè dubitari.* Arabum hiſtoriæ *certiſſimum eſſe auctorem. Sphalmata in his omnibus propter ſæculi barbariem. Iornandes ex Roderico emendatur. De harum omnium hiſtoriarum vulgari tranſlatione aliqua notantur, atque* Hiſtoriæ Hiſpaniæ *continuatione. Regis Ferdinandi ſancti vernaculam hiſtoriam non eſſe Roderici. De aliis eius ſcriptis ineditis. De* PETRO RIBERA PERPEJA, *qui omnia hæc Roderici Toletani opera Catalanâ linguâ reddidit.*

10. SEQUITUR clariſſimum ſanctitatis lumen ſimul & doctrinæ ANTONIUS Luſitanus, vulgò PATAVINUS dictus, quod è Patavio Italiæ nobiliſſima urbe ad cælum anno huius ſæculi primo ſupra triceſimum evolaverit. Non hìc propoſitum nobis eſt de vita eius angelica & miraculoſiſſima quicquam poſt digniſſimæ hiſtoriæ tot ac tam idoneos editores repetere, induſtriéque ſæpiùs actum de novo agere; ſummatim tantùm dicam, Ulyſſipone natum, ex canonico regulari, ſodalitii Minorum tunc temporis à S. Franciſco Aſſiſiate inventi ſacramentum dixiſſe, primumque inter ſodales theologiæ profeſſorem

(1) Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi huius codicis apographum è Toletano *Plut.* 5. *num.* 5. deſumtum, cura & ſtudio Cl. Andreæ Marci Burrielii, cui & nos olim cum autographo conferendo noſtram operam impendimus. Inſcribitur *Planeta:* opus nempe ſeptem libris diſcretum: in quibus *De Chriſto: De Beatiſſima Virgine Maria: De Archangelo Michaele: De Anima*, atque *De pace* tractatur: auctore *Didaco de Campos Clerico Regis Caſtellæ Cancellario, qui ſcribebat anno Domini MCCXVIII.* Plura de hoc Scriptore D. Ioſephus Rodriguez de Caſtro *Biblioth. Hiſp. T. II. pag.* 510. in eo.

(2) Fruſtra hunc codicem quæſivi in catalogis Hebraicis noſtris Eſcurialenſibus, atque in Hiſpano Hebraica Bibliotheca D. Joſephi Rodriguezii de Caſtro.

Sancius Aragoniæ Infans Iacobi I. Aragonum Regis filius Archiepiſcopus Toletanus à Mauris ad annum MCCLXXV. occiſus ſcripſiſſe dicitur *Litanias & hymnos in laudem Genitricis Dei Mariæ* apud Hippol. Marraccium *Biblioth. Mariana* T. II. p. 351. & Fabric. *in eo.*

Andreas de Albalát Epiſcopus Valentinus Ordinis Prædicatorum ab anno MCC. XLVIII. plurimas edidit *Conſtitutiones* in ſynodis Valentinis, annis MCCLV. MCCLVIII. & alias ex parte à Cardinali Aguirrio *T. III. Concil. Hiſp. à pag.* 506. editas.

rem Bononiæ creatum, in eum reportatæ ob doctrinæ claritatem, & ſacrarum habendarum ad populum concionum excellentiam, famæ apicem aſcendiſſe, ut à Gregorio IX. Pontifice *Arca Teſtamenti* appellari iure optimo meruerit; eoque concurſu, attentione, atque profectu audientium ubicumque de verbo Dei publicè diceret, ſacrum hoc munus exercuiſſe, qualem Hieronymi Plati Ieſuitæ [r] luculentiſſimis verbis Lucas Wadingus, Minorum ordinis inclytus chronographus, prodit [s]. Abreptus in flore ætatis Patavii iacet, magnaque religione ab Italis omnibus, nec minùs exteris, eius ſepulcrum frequentatur. Scripſit

[r] *De bono ſtatu Religion.* lib. 2. cap. 33.
[s] *De Script. ordin. Min. in S. Ant. Luſitano.*

11. I. *Sermones quadrageſimales*, & *de tempore*, Pariſiis per Badium editos anno MDXXI. Raphael Maffæus eiuſdem ordinis correxit, auxit, & marginalibus illuſtratos Notis prodire fecit Venetiis ex officina Io. Antonii Bertani MDLXXV. in 8.°

12. II. *Sermones de Sanctis*, quos poſt alias editiones Carolus recudit Rouillard Pariſiis anno MDCXLI. operâ Ioannis de la Haye Pariſienſis Regii eccleſiaſtis, *Bibliorum magnorum* compilatoris: quibus adiunxit:

13. III. *Expoſitionem myſticam in omnes fermè ſacræ Scripturæ libros, vel ab ipſo S. Doctore ſcriptam, vel ex eius ſermonibus decerptam.* Item

14. IV. *Concordantias morales S. Scripturæ, prædicatoribus ad virtutes commendandas & vitia condemnanda utiliſſimas.* Has Lucas Wadingus anno MDCXXIV. Romæ apud Alphonſum Ciaconium ex antiquiſs. codd. MSS. Ara-cælitani cœnobii, Urbano VIII. dicatas, edidit.

15. De rebus ſanctiſſimi ac doctiſſimi viri totâ vitâ geſtis, patratiſque poſt mortem miraculis, multa ſuperſunt ſive domeſticorum ſive non domeſticorum commentaria. Eundem Wadingum conſulere lector Antonii, immo & virtutis, amans poterit primo *Annalium Franciſcanorum* volumine. Hieronymus à Ponte Italicè, Ioannes Franciſcus à Rodraſem Polonicè, Antonius de S. Maria, Chriſtophorus Moreno, Franciſcus Lopez, Matthæus Aleman Hiſpaniarum linguis, hoc eſt, Caſtellanâ, Luſitanâve; alii aliis Spartam hanc ampliſſimam ornavere.

16. Adiungemus nos non vulgare de eo atque eius doctrina à Deo infuſa teſtimonium F. Thomæ Galli, vulgò dicti Abbatis Vercellenſis anonymi in commentario ad S. Dionyſium Areopagitam, qui aſſervatur manu auctoris exaratus in bibliotheca Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis. Hic ait: *Multi penetrârunt arcana ſanctiſſimæ Trinitatis, ſicut expertus ſum in Antonio ex Minorum ordine, in familiari conſuetudine quam habui ſecum: qui parum inſtructus diſciplinis ſæcularibus, tam brevi myſticam theologiam eſt adeptus, ut cæleſti amore intus perustus, foris divinâ ſcientiâ illuminaret.* Hæc eius Antonio æqualis verba ex MS. produxit, & in ſyllabum *Scriptorum Pedemontanorum*, ſub nomine *Abbatis Vercellenſis* coniecit, Andreas Roſſottus Ciſtercienſis (1).

17. ANONYMOS duos hìc ſiſtimus, Catalanum alterum qui vernaculo provinciali, ſive uti appellari ſolet Lemoſino idiomate, alterum Darocenſis in Aragonia Eccleſiæ canonicum, qui & ipſe, ut ſuſpicor, eodem ſermone literis tradiderunt ſtupendum editum anno MCCXL. à Deo miraculum pro certitudine realis præſentiæ corporis Ieſu Chriſti domini noſtri in Euchariſtiæ ſacramento, corporalibus, ſeu pallâ corporali (ſic vocat Ordo Romanus) quâ ſacrificatum fuerat, ſex hoſtiarum ſanguine delibuta: qui hodie vividus & recenti ſimilis hoſtiæque poſt quatuor & ultrà ſæcula incorruptæ adhuc manent, eâque, quâ decet religione in Darocenſi urbe aſſervantur (*Miſterio de los corporales de Daroca* apud nos audit): cuius mentionem ſub Iacobi Regis Aragoniæ primi huius nominis tempus patrati, omnes Aragonenſium, immo Hiſpanarum huius ſæculi rerum, hiſtorici conſtanter habuere [t]; ſpecialemque commentarium Gaſpar Michael de las Cuevas, eiuſdem Eccleſiæ Darocenſis canonicus, è monumentis his duobus veteris illius ævi deſutum anno MDXXXIX. Compluti edidit.

[t] Martin de Viciana *Hiſtor. de Valencia.* Petr. Ant. Beuter. in *Hiſtor. Hiſpaniæ*, Pe. de Medina *Grandezas de Eſpaña*, Mariana lib. 13. c. 1. Lanuza *Hiſt. Eccleſ. de Aragon.* tom. 1. lib. 2. cap. 27.

18. Darocenſis viri quem diximus memoria ſuggerit nobis Darocenſis alterius notitiam exhibere hìc, FRANCISCI XIMENII nomine, ex eadem urbe presbyteri: qui anno huius ſæculi quinquageſimo vixiſſe dicitur, ac *Hiſtoriam reſtaurationis Hiſpaniæ* ſcriptam (quâ autem linguâ, Latinâve an Lemoſinâ, non dicitur), reliquiſſe. Hunc verò auctorem, ſi quis fuit, ineditum hactenus, Valentinorum Scriptorum nullus quod ſciam hucuſque laudavit. Unus etenim

(1) Mirum quam ieiune de Sancti Antonii Patavini ſcriptis Lucas Wadingus in *Scriptor. Ord. Min.* Romæ MDCL. & Ioannes à Sancto Antonio *Biblioth. univerſ. Franciſc.* Matriti MDCCXXXII. egerint. Nihil apud utrumque hunc Scriptorem legas, niſi: *Scripſit Quæſtiones Quodlibetales Venetiis MCCCCXCIII. in folio editas.*

nim Franciſcus Boil Sardus S. Theol. magiſter, ex inſtituto Mercenariorum, Regiuſque Philippi IV. eccleſiaſtes in hiſtoria *Cameræ angelicæ Deiparæ Virginis del Puche regni Valentini* cap. 5. auctorem hunc laudat, atque eius fide Ioannes Tamaius Salazarius in Notulis ad *Aulum Halum.*

19. Miror tamen uni Boilio hunc Scriptorem cognitum, inviſum aliis omnibus: qui quidem repertæ campanâ quadam huius venerabilis S. Mariæ de Podio, ſive del Puig aut del Puche, iconis, recuperati Valentini regni cœpti tempore, multis meminere: quorum poſtremus Gaſpar Eſcolanus diligens patriæ ſuæ hiſtoricus, lib. 7. cap. 6. poſt Beuterum, Bernardinum Gomezium Miedem, Martinum Vicianam & alios, inventionem huiuſce imaginis narrat; nihil autem de campanæ illius olim Gothicis literis ſcripto elogio, ubi adventûs in Hiſpaniam Deiparæ Mariæ ſanctorumque trium Apoſtolorum Petri, Pauli & Iacobi mentio diſerta legeretur, adiungit, vel ex traditione illius gentis ad poſteros propagatum; nedum ut auctorem rei laudet hunc Ximenium inventioni æqualem: quod referre is dicitur apud Boilium Tamaiumque. Nempe, ut ultimi huius utar verbis, refert Ximenius prædictus ſe inventioni huius ſacræ imaginis interfuiſſe, & tintinnabulum ſub cuius cavo effigies delituerat virginea conſpexiſſe, in eoque foris expreſſas Virginis & SS. Apoſtolorum, Petri, Pauli, & Iacobi fuſiles iconas demiratum fuiſſe & in circulo ſeu limbo nolæ has ſigillatim Gothicis characteribus literas perlegiſſe. *S. Maria ora pro nobis. Imago tua ſit nobis tutrix, quæ fuit ab angelis in lapide ſepulcri tui dedolata, & ab eis adſportata, ac Apoſtolorum adventu decorata. Servi tui te colimus. Abige fulgura, tonitrua ſonitu campanæ quam fecimus erâ DCLX.* Quæ iudicio meo, maiori teſtimonio probari æquum eſſet, quàm hoc eſt latentis etiam nunc & unica unius laudatoris fide probati Scriptoris (1).

20. Ingens huic ſæculo & Hiſpaniæ noſtræ cùm dignitatis ac rerum pace belloque geſtarum, tum doctrinæ multiplicis nomine, RODERICUS SIMONIS, vulgò XIMENEZ, Archiepiſcopus Toletanus, ornamentum præſtitit. Origo ei regnum Navarræ, familia nobiliſſima ſive *de Rada*, ſive *Tiſon*: quæ utraque ex paterno & materno potuit genere ad eum pertinere. Nam avi ſui D. Petri Tiſon meminit ipſe in charta donationis abbati & monaſterio S. Mariæ *de Fitero* regni Navarræ erâ MCCLII. hoc eſt anno MCCXIV. factæ [u]: qui famâ clarus fuit duodecimo ſæculo Aragonenſium procer ex eorum numero qui *Ricos hombres* vulgò audiebant [x]. *De Rada* verò Navarræorum ſtirpe Rodericum progenitum apud veterum conquiſitores monumentorum non obſcura fama eſt [y]. Stephanus certè Garibaius rerum Navarræ haud parum gnarus Rodericum Ximenez de Navarra, nec aliter, vocat [z].

21. Pariſiis literas didicit, quarum quidem & morum gravitatis nomine ætatis iuſtæ factus, eò gratiæ apud Regem ſuum pervenit, ut privatus etiam auſpex fieret pacis Alphonſum inter Caſtellæ, Sanciumque Navarræ Reges initæ. Quod recens meritum viam munivit, ut in Martini Toletani præſulis anno MCCVIII. è vivis erepti locum ipſe ad hanc totius Hiſpaniæ ampliſſimam dignitatem aſſumeretur. Quam quidem tot egregiis factis, tot pietatis, prudentiæ, fortitudinis, misericordiæ geſtis decoravit: ut nunquam non Rodericum in omnibus, quæ ſive ſacrorum apud nos principis, ſive Saracenorum perpetui hoſtis munera reſpiciebant, illius temporis hiſtoriæ loquantur. Poſt biennium auctor Alphonſo Regi VIII. fuit [a] Palentiæ veteris Caſtellæ (*urbe*) academiam inſtituendi, quæ poſt aliquot annos in eam, quæ Salmanticæ totius orbis celeberrima nunc audit, tranſlata fuit. Nec diu pòſt Romam ad Innocentium III. amandatus, Cruce-ſignatis omnibus qui bellum Hiſpanienſe adverſus Mauros excidium genti minitantes ſequerentur, veniam pecca- to-

[u] Adducit eam Hieronymus Higuera *Hiſt. Tolet.* MS. lib. 20. cap. 5.

[x] Meminit ipſe Rodericus, ut monet Surita lib. 1. *Annal. Arag.* cap. 53.

[y] Ex fide Franciſci Rades de Andrada idem Higuera ibidem docet.

[z] Lib. 13. *Comp. hiſt.* cap. 4.

[a] Mariana lib. 11. cap. 22.

(1) De huius campanæ inventione & circum ipſam epigraphe; necnon de lapideo Beatiſſimæ Virginis Mariæ, quod eâdem contegebatur, ſimulacro, late Fr. Franciſcus Martinez è Sacro Mercenariorum Inſtituto, in vernacula hiſtoria *De la Imagen ſagrada de la Virgen Santiſſima del Puig*, edita Valentiæ 1760. 4. cuius narrationis fidei nihil profecto detractum vellem; de aureo tamen numiſmate, cuius icon pag. 61. viſitur, in eius facti confirmationem adducto, quaſi hac occaſione à Iacobo primo Aragoniæ Rege percuſſum fuerit: eſt quod Lectores admoneam, non eius Iacobi, nec alterius ex Aragoniæ Regibus eſſe, neque ullo modo ad nos pertinere; cum manifeſtiſſime recens numus Venetus ſit ex iis quos vulgus *Zecchinos* vocat, atque ita inſcriptus: SIT. T. XPE. DAT. Q. TV. REGIS. ISTE. DVCA. ſive: *Sit tibi Chriſte datus quem tu regis iſte ducatus*, nimirum in antica, in qua Beatiſſima Virgo Maria circumdata ſtellis conſpicitur; in poſtica vero: S. M. VENET. id eſt: *Sanctus Marcus Venet.* & Ducis ſub quo cuſus fuit nomen, cui genuflexo Sanctus Evangeliſta ſtans vexillum id eſt Reipublicæ gubernacula committit. Plurimos eiuſdem omnino typi & commatis vidi, binoſque poſſideo atque ad manum habeo, in quibus IOANNIS CORNELII, & FRA. FOSCARINI Venetorum Ducum nomina leguntur: ut nullus de hoc ſuperſit dubitandi locus.

torum obtinuit ; atque in Italia & Gallia ingentem numerum ad ſacram iſtam expeditionem excitavit [b]. Interfuit ipſe in comitatu eiuſdem Alphonſi Regis prœlio omnium, quæ apud nos toto captivitatis tempore commiſſa ſunt , celeberrimo ad Navas Toloſæ Bæticæ anno duodecimo ſæculi profligato : de quo ſcriptam ad Innocentium epiſtolam [c] rei feliciſſimè geſtæ nuntiam conſulere non pigebit.

22. Elapſo triennio Romam rediit vocatus cum aliis totius Chriſtiani orbis Epiſcopis ad Lateranenſe Concilium IV. ſub eodem Pontifice Innocentio celebratum : in quo , ſi vera nobis proferuntur ex ſchedis Eccleſiæ Toletanæ , à Garſia de Loaiſa [d] *De facultate Pontificis latinè concionatus eſt. Sed quia ex diverſis mundi provinciis tam clerici quam laici convenerant , ut omnibus ſatisfaceret , rationes , & teſtimonia latino ſermone prolata , laicis , & maternis linguis ſingulis exponebat , Romanis videlicet , Theutonicis , Francis , Anglis , Navarris , & Hiſpanis. Huiuſmodi autem prædicationis expoſitio* (ſubiungit auctor) *valdè placuit , utpote quæ admirationem omnibus propter concionatoris acumen & ingenii ſubtilitatem attulit ; cùm ab Apoſtolorum tempore auditum non ſit aut ſcriptum reperiatur quemquam ad populum eandem concionem habuiſſe tot ac tam diverſis linguis cuncta exponendo.* Quæ quidem verba, ni fallimur, antiquitatis percuſſa videntur notâ. Sed quod ſequitur de obtento ibi ſuperioritatis adverſus ceteros omnes Hiſpaniarum Archiepiſcopos privilegio , ex Honorii Tertii qui Innocentio ſucceſſit literis [e] ad Rodericum Toletanum & antiſtitem Bracarenſem datis , unde pendere adhuc tempore illo cauſam liquet , falſi convincitur [f].

23. In patriam reverſus , regia caſtra, quandocumque bellum Dei hoſtibus inferretur omnium primus (moribus id honeſtum & ſanctum exiſtimabatur) ſecutus fuit [g]. Sub Ferdinando III. Rege ſancto nihil abſque eo magnæ rei geſtum invenire ſe Ioannes Mariana ait lib. 12. cap. 12. In urbe Toleto templum maximum antiquo disiecto ædificare cœpit [h] : quod urbis nobiliſſimæ decus & ornamentum vel hodie præcipuum eſt. Poſt emenſum verò longum vivendi ac de omni poſteritate benè merendi ſpatium, anno ſæculi quadrageſimo quinto Lugdunum Galliarum ad Concilium profectus , quod eò convocaverat Innocentius IV. præcipuè adverſus Friderici Imperatoris II. contumaciam , è conventu iſto breviter abſoluto dimiſſus, dum ſecundo Rhodano patriam verſus navigaret , ſeu maris iam potitus , vitæ curſum abſolvit [i]. Cadaver eius ad nos delatum Hortenſes monachi Ciſtercienſis ordinis in Caſtellæ & Aragoniæ regnorum confinio poſiti , honorificentiſſimo ſepulcro tumulavere : quod hodie incorruptum , poſt quatuor , & ampliùs , ſæcula , veſtibus etiam illibatis , magna cum ſanctitatis , miraculorum argumentis quampluribus ſuſtentatæ , famâ , in præcipua veneratione eſt.

24. Viri maximi hiſtoriam exhibet eò venientibus hoc epitaphium lapidi inſculptum [k]:

Angelicis manibus ad ſidera tollitur iſte
Cæli nominibus ſociandus, laus tibi Chriſte.
Continet hæc foſſa Roderici corpus & oſſa,
De cuius morte ſoli bene contigit Hortæ.
Præſulum (erat) gemma , totius gloria gentis,
Lux , decus Hiſpaniæ , verus fons , arca ſophiæ;
Et pius , & mitis , cunctis uberrima vitis
Exſtitit alumnis, caruit ſua vita calumnîs
Mater Navarra , nutrix Caſtella , Toletum
Sedes , Pariſius ſtudium , mors Rhodanus, Horta
Mauſeolum , cælum requies , nomen Rodericus.
Bis quater adde fuit, erit conſtructio plana.
Anno Domini MCCXLVII. obiit Archiep. Toletanus quarto Idus Iunii (1).

25. Unde emanavit aliorum opinio deceſſiſſe eum hoc anno MCCXLVII. non, uti ſuprà diximus , & ex habiti Lugdunenſis Concilii tempore colligitur , XLV. Roderici elogia quærenda ſunt apud noſtros hiſtoricos [l].

26. Venimus iam ad monumenta literarum ab eo relicta , quorum pars aliqua adhuc inedita eſt , ſcilicet:

Breviarium Eccleſiæ catholicæ compilatum à Roderico Toletanæ Eccleſiæ ſacerdote. Hic libri titulus , cuius initium eſt : *De opere primi diei. Rerum principium creavit Deus in principio , dans rebus principium , quod eſt à principio ſine principio* &c. Continetur hoc opus quodam ſatis grandi volumine , quod fuit Collegii S. Ildephonſi Complutenſis , novem diviſum partibus ; & propriè eſt *Hiſtoria veteris & novi Teſtamen-*

[b] Mariana lib. 11. cap. 23.

[c] Exſtat apud Marianam ibidem cap. 25.

[d] In Notis ad decretum Gundemari pag. 288. in editione *Concil. Hiſpaniæ*, & Concilior. editionis noviſſimæ tom. 2. par. 1. pag. 235. Garibay lib. 13. cap. 4.

[e] In edit. Concil. ultima Pariſ. tom. 2. par. 1. col. 244. & 245.

[f] Monent Mariana lib. 12. c. 4. Surita lib. 2. *Annal.* cap. 67.

[g] Mariana lib. 12. cap. 11. & 12.

[h] Mariana lib. 12. cap. 12.

[i] Mariana lib. 13. cap. 5. Garibay lib. 13. c. 4. qui tamen ... obiiſſe in Hortenſi monaſterio. Ægidius Gonzalez Davila ubi proximè laudandus. Balthaſſar Porreño *Vida de ſanta Librada*. Eſcolanus *Hiſt. de Valencia* 1 par. lib. 2. cap. 3.

[k] Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Eccleſ. Seguntinæ* 1. volum. *Theatri Eccleſ. Hiſpaniarum* pag. 158.

[l] Garibay lib. 13. *Comp.* ... cap. 4. Mariana lib. 13. cap. 5.

(1) Exſtat longius aliud Roderici epitaphium , ſeu potius elogium rhythmicum à Ricardo Hortenſis cœnobii Monacho conſcriptum , in Sylloge Privilegiorum Ambroſii Moralii Regiæ nunc Bibliothecæ Matritenſis , *pag. CXCI.* Vulgavit illud D. Joſephus Rodriguezius de Caſtro , *Biblioth. Hiſp. T. II. pag.* 521. cum aliis bene multis ad Rodericum pertinentibus.

menti, uſque ad Aſcenſionem Dominicam & Apoſtolorum diviſionem, qualis Petri Comeſtoris *Scholaſtica hiſtoria* eſt. Hæc autem Roderici noſtri prolixior aliquantò: quam præcedit prologus etiam prolixus. Opus eſt hiſtoricum, theologicum, & philoſophicum, ſanè doctum & eruditum, nec planè inelegans, ſi captum illius temporis conſideremus; quandoque tamen ſubobſcurum adeo, ut ſæpè acumen legentium eludat. Scriptum fuiſſe poſtquam auctor *hiſtoriæ Arabum* incumberet, ex his verbis eius, dum de Hiſmael & Agare agit, liquere credimus: *Sed de his, & de genere Hiſmael, ſi Dominus dederit, in alio volumine propoſui proſequi, & genealogiam, & facta ſuorum.*

27. De omnibus his certiores facti ſumus literis D. Ioannis Lucæ Corteſii civis noſtri eruditiſſimi, ac iudicii ad unguem facti, in curia noſtra Matritenſi litium iudicandarum olim Duodecimviri, nunc Indiarum ſenatûs patris, penes quem liber eſt. De alio autem operis huius exemplo in Regia Eſcurialenſi bibliotheca ſervato, Laurentii Cocci Umbri, qui apud nos diu vixit, conquirendis & examinandis monumentorum reconditiorum arcanis intentus diemque ſuum obiit, quædam nota in ſchedis eius à me reperta aurem vellit. De Roderico enim ait: *Scripſit aliud opus huius tituli*, Hiſtoria catholica, in qua figuræ utriuſque Teſtamenti conferuntur: *ut legitur in catalogo Regiæ bibliothecæ D. Laurentii in Eſcuriali confecto anno MDLXXVI. Tit.* Hiſtorici MSS. Latini *in folio, ſcriptione veteri, numero* 123. *in quo, loculo ſive numero* 123. *comprehenduntur libri ſeu codices quinquaginta quatuor.* Hucuſque nota Cocci (1).

28. Sed quæ lucem viderunt, & viri famam ſuſtinent, ſequentia ſunt:

I. *Rerum in Hiſpania geſtarum Chronicon*, quomodo editiones præferunt, ſive, ut nos exiſtimamus *Hiſtoria Gothica*. Hoc enim, nec alio appellat nomine auctor in *hiſtoriæ Arabum* capp. 32. & ultimo. Nec alio titulo inſigniuntur veteres quique codices. Hæc primùm ſubiecta prelo fuit Granatæ anno MDXLV. in folio & quidem Xanti Nebriſſenſis Antonii filii operâ, valdè tamen vitiata: adeò ut Ioanni Vaſæo hanc eandem Spartam ornaturo, ut ipſe conqueritur [m], paſſim ſiſtendum aut aberrandum fuerit, niſi in codicem non paulò emendatiorem huius hiſtoriæ ab Henrico Cardinali Portugalliæ ſibi communicatum incidiſſet: unde ait innumeros locos in codice ſuo ſe reſtituiſſe, ac propemodum videri ſibi ſuæ eum integritati reddidiſſe. Prodiit deinde auctior & correctior in ſyſtemate auctorum *Hiſpaniæ illuſtratæ* [n] Andreæ Schoti clariſſimi viri, de Hiſpaniaque optimè meriti induſtriâ. Habemus nos huius hiſtoriæ varias lectiones è duobus codicibus MSS. altero ſanctæ Eccleſiæ Toletanæ, & altero monaſterii S. Ioannis Regum eiuſdem urbis, cum quibus anno MDLXVI. editam hiſtoriam contulere Ioannes Lopez de Leon, & Franciſcus de Mendoza, Petri filius, qui, ut ibidem annotatur, in Goletam arcem Tunetani portus quo die ductu & auſpiciis Caroli V. Imperatoris capta fuit, primus irrupit (2).

[m] *Chronici Hiſp.* cap. 4. & 6.

[n] Volum. 2. & pag. 25.

29. Liber hic noſter in eiuſdem Laurentii Cocci, non ita pridem laudati, mancipio fuit, à quo notatum invenio, codicem de quo dictum eſt Eccleſiæ Toletanæ his numeris 29. 25. ſignatum eſſe: quo adiutus ipſe Rodericianam hanc hiſtoriam edere cogitabat. Neque hanc notitiam rerum antiquarum, veterumque librorum amore captis celare debui. Exſtare autem MS. huius hiſtoriæ codicem auctoris olim proprium, eiuſque notationibus ad oram ſcriptis illuſtratum in cœnobio S. Mariæ Hortenſis, in quo Rodericus iacet, docuit nos in ſchedis ſuis Alphonſus Ciaconius. Ex quo, vel ſimili alio emaculato exemplo, *Hiſpanicam* verſionem huius hiſtoriæ factam fuiſſe ait, quæ edita fuit. Exemplum quoque bene antiquum Matriti ſervat Marchio Mondexarenſis, in quo eſt & *hiſtoria Romanorum* de qua infrà; aliudque non minoris antiquitatis D. Ioannes Lucas Corteſius, quod libris tantùm, non capitibus conſtat. In quo libro MS. rariſſimum, valdeque notatu dignum eſt, nuncupationem Ferdinando III. Caſtellæ ac Legionis Regi factam legi cum titulo etiam Luſitaniæ Regis ita ſcilicet: *Regi Caſtellæ & Toleti & Legionis, & Galliciæ, Cordubæ, Murciæ, Luſitaniæ, & Gienii* (3).

30. Nuncupavit Rodericus Chronicon ſuum Ferdinando (B. Ferdinandum iam lætabundus Chriſtianus orbis appellat) Regi Caſtellæ, Toleti, Legionis, & Galleciæ, Cordubæ, atque Murciæ. Unde col-

(1) Servatur hodieque in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi codex à Laurentio Cocco indicatus, *Lit. X. Plut.* 1. *n.* 10. totidemque verbis atque à Ioanne Luca Corteſio inſcriptus. Late eum deſcribit D. Rodriguezius de Caſtro *Biblioth. Hiſp. T. II. à pag.* 522. *ad* 527.

(2) Conceſſit autographa hæc Ioannis Lopezii & Franciſci Mendozæ collatio cum duobus Toletanis Codicibus in Regiam Bibliothecam Matritenſem: quæ & ad manum nobis cum hæc ſcribimus eſt.

(3) Exſtat eadem nuncupatio in prælaudato I. Lo-

colligere datur ſcriptionis tempus fuiſſe poſt captam Cordubam, anno ſcilicet MCCXXXVI. immo & Murciæ Regem in fidem receptum anno MCCXLI. & ante recuperatam anno MCCXLVIII. Hiſpalim urbem, cuius in titulo iſto non meminit. Immo in fine operis abſolviſſe id anno Incarnationis Domini MCCXLIII. liquidè admonet (1). In epiſtola nuncupatoria, quâ Regem alloquitur ſeſeque hoc opus iuſſu eius aggreſſum refert, notandum eſt *Dionis gothicæ hiſtoriæ*, ut ait, Scriptoris quo inter alios uſum ſe inquit nomen. Addendus nempe hic eſt Voſſianis hiſtoricis Græcis, ignoratus aliis præterquam Iornandi, qui *De rebus Gothicis* libro Dionem laudat, *qui Hiſtorias Gothorum* annaleſque *Græco ſtilo compoſuit*. Quo quidem ſæpè idem Iornandes utitur, fortè iam non alibi quàm in huius hoc opere, cùm hiſtoriam noſter Rodericus ſuam ſcribebat, quodammodo ſuperſtite. Iterum enim Iornandes recordatur Dionis, præcipuè his verbis [o]: *Dio hiſtoricus, & antiquitatum diligentiſſimus indagator, qui operi ſuo* Gethica *titulum dedit*; & ſæpè alias.

31. Sed Rodericus laudat quoque alios per quos profecerat in originibus depromendis Gothorum, nempe lib. 1. cap. 9. Abavii deſcriptoris eius gentis egregii (hic eſt Ablavius Gothus) & *Ioſephi Annalium relatoris veriſſimi, qui veritatis regulam, & cauſarum origines retraxit fideliter:* quæ quidem vix eſt ut ad Ioſephum Hebræum *hiſtoriæ Iudaicæ* Scriptorem referri poſſint. Quid enim illi cum gente Gothica, ut Rodericus Gothorum originem, quam ex Ablavio profert probatque omiſſam apud Ioſephum uti & apud Iſidorum Hiſpalenſem, veluti incuſet? Sed ad Ioſephum quod attinet, eatenus incuſatur apud Iornandem per quem & Ablavii multa mentio fit in *Gethicorum* libro; & apud Recentiores [p]: ex quo Iornandis opere omnia ferè ſunt, quæ Rodericus de Gothorum origine toto libro 1. & initio ſecundi uſque ad ſextum ſcribit. Conſequuntur in editionibus hiſtoriæ huius peculiares aliæ illarum gentium; quæ in Hiſpaniis præter Gothos dominatæ ſunt:

32. II. *Oſtro-Gothorum*, quæ cum altera *De rebus Hiſpaniæ* Francofurtenſibus typis edita fuit anno MDLXXIX. in folio.

33. III. *Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum, & Silingorum.*

34. IV. *Arabum.*

35. V. *Romanorum.* Omnes hæ ſimul editæ ſunt cum *hiſtoria Gothica* in corpore *Hiſpaniæ illuſtratæ* auctorum volum. 2. Sed Arabum illam correctiorem edidit Iacobus Golius unà cum Elmacini *hiſtoria Saracenica*, laudans operam in utraque à Thoma Erpenio, viro de Arabica doctrina optimè merito, collocatam. Prodiit Lugd. Batav. anno MDCXXV. in folio. Ambroſius tamen Morales noſter lib. 11. cap. 13. Roderico abnegat barbararum gentium hanc hiſtoriam ac potiùs credit alicuius eſſe Iſidoro antiquioris, à quo ille deſumſerit ea, quæ ferè iiſdem verbis apud Iſidorum in eiuſdem tituli hiſtoriis, & hunc auctorem qualis ille ſit, narrata legimus. Sed huius ſui iudicii non ullum argumentum profert. Id enim nullum eſt quo utitur; cùm potuerit Rodericus ex Iſidoro quædam, ut & facit in Gothica hiſtoria mutuare; mutuavitque ex Iornandis *Gethicorum* libro ea quæ diximus.

36. Ioannes quoque Vaſæus videtur & hanc Severo cuidam tribuiſſe; conveniunt quippe quæ ex Severo is paſſim refert, cum hac hiſtoria [q]. Quem Severum, ſive de Sulpicio ſive Aquilio Morales intelligit, falſum in eo Vaſæum pertendens; antiquiores enim his quæ hìc narrantur duo illi Sulpicius Severus & Aquilius Severus, ſæculo & ampliùs fuere. In eadem hac re dubium ſeſe oſtendit Andreas Schotus [r]. Codex ille meus MS. qui continet varias lectiones è duobus codicibus vetuſtis MSS. poſt *Hiſpanam hiſtoriam* integram, has alias habet minores hoc ordine: *Hiſtoria Romanorum, Hiſtoria Hunnorum, Wandalorum* &c. *Hiſtoria Oſtro-Gothorum, Hiſtoria Arabum. Hiſtoria Romanorum* habet prologum iam editum qui incipit: *Quia direptiones*

[o] Pag. 601.

[p] Voſſium *De hiſt. latinis* lib. 3. par. 2. *De hiſt. incertæ ætatis.*

[q] Vide Vaſæum ad ann. CDXX. & hiſtoriæ caput 12.

[r] In Notis ad hiſtoriam Roderici pag. 159. tomi 1. *Hiſp. illuſtr.*

pezii, & F. Mendozæ codice variarum lectionum *fol. LXI.* nimirum: *Sereniſſimo & invicto, & ſemper Auguſto Domino ſuo Fernando Dei gratia Regi Caſtellæ, Toleti, Legionis, & Galleciæ, Cordubæ, Murciæ,* LUSITANIÆ, *& Giennii, Rodericus indignus cathedræ Toletanæ Sacerdos hoc opuſculum & Regi Regum perpetuo adhærere.* Crediderim vero τὸ LUSITANIÆ, pro BASTITANIÆ poſitum; & poſtrema hac voce *Bazam* urbem, BASTI, ciuſque tractum BASTETANIAM, olim appellatam, ſignificari: atque hoc magis quod inter urbes *Murciam* & *Giennium* collocata ſit.

(1) In Eſcurialenſi optimæ notæ codice ſæculi XIV. *Lit. Q. Plut. II. n.* 19. legitur in eius Chronici fine: *Hoc opuſculum ut ſcivi & potui conſummavi anno Incarnationis Domini MCCXLIII. Era MCCLXXXI. anno XXXVI. regni Fernandi.* 5. *feria pridie Calendas Aprilis: anno Pontificatus noſtri XXXIII. Sede Apoſtolica adhuc vacante anno uno. menſibus VIII. diebus X. Gregorio Papa IX. viam univerſæ carnis ingreſſo.* Conſonant bini eiuſdem Bibliothecæ codices nimirum *Lit. Y. Plut. I. n.* 12. & *Lit. l. Plut. III. n.* 1. quorum poſtremus ſcriptus dicitur à Ioanne de Villalon anno MCCCLXXXVI. *quo anno & prima eiuſdem die accidit eclipſis Solis.*

nes Herculis &c. unde clariſſimè apparet hanc , & quæ ſequuntur omnes hiſtorias eiuſdem auctoris eſſe , qui *De rebus Hiſpaniæ* ſcripſerat ; atque his aliarum nationum, quæ in Hiſpania dominatæ olim ſunt quarumque res ibi geſtas veluti per tranſennam literis conſignaverat , origines pro complemento rei adiungere voluit. Nonne hæc eius verba cum auctorem eundem omnium eſſe , tum eo ordine , quem aſſignavimus, collocandas quatuor has hiſtoriolas planè convincunt? *Quia direptiones Herculis , quas gens miſera pertulit Heſperorum in ſuperioribus capitulis declaravi , qui* [s] *Romani , qui Wandali , & Suevi , Alani , & Silingi , & Arabes Mahometi ; & qualiter Hiſpanias invaſerunt ; & quæ ei multiplicata ſupplicia addiderunt , proſequi dignum duxi.* Oſtro-Gothorum hiſtoriæ non hìc meminit; eo quòd Oſtro-Gothi Hiſpanias non vexaverint , in Italia tantùm & alibi dominantes : uti nec eorum recordatus fuit Rodericus noſter in fine epiſtolæ ad Ferdinandum Regem hiſtoriæ *De Hiſpaniæ rebus* nuncupatoriæ quæ mirè cum his prologi huius conſonat.

[s] Ita, non *quæ* (in codd. Tolet. MSS.)

37. Subiungit à Romanis exorſurus: *Romani quippe* &c. *quorum Reges ſucceſſionibus proſecutus uſque ad eos , qui Hiſpaniæ calamitatibus* (fortè *calamitates*) *adiecerunt , genealogiæ eulogia ſupputavi : ut diſcat Hiſpania (quæ Dei miſericordiam perfunctoriè vix attendit) à tot tempeſtatibus iam reſpirans , quantum debeat divinæ gratiæ inclinari.* Sanè videtur hæc pars defuiſſe *Hiſpanæ hiſtoriæ*. Rodericus enim ſi propoſitum habuit res in Hiſpania quocumque tempore geſtas deſcribendi , Romanorum in ea imperium , bellaque inter Hiſpanos & Romanos tamdiu tamque acriter continuata omittere vix debuit. Aut ſi *Gothicam* , uti appellat , *hiſtoriam* tantùm , hoc eſt Gothorum in Hiſpania res geſtas , ſtilo comprehendere in animo habuit (quod ſanè videtur ex eo quòd leviter memoratis Hiſpaniæ antiquiſſimis incolis, primis nempe libri primi capitibus, in octavo per ſaltum tranſit ad Gothorum origines inquirendas eorumque cum Romanis antequam ad nos venirent progreſſus , quos uſque ad caput ſextum ſecundi libri proſequitur) : certè is conſcius prætermiſſæ à ſe Hiſpanarum rerum tot annorum hiſtoriæ , peculiaribus his libellis ſupplere voluiſſe credendus eſt, quod ad Gothicam, quantumvis Hiſpanam hiſtoriam , haud pertinere noverat.

38. Ita eſt , nec differt ſtilus & mos utendi poetarum carminibus in deſignandis antiquitatibus , quod fecit Rodericus lib. 1. *De rebus Hiſpaniæ* per multa capita [t] , & auctor huius Romanorum hiſtoriolæ cap. 1. Interlucentque in hac Hiſpaniſmi , quos bene Rodericus , non verò antiquior alius , & , uti credebat Morales, ante Iſidorum florens committere potuit: ut , *in caſu diſcriminis adiuvarent* (*pro quo*) Hiſpani dicimus : *en caſo de peligro. Cum Æneа iterum iter fecit :* quaſi dicere volens : *prœlium inivit :* Hiſpani: *Llegar à jornada*. Et , *Campi victoriâ iam obtentâ :* Hiſpani *campo* pro exercitu dicimus. Frequentes ad hæc ſunt errores in digerendis Romanorum rebus , quales frequenter Rodericus in geographica re & in antiquis quibuſcumque committere ſolet. At hanc hiſtoriolam codex MS. ille , quem diximus D. Ioannem Lucam Corteſium penes ſe habere , *hiſtoriam Romanam de Regibus Latii* appellat (1).

[t] Nempe 2. 4. 5. 6. 9. 10. 12. 13.

39. Ponè conſequi hanc Romanorum, *Hiſtoria Oſtro-Gothorum , Hunnorum , & Wandalorum , & Suevorum , & Alanorum & Silingorum* debet : una quidem atque eadem barbararum omnium harum gentium. Quam ab Oſtro-Gothis exorſus fuit non quod pars fuiſſent rerum Hiſpaniæ Oſtro-Gothi ; ſed ne ignoraretur de gente Gothorum , quam illuſtratum ibat , quibuſnam Regibus geſtiſque rebus ubivis claruiſſent. Ad quos veniens ait ſe *in alio libro ſucceſſiones & acta Viſi-Gothorum* digeſſiſſe , *Gothicam hiſtoriam* ſignificans.

40. *Hiſtoria Hunnorum* à cap. 7. ſequitur , in cuius prologo indicat iterum ſe, nec alium , eſſe eorum quæ præceſſerunt auctorem. *Quia ſtilo flebili* (ait) *noſtræ gentis repetita excidia recitans , ad eorum tempora* &c. Et in fine , quòd *Gothorum originem , gloriam , & proceſſum in ſuperiore volumine* declaraverit. De *Gothica hiſtoria* intelligit , ubi latè de Gothis egerat non de *Oſtro-Gothorum* , aut alia ex his peculiaribus hiſtoriolis : uti & in cap. 7. *Hermanaricus* (inquit) *Rex Gothorum , qui (ut ſuperiùs retulimus) multarum gentium exſtiterat triumphator.* Quæ verba deſumta ſunt ex cap. 19. lib. 1. *Hiſtoriæ Gothorum* , in cuius libri 18. capite hæc de Hermanarico enuntiaverat. Similiter ait in eodem ſeptimo capite: *Poſt quod bellum* (Catalaunicum) *de quo in ſuperiore libro latiùs expreſſum eſt :* nempe cap. 8. libri 2. *Gothi-*

(1) Eſcurialenſis codex *Lit. c. Plut. IV. n.* 12. non longe à Roderici ævo exaratus *Romanorum Hiſtoriam* , ita inſcribit : *De priſcis Latii atque urbis Romanæ Regibus ; & deinde ad Iulii Cæſaris & Pompeii tempora ;* atque iiſdem fere verbis prælaudatus *Lit. Q. Plut. II. n.* 19.

thicæ hiſtoriæ ; nuſquam enim in puſillis iſtis gentium aliarum hiſtoriis huius belli mentio exſtat. Octavo etiam capite : *ſed eorum* (Hunnorum , Gothorum , Romanorum) *prœlia & proceſſus in ſuperiore volumine deſcripſi calamo latiore :* ſcilicet cap. 8. libri 2. ubi Rodericus iiſdem verbis utitur quibus noſter in deſcribendo ſecundo Thuriſmundi Gothorum Regis cum Attila pro Alanis prœlio [u].

[u] Attilæ Regis Hunnorum vitam ſcripſit Iuventius Cœlius Callanus Dalmata, quam exſtare MS. penes ſe ait Thomaſſinus in *Biblioth. Patav.* MS. pag. 127.

41. Caput nonum *De Wandalis* inſcribitur , ubi ait : *Wandalos autem Scythas fuiſſe ſuperioris libri auctoritas proteſtatur: Hiſtoriæ* nimirum *Gothicæ* cap. 9. lib. 1. cap. 12. Waliæ adverſus Alanos victoriam verbis narrat ex lib. 2. cap. 7. eiuſdem *Hiſtoriæ Gothicæ* deſumtis. Hic & facit mentionem tranſlatæ in Toletanam Carthaginenſis Eccleſiæ metropoliticæ dignitatis: quod innuere Toletanis rebus obnoxium auctorem videtur. Ibidem & Arabum & *Andaluziæ* appellationis meminit: quæ pertinere nequeunt ad auctorem S. Iſidoro ex ſuſpicione Moralis antiquiorem.

42. Cap. 17. quod *De hiſtoria Alanorum* audit , hiſtoriam Alanorum ſeſe ait ſuperiùs enarrâſſe ; & cap. 18. quod *De regno Suevorum* , horum originem *ſuperiore* ſe *opere* declarâſſe : quibus non quidem iam ad Gothicam , ſed ad ſuperiora huiuſmet infeſtatricum Hiſpaniæ gentium hiſtoriæ, ſive ad caput eius nonum reſpexiſſe auctorem credimus. Caput 20. totum ferè deſumtum fuit , aut eiuſdem telæ eſt cum poſteriore parte capitis noni libri ſecundi *De hiſtoria Gothorum* , ubi de diviſione Suevorum Gallæciæ Regum in duas factiones agitur.

43. Cuncta hæc manifeſtè indicant peculiaria iſta de nationum rebus commentaria , non ab alio quàm à Roderico , ut compleret Gothicæ hiſtoriæ veluti lacunas, ſuppleretque quæ in ea deſiderari poterant, elucubrata. De *Hiſtoria* enim *Arabum* adhuc manifeſtiùs conſtat ab auctore hoc eſſe , eodemque ceterarum , & *Hiſtoriæ Gothicæ* Scriptore. Prologus enim ait : *Quæ calamitatum acervus* (lego *acervis*) *Hiſpania diſpendia ſit perpeſſa , in ſuperioribus, ut licuit , explicavi. Nunc de excidiis Arabum* &c. Fatetur quoque ſeſe *Gothicæ hiſtoriæ* auctorem dum ad eam ſe refert huius cap. 32. & cap. ultimo.

44. Deſcriptæ huius Arabicæ tempus ex eodem prologo palam deducendum ad Rodericum quoque nos manuducit. Nam de Hiſpania ait , *iam à quingentis triginta duobus annis & ultrà* à gladiatorum , hoc eſt Saracenorum , gladio diſſecatam : qui numerus annorum adiunctus ſeptingenteſimo decimo quarto nati Redemptoris anno , quo Hiſpaniam invaſiſſe ab Africa Mauros vulgò magis exiſtimatur : annum elicit huius ſæculi quadrageſimum ſextum. Quod mirè convenit Roderici lucubrationum tempori , & emiſſæ ante triennium in vulgus *Gothicæ hiſtoriæ* , ut ſuprà diximus.

45. Retardat nos aliquantulum ſcrupulus , quòd ſcilicet , cetera omnia cùm aſſenſum urgeant , illud tamen non bene componi videatur cum feliciſſimis B. Ferdinandi temporibus & iuſtiſſimo imperio, his annis vigente , quod auctor in prologo *Romanorum hiſtoriæ* quaſi de convulſo aliquo & peſſimo regni ſtatu paratragœdiatur. *Sed (proh dolor!) nec præterita memoratur* (Hiſpania) *nec quæ accidere poterunt pertimeſcit. Principes etenim & potentes volitis & libitis involvuntur , & perturbato ordine rationis enervant iudicii veritatem , & procuratis iniuriis conſuetudines violentæ pro iuſtitia inducuntur ; & in partes iuſtitiæ advocati id iuſtum iudicant quod aures mulceat præſidentis ; & à ſummi iudicis intuitu alieni oculos ſuos in terram ſtatuunt declinare ; nec eſt qui pauperi condeſcendat , niſi familiari debitu inducatur. Sed utinam Altiſſimus videat , & permittat , & non Hiſpaniæ miſeræ , ſed facientibus imputetur ; & non luat univerſitas oppreſſorum , quod meretur iniquitas dominorum ; & ceſſit* (lege *ceſſet*) *indignatio maieſtatis compatiens clamoribus paupertatis, qui faucibus* (an *auribus ?*) *præſidentium ingeri non ſinuntur mediatorum rabie . . . .*

46. Et poſt brevem quandam lacunam: *Cùm enim ceteræ mundi provinciæ certis agariis ſeu pangariis* (*augariis* & *parangariis* emenda , iuxta titulos utriuſque codicis *De curſu publico , angariis , & parangariis* , & vulgarem poſtea horum nominum pro quibuſcumque tributis & oneribus acceptionem [x]) *deducantur , Hiſpania miſera incertis oppreſſionibus cruciatur* ; & quæ ſequuntur. Quæ quidem niſi ad quorundam procerum tyrannicas adverſus ſibi ſubditos vexationes , ſilentibus inter arma legibus , & oneratam ad immenſos belli ſumtus plebem tributis , reſpectum habuiſſe dicamus, rem non illius temporis , non illius Regis , ſignificare videntur. Lucas Tudenſis nonne huiuſmet temporis Scriptor omnino fidem his derogat, dum inter alia , *in tanta pace* (inquit) *regnum ſibi ſubditum rexit, ut maiores vel minores in aliorum res inſurgere non auderent.* Aliter enim vix potuit Rodericus , qui certiſſimè harum hiſtoriàrum auctor fuit , ita Regi carus , perpetuuſque eius in acie comes defectum iuſtitiæ

[x] Ut in Gloſſis Iſidori , Suida , & Matthæi Evangelio.

tiæ in publicis monumentis paulò poſt publicandis ſic acribus verbis taxare ac deteſtari. Niſi tragica hæc lamentatio alicuius ætate inferioris ſit appendix oræ libri adſcripta Rodericianum prologum pro lubidine continuare, & ad ſua tempora, infelicia forſan & turbida, qualia hìc deſcribuntur, accommodare volentis. Quod facinoris genus exemplis non deficitur; & plerique huiuſmodi inſultus ab ora in auctorum textum facti paſſim deprehenduntur.

47. Planè ex his hiſtoriarum monumentis, quantumvis plura minùs rectè in antiquis præſertim rebus ſenſerit Rodericus, utpote qui Singilim Bæticæ fluvium (*Xenil* hodie) *Silinguium* vocat, ac à Silingis mutuâſſe nomen aſſerit cap. 12. *Hiſt. Oſtro-Gothorum*, &c. Cæſarauguſtam urbem Carpetaniæ adſcribit eiuſdem cap. 19. paſſimque in Romanis rebus ab Romanæ hiſtoriæ idoneis Scriptoribus ſecedat: graviſſimus ante alios eſt, atque integer Hiſpanicarum rerum uſque ad ætatem ſuam Scriptor, omneſque adivit veſtutiorum ſe auctorum fontes: dignus equidem in quo maior aliqua & accuratior docti alicuius ac diligentis viri, cui cara eſſet antiquitas, collocaretur opera: computus annorum, qui ſæpè fallit obſervante Ambroſio Morali [y], quodque librariorum incuriæ Mariana adſcribit [z], adamuſſim veræ chronologiæ corrigeretur, in collationem vocato Roderici autographo, quem Hortæ in monaſterio Ciſtercienſium ſuprà laudato ſe vidiſſe idem Morales prodidit [a]; Vaticano item codice bene antiquo, pluſquam trecentorum annorum nî fallimur, quem Romæ vidimus hanc ampliſſimam bibliothecam excutientes, qui n. 2007. ſignatus eſt; & fuiſſe Cardinalis D. Bernardini Caravaxalii, ex quadam huic præfixa nota, ſcilicet *Chronica de Eſpaña Carabaxal*, non temerè ſuſpicamur.

48. Iornandis item hiſtoria *De rebus Gethicis* cum Roderici Gothicis libri primi & ſecundi collata invicem emendarentur. Cuius rei exemplum breviter dabimus. Rodericus ait lib. 2. cap. 8. Thuriſmundum Wiſi-Gothorum Regem, antequam à ſuis per dolum interimeretur, *una manu parvo ganipulo, quem tenebat, ſui ſanguinis ultorem* fuiſſe. Unde corrigendus eſt Iornandes, à quo profecit Rodericus, qui pro *ganipulo*, *ſcabellum* habet, parum aptum inſtrumentum, quo ut auctor iſte ait inſidiantes aliquos exſtinguere poſſet. Legerim ego *ſcalpellum*; idem etenim ferè ſonat *ganipulum* Roderici, quo vocabulo pauliſper ad vernaculam detorto, *ganivete* nimirum pro cultello ſeu gladiolo, iam duobus ab hinc ſæculis uſos fuiſſe maiores noſtros obſervavimus [b]. Scalpellum verò, quod reſtituendum Iornandi cenſemus, ferrum eſt exciſorium.

49. Expediret non minùs *Hiſtoriam Gothicam* aliaſque conferre cum earundem in vulgarem linguam facta, ut fama eſt, à Roderico ipſo tranſlatione: quæ, ſi alium non habet auctorem (1), eorum ſaltem quæ latina eius continet, continuationem à Roderici morte uſque ad Ferdinandi Sancti mortem ab aliquo factam fuiſſe oportet. Atque ea quidem lucem ſortita fuit anno, ut credimus, MCDXCV. Toleti. Manuſcriptam vidit hanc tranſlationem (quæ quidem plura habet, quæ in latina deſunt, omnia autem illa quibus latina conſtat habet: ut ſolent operum ſuorum interpretes paſſim ac liberè divagari à prototypo, & quælibet adiungere) Ioannes Pineda Hiſpalenſis Societatis Ieſu [c], membranaceo codice, qui Marchionis de Tarifa erat, quadringentis ſeptuaginta octo foliis deſcriptam.

50. Hunc codicem à laudato Marchione donatum fuiſſe monaſterio S. Hieronymi Hiſpalenſis urbis, quod Cartuſianis per errorem attribuit; indeque exemplum à ſe procuratum, D. Laurentius Ramirez de Prado in Notis ad Luitprandi Chronicon [d] ſcriptum reliquit. An id exemplum è ſupellectile Ramirezii libraria coemerit vir ſummus D. Petrus de Guzman, Caſtellæ ſenatûs præſes, Marchio de Montalegre ac de Quintana, Comes de Villa-umbroſa, penes quem quoddam eſſe aiunt, moneri cupimus. Planè in eo codice, ſimul cum omnibus his Roderici hiſtoriis Gothica, Barbarorum, & Arabum, aliud Anonymi opus, *Conquiſta de ultra mar*, ò *de la Tier-*

ra

(1) Rodericum Latinæ Gothorum hiſtoriæ à ſe conſcriptæ interpretem, ſive Hiſpanicæ quæ vulgo circumfertur verſionis (necnon *Romanorum*, *Gothorum*, & *Aſturicenſium Regum* hiſtoriarum) auctorem fuiſſe, videntur oſtendere verba è *Compendio Chronicorum Hiſpaniæ generalium* in Eſcurialenſi codice *Lit. X Plut. I. n.* 12: *La Coronica* (inquit) *de Eſpaña & de los Reyes que en ella ovo deſde los Reyes Godos faſta el Rey Don Rodrigo: & del Rey Don Rodrigo &c. La qual Coronica romançô el Arzobiſpo Don Rodrigo deſde los Godos faſta los fechos del Rey Don Rodrigo &c.* Et in eiuſdem Roderici prologo: *Por ende nos Don Rodrigo Arzobiſpo de Toledo movido á cumplir el mandamiento del eſclarecido Principe Rey & Señor, mi Señor Don Fernando de Caſtilla, propuſe Yo en el comienço de eſta obra por mi començada de compilar los mas fechos de Eſpaña &c.* De quo tamen dubitare videtur D. Rodriguez de Caſtro *in Roderico*, *Biblioth. Hiſp. T. II. pag.* 543. Videndus.

[y] Lib.16. cap. 30. & lib. 12. cap. 58.

[z] Lib.12. cap. 3.

[a] Lib.12. cap. 58.

[b] Vide Theſaur linguæ Caſtell. verbo *Ganivete*.

[c] Ut ipſe ait in *Memoriali de la Vida del ſanto Rey D. Fernando*.

[d] Pag. 590. in omiſſis.

ra Santa, nuncupatum, de quo paulò pòſt dicemus, deſcriptum legitur. Aſſervatur & in Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca, ut ex catalogo eius quem manu exaratum habemus conſtat. In quo codice annotatum ſcimus Ioannis Baptiſtæ Perezii Toletani canonici doctiſſimi [e] manu, hanc eſſe Roderici Hiſtoriæ interpretationem hiſpanam quæ ex ſtilo videtur eiuſdem temporis eſſe, quo ſcripta fuit latina. Interpretem verò plura è penu ſua addidiſſe, quæ magnam hiſtoricæ veritati, cùm in latina deſint, lucem afferunt. Quare libro eximiam utilitatis laudem conſignat Perezius, magni iudicii, & inſignis eruditionis nomine vir clariſſimus (1).

[e] *Eſta es la Hiſtoria de D. Rodrigo Arzobiſpo de Toledo, y es en Romance, y ſegun ſu manera y eſtilo debiera de ſer de aquel tiempo; y en traſladar añadió muchas coſas el traſladador de ſuyo, y dan gran luz á la verdad de la hiſtoria, que no eſtan en la Latina. Y aſſi eſte libro es de muchiſſima eſtimacion.* Hæc Perezius, uti ex ſchedis Laurentii Cocci, qui deſcripſit, conſtat.

51. Nec parum attinet ſcire viſam olim à D. Thoma Tamaio de Vargas regio Philippi IV. chronographo interpretationem hanc è Latino vernaculam, in cuius veſtibulo hæc habentur: *traſladóla* (æquivocum hoc nomen eſt inter nos, haud minùs ad interpretationis quàm ad deſcriptionis operam referri pronum) *por mandado del Duque de Alva, Marques de Coria, Joan de Canal clerigo en Tale arrabal de la villa de Salvatierra de Tormes.* Hoc eſt: *Tranſtulit*, ſive malis, *deſcripſit*, *iuſſu Ducis de Alva, Marchionis de Coria, Ioannes Canal presbyter in Tale ſuburbio oppidi Salvatiera ad fluvium Tormes.* Cui Ioanni deferendam iccircò eſſe tranſlationis laudem nullus credo. Tranſlator enim fidum interpretem, non paraphraſten, ſeu potiùs ſic locupletem amplificatorem, qualis hic eſt agere debuit. Planè haud hic eſt Gaufridus Toletanus archidiaconus, qui Roderici hiſtoriæ *De Hiſpaniæ rebus* continuationem, eorum quæ ſub Alphonſo X. Ferdinandi filio, contigerunt, adieciſſe dicitur: de quo nos alibi. Abſolvam de hiſtoria hac, ſi dixero, epitomen eius quandam incerti auctoris in membranis ducentorum annorum exſtitiſſe inter Antonii Auguſtini Tarraconenſis præſulis libros MSS. in catalogo eius me legere. Ad alia eius pergimus (2).

52. VI. *Relationem* Hiſpanâ linguâ ſcriptam *victoriæ, quam à Saracenis ad Navas Toloſæ in Bætica Alphonſus Rex VIII. Caſtellæ anno huius ſæculi duodecimo reportavit.* Quam cum latinè deſcripſiſſet pluribus octavi libri capitulis, vernaculam nihilominus relinquere voluiſſe dicitur. Atque eam inſeruit *Annalibus* ſuis *urbis & regni Giennenſis* [f] Martinus Ximena Iuratus, deſumtam è pergameno libro ſodalitatis ſanctæ Crucis oppidi de *Bilches*: quæ quidem ſodalitas conſtanter iactare ſolet, & quòd penes eam ſit ipſum id crucis ſignum quod Rodericus præſul præ ſe in eo prœlio ferebat; & quod memoratam *Relationem* à deceſſoribus eorum acceptam quatuor iam ſæculis & ultrà poſſederint: quod & annotatum habemus à Ioſepho Moreto Ieſuita, eximio huius ævi hiſtorico [g].

[f] Pag. 26. & ſequentibus.

[g] *Inveſtigaciones del reyno de Navarra* lib. 3. cap. 9.

53. VII. Tractatum quoque *De primatia Eccleſiæ Toletanæ* circumferri eius nomine auctor eſt Ioannes Mariana lib. 12. cap. 4.

54. Fruſtrà autem ſunt [h] qui eidem Archiepiſcopo vulgaris linguæ hiſtoriam *De Ferdinandi Regis geſtis rebus* attribuunt; cùm ea ferè deſcripta ſit ex hiſtoria quam appellant *Generali*, Alphonſi eius filii iuſſu & auſpiciis formata: de quo nos monuit qui eiuſdem Ferdinandi adornare hiſtoriam pergit, dum hæc ſcribimus, D. Ioannes

[h] D. Ioſephus Pellizerius in *Memor. de la calidad, y ſervicios de Don Fernando de los Rios* fol. 3[illegible]. n. 11. in margine.

(1) Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi Roderici Toletani Hiſtoriarum codex alter membranaceus elegantiſſimus ſermone vernaculo, Era MCCXCIV. Chriſti MCCLVI. exaratus, ut in eiuſdem fol. 141. pag. 1. ſub finem Arabum Hiſtoriæ legitur. Prior omnium in eo rubrica hæc eſt: *Eſte es el prologo en la Coronica que Maeſtro Rodrigo Arçobiſpo de Toledo conpuſo rogado por Don Fernando Rey de Caſtilla.* Continet autem à *fol.* 1. *ad* 104. *Hiſtoriam ſive Chronicon Gothorum* uſque ad Ferdinandum III. quo loco totidem atque ipſis verbis quæ paulo antè è Regio Eſcurialenſi Codice *Lit. Q. Plut. II. n.* 19. Latina dedimus, vernaculo ſermone leguntur, nimirum: *Eſta obra como ſópe & pude acabê el año de la Encarnacion del Señor de mill & dozientos & quarenta & tres. Era de mill & dozientos & ochenta & uno: veynte & ſeis años del Reynado del Rey Don Fernando el Jueves ante de las Calendas de Abril. año de mi Ponteficado treynta & tres. la See Apoſtolica aun vacante un año & ocho meſes & diez dias. & Gregorio Papa noveno entrado al camino de la univerſa carne.* A folio autem 104. p. 2. ad fol. 111. p. 2. *Hiſtoriam Romanorum.* A fol. 111. p. 2. ad 118. p. 1. *Hiſtoriam Hunnorum.* A fol. 118. p. 1. ad 120. p. 2. *Hiſtoriam Oſtro-gothorum.* Inde ad fol 141. p. 1. *Hiſtoriam Arabum.* Dein à fol. 141. ad 201. quod codicis extremum eſt *Hiſtoriam belli ſacri*, ſive ut in vernacula rubrica legitur: *Comiença la Eſtoria de Geruſalem abreviada*: auctore Anonymo, itidem atque in ſupralaudato Laurentii Ramirezii de Prato exemplo. Noſter autem codex in extimo coriaceo operculo hunc titulum aureis capitalibus literis inſcriptum exhibet: *De la Bibliotheca de Don Jayme Ortenſio Lopez Almirante de la Armada naval de la Ribera de Amberes.*

(2) Præter laudatos hactenus Roderici Toletani codices exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi quatuor alii *Gothorum & reliquas eius hiſtorias* continentes, nimirum *Lit. X. Plut. I. n.* 19. = *X.* 11. 24. = *V. II.* 5. & *II.* 1. atque in Regia Matritenſi membranaceus alter ſæculi XIII. in quo *Hiſtoria Gothorum* novem libris diſcreta, & *Romanorum*: utraque notæ optimæ. Exſtitit quoque Latinè & vernaculè in Bibliotheca Comitis Ducis Olivarienſis ut in autographo MMStorum. eius catalogo pagg. 225. & 227.

nes Lucas Corteſius, iam laudatus, vir apprimè eruditus, & veri amans (1).

55. Exſtant in codice illo quem ſuprà laudavimus monaſterii S. Ioannis Regum Toletanæ urbis, unà cum Roderici memoratis operibus, peculiares aliæ lucubrationes: quas ut eidem auctori adiudicemus ea monent quæ in eorum ſingulis annotabimus. ſcilicet

56. VIII. *Chronica omnium Pontificum, Imperatorum Romanorum, ubi anni eorum ponuntur, & notabilia facta eorum; & diſtinguitur quis Papa, quo Imperatoris tempore: incipiens à Chriſto, qui fuit primus & ſummus Pontifex, & ab Octaviano Auguſto, qui eius tempore imperavit; & vadit uſque ad Innocentium Papam III. & Fredericum Imperatorem.* Incipit: *Dominus noſter Ieſus Chriſtus* &c. In exemplari meo ab iſto codice Toletano exſcripto, primâ paginâ Pontificum, atque è regione Imperatorum ſeries ponitur; idemque ordo alternis paginis ſervatur. Innocentius III. ultimus eſt, quem cum elogio celebravit auctor, carmine Leonino ac verè barbaro, quod ait Martinum Epiſcopum Zamorenſem compoſuiſſe (2). Hic eſt D. Martinus Arias, qui per hæc tempora huic præfuit Eccleſiæ [l]. Cuius Innocentii memoriæ adiunxit auctor quatuor aliorum Pontificum nomina tantùm, ſic: *Poſt hunc Honorius, poſt Honorium Gregorius, poſt Gregorium Cæleſtinus, poſt Cæleſtinum Innocentius:* qui omnes unus poſt alium ſucceſſores fuere Innocentii, nempe Honorius III. anno MCCXVI. Gregorius IX. qui MCCXXVII. Cæleſtinus IV. qui MCCXLI. Innocentius IV. qui MCCXLIII. ad cathedram Romanam promoti. Supervixit autem Innocentius IV. Roderico noſtro, uti & Fridericus II. Imperator, qui anno obiit MCCL. unde ordo Pontificum in Innocentio, & Imperatorum in Friderico deſinens, palam evincit opuſculi auctorem illis viventibus id ſcripſiſſe.

[l] Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Zamor. Eccleſiæ* pag. 400.

57. Laudat is in mentione Iuſtiniani II. Gotfridi *Pantheon*; & in Friderici I. Aenobarbi, hiſtorias eius quæ *Fridericæ* (ait) vocantur. Potuit quidem utrumque opus laudare Rodericus noſter; cùm Godefridus Viterbienſis *Pantheonis* [k] auctor ſub eodem Friderico I. & Henrico eius filio ad annum uſque MCLXXXV. floruerit; *Fridericæ* autem illæ *hiſtoriæ* abſque dubio Othonis Friſingenſis Epiſcopi duo libri ſint, quos *De geſtis Friderici I.* [l] fideliſſimè ſcripſit, atque anno MCLVIII. aut ſequenti è vivis ceſſit. Hæc eadem Chronica Pontificum & Imperatorum poſt hiſtoriam Gothicam Roderici in codice legitur venerandæ antiquitatis (quôde ſuprà diximus) D. Ioannis Lucæ Corteſii.

[k] Editi à Piſtorio inter *Rerum German. Scriptores.*

[l] Voſſius *De H. L.* lib. 2. cap. 53.

58. Sequitur in eodem codice Toletano VIII. *Provinciale* quoddam (ſic enim appellare poſſumus, cùm inſcriptione careat) *Cathedralium Eccleſiarum totius orbis.* Incipit: *Iſti ſunt Epiſcopi ſub Romano Pontifice, qui non ſunt in alterius provincia conſtituti. Oſtienſis, Portuenſis*, &c. cuius quidem germanus eſt *Codex Provincialis vetus* &c. quem Haubertus Miræus è libro Cancellariæ Apoſtolicæ excerptum edidit lib. 2. *Notitiæ Epiſcopatuum orbis Chriſtiani*; idem cum *Provinciali Romano*, quem publicavit, unà cum *Praxi Cancellariæ Apoſtolicæ*, Hieronymus Paulus Barcinonenſis (3). Sed noſtrum de quo loquimur à Roderici manu eſſe, illud indicat, quòd cùm in Hiſpania Cordubenſis Epiſcopatûs mentionem faciat, Hiſpalenſis tamen non recordatur; quippe qui poſt recuperationem Cordubæ urbis & ante liberatam à iugo Maurorum Hiſpalim, hoc eſt inter annos MCCXXXVI. & MCCXLVIII. ab auctore ſcriptum. Expediret utique cum libris Provincialibus è quibus Miræus profecit noſtrum hunc, atque item alium bibliothecæ Viennenſis conferre, quem, quòd à Miræano haud parum diſcrepat, editurum ſe ante paucos annos promiſit vir doctrina & induſtria ſingulari Petrus Lambecius lib. 2. comment. *De bibliotheca Cæſarea* cap. 8. [m] (4).

[m] Pag. 932.

59. Hactenus de Roderico Toletano an-

(1) Exſtant tamen in Eſcurialenſi codice *Lit. Y. Plut. I. n.* 12. poſt. Roderici Chronicon: *Anonymi, Continuatio hiſtoriæ Roderici Ximenii*, ſcilicet: *De rebus ad Ferdinandum III. pertinentibus uſque ad obſeſſam Hiſpalim*; & continuo quaternio recentior codici aſſutus in quo: *De Hiſpali à Ferdinando capta uſque ad eiuſdem obitum*, Hiſpanico ſermone.

(2) Habetur in Matritenſi Variarum Roderici lectionum I. Lopezii, & F. Mendozæ ſæpius laudato codice *fol.* 33. nimirum:

Qui Petro pridem Cathedram tibi terminus idem,
Præbens illud idem quod Petrus promſit ibidem.
Sed magiſtratus ubi quomodo fuit cathredatus
Accipiens apicem quem petit, atque vicem.
Hic enim quantum fuit in omnibus glorioſus
Opera eius teſtimonium perhibent veritati.
Nam lingua eius gladius acutus.
Fulgent enim ſplendida facta eius
In urbe pariter & in orbe.

(3) Exſtat item in prælaudato variarum Roderici lectionum codice *à fol.* 33. *pag.* 2. *Provinciale Cathedralium totius orbis Eccleſiarum*, cuius Noſter hoc loco meminit.

(4) Non diſſimulandum, quando iam à Roderico recedimus, ſectatum eum alicubi aniles quæ ſub Tilpini aut Turpini Rhemenſis nomine ipſius ævo circumferebantur fabulas, aliaque erraticam plane mili-

antiſtite. Cuius tamen interpretem quendam ab eo ſegregare, quamvis ævo aliquantulum inferiorem huius tamen eiuſdem ſæculi, piaculum ſit. D. PETRUS is eſt RIBERA DE PERPEJA Catalanus, ut videtur, qui Roderici Toletani *Hiſtoriam* univerſalem *Hiſpaniæ*, & peculiares alias Romanorum, Gothorum, Wandalorum, Silingorum, & Arabum, poſt vicennium ab earum publicatione, Catalano, ſeu quod idem eſt Provinciali (*Lemoſinum* vulgò dicunt) Catalanis vernaculo convertit ex Latino auctoris. Profeſſus fuit nomen ipſe ac tempus in *Hiſtoria Arabum* his eius idiomatis verbis: *Aqueſta obra fò feta en lany de la encarnaciò de Ieſu Chriſt MCCXLIII. en lany que on contava de la era MCCLXXXI. en lo veyntyſisê any del Rey Ferrando; e fò feta en Româns per En P. Ribera de Perpejâ, que la feune ſegons ſou poder en lany que on contava de Ieſu Chriſt MCCLXVI. en temps del Rey noble en Iacme Daragò & de Valencia, & de Mallorca, lo qual morì en lo ters dia de S. Iacme de Ioliol en la Ciutat de Valencia.* Vides ut *Româns* vocat interpres vernaculam gentis, è Romana ſive Latina lingua converſam linguam: quomodo & Caſtellani, & Galli, & Itali faciunt, nomine ipſo agnoſcentes dialectorum quibus utuntur fontes.

60. Hanc verſionem penes ſe habuit D. Franciſcus de Urrea Aragoniæ chronographus, cuius copiam fecit Ioanni Franciſco Andreæ Uſtarrozio, qui in munere iſto ei ſucceſſit, ex quo nos didicimus. Sed laudatus Uſtarrozius ſuſpicabatur hanc eandem eſſe cum ea hiſtoria, quam Hieronymus Surita lib. 11. cap. 51. & 63. *Annalium* tamquam Iacobi Regis tempore conſcriptam, iis ipſis rebus adductis laudat, quæ in hac verſione reperiuntur. Ita ille ad me datis literis. Quæ ſi vera ſint, utpote à probatæ in aliis fidei viro profecta, oportet utique factum, ad ea quæ Roderici ſunt adieciſſe nonnulla interpretem. Hæc enim quæ Surita ex Catalana hac hiſtoria dictis locis adducit de Petro, Iacoboque eius filio, Aragoniæ Regibus, in Rodericiana minimè ſunt (1).

CAPUT III.

De LUCA TUDENSI *Epiſcopo. Eum veroſimiliter fuiſſe auctorem egregiè facti, quod Anonymo cuidam ipſe attribuit. De eius patria, & Chronicorum libris Iſidorianum cum eius appendicibus SS. Ildephonſi & Iuliani continuantibus, atque eorundem Chronicorum vernacula tranſlatione. De opere eius alio* Adverſus Albigenſes, *atque item* Vitâ S. Iſidori Hiſpalenſis præſulis & eiuſdem tranſlationis hiſtoriâ, *vulgarique huiuſmet hiſtoriæ verſione. De* ANONYMI *huius ævi æqualis alia hiſtoria inedita. De* ANONYMO *altero qui* De rebus Caſtellæ ac Legionis *ſcripſit. De* VITALE CANELLAS *Oſcenſi Epiſcopo Aragoniæ legiſlatore. De* BERNARDO *Compoſtellano archidiacono, & quinque decretalium epiſtolarum ante Gregorianam collectionem auctoribus: quarum tertia, aliàs* Romana, *Bernardi eſt, ab Antonio Auguſtino edita. Eiuſdem opera alia laudantur. Diverſum eſſe* BERNARDUM *alium theſaurarium eiuſdem Compoſtellanæ Eccleſiæ. De* IOANNE DE DEO, *eiuſque* Cavillationibus, *ſive* Correctione cavillationum Huberti de Bovio, *& aliis ineditis.* PETRUM, IOANNEM, *ac* VINCENTIUM *Hiſpanos in Canonum explanatoribus circa idem tempus laudari. De* ANONYMO *quodam, qui ſcripſit* De rebus in Portugallia geſtis, Gothorum excidio, *&* Chriſtianorum ſub dominatione Maurorum vivendi forma. *De* ÆGIDII *Luſitani Dominicanorum ſodalis quadam epiſtola. De* PETRO FERDINANDI, *Vitæ S. P. Dominici hiſtorico, ac* THOMA DE TEMPLO *eiuſdem ordinis Dominicani. De* BARTHOLOMÆO *quodam eiuſdem inſtituti ſodali, auctore cuiuſdam* Summæ grammaticalis. *De* PETRO DE AMERIO *ex Mercenariorum ordine. Deque* ALVARO DE LURIA ET MENDOZA *ex equeſtri militia Calatravenſi.*

61. DISIUNGENDUS non eſt à Roderico Toletano LUCAS Epiſcopus TUDENSIS, quippe eiuſdem temporis, eiuſdem dignitatis, ſub iiſdem ambo Regibus Alphonſis duobus & Ferdinando, & eximius uterque ac celeberrimus apud omnes famâ & hiſtoriarum de rebus noſtris ſcriptarum laude, quæ nomen eorum æternitati conſecravere. De patria Lucæ nìl eſt quod dicamus certum; ſed cùm in Legionenſis urbis S. Iſidori Eccleſia canonicus fuerit regularis: non malè colligimus inde aut è vicinia originem ſortitum. Quod in ſequentibus coniecturâ aliâ ex eius monumentis confirmabimus. Diaconus cùm eſſet, eruditionis religioniſque ſtudio, ut Ioan-

litiam (quos Hiſpani libros *De caballerias* dicimus) redolentia, ut nos olim in recenſione prælaudati Eſcurialenſis codicis Lit. X. Plut. I. n. 12. (*T. II. Latinorum pag.* 398.) notavimus; non tamen ideo, cum tot alia in eo eximia nec facile aliunde haurienda exſtent, tam acerbe à Petro de Marca, *Marc. Hiſp. Lib. III. capp. VI. & XV.* exceptum oportuit virum bello & pace inclytum, doctrinæ autem laude pro eius ævi genio nulli ſecundum. Loca indicaſſe ſufficiat.

(1) Longe diverſa opera eſſe, de quibus Noſter ex Uſtarrozii ſuſpicione dubitat, oſtendemus infrà ubi ad Iacobum I. Aragoniæ Regem devenerimus.

Ioannes ait [n] Mariana, *Romam*, *Conſtantinopolim*, *ipſamque Hieroſolymam abiit*: quo tempore vaniſſima in eadem urbe Legionenſi ſuperſtitio Arnaldum quendam hæreticum, ex Albigenſium ut credimus fæce, ante ſedecim annos defunctum, ſanctiſſimum martyrem acclamantium vires alere, & magna cum Chriſtiani populi turbatione reclamantibus piis ac religioſis hominibus, graſſari cœpit.

[n] Lib. 12. c. 1. & 12.

62. Quo nuntio excitus diaconus quidam qui tunc Romæ verſabatur, zelo Dei accenſus in patriam repedavit, ut increbreſcenti malo pro virili obviam iret; venienſque, piis officiis, comminationibus, promiſſionibuſque largè diſpenſandæ à Deo (ſtatim atque ſuperſtitioſus cultus damnati hominis aboleretur) areſcentibus campis pluviæ: id tandem evicit, ut eiectis hæreticis priſca rediret urbi ſpiritualis pacis ſerenitas. Id quod latiùs memorans in eo opere quod *Contra Albigenſes* ſcripſit Lucas noſter, qui ſe aliàs diaconum nuncupare ſolet, nec proprium viri ſic in Dei cauſa efficacis & ſtrenui nomen, quod ignorare vix potuit, adiungens: videtur mihi tecto modeſtè ſuo nomine proprium factum narrare voluiſſe. Quod ſi admittimus, præterquamquòd huius diaconi in patriam ab Roma urbe reditus Legionenſes Lucæ natales confirmare videtur, quod ſuprà innuimus; cùm Roderici Legionenſis Epiſcopi, cuius obitus ſuperſtitionem præceſſit, memoria, uſque ad eram MCCLXXV. vel annum Chriſtianum MCCXXXVII. ut ex epitaphio eius [o] & monumentis aliis liquidum eſt, duret: vero mihi videtur ſimile, ſtatim ab hac pia pro negotio Fidei pugna, quam his diebus decertavit, & quaſi in præmium ſervatæ patriæ, vacanti Tudenſi Sedi Lucam fuiſſe præpoſitum. Hoc enim fungebatur munere anno huius ſæculi nono ſupra triceſimum; fortè ex eiuſdem Eccleſiæ Scholaſtico (hanc enim dignitatem geſſiſſe ante Epiſcopatum, immo & cum Epiſcopatu ipſo, refertur [p]) aſſumtus. Nec ante quinquageſimum deceſſit è vivis. Olim verò, cùm & diaconus tantum audiret, & in laudata Legionenſi S. Iſidori Eccleſia canonicum ageret: propter inſignem eruditionem delectus fuit à lectiſſima omnium ſui temporis Reginarum Berengaria B. Ferdinandi III. parente, qui de rebus Hiſpaniæ commentaretur. Scilicet huius Reginæ iuſſu ſcripſit (1)

[o] In *Theatro Eccleſ. Legionen.* Ægidii Gonzalez Davila.

[p] Sandoval *Obiſpos de Tuy.* Ægid. Gonzalez in *Theatro Eccleſ. Tudenſis.*

63. *Chronicon Hiſpaniæ*, ſive *Chronicorum libros à Beato Iſidoro, & à quibuſdam aliis peritis de hiſtoria Regum Hiſpanorum & quorundam aliorum editos*: ut eius utar verbis in huius præfatione. Qui ipſe in alio, quod ſequitur, prooemio *De excellentia Hiſpaniæ*, manum iam ſe mittere ait *ad libros Chronicorum à doctore Hiſpaniarum Iſidoro editos*, proſecuturumque *ſecundùm quoſdam alios auctores Hiſpanorum Regum, & quorumdam aliorum ſeriem.* Conſtat enim opus ex Chronico prædicto S. Iſidori, atque eo quidem luculentiore quàm Iſidorianum vulgare eſt: de quo iam in Iſidori rebus coniectati ſumus, quo primus liber clauditur. Secundus continet eiuſdem ſancti doctoris Wandalorum, Suevorum, & Gothorum hiſtorias. Tertius *Continuatio* audit *Chronicorum B. Iſidori per B. Ildephonſum Archiepiſcopum Toletanum compoſita*: cuius telæ ſuam annectit Lucas *Diviſione* interim *Hiſpaniæ Eccleſiarum atque diœceſum*, quæ Wambanem præfert auctorem; deinde Iuliani Toletani Epiſcopi libro *De eiuſdem Wambanis expeditione adverſus Paulum* rebellem, inſertis. Quæ ſequuntur in eodem tertio libro, & quarto integro, Lucæ omnia ſunt, pertinguntque uſque ad expugnationis Cordubæ urbis tempus, quæ anno MCCXXXVI. ſub glorioſiſſimi ac B. Regis Ferdinandi ditionem venit.

64. Hanc hiſtoriam *ingenio ſtiloque, non ineleganti, neque prorſus vaſto* conſcriptam, Ioannes ait Mariana [q]. Autorem hunc & Rodericum Toletanum, qui *non ad voluptatem aurium, ſed ad memoriam & iudicium poſteritatis ſcripſerint, quàm à deliciis longè, tam ab ineptiis & mendacio procul abſuiſſe*, Alphonſus Garſias Matamorus exiſtimat [r]. *Pro illo ſæculo non pœnitendum* Ioannes Vaſæus vocat [s]; *ſed vel temporum vel Scriptorum vitio ita depravatum, ut non facilè queat à quovis intelligi.* Habemus nos exemplum è codice bibliothecæ S. Eccleſiæ Toletanæ à Ioanne quodam Lopez de Leon fideliſſimè deſcriptum, & à deſcriptore recognitum anno MDLXVI. (2)

[q] Lib. 12. cap. 12.

[r] *De Academ. & doctis Hiſp. viris.*

[s] *Chronico Hiſp.* cap. 4.

(1) De Legione urbe Lucæ Tudenſis patria, deque eximiis eius geſtis, & ſuſceptis pro negotiis Eccleſiæ peregrinationibus latè Cl. Florezius *T. XXII. pag.* 108. *à n.* 19. *&* *n.* 47. quo loco Diaconum cuius ex Urbe in Hiſpaniam reditum ut patriæ laboranti ſuccurreret Lucas memorat modeſte nomen ſupprimens, ipſum eſſe Lucam affirmare nihil hæſitat.

(2) Exſtat quidem in prælaudato Matritenſi *variarum Roderici Toletani Lectionum*, Ioannis Lopezii codice à *fol.* 193. Lucæ Tudenſis hiſtoria, disiecta tamen, foliiſque & quaternionibus ſuo loco motis. Deſinit *fol.* 255. *pag.* 2. in Era MCCLXXIV. & captione urbis Cordubæ his verbis: *Capta eſt civitas Cordubæ*, Era *MCCLXXIV.* *& reverſus eſt inclytus Rex Fernandus Toletum cum victoria* ::: *Acquiſivit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam*

65. Certe hanc hiſtoriam ſeu Chronicon in vernaculam vertit linguam, an ipſe auctor, an alius aliquis? quod non facilè dixeris. Mihi poſtremum placet, atque interpretis operam eſſe; quòd non, ut Latinum opus, in captione urbis Cordubæ Hiſpanum deſinat, ſed ad mortem uſque Beati Ferdinandi, & initium Alphonſi Sapientis, Regum, pertingat (1). Tranſlatio autem id non tacere debuit, mantiſſam adiunctam hanc Lucæ Hiſtoriæ; ne retenta *Diaconi* appellatio, & ad Berengariam Reginam directio vetus operis, crucem figeret legentibus in fine hiſtoriæ ea quæ diu poſt ſuſceptas à noſtro Luca Tudenſes infulas, Berengariamque fato functam contigêre.

66. Hiſpanæ huius hiſtoriæ exempla quædam laudantur MSS: quoddam ſcilicet in bibliotheca Sereniſſimi S. R. E. Cardinalis, atque Hiſpaniarum Infantis Ferdinandi, olim fuit, & fortaſſe nunc eſt penes Excellentiſſimum Comitem *de Villaumbroſa & Montalegre*, ſupremi Senatûs Caſtellæ præſidem: alterum in Cartuſianorum Hiſpalenſium libris. Latinæ autem codice ſatis antiquo atque correcto (quem à ſummo viro Benedicto Aria Montano mutuò habuit) uſum ſe eſſe Ambroſius Morales affirmat [t]. Hæc prodiit primum in ſyſtematis *Hiſpaniæ illuſtratæ* volumine quarto, Franciſci, Andreæ fratris, Schoti operâ. In codice Villumbroſano cuius nuper meminimus hiſtoriæ huius, exſtare etiam, liber, elencus ſeu index eiuſdem bibliothecæ ait, hiſtoriam *De la conquiſta de la tierra ſanta por el miſmo Arzobiſpo D. Rodrigo*: ubi forſan ſubſtituendum Lucæ Tudenſis nomen eſt, atque ei hæc hiſtoria tribuenda (2).

[t] In *Prolegom.* tom. 2. tit. *Las ayudas*, &c. fol. 19.

67. II. *De altera vita, Fideique controverſis adverſus Albigenſes* tribus libris. Quod opus Ioannes Mariana Societatis IESU primus, adiunctis Notis, in lucem prodire fecit. Exſtat idem editum cùm Monachii, tum Ingolſtadii MDCXII. in 4°. unà cum ſuccedaneis aliquot *Scriptoribus contra Waldenſes*; necnon in *Bibliotheca veterum PP.*

68. III. *Vitam S. Iſidori Hiſpalenſis Archiepiſcopi.* Quam ante aliquot annos in *Actis Sanctorum Aprilis*, quarta die huius menſis, à me acceptam, Godeffridus Henſchenius Danielque Papebrochius Antuerpienſibus typis edidêre, unà cum brevibus meis ac propriis eorum Notis, ac mea item epiſtola: in qua cùm coniectatus fuiſſem vix videri, ut eundem Vita hæc & Chronicon vocare auctorem poſſent ob diſcrepantiam in iiſdem rebus utriuſque operis ſtilique differentiam: nunc ſiſto, & doctiſſimorum hominum ſententiam non improbo: potuiſſe hanc differentiam ætatis maturioris aut provectioris varietate excuſari; non adeò tamen ut Epiſcopus iam Tudenſis Chronicon Lucas, quod aiunt, ſcripſerit, qui *Diaconum* ſe ad Berengariam id mittens nuncupavit. Annexa eſt planè huic Vitæ in codice Toletano noſtro

69. IV. *Tranſlationis S. Iſidori Epiſcopi Hiſpaniarum primatis hiſtoria*, quæ incipit: *Quæ dignè non plures*, &c. Quam in iiſdem *SS. Actis* legere eſt. Huius tamen, & vitæ iam laudatæ, quin unus & idem fuerit auctor, vix nobis dubium eſt: adeò ut nullius horum operum, aut utriuſque laus Tudenſi noſtro ſit conſignanda. Diſpeſcuntur tamen in hac re expedienda recentiores hiſtorici. Vitam Lucæ quidam abnegant, *Tranſlationis hiſtoriam* concedunt, Franciſcus Padilla [u], Ægidius Gonzalez Davila [x], Ambroſius Morales [y]. Utrumque opus Lucæ nomine ſignatum voluit Alphonſus Morgadus lib. 1. *Hiſt. Hiſpal. urbis*. cap. 5. & lib. 4. cap. 4.

[u] *Hiſt. Eccleſ. Hiſp.* cent. 6. cap. 22.
[x] In *Theatr. Eccleſ. Hiſpal.*
[y] Lib. 12. c. 21.

70. Vidiſſe huius hiſtoriæ exemplum Salmanticæ in domo S. Mariæ *de la Vega* Canonicorum regularium, idem Davila docet. Manuſcriptam ſupereſſe in tabulario etiam Legionenſis Eccleſiæ, Ioannem de Palacios in *Catalogo Tudenſium Epiſcoporum* docuiſſe, auctor nobis eſt Ludovicus Souza in *Hiſtoria Ordinis S. Dominici regni Portugalliæ* 1. parte ſeu libro [z]: qui addit, precibus Fr. Suarii Gomezii, Dominicanorum illius temporis præfecti provincialis, dediſſe Lucam, ut hanc Spartam quam eidem nuncupavit ornandam ſuſciperet. Idem ſcribit in *Hagiologio Luſitano* XXVII. die Aprilis Georgius Cardoſus.

[z] Pag. 45.

ctam Crucem, Alhangem, & quædam alia caſtra: quo loco è regione hæc habentur in margine: *Este original Latino acababa aqui; y deſpues fallê fojas adelante en un Don Lucas en Romance: las quales traſladê en el Don Lucas Latino que ſe ſacò en limpio.* Latinus quoque Eſcurialenſis codex *Lit. B. Plut. I. ſub n.* 9. è vetuſto Eccleſiæ Ovetenſis alio deſumtus ita inſcribitur: *Lucæ Tudenſis continuatio Chronici Hiſpaniæ uſque ad tempora Ferdinandi Regis* (qui demum in Sanctorum numerum relatus eſt) *uſque ad Eram MCCLXXIV.*

(1) Huc refer è præcedente Notâ verba: *Eſte original Latino acababa aqui; y deſpues fallê fojas adelante &c.*

(2) Enatum inde errorem exiſtimo quod in nonnullis etiam Roderici codicibus poſt hiſtorias *Gothorum, Romanorum, Hunnorum, & Arabum*, habetur *Anonymi Hiſtoria belli ſacri ſive Urbis Hieroſolymæ*: ut in Matritenſi exemplo D. Iacobi Hortenſii Lopezii, cuius non ita pridem meminimus.

ſus. Vidit & in bibliotheca Complutenſi S. Ildephonſi ab eius collegii & Univerſitatis magno fundatore D. Franciſco Ximenio Ziſnerio Toletano antiſtite, ex S. Iſidori Legionenſi monaſterio deſcriptum exemplum Ambroſius Moeales, uti in proœmio ſecundi hiſtoriæ ſuæ voluminis ſub titulo *De los libros antiguos*, &c refert.

71. Planè ſcriptum hoc tranſtuliſſe in vernaculam videtur nobis Ioannes de Robles in eo libro, qui ſolet vulgò ei adſcribi, *Hiſtoria de los milagros de S. Iſidoro Arzobiſpo de Sevilla* nuncupatus, & anno MDXXV. in lucem editus [a]. Hic alicubi canonicus Legionenſis Eccleſiæ, aliàs ſacerdos militaris ordinis S. Iacobi, ac Prior S. Ioannis *de la Calzada* nuncupatur. Lucæ autem, ut iam abſolvamus de eo dicere memoriam antiquis monumentis ſignatam ab era MCCLXXVII. uſque ad MCCLXXX. hoc eſt ab anno huius ſæculi triceſimo nono uſque ad quinquageſimum, reperire ſe dives huius ſupellectilis, quâ Hiſpanas res locupletavit, Prudentius Sandovalius Tudenſis, atque inde Pampilonenſis Epiſcopus, in *Tudenſis Eccleſiæ hiſtoria* ſcriptum reliquit [b] (1).

[a] Vide Moralem in *prologo* 2. part. tit. *De los libros antiguos*, &c. Athan. Lobera in *Hiſtor. urb. Legionen.* cap. 32. fol. 311. & cap. 33. Monachum appellat per errorem D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annal. Hiſpalenſib.* ad annum MCCLII. num. 17.

[b] Ubi de Tudenſi Luca agit. Idem ait Davila in *Theatro eiuſdem Eccleſ.*

72. Ad B. Ferdinandi III. Regis obitum pertingit quoque ANONYMI cuiuſdam *Hiſtoria rerum Hiſpanarum*, quæ à Froilanis II. Regis tempore initium ducit, in pluribuſque ab hiſtoria quam vocant generalem, Alphonſi Regis X. auſpiciis iuſſuque compilata differt; nec pauca continet quæ alibi fruſtrà quæras. Exemplum huius MS. ab alio, ut notatum ibi eſt, Salmanticæ anno MDLXXXVII. deſumtum, poſſedit Matriti Excellentiſſimus dominus D. Petrus de Guzman olim Marchio Montalegrenſis & Villumbroſanus, Caſtellæ Senatûs præſes, Literatorum Mæcenas: de quo ad nos detulit, cùm prædictorum notitia, præcipuo amicorum loco ob inſignes virtutes nobis ſemper colendus D. Ioannes Lucas Corteſius, toties mihi dictus atque laudatus.

73. Diverſa videtur, utpote ab inferioris temporis principio ducta, quam ad hoc tempus Ferdinandi Regis ut ſuperiorem, referimus, hiſtoria ANONYMI *De rebus Caſtellæ ac Legionis* poſt obitum Veremundi III. Legionis, uſque ad Ferdinandi Regis III. Caſtellæ, Sancti, mortem: quam aſſervari Pariſiis in Regia bibliotheca docet nos Philippus Labbeus *Bibliothecæ ſuæ Ms.* pag. 315.

74. At iſto ipſo anno, quo B. Ferdinandus in cælum fuit tranſlatus, ſcilicet ſæculi quinquageſimo ſecundo, vitam cum morte commutâſſe dicitur VITALIS DE CANELLAS, aliàs CANIELLAS [c], Catalanus gente, Oſcenſis Epiſcopus, *vir literatus* (ut Michaelis Molini verbis utar [d]) *valdè practicus & expertus in foris, & magnæ auctoritatis Iuriſconſultus.* Interfuit hic bellicis ac politicis expeditionibus Iacobi I. Aragonenſium magni Regis, Valentiæ nempe urbis recuperationi anno MCCXXXVIII. peculiaris eius fori ſive iuris formationi; necnon & Concilio Valentino anno MCCXL. celebrato, comitiiſque Cataloniæ & Aragoniæ anno MCCL. in oppido *Alcañiz* habitis, ut ex *Annalibus Aragonenſibus* Hieronymi Suritæ [e], Petri Antonii Beuteri hiſtoria [f], & Martini Carrilli *Catalogo præſulum Aragoniæ regni* [g] conſtat.

[c] Zurita vocat eum *Canellas* lib. 2. cap. 64. Beuterus autem malè, *Canallos.* (Lib. 11. c. 41. pag. 220.)

[d] In *Repertorio fororum Aragoniæ*, verbo *Furtum.*

[e] Lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 45.

[f] Lib. 2. cap. 41.

[g] *Catalogo de los Obiſpos de Hueſca* pag. 302. ſimul cum *Hiſtor. S. Valerii Cæſaraug. Epiſc.*

75. Huic veluti Legiſlatori ſuo laudem Aragonenſes conſignant. Cùm enim in comitiis Oſcæ anno MCCXLVII. celebratis placuiſſet, ut univerſum regni Aragoniæ ius, diffuſum aliàs & diſſipatum, in ſingula genera cogeretur digerereturque: in fororum collectione iſta, quæ publica ſanctione decreta fuit, *præcipuam operam navavit* (utar iam Hieronymi Blancæ verbis ex *Aragonenſium rerum commentariis* doctiſſimis [h]) *reverendiſſimus ille Vitalis Canelis Oſcenſis Epiſcopus, magnæ eruditionis vir, ac in priſcis noſtris regni ſcitis valdè verſatus: qui præter hoc magni laboris & induſtriæ opus reipublicæ adeò utile & neceſſarium, librum etiam compoſuit varia noſtrarum antiquitatum explicatione refertum. Is autem, quia incipit:* In excelſis Dei theſauris, *vulgò liber* In excelſis *dictus eſt: cuius meminit prima obſervantia, ſub titulo* De venatoribus. Hæc Blancas. Hieronymi quoque Suritæ iudicio *graviſſimus totius regni auctor fuit in exponendis legibus, quæ Iacobi Regis I. tempore ſancitæ primùm ſunt*, lib. 2. *Annal. Aragonenſium* cap. 64.

[h] *Hiſpan. illuſtr.* tom. 3. pag. 656.

76. Compilavit ergo veluti Tribonianus alter in unum corpus, digeſſitque per titulos Aragonenſes leges, à *Suprarbienſis* vulgò dicti *fori* tempore promulgatas: ſive ut Blancas alibi ait [i], *antiquum ius regni, nequaquam ſatis artificioſè digeſtum, generatim compoſuit.* Necnon & gloſſavit uſque ad nonum collectionis librum incluſivè (ait Molinus [k]); cùm habuiſſet poteſtatem à Rege & curia generali Aragonum gloſſandi

[i] In iiſdem *Commentariis* pag. 796.

[k] Ubi ſuprà.

(1) Quantum coniicere eſt, Tudenſis Iſidori, Ildefonſi, & Iuliani hiſtorias corraſit eaſque aliquanto locupletiores edidit; ac de ſuo continuationem uſque ad Ferdinandi Tertii tempora & annum Christi MCCXXXVI. adiecit.

di & interpretandi dictos foros antiquos non mutatâ ſententiâ eorum. Laudat alibi [l] Blancas maximam eius ubertatem & copiam in deſcribendis iis quæ ad eius regni leges & mores pertinerent; necnon & alio loco [m]: *Is enim* (ait) *& communium legum & antiquitatis noſtris hominibus documentum fuit.* Editum opus exſtat cum titulo: *In excelſis Dei theſauris, ſive ad foros regni Aragonum commentaria novem libris.* Quæ verò *De pœnis* inibi adiuncta ſunt, non ab auctoris manu eſſe, ſed regia auctoritate ab alio quodam addita: vel ſtilus ipſe diverſus prodit, Vincentio Blaſco in *Hiſtoriis Aragonenſibus* obſervante.

77. Didacus Morlanes Cæſarauguſtanus tribuit & noſtro *leges* quaſdam ſeu *tabulas legum* (*Foros* vulgò vocavit) Catalanis ab ipſo, iiſdem Regis Iacobi I. auſpiciis ac iuſſu, ſcriptas: quas ſe vidiſſe in ſchedis exaratas vernaculâ huius gentis linguâ alicubi retulit, ex eoque Ioannes Andreas Uſtarrozius, regius Aragoniæ chronographus [n]. Miniſtrâſſe dicitur Oſcenſi Eccleſiæ Epiſcopus ab anno triceſimo octavo uſque ad quinquageſimum ſecundum huius ſæculi.

78. Catalano iuriſconſulto Caſtellanum, neque eo minùs nobilem ævoque ſuo illuſtrem annectimus iuriſconſultum. BERNARDUS is eſt, quem ſive à patria ſive ab exercito munere appellant COMPOSTELLANUM. In hac enim metropolitana Eccleſia archidiaconus fuit, quomodo eum vocat Tancredus ille Bononienſis canonicus, qui ad tertium Decretalium compilationem & ſcholia eodem tempore ſcripſit, de qua ſtatim dicemus. Diu autem Romæ fuit commoratus; ſiquidem clarus iam eximiâ iuris doctrinâ ſub Innocentio III. qui anno MCCXVI. deſiit inter mortales eſſe, uſque ad Innocentii IV. tempora, qui MCCXLIII. Petri Apoſtolicam aſcendit cathedram, in eadem urbe, ſive continuò ſive per intervalla permanſit. Huius enim capellanus & familiaris vulgò audit.

79. Celebratur in paucis eius nomen inter plures canonici Iuris doctores, qui ſub Lucio III. Cæleſtino III. Innocentio III. Honorio III. & Gregorio IX. collegerunt decretales epiſtolas eorum Pontificum, quorum adepti non ſunt ætatem compilatores paulò antiquiores Decretorum Burchardus, Ivo, Anſelmus Lucenſis, Gratianuſque. Laudantur enim huius temporis, de quo loquimur, quinque non minùs collectiones epiſtolarum decretalium, ante celeberrimam omnium illam quæ à Gregorio IX. appellatur, Raymundumque Barcinonenſem auctorem habuit. Has omnes Ioannes Andreæ filius initio gloſſæ ad eaſdem decretales [o], & ex parte laudatus nuper Tancredus, in ſcholiis ad tertiam collectionem [p] dilucidè narraverunt. Quarum brevem notitiam, quia ad Bernardum noſtrum maximè pertinent, nunc dabimus.

80. Prima facta fuit à Bernardo Circa Papienſi præpoſito, Faventino deinde Epiſcopo: Decretalium nempe uſque ad Lucium tertium, *Breviarium extravagantium* ab auctore appellata. Secundæ poſt duodecim annos factæ quæ Cæleſtini III. epiſtolas adiunxit, auctor ſive Gilbertus, ſive Alanus, ſive Ioannes Vallenſis fuit Volaterranus. Fecerunt ſcilicet Gilbertus & Alanus ſingulas, ex quibus ſuam formavit, ſecundam vocatam. Tertiam confecit noſter Bernardus ex Regeſtis Innocentii III. eamque Bononienſes *Romanam compilationem*, quòd Romæ facta eſſet, appellaverunt; ſed offenſi Romani (ait ex Ioanne Andreæ & aliis Antonius Auguſtinus [q]) *quòd uſu iudiciorum minùs accepta referret, ab eodem Innocentio impetrârunt, ut Pontificia auctoritate aliqua collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus notarius præfectus eſt anno duodecimo eiuſdem Pontificis.* Hæc cùm *tertia collectio* audiat, uti præcedens Bernardi: aut hanc prorſus abolitam, aut utramque in unam fuiſſe coactam, editoris tantùm nomine mutato, exiſtimare debemus.

81. Quartæ poſt quinquennium cauſam præbuit Lateranenſe Concilium, cuius LXXXI. capita, & conſtitutiones Innocentii aliàs, ea comprehendit. Has omnes publici iuris primus fecit Literatorum phœnix Antonius Auguſtinus, Gregorio XIII. nuncupatas, additis ad primam Notis. Quintam verò, quæ Honorii III. conſtitutiones habet, Tancredumque Bononienſem archidiaconum ſortita fuit auctorem, eiuſdem Ioannis Andreæ teſtimonio, Innocentius Cironius Toloſanus canonicus & Academiæ Cancellarius, è codice Albienſis bibliothecæ deſumtam publicavit [r]. Quibus omnibus lumina obſtruxit Gregoriana vulgaris Decretalium collectio, quâ nunc utimur [s]. Nec tamen abſque maxima utilitate in his antiquis ſtudium poni, qui Raymundo Barcinonenſi fontes fuere, integrioreſque auctorum ſuorum ſanctiones retinent, Auguſtinus idem nos docuit. His neceſſariò præmiſſis, ulteriora ne obſcura ſint, opera Bernardi iam proponimus.

82. I. *Scholia in ſecundam collectionem Decretalium*, Ioannis Walenſis, aut Gualenſis nempe. Conſtat de his ex Ant. Augu-

[l] In iiſdem *Comment.* tit. *De magiſtratus Iuſtitiæ Aragonum dignitate* pag. 722.

[m] Titulo *De optimatibus* pag. 727.

[n] In notitia MSS. quibus uſus fuit in Notis ad coronationes Regum Aragoniæ.

[o] Scilicet ad tit. verbo *Gregorius.*

[p] Ex MSS. edidit fragmentum huc pertinens Franc. Boſquetus in *Notis ad Innocentii III. epiſt.* pag. 48.

[q] In proœmio ad collect. Decretal.

[r] Exſtat inter[?] *Cironii opera*[?] Toloſæ MDCXXV[?].

[s] De *Collectionum* harum hiſtoria eruditè ac plenè commentatus fuit decus[?] Hiſpaniæ noſtrorum[?] iuriſconſultorum D. Emmanuel Gonzalez Tellez in *Apparatu ad Decretales*, *de origine ac progreſſu Iuris canonici.*

guſtini, qui ſecutus eſt Ioannem Andreæ, his quæ ſequuntur verbis: *Sed & Hugo Ferrarienſis Epiſcopus ab Innocentio III. ſæpe relatus* (in epiſtolis eius intelligo) *& Bernardus maior Compoſtellanus archidiaconus, huius collectionis interpretes fuere*, hoc eſt expoſitores ſive ſcholiaſtæ. Immo & in primam quoque collectionem, ut ex eodem Ioanne Andreæ ad procemium *Speculi* Guilielmi Durandi habemus. Sed *legerat* (ait) *duas primas compilationes, & apoſtillas dederat ſuper illis.*

83. II. *Collectio Decretalium*, quæ *Tertiæ* ſive *Romanæ* nuncupationem obtinuit. Hæc ſi ea eſt quam ſub *Tertiæ* titulo Ant. Auguſtinus edi curavit, ſubtractum inde voluit Pontifex noſtri nomen unà cum iis, quæ invidiam Romanis civibus, ut inuſitata, feciſſe monuimus ſuprà; cùm in præfatione hic Pontifex *Magiſtro P.* (hoc eſt, Petro Beneventano) *ſubdiacono & notario* ſuo laboris meritum laudemque conſignet. Deficit autem in *tertia* iſta *collectione* titulus *De ſumma Trinitate*, qui ſupplendus eſt, cum epigraphe totius operis à Bernardo uſurpata, ex MS. codice Nicolai Fabri apud eundem Antonium Auguſtinum [t]. Inſcriptio hæc eſt: *In nomine Dominicæ & individuæ Trinitatis incipit breviarium Decretalium omnium prope Innocentii Tertii per Bernardum Compoſtellanum canonicum fideliter compoſitum.* Tacuit diu noſter poſt hæc edita, uſque dum facta iuſſu Gregori IX. circa annum MCCXXX. noviſſimâ, quæ omnes alias peſſumdedit, collectione Decretalium quinque libris comprehenſa: ille cum aliis pluribus interpretationis earum ſeſe muneri accinxit, iuſſuque Innocentii IV. munitus edidit.

[t] Pag. 721.

84. III. *Lecturam auream* (uti editio præſefert) *ſuper primum librum Decretalium*, quæ in publicum venit primùm cum apoſtillis Antonii de Crevant abbatis S. Leonardi de Ferrariis, MDXVI. in 4.° typis Bertoldi de Rembolt. Accedit huic editioni, quæ locum tacuit,

85. IV. *Breviarium iuris canonici.* Incipit: *Quot modis*; & invenitur MS. in bibliotheca Barberina Romæ. Geſnerus, Poſſevinus, alii.

86. V. *Caſus ſuper Decretales libris* V. Argentorati MCDXCVIII. uti eſt in indice Scriptorum Iuris, & confirmat Venerus [u], Geſnerusque [x]. Fortè idem opus cum ſequenti.

[u] In *Enchiridio tempor. Hiſpano.*
[x] In *epit. Biblioth.*

87. VI. *Super Decretalium libros* V. Norimbergæ MCDXCIII. Utrumque, & hunc & ſuperiorem commentarium, tribuunt Bernardo noſtro Poſſevinus [y] Geſnerusque.

[y] In *Apparatu.*

88. VII. *Apparatum in Decretales.* Eiſengreinio [z], Ciaconio [a], Venero [b], teſtibus. MS. ſervatur in bibliotheca S. Iuſtinæ Patavii, uti refert Thomaſinus in *Biblioth.* MS. *Patavina.*

[z] In *Catalogo teſt. veritat.*
[a] In *Vitis Pontif. in Innocent. IV.*
[b] Ubi ſuprà.

89. VIII. *Summam quæſtionum ex Decretalibus.* MS. in bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ [c]. Niſi idem ſit opus cum aliquo ex ſuperioribus.

[c] Pluteo 28. num. 4.

90. IX. *Notabilia novæ compilationis Decretalium Gregorii IX. & in difinitiones rubricarum à Gofredo compoſitas.* In membranis apud Antonium Auguſtinum, ut conſtat ex eius librorum catalogo [d]. Necnon &

[d] Inter MSS. Latinos.

91. X. *Apoſtillas in Codicem & Digeſtum.* Has eſſe in bibliotheca Eccleſiæ B. Mariæ Carnotenſis affirmat Labbeus [e] (1).

[e] In *Biblioth. libror.* MSS. pag. 54.

92. Diverſus omnino eſt BERNARDUS theſaurarius Compoſtellanus, de quo Ambroſius Morales hæc ait, ad Regis Veremundi II. quoddam diploma ex eo deſumtum præmonitione [f]: *Compoſtellani Archiepiſcopi librum habent manuſcriptum,* (inquit) *qui eis ſimul cum dignitate traditur: librum, in quo tranſcripta ſunt, tum ſummorum Pontificum, tum etiam priſcorum Regum diplomata ſanctæ eidem Eccleſiæ olim conceſſa. Hunc librum congeſſit Bernardus eiuſdem Eccleſiæ ut vocant theſaurarius, anno Domini milleſimo centeſimo viceſimo nono: quod in præfatione ipſemet oſtendit Bernardus.* Certè nos hæc una impedit affixi temporis nota, quominùs ad noſtrum Bernardum hanc laudem derivemus: quem obiiſſe diem ſuum, cùm ad interpretationem capitis: *Super hoc, De renuntiatione* in Decretalibus Gregorianis, quod quintum eſt noni tituli, deveniſſet, Antonius idem Crevant, qui apoſtillas ad eius in lib. I. Decretal. lecturam fecit, à nonnemine ſe audiviſſe in literas retulit. Neſcimus autem quò reſpexerit Conradus Geſnerus, ex eoque Poſſevinus, admonentes Bernardum

[f] Tomo 4. *Hiſpan. illuſt.* pag. 352. & in edition. *S. Martyris Eulogii operum.*

(1) In Indicibus Tomi IV. Bibliothecæ Galliarum Regis pag. XXIV. col 2. init. ſub *Bernardo Compoſtellano* reperi: *Summulam de libellis, cod.* 4521. *B.* quem numerum cum in operis corpore requiſiiſſem, Tomo ſcilicet III. pag. 602. col. 1. comperi hanc *Summulam* eo loco *Bernardo*, cuidam *Dornæ* Provinciali tribui. Reliqua *Bernardi Theſaurarii Compoſtellani* opera nullibi non obvia ſunt. Diverſus autem ab hoc *Bernardus de Montemirato* Presbyter Compoſtellanus *Iuris Canonici peritia celebris, & apud Innocentium IV. gratioſus circa annum MCCL.* de cuius *Commentariis & caſibus in Libros Decretalium & Extravagantes* vid. Fabrici. *med. & inf. T. I. p* 229. Oudin. *T. III. p.* 246. & Marten. *Anecdot. T. IV. p.* 932.

dum hunc à quibuſdam Græcum appellari.

93. Æqualis tempore, ac in ſtudiis atque doctrinæ prærogativa omnino ſimilis, fuit Bernardo Compoſtellano Hiſpanus alter, IOANNES DE DEO nuncupatus (Speculator *Ioannem de Deo-gratia* ſingulariter vocat [g]) in Italia & gymnaſio Bononienſi, ut videbimus, Decretorum doctor & profeſſor, qui canonicum ſe Isbolenſem & magiſtrum ipſe appellat. Crederem editionibus potuiſſe accidere, ut pro Hiſpalenſi prævaluiſſet Isbolenſis, ſi non de eo tempore ageretur, quo nondum civitas Hiſpalenſis in Chriſtianorum poteſtatem venerat. Hunc etiam eundem eſſe exiſtimarem cum Ioanne Hiſpano, qui inter veterum collectionum epiſtolarum Decretalium gloſſatores ſeu ſcholiaſtas laudatur à Ioanne Andreæ in proœmio Gregorianæ; niſi Guilielmus Durandus in proœmio *Speculi* Ioannem Hiſpanum à Ioanne de Deo clariſſimè diſtinxiſſet. Multa quidem is in literas retulit, morem aliorum ſecutus qui de Iure canonico bene mereri cuperent. Sed latent in ſchedis maior eorum pars; immo, niſi fallor, omnia alia opera præter unum quod diverſimode appellari ſolet, ſub titulo iſto in lucem prodiit:

g In *proœmio Speculi.*

94. I. *Cavillationes, ſeu doctrina Advocatorum partium, & Aſſeſſorum*, unà cum Guilielmi Durandi, nuncupati ab opere *Speculatoris*, Epiſcopi Mimatenſis *Speculo*, Venetiis anno MDLXVI. volumine tertio. Opus hocce *Cavillationum* à quibuſdam legum doctoribus olim, ut ipſe ait [h], verè ab Huberto de Bovio incœptum hoc initio: *Quia pietas paterni nominis*, ut Ioannes Andreæ memorat [i], valdè tamen confuſum, ac verè chaos: ampliavit noſter, ordinavit, ac ſuum fecit. *Summam cavillationum* vocat Bergomenſis. In bibliothecæ Vaticanæ MS. codice *Correctio* audit *cavillationum Huberti de Bovio.* In huius operis nuncupatoria ad G. S. R. E. Cardinalem epiſtola refert ſe alia quædam elucubrâſſe auctor, quæ nos dabimus eo ordine quo ille uſus fuit in iis memorandis, ſuarum lucubrationum optimus teſtis: nempe

h In proœmio.

i In addit. ad proœmium *Speculi.*

95. II. *Apparatus Decretorum:*

96. III. *Breviarium Decretorum.* Bergomenſis *Tabulam Decreti* appellare videtur. *Ioannes de Deo ſuper Decreta*, erat inter libros, quos ſecum portabat Benedictus Papa XIII. appellatus, ut eſt in eorum catalogo in ſchedis à me viſo.

97. IV. *Liber Paſtoralis.*

98. V. *Liber Diſpenſationum.* MS. exſtat tam in Vaticanis libris num 5066. quàm in Palatinis eidem bibliothecæ adiunctis, num. 802. Fuitque in Antonii Auguſtini

99. VI. *Summa ſub certis caſibus Decretalium.* In eiuſdem Antonii Auguſtini exſtitit, nuncupata, ut videtur, *Caſus in collectionem Decretalium Gregorii IX.* Cuius præfationis initium eſt: *Ad honorem ſummæ Trinitatis.* Bergomenſis appellat fortè *Tabulam Decretalium.*

100. VII. *Liber Iudicum.* Ioannes Andreæ ad proœmium *Speculi*, *Iudicium* appellat. Bergomenſis, *Summam Iudicum.*

101. VIII. *Notabilia cum ſummis ſuper titulis Decretalium & Decretorum.*

102. IX. *Chronica.* De quo opere nuſquam alibi mentio (1).

103, X. *Apparatus metricus ſuper arbore Decretorum.*

Intelligo arborem conſanguinitatis, quæ inſerta legitur poſt cap. *Primo gradu.* VII. 35. q. 5. Hanc commentario illuſtrare conatus Ioannes Andreæ, ſic de eo ait: *Initio circa lecturam arboris diverſis olim diverſum modum tenentibus, Ioannes de Deo Hiſpanus poſt illos lecturæ illius arboris novum modum aſſumens, per ſuas metricas regulas ipſius intellectum niſus fuit aperire. Sed propter multitudinem regularum, & verſuum obſcuritatem, aliquibus notum ignotum, & aliis ignotum ignotius reddidit.* Hæc ille. Romæ in Palatina Vaticanæ bibliothecæ acceſſione num. 666. Ioannis Andreæ hæc *gloſſa* eſt *ſuper lecturam arboris Ioannis de Deo.*

104. XI. *Liber diſtinctionum.* De quo nîl ultrà ſcio.

105. XII. *Commentum ſuper Novellis Decretalium.*

106. XIII. *Liber Pœnitentiarius de cautela ſimplicium ſacerdotum* MS. in 4.° aſſervatur in bibliotheca canonicorum Lateran. S. Ioannis in Viridario urbis Patavinæ, Thomaſino teſte [k]. Initio libri ſcriptum eſt in codice alio D. Feronii canonici Carnotenſis: *Ad honorem ſummæ Trinitatis & individuæ unitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & B. Virginis, & omnium angelorum, & omnium Sanctorum, & præcipuè B. Vincentii, & ad honorem & gloriam venerabilium patrum Epiſcopi & capituli urbis Bononienſis, & ad utilitatem univerſi ſtudii, & ad honorem Romanæ Eccleſiæ, & eius venerabilis præſulis Innocentii IV.* Magiſtrum ſe vocat, librum ad Epiſcopum & capitulum dirigens: doctorem, ca-

k In *Biblioth. Patav.* MSS. pag. 31.

(1) Exſtitit in Bibliotheca MStorum. Comitis olim Ducis Olivarienſis in cuius catalogo *pag.* 197. ſub *Lit. I. M. S.* legitur: *Ioannis de Deo Chronica Romana ex multis auctoribus collecta*: *fol. cax.* 12 *n.* 26.

canonicum Decretorum, & ſervum eorum ſe appellat. Et in fine abſolutum à ſe opus ait ſub anno Domini MCCXLVII. Indict. v. v. Cal. Novembris. Quædam excerpta ex hoc libro edidit Iacobus Petitus Gallus ad calcem tomi 2. *Pœnitentialis Theodori Cantuarienſis Epiſcopi.*

107. XIV. *Liber quæſtionum. Quem nuper* (inquit) *edidi ad exercitium magiſtrorum.* Hucuſque librorum Ioannis, quorum ipſe in hac epiſtola meminit, elenchus. Laudantur verò aliunde alii, videlicet:

108. XV. *Concordantia Decreti & Decretalium.* Meminit Bergomenſis, niſi idem opus ſit cum aliquo ex ſuperioribus.

109. XVI. *Additiones ad ſummam Huguittioni* [l]. Exſtat inter libros MSS. Vaticanos numero 2280.

[l] *Hugutionis* lego.

110. XVII. *Catalogus hæreticorum.* Similiter in Vaticana bibliotheca num. 4896.

111. Habeo penes me MSS. ſchedas Alphonſi Ciaconii Dominicani, è ſuis ſcriptis ſat noti, ad Bibliothecam quam præparabat univerſalem: in quibus aſſervari affirmat in bibliotheca Ferdinandi Coloni Chriſtophori Magni Coloni filii, quæ nunc eſt Hiſpalenſis Eccleſiæ, Ioannis de Deo Hiſpani Ulyſſipponenſis Iuris Decretorum doctoris *Librum primarium de variis Iuris Pontificii materiis:* qui ſi cum noſtro idem eſt, ut ſuſpicari pronum, è Luſitaniæ primaria urbe is oriundus fuerit.

112. *Summa moralis* eiuſdem in eadem quoque bibliotheca aſſervatur MS. ſed anno MCCXLVII. in charta pergamena (1).

113. Occaſione autem duorum iſtorum Iuris canonici interpretum & illuſtratorum, Bernardi Compoſtellani & Ioannis de Deo, quóde nîl præter dicta novimus: recenſeri hoc in albo digni ſunt eiuſdem temporis PETRUS, & IOANNES, & VINCENTIUS, Hiſpani omnes abſque ullo cognomine literis conſignati, ut ferè ſolet inter exteros uſu venire, patriæ ſubrogato nomine, ut ſubveniant difficultati pronuntiandi, aut memoriâ retinendi familiarum cognomenta. Ioannis & Petri Hiſpanorum Ioannes Andreæ meminit [m]: cuius Ioannis Hiſpani *Summa ſuper Decretales* in bibliotheca Vaticana num. 2343. aſſervatur. Fuit & in bibliotheca Comitis Olivarienſis *Ioannes ſuper Decretum* (2).

[m] Addit. ad procemium *Speculi.*

114. Petrum laudat idem Ioannes Andreæ his verbis [n] de Vincentio loquens, uno ex antiquis his gloſſatoribus: *Ait quòd hæc ultima opinio, quæ fuit P. Hiſp. quem vocat de Corbolio, ſibi non placet: quem Oſtienſis vocat P. de Bolio vel de Borliato.* Hæc Ioannes Andreæ.

[n] Gloſſa *Ergò Eccleſ.* ad cap. *Liberas. De reſtit. ſpol.*

115. *Vincentium* Antonius Auguſtinus inter cæteros gloſſatores, ad Gregorium XIII. Papam ſuper Decretalium collectionibus præfatus, appellat (3).

116. Anno huius ſæculi ſexageſimo nono ſcriptus fuiſſe dicitur, Bernardi Britti Ciſtercienſis *Monarchiæ Luſitanæ* auctoris in prolegomenis teſtimonio, liber quidam latinè ſcriptus, cuius auctor latet deficiente principio, *De rebus in Portugallia geſtis, Gothorum excidio, & Chriſtianorum ſub dominatione Maurorum vivendi forma.* Acephalum opus, quà ſanum eſt, ita incipere ait: *Diviſiones utriuſque gentis.* Finem verò ſic habere: *expulſi funditus interiere.* De quo opere unà cum Laimundi, Menegaldi, Petri Alladii, aliis, exſtare ſcilicet in Alcobazienſi monaſterio, ab eodem Britto rogati, teſtimonium dixere ii, quorum in prolegomenis laudatæ *Monarchiæ* mentio fit & atteſtationes exhibentur. Nos de inviſis hactenus cenſere abſtinemus (4).

117. Celebratur inter Dominicani ordinis illuſtratores [o] quædam epiſtola ſanctitate & miraculis eximii viri ÆGIDII, vulgò GIL, Luſitani, priùs magi ac diabolo addicti, deinde pœnitentis, atque in ordine Prædicatorum fulgentiſſimi omnium virtutum luminis, ac de diabolo glorioſi triumphatoris: quâ ad Humbertum Magiſtrum ordinis Generalem ſcripſit res geſtas quorundam Dei ſervorum cœnobii ſui Scalabitani, ſive Santarenenſis, in quo tandem vitam brevem cum æterna vita commutavit anno huius ſæculi, ut dicitur (5), ſeptuageſimo quinto. Cuius vita exſtat ab Andrea Reſendio V. C. deſcripta, & Pariſiis edita [p].

[o] Vide Marieta lib. 12. *SS. Hiſp.* cap. 34. & 56.

[p] Vide *Bibliothecæ* poſter. partem in *And. Reſendio*, Ant. Senenſem in *Chronic.* ord. pag. 123.

(1) Canonica Ioannis de Deo ſcripta paſſim habentur in MStorum. Bibliothecis. Auctor frequentius *Uliſiponenſis*, interdum *Sacerdos* tantum *Hiſpanus* audit.

(2) In Bibliotheca MStorum. Comitis Ducis Olivarienſis *pag.* 197. Lit. *I. M. S.* legitur: *Ioannis Hiſpani*, & *Bartholomæi Brixiani ſuper Decretum & Decretales. Tractatus fol. III. LL.* 5.

(3) Exſtat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 533. *col.* 1. *cod.* 3967: *Vincentii Epiſcopi Hiſpani*; & ſubditur (*qui & Vincentius Caſtellioneus Mediolanenſis appellatur*): *Apparatus ſuper quinque libros Decretalium Gregorii IX.* Et codice ſequenti: *Vincentii Epiſcopi Hiſpani apparatus in quinque libros Decretalium.* Et ſequenti *ſeu* 3969. *eâd. pag. col.* 2. *Caſus Decretalium auctore Magiſtro Vincentio Hiſpano.*

(4) Recurſant animo huius ſcripti occaſione quæ de Bernardo Britto eiuſque ingenio ad furtivas merces in vulgus emittendas comparato ac veluti ad unguem facto, ſupra notavimus *T. I. Lib. VI. cap. IV. n.* 77. in *Laimundo Ortega.*

(5) De Ægidio Luſitano, deque eius ſcriptis ad Hum-

118. Celebratur quoque alius Vitæ Ægidii deſcriptor IOANNES PORTALEGRENSIS, ita dictus à patria (Epiſcopalis urbs eſt in Portugalliæ regno *Portalegre*) atque eiuſdem temporis, De *converſione B. Ægidii* inſcriptæ, & à Dominicanis quorum ſodalis fuit laudatæ (1).

119. Eiuſdem inſtituti ſodalis Fr. PETRUS FERDINANDI ſive FERNANDEZ, Gallæcus, inter fratres à puero perſanctè vixit, ac pluribus locis profeſſor fuit, tandemque è Zamorenſi cœnobio ad ſuperos abiit. Hic *S. P. Dominici Vitam* diligentia non mediocri adhibita compilavit. *Legendam* vocat Antonius Senenſis [q], quæ incipit : *P. Dominicus adhuc puerulus*. Scripſit quoque, ut idem Senenſis ait, *Chronicam ordinis, incipiendo à patre Dominico, uſque ad Vitam Generalis Magiſtri ordinis Humberti*. Floruiſſeque hunc notat circa annum MCCLXX. Aliis placet [r] obiiſſe eum ſæculi quinquageſimo nono (2).

[q] In *Biblioth. ord. Prædic.* pag. 193.

[r] Marietæ lib. 12. *SS. Hiſp.* cap. 54. Seraph. Razzi 1. parte fol. 60.

120. Coævus his & parenti Dominico fuit Fr. THOMAS DE TEMPLO, utpote eiuſdem ſancti Patriarchæ ſocius, qui ſcripſiſſe librum refertur *De Roſario B. Virginis*, obiiſſeque anno MCCLX [s] (3).

[s] Ant. Senenſ. Anton. Fernandez, & ceteri Dominicani.

121. Laudatur etiam eiuſdem inſtituti horum temporum ſodalis BARTHOLOMÆUS quidam, *vir non in ineruditus* (ut verbis Antonii Senenſis laudem) *& concionator non vulgaris; ea autem ratione etiam venerandus, quòd minùs doctis & ſufficientibus compatiens, & ſe illis quodammodo debitorem cogitans, ſcripſit Summam quandam grammaticalem in eorum gratiam. Plura eius* (inquit) *non vidi. Claruit circa annum Dom. MCCLXV.* ex Iaçobo de Suzato in *Chronico ordinis*. Unde Fernandez, Plodius, Altamura, hauſere (4).

122. Circa hæc tempora naſcentis etiam familiæ ſacræ Mercenariorum, qui captivos ex inſtituto vitæ redimunt, quartus à S. Petro Nolaſco Magiſter erat Generalis, anno MCCLXII. creatus, Fr. PETRUS DE AMERIO, ex Catalano equite ad hanc militiam ab eodem Petro admiſſus, prudentia & ſanctitate vir eximia regulæque obſervantia, quantumvis non valdè literis exercitatus. Reliquit tamen fratribus poſſidendos tractatus aliquot, linguâ gentis vernaculâ, ut credimus : nempe

123. *De differentia ætatum, ac de eo quod unicuique convenit.*

124. *De differentia veſtimentorum, ſuper duo patrum loca : S. Gregorii alterum, quòd ſcilicet pro ſola vana gloria veſtimentorum pretioſitas quæritur; & S. Bernardi alterum, quòd nempe exterior ſuperfluitas interioris vanitatis indicium eſt.*

Videatur Petrus Zumel in catalogo Magiſtrorum Generalium huius ſui ordinis, Petrus Ramon in hiſtoria, Marcus Salmeron in monumentis eiuſdem.

125. ALVARUS DE LURIA ET MENDOZA, miles ordinis de Calatrava, iubente Iacobo Aragoniæ Rege, cuius per hos dies maxima fuit atque inclyta propter virtutem bellicam ac res fortiter geſtas toto orbe terrarum fama, conſtitutiones formavit equitibus ſive ordini S. Mariæ de Monteſa in regno Valentiæ, ab eodem Rege inſtituto ſub Ciſtercienſium regula. Carolus Viſchius in *Bibliotheca Ciſtercienſi*, Haubertus Miræus in *Scriptoribus Eccleſiaſticis* (5).

CA-

Humbertum Ordinis Prædicatorum Magiſtrum Generalem, plura apud Quetiſum & Echard. *Scriptor. Ord. Præd. T. I. à pag.* 241. Hiſtoriam autem de magicis eiuſdem artibus ab Andrea Reſendio (qui prior ex Stephani Sampayi Luſitani exemplo Pariſiis 1586. 8. edito imbiberat) hauſtam, affineſque alias à Ioſepho Saravia & Lezana *Annal. Ord. S. Dominici Matriti* 1609. *T. II. p.* 145. & Stephano de Borbone, alias de Bellavilla *De Donis Spiritus Sancti Par. II. de don. pietat. tit. V. cap.* 6. eidem ſuperſtructas, ad vanos vulgi rumores, atque ad aniles fabulas uterque ablegat; & Reſendii *Vitam Ægidii Scalabitani* nuſquam typis editam fuiſſe affirmat *pag.* 242. *col.* 1. quod & Noſter confirmare videtur *Bibl. Hiſp. nov. in Andr. Reſend.* dubius tamen utrum Antonius Senenſis, qui de eadem Vita typis edenda fidem ſuam obligaverat, promiſſis ſteterit.

(1) Meminere huius Scriptoris atque operis Quetiſus & Echardus *Tom. I. pag.* 902. *col.* 2. ubi tamen manuſcriptum aut typis excuſum ſervetur, ignorare profitentur.

(2) Meminere item utriuſque huius Operis Quetiſus & Echardus *T. I. pag.* 127. *col.* 1. & 2. qui tamen dubitant, unumne atque idem ſit.

(3) *Thomam de Templo* atque indivulſum eius comitem, doctrinæque virtutum & geſtorum æmulum *Ioannem de Monte*, quos Alani de Rupe fide Hiſpanos, Beati Dominici ſocios, eiuſque rerum Scriptores nonnulli fabulantur, mera tantum nomina ac phantaſmata eſſe non corpora : ingenuè agnovêre Quetiſus & Echardus *T. I. pag.* 472. *col.* 2. in eis; & *pag.* 851. *col.* 2. fin. in Alano.

(4) *Bartholomæi Hiſpani* eiuſque *Grammaticalis ſummæ* fidem, præter Scriptores à Noſtro hoc loco laudatos, tuetur Ludovici à Valleoleti, qui ſæculo XV. ineunte vixiſſe dicitur, teſtimonium apud Quetiſum & Echardum *Tom. I. pag.* 466. *col.* 1.

(5) Huc refero Sancti Patris Dominici Ordinis Prædicatorum Fundatoris, cum Canonicus Oxomenſis eſſet, literas ſive teſtimonium: *De reconciliatione Poncii Rogerii hæretici*, circa annum MCCVI. datas, apud Martenium & Durandum *T. I. Theſ. nov. Anecdotor. col.* 802. Epigraphe hæc eſt : *Univerſis Chriſti fidelibus ad quos præſentes literæ pervenerint*, DOMINICUS *Oximenſis Canonicus, Prædicatorum minimus ſalutem in Chriſto.*

CAPUT IV.

De S. RAYMUNDO DE PENYAFORT *ordinis Prædicatorum, eiuſque egregiis erga Eccleſiam gentemque noſtram factis. Compilationem ſextam ſive Gregorianam Decretalium, eius eſſe. Item* Summam Raymundinam, *cuius Summæ Summula quædam verſibus barbaris Adami cuiuſdam exſtat.* Pugionem Fidei *adverſus Iudæos non huius, ſed Raymundi Martini eſſe. De* IACOBI I. *Aragoniæ Regis geſtarum rerum ab eodem conſcripta hiſtoria, Provinciali ſermone; coævique eius* ZEIT ABU-ZEIT, *ſive* VINCENTII *Ex-regis Valentini & ex Mauro Chriſtiani, quodam opere. De* ANONYMO *Cataloniæ Principatûs hiſtorico* MS. *De duobus poetis Valentinis, Moſſen* IÔRDI, *& Moſſen* FEBRER, *quorum priorem imitatus fuit Franciſcus Petrarcha.*

126. ILLUXIT eodem tempore non modò Hiſpaniarum, ſed & univerſali Eccleſiæ fulgentiſſimis ſanctiſſimæ vitæ atque inclytæ doctrinæ radiis S. RAYMUNDUS cognomine DE PENYAFORT, Catalanus, Barcinone, ut noviores [t] contendunt; ſed priorum ac ſimpliciorum [u] affirmatione ex loco dioeceſis quodam *Penyafort* nomine ortus (Provincialem Henricus Gandavenſis perperam aſſeruit [x]: unde & quidam auctor [y] Gallicum *Rochefort*, tamquam gentilitium cognomen attribuit) maioremque ſuorum originem ad principalem illius provinciæ familiam, quod nonnullis pro comperto eſt [z], referens.

[t] *De Script. Eccleſ.* auctores.

[u] Marſilii & Humberti æqualium Vide Tamaium VI. Ianuarii pag. 89.

[x] *De Script. Eccleſ.* cap. 48.

[y] Roſweidus apud Bollandum infrà.

[z] Poſt plures de hoc loquentes vide Domenec *De Sanctis Cataloniæ* lib. 2. fol. 24.

127. Coluit is mores ſimul aque literas ea intentione animi, ut virum, in quem aliquando evaſurus erat, immaturam adhuc ætatem agens iam promitteret. Viginti natus annos Philoſophum in patria explicuit. Sed cùm ad ſtudia ſacrorum Eccleſiæ canonum totus propenderet, Bononiam ſe contulit, ibique intra breve tempus è diſcipulo in profeſſorem laurea doctorali ornatum, eumque totius gymnaſii primarium aſcendit. Evocatus inde Barcinonem à Berengario huius urbis Epiſcopo viri famâ commoto, ſacerdotium, ſimulque præpoſituram Eccleſiæ cathedralis adeptus fuit. Deſiderio tamen aliquantò maioris perfectionis impulſus, non diu poſtea ſodalibus Prædicatoribus S. Patris Dominici aſſeclis, annum quintum ſuper quadrageſimo in ætate numerans, ſe comitem dedit. Qua ſui renuntiatione faciliùs apparuit Iacobo Regi huius nominis primo ante alios dignus, cui ſecreta conſcientiæ regiæ, ſic ingentibus plerumque negotiorum momentis, veluti nexibus quibuſdam implicitæ, reſeraret.

128. Quo tempore Deiparæ Virginis auſpiciis intimationeque, auctor fuit magnanimo ac religioſiſſimo Regi, ut redimendis à ſervitute Saracenorum Chriſtianis iure belli, quod apud nos ferè continuò gerebatur, factis mancipiis, ſub ſanctiſſimi viri Petri à Nolaſco Galli adminiſtratione ſacrum inſtitueret ordinem: qui ex militari antiquo munere pietatis etiam huic operæ addicto, in Mercenariorum, ut nunc vocamus, ſodalitatem, Deo ſacrorum hominum dignitate viriſque, maximè in Hiſpaniis florentem, non diu poſtea deflexit; eique ſub regulæ S. Auguſtini forma conſtitutiones obſervandas compoſuit. Quo ferè tempore Iacobus Rex anno ſæculi XXIX. [a] in Balearium inſularum maximam, ut inde propulſaret Maurorum tyrannidem, navigaturus, vix ſe victoriæ compotem fieri poſſe credidit abſque præſentis Raymundi precibus. Et voto quidem Rex non excidit, cùm hoſtium & inſulæ ſit potitus.

[a] Surita lib. 3. cap. 4.

129. Sed maiori adhuc celebritate nominis inde venit mactus Raymundus. Nam, quominùs Iacobum obſidioni Maioricæ urbis hærentem, de concubinatus autem crimine diu atque fruſtrà monitum, fugere poſſet, indicto ubique ne quis eum navigio tranſveheret impeditus: pallium dorſo maris extenſum, cuius partem baculo in carbaſi adaptavit formam, ingreſſus; eaque fide quæ in Petro etiam Apoſtolorum principe titubaverat ſuſtentatus, brevi tempore ad Barcinonenſe litus appulit, ingenti ſtupore omnium, præcipueque Iacobi: quem certiorem de re factum miraculi conſcientiâ converſionem vitæ in melius, quod ſanè debuit, condonâſſe aiunt.

130. Abreptus hinc in Romanam curiam, vocanti Gregorio IX. Pontifici à capellæ miniſterio, quod honorificentiſſimum fuit ea ætate, ſacræque Rotæ Auditorum, ſive univerſarum totius orbis catholici Eccleſiaſticarum litium delegatorum iudicum muneri æquale munus, & indulgendæ ſupplicibus poſtulantibus veniæ delictorum nonniſi apud Sedem Petri laxandorum miniſter, (*pœnitentiarium* vocamus) fuit. A quo Pontifice oblatos ſibi Tarraconenſem, necnon, ut ab aliis proditum legitur, Bracarenſem quoque Archiepiſcopatus, atque inde Barcinonenſem Epiſcopatum conſtantiſſimè recuſavit. Profectus verò inde in patriam impellentibus medicis, quò ſanitati non parum afflictæ nativi aeris fomento ſuppetias iret, concurſantium & hìc negotiorum, & hominum à Roma uſque ipſa remiſſorum, multitudinem adeò non evitare potuit, ut,

aiente quodam antiquo auctore, Barcinonenſis urbs *altera Roma* videretur. Lucanus ſimiliter dixit lib. 5. *Pharſaliæ:*

——— Veioſque habitante Camillo
Illic Roma fuit.

131. Denuò tamen relinquere patrium ſolum, diuque peregrinari opus habuit, eò quòd anno MCCXXXVIII. fato functi Iordani Generalis Prædicatorum magiſtri locum ſuſcipere fuit iuſſus; cui tamen dignitati poſt biennium renuntiavit. Acceptum item noſtro referri debere ait Marſilius ſodalis & ſuppar (de quo poſtea) quòd Thomæ Aquinati doctori Angelico *Summam* ſcribendi *adverſus Gentes*; atque Iacobo Regi, ut Aragoniæ ditionem Inquiſitores à Romana curia impetrati, ab occultis Fidei hoſtibus ſartam tectam ſervarent, auctor fuit. Mira de eius abſtinentia, & patientia corporis, fidelium à Deo averſorum ac infidelium Dei hoſtium compaſſione, religionis zelo, ſive, ut Synodi Tarraconenſis ad Nicolaum Papam Gregorii ſucceſſorem epiſtolæ verbis utar, *humilitate in corde*, *dulcedine in ſermone*, *ſtrenuitate in opere*, *fervore in caritate*, *in orationibus vigilantia, in conſiliis prudentia, in moribus diſciplina*, referuntur.

132. Contigit magno tandem ſeni deſideratiſſimus ad ſuperos tranſitus ſexto die Ianuarii anni MCCLXXV. exſequias eius celebrantibus ante alios Iacobo Aragoniæ, filioque eius item Iacobo, Alphonſoque Caſtellæ Regibus, Iolantaque huius coniuge, ac Ferdinando germano fratre. Viventis verò ſanctitatem ea miraculorum à Deo Opt. Max. eius ſuffragiis per tria ferè ſæcula obtentorum confirmavit & commendavit legitimis documentis gliſcens fama: ut à Clemente VIII. Pontifice Maximo, referente, quod tunc in more fuit, Franciſco Peña viro clariſſimo S. Rotæ Auditore XXIX. Aprilis die huius quod vivimus ſæculi, Sanctorum catalogo adſcribi, univerſæque iam ſolidè invocandus proponi Eccleſiæ, iure meritoque ſit conſequutus. Iacet, coliturque ſepultus in Divæ Catarinæ Barcinonenſium Dominicanorum domo, quamplurium mirabilium auctor: in quibus non pauci numerantur mortui vitæ reſtituti.

133. Res eius geſtas literis commiſere ex antiquis fereque æqualibus Petrus, quem laudavimus, Marſilius in Vita Iacobi Regis [b], Humbertus ordin. Præd. Gener. Magiſter in Chronico MS. peculiaribuſque commentariis Nicolaus Eymericus, Bernardus Guido, Iacobus de S. Ioanne, qui in ſchedis apud domeſticos latent; paſſimque recentiores hiſtorici, quos plena manu dant Ioannes Tamaius [c], Antonius Vincentius Dominicus; & qui *Acta Sanctorum* nunc Antuerpiæ magna cum laude pietatis eruditioniſque proſequuntur [d]. Elegantiſſimum eiuſdem ſancti viri elogium lege sîs in hiſtoriæ latinæ Iacobi I. Aragoniæ Regis à Bernardino Gomezio Miedes ſcripta lib. 19.

[b] Edidit Tamaius VI. Ian. pag. 80.

134. Sed ride mecum lector cuiuſdam Danielis Keiſeri iuriſconſulti Germani putidum, vixque dignum qui ab incuria aut negligentia excuſetur errorem, Raymundum noſtrum confundentis cum illo Pariſienſi doctore, qui è feretro caput extollens anno, ut ait, MLXXXVI. deque ſua damnatione præſentes monens, occaſionem vitæ in melius convertendæ Brunoni dedit Cartuſianorum Patriarchæ. Hoc ille ſcriptum reliquit in opuſculo, *Hiſtoria iuris civilis*, *feudalis*, *canonici* &c. inſcripto, Coburgique edito MDCLXIII. in 4.° [e] Dedimus latiuſculè ſumma capita præcipuaque vitæ Raymundi, ut aliquantò tardiùs à ſingularis erga ſtudia, maximè Eccleſiaſtica, meriti viro diſcederemus. Hic enim fuit Raymundus, cuius unicæ operæ, iuſſu accedente Pontificio, debemus

135. *Compilationem* (poſt plures alias, de quibus in Bernardo Compoſtellano egimus, ultimam) *Decretalium Gregorii Papæ IX.* quinque diviſam libris: in cuius præambula ſcholaribus Bononiæ (aliàs *Pariſiis & Bononiæ* eſt) commorantibus epiſtola, Fr. Raymundum, ait Gregorius, cappellanum & pœnitentiarium ſuum illas in unum volumen reſecatis ſuperfluis redegiſſe; atque eiuſdem Gregorii alias, quibus priora quædam dubia declararentur, adieciſſe. Cui rei etiam teſtimonium perhibent Petrus Marſilius [f], Henricus Gandavenſis [g]; & Ioannes Andreæ [h], Raymundo æquales, & quotquot in hanc compilationem ſcholia moliti ſunt [i].

136. Alterum opus eſt, quod Raymundo debemus, planè novum, nec ulli ante eùm eâ formâ tentatum,

Summam, dictam ab auctore *Raymundinam*: aphoriſmorum nempe moràlium, pœnitentibus & pœnitentiæ ſacramentum adminiſtrantibus *valdè neceſſariam*, ut Henricus inquit à Gandavo: *quæ modò tam vulgata eſt* (inquit) *ut à nemine ignoretur.* Huius & meminit Guido Perpinianenſis in *Summa hæreſum* [k], S. Antoninus, Leander Albertus, alii. Annumeratam vidimus hanc libris, quos vehebat ſecum Benedictus Papa XIII. dictus, *Summam magiſtri Raymundi de Peñafort* inſcriptam in bibliothecæ Barberinæ antiqua ſcheda. Prodiit in lucem, quæ aliàs *ſeptem ſacramentorum Eccle-*

[c] Ibidem pag. 79.

[d] Die VII. Ianuar. pag. 40.

[e] Pag. 27.

[f] In *Vita Regis Iacobi Arag.* MS.

[g] *De Script. Cæleſ. cap.* [illegible]

[h] In prœmio ad *Decretal.*

[i] Laude dignus præcipuè aliorum eſt poſtremus D. Emmanuel Gonzalez Tellez in prol. *De orig. iuris canon.* prævio ad ſua in 5. libros Decret. comment.

[k] In fine *utrum Iudæi ſint inducendi ad iurandum.*

cleſiæ audiebat, cum titulo *Summæ de pœnitentia & matrimonio*, ac Notis Ioannis de Friburgo eiuſdem ordinis Prædicatorum ſodalis, Romæ apud Tallinum MDCIII. in folio. Audio de editionibus etiam Bononienſi MDCXIII. Romanaque altera MDCXIX. in folio.

137. Eius autem quoddam ſpecimen dedit, ante quàm ſumma ederetur integra auctoris, is qui ex ea ſummulam ſeu compendium confecit, Adamus quidam frater, eiuſdem forſan inſtituti Prædicatorum (1), atque hanc quidem verſibus barbaris, quæ incipit:

Summula de Summa Raymundi prodiit iſta.
Dogmata multorum coniunximus huic manifeſta,
Scriptorum ſpurios verſus facili cumulantes
Eloquio textos, & in apta ſede locantes.
Ingenio pueris tardo, quos cura ſtudendi
Non ſtimulat &c.

Edidit hanc Coloniæ Henricus Kentel anno MDII. in 4.° quam à ſe enucleatam ſcientificis, ut dicitur, gloſſis M. Ioannes Chapuis Venetæ cuidam officinæ anno MDLXIX. in 8.° iterum edendam commiſit. MS. Raymundi *Summam quando pœnitens remitti debeat ad ſuperiorem*, in bibliotheca Thuani Pariſiis exſtare Labbeus prodit [l]. Item ſæpiùs repetita in libraria ſupellectile MSS. librorum, qui ex Ambroſiana Sereniſſimi Archiducis Œnipontani bibliotheca Viennam tranſportati ſunt ad Cæſaream, teſte Lambecio lib. 2. *De bibliotheca Vindobonenſi* [m]. Summam autem *De caſibus conſcientiæ* diverſam credidit Antonius Senenſis à Summa *De pœnitentia & ſponſalibus*: quem ſequitur Antonius Fernandez. Hæc duo aliis notiora noſtri opera. Sed &

[l] In *Biblioth.* MSS. *libror.* pag. 52.

[m] Pag. 812. & 813.

138. *Dubitabilia cum reſponſionibus ad quædam capita miſſa ad Pontificem* (conſultationes intelligo Gregorio IX. roganti directas) fuiſſe novimus inter libros membranaceos Antonii Auguſtini Archiepiſcopi Tarraconenſis; & hunc ducentorum annorum tunc præſeferre antiquitatem docet eius catalogus.

Laudatur quoque eiuſdem Raymundi

139. *De duello & bello* liber à Geſnero, Poſſevino, Alphonſo Ciaconio, Marieta, Antonio Senenſi, Fernandez, aliiſque.

140. *Conſtitutiones ordinis* ſui *fratrum Prædicatorum* in meliorem formam redegit.

141. *Epiſtolam* item ſcripſit Bononiæ anno MCCXXXIV. ad Petrum Nolaſco primum Magiſtrum Generalem ordinis Deiparæ Virginis de Mercede, pietate, humilitate, ac eruditione refertam, quâ diſſuadet eum huius muneris renuntiationem quam Raymundi ipſius exemplo invitatus meditabatur. Hanc ex archivo Barcinonenſis cœnobii Dominicanorum habitam publicavit Stephanus Corbera in *Vita Dom. Mariæ Cervellon*, ſive *Mariæ de Socos* [n] (2).

[n] Cap. 28. fol. 66.

142. Temerè autem Raymundo noſtro *Pugio Fidei adverſus Iudæos*, qui Raymundi Martini eſt, attributus alicubi refertur, ex eo quòd ipſe auctor fuerit Raymundo Martini ut opus id conſcriberet, promotorque & adiutor operis, pro eo quo flagrabat zelo Fidei, hoſtes Iudæos & Saracenos diſputationibus coram, librisque per viros utriusque harum linguarum gnaros, in caſtris ſuis oppugnandi. Philippus Iacobus Mauſacus in prolegomenis ad *Pugionem* cum Ioſephi de Voiſins obſervationibus Pariſiis anno MDCLI. editum de hoc monuit.

143. Altero anno poſt eum, qui fatalis S. Raymundo fuit, ſcilicet ſeptuageſimo ſexto mors contigit Iacobi Regis. IACOBUS primus huius nominis, Aragoniæ regni hæreditatem à Petro genitore, Valentiæ autem & Balearium inſularum regna vi & armis adeptus, ſexaginta trium annorum imperium fortiſſimè, nec minus feliciter iuſteque, adminiſtravit: expugnator urbium, tricies Maurorum in acie victor, decore vultus & corporis, regiiſque omnibus virtutibus dignus in quem, ſi eligendus dominator eſſet, vota omnium conſpirarent, anno huius ſæculi decimo tertio amiſit patrem, inauguratuſque imperio fuit: viceſimo nono Balearium maiorem inſulam, triceſimo octavo Valentiam principem ſui regni urbem, pòſt eiuſdem alias, expugnavit; demumque glorioſiſſimus omnium deceſſorum, iſto quem diximus in eadem Valentia urbe deceſſit anno, qui ætatis ſeptuageſimus tertius (3), re-

(1) Quetiſus & Echardus *T. I. pag.* 734. *col.* 2. inter dubios Ordinis Prædicatorum ſcriptores hunc Adamum referunt.

(2) Bina Diagus noſter *Annal. Valent.* lib. II. c. 3. laudat præterea Raymundi opuſcula, nempe: *Tractatum de ratione viſitandæ Diœceſis*; &: *Modum iuſtè negotiandi in gratiam mercatorum*: ex quo ea mutuavêre Quetiſus & Echardus, *T. I. pag.* 109. *in Raym.* & Fabricius, *med. & inf. T. V. pag.* 224. Reliqua eximii huius Scriptoris opera nullibi non obvia ſunt. In Regia Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. II. n.* 1. *Lit. l. Plut. III. n.* 20. In Matritenſi paſſim.

(3) Immo *ſexageſimus octavus*; natus enim fuerat (ut Bernardin. Gomeſius Miedes ait in eius vita, *Lib. I. pag.* 17.) *ipſa nocte Calendarum Februarii anno à Virgineo partu ſupra octavum MCC.* denatus autem (ut idem Scriptor *Lib. XX. pag.* 390. & 391. init.) *VII. Idus Iulii anno Chriſtianæ ſalutis MC-*

regni autem ſexageſimus ſecundus fuit. De cuius rebus geſtis nihil ulteriùs nos, quibus integra hiſtoricorum commentaria tranſcribere neque animus neque inſtitutum eſt.

144. Exſtant ſanè ſingulares de hoc Rege hiſtoriæ, Petri Marſilii qui ævo ei æqualis vixit, Bernardinique Gomezii Miedes Albarracinenſis præterito ſæculo Epiſcopi, ſatis locupletes. At, quod caput eſt ac noſtra intereſt, elucubravit ipſe Iacobus Rex vernaculâ gentis, hoc eſt Provinciali ut vocant linguâ (quæ tam in Cataloniæ, quam in Valentiæ, necnon in Montis-Peſulani unde Maria fuit Regis mater ditionibus in uſu fuit) rerum tempore ſuo geſtarum hiſtoriam. Nec audiendi ſunt qui non ab ipſo Rege, ſed iuſſu eius, eóve res uti geſtæ fuerant ſuggerente, formatam coniectantur. Prodiit ea Valentiæ cum hac vernacula inſcriptione, quam retinere placuit, venerationem ut habeamus antiquitati:

Chronica ò commentari del glorioſiſſim e invictiſſim Rey en Iacme Rey d' Aragò, de Mallorques, e de Valencia, Compte de Barcelona, e de Urgell, e de Munt-peiller, feita, eſcrita per aquêll en ſa lengua natural, e treita del Archiu del molt magnifich Rational de la inſigne ciutat de Valencia, hon eſtava cuſtodita. Valentiæ apud viduam Ioannis Mey MDLVII. in folio. Idem Cæſar Iulius fecit & alii principes: idem Ptolemæus Lagi filius Alexandri Macedonis res geſtas, quibus ipſe interfuerat, iam Ægypti Rex memorans, in quo, ut Arrianus ait [o], *turpius mendacium fuiſſet quàm in alio quopiam.*

[o] Procemio de Alex. rebus.

145. Quare huic Iacobi hiſtoriæ non minor quàm Cæſaris commentariis ab omnibus his, qui Aragonenſium rerum commentaria ſcripſere, adhiberi fides ſolet. De qua Gomezius (*Miedes*) nuper laudatus: *In primis quidem hiſtoria* (inquit [p]) *cuius præcipuus ad perennitatem genius eſt veritas, ab ipſomet Rege non modò perdiligenter dictata, verum etiam inter arma, ne quippiam excideret, haſtâ quandoque in lævam converſâ, dextrâ arrepto calamo, exarata; & quamvis ineleganter duroque ſtilo pro iniuria temporum; ſumma fide tamen, atque accuratè perſcripta. Ideoque calcaria mihi certè fuere acriùs ad hanc conſcribendam adhibita.* Lanuzam adire lector poterit lib. 5. *Hiſtoriarum Aragonenſium* cap. 37. Garibaium lib. 32. *Compendii hiſtor. Hiſp.* cap. 7. (1).

[p] Lib. 1. De vita Iacobi Regis, initio.

Sup-

MCCLXXVI. ætatis vero ſuæ LXVIII. Conſonat Zurita, *Indic. Reg. Aragon. ad ann. MCCVII. pag.* 90. *Ea nocte* (inquit) *filius concipitur* ::: *Mompellerii* K. *Febr. naſcitur*. Et ad ann. MCCLXXVI. pag. 161. A. D. VI. K. Aug. *Rex* (Iacobus) *Valentiam delatus è vita excedit.* Abarca, *Tom. I. c.* 8. *n.* 3. *in Iacobo;* Hieronymus tamen Blancas ætatis ei LXXII. annos tribuit, *Aragon. rer. Comment. pag.* 168. inquiens: *Iacobus Rex, regali munere glorioſè perfunctus, ſenex obiit Valentiæ A. D. VI. Kal. Aug. ann. Chr. MCCLXXVI. ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſecundo.*

(1) Multa præterea Iacobum ſcripſiſſe comperi, in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi ad hanc diem exſtantia, atque à me olim in manuſcriptorum eiuſdem codicum recenſione obſervata, nimirum:

I. *Lit. m. Plut. I. n.* 39. librum patrio Lemoſino ſermone inſcriptum: *De la Sauiêſa,* id eſt, *Sapientiæ*, quem proprie appellaveris *Ethica;* continet enim morales Philoſophorum ſententias & monita ex Ioannicio Iſaaci filio, Socrate, Ariſtotele & aliis. Prologi initium vernaculo communi Hiſpanorum ſermone verſum ſiſtere placet:

Dedi cor meum ut ſcirem prudentiam & doctrinam; erroreſque & ſtultitiam. Salamô diu eſta paraula en un libre qu'es dît Acleſiaſtês, è l' enteniment es aquêſt: Yo donî mon côr que ſabês doctrina è ſaviêſa, & error e follîa per guardárſi. Sabêr volch avêr pera sî, è doctrina pera áltres, per çô com deſtes coſes no's ſab hom guardar ſino les entên. Per çô Yo Rey En Iachme vên aqueſtes coſes, esfórçem d'apendre com les ſabês, les quals Salamô volch pera sî; è dóne mon côr per ſaber aquêlles; & demanán açô, trobe paráules bones de Philoſophs antichs; & jâ sîa que en Theologia sîa tot compliment d'enteniment & de sên: les bones paraules que dixêren aquells que no foren chreſtians, no es dany en ſabêr, ans es profît: qué diu Seneca: *Soleo tranſire in aliena caſtra, non tamquam transfuga, ſed tamquam explorator* &c.

Dedi cor meum ut ſcirem prudentiam & doctrinam; erroreſque & ſtultitiam. Eſto dice Salomon en un libro que es llamado Ecleſiaſtês, y ſu ſentido es eſte: Yo entregué mi corazon para que ſupieſſe doctrina y prudencia; y tambien errores y necedades para guardarſe. Ciencia quiſo haber para sî; doctrina para otros: pueſto que de eſtas coſas nadie ſabe guardarſe ſi no las entiende. Por eſto Yo Rey Don Jayme viendo eſtas coſas esforçême á aprender como las ſupieſſe, las quales Salomon quiſo para sî; y entrêgo mi corazon para ſaberlas; y buſcando eſto, encuentro palabras buenas de Filóſofos antiguos; Y aunque en la Teología eſtâ todo el cumplimiento del entender y del juicio: las buenas palabras que digeron aquellos que no fueron chriſtianos, no daña antes bien aprovecha ſaberlas. Porque dice Seneca: *Soleo tranſire in aliena caſtra, non tamquam transfuga, ſed tamquam explorator* &c.

plu-

146. Suppar fuit Iacobo Regi ZEIT ABUZEIT, Valentiæ Rex, olim Mahometanus, deinde Chriſtianus: poſtquam declinantibus in Hiſpania ſub inviƈtiſſimis ac bellicoſiſſimis Ferdinando Caſtellæ, atque Iacobo Aragoniæ principibus Maurorum rebus, Valentiæque imperio faƈtionibus diſciſſo, Chriſtianiſſimi Regis adverſus hoſtes ſuos ac rebelles implorare auxilia, poſtremoque ei regni parte quæ ſibi ſupererat, cedere habuit opus. Tunc enim VINCENTII aſſumto nomine, ſacro meruit lavacro tingi, Chriſtianoque ritu coniugem ducere. Huius hìc meminimus, quia auƈtorem habemus conſcriptum ab eo fuiſſe

147. *De hiſtoria animalium*, ſeu *De animalibus* librum, qui cum Aben-Sinæ operibus per Michaelem Schotum ex Arabico in Latinum tranſlatus vulgò editur. Nec abſque idoneo rei teſtimonio id aſſeruiſſe ſperamus Hieronymum Paulum Barcinonenſem, virum doƈtiſſimum, in *Antiquitatum commentario:* cui nonniſi magnam præſtâſſe fidem Petrum Ioannem Nunneſium Valentinum, clariſſimum ſui temporis philoſophum & philologum, Gaſpar Eſcolanus lib. 3. *Hiſtoriæ regni & urbis Valentiæ* capitis tertii fine ſcriptum reliquit. De Ex-rege hoc videri poteſt Hieronymus Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 2. & 25. Idem in *Indicibus Latinis rerum Aragon.* multis locis [q], Bernardinus Gomezius lib. 5. *De vita & rebus geſtis Iacobi I.* lateque Eſcolanus proximè laudatus, qui ait obiiſſe hunc anno MCCXLVII. aut ſequenti (1).

[q] Ad ann. MCCXXV. MCCXXIX. MCCXXXII. MCCXXXVI.

148. Ad ætatem eiuſdem Iacobi Regis referimus, quia æqualis vixit, ANONYMUM cuius *hiſtoriam Cataloniæ Principatûs* vidit, & in *Annalibus* ſuis *Aragonenſium rerum* laudat, Hieronymus Surita lib. 2. cap. 63. qui & in eiuſdem libri cap. 51. hiſtoricum alium innominatum huiuſmet temporis pro aſſerenda ſacri Pontificii vexilli (*Confalòn* appellati) Aragonenſis regni faſciis aureis rubriſque ſignati forma & cauſa in teſtem appellat.

149. Floruere hoc ipſo Regis clariſſimi tempore duo viri poetica facultate ad poſteros clari Moſſen (ita pro *domino meo* Va-

Plura de hoc opere D. Ioſeph Rodriguezius de Caſtro *T. II. Biblioth. Hiſp. à pag.* 605.

II. *Lit. P. Plut. II. n.* 3. *Forum Aragoniæ* contentum in oƈto prioribus libris Fororum eius Regni.

III. *Lit. C. Plut. II. n.* 20. *Comitia Barcinonenſia anno MCCXXVII. habita; & conſtitutiones in eiſdem editas.*

IV. *Lit. L. Plut. III. n.* 17. *Forum Aragoniæ ſeu leges Aragonenſibus datas apud urbem Oſcenſem anno MCCXXXIII. Dat. Iurundinæ IV. Kal. Martii Era MCCLXXI.*

V. *Lit. L. Plut. II. n.* 20. *Los Furs & coſtums de la Ciutât de Valencia*, id eſt: *Los Fueros y coſtumbres de la Ciudad de Valencia: anno MCCXXXIX.* Lemoſino ſermone.

VI. *Lit. C. Plut. II. ſub n.* 16. *Conſtitutiones binas adverſus uſurarios; & de uſurarum modo: ad annum MCCXL.* ſeq.

VII. *Lit. L. Plut. III. n.*17. *Forum apud Exêam* (El Fuero de Exêa) *anno MCCLXV.* VI. *Kal. Maii editum.*

VIII. *Lit. C. Plut. II. ſub n.* 16. *Conſtitutiones varias adverſus eos qui rapiunt domicellas; & cum illis matrimonia contrahunt.* Item: *De domicellis quæ nubunt contra parentum voluntatem, ut nihil teneantur iis dare parentes.*

IX. *Lit. P. Plut. II. n.* 12. *Comitia Dertoſæ, Tarracone, Villæ franchæ* (de Panadès).

Præterea in *Foro Turolii* (Teruêl) Hiſpanico, Regiæ Bibliothecæ Matritenſis, poſtrema omnium ſanƈtio inſcripta: *De ſagramênt* (id eſt *iuramento*) *de calumnia* Iacobum I. auƈtorem habet; edita autem dicitur *In Caſtiello Xativæ* (*Sætabis*, hodie *San Felipe*) *Kalendis Novembris Erâ MCCLXXXI.* Chriſti MCCXLIII. Quibus adde ex Hier. Blanca *Aragon. rer. Comment. pag.* 164. *Comitia* apud Almudevarem *De confirmatione pacis*, *anno MCCXXVII.* Item: Alia Cæſarauguſtæ, *anno MCCXXXV.* Item: Alia Montione, *De confirmatione monetæ*, *anno MCCXXXVI.* Videndi de Iacobo I. Aragoniæ Rege Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 364. *in addit. & correƈt. & Fr.* Ioſephus Rodriguezius *Biblioth. Valent. pag.* 573. Minutiora alia Eiuſdem ſcripta, literas, privilegia, Inſtitutionem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede, Teſtamentum &c. apud Martenium & Durandum *T. I. Thes. nov. Anecdotor. pag.* 1120. 1133. 1139.

A Iacobo I. Aragoniæ Rege *Petrum* eius filium, *Alfonſumque & Iacobum* nepotes & Regni ſucceſſores, qui nonnullis editis doƈtrinæ atque ingenii monumentis hoc ſæculo inclaruerunt, minime disiungendos cenſeo. Et PETRUS quidem Aragoniæ Rex huius nominis III. generalia Comitia ab Eodem Barcinone, anno MCCLXXXIII. habita vulgaſſe dicitur in Regio Eſcurialenſi codice *Lit. C. Plut. II. n.* 16. itemque alia Perpiniani, Cervariæ, & Montione, in eiuſdem Bibliothecæ altero *Lit. d. Plut. II. n.* 12. ALFONSUS autem III. Petri filius Comitia ab Eodem Montione celebrata, conſtitutionesque in iiſdem anno MCCLXXXIX. editas: quæ habentur in Eſcurialenſi codice *Lit. c. Plut. II. n.* 16. & alia apud Montem-album (*Mon-blánch*) *Lit. d. Plut. II. n.* 12. ac demum IACOBUS II. Alfonſi frater, qui ab anno MCCXCI. ad ſequentis ſæculi XXVII. Aragoniæ Regnum obtinuit, Comitia ab Eodem Barcinone, Ilerdæ, & Monblanchi, & Conſtitutiones in iiſdem promulgatas, in eodem codice *Lit. d. Plut. II. n.*12.

(1) Neuter è paulo ante laudatis Valentinis Bibliographis Zeidi huius Abu Zeidi meminit, nedum eum in noſtræ gentis Scriptorum album refert; nimirum, ut coniicio, quia non ſatis explorata iiſdem viſa ſunt, quæ de eius ſcripto *De hiſtoria animalium*, ſeu *De animalibus*, hoc loco à Noſtro adducuntur. Immo Geſneri Epitomator Michaelem Scotum non interpretem, ſed auƈtorem eius operis fuiſſe aſſerit: *Scripſit* ::: (inquit) *De animalibus ad Cæſarem lib.* 1.

Valentini uſurpant [r]) IORDI, hoc eſt Georgius; & Moſſen FEBRER, qui vernaculâ gentis linguâ, quæ eadem eſt cum Provinciali & Catalana [s], magna cum laude verſificati ſunt. Priorem iucundiſſimè uſum fuiſſe iis carminum formis, quas *ſextiles*, *ſonetos*, *terzeroles*, *& octavas rimas* vocat, ab eoque plura deſumſiſſe, aut in pluribus imitatum fuiſſe Franciſcum Petrarcham ſæculi ſequentis famigeratiſſimum poetam, & veluti ſui temporis Homerum & Senecam, obſervavit rei totius auctor Gaſpar Eſcolanus lib. 1. cap. 14. ubi inter alia huius imitationis, ſive, ut ille vocat, uſurpationis, exempla hæc adducit. Petrarcha dixit in quodam *ſoneto*:

Pace non trovo, e non hò da far guerra,
E temo, e ſpero, & ardo, e ſon un giaccio,
E volo ſopra 'l cielo, e giaccio in terra,
E nulla ſtringo, e tutto il mondo abbraccio.

Et mox ibidem:

Et hò in odio me ſteſſo, & amo altrui.

Et aliud illius *ſonetum* ita incipit:

S' amor non è, che dumque è quel che ſento?

Moſſen autem Iordi Valentinâ ſuâ linguâ ſic:

E no he pau, e no tinch quim guerreig,
Vol ſoprel cel, e nom movi de terra,
E no ſtrench res, & tot lo mon abrás,
Oy he de mi, e vull altri gran bè.
Si no es amor, donchs azò che ſerà?

Bene autem notam habuit Franciſcus Petrarcha Provincialem linguam, tot annis in Gallia & Avenionenſi territorio moratus; potuitque de Iordio poeta noſtro audire, cùm adoleſcens, & Lomberienſis [t] in Vaſconia & Pyrenæis ſic prope Hiſpaniam canonicus in comitatu Iacobi Columnæ huius urbis Epiſcopi dulciſſimè vixit [u]: quod Beuterus noſter conſideravit [x].

150. Poſterior autem Moſſen FEBRER reliquiſſe dicitur, cùm æquè eſſet egregius poeta eiuſdem Valentinæ urbis atque huius temporis, ogdoadibus deſcriptam tempeſtatem, qua Rex iactatus anno huius ſæculi ſexageſimo nono prope Minoricam inſulam, Balearium unam, cùm ad bellum ſacrum in Palæſtina gerendum navigaret, claſſem penè amiſit: de qua Bernardinus Gomezius lib. 18. & Surita lib. 3. *Annalium* cap. 74. (1).

CA-

[r] Vide Eſcolanum lib. 5. *Hiſt. Valent.* cap. 26. 8.

[s] Idem lib. 1. cap. 14.

[t] *Lombes* hodie.

[u] Thomaſinus in *Petrarcha redivivo* cap. 3. pag. 15. San-Marthani fratres in *Gal. Chriſt.* & *Epiſc. Lomber.*

[x] In *epiſtol. proœmial. Chronici.*

(1) Latè ac diſertè de noſtratibus *Georgio* & *Febrerio*, deque utriuſque ſcriptis atque ætate D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Cuſtos *Syllog. Poemat. Hiſpanicor. ante ann. ſeſquimilles. Matriti* 1779. *edita T. I. pagg.* 81. 85. & 89. in cuius demum num. 45. ex allatis ab Eodem literis Eneci Lopezii Mendozæ Marchionis Sant-Iulianenſis ad Petrum Portugalliæ Comeſtabilem, conficere ſibi videtur, utrumque hunc Poetam ſub ſæculi XIV. exitum floruiſſe, & fortaſſe ſequentis ſeu XV. initia indeptos. Ac de *Georgio* quidem ſeu *Moſen Iórdi*, quemadmodum eius nomen Valentini efferimus (ſi is modo Georgius de quo agimus eſt), aliquantò quam vulgo creditur recentiorem fuiſſe non abnuero; cum in laudatis Marchionis Sant Iulianenſis literis quas circa annum MCCCCLV. ſcriptas fuiſſe veroſimillimum eſt, diſertè clariſſimi auctoris earum ævo (*en eſtos nueſtros tiempos*) floruiſſe is dicatur; atque adeo nec Iacobi I. Aragonum Regis alumnum itinerisve Hieroſolymitani ſocium, Regiæque claſſis ad Baleares inſulas diſperſæ disiectæque hiſtoricum fuiſſe; neque demum Petrarcham, qui anno MCCCLXXIV. diem ſuum obierat, quicquam ex eius Poematiis mutuaſſe. De *Febrerio* verò non eſt cur ita iudicem; cum nihil de eius ætate Sant-Iulianenſis Marchio in prælaudatis literis; nec quicquam præterea impediat quominus à Iacobo I. è ſacro fonte ſuſceptus, Eidem poſt vicennium, anno ſcilicet MCCLXIX. (1) ad Baleares periclitanti adfuerit, reverſuſque in patriam eius naufragii hiſtoriam metricè deſcripſerit, Dantemque demum Aligherium vernaculum Lemoſinis dederit; cum ſi eum anno MCCL. natum atque ad MCCCXX. vitam protuliſſe fingimus, plana fore omnia comperiemus. Nec *Febrerii* poſt *Georgium* mentio in Sant-Iulianenſis literis; neque Raymundi Montanerii ac *Febrerii* carminum collatio atque conflictus, ad quæ D. Sanchezius nn. 142 & 144. provocat, quicquam me movent. Lubrica hæc ſunt. Sant-Iulianenſis Provinciales Poetas ſibi notos memorat, parum moratus eorum ætatem, quæ forſan Eidem dum ſcriberet non in promptu aut non penitus explorata erat: indicta certè Ipſi fuit. Lenior autem qualis iure D. Sanchezio præ Montanerii viſus eſt *Febrerii* carminum habitus, ex pervulgatis nulliuſque non manibus attritis genealogiarum, quas id opus continet, exemplis provenire poteſt. Quid quod Onufrius quidam Eſquerdus civis Valentinus, elapſi proxime ſæculi Scriptor, veterem qui ei obtigerat Febrerii codicem refinxit ac plane transformavit, ut invictis argumentis docet Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 3. *col.* 2. & *T. II. pag.* 133. *col.* 1. è quo fonte manarunt exempla quæ vulgo circumferuntur. Exſtat penes me refictum Onufrii autographum nuperis hiſce diebus Valentiæ ac non parvo ære redemtum. Et ſane ſi Montanerius *Febrerii* ſynchronus fuit, quod ex hypotheſi D. Sanchezius n. 142. perhibet, hunc ſæculo XIII. inclinante ac ſub initium ſequentis vixiſſe omnino dicendum eſt; cum Montanerius anno MCCCXXV. quo primum animum ad Chronicon ſcribendum appulit, ſexagenarium ſe eſſe profiteatur in edito eiuſdem prologo, atque in Eſcurialenſi ſæculi XIV. codice, *Lit.* K. *Plut. I. n.* 6. Quæ ad *Febrerium*; videnda tamen quæ nos infrà in *Andrea Febrerio* qui ſe Alfonſi Aragonum Regis *Algutzirum* nominat, & nonnullas Dantis Aligherii Comœdias in Lemoſinum ſermonem tranſtuliſſe dicitur. De *Georgio* autem adhuc hæremus. Et quid ſi à Beutêro laudatum in Chronici eius prologo diverſum à Marchionis Sant-Iulianenſis *Georgio* dicimus? Id ſane Clariſſ. rei literariæ Hiſpaniæ Duumviris DD. Franciſco Cerdano Rico, & Ioanni Andrêſio placuiſſe video: qui Beutêri *Georgium* Iacobi I. Aragonum Regis alumnum itineriſque Ultramarini Socium, cuius Petrarca imitator fuit cognominem fuiſſe alium exiſtimant, itidem Valentinum vulgo DEL REY (fortaſſis quod à Iacobo altus atque educatus fuiſſet) vernaculè appellatum, tantæque exiſtimationis Poetam, ut de eius verſibus Gaſpar Ægidius Polus Valentinus, Poeta & ipſe ſæculi XVI. elegantiſſimus, affirmare nihil

(1) Surita ad hunc annum MCCLXIX. Regiæ claſsis diſperſionem refert *Indic. rer. Arag. pag.* 148. & I. Mariana *Lib. XIII. c.* 18.

CAPUT V.

De PETRO IOANNIS *ſive* IOANNE *Pontifice, huius nominis XXI. deque eius doctrina, obituque miſerabili. Diverſus ab hoc fuit* PETRUS HISPANUS Summularum *auctor*, *ordinis Prædicatorum. Cenſiones de hoc invento. Petri Cirueli Darocenſis laus. Eiuſdem de* PETRO *altero* HISPANO *iuniore* Summularum *reformatore obſervatio. De* ALPHONSO X. *Caſtellæ ac Legionis Rege cognomento* Sapiente, *eiuſque in literas ſtudio. Plura huius nomen præſeferre opera, quæ an ipſe ſcripſerit, an alios ſcribere iuſſerit, ambiguum eſt. Singula curioſè percurrimus, tam poetica, quàm proſaica. De* Tabulis *ab eo formari iuſſis aſtronomicis. Aliqua de earumdem confectoribus forſan Hiſpanis.* Quadripartitum *Ptolemæi, & Hali Aben-Ragheli̇s opus aſtronomicum ex Arabicis Hiſpana, & ex Hiſpanis Latina facta fuiſſe; atque item Albategni* Canones *ex Arabica lingua in vernaculam Hiſpanam à Rabbi* CAG *Toletano tranſlata. Avicenæ & Averrois Latinæ verſiones ab eodem Rege promotæ; deque Rabbi* IUDA BEN RABBI MOSIS HACCOHEN *Toletano, aliiſque quorum operâ uſus fuit idem Rex in Arabicorum tranſlationibus. De* Hiſtoria generali Hiſpaniæ *vulgaris linguæ annotantur non incurioſa aliqua; & inſigne aliud univerſalis ab initio rerum hiſtoriæ eiuſdem Regis iuſſu compilatum opus paucis notum laudatur. De ſeptem Partitarum, ſive Hiſpani Iuris corpore, atque eius propoſito & excellentia. De* ANONYMO *quodam Burgenſi Epiſcopo hiſtoriæ Alphonſi iam laudatæ Hiſpanarum rerum in Latinum interprete. De* ROLDANO *Scriptore libri* De regulis aleæ.

151. HOc auſpicari caput ab eo qui per hæc tempora, breviſſimo quamvis tempore, caput fuit & ſummus Eccleſiæ Pontifex, fas & æquum eſt. De IOANNE PAPA loquimur, vulgò magis viceſimo primo, aliis tamen undeviceſimo exiſtimato, Luſitano Ulyſſipponenſi. Petrus is dictus Ioannes, & Petrus Hiſpanus & Petrus Iuliani (vulgò *Giaens*, quomodo in monumentis Luſitanis): ſicut & Petrus Phyſicus à parentis nomine, tenuis fortunæ hominis, ſi Pontificiis Scriptoribus credimus; ſi autem Luſitano Cardo-

nihil veritus fuerit, vel ipſam Poetarum altricem Italiam, ſi typis ederentur, territuros. Periêre tamen aut uſquè in Eruditorum ſcriniis latent. Videndus uterque hic Scriptor; ac prior ille in Notis ad Gaſparis Ægidii Poli Ogdoadas *Canto del Turia* vernaculè inſcriptas, & Matriti MDCCLXXVIII. editas, pagg. 153. & 295; poſterior autem in eximio opere Italico: *Dell'origine progreſſi e ſtato attuale d' ogni Letteratura, Parma MDCCLXXXII. pag.* 323. Nec prætermittendum, quod longè ante Cerdanum & Andreſium dubitaverit Ximenus, *Biblioth. Val. T. I. pag.* 1. *col.* 2. diverſuſne eſſet Beutêri *Georgius*, à cognominato *De ſancto Georgio*, cuius Marchio Sant-Iulianenſis meminit: *y ſi eſte*, (inquit), *como lo parece, fue el celebrado Poeta de quien hablamos* &c. Quod autem ad Bibliothecam Hiſpanam ſpectat, Sant Iulianenſis *Georgii* (ſeu *Moſen Iórdi*) à Noſtro memorati pauciſſima ſuperſunt, à D. Sanchezio è veteribus Hiſpaniæ *Cantionariis* recuſa, *T. I. Sylloges pag.* 85; *Febrerii* autem *De gentilitiis Valentini Regni ſtemmatibus & Familiis*, opus hactenus ineditum, innumeris tamen exemplis pervulgatum ac minime ſincerum.

HVC refero indictos Noſtro *Ximenum*, ſive *Ximenezium* Presbyterum *Darocenſem*, qui ad annum MCCL. ſcripſiſſe dicitur vernaculè: *De reſtauratione Hiſpaniæ*, è notis MSS. D. Pauli Ignatii Dalmâſes & Rôs ad Noſtri Biblioth. Vet. quas benigne ad me tranſmiſit ſingularis amicus D. Nicolaus Rodriguezius Laſo violatæ Fidei apud Barcinonenſes Quæſitor & vindex; Paulus autem in eius rei fidem adiicit: *Vid. P. Iordá Chronic. Ord. Eremit. S. Auguſtini Prov. Aragon. T. I. pag.* 27.

Fratrem *Tedricum* ſive *Thudericum Catalanum* ex Ordine Prædicatorum qui circa annum MCCLX. ſcripſiſſe dicitur patrio Lemoſino ſermone: *De Chirurgia*: *De arte Veterinaria*, ac *De avium cura. Ad Andream Albalatum Epiſcopum Valentinum.* Apud Quetiſum & Echardum T. I. pag. 355. qui id opus exſtare aiunt in Bibliotheca Regis Galliarum *num.* 7249. eo tamen loco atque in Indicibus fruſtra id quæſivi; atque in Catalogo Codd. Mss. Angliæ *T. I. p. I. n.* 7802.

Fratrem Paulum Chriſtianum item Catalanum atque ex Ordine Prædicatorum, *virum Hebraicè & Rabbinicè inprimis peritum*: qui ad annum MCCLXIII. die xx. Iulii Barcinone coram Iacobo I. Aragoniæ Rege eiuſque Aulæ proceribus aliiſque viris primariis diſputavit cum *R. Moſe Nachmanide* Gerundenſi (*Rambàn*) de rebus Fidei, ac præcipue de adventu Meſſiæ: quem *ita clare demonſtravit* (aiunt Quetiſus & Echardus in eo, T. I. p. 246.) *ut Rabbinus, qui ceu oraculum apud ſuos habebatur, ad incitas redactus ac mutus redditus clam ſe ſubduxerit & aufugerit.* Longe tamen aliter huius diſputationis exitum ab ipſo Nachmanide narratum legas apud Chriſtoph. Wagenſeilium, *Tel ign. Satan. Diſp. R. Nachm. pag.* 60. Diſputavit item Paulus cum *Bonaſtrucho Porta* Iudæo Gerundenſi, ut auctor eſt Diâgus, *Hiſt. Comit. Barc. lib. III. fol.* 287. *pag.* 2. cuius diſputationis exitum apud ipſum videſis. De Bonaſtrucho nos infrà inter Scriptores Hebræos ſæculi XIII.

Fratrem Munionem Zamorenſem Ordinis Prædicatorum ab anno MCCLXXXV. Generalem Magiſtrum, mox Epiſcopum Palentinum, auctorem *Encyclicarum Epiſtolarum* è *Capitulis Generalibus quibus præfuit*; & *Regulæ Fratrum & Sororum* de Pœnitentia *Beati Dominici.* Apud Quetiſum & Echardum in eo, *T. I. pag.* 400.

Bernardum Olivellam Archiepiſcopum Tarraconenſem, qui circa annum MCCLXXX. compoſuiſſe dicitur *libros Miſſalem & Breviarium pro uſu Eccleſiaſticorum eius Diœceſeos.* E not. D. Pauli Ignatii Dalmâſes & Rôs ad Noſtri Biblioth. Hiſp. vet. qui hæc adiicit: *Vid. Blanc. Archiep. Tarr. cap.* 27. *fol.* 81 & 83. *pag.* 2.

ſo *Hagiologii* auctori [y], nobili ſtirpe *de Rebolo*, aliàs *Rabello*, nati. Cui quidem Cardoſo minimè debuit Ioannes, non optimæ famæ vir, pars argumenti *Hagiologii* eſſe. Hunc temerè alii Florentinum ex familia Mediceorum fuiſſe affirmare auſi ſunt: falſi, ut ſuſpicamur, attributione *Medici* quam nomini adiunctam legerant [z]. At is ingenio ſupra fortunam poſitus, in Gallis ſive Pariſiis ſive Monſpelii ſive utrobique philoſophiæ ac medicæ arti egregiam navavit operam. Quæ artes viam ei primùm ad patriæ Eccleſiæ ſacerdotium, aliaſque dignitates munivere; deinde ad munus Cardinalitium, quo eum Gregorius X. Pontifex circiter annum huius ſæculi ſeptuageſimum tertium, unà cum S. Bonaventura, Petro de Tarantaſia (qui Innocentius V. poſtea fuit) & aliis ornavit viris ampliſſimis; ac fortè ad Epiſcopatum etiam Bracarenſem [a], demumque ad principem totius Eccleſiæ cathedram: cuius præfecturæ obeunte diem ſuum Viterbii Adriano V. in eadem is urbe, Septembris decima tertia die anni MCCLXXVI. impoſitus fuit, ex Epiſcopo Tuſculano, non tamen ultra menſes octo imperium ſacrum prorogaturus. Ruinâ etenim conclavis oppreſſus, & è ruderum trabiumque cumulo ægrè ac ſemianimis eductus, poſt ſextum diem Maio menſe in eadem urbe Viterbienſi expiravit. Tranſeuntes quidem hac nos anno MDCLXXVIII. cùm è Roma in patriam reverteremur, non ſine horrore contemplati ſumus ruinæ huius locum, ſeu voraginem Pontificii palatii, nihil ab eo in quod tunc recidit immutati.

152. Non pauca de eo paſtoralis ſolicitudinis intra hoc breviſſimum temporis intervallum documenta narrantur, velificantibus aliis [b], ingenium hominis ad ſcholaſticam laudem potiùs quàm ad gerendam Eccleſiæ rempublicam natum, ut ferè ſunt ingenioſiſſimi homines adminiſtrandis negotiis inepti: obiicientibus aliis, præ ignorantia illius ſæculi, magicæ artis ſtudium [c], uti Alberto Magno, & ſimilibus non cum vulgo ſapientibus [d]; necnon violatam novis opinionibus pietatem [e], & à religioſis Ordinibus averſum animum. Quæ omnia tum Odericus Raynaldus in *Annalibus Eccleſiaſticis*, tum Antonius Macedo amicus noſter in *Luſitania purpurata* enixè atque egregiè refellunt: cuius hanc diligentiſſimam atque elegantiſſimam lucubrationem pro abſoluta Ioannis rerum notitia conſulere lector poterit. Nullus hoc non fatetur inſignem literis virum, & literatorum omnium beneficentiſſimum Mæcenatem fuiſſe. Ingenii autem Ioannis Papæ, ad rem noſtram ut iam veniamus, inconcuſſæ fidei partus medici omnes per me ſint, qui adſcribi ei conſuevere. Nempe in primis

153. I. *Theſaurus pauperum, ſeu de medendis humani corporis morbis per experimenta ex omni genere auctorum, & experientiâ propriâ congeſtum*: quomodo inſcriptus Lugduni prodiit anno MDXXV. ex Iacobi Myt officina. Editiones alias, binam Francofurtenſem annorum MDLXXVI. & MDLXXVIII. & Pariſinam MDLXXVII. laudat in *Bibliotheca Pontificia* Ludovicus Iacobus à S. Carolo Carmelita, plures ad codices MSS. qui Patavii, Pariſiis, & Cantabrigiæ in Anglia cuſtodiuntur, digitos intendens. Ex interpretatione Hiſpana prodiit, poſt antiquiorem ut ſuſpicor editionem, Pinciæ anno MDCXXII. in cuius tamen titulo monet temerè interpres, opus hoc iuſſu Ioannis Papæ formatum à Iuliano eius medico doctiſſimo, qui ad id conficiendum magiſtros omnes illius temporis in medicina celebres, hoc eſt non minùs quinquaginta ſex, in unum collegiſſe, abſque ullo rei tam novæ auctore ait: ſi excipias quam vetus quidam codex meus MS. huic ſuſpicioni confirmationem exhibere videtur: qui certè liber continet hunc niſi fallimur, *Theſaurum pauperum* linguâ Luſitanâ ſed Rabbinicis characteribus ſcriptum: cuius à me poſſeſſi atque ei in manus dati, Rever. Pater D. Iulius Bartholoccius meminit in appendice primi voluminis *Bibliothecæ* ſuæ *magnæ Rabbinicæ*, ubi ſanè auctor ſe magiſtrum Iulianum vocat librumque ipſum *Theſaurum pauperum*.

154. II. *De medenda podagra tractatus*. Cuius libri Petro Portugallenſi, Epiſcopo Cardinali Tuſculano, attributi, Paulus Corteſius meminit lib. I. *De Cardinalatu* qui idem cum noſtro eſt.

III. *De oculis tractatus*, qui MS. exſtat Oxonii in collegii omnium animarum bibliotheca vol. 3.

IV. *De formatione hominis tractatus* MS. Cantabrigiæ in archivo collegii Caii.

V. *Super Tegnis & Hippocratem gloſſæ de natura puerorum* MSS. Patavii inter libros S. Ioannis de Viridario canonicorum Lateranenſium; & in bibliotheca Veneta S. Antonii, auctore Thomaſino *Biblioth. Venetæ* pag. 4. & *Patavinæ* pag. 35.

VI. *Canones medicinæ*.

VII. *Conſilium de tuenda valetudine*. Ad Blancam Franciæ Reginam, S. Ludovici matrem. Ms. fuit apud Gabrielem Naudæum.

VIII. *Commentaria in Iſaacum de diætis univerſalibus & particularibus*: unà cum operibus Iſaaci edita Lugduni à Bartholomæo

[y] Tom. 3. die XIX. Maii pag. 322. quem ſequitur in Cardinalium Portugalliæ elencho P. Fr. Emmanuel à Reſurrectione Auguſtinianus reformatus Prov. Portugalliæ, quem adornabat ſuperioribus annis Romæ.

[z] Corius & Zazara in Italiæ genealogiis pro hac parte laudari ſolent.

[a] Cardoſius in *Hagiolog.* ubi proximè pag. 322.

[b] Volaterranus lib. 23. *Comm. Urban.* Sabellicus Enneadis IX. lib. 8. Martinus Polonus in Chronico, Nauclerus, Platina, Simoneta *De Vita Pontif.* Rollevink in *Faſcic. temporum*, Magnum Chron. Belgicum ad an. MCCLXXVI. ex Bernardo Guidone.

[c] Auctor *Chron. Colmar. Dominican.* apud Raynaldum anno MCCLXXVII. num. 20.

[d] Vide Gab. Naudæum in ſua *Virorum pro magis falsò habitorum Gallica apologia*.

[e] Sifridus Miſnenſis in Chron. apud Raynaldum ibidem.

mæo Troſt MDXV. in folio, manuque exarata Oxonii in bibliotheca collegii omnium animarum vol. 23.

IX. *Commentaria* in eundem Iſaacum *De urinis*, ibidem apud eundem Troſt.

X. *Problemata* quædam ad exemplum Ariſtotelis. Id vulgò tribuitur Petro medicorum laudatorum auctori, ut iam videbimus.

155. XI. *Epiſtolæ*, quarum unum volumen in Vaticanis libris numeratur, certe noſtri auctoris ſunt. At, ut reliqua eidem Ioanni Papæ à Ludovico Iacobo, quem ferè ſequimur diligentiſſimum *Pontificum Scriptorum* enarratorem adſcripta his ſubiungamus, nondùm eſt perſuaſum, quemadmodum nec *Sermones prædicabiles* (quamquam plura in divinis eum ſcripſiſſe, per errorem ut ſuſpicamur Sabellicus prodat [f]) aliaque Cremonæ, ut ait, in bibliotheca Auguſtinianorum ſervata. Tractatum item *De conceptione Deip. Virginis*, quem unus Ioanni attribuere non dubitavit Bartholomæus Guerrero Franciſcanus [g] (1).

156. Quamvis enim pluribus, atque utique doctis viris [h], non diſpliceat unum atque eundem eſſe Petrum Ioannis, ſive Iuliani, Hiſpanum de quo agimus, cum Petro Hiſpano decantatiſſimo illo *Summularum*, & aliorum philoſophicorum operum, auctore: ſilentium tamen de Ioannis Papæ operibus dialecticis ſive philoſophicis, ac præcipuè iſto libello *Summularum* qui tot ſtatim ſequaces & illuſtratores habuit æqualium eius temporis Scriptorum, qui Ioannem Papam, uti *Theſauri pauperum* & ceterorum quorum meminimus monumentorum Scriptorem tantùm laudant, ambiguam omnino rem facit. Ptolemæus Lucenſis in *Eccleſiaſtica hiſtoria*, quam perduxit ad annum uſque MCCCXLII. quo tempore florebat, *anno Domini eodem hoc eſt MCCLXXVI. & circa finem* (inquit [i]) *Septembris dominus Petrus Hiſpanus, dictus Petrus Iuliani, Cardinalis Tuſculanus, natione Portugallenſis, de Cardinalatu aſſumitur in Papam, & Ioannes XXI. eſt vocatus. Hic generalis clericus fuit,* (*virum philoſophicum, & in omni ſcientia eruditum* Ioannes Ægidius Zamorenſis [k], *in ſcientiis diverſis famoſum* Nicolaus Trivet [l], vocavere) *& præcipuè in medicinis. Unde & quædam experimenta ſcripſit ad curas hominum, ac librum compoſuit qui* Theſaurus pauperum *vocatur. Fecit & librum* De problematibus *iuxta modum & formam libri Ariſtotelis. Et quamvis magnus fuerit in ſcientia* &c.

157. Nec aliter Ioannes Trithemius *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*, & in *Chron. Hirſaugienſi:* ubi ait confusè & indiſtinctè ex libris de re medica, & aliis de arte logica opuſculis, *Summulam quandam* exſtare, *quam* Theſaurum pauperum *appellant.* Ioannes item Philippus Bergomenſis in *Supplemento*, Platina in Ioanne XXII. Franciſcus Taraſa *De Regibus Hiſpaniæ*, in Alphonſo X. & alii.

158. Accedit ut diverſus ab hoc auctor ſit *Summularum*, quòd Dominicani Scriptores ordinis ſui ſodalem Petrum Hiſpanum, cuius eæ *Summulæ* nomen præſeferunt, communiter faciunt; aliique cum eis, tum veteres tum recentiores, ut poſtea dicemus, abſque tamen præiudicio veritatis: relinquentes aliis quorum intererit, duo an unus Petrus cognomento *Hiſpanus* fuerit, examinare. Interim nos, præter Ioannem Papam, privatum alium ponimus:

159. PETRUM ſcilicet, à gente HISPANUM vulgò nuncupatum. Hic ex ordine fratrum Prædicatorum fuiſſe dicitur, ac in Pariſiorum gymnaſio profeſſor publicus. At volens is domeſticis ſodalibus dialecticam artem faciliùs inſinuare: introductionem quandam ad Ariſtotelis magnam logicam excogitavit, diminuenteque verbo *Summularum* uſus, vulgarem fecit. Quamquidem, veluti fauſto conceptam omine, ſtatim ferè gymnaſium illud aliaque per Europam amplexata ſunt, auditoribuſque dictaverunt. Utinam verò ſucceſſores, atque in eadem ſchola Pariſienſi profeſſores dialecticæ artis, bonum Petri conſilium non evacuâſſent, imprudenterque alii poſt alios quaſi contendentes evertiſſent! Ecce enim, pro breviuſcula introductione compendioque viæ demonſtrato, ingentia mox volumina interpretes parum ſcholaribus morigeri, iuxta modum unuſquiſque ſectæ ſuæ, ſive magiſtrorum doctrinæ, planum atque apertum iter immenſis quæſtionum noviter excogitatarum molibus obſtruentes ſubſtituerunt.

160. Ioannes quidem Verſoris Thomiſta-

[f] Enneadis IX. lib. 8.

[g] *De controverſ. immaculat. Concept.* &c. fol. 12.

[h] Luſitani ferè omnes, Ioannes Barros, & ex eo Acunha *Hiſtor. Eccleſ. Bracar.* par. 2. cap. 35. Cardoſus in *Hagiolog.* tom. 3. Maii XIX. pag. 322. Miræus in *Auct. bibliothecæ* c. 404. Macedo in *Luſitania purpur.* in Ioanne XXI. & ſecutus Ludovicum Iacobum, Auguſtinus Oldoinus in adiunctis ad Ciaconium *De Vitis Pontific.* edit. Romanæ MDCLXXVII. t. 2. col. 211.

[i] Auctoris inediti verba leguntur apud Raynaldum tomo 14. *Annal. Eccleſ.* anno MCCLXXVI. num. 29.

[k] Libro *De præconiis Hiſpan.* adhuc inedito tract. 5.

[l] In Chron. ad annum MCCLXXVI. edito in *Spicilegii* Dacheriani volum. 8.

(1) In Regia Bibliotheca Matritenſi: *Petri Hiſpani Portugallenſis: Scientia de anima.* Codex membranaceus iuſtæ molis, circa annum MCCC. exaratus. Item: *Petri Hiſpani omnium Medicorum operum*: volumen ſpiſſum membranaceum Sæculi, ut videtur XIV. In Regia Eſcurialenſi *Lit.* g. *Plut. II. ſub n.* 15. *Petri Hiſpani: De ordine iudiciorum.* In Galliarum Regis *Part. IV. pag.* 341. cod. 7349. *Petri Hiſpani, tractatus mirabilis aquarum,* ſive *Secreta Medicinæ, de oculis*: quem ſupra n. 154. relatum eſſe exiſtimo. Sunt & alia operum huius Scriptoris exempla bene multa in Bibliothecarum Mss. catalogis.

ſtarum, Ioannes alius Magiſtri Scotiſtarum; necnon & tertius alius Ioannes cognomine *Buridanus* Nominalium, quos vocabant, ſectæ ac ſenſus prolixi defenſores. Quorum poſtremus correctiones etiam his *Summulis* de ſuo adiiciens, huius ipſius libelli auctor vulgò laudari non erubuit. Neque tamen hactenus ab iis, quos nuper laudavimus, meditata perpetuum ſcribendi cacoethes aliorum retardare aut deterrere potuerunt; quin textui Buridani Ioannes Dorpius eiuſdem Nominalium ſcholæ commentarium apponeret quæſtionibus refertiſſimum; hinc Buridani expoſitiones Georgius Bruxellenſis, atque utriuſque, Georgii nempe ac Dorpii, commentariorum amplificationes Ioannes Maioris publicarent.

161. Porrò aliàs *introductiones*, quas *terminorum* nomine appellaverunt, Petro de Alliaco ſatis breves, Ioanneque ipſo Maioris aliquantulum auctas, aliiſque alias ſuperiorum gloſſas obtrudentibus: evenit planè, ut veræ ac ſolidæ ſtudium logicæ philoſophiæque, triennio aliàs abſolvendum, maiori ex parte ſophiſtarum cavillis & inextricabilibus argumentorum nodis loco ſuo & poſſeſſione decederet. Hic fuit nempe ſucceſſus progreſſuſque, quem niſi feliciora liberalium artium tempora in melius hoc eſt ad rectam viam revocâſſent: haud utique eſſet cur Petro noſtro aliquam gratiam haberemus, qui invento ſuo infinitam Scriptorum literis & otio ſuo alienoque abutentium, vim ac veluti turbinem concitavit.

162. Hæc ferè omnia ſummatim excerpſimus ex Petri Cirueli Darocenſis, ut in omni hiſtoria & diſciplinarum genere fuit curioſus, ad eaſdem *Summulas* commentario. Adi, ſi vis, lector de omnibus harum *Summularum* enarratoribus & exemplaribus in bibliothecarum angulis aſſervatis, Ludovicum à S. Carolo toties dictum, dum hoc opus *Summularum* Ioanni ſuo XXI. Papæ adſcribit. Hunc Petrum Hiſpanum *Summularum* inventorem Dominicanum ſodalem fuiſſe, paſſiva eſt huius ſacræ familiæ perſuaſio: quam legere eſt apud eos omnes, qui de *Scriptoribus Dominicanis* à ſæculo & ultrà commentati ſunt [m]. Nec dicas domi hanc natam præſumtionem; nam & exteris quibuſdam ante hos domeſticos teſtes natis eadem ſedit ſententia [n]; & Ioannes Marieta Dominicanus quicquam adiunxit [o] efficacioris argumenti, ſervari nempe huius cadaver in cœnobio S. Dominici Stellæ Navarræ regni urbis. Necnon & in volumine MS. bibliothecæ Hiſpalenſis Eccleſiæ, quod *Summulæ cum commento Bartholomæi* inſcriptum eſt, hæc legitur operis totius concluſio: *Et in hoc terminatur lectio, & per conſequens totus liber Bartholomæi ſuper primam partem magiſtri Petri Hiſpani de ordine Prædicatorum* (1).

163. Sed & aliquid habemus his ex eodem Petro Ciruelo adiungere. Alterum nempe is PETRUM HISPANUM, præter priorem hunc *Summularum* inventorem, cognitum habuit, quem iuniorem appellat, cùm tempore, tum profeſſione vitæ diverſum. In clericali enim ſtatu honeſtiſſimè vivens, philoſophus fuit atque theologus doctiſſimus, omniumque bonarum artium diſciplinis excultus: utpote quem non barbarum ævum, ſed cultior utique ætas tulit. Huic tribuit Ciruelus commentaria

I. *In ſpheram Ioannis de Sacro-boſco.*

II. *In arithmeticam & geometriam Thomæ Bravadini.*

III. *In perſpectivam Cantuarienſis.*

IV. *In Ariſtotelis prædicamenta ſeu categorias, & poſteriora analytica.*

164. Huius quoque Petri iunioris adſcriptum nomini circumferri ait in antiquis quibuſdam exemplis *Summularum* opus hoc titulo:

Petri Hiſpani recentioris opuſculum Summularum ad magnam logicam Ariſtotelis introductorium. Hoc inde natum aiunt, quod iunior hic Petrus conterranei ſui & ſibi cognominis Petri alterius dolens vicem, cuius libellus ſcilicet orto iam diſciplinarum ſidere propter ruditatem ſtili contemnebatur: eidem limam iudicii ac ſermonis admoverit, inductis inſuper quæ neceſſaria, deductiſque prudenter quæ ſuperflua eſſent, omniaque in commodiorem ordinem redegerit.

165. Exemplum eſto ſeptimi & ultimi libri poſtremum caput *De redditione omnium fallaciarum ad ignorantiam elenchi*: quod in recentioris Petri editione omnino reiectum fuit; quemadmodum & exſulare hinc iuſſus eſt *Tractatus de parvis logicalibus* (de quo agit Io. Ludov. Vives in *De cauſis corruptarum artium* libro 3.) hoc eſt, *de ampliationibus, ſuppoſitionibus, reſtrictionibus, appellationibus, atque aliis proprietatibus terminorum.* Hæc omnia Petrus Ciruelus. Congeremus ergo hìc omnia quæ Petro Hiſpano, præter iam ſuprà memorata, novimus adſcribi conſueviſ-

[m] Ant. Senenſis, Ambroſius Thegius, Alphonſus Fernandez, Seraphinus Razius.

[n] Marinæo Siculo, qui duobus diſtinctis capitibus libri 6. *De laudibus Hiſpaniæ*: altero *De Petro medico Epiſc. Tuſcul. & ſummo Pontifice*, altero *de Petro Hiſpano mathemat. & philoſopho* agit. Didaco Rodriguez de Almela ducentorum annorum Scriptori, in *Valerio hiſtoriar.* vulgaris Hiſp. linguæ lib. 6. cap. 9. Petro Ciruelo ubi ſuprà.

[o] Lib. 21. *De los ſantos de Eſpaña* cap. 57.

(1) Iure de hoc *Petro Hiſpano Summularum* inventore dubitant Quetiſus & Echardus, Dominicanuſne Inſtituto fuerit *T. I. pag.* 485. & *ſeq.* Vide quæ Noſter infrà, hoc titulo & capite, n. 178.

viſſe, ut aliquem horum trium apud diligentiores rei difficilis perſcrutatores auctorem ſuum nominare aliquando valeant. Ludovicus nimirum Iacobus à S. Carolo, helluo librorum & bibliothecarum diligentiſſimus inſpector, in *Pontificia bibliotheca* ultra opera medicæ artis & *Summulas*, alia hæc dialectica & philoſophica Petro ſuo Luſitano, ſeu Ioanni Papæ, attribuit

166. *Parva logicalia.* Quæ edita ſunt ſeorſum à *Summulis* anno MDXCIII. in 4°. Venetiis.

167. *Tractatus logicales* ſex, quos cum copulatis *elucidariis magiſtrorum in burſa montis Coloniæ regentium* edidit Henricus Quentelius Coloniæ MDIII.

168. *In phyſiognomicam Ariſtotelis.* Exſtat MS. Cantabrigiæ in bibliotheca domus S. Petri vol. 54 num. 3. Et in Vaticano codice, & iis qui Ducis Urbini fuere, num. 472. pag. 46. legitur *Petri Hiſpani ſententia ſuper libro phyſiognomiæ Ariſtotelis.*

169. *Dialecticam.* Exſtat MS. in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Patavii teſte Philippo Thomaſino. In hanc dialecticam (ait à S. Carolo) Chriſtophorus Hegendorfius *Pragmata* Baſileæ apud Cratandrum anno MDXL. in 4°. edidit. Fuit & MS. hæc dialectica in bibliotheca Cardinalis Carpenſis. *Logica* Petri Hiſpani Hebraicè verſa reperitur MS. in bibliotheca Cæſarea Viennenſi, auctore Spizelio in *Sacris biblioth. illuſtr. arcanis* pag.73. *Dialectica* ex interpretatione Græca Maximi Planudis MS. in bibliotheca Veneta Barociana, Thomaſino teſte [p]. Sunt & alia, quorum is non meminit, nempe

[p] In biblioth. Ven. pag. 48.

170. *In logicam reparationes Petri Hiſpani*, Coloniæ anno MDCX. editæ. Sunt in bibliotheca Sapientiæ Romanæ.

171. *Modernitates logicales* Petri Hiſpani fuere inter libros, quibus utebatur in via Benedictus XIII. Papa, ut in earum catalogo legitur, quem habet Barberina bibliotheca Romana.

172. *Textus & copulata* Petri Hiſpani edita in 4°. anno MCDXCIV. fuere in bibliotheca eiuſdem Cardinalis de Carpi.

173. *Petri Hiſpani lectiones in primum lib. phyſicorum* ſervantur MSS. in Mediolanenſi Ambroſiana.

174. Exſtant in Hiſpalenſis almæ Eccleſiæ bibliotheca, quæ D. Ferdinandi Coloni, magni Chriſtophori filii & in eadem Eccleſia ſepulti, olim fuit, quædam Petro Hiſpano tributa opera, ſive MS. ſive vagiente adhuc typographia edita, quorum en rationem.

175. *Textus omnium tractatuum Petri Hiſpani cum copulatis ſecundum doctrinam S. Thomæ, iuxta proceſſum magiſtrorum Coloniæ in burſa montis regentium.* Poſſeſſor Colonus inſcriptum à ſe habebat: *Petri Hiſpani tractatus logicales cum commento Lamberti de Monte*, anno MCDLXXXIX. folio.

176. *Gloſſulæ Petri Hiſpani ſuper Ioannicium* MS. nec ſatis diſtincto iſto titulo, in charta pergamena in folio.

177. *Summulæ Petri Hiſpani cum interpretatione Verſoris doctoris Pariſienſis* Venetiis MDXVIII. folio.

178. *Summulæ cum commento Bartholomæi* MS. antiquo ſatis charactere. In fine habet: *Et in hoc terminatur lectio, & per conſequens totus liber Bartholomæi ſuper primam partem mag. Petri Hiſpani de ordine Prædicatorum. Deo gratias. Amen.* Quod valdè notandum ad conſtituendum Petrum Hiſpanum Dominicanum.

179. *Petri Hiſpani Summulæ cum comment. Dorpii & Ocham* (appoſuit Colonus ex ſuo Marte hunc titulum: *Petri Hiſpani Summulæ cum commentario compilato ex Buridano, & Ocham, & aliis. Item Nicolaus Amans ſuper Summul. Pet. Hiſp.*) Pariſiis MDX. in 8°.

180. *Hieronymus Cingularius Chryſopolitanus in omnes tractatulos Petri Hiſpani.* Lipſiæ MDXIII. in 8°.

181. *Gerardus Herdevicenſis copulata ſuper parva logicalia Petri Hiſpani.* Coloniæ MCDLXXXVIII. in folio.

182. *Commentarium ſecundum modernorum doctrinam in tractatus logicos Petri Hiſp.* MDIII. in 4°.

183. *Petri Hiſp. Summulæ cum interpretat. Georgii Bruxellenſis.* Rhotomagi MD. in 4°. Hæc omnia inter Colonæos libros.

184. Hic autem Dominicanus horum operum ſeu partis auctor, Petrus forſan eſt de Blanes, ſeu Valentinus ſeu Catalanus, creatus à Benedicto XIII. Cardinalis diaconus S. Angeli anno MCCCXCVI. Panvinio [q] & Ciaconio teſtibus; idemque eius Pontificis cauſæ, quæ totâ ferè Europâ contra Bonifacium Papam IX. in factiones iverat, de ſcripto patronus & propugnator: de quo Raynaldus in Bonifacii geſtis [r]. Huic geſta alia, tamquam ex eodem Panvinio proficiens, falsò imputat Gaſpar Escolanus in *Hiſtoriæ urbis & regni Valentiæ* vernaculè conſcriptæ lib.9.cap.11. num.8. Qui quidem ex occaſione laudatæ ibi nobiliſſimæ *de Blanes* familiæ è Sabaudia oriundæ: de hoc eius ſtirpis viro monet, videri ſibi non nuſquam lectum, fuiſſe hunc *Petrum* à patria *Hiſpanum* dictum

[q] In *Romanis Pontificibus* pag. 234.

[r] Ad annum MCCCXCV. n.5. tom. 17. *Annal. Eccleſ.*

ctum, cui ſcriptum hoc imputari ſolet (1).

185. Petri Hiſpani nomen præſefert liber *De rebus ſpiritualibus*, aſſervatus in bibliotheca Dominicanorum Bononiæ: cuius rei teſtem habeo Alphonſum Ciaconium in ſchedis ad *Bibliothecam univerſalem.* Præterea eiuſdem nominis æquivoco ductus, ut credo, Balthaſſar Porreño in opere ſuo adhuc inedito *De Cardinalibus Hiſpanis*, Petri cuiuſdam de Toledo, aliàs vocati Petri Hiſpani, quem Bonifacius VIII. Pontifex anno MCCCII. in Cardinalium collegium aſſumſiſſe dicitur, mentionem habens, ingenio eius laudato, digna eo nonnulla hunc ſcripſiſſe opera refert, quin ultrà aliud.

186. Iam verò ſupremum Eccleſiæ principem de quo nuper locuti ſumus, ſi unus ſit atque idem Petrus quem in duos aut etiam tres diviſimus, Rex ſequatur Hiſpaniæ noſtræ potentiſſimus ALPHONSUS X. *Sapiens* cognominatus & *Aſtrologus*, B. Ferdinandi filius, Caſtellæ atque Legionis antiquus, Murciæ autem, Giennii, Cordubæ Hiſpaliſque regnorum novus Rex, idemque in Romanum Imperatorem electus. Qui profectò, ſi eximiam partam ob ingentis doctrinæ magnanimitatis & aliarum corporis animique virtutum dotes famam, elatione quadam ingenii [s] iuſtò altiùs ſe efferentis atque iactantis non denigrâſſet: inter optimos & ſapientiſſimos, non tamen feliciſſimos, rerum dominos, monumentum ſui nominis albo ſæculorum inſcripſiſſet.

[s] Id ſcriptum reliquit D. Petrus IV. Aragon. Rex, quem laudat Surita. lib. 4. *Annal.* cap. 47. Idem lib. 9. cap. 64. Roder. Sancius *Hiſt. Hiſp.* parte 4. cap. 5. Garibay lib. 13. cap. 15.

187. Neque intendimus hiſtoriam quæ nulli ignota eſt [t] Regis, ſed ſtudiis dediti ac Scriptoris tantùm, quæ inſtituti eſt præſentis, texere: contenti ſi ob chronologiæ, quam accuratè perſequimur, obſervationem monuerimus anno huius ſæculi quinquageſimo ſecundo regni habenas à magno parente diem ſuum ſanctiſſimè obeunte dimiſſas in manus ſumſiſſe: quinquageſimo ſeptimo in Romanum Imperatorem à tribus electoribus adverſus Ricardum Ducem Eboracenſem, Henrici Angliæ Regis germanum fratrem, cooptatum fuiſſe: quò proficiſci cùm domeſticis impeditus negotiis diu cunctatus eſſet, novæ Rodulphi Augsburgici electioni locum fecit: anno demum ſæculi eiuſdem octogeſimo quarto, regni triceſimo ſecundo, ætatis LXIII. ferè exauctoratum à Sancio filio Hiſpali obiiſſe.

[t] Præter V[...] ricos Ca[...] nos de Alp[...] ſo agunt B[...] nardus Do[...] in *Hiſtoria* [...] *taloniæ* c[...]

188. Huius erga literas meritum bifariam dividimus. Vel enim per se ipſum ac propriâ induſtriâ elucubravit, vel per alios elucubrare fecit, quæ ad poſteros eius nomine inſignita derivavere. Prioris generis certè ſunt

189. I. *Libro del teſoro*: in quo doctè ac excellenter agit de tribus philoſophiæ partibus, rationali, phyſica & morali. Hunc habuit MS. in codice qui fuerat priùs D. Ioſephi Gonzalez regii Caſtellæ & Cameræ Senatoris, Excellentiſſimus D. Petrus de Guzman Comes de Villaumbroſa, Marchio de Montealegre & de Quintana, ſupremi eiuſdem Caſtellæ Senatus olim præſes (2).

190. Alius tamen ab hoc videtur, quam-

(1) Neuter è Bibliographis Valentinis, neque Quetìfus, aut Echardus huius Petri de Blanes meminêre.

(2) De huius *Theſauri* auctore atque interpretibus vix eſt ubi pedem figas. Terna eius exempla reperi in Bibliotheca Eſcurialenſi, è quibus bina Alfonſi Regis nomen in fronte gerunt, tertium anonymum. E prioribus alterum Hiſpanicum ſæculo, ut videtur, XIV. exaratùm, *Lit.* p. *Plut. II. n.* 21. (T. III. Latinor. pag. 73.) lacerum initio ac miſere deformatum, reliqua utcumque melius habita; extrema vero pars quæ de Rhetorice agit ſub hac rubrica maiore: *Aqui comiença Rhetorica que ès ciencia de la buena razon que enſeña & mueſtra à ome à bien fablar*, integra prorſus totiſque CV. capitibus conſtans, in cuius fine legitur: *Aqui ſe cumple de eſcrevir el libro del* Teſoro *con la gracia è bendicion del muy glorioſo Señor Dios que es Rey de paz eterna. Et por ſu alto remedio è esfuerço lo acabê de facer. Porque êl dâ primeramente & otorga la vida al ome para conplir las obras. & à êl lôo & bendigo con anima & cuerpo por ſiempre Amen*: quæ Auctoriſne an Interpretis verba ſint, quis divinaverit? Alterum exemplum Gallicum aliquanto recentius, *Lit.* l. *Plut. II. n.* 3. (eod. T. III. pag. 251.) hoc titulo: *Ci començe le livre dou Treſôr le quel comence Maiſtre Brunet Latin de Fiorençe de latin en Romanz & párole de la naiſſance de toutes choſes*. Tertium denique Anonymum Hiſpanicum ſæculi, ut videtur, XIV. *Lit.* e. *Plut. III. n.* 8. (T. I. Latinor. pag. 433.) cuius initium eſt: *Eſte libro es llamado* Teſoro: *cà bien aſi como el que en pequeño lugar quiere encerrar coſas de muy gran nobleza ::: bien aſi eſte libro es complido de ſabencia: aſi como aquel que es ſacado de todos los miembros de filoſofia en una muy pequeña ſuma. La primera partida es aſi* como dineros contados *para deſpender todo el dia en las coſas que ome hà meneſter, que quiere decir que ella fabla del comienço del mundo e de la antiguedad de las viejas eſtorias ::: La ſegunda partida es que fabla de las bondades & de las maldades, que es* como piedras precioſas *que dan à los omes deleytes & virtud, que quiere decir quales coſas debe ome fazer & quales non ::: La tercera partida del libro del Teſoro es* Oro fino, *que quiere tanto decir como que ella enſeña al ome à fablar ſegund el enſeñamiento de rretorica, & como el Señor debe gobernar ſus gentes, que ſon en el ſu Señorio ſenaladamente ſegund las leyes & las coſtumbres de Italia &c.* Hæc in Bibliotheca Eſcurialenſi. Matritenſis Regia bina itidem huius *Theſauri* exempla poſſidet, utrumque Hiſpanicum, in quarum altero, chartaceo maioris formæ, qui in eiuſdem folio 151. ſcriptus dicitur Valliſoleti V. Decembris

quamvis ſimiliter inſcriptus, liber chimicus in quo refert ſibi datam à Deo fuiſſe lapidis, quem vocant philoſophorum, cognitionem; ad idque præceptore uſum ſe Ægyptio quodam homine, quem magnis præmiis allectum inde ad Hiſpaniam venire fecit: quod quidem partim ſoluta oratione, partim verſibus narrat. Specimen huius & principium, primus typis edidit Ægidius Gundiſalvi Davila in *Eccleſiæ Hiſpalenſis theatro* [u]. Unde colligere poſſumus, cùm germano illius temporis quo vivebat Alphonſus idiomate conſcriptus ſit, aliaque eiuſdem Alphonſi opera ſtillo referat: aut eius eſſe, aut æqualis alicuius eloquentiâ & maieſtate ſermonis eius bene imbuti: qui quidem ſe ſcripſiſſe librum anno huius ſæculi ſeptuageſimo ſecundo annotatum inſuper voluit.

[u] Tomo 2. *Theatri Eccleſ. Hiſp.* pag. 5.

191. *Theſaurum* Alphonſi Ioannes laudat Mariana in tractatu *De adventu S. Iacobi in Hiſpanias.* Nec dicere poſſumus, an hic ſit *Philoſophiæ occultioris liber, præcipuè metallorum*, qui eidem adſcriptus in *Theatro chimico* legitur [x]; ubi tamen *Alphonſus Rex Caſtellæ, ſapientiſſimus Arabum philoſophus* ridiculo errore audit. Meminit quoque Borellius in *Bibliotheca chimica* [y], *Clavis ſapientiæ* Alphonſi, quæ ſic incipit: *Quia ſemper honoratiſſ.* (1).

[x] Volum. 5. Argent. apud Zeſtner. ann. MDCXXII. in 8.

[y] Pag. 9.

192. II. *Libro de las querellas* verſibus, quos *de arte mayor* idiotiſmus noſter vocat, eo tempore vulgaribus, iam antiquatis, dodecaſyllabis, nec maieſtate & harmoniâ vacuis; qui tamen hendecaſyllabis ab Italia petitis grandiori cothurno elatis locum ſuum pridem ceſſerunt. Lamentatur in hoc opere Alphonſus de magnatum regni ſui vel ingratitudine vel infidelitate, qui Sancium eius filium, vivo adhuc patre Rege ac derelicto eo ſequerentur.

193. Nuncupavit librum Didaco Petri Sarmiento hac ogdoade:

A ti Diego Perez Sarmiento leal,
Cormano, e amigo, e firme vaſſallo,
Lo que à mios homes de cuita les callo
Entiendo dezir, plañendo mi mal.
A ti que quitaſte la tierra e cabdal
Por las mias faciendas en Roma e aliende,
Mi péndola buela, eſcúchala dende,
Cà grita doliente con fabla mortal.

Proſequiturque:

Como yaz ſolo el Rey de Caſtilla,
Emperador de Alemania que foe,
Aquel que los Reyes beſavan el pie,
E Reynas pedian limoſna è mancilla:
El que de hueſte mantuvo en Sevilla
Cien mil de à cavallo y tres doble peones,
El que acatado en lexanas regiones
Fue por ſus Tablas, y por ſu cochilla.

Quod libri principium nunquam luce donati ex D. Ioſepho Pellizerio archichronographo regio habuimus [z] (2).

[z] In opere huius tituli, *Informe del origen, antiguedad calidad y ſucceſſion de la caſa de los Sarmientos de Villa-mayor* fol. 22.

194. III. *Libro de la vida y hechos de Alexandro Magno.* Metricum id quoque opus diverſorum rhythmi ac menſuræ, ut patet ex his verſibus, quos apud eundem Pellizerium [a] rei auctorem legimus, de expeditione Alexandri in Libyam atque Ammonis delubrum:

[a] In eodem opere fol. 35.

Subiugada Egypto con toda ſu grandia,
Con otras muchas tierras, que contar non podria,
El Rey Alexandre ſeñor de grand valia
Entrol en voluntad de ir en romeria.
Puſo ſu eſportiella, e prisò ſu bordon,
Pensò ir à Libya ala ſied de Amon (3).

195. IV. *De los loores y milagros de nueſ-*

bris 1433. poſt capitum indicem *fol.* 4. *pag.* 1. hanc notam reperi è minio: *Aqui ſe comienza el libro* Del Teſoro *que traſlado Maeſtre Brunet de latin en Romance frances. Et el muy noble Rey Don Sancho fijo del muy noble Rey Don Alfonſo & nieto del Santo Rey Don Fernando: el VII. Rey de los que regnaron en Caſtiella & en Leon que ovieron aſy nombre Don Sancho mandò traſladar de frances en lenguage caſtellano à Maeſtre Alonſo* (A.°) *de Paredes fiſico del infante Don Ferrando ſu hijo primero heredero. & à Paulo* (Pl.) *Gomes eſcribano del Rey ſobre dicho. Et fabla de la nobleza de todas las coſas.* Quibus vel ſi accumules quæ de hoc argumento noſtri Thomas Sanchezius *Syllog. T. I. p.* 167. *n.* 243. è Baſtero & Sarmiento, & Rodriguezius *T. II. à pag.* 626. (Pellicerius enim, *Specim. Interpr. Hiſp.* altum de eo ſilet) adducunt: nihilo magis elicies uter eorum qui hanc luſêre fabulam *Theſauri* quode agimus inventor diſpenſatorve, id eſt auctor aut interpres huius operis fuerit. Mihi quidem vel nunc vulgatum: *Incertior multo ſum* &c. ſtillat in aurem Comicus; atque interea exiſtimo parum aut nihil omnino eſſe quod Alfonſus Rex iure ſibi in hoc Theſauro vindicet. *De Bruneto Latino* hæc Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 286. *Theſaurum in tres diſtributum partes quibus hiſtoriam omnem doctrinamque moralem & Rhetoricam voluit complecti conſtat in Gallia ab eo primum Gallice compoſitum, & ab ipſo etiam auctore verſum Italice, ab aliis deinde in Latinam Linguam tranſlatum.* Apud Geſnerum nulla huius Bruncti Latini mentio.

(1) Late de hoc Alfonſi Regis theſauro Chimico D. Sanchezius *T. I. ſyllog. à pag.* 152. & Rodriguezius *T. II. pag.* 628.

(2) Plurima item ac ſcitu digna de hoc Alfonſi Regis Poematio D. Sanchezius *T. I. ſyllog. pag.* 149. *à n.* 224.

(3) Alexandri Poema ſub Alfonſi Regis nomine hactenus circumlatum, & in Matritenſi Ducis Infantatûs Bibliotheca diu latens, benigno quodam ſidere detexit Cl. D. Franciſcus Cerdânus Ricus (ut in eius Append. III. in Ger. Io. Voſſii *Partit. Orat.* Matriti 1781. pag. 147.) & in dîas luminis auras protulit D. Sanchezius *Syllog. Poemat. Hiſp.* T. III. qui non improbabiliter exiſtimat eius Poematis auctorem eſſe *Ioannem* quendam *Laurentium Seguram* de *Aſtorga*, ne nomine quidem Eruditis noſtris hacte-

nueſtra Señora, & id quoque verſibus: cuius quidem libri fecit mentionem Gundiſalvus Argote de Molina in *Hiſtoria* ſua [b] *nobilium familiarum*, quæ ad Bæticam adverſus Mauros expeditionem venêre, *Cantica* tamen (ſeu vulgò *Cantares*) librum vocans. Erat ab hinc aliquot annis codex ipſe Regius, hoc eſt iuſſu eiuſdem Alphonſi ut coniicere datur pulcherrimè in membranis ſcriptus hiſtoriiſque verſicoloribus variegatus, penes D. Alphonſum de Siliceo, curioſum literarum omnis generis æſtimatorem, uti accepimus ab amico noſtro D. Ioanne Luca Corteſio literis ad nos datis XIX. Sept. MDCLXXIV. ex curia Matritenſi. Nunc iam eſt, quum hæc ſcribimus, inter eiuſdem D. Ioannis Lucæ libros. Miracula pluſquam ducenta, maiorem partem ſui temporis, & ſingularia quidem aliàs inaudita Rex enarrat, alterâ paginâ collocatis verſibus, è regione autem pictis affabrè hiſtoriis miraculorum.

[b] *Nobleza de la Andalucia*, in *Indice librorum* quibus fuit uſus.

196. Suſpicatur autem idem Corteſius huic volumini deeſſe aliquid, aut maioris operis partem eſſe. Deſideratur enim miraculum, quod Dominæ noſtræ *del Caſtillo de Chincoja* vulgò appellant; cuiuſque idem Argote meminit in laudata *Hiſtoria Bæticæ nobilitatis*. Hæc, ferè omnia poëtica, nota ſunt nobis hactenus Alphonſi Regis opera (1). Nec dubito quin alia eius nomen præ ſe in ore omnium hominum ferentia plura eius curæ & induſtriæ habeant; quantumvis regiis iuſſu & auſpiciis

ctenus notum; (Vid. Sanchezii Prologus ad Eiuſd. T. III. n. 16. ſeq.) ac proinde Alfonſo abiudicandum.

(1) De Canticorum (vulgo *Las Cántigas*) Beatiſſimæ Virginis Mariæ metrico Alfonſi Regis opere, ſiſtere hìc placuit quæ in recenſione inſignis eorumdem membranacei Eſcurialenſis codicis *Lit.* b. *Plut. I. n.* 2. in promtu olim, id eſt ad annum MDCCLXIII. nobis occurrebant (*T. I. Latinor. pag.* 155.) nimirum:

Alfonſi cognomento Sapientis liber inſcriptus LAS CÁNTIGAS DE SANTA MARIA, *Gallaico an potius Luſitano ſermone incertum, verſibus tamen alligato. In eo, quantus liber eſt, (eſt autem volumen ingens) in laudes Beatiſſimæ Virginis* MARIÆ *Rex iuxtà pius & ſapiens totus effunditur, virtutes ac dona quibus Eam Spiritus Domini replevit deprædicans, Eiuſdemque opem humiliter implorans. Metri genus varium atque inſolens. Sunt in eo ſex, ſeptemque ſyllabarum verſus, pares, impares, alterni: ſunt & binarii octo ſyllabarum, dimetris Latinis Iambicis reſpondentes: ſunt item & novem, quos iure ſeſquialteros dixeris; decemque atque undecim ſyllabis conſtantes,* HENDECASYLLABI *proinde dicti, unde & Hiſpanicum* ENDECHAS, *quamvis hodierno uſu aliò detortum; necnon hexametri dodecaſyllabi trimetris Iambicis reſpondentes; itemque tredecim, quatuordecim ac ſedecim demum ſyllabarum; quindecim vero, quales apud ſequioris ævi Græcos* POLITICI, *apud nos hymni ſacri in Paſſione Domini:* LUSTRA SEX &c. & PANGE LINGUA GLORIOSI LAUREAM &c. *necnon profanum inſcriptum Veneris pervigilium:* VER NOVUM &c. *nullum obſervavi. Horum vero carminum alii perpetuo rhythmo à primo uſque ad ultimum ſtrophæ verſum procedunt; alii alterno ordine rhythmum conficiunt; ultimus autem ſingularum ſtropharum verſus prioribus eiuſdem ſtrophæ verſibus aſymphonus eſt, poſtremis autem reliquarum ſtropharum fere perpetuo ſymphonus, ut ſæpius a nobis obſervatum. Aliis præterea exordium præponitur, ſive* ἐπιφώνησις, *in fine uniuſcuiuſque ſtrophæ recurrens: quas Itali* RITORNELLOS, *Hiſpani* ESTRIVILLOS *vocamus; ſingulorum autem Canticorum ſive Odarum initiis technicæ notæ adſcriptæ ſunt ad muſicales modos. Iuvat omnium exempla ſubdere.*

Verſus ſex ſyllabarum pares:

Quen dona fremoſa
Et boa quiſer amar
Am' a groriosa
Et non poderá errar.

Septem ſexque ſyllabarum alterni & impariter iuncti:

Macar poucos cantares
Acabèi è con ſon.
Virgem dos teus miragres
Peço chora por don.

Septem ſyllabarum, pares:

Beneyto foi ò dia
E benaventurada
A ora que à Virgem
Madre de Deus foi nada.

Octo ſyllabarum, pares:

Muito devem os varones
Loar à Santa Maria
Que ſas graças è ſeus dones
Dà à quen por ela fia.

Novem ſyllabarum, pares, quod metri genus rarius in codice occurrit:

Sennor vos embiaſtes por mí.
E tanto que vôſa carta ví.
Vin quanto pude áquem' aqui.
Et el Rey logo reſposll' aſſi.

Decem ſyllabarum, pares, frequentiſſimi:

O que à Santa Maria mas deſpráz
E de quen a o ſeu Fillo peſar fáz.

Undecim ſyllabarum, pares:

Santa Maria os enfermos ſana
E os ſanos tira de via vana.

Duodecim ſyllabarum, pares:

O que pò la Virgem de grado ſeus dones
Dêr: dárnolla ela grandes galardones.

Tredecim ſyllabarum, pares:

Com Deus fez vino d'agua ant' archetriclin
Ben aſſi pois ſa Madr' acrecentou ò vino.

Quatuordecim ſyllabarum, pares:

Ben guarda Santa Maria pela ſa virtude
Las relicas porque muitos receben ſaúde.

Quindecim ſyllabarum, nullus; ſexdecim pares, rari, nimirum:

E deſto vos quer eu ora contar ſegund à letra diz
Un mui gran miragre que facer quis po la Emperadriz
De Roma ſegund eu contar oŷ: por nome Beatriz
Santa Maria a Madre de Deus. ond' eſte cantar fiz
Que à guardou dò mundo que lle foy mal joíz.

Quorum poſtremus verſus impar ac teſſaradecaſyllabus

ciis elaborata ab aliis credantur fuiſſe. E quibus, ſi non Scriptoris, ſaltem meritum promotoris & auctoris, hoc eſt veri literarum omnium ac literatorum ſui temporis, ſive in philoſophica ſive in medica ſive in prudentiæ iuris ſive tandem in ſacræ profanæque eruditionis & hiſtoriæ diſciplinis excellerent, Mæcenatis, inclytum reportavit. De quibus ſigillatim agendum eſt. In hoc enim rem noſtram procuramus. Cùm cives Hiſpaniæ ſint ex iis plures, quorum induſtriam & ſtilum ad peragenda ea Rex applicuit ſapientiſſimus. Notiora ſunt.

197. V. *Tabularum Aſtronomicarum* opus celeberrimum, quas Alphonſinas poſterior mathematicorum vocavit ætas. Hæ cæleſtium motuum tam errantium quàm fixarum ſtellarum, quæ ab obſervationibus Ptolemaicis multum iam deſciverant, rationes continent, quæ ad ſuperius uſque ſæculum in uſu fuere. Aſtronomis pluribus viris ævi eius clariſſimis ex Africa & aliunde magno impendio [c] evocatis id conficiendum, quod potentiſſimo ac doctiſſimo principe dignum eſſet, opus commiſit. Quorum præcipuus fuiſſe Hebræus quidam dicitur ISAAC AZAN, id eſt *cantor*, quod ſynagogæ Toletanæ cantor eſſet. Iſaacum *Ben* סיד *Sid* vocant Hebræi Scriptores librorum *Iuchaſſin* & *Scialſceleth hakabbalà*, ut obſervavit amicus noſter abbas Dom. Iulius Bartholoccius Ciſterciensis in *Bibliotheca magna Rabbinica* ſive *De ſcriptis Hebræorum* [d]: quæ bene inter ſe duo conveniunt, alterum patris, alterum officii, nomina.

198. Attamen cum eo admoviſſe operi manus & laborem Alfarabium, Aben Raghelem, Profatium, Mahomad Haomar; necnon & Omar ſi alius eſt Hali, Geberum Hiſpalenſem, Zacutum, Calo Calonymum, & alios quamplurimos: partim Iacobus Chriſtmannus [e] & Auguſtinus Riccius [f], partim Lucas Gauricus [g] auctores ſunt. Sed vixiſſe hos omnes Alphonſo æquales non facilè ab aliis impetrabitur. Alfarabium quippe decimi aut undecimi ſæculi auctorem Ioſephus Blancanus [h], ſicut & Geberum Io. Bapt. Ricciolus [i] credidere: qui Geberi & Arzakelis Hiſpalenſium obſervationibus eos fuiſſe uſos qui *Tabulas* Alphonſo componere, potiùs quàm operas ſuas contuliſſe his utrumque viventem & præſentem exiſtimabat, uti in Gebero annotatum á nobis fuit.

199. Profatium verò Iudæum vixiſſe circa annum MCCCL. hoc eſt poſt ſæculum integrum, cenſuit Iſmaël Bullialdus [k]. Aben-Raghel eſt idem qui Hali; fuit enim filius Aben-Raghel, vixiſſeque hoc ſæculo dicitur, quem in Hiſpanum vertendi curam, ut infrà dicemus, Alphonſus Hebræo cuidam delegavit. Zacutus verò, ſi eſt Abraham Zacutus libri *Iuchaſſin* auctor, ante ſeſquiſæculum, hoc eſt proavorum, floruit tempore (1).

200. Diverſum omnino eſt quòd Alphonſus ipſe dicitur in quodam codice ſeu exemplo harum *Tabularum* ſcriptum reliquiſſe: qui codex fuit penes Ioannem de Herrera Buſtamante, doctiſſimum Philippi II. Regis architectum, uti refert Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hiſtoriæ* ſuæ MS. *urbis regnique Toletani* lib. 22. cap. 13. Ibi enim legitur [l] *Alphonſum iuſſiſſe Toletum ut convenirent Aben Raghel, & Alquibitium*, quos *præceptores ſuos* appellat, *Toletanos: Aben-Muſium & Mahomad Hiſpalenſes: Ioſeph Aben-Hali, & Iacobum Ab-Vena Cordubenſes, pluresque alios ad quinquaginta & ultrà è Guaſconia & Pariſiis ingentibus expenſis convocatos; hiſque curam impoſuiſſe vertendi Ptolemæi Quadripartitum, & colligendi libros Menteſanis & Algazelis; præſertimque huic rei incubuiſſe Samuëlem, & Iehudam Elconheſo*, quem *Alſaquî Toletanum* vocat; *hoſque in palatio quod extra Toletum à Galiana* (ut aiunt) *Regina appellationem habet, congregatos, quibus ipſe Alphonſus eo autem abſente Aben Raghel & Alquibitius præerant examinandis firmamenti atque ſtellarum motibus ab anno MCCLVIII. uſque ad MCCLXII. attentiſſimè ac perpetuò vacâſſe, tandemque Tabulas* quibuſde loquimur *confeciſſe. Quo abſoluto negotio Rex* dicitur *omnes ſive pecuniâ, ſive exemtionibus tributa ſolvendi, quæ ad eorum quoque heredes pertingerent, alacres ac locupletes dimiſiſſe. Quarum exemtionum conſervari vel nunc inſtrumenta Toleti* XII. *die Maii eræ MCCC.* (qui eſt annus MCCLXII. ſuprà memoratus) *confecta*, idem ſubiungit:

labus eſt. D. Rodriguezius noſtra hæc ἐκ ποδὸς in Bibliothecam ſuam tranſtulit *T. II. p.* 641. Alterum huius operis exemplum exſtat in eadem Eſcurialenſi Bibliotheca *Lit.* t. *Plut. I. n.* 1. in quo ſingulorum Beatiſſimæ Virginis miraculorum quæ in eo recenſentur hiſtoriæ non ineleganter pro illorum temporum ratione depictæ ſunt, ſtupendo ſane labore atque immenſo ſumtu: prorſus ut Regium opus è veſtigio eſſe dignoſcatur. In Regia Matritenſi exſtat exemplum recens è Toletano antiquo codice, cura & ſtudio Cl. Andreæ Marci Burrielii deſcriptum.

(1) Tabularum Alfonſi varia in Regia Eſcurialenſi & Matritenſi exſtant exempla, & nullibi non ſunt apud nos obvia.

[c] Ad quadringenta aureorum millia quidam extendunt. V. Caramuelem de hac ſumma diſquirentem parte 1. *Matheſis* in diſputatione procemiali art. 14. num. 34. Ricciolum in *Chronic. aſtrologorum Almageſti* ſui parte.

[d] 1. volum. §. 260. pag. 354.

[e] In *Aſtronom. hiſt.*

[f] In *Præfat. ad Almag. Ptolemæi.*

[g] In *Oratione de laudibus aſtronomiæ* Hos tres laudat Athan. Kirkerus in *Arithmologiæ* part. 1. cap. 4. pag. 49. & 55.

[h] In *Chronol. Mathematicorum* pag. 56.

[i] In *Præfatione novi Almageſti.*

[k] In *Præfatione ad aſtronom. philolaicam.*

[l] Verba Higueræ: *Mandò el Rey que ſe juntaſſen AbenRágel y Alquibitio ſus maeſtros, naturales de Toledo, AbenMuſio y Mahomad de Sevilla, y Joſef AbenHali, y Jacob AbVena de Cordova, y otros, mas de cinquenta por todos, que truxo de Gaſcuña y de Paris con grandes ſalarios; y mandóles traducir el Quadripartito de Ptolemeo, y juntar libros de Menteſan y Algazel. Dioſe eſte cuydado a Samuel, y Jehuda, Elconheſo, Alfaqui de Toledo, que ſe juntaſſen en el alcazar de Galiana, donde diſputaſſen ſobre el movimiento del firmamento, y eſtrellas. Preſidian, quando alli no eſtava el Rey, Aben-Ragel y Alquibitio. Tuvieron muchas diſputas deſde el año de* MCCLVIII. *haſta el de* MCCLXII. *Y al cabo hizieron unas Tablas tan famoſas como todos ſaben. Y deſpues de haver hecho eſta grande obra, y de haberles hecho muchas mercedes, los embiò contentos à ſus tierras, dandoles franquezas, y que fueſſen libres ellos*

y ſus deſcendientes de pechos, derechos y pedidos, de que hay cartas fechas en Toledo doze dias andados del mes de mayo era de MCCC.

cuius verba, quia inedita hactenus ſunt, remque ab opinione laudatorum priùs auctorum valdè diverſam continent, oræ imprimere pretium operæ duximus.

201. Non quidem dedignatus fuit Rex ſapiens mathematicarum artium ſummum fieri artificem: quod infra dignitatem excellentiæ Epicratis, quocum loquitur in *Amatoria oratione*, Demoſthenes arbitrabatur. Sed neque hæ *Tabulæ* ſcopum ſuum ferire omnino potuerunt. Quinimmo ab ipſo Alphonſo poſt quadriennium correctiores fuiſſe emiſſas Auguſtinus Riccius ſcriptum reliquit in libro *De motu octavæ ſphæræ* cap.46. ut poſtea dicemus, cùm de interpretatione Albategni *Canonum* ab eodem Rege procurata mentio fiet. Necnon variantibus temporum ſpatio ſtellarum ac cæli motibus Nicolaus de Cuſa Cardinalis decimo quinto ſæculo *correctionem* earum dedit; alii tamen, ſcilicet Ioannes de Lineriis [m] Gallus, & Ioannes de Saxonia *Canonibus* ſuis illuſtrârunt.

[m] *Canones Tabularum* Alphonſi R. ordinati per Ioan. de Lineris MS. in biblioth. Regis Galliar. teſte Labbeo in *Nova bibliotheca* MS. pag. 332.

202. Quod verò ad editiones attinet, primùm, ut ſuſpicor, C. Ioannes Lucilius Santritter Germanus de Fonte-ſalutis, vulgò dictus Heilbronenſis, *in facillimum* (ait) *ordinem* ſuâ operâ *redactas*, Venetiis anno MCDXCII. in 4°. publicavit. Ad hoc fortaſſe *Tabularum* conficiendum opus pertinuiſſe videtur liber Inſtrumentorum Alphonſi, quem ſe vidiſſe ex Arabico in Caſtellanum, & inde in Latinum idioma converſum, Egnatius Dantes quarta parte *Aſtrolabii* ſcribit, Ioanne Baptiſta Ricciolo in *Chronico Aſtrologorum* &c. referente. Eodem matheſeos, præſertimque aſtronomiæ & aſtrologiæ ſtudio Rex incenſus, eruderandis Arabum theſauris, & in compendium Hiſpanorum vertendis, eoſdem ævi ſui ſapientes applicaſſe dicitur. Laudantur enim eius auſpiciis iuſſuque elaboratæ.

203. *Tetrabibli*, ſeu *Quadripartiti Ptolemæi Alexandrini* verſio ex Arabico in Hiſpanum, ut iam vidimus ex Nota ipſius Alfonſi *Tabulis* ſuis affixa. Hanc verſionem Hiſpanam Latio donâſſe quendam Ægidium Tebaldinum ſive de Tebaldis Parmenſem, eruditis [n] notum eſt (1).

[n] Io. Selden. ad *Marmora Arundeliana* pag. 138.

204. VII. *Hali Aben Raghelis filii operis aſtronomici* ſimiliter ex Arabico in Hiſpanum operâ Iudæ Ben-Muſæ, quod ex Hiſpano itidem fecit Latinum idem Tebaldinus [o] (2).

[o] Voſſius *De ſcientiis mathem.* cap. [illegible] §. 37. pag. [illegible]

205. VIII. *Albateni Canones* ex eadem Arabica lingua Hiſpanos fieri fecit. Quæ verſio exſtat hodie in grandi volumine penes D. Ioannem Lucam Corteſium Duodecim-virum litium iudicandarum curiæ Matritenſis, cuius ob ingens erga literas meritum toties meminimus. Et quia ineditus eſt liber, eius hìc ſpecimen dabimus. Incipit: *Aqui ſe comienza el libro de los Canones de Albateni, que mando eſcrivir el muy noble Rey D. Alonſo, à quien Dios dè vida è ſalud por mucho tiempo. Capitulo I. del prologo deſte libro. Dixo Mahomad hijo de Geber Albateni, que la primera coſa en que deve home comenzar en cada libro es de loar à Dios, e alabarlo, que dio entendimiento al home con que ſe puede allegar à eſtas ſciencias precioſas. E yo Mahomad el ſobredicho, deſpues que eſtudiè mucho en eſta ſciencia que es la ſciencia de la Aſtrologia, y aturè de penſar en ella* &c.

206. Continet liber LVII capita cum tabulis, figuris & inſtrumentis affabrè depi-

(1) Exſtat in Laurentiana Eſcurialenſi *Lit.* e. *Plut. III. ſub n.* 4. hoc titulo: *Quadripartiti Ptolemæi operis expoſitio ex Arabico in Latinum tranſlata iuſſu Alfonſi X. Caſtellæ Regis cognomento Sapientis, cum gloſſis prudentiſſimis Hali Aben Rudianis Philoſophi, qui à Deo habuit* (inquit Tebaldus) *& ſua conſideratione mirabili, ut plenius intelligeret ipſa verba; & quidquid per ea voluit patefacere Ptolemæus transferre providit.* Et paucis interiectis: *Eum tamen librum* (idem Alfonſus) *de Arabico transferri mandavit primitus in Hiſpanicum idioma* &c.

(2) Habetur item in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi inter codices quorum lectio promiſcue interdicta eſt *num.* 10. Latina operis *De iudiciis Aſtrologiæ Hali Abenraghelis filii* ex Hiſpanico idiomate verſio Ægidii de Tebaldis Parmenſis, una cum Petro de Rhegio Imperialis Aulæ Protonotario, iuſſu Alfonſi Caſtellæ Regis X. facta. ITEM alia ALVARI cuiuſdam HISPANI *qui ſe Regis Alfonſi* facturam *appellat*, *Num. II.* inter promiſcue interdictos libros. En eius priorem rubricam: *Hic eſt liber magnus & completus quem Hali Abenraghel ſummus Aſtronomus de iudiciis Aſtrologiæ* (compoſuit): *quem Iuda filius Moſsé de præcepto Domini Alfonſi illuſtriſſimi Regis Caſtellæ & Legionis tranſlulit de Arabico in idioma maternum; &* ALVARVS *dicti Illuſtriſſimi Regis* factura *eius ex præcepto tranſlulit de idiomate materno in Latinum.* In Regia Matritenſi exſtat præterea membranaceus codex Hiſpanicus ſæculi, ut videtur, XIII. exeuntis, operis inſcripti: *De iudicio ſtellarum Hali Abenraghelis*, interprete *Iehuda filio Moſſis Alcohén* (*ſacerdotis* ſive *Alfaquini*) in cuius initio legitur: *Por* (lo) *que Yhudâ fi de Moſſe Alcohén ſu Alfaquî, & ſu mercêt, fallando tan noble libro & tan acabado & tan conplido en todas las coſas que pertenecen en Aſtronomia como es el que fizo Alý fi de Aben Ragél por mandado de dicho Señor* (Regis videlicet Alfonſi quem prænominaverat) *á quien Dios dê vida: traſladélo de la lengua arabiga en caſtellana: & eſte libro es dicho por ſu nombre: el libro conplido en los iudicios de las eſtrellas:* forte qui in Bibliothecis MSS. vulgo inſcribitur: *Meſſa-Halláh.*

pictis coloribuſque diſtinctis. Poſt hæc ſequuntur *Tabulæ* expanſæ artificiosè pulcreque formatæ: quibus ſubiiciuntur aliæ *Tabulæ* Zarquielis, ut vocat, eiuſdem generis; abſolviturque liber tractatu, cuius initium eſt: *Eſte es el prologo del libro, que es de ſaber como puede home rectificar por el quadrante ſennero todas las eſtrellas, quier los planetas ò las eſtrellas fixas; & de como puede eſcuſar con ell todos los otros eſtrumentos de rectificar.* Conſtat hic tractatus tredecim capitibus. Primus: *De ſaber ell arredramiento dell eſtrella, quê tanto es del Eguador del dia en la parte del Septentrion, & en la parte del medio dia, e quê tanto es ſu altura en el cerco de medio dia, por la ſu longura e por la ſua ladera.*

207. In fine *Prologi* totius codicis hæc habentur: *Et por eſto nos Don Alphonſo el ſobredicho mandamos à Rabi Çag de Toledo, nueſtro ſabio el ſobredicho, que lo poſieſſe en eſte libro, e que lo amoſtraſſe bien paladino, & que aduga ſobre cada razon ſu prueba de geometria & de aſtrologia, por toller la dubda, e porque ſe pareſca la certidumbre del que havemos dicho; & eſte libro es partido en dos partes. La primera parte es en como pueden rectificar con un quadrante que ſe mueve ſobre cerco, que es ſeñalado en la tierra en lugar llano que ſea enderecho del orizon, & que ſea aquel cerco partido por quatro partes eguales, que ſea cada parte dellas partida por noventa partes eguales, à quien dizen Zontes, & dizen à eſte quadrante el quadrante movible; & la ſegunda parte es en como pueden rectificar con un quadrante que ſea armado en la linea del medio dia, & que ſea fixable en logar, que non ſe mueva, & à eſte dicen el quadrante fixo; & la prima parte es partida en trece capitulos.*

208. Hoc opus eſt [p] Mahomadis Albategnii Aracenſis ſeu Aractenſis, Syri, Geberis filii: qui cùm iam ſuo tempore, hoc eſt circa annum DCCCLXXIX. Ptolemæi canones ab aſtrorum ſitu & motibus maniſeſtè diſceſſiſſent: novas tabulas cæleſtium motuum formavit, *De ſcientia ſtellarum* operi inſcribens, quod Latinum ex Arabico fecit Plato Tiburtinus (1), & Ioannes Regiomontanus quibuſdam notis illuſtravit. Laudat Albategnium atque eius hunc interpretem, Gulielmus Pariſienſis circa hæc tempora lib. *De legibus* cap. 18. ubi, ne id omittamus ſcitu dignum, diſtinguit à Machometo pſeudopropheta Machometum philoſophum qui vocatus fuit *Albategni*: hunc ſcilicet Albategnium, profunditatem ac nobilitatem philoſophicam huius *De aſtrologia* libri eius laudans. Occaſionem dediſſe dicitur huic verſioni Hebræus alius Rabbi Iuda, qui converſum à ſe in vernaculam Hiſpaniæ linguam ex Arabica Albohazenis librum *De ſtellarum fixarum motu ac locis* Alphonſo obtulerat: cuius auctoritate permotus Rex Albategnii ſententiam de motu fixarum in eo libro confirmatam elegit, & pro tabulis anno MCCLII. editis, alias correctiores anno MCCLVI. ſubſtituit, ſi vera ſunt quæ docet ex Zacuti relatione Auguſtinus Riccius *De motu octavæ ſphæræ* cap. 46. [q]

209. IX. *Avicenam* etiam & *Averroem* in Latinum ex Arabico converti Salmanticæ iuſſiſſe dicitur (2). Quod quidem fortè intelligendum ſit de Avicenæ Aſtronomicis, uti refert factum D. Iulius abbas Bartholoccius in laudato iam opere *De ſcriptis Hebræorum* [r]; idque operâ R. Iudæ Ben-Rabbi Moſis הכהן *Haccohen*, *Sacerdotis* (ut vocat) *de Toleto*, in utraque lingua & in aſtronomia eminentis. Eiuſdem argumenti cum Tabulis, ſeu motibus ſtellarum, alius liber eſt ab eodem Rege confici iuſſus hoc titulo:

210. X. *Libro de las armellas*, hoc eſt, liber armillarum ſeu circulorum, ut interpretor: quem Compluti aſſervari in bibliotheca collegii maioris S. Ildefonſi Hieronymus Higuera refert lib. 21. *Hiſt. Toletanæ* cap. 8. In quo hæc præfatio legitur: *En el nombre de Dios. Amen. Eſte es el libro de las figuras de las eſtrellas fixas, que ſon en el octavo cielo, que mandò traſladar de Chaldeo y Arabigo en lenguage Caſtellano el Rey D. Alonſo, hijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la Reyna Doña Beatriz, ſeñores de Caſtilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaen, e del Algarve. E traſladólo Jehuda Elconheſo Alfaquin, e Guillem Arremon Daſpaſo clerigo, e fue fecho en el catorze año que reynò eſte Rey ſobredicho, que andava la era de Ceſar en MCCXCIV. e deſpues lo enderezò; e lo mandò componer eſte Rey ſobredicho, e tollò las*

[p] Voſſius *De ſcient. mathematicis* cap. 35. §. 6. & cap. 48. §. 28. Ioan. Bapt. Ricciolus in *Almag. novo* 1. parte Chron. part. 2. *De Auctoribus, Aſtronom. & Coſmographia.*

[q] Apud Ricciolum ubi ſuprà, verbo *Albohazen.*

[r] Ubi ſuprà, verbo *Alphonſus* in 1. volum. §. 260. pag. 354.

(1) Exſtat in Regis Galliarum Bibliotheca *Part. IV. pag.* 332. *cod.* 7266. hoc titulo: *Liber Mahometi filii Gebir filii Cinem qui vocatur* ALBATENI *in numeris ſtellarum, & in locis motuum earum* ::: *Interprete Platone Tiburtino.*

(2) Immo Toleti à Gerardo Cremonenſi, ut Noſter infrà in *Scriptoribus incerti temporis, Lit. G.* Nec tantum Avicenæ *Aſtronomica*, ut ſuſpicatur Iulius Bartoloccius loco paulo inferius à Noſtro adducto, ſed &: *Medicinæ canones: Cantica: De viribus cordis*, permultaque alia de quibus *in Gerardo.*

las razones que entendiò que eran ſobejanas e dobladas, e que non eran en Caſtellano derecho, e puſo las otras que entendio que complian; e quanto en lenguage enderezólo el por ſi, e en los otros ſaberes hovo para ayudadores maeſtre Juan de Axſſina, e à Moſſen Juan de Cramona, e à Jehuda el ſobredicho e à Samuel. E eſto fue fecho el año XXV. *de ſu reyno, e andava la era en MCCCXIV. e la de N. S. Jeſu Chriſto MCCLXXVI.* Hucuſque præfatio, ex qua liquidò apparet diverſum hoc eſſe opus à Tabulis, & ab aſtronomicis laudatorum Arabum libris, quorum iam meminimus (1).

211. De Mathematicis hæc Alphonſus. Ceterùm in hiſtoria providentiam æquè Rege dignam oſtendit, quum formatam voluit in latinè ignorantium ſubſidium, ſeu

po-

(1) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. I. n.*1. habetur huius Ildefonſiano-Complutenſis codicis exemplum à Cl. Honorato Ioannio in uſum Caroli Hiſpaniarum Principis Philippi II. Regis filii, cuius Inſtitutor fuit, deſcribi iuſſum, in cuius fine eadem fere leguntur, nimirum:

Eſte libro fué ſacado de uno que el Rey Don Alonſo mandó traducir de Caldeo y Arabigo en lengua Caſtellana á Judá Elcohén ó Alhaqín è Juan de Aſpáſo Clerigo en la Era de MCCXCIV. (1256.) *y enmendado por el dicho Rey en el lenguage, quitando lo ſuperfluo, y añadiendole lo que le faltaba: en lo qual le ayudaron Maeſtre Joan de Meſſina y Maeſtre Ioan de Cramona, y el ſobredicho* Iudá è Samuel *en el veinte y cinco anno de ſu reynado, que era del naſcimiento de Chriſto nueſtro Señor MCCLXXVI.* E quibus corrigenda videntur cognomina Interpretis *Iehudæ Elconhéſo*, & *Ioannis de Axſſina;* & pro iis ſubſtituenda ELCOHEN, & *de* MESSINA.

Opera autem in eo codice contenta cum eorum auctoribus interpretibusque hæc ſunt:

I. *Cuento de las eſtrellas que ſon en el ochavo cielo.* Anonymo auctore.

II. *Libro de la Esfera, de ſu fayçon, è de ſus figuras, & de ſus uébras. Compueſto por* COZTA *Oriental è llamado en Arabe* ALCOZRÎ, *y traducido por* Maeſtro Iuan Daſpâſo.

III. *Libro del Aſtrolabio redondo compueſto por* Rabbi Çâg Toledano. *Primera y ſegunda parte en que ſe trata de cuemo ſe faz de nuevo*, & *de cuemo deben obrar con êl.*

IV. *Libro del Aſtrolabio llano.* Eodem ut videtur auctore.

V. *Libro de la lamina univerſal: la qual fue fecha en Toledo donde fue ſacàda la Açafeſa del Zarquiêl. & del modo de facerla de nuevo: que fue compueſto por* Rabbî Çâg el de Toledo: *dividido en cinco partes.*

VI. *Libro de la Açafeſa ó Açafeha, que es llamada Lamina: la qual compuſo* Azarquiel *el Sabio Aſtrolomiano de Toledo à honra del Rey Almemún, è por eſſo llamada Almemunia, y deſpues Alhabedia* * *traducido primeramente por Maeſtre Fernando de Toledo; y deſpues por Maeſtre Bernaldo, y por Rabbî Abrahem.*

VII. *Libro de las Armellas dicho en Arabigo* DETALHAC, *y en Latin* ARMILLÆ, *compueſto por* Rabbî Çâg el Toledano.

VIII. *Libro de las laminas de las siete planetas, compueſto por* Abulcacim Abnaçâh.

IX. *Libro de la piedra de la ſombra, eſto es del Relogio, compueſto por* Rabbî Çag el Toledano.

X. *Libro del Relogio del agua, compueſto por* Rabbî Çâg el Toledano.

XI. *Libro del Relogio del argent vivo, compueſto por* Rabbî Çâg el Toledano.

XII. *Libro del Relogio de la candela, compueſto por* Samuel el Levî Judio de Toledo; & ibidem: *Del Palacio de las horas.* Anonymo auctore.

XIII. *Libro del eſtrumento del levantamiento,* dicho *en Arabigo* ATACÎR, *compueſto por* Rabbî Çag el Toledano.

In quibus è noſtris videntur in Scriptorum aut Interpretum Hiſpanorum album referendi *Ioannes D'Aſpaſo, Magiſter Ferdinandus de Toleto*, & fortaſſis *Magiſter Bernaldus;* ex Hebræis autem atque Arabibus *Iehudá Elcohén*, *Samuel Leví, Rabbî Çag, Azarquiel*, cuius iam ſupra meminimus in Scriptoribus XII. ſæculi, & *Abulcacim Abnaçâh*, cui in eadem Bibliotheca *Lit. O. Plut.II. ſub n.* 16. tribuitur *Antidotarium.* Videndus de his D. Joſephus Rodriguezius de Caſtro *Biblioth. Hiſp. Hebr. ſæc. XIII.* In Regia Bibliotheca Matritenſi habentur etiam bina magnæ huius collectionis exempla, ſæculo, ut videtur XIV. exarata, diverſo tamen tractatuum ordine. Ut autem nôrit Lector quam non perfunctoriè Alfonſus Rex in hoc ſtudium incubuerit, iuvat ſubiungere quæ in eorum altero leguntur fol. 208. pag. 1. nimirum:

Nos Rey Alfonſo el ſobredicho viendo la bondad de eſta açaféa (nimirum Azarchielis) *que es generalmente para todas las ladêzas: y de como es inſtrumento muy conplido y muy acabado: è de como es caro de ſeñalar: è que muchos onbres no podrian entender conplidamente la manera de como ſe face por las palabras que dixo eſte Sabio que lo compuſo: mandamos figurar la figura della en eſte libro; y mandamos ſeñalar con tinta prieta todos los arcos que ſon llamados* Almadarát, *y ſon los que eſtán al par del cerco del yguador del dia enderecho dêl; y á eſtos cercos que ſon llamados en arauigo* Almadarát, *dicen en caſtellano* circulos circulares; *y otroſy porque èſtán eſtos circulos mas conoſcidos y mas partidos de los otros: fezimos teñyr lo que hâ entrel uno y el otro dellos con azafrán: è mandamos fazer otroſy los arcos que ſon llamados en arauigo* Almamarrát *que van de un polo del mundo al otro con bermellon: y los arcos de las longuêzas que ſon en par del zodiaco y en ſu derecho: y otroſy los cercos de las ladêzas que van de un polo de los signos al otro: y eſtas dos maneras de arcos ſon al zodiaco. como los dos otros primeros al yguador: y deſtas quatro maneras ſon todos los cercos que há en la faz de la lamina: y porque ſe hacen muchos y ſemejantes los unos á los otros: fezímoſlos ſeñalar con colores departidas ſegund es dicho; y otroſy mandamos poner en el punto de medio de la faz de la lamina dos filos que eſtán en logar de la regla que anda ſobre ella, y es la regla á que llaman orizón inclinado: y con eſtos dos filos y con los dos lazos que fizieres poner en ellos ſe*

pue-

* Consonant quæ supra diximus in *Azarquiele* Lib. VII. c. 2. de AÇAFEHA. In codice autem Toletano *Rationum Regii censús*, sive, ut vulgo loquimur, *Accepti & expensi Sanctii* IV. *Castellæ Regis*, circa annum MCCXCIII. scripti, AYABEBA nablii seu instrumenti musicalis genus est. Apud *Archipresbyterum de Hita* EXABEYA. Vid. de utroque *Steph. Terreros* (seu potius *Cl. Andreas Marcus Burrielius*) Palæogr. Hisp. Matrit. 1758. pag. 81. 82.

potiùs ut ornandi latinorum omnibus divitiis vernaculi ſermonis propoſitum urgeret,

212. XI *La hiſtoria general de Eſpaña* quatuor partibus: de qua poſt Roderici Sancii laudes parte 4. *Hiſtoriæ Hiſpaniæ* cap. 1. ſanum eſt, & ob oculos habendum, Ioannis Vaſæi iudicium in Hiſpaniæ Chronici cap. 4. *Alphonſus Rex* (ait) *& ex auctoribus probatis hiſtoriam Hiſpanam iuſſit in quatuor partes redigi, opus copioſum, & antiquo illius temporis idiomate venerabile, ſed mirè vitioſum; ita tamen ut adhibito labore, & collatione auctorum, ex quibus collectum eſt, facilè poſſit in priſtinum nitorem reſtitui; non quin alicubi totâ erret viâ, ſed in paucis, in quibus Rodericum Toletanum tamquam auctorem irrefragabilem ſequitur.* Similiter de hiſtoria hac cenſuere Florianus Docampo [s], Ambroſius Morales [t], Stephanus Garibaius [u], & alii. Aſſervantur quidem apud varios huius hiſtoriæ exempla: quæ differre admodum ab ea, quæ in lucem prodiit Floriani Docampi operâ primum Zamoræ anno MDXLI. deinde Pinciæ MDCIV. in folio, paſſim annotatur. Bibliothecæ regiæ Eſcurialenſis codex aliquantum variat [x]: ubi & notatum legitur, deſumtum hocce Chronicon ex hiſtoriis latinis antiquorum Idacii, Iſidori, Sebaſtiani, Sampiri, Pelagii, ac Roderici. Diverſum quoque in nonnullis eſſe codicem collegii S. Catharinæ urbis Toletanæ, Ambroſius Morales admonuit [y].

[s] In præfat. ad hanc hiſtoriam, & in *epiſtola dedicat.* ſui *Chron Hiſp.* & lib. 4. cap. 14.

[t] In prologo tertii volumin. *Hiſt. Hiſp.* & lib. 16. cap. 34.

[u] Lib. 10. cap. 13.

[x] Meminit D. Petrus de la Eſcalera in lib. *De los Monteros de Eſpinoſa.*

[y] Lib. 17. cap. 16.

213. Obſervatione tamen præcipua dignum eſt, hiſtoriam hanc penes Excellentiſſimum Comitem de Villaumbroſa, magni Caſtellæ ſenatus aliquando præſidem, olim fuiſſe bipartitam, duplici hoc titulo notatam: *Hiſtoria general de Eſpaña, compueſta por el Rey D. Alonſo el Sabio, deſde la primera poblacion de Eſpaña, haſta el Rey D. Ordoño el ſegundo, y año de DCCCXCIII.* Seorſum altera pars legitur ſic inſcripta: *Hiſtoria general de Eſpaña, por el miſmo Rey D. Alonſo el Sabio, deſde el principio y origen de los Godos haſta la glorioſa muerte del ſanto Rey D. Fernando, y año de MCCLII.* Harum cum edita diverſitatem non mediocrem obſervaverunt ii, quibus codices MSS. hauriendi oculis copia fuit.

214. Immo ſub *Hiſtoriæ generalis Hiſpaniæ* nomine diverſas ire hiſtorias valdè inter ſe variantes obſervavit Gundiſalvus Ferdinandi Ovetenſis in Quinquagenis ſuis MSS. cuius verba refert in hiſtoria vulgaris linguæ *De el origen de los Monteros de Eſpinoſa* cap. 3. D. Petrus de la Eſcalera Guevara. Ceterum hanc hiſtoriam non iuſſu Alphonſi, alieno tamen labore, ſed ab ipſo formatam innuunt ea præfationis verba: *Mandamos ajuntar quantos libros podimos haver de hiſtorias*, &c. Et mox: *Y compoſimos eſte libro de los fechos que hallarſe podieron*, &c. *Eſto fecimos*, &c. quibus propriâ induſtriâ, non auſpiciis tantùm, editum opus ſignificari quis non videt (1)?

215. Alia prorſus eſt ab hac Alphonſi X. alterius Alphonſi Regis XI. ſive ultimi, *Hiſtoria*, quarum utriuſque Florianus Docampo in prologo ſuæ *Hiſpanæ Hiſtoriæ* meminit, habebimuſque & nos mentionem, cùm ad huius Alphonſi XI. ætatem perventum ſit. Nec minùs diverſa eſt ab hac Alphonſi noſtri *Hiſpaniæ generali hiſtoria* de qua egimus, univerſalis alia, quæ hoc titulo inſignis ex parte adhuc exſtat, pauciſſimis cognita & adhuc paucioribus viſa. En titulum:

216. XII. *La grande y general hiſtoria.* Primum huius volumen habet Matriti D. Ioannes Lucas Corteſius, magnique, atque inſtar theſauri habet. Codex eſt membranaceus, magnitudine par iis, quibus divina officia in choro cantanda deſcribi ſolent, palmi verò altitudine, figuriſque antiquis exornatus. In fine dicitur ſcriptum fuiſſe Hiſpali erâ MCCCLXXVII. qui eſt annus redemti orbis MCCCXXXIX. Inſcriptionem & initium operis lectori non invidebimus.

Aqui

puede fazer todas las obras que fazen con la faz de la lamina que es figurada en eſte libro. aſſi como ſi fueſſe fecha de latón: otroſy mandamos figurar las eſpaldas della con todos ſus ſeñales: y otroſy la regla del orizón inclinado. y el Alhidáda. *y la atraveſada.*

Iuſſit præterea Alfonſus in Hiſpanum ſermonem transferri *Incerti Chaldæi*, ut ferebatur, librum *De gemmis ſeu lapillis*, eorumque colore; magnitudine atque efficacitate; necnon de peculiari in eos aſtrorum & planetarum influxu: quem librum Arabicè primum vertiſſe dicitur *Abolais* quidam Arabs; & ex Arabico Hiſpanum fecere *Rabbi Iehuda Móſchæ* (ſeu Moſis) *filius*, *iunior* dictus, Toletanus, Alfonſi medicus; & *Garſias Pereſius* Alfonſi Regis Clericus; atque Hiſpanicè inſcripſerunt: EL LAPIDARIO, in quo de CCCLX. lapillis eorumque mirabilibus virtutibus agitur. Bini huius verſionis habentur codices in Regia Eſcurialenſi, nimirum *Lit.* h. *Plut. I. num.* 16. & *Digramm.* &. *Plut. II. n.* 16. De utroque hoc codice ac de ſingulis lapillorum nominibus atque ἐνεργείᾳ late D. Ioſephus de Caſtro *Biblioth. Hebr. Hiſp. in R. Iehuda Moſcha T. I. à pag.* 103.

(1) Generalis quæ ſub Alfonſi nomine circumfertur Hiſpaniæ Hiſtoriæ dena minimum exempla habentur in Regia Bibliotheca Matritenſi; totidemque in Eſcurialenſi; quæ ſingulatim indicare longum eſſet. Exſtant etiam in Bibliothecis Sanctæ Eccleſiæ Toletanæ, Salmanticenſis Academiæ, atque alibi paſſim.

Aqui ſe comienza la general e grand Eſtoria, que el muy noble Rey D. Alfonſo, hijo del noble Rey D. Fernando, y de la Reyna Doña Beatriz, mandò fazer.

PROLOGO.

Natural coſa es de cobdiciar los homes ſaber los fechos que acaheſcen en todos los tiempos, tambien en el tiempo que es paſſado, como en aquel en que eſtan, como en el otro que hà de venir. Pero deſtos tres tiempos no puede home ſer cierto fueras da quel que es paſſado: ca ſi es del tiempo que hà de venir, non pueden los homes ſaber el comienzo nin la fin de las coſas, que y avernàn, e por ende non lo ſaben ciertamente. E ſi es del tiempo en que eſtan, maguer ſaben los comienzos de los fechos que en el ſe facen, porque non pueden ſaber la fin quel ſerà, tenemos que non lo ſaben complidamentè. Mas del tiempo paſſado, porque ſaben los comienzos e los acabamientos de los fechos, que y ſe ficieron, dezimos que alcanzan los homes por eſte tiempo ciertamente el ſaber de las coſas que fueron. Onde porque el ſaber del tiempo que fue es cierto, e non de los otros dos tiempos, aſſi como dixiemos, trabajaronſe los ſabios homes de meter en ſcripto los fechos que ſon paſſados, por haber remembranza dellos, como ſi entonces fueſſen, e que los ſupieſſen los que havien de venir aſſi como ellos, e fizieron deſto muchos libros, que ſon llamados Eſtorias, e geſta, en que contaron de los fechos de Dios, e de los Profetas, e de los Santos, e otro ſi de los Reyes, e de los altos homes, e de las cavallerias [z]*, e de los pueblos, e dixieron la verdad de todas las coſas, e non quiſieron nada encobrir, tambien de los que fueron buenos, como de los que fueron malos. E eſſo ficieron porque de los fechos de los buenos tomaſſen los homes exemplo para fazer bien, e de los fechos de los malos, que recibieſſen caſtigo por ſe ſaber guardar de lo non fazer. Onde por todas coſas yo D. Alfonſo por la gracia de Dios Rey de Caſtilla, de Toledo de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jahen, e del Algarve; fijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la muy noble Reyna Doña Beatriz, deſpues que hove fecho ajuntar muchos eſcriptos, e muchas Eſtorias de los fechos antiguos, eſcogì dellos los mas verdaderos, e los mejores que y ſope, e fiz ende fazer eſte libro, e mandè y poner todos los fechos ſeñalados, tambien de las Eſtorias de la Biblia como de las otras grandes coſas, que acaheſcieron por el mundo, deſde que foe comenzado faſta el nueſtro tiempo.*

[z] Hoc eſt *De bellis*. Ita ſignificat verbum *Cavallero*, & *Cavalleria*, pro *milite*, & *bello* uſus illius temporis, ut in legibus Partitarum 3. tit. 1. part. 2. L. 3. tit. 4. L. 5. tit. 7. L. 2. tit. 8. part. 5. Vegetio *De la Cavalleria*, hoc eſt, *De re militari*, exſtat Hiſpanè converſus in biblioth. Eſcorial.

217. *Capit. I.*

De las obras que Dios fizo en los primeros ſeys dias.

Quando nueſtro Señor Dios criò en el comienzo el cielo, e la tierra, e todas las coſas que en ellos ſon, ſegund que lo cuenta Moyſen, que foe ſanto y ſabio, y otros muchos que acordaron con èl, repartiólo, e fizolo todo en ſeis dias, deſta guiſa, &c. Et ſic proſequitur in hoc volumine triginta librorum opus, quorum quilibet capita triginta, & ulteriùs, uſque ad quadraginta continet; iiſque triginta libris ea tantùm geſta, quæ in quinque libris Moyſis ſive Pentateucho narrantur, comprehenſa ſunt; unà cum regnorum & monarchiarum per varias orbis partes intra hoc temporis ſpatium originibus, atque ethnichorum deorum fabulis: quæ omnia latè nimis atque eruditè naturalibus doctrinis atque moralibus curioſè tractatis, enarrat, hoc in fine colophone addito: *En eſte lugar acabamos el Pentateucho, e nos deſembargamos de todas las razones de los cinco libros de Moyſen; e ſea bendito e exaltado por ende el nombre de nueſtro Señor Dios, e viva e regne por muchos años e buenos, e venza ſiempre à todos ſus enemigos el dezeno D. Alfonſo por la gracia de Dios Rey de Caſtilla, e de Toledo*, &c. *que la feche fazer* (1).

218. Quod autem deeſt huius magnæ hiſtoriæ, tomis aliis duobus aut pluribus contentum latet adhuc, aut eſca vermibus tineiſve factum iam fuit, magno eorum dolore diſpendioque, quotquot antiquitatis amore flagrant, veteraque clariſſimorum hominum huiuſmodi monumenta toto ore exoſculantur. Parum enim veriſimile videtur, prologoque eiuſdem Regis verbis concepto & in fronte huius voluminis collocato malè cohæret, non ultrà id proceſſiſſe opus, aut priuſquam abſolveretur, id quod tantùm conceperat fore aut vix è limine Pentateuchi geſtorum exceſſerat, quaſi iam factum & abſolutum eſſet, magno hiatu Regem ſapientiſſimum celebrâſſe, auctoritatiſque ſuæ ſigillo communiviſſe. Ad hunc fortè commentarium idem

(1) Exſtat in Bibliotheca Regia Matritenſi is idem Ioannis olim Lucæ Corteſii membranaceus ſæculi XIII. codex, CCCXXIV. foliis conſtans; mutilus tamen in fine, deſinenſque in *Deuteronomio*, hac rubricâ: *De como el Rey Dario comenzó à fazer en el regno de la Reyna Tedriza*. Tituli autem in eo codice inſcribuntur: *De la general eſtoria*: poſtremus omnium eſt XXIX.

idem reſpexit, quum in teſtamento ſuo, præter Biblia tribus tomis, tria alia Bibliorum hiſtoriæ volumina ſe relinquere ait. Nec dubito quin & oculos ad hunc habuerit doctus ævo ſuo vir Alphonſus Fernandez de Madrid archidiaconus *de Alcor* in Eccleſia Palentina, quum in hiſtoria huius urbis nondum typis edita Alphonſi Regis *Geneſin* inter opera eius laudat. Quod autem imputatur quoque Alphonſo, Bibliorum libros in maternam linguam, quod Ioannes Mariana ait [a], vertendos curâſſe: non ad propriam verſionem, quæ nuſquam apparuit, ſed ad hanc paraphraſin pertinere dixeris. Sed iam ad alia.

[a] Lib. 14. cap. 7.

219. XIII. *La gran conquiſta de Ultramar*, ſive hiſtoria ſacrarum omnium pro recuperandis Hieroſolymis ac totius terræ ſanctæ tractu expeditionibus, quas continet iam hoc erudito tempore collectio illa *Geſtorum Dei per Francos* Wechelianis typis Hanoviæ edita, nec ante multos annos Gallica hiſtoria *des Croiſades*, auctore Ludovico Maimbourg Ieſuita. De operis hoc argumento ſic ipſe Alphonſus Rex in prologo: *Mandamos traſladar la hiſtoria de todo el ſuceſſo de Ultramar, de como paſsò, ſegun le oimos leer en los libros antiguos, deſde que ſe levantò Mahomad faſta que el Rey Luis de Francia, fijo del Rey Luis e de la Reyna Doña Blanca, e nieto del Rey D. Alphonſo de Caſtilla, paſsò à Ultramar, e pugnò en ſervir à Dios lo mas que pudo.* Edita fuit Salmanticæ anno MDIII. in folio, apud magiſtrum Huns Scheffer (1). Hactenus de hiſtoricis.

220. At Iuriſprudentiæ opus maximum, & Iuſtiniani Imperatoris, Tribonianive Latinorum, ſive Baſilii Græcorum, æterno de hac artium arte merito haud impar, nullis tacendum gentibus aut ſæculis iam ſubiicimus,

221. XIV. *Las ſiete partidas del Rey D. Alonſo* nuncupatum: hoc eſt, Hiſpanæ totius, tam ſacræ quàm profanæ, tam publicæ quàm privatæ, tam civilis quàm criminalis, ut vocant, Iuriſprudentiæ corpus abſolutiſſimum: quod Ius Alphonſinum propriè dixeris, quod cum ſcholiis Alphonſi Diazii à Montalvo ſemel, & cum aliis Gregorii Lopezii Salmanticæ ter, editum habemus, ex Portonariorum officina annis MDLV. MDLXV. & MDLXXVI (2).

222. Interpretatio nempe quædam eſt Romanarum legum, atque item ſacrorum canonum, nonnullis adiunctis pro reſolvendis ſcholiaſtarum Iuris quibuſdam controverſiis, quas opus fuit exſolvi. Quare non aliter quàm ab earumdem Romanarum, tam Eccleſiaſticarum quàm profanarum, legum ſententia explicari has *Partitarum* leges debere notant noſtri pragmatici [b]; atque item neque ante Ferdinandi & Eliſabethæ catholicorum Regum tempora vim legum habuiſſe [c], ex eo quòd nunquam uti tales fuerint promulgatæ. *Partitæ* verò, quaſi partes ſeu diviſiones operis, dictæ; nam & intus hic verbi uſus legitur, *alguna partida*, pro aliqua parte in L. 22. titulo 8. partita 5. & paſſim.

[b] Covarrubias lib. 1. *Var.* cap. 14. num. 5. Roderic. Suarez ad leg. 1. num. 43. circa medium. titul. *De las ganancias* lib. 3. *For. iudicum.*

[c] Burgos de Paz ad L. 1. *Tauri* ex num. 367. 572. 663.

223. Fama eſt B. Ferdinandi tempore hoc exculptum legum ſyſtema; ſed aliò nos vocat eiuſdem inſcriptio, & vulgaris [d] hiſtoricorum perſuaſio, hanc laudem non alii quàm Alphonſo præſtantium. Utrique autem habere gratias Hiſpaniam debere, aliis & melius placet [e], Ferdinando concepti & inchoati, Alphonſo abſoluti operis. De quo verè poſſumus dicere quod olim Cicero de ſuo Romanorum primitivo Iure non parum ambitioſè: *Fremant omnes licèt, dicam quod ſentio: bibliothecas me hercule omnium philoſophorum unus mihi videtur* XII. *Tabularum libellus, ſi quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate ſuperare.* lib. 1. *De oratore* (3).

[d] Alphonſus de Cartagena in *Anacephalæoſi Reg. Hiſp.* cap. 84. Taraſa *De Reg. Hiſp.* Matamorus in *Apologetico*, Rodericus Sancius *Hiſt. Hiſp.* parte 4. cap. 1.

[e] Ioan. Marianæ lib. 13. cap. 8.

224. Tribui quoque ſolet Alphonſo Regi *De Saracenis profligatis epiſtola*, Baſileæ anno MDLIII. in folio edita. Sed hæc ad Alphonſum Regem alium, ſcilicet octavum, pertinet; nec non & alia *Epiſtola de Albigenſium hæreſi extincta*, ibidem in folio publicata. Utraque exſtat in bibliotheca Barberina Romæ. De Alphonſo hactenus.

225. Sub eo vixiſſe ANONYMUS Burgenſis Epiſcopus dicitur, qui ſub hoc nomine hiſtoriam quandam ſcripſit, ſive potiùs *Generalem* Alphonſi *hiſtoriam* latinè loqui fecit. Huius rei meminere Hieronymus Su-

(1) Penes nos; atque omnino integra, ſed abſque prologo, qui editus nuſquam fuit. In Regia Bibliotheca Matritenſi habetur eiuſdem argumenti codex alius ſæculo ut videtur XV. ineunte exaratus, *Ultramart* (ſive *Ultramarinus*) Lemoſinè inſcriptus: in quo plurima ad bellum ſacrum, præcipuè vero ad Palæſtinæ chorographiam ſpectantia.

(2) Cui non dictum tritumque præſertim è Pragmaticis noſtris?

(3) Scripſit præterea Alfonſus Hiſpanicum opus EL SETENARIO, quod Partitarum Eiuſdem iſagoge quædam eſt. Eius ſpecimen primus omnium protulit Stephanus Terrerus *Palæogr. Hiſp. à pag.* 76. exemplum autem ἀκέφαλον è Toletano codice, *Plut. XXVI. n.* 14. deſcriptum, atque à nobis olim cum autographo collatum nonnulliſque notis marginalibus reſperſum, in Regiam Bibliothecam Matritenſem intulit Cl. Andreas Marcus Burrielius ſæpius à nobis lau-

Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 3. in fine. Bernardinus Gomezius Miedes lib. 5. *De rebus Iacobi I. Regis Aragonum* [f].

[f] *Hiſp. illuſt.* t. 3. pag. 428.

226. Huiuſmet Regis Alphonſi iuſſu anno MCCLXXVII. ſive erâ MCCCXV. Magiſter ROLDANUS ſcripſit *el libro de las tafurerias*, ſive de regulis aleæ ludi: quod opus MS. exſtat initio cuiuſdam codicis quo continentur *Ordinamenta Regum Caſtellæ*, ab Alphonſo XI. ſive ultimo huius nominis uſque ad Ioannem II. qui quidem codex exſtitit in bibliotheca D. Ioſephi Pellizerii, dum viveret; nunc autem in ditiſſima & exquiſitiſſima D. Ioannis Lucæ Corteſii, Curiæ criminalis Matritenſis Duodecim-viri (1).

laudatus. Eſt autem iuſtæ molis volumen, formâ paulo ſupra quartam; habeturque integrum in Bibliotheca Eſcurialenſi ſub *Anonymi titulo*, *Lit.* p. *Plut. II. num.* 20. ITEM Opuſculum inſcriptum: *De iis quæ ſunt neceſſaria ad ſtabilimentum caſtri tempore obſidionis & fortiſſimæ guerræ & multum vicinæ*, in Regia Eſcurialenſi ſuperſtes, *Lit. Z. Plut, I. ſub num.* 4. (T. II. Latinor. p. 277.) ITEM *Forum Regium Caſtellæ* (El Fuero Real de Caſtilla) apud Sanctum Dominicum Calceatenſem, in eadem Regia Bibliotheca, binis minimum exemplis, nimirum *Lit. Z. Plut. III. nn.* 5. & 16. (T. II. Latin. pagg. 331. 339.) in quorum poſtremi fine legitur: *Eſte libro fue fecho & acabado en Valladolit por mandado del Rey Don Alfonſo XXV. dias andados del mes de Agoſto. Era de MCC. & novanta & tres años. El año que Don Odoart fijo primero & heredero del Rey Anrrich de angla-terra reſcibio caualleria en Burgos del Rey Don Alfonſo ſobredicho. Millan Perez lo eſcribio el año quarto que el Rey Don Alfonſo regnó.* ITEM *Forum Regium Burgenſe* (El Fuero Real de Burgos) quod aliàs *Valliſoletanum*, & *Sancti Facundi* (Sahagún) audit. In eadem Regia Bibliotheca *Lit. Z. Plut. III. nn.* 11. & 13. & *Lit. Z. Plut. II. ſub num.* 8. & *Lit. K. Plut. III. n.* 25. ITEM Leges *De litibus brevi finiendis* (Ordenamiento para abreviar los pleytos) in Comitiis Zamorenſibus, Erâ (pro anno Chriſti) MCCLXXIV. in eadem Bibliotheca *Lit. Z. Plut. II. ſub n.* 6. ITEM *De ludo ſcachorum ac teſſerarum ſive taxillorum* (De los juegos del Axedréz & Dados & Tablas) eiuſque ſpeciebus nimirum. I. *De otro axedrez que fue fecho à ſemejanza de los quatro tiempos del año: á que dicen* El mundo. II. *Del juego llamado* El Alquerque de doze, *que juega con todos ſus trebejos.* III. *Del juego que llaman* De cerrar la liebre *que ſe juega otroſy en el Alquerque de doze.* IV. Del Alquerque de nueve *que ſe juega con dados.* V. Del Alquerque de nueve *que ſe juega ſin dados.* VI. Del Alquerque de tres. VII. Del Tablero de los eſcaques *è de las Tablas que ſe juegan por Aſtronomia, ó Del* Juego de los ſiete Planetas: quemadmodum olim hunc codicem Eſcurialenſem *Lit.* t. *Plut. I. n.* 6. deſcripſeram, quibus hæc ſubdidi: *In unoquoque autem ex his ludis non modo eorum icones in codice noſtro depictæ ſunt, ſed pro variis ipſorum hypotheſibus, quas combinationes vocant, varia itidem ſchemata ſeu figuræ, eæque non inelegantes, exhibentur, depictis quoque qui colludunt, aliiſque ludo adſtantibus, primariis nempe, uti apparet, aulæ Regiæ viris ac feminis, tum chriſtianis, tum etiam Mauris, ut ex veſtibus & ſedendi ritu facile dignoſcitur. Interdum etiam Rex & Regina colludentes inducuntur, Regiique item pueri ac puellæ Regiæ, quibus Inſtitutores atque Inſtitutrices adſident. Singulis autem figuris ſive* σχήμασι *ſubditur expoſitio eius hypotheſeos quæ in ſchemate adumbrata eſt: incredibili ſane labore & impenſa, quam plane Regiam, in id opus collatam fuiſſe neceſſe eſt.* AC

CA-

DEMVM, *ut mittamus minutiora alia*, Eiuſdem Alfonſi Regis teſtamentum, ſeu ſuprema voluntas, *in Bibliotheca Eſcurialenſi Lit. X. Plut. II. ſub n.* 3. In eadem Bibliotheca *Lit. O. Plut. II. ſub num.* 3. (T. III. Latin. p. 104.) habetur *Anonymi Hiſpani: Del juego del Axedrez*: qui forſan idem fuerit Alfonſus Rex. Ad eundem certè referri debent quæ in alio Bibliothecæ Eſcurialenſis codice, *Digramm.* &. *Plut. II. ſub num.* 8. inſcripto: *De la nobleza y lealtad*, ſub eiuſdem finem me legiſſe memini; ea verò ne culpâ ingenii deteram, totidem ac vernaculè ſcripta ſunt verbis transferre huc placuit: *Deſpues* (inquit de Ferdinando III. loquens) *que eſte ſanto Rey que ganó á Sevilla ovo finado regnó el Infant Don Alfonſo ſu fijo primero & heredero* ::: *Et porque à poco tiempo acaeſcieron grandes diſcordias* ::: *por ende embiô el Rey por los doce grandes Sabios è Filoſofos que nombrâra el Rey Don Fernando ſu Padre para haver ſu conſejo con ellos. E porque dos de ellos eran finados embió à llamar à otros dos* :::: *Et luego que ellos todos doze* (concurrieron) *el Rey les demandó el ſu conſejo* ::: *è ellos dixieronle ſus conſejos buenos & verdaderos de que el Rey ſe tovo por muy bien aconſejado. E deſpues que eſto fue aſſi acabado dixieron al Rey eſtos grandes Sabios: Señor à noſotros pareſce que en ſepoltura de tan alto & tan noble Rey como fue Don Ferrando vueſtro Padre que tanto ſervicio fizo à Dios, & que tanto ennobleſció & enriqueció los reynos en ganar e conquiſtar, como êl ganó e conquiſtô de los enemigos de la Fee: que la ſepoltura deſte bienaventurado Rey debe ſer tytulada de los dichos de cada uno de noſotros: porque la ſu ſanta & buena memoria finque ſiempre. Et èl Rey Don Alfonſo les agradeció mucho eſte ſu decir por de ellos ſe mover à tan honrrada obra como eſta era; & rogòles que le dieſſen por eſcripto los ſus dichos porque los fizieſſe poner en la ſu ſepoltura de letras de oro muy ricamente obradas ſegund que à êl perteneſcia. Et eſtos Sabios dierongelo aſſi por eſcripto en eſta manera* &c. Atque hinc originem ducere exiſtimo magnificentiſſimum quadrilingue Ferdinandi III. in Divorum album iam relati apud Hiſpalenſes ſepulcrum.

(1) Exſtat huius *Magiſtri Roldani Liber de las Tafurerias* in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice, ſæculi ut videtur XIV. ſeorſum editus; itemque in Regiæ Eſcurialenſis alio *Lit. Z. Plut.* II. *ſub n.* 3. hoc titulo: *Ordenamiento de las Tafurerias que fue fecho en la Era de MCCCXIIII. años.* Atque in codicis fronte: *Eſte es el libro que Yo Maeſtro Roldan ordenè & compuſe en razon de las tafurerias por mandado del muy noble & mucho alto Señor Don Alonſo por la gracia de Dios Rey de Caſtiella de Leon de Toledo* &c. *porque ningunos pleytos de los dados ni de las tafurerias no eran eſcriptos en los libros de los Derechos, ni de los Fueros; ni los Alcaldes no eran ſabidores, ni uſaban, ni judgaban de ellos; fize eſte libro aparta-*

ta-

CAPUT VI.

De RAYMUNDO MARTINI, *atque eius* Pugione Fidei *latè diſſeritur. Scaligeri error in tribuendo hoc opere Raymundo Sebeide. Quiſnam hic fuerit, ac quo tempore vixerit. De* Pugione Fidei *teſtimonia. De* GARSIA *Hiſpano iuriſconſulto. De* BERNARDO DE SCLOT, *atque eius* Cataloniæ Chronico; *eiuſdemque nationis* PONTIO CARBONELLO *Minorita, eiuſque in ſacram Scripturam ineditis commentariis. An ſit auctor* Catenæ aureæ in Evangelia. *De* GAUFREDI *archidiaconi Toletani continuatione hiſtoriæ Roderici Archiepiſcopi vulgari & Latina. De* BERNARDO, *ſive* BERNARDO TRILLA, *Dominicano. Hiſpanuſne an Gallus fuerit, quæſtio.* SANCIUM *quoque Caſtellæ Regem Alphonſi Sapientis filium*, Documentorum *opus conſcripſiſſe. De* IOANNE *diacono Matritenſi S. Iſidori agricolæ Matritenſis Vitæ auctore; &* ARNALDO PONS, *ſive* PONTIO; *&* PETRO PASCHALI *Giennenſi Epiſcopo & martyre, Mercenariorum ſodalibus. Strictura adverſus quendam, qui ut alteri aſſereret ordini Paſchalem hunc, nihil non temerè finxit. De Petri Paſchalis libris. Laurentius de Laurea Neapolitanus, Minor Conventualis, Vaticanæ bibliothecæ primus cuſtos laudatur.* ANONYMUM *ſub titulo Diſpenſatoris Reginæ Eleonoræ Ioannis Regis I. Caſtellæ coniugis, qui hiſtoriam quandam ſcripſit, huius temporis eſſe. De* ALPHONSI DE PAREDES *inedito adhuc opere.*

227. PUGIO Fidei RAYMUNDI MARTINI ordinis Prædicatorum adverſus Mauros & Iudæos, nunc primùm in lucem editus curâ & auſpiciis felicis memoriæ reverendiſſimi Thomæ Turco, ſubindeque reverendiſſimi Ioannis Baptiſtæ de Marinis Magiſtrorum Generalium, ope & operâ illuſtriſſimi ac reverendiſſimi D. Epiſcopi Lodovenſis, & illuſtriſſimi præſidis D. de Mauſac Comitis Conſiſtoriani, cum obſervationibus D. Ioſephi Voiſin presbyteri & Ex-ſenatoriis Burdigalenſis, ad Sereniſſimum regiæ ſtirpis primum principem Ludovicum Borbonium Condæum, Burdigalæ & Aquitaniæ Pro-Regem. Pariſiis apud Maturinum Henault MDCLI. in folio.

228. Hæc libri inſcriptio; ſed argumentum & hiſtoriam operis, ex epiſtola D. Franciſci Boſquet Epiſcopi Lodovenſis ad Ioſephum Voiſin, obſervationum Scriptorem, atque item Philippi Iacobi Mauſaci prolegomenis in eundem librum hanc deſumſimus: *Hervia Eſpaña en Judios, y en libros de ſu falſa ſecta, que vivian aſſi entre los Arabes como entre los miſmos Chriſtianos, con poder y riquezas. De eſtos libros ſuyos ſacavan armas con que obſtinarſe mas en ſus errores: no havia quien los convencieſe de ellos. Por eſto el ſanto varon Raymundo de Peñafort con ayuda del Rey D. Jayme de Aragon, deſpues de haver hecho que publicaſſe edictos contra eſta falſa y calumnioſa nacion, aplicò muchos* [g] *varones doctos en Theologia y ſagradas letras al eſtudio de las lenguas Arabica, Hebraica, y Caldaica, de quien deſpues ſe valiò para ganar y enſeñar à eſtos infieles.*

229. *Cuentanſe entre otros, Fr. Paulus Chriſtiani, & Fr. Raymundus Martini, oppido de Soubiratz* [h] *in Catalonia oriundus. El Fr. Pablo diſputò publicamente en preſen-*

[g] Diceſe que veynte religioſos de S. Domingo, con ayuda de los Reyes D. Jayme de Aragon y el de Caſtilla, aplicaron al eſtudio de la lengua Arabiga: los quales dando el fruto deſeado, convencieron mas de 100. moros. En la Hebrea hizo adieſtrar otros que deſcubrieſſen las falſedades y corrupciones que havian inſertado en la Biblia para ocultar los myſterios de la paſſion, y los otros Sacramentos de la Fee.

[h] Ser ſu patria en eſte pueblo, y no en Barcelona, como quiſo Antonio Senenſe, dicelo Diago lib. 2. c. 28. de la provincia de Aragon, del orden de S. Domingo.

tadamente de los otros Fueros, porque ſe judguen las tafurerias por ſiempre: porque ſe viede el deſcreer, y ſe eſcuſen las muertes è las peleas y las tafurerias. E tuvo por bien el Rey como ſabedor Señor y entendido de todos los bienes que ovieſſe cada uno pena y eſcarmiento en el deſcreer; y en los otros engaños que ſe fazen en las Tafurerias. Conſonat codex alter Eſcurialenſis *Lit.* Z. *Plut. II. n.* 6.

EX HIS autem quæ in præſenti capite V. à nobis obſervata ſunt, præter Scriptores tum Chriſtianos tum etiam Iudæos Mauroſque, quorum nomina ex Eſcurialenſi *Armillarum Alfonſi Regis* codice retulimus, videntur mihi in eundem Scriptorum Interpretumve Hiſpaniæ numerum referendi *Ioannes Laurentius Segura de Aſtorga* Poematis Alexandri auctor: *Alvarus Hiſpanus factura* (quemadmodum ipſe ſe nominat) *Regis Alfonſi*, interpres è materno, id eſt, ut coniicio, ex Hiſpano idiomate in Latinum, libri Aben Raghelis *De iudiciis Aſtrologiæ*: *Garſias Perezius* Alfonſi Regis Clericus, item interpres ex Arabico libri inſcripti EL LAPIDARIO; & fortaſſis Aben Rudianus Maurus Gloſſator Quadripartiti Ptolemæi: quibus item adiungendus eſſet *Magiſter Alfonſus de Paredes*, niſi eius Noſter paulo inferius meminiſſet, ut ſuo loco videbimus. ITEM *Didacus Lupi de Faro* Dominus de Vizcaya, cuius *Forum, ſive Leges ab eo editæ pro oppido de Faro*, vulgo *El Fuero de Faro* circa annum Chriſti MCCLX. exſtat in bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* N. *Plut. III. n.* 14. ITEM. *Tibaldus Navarræ Rex*, qui apud Trapanam Siciliæ urbem (*Drépani*) obiit anno MCCLXX. auctor Fori *De homicidiis* Latino ſermone, in eadem Eſcurialenſi *Lit.* Z. *Plut. II. ſub num.* 15. ac poematum: *Les chanſons de Thibaut IV. Comte de Champagne & Roy de Navarre*, in Codice olim Ducis de la Valliere *T. II. n.* 2719. ITEM *Gundiſalvus Archiepiſcopus Toletanus*, cuius conſtitutio ad Clericos eiuſdem urbis, *in qua pro eorum commodo reducit ad minorem numerum Rationes Parochialium Eccleſiarum Toleti.* Data 1. Maii *Era MCCCXXIII*: : *Index locorum in quibus Archidiaconus Toletanus ius procurationis habet*: : *Forma Viſitationis Eccleſiaſticæ* habentur in eadem Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* C. *Plut. IV. ſub n.* 3. necnon Eiuſdem *Conſtitutiones Synodales Toletanæ Erâ MCCCXXVIII. De Foro quod ſortiuntur prima tonſurâ initiati* (El Fuero de

ſencia del Rey D. Jayme el año MCCLXIII. con el docto Hebreo Moyſes Gerundenſe (1); detectiſque eius calumniis, & confutatis erroribus, omnium calculo victoriam reportavit.

230. Ex huius felicis pugnæ eventu Iacobus & Raymundus convertendæ gentis ad Chriſtum non dubiam ſpem concepere. *Mandò pues el Rey con edicto de 4. de las Calendas de Setiembre, que todos los Judios le recibieſſen como à legado, que iva à enſeñarlos: le oyeſſen, dieſſen lo neceſſario y le exhibieſſen los libros que le pidieſſe. Hizoſe aſſi, y Paulo por eſte medio deſcubria todo lo mas ſecreto de los libros Hebraicos. Dio cuenta al Rey, y obtuvo que ſe les mandaſſe que dentro de tres meſes borraſſen todas aquellas palabras que en ellos havia in contumeliam Chriſti Salvatoris, & Deiparæ Virginis matris eius. Quexaronſe diziendo que ſus libros no contenian blaſphemias ningunas contra la Eſcritura, y que no ſabian que ſe les mandaba borrar, pues no havia que; y aſſi el Rey ſuſpendio el orden con nuevo edicto de 27. de Marzo de MCCLXIV. Quo expunctionem calumniarum remiſit, niſi tales eſſe libri probarentur, datis menſis unius induciis ad eas probandas & refellendas. Dieronſe por juezes deſto el Obiſpo de Barcelona, y Raymundo de Peñafort, y Arnaldo de Sigarra, y Raymundo Martini, y Petrus de Janua, omnes ordinis Prædicatorum, earum rerum peritiſſimi.*

231. Hiſce modis Dei dextrâ cauſarum ſeriem nectente, quique reconditiores Hebræorum codices in manus Martini venere; & ille probus artifex ex hoſtium ferro hunc *Pugionem* confecit. Exinde arcana quæque Iudaicæ impietatis detegi, ſcripta Hebraica publica auctoritate legi, & in academiis Chriſtianis linguarum orientalium ſcholas & magiſtros generalis Concilii Viennenſis decreto inſtitui, originem habuit.

232. *Creyeron algunos haver ſido Fr. Raymundo de Peñafort autor del* Pugio Fidei: *lo qual no puede ſer; porque en el miſmo dize ſu autor parte 2. cap. 10. que tiene por titulo*: Quòd Meſſias iam venit: *que le dio la perfeccion, y acabò en el año MCCLXXVIII. Y el ſanto de Peñafort havia muerto el dia de los Reyes del año de la Encarnacion MCCLXXV. ut affirmat conſtantiſſimè Nicolaus Roſellus eiuſdem ordinis Dominicani, Cardinalis, in opere quod de beati Raymundi vita ſcripſit anno MCCCLVII. Lo miſmo dice S. Antonino 3. part. Chron. titulo 23. cap. 12. ℣.* Tertius ordinis Magiſter, *Leandro Alberto* De viris illuſtribus ordinis Prædicatorum, *in vita Raymundi. Surita lib. 3. cap. 94. & in* Indicibus *ſub annum MCCLXXV. Gomezius (Miedes)* De vita Iacobi Regis *cap. 15. Garibay lib. 12. cap. 12. Caſtillo 1. parte lib. 2. cap. 18. aunque un autor Anonymo, que eſcribio ſu vida, tenga en el lib. 1. cap. 78. que murio el de MCCLXXVI. lo qual puede ſer yerro de imprenta; y va à dezir poco para el intento un año antes ò deſpues. Al verdadero autor con nombre de Raymundo, le cita y alaba Lyra* Comm. ad *cap. 9. Oſeæ verſ. 12.* Sed & væ eis cùm receſſero ab eis; *y llámale* Frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus. *Porcheto* [1] *en el libro llamado* Victoria contra Iudæos, *dice, que*, ut omnis eorum (*Iudæorum*) excuſatio deſinat, & ut faciliùs refellantur: ſequar literam codicum Hebræorum veteris teſtamenti, ſecundum quod tranſlatum eſt à Fr. Raymundo Martini Hiſpano, ordinis Prædicatorum, de partibus Cataloniæ: à quo ſumſi huius libelli materiam in pleriſque compilandi, qui fuit vir eximius tam in ſcripturis Hebraicis & Arabicis, quam Latinis. *Hæc Porchetus. Auguſtino Juſtiniano Obiſpo Nebienſe, in præfatione editionis* Victoriæ *Porcheti, haviendo admiradoſe de que ſiendo nacido en Genova de padres Chriſtianos, en donde no ſe permite la vivienda de los Judios, tuvieſſe tanta comprehenſion de la lengua, y de todos ſus libros, dize:* Fatetur nihilominus, nimirum ut fuit candidus & ingenuus, ſe in ſtructura ædificii ſui adiutum à *Pugione.* Sic enim liber inſcriptus eſt Raymundi Martini Catalani, noſtræ Prædicatorum familiæ alumni, quem ſuſpicor quoque Hebræum fuiſſe. Hæc Iuſtinianus. *Tambien le llama con el miſmo nombre Antonio Senenſe; y Diago, que le celebra en muchas partes, lib. 1. cap. 2. y cap. 15; y en el lib. 2. cap. 28. le dà la patria en Soubiratz, y dize que tomò el habito en Barcelona: de quien dice el P. Marſilio: Erat multum ſufficiens in Latino, philoſophus in Arabico, magnus Rabbinus & magiſter in Hebraico, & in lingua Chaldaica multùm doctus.*

[1] Natural de Genova.

Que

de los Coronados) *Erâ MCCCXXIII.* in eadem Eſcurialenſi *Lit.* C. *Plut. II. n.* 2. ITEM. *Bernardus Briocanus* (de Brihuega) qui ſe *Alfonſi X. Clericum & alumnum & Eccleſiæ ...... Canonicum* vocat, eiuſque exſtant: *Flores* (id eſt *Vitæ*) *Sanctorum Chriſti Martyrum & Confeſſorum* Hiſpanicè, in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* F. *Plut. I. n.* 1. atque item in Regia Matritenſi.

(1) De Paulo Chriſtiano cuius memoriam refricat Mauſacus in Prolegomenis Pugionis, dictum non ita pridem.

233. *Que fueſſe Judio de nacion y Rabbino, llamado Rabbi-Puggi, dizelo Gauberto Fabricio en un prologo à ſu hiſtoria de Aragon. Y que fue ſin duda uno de los religioſos aplicados por San Raymundo al eſtudio de la lengua Arabiga y Hebrea; porque como dice que eſcribio en el lib.* 1. *cap.* 2. *de la hiſtoria de ſu orden en el Capitulo celebrado en Toledo año de MCCL. fue deſtinado con otros ſiete religioſos para el eſtudio de la lengua Arabiga. Dice mas Diago, que fue muy eſtimado y querido de Reyes y principes: del Rey de Tunes, del de Francia D. Luis el Santo, y de D. Jayme de Aragon; y que murio deſpues del año de MCCLXXXIV. en Barcelona con caſi cincuenta años de habito.*

234. [k] *Eſcaligero en la carta que eſcrivio à Caſaubono* 3. *Idus Septembris MDCIII. y en otra de las poſthumas al miſmo* 16. *Calend. Maii MDCIV. dice que el autor es Raymundo Sebon. Deveſele el haver ſacado por el raſtro el hurto de Galatino el primero; pero en confundir à nueſtro autor con Raymundo Sebeide, errò mucho Eſcaligero. Raymundo Sebeide fue natural de Barcelona, profeſſor de medicina, filoſofia, y theologia en Toloſa, donde recibio el grado, y murio año MCDXXXV. como refiere Trithemio y Joſias Simlero, abreviador de la biblioteca de Geſnero, cuyas palabras ſon eſtas:* Raymundus Sebeide natione Hiſpanus, ſcripſit Creaturarum, ſive de homine lib. 1. quæſt. diſputat. lib. 1. claruit anno MCDXXX. Eius theologia naturalis, ſive liber Creaturarum &c. impreſſus eſt Pariſiis MDIX. apud Ioannem Parvum &c. *Dice tambien que Sebeide no es Dominicano, nec in Hebraicis cum Martino comparandus. Eſto es todo de Mauſaco en los prologos. El qual añade, que en el elogio de Fox de Toloſa eſtà el exemplar que vio Eſcaligero, no en dos, ſino en tres cuerpos grandes; y que no dice bien Eſcaligero quando dixo que no havria quedado mas exemplar que eſte y otro que tuvo Matheo Beroaldo; porque en el convento de Napoles eſtava tambien, como dice Antonio Senenſe; y por diligencia del General Turco ſe juntaron para que los confirieſſe Joſepho Voiſin, otro que havia en el convento de Dominicanos de Toloſa, otro en el de Barcelona, otro de Mallorca. Dice Mauſaco mas, que Jacobo Spiegelio Rozenbakio, doctiſſimo en la lengua Hebrea y otras, alcanzò poder copiar de propria mano el exemplar del colegio de Fox de Toloſa* operâ domini de Boſquet Lodovenſis Epiſcopi, *que era entonces colegial* [l]. *De aquella copia havia prevenido el miſmo Mauſaco eſta edicion; pero parando en ella muchos años, no la hizo haſta ſer inſtado por el General Turco.*

[k] A Eſcaligero le entrò en la libreria deſte colegio de Fox Guillelmo Catel, que deſpues fue ſenador de Toloſano, y eſcrivio ſu hiſtoria, entonces mozo; y habiendo leido de paſſo algo en èl, y parado en lo de las hebdomadas de Daniel, luego cayò en el hurto de Galatino: eſto dice Franciſco Boſquet en una Prefacion.

[l] Y el miſmo Boſquet dice en otra prefacion, que el fue el primero que deſcubrio el nombre verdadero del autor; porque en ſu proprio lugar no habia otra coſa que: *Pugio fidei Chriſtianæ à Fr. Raymundo editus*; y en un rincon con letras muy menudas hallò razon del nombre del autor, que ſe havia eſcapado à los otros. Es la prefacion que ſe pone deſpues en nombre del que copiò eſta.

235. *En el codice de la libreria Fuxenſe el que hizo aquella copia puſo eſtas palabras alli:* Nota diligenter, lector, quòd hoc opus editum eſt à bonæ memoriæ Fr. Raymundo Martini ord. Prædic. Catalano, qui fuit bonus clericus in Latino, magnus in lingua Hebraica & Chaldaica & in Arabica philoſophus reputabatur, qui in Conventu Barcinonenſi quieſcit. Hic talis ac tantus primò compoſuit diverſas ſummas Saracenorum [m]: poſtea compoſuit in ſolo Latino opus quodam compendioſum, quod appellatur *Capiſtrum*; ſed conſiderans Iudæorum aſtutam malitiam, qui parvipendunt quicquid illis Latinè profertur, & habent ad hoc diverſa ſubterfugia: edidit hoc opus quod *Pugionem* vocavit. Pugio enim gladius acutiſſimus eſt, penetrans inſitam Iudæorum infidelitatem, ſi in eo ſtudens linguam habuerit Iudaicam. Neſcitur enim tale opus uſque hodie contra Iudæos eſſe ſcriptum. Hoc etiam opus Latinè & Hebraicè totum manu propria ſcripſit, in qualibet pagina literam ordinando, ſicut in primo originali patet, quod modò non eſt in provincia iſta. Et nota quòd opus modicum te diriget, niſi ipſum ſic habeas ordinatum. Latinum enim per ſe modicum valet contra Iudæos, & corruptiſſimè tibi dat nomina Hebraicorum librorum; quia per literas noſtras ſcribi non poſſunt. Hebraicum etiam per ſe quidem valet; ſed non dat tibi concluſiones quas ipſe auctor intendit, nec per ſe poſſunt de facili inveniri. Hoc itaque opus in certas partes diviſit, & partes in capitula, & capitula in paragraphos. *Huc uſque tranſcriptor Toloſanus.*

[m] Diago lib. 2. cap. 28. le atribuye *Summam unam contra Alcoranum Maurorum.*

236. *De Galatini ſuppilatione ſic Mauſacus:* Primus huiuſce Pugionis auctor Raymundus Martini bellum acerrimum geſſit contra Iudæos, ope tantùm claſſicorum auctorum, non levium aut hypobolimæorum, ut ſibi perſuaſere hactenus quidam non vulgaris eruditionis viri, Galatinum quæcumque habet ſive mala ſive bona, ab eo petiiſſe exiſtimantes. Nam Galatinum frequentes auctoritates produxiſſe in ſuis arcanis ex libris *Gale Razeia* (id eſt: *Revelans occulta*) & *Zohar* (id eſt: *Splendor*), ſciunt illi qui eas omnino ſubleſtæ fidei eſſe clamârunt. Quod Raymundo noſtro non accidit, ne quidem ex *Zohar*, licet eius ponderis & fidei, ut à quibuſdam antiquioribus & probatioribus Rabbinis æquiparetur; quia fortè ſecundum alios ante quingentos vel circiter annos, incognitus penè fuerit: unde tanta

eius

eius vetuſtas ipſis ſuſpecta viſa eſt: tantum abeſt ut de alio *Gale Razeia* mentionem unquam fecerit, de quo plura paulò poſt. Nunc de altero *Zohar* videamus tamquam in tranſcurſu quid eruditi quidam ſcripſerint, & ad alia ſenſim perveniamus. *Adducit deinde Mauſacus Seldeni & Buxtorfii de hoc libro* Zohar *ſive* Sepher Haz-Zohar (*quod interpretatur:* liber ſplendore coruſcans) *teſtimonia: qui magni haberi apud Hebræos, auctoreque Rabbi Simeone Ben-Iochai, diſcipulo Rabbi Achibæ natum, qui Simeon* circa annum Chriſti CXX. vexante Iudæos Hadriano, vixiſſe dicitur, at propter novitates quaſdam & ſummam vetuſtatem doctioribus eſſe ſuſpectum.

237. *Et adiungit*: Quod autem ſpectat ad alterum librum *Gale Razeia*, ſoli quoque Galatino valdè familiarem: credendum eſt firmiter ſpurium eum eſſe & ſuppoſititium. Nec à vero fortè aberrabitur, ſi ab eius inſcriptione *Arcana* fuiſſe formata dicatur *Gale Razeia*; namque *revelans arcana* denotat. Præterea cùm ex Buxtorfii bibliotheca de huius fide multos ſæpe dubitâſſe diſcamus: ulteriùs advertendum eſt, Iudæis ipſis fuiſſe ſemper ignotum, & ab eis in nullo pretio habitum; quamvis nôn erubuerit Galatinus eum tribuere celebri illi apud Hebræos magiſtro traditionum, ſive Miſnaioth *Hakkadoſch* dicto ob ſanctitatem. Quod quàm appoſitè & prudenter ab eo factum ſit, ſciunt illi qui iam diu odorati ſunt magno Iudæorum doctori, & infenſiſſimo Chriſtiani nominis hoſti, aſſignari non poſſe opus in quo de myſterio Trinitatis ita diſtinctè ac dilucide tractatur: ut apud ipſum S. Athanaſium nec ſolidiùs nec fidei noſtræ convenientiùs de eo diſſeratur; nec etiam apud alios patres ante ipſum Concilium Nicenum de Euchariſtiæ ſacramento. Quod non omiſere eruditiſſimi viri Caſaubonus & Tomſonus, Scaligerum per epiſtolas conſulentes, quî fieri potuerit ut magiſter ille antiquus, qui ob inſignem doctrinam & nominis celebritatem *Rabenu Hakkadoſch* (*Doctor noſter Sanctus*) meruit à ſua gente appellari, in auctoritatibus à Galatino inde petitis, de tranſubſtantiationis & aliorum ſecretiorum, ſimiliumque huius myſterii vocabulorum explicatione egerit, quæ alicui ex infimis potiùs conveniſſet. Solus Galatinus arcanè in arcanis ſuis auſus eſt interſerere hæc nauci & planè ridicula, inter innumeras alias auctoritates ex probatæ fidei Rabbinis à Martino noſtro allatas & longè ante productas, ut à primo & vero huius apparatus parente. Qui enim poſt eum ſecuti ſunt omnes, Nicolaus de Lyra, Finus, Riccius, Hieronymus à S. Fide, Porchetus, Galatinus, Fabianus Fioghi, Philippus Mornæus, aliique non pauci, ducem alium non habuerunt.

238. Petrus Galatinus ex Iudæo Chriſtianus, anno demum MDXV. poſt ducentos triginta ſeptem aut circiter annos, libros duodecim de arcanis catholicæ veritatis, *Pugione Fidei* nondum edito, publicare auſus eſt: ex quo quæcumque protulit bonæ notæ, in ſua arcana transfudit, ſuppreſſo penitùs Martini nomine, non paucis dubiæ & incertæ fidei additis ex *Gale Razeia*, Rabbino *Hakkadoſch*, id eſt ex eius opere *revelans arcana* dicto (unde fortè arcanorum ſuorum inſcriptio), & libro *Zohar*, Rabbini Simeonis filii Iochai, qui quidem non eſt eiuſdem farinæ, ſed tamen tempore Raymundi Martini nondum in publicum prodierat. Tum ſecutus Porchetus de Selvaticis Genuenſis monachus Cartuſienſis, cuius *Victoria adverſus Iudæos* tandem edita anno MDXX. ab Auguſtino Iuſtiniano Dominicano Epiſcopo Nebienſi, parta eſt ope *Pugionis* Martiniani, ut ipſemet, non Galatinianâ, ſed bona & ſincera fide palam profeſſus eſt. *Hucuſque Mauſacus.*

239. *Teſtimonia de* Pugione *& eius auctore.* Nicolaus de Lyra in comm. ad cap. 9. Oſeæ verſu 12. *Sed & væ eis cùm receſſero ab eis.* Locum hunc inter alios numerat quos Iudæi corruperunt: *ſecundum quod dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus.* Et quibuſdam interiectis iterum eum adducit. Idem in reſponſione ad quendam Iudæum ex verbis Evangelii ſecundum Matthæum diſputans anno Domini MCCCXXXIV. ſæpiùs ex hoc Pugione argumentatur.

Paulus Burgenſis in annotat. ad comm. Lyrani: *Expoſitio Raymundi eſt vera* (inquit) *ad cuius maiorem declarationem* &c.

Porchetus in procemio *Victoriæ contra Iudæos*, verum Raymundi Martini nomen, profeſſionem, patriam Cataloniam agnoſcit, à quo ſumſiſſe ait ſe libelli huius materiam: *qui fuit vir eximius, tam in ſcripturis Hebraicis & Arabicis, quàm Latinis: qui quidem in procemio ſui Pugionis ait: Materia huius libelli duplex eſt* &c.

Relatis his Porcheti verbis, notat is qui hæc teſtimonia collegit, Raymundum ad convincendos & ad incitas redigendos Iudæos, vulgata verſione quam illi reiiciunt, ne fruſtra ageret, uti noluiſſe; ſed verſionem eorum locorum, de quibus lis eſt, de novo dedit, ex Rabbinis probatioribus. Quis enim contendere contra eos auderet antequàm de verſione veteris Teſtamen-

menti communi conſenſu partium conventum fuiſſet? Hæc ferè ille.

Idem de Raymundi Martini nomine, patria, profeſſione, Auguſtinus Iuſtinianus Epiſc. Nebienſis in præfatione editionis laudatæ *Victoriæ* Porcheti.

Antonius Senenſis in Bibliotheca.

Contextus operis.

240. In primo capite primæ partis notat, eos qui à Fidei veritate exorbitant, vel eſſe habentes legem, vel non habentes aliam quàm naturalem; atque hos quidem vel eſſe temporales hoc eſt carnales ut Epicurei, vel naturales qui dicerent mortalem eſſe rationalem animam; vel denique philoſophos, ut Socratem, Platonem, Ariſtotelem: ex Mauris ſeu Arabibus Avicenam & Alpharabium, qui dicunt mundum fuiſſe ab æterno, Deum particularia neſcire ſed univerſalia tantùm, denique corporum reſurrectionem non eſſe. Adverſus hos agit in prima parte Martinus, probans contra Epicureos Deum eſſe, & quod voluptas carnis ſeu delectatio non eſt ſummum bonum: adverſus naturales, quòd anima immortalis eſt: adverſus philoſophos : : : : : : quæ tria ipſi negant.

Secunda parte iam agit adverſus eos qui legem habent, ſcilicet Iudæos, probatque adventum Meſſiæ.

Tertia parte adverſus eoſdem Iudæos diſputat, Fidem Chriſtianorum eandem fuiſſe cum Prophetarum. Circa Trinitatem divinam (1), hominis lapſum, & peccati pœnam, generis humani redemtionem, & Iudæorum reprobationem.

241. GARSIAS Hiſpanus hoc ipſo tempore, quo in vivis Alphonſus erat Rex, floruit & ipſe in magna iuris ſtudii fama. Trithemius de eo: *Garſias natione Hiſpanus, vir in utroque Iure exercitatiſſimus, ingenio ſubtilis, conſilio promtus & cautus, & in ſolvendis quæſtionibus cauſarum acutus, apud ſuæ facultatis profeſſores ſuo tempore in pretio habitus, docendo & ſcribendo nomen ſuum dilatavit. Fertur enim in Iure canonico & in Legibus plura conſcripſiſſe opuſcula, quæ ad manus noſtras non venerunt. Exſtant eius*

242. *Super Decretalibus libri* V. *& in Legibus plura. Claruit temporibus Rudolphi Imperatoris anno MLCXX.* * Hæc ille. Mentionem quoque eius, atque huius *ſuper Decretales* commentatii faciunt (*ſuper Extravagantes* inſcribitur in catalogo librorum Benedicti Papæ XIII.) atque eodem quidem ſenſu Raphael Maffæus Volaterranus lib. 21. *Commentariorum Urbanorum* [n], Iacobus Philippus Bergomas in *ſupplemento Chronicorum* [o], Lucius Marinæus Siculus *De laudibus Hiſpaniæ* lib. 6. [p] Franciſcus Tarafa *De Regibus Hiſpaniæ*, in *Alphonſo* X. Alphonſus Garſias Matamorus in *Apologetico* [q], qui diſertè Hiſpalenſem vocat, Ioannes Mariana lib. 14. cap. 16. (2).

* Sic. *Reſt.* MCCLXXIII.

[n] Pag. 495.

[o] *Sub Martino Papa* IV. fol. 237.

[p] Pag. 60.

[q] Pag. 812. tomi 2. *Hiſp. illuſt.*

243. BERNARDUS DE SCLOT Catalanus, genere nobilis, qui vixit ſub Iacobo & Petro Aragoniæ Regibus, vernaculâ linguâ conſcriptam reliquit rerum ſui temporis hiſtoriam, quæ adhuc in ſchedis latet, ſic inſcriptam:

Chronicas ò conqueſtas de Catalunya, compoſtes è ordenades per en Bernat de Sclot. Aliàs: *De les hiſtories de alguns Conmtes de Barcelona, y Reis de Aragò.* Huius exemplum ſervat Matriti excellentiſſimus Marchio Mondexarenſis. Sed hanc, ne prorſus lateret, à ſe in Caſtellanum ſermonem eleganter converſam publicavit, affixis oræ notis, Raphael Cervera Barcinonenſis, quæ in eadem hac urbe edita fuit apud Sebaſtianum de Cormellas anno MDCXVI. in 4.° (3)

Sub

(1) In Rabbi Nachmanidis hiſtoria de concertatione cum Fratre Paulo Chriſtiani Barcinone habita, apud Wagenſeilium, *Tel. ign. Satan.* ſub extremum, *pag.* 58. inducitur *Frater* quidam *Raimundus* (ברודר רייכון) de Divina *Trinitate verba faciens*, atque ita Iudæos alloquens: *Agnoſcite tandem Trinitatem.* Fueritne autem hic *Martini, an Pennafortii* Raimundus? Incertum. Verum cum ſub initium hiſtoriæ eiuſdem concertationis *pag.* 24. recurſet idem *Frater Raimundus* fandi ut velit copiam Nachmanidi faciens, *modo tamen nihil proferat quod in contemtum Chriſtianæ Religionis cedat*: putaverim magis hæc *Pennafortio*, cuius ſumma erat in eo conſeſſu atque apud Iacobum I. Aragoniæ Regem auctoritas, quam *Martini Raimundo* congruere. Nec diſſimulandum in eiuſdem concertationis hiſtoria *pag.* 52. mentionem exſtare *Fratris* cuiuſdam *Peiræ*, quem Nachmanides ברודר פיירא חכם גרול *magnum ſapientem*, interpres vero *Profeſſorum facile doctiſſimum* appellat. Exiſtimo autem Hebraica voce פיירא, *Piéra* potius (quod & oppidi in Catalonia nomen, & gentis cognomen eſt non infrequens) quam *Peira* legi debere. Raimundi Martini *Pugionis* opus exſtat in Bibliothecæ Eſcurialenſis ſæculi XIV. ineuntis codice *Lit. K. Plut. II. n.* 19. (T. III. Latinor. pag. 350.)

(2) In Galliarum Regis Bibliotheca *T. IV. pag.* 531. *cod.* 3949. exſtant *Gregorii X. Conſtitutiones in Concilio Lugdunenſi editæ cum gloſſis Magiſtri Garſiæ.* Item *pag.* 535. *cod.* 3993. *Breviarium apparatûs Innocentii IV. auctore Bernardo Compoſtellano: præmittitur apparatus Magiſtri Garſiæ Hiſpani ſuper noviſſimis Decretalibus.* Alius videtur hic *Garſias* à cognomine *Canonico Toletano*, tractatûs *De reliquiis Martyrum Albini & Ruffini* auctore, cuius meminit Montfauconius *Biblioth. Bibl. MSS. in Vaticana T. I. pag.* 17. *col.* 2. *n.* 163. Item à Garſia Perezio Interprete ex Arabico operis inſcripti EL LAPIDARIO, cuius paulò ante meminimus.

(3) Exſtant hæc Chronica patrio Auctoris ſeu Lemoſino ſermone in ea Bibliothecæ Vaticanæ parte quæ olim ad Urbini Ducem pertinuit, *num.* 894.

244. Sub idem tempus ornamento haud mediocri ampliſſimo Minorum ordini hoc ſæculo nato PONTIUS fuit CARBONELLUS Cataloniæ civis, Barcinone, ut creditur, natus, religioſiſſimus vir ſimul & doctiſſimus. Sub hoc præceptore ac morum formatore Ludovicus Caroli Salernitani principis filius, Caroli Neapolitani regni Regis nepos, cùm ante infulas Toloſanas, & provectam abſolutamque inſignium virtutum ætatem (quibus poſt mortem quàm citiſſimè à Ioanne XXII. Pont. Max. Sanctorum albo adſcribi promeruit) apud Aragoniæ Regem Alphonſum in cuſtodia loco parentis pro obſide detineretur, pietateque non minùs quàm doctrina in eum virum adolevit, qui candelabro inde lucernæ inſtar impoſitus, tempore ſuo per Galliam, immo Europam univerſam, ſplendidiſſimè coruſcavit. Malè quidam [r] Ludovicum hunc Epiſcopum cum Ludovico Francorum Rege, ſanctum nempe cum ſancto confundentes, huius Regis præceptorem Carbonellum fuiſſe opinati ſunt. Cur enim præceptore uſus Hiſpano fuerit homine Rex Gallorum in regno iſto doctiſſimorum ubique virorum feraciſſimo? Epiſcopus certè Ludovicus apud Catalanos detentus Catalanum præceptorem habere faciliùs potuit.

245. Incidit Pontius iam ſenex in ea tempora, quibus de paupertate Franciſcanorum acriter diſputabatur inter Minores ipſos; atque eo quòd is non improbaret doctrinam Petri Ioannis Olivi Galli, eiuſdem familiæ, circa eiuſdem paupertatis menſuram, atque eius libros interdictos apud ſe retineret: in carcerem miſſus ærumniſque vexatus, circa annum huius ſæculi nonageſimum obiit, iacetque in cœnobio Franciſcanorum Barcinonenſium. Cuius innocentiam poſt mortem Deus multis miraculis (uti Wadingus ait in ſuis *Minorum Annalibus* [s]) conteſtatus fuit. De eo videndi Bartholomæus Albizius Piſanus in libro *Conformitatum S. Franciſci cum Chriſto* lib. 1. fructu 8. idem Wadingus *De Scriptoribus Minorum*, Antonius Dominicus *De Sanctis Cataloniæ* lib. 2. [t] Scripſit (Wadingus laudatus ait)

246. *Commentaria in univerſa Biblia, ad ſingula loca collectis abundè ſanctorum PP. ſententiis, ita ut non ineptè vocari poſſit Catena SS. PP. in univerſam ſacram Scripturam.* Reperitur octo non minus tomis contentum opus in bibliotheca Toletana fratrum Minorum, ſummè expetitum ab eis qui contrectaverunt, ſed uſque nunc voto ſuo fraudatis (1). Scio quas ex manuſcripto codice iſto, in quo & Evangelia continentur, controverſias moverit Sancto Thomæ Aquinati de *Catena in* IV. *Evangeliſtas aurea* dicta, Petrus Alva & Aſtorga Franciſcanus; & quid illi fuerit repoſitum. Reverendus quidem Pater Thomas Harney Dominicanus Belga, *Epiſtolam apologeticam* ſcripſit *ad Rever. P. Petrum de Alva de ſecunda editione eius* Nodi indiſſolubilis, *& publicatione libelli cui titulum fecit: Certum quid*, Bruxellis apud Ioannem Mommart MDCLXIV. in 4.° In qua epiſtola liquidis teſtimoniorum probationibus contendit iniuriam fieri maximam vero *Catenæ in Evangelia* auctori S. Thomæ Aquinati, ex eo tantùm quòd ſub Pontii Carbonelli nomine hæc ſimul cum aliis in ceteros Biblicos libros *Catenis* Toleti reperiatur; cùm potuerit (id quod veriſimilius eſt, Thomæque ſanctiſſimo doctori non iniurioſum) Carbonellus in Thomæ invento ſibi placens, reliquos Bibliorum poſt Geneſin libros catenata iſta ex SS. Patribus explanationis ratione percurrere & illuſtrare; & *in Evangelia* iſtam *Catenam*, quæ S. Thomæ eſſet, ſubſequentibus ſuis, veluti partem completi iam à ſe deinde magni operis, attexere. Certiſſimum quippe auctorem eſſe Angelicum doctorem Catenæ huius, conſtat ex epiſtola eius ad Evangelium Matthæi nuncupatoria ad Urbanum IV. Papam, qui obiit anno MCCLXIV. & ex alia dedicatoria trium Evangeliſtarum præter Matthæum, ad Cardinalem Annibaldum: ex Thomæ Reginaldi ſocii indiculo, & S. Antonino; exſtatque in Vaticana bibliotheca eiuſdem rei teſtimonio antiquiſſimus codex laudatæ *Catenæ*: quem ipſum eſſe oblatum Urbano Papæ ab auctore, veriſimile multi credunt. Vide ſîs Vincentium Baronium lib. 1. *Apologetici ord. Prædicatorum* ſect. 2. §. ultimo articuli 2.

247. Petrus Alva contendit fuiſſe æqualem S. Thomæ Pontium Carbonellum, & præceptorem S. Ludovici IX. Regis Galliarum. At fallitur. Nam anno MCCCXXXIV. in Capitulo generali Franciſcanorum apud Cadurcum (nunc *Cahors* in Gallia) literæ quædam Benedicti XII. Papæ lectæ ſunt, quibus præſcripſit ordini quaſdam leges ex conſilio Cardinalium & aliorum religioſorum, ubi nominatur Pontius Carbonellus Provincialis Aragoniæ. Hæc notitia legitur in ipſius ordinis conſtitutionibus.

248. S. Thomas [u] quinquagenarius obiit anno MCCLXXIV. & *Catenam auream* ab-

[r] Henricus Willot *De Scriptor. Franciſcanis*. Poſſevinus in *Apparatu*, Andreas Schotus in *Bibliot. Hiſpana*, Alva in *Iudicio Salomonis* vulgaris linguæ. Contra quos pro vera hiſtoria ſunt Wadingus infrà laudandus, & poſt plures alios Vincentius Baronius lib. 1. Apologetici ſui ordinis Dominicani ſect. 2. articulo ultimo §. 2.

[s] Tomo 2. ad an. MCCXCVII. num. 35.

[t] Fol. 55.

[u] Ex Fr. M[illegible]tini Harney Dominic. *apologetica* [illegible] *R. P. Fr. Pe*[illegible]*trum* [illegible] *De ſec*[illegible] *editione* [illegible] *Nodi ind*[illegible]*bilis & pu*[illegible]*catione* [illegible] *cui titu*[illegible] *cit* : [illegible] *quid* Bru[illegible] typis Ioan[illegible] Mommart[illegible] MDCLXIV.

(2) Vidimus non ſemel hæc Pontii Carbonelli volumina apud Patres Minores Toletanos inſignis *Sancti Ioannis Regum* cœnobii ad annum MDCCL.

abſolverat ante annum MCCLXIV. nam illam Catenæ partem abſolutam dedicavit Urbano IV. qui obiit hoc anno. Carbonellus autem obiit circa annum MCCXC. ſi credimus Antonio Vincentio Domenec *De Sanctis & illuſtribus viris Principatûs Cataloniæ* ſcribenti, & Lucæ Wadingo Analium Franciſcanorum collectori. Et ratio temporis congruit. Fuit enim S. Ludovici poſtea Epiſcopi Toloſani præceptor Carbonellus. Quod enim Willot, Poſſevinus, & Schotus, & quidam Hugo Carbonellus, ſcribunt Pontium Carbonellum præceptorem fuiſſe S. Ludovici Regis, nullo modo eſt credibile. Et ratio congruit. Carbonellus enim fuit Catalanus; & non videtur in Gallia, quæ tot viris doctiſſimis abundabat, ad confeſſorem (*præceptorem*) Regis aſſumi potuiſſe. Fuiſſe autem confeſſorem (*præceptorem*) S. Ludovici Toloſani veriſimile magis eſt; quia S. Ludovicus cum duobus fratribus pro patre Carolo Siciliæ Rege qui ab Aragonenſi captus fuerat obſes datus non procul à Barcinone (ubi habitabat & obiit Carbonellus), præceptore uſus iſtius loci Minorita (*credendus eſt*): cui muneri aptiſſimus erat Carbonellus.

249. Deinde, ſi Carbonellus octo, talia qualia dicuntur, volumina, in ſacra Biblia edidiſſet & Pariſiis habitâſſet, præceptor Regis Galliarum: penè impoſſibile creditu eſt, quin toto celeberrimum orbe ſemper fuiſſet, contrà quàm nunc accidit, Carbonelli nomen. Præterea Willot & Wadingus in rebus domeſticis verſatiſſimi, obitum Carbonelli conſtituunt viginti ferè annis poſt S. Thomæ mortem. Sanctus autem Thomas Catenam in Matthæum annis ante mortem, ut minimum, decem, hoc eſt triginta ferè ante Carbonelli obitum, abſolverat. Nec bene argumentatur Alva ex eo quòd ſeptem alios tomos in reliquas Scripturæ partes, eodem modo ac in iſtud in Evangelia commentarium, Catenæ formâ compoſuerit; nam potuit is inventum quod S. Thomas cœperat in Evangelia, ipſe in aliis ſequi. Credendum enim eſt S. Thomæ in epiſt. dedicatione operis ſui ad Urbanum IV. & in epiſtola dedicatoria trium aliorum præter Matthæum Evangeliſtarum ad Cardinalem Anibaldum. Citat opus hoc S. Thomæ Reginaldus eius ſocius, & S. Antoninus. In Vaticana bibliotheca antiquiſſimum exſtat exemplar, quod creditur illud eſſe quod auctor obtulit Urbano IV. Plura dictus Harney contra Alvam (1).

250. Ad ætatem Alphonſi Regis, ſub quo vixiſſe fama eſt, referimus memoriam GAUFREDI archidiaconi Toletani (vulgari nuncupatione IOFRE DE LOAYSA fuiſſe, D. Ioſephus Pellizerius alicubi monet) qui ſcripſit *Supplementum*, ſeu *continuationem hiſtoriæ Hiſpanæ Roderici præſulis Toletani.* Eam quidem vulgari lingua; hanc tamen ex ea in Latinum vertit Arnaldus de Cremona Cordubenſis canonicus; idque rogatu ipſius auctoris, atque D. Ferdinandi Guterii, qui ſub initium ſequentis decimi tertii ſæculi eidem Cordubenſi urbi Epiſcopus præfuit. Quam interpretationem adſervari Pariſiis in collegio Navarræorum teſtatur idem Pellizerius [x].

251. Meminit certè huius operis, Latinaque ex eo verba adducit, in Gallica *Benearnenſi hiſtoria* Petrus de Marca lib. 7. cap. 8. §. 6. & in Notis ait cuſtodiri MS. in laudato collegio Navarræ. Meminit & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Vaſconiæ* cap. 17. [y] qui ducenteſimum viceſimum primum eius caput (adeò vaſtum opus Hiſpaniæ noſtræ honorificentiſſimum deſideramus adhuc) laudat. Recordatur itidem huius continuationis Ioannes Iacobus Chiffletius *Vindiciarum Hiſpanicarum* cap. 12. [z] Memoriâ autem nos retinemus ab aliquo audiviſſe, *Continuationem*, ſeu *ſupplementum* quoddam hiſtoriæ Roderici Toletani aſſervari membranaceo codice in bibliotheca Hiſpalenſi Ducis Alcalitani, quæ hodie eſt Excellentiſſimi Ducis Medinæ-cæli.

252. Theologum hiſtorico ſubiicimus, Gaufredo ſcilicet Toletano BERNARDUM Dominicanum ſodalem, quem Leander Albertus lib. 4. *De viris illuſtribus ordinis* huius *Prædicatorum* Scriptorem agnoſcit, ex quo Antonius Senenſis, Alphonſus

[x] In *Memoriali por Don Fernando de los Rios* fol. 10.

[y] Pag. 378. & 379.

[z] Pag. 111. editionis Antuerp. omnium Chiffletii operum.

(1) Exſtat penes me *Beati Thomæ Aquinatis Continuum in Evangelium Sancti Iohannis*, ſatis antiquum fol. abſque anni, Typographi & Loci notatione. Et in alio volumine eiuſdem omnino typi: *Continuum in Evangelium Sancti Marci*, cui præmittitur nuncupatio *Reverendo in Chriſto Patri Domino Anibaldo &c.* & in fine ſubditur:

Aſpicis illuſtris lector quicumque libellos &c. MCCCCLXX.

ut in *Conr. Sweynheimii* & *Arnoldi Pannartzii* editionibus. Vid. de hac Guill. Franc. de Bure *Bibliogr. Inſtruct. volum. de Theologie pag.* 143. *n.* 148. & Guill. de Bure filium, *Catalog. libror. Ducis de la* Valliere *T. I. pag.* 58. *n.* 196. Item: *Continuum in quatuor Evangelia* Venetiis MCCCCLXXXII. fol. in cuius fine legitur:

Beati Thomæ Aquinatis Continuum in quatuor evangeliſtas finit feliciter: magna cura diligentiaque emendatum atque correctum. Impreſſum Venetiis impenſa ingenioque Hermanni Lichtenſteyn Colonienſis atque Iohannis Hamman Spirenſis ſociorum Anno Dominici natalis MCCCCLXXXII. die vero quarta Septembris:

quæ editio utriuſque *De Bure* diligentiam fugiſſe videtur.

ſus Fernandez, & ceteri Dominicanorum nomenclatores, necnon & Antonius Poſſevinus in *Apparatu*, profecerunt. Hiſpanum vocant Senenſis, Fernandez, & Ioannes Marieta lib. 14. *Hiſtoriæ Eccleſ. Hiſpanæ*, ubi de Hiſpanis Dominicanæ familiæ Scriptoribus agit, eumque cognomento VOCATUM appellat.

253. Ambiguum tamen videri poteſt, an hunc confundant Hiſpani noſtri cum Bernardo de Trilla diœceſis Nemauſenſis Occitaniæ Galliarum provinciæ, cui & præfuiſſe dicitur: quem ſeorſum laudant iidem Senenſis & Fernandez, & ex Senenſi Poſſevinus. Eadem quippe utrique adiudicata ferme opera eò intendunt animum falli tergiverſantem. At hunc quoque Bernardum de Trilla Hiſpanis annumerat Geſneri epitomator. Sed audiamus Philippum Labbeum in *Bibliotheca manuſcripta* recenſentem libros MSS. Gabrielis Naudæi doctoris medici Pariſini [a], in quibus enumerat *Fr. Bernardi de Tritia* (non *Trilla*) *Hiſpani magiſtri, in Theologia, ordinis Prædicatorum, quæſtiones* XVIII. De cognitione animæ coniunctæ corpori *Pariſiis diſputatæ. Incipiunt*: *Quæritur* I. *utrum anima coniuncta corpori intelligat veritatem naturaliter cognoſcibilem per ſpecies innatas vel acquiſitas* &c. *Deſinit*: *Sed potius ut paſſio quædam tranſiens in ea recepta. Geſnerus iuxta titulum illius codicis* MS. *bibliothecæ Naudæanæ Bernardum hunc Hiſpanis annumerat; ſed propriùs vero Ambroſius* Gozzæus (Raguſinus) *in catalogo Prædicatorum illuſtrium, ex provincia Provinciæ eum eſſe dicit. Nam Poſſevinus ex Antonii Senenſis bibliotheca diœceſin illi aſſignat Nemauſenſem prope Provinciam, & Avenionem; eundemque circa annum MCCXCI. vixiſſe contendit*. Hæc Labbeus. Nos in medio relinquimus obſcuram rem; non tamen ignari familiam de *Trilla* in Catalanis vel nunc eſſe, cuius eſt *Leo de Trilla* Præmonſtratenſis, in Præpoſitum Ebuſitanæ inſulæ ſuperioribus annis creatus (1).

[a] Pag. 228.

254. Attribuuntur quidem Bernardo Hiſpano *Commentarii ad aliquos Bibliorum libros*: *Quodlibeta tria* De ſpirationibus, creaturis, & potentia Dei: *liber* De anima corpori coniuncta & ab illo ſeparata. Bernardo autem Trillæ eadem prorſus paululum mutata, ſcilicet

Poſtillæ ſuper Eccleſiaſten.
Super librum ſapientiæ.
Super Ioannem, uſque ad XI. *caput.*
Super Apocalypſin.
Super Pſalterium.
Super Cantica Canticorum.
Quæſtiones De differentia eſſe & eſſentiæ.
Quæſtio De anima.
Quæſtio De potentia Dei.
Quæſtio De ſpiritualibus creaturis.
Quodlibeta aliquot.
Quæſtio ſuper totam aſtrologiam.

255. *Scripſit etiam* (ait Senenſis) *Tractatum* De cognitione animæ ſeparatæ; *ſed hunc morte præventus non abſolvit. Multa alia ſcripſiſſe fertur. Claruit circa annum MCCXCII. P.* 4. *Monum. Ordinis*. Hæc de Trilla Senenſis, quem alii ſequuntur, Fernandez, Poſſevinus, Geſneri epitomator.

256. SANCIUS quoque Rex Caſtellæ ac Legionis, Alphonſi Sapientis filius, qui ab anno MCCLXXXIV uſque ad MCCXCV. rerum potitus fuit: *Documenta* quædam Ferdinando filio, huius nominis Reges inter Caſtellæ quarto, ſeu *Librum* (ita vocant) *documentorum*, vernaculâ tamen linguâ reliquiſſe in ſchedis dicitur, auctore mihi viro magnæ fidei doctrinæque hiſtoricæ Didaco de Colmenares in *hiſtoria Segovienſis urbis*. Aſſervatur ita inſcriptus: *Caſtigos, ò documentos que dio el Rey D. Sancho el Bravo à ſu hijo el Rey D. Fernando el IV*. antiquo admodum charactere MS. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellentiſs. Comitis de Villa-umbroſa (2). Hunc Regem maiores noſtri ob bellicam ſtrenuitatem, animique magnitudinem *Don Sancho el Bravo* appellare conſueverunt, quod lau-

(1) Hunc Bernardum Quetiſus & Echardus *T. I. pag.* 432. invictis rationibus Occitanum Nemauſenſem eſſe affirmant. Vidend. de eo Petri Alvæ opus inſcriptum *Pleytos de libros: pleyto* 53. *pag.* 247. Dertoſanæ, ut venditatur, editionis 8°.

(2) Habetur in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice ſæculi XIV. exeuntis *Lit. Z. Plut. III. n.* 4. atque item in Regiæ Matritenſis alio non longe ab Auctoris ævo exarato, in cuius fine, fol. nimirum 82. pag. 2. legitur: *Nos el Rey Don Sancho que fezimos eſte libro è lo acabamos en eſte logar, teniendo cercada la Villa de Tarifa*; & continuò: *En el año de Ceſar de mill & treſcientos & noventa & uno años*: in quo manifeſtiſſimus error eſt; cum omnino is annus eſſe debuiſſet à Chriſti nativitate MCCXCI (I. Mariana Tarifæ obſidionem ad annum MCCXCII. refert, XIV. 16.). Scripſit præterea Sanctius Hiſpanicum iuſtæ molis opus inſcriptum LUCIDARIO, in quo primum *De cælo, de aſtris, Sole, Luna: de Deo eiuſque in cælis ſede: de Dei figura: De Trinitate: De animæ rationalis ſede: De incarnatione Verbi: De Angeli ad Mariam Virginem ſalutatione, de que perpetua Eiuſdem virginitate: De Chriſti morte, reſurrectione, deſcenſu ad inferos, aſcenſu ad cælos cum humanitate quam aſſumſerat*, deque aliis bene multis tum Theologici tum phyſici atque ethici argumenti. Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi in codice chartaceo ſæculi XV. in cuius *fol.* 3. *pag.* 1. *col.* 2. in fine legitur: *E por ende nos Don Sancho por la gra-*

laudis potiùs quàm vituperationis verbum inter nos eſt; quamvis non dubitem quin etymon à *pravo* duxerit, quod ferocem denotat Senecæ lib. 1. *De ira* cap. 17. de Piſone loquenti *: Vir à multis vitiis integer, ſed pravus , & cui placebat pro conſtantia rigor.*

257. Ad hoc idem ſæculum referendus eſt IOANNES diaconus Matritenſis, qui brevi relatione (prout oportuit factum, bonaque requirit fides Hiſtorici) conſcripſit *Vitam S. Iſidori agricolæ Matritenſis.* Cuius quidem anima volâſſe ad cælum ſuperioris (*ſcilicet XII.*) ſæculi circiter annum ſeptuageſimum dicitur, relicto in terris ad D. Andreæ Apoſtoli Matritenſis curiæ parochiale templum pretioſiſſimo exuviarum theſauro : quibus honorificentiùs adſervandis atque Eccleſiaſtico ritu colendis, ſub Philippi IV. ultimos vitæ annos, novum & pulcherrimum Eccleſiæ ipſi contiguum amplitudine templis par ſacellum, regiis, & fidelium eiuſdem regii oppidi magnis ſumtibus, curâ optimi & graviſſimi Senatoris regii D. Antonii de Contreras, ædificatum fuit. Cùm vir ſanctiſſimus atque Matritenſium patronus, à Gregorio XV. Papa, unà cum Ignatio, Franciſco Xaverio, Thereſia de Ieſu, atque Philippo Nerio, in Sanctorum catalogum die XII. Martii MDCXXII. ſub initium nempe Philippi eiuſdem Regis, fuiſſet relatus.

258. Vitæ auctor non quidem S. Iſidori, ſed eorum ſaltem æqualis fuiſſe videtur, qui de rebus eius ſanctiſſimè ac mirabiliter geſtis teſtimonia ei dixerunt, ut ex illis verbis colligere datur :*Ut relatu bonorum virorum didici.* Et infrà : *Et hoc, prout à fidelibus narratum eſt teſtibus, dignum duximus ſcribendum.* Conſtat verò poſt quadraginta ad minùs poſt obitum eius annos commentariolum hoc literis ab eo conſignatum, cùm tranſlationis ſancti corporis, quæ quadrageſimo circiter S. Iſidori vitæ immortalis anno contigit; necnon & miraculorum poſt eam patratorum diſertè meminerit. Ex archivo S. Andreæ Apoſtoli memoratæ Eccleſiæ Matritenſis, in quo liber venerabili antiquitatis nota inſignis conditur, acta viri ſancti plures in literas retulerunt, quos refert Ioannes Tamaius *Martyrologii Hiſpaniæ* 3. volumine die XV. Martii, iiſdem actis ſeu Ioannis diaconi libello, quod & alii fecerant, typis edito. Nempe Iacobus Bleda è Valentiæ regno Dominicanus à ſe ex Latino in vernaculam linguam converſum dedit foràs cum additionibus affatim luculentis : quarum cap. 1. ea omnia adducit quæ germanam veramque eſſe hanc hiſtoriam confirmant; & auctores, qui eâ, uti autentico veteris illius ævi monumento, abſque hæſitatione ulla utuntur, laudat. Prodiit Matriti apud Thomam Iuntam MDCXXII. in 4.º

259. ARNALDUS PONTIUS, ſive PONS (Catalanuſne, an Valentinus incertum) cùm in Podii domo (*El Puig* vulgò) Valentiæ urbi proxima, Fratrum Redemtorum, qui ſub Deiparæ Virginis patrocinio appellationeque militant Deo ſe mancipâſſet,

gracia de Dios Rey de Caſtilla de Toledo de Leon & de Gallicia & de Sevilla de Cordoba de Murcia de Jaen del Algarbe : e Señor de Molina : e fijo del muy noble Rey Don Alfonſo e de la muy noble Reyna Doña Violant . el ſetimo Rey de los que fueron en Caſtilla e en Leon que ovieron eſte nombre &c. pergitque uſque ad fol. 4. pag. 1. alia interſerens quæ huc non pertinent, poſt quæ: *E por eſta razon tenemos por bien e por derecho de començar eſte libro à ſu ſervicio* (de Dios) : *e por eſſò pedimos merced à êl è à la Virgen bienaventurada Santa Maria ſu Madre en guiſa que nos è ellos ayuden que le podamos acabar. porque ſea à ſu plazer è à ſu ſervicio : porque eſte libro es todo razon de preguntas e de reſpueſtas & comiença aſſi : Maeſtro Yo sò tu diſcipulo e tu me has enſeñado mucho. Empero el ſaber que tu me moſtraſte es todo de Thologia. E en eſta villa en que nos vivimos* (incertum quæ urbs fuerit, forſan Salmantica; ſed putò ἀλληγορέμενα hæc eſſe) *hai muchas eſcuelas en que ſe leen muchos ſaberes : è conteſceme muchas vegadas que vò allà á eſtas escuelas hà algunas dellas por veêr quê tales ſon : e otroſy por oir los maeſtros que ŷ eſtan leyendo ſi amueſtran tan bien à ſus diſcipulos como vos moſtráredes á mi: E acaéſceme que he de entrar en algunas de eſtas eſcuelas què es èn el arte que llaman* dè Naturas. *è fállo ŷ buelta muy gran diſputacion entre los eſcolares con ſu maeſtro. E tan grande fue el ſabor que dende ôve de aquellas coſas que ŷ vi diſputar que ::: E vos quiero manifeſtar de toda la verdad è tornar ŷ muchas vegadas por oyr porque aprendieſſe mas : è quanto bien parê mientes èn aquellas coſas que allî oŷ fallê que muchas eran contrarias de las que oŷ à vos. E en ante que lo vinieſſe à diſputar con otro eſcolar quéſelo veer con vos que sôdes mi maeſtro que me dieſſedes recaudo à las coſas que vos Yo demandâre ſegund lo que ſabêdes & entendêdes.* In fine codicis legitur : *Acabóſe en el mes de Marzo año del Señor de mill & quatrocientos & cincuenta & cinco. Eſte libro es llamado* Lucidario *no porque fue aſſi llamado el maeſtro que lo fizo. mas fue compueſto à ſemejanza que un diſcipulo preguntaba à ſu maeſtro todas las coſas que en êl ſon pueſtas : el qual libro fabla primeramente de la ſanta Teologia è Filoſofia natural.* Apud Maittair. *Annal. Typogr. T. IV. part.* 1. *pag.* 439. reperi huius operis titulum Italicè: LUCIDARIO *libro cosî detto. Dialogo trà Maeſtro è Scolare : per Dominicum di Silveſtro de Cini :* 10. *Marzo* 4.to *Bononiæ* 1482.

ſet, quantumvis annis maior ac vertice canus, ſacræque iam theologiæ doctor ſuſceptus inter ſodales fuerit: egregiè quidem ſerum adventum inſigni virtutum omnium exercitio compenſavit: cubare in lacrymis perdius ac pernox, ſævè corpus affligere, pietatem inſuper quibuſdam ſcriptis inſinuare. Inter autem aſperrima hæc centeſimum fermè annum attigiſſe dicitur.

260. Opuſcula iſta ab eo emanâſſe domeſticis credimus teſtimoniis [b]:

[b] Alphonſus Ramon in *Hiſt. Mercenariorum*, Franciſcus Zumel *De Præfectis Ord.* ſui *Generalibus*, Salmeron *Recuerdos hiſtoricos.*

De bono meditationis libellum, quo explanantur ea quæ S. Bernardus *De modo orandi* ſcribens olim docuerat.

261. *Super illa verba Geneſis cap.* 24. *Egreſſus fuerat Iſaac ad meditandum in agrum inclinata iam die*, tractatulum: ex quorum verborum crebra repetitione magno ſe afficiebat ſolatio.

262. *De meditatione mortis.* Aliaque non ſatis diſtinctè memorata: quæ omnia, Latinè an vernaculè ſcripta fuerint, iidem reticent.

Floruiſſe ſub Petro Amerio Generali Præfecto huius ordinis quarto dicitur.

263. Eiuſdem inſtituti ſacri Mercenariorum ſodalium fuiſſe dicitur, atque huius ſæculi exeuntis præſul Eccleſiæ Giennenſis, & Granatæ inclytus Chriſtianæ Fidei confeſſor, PETRUS PASCHALIS, vel PETRUS NICOLAUS PASCHALIS, Valentinus: qui cùm illius ævi more (ut quibuſdam placet) adverſus Granatenſes Mauros, quibus Eccleſiæ eius Giennenſis ditio proxima eſt, incurſionem aliquando bellicam faceret, aliàs, dum diœceſim ſuam paſtor inviſeret: captus ab iis Granatamque fuit perductus, atque in ea ærumnis, vexationibus, carceratione, tormentis maceratus, ac forſan gladio capite plexus.

264. Hic ad inſtar martyris apud domeſticos celebratur, Granatæque in cœnobio SS. Martyrum huius inſtituti Mercenariorum excalceatorum magna cum veneratione aſſervantur candidiſſima eiuſdem, uti creditur, caput, oſſaque; unà cum cruce, aliiſque paſtoralibus ornamentis, annò MDLXXXVIII. in quodam ſubterraneo carcere (Arabibus *maſmorra* nuncupato) ex iis uno, quibus captivos includere mos eorum fuit, reperta. Placet aliis Beatiæ corpus aſſervari; qui & ſepulturæ locum oſtendunt ita inſcriptæ, ut nequeat de alio intelligi.

265. Cuius religioſum cultum antiquiſſimum iam agnovit & approbavit Clemens Papa X. die XI. Decembris MDCLXXIII. necnon & inſurgentes adverſus communem exiſtimationem quoſdam ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis, æque redemtionis captivorum, ſodales, Petrumque ordini ſuo tam ſcriptis quàm picturis vindicantes, opportunè repreſſit; librumque de huius S. Martyris Vita ſub nomine fictitio *S. Petri de Figueriis Carpi de Valentia*, non incerti auctoris, damnavit literis è ſacra Rituum Congregatione emanatis, cùm die III. Septembris MDCLXI. tum XXX. Martii MDCLXXV. Miratus equidem ſum hominis, iam aliàs in hac re malè audientis, fingendi temeritatem (an impudentiam dixerim?) lecto ad libelli calcem eorum auctorum ſui huiuſce ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis ſyllabo, quos in teſtimonium iam à ſe dictorum laudavit. Inter quos Robertus Palmer Anglus in libro *De redemtionibus* per eiuſdem familiæ fratres uſque ad ſuum tempus factis, anno MCCCVI. ſcripto: Ioannes Blakney eiuſdem gentis, in libro *De mundi ætatibus* anno MCCCIV. Ioannes Betay Scotus in libro *De laudibus ordinis ſanctiſs. Trinitatis* anno MCD. Robertus Lander, ſimiliter Scotus, in libro *De viris* eiuſdem *illuſtribus* anno MCDXX. ſcriptis; tandemque Ioannes de Burgos in libro MS. Burgenſique in cœnobio aſſervato, cui titulus: *Collectanea ordinis ſanctiſs. Trinitatis* anno MD. ab auctore formato.

266. Quorum duorum ex Anglia altum eſt ſilentium apud Ioannem Pitſæum, qui duos alios Ioannes, Lelandum & Balæum, ſecutus fuit, & exſcripſit, diligentiſſimos Angliæ Scriptorum perſcrutatores. Aliorum autem duorum Scotorum notitia liberaliſſimum, ne ultrà dicamus, erga ſuam hanc gentem Scriptorum pariter enarratorem Thomam Dempſterum omnino fugit. Ioannis demum Burgenſis neque nomen neque iſtum *Collectaneorum* librum auditum unquam aut viſum fuiſſe ex confeſſione conſtat Ioſephi Rodriguez, Valentiæ urbis conventûs Miniſtri (1), qui conquirendis huic rei firmandæ Caſtellæ cœnobiorum, atque adeò Burgenſis tabulariis, diu vacavit: literis nempe ad Vincentium Dominicum Henricum ſodalem datis, quæ typis editæ ſunt & oſtenſæ in cauſa ſuper hac re hìc Romæ agitata. Hæc nos ex occaſione huius de inſtituto Petri noſtri martyris controverſiæ.

267. Aſſervantur in bibliotheca Regia Laurentina quædam beati noſtri Petri Nicolai Paſchalis opera duobus voluminibus in folio manuſcripta, ſcilicet, in primo: *La impugnacion contra la ſecta de Mahoma*, y

(1) Prodiit huius *Ioſephi Rodriguezii* Bibliotheca Valentina, Valentiæ ad ann. 1747. fol.

y defenſion de la ley Evangelica de Chriſto, por Don Pedro Obiſpo de Jaen compueſta. Continetur 198. chartæ foliis. Incipit: *En los libros los titulos y las rubricas alumbran los corazones de los que leen* &c. ſtilo ſcilicet Caſtellæ tunc vernaculo, quo ſcriptum eſt eiuſdem ferè temporis *Partitarum*, ſive Alphonſini Iuris, opus. Sequitur prologus, in quo ait, ut opitularetur eis, qui ob ignorantiam eius mali quod in Mahometi ſecta, atque eius boni, quod in lege noſtra continebatur miſerè peribant, inter Mauros ſcilicet: ſe ex Latino in Caſtellanum vertiſſe Mahometi eiuſdem vitam, ſicuti eam in libris noſtris deſcriptam reperit; quibuſdam tamen adiunctis, quæ à Mauris ipſis audiverat & in eorum libris legerat, ultra id quod in Evangeliorum & aliis Eccleſiæ autenticis libris ſcriptum invenit. Hiſpanâ inquam linguâ, quæ inde aut ipſe auctor, aliuſve in Latinum vertit, cùm Latina quoque exſtent, ut mox videbimus.

268. Dividitur totum opus in ſedecim titulos.

I. *De la hiſtoria de Mahomat, y como ſe prueva; y de ſu ſecta de los Moros, y como ſe prueva que no es verdadera, ni puede ſer ſalud de las animas en ella.* Continet capita octo.

II. *De la encarnacion de Ieſu Chriſto.*

III. *De la nacencia de Ieſu Chriſto nueſtro Salvador.*

IV. *De como adoraron los tres Reyes Magos à nueſtro ſeñor.*

& conſequenter de aliis vitæ Chriſti myſteriis: quæ apud D. Martinum de Ximena Iurado in *Annalibus Eccleſiaſticis Giennenſis urbis* videri poſſunt [c].

[c] Pag. 278.

XIV. Titulus, *De las imagenes* eſt.. XV. *De la Trinidad*.. XVI. *De como ſe prueba que Ieſu Chriſto dixo que èl era Dios.* Monet ibi ſe anno MCCC. his ſcribendis incumbere, quo ipſo mortuus dicitur.

269. Alterum volumen, ſupra pergamenam chartam, quâ compactum eſt, *Viridarii* nomine inſcriptum, aliaque aliorum opera continens, hæc habet Paſchalis noſtri:

I. *Gloſſa del Pater noſter*, cum hac inſcriptione: *La gloſſa del Pater noſter, que hizo Don Pedro Obiſpo de Jaen, jaciendo preſo en la ciudad de Granada; e fizolo e ordenolo, è compuſolo en razon de defenſion de la ley de Dios, ò por razon de que ningunos Moros ni Judios non ſe puedan llamar fijos de Dios, ſi non aquellos que laudan en ſu ſanto nombre, que es Chriſto.* Incipit: *Porque algunos Moros y Judios dizen, que tambien pueden ellos dezir el* Pater noſter, *ſegun ſu ſecta* &c. Nec diverſum ab hoc opus exiſtimo *Vitam Chriſti*, quæ attribui noſtro Paſchali non nuſquam ſolet.

270. II. *Libro en que prueva que Dios es Trinidad*: qui videtur ampliatio aut locupletatio tituli XV. *De Trinitate* alterius operis iam laudati contra Mahometanorum ſectam, & pro Chriſtiana lege.

III. *Contra los que dizen que hay Fados, y Ventura, horas menguadas, ſignos, y Planetas, en que nacen los hombres*: ſive contra genethliacorum ſuperſtitionem.

IV. *Explicacion de los diez mandamientos.*

V. *Explicacion del Credo.*

271. Hucuſque opera duobus his voluminibus comprehenſa, quorum priori poſſeſſor nomen ſuum ſubſcripſit Licentiatus Martinez Prior; poſteriori annotatum legitur: *Variorum hoc tractatuum exemplum abſolutum fuiſſe* XX. *die Martii anni MCCCXCII.* nonaginta ſcilicet duobus à morte ſancti viri annis. Fuerunt, antequam Regio huic theſauro accenſerentur, clariſſimi viri Gundiſalvi Argote de Molina, qui Philippo Regi II. Catholico dono dedit, ut eò illa inferret.

272. VI. Præter hæc aliud ab eo exſtat opus quod *Biblia pequeña*, Biblia parva, nuncupatum ſe vidiſſe in membranis antiquiſſimis lingua Provinciali ſeu Lemoſinâ, hoc eſt, vernaculâ Valentiæ regni unde erat, exaratum, & eodem in monaſterio SS. Martyrum (*Granatenſi*) conſervatum D. Iuſtinus Antolinez ſacri montiſ-Illipulitani eadem in urbe Granatenſi abbas & Epiſcopus aliquando Dertuſenſis, in hiſtoria eiuſdem urbis adhuc inedita reliquit ſcriptum. Huius quidem exemplum in Italicam linguam olim, nempe ut videtur ante ducentos annos tranſlatum, invenimus nos Romæ in bibliotheca Theatinorum S. Andreæ de Valle [d]: unde hìc initium libri ſeu prologum, dum Valentinum noſtrates celant (1), hoc idiomate dabimus. *In Dei nomine, & glorioſæ Virginis Mariæ. Incomenza il prologo del libro*

[d] Pluteo 19. tabulâ ſupremâ, niſi mutatus inde ſit.

(1) Siſtimus eius operis initium & prologum Lemoſino idiomate, qualia leguntur in antiquo Vaticano Codice olim Chriſtinæ Suecorum Reginæ *num.* 2056. è quo ad annum MDCCLVIII. Romæ cum eſſemus, exemplum authenticum deſcribi nobis fecimus: *En nom de Deu è de la Verge Maria. Comença lo Prôlech del libre ordonàt per lo molt Reverent Senyor Biſbe per la gracia de Deu de la Ciutát de Jahên de Caſtella, açi no anomenât, à la honôr de Ieſu Chriſt, è per informar los ſimples feels Chriſtiâns, per çò ques púſquen defenſar è rahonar de totes les demándes è queſtions que los* mal-

ordinato per lo reuerendo Signor Epiſcopo per la gratia de Dio della città di Jahèn del regno di Caſtella, ad honor di Jeſu Chriſto, per informare gli ſemplici Chriſtiani delle ſanta Fede Catolica. Et proſequitur huic titulo præfationem ſubiungens: *Come io detto Religioſo, & Epiſcopo per la gracia di Dio della città di Jahèn del regno di Caſtella, coſi nominato, haveſſe letto trenta anni in Theologia, & altre ſcienze, per mia deſaventura fui preſo in poter del Rè di Granata; & vedendo io aſſai delli detti Chriſtiani, qui captivi, & per non ſapereno de lettere, ne ſapereno la fede degli Chriſtiani, alcuni Giudei mercanti* &c.

273. Ait inde ſe annorum eſſe ſeptuaginta, formâſſeque hunc librum per interrogationes & reſponſiones inſtruendis Chriſtianis, ut tam Iudæis quàm Mahometanis aliiſque perverſis gentibus Fidei noſtræ rationem reddere poſſent (1). Non autem eſſe hunc librum, in quo certè nomen ſubticetur, auctoris D. Gundiſalvi Zunicæ (qui & Epiſcopus Giennenſis, & Maurorum fuiſſe Granatæ ſervus dicitur), idem D. Iuſtinus Antolinez aptè comprobat, argumento inde ducto, quòd Gundiſalvus is ante Epiſcopatum uxoratus fuerit; nec in hac mariti, atque item viri nobilis & laici, conditione cui profeſſorium munus parum conveniebat, annis non minùs triginta docuiſſe eum theologiam, ſimile vero eſt. Accedit coniecturâ noſtrâ potiùs eſſe ut Valentinus homo Valentinâ linguâ ſcripſerit hoc eſt vernaculâ, quàm exterus aut peregrinus, qualis Zunica fuit.

274. VII. *Oratio* item, quæ incipit: *O principium ſine principio*, deperdita eſt: cuius ipſe meminit in libro *adverſus Mahometi ſectam* [e] his verbis: *E ſabed amigos, que yo eſcribì una oracion en Latin, que comienza*: O principium ſine principio. *En la qual brevemente comprehendì gran parte de las hiſtorias de los Evangelios, e de las coſas que ſon eſcritas en eſte libro.* Sed habemus iam poſt annotata hæc preli beneficio vulgo communicata hæc S. Martyris opera ex typographia Matritenſi Bernardi à Villadiego anno MDCLXXVI. in folio, Clementi X. Pont. Max. dedicata, cenſuriſque reverendiſſimorum PP. Laurentii de Laurea Minoris Conventualis, conſultoris S. Officii & ſacrorum Rituum, Vaticanæ bibliothecæ primi cuſtodis, religione ac doctrina theologica & utriuſque Iuris in paucis clari, aliorumque doctiſſimorum Hiſpaniæ noſtræ virorum, commendata.

[e] Fol. 116.

275. Cùm autem tam vernacula ſermonis forma quàm Latina ſint antiquæ, & non huius aut ſuperioris ſæculi: veroſimile nobis eſt, ab auctore fuiſſe vulgari ſermone Caſtellæ conſcripta, non Latino, hæc opera: illud maximè, quo abſurditates Mahometicæ oſtendit ac redarguit ſectæ. Qui Chriſtianis captivis nihil proderat hacce minus eis notâ linguâ verba ſalutis infundere, Mahometanoſque ſuorum Alcorani errorum admonere, quibus Hiſpanica lingua non prorſus ignorata, ſicut Latialis, erat. Deinde verò hæc eadem fuiſſe ab aliquo alio in Latinum converſa. Nec poſt multum quidem temporis; cum Latina ferè phraſis eiuſdem temporis paulòve inferioris phraſin redolere videatur. Ordo autem hic eſt in editione Latina:

276. I. In *ſectam Mahometanam.* Qui liber ſic, ut in Hiſpana ſcriptus, diſtinctus XVI. titulis, maiorem voluminis partem occupat. Sequitur

277. II. *Gloſſa orationis Dominicæ.* Incipit: *Cùm autem aliqui Maurorum* &c. Quæ continet ſeptem orationis huius petitiones cum gloſſis.

278. III. *Caput valdè utile in honorem ſanctiſſimæ Trinitatis & exaltationem legis, in quo etiam oſtenditur ignorantia quorumdam aſſerentium eſſe Parcas, horas infauſtas, ſigna & Planetas, in quibus homines naſcuntur.*

279. IV. *Gloſſa decem præceptorum Decalogi.*

Denique opus illud, quod fortè ſub inſcriptione aut nota *parvorum Bibliorum* alicubi exſtat; ſed in Latino ſic dumtaxat inſcribitur:

V.

malvats juhêus, è les altres nacions malvades fân als dits feels Chriſtians de la Sancta Fê Catholica. Et pergit: *Com Yo dit Religiòs è Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutat de Jahén, açi no anomenat, aguês legît per XXX. anys de Theulogia e altres ſciencies per ma ventura fui prés en poder del Rey de Granada, è vehént yo molts dels Chriſtians eſſêr aqui Catîus, è per no ſaber letra ni la fê dels Chriſtians, è alguns Juheus mercaders è Moros ab ells ajuſtats, entrar en lo corral de la presò enterrogántlos de la Fê noſtra, è no ſabênt reſpôndre, tot die qui un qui altre dels dits Chriſtians, tornâven à la mala ſecta dels Móros; e vehent yo açô ab la ajuda de Deu, míſme en cerquar los libres de la Biblia è dels Profetes* &c. Conſtat autem rubricis ſeu capitibus XL. quorum primum: *Del peccát de Adam, è de la creaciô del môn*; poſtremum: *Quin captaniment feu Lucifer, Satanâs è los altres dimonis qui tenìen la anima de Adám è dels altres Sancts Pares en lur podêr, quant la anima de Jeſu Chriſt fon viſta en los inferns.*

(1) Exemplum Vaticanum: *Apleguî tot aquéſt volûm daquêſt libre, axi com per demándes açi hò trobarêts. Empero yo dit Religiôs, açi no anomenât, ſtich en lôc que nom' plau, è hè partit lo meu enteniment en moltes parts, è ſon ya vêll entórn LXX. anys* &c.

280. V. *Quoddam perpulcrum opus compilatum* per admodum reverendum Epiſcopum civitatis Giennenſis, dum Granatæ in publico carcere eſſet captivus. Incipit prologus: *Cùm ego præfatus religioſus* &c. Et hoc quidem Barcinone olim editum anno MCDXCII. hodie reperiri in archivo Congregationis, quæ ad promovendam puriſſimæ Conceptionis B. Mariæ Deiparæ myſterii cauſam à Philippo IV. Rege noſtro ex viris Theologiæ Iuriſque ſcientiæ doctiſſimis dudum fuit formata, in regia curia, in eiuſdem operis anteloquio refertur (1).

281. Volâſſe autem anima Petri Nicolai Paſchalis è trucidato corpore in cælum dicitur vel anno MCCC. vel MCCCIII. Reliqua eius apud noſtros [f] videre lector poterit. Vitam certè peculiari libello deſcripſit Fr. Petrus à S. Cæcilio Granatenſis, huiuſmet ordinis Mercenariorum, ut vocant, Reformatus, per Bartholomæum de Lorenzana MDCXXIX. Granatæ editam; atque eo meliùs D. Martinus de Ximena Iurado Toletanæ Eccleſiæ Portionarius, vir induſtrius ac doctus, in *Annalibus* ſuis *Eccleſiaſticis urbis Giennenſis*.

282. Latet adhuc verus auctor *Compendii* cuiuſdam *hiſtorici*, quod manu exaratum anno MDLXXX. à quodam curioſo, qui ſe antiquum alium codicem unà ſuper quinquaginta chartis ſive foliis contentum exſcripſiſſe ait, aliquando vidimus. ANONYMUS iccircò à nobis huic loco inſeretur, quod ſcripſerit *Sumario de los Reyes de Eſpaña, deſde D. Pelaio haſta D. Enrique el III. compueſto por N. deſpenſero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* (2) Obiit Regina hæc anno huius ſæculi LXXXII. Rex autem Henri-

[f] Salmeron *Recuerdos hiſtoricos*, recuerdo 17. Pedraza *Hiſt. de Granada* parte 3. cap. 19. Argote *Nobleza de Andaluzia* lib. 2. cap. 38. *Catalogus* MS. *Epiſcoporum Giennenſium*. Altuna in *Chronico Ordin. Sanctiſs. Trinit.* part. 1. lib. 4. Figueras Carpi in *Chron.* Ordin. *SS. Trinit.* & in hiſt. eiuſdem, Barthol. Ximenez Paton *Hiſtoria de Jaen* cap. 10. & 37. Martinus Ximena in *Annal. Eccleſ. Giennenſibus*, Bilches *Santos de Jaen* part. 1. cap. 50. Quintanadueñas *Santos de Toledo* ſiglo 14. §. 1. Ruſ Puerta *Hiſtor. Eccleſ. de Jaen*. Franciſcus de S. Maria *Chronica de la Reforma del Carmen* lib. 4. cap. 8. num. 7. Vargas *Hiſtoria Ord. Mercenarior.* lib. 1. cap. 27. Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Eccleſ. de Jaen* Alcozer *Hiſtoria de Toledo* cap. 24.

(1) Superius laudata omnia Sancti Petri Paſchalis ſcripta exſtant hodieque in Regia Eſcurialenſi Bibliotheca, nimirum: *Expoſitio XII. verſuum Symboli Apoſtolorum* Hiſpanicè inſcripta: *El Declarante.* Item: *Que Dios es Trinidad*; ac demum: *De las Fadas, agueros horas menguadas* &c. in codice ſæculi XIV. *Lit.* P. *Plut. III. n.* 21. ITEM. *Contra Sectam Mahometanam* Hiſpanicè. Prologus incipit: *Aqui comienza el Prologo que yo Don Pedro Obiſpo de Jaén romancê á ſervicio de Dios, y à prò de las animas de los que quiſieren leer eſte y oyr con buena voluntad. E eſto fîz ſeyendo preſo en Granada:* pergitque de Chriſti myſteriis differens, ab eius ſalutifera incarnatione, uſque ad in cælos aſcenſionem; ac de Sacra Pentecoſte (*Cinquêſma*): De ſacrarum imaginum cultu: De Sancta Trinitate. In eadem Bibliotheca *Lit.* H. *Plut. II. n.* 25. in cuius tractatus fine habetur pia neque inelegans Hiſpana ad concaptivos apoſtrophe: *Amigos: Eſcúſome, que quando eſta obra començê, no cuidê de todas las coſas hablar* ::: *Amigos: Esforçadvos è avèd conſolacion en nueſtro Señor Jeſu Chriſto por cuio nombre çufrîs fierros, è carceres, hambre, ſed è otras muchas lazerias, è penas, è ſoſaños* (ſannas) *è tribulaciones muchas de muchas maneras* ::: & concludit: *Onde, Amigos, ya vêdes el conſejo de nueſtro Señor Jeſu Chriſto: Ca como dice el Francês: Bon croyre faz à conſil de prodóm*, id eſt: *Bien ſienta, ò bien ſe cree, conſejo de bueno* &c. Videnda de hoc notata noſtra ad *Alfonſi Boni-Hominis* verſionem Latinam ex Arabico Epiſtolæ Rabbi Samuelis ad Rabbi Iſaac infrà *Lib. IX. cap. V. n.* 250. Ac demum *Biblia parva* de quibus ſuprà. In Vaticano autem eorum exemplo continuo orationis filo, ac Lemoſino item ſermone nonnulla alia inſunt, quaſi ab eodem Auctore profecta, quæ nobis etiam deſcribenda curavimus. Siſtimus eorum titulos, in quibus pietatem magis quam hiſtoriæ fidem criſimque exactam in Scriptore laudes.

I. Hiſtoria de Sanct Látzer com viſquê, ne com fon reconciliat, è aprês la mort com viſquê après que fon reſſucitât, è com morî Bisbe D' Achs de la ciutat de Marſella, è hom morî, è hom es lo ſeu côrs. *Fol.* 43. *p.* 2.

II. Contemplaciò del dimêcres Sanct, cóm parlâren Jeſu Chriſt e la Verge Maria glorioſa familiarment de la Paſſiô de Jeſu Chriſt. *Fol.* 49. *p.* 2.

III. Hiſtoria de la Sancta Corona de Jeſu Chriſt, la qual li fon posâda lo divéndres ſanct ſobre lo ſeu gloriòs câp, e d' on vinguê, ne de que era, ne quês fèu aprês la Paſſiô. *Fol.* 55.

IV. Hiſtoria del Sanct Lâdre appellât Dîmas, lo qual lo jôrn que morî entrâ en Paradis &c. *Fol.* 58. *p.* 2.

V. Hiſtoria dels Sancts Ignocêns los quals moriren martyrs per Jeſu Chriſt &c. *Fol* 63.

VI. Açî comênça com ni perquê dix S Iohan Baptiſte lo primer Agnus Dei, ni hon ò dix, ni com nos devêm millorar per lo ſeu dit. *Fol.* 67.

VII. Com Sant Iohan viſta la viſiô del primer Agnus Dei deſitjâba la ſegona, è còm la vehê, è com contemplâ &c. *Fol.* 69.

VIII. Lo ſegon Agnus Dei; è com vehê Sant Iohan part de la Paſſiô, è com fon lo ſanct baptiſme de Jeſu Chriſt. *Fol.* 70.

IX. Lo tercer Agnus Dei, *Fol.* 72. *p.* 2.

X. Lo libre de Gamaliêl lo qual tracta largament de la mort è Paſſiô de Jeſu Chriſt.

Conſtat XXXI. capitulis á *fol.* 73. *p.* 2. *ad* 97. *p.* 2, quod exempli poſtremum eſt. Ximenus *Bibl. Val.* T. I. pag. 9. ulterius eidem tribuit: *Regimen Principum Sæcularium* &c.

Fuerintne autem *Parva* hæc de quibus egimus *Biblia* ab Auctore primum Lemoſinè, an communi hodierno Hiſpanorum idiomate, quod *Caſtellanum* vocant, conſcripta, non facile diiudicare eſt. Noſtro videtur arridere quod Lemoſinè ſcripta fuerint; cum paulo antè num. ſcilicet 273. de iiſdem loquens dixerit, *potius eſſe ut ea Valentinus homo*, qualis certe Petrus Paſchalis fuit, *Valentina linguâ ſcripſerit, quam exterus aut peregrinus;* atque in id conſpirant terna minimùm (totidem enim hactenus novimus) Lemoſina eiuſdem operis exempla, atque ſatis antiqua, nimirum: *Vaticanum*, *Granatenſe*, & *Eſcurialenſe Lit.* L. *Plut. II. n.* 12. quod ſub ſæculi XIV. medium ſcriptum omnino fuit. Cui enim bono è communiori & receptiſſimo Hiſpanorum ſermone, qualis dubio procul Caſtellanus eſt, opus in Lemoſinum longe contractiorem (licet non parvus ipſi Scriptoris ævo conſtaret honos) iteratis exemplis propagare, niſi quia Lemoſinè primitùs ſcriptum fuiſſet?

(2) Exſtat eodem titulo in magna Chronicorum Caſtellæ Sylloge Matritenſi apud Antonium de Sancha MDCCLXXXI. à Cl. Eugenio Llaguno Amírola Sancti

ricus eius filius ſucceſſit patri anno nonageſimo. Hiſtoriam verò hanc vidiſſe ſe penes Didacum de Colmenares hiſtoriæ Segovienſis urbis auctorem typis ſatis antiquis editam aſſeveravit aliquando nobis D. Ioſephus Pellizerius regius chronographus ; & habet eam editionem Marchio Mondexarenſis Matriti abſque notitia loci aut temporis.

283. Adiungam pro colophone huius ſæculi ALPHONSUM DE PAREDES, qui Ferdinandi Caſtellæ Infantis, qui nempe in regno Sancii parentis ſucceſſor fuit anno eiuſdem nonageſimo quinto, medicum ſeſe nuncupat in quodam opere, quod in membranis manuſcriptum & coloribus variegatum in regia Laurentina bibliotheca adſervatur, ita ſcriptum : *Theatro de la nobleza de las coſas*; hoc eſt, *Nobilitatis rerum theatrum* (1).

CAPUT VII.

An Scriptoribus accenſendus ſit S. DOMINICUS *ordinis Prædicatorum auctor. Librum* De corpore Chriſti, *alterius eſſe Dominici de Pantaleonibus. Nihil ab hoc diverſum probari ex miraculo voluminis de Dominicana confeſſione ab igne illæſi. Teſtimonium tamen ex quodam Chronico Latino-Gallico contrarium videri, ſi fides eius conſtat. De aliis eidem ſanctiſſimo viro tributis temerè operibus. De* VASCO LOBEIRA *Luſitano, eiuſque opere* De Amadìs de Gaula.

284. DE ſancto DOMINICO Prædicatorum ordinis auctore diu dubitavi, atque etiam nunc dubito, Scriptoribuſne accenſere debeam : confeſſorum quidem ſolem, & qui ſuffeciſſet ſolus noſtrarum lucubrationum tenebras fulgore ſuo diſpellere. Sed propoſito inſiſtendum eſt, non

cti Iacobi Equite, atque è Decemviris qui Summo Reip. Conſtituendæ ſive negotiorum Statûs Adminiſtro iugiter adſtant, primario edita ; ſed ut ego exiſtimo ad ſæculum ſequens ſive XIV. referendum ; cum eius Auctor ad Henricum uſque Caſtellæ Regem huius nominis tertium Ioannis I. & Leonoræ Reginæ, cuius *Œconomus* fuiſſe dicitur, filium, hiſtoriam ſuam protraxerit.

(1) Hunc *Alfonſum de Paredes* Ferdinandi Caſtellæ Infantis Medicum ſuprà Lib VIII. c. V. n. 189. in Not. laudavimus, ceu operis inſcripti EL TESORO è Gallico in Hiſpanum ſermonem interpretem : cuius verſioni cum inditum fuiſſet nomen : *De la nobleza de todas las coſas*, ut ibidem notavimus : vero videtur ſimile hunc titulum Eſcurialenſi codici cuius Noſter hoc loco meminit è minio adſcriptum anſam præbuiſſe effingendo *Nobilitatis rerum Theatro*, quaſi diverſum fuiſſet opus ab Hiſpanica eiuſdem Alfonſi verſione libri DEL TESORO.

Hæſitans huc refero, Catalanus, Valentinuſne, an Gallus Biterrenſis fuerit, *Mamfredum Ermengaudum de. Bezeys* eximii operis Provinciali ſeu Lemoſino idiomate anno MCCLXXXVIII. ſcripti auctorem, cui titulus : LO BREVIARI D'AMOR. Exſtat in Regia Matritenſi in chartaceo magnæ molis codice non longe ab auctoris ævo exarato, qui olim ad Ill. D. Gaſparem Galcerandum de Gurrêa Comitem de Guimerâ pertinuiſſe in eodem dicitur, integerque cum eſſet CLXIV. foliis conſtitit, nunc IX. ex eiuſdem corpore avulſis miſerè decurtatus. Eſt autem meo iudicio plenum bonæ frugis opus, Theologici præſertim argumenti, in quo primum *De arbore ſeu ſtemmate & gradibus amoris : De virgine in arbore ſeu ſtemmate depicta, cuius corona geſtat amorem Dei & proximi : De Sancto Spiritu per amorem procedente ac de Sancta Trinitate & Divina Eſſentia : De prædeſtinatione : De Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento : De natura Angelica : De triplici Angelorum hierarchia & novem eorum choris : De Angelis malis : De cælo & mundo : De aſtris & planetis : De cometis : De ventis : De gemmis & lapillis : De diebus & hebdomadis : De arboribus & plantis : De avibus, piſcibus, beſtiis, reptilibus : De nive, grandine, tonitru, fulmine : De ſomniis : De natura hominis integra & corrupta : De amore Dei ac proximi : Quare & quomodo amandus Deus : De ordinandis operibus & cogitationibus ad amandum Deum : De ſignis amoris Dei : De ieiunio : De operibus miſericordiæ : De laudibus Dei : De laudibus Beatiſſimæ Virginis : De prædicatione & oratione : De pœnitentia : De contritione : De memoria paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti : De pœnis inferni : De die iudicii : De confeſſione Sacramentali & abſolutione : De peccatis : De peccatis Regum, Imperatorum, Ducum, Militum, Advocatorum, Medicorum, Mercatorum* &c. *De ordine amoris Dei ac proximi : De virtutibus Theologicis : De articulis Fidei : De conceptione, nativitate, paſſione, reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti, eiuſque in cælos aſcenſione : De Spiritu Sancto Apoſtolis illapſo : De ſecundo Chriſti iudicis adventu*, plurimiſque affinis argumenti aliis : quæ omnia ſingulatim prorsâ oratione tractantur ; niſi quod operis initio habetur metrica Divinæ opis imploratio, in qua Auctoris nomen & ætas, fortàſſis & patria exprimitur ; nam ſi quis aliunde Biterras eam fuiſſe me docuerit, non repugnabo. En illam :

En nom de Deu noſtre Senyor
Ques fonts e payres d' amor
E es ſens comenſamên
E ſens fî ſerâ hizamên.
E l' eſcriptura per aysô
L' appella & alpha & hô.
Que es en vera Unitât
E en Perſones Trinitât.
Mattfrês ermeniâns de bezeys
Senyor en leys e d' amor ſerfs.
E no ſolament d' amor
Mas de tot fizel amador.
En l' any que zom ſeus falenſa
De Ieſu Chriſt mil è CC.
LXXXVIII. ſens mays ſens meyns
Dementre qu' âls nom fazîa
Comencent lo primer dia
De primavera ſus l' albôr
Aqueſt briuiari d' amor
Per declarar las figuras
Del arbre d' amor obſcuras
Lo qual ell mezeis compilêt
Aixì com Deu loy miniſtrêt.

Sequitur Prologus item metricus in quo Auctor *Meſſier Mattfrês* audit, hac ſtrophe :

Meſſier Mattfres pus de concêll &c.

Al-

non verò aliud agendum. Liber enim quidam Sancti Dominici præ ſe nomen ferens, *De corpore Chriſti*, falsò ei ſuppoſitus communiter vel inter ſuos exiſtimatur; cùm Dominicum alium, de Pantaleonibus cognominatum, auctorem habeat. Ita vir doctiſſimus Thomas de Malvenda libro *De paradiſo* cap. 60. & cum aliis Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num. 215. & in *Diptychis Marianis* parte 2. puncto 2. n. 19. poſt antiquiores Bartholomæum Piſanum [g] at-

[g] In opuſc. *De univerſ. corrupt. gen. humani* part. 6. cap. 6.

Alterum huius operis exemplum ſæculo ut videtur XIV. exaratum exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* S. *Plut. I. n.* 3. metricum tamen, cuius Auctor *Fratrem Manfredum* (Fraires Matfrês) ſe vocat *ex Minorum Ordine*. Rubricæ eædem atque in proſaico opere dimetris verſibus expreſſæ in hunc modum:

Del nom de MARIA,
& per chê Noſtra
Dona hác nom
MARIA
Maria vol dir ſens dubitâr
Aitán com eſtela de mar.
Et es nominada veramén
Eſtela mout propriamén.
Car ſi com la eſtela guida
En lo gran mar deſta vida
Tots los navilis que en mar ſón
Eſcuits en lo mar d' aqueſt món
La Verges ſanta Maria
De tot home qui sí fia
E qui fizelment la ſervîs
Adutz al port del Paradîs.

(id eſt)

Del nombre de MARIA,
y porquê Nueſtra Señora huvo nombre
MARIA
Maria quiere decir ſin dudar
Otrotanto como eſtrella del mar,
Y es llamada verdaderamente
Eſtrella muy propriamente.
Porque aſſi como la eſtrella guia
En el gran mar de eſta vida,
Todos los barcos que navegan
Solos en el mar de eſte mundo.
La Virgen Santa Maria
A todo el que (en ella) ſe confia,
Y que fielmente la ſirve
Conduce al puerto del Paraîſo:

Quæ in antiquiore Regiæ Bibliothecæ codice fruſtra quæſivi metricè ſcripta; ſed habentur ſoluta oratione in eandem ſententiam ac totidem fere verbis expreſſa, fol. ſcilicet LXXVIII. pag. 1. quo loco de myſteriis Beatiſſimæ Mariæ Virginis agens, ait:

Del nom de Madona Santa Maria.
Per quê hâc nom axî

Maria vol aytán dir com eſtela de mar: & es nomenada propriament eſtêla per aytal ſignificança. Car axi com la eſtêla guia en la gran mar les naus êls altres uexêlls qui van en la mar: axi Madôna Santa Maria guia tots noſaltres en aqueſta gran mar d' aquêſt mon. E tots aquells que en ella ſe fien é lealment la ſerueixen adû á bon port ço es al glorios port de Paradîs: prorſus ut dubítari nequeat idem utrumque & metricum & proſaicum opus, atque unius Manfredi eſſe. Fueritne autem hic Biterrenſis Gallus, quod Milloto placuït *Hiſt. Literair. des Trobadours T. III. Ed. Paris.* 1774 *p.* 418. an noſtras Hiſpanus, Catalanus ſcilicet aut Valentinus, incertum mihi eſt. Et quidem proſaica nominis Beatiſſimæ Virginis Mariæ ratio atque expoſitio, quam in antiquiore Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice exſtare diximus, Catalanæ aut Valentinæ dialecti omnino eſt, ne minimum quidem Provincialitatis, ut ita loquamur, veſtigium aut ſaporem retinens. Præterea codicem de quo agimus Valentiæ noſtræ aſſervatum, ibique coemtum fuiſſe docent eiuſdem verba in extremo folio pag. 2. nimirum: *Emi hunc librum die veneris XI. Octobris anno MCCCCXXVI. in civitate Valentiæ á .... Eſtacionario, die prædicta, & fuit præſens .... venditor & dominus dicti libri præſentibus pro teſtibus Petro Caſtêlls Petro ...... & aliis in multitudine copioſa.* Exſtât huius operis exemplum aliud metricum in Bibliotheca MStorum. Regis Angliæ Davîdis Caſlei Londini MDCCXXXIV. edita, *pag.* 297. *ſub n.* 19. C. I.° *Frayres Matfrês. Lo Breviari d' Amors: un poeme vieil eſcript l' an* 1288. *Fol.* 1. Sunt ibidem eiuſdem Manfredi minora alia, nimirum: II.° *La píſtola que tramês Frayres Matfrês frayres. Mendres en vers. Fol* 242. III.° *Salve Regina en Româns. Fol.* 243. IV.° *Del pecat d' Adam. Fol.* 244. *p.* 2. Huius Manfredi nec Lucas Wadingus. neque Ioannes à Sancto Antonio Bibliographi Ordinis Minorum videntur meminiſſe.

Nec minus quam de Manfredo hæſitans, huc refero *Ioannem de Valentia* Alfonſi Regis Caſtellæ (X. an. XI. incertum) Medicum, cuius *Tractatus De concordantia Legis* exſtat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 409. *in cod. ſæc. XIV. n.* 3360. eumque *Frater Gundiſalvus Epiſcopus Gadicenſis Præceptor Henrici Regis Caſtellæ* ex Hiſpano idiomate in Latinum tranſtuliſſe dicitur. ITEM *Guillelmum de Aragonia* libri *De prognoſticationibus ſomniorum* auctorem. In eadem Regis Galliarum Bibliotheca *T. IV. pag.* 365. *in cod. ſæc. XIV. n.* 7486. ITEM. *Ioannem Burgenſem* Monachum Benedictinum; qui Geſnero teſte, *in eo*, ſcripſit *Anglorum Annales*, & floruiſſe dicitur circa annum MCC. ITEM *Laurentium à Cárceres* (*ſ. Cázeres*) Luſitanum, quem nonnulla carmine ſcripſiſſe perhibet Gyraldus apud Geſnerum, *in eo.* ITEM *Petrum Garſiam de Xátiva* laudatum in Chryſopraſo Ioannis Ekchii inter Scriptores Theologicos, apud eundem Geſnerum. ITEM *Prudentium Columbam* (Lemoſinis *Prudêns Colóma*) Valentinum aut Catalanum: cuius exſtant Epigrammata varia tetraſtica: *De Adamo & Eva: De diluvio: De Arca: De Abrahamo: De Ioſepho* (caſto): *De Moyſe: Samſône: Davide*, ac de Veteribus Patribus uſque ad Chriſti adventum. In Eſcurialenſi *Lit.* S. *Plut. III. ſub. n.* 16. atque in Montis Caſini, apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. p.* 204. *col.* 2. *lit.* A. ITEM *Guillelmum Raymundi de Moncada*, Militem, Artium Doctorem, Interpretem ex Arabico libri *Surathîl Hagi Mahumeti*, quam verſionem Frederico Urbini Duci S. R. E. Vexillifero nuncupatam ferunt. In Galliarum Regis *T. III. p.* 446. *cod.* 3671. ITEM. *Magiſtrum Martinum Hiſpanum* Phyſicum Auctorem libri *De Geomantia.* In Bodleiana *Claſs. XVI. Henr. Savillii p.* 316. *col.* 2. *cod.* 6714. ITEM. *Robertum Cordubenſem*, cuius exſtant *Commentaria in Priſcianum;*

atque eo antiquiorem Ioannem de Turrecremata [h]. Quare huius operis in commemoratione ſancti Patris nulla ſit mentio, neque ab Theoderico de Apoldia, Vincentio Bellovacenſi, S. Antonino, antiquis; neque à recentioribus ſcriptorum compilatoribus, Antonio Senenſi, Michaele Pio, Razzio, Fernandio & aliis: qui è contrario laudatum *De corpore Chriſti* opuſculum Dominico de Pantaleonibus conſtanter adſcribunt. Pro adverſa parte adduci ſolent S. Dominico id attribuentes, atque ex eo libro, tamquam viri huius ſit ſanctiſſimi teſtimonium quoddam pro illibata Virginis Mariæ Conceptione laudantes, non unus aut alter [i] qui adhæſiſſe huic piæ iamque hoc noſtro tempore inſigniter ab Eccleſia adprobatæ ſententiæ, Dominicum ordinis ab ea diſcedentis Patriarcham ſi confirmâſſent, non levis momenti rem ab ſe confectam exiſtimavere. Sed quia ingentem eorum numerum collegit Petrus Alva & Aſtorga in *Militia* ſua *Conceptionis*: age videamus, conſtetne iis omnino fides.

[h] *De Concept. B. V. Mariæ.*

[i] Pelbertus de Temeſuar in *Stellarii B. Virgin.* part. I. art. ult. Bernardin. à Buſto *Marialis* ſerm. 5. Hilaretus neſcio quis ſerm. *De Conceptione*, Coccius lib. 3. *Theſauri*. Caniſius *De Beatiſs. Virg. Maria* lib. I. cap. 7. Salmeron *In epiſt. ad Rom.* 5. diſp. 52. Suarez in 3. part. q. 27. diſp. 3. ſect. 7. Vaſquez diſp. 117. Galatinus lib. 7. *De arcanis* cap. 5. Cucarus in *Elucidario*, Helmeſeus ſerm. 7. *De Conceptione*. Quos omnes laudat Pet. Oxeda. Informacion *Eccleſ. en defenſa de la limpia Concepcion* fundam. I.

285. Sed antequam eò ingrediamur, animadverſione opus eſt, è miraculo quod omnes ſciunt probati & approbati per ignis purgationem, ad inſtar canonicæ, libelli Fidei quam tuebatur & prædicabat adverſus Albigenſes Dominicus: non ſtatim, immo peſſimè colligi hunc eundem eſſe cum libro, in quem inquirimus, *De corpore Chriſti* eidem attributo. In quo hallucinatur, aut confundit ſponte rem paralogiſmo uſus, *Militiæ* auctor. Quamvis enim nonnulla eſſet pars Albigenſium inſaniæ circa Euchariſtiam error, pleræque aliæ partes non debuerunt, in libro *Fidei* per Dominicum exhibito hæreticis, ſub eo tantùm *De corpore Chriſti* titulo comprehendi, vel potiùs taceri. Hunc enim illum fuiſſe librum, in quo patratum fuit ignis miraculum, huius partis aſſertores palam affirmant. Miraculum ſanè referunt maior eorum pars, qui ab Alva coacervantur; ſed non ideo, ut S. Dominici eſſe *De corpore Chriſti* librum conteſtarentur, coacervari debuerunt. Ecce enim Theodericus de Apoldia, S. Dominici ferè æqualis, qui Vitam eius circa annum MCCLXXXVIII. ex legendis fideliter ſcriptis Iordani Magiſtri Generalis ſecundi, Conſtantini, Humberti Magiſtri Generalis quinti, Gerardique Provincialis Theutoniæ formavit, exſtatque apud Surium v. die Auguſti lib. I. cap. 6. hæc ait: *Permulti quoque catholici libellos conſcribebant in Fidei defenſionem. Scripſit quoque B. Dominicus librum Fidei ſuæ ſacris auctoritatibus & divinis rationibus munitum, qui etiam præ ceteris approbatus, ab omnibus receptus fuit. Idemque ad confutandam hæreticam falſitatem, & catholicæ Fidei confirmandam veritatem, poſt longam diſputationem apud fanum Iovis habitam, cum libello cuiuſdam hæretici in ignem coniectus eſt.* Iterumque in cap. 9. repetitum ut videtur enarrans miraculum, *S. Dominicus quædam Fidei documenta ſcripſit in chartula, tradiditque eam hæretico* &c.

286. Quæ quidem libentiùs profero, quia Theodericus ipſe auctor in epiſtola ad Nicolaum Magiſtrum ordinis, ſe ex prædictis patribus, non modò ſententiam, ſed plerumque verba de verbo poſuiſſe inquit. Nec ulteriùs aliquid Petrus Valliſarnenſis *Hiſt. Albigenſium* auctor, cap. 7. Vincentius

num; ac *De barbariſmo & Solœciſmo.* In Vaticana Urbinatenſi *cod.* 298. ITEM *Petrum de la Cavalleria* Iuriſconſultum auctorem tractatus inſcripti *Zelus Chriſti.* In ead. Vaticana Urbinatenſi *n.* 536. & in Galliarum Regis, *T. III. p.* 409. *cod.* 3362. ſub titulo: *Petri Cavallaniani Tarraconenſis Cæſarauguſtani adverſus Iudæos & Saracenos, liber: De fide* in Chriſtum. ITEM *Tobiam Berengarium* Cæſarauguſtanum Carmelitam qui circa annum MCCXC. ſcripſit *Commentaria in ſacram Scripturam*, teſte Ludovico Iacobo à S. Carolo *in Biblioth. Carmelit.* MS. apud Fabric. *med. & inf. T. I. p.* 214. Ac demum ut mittamus alios qui ſub huius XIII. ſæculi exitum, aut ſub initium ſequentis nonnulla elucubrâſſe videntur, *Ioannem Davilam de Roa* Priorem Sancti Ioannis de Chavero Can. Reg. Sancti Auguſtini cuius exſtat in Vaticana Chriſtinæ Succorum Reginæ *cod.* 472. Tractatus *De perſonali prædicatione Sancti Iacobi Apoſtoli in Hiſpania.*

QUIBUS ſubdere hic placuit è D. Ioſephi Rodriguezii de Caſtro Bibliotheca Hiſpano-Hebraica Iudæorum nomina, qui hoc ſæculo XIII. ſcriptis inclaruerunt, nimirum *R. Ioannem* Gerundenſem: *R. Ioſephum Ben Caſpi* Barcinonenſem: *R. Iacobum Ben Samſon Antolî* Granatenſem: *R. Iehudam Moſca* Iuniorem, *R. Iehudam Ben Moséh Hacohén, & R. Çag de Suiurmença* Toletanum, quorum nos in Alfonſo X. meminimus: *R. Iſaacum Ben Said* Toletanum: *R. Bechai Bar Ioſeph* Cæſarauguſtanum: *R. Iſaacum Aben Latif*, incertum cuiatem: *R. Moſeh Ben. R. Iacob Mikozzi* Toletanum: *R. Perez Ben R. Iſaac Hacohén* Gerundenſem: *R. Abraham Ben R. Iehuda* Barcinonenſem: *R. Zarachia Sephardî*, id eſt *Hiſpanum*, incertùm cuius Loci: *R. Gerſon Ben Scelomôh* Catalanum: *R. Scelomóh Ben Abraham Ben Adêret* Barcinonenſem, vulgo dictum *Arisba*: *R. Bechai Hadaiian Ben Aſchêr Michalaio* Germanum origine, Toleti tamen incolam: *R. Iedahia Hapenninî* (id eſt, *Margarît*) *Ben Abraham Bardaxî* Barcinonenſem: *R. Ioſeph Ben Iachiia* Barcinonenſem, ut vulgo exiſtimatur: *R. Iſaac Iſraelî Ben Ioſeph* vulgo *Ruivî* Toletanum: *R. Moſeh Ben Schem Tóu* Legionenſem: *R. Chaim Bar Schemuel* Tutelenſem: *R. Abnér* Burgenſem: quorum ſcripta apud eundem D. Rodriguezium videnda. Atque his addendus indictus Ipſi *Bonaſtruchus de Porta* qui ad annum Chriſti MCCLXV librum inpudentiſſimum adverſus Fidei Chriſtianæ dogmata ſcripſiſſe perhibetur à Diago, *Hiſt. Comit. Barcinon. lib. III. cap. XI. fol.* 287. *p.* 2.

tius Vellovacenſis, S. Antoninus, Iacobus de Voragine, qui non librum, ſed *cedulam* appellavit, cap. 108. *legendæ Sanctorum*, quomodo & Petrus Epiſcopus Equilinus lib. 7. *catalogi* cap. 22. Surius, Lipomanus, Poſſevinus, aliique ab Alva collecti; atque in genere omnes hi, quos pius in ſacratiſſimum hoc magnæ Matris myſterium non ſic præoccupaverat affectus, ut iudicio ad cenſendum de emendicatis undique antiquorum teſtimoniis pro eo adductis defæcato ac libero renuntiâſſe viderentur. Si excipias tamen auctorem cuiuſdam Chronici anonymum, cuius mentio legitur in Franciſci Martini Carmelitæ compendio *De immaculata Conceptione*, quod cum aliis publicavit eiuſdem argumenti Petrus Alva laudatus. Huius verba dabimus, quamvis multa ſint, ne quod pro ſancti Dominici partibus, ac ſanctiſſimi myſterii Dominicana confeſſione militare videtur, ſubticentes reprehendamur. *Unde legitur* (ait) *in quadam Chronica Regis Franciæ, quam venerabilis quidam Magiſter in ſacra pagina, vocatus Magiſter Ioannes Gollen, ordinis B. M. Dei genitricis de Monte Carmelo tranſtulit de Latino in Gallicum ad requiſitionem Regis Franciæ Caroli, quàm Chronicam aliàs ego audivi dum ſcholaris fui in dicto ſtudio, in ſermone, quem dictus Magiſter fecit ad clerum, in domo fratrum Minorum anno Domini MCCCLXIV.*

287. Sequuntur verba ipſa Chronici, quibus ait Albigenſium quendam errorem fuiſſe, Deiparam Virginem culpa originali maculatam, ideoque ex ea naſci non potuiſſe qui mundum fuiſſet redemturus; itemque alterum errorem, hoſtiam conſecratam non continere verum Chriſti corpus. Sanctum autem Dominicum veniſſe de partibus Hiſpaniæ, qui ordinem Prædicatorum incœpit, feciſſeque *quendam librum* De corpore Chriſti, *in quo oſtendit quòd hoſtia conſecrata continebat verum corpus Chriſti, illius qui redemit genus humanum.* Adiungitque: *Et dicebat contra eos, quòd Chriſtus natus eſt ex Virgine immaculata.* Narratque inde miraculum coniecti & illæſi ab igne voluminis. Hæc Franciſcus Martini.

288. Solet etiam eidem ſancto Patriarchæ tribui *Poſtilla ſuper epiſtolas S. Pauli Apoſtoli* ex Romanis prælectionibus, atque etiam ex Bononienſibus ſuper alias epiſtolas canonicas, & Pſalterium. Evangelium his adiungunt Matthæi, & ſpecialem ſuper illa capitis octavi verba: *Abeunte Ieſu in naviculam* &c. *lucubrationem: in qua omnia ad navem neceſſaria pulcrè moralizavit*, Senenſis ait: quem alii exſcripſerunt. Nullus verò aut vidit manuſcriptos codices, aut de loco monet, in quo viſi ab aliis, aut videri poſſunt. Vix autem eſt ut doctiſſimi & ſanctiſſimi parentis lucubrationes tam viles apud ſuos fuerint, ut nemo hactenus, si minus ediderit, ſervari tamen has veneratione magna hoc vel illo bibliothecarum Dominicanarum aut aliarum angulo nondum admonuerit.

289. Vereor igitur ne iſta eiuſdem commatis ſint cum his quas Alphonſus Cicarellus, impoſtorum coryphæus ille, quem vir clariſs. Leo Allatius integro opuſculo deſcripſit vivis coloribus exprimens, Dominico attribuit, Homilias tres, videlicet *De gratia Dei*, ac totidem *De ineffabili Trinitate*, quas penes ſe habere planus aiebat.

290. Diverſum quidem eſt, ſuoque, ideſt magno, pretio habendum, nec tamen Dominici adſcribendum calamo, quòd cinnus quidam ſermonum inter opera B. Alani de Rupe legatur, editus cum ea commendatione, ut revelati dicantur priùs beato noſtro Patriarchæ, quos ad concionem diceret, iidemque poſtea laudato Alano.

291. Sub Dionyſio Portugalliæ Rege, qui exeunte hoc ſæculo vivebat, floruiſſe dicitur VASCUS LOBEIRA Luſitanus, Portuenſis, primus auctor, ut fama eſt, proſaici poëmatis, ſeu fabuloſæ hiſtoriæ *de Amadîs de Gaula*, à qua ceteræ huiuſmodi tamquam ſurculi prodiere. Huius autographum Luſitanum exſtare penes Dynaſtas Aveirenſes notatum inveni in quadam notula, quæ poſt Antonii Ferreiræ Luſitani poetæ opera edita eſt: qui Ferreira duo epigrammata (*ſonetos* vocant) compoſuit in laudem Lobeiræ, eodem ſtilo antiquo uſus, quo ipſe ſcripſit, ſcilicet *ſonetos* XXXV. & XXXVI. Confirmat Antonius Auguſtinus, Latinis Andreæ Schoti verbis, qui *Dialogos* eius eâ lingua interpretatus fuit, loquens: *Quarum fabularum primum fuiſſe auctorem Vaſcum Lobeiram Luſitani iactant.* Plura nos de his Amadiſii fabulis altera Bibliothecæ parte inter Anonymos (1).

(1) Excidiſſe videtur Noſtro *Amadiſii fabularum* mentio inter Scriptores Anonymos; eam certè non reperi.

LIBET ſub poſtremi omnium Libri VIII. huius Bibliothecæ capitis finem Poetarum quos Provinciales & *Trobadores* vulgus appellat; necnon Hiſpanorum, ſeu Caſtellanorum, præcipue qui circa annum Chriſti MCCC. (quo maximè tempore hoc ſtudium floruit, atque in Regum deliciis fuit), aut non longe ab eo clari ha-

habiti ſunt, ſyllabum attexere è Marchionis Sanct-Iulianenſis, Antonii Baſteri, M. Milloti, Fratris Martini Sarmienti, D. Thomæ Antonii Sanchezii & aliorum commentariis; quàmvis nonnullorum iam meminerimus, & Recentiorum peculiaris inferius mentio ſuis locis habenda ſit. Et quidem poſt *Alfonſos* II. Aragoniæ, ac X. Caſtellæ, & *Thibaudum* Navarræ Reges, *Guillermi Berghedani* Catalani, meminêre Marchio Sanct-Iulianenſis, *Epiſt. ad Comeſtab. Portugall.* & D. Sanchezius, *in Not.* Baſterus, *Cruſc. Prov.* & Millotus, *Hiſt. des Troubadours*; atque idem Marchio in prælaudata Epiſtola meminit *Pauli de Benliure* Catalani: *Petri March Senioris* : *Georgii de Sancto Georgio* : *Iacobi Febrerii*, & *Auſiæ March* Valentinorum. *Ioannis Laurentii Seguræ de Aſtorga* auctoris, uti apparet, *Poematis Alexandri M.* D. Sanchezius *T. III. Syllog. Poem. pag. XIV. n.* 19... *Anonymi Hiſpani* Poetæ opus, qui Alfonſi XI. hiſtoriam dimetro ſcripſit carmine, ſervatur in Bibliotheea Eſcurialenſi *Lit.* L. *Plut. III. n.* 9. & quidem in ſæculi XIV. codice; itemque in Bibliotheca Sanctæ Eccleſiæ Hiſpalenſis *Lit.* AA. *tab.* 144. *n.* 39... *Iacobi March* Valentini *Lo libre de Concordances & de rimes* &c. teſtante Eod. D. Sanchezio ap. Cl. Cerdanum Ricum *Not. ad Gaſp. Ægid. Polum pag.* 294... Præterea *Auctoris* ſive *Interpretis Hiſpani* Poematis inſcripti *Los votos del Pavôn*, meminere Marchio Sanct-Iulianenſis & D. Sanchezius; atque item *Ioannis Ruizii* Archipresbyteri de Hita, & *Petri Lupi de Ayala* Caſtellanorum; ac *Dionyſii Portugalliæ Regis*... Item : *Ioannis Suarezii de Pavîa* Luſitani : *Ioannis Gonzalezii de Sanabria*, incertum cuiatis: *Vaſci Perezii de Camoês* Gallaici : *Ferdinandi Caſquicii* Gallaici aut Luſitani: *Matthiæ*, qui vulgo *Macîas* audit : *Petri Gonzalezii de Mendoza* : *Rabbini Sanctii de Carrione* : *Alfonſi Gonzalezii de Caſtro*: *Archidiaconi de Toro*: *Garſiæ Ferdinandi de Gerena* : *Alfonſi Alvari de Illeſcas* : *Ferdinandi Sanchezii* : *Petri Veleſii Guevaræ* : *Ferdinandi Perezii Guſmani*: *Federici de Caſtro* Ducis Arjonæ: *Ferdinandi Rodriguezii Portocarreri* : *Ioannis Gayoſi*: *Alfonſi Gayoſi de Morâna*; ac demum *Ferdinandi Emmanuelis Landi* Caſtellanorum : quibus adiungi poteſt *Franciſeus Lopezius de Villalobos* auctor Operis *Summario de la Medicina* verſibus trimetris hexametris Salmanticæ MCCCCXCVIII. editi fol. Præterea idem Sanct-Iulianenſis Marchio in *Proverbiorum prologo*, atque item Millotus meminere *Raymundi Vitalis de Beſadúc & Ioffredi de Foxâ* Catalanorum; necnon *Berengarii de Noya* * Balearici Maioricenſis, quem Noſter infrà *in Scriptor. incert. temp.* Gallæcum fuiſſe coniicit è cognomine eius regni Oppido; Marchio tamen Sanct-Iulianenſis in MS. Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice, quem ad manum habemus diſerte Balearem Maioricenſem nominat : EL MALLORQUÎ, pro qua voce in exemplis editis irrepſit : EL MAYORAL. Baſterus, prætera & Millotus meminere *Arnaldi Catalâns* : *Berengárii de Palasôl* : *Comitum Emporiarum, ac Provinciæ* : *Hugonis de Mataplana* Catalanorum. Baſterus unus, *Bernardi de Ventadour* : *Guillelmi de Cabeſtâny*: *Raymundi Montanérii* ex eodem Principatu : item *Molæ* cognomento *Catalani*: *Raymundi Lulli* Balearici : *Iacobi Roigii*. Valentini. Millotus *Pontii Barbæ* quem ſubditum Regis Aragoniæ vocat : *Hugonis d' Eſcûre* : *Giraldi Cabrêræ* : *Guillelmi de Mur* : *Cerverini de Girona* : *Petri Hiſpani* Catalanorum; atque Inter incognitos, *Ermengaudi de Beziers*, quem à cognomento Biterrenſem facit. Martinus Sarmientus *Roderici Cotæ* Toletani : *Caroli Vianæ Principis* : *Ioannis II. Regis Caſtellæ* : *Gomezii Manrici*: *Ioannis Ixar de Aragonia* : *Didaci de Sancto Petro* : *Ioannis Roderici del Padrón* : *Ferdinandi Gomez de Ciudad Real*: *Roderici de Valdepeñas* : *Nicolai de los Romances* & aliorum quorum Poematia exſtant in vetuſtis Hiſpaniæ Cantionariis. His autem adnumerandi quos primus in lucem protulit D. Sanchezius *Syllog. Poem. Caſtellanor. ante annum ſeſquimileſimum*, nimirum *Auctor Poematis del Cid* : *Gundiſalvus de Berceo* eiuſque encomiaſtes ἄδηλος; necnon *Ioannes Laur. de Segura* cuius antea meminimus. Item *Georgius del Rey* Valentinus, cuius meminere Gaſpar Ægidius Polus, *Diana Enamor. Canto del Turia p.* 153. & Ioannes Andreſius *Orig. è progreſſi d' ogni Letterat. T. II. p.* 117. *Andreas Febrerius* qui ſe perpetuo Alfonſi Aragoniæ Regis *Algutzírum* vocat, treſque Dantis Aligheri comœdias in Lemoſinum ſermonem metrice tranſtulit, in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* L. *Plut. II. n.* 18. ſuperſtites. *Ludovicus de Averçô* Barcinonenſis Poeta, metrici ex parte operis auctor Lemoſinè inſcripti EL TORCIMANY (id eſt Trugimánus, ſive Interpres) *del Gay Sabêr*, itidem in Eſcurialenſi Bibliotheca ſervati, *Lit.* M. *Plut. I. n.* 3... *Moſen Açanus de Tarrega* Poeta Lemoſinus Hexaemeri Sacri, ſeu *De opere ſex dierum* Scriptor parenſque: cuius operis Hiſpana item metrica verſio habetur in eadem Bibliotheca *Lit.* L. *Plut. II. ſub n.* 6. *Frater Ennecus Mendoza* ex Ordine Minorum *Vitæ Chriſti* dimetris decaſtichis ſcriptæ auctor, ibidem *Lit.* K. *Plut. III. n.* 7... *Anonymus Hiſpanus* Lemoſinus qui Apollonii Regis hiſtoriam verſibus pentadecaſyllabis; item S. Mariæ Ægyptiacæ vitam, & alia metrice ſcripſit, in eadem Bibliotheca *Lit.* K. *Plut. III. n.* 4. ut mittamus alios in quos olim MSS. Catalogos prælegentes incidimus atque in adverſaria noſtra retulimus, quæ nunc relegere non vacat; atque hoc de quo agimus ævo recentiores; ſuccurrunt tamen interea quæ de Ferdinando III. Caſtellæ & Legionis Rege cognomento *Sancto* Alfonſus Sapiens eius filius in libro *Setenario* hactenus inedito memoriæ prodidit : *Pagabaſe* (inquit) *de hombres cantadores : ſabiendolo êl fazer. Et otroſy pagandoſe de omes de Corte que ſabîen bien de trobar & cantar.* Vid. Steph. Terrerus *Palæogr. Hiſp. pag.* 80. *ſeq.*

* Cl. Mart. Sarmiento. *Berengarium de Troya* nominat. *Mem. para la Histor.* de la Poesia *T. I. pag.* 348. *n.* 768.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER NONUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUARTI SÆCULI.

PRÆLOQUIUM.

VIAM huic libro ex more noſtro munitam ne deſideret lector chronographiæ amans, Regum ordinem damus, qui hoc toto, cui nunc inſiſtimus, ſæculo, rebus noſtris præfuere. Degebat nempe anno MCCC. adhuc in vivis Ferdinandus Caſtellæ ac Legionis Rex quartus, qui vitâ functus anno MCCCXII. ſucceſſorem habuit Alphonſum XI. aliis XII. eorum poſtremum, qui fatali hoc illuſtrium geſtarum rerum nomine (& quare nunc iam deſueto?) appellati ſunt. Huic anno quinquageſimo Petrus filius ſucceſſit, vulgo *Crudelis* dictus, qui occiſus anno ſexageſimo nono ab Henrico fratre, vacuum ei regnum reliquit. Henrici ſceptrum ſuſcepit ſeptuageſimo nono Ioannes filius, huius nominis primus, qui ex equo præcipitatus anno huiuſmet ſæculi nonageſimo infeliciter obiit. Cuius filius Henricus III. cognominatus *Infirmus*, uſque ad ſequentis ſeptimum vitam prorogavit.

2. Aragoniæ autem regnum Iacobus, ſive Iaimes ſecundus, ſuperioris etiam ſæculi Rex, deinde ab anno MCCCXXVII. Alfonſus IV. *Pius*, Iacobi filius: ab anno XXXVI. Petrus IV. Alphonſi filius cognomento *Cæremonioſus*: ab anno octogeſimo tertio Ioannes I. Petri filius; eoque improli decedente anno nonageſimo tertio, Martinus eius frater germanus, tenuere.

3. Res verò Portugalliæ, quæ penes Dionyſium iam diu fuerant, ineunte hoc ſæculo, anno eiuſdem XXV. ad Alphonſum IV. filium tranſierunt; hinc autem ad Petrum filium anno quinquageſimo ſeptimo: cuius vices Ferdinandus ab eo natus, anno ſeptimo ſuper ſexageſimum ſuſcepit. At hoc diem ſuum anno MCCCLXXXIII. obeunte, cùm iure ſucceſſionis Ioannes primus Caſtellæ Rex propter Beatricem coniugem Ferdinandi filiam niteretur: Luſitani externi Regis odio magis quàm iure aliquo, Ioannem Ferdinandi prædicti Regis fratrem ex illegitimo toro natum regno impoſuere, qui ſæculum abſolvit.

4. Quartum denique Hiſpaniæ regnum, Navarræ ſcilicet, Philippus Pulcer Franciæ Rex Ioannæ uxoris ſuæ nomine, cùm quartum decimum hocce incœpit ſæculum, tenebat: qui anno eius quinto Ludovicum Utinum ex eo matrimonio natum huic regno præfecit, qui Rex etiam Francorum fuit. Ioannes paucorum dierum poſt patrem Rex, Philippum patruum cognomento *Longum* anno decimo quinto; hic autem Carolum Pulcrum fratrem anno viceſimo primo, Galliarum quoque Reges, ſucceſſores ſortiti ſunt. Carolo autem orbo Ioanna ſucceſſit, Ludovici Utini filia, cum coniuge Philippo Ebroïcenſi Comite, qui *Nobilis* vulgari cognomento audiit. Hos excepit Carolus alter eorum filius, MCCCXLIX. atque hunc Carolus III. *Nobilis* appellatus, anno MCCCLXXXVI.

CAPUT PRIMUM.

De GUNDISALVO HISPANO *Ioannis Wallenſis Minoritæ teſtimonium. De* IOANNE ÆGIDIO ZAMORENSI *eiuſdem Minorum ordinis, eiuſque operibus adhuc ineditis, dignis quidem ut lucem videant, quantumvis erroribus quibuſdam hiſtoricis & geographicis ex parte deformibus. De* GUNDISALVO A VALLEBONA, *ſive* VALBOA, *eorumdem Minorum Generali miniſtro. De* ARNALDO DE VILLANOVA. *Hiſpanis an Gallis ſit accenſendus. Multa huius in literis exiſtimatio; errores tamen quoſdam eius in religionis re Eymericum taxaviſſe. Clementis Papæ V. laus ei tributa. Variæ de eo cenſiones. Doctiſſimum fuiſſe in re chimica ac medica. De prædictione finis ſæculi quæ ei imputatur, quæ aliis paſſiva præſumtio. Recenſentur eiuſdem Arnaldi opera.*

5. OCCURRIT ante alios ſæculi huius æquales, ſi non antiquior eſt, GUNDISALVUS quidam, quem à natione HISPANUM ut moris fuit appellatum, laudatumque ſimul reperio apud Ioannis Wallenſis Franciſcani Florilegium *De vita & dictis illuſtrium philoſophorum*: quod ex latebris bibliothecarum Lucas Wadingus anno MDCLXV. in lucem produxit. *Huic ultimæ diſſinitioni* (ait par. 1. cap. 1.) *addit Gundiſalvus in libro De ortu ſcientiarum* &c. ubi ad oram libri notatum Wadingus voluit Gundiſalvum Hiſpanum ſcripſiſſe *De diviſione philoſophiæ*, ac *De anima*; & libros *De cœlo & mundo* ex Arabico in Latinum tranſtuliſſe. Librum eius *De anima* citat idem Wallenſis in laudato Florilegio, ſeu Breviloquio *De ſapientia Sanctorum* cap. 1. num. 2. Quem Wallenſem novimus circa annum MCCC. floruiſſe, nec ab eo Gundiſalvum dividimus (1).

6. Per hæc eadem tempora in vivis fuiſſe alterum GUNDISALVUM Diœceſis Conchenſis, qui Nicolao cuidam Calabro dictavit librum *Virginale* vocatum, errorum & hæreſum plenum, qui damnatus fuit ab Aragoniæ Inquiſitoribus, ex Nicolai Eymerici *Directorio* [k] conſtat.

[k] 2. parte quæſt. 11. & quæſt. 28.

7. IOANNES ÆGIDIUS ZAMORENSIS ad principium huius ſæculi referendus eſſe videtur, qui floruiſſe etiam dicitur poſt annum MCCC. in bibliotheca Scriptorum ordinis Minorum Lucæ Wadingi. Franciſcanus hic inſtituto ex provincia S. Iacobi, Zamorenſis autem patriâ, in eam doctrinæ civiliſque converſationis atque pietatis famam pervenit apud ſapientiſſimum Regem Caſtellæ Alphonſum, quem ſuperiore libro meritis iam laudibus cumulatum dimiſimus: ut ad gubernandam, literiſque inſtruendam Sancii principis pueritiam accerſeri ab eo inter tot unus mereretur. Qui Sancius deinde parentis ſucceſſor præceptorem ſuum valdè carum habuiſſe dicitur.

8. Variâ Ægidius literaturâ conſpicuus ad poſteros venire conatus eſt; quodam tamen fato adverſante, aut incuriæ ac ruditati iſtius ſæculi ſuffragium ſubtrahentibus typis quos ei proximum inde ſæculum in Germania invenit: laborioſiſſimæ lucubrationes, longiſſimæ quidem vitæ fructus, latebris ſuis infeliciter addictæ & à paucis viſæ, lucem adhuc deſiderant, & à ſodalibus Franciſci aſſeclis optimo quidem iure flagitant. Has ſeptem, non minùs atque his grandibus, contentas membranaceis voluminibus, aſſervari Zamoræ in monaſterii Franciſcanorum bibliotheca plures referunt [l]: quæ volumina vulgò ſodales ab auctoris nomine *los Egidios* appellant. Varia hæc continere doctrinæ multiplicis documenta Ioannes Turrecremata olim nos monuit; nam dum *De conceptione Deiparæ Virginis* ad Concilium Baſileenſe tractatum dirigeret, eoſque auctores enumeraret qui pro ea parte quam is tuebatur, ſtitiſſent: *item* (ait parte 6. cap. 32.) *ad idem eſt eiuſdem ordinis Pater Frater Ægidius Zamorenſis Hiſpanus, qui iuxta ordinem alphabeti mira ſcripſit, tam de Chronicis, quàm de doctrinalibus, quàm etiam de moralibus: cuius verba informia* (*licèt propter diſtantiam à Baſilea ubi hæc ſcribuntur ad inſignem civitatem iſtam Zamorenſem in regno Caſtellæ, ubi eius libri habentur, non ſint mihi ad manum*)*: ſententia tamen eius certa eſt in Summa ſua in cap. De Maria* &c. In his ſeptem voluminibus ſequentia leguntur:

[l] Higuera *Hiſt. To...* lib. 14. cap ... epiſtolaque ... ex Zam... Rodericum ... rum miſſa ... vidimus. Wadingus *De Scriptoribus Franciſcanis.*

9. *Archivum*, aliàs *Armarium ſcripturarum*. Utrâque enim inſcriptione auctor utitur in altero quod mox laudabimus opere *De præconiis Hiſpaniæ*. *In eo* (ait Wadingus) *optima quæque eruditionis Eccleſiaſticæ argumenta ad præcipua capita reduxit.* Huius libri teſtimonio bis utitur Alphonſus Spina in *Fortalitii Fidei* lib. 3. [m] *Archivum* quoque eum appellans, quem alibi *Arcanum*, per errorem ut videtur edi-

[m] Fol. ... col. 4. & 185. col. 4.

(1) Putaverim hunc Gundiſalvum *Ioannem Gundiſalvi* eſſe, qui cum *Salomone* quodam ex Arabico in Latinum quatuor Phyſicorum Avicenæ (f. Ariſtotelis) libros tranſtuliſſe dicitur; & ſolus, qui inſcribuntur *De cœlo & mundo*. Exſtat utrumque opus in Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbini, num 186. ut nos olim in excerptis è Vaticanis Indicibus.

editionis, nuncupavit: uti & refert *Chronici Hiſpaniæ* cap.4. Ioannes Vaſæus.

10. *De præconiis Hiſpaniæ.* Cuius exemplum vidimus in libro quodam Martini Vazquez Siruelæ Portionarii Eccleſiæ Hiſpalenſis, viri eruditiſſimi. Unde hìc aliqua dabimus in ſpecimen operis & doctrinæ auctoris. Initium eius: *Sereniſſimo domino ſuo Infanti Sancio illuſtriſſimi Adefonſi Regis Legionis, & Caſtellæ, Toleti, & Wandaliæ, maiori filio & heredi, & Biſcagiæ potentifico adeptori, humidiſſimus Scriptor ſuus Frater Ioannes Ægidius Fratrum Minorum indignus apud Zamoram doctor, diu & feliciter vivere, proſperè procedere & regnare. Quemadmodum ſanguis animalium, & quod eſt mirabilius, ſanguis uvæ ac mori, iuxta Machabæorum hiſtoriam, oſtenſus elephantibus ipſos acuit ad prœlium: ſic exempla illuſtrium principum animos nobilium excitant & animant ad virtutum cumulum & profectum.*

11. Et poſt aliqua de vi perſuadendi, quâ exempla funguntur, *brevem* (ait) *libellum* De præconiis Hiſpaniæ *ſubſcribere cogitavi.* Quod mihi verum nomen operi fuiſſe oſtendit. *Ut autem quod quæſieritis* (proſequitur) *faciliùs invenire poſſitis: ſingulis ſubſequentibus per ordinem capitulis digeſtis titulos adnotavi, quibus quaſi quibuſdam clavibus intellectus ad ſequentia referatur, & omni confuſione remota, animus veſter tamquam ſtellis interlucentibus illuſtretur. Primus autem liber ſive tractatus,* De Hiſpaniæ impoſitione [a], & impoſitionum varietate, & populationum diverſitate. *Secundus erit* De Hiſpaniæ fertilitate ſeu fœcunditate. *Tertius* De eius franquezia ſeu liberalitate, *quæ Reges debet inducere ad benefaciendum maximè ſuis. Quartus* De eius fortitudine, quoad ſitum & quoad animum, & de diffinitione fortitudinis, eiuſque ſpeciebus. *Quintus erit* De aliquorum virorum Hiſpaniæ potentifica ſtrenuitate & animoſitate. *Sextus* De virorum Eccleſiaſticorum exemplifica bonitate, *quæ Reges debet inducere ad cultum & reſpectionem Dei per timorem divinæ pietatis, & cognitionem divinæ veritatis, & amorem divinæ bonitatis. Septimus* De philoſophorum & doctorum eiuſdem ſapientifica perſpicacitate, *quæ Reges inducere debet ad circunſpectionem ſui & populi per virtutem temperantiæ, & continentiæ, iuſtitiæ, & clementiæ, providentiæ, & cautelæ. Octavus erit* De civitatum eiuſdem nominibus immutatis. *Nonus verò erit* De apologia principum & magnorum, & eorum tyrannica cervicacitate, *incipiendo à creatione mundi uſque nunc, deſcendendo per Imperatores uſque ad tempora noſtra. Decimus erit* De iuribus Magnorum, & de obligationibus vaſſallorum, *in quibus videlicet vaſſalli dominis & vaſſallis domini teneantur. Hæc autem ſcribuntur propter mores, & non propter hiſtorias; quia de hiſtoriis actum fuit in aliis libris noſtris. Undecimus erit* De regulis bellorum generalibus. *Duodecimus erit* De cautelis habendis in rebus bellicis. Hæc ille de diviſione operis (1).

[a] Fortè *nominis impoſitione.*

12. Quæ conſequitur primus titulus, *liber primus De Hiſpaniæ incœptione, nominis impoſitionum varietate, & populationum diverſitate.* Scribi cœpiſſe hoc opus anno MCCLXXVIII. patet ex his eius ex primo tractatu verbis: *Sexta quidem populatio miſta uſque in hodiernum diem ſub era CCCXVI.* deeſt *M.* nota millenarii, ſed ſuppleri debet ut concurrat cum iſto Redemtionis anno. Stilus vitio potiùs ætatis quàm hominis, non ſemel in barbariem labitur; nihilominus tamen multa ſunt quæ comparari meliorum auctorum optimis poſſunt. Animo ut plurimum & expreſſione viget, nervorumque & ſpiritûs, præſertim in deſcribendis prœliorum congreſſibus, plenus eſt. Peculiare id in opere iſto, quòd poſt repræſentata ea quæ quiſque promittit libri titulus, ad Principem exemplis ſuper iiſdem admonendum ex ſacris libris, Græcorumque ac Latinorum veteri memoria petitis, convertitur.

13. Erroribus tamen paſſim fœdatur, præſertim in geographica re ac etymologica. Tractatu nimirum primo ait in *Celtiberia* provincia comprehenſam fuiſſe *Carpetaniam*, quæ quidem conſtabat quatuor civitatibus, *Auca*, *Calagurri*, *Tyraſona* & *Auripa*, quæ poſtea dicta Ceſarauguſta fuit. Celtiberiamque ſic interpretatur, ut ſit quæ nunc *Catalonia.*

14. Tractatu 7. *Ovetum* ab *Ove* fluvio & *veto*, *as*, verbo nuncupationem accepiſſe docet: *ex eo quòd ibi flagitia vetabantur. Etenim* (ait) *in monte illo ubi conſtructa eſt civitas Ovetum, principes, & potentes iuſtitiam exercebant. Item quia mons ille ſituatus erat inter duo flumina, quæ* Ove *&* Deva *communiter vocabantur,* Ovetum *eſt ipſa civitas appellata.* Toletum quoque monet *Serrezola* olim dictum; vetuſque

(1) Habetur *De præconiis Hiſpaniæ* opus in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. II. n.* 17. duodecim item libris diſcretum; atque eundem hunc eſſe codicem exiſtimo, quem Noſter hoc loco apud Martinum Vaſquium Siruelam ſe vidiſſe perhibet.

que *Saguntum* hodiernum eſſe *Medinæ-Selim* oppidum. Ex aliis refert *Mundam*, Pompeianæ domus excidio celebrem, *Conimbricam* eſſe, quæ quidem à *connivendo* fuit *Conimbrica* appellata; eo quòd incolæ attriti pugnâ civitatem Cæſari connive-runt. *Mondegum* fluvium hanc urbem alluentem ita dici eo quòd *mundam* agat. *Septem-publicam*, hodie *Sepulveda*, à *ſeptem-publicis* mulieribus quæ in ea habitarent nomen ſortitam.

15. *Luſitaniam* à *luſu* & *Ana* fluvio, quòd Hercules ibi ludos inſtituerit. *Tyraſonam* à *Tyriis* & *Auſoniis* populatoribus de comitatu eiuſdem Herculis dictam. Sicuti *Urgellium* ab eodem Hercule, quòd bello *urgeret* Celtiberos; & *Barcinonem* à *barca nona*: quem alii ex noſtris ridiculum errorem admiſerunt. *Numantiam* item eſſe *Zamoram*, fuiſſeque hanc iuxta aliquos à Numa Romuli ſucceſſore populatam, & *Zamoram* dictam poſtea à *Zara* Pompeii filia & à *Roma*; quia nempe hoc pactum fuerat cum Numantinis ab ipſa *Zara*, quæ eos conciliaverat cum parente Pompeio. Monſtra quidem hiſtoriæ! quale eſt etiam quod tractatu 6. Ariſtotelem natu Hiſpanum ex opinione Lucæ Tudenſis fuiſſe affirmat. Hæc de opere, quod indigitavit *De præconiis Hiſpaniæ*. Unde & lucem accepimus ad alia, quorum in eo auctor meminit, hìc adiungenda.

16. *De mundi ætatibus, & De viris illuſtribus.* Idem tractatum IV. *De præconiis*, &c. his abſolvit: *Hæc autem de ſtrenuitatibus principum Hiſpaniæ ſufficiunt cauſâ brevitatis. De aliis verò Legionis, & Caſtellæ, Aragoniæ, & Navarræ, ac Portugalliæ, Hiſpaniæ principibus & militibus generoſis, & eorum victoriis glorioſis, & acquiſitionibus famoſis, à primaria Hiſpaniæ populatione, deducendo à creatione mundi nationum hiſtorias generales uſque ad Regem noſtrum Adephonſum, qui in Regem Romanorum electus fuit, & illuſtrem Infantem Sancium filium eius maiorem, qui iam eidem incipit conregnare, in libro noſtro* De mundi ætatibus & De viris illuſtribus *fuit dictum. Et ideo pertranſeuntes bellicoſum Hiſpaniæ potentatum, ad alia Hiſpaniæ præconia calamum convertamus.* Hæc ille. Quibus manifeſtè oſtenditur molis maioris hoc eſſe *De ætatibus* commentarium, & quò coniecit locupletiores hiſtoriæ opes. Alibi enim ait, de capta à Mauris Hiſpania per occaſionem locutus, *ſicut tetigi ſufficienter in libro* De ætatibus.

17. *Hiſtoria naturalis, Eccleſiaſtica, & civilis,* Ita vocat Wadingus, & Ægidius Gonzalez Davila [o]. Saltem ex eodem Ægidio conſtat *De naturali & civili*, ad quas ſe ſe refert. Tract. 6. iam laudati *De præconiis Hiſpaniæ* operis, de Carthagine ait: *de qua ſufficienter dictum fuit in libro noſtro* De hiſtoria naturali. Alibi quoque in fine eiuſdem tractatus ſexti libros ſuos citat *De hiſtoria civili.* Neſcio an diverſum ſit opus.

18. *Indices hiſtoriarum per literas alphabeti:* quorum mentionem facit epiſtola quædam à me viſa D. Thomæ Tamaii (*Vargas*) viri clariſſimi, ad D. Baltaſſarem Sandovalium Moſcoſum S. R. E. Cardinalem, Epiſcopum tum temporis Giennenſem, atque immortali memoria dignum. Planè ita confusè de his Ægidii operibus apud varios refertur, ut curioſam diligentium hominum ſitim potiùs accendant quàm extinguant. Quidam *Chronicon* laudant, quidam *Hiſtoriam*, quidam hoſce *Indices hiſtoriæ verbales.* A quibus æquè neſcimus an diverſa opera ſint, an ſuperiorum alicuius fragmenta, quæ ſequuntur:

19 *Vita S. Nicolai martyris*, ſive *Vita ſancti Leonardi, & utriuſque Nicolai, Bletiſſæ, ſive Ledeſmæ oppidi martyrum.* Quam ſe vidiſſe refert Ægidius Gundiſalvi Davila in *Theatro Eccleſiæ Salmantinæ* [p]; meminitque Hieronymus Romanus de la Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon [q]. Item

20. *De corporis S. Ildephonſi revelatione in Eccleſia Zamorenſi.* Cuius operis librum primus alicubi laudat D. Thomas Tamaius de Vargas, recordaturque Stephanus Garibaius lib. 12. cap. 1. in fine. Itemque

21. *Adverſaria*, quæ apud ſe deſcripta habet D. Gaſpar Ibañez de Segovia Marchio Acropolitanus Matriti: quæ, quum hæc ſcribimus tam longè poſiti, de eorum argumento conſulere vix potuimus.

22. *Liber* quoque *proprietatum* Ægidii Zamorenſis fuit in Olivarienſi bibliotheca MS. in membranis, & antiquâ notâ, in folio (1).

23. *Summam* quoque laudat, ut vidimus, Ioannes de Turrecremata parte 6. cap. 32.

24. *Antiguedades de Eſpaña* Luſitanâ linguâ ſcriptas eum reliquiſſe, undè hauſit is, quæ de legatione Hiſpanorum ad Alexandrum Magnum deſtinata in hiſtoriam retulit, Florianus Docampus monet lib. 3. *Chronici generalis Hiſpaniæ* cap. 32. Vereor au-

[o] In *Theatr. Eccleſ. Zamorenſis.*

[p] Tomo *Theatr. E... Hiſp.* pag. ...

[q] Ad ... DCCXLVIII. pag. 406.

(1) Exſtat in eius Bibliothecæ Mſs. catalogo T. I. pag. 159. hoc titulo: *Liber proprietatum in membranis. Folio. antiqua notâ L. I.*

autem ne ſit pars operis illius *De præconiis Hiſpaniæ*, aut alterius *De ætatibus*, ex Latino in Luſitanam linguam tranſlata. Immo

25. *De caſibus conſcientiæ* librum Ægidio quoque adſcribit Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Eccleſiæ Zamorenſis* [r]. Niſi hæc *Summa* ſit, de qua monuimus.

[r] Tom. 2. *Theatr. Eccleſ.* pag. 390.

26. Minimè tamen in Zamorenſibus Ægidii lucubrationum voluminibus reperientur, quæ à novioribus nonnullis Higueræ dicto audientibus huic noſtro tribuuntur *Additiones ad Iuliani Petri Chronicon:* quarum mentio fit apud Thomam Tamaium in *præfatione* ad librum ſuum vulgaris linguæ, *Novitatum antiquarum:* ex quibus, uti ſuſpicor, fragmentum eſt à D. Laurentio Ramirezio adductum [s] pro confirmando Pſeudo-Luitprandi aſſerto de Toletana cathedra, quâ ſedit virgo parens ſanctiſſima, cùm ad S. Ildephonſum deſcendit. Certè is, qui *Conchæ urbis hiſtoriam* publicavit, has additiones citat part. 1. cap. 11. quemadmodum & P. Portocarrerus in libro ſuo *De deſcenſione Deiparæ Virginis Mariæ ad Eccleſiam Toletanam* vernaculo. Nullus autem eorum de his additionibus vidit novitve aliud quàm quod idem Hieronymus de la Higuera Patri Portocarrero, eiuſdem inſtituti Societatis, affirmavit. Cuius rei teſtem habeo laudatum paulò ante Thomam Tamaium in epiſtola memorata ad Eminentiſſimum Cardinalem Sandovalium: à quo interrogatus, vidiſſetne Ægidii Zamorenſis ad Iulianum Notas, negavit utique; adiungens, valdè ſe de his dubitare, eo quòd earum notitia derivaverit à Patre Higuera [t]: *Qui* (inquit) *quantumvis vir admodum religioſus, pruritum patiebatur ſcripta quæque novitatum pro veris & fide dignis aſſerendi.* Quæ Tamaii verba conſonant iis, quæ in Notis ad Luitprandi Chronicon de eodem Higuera, eiuſque ac levitate præpoſteroque de hiſtoria iudicio, conſignata manere voluit.

[s] Ad annum DCLXVIII. pag. 348.

[t] Verba Hiſpana: *que aunque fue muy religioſo, fue tentado de autorizar papeles de novedades.*

27. Robuſta valetudine vixiſſe Ægidium ad provectam adeò ætatem, ut quamvis pleraque volumina, tam hiſtoriarum quàm ſapientialium ſcripſerit: nec literas iam cognoſceret, nec ſciret ſe eſſe qui libros illos ediderit, Abulenſis Epiſcopus magnus Alphonſus Toſtatus prodit [u]. Hæc nos de Ioanne Ægidio annotare habuimus, dum alius uberiore omnium eius operum notitiâ, aut quod æquius eſſet editione, doctiſſimi viri famæ conſulat (1).

[u] Tom. 2. in *Ioſue* cap. 25. & in 3. *Reg.* cap. 3. quæſt. 2. ut Wadingus refert.

28. Anno huius ſæculi quarto Aſſiſii in Umbria provincia in comitiis ordinis Minorum generalibus electum ſcimus in Generalem Miniſtrum F. GUNDISALVUM DE VALLEBONA (quod vernaculè VALBOA libenter interpretamur) Gallæcum natalibus, quem tamen Henricus Villottus [x] atque ei adhærens Poſſevinus [y] Ulyſſipponenſem in Portugallia credidere. Sed Lucas Wadingus, ſtrenuus ſiquis alius Franciſcanarum rerum vindex, quem nihil ferè latuit quo illuſtrari & conſtare ſibi poſſent Minoriticæ antiquitates: pro Gallæca ſtat Gundiſalvi patria, tam in *Annalibus* [z], quàm in *De Scriptoribus ordinum Minorum* commentario. Unde hæc ſunt quæ de eo intimamus: ſancti Iacobi provinciæ alumnum eum fuiſſe, & Caſtellæ præfectum, Aſſiſiique electum Miniſtrum Generalem decimum quintum: Concilio Vienneſi anno ſæculi undecimo interfuiſſe: egregiè ordinem rexiſſe, & ſapienter refor-

[x] In *Athenis Ord. Minor.*

[y] In *Apparatu.*

[z] Ad annum MCCCIV. num. 13. & MCCCV. n. 12. MCCCVII. num. 1. MCCCX. num. 6. & 9. MCCCXI. n. 1. MCCCXIII. n. 1. & 2.

(1) In Regia Bibliotheca Matritenſi habetur codex membranaceus ſatis ſpiſſus ſæculo XIV. exaratus, formâ quarta, nonnullis indicis capitum foliis initio mutilus, cetera integer. Inſcribitur *De Ieſu & Maria.*

I. Omnium eius rubrica eſt: *Qualiter Virgo almiflua fuit Divinis oraculis revelata.*

II. *Qualiter Virgo almiflua fuit à Patriarchis præfigurata*

III. *Qualiter Virgo almiflua fuit à Prophetis pronuntiata.*

Et poſt CC. minimum folia, circa codicis finem legitur è minio: *Explicit liber Ieſu & Mariæ, quem edidit Frater Iohannes Ægidii, Doctor, Fratrum Minorum, Zamorenſis.* Et aliquanto relicto ſpatio, in membrana pura, habetur item è minio rubrica maior: *Incipit officium almifluæ Virginis quod compoſuit Frater Ioannes Ægidii apud Zamoram, ad preces & inſtantiam Illuſtriſſimi Aldefonſi Regis Legionis & Caſtellæ.* Et continuò: *Sereniſſimo ſuo Domino Aldefonſo Divina Providentia Illuſtri Regi Caſtellæ* &c. Sequitur officium Eccleſiaſticum novem Lectionum pæne rhythmicum: quales ſunt etiam meditationes variæ de Beatiſſima Virgine, quibus clauditur opus præcipuum *De Ieſu & Maria*, nimirum:

Dicant illi qui damnati: ſunt ad vitam revocati: ſunt Mariæ precibus.
Dicat ille deſperatus: vitæ domus ſum ſalvatus: de inferni faucibus.
Dicant omnes tribulati: & peccatis onerati: ubi ſit refugium.
Ad petendum & habendum: certe tutè retinendum: ad Mariæ gremium.
Ad hanc currunt omnes rei: (ut) *in annum Iubilei: habet noſtra ſervitus*
Ipſa lima peccatorum: Spes dolorum, ſchola morum: via ſcalæ cælitus;

Et pergit quadragenis minimum huius generis ſtrophis laudes Mariæ ſemper Virginis decantando. Poſtremæ omnium ſtrophæ hæ ſunt:

Crux oſtendit immo Chriſtus: Qui in cruce fuit fixus: Patri rivum ſanguinis.
Mater pectus lac mamillas: tamquam nato offert illas: Hæc ſunt dona Virginis.
Audi Benigniſſime Pater peccatores: Per dilectum Filium fac nos meliores: Da nobis Paraclitum corrigentem mores: O Virgo dulciſſima nobis hoc implores. Amen.

formâſſe, virum ſolidè pium & prudentem, ſcripſiſſeque

29. Tractatum *De præceptis eminentibus regulæ*, &

30. *De æquipollentibus*: quæ habentur in *Enchiridio Minorum* Hiſpali typis edito anno MDXXXV. *Summam ſeu epilogum omnium, quæ in Regula continentur.* Hos vocat libros Ludovicus Miranda in expoſitione eiuſdem. Obiit Pariſiis anno MCDXIII. Maius eſt omni laude elogium de eo Alvari Pelagii, viri minimè aſſentatoris, ſed integerrimi & ad amuſſim religioſæ vitæ exacti, lib.2. *De planctu Eccleſiæ* cap.33. dum de magiſtris agit. *Fateor autem me* (ait) *numquam magiſtrum vidiſſe, in quantum ut homo ſcire potui, maximè in S. Theologia, & maximè religioſum mendicantem, humilem, patientem, pauperem, oratorem, deſpectum mundo, mortificatum, nec pœnitentiam agentem, nec verum magiſtrum Chriſtum in virtutibus ſectantem, nec propterea magiſterium appetiſſe, niſi magiſtrum Gonſalvum Sacræ Theologiæ profeſſorem Hiſpanum, Generalem Miniſtrum, ordinis fratrum Minorum, qui me Aſſiſii recepit ad ordinem.* Aliud eiuſdem Pelagii datum ei earundem virtutum teſtimonium vide sîs lib. 2. cap. 67. quod Wadingus exſcripſit ad annum MCCCIV. num.33.

31. Vitam cum morte commutâſſe anno eiuſdem ſæculi duodecimo aut circiter, ARNALDUS VILLANOVANUS creditur, quem Galli nobis competunt. Pro Gallica quidem patria ſtare videtur, quòd ibi operam literis dedit, Pariſiis egit, & in Gallia ſe ſcribere *De regimine ſanitatis* librum eius cap.20. oſtendit: *De piſcibus* (ait) *qui ſunt in uſu in his partibus Galliæ.* Gallicarum item feminarum ſæpè meminit eiuſdem libri cap. 2. & in Galliis ſcribere ſe frequenter ſignificat [a]. Provincialem quoque ſe eſſe innuere videtur, dum ad Robertum Neapolis Regem Provinciæque Comitem *De conſervanda iuventute* librum dirigens, *qui ex innatæ* (inquit) *fidelitatis devotione pro ſalute veſtra meritò ſemper oro.* Provincialem appellat item Ioannes Villanus, qui eodem ſæculo ſcripſit obiitque, *Hiſtoriæ* ſuæ *univerſalis* lib.9. cap. 3. S. Antoninus *Hiſtoriæ* tit. 21. cap. 2. §. 8. Paulus Langius in *Chronico Citizenſi* cum aliis; nuperque Paulus Colomeſius vir eruditus, ſuffragium, in re licèt ambigua, nimis animosè tulit in *Gallia* ſua *Orientali*, ſive Gallorum qui linguas Orientales calluerunt Vitis [b], oppidum Villanovanum in Gallia Narbonenſi Arnaldo patriam adſcribens. In quo Symphorianum Campegium viæ ducem ſecutus fuit, qui in Arnaldi Vita eundem cum Colomeſio annum, atque idem oppidum origini eius præſcribere non minoribus contendit animis. Vereor tamen ne in natalis loci, æquè ac in natalis anni, deſignatione uterque à via veri exorbitaverit: qui trecenteſimo natum, quadragenario huius ſæculi eum obiiſſe aiunt: quem evidentiſſimè, ut paulò poſtea dicemus, conſtat huiuſmet duodecimo ad plures iam abiiſſe. Gallum quoque disertè vocat Ioannes Antonius Lindanus [c], ex Paſchalis Iuſti *Chronologia medicorum*; ipſe tamen parum ſibi conſtans, ſive editionum adhærens titulis, dum Arnoldum Catalanum ab hoc diverſum laudat *Regularum curationis morborum* auctorem: quod opus Villanovani eſſe nemo ignorat.

32. Hiſpanum autem nos haud minus idoneis auctoribus Arnaldum aſſerimus. Durandus de S. Porciano Dominicanus Meldenſis Epiſcopus [d], anno MCCCXXVI. creatus, libro *De viſione divinæ eſſentiæ ante diem iudicii*, quem Ioanni XXII. Papæ obtulit: *Fuit dictum* (inquit) *Magiſtro Arnaldo Catalano, qui volebat præfigere tempus Anti-Chriſti: Magiſter Arnalde, ſi vultis prudenter dicere, adſignetis tantùm tempus adventûs Chriſti.* Fuit autem Durandus hic natus in Galliæ oppido *Sancto Portiano*, vulgò *S. Porcain*, Arvernenſis diœceſis, ſive Claromontanæ, uti docet poſt alios vir clariſſimus Henricus Valeſius in *Galliarum notitia* [e]. Quæ Arvernorum provincia non ita ſemota eſt à Provincia propriè dicta, unde Arnaldum proceſſiſſe aliis placuit, ut ignotum eſſe poſſet de viro famoſiſſimo, in Gallia eum ſcilicet natum, homini eiuſdem ævi, Gallo, & Arvernenſi. Bernardus item de Lutzemburgo eorumdem Durandi & Arnaldi æqualis, in *Catalogo hæreticorum* [f]: *Arnaldus* (ait) *de Villanova in partibus Cataloniæ magnus medicus*, &c. Eodem loquendi genere utitur Nicolaus Eymericus Dominicanus, Aragonenſis, qui de Arnaldi erroribus ad Archiepiſcopum Tarraconenſem detulit in *Directorio Inquiſitorum*; eodem quoque ſæculo in lucem edito, part.2. quæſt.28. Ioannes Picus Mirandulanus, ingeniorum Phœnix, qui anno MCDXCIII. vitâ functus fuit, in *De rerum prænotione* lib.5. cap.10. *Arnoldus* (inquit) *Hiſpanus ex aſtrologica vanitate, aliiſque compluribus, nobis Anti-Chriſtum comminabatur anno gratiæ MCCCXLV.* &c. Quibus de noſtro agi mox patebit.

33. Ferè eodem tempore quo Picus florebat, nempe anno MCDLXXX. editus fuit Arnaldi liber *Regimen ſanitatis* dictus, cum

[a] *De regim. ſanitatis* cap. 20.

[b] Pag. 2. edit. Hagæ-comitis MDCLXV.

[c] *De ſcriptis medicis* verbo *Arnoldus de Villanova.*

[d] Sant-Marthani in *Galliæ Chriſt.* tom. 3. Verbo, *Meldenſes Epiſc.*

[e] Pag. 456.

[f] Verbo *Arnaldus.*

cum *Catalani* cognomento: quam quidem editionem vidimus nos in bibliotheca Colonæa Hiſpalenſis Eccleſiæ, cum admonitione, *correctam eam noviter exire per Montis-peſſulanos doctores;* abſque tamen loci notatione. Quemadmodum, & ſequenti ſæculo eiuſdem *Regulæ univerſales curationis morborum*, cum aliis, Baſileæ MDLXV. teſte Lindano *De ſcriptis medicis* in *Arnaldo Catalano.* Sequuntur Gabriel Prateolus [g], Abrahamus Bzovius [h], quamvis Villanum per errorem rei auctorem laudans, Henricus Spondanus [i]; ipſe tamen non diſſimulans alios repugnare & Provincialem credere, ut & Geſnerus fecit in *Bibliotheca.* Et tamen Symphorianus Campegius Gallicis partibus addictus in *Vita Arnaldi* hanc opinionem nullos habere auctores pronuntiare auſus fuit.

[g] In *Elencho omn. hæreſium.* Verbo *Arnaldus.*

[h] In *Annal. Eccleſ.* ad ann. MCCCX. n. 14.

[i] In *Continuat. Annal. Baronii* anno MCCCIX. §. 5.

34. Recentiores conveniunt noſtri, ſed inter ſe diviſi. Quidam enim è regno Valentiæ, & oppido eius *Liria* oriundum aſſerunt: Hieronymus ſcilicet Paulus, quantumvis ipſe Catalanus, & Petrus Ioannes Nunneſius, viri magni, quos laudat, vix tamen ſequitur, Gaſpar Eſcolanus Valentinus, hiſtoriæ ſuæ huius regni lib. 3. cap. 18. Catalanis frequentior favet calculus. Et ſunt utique in provincia iſta plura oppida *Villanova* nuncupata, unde iuxta conſuetudinem nuncupari Arnaldus poſſet: in Ruſcinonenſi nempe comitatu duo, in Ceritania unum, in Confluente unum, in Catalonia propria, ſive Barcinonenſi Comitatu, haud minus quatuordecim, ut videre eſt apud Andream Boſchum in operis Catalanæ linguæ vernaculi *De titulis honoris Cataloniæ, Ruſcinonis, & Ceritaniæ* lib. 1. cap. 19. 20. & 21. Cùm vix in Gallia tota huiuſce appellationis locum invenire in *Galliæ deſcriptione* diligentiſſimi viri Henrici Valeſii potuerîmus.

35. Nec minimè pertinet quòd ad Aragoniæ Regem (Iacobum II. intelligo) *Regimen* quoddam *ſanitatis* direxerit, ab eodemque ad Clementem V. Papam deſtinatus venerit ut iam notabimus; necnon (*quòd*) & Pariſios clam relinquens, non ad alium quàm ad Fridericum Aragonenſem, laudati Iacobi fratrem confugerit: quod ſynopſis ſtatim ſubiicienda rerum eius geſtarum oſtendet. Nec de fidelitate id quod ad Robertum Regem enuntiavit eatenus valet, ut eam intelligere, quâ Regi ſubditus, non verò eam debeamus, quâ quilibet ei principi cuius ſervitio ſeſe dicavit obſtrictus eſt. Meminiſſe quoque eum Galliarum, atque huius regni mulierum, indicat potiùs ſe ibi degere quàm in ea ortum fuiſſe. Maxime cùm de Hiſpaniæ rebus præcipuè medicis non minùs frequenter, & in ſpecie in libro *De venenis*, mentionem faciat. Planè adduci utrimque non ſpernenda argumenta viſum fuit iis, qui rem in medio relinquere maluerunt [k]. Nempe Arnaldo noſtro idem contigit quod S. Raymundo de Pennaforti Barcinonenſi, de quo hæc habet Labbeus in Diſſertatione hiſtorica *De Script. Eccleſ. Henricus Gandavenſis natione* (ait) *Provincialem vocat, cùm fuerit Catalanus: quòd ex illius temporis conſuetudine profectum pauci nôrunt.* Hæc ille. Sed de patria ſatis.

[k] Geſnerus in *Bibliotheca*, Quemſted. *De patriis illuſtr. virorum* pag. 63. Bulæus in *Hiſt. Univerſit. Pariſ.* tom. 4. pag. 120. Spondanus in *Annal. continuat.* anno MCCCIX. §. 5.

36. Coluit Arnaldus feliciſſimo quo floruit ingenio, non modò philoſophiam, & medicam artem, quibus præcipuè cenſeri voluit, ſed & ſacram Theologiam, variiſque linguis imbutum animum geſſit. Hebraicæ enim, Arabicæ, Græcæque doctrinæ ſpecimina eius opera oſtendunt. Pariſiis dicitur ac Monte-peſſulano dediſſe operam his diſciplinis, & naturæ arcanorum indagationi plurimum vacâſſe: adeò ut in ea (quod Campegius ait) *altius poſt ætatem ſuam penetraverit nemo.* Multum per Europam peregrinatus fuit, multorum vidit & mores & urbes, magno diſcendi atque docendi compendio. Italiam, Gallias, Hiſpanias peragravit (1); Græciam quoque meditatus. Magiſtrum in medicina ſuum Ioannem Caſamidam frequentiſſimè laudat, ſæpiùs tacito nomine, ſed in capite *Breviarii practicæ* expreſſo.

37. Mira in eo & ſingularis fuit ſtili, barbariem inter & eloquentiam ut idem ait medii, claritas, & in commentando mentis aciei ad res ipſas intentio, ut omnem aliam ſcribendi rectè ac diſtinctè curam negligeret. Nec ad ea redire quæ ſcripſiſſet, cùm præcipuè hebeti laboraret videndi ſenſu, facilè tolerabat. Cuiuſmodi ſunt nonnulli homines præſenti adeò ingenio & parabili, ut omnes eius vires veluti primo impetu exhauriant, nihil ultrà, ſi ea reſumerent quæ ſemel effuderunt, præſtaturi. Eius famâ permoti, Gallias, ubi profitebatur, medicorum filii confluere cœperunt: qui priùs aliò quovis, Galli etiam ipſi, veluti ad mercatum huiuſce artis pergebant.

Poſt

(1) Immo & Africam, ſi nos non fallit eiuſdem Arnaldi prologus operis *De confectione vinorum, ad Incertum Regem*, in quo legitur: *Confeſtim lætitiæ meæ feſtum feſtinans* (fortuna) *amovit ſuper me Aquilonem, & induxit in Africam ad miſeriam ipſam:* ut in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice, de quo mox.

38. Poſt profeſſionem, ut credimus, in patriam rediit. Cataloniam intelligimus; Barcinone enim medicinam faciebat circa præteriti ſæculi annum octogeſimum quintum, quo Petrus Magnus Aragonenſium ac Siciliæ Rex in vivis eſſe deſiit. Inde enim evocatus ad Petrum fatali morbo in itinere Tarraconem verſus occupatum in hiſtoricis huiuſce Regis monumentis refertur [l]. Fuiſſe eum in curia Romana, ſive ea ſit Roma urbs ſive Avenio, ubi Pontifices illius temporis Sedem ſuam fixerant: ſcriptum nobis reliquit Ioannes Andreæ in additionibus ad Durandi *Speculum* paulò pòſt laudandis. Anno eius ſæculi nono ad Clementem Papam V. ivit Iacobi Aragoniæ Regis legatus, ut de Hieroſolymitano regno cum eo ageret: ut in *Hiſtoria univerſitatis Pariſienſis* Cæſar Egaſius Bulæus auctor annotavit [m]. Pariſiis cùm degeret circa annum MCCCX. ſcripſit *De iudicii die* libellum, ex aſtrologicis obſervationibus contendens id adventurum anno ſeptuageſimo ſexto huius decimi quarti ſæculi. Ob quam rem, aliaque minùs rectè dicta in religionis cauſa, cùm & magnus audiret theologus, inde clam aufugiens, ne apud Inquiſitores reſpondere cogeretur: Siciliam ad Fredericum Regem, tamquam ad aſylum, ſe contulit, & apud eum vixit, donec non ita diu poſtea miſſus ab eo ad Clementem V. tunc temporis ſacrorum protomyſtam Avenione commorantem, in mari diem ſuum obiit: quod Ioannes Villanus [n], & S. Antoninus [o], aliique [p] referunt: non aliud, ut exiſtimo, quàm naturalem ſignificantes vitæ finem. Quare huc è via reducendus eſt Raynaldus, *ſive* is qui notulas affixit *continuationis Baronianorum Annalium* magno operi [q], dum fluctibus periiſſe Arnaldum ait.

39. Meminit certè cum elogio eius non vulgari Clemens ipſe, datis ad univerſos per orbem Epiſcopos circularibus ut vocant literis: quibus admonitos de eius obitu, ſuoque de viri medicinâ præſtantiſſimi defectu iuſto dolore, iubet diligentiſſimè, ac cenſurarum etiam indicto celantibus fulmine, ubique perquirere Arnaldi librum quendam *De re medica* ſibi ab eo olim promiſſum; eumque repertum, Oliverio clerico, cui has partes Clemens iniunxerat, in manus conſignare. Vidit literas Odericus Raynaldus in tabulario Pontificio [r]. Genuæ autem ſervari eius cadaver, in Ioannis Imperialis *Virorum illuſtrium elogiis* obſervatum invenimus: uti & referunt alii, è quibus Paſchalis Iuſtus in *Chronologia medicorum.*

40. Magnum philoſophum atque medicum omnes omnium ætatum Scriptores, qui de eo agunt, conſtantiſſimè agnoſcunt; ſed & *magnum theologum* addunt, niſi quòd fœdiſſimos quoſdam errores adverſus veram theologiam & ſumma religionis admiſit capita: quorum diſertam notitiam non modò Nicolaus Eymericus [s], ſed & alii [t] ſuis literarum monumentis conſignaverunt. Vix tamen eſt ut non reſipuerit is, quem deſtinatum ad Clementem Papam catholicus Rex voluit: & cui per viam extincto, eâ, quàm diximus, laudis & honoris ſignificatione idem Pontifex veluti parentavit. Quare maledicentiæ notam vix effugere Bzovius poterit, quum de Arnaldo his verbis agere haud veritus fuit [u]: *Profeſſione medicum* vocans, *exercitio alchimiſtam, conſortio dæmonum exſecrabilem.* Quare autem id? *A quorum doctus præſtigiis* (inſit) *oſtendebat ſe poſſe laminas æreas in aureas commutare.* Ioannes Mariana paulò benigniùs Arnaldum excepit, nec alchimiam exprobravit lib. 19. cap. 9. in fine, maioris famæ quàm laudis virum appellans: *cùm nobile ingenium, eruditionem maximam, pravis ſuperſtitionibus, praviſque de religione opinionibus fœdare viſus ſit. Quo nomine aliquantò pòſt ab Inquiſitoribus ignominiâ notatus eſt* (Aragonenſibus, ut intelligo); *librique, quos magno numero ediderat, reprobati. Ex humano ſemine quibuſdam in vaſe medicamentis hominis corpus efformâſſe qui affirmet, auctorem habeo; vero an mendacio diſputare non eſt neceſſe.* Hæc Mariana.

41. Circa enim chimicæ artis veritatem, & hunc eius effectum, quem doctiſſimi omnium ætatum homines naturalem, quantumvis rariſſimum, credidere, minimè debuit Bzovius tam acri & effrenato iudicio adverſus Arnaldum invehi: quem in curia ſibi notum Ioannes Andreæ Iuriſconſultus in additionibus iam laudatis ad Speculatorem hoc elogio commendatum voluit, poſtquam huius artis chimicæ innocentiam æquè commendâſſet: *Plus noſtris* (ait) *diebus habuimus magiſtrum Arnaldum de Villanova in curia Romana, ſummum medicum & theologum, de quo ſcripſi* De obſervatione ieiunii *conſilium: qui etiam magnus alchimiſta, virgulas auri, quas faciebat, conſentiebat omni probationi ſubmitti.* Cuius fidei hac in re Oldradus, Abbas Panormitanus, Baldus, Ioannes Platenus, aliique Iuriſconſulti crediderunt, ut Hermannus Conringius, inquit, multis experimentorum auctoritatumque argumentis pro fide Arnaldi & huius artis eruditè, ut ſolet, productis, in *De Hermetica & Paracelſica medicina* cap. 27.

Et

[l] Surita lib. 4. cap. 71. Eſcolanus *Hiſt. Valent.* lib. 3. cap. 18.

[m] Tomo 4. pag. 120.

[n] Ubi ſuprà.

[o] Ubi ſuprà.

[p] Raynald. t. 15. ad annum MCCCX. num. 39. Bulæus in *Hiſt. Univerſit. Pariſ.* loco citato.

[q] Ubi proximè.

[r] Ubi proximè.

[s] *Directorii* part. 2. qu. 11. & quæſt. 28.

[t] Bzovius in *Ann.* tomo 1 ad ann. MCCCX. n. 14. Bulæus ubi ſuprà pag. 121. Prateolus in *Elencho hæreſum*, Verbo *Arnaldus.*

[u] Ubi proximè.

42. Et putaſne eam, quam novit Bzovius, hoc ſæculo quo vivimus pſeudophiloſophicæ, atque adeo ſceleſtæ ac demoniacæ Arnaldi doctrinæ infamiam, æqualibus eius, & in his ſummo Eccleſiæ Paſtori occultam adeò fuiſſe, ut nuper fato functi, uti diximus, famam eius & nomen, ſcriptaque, non in privatis colloquiis, ſed ſparſis per orbem Chriſtianum eiuſdem Clementis Papæ literis, laudari & approbari potuiſſe credamus homini non optimè in huiuſmodi cenſendi licentia vulgo audienti? Raymundus certè Lullus, quem omnia chimica theatra crepant, rei magiſtrum ſe Arnaldum habuiſſe non diſſimulat. *Ea* (inquit alicubi [x]) *accepi; & habui à ſereniſſimo Rege Roberto* (Neapolis) *ſub ſecreto ſigillo: quæ quidem experimenta ipſe habuerat à peritiſſimo Arnoldo de Villanova, qui meritò fons ſcientiæ vocari debet, quia in omnibus ſcientiis præ ceteris hominibus floruit.* Bernardus Triviſanus ridebat olim libros Raymundi & Arnaldi *De arte chimica*, quos aiebat [y] potiùs à recta via ſeducere, quàm ad ſcopum dirigere lectores eius cupidos; & tamen idem poſtea poſt varios errores in viam ſe reductum lectione operum Raymundi, multoque magis Arnaldi, profeſſus fuit [z].

[x] In *præfat. artis operat.*

[y] *Alchimiæ* parte 1.

[z] Parte 2.

43. Quicquid autem in tranſmutandorum metallorum doctrina meruerit noſter, in iis certè quæ ad medicinam pertinent, omnium ore [a] doctiſſimus audit; eaque remediorum ad ſananda ægra corpora uſus differentiâ, & efficaciâ, ut velut Apollo alter fuerit ætatis ſuæ vulgò habitus: quomodo Ioannes Michael Savonarola, decimi quinti, hoc eſt ſequentis, ſæculi Scriptor, in libello *De arte conficiendi aquam vitæ* loquitur.

[a] Zacutus lib. 1. *Hiſt. princip. medic.* qu. 49.

44. Errores eius in re theologica planè abominamur, ſi eius verè fuerunt: quos deteſtatum fuiſſe eum, aut ſuſpicionem utique de ſe habitam non indiligenter purgâſſe, facilè credimus opinioni Clementis Papæ de eo poſt mortem quoque habitæ non iniuriâ deferentes. Niſi contendatur ex adverſo, non ante annum MCCCXVII. hos errores animadverſos fuiſſe atque damnatos: quod ex Eymerico Raynaldus docet Annaliſta ad hunc annum §. 62. Planè quòd Bonifacius VIII. Gallorum Regi exoſus, quendam librum ab Arnaldo compoſitum & à theologis Pariſienſibus reprobatum combuſtumque revocaverit & approbaverit: id inter capita, quibus prædictum Bonifacium publico & ſolemni iudicio Pariſiis habito Galli Pontifices, & proceres Philippi Regis voluntati obnoxii premebant, inſtrumentum ipſum accuſationis continet, quod *Hiſtoriæ Univerſitatis Pariſienſis* auctor primus produxit [b]. Sed verius eſt Arnaldum, dum viveret, erroribus ſuis ſolemniter renuntiâſſe: cuius rei inſtrumentum Avenione anno MDXCIV. repertum prodit Raynaldus. Ad quod reſpexit Ioannes Mariana ubi proximè.

[b] Tomo 4. pag. 40.

45. Adverſus errores iam dictos circa annum MCD. Petrus Maza & Sancius de Beſaran Dominicani Aragoniæ provinciæ ſcripſiſſe dicuntur, Franciſco Diago auctore in hiſtoriæ eiuſdem provinciæ lib. 2. Improbatur etiam, quod ſuprà monuimus, temerè atque ut putant impiè annuntiati peculiari libello ex prænotionibus aſtrologicis ultimi iudicii diei: qui fuit reprobatus, Antonino teſte [c], & quaſi hæreticus reputatus; atque ipſo tranſcurſu temporis falſi & vani convictus [d]. In hac tamen arrogantia è cælo quærendi tempora & momenta plures comites Arnaldus habuit, qui ſtellarum curſus concurſuſque tantummodo contemplantes, finem ſæculi, quem Deus voluntati ſuæ reſervavit, conſtituere auſi ſunt. Exempla referunt Hieronymus Vielmius [e], Martinus Antonius Delrius [f], Thomaſque Malvenda [g]; nec fraudi aut culpæ fuit ſanctiſſimo viro Vincentio Ferrerio Valentino in concionibus ſuis, præcipueque in epiſtola quadam ad Benedictum Papam XIII. data, aſſertus Antichriſti iam ſuo tempore adventus & nativitas, ex Scripturarum teſtimoniis, ſignis datis, & revelationibus ſibi vel aliis factis, ab eoque non planè intellectis, ut ſanctus Antoninus ait [h]. Videri meretur idem Thomas Malvenda de re agens [i], ſed iam ad Arnaldi opera.

[c] Ubi ſuprà.

[d] Villanus, & Paulus Langius ſuprà laudati, Raynald. ad an. MCCCX. n. 39. Imperialis in elogio.

[e] *De ſex dierbus cond. orbis* lect. 6.

[f] *Comm.* ad Senecæ *Octaviam* v. 386.

[g] *De Antichriſto* lib. 2. cap. 29.

[h] *Hiſtor.* 3. parte titul. 23. cap. 8. §. 3.

[i] Eiuſdem lib. 2. cap. 30.

46. Exſtant quidem ea primùm, ut exiſtimare pronum eſt, collectim data Lugduni in folio anno MDIV. cum præfatione Thomæ Murchii Genuenſis, quam Geſnerus affert de Arnaldo loquens in *Bibliotheca*. Sequitur Pariſienſis editio anni MDIX. cum inſcriptione *Medicorum operum*, quæ ſervatur in Colonæa bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ. Triplicata fuit Venetiis anno MDXIV. in folio, ſub titulo *Medicorum & chimicorum operum*; necnon & ſecundò Lugduni apud Guilielmum Huyon MDXX. Sed ultimam ſimiliter inſcriptam in manibus habemus cum annotationibus ad quoſdam libros Hieronymi Taurelli Montbelgardenſis, in Altorphiana ſchola profeſſoris medici, Baſileæ apud Petrum Pernam anno MDLXXXV. quam nunc deſcribimus.

47. Conſtat hæc editio duobus voluminibus, quorum primum continet

I. *Speculum introductionum medicinalium.*

II. *Aphoriſmos de ingeniis nocivis, curativis, & præſervativis morborum, ſpeciales partes corporis reſpicientes.* Ubi Taurellus notat, eſſe aliquos aphoriſmos aliunde huc inſertos, ſcilicet ab eiuſdem auctoris parte operativa: quæ ſequitur,

III. *De parte operativa.* In hoc opuſculo magicas ligaturas naturæ viribus adſcripſiſſe Arnaldum, eoque magis ſuperſtitioni deditum, quàm naturæ gnarum, monuit Conringius cap. 27. laudato [k].

[k] Pag. 383.

IV. *De humido radicali* duos tractatus.

V. *De conceptione.*

VI. *De ſimplicibus.*

VII. *Antidotarium.*

VIII. *De phlebotomia.* Lugdun. cum aliis aliorum MDXVII.

IX. *De dotibus theriacalibus.*

X. *Librum aphoriſmorum De graduationibus medicinarum per artem compoſitarum.*

48. XI. *De vinis.* Neſcio ad quem Regem, cuius in exordio recordatur, directum. *Spiritus vini dotes* (ait Conringius [l]) *per Arnoldum maximè innotuiſſe primùm Europæ videntur, ſi eius eſt libellus de vinis* (1). Germanicè hic liber à Guilielmo Hirnkofen verſus, ac Viennæ editus fuit anno MDXXXII. in 4.° *Bibliotheca medica.*

[l] Dict. cap. 27. pag. 381.

XII. *De aquis medicinalibus.*

XIII. *De conferentibus & nocentibus principalibus membris noſtri corporis.*

XIV. *De ligaturis:* hoc eſt, ut in limine libri ait, *De incantatione, de adiuratione, & colli ſuſpenſione*, epiſtolam è Græco, ut ait, tranſlatam (2).

XV. *Expoſitiones viſionum, quæ fiunt in ſomniis, ad utilitatem medicorum non modicam.*

XVI. *De diverſis intentionibus medicorum.*

49. XVII. *De regimine ſanitatis.* Hunc librum, paucis mutatis, plagio ſibi adſcripſit Magninus quidam Mediolanenſis, uti referunt auctor *Bibliothecæ medicæ*: item Lindanus *De ſcriptis medicis*, in *Magnino*, & Vincentius Placcius *De libris anonymis & pſeudonymis* [m]. Ab hoc diverſus eſt liber, & quidem brevior,

[m] Pag. 222.

XVIII. *Regimen ſanitatis* dictus, & ad Regem Aragonum (Iacobum II. ſcilicet) directus, uti habet inſcriptio. Planè ſivè hic, ſive proximè laudatus, liber prodiit ſeorſum cum aliis Venetiis ex officina Bernardini de Vitalibus MDLXXX. in 4.° Manu exaratus ſervatur in Ambroſiana bibliotheca. Hiſpanam quoque interpretationem, quam fecit ex Latino codice antiquiſſimo Hieronymus de Mondragon Barcinone MDCVI. in 8.° typis commiſſam vidimus.

XIX. *De regimine caſtra ſequentium* breviſſimam lucubrationem.

XX. *De conſervanda iuventute, & retardanda ſenectute.* Ad Robertum Neapolis Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine ſanitatis* MDLXXX. in 4.° Italicè quoque verſus, ibidem typis Eraſmi Valgriſii MDL. in 8.°

50. XXI. *De bonitate memoriæ.*

XXII. *De coitu.*

XXIII. *Conſiderationes operis medicinæ:* ſive, ut ait auctor, *exemplariter de phlebotomia*, ad Groſcinum Colonienſem.

XXIV. *Medicationis parabolas ſecundum inſtinctum veritatis æternæ, quæ dicuntur à medicis regulæ generales curationis morborum.* Ad honorem ſcilicet Philippi Gallorum Regis ſcriptas, ut habetur in MS. codice Veneto, qui fuit Franciſci Petrarchæ [n].

[n] Biblioth. Veneta pag. 56.

XXV. *Tabulas quæ medicum informant, ſpecialiter, cum ignoratur ægritudo.*

51. XXVI. *Breviarium practicæ à capite uſque ad plantam pedis, cum capitulo generali de urinis, & tractatu de omnibus febribus, peſte, empiala, & liparia,* quatuor libris quibus, & ſigna, & cauſas, & curationes omnium ægritudinum comprehendit, ut ipſe in prooemio ait, Ioannem Caſamidam præceptorem ſuum laudans, & curationes eius præcipuè commendans. *Praxim medicinalem* Arnaldi editam Lugduni MDLXXXVI. in folio, ex *Breviario* iſto, & aliis eius, conſtare ſuſpicamur.

XXVII. *Practicam ſummariam, ſeu Regimen.*

XXVIII. *De cautelis medicorum.*

XXIX. *De modo præparandi cibos & potus infirmorum in ægritudine acuta.* Laudat in limine magiſtrum ſuum P. de Muſſadi.

XXX. *Compendium regimenti acutorum.* MS. inter libros Franciſci Petrarchæ Venetiis [o].

[o] Bibl. Veneta pag. 56.

52. XXXI. *Regulas generales de febribus.*

XXXII. *Regimen ſive conſilium quartanæ.* Con-

(1) Exſtat in codice Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Arnaldi *Tractatus de confectione vinorum*: fere nihili. Eſt quoque in eodem codice: *De retardanda ſenectute*, quode Noſter paulo inferius *n.* 49. Utrumque manu recenti.

(2) In Regis Galliarum Bibliotheca *T. IV. p.* 299. *cod.* 6971. hoc opus inſcribitur: *Coſta ben Lucæ, de phyſicis ligaturis liber, interprete Arnaldo de Villanova*: quæ indicant non è Græco, ſed ex Hebraico aut Arabico fonte hanc verſionem derivari.

XXXIII. *Conſilium ſive curationem febris hecticæ.*

XXXIV. *Conſilium ſive regimen podagræ*, cum aliis: ſcilicet *De ligno vitæ*, *De oleo & vino antimonii*, *De facultatibus gemmarum*, *corali*, *& ſpiritûs vini*, *ac de peſte.* Argentinæ apud Bernardum Iovinum MDLXXVI. in 8.° MS. inter Petrarchæ qui fuere libros Venetiis [p].

[p] Bibl. Veneta pag. 56.

XXXV. *De ſterilitate tam ex parte viri quàm ex parte mulieris.*

XXXVI. *De ſignis leproſorum.*

XXXVII. *De amore heroico.* Ad amicum quendam petentem eius explicationem: quem *vehementem & aſſiduam cogitationem ſupra rem deſideratam* deffinit, *cum confidentia obtinendi delectabile apprehenſum ex ea.*

XXXVIII. *Remedia contra maleficia.*

53. XXXIX. *De venenis.*

XL. *De arte cognoſcendi venena, quum quìs proponit ea alicui miniſtrare.*

XLI. *Contra calculum.*

XLII. *Regimen curativum & præſervativum contra catarrhum.*

XLIII. *De tremore cordis.*

XLIV. *De epilepſia.*

XLV. *De eſu carnium pro ſuſtentatione ordinis Cartuſienſis contra Iacobitas* (Dominicanos intelligo qui in Galliis *Les Jacobins* appellantur): qui nempe contendebant conſtitutionem Cartuſianorum, languentibus in extrema etiam neceſſitate carnium eſum prohibentem, irrationabilem eſſe, & naturali legi contrariam.

XLVI. *Receptam electuari mirabilis præſervantis ab epidemia, & comportantis mineram omnium virtutum.*

XLVII. *De ornatu mulierum.*

XLVIII. *De decoratione.*

XLIX. *Explicationem ſuper canonem Hippocratis* 1. *Aphoriſmorum.* Vita brevis, ars verò longa &c.

L. *Expoſitionem ſuper aphoriſmum Hippocratis*: In morbis minus periclitantur ægrotantes &c.

LI. *Commentum ſuper libello de mala complexione diverſa, cum textu Galeni.*

LII. *Quæſtiones ſuper eodem libro.*

54. LIII. *Commentum ſuper regimen Salernitanum*, aliàs *medicinam Salernitanam: ideſt conſervandæ bonæ valetudinis præcepta cum luculenta & ſuccincta Arn. Villanovani in ſingula capita exegeſi, per Ioannem Curionem primùm, deinde per Iacobum Crellium recognita & repurgata.* Piſis primùm, ut credere eſt, anno MCDLXXXIV. in 4.° deinde frequenter editam: nempe Francofurti apud Egenolphum MDLVII. apud Ioannem Saurium MDCXII. in 12.° Francofurti apud Steinmeierum MDCXXVIII. in 16.° Antuerpiæ apud Ioann. Withagium MDLXII. in 16.° Lugduni apud Ioannem Lettout MDLXXVII. in 16.° Pariſiis apud Hieronymum de Marnes MDLXXX in 12.° quas omnes editiones laudat Ioannes Antonius Lindanus; ſed nos adiicimus his Monſpelienſem Franciſci Chovet MDCXXII in 16.° & Roterodamenſem, ex Zachariæ Sylvii recenſione, Arnoldi de Laers MDCLVII. in 16.° cum aliis argumenti non diſſimilis. *Scholæ Salernitanæ* nomine celebratur liber hic metricus celebratiſſimus, ad Robertum Normanniæ Ducem regnique Anglicani heredem directus ab Schola ipſa; cum proprium nomen ſuum auctor reticuerit, qui Ioannes Mediolanus fuiſſe perhibetur, notante Ioan. Georgio Schenkio in *Bibliotheca medica*; & recentiùs eo Renato Moreau, doctore medico Pariſienſi eruditiſſimo, qui ad ſuam *Scholæ* huius *Salernitanæ* editionem animadverſionibus propriis illuſtratam, non modò Ioanni Mediolano hanc laudem non invidet; verum & Villanovanum ingenuè ac prudenter à calumnia Schenkii tueri conatur, à quo is traducitur, quod verum auctoris nomen, dum *Scholam* cum Notis edidit, invidiâ motus occultaverit. Incipit:

Anglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni,
Si vis incolumen, ſi vis te reddere ſanum
&c.

55. Secundum volumen continet chimica:

Theſaurum theſaurorum, & roſarium philoſophorum, ac omnium ſecretorum maximum ſecretum de veriſſima compoſitione naturalis philoſophiæ, quâ omne diminutum reducetur ad ſolificum & lunificum verum. Adamus à Bodenſtein Germanus, Andreæ Caroliſtadii filius, medicus Baſileenſis, *Iſagogem* dedit *paraphraſticam* in hoc *Roſarium chimicum*, ut ait *Bibliothecæ medicæ* auctor. Exſtat *Roſarium* hocce cum *Veræ alchimiæ* aliquot Scriptoribus à Guilielmo Grataròlo collectis Baſileæ apud Henricum Petri MDLXI. in folio, tomo 2. pag. 35. ſimulque eſt *Novum lumen*, de quo mox, pag. 60. epiſtola ſuper alchimia pag. 65. *Lumen luminum* pag. 67. *Practica ex Breviario alchimiæ* pag. 73. è quibus duo poſteriores libri exhibentur tertio volumine *Theatri chimici* Argentorati editi apud Lazarum Zetznerum MDCXIII. in 8.° *Nova opera chimica* Arnaldi, videlicet *Theſaurum*, *Lumen novum*, *Florem florum*, & *Speculum alchimiæ* edidit Hieronymus Megiſerus Francofurti apud heredes eius MDCII. in 8.° *Theſaurus philoſophorum* MS. eſt

eſt Patavii apud Hectorem Triviſanum Nicolai nepotem, Thomaſino teſte in *Bibliotheca Patavina* pag. 113. Sed editionem noſtram continuamus.

56. II. Librum, qui dicitur *Novum lumen*, ſive eiuſdem argumenti ſecundum de lapide philoſophorum, ad quendam directum, quem *patrem & dominum reverendum* vocat; aitque in fine, ſe non vidiſſe alium niſi magiſtrum ſuum, quem non nominat, *qui in debita* (inquit) *materia opus ſuum applicaret.*

III. *Sigilla duodecim pro totidem cæleſtibus ſignis:* quæ addidit Taurellus in hac editione: quæ ſuperſtitioſa videntur.

IV. *Magiſterium, & gaudium, ad inclytum Regem Aragonum, quod quidem eſt* Flos florum, *theſaurus omnium incomparabilis, & margarita* &c.

V. *Epiſtolam ſuper alchimiam ad Regem Neapolitanum.* Accedunt

VI. *Capitula Aſtrologiæ de iudiciis infirmitatum ſecundum motum planetarum.*

VII. *Theſaurus ſive Roſarium, Flos florum*, & duo ad Reges Aragoniæ & Neapolis opuſcula, prodierunt cum aliis in *Artis auriferæ*, quam *Chimiam* vocant, editione Baſileenſi apud Conradum Valdkirchium MDCX. in 8.°

57. Hucuſque pertingunt editiones Arnaldi operum, ſed & alia ſeorſum veniunt eidem tributa, nempe

I. *De febribus* liber exſtat operis Veneti *De febribus* pag. 241.

II. *De ſanguine humano epiſtola ad Iacobum Toletanum*, cuius Conringius meminit *De Hermetica & Paracelſica medicina* cap. 27. [q]

III. *De Anti-Chriſti adventu* librum, quem ſuprà diximus [r], quem fortè aliquis exiſtimet eundem eſſe cum ſequenti

58. IV. *De myſterio cymbalorum*: de quo Ioannes Franciſcus Picus Mirandulæ Comes hæc ait [s]: *Arnoldus Hiſpanus præter ea quæ de futuro Anti-Chriſti adventu coniectatus fuerat, revelationen quampiam multarum atque magnarum rerum factam adducit in libro* De myſterio cymbalorum, & adventu Anti-Chriſti, ad monachos Scalæ-Dei, *quæ centum annos præfixit eventibus. Præteriere ducenti, nec impletam eſſe prænuntiationem conſtat. Hanc magni fecit revelationem Arnoldus, quoniam ab homine illiterato Latino edita ſtilo fuerat.* Unde patet ad prognoſticationem ſuam de Anti-Chriſti adventu Arnaldum, æquè uti Vincentium Ferrerium, revelationibus permotos fuiſſe. Et quidem librum hunc *De adventu Anti-Chriſti* cum hac tantùm inſcriptione habent MS. ſatis antiquo charactere PP. Carmelitani S. Mariæ Transpontinæ Romæ. Incipit: *Conſtitui ſuper vos auditores, ſpeculatores* &c. Sed in codice iſto poſt prædictum opus, quod his abſolvitur, *& altero Auguſtini De civitate Dei*, ponitur ſeorſum tractatus eiuſdem *De myſteriis cymbalorum.* Incipit: *Qui interrogent.* Reſpondetque in eo ad quæſitum ſibi factum, quare Eccleſiæ catholicæ mos fuerit in hora matutinorum & veſperorum priùs pulſare cymbalum parvum, poſtea verò magnum. Sequuntur in eodem codice MS. alia eiuſdem, ut credimus, argumenti de adventu Anti-Chriſti, ſcilicet: *Apologia de verſutiis & perverſitatibus pſeudotheologorum, & religioſorum, ad magiſtrum Iacobum Albi canonicum Condignenſem.* Item aliæ *reſponſiones* ad argumenta & oppoſitiones doctorum Pariſienſium: quæ omnia nunquam, ut credimus, edita fuere.

59. V. Dialogus *De rebus Eccleſiaſticis, cum Frederico & Iacobo Regibus Aragoniæ & Siciliæ.* Meminit Cæſar Egaſius Bulæus *Hiſt. Univerſit. Pariſ.* volum. 4. [t]

VI. *De urinis tractatus.* Reperiri hunc in codice 435. bibliothecæ Thuaneæ, qui in editionum nulla, nec à Lindano laudatur, admonuit Philippus Labbeus in *Bibliotheca manuſcripta* [u]. Sed nos Arnaldi tractatum *De urinis*, & alium *de phlebotomia*, Lugduni editos cum aliorum aliis anno MDXVII. aliunde novimus.

VII. *Teſtamentum Arnaldi.* Chimicum fortè opus, exſtare in Lauredani bibliotheca Venetiis, auctor eſt Thomaſinus in *Bibliotheca Veneta* [x].

VIII. *Medicamina.*

60. IX. *Abbreviatio libri Prognoſticorum*, Hippocratis, ut credimus, ubi & *De criſi.* Inter libros Franciſci Petrarchæ, nunc apud Fortunatum Ulmum Abbatem Caſinenſem, cum Thomaſinus eandem formaret *Bibliothecam Venetam* [y].

X. *Interpretatio Avicenæ de viribus cordis.* In quarto volum. *Avicenæ operum* Venetæ Eraſmi Valgriſii anni MDXX. in 8.° editionis exſtat.

XI. Liber *De omni genere ſimplicium medicamentorum*, qui *Aggregator practicus* inſcribitur, ex Avicena, Serapione, Pandectario, Plateario, &c. Sed cùm inter alios Arnaldus ipſe laudetur: iure hunc ab albo germanorum eius operum excluſit Geſnerus in *Bibliotheca*, & catalogo Scriptorum *De plantis*; ex eoque *Bibliothecæ medicæ* auctor, qui hunc librum Iacobo cuidam de Dondis (hic Aggregator Patavinus nuncupatus) ex coniectura attribuit. Nec alium & ab eo diverſum, credi-

[q] Pag. 381.

[r] Raynaldus ad an. MCCCX. num. 39.

[s] Lib. 9. *De rerum prænotione* cap. 5.

[t] Pag. 121.

[u] Parte 4. [illegible] 6. pag. 50.

[x] Pag. 100.

[y] Vide pag. 15[illegible]

dimus *De virtutibus herbarum*, qui laudari ſolet, librum in 4.° Eâdem notâ caſtiganda eſt inſcriptio quæ

Librum *Teſoro de pobres* nuncupatum, qui Petri Hiſpani ſeu Ioannis Petri, aliàs Ioannis Papæ, fuit germana proles, Barcinone editum MDCIV. Arnaldo adſcribit.

61. Chimicis operibus, quæ altera editionis noſtræ Taurelli pars dedit, adiungimus aliunde.

I. *Lumen luminum.*

II. *Practicam ex Breviario alchimiæ*, quæ duo exſtant in *Theatro chimico*, uti iam diximus.

III. *Speculum alchimiæ*, *carmen*, *quæſtiones tam eſſentiales quàm accidentales*: quæ exſtant eiuſdem *Theatri chimici* volum. 4. Edidit quoque Megiſerus Francofurti apud ſuos heredes MDCII. in 8.°

IV. *De aqua vitæ ſimplici.* Incipit: *In humanum corpus.* Exſtat Patavii MS. in folio inter libros qui fuere Nicolai Triviſani, uti refert Thomaſinus [z].

V. *Phœnix* eiuſdem ibidem exſtat [a].

VI. *Roſa novella.* Ibidem [b] *Parabolæ Arnaldi de Villanova cum commento Didaci Alvarez Chanca.* Editæ ſunt Hiſpali anno MDXIV. exſtant in bibliotheca Colonæa Hiſpal. Eccleſiæ: niſi opus ſit iam dictum num. 23.

[z] In *Biblioth. Patav.* pag. 113.
[a] Eodem teſte pag. 110.
[b] Ibidem.

62. At quid eſt, quòd etiam Theologum Arnaldus egerit? Legitur ſanè in Vaticano codice MS. 5740. rei teſtis hæc operis, quod continet, epigraphe: *Expoſitio ſuper Apocalypſi Magiſtri Arnaldi de Villanova.* Incipit: *Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia* &c. In codice etiam 5732. eius manu qui contenta in quoque volumine ſummatim in primo illius limine annotavit, ſcriptum vidimus: Abbatis *Ioachini de Pſalterio*, *De concordia vet. & novi Teſtamenti. Arnaldi de Villanova tractatus de ſemine Scripturarum. De nomine tetragrammato*, *& Alphabetum ſcholaſticum. Petrus de Aliaco* &c. De Arnaldo iam ſatis (1).

CAPUT II.

RAYMUNDUS DE PONTE *Dominicanus*, *Valentinus Epiſcopus*, De ſacramentis *libri auctor. De* MICHAELE DE FRAGA, *eiuſque opere quodam.* PETRUS MARSILIUS *hiſtoriæ Iacobi Aragoniæ Regis in Latinum interpres. De* PETRO DE RIU *Perpinianenſi Carmelita*, *& eius ſcriptis; atque item de* ARNALDO DE ROSIGNOL *Valentino, Mercenariorum ſodali.*

63. RAYMUNDUS DE PONTE in Aragoniæ regno, & *Fraga* municipio, uti fama fert natus, inter ævi ſui doctiſſimos, pietateque & virtutibus, geſtiſque rebus præſtantiſſimos vulgò exiſtimatur. Planè haud obſcura teſtimonia ſunt eximiæ eius doctrinæ ac dignitatis munera & honores, cùm in Hiſpania, tum apud exteros, ab eo geſti. Nempe Romanæ Sedi non tantùm Rotæ, ut vocant, ſenator, hoc eſt ſacri palatii Duodecimvir, ſed etiam Marchiæ Anconitanæ Exarchus, ſeu mavis gubernator, conſtitutus, operam ſuam & obſequium probavit. Aragoniæ Rex (Petrus forſan Magnus) Cancellarium eundem habuit, præſulemque Va-

(1) Habentur in Bibliotheca Eſcurialenſi complura Arnaldi opera, quæ ſingulatim perſequi otioſum eſſet; cum ex iis nihil non typis evulgatum ſit.

Ad huius XIV. ſæculi initia referri debere exiſtimo IACOBI II. Aragonum Regis *Conſtitutiones perpetuas*, ſive *Forum Aragoniæ novum* in Comitiis Cæſarauguſtanis anno Chriſti MCCC. tertio Calendas Octobris habitis, editum... Item: *Conſtitutiones & Foros* in ſecunda Curia Cæſarauguſtana editos V. Nonas Octobris anno MCCCI... Item: *Conſtitutiones & Foros* in comitiis apud Alagonem Nonis Septembris anno MCCCVII... Item: Alias in comitiis Darocenſibus XII. Calendas Decembris MCCCXII. quæ omnia habentur in codice Eſcurialenſi *Lit.* I. *Plut III. num.* 17... ITEM: *Eiuſdem* Iacobi Regis: *Privilegio Real otorgado á los de la Señoría del Señor Rey de Aragon ſobre la unidad de los Reynos de Aragon*, *de Valencia*, *y del Principado de Cataluña.* Tarracone, XIX. Cal. Ianuarii anno MCCCXIX... Item: *Conſtituciones fechas para los aldeanos de las aldeas de Daroca*; Et: *Capitulos de como ſe debe collir el maravedî en Aragon*, incertum quo anno. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* I. *Plut. III. n.* 21... Item: *Eiuſdem* Iacobi Regis: *Leges de litibus brevi finiendis* (quarum iam ſub Iacobo I. meminimus) Lemoſino ſermone Valentiæ editas anno MCCCI... *Leges de ſalariis Notariorum* incertum quo anno... *Epiſtolam ad preces Iudæorum Barcinonenſium* Datam Oſcæ MCCCVII... *Comitia generalia* Barcinone habita MCCCI. MCCCXI. & alia. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* C. *Plut. II. n.* 16... ITEM Eiuſdem: *Binas Epiſtolas*, *alteram ad Hugonem de Fenolleto Iuriſconſultum Maioricenſem* qua eum invitat ad docendi munus in Studio Ilerdenſi; alteram item invitatoriam ad *Oldradum Legum Doctorem Romanum* ad regendum Ilerdenſe Studium; atque ibidem: *Erectionem Studii Ilerdenſis.* In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* D. *Plut. III. n.* 3.

Atque eòdem pertinere puto FERDINANDI IV. Caſtellæ Regis: *El Ordenamiento que fizo para la Villa de Niebla ſacado del Fuero de Xerêz*, Era MCCCXXXVIII. (anno ſæculari MCCC.)... *Las leyes nuevas de coſas que eſtablecio en las Cortes de Valladolid* Era MCCCXLV. (MCCCVII.) *Las miſmas pueſtas por la orden de los libros y titulos del Fuero Caſtellano*; ac demum: *Leyes y ordenamientos que fizo en las Cortes de Burgos á* XIII. *dias de Julio* Era MCCCXLVI. (MCCCVIII.) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* Z. *Plut. II. n.* 6.

Valentina Eccleſia delegit Calendis Maii MCCLXXXVIII. Templariorum equitum cauſæ cognitio per Aragoniæ regnum eidem cum Eximino de Luna Cæſarauguſtano antiſtite à Clemente Papa & Iacobo Rege ſimul delata eſt. Venienſque in Concilium, quod Viennæ Gallorum celebrabatur, unus ex quinque viris exſtitit, quorum iudicio ac ſententiæ de rebus mox gerendis legibuſque ſanciendis ceteri PP. aſſentirentur. Obiit tandem in Tarraconenſi urbe, dum Provincialis ibi Synodus anno huius ſæculi decimo tertio ageretur, Dominicanorum ante aliquot annos, quod religionis & moris fuit, quin Pontificalis dignitas impedimento eſſet, ſacro inſtituto addictus.

64. Nullum hodie ſcriptum ab eo exſtat, attamen divulgatum fuit famâ ſcripſiſſe eum doctiſſimum *De ſacramentis* librum. Plura de Raymundo ſcripſerunt Dominicani Franciſcus Diagus in hiſtoria ordinis ſui Aragonenſis provinciæ lib. 1. cap. 8. & ex eo Alphonſus Fernandez *De Scriptoribus* eiuſdem, Vincentius Blaſcus Lanuza in eiuſdem regni Chronicis tomo 1. lib. 5. cap. 31. ac 37. Meminit Hieronymus Surita in *Indicibus Rer. ab Aragoniæ Regibus geſtarum* anno MCCCIX. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annum MCCCVIII. (1).

65. Huius Raymundi propinquum & civem MICHAELEM DE FRAGA vocatum, eiuſdem Dominicanorum inſtituti, Franciſcus Diagus laudat quoque cap. 8. libri 1. *Hiſtoriæ* huius *Aragoniæ provinciæ*; atque ab eo ſcriptum fuiſſe librum ait *De donationibus factis cœnobio Prædicatorum Valentiæ urbis* (2).

66. Circa eadem tempora FR. PETRUS MARSILIUS, eiuſdem ordinis Prædicatorum, Domûs S. Catharinæ martyris Barcinonenſis urbis, in Latinum ex vernacula Provincialium ſive Catalanâ linguâ, convertit hiſtoriam, quam *De rebus ſui temporis* Iacobus Rex Aragoniæ primus ſuperiore ſæculo conſcripſerat: quam interpretationem minimè vidiſſe ſuſpicari poſſumus Bernardinum Gomezium Miedem Archidiaconum Saguntinum & canonicum Eccleſiæ Valentinæ: qui eandem Spartam cùm adornaret, hoc eſt *De rebus geſtis* eiuſdem *Iacobi Regis* commentaretur ſermone Latino: id haud prætermittere debuit Marſilii operam ſuæ ſimilem ævo adhuc conſtare noſtro. Quam certè viderunt laudantque, magnus *hiſtoriarum Aragonenſium* vindex Hieronymus Surita lib. 2. *Annalium* cap. 74. Ioannes Dametus in *Hiſtoriæ regni Balearis* lib. 1. tit. 1. §. 2. Franciſcus Diago in *Hiſt. ordinis Prædicat. provinc. Aragoniæ* lib. 2. cap. 29. & 45. Floruiſſe ſub Iacobo II. Rege, qui anno MCCCXXVII. diem ſuum obiit, diſertè monet Surita (3).

67. PETRUS item de PERPINIANO, proprio familiæ nomine DE RIU (in quo Latinè exprimendo alii RIMI, alii RIMES, verè alii DE RIVO proferunt) æqualis horum temporum fuit, ſodalis Carmelitarum, ex cœnobio Perpinianenſi: cuius præfecturæ munus geſſit, S. T. doctor, ingenio & eloquentia ſacrarumque literarum ſtudio clarus: quem & Trithemius cum Eiſenſgreinio, Xyſtus Senenſis, & Poſſevinus, præter domeſticos, laudant.

68. Scripſit, Petro Lucio teſte in *Bibliotheca Carmelitarum*,

I. *Super Sententiarum* libros IV.
II. *Quæſtiones Sententiarum* libris II.
III. *In Pſalmos omnes Davidis* lib. I.
IV. *Sermones varios* libro uno.

Vixiſſeque ait circa annum ſæcularem MCCC. Attamen Eiſenſgreinius ad annum MCCCXIV. eius mentionem habet in *catalogo teſtium veritatis*. Circa patriam Aloiſius Pons Icart Tarraconenſium rerum Scriptor, in c. 42. [c] reperire ſe non nuſquam affirmat, tam Petrum hunc, quàm Guidonem de Perpiniano nuncupatos, non ex ea urbe in Ducatu Ruſcinonenſi fuiſſe oriundos, ſed ex Tarraconenſi; exſtareque huius cognominis & ſtirpis quoſdam in hac illius urbe (4).

[c] *Grandezas de Tarragona.*

FR.

(1) Huic Raymundo præter *Tractatum de Sacramentis* Quetiſus & Echardus *Script. Ord. Præd. T. I. p.* 520. tribuunt: *Decreta & Statuta Synodi Diœceſanæ Valentinæ XIV. Cal. Oct. MCCXCVI. habitæ in Æde Cathedrali...* Item: *Sententiam de pretio ob ius ratæ emtionis terrarum ſeu prædiorum dominii Eccleſiaſtici* (nimirum *emphyteutici*: quod ius indigenæ *Luiſme*, Hiſpani *Luiſmo* appellant) *ſolvendo: quæ ab inde rationem Legis obtinuit in Aragonia...* Item: *Inquiſitionem de Templariis*; ac demum, *Teſtamentum XXXI. Octobris MCCCXII.* in quo Mss. eius Bibliothecæ codices Cœnobiis Prædicatorum Ilerdenſi, Valentino, & Sætabenſi pro virili legat.

(2) Titulus libri apud Quetiſum & Echardum *T. I. p.* 602 eſt: *De beneficiis collatis, & aliis donationibus Domui noſtræ Valentinenſi præſtitis.*

(3) Echardus & Quetiſus T. I. p. 520. hunc Marſilium non interpretem modo, ut Noſter, ſed geſtorum Iacobi primi Aragonum Regis Hiſtoricum volunt; & præterea *Vitam Sancti Raymundi de Peñafort*, à Franciſco Diago Barcinone MDCI. editam, ei tribuunt.

(4) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ auctor præter commentaria in IV. libros Sententiarum tribuit ei ex Poſſevino *in Appar. Sacr. Quæſtionum Sententiarum librum unum*; & peculiarem *Expoſitionem Pſalmi* MISERERE, Lemoſino ſermone: quam exſtare ait apud Auguſtinianos Aqui-Sextienſes.

69. Fr. arnaldus de rosignol Valentinus, Mercenariorum domûs Podienſis (*El Puig*) Valentini regni ſodalis, ſcripſiſſe dicitur circa annum MCCCXIV. Commentarium ad cap. *Nunquam. De conſecratione* diſtinct. 5. in Decreto Gratiani, contra otium Religioſorum : quem in eodem monaſterio adſervari nos docuit Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Hydruntinus Dominus Gabriel Adarzo & Santander, ex eodem ordine aſſumtus, datis ad me literis ex Hydrunto (1).

(1) Huius *Arnaldi* quem Valentinum & Podienſis Mercenariorum Cœnobii monachum Noſter facit, videntur Bibliographi noſtri Rodriguezius & Ximenus non meminiſſe.

HUC ETIAM referri poſſe exiſtimo indictos Noſtro *Raymundum Rubeum* (Ramòn Rôs) Catalanum ex Oppido Tárrega, qui ad annum MCCCXX. varia Lemoſino ſermone ſcripſit, aut è Latinis Lemoſina fecit. Scripſit,

Llaôrs de Madona Santa Maria, id eſt: *Laudes Beatiſſimæ Virginis Mariæ.*

Del menyſprêu del mòn, id eſt : *De contemtu mundi.*

Vertit è Latino:

Purgatorium Sancti Patricii. Ad Beatricem uxorem Guillelmi de Angleſola Belli-Podii (*Belpùig*) Dominum anno MCCCXX.

Vitas *Sanctæ Euphroſines*, *& Sanctæ Marinæ Virginum.*

Vitas *Sanctæ Mariæ Ægyptiæ : & Sanctæ Paulæ Romano-Bethlehemiticæ.*

Vitas *Sancti Ludovici Toloſatium Epiſcopi* : *Sancti Chriſtophori Martyris*, *& Sancti Franciſci Confeſſoris*,

Hiſtoriam viſionis quæ in Monaſterio Claravallenſi revelata fuiſſe dicitur anno MCXLIX. quo Sanctus Malachias in eodem Monaſterio diem ſuum obiiſſe fertur.

Habentur omnia in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit.* M. *Plut. II. n.* 3.

ITEM *Magiſtrum Petrum Compoſtellanum*, diverſum à cognomine antiquiore *de Monſoncio* aut *Monsôro* dicto cuius ſuprà meminimus, auctoremque Latini operis magna ex parte metrici, biſque, & interdum ter rhythmici, cui titulum fecit: *De Conſolatione Rationis*, circa annum Chriſti MCCCXXV. ut coniicimus ſcripti, & Berengario Archiepiſcopo Compoſtellano huius nominis ſecundo nuncupati, extantiſque in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit.* R. *Plut. II. ſub n.* 14. *T. II. p.* 637. quem nos codicem in eius Regiæ Bibliothecæ MStorum. recenſione ad annum MDCCLXIII. ita deſcribebamus.

Incipit procemium Magiſtri Petri Compoſtellani in honorem Domini Berengarii Compoſtellanæ Eccleſiæ Archiepiſcopi.

Compoſtellæ Præſul velle videris honeſtum,
berengari, mente pari reprobas inhoneſtum:
Nobilis es, bene dividis, es probus, ex probitate
Nomen habes, vitiorum labes ſit procul à Te.
Iuris amicus, mente pudicus, turpia neſcis,
Iuxta legem, cæli Regem mente capeſcis &c.

Operis autem metrici initium:

Cum vitio nuper proprio caro victa pateret,
Iratum nec mente ratum cor ad ima moveret;
Et levitas in mente ſitas excedere metas
Auderet, nec res ſineret reprehendere cretas;
Et Veneris procul à Superis rubrica tumultum
Inferret, nec abhorreret mens turpia multum &c.

Atque alterno tum vorſæ laborioſiſſimæ ſcriptionis, tum etiam proſaicæ genere, binos implet abſolvitque libros, eoſque non admodum breves. Operis autem argumentum allegoria eſt perelegans, in qua inducitur *Mundus* ſub pulcræ puellæ ſpecie Auctori per ſomnium obverſatus, qui ipſum multiplici lenocinio ad mundanarum rerum ſtudium pellicere ſatagit. Cumque Ipſe nutans & iamiam eam ſectaturus aliquantiſper hæreat: ſupérvenit puella alia pulcrior, ſcilicet *Natura*, mediamque ſeſe inter priorem illam & Auctorem ingerens, eximie ſe ipſam commendat à pulcritudine elementorum, de quibus ea occaſione agit; necnon de animalibus quæ gignit ac nutrit; mox de plantis atque herbis quarum nomina, virtutes & efficacitatem indicat: hinc de avibus quarum item recenſet nomina cantuumque & vocum diſcrimina numerat. Iis autem interea colloquentibus ſupérvenit puella alia longe prioribus elegantior, ſcilicet *Ratio*, eaſque torvè intuens: *Quid hic* (inquit) *adſtant ſcenulæ meretrices, adulationis artifices, figuli falſitatis, cordis aucupes imperiti, quæ ſub hoſtili amicitia, tamquam Sirenes melodiam præſeferentes ad mortis perducunt excidium? Et ad me* (pergit Auctor) *vultum convertens ait: cur à tuî memoria mei ſinis peregrinari notitiam, in quo mea munera me loquuntur?* Et continuo de Grammatice, Rhetorice & Logice diſſerit, quas ſub trium virginum Ipſi ancillantium habitu depingit. Hinc ad Arithmeticen, Muſicen, Geometriam & Aſtronomiam procedit, eas ſub quatuor item puellarum ſpecie deſcribens, quibus totidem germanas virgines adiungit, virtutes ſcilicet cardinales, ternaſque alias ſeu Theologicas, quas Auctori unice ſectandas proponit. Dolet Auctor interea quod *Mundus* & *Natura* Ipſi relinquenda ſint, atque ita *Rationem* affatur: *Tu quidem tuarum decentiâ puellarum omne decus excedis terrenum, maieſtate excelſior; ſed illud eſt non mediocri admiratione ſtupendum, quod ab illis puellis illuſtribus* (*Mundo* ſcilicet & *Naturâ*) *modis omnibus me averti* (debere) *pronuntias: quod extremæ dementiæ eſt; cum nullum ſit tam aſperum pectus, tam immite, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu.* Tunc Ratio, *hoc quidem* (pergit) *quod oculorum nutu ſpondebat proprio ſermone confirmans, Nigromanticorum velut deliramentis circumventum* Auctorem deplorat, qui *ſuperficie rerum, id eſt dealbatorum ſepulcrorum ſpecie* ſe patiatur abripi; ac ſubiratior ita Auctorem alloquitur:

O. iuvenis captuſque catenis carnis obeſæ
Te læſæ, cor habes? tabes. Scis quod morieris?
Et Superis cariturus eris, ſi verba puellæ
Bellæ corde tuo fatue ſectaberis? Illa
Stilla manu, quamvis pravis blanditur ocellis,
Cum mellis calice inverſa vice dando venenum
Sirenum modulis rapiens, capiens cor &c.

pergitque ſalutaribus monitis Auctorem informando. Inſurgunt tamen ex adverſo caro, avaritia, gula ceteraque vitia ad ſuas partes Ipſum pertrahere ſtudentia, fitque vitiorum virtutumque conflictus maximus, arbitrâ tamen *Ratione* quæ nunquam Auctorem deſerit; is autem aliquantum confortatus, atque à terrenarum rerum deſiderio tantiſper avulſus, cæleſtium guſtum percipere incipit; cumque ex intervallo carnis illecebræ & mundana deſideria animo recurſent, ob quæ *Rationi* ſubtriſtis mœrenſque ſiſtitur: ab Eadem rurſus erigitur ac recreatur novis at-

CAPUT III.

De RAYMUNDO LULLO *Maioricenſi eremita, atque eius rerum Scriptoribus. Geſta eius præcipua, occaſio converſionis, illuminatio ad artem formandam, mors à Mauris Africanis illata. Nicolaus Eymericus iurene an iniuria eius errores notaverit, inter partes validè controverti: qui fortè alterius fuerint Raymundi de Tarraga nuncupati. Lucas Wadingus laudatur. De Artis Raymundinæ utilitate ſuperiori ſimile partium diſſidium. Prohibitam hanc tamquam novam in Academia Pariſienſi. Premi eam doctiſſimorum hominum iudicio, aliorum exaltari. Athanaſii Kircheri opera in hac arte poſita. Wadingi catalogus Lulli operum repræſentatur, quibuſdam adiunctis. Raymundi iudicium de ordinibus militaribus in confinio ditionis Maurorum conſtituendis. De Conceptione B. Mariæ librum Lulli non eſſe. Petri Alvæ de Raymundo de Centillis eius auctore non recta coniectatio notatur. De chimicis Lulli operibus quæritur, an eius ſint, aut ei ſuppoſita. Wadingi ſuffragium de renovanda librorum eius omnium priùs examinatorum editione. Recenſentur plures Raymundi artis ſectatores & aſſertores.*

70. FAMA clarus, ſi quis alius, deſinente ſuperiore atque ineunte hoc ſæculis, apud univerſas Europæ nationes & ad poſteritatis omnem memoriam, RAYMUNDUS LULLUS fuit Maioricenſis, rebus pro infidelium converſione opere geſtis, & ſcriptis atque conſilio promotis clariſſimus, & tandem ab immanibus Fidei hoſtibus Mahometanis occiſus fuit. In maiori Balearium inſularum, urbeque (*Palma* hodie dicta) is natus eſt, Raymundo altero Lullo parente: qui cum Iacobo Aragoniæ Rege I. huiuſce inſulæ ac regni debellatore, miles venerat ibique domicilium fixerat. Raphael Volaterranus ſponte fallitur, dum contra omnes unus *virum Gallicum* vocat initio lib. 37. *Commentar. Urbanor.*

71. Ut abſtineamus tamen calamum ab enarrandis eius rebus ordine geſtis, in cauſa eſt propoſitum operis, quod literarum præcipuè merita perſequitur; & quòd huic rei operam iam alii navaverint Vitæ Raymundi auctores, Carolus nempe Bovillus Samarobrinas [d], Bonaventura Armengol Balearis Franciſcanus [e], qui Nicolaum de Molinas, & alterum Nicolaum de Paz eidem curæ ante ſe incubuiſſe refert Latinè: Ioannes Segui pœnitentiarius & canonicus Maioricenſis [f], & Gaſpar Eſcolanus [g], & Vincentius Mut [h] Hiſpanè: quorum prior ſe vidiſſe ait relationem quandam de vita ſua Philippo Gallorum Regi poſtulanti à Raymundo ipſo olim datam, quam & penes ſe habuit (ſecutuſque fuit Wadingus ſtatim laudandus) N. Colletet Gallicè [i], necnon per partes, ut quoquo anno res eius occurrebant, ex fide cuiuſdam anonymi Raymundo æqualis, quem MS. penes ſe conſervare admonuit, quemque in publicum edi eiuſdem intereſſet, Lucas Wadingus in *Annalibus Franciſcanis* [k]. Ex quo quædam ſtrictim tangere animus eſt, ſi priùs factam (ut Paulum Apoſtolum imitaretur) ſui ipſius modeſtam à Raymundo deſcriptionem, ac vi-

[d] Pariſiis ap[…] Aſcenſium […] MDXI. & ap[…] Gononum […] *Vitis PP. Occidentis.*

[e] Una cum *arte* Raym[un]di MDCXLV. [...] mæ Balear. […] Gabriele Gu[…]

[f] Maior[icæ] MDCVI. in 8.

[g] In *Hiſt[oria] Valentinæ urbis & regni* lib. 3. cap. […] & ſequentib[us].

[h] In *Hiſt[oria] Balearica* […] 2. tit. 1. cap. […]

[i] Borello […] in *Bibl. chimica* pag. 63.

[k] Tomo. 2. [an]no MCCLXV num. 9. & […] an. MCCLXVI […] 6. an. MCCXC[…] 18. an. MCCXC[…] 3. an. MCCXC[…] 5. & tomo […] an. MCCCVI[…] 33. MCCCXII. […] & MCCCXV. […] & *De Script. ord. Minor.* in *Raymundo Lullo.*

atque exquiſitis narratiunculis de paradiſi gaudiis: de beatitudine electorum: de laudibus Dei ac Beatiſſimæ Virginis: de præcipuis Eiuſdem & Ieſu Chriſti myſteriis: de infirma atque imbecilla hominis conditione: de pœnis inferni, ac de eiuſmodi aliis: quorum occaſione Auctor varias Rationi explicandas quæſtiones proponit, cum Philoſophicas tum etiam & præcipue Theologicas: de arbitrii libertate: de beatitudine: de peccatis: de peccato originali: de conceptione Chriſti & Beatæ Mariæ: de unione hypoſtatica: quibus à Ratione clare ac diſerte expoſitis Auctor demum ad ſe rediens, nihilque iam terrena curans, ad cæleſtia intendit animum, deſinitque mœſtus eſſe; atque hinc operi, *Conſolatio Rationis*, appoſitum ſcilicet argumento, nomen factum. Prodit autem ſe illico Auctor phyſices ac naturæ arcanorum, nec non Theologiæ atque univerſalis eruditionis, quam encyclopædian vocant, non vulgariter gnarum: quod ineunte XIV. quo floruit ſæculo non modo apud nos, ſed & in Galliis, ipſaque etiam altrice ingeniorum Italia rarum & miraculi loco habendum. Atque utinam non ille impeditiſſimum planeque puerile rhythmi genus in verſibus enoſectatus fuiſſet! Haberemus profecto venam uberem, lacteam, ſponte fluentem ad numeros, cuiuſque ſententia, nunc ſubobſcura, Lectores vel parum attentos occupaſſet. Sed is erat ubivis eius ævi malus Genius.

Multus in hoc ſum; neque tamen hinc me abire ſinunt quæ Auctori de perpetua Beatiſſimæ Dei Genitricis virginitate, ac de Immaculata Eiuſdem conceptione curioſe ſciſcitanti Ratio tum prorsà, tum etiam vorſa oratione reſpondet, nimirum: *In ipſa animæ infuſione omnium gratiarum plenitudine eam beari non-ambigo. Ipſa enim* (pergit) *Virgo peperit, Virgoque concepit atque omnium Redemtorem protulit.* Cui Auctor: *Modum* (inquit) *Conceptionis Eius vellem perpendere;* & continuo *Ratio:*

Ut propriis Solis radiis lux vitra ſubintrat:
Sic uterum Rector ſuperûm mox Virginis intrat.
Ut Dominus clauſis foribus loca Diſcipulorum
Ingreditur: ſic Rex oritur de Matre bonorum.
Ut rubus ardens, non tamen ardens uritur igne:
Sic igitur Chriſtus oritur de Virgine digne:
Arca Dei ſimilis fit ei dum manna tenebat,
Et tabulas pro Lege datas virgamque ferebat:::
Virgo parens ſed peſte carens fit filia tandem:
Sic Deitas, ſed non levitas habitavit Eandem &c.

Inviti ab huius codicis deſcriptione recedimus.

Fueritne autem *Berengarius Compoſtellanus* cui opus quod agimus inſcribitur, auctor Tractatûs *De rerum eventibus* Auguſtæ MDXXI. editus, cuius Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 214. meminit?

vitæ veluti ſynopſin quandam præmiſerimus [l].

72. *Homo* (inquit) *fui in matrimonio copulatus, prolem habui, competenter dives, laſcivus & mundanus. Omnia, ut Dei honorem & bonum publicum poſſem procurare & ſanctam Fidem exaltare, libenter dimiſi. Arabicum didici, pluries ad prædicandum Saracenis exivi, propter Fidem captus fui, incarceratus, verberatus: quadraginta quinque annis ut Eccleſiæ rectores ad bonum publicum, & Chriſtianos principes movere poſſem, laboravi. Nunc ſenex iam, nunc pauper ſum, in eodem propoſito ſum, in eodem uſque ad mortem manſurus, ſi Dominus ipſe dabit.* Aliquot iam eius vitæ momenta ſubiungemus: converſionis occaſionem ſcilicet, Artis ab eo inventæ rationem, piarum expeditionum compendium, & tandem mortem, quam ab infidelium furore ſubiit, antequam ad doctrinam & ſcripta veniamus.

[l] Ex quodam eius libro *Diſput. Petri Clerici, & Raym. Phantaſtici* exſcripſit Wadingus tom. 2. *Annal. ord. Minor.* anno MCCXCIII. num. 3.

73. Iuvenis nihil minus quàm in via virtutis ambulans proſpicere animæ ſaluti, ſed curiæ addictus Iacobi Balearium inſularum Regis, Petri magni Aragoniæ filii, vana quæque atque ludicra ſectari, quibus aſſurgere vulgus laudemque ac præconium adſcribere ſolet; muſicæque, ac poeſeos, amorumque, ac deliciarum omnium effreni cupiditate circumagi. Quouſque à formoſa, quam deperibat, æquè tamen honeſta quod factum prodit femina, oſtensâ ei per quæſitam occaſionem putridâ in uberibus quam cooperiebat plagâ, ſic tædio & pœnitentia retroactæ vitæ in alterum hominem transformatus fuit: ut exinde relicto ſæculo, vitam ſpiritualem, & ab omnibus, præterquam à ſalutis hominum & exaltandæ Fidei curis, ſegregatam ſibi præſcripſerit. Sed illiteratus homo nîl minus poterat quam religionis cauſam literarum præſidio & armis propugnare. Cuius impotentiæ ſibi conſcius, precibus Deum aſſiduis in quodam eremitorio Maioricenſis inſulæ, ut mentis eius tenebras infuſionis divinæ radiis ad exſequendum ritè opus illuminare dignaretur, urgere ac deprecari non deſinens: antiquo etiam ardentiùs debellandi Mahometicam ſectam, quo totâ flagravit vitâ, deſiderium animitùs concepit; & ut fama eſt ſingulare quoddam inſtrumentum id opus, & pium quodcumque aliud eiuſdem generis promovendi cælitus accepit, arte ſibi monſtrata breviter & ſine diſciplinarum acri & obſtinata contentione addiſcendi neceſſaria omnia, atque iis ex tempore utendi: quo doctiſſimus quiſque poſt exantlatos quàm plurium annorum labores ægrè vix pervenit, quibus utique rem exſequi, atque piiſſimo voto ſuo defungi poſſet ipſe, & ut alii defungerentur, procurare.

74. Scripſiſſe hanc *Artem* ſub lentiſci umbra vulgò dicitur; mirumque remanſiſſe maioris rei, quàm ut humanæ vires eò pertingere poſſent, hoc loco patratæ veſtigium, arbuſti ſcilicet folia omnia characteribus linguarum Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, atque Arabicæ inſcripta: quod adhuc perdurare iiſdem ſignis ſed ignotæ iam figuræ ſuccreſcentibus in dies omnibus in foliis conſpicuum, Scriptores optimæ fidei tradunt [m]. Sed de hac Arte poſtmodum, ubi de ea agemus.

[m] Eſcolanus lib. 3. cap. 21. num. 5. Wadingus ad annum MCCLXXV. n. 12.

75. Prolixum quidem eſſet peregrinationes Raymundi omnes, per Europam ferè totam, Aſiam, Africam, officiaque apud omnes ſibi æquales Pontifices, Nicolaum IV. Cæleſtinum V. Bonifacium VIII. Benedictum XI. tandemque Clementem V. in Viennenſi Concilio Eccleſiæ totius comitia celebrantem; necnon & Reges Philippum Franciæ, Iacobum Balearium, Carolum Neapolis, aſſiduè & conſtanter acta, ut collegia ſcholaſticorum philoſophiæ ac theologiæ, ſimul & linguarum quibus hoſtes Chriſtiani nominis utuntur, ut doceri aut convinci cominus poſſent, ubique inſtituerentur: quod in Romana curia, Pariſiis, Oxoniæ, Bononiæ, atque Salmanticæ fieri iuſſit, Raymundo uti ferunt urgente Clêmens V. *De magiſtris* edita conſtitutione, quæ lib. 4. *Clementinarum* exſtat; necnon ut Hieroſolymitana expeditio magnis omnium illius temporis principum animis atque æquis viribus reſumeretur.

76. Quod utique poſtremum præſtaturus videri poterat, niſi antiquus ille Chriſtiani proventus hoſtis tam fœcunda hæc omnia, quadraginta & ampliùs, ut à Raymundo ipſo audivimus, annorum labore improbo iacta & confota fructuoſiſſimarum & optimarum cogitationum, & operarum ſemina, permittente Deo, diſperſiſſet & corrupiſſet. Nec defuit Raymundo, ut quod ab aliis fieri ſatagebat, ipſe compleret opere. Quinimmo ad Mauros tandem, unde vivus olim vix evaſerat, anno huius ſæculi decimo quinto, conſtanti & erecto ad ponendam pro Evangelio vitam animo venit, Bugiæque in Africæ ora, dum eccleſiaſten palam & hyperaſpiſten profiteretur Chriſtianum & Alcorani hoſtem, coniectus primò in triſtiſſimum carcerem, vinculis & fame atque verberibus maceratus, demumque inde eductus, feſto ipſo die SS. Apoſtolorum Petri & Pauli à furenti populo lapi-

pidibus obrutus, ſemianimis fuit à Genuenſibus quibuſdam mercatoribus in navim impoſitus, in qua invictum ſpiritum Deo reddidit; atque eius corpus Maioricam, faventibus patriæ Raymundi iurique eius ad ſepulturam ventis, non ſponte vectorum, fuit delatum: ubi in cœnobio Franciſcanorum, ut verè martyris, religiosè colitur, religionem ſuadentibus & confirmantibus quampluribus ſignis, de quibus latè agunt Vitæ auctores.

77. Derogavit ſanè non minimum huius ea virtute ac meritis & mortis genere clariſſimi hominis famæ Nicolaus Eymericus, Dominicanus, Inquiſitor provinciæ Aragoniæ, huiuſmet ſæculi, narrans in ſuo *Directorio Fidei* [n] ſeſe in Raymundi curiosè perlectis libris pluſquam quingenta, quæ exorbitarent à rectæ Fidei via, atque hæreſibus conſentirent, dicta olim notâſſe; deque iis Gregorium XI. Pontificem Maximum, qui anno MCCCLXXI. clavum Eccleſiæ navis in manus ſuſcepit, certiorem feciſſe. Qui quidem diplomate ſuo ex Avenione anno huius ſæculi triceſimo ſexto ad antiſtitem Tarraconenſem eiuſque ſuffraganeos directo, lectione Raymundi quorumcumque librorum interdicta, enuntiationes illas ad ſe delatas ex doctorum virorum, quibus examen earum commiſiſſet, ſententia damnavit. Exſtant apud Eymericum laudatum hæ literæ Pontificiæ non unquam improbatæ, aut hinc decedere iuſſæ. Quare non ſolùm is laïcum hominem, phantaſticum & imperitum; immo & doctrinæ falſæ atque à diabolo dictatæ auctorem vocare Raymundum; ſed & alii hæreſum & hæreticorum enarratores, Bernardus Lutzemburgenſis, & Gabriel Prateolus hæreticis eum accenſere minimè dubitârunt. Quibus conſentiunt Genebrardus & Gualterius chronologi; & Eymerici partes ſtrenuè agens Abrahamus Bzovius in continuatione *Annal. Eccleſiaſticorum* [o] multis hominem, eiuſque famam lacerat.

[n] Parte 2. n. 189. quæſt. 9. ſub titulo *De Raymundo & eius erroribus.*

[o] Ad annum MCCCXII. per plures ſection. & MCCCLXXII. 14. & ann. MCCCLXXVII. num. 25.

78. Quod tamen dedecus atroci iniuria illatum noſtro Raymundo fuiſſe, retorquentes in Eymericum calumniæ facinus, multis & urgentiſſimis argumentis confirmant Baleares civis ſui, & Franciſcani ſodalis ſui (fuit enim Tertii ordinis laicorum unus) propugnatores. Alii enim convictum fuiſſe Eymericum falſi criminis in confingendo Gregorii Papæ diplomate, atque eo nomine damnatum anno MCCCLXXXVI. & ab Aragonia eiectum aſſirmant; deindeque anno MCCCXCV. Avenione ſedente Benedicto XIII. iterum accuſato eodem Eymerico ab Antonio Riera presbytero Valentino & eodem Eymerico comparare iuſſo, ſolemni examine comprobatum fuiſſe, nihil eorum quæ imputabantur Raymundi doctrinæ in eius libris uſpiam, aut eo ſenſu quo imputabantur, ſed recto quidem & catholico reperiri (1). Tertiò tandem, anno MCDXIX. auctoritate domini Alamani Ademari S. R. E. Cardinalis Piſani ad Regem Aragoniæ Alphonſum V. legati Martini Pontificis, Barcinone tum agentis, & coram Epiſcopo quodam Caſtellenſi Bernardo actitatam denuò cauſam de Raymundi doctrina & fama; ſententiamque ab eodem iudice pro librorum ab omni cenſura immunitate, bonoque auctoris nomine, pronuntiatam; cunctaque aliàs in contrarium deducta & allegata pro nullis & irritis haberi debere declaratum. Quorum actorum authentica inſtrumenta Maioricenſes in archivo regiæ Univerſitatis domus aſſervari aiunt. Alia etiam teſtimonia, præcipueque declarationem Tridentinorum patrum, affert Vincentius Mut, paulò poſt laudandus.

79. Planè editus anno MDCIV. in eadem urbe Maioricenſi typis exſtat liber Latinâ priùs, vernaculâ deinde Hiſpaniæ linguâ ſcriptus, atque *Sententia diſſinitiva in favorem Lullianæ doctrinæ* inſcriptus [p]: quem Raymundi cives editæ atque etiam nunc exſtanti Eymericiani *Directorii* accuſationi opponi debere, magnumque operæ prætium ſeſe facturos exiſtimaverunt, productis è latebris ſuis & in vulgus communicatis, quæ maximo viri celeberrimi famæ detrimento in illum uſque diem latuerant. Vidiſſe ſe ait Wadingus tomo 3. ad annum MCCCXV. num. 11. Antonii Bellvêr, profeſſoris primarii & canonici Maioricenſis, *Apologiam* integro & magno volumine contentam ad Xyſtum V. Pontificem, & Philippum II. Regem, pro Raymundi aſſerenda doctrina.

[p] Edita fuit *Sentent.* Latinè unà cum *diſp. Raymundi, & Homerii Saraceni* curante Alphonſo de Proaza Valentiæ per Ioannem Ioffredum MDX.4. inde Palmæ Balearium per Gabr. Guaſp MDCIV. Tandem Hiſpanè cum vita Raymundi à Ioanne Segui ſcripta Maioricæ MDCVI. in 8.

80. Aliis tamen placuit, quin Eymerici prematur exiſtimatio, non Raymundi Lulli huius, quem laudamus germana ſcripta eum accuſaſſe; ſed Raymundo falsò ſuppoſitos iunioris cuiuſdam alterius Raymundi, quem *de Tarraga* vocant, ſive *Neo-*

(1) Adverſus hunc Rieram exſtat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 381. *cod.* 3171. inter Nicolai Eymerici ſcripta: *Incantatio Studii Ilerdenſis ſuper XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi diſſeminatis*: cuius auctoris & operis iam ſupra meminimus. Meminêre item Quetiſus & Echardus è Bibliothecæ Colbertinæ codice 2847: qui ternos è Rieræ articulis exhibent, *T. I. pag.* 713. *n.* 29.

Neophytum, utpote è Iudæo converſi ac Dominicanorum ordini aggregati, hæreticos libros, iuſſu nimirum Gregorii XI. damnatos, & igne comburi iuſſos. Qua de re facta duos inter eiuſdem appellationis opportuna diſtinctione, Franciſcus Peña doctiſſimus Rotæ Romanæ olim iudex in Notis ſuis ad Eymerici *Directorium*, atque ex eo alii [q] admonuere. Quæ ſine veritatis præiudicio apta magis videri poterunt, ut illæſus famæ uterque maneat, tam Lullus quàm Eymericus: hic vir doctus admodum, & ob lucubrationes ſuas poſteritati ſic proficuus; ille verò conſtantiſſimus erga pietatem & Religionem innumerûm ferè operum auctor. Lege sîs Franciſci Marzal Minoricenſis Franciſcani *Archiologium vitæ & doctrinæ Lulli*, unà cum *Arte* eiuſdem editum Palmæ Balearium MDCXLV. *in* 4.° & latè docteque nomen bonum Lulli facientem Vincentium Mut in *Hiſtoriæ Maioricenſi regni* tom. 2. lib. 2. cap. 11. & pluribus ſequentibus; & lib. 8. cap. 6.

81. Apologiam ſanè Lulli Hiſpanicam Ioannis Arcæi de Herrera ſervari MS. novimus in Ambroſiana bibliotheca. Ioannes item de Riera Franciſcanus, & ipſe Maioricenſis, edidit *Tractatum in quo reſpondet omnibus quæ hucuſque obiecta ſunt Raymundo*, Palmæ Balearium MDCXXVII. in folio. Strenuè hic cauſam egit Romæ eiuſdem Raymundi, deceſſitque ibi in collegio S. Iſidori Hibernorum. Laudatur alicubi [r] Lulli Vita eleganti ac terſo ſtilo per Nicolaum Cauſinum ſcripta: quam non vidimus, nec laudant Scriptores de Scriptoribus Societatis, ſi non alius eſt à ſummo huiuſce inſtituti viro. Pendent tamen adhuc alii ſententiâ, & utrimque rationibus preſſi, quas examinare non aliquod pretium operæ eſt & neutri cauſam adiudicant [s]: in quibus laudo ſinceritatem, ac rectitudinem iudicii, quo Lucas Wadingus in hoc negotio utitur [t].

82. Derogat quoque multorum opinioni de mirabili eius, quam formavit Raymundus Artis, invento: quamplurium aliorum contra ſentientium, & laborioſiſſimam eiuſdem Artis inutilitatem, nulloſque tanti promiſſi dignos fructus Lulliſtis, quomodo ſectatores huius doctrinæ vocant, regerentium exiſtimatio, dictaque ex animo de iis ſententia. Quantumvis enim Lullianam doctrinam, & in primis hanc Artem, multoties fuiſſe approbatam ac doceri permiſſam ſectatores eius referant: à Pariſienſi nempe Univerſitate anno MCCCIX. à Petro Aragoniæ Rege anno MCCCLXIX. eiuſque ſucceſſoribus, Martino MCCCXCIX. Alphonſo V. Magno MCDXLIX. Ferdinando V. Catholico MDIII. Philippo II. MDXCVII. quæ omnes approbationes, & artem docendi facultates in laudato priùs libello latæ pro Raymundo ſententiæ continentur, proferant; mira etiam præſtitiſſe, & vix humana, huius Artis beneficio, plures vulgò dicant: Petrus ſcilicet Daguinus, & Angelus Politianus, qui huius ope ſeſe de omnibus diſputare gloriabatur, Iacobus Faber Stapulenſis, Canterii tres fratres, Andreas Petrus & Iacobus Fryſii, Ferdinandus Cordubenſis Hiſpanus, de quo altera huius Bibliothecæ parte [u] agitur, & iterum infrà agemus; pro eaque omnium nationum homines doctiſſimi ſtrenuè decertaverint, Iulius Pacius Vicentinus Iuriſconſultus, qui eius uſum veluti renovâſſe videtur, Iordanus Brunus Nolanus, Valerius de Valeriis Venetus, Henricus Cornelius Agrippa; & ex una Hiſpania Petrus Ciruelus, Iaimus Ianuarius, Franciſcus Marzal, Auguſtinus Nuñez Delgadillo, Petrus Hieronymus Sancius de Lizarázu, & alii à Vincentio Mut in *Hiſtoriæ Balearicæ* iam laudato loco adducti: qui doctè & prudenter de vi & facultate Artis loquitur.

83. Quantumvis, inquam, omnia hæc tueantur inventi huius meritum: res tamen certa eſt, Ioannis Gerſonis teſtimonio, repudiatam Pariſiis hanc doctrinam & prohibitam fuiſſe. Sed quare repudiatam? Audi sîs Gerſonis verba [x], quæ tamen ex parte magnam eiuſdem laudem continent: *Sic nuper actum eſt Parrhyſiis per ſacram theologiæ facultatem adverſus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lulli conabantur inducere: quæ licèt in multis altiſſima & veriſſima; quia tamen in aliis diſcrepat à modo loquendi doctorum ſacrorum, & à regulis doctrinalis ſuæ traditionis, & uſitatæ in ſcholis: ipſa edicto publico repudiata prohibitaque.* Et alibi [y]: *Alta, vera, & copioſa multa continere* profeſſus: ſtatutum fuiſſe ait, *ne derelinquentes* (ſcholaſtici) *modum doctrinalem ſanctorum Doctorum per Eccleſiam approbatorum, & qui tentus eſſet hactenus in ſacra theologiæ facultate, tranſirent ad novam hanc phantaſiandi curioſitatem*: quomodo Gerſon loquitur. Una igitur exceptione novitatis Pariſiis laboravit. Quam Artem non minus laudat, cùm deprimere magis conatur, Hieronymus Cardanus lib. 15. *De ſubtilitate. Tertium genus* (ait) *inutilis ſubtilitatis in Raymundi Lulli libris ſpectare licet. Res prorſus riſu digna omnem velle tradere doctrinam, nullam nôſſe; ſed tamen, ut diligentiùs conſideravimus, non* *pror-*

[q] Gab. Vazquez 1. parte diſt. 133. cap. 4. Dermitius Thaddæus in *Nitela Franciſcana adverſ. Bzovium*, ad an. MCCCLXXII. Wadingus ad ann. MCCCXV. 13. Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erot. 10. num. 246. Gaddius *De Script. non Eccleſ.* in *Lullo Raymundo*, Bulæus in *Hiſt. Univ. Pariſ.* tomo 3. pag. 498. & in *catalogo illuſtr. Academicorum* ibid. & tomo 4. pag. 439. & iterum in catalogo huius tomi.

[r] Apud Athanaſium Kircherum in *Artis magna ſciendi prologo ad lectorem.*

[s] Bellarminus cum Labbeo, Miræus in *Scrip. Eccleſ.* Brietius in *Annal.* ad annnm Chriſti MCCCLXXII.

[t] An. MCCCXV. 12. & 17. & 18. & ſeqq.

[u] Sub nomine *Ferdin. Cordub.* tom. 1. pag. 373.

[x] In epiſt. ad Bartholomæum Cartuſianum tom. 1. eius oper. fol. 95.

[y] *De examine doctrinarum* 2. parte conſider. 1. eodem tomo fol. 105.

prorſus contemnenda inventio viſa eſt; ſiquidem totam unam artem, utpote medicinam, duodecim ad ſummum chartis tradere licet.

84. Vulgò etiam improbant, difficultatis, obſcuritatis, nulliuſque uſus nomine, Ioannes Mariana lib. 15. *De rebus Hiſpaniæ* cap. 4. *præſtigia oculorum, ludibriaque potiùs artium, quàm veras artes*, ex quorumdam cenſione appellans. Sphinge opus eſſe ad Raymundi Artem Raphael credebat Volaterranus [z], qui ſubiungit obſcuriora adhuc alia reliquiſſe, *quæ in ſanctuariis Pariſiorum aſſervari ferunt.* Iacobus item Gaddius, noſtri temporis criticus eruditione ac iudicio non vulgari, *De Scriptoribus non Eccleſiaſticis* agens [a]: pluribus urget hanc Artem, longiorique adhuc tempore opus haberi ait ad comprehendendam Lulli Artem, quàm ad totam Thomæ, aut Bonaventuræ, aut Aleſii, aut Durandi theologiam. Cornelius & ipſe Agrippa, qui commentaria in hanc Artem dedit *De incertitudine & vanitate ſcientiarum* cap. 9. eandem, inquit, *ad pompam ingenii, & doctrinæ oſtentationem potiùs quam ad comparandam eruditionem valere; ac longè plus habere audaciæ quàm efficaciæ; eſſeque totam ineruditam ac barbaram, niſi elegantiori quadam literatura adornetur.*

[z] Lib. 35. *Comment. Urban.* in principio.

[a] Parte 1. lit. *L.* in *Lullo Raymundo.*

85. Laudo ſemper Wadingi iudicium in cordatè cenſendo de hac Arte [b]. Aliis tamen virum hunc grandi præconio adornantibus, *illuminati* ſanè *doctoris* appellatio vulgaris adeò facta eſt, ut iam eâ uſus ſit Ferdinandus V. Aragoniæ Rex, *Divum* quoque nuncupans in privilegio doctrinæ eius conceſſo [c]; necnon & Alphonſus Magnus, eiuſdem Ferdinandi patruus, Rex ſapientiſſimus, *doctorem egregium, mirandarum artium & ſcientiæ auctorem* vocans [d]. Recenter magis Hieronymus Surita *magnum* appellat *inventorem docendi novam philoſophiæ artem, diſciplinarumque liberalium divinarumque literarum per novas revelationes atque myſteria* lib. 8. *Annal. Aragoniæ* cap. 1. *Excellentis ingenii philoſophum* Papirius Maſſonus in Vita Bonifacii VIII. Pontificis vocat. Durant etiamnum huius Artis profeſſores ſtipendio publico exhibiti Maioricæ, & forſan Barcinone; Galliſque pluribus cara eſſe dicitur; exindeque pretioſos haurire theſauros, ut ait Wadingus [e]: qui addit, Ivonem Pariſienſem Cappuccinum ex Raymundi principiis duo magna volumina, quæ *Digeſtum ſapientiæ* vocat, non ita diu concinnâſſe. In Germania etiam multos eſſe huius doctrinæ admiratores ac ſectatores Hottingerus fatetur [f]; cuius & *Clavim* Ioannes Henricus Alſtedius Straſburgi olim ediderat anno MDCXXXIII. in 8.° Nuperque vir eruditiſſimus Athanaſius Kircherus, noſter Romæ amicus, examinatâ ſeriùs quàm vulgò ſolet Lulliana Arte, ut Ferdinandi Cæſaris III. quæſito ſatisfaceret, approbavit eam; quinimmo & commendavit, adiuncta ad faciliorem & locupletiorem eius uſum combinatoria arte, ſive *Arte magna ſciendi*: quam dicavit Auguſtiſſimo Leopoldo Cæſari, typis Amſtelodamenſibus anni MDCLXIX. in folio editam.

[b] Tomo 3. ad an. MCCCXV. n. 11. & 12.

[c] In dicto opere *ſent. diffinitiva* &c.

[d] Ibidem.

[e] *De Script. ord. Minorum.*

[f] *Hiſt. Eccleſ.* 3. parte cap. 14. ſect. 1. pag. 703.

86. Sed iam tempus eſt, doctrinæ formâ quomodocumque adumbratâ, in opera huius deſcendere: quorum à Luca Wadingo in *Scriptoribus Minorum*, & priùs ab Alphonſo de Proaza adornatum catalogum, quantumvis prolixum, in claſſes tamen curioſè diſtributum, hìc repræſentare ſatiùs duximus, quàm novum nunc exculpere, aut pleniorem eum quærere, quem habere ſe ex bibliotheca Eſcurialenſi regia teſtatus olim fuit Petrus de Alva in *Militia Conceptionis* [g]. Annectemus ei tamen opportunè quicquid aliunde in notitiam nobis venit.

[g] Verbo *Raymund. Lull.*

ARTIUM GENERALIUM LIBRI.

87. I. *Ars generalis.* Incipit: *Ars generalis.*

II. *Ars brevis*, quæ eſt imago artis, quæ dicitur *Ars generalis* ſive *magna*, ſcripta anno MCCCVII. impreſſa variis locis. Incipit: *Ratio quare facimus iſtam artem.* Hæc Wadingus. Lugduni hæc prodiit ex officina Iacobi Marechal cum *Arte generali*, & Argentorati cum Raymundi operibus, quæ ad adinventam ab ipſo *Artem univerſalem* &c. pertinent, MDCIX. in 8.° ſumtibus Lazari Zetzneri.

III. *Ars generalis ultima.* Incepta Lugduni MCCCV. & finita Piſis in monaſterio S. Dominici MCCCVIII. impreſſa Lugduni apud Iacobum Marechal MDXVII. variiſque in locis; & ultimò Maioricæ apud heredes Gaſparis Guaſp, correcta & diſtrictius diviſa per fratrem Franciſcum Marzal anno MDCXLV. Incipit: *Quoniam multas artes fecimus* &c. Exſtat & in laudata editione Argentoratenſi Zetzneri. Monet auctor in fine, ad hoc ut faciliùs addiſcatur hæc *Ars magna*, debere addiſci prædictam *Artem brevem*, quæ eſt imago *Artis* huius *generalis*, ut ipſe ait. Hiſpanicè exſtat: *Arte general de Raymundo Lullo para todas ciencias.* Matriti MDXLVIII. in 8.°

88. IV. *Ars demonſtrativa veritatis.* Pariſiis ſcripta anno MCCCIX. Incipit: *Quoniam hæc ars demonſtrativa.*

V.

V. *Ars* altera *demonſtrativa veritatis.* Incipit: *Finalis quidam.*

VI. *Compendium artis demonſtrativæ.* Incipit: *Quoniam omnis.*

VII. *Lectura ſuper artem demonſtrativam*, ſive *liber Chaos.* Incipit: *Quoniam Deus multum eſt accolibilis.* Alius habetur liber huic ſimilis cuius titulus eſt: *Chaos magnum* Lulliſta aliquis ſcripſit: *Introductorium ad artem demonſtrativam.* Quod incipit: *Introductoria artis demonſtrativæ* &c. in quo citatur Lullus.

89. VIII. *Liber correlativorum innatorum*, ſcriptus Pariſiis MCCCIX. Valentiæque editus curâ Alphonſi Proaza apud Gregorium Coſtilla MDXII. Incipit: *Quoniam ignoratis.*

IX. *Ars inventiva veritatis.* Incipit: *Ars præſens ab arte demonſtrativa deſcendit.* Nuncupata hæc magno illi viro ac Toletano præſuli D. Franciſco Ximenio prodiit Valentiæ MDXV. cum privilegiis regiis pro Lulliana doctrina.

X. *Tabula generalis ad omnes ſcientias applicabilis.* Incepta in portu Tuniſi xv. Septembris MCCXCII. & finita in civitate Neapoli MCCXCIII. in octava Epiphaniæ. Incipit: *Ratio quare iſta tabula.*

XI. *Ars expoſitiva*, *ſeu lectura ſuper artem inventivam*, *& tabulam generalem.* Incipit: *Ars iſta modum ſequitur & doctrinam artis inventivæ.* Prædicti tres ultimi libri Valentiæ prodierunt anno MDXV. correcti ab Alphonſo Proaza, & Franciſco Cardinali Ximenio dicati, ex officina Didaci Gumiel, Valentiæ.

XII. *Ars compendioſa inveniendi veritatem.* Incipit: *A. Ponimus.*

XIII. *Ars* alia *compendioſa.* Incipit: *Hæc ars compendioſa.*

XIV. *Ars inquirendi particularia in univerſalibus.* Incipit: *Cùm apud nos.*

90. XV. *Liber propoſitionum ſecundum artem demonſtrativam compilatus.* Incipit: *Ab arte demonſtrativa.*

XVI. *Liber De aſcenſu & deſcenſu intellectûs.* Incipit: *Quoniam ſunt aliqui homines.* Scriptus in Monte-Peſſulano anno MCCCIV. Valentiæ editus Alphonſi Proazæ curâ per Gregorium à Coſtilla MDXIX.

XVII. *Ars penultima.* Incipit: *Quoniam ſcimus iſtam.*

XVIII. *Ars ſcientiæ generalis.* Incipit: *Ars ſive ſcientia.*

XIX. *Lectura* alia *ſuper artem inventivam veritatis.* Incipit: *Circa quod.*

XX. *De conditionibus artis inventivæ.* Incipit: *Quoniam Deus.*

XXI. *Liber De declaratione ſcientiæ inventivæ.* Incipit: *Primò ad inveniendum.*

XXII. *Practica brevis ſuper artem brevem*, *ſive ſuper tabulam generalem.* Incipit: *Eſt autem hæc.*

XXIII. *Liber De experientia realitatis artis.* Incipit: *Quoniam experimentum.*

XXIV. *Liber De miſtione principiorum.*

91. XXV. *Liber De formatione tabularum.*

XXVI. *Lectura ſuper tabulam generalem.* Incipit: *Cum theorica.*

XXVII. *Practica brevis ſuper eandem.* Incipit: *Alphabetum.*

XXVIII. *Lectura ſuper tertiam figuram tabulæ generalis.* Incipit: *Dividitur hæc lectura.*

XXIX. *Liber facilis ſcientiæ.* Incipit: *Manifeſtum eſt.*

XXX. *De quæſtionibus ſuper eo motis.* Incipit: *Quoniam liber facilis ſcientiæ.*

XXXI. *Liber de ſignificatione.* Incipit: *Significatio eſt ens.*

XXXII. *Liber magnus demonſtrationis, ſeu brancha artis inventivæ veritatis.* Incipit: *Quoniam humanus intellectus.*

XXXIII. *Liber De lumine.* Incipit: *Quoniam intellectus eſt valdè.* Ms. exſtat in Eccleſia Hiſpalenſi in 4.°

XXXIV. *Liber De inquiſitione veri & boni in omni materia.* Incipit: *Scientia veri & boni.*

92. XXXV. *Liber de punctis tranſcendentibus.*

XXXVI. *Ars intellectûs.* Incipit: *Quidam homo.*

XXXVII. *De modo naturali intelligendi in omni ſcientia.*

XXXVIII. *De inventione intellectûs.*

XXXIX. *De refugio intellectûs.*

XL. *Ars voluntatis.* Incipit: *Cùm Deus.*

XLI. *Ars amativa boni.* Incipit: *Ad recognoſcendum.*

XLII. *Ars* alia *amativa.* Incipit: *Ad cognoſcendum.*

XLIII. *Ars* alia *amativa.* Incipit: *Deus benedictus.*

XLIV. *Ars memorativa.* Incipit: *Per quandam ſilvam.*

XLV. *De quæſtionibus ſuper ea motis.*

XLVI. *Ars* alia *memorativa.* Incipit: *Hic eſt neceſſarium.*

93. XLVII. *De principio, medio, & fine.*

XLVIII. *De differentia, concordantia, & contrarietate.* Incipit: *Senſuale eſt.*

XLIX. *De æqualitate, maioritate, & minoritate.*

L. *De fine & maioritate.* Incipit: *Quoniam quicquid.*

LI. *Ars conſilii.* Incipit: *Cùm ſit hoc quod conſilium.*

LII.

LII. *Liber* alius *de conſilio.* Incipit: *Quidam homo.*

LIII. *Liber De excuſatione Raymundi.* Incipit : *Dominus Deus humilis.*

LIV. *Liber ad intelligendum doctores antiquos.*

94. LV. *Ars infuſa.*

LVI. *Art de fer y ſoltar queſtions.* Vernaculâ linguâ : quod ſonat, *Ars faciendi & ſolvendi quæſtiones.*

LVII. *Fundamentum artis generalis.*

LVIII. *Supplicatio Raymundi ad Pariſienſes.*

LIX. *Liber ad memoriam confirmandam*, ſcriptus Piſis in conventu S. Dominici. Incipit: *Ratio quare.*

LX. *Liber de potentia , obiecto , & actu* Incipit : *Cùm plures homines.*

LXI. *Ars generalis rhythmica*, ſcripta Maioricæ menſe Martio MCCC. vernaculâ linguâ. Incipit : *Deus Gloriòs per* &c.

95. Edita exſtant ſimul *Raymundi Lullii opera ea, quæ ad inventam ab ipſo Artem univerſalem ſcientiarum artiumque omnium brevi compendio, ſummaque memoria apprehendendarum, locupletiſſimaque vel oratione ex tempore pertractandarum pertinet; ut & in eandem quorumdam interpretum ſcripti commentarii.* Argentinæ ſumtibus Lazari Queztneri anno MDCXVII. in 8.° prodierunt.

LIBRI GRAMMATICÆ ET RHETORICÆ.

96. LXII. *Ars grammaticæ ſpeculativæ completiſſima.*

LXIII. *Ars grammaticæ brevis.*

LXIV. *Ars rhetoricæ.* Incipit : *Cùm verbum.* Has novit Wadingus. Nos verò adiungimus

LXV. *Rhetoricen* Lulli , quam edidit Remigius Rufus Candidus Aquitanus precibus Bernardi Lavinhetæ Raymundi ſtudioſiſſimi , ut mox dicemus ; mireque commendavit in præmiſſa epiſtola. Exſtat in editione Argentoratenſi quam diximus Zetzneri [h]. Incipit : *Ex tenebris lux ipſa emergit ;* nuncupaturque in titulo liber *Alchimia verborum* , ab aliquo forſan ſciolo. Lulli rhetoricam Pariſiis editam anno MDCXXXVIII. in 4.° ſicuti & *in Rhetoricam iſagogen* eiuſdem prodiiſſe ex Aſcenſiana Pariſienſi anno MDXV. in 4.° alicubi legimus.

[h] Pag. 179.

LIBRI LOGICALES.

97. LXVI. *Liber qui vocatur* Logica de Grozell , verſu vulgari. Incipit : *Deus per ſer à nos honrament.*

LXVII. *Logica parva.* Incipit : *Logica eſt ars & ſcientia.* Edita primùm Compluti ab Arnaldo Guilielmo Brocar MDXVIII. illuſtrata deinde commentariis Antonii Belvêr Maioricæ à Gabriele Guaſp MDLXXXIV.

LXVIII. *Logica nova* , abſoluta Genevæ MCCCIII. & Valentiæ edita à Gregorio Coſtilla , curante Alphonſo Proaza MDXIX. Incipit : *Conſiderantes veterem & antiquam logicam.* Præter has vidimus

98. LXIX. *Dialecticam ſeu logicam novam* , quam à ſuperiore diſtinguimus; quòd hæc incipiat : *Logica eſt ars qua verum* &c. quam in editione Argentoratenſi toties laudata exſtantem Bernardus Lavinheta emendâſſe , reſtitutis iis quæ olim fuerant ſublata , dicitur.

LXX. *Liber de novo modo demonſtrandi.* Incipit : *Quare dicitur.*

LXXI. *Liber de fallaciis.* Incipit : *Per iſtas fallacias poſſunt convenire theologi.*

LXXII. *Logica* alia *de quinque arboribus.*

LXXIII. *Liber de ſubiecto & prædicato.*

99. LXXIV. *Liber de converſione ſubiecti , & prædicati per medium.* Incipit: *Quoniam opiniones.* Ita eſt in editione quam laudavimus Zetzneri [i]; non, *Quoniam apponentes* , ut apud Wadingum.

[i] Pag. 166.

LXXV. *Liber de ſyllogiſmis.* Idem fortè cum eo qui ſequitur,

LXXVI. *Liber de modo naturali & ſyllogiſtico , quo concluditur neceſſariò & naturaliter prædicatum eſſe in ſubiecto.* Incipit: *Quoniam omnes quà ſumus.*

LXXVII. *Liber de affirmatione & negatione & cauſis earum.* Incipit : *Quoniam omnia ſunt.*

LXXVIII. *Liber de quinque prædicabilibus & decem prædicamentis.* Incipit: *Quoniam quinque prædicabilia.*

LXXIX. *Liber de novis fallaciis.* Incipit : *Quoniam intellectus humanus.*

LXXX. *Liber , qui dicitur Fallacia Raymundi.* Incipit : *Quædam affirmatio.*

LIBRI PHILOSOPHICI.

100. LXXXI. *Liber lamentationis duodecim principiorum philoſophiæ contra Averroiſtas.* Scriptus Pariſiis menſe Februario anno MCCCX. dedicatuſque Philippo Francorum Regi. Incipit : *Principum illuſtriſſimo.* In editione Argentoratenſi Zetzneri [k] ſic inſcribitur : *Duodecim principia philoſophiæ , quæ & lamentatio ſeu expoſtulatio philoſophiæ contra Averroiſtas & Phyſica eiuſdem Raymundi dici poſſunt.* Ms. eſt in bibliotheca Patavina quæ fuit

[k] Pag. 112.

fuit Nicolai Treviſani, Thomaſino teſte [l].

LXXXII. *Liber de principiis philoſophiæ.* Scriptus Maioricæ MCCC. Incipit: *Cùm philoſophia ſit effectus primæ cauſæ.*

LXXXIII. *Liber de ponderoſitate & levitate elementorum.* Incipit: *Ad requiſitionem medicorum.*

101. LXXXIV. *Liber de anima rationali*, abſolutus Romæ MCCXCIV. atque editus Compluti per Guilielmum Brocar anno MDXIX. Incipit: *Quoniam anima rationalis.* Tractatus Raymundi *De anima* eſt MS. Venetiis, apud magnam domum Minorum Conventualium. Thomaſinus in *Bibliothecæ Venetæ* pag. 109.

LXXXV. *Liber de reprobatione errorum Averrois.* Incipit: *Cùm Chriſtianos fideles.*

LXXXVI. *Liber contra ponentes æternitatem mundi.*

102. LXXXVII. *Liber de quæſtionibus ſuper librum de anima rationali motis.* Incipit: *Utrum anima.*

LXXXVIII. *Liber de actibus potentiarum animæ æqualibus.* Incipit: *Utrum beatitudo.*

LXXXIX. *Liber de anima vegetativa & ſenſitiva.*

XC. *Phyſica nova.* Incipit: *Cùm aggredi.*

XCI. *De natura.*

XCII. *Ars philoſophiæ.* Incipit: *Cùm natura ſit.*

XCIII. *De conſequentiis philoſophiæ.* Incipit: *Cùm philoſophia.*

XCIV. *Liber de generatione & corruptione.*

103. XCV. *Liber de graduatione elementorum.*

XCVI. *Liber ſuper figura elementari.* Incipit: *Elementa ſunt quatuor.*

XCVII. *Liber de qualitatibus, proprietatibus, & effectibus elementorum.*

XCVIII. *Liber de olfatu.* Incipit: *Ad inquirendum ſenſum.*

XCIX. *Liber de poſſibili & impoſſibili.* Incipit: *Quoniam philoſophantes.*

C. *Ars compendioſa principiorum philoſophiæ ſecundum artem demonſtrativam in duas partes diviſa.* Incipit: *Cùm intendamus artem valdè compendiosè componere.*

CI. *Liber de intenſitate & extenſitate.*

LIBRI METAPHYSICI.

104. CII. *Metaphyſica nova.* Incipit: *Quoniam quidem intellectus.*

CIII. *Liber de ente reali & rationis.* Incipit: *Quoniam intellectus.*

CIV. *De proprietatibus rerum.*

CV. *Liber de homine.* Incipit: *Cùm ſit dicens.* MS. Venetiis in magna domo Conventualium, teſte Thomaſino in *Bibliotheca Veneta* [m].

CVI. *Liber de magnitudine & parvitate hominis.* Incipit: *O bone Deus!*

LIBRI VARIARUM ARTIUM.

105. CVII. *Ars politica.*

CVIII. *Liber militiæ ſæcularis.* Incipit: *Ad ſignificandum ſeptem.*

CIX. *Liber de militia clericali*: aliàs *De clericis.* Incipit: *Liber iſte.*

CX. *Art de cavallería*: vernaculè, ut credo.

CXI. *Tractatus de aſtronomia*, abſolutus Pariſiis MCCXCVIII. Incipit: *Cùm plures ſint homines.*

CXII. *Ars aſtrologiæ.* Incipit: *Cùm plures homines.*

CXIII. *Liber de planetis.*

106. CXIV. *Geometria nova.* Incipit: *Quoniam brevis intentio.*

CXV. *Geometria magna.* Incipit: *Quoniam multum eſt.*

CXVI. *De quadrangulatura & triangulatura circuli*: aliàs appellatus *liber de circulis.* Incipit: *Ad inveſtigandum.*

CXVII. *Ars cognoſcendi Deum per gratiam.* Vernaculè. Incipit: *Deus es aquell ens.*

CXVIII. *Ars arithmetica.*

CXIX. *Ars divina.*

LIBRI MEDICINÆ.

107. CXX. *Ars de principiis & gradibus medicinæ.* Incipit: *Quoniam omnis ars habet ſua principia.*

CXXI. *Liber de regionibus infirmitatis & ſanitatis.* Scriptus in Montepeſſulano anno MCCCIII. Incipit: *Quoniam multùm eſt difficilis ſcientia.*

CXXII. *Liber de arte medicinæ compendioſa.* Incipit: *Ars iſta hac intentione compilata eſt.* Continet hunc codex Vaticanus MS. 5902. & Urbinatenſis 1083.

108. CXXIII. *Liber de pulſibus & urinis.*

CXXIV. *Liber de aquis & oleis.* Incipit: *Ego Raymundus.*

CXXV. *Liber De medicina theorica & practica.*

CXXVI. *Liber de inſtrumento intellectûs in medicina.*

LIBRI IURIS.

109. CXXVII. *Ars utriuſque iuris.* Scriptus in Montepeſſulano menſe Ianuarii MCCCVII. Clemente V. Pontifice. Incipit:

[l] Pag. 113. *Biblioth. Patavinæ.*

[m] Pag. 109.

pit : *Quoniam ſcientia eſt longa.*

CXXVIII. *Ars iuris particularis.* Incipit : *Quoniam vita hominis.*

CXXIX. *Ars principiorum iuris.* Incipit : *Præſens ars.*

CXXX. *Ars de iure.* Incipit : *Quoniam ſcientia iuris.*

LIBRI SPIRITUALES ET CONTEMPLATIONIS.

110. CXXXI. *Liber natalis pueri Ieſu.* Scriptus Pariſiis anno MCCCX. Philippoque Francorum Regi dicatus. Incipit : *Da Domine in te credentibus.* Editus fuit Pariſiis apud Guidonem Mercatorem anno MCDXCIX.

CXXXII. *Liber de decem modis contemplandi Deum.* Incipit : *Ad honorem Dei contendere volumus.*

CXXXIII. *Liber de raptu.*

CXXXIV. *Liber contemplationis , quæ ſit in Deo.* Incipit : *Summe Deus.*

111. CXXXV. *Liber Blancherna , tractans de quinque ſtatibus perſonarum , de uxoratis , religioſis , prælatis , Cardinalibus , & Pontificibus.* Tranſlatus eſt in linguam Valentinam , & demum impreſſus Valentiæ per Franciſcum Iofredum anno MDXXI. Hæc de libro iſto Wadingus. Præmittitur huic editioni , quam vidimus , epiſtola Ioannis Bonlabii Catalani ex oppido *Rocafort de Queralt* , qui forſan interpretatus ipſe librum fuit ex Latino. Vulgaris titulus hic : *Blanquerna que tracta de ſinch eſtaments de perſones , de matrimoni, de religiò ; de prelatura , de Apoſtolical ſenyoria , la qual es en lo Pare Sant , y en los Cardenals , y del ſtat de vida hermitana contemplativa , debaix los quals tots ſon contenguts : ordenat per lo illuminat dotor y martyr maeſtre Ramon Lull , traduit y corregit ara novament del primer original , y eſtampat en lengua Valenciana , ab lo libre de oracions e contemplacions del enteniment en Deu , fet per lo mateix dotor* (1).

112 CXXXVI. *Liber De orationibus & contemplationibus intellectûs.* Simul , uti diximus , typis editus Valentinâ linguâ anno MDXXII. Incipit : *En la ignorancia.*

CXXXVII. *Liber De meditationibus totius anni , aliàs de amico & amato.* Incipit : *Interrogavit amicus ſuum amatum.* Pariſiis editus MDV. Prodiit etiam Rhotomagi cum annotationibus Martialis Cenomanenſis tertii ordinis S. Franciſci.

CXXXVIII. *Liber De laudibus B. Virginis Mariæ :* qui dicitur *Ars inventionum.* Pariſiis editus per Guidonem Mercatorem MCDXCIX. Incipit : *Quæſtiones , diffinitiones , laudes.* Hæc Wadingus. Sed errore editum fuit *Ars inventionum* , cùm *intentionum* ſit legendum. Editio hæc anni MCDXCIX. typis Ioannis Parvi confecta, continet etiam *Clericum* & *Phantaſticum*, de quibus poſtea. Iacobus Faber Stapulenſis editionem procuravit , & prooemium addidit , quo ſe ait multum in lectione horum operum proficere.

113. CXXXIX. *Liber appellatus Clericus , ſive pro clericis.* Scriptus anno MCCCXI. ſeu veriùs MCCCVIII. ſimul cum præcedenti editus. Quibus adiungimus, illaudatum à Wadingo ,

CXL. *Phantaſticum* , ſcriptum anno MCCCXI. ut ibi dicitur.

CXLI. *Liber de confeſſione.* Scriptus Maioricæ MCCCXI.

CXLII. *Liber de orationibus.* Incipit : *Com mals homens* , vulgaris.

114. CXLIII. *Philoſophia amoris.* Scripta Pariſiis menſe Octobris MCCXCVIII. Pariſiis edita per Iacobum Fabrum Stapulenſem , & dicata Alphonſo de Aragonia Cæſarauguſtano & Valentino Archiepiſcopo MDXVI. in 4.° Incipit : *Raymundus Pariſiis exiſtens.* Hæc Wadingus. Vernaculâ Valentiæ linguâ *Philoſophiam* hanc *amoris* , ſive primitus ſcriptam ab auctore , ſive poſtea redditam non dubitamus: ex quo in examine propoſitionum Raymundi noſtri quod præceſſit diffinitivam ſententiam prædictam , teſtimonia multa proferuntur , & in examen vocantur huius linguæ ex hoc libro.

CXLIV. *Liber proverbiorum* , editus Venetiis MDVII. unà cum diſputatione eremitæ & Raymundi &c. de qua mox, & cum præcedenti *Philoſophia amoris* anno MDXVI. in 4.° ſcriptus ab auctore Romæ. Incipit : *Cùm proverbium ſit.* Wadingus. Seorſum verò Valentiæ à Ioanne Iofredo MDX. in 4.° *Proverbiorum mille* liber (idem ne an alius?) eſt MS. in bibliotheca Ambroſiana. *Proverbia & ſententias Raymundi* Venetiis edidit Ioannes Tacuinus MDVII. Eſt in bibliotheca Sapientiæ Romanæ.

115. CXLV. *Liber de centum nominibus Dei* , alias *Pſalterium.* Incipit : *Cùm Saracenis.* Habetur etiam vernaculè. *Com los Sarayns.*

CXLVI. *Orationes per regulas artis verſibus rhythmicis vulgaribus.*

CXLVII. *Horæ Deiparæ Virginis vulga-*

(1) Ad manum nobis eſt, cum hæc ſcribimus, eius operis Valentiæ editi exemplum iiſdem omnino notis conſtans.

garibus modulis decantatæ. Incipit: *A honor del maior ſenyor.*

CXLVIII. *Elegiacus Virginis planctus,* vulgaribus verſibus: *Viveva en gran gaug la Verge Maria.*

CXLIX. *Lamentatio, ſeu querimonia Raymundi.* Scripta MCCLXXXV. vulgaris linguæ. Incipit: *Deus ab noſtra virtut.*

116 CL. *Carmina Raymundi conſolatoria*, vulgaris etiam ſermonis: *Sò creat è eſſer mundat.*

CLI. *Mille proverbia vulgaria.* Fortè ille qui eſt in Ambroſiana liber.

CLII. *Verſus vulgares ad Regem Balearium.*

CLIII. *Tractatus* vulgaris metricus *ſeptem Fidei articulos demonſtrans.*

CLIV. *Liber continens confeſſionem.* Scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit: *Cùm peccatum ſit magna tranſgreſſio.*

117. CLV. *Primum volumen contemplationum*, continens primum & ſecundum librum, & iſti continent viginti duas diſtinctiones. Incipit: *Ieſus Chriſt ſenyor noſtre.* Wadingus. Liber hic *Contemplationum*, ſeu volumen primum duos libros continens, editus fuit Pariſiis Latinè curâ Iacobi Fabri Stapulenſis, unà cum *Blancherna anachoretæ de amico & amato,* apud Ioannem Parvum MDV. in folio, emtum à ſe, ait Faber, obolo uno hunc librum ab egeno quodam; tantique eſſe, ut lecto eo quidam ſtatim propoſitum fecerit amplexandi religioſum quendam ordinem, ſeque ipſum idem facturum ſubiungit, nî valetudo eſſet impedimento.

CLVI. *Secundum volumen* continens librum tertium, incipiens à diſtinctione 23. uſque ad 32. incluſivè, ſcriptum per Ægidium de Bret Brabantinum die XXVIII. Ianuarii anno MCDLXVII. Incipit:

Deus glorios & virtuos
A vos ſenyor ſia donat.

CLVII. *Tertium volumen* continens quartum librum à diſtinctione 33. uſque ad 40. incluſive. Eſt *De oratione.* Incipit:

A Deus gran maravellos,
A vos ſenyor ſia feta reverencia.

CLVIII. *Quartum volumen*, & liber quintus *Contemplationum.*

118. CLIX. *De centum ſignis Dei.* Incipit: *Quoniam beatitudo hominum.*

CLX. *De centum dignitatibus Dei.* Incipit: *Quidam homo.*

CLXI. *Liber De expoſitione orationis Dominicæ.* Incipit: *Cùm oratio, quam Dominicam.*

CLXII. *Liber alius de eodem.*

CLXIII. *Liber De Ave Maria.*

CLXIV. *Liber dictus* parvum contemplatorium, *ſecundum artem inventivam & tabulam generalem factus.*

CLXV. *Liber De præceptis legis, articulis Fidei, & ſacramentis, per modum contemplationis.* Incipit: *Omnipotens Deus.*

119. CLXVI. *Liber De virtutibus & peccatis.* Maioricæ anno MCCCXII. Incipit: *Cùm ſit multum mirandum.*

CLXVII. *Liber De compendioſa contemplatione*, cuius quodlibet caput incipit: *Die ac nocte*; opus autem totum: *Cùm ſit creatus homo.*

CLXVIII. *Liber orationum* factus pro Regina Aragoniæ. Incipit: *Cùm multi homines.*

CLXIX. *Liber De orationibus per decem regulas.*

CLXX. *Liber De viis paradiſi & viis inferni.*

CLXXI. *Liber De orationibus & contemplationibus.* Incipit: *In ignorantiam.*

CLXXII. *Liber dictus* Opus bonum. Incipit: *Cùm multi homines.*

120. CLXXIII. *Liber De conſcientia.*

CLXXIV. *Liber De gaudiis Virginis:* aliter *De Benedicta tu.* Incipit: *Inter alia verba.*

CLXXV. *Liber De ſeptem horis officii Virginis Mariæ.* Incipit: *Ad honorem.*

CLXXVI. *Liber alius eiuſdem argumenti.*

CLXXVII. *Planctus doloroſus Dominæ noſtræ ſuper Paſſionem filii ſui.* Incipit: *Virgo Maria.*

CLXXVIII. *Ars philoſophiæ deſideratæ, ad ſuum filium.* Incipit: *Solus eram in quodam.*

CLXXIX. *Ars confitendi.* Incipit: *Cùm ſit neceſſarium.*

121. CLXXX. *Liber De doctrina puerili.* Incipit: *Deus vult.*

CLXXXI. *Doctrina alia puerilis parva.* Incipit: *Quoniam infideles.*

CLXXXII. *Liber De prima & ſecunda intentionibus*, ad filium. Incipit: *Cùm deſiderans & iacens.*

CLXXXIII. *Blancherna magnus.* Incipit: *Ad ſignificationem quinque plagarum.*

CLXXXIV. *Liber De placida viſione.*

CLXXXV. *Liber De conſolatione eremitica.*

CLXXXVI. *Ars ut ad Deum cognoſcendum & diligendum maiorem virtutem habere poſſimus.* Incipit: *Cùm intendemus.*

CLXXXVII. *Liber ducentorum carminum:* vulgaris linguæ.

122. CLXXXVIII. *Liber de vita divina.*

CLXXXIX. *Liber de diffinitionibus Dei.*

CXC. *Primêr libre, el deſconſuelo de Ramon.* Vernaculus.

CXCI. *Liber hymnorum.*

CXCII. *Liber ſex mille proverbiorum in omni materia.*

Quæ omnes de contemplatione & piis aliis argumentis libri (ait Wadingus [n]) *devotionem ſpirant, Fideique dilatandæ præſeferunt ardorem.*

[n] Tom. 3. ad ann. MCCCXV. num. 17.

LIBRI PRÆDICABILES.

123. CXCIII. *Ars prædicabilis.* Scripta Maioricæ MCCCXII. Incipit: *Cùm hæc ſit maior ars prædicationis.*

CXCIV. *Liber ſuper quatuor ſenſus S. Scripturæ.*

CXCV. *Ars prædicandi maior.* Incipit: *Cùm prædicatio.*

CXCVI. *Ars prædicandi minor.* Incipit: *Cùm ars maior.*

CXCVII. *Liber quinquaginta duorum Sermonum contra omnes incredulos.*

CXCVIII. *Commentaria in primordiale Evangelium Ioannis, ſeu in cap. 1. Evangelii Ioannis*: In principio erat Verbum. Editus fuit Ambiani in ædibus Franciſci de Halenvim eiuſdem urbis Epiſcopi anno MDXI. Incipit: *Hæc propoſitio varias intelligentias habet.*

LIBRI QUODLIBETALES, SEU VARIARUM RERUM.

124. CXCIX. *Liber primæ & ſecundæ intentionis.* Qui agit de virtutibus & vitiis, ac variis hominum ſtatibus, vernaculè. *Aqueſt libre qui primerament.* Alius, ut videtur, à ſuperiùs laudato, *ad filium.*

CC. *Liber De miraculis cæli & mundi:* vernaculè. Incipit: *En triſtitia è en llanguiment.*

CCI. *Arbor ſcientiæ.* Prodiit Lugduni operâ Gilberti de Villiers MDXV. Incipit: *In deſolatione & fletibus.*

CCII. *Liber quæſtionum quodlibetalium ſuper artem inventivam veritatis.* Incipit: *Quæſtiones.*

125. CCIII. *Liber de fine.* Incipit: *Cùm mundus in malo.* Hunc laudat librum auctor ipſe in *diſputatione inter Raymundum & Homerium* (de qua poſtea) his verbis: *Ex his tribus ordinamentis fortaſſe mundus redire poſſet in bonum ſtatum, ut largiùs locuti ſumus in libro* De fine, *& quem præſentavimus Regi Aragoniæ*, (Iacobo II.) *& ipſe ſtatim miſit illum ad dominum Papam* (Clementem V. ut exiſtimo), *qui nunc ipſum habet, quando in Monte-peſſulano me præſente obtulit totum ſuum regnum, ſuam perſonam, ſuam militiam, & theſaurum ad pugnandum contra Saracenos omni tempore quo placeret domino Papæ & dominis Cardinalibus. Sum ego de hoc certiſſimus, quia tunc temporis præſens eram.* Convenerunt quidem in Montepeſſulano Clemens V. recèns electus anno MCCCV. & Iacobus Aragonum Rex, ut Surita refert lib. 5. cap. 68.

126. Propoſuiſſe ait ſe in hoc libro ad ſuſtentandam adverſus Saracenorum impreſſionem & immenſam potentiam, Chriſtianam Eccleſiam, tria remedia: quæ quidem omni tempore non inutilia videri poterunt. Primum: ut curaret ſummus Pontifex quatuor aut quinque fundari monaſteria religioſorum, in quibus alerentur ac in linguis infidelium, theologiaque inſtruerentur ii, qui ex inſtituto ad annuntiandum toto orbe Evangelium tempore opportuno mittendi eſſent. Alterum: ut ex militaribus ordinibus Templi, Hoſpitalis, Alemanorum (ſcilicet Theutonicorum) Uclenſium (Hiſpanum nôſti ordinem S. Iacobi cuius caput *Ucleſii* domus), Calatravæ, atque Sepulcri, novus fieret ordo, novæ etiam appellationis, iſque in confiniis ditionis Maurorum conſtitueretur, ut adverſus eos bellum gereret: ducto initio à Granatenſi, *in qua* (ait) *magnus theſaurus Saracenorum eſt, & fundamentum lapideum, & quia prope eſt*; eoque regnò expugnato tranſitum in Africam facerent, qua ex parte, & non aliunde, ad Hieroſolymitanam expeditionem pergi debere exiſtimabat.

127. Tertium: *quòd dominus Papa, & domini Cardinales* (audis eius verba) *decimam totius Eccleſiæ, quam dant Regibus Chriſtianis, conſignarent ad iſtam ſanctam expeditionem & paſſagium* &c. *quia decima ideo à laborantibus data eſt ut Eccleſia per ipſam honoretur, & augeatur Fides catholica; non autem ut Reges ipſam deducant in alios uſus forſitan non bonos.* Hæc ille. Planè decimæ Iacobo Aragoniæ Regi conceſſæ à Bonifacio VIII. per triennium circa annum MCCCIII. meminit Surita lib. 5. cap. 60. Iſta omnia non inutilia exiſtimavimus hìc annotari, ut poſteritas diſcat ſenis Raymundi hac arte quandoque ſapere.

128. CCIV. *Conſilium Raymundi.* Linguâ Balearicâ. Incipit: *Un conſill vull comenſar.*

CCV. *Liber de acquiſitione terræ ſanctæ.* Incipit: *Ad acquirendum.*

CCVI. *Liber De Anti-Chriſto.* Incipit: *Omnipotens Deus.*

CCVII. *Liber De mirabilibus orbis*, dictus *Felix.* Incipit: *In triſtitia & languore.* Et valdè commendatur. Wadingus. Hic idem

idem eſt quidem cum vernaculæ linguæ alio iam laudato *De mirabilibus cæli & mundi* num. 199. ſimile id enim principium oſtendit utrobique notatum.

129. CCVIII. *Liber de civitate mundi.* Meſſanæ ſcriptus anno MCCCXIV. uno ante obitum. Incipit : *Civitas eſt locus.*

CCIX. *Liber variarum quæſtionum.*

CCX. *Liber De gradu ſuperlativo.*

CCXI. *Liber de virtute veniali & mortali* ad Regem Sancium, ſcriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit : *Quoniam plerique homines.*

LIBRI VARIARUM DISPUTATIONUM, SEU CONTROVERSIARUM.

130. CCXII. *Liber De gentili, & tribus ſapientibus.* Scriptus in Montepeſſulano MCCCVII. Incipit : *Deus excellentiſſime, cuius imperium.*

CCXIII. *Tractatus De articulis Fidei.* Scriptus Romæ lingua vulgari MCCXCVI. & tranſlatus in Latinum Maioricæ MCCC. Incipit : *Cùm aliqui dicant.* MS. exſtat inter libros Urbini Ducis in Vaticana bibliotheca codice 956.

CCXIV. *De Deo ignoto, & de mundo ignoto.* Pariſiis menſe Martio MCCCX. Incipit : *Ad oſtendendum per quem Deus.*

CCXV. *Liber De efficiente & effectu.* Pariſiis menſe Martio MCCCXII. Incipit: *Pariſiis Raymundus & Averroiſta diſputabant.*

131. CCXVI *Diſputatio Raymundi & Averroiſtæ de quinque quæſtionibus.* Incipit : *Pariſiis fuit magna controverſia inter.*

CCXVII. *Liber contradictionis inter Raymundum & Averroiſtam, de centum ſyllogiſmis circa myſterium Trinitatis.* Pariſiis ſcriptus menſe Februarii MCCCX. Incipit : *Accidit quòd Raymundiſta.*

CCXVIII. *Liber alius de eodem argumento.* In Montepeſſulano menſe Martio MCCCIV. Incipit : *Antequam Raymundus, ſive Raymundiſta.*

CCXIX. *Liber De forma Dei*, quem aliàs vocat *parvam artem pro cognoſcendo Deum.* Scriptus menſe Iulii MCCCXI. Incipit : *Quoniam Deus eſt ens.*

132. CCXX. *Liber utrum fidelis poſſit ſolvere & deſtruere omnes obiectiones, quas infideles poſſunt facere contra ſanctam Fidem catholicam.* Pariſiis menſe Auguſti MCCCXI. Incipit : *Accidit quoque circa Pariſios.*

CCXXI. *Liber diſputationis intellectûs & Fidei.* In Montepeſſulano menſe Octobri anno MCCCIII. Incipit : *Theologorum ſtuaia.*

CCXXII. *Liber appellatus Apoſtrophe, in quo probantur articuli Fidei.* Scriptus Romæ in vigilia S. Ioannis Baptiſtæ MCCXCVI. Incipit : *Ad probationem articulorum Fidei.* Prodiit in variis locis.

133. CCXXIII. *Liber de demonſtratione per æquiparantiam.* In Montepeſſulano menſe Martio MCCCIV. Incipit: *Quoniam quicquid demonſtratum fuit ab antiquis.* Editus fuit curâ Alphonſi de Proaza Valentiæ apud Ioan. Gofredum MDX. cum diſputatione, de qua mox, Raymundi & Homerii, & aliis.

CCXXIV. *Liber De convenientia quam habent Fides & intellectus in obiecto.* Scriptus ibidem, ſive anno MCCCIV. ſive MCCCVIII. ſive tandem MCCCX. variant enim exemplaria. Incipit : *Dividitur iſte liber.*

134. CCXXV. *Liber de iis quæ homo de Deo debet credere.* Scriptus in Armenia in urbe *Alleas*, menſe Ianuario MCCCI. Incipit : *Com mals Chriſtians.* Vernaculæ igitur linguæ eſt.

CCXXVI. *Liber de ſubſtantia & accidente, in quo probatur Trinitas.* Scriptus in civitate Meſſanæ menſe Octobri MCCCXIII. Incipit : *Quoniam per plures modos.* Prodiit Valentiæ Alphonſi Proazæ curâ per Ioannem Gofredum MDXX.

CCXXVII. *Liber De Trinitate in unitate, ſive de eſſentia Dei.* Scriptus anno MCD. Incipit : *Quoniam infideles derident Chriſtianos.*

135. CCXXVIII. *Diſputatio Raymundi Lulli & Homerii Saraceni, primò habita inter eos in urbe Bugiæ, ſermone Arabico, poſtea tranſlata in Latinum ab eodem Lullo Piſis in monaſterio S. Dominici anno* MCCCVIII. Incipit : *Quidam homo Chriſtianus, cui nomen erat Raymundus.* Edidit hanc Valentiæ per Ioannem Gofredum Alphonſus Proaza, Bartholomæo Gentili nobili Genuenſi nuncupatam, anno MDX. unà cum aliis, ſcilicet *De demonſtratione per æquiparantiam*, & proximè ſequenti hanc diſputationem alia *Quinque ſapientum.* Continet diſputatio hæc inter Raymundum Chriſtianum & Homerium Saracenum ex condicto Bugiæ habita rationes omnes, quibus Saraceni errores ſuos, Chriſtianique his disiectis legem ſuam tuentur: quam quidem Arabicè ab utroque conſcriptam (in ea quippe lingua, ut ipſe ait, doctiſſimus erat) Raymundus ab Africa exſilio miſſus cum omnibus bonis ſuis & libris, *qui ſibi* (ait) *cariores erant*, iuxta Piſanum portum naufragio amiſit. Sed poſt aliquot dies memoriâ excuſsâ Latino ſermone deperditum opus reſtauravit Papæ-

pæque & Cardinalium collegio dicavit, inde ut diſcerent quibus argumentis peſtiferam Mahometi legem ſequaces eius propugnarent.

136. CCXXIX. *Diſputatio quinque hominum ſapientum.* Abſoluta in civitate Neapoli MCCXCIV. ſimulque cum ſuperiore diſputatione edita Valentiæ MDX. ſcilicet primi Latini, ſecundi Græci, tertii Neſtoriani, quarti Iacobitæ, quinti Saraceni. MS. exſtat in bibliotheca Veneta S. Antonii °.

° Teſte Thomaſino in *Biblioth. Veneta* pag. 11.

CCXXX. *Liber de exiſtentia & agentia Dei*, *contra Averroem.* Incipit : *Quoniam cognoſcere & amare.* Pariſiis ſcriptus MCCCXI.

CCXXXI. *Declaratio Raymundi Lulli per modum dialogi edita contra* CCXVIII. *opiniones erroneas aliquorum philoſophorum, & damnatas ab Epiſcopo Pariſienſi : quam ipſe auctor præſentavit eidem Epiſcopo Pariſienſi, & Cancellario ac Rectori Univerſitatis.* Incipit : *In quadam ſylva.*

137. CCXXXII. *De ſignificatione Fidei & intellectûs.*

CCXXXIII. *Ars theologiæ & philoſophiæ myſticæ contra Averroem.* Incipit : *Cùm ad ſanctam Fidem.*

CCXXXIV. *Liber de Spiritu ſancto contra Græcos.*

CCXXXV. *Quòd in Deo non ſint plures quam tres perſonæ.* Incipit : *Ad probandam.*

CCXXXVI. *De non multitudine eſſe divini.* Incipit : *Præſuppono.*

CCXXXVII. *Quid habeat homo credere.* Incipit : *Cùm ſint plures Chriſtiani.*

138. CCXXXVIII. *De ente ſimpliciter per ſe, contra errores Averrois.* Incipit: *Quoniam Deus eſt.*

CCXXXIX. *De perverſione entis removenda.* Incipit : *Facta hypoteſi.*

CCXL. *De minori loco ad maiorem ad probandam Trinitatem & Incarnationem.* Incipit : *Quoniam aliqui Chriſtiani.*

CCXLI. *De concordantia & contrarietate.* Incipit : *Ad idem probandum.*

CCXLII. *De probatione unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis, Creationis, & Reſurrectionis.* Incipit : *Cùm aliqui dicant.*

CCXLIII. *De quæſtione quadam valdè alta & profunda.* Incipit : *Accidit quòd circa Pariſios.*

139. CCXLIV. *Diſputatio trium ſapientum.* Aliàs, *De gentili.* Fortè, ait Wadingus, erit alius liber à primo huius claſſis ſeu ordinis (nempe ſub num. CCXII.) quia ponitur aliud principium : *Cùm longo tempore.*

CCXLV. *Liber De reprobatione errorum Averrois.* Incipit : *Cùm Chriſtianos fideles.*

CCXLVI. *Liber de meliore lege.*

CCXLVII. *Liber contra Iudæos.*

CCXLVIII. *Liber de Reformatione Hebraica.*

CCXLIX. *Liber de participatione Chriſtianorum & Saracenorum.* Incipit : *Raymundus veniens.*

140. CCL. *De adventu Meſſiæ contra Iudæos.* Incipit : *Duo viri.*

CCLI. *Liber De vera credentia, & falſa.* Incipit : *Perveniens ad tempus.*

CCLII. *Liber de probatione articulorum Fidei.* Incipit : *Quoniam infideles.*

CCLIII. *Diſputatio Petri clerici, & Raymundi phantaſtici.* Incipit : *Accidit duos homines.* Idem forſan opus cum ſuprà laudatis num. CXXXIX. & CXL.

CCLIV. *Liber dictus* Dominus, *quæ pars fuit* (uti quidam aſſerunt) *Diſputationis Raymundi & Scoti*, qui æquales vixerunt Pariſiis.

CCLV. *Liber De probatione Fidei catholicæ.*

CCLVI. *Tractatus De modo convertendi infideles.*

CCLVII. *De duobus actibus finalibus.* Incipit : *Duodecim ſyllogiſmos.*

LIBRI THEOLOGICI.

141. CCLVIII. *Liber quæſtionum ſuper quatuor libros Sententiarum.* Scriptus Pariſiis MCCXCVIII. infra octavam Aſcenſionis. Prodiit Lugduni MCDXCI. & Panormi per Ioannem Tacuinum MDVII. item cum Thomæ Atrebatenſis in eoſdem libros quæſtionibus Venetiis MDVII. in 4.° Incipit : *Raymundus Pariſiis ſtudens.* MS. exſtare hunc commentarium in collegio Complutenſi ſancti Ildephonſi docet Petrus Alva in *Militia Conceptionis*, verbo *Raymundus Lullus.* Lucas quidem Wadingus, qui hoc vidit, de eo ſic olim cenſuit: *Opus theologicum in libros quatuor Sententiarum eò maiorem ingerit admirationem, quò copioſiùs miris & inuſitatis modis loquendi omnia Fidei comprehendit arcana; de ſingulis theologiæ controverſiis plures inſtituit quæſtiones.* Codex quidem Urbinatenſis 1085. inter libros Vaticanos forſan id opus continet ſub hac inſcriptione: *Ars generalis, ſive quæſtiones ſuper Sententias.* Planè *Diſputatio Eremitæ & Raymundi ſuper aliquibus dubiis Sententiarum Petri Lombardi.* Compilatus ſcilicet, ut in fine legitur, tractatus Pariſiis MCCXCIX. prodiit unà cum *Proverbiorum* opere, de quo iam dictum fuit, Venetiis anno MDVII.

MDVII. in 4.° Quæ editio exſtat in Eccleſia Hiſpalenſi.

142. CCLIX. *Quæſtiones Magiſtri Thomæ Atrebatenſis ſolutæ ſecundum artem.* Scriptæ Pariſiis MCCXCIX. Incipit : *In Chriſto Domino.* Meminit in hoc opere libri *De geometria*, & alterius *De principiis theologiæ*, quibus ſe diſtineri per eos dies prodit.

CCLX. *Liber De Deo*, vernaculus. *Com lo principal ſi.*

CCLXI. *Liber de ente ſimpliciter abſoluto.* Scriptus Viennæ tempore Concilii Viennenſis anno MCCCXII. Incipit : *Ens ſimpliciter abſolutum.*

CCLXII. *Liber De eſſe. Dei.* Maioricæ MCCC. Incipit : *Eſſe Dei vocamus.*

CCLXIII. *Liber de principiis theologiæ*, iam laudatus CCLIX. Incipit : *Theologia eſt ſcientia.*

CCLXIV. *Liber De conſequentiis theologiæ.*

CCLXV. *De inveſtigatione divinarum dignitatum.* Incipit : *Quidam homo.*

CCLXVI. *Liber De Trinitate.*

CCLXVII. *Liber De Trinitate triniſſima.* Incipit : *Quoniam ſecundum.*

CCLXVIII. *De inventione Trinitatis.*

CCLXIX. *De unitate & pluralitate Dei*, ad Regem Franciæ. Incipit : *Ad venandum.*

143. CCLXX. *De inveſtigatione veſtigiorum productionis divinarum perſonarum.* Incipit : *Inveſtigationem iſtam.*

CCLXXI. *De divinis dignitatibus.* Incipit : *Nullum maius bonum.*

CCLXXII. *De propriis & communibus rationibus divinis.* Incipit : *Ad probandum.*

CCLXXIII. *De poteſtate divinarum rationum.* Incipit : *Quoniam infideles.*

CCLXXIV. *De infinitate divinarum dignitatum.*

CCLXXV. *De actu maiori, ſcilicet actu divinarum dignitatum.* Incipit : *Actum maiorem vocamus,*

144. CCLXXVI. *De diffinitionibus Dei.* Incipit : *Diffinitiones Dei.*

CCLXXVII. *De nomine Dei.* Incipit: *Quia Deus.*

CCLXXVIII. *De unitate Dei.* Incipit: *Quoniam quicquid eſt.*

CCLXXIX. *De perſeitate Dei.* Incipit: *Volo credere.*

CCLXXX. *De natura Dei.* Incipit: *Dicitur quòd divina natura.*

CCLXXXI. *De vita Dei.* Incipit : *Legitur in ſacra pagina.*

CCLXXXII. *De Eſt Dei.* Incipit : *Appellamus eſſe Dei.*

CCLXXXIII. *De eſſe Dei.* Incipit : *Utrùm æternitas Dei.*

145. CCLXXXIV. *De eſſentia & eſſe Dei*, ſcriptus in civitate Meſſanæ menſe Decembri MCCCXIII. Incipit : *Dicitur quod in hac vita.*

CCLXXXV. *De forma Dei.* Incipit: *Quoniam Deus.*

CCLXXXVI. *De inventione Dei.* Incipit : *Omnia illa ſine quibus.*

CCLXXXVII. *De memoria Dei.* In civitate Meſſanæ menſe Martii MCCCXIV. Incipit : *Quoniam de divina memoria.*

CCLXXXVIII. *De voluntate Dei abſoluta & ordinaria.*

CCLXXXIX. *De poteſtate Dei.* Incipit : *Ad cognoſcendum.*

CCXC. *De poteſtate pura.* Incipit:*Credere.*

CCXCI. *De poteſtate Dei infinita & ordinaria.* Incipit : *Quoniam multi ſunt.*

146. CCXCII. *De divina veritate.* Incipit : *Quoniam quicquid eſt.*

CCXCIII. *De bonitate pura.*

CCXCIV. *De productione divina.*

CCXCV. *De ſcientia perfecta.* Incipit: *Ad inveſtigandum.*

CCXCVI. *De maiori agentia Dei.* Incipit : *Cùm infideles.*

CCXCVII. *De infinito eſſe.* Incipit: *Duobus modis.*

CCXCVIII. *De perfecto eſſe.* Incipit: *Quoniam infinitum.*

CCXCIX. *De ente infinito.* Incipit: *Quoniam humana.*

CCC. *De ente abſoluto.* Incipit : *Quoniam theologia.*

147. CCCI. *De obiecto infinito.* Incipit : *Quoniam multi ſunt.*

CCCII. *De inveniendo Deo.* Incipit: *Cùm Deus creâſſet.*

CCCIII. *Liber De Deo.* Incipit : *Appellamus autem ens.*

CCCIV. *De Deo maiori & minori.* Incipit : *Cùm Deus creaviſſet.*

CCCV. *De Deo & mundo, & convenientia eorum in Ieſu Chriſto.*

CCCVI. *Liber De Deo & Ieſu Chriſto.* Incipit : *Cùm ſit finis principalis.*

CCCVII. *De Incarnatione.* Incipit : *Quoniam Deus benedictus.*

CCCVIII. *Liber ad intelligendum Deum.* Incipit : *Ad intelligere.*

CCCIX. *Liber dictus : Propter bene intelligere, diligere, & poſſificare.* Incipit: *Multum eſt delectabile.*

148. CCCX. *Liber De prædeſtinatione & libero arbitrio.* Incipit : *Cùm prædeſtinatio.*

CCCXI. *Liber* alius *De prædeſtinatione.* Incipit : *Quoniam plures.*

CCCXII.

CCCXII. *Liber De natura angelica.* Incipit : *Quoniam angeli.*

CCCXIII. *Liber De locutione angelorum.* Incipit : *Raymundus iacens.*

CCCXIV. *Liber De hierarchiis & ordinibus angelorum.*

CCCXV. *Liber De angelis bonis & malis.*

149. CCCXVI. *Liber De conceptu virginali.* Incipit : *Contigit quòd.*

CCCXVII. *Liber* alius *De conceptu virginali.*

CCCXVIII. *Liber De creatione.* Incipit : *Multi ſunt qui credunt.*

CCCXIX. *Liber De iuſtitia Dei.* Incipit : *Iuſtitia eſt forma.*

150. CCCXX. *Liber De conceptione Virginis Mariæ.* Wadingus.

Unus ex tribus his eiuſdem argumenti libris eſt liber *De conceptione Virginis Mariæ ab omni culpa originali immuni* : qui editus fuit Hiſpali impenſis fratris Martini de Almodovar ordinis Calatravæ, apud Paulum de Colonia MCDXCI. in 4.° Quæ diſputatio eſt inter monachum quendam Dominicanum & laicos duos, quorum alter canonum peritus eſt. Hunc eundem editum fuiſſe Valentiæ anno MDXVIII. in 4.° curâ Raphaelis Gerardi Tarraconenſis, qui Comiti Olivæ Seraphino de Scintillis dicavit, refert Petrus de Alva in *Militia Conceptionis.* Hiſpanè tandem prodiit, ſimulque Latinè, Bruxellis MDCLXV. in 4.° D. Alphonſo de Cepeda interprete.

151. Hunc tamen librum non eſſe Raymundi Lulli bene coniectatur idem Petrus Alva ; cùm auctor meminerit decreti ſuper Conceptionis myſterio ab Aragonum Rege emanati ; inveteratamque vocat diverſitatem, quæ de hoc ſanctiſſimo conceptu inter Chriſti fideles eſſet : quod quidem de Raymundi tempore, quo vixit Ioannes Duns Scotus huius controverſiæ anteſignanus, quôque nondum Ioannis I. Aragoniæ Regis princeps hac ſuper controverſia decretum prodierat, intelligi poſſunt. Perperam autem Alva confingit Raymundum alium de Centillis, vel Centelles, Aragonenſem & canonicum, ut ei hunc librum adſcribat, motus diſticho iſto:

En ego Centillis ſcutum pro Virgine præſto:
Contra hoſtes præſto bella parare ſuos.

Quod quidem ad dictum Olivæ Comitem Seraphinum de Centellas, & eius gentem Scintillarum cui librum dedicat referendum omnino eſt.

152. Quare credendum magis ei puto, quum refert, in bibliotheca Eſcurialenſi hunc librum aſſervari MS. ſub nomine cuiuſdam Raymundi de Aſtruch de Cortyelles, Avinione menſe ante annum MCCCV. ſcriptum (1): qui quidem Raymundus, ut habetur in codice iſto, *Canonicus* tunc erat *Vit.* (Vicenſem credimus); *& ibi in bono dies ſuos finivit extremos, cuius anima requieſcat in pace.* Creditque Alva corrigendum pro anno prædicto annum MCCCXCV. Circa enim hunc annum Rex Aragoniæ decretum fecit pro immaculata Conceptione, ut ille ait. Fuit abſque dubio hic liber eò tranſportatus cum aliis Antonii Auguſtini Tarraconenſis præſulis ; nam in eius librorum catalogo notatus invenitur num. 155.

153. CCCXXI. *Liber de angelis.* Huc-uſque librorum Raymundo adſcriptorum catalogus Proazæ & Wadingi. Sequitur tamen apud eos appendix aliorum qui ſub eius nomine circumferuntur, chimicorum maiori ex parte.

LIBRI QUI SUB NOMINE LULLI CIRCUMFERUNTUR.

154. I. *Liber Mercuriorum.* Incipit: *Fili oportet.* Wadingus. Coloniæ editus fuit à Ioanne Birckmanno MDLXVII. in 8.° cum ſequentibus, & volum. 4. *Theatri chimici.*

II. *Liber dictus apertorium.* Incipit: *Sapientes aſſerunt.* Hic cum *Magia*, & *De ſecretis naturæ* de quibus ſtatim, editus fuit Norimbergæ MDCLVI. in 4.° per Ioannem Petreium. *Apertorium de veri lapidis compoſitione* prodiit tom. 2. *Alchimiæ Scriptorum* Grataroli, & tom. 3. *Theatri chimici* apud Zetznerum MDCXIII. in 8.°

III. *Liber dictus Repertorium.* Incipit: *Aqua noſtra philoſophica. Repertorium valdè utile ad intelligentiam Teſtamenti, Codicilli, & aliorum.* tomo 3. *Theatri chimici.*

IV. *Ars intellectiva.* Incipit : *Sunt plures nimis errantes.* In iiſdem collectionibus.

155. V. *Practica.* Incipit : *Corruptio & depuratio. Practica lapidis* exſtat volum. 3. *Theatri chimici. Praxis univerſalis magni operis* volum. 3. *Theatri* eiuſdem *chimici.*

VI. *Magia naturalis.* Incipit : *Compendium artis magicæ.* Omnes ſimul excuſi ſunt Coloniæ MDLXVII. in 8.° apud Ioannem Birckmannum.

156. VII. *De ſecretis naturæ*, *ſive* quin-

(1) Periit dubio procul hoc *Raimundi Aſtruch de Cortyelles* ſcriptum. In Bibliotheca hodierna Eſcurialenſi certe non exſtat, neque ulla huius Scriptoris memoria.

quinta eſſentia, libri duo. Wadingus. Primùm editi unà cum *Conſiliis* Matthæi de Gradi, Venetiis in folio apud Georgium Arrivebenium MDXIV. aliàs MDXVIII. in 4.° apud Sigiſmundum Grim. Item cum eiſdem & Blaſii Aſtari Conciliis ibidem apud Lucam Antonium Iuntam MDXXI. in 4.° Deinde Argentorati apud Balthaſſarem Beck MDXLI. in 8.° cum Alberti Magni libris quinque *De mineralibus & rebus metallicis*, Venetiis apud Petrum Scheffer MDXLII. in 8.° Norimbergæ MDXLVI. in 4.° Coloniæ apud Birckmannum MDLXVII. in 8.° Adiicitur epiſtola ad Regem Robertum *De accuratione lapidis philoſophorum*, teſte Lindano in *De ſcriptis medicis*. Incipit : *Iam vero ut rem.* Prologus autem Raymundi : *Liber ſecretorum naturæ*. Stilus Raymundino ſimillimus eſt.

157. VIII. *Liber de quæſtionibus mortis* (ſive meliùs *motis*) *ſuper librum De quinta eſſentia.*

IX. *Liber Teſtamenti.*

X. *Clauſula Teſtamenti.*

158. XI. *Codicillus.* Tria hæc ita ieiunè in catalogo laudantur; at nos vidimus Raymundi Lulli *Teſtamentum*, duobus libris univerſam Chimicam complectens, antea nunquam editum, Coloniæ Agrippinæ apud Ioannem Birckmannum MDLXVI. in 8.° & MDLXXIII. in 8.° ibidem. Exſtat & Ludolphi Verdemanni epiſtola procemialis, quâ ait, Teſtamentum nunquam aliàs impreſſum fuiſſe : quod quidem auctor Eduardo V. Anglorum Regi anno MCCCXXXII. dedicavit. Quæ quidem temporis ratio neque cum Raymundo, qui anno MCCCXV. in vivis eſſe deſiit, neque cum Eduardo V. qui ab anno octavo uſque ad viceſimum ſextum huius ſæculi rerum potitus fuit, congruere poteſt.

159. Incipit prologus : *Deus qui glorioſè.* Continetque *Teſtamentum* hoc tres partes, I. Theoricam, II. Practicam : quas duas iam continebat id quod in editione MDLXXIII. *Teſtamentum vetus* audit : cui appenditur *Compendium animæ transmutationis artis metallorum*, Ruperto Anglorum Regi tranſmiſſum. Incipit : *Iam ſæpè & ſæpiùs.* Exſtant volum. 4. *Theatri chimici*, in fine Practicæ, dum de modo conficiendi margaritas Regem monuiſſet, eius ſcilicet coloris cuius conchilia fuerint, vidiſſe ſe ait conchilia quædam de quibus loquitur, in Cypro, Portugallia, & *in quadam villa Angliæ quæ dicitur* Conilla (corrigo *Andaluziæ, quæ dicitur Conilia*, nunc *Conîl*); *& in alio loco, qui dicitur Portus Silvenæ, uſque ad Sanctum Vincentium de finibus mundi* (loquitur de Silvenſi Portu, & promontorio S. Vincentii, quod appellat *mundi fines*, olim ſacro); *vidimus enim* (proſequitur) *omnia iſta, dum ad Angliam tranſimus propter interceſſionem domini Regis Eduardi illuſtriſſimi.* Quæ omnia bene, ſeu vix alii quam Raymundo, conveniunt; niſi alius his omnibus fictitiis lineamentis ducere voluerit eius perſonam.

160. Sequitur tertia pars *Teſtamenti*, quæ hoc titulo inſignis eſt : *Codicillus, ſeu Vademecum, aut Cantilena Raymundi Lulli, in quo fontes alchimiæ artis, ac philoſophiæ reconditioris uberrimè traduntur.* Hic primùm editus Coloniæ MDLXIII. in 8.° iterum prodiit ibidem apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.° Prodiit etiam Rotomagi MDCLI in 8.° Incipit prologus : *Deus in virtute.* Hæc eſt illa, quam *clauſulam Teſtamenti* appellatam legimus in Wadingi catalogo, & item *Teſtamentum noviſſimum* : uti appellatur in ultima editione *Teſtamenti*, curâ D. M. Rault Rhotomagenſis caſtigati, & Rhotomagi ſumtibus Davidis Bertelin anno MDCLXIII. in 8.° editi. Monet quidem auctor cap. I. huius *Codicilli*, ſe artem hanc, ſive ſecretum philoſophicum, commodâſſe Eduardo Anglorum Regi in converſionem paganorum. Proſequitur catalogus :

161. XII. *Diadema Ruberti.*

XIII. *Lapidarium.* Ad hoc ſe refert auctor in fine *Compendii animæ tranſmutationis metallorum.*

XIV. *Liber* dictus : *De numero philoſophorum.*

XV. *Liber experimentorum.*

XVI. *De inventione ſecreti occulti.*

XVII. *Ars curatoria.*

XVIII. *Liber* dictus *Proprietarium.*

XIX. *Liber* dictus *Aphoriſmorum.*

XX. Alius *liber De magia.*

Libellos aliquot Lulli chimicos Baſileæ editos apud Petrum Pernam MDLXXII. operâ M. Toxitæ alicubi legimus.

162. Chimica tamen hæc omnia, & artis metallorum transformatoriæ ſcientiam Raymundo noſtro quidam abiudicant [p]; eâ inter alias ratione permoti, non videri eum alio induſtriæ, quàm iſto aurum conficiendi genere, potuiſſe acriùs & efficaciùs uti ad Chriſtianis Regibus faciendos animos ad bellum adverſus Saracenos mirè ab eo procuratum : quo tamen nuſquam legimus eum fuiſſe uſum; niſi eò referendum ſit quod è *Codicillo* eius de Eduardo Rege paulò antea adduximus. Robertus tamen Conſtantinus in *Nomencla-*to-

[p] Wadingus *Annal. Franciſcan.*

tore ſuo *inſignium Scriptorum* [q]: *Lullus* (ait) *ſcripſit præter cetera multa de ſecretis naturæ, ſive De quinta eſſentia. Hunc quidem inquirendo comperi apud Anglos re quidem vera præſtitiſſe quod libris ſuis pollicetur, & in arce Londini iuſſu Regis probatiſſimum aurum confeciſſe; mihique genus numi oſtenſum eſt, quod adhuc appellant nobile Raymundi, auri videlicet puri & obrizi, ſummæque indicaturæ. Ipſe in libro quod* Teſtamentum *vocat, fatetur hanc artem ex Arnaldo de Villanova coævo ſuo didiciſſe.* Hæc ille.

163. Alia congerit Conringius *De Hermetica & Paracelſica medicina* cap. 27. [r] qui tamen non ex *Teſtamento* Lulli, quod Conſtantinus ait; ſed ex *Arte* eius *operativa* hoc eſſe teſtimonium refert, quo per Arnaldum ſe profeciſſe Raymundus monuit. Lucas autem Wadingus optimo egit argumento [s], ut oſtenderet ſuppoſita hæc omnia Lullo fuiſſe, ſcilicet ex eius aliis germanis libris deſumto, in quibus nihil frequentius eſt, quàm improbari artem hanc chimicam. Item ex iiſdem, qui Lullo malè tribuuntur, de hac eadem arte formatis quidem, ut ex eorummet verbis conſtat, poſt Lulli obitum. Has quoque partes Vincentius Mut Balearis in *Balearium inſularum hiſtoria* ſequitur [t]: quem tamen impugnat acriter Olaus Borrichius Hafnienſis medicæ artis profeſſor, in *De ortu & progreſſu chimiæ* diſſertatione [u] omnino videndus.

164. Præter tot autem catalogi propoſiti libros, adhuc à nobis dabuntur, ſpicilegii inſtar, quidam alii, ſcilicet,

I. *Ars brevis De auditu cabaliſtico, ſive ad omnes ſcientias introductorio.* Incipit: *Quoniam quidem omnibus.* Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum *Arte brevi*, & *Arte magna*, & aliis Raymundi MDCIX. in 8.° ac priùs Pariſiis MDXLVIII. in 16.°

II. *Liber De venatione medii inter ſubiectum & prædicatum.* Incipit: *Medium exiſtens.*

III. *De articulis fidei chimicæ.* Ad Papam Clementem V. MS. Patavii in bibliotheca quæ fuit Nicolai Treviſani, teſte Thomaſino [x].

165. IV. *Liber De lumine*, in cuius fine: *Ad honorem Dei finivit Raymundus Lullus, De lumine, in Montepeſſulano menſe Novembri MCCCIII.* MS. in eadem bibliotheca Treviſani [y]. Sed vide ſuprà in catalogo num. 33.

V. *Practica de terminis militis.* MS. ibidem [z].

VI. *Philoſophia deſiderata* MS. ibidem.

VII. *Epiſtola ad Regem Rupertum de libris ſuis chimicis, & de accurtatione* MS. in bibliotheca Cæſarea, ex libris qui ex arce Ambroſiana iuxta Oenipontem anno MDCLXV. hæreditario iure Viennam tranſlati ſunt, uti refert Petrus Lambecius lib. 11. *De biblioth. Cæſarea* [a] cod. 184.

166. VIII. *Liber De intentione* (aliàs *inventione*) *alchimiſtarum.* In cuius fine hæc leguntur: *Explicit liber de intentione alchimiſtarum Mag. Raymundi Lulli, Romæ anno MDXV. die* XXI. *menſis Decembris, ſub Leone X. Pont. Max.* ſcilicet exſcriptus, *Theatri chimici* vol. 4. MS. in iiſdem libris cod. 185. & inter libros Renati Moræi, teſte Labbeo in *Biblioth.* MS. [b]

IX. *De conſervatione vitæ humanæ.* In cuius fine ſic legitur: *Explicit lib. Raym. Lulli De conſerv. vitæ humanæ, Romæ MDXVI. die* XVII. *menſis Octobris.* MS. ibidem in iiſdem libris cod. 185. Fuit & in bibliotheca Cardin. Carpenſis. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum libro ſecretorum MDCXVI. in 8.°

167. X. *Magia chimica in* XXIII. *capita diviſa*, &

XI. *Liber de inveſtigatione ſecreti occulti*, qui inſcribitur, *Compendium*: ſimul MSS. in iiſdem libris cod. 166.

XII. *Alphabetum chimicum ſecretum*, &

XIII. *Arbor artis chimicæ, cum expoſitione, & ſubiuncta triplici appendice.*

XIV. *De aqua prima*, &

XV. *De diſtillatione aquarum*, &

XVI. *De operatione, vel practica lapidum pretioſorum.* Simul omnia hæc MSS. in iiſdem libris bibliothecæ Oenipontinæ, iam Viennenſis, cod. 186.

168. XVII. *Liber lucis Mercuriorum.* Diverſus ab alio iam laudato *libro Mercuriorum.*

XVIII. *Arbor philoſophalis.* Et alia ſimul inter eoſdem libros cod. 198.

XIX. *Practica arboris philoſophalis.* Meminit Labbeus in *Biblioth.* MS. part. 4. pag. 47.

XX *De lapide phyſico.* Coloniæ editus liber MDLXXXV. in 8.°

XXI. *De lapide philoſophorum.* Coloniæ apud Ioannem Birckmannum anno MDLXVII. in 8.°

169. XXII. *De alchimiæ arte, ac philoſophia recondita.* Coloniæ apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.° Fortè idem cum ſequenti.

XXIII. *De arte chimica, & tranſmutatione metallorum.* Ibidem per Ioann. Birckmannum MDLXXIII. in 8.° Idem fortè *De chimia* Baſileæ MDC. in 8.° & cum tit. *Faſciculi aurei* Francof. MDCXXX. in 8.°

XXIV.

[q] Pariſiis edito MDLV.

[r] Pag. 380.

[s] Tomo 3. ad ann. MCCCXV. num. 13. & 14.

[t] Tom. 2. lib. 2. cap. 15.

[u] Pag. 129. & ſeqq.

[x] *Biblioth. Patavinæ* pag. 113.

[y] Ibidem.

[z] Eadem pag.

[a] Pag. 842.

[b] Pag. 217.

XXIV. *Liber De Peſte*. Patavii MS. inter libros qui fuere Nicolai Treviſani teſte Thomaſino in *Bibliotheca Patavina* [c].

[c] Pag. 108.

XXV. *Liber qui dicitur ſynodalis Eccleſiæ*. MS. in Bibliotheca S. Antonii Venetiis, quæ fuit domini Cardin. Grimani teſte Thomaſino [d].

[d] *Bibl. Veneta*. pag. 21.

170. XXVI. *Diſputatio facta inter Ingetum Contardum mercatorem Genuenſem, & quoſdam Iudæos Maioricæ MCCLXXXVI.* Exſtat MS. Venetiis in Bibliotheca SS. Ioannis & Pauli monaſterii, teſte Thomaſino [e].

[e] In *Bibl. Veneta* pag. 23.

XXVII. *Arbor ſcientiarum*. Edita fuit Lugduni MDCXXXV. in 4.°

XXVIII. *Artificium, ſive ars brevis ad abſolvendam omnium artium encyclopædiam*. Editum apud Claudium Bornatium anno MDLXV. in 8.°

171. XXIX *Monologium*. Meminit huius operis *Sententia diffinitiva pro Raymundi doctrina*, de qua ſuprà egimus.

XXX. *El contemplador*. Hunc Hiſpanâ vocans appellatione pro ſe adducit Ioannes Martinus Figuerola in libro MS. quem penes me habeo, *Lumbre de Fee contra la ſecta Mahometana* inſcriptum (1).

XXXI. *Secreta ſecretorum*. Coloniæ anno MDXCII. in 8.° apud Goſvinum Colinum cum opuſculis D. Thomæ *De eſſe & eſſentia mineralium*. Et Cornelii Alvetani *De conficiendo divino elixire* libello.

XXXII. *De Mercurio ſolo*. Libellus editus fuit volum. 4 *Theatri chimici* Argentorati anno MDCXIII.

172. XXXIII. *Epiſtolæ medicæ*. Exſtant cum *Ciſta medica* Ioannis Hornungi Norimbergæ editæ à Simone Halbmaiero anno MDCXXV. in 4.°

Libelli aliquot chimici Raymundi, tunc primum, uti dicitur, excepto *Vademecum* in lucem editi, operâ doctoris Toxitæ Baſileæ apud Petrum Pernam MDLXXII. & MDCX. in 8.° Hæc præter iam memorata continent

XXXIV. *Teſtamentum noviſſimè integrum*.

XXXV. *Elucidationem verborum eius*.

XXXVI. *Compendium de tranſmutatione, media ex parte auctum*.

XXXVII. *De compoſitione gemmarum & lapidum pretioſorum*.

XXXVIII. *Epiſtolam accuratoriam ad Regem Neapolitanum*. Videtur ea, de qua egimus num. VII. eorum qui Raymundo adſcribuntur, librorum.

XXXIX. *Medicinam magnam*.

XL. *Dialogum* Demogorgon, *qui Lullianis ſcriptis multam præclarè lucem adfert*. Hæc ibi.

173. In Geſneriana quoque epitome quædam alia reperio ex Caroli Bovilli *De Raymundi vita* decerpta; quæ ſuperiùs illaudata forſan haud fuere, ſcilicet,

I. *De tartaro*, niſi ſit liber *De viis paradiſi & viis inferni* num. CLXIX.

II. *De refrigerio intellectûs*.

III. *Artem navigandi*.

IV. *De erroribus Boerii & Fulgerii*.

V. *Librum De duratione*.

VI. *Librum Chaos*.

VII. *De ſexto ſenſu*.

VIII. *De ſeptem Sacramentis*. Niſi error ſit communis cum eo qui ſummam *De Sacramentis*, quæ S. Raymundi de Pennafort eſt, huic Raymundo noſtro alicubi adſcriptam voluit.

IX. *Artem notandam*.

X. *Artem electionis*.

174. XI. *De divina & individua maieſtate*.

XII. *De experientia realitatis*.

XIII. *De qualitate actuum animæ in beatitudine*.

XIV. *De propriis & communibus artibus*.

XV. *De nominibus differentiarum perſonarum*.

XVI. *De ſufficientia trium perſonarum*.

XVII. *Artem myſticam*.

XVIII. *De ignotis corollariis*.

XIX. *De quæſtionibus ſapientiæ*.

XX. *De Deo & univerſo*.

XXI. *De ſubſtantia & actione Dei*.

Librum *De febribus*, quem Symphorianus Camperius vocat *mirandum & celeberrimum*.

In codice Vaticano, qui fuit bibliothecæ Ducis Urbini, ſignato notâ numeri 1084. ſub nomine eodem Raymundi exſtat *Clavicula*.

175. Quorum quidem plura, aut forſan omnia, ſub aliis nominibus in catalogis duobus propoſitis comprehenſa exiſtimamus; ſed nobis curæ nulli ſuperſedendum fuit, ut nihil prætermitteremus.

(1) Cave ne hunc Ioannem Martinum Figuerolam Valentinum, Acolythum, Sanctæ Metropolitanæ eiuſdem urbis Eccleſiæ (quam *Sedem*, & vernaculè *La Seu* vocant) Beneficiarium, qui circa annum MDXX. edidit tractatum: *Lumbre de la fee* adverſus Mauros, confundas cum antiquiore alio *Ioanne Figuerola* itidem Valentino, atque ejuſdem Metropolitanæ Sedis Canonico, qui ad annum MCCCXCVII. tria edidit volumina *Adverſus Iudæos* in eiuſdem Sanctæ Metropolitanæ Bibliotheca hodieque exſtantia. De utroque Figuerola Ximenus *T. I. pag.* 13. & 77. ac de antiquiore nos infrà; recentior enim ad *Novam* Noſtri *Bibliothecam* pertinet.

f Dict. ann. MCCCXV. num. 17.

Interim subnecti æquum eſt conſilium doctiſſimi & optimi viri Lucæ Wadingi [f] de renovanda editione omnium Raymundi operum. *Illud itaque Balearibus inſulis, & admirandi huius viri ſectatoribus, non adverſo, ſed propitio affectu illud ſuggeſſerim conſilium, ut ſi iam tandem poſt tria integra ſæcula finem imponere velint inveteratæ de Raymundi rebus controverſiæ: genuina opera omnia Raymundi colligant in ſua volumina, iuxta argumentorum varietatem diſtribuant, nitido & accurato tradant prelo, adhibitis ad ſingula duriora vel obſcuriora loca commentariis ſeu brevibus ſcholiis; quibus vel explicentur, vel cautiùs legi admoneantur. In totius operis limine præfigant claram librorum diſtinctionem, ſpurios & apocryphos omnino reiiciant: quæ abſque dubio Lulliana ſunt ſuo ordine diſponant: quæ dubium patiuntur in appendicem remittant. Hac ratione fiet, ut abſque ſcrupulo admittantur, & abſque offenſione legantur, & procedi poſſit in cauſa quæ, ut tanto urgetur conatu, ſed plurimas paſſa regulas* (exceptiones fortaſſe voluit dicere, aut ſimile aliquid) *haud ſortita eſt exitus felices.* Hæc Wadingus prudentiſſimè, in quo hactenus ceſſatum fuit. Regiis enim ſumtibus, ac propemodum auctoritate, opus eſt ad colligenda hinc inde tam variis bibliothecarum angulis diſperſa omnia hæc opera; neque ſucceſſuro, ut videtur, eo impenſarum fructu, qui editores allicere conſuevit, è plurium voluminum ſumtuoſiſſima, eaque concurſûs emtorum infrequenti, negotiatione (1).

176. Quamplures verò ſecretæ Raymundi Artis amatores (quales non fuiſſent ſi non in eius ſtudio pro menſura exhauſti laboris in ea addiſcenda, invidiæque in ea commendanda profeciſſent), variis cogitationibus illuſtrare magiſtri hoc inventum conati ſunt: quorum qui ad notitiam noſtram pervenerunt, hìc appendimus album.

177. Iulius Paccius Vicentinus, iuriſconſultus celeberrimus, ſcripſit *Artem Lullianam emendatam* libris 4. Lugduni MDCXVIII. in 8.° Neapolique MDCXXXI. in 4.° Gallicè autem Pariſiis apud Franciſcum Iuliot anno MDCXIX. in 8.°

178. Iordanus Brunus Nolanus *De ſpecierum ſcrutinio*, *De lampade combinatoria Lulliana*, *De progreſſu & lampade venatoria logicorum*, in editione Argentoratenſi Artium Lulli MDCIX. apud Zetznerum. De hoc Bruno vide *Biblioth. Neapolit.* cum additionibus Antonii Magliabechi.

179. Bernardus Lavinheta Gallus, ordinis Minorum, *Artem magnam* interpretatus eſt, Lugduni editam MDXVII. in 4.°

N. Moreſtellus, *encyclopædiam ad Artem magnam Lulli.* Rhotomagi MDCXLVIII. in 8.°

N. Brulæus ſuper *Artem* ſcripſit, ut legitur in *Bibliotheca medica.*

Baſilius Poliviacenſis, tertii ordinis Minorum *Commentaria in artem*, atque item in *Metaphyſicam, ſeu de ente univerſaliſſimo ſecundum Raymundum Lullum.* Obiiſſe hunc Pariſiis anno MDCXLV. Wadingus docuit [g]. g *De Scriptoribus ord. Minor.*

180. Iacobus Ianuarius Catalanus edidit *Ingreſſum rerum intelligibilium Raymundi Lulli* anno MCDXC. in folio, ſine loci nota. In huius editionis initio dicitur editus liber *à Magiſtro Iacobo Ianuario Catalano monacho Ciſtercienſi, qui dicat eum ad Fr. Didacum de Mendoza abbatem Cœnobii Crucum in monaſterio eiuſdem ordinis.*

181. Valerius de Valeriis patricius Venetus *Aureum opus in Arborem ſcientiarum*, & *in Artem generalem*: primùm, ut iactatur, editum in editione iam dicta Zetzneriana *Artium Lulli* anno MDCIX. Sed de editione antiquiore Auguſtana anni MDLXXXIX. in 4.° certiores facti ſumus.

182. Henricus Cornelius Agrippa, *Commentaria in Artem brevem.*

Hugo Carbonellus, vulgò *Carbonet*, Gallus Tectoſagus, ordinis Minorum, *Artis Lullianæ, ſeu memoriæ artificialis ſecretum explicitum, oratoribus & predicatoribus utiliſſimum.* Pariſiis apud Ioannem Laguehay MDCXX. in 8.°

Ioannes Henricus Alſtedius, *Clavim Artis Lullianæ.* Argentorati anno MDCXXXIII. in 8.°

Alphonſus de Cepeda Hiſpanus miles *Arbol de la ciencia de Raymundo Lullo, nuevamente traducido y explicado.* Bruxellis anno MDCLXIV. in folio.

183. Auguſtinus Nuñez Delgadillo Hiſpanus, Carmelita, *Breve declaracion del Arte de Raymundo Lullo.* Granatæ MDCXXIII. in 8.°

Fran-

(1) Videtur *Ivoni* cuidam *Salzingero Sacerdoti* idem hoc propoſitum fuiſſe, nimirum ut univerſa, ut Ipſe in prioris omnium voluminis fronte ait, *Beati Raymundi Lulii Doctoris illuminati & Martyris opera quinque ſæculorum viciſſitudinibus illæſa & integra ſervata, ex omnibus terrarum Orbis partibus iam collecta, recognita, à mendis purgata & in unum corpus adunata*, immenſo labore & ſumtu typis ederet, Moguntiæ ab anno MDCCXXI. è Typographia Mayeriana: quod & pluribus maximæ molis voluminibus præſtitum fuit.

Franciſcus Marzal, Minoricenſis, ordinis Minorum, profeſſor Lullianæ Artis apud Baleares, *Artem generalem ultimam à ſe correctam, diſtrictiùs diviſam, Notis marginalibus ornatam, & indicibus locupletatam*; unà & *Archiologium vitæ & doctrinæ eiuſdem Lulli*. Palmæ Balearium apud heredes Gabrielis Guaſp MDCXLV. in 4.°

184. Iacobus, ſive Iaimius Ianuarius, Ciſtercienſis monachus Sanctarum-Crucum Tarraconenſis diœceſis, *Artem methaphyſicalem naturalem ordinis cuiuſlibet rei intelligibilis Arboris naturæ, ad intelligendos omnes libros arteſque Raymundi, ac etiam ceterorum omnium*. Valentiæ apud Leonardum Butz. MDVI. in 8.°

Petrus Ciruelo Hiſpanus, Darocenſis, unam ex *paradoxis decem ſuis quæſtionibus De arte Raymundi Lulli in metaphyſica* nuncupavit. Quæ editæ ſunt Salmanticæ MDXXXVIII. in 4.°

185. Petrus de Guevara Hiſpanus, Belforadenſis, *Arte general para todas las ciencias en dos inſtrumentos recopilada del Arte magna, y* Arbor ſcientiæ *de Raymundo*. Matriti anno MDLXXXIV. & MDLXXXVI. in 8.°

Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazu, Aragonius, *Methodum generalem ad omnes ſcientias faciliùs & citiùs addiſcendas, in qua Raymundi Ars brevis explicatur, & multis exemplis, variiſque quæſtionibus ad praxin apertiſſimè reducitur*. Turiaſonæ anno MDCXIII. & MDCXIX. in 4.°

Hi omnes *Artem* ſeu *Artes* exornârunt, ſeu interpretati ſunt; Chimicæ verò Raymundi inſtiterunt. Plures alios Maioricenſes Raymundi cives laudat Vincentius Mut, qui huic Spartæ ornandæ operam ſuam applicuere, *Hiſtoriæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6.

186. Andreas Libavius, ſcribens *expoſitionem ſinceram Lulli & Arnaldi cum ſcholiis*. Francofurti apud Kopffium in 8.° ut eſt apud Borellum in *Bibliotheca Chimica* [h]. h Pag. 136.

Ioannes Gerardus, *Arcanum Lullianum* Ulmæ MDCXL. in 8.° *Commentaria perbrevia in Apertorium Lulli de lapide philoſophico, & interpretationem Teſtamenti eius noviſſimi* Tubingæ MDCXLVIII. in 8.° teſte eodem Borello [i] (1). i Pag. 242.

CAPUT IV.

De GUNDISALVO DE HINOJOSA, *eiuſque* Compendio hiſtoriarum Regum omnium Chriſtianorum. *De* ANTONIO ANDREA *ordinis Minorum, Ioannis Duns Scoti auditore*; & HIERONYMO MICHAELE CARMELO *Mercenariorum ſodali; atque item* AUFREDO CONTER *Catalano Minorita. Laudantur Scriptores de paupertate Chriſti & Apoſtolorum diverſa ſentientes. De* DIONYSIO GALVAON *Luſitano, Bracarenſis Eccleſiæ archidiacono. De* GIRALDO *quodam* Rei veterinariæ atque accipitrariæ *Scriptore. De* MENDO VASQUEZ DE BRITEIROS *Luſitano, Ciſtercienſi monacho, eiuſque hiſtoria. De* RAY-

(1) Singularium Raymundi Lulli operum innumera fere in noſtratium Bibliothecis MSta. exempla ſuperſunt: unumque ex iis & alterūm plus vicies repetitum: quapropter ab eorum peculiari enumeratione ſuperſedemus.

HUC refero indictum, ut videtur, Noſtro *Dominicum Catalanium* è Dominicanorum Familia, cuius ad annum MCCCXIV. citatur *Liber de Conceptione Beatiſſimæ Virginis Mariæ* ab Altamura *Biblioth. Dominic. Append. pag.* 469. è Poſſevino *Append. ad T.* 1. *Appar. Sacr. fol.* 725. Silent de eo Quetifus & Echardus; & forſan idem fuerit cum *Dominico Agramunt Catalano* eiuſdem, ſed exeuntis XIV. ſæculi Scriptore, quo de nos ſuo loco: Item *Arnaldum Cescómes* Archiepiſcopum Tarraconenſem, qui anno Chriſti MCCCXXXVII. ſub die VII. Cal. Aug. ex urbe Turolio ternas ſcripſit epiſtolas, alteram ad Benedictum XII. binas ad Ioannem de Convenis S. R. E. Cardinalem Episcopum Portuenſem: *De Saracenis ab Hiſpania pellendis*. Exſtant apud Baluzium *T. III. Miſcelaneor. Edit. Lucenſis MDCCLXII. pag.* 106. Atque huc etiam referri poſſe exiſtimo *Azanum de Tarraga* Poetam Lemoſinum Hexaemeri ſacri auctorem, cuius iam meminimus in Provincialium quos *Trobadores* appellant ſyllabo. Exſtat Hiſpanica eius operis verſio in Bibliotheca Escurialenſi *Lit. l. Plut. II. ſub n.* 6. cuius guſtum ſiſtimus:

El ſeteno dia fue ſantificado
Por razon que todo era ya acabado.
E mandó que folgaſſe toda criatura
De las que fueron fechas á su santa figura &c.
E ſi quiſieres ſaber el mi nombre abierto
Sepas que Moſe Azan me llaman por cierto,
Vecino de Tárraga un pequeño Lugar
Et de mui nobles gentes & omes de preſtar.
Et es noble Lugar ordenado e pueſto
Et poblado de mucho ome limpio e honeſto &c.

Môſe autem non proprium, id eſt *Moyſis* nomen Hebræis familiare, ſed *ingenuitatis* ſeu *nobilitatis*, ſive etiam *gradûs* aut *officii Eccleſiaſtici* notio, quaſi prænomen eſt, Catalanis ac Valentinis uſitata; ne quis apellam auctorem noſtrum putet; cum è contrario chriſtianum eum fuiſſe poſtrema operis ſtrophe satis indicet:

Virgen MARIA ſancta digna glorioſa
En los cielos y en la tierra reyna coronada
Tu ſei con tu Fijo de mî buena Abogada
Pues eres ſu Madre, ſu Fija, è ſu Eſpoſa.

ITEM *Ioannem Epiſcopum Carthaginenſem* cuius exſtant *Conſtitutiones in Synodo Diœceſana Carthaginenſi Murciæ celebrata XVI. Cal. Decembris MCCCXXX.* in codice Eſcurialenſi *Lit. l. Plut. II. n.* 9. ITEM *Petrum Abad* eiuſdem Sedis Epiſcopum, auctorem *Conſtitutionum editarum in Synodo Carthaginenſi* Murciæ habita XXVII. Novembris MCCCXXXI. In eodem codice & numero.

RAYMUNDO MONTANER *egregio milite, & hiſtoriarum ævi ſui auctore; &* EXIMINO PETRI SALANOVA, *Iuſtitia* (ut vocant) *Aragoniæ regni, atque eius* Obſervantiarum *doctiſſimo opere;* GEORGIO *item* IAFER *Aragoniæ Vicecancellario, fororum gloſſatore. De* GOFREDO DE BIURE *Tarraconenſi canonico; deque* RAYMUNDO ALBERTI *Mercenariorum præfecto generali,* SANCIO DE ULL *Carmelita Epiſcopo Albarracinenſi, &* DIDACO ÆGIDIO, *eiuſdem inſtituti. De* GUILIELMO DE RUBIONE *Minorum ordinis.* IOANNEM DE ARAGONIA, *Iacobi II. filium, Toletanumque Archiepiſcopum conciones ſcripſiſſe.* ALVARI PELAGII *Franciſcani munera, & erga Eccleſiam merita. Eius* De planctu Eccleſiæ *opus celeberrimum laudatur, aliaque. De* ALPHONSI BURGENSIS *ex Hebræo Chriſtiani libro* Bellorum Domini, *Hebraico & Hiſpano. D. Iulius Bartoloccius Ciſtercienſis* Magnæ bibliothecæ Rabbinicæ *auctor, laudatur. De* IACOBO DE MONTE-IUDAICO, *ſive* DE MONT-IUÎ, *Uſaticorum, uti appellant, Barcinonenſium gloſſatore, &* ANONYMO *Aragoniæ chronographo. Forſan is eſt* PETRUS MARSILIUS *monachus Pinnatenſis.* IOANNEM VALLISOLETANUM *ex Hebræo converſum,* De concordia legum *ſcripſiſſe, cuius operis ſingularia quædam ex* Fortalitio Fidei *annotantur.*

187. D. GUNDISALVUS DE HINOJOSA, cuius parentes Ioannem Diazium de Hinojoſa & Maiorem Alvari laudat in *Genealogico ſuo opere* D. Petrus Comes Barcelenſis Portugalliæ Infans, circa ann. MCCCXIII. creatus Burgenſis Epiſcopus, gaviſus fuiſſe dicitur eo munere uſque ad MCCCXIX. quo in Sede ſua diem obiit. Fertur is elucubrâſſe *Compendium* ſeu *Abbreviationem* (ita forſan appellavit) *hiſtoriarum Regum omnium Chriſtianorum*, ad ſuum quo vixit tempus: quam Hieronymus Surita notam habuit; ſiquidem in prologo ad *emendationes & animadverſiones* à ſe factas *ad hiſtoriam Regum Caſtellæ Petri, Henrici, & Ioannis* à Petro Lupi de Ayala conſcriptam, huius Breviarii meminit (1).

188. ANTONIUS ANDREAS, ex provincia Aragoniæ Franciſcanorum, qui inter Ioannis Duns Scoti auditores cum Ioanne Baſſolio, Franciſco Maironio, Alvaro Pelagio noſtro, Gualtero Burleo, Guilielmo Ochamo, Ioanne de Ianduno, Scriptoribus his omnibus, aliiſque, vulgò enumeratur, *Fideliſſimum ſui magiſtri ſectatorem, doctoremque* (ut nuncupare amavit hæc ætas eius) *dulcifluum*, Wadingus in Annalibus huiuſce ordinis vocat [k], eidem ſequentia in *De Scriptoribus* adſcribens opera:

189. I. *Commentarios in artem veterem Ariſtotelis, ſcilicet in Iſagogen Porphyrii, prædicamenta, & poſtprædicamenta Ariſtotelis.* Incipit: *Gyrum cæli circuivi ſola.* Prodiit in folio, exſtatque in Barberina bibliotheca.

190. II. *In libros ſex principiorum Gilberti Porretani.* Incipit: *Sumens reliquias dedit eis.* Gilbertus Porretanus hic Pictavienſis Epiſcopus ſub Eugenio III. Papa, & Friderico I. Imperatore. De quo multis agit Otto Friſingenſis lib. I. *De geſtis Friderici* cap. 46. & ſequentibus, alia inter theologica, librum hunc *ſex principiorum*, ſive *ſupplementum Categoriarum Ariſtotelis*, ſcripſit.

191. III. *In libros Peri-hermenias Ariſtotelis.* Incipit: *Tu ergo Balthaſſar interpretationes narra.*

192. IV. *In librum diviſionum Boethii.* Incipit: *Qui diviſit mare rubrum in diviſiones.* Omnes hi Venetiis ſimul uno volumine anno MCDLXXX. ex officina Octaviani Scoti, anno MDIX. ex Simonis de Lucre, anno tandem MDXVII. è Lucæ Antonii Iuntæ, in folio ſemper, prodierunt.

193. V. *In octo libros phyſicorum.*

194. VI. *In* XII. *libros metaphyſicæ.* Incipit & hic commentarius: *Cæli gyrum circuivi ſola*, qui ab nonnullis exiſtimatur non huius, ſed Ioannis Scoti præceptoris eſſe. Laudat tamen Lucas Wadingus Anonymi Franciſcani vetuſtioris MSS. commentarios ad iſtud opus, quod quidem auctor Antonio Andreæ adſcribit. Editum quidem fuit primùm Venetiis ab Octaviano Scoto anno MDXIII. in folio; & anno ſequenti bis ibidem à Georgio Arrivabenio, correctum quidem operâ Fratris Angeli Lucidi Firmani, & à Gregorio de Gregoriis; correctum quoque induſtriâ Fr. Franciſci de Valentia provinciæ Genuenſis, quam utramque editionem habere ſe aiebat Wadingus.

195. VII. *In quatuor libros Sententiarum.* Incipit: *Circa prologum primi Sententiarum.* Opus quidem valdè doctum (Wa-

[k] Tomo 3. ann. MCCCVIII. num. 61.

(1) Exſtitit in Bibliotheca Comitis-Ducis Olivarienſis: in cuius catalogo *T. I. pag.* 190. inter *Latina manuſcripta Lit. G.* legitur: *Gundiſalvi à Finojoſa Burgenſis Epiſcopi Chronica ab initio mundi ad Alfonſum XI Regem Caſtellæ, cuius tempore floruit. Fol. membran. cax.* 19. *n.* 1. Exſtat item in Eſcurialenſi *Lit. p. Plut. I. n.* 4. (T. III. p. 54.) codex ipſe quo Surita uſus fuit: quod ipſius manus, optimè mihi cognita, ſub operis initium edocet In eius fine habetur: *Breve de Alfonſo XI. Caſtellæ Rege Chronicon*, mutilum.

(Wadingus ait) quod cùm diu latuiſſet, Fr. Conſtantius Cardinalis Sarnanus Minorita, è tenebris erutum atque expolitum, & locupletibus indicibus, atque ad marginem annotationibus illuſtratum, emiſit Venetiis apud Damianum Zenarium anno MDLXXII. quod & prodiit iterum MDLXXVIII. Cardinalis iam dictus Sarnanus ita de Antonii noſtri, & horum commentariorum doctrina, cenſet. *Denique ut huius libri commoda uno verbo* (inquit) *abſolvam, tanta claritatis & facilitatis laude (quod præcipuè mireris in ſubtili doctrina) omnia pertractavit: ut dubio procul clariſſimam facem Scoti præ ſubtilitate obſcuriſſimis ſcriptis adhibuerit, ut horum librorum adminiculo nemo iam poſſit dubitare, quin nullo negotio difficillimum doctorem facillimum habet.* Hæc Sarnanus.

196. Floruit circa annum MCCCXX. cùm Scotus magiſter MCCCVIII. è vita migraverit. Laudant Poſſevinus, Miræus, Bellarminus, Labbeus, Vincentius Blaſcus in *Hiſtoria Aragon.* [1] qui monet ignorari nunc, cuiuſnam urbis, cuiuſve religioſæ domus alumnus fuerit (1).

[1] Tom. 1. lib. 5. cap. 38.

197. In ordine Deiparæ Virginis, *de Mercede* dicto, eorum qui captivos ex inſtituto à Mauris redimunt, floruit ſanctitate vitæ ac literarum merito HIERONYMUS MICHAEL CARMELLUS, quem ex ſolo cognomine, ut in more gentis eſt, FR. CARMELL vulgò audiebat, in Aragonia natus. Scripſit his *in Canticum Canticorum commentaria*: quibus cùm incumberet, & in eo capitis quarti verſiculo quo totam pulcram & abſque macula ſponſam ſuam ſacer ſponſus celebrat verſaretur: ſanctiſſimam Deiparam, cui tribuebat eas laudes, vivus & videns coràm adoràſſe dicitur. Quod ſibi indigno ſervo exhibitum tanti pretii beneficium poſteris teſtatum volens: ad oram ipſius commentarii propria manu adnotavit, quod etiam num legitur: *verè pulcra eſt nimis; nam & egomet hiſce vidi oculis.* Auctores rei habeo Philippum Guimeranum in *Hiſtoria* vernacula *Domûs Podii Valentini regni*, Alphonſum Ramonem in *Hiſt. ordinis Mercenariorum.* Exſtare verò his verſibus exſcriptum Barcinone Carmelli ſepulcrum refert oculatus teſtis Petrus à S. Cæcilio in libro MS. *De Scriptoribus* ſui *ordinis Mercenariorum.*

Hic dormit Carmell Hieronymus Michael ille,
Virgineiſque precibus expectat reſurgere felix.

Claruiſſe refertur circa annum MCCCXXII.

198. Huius temporis Scriptoribus annumerari debet FR. AUFREDUS GONTERUS, vulgò ut credimus, GONTER, Catalanus, ordinis Minorum, & Barcinone lector. Ita enim appellatur in opuſculo ſeu ſcripto quodam, quod eius notatur nomine, inter alia diverſorum eiuſdem familiæ tam literis quàm dignitate ſpectatiſſimorum hominum, qui in controverſia ſub Ioanne XXII. Papa circa annum MCCCXXII. ſuſcitata *De paupertate Chriſti & Apoſtolorum*, ſententiam ſuam in literas retulerunt. Quæ quidem in codice Vaticanæ bibliothecæ num. 3740. ſignato, neſcio cuius operâ collecta, leguntur. Cuius codicis ſpecimen è ſummario quod præponitur dare hìc non inutile exiſtimamus. *Hi ſunt* (ait) *qui ſcripſerunt in quæſtione de bonis & uſu Chriſti & Apoſtolorum ſecundum ordinationem libri. Prima Pars Dom. Vitalis Cardinalis Albanenſis 1. quæſtio propoſita, & idem addit ſecundo: Ego frater Vitalis* &c. *Idem addit tertiò: Sed adhuc.* Hic eſt Vitalis, ſeu Ioannes Vitalis à Furno creatus Cardinalis à Clemente V. anno MCCCXII. qui obiit MCCCXXVI. de quo videnda hiſtoria ultimò edita Pontificum & Cardinalium [m]: falsò contributus à non nemine [n] Hiſpanis Scriptoribus, ut ſuo loco notabimus.

[m] Tomo 2. in 3. creatione Clem. V. col. 385.

[n] Petro de Alva in *Militia Conceptionis*.

199. Sequitur in Vaticano codice: *Dom. Bertrandus de Turre Cardinalis. Quæritur utrum ſit hæreticum*, &c. Creatus hic à Ioanne XXII. Cardinalis anno MCCCXX. qui poſt decem annos vitâ deceſſit, ut habetur in eadem *Hiſtoria Pontificia* [o], ubi & inter alia eius opera tractatus hic *De paupertate Chriſti & Apoſtolorum* laudatur. *Dominus Arnaldus Roiardi Archiepiſcopus Salernitanus: Utrum aſſerere* &c. Ferdinandus Ughellus vocat [p] Arnaldum Raiardum, ſive Romaiardum, creatum præſulem huius Eccleſiæ anno MCCCXXI. Sequitur noſter Hiſpanus: *Frater Aufredus Lector Barcinonenſis: Salvator noſter* &c. Deinde alii. *Fr. Monaldus Archiepiſcopus Beneventanus: Ego frater Monaldus. Prædicti omnes ordinis Minorum ad eandem concluſionem intendunt: videlicet, quòd Chriſtus & Apoſtoli nihil habuerunt in proprio vel communi. Secunda pars. Deinde ſequitur in libro quædam brevis reſumtio dominorum Vitalis & Bertrandi Cardinalium prædictorum; necnon Archiepiſcopi Salernitani, Caphenſis, Ulixbonenſis, Pacienſis, & Rigenſis Epiſcoporum, ac Magiſtri Fratrum Minorum. Qui tamen dictam reſumtionem ordinaverunt, non reperitur in ru-*

[o] Eodem tomo 2. col. 415. in 3. creatione Ioannis XXII.

[p] *Italiæ ſacræ* tomo 7. col. 614.

(1) Exſtant eius *Quæſtiones metaphyſicæ* in Bibliotheca Eſcurialenſi, *Lit. g. Plut. III. n.* 25. (T. II. p. 33.) in codice ſæculi XV. *qui fuit olim M. Danduli*, ut in eodem notatur.

rubrica. Tertia pars. Illi qui contrariam concluſionem intendunt, ſunt qui ſequuntur. Succeditque catalogus Cardinalium XIV. Prælatorum XXII. in quorum numero eſt *Fernandus Epiſcopus Portugalenſis*, & Magiſtrorum variorum ordinum V. & tandem *Determinatio Pariſienſis data per dominum Cardinalem Viennenſem. Quæritur utrum Chriſtus* &c. Hic neceſſario eſt Simon de Archiac Cardinalis, tit. S. Priſcæ, creatus Viennenſis Archiepiſcopus anno MCCCXIX. ut conſtat ex *Galliæ Chriſtianæ* auctoribus [q].

[q] Tomo I. pag. 807.

200. Quod attinet ad Aufredum noſtrum ſic legitur loco ſuo: *Dicta Fr. Aufredi Gonteri Lectoris Barcinone ad informationem Minorum contra ſequaces Magiſtri Guilielmi de Sancto-amore*: quæ quidem extenduntur per 23. chartæ folia. De hac re magnaque controverſia, cui initium olim dederat prædictus Guilielmus contra mendicantes omnes, poſterique Minorum aliqui quos Fratricellorum nomine vocavit Romana cenſura, cum Michaele Cæſenate Generali eorum Miniſtro: eadem ferè viâ contra religiones alias obſtinatè propugnaverunt, ſentientes Chriſtum Dominum atque eius Apoſtolos nullum dominium, neque quantum ad mobilia, neque quantum ad immobilia, neque in communi, neque in particulari, habuiſſe: Nicolai III. Papæ auctoritate [r] ſe tuentes; cum verus ſenſus Nicolai fuerit à Ioanne declaratus [s], eundem Dominum noſtrum & Apoſtolos quantum ad immobilia, tam in communi quàm ſingulares nullo, quantum autem ad mobilia proprio dominio fuiſſe uſos: agit, inquam, multis continuator Baronii doctiſſimus, geſta huius temporis in *Annalibus* memorans [t]. Qui adiungit, Minores illos ſuprà memoratos qui contrà ſenſerant, declarationi Sedis Apoſtolicæ ex animo acquieviſſe [u]. Meminit certè huius codicis Raynaldus, quem nos in Vaticana vidimus, indeque ſuprà poſita deſumſimus.

[r] In cap. *Exiit* 3. *De V. S.* in 6.

[s] Extrav. Ioannis XXII. *De V. S.* cap. 3. & ſeqq.

[t] Raynaldus tomo 15. ad ann MCCCXXII. num. 51. & ſeqq. & ann. MCCCXXIII. n. 38. & ſeqq.

[u] Anno MCCCXXIII. n. 62.

201. DIONYSIUS GALVAON Luſitanus, Bracarenſis Eccleſiæ archidiaconus iuſſu Dionyſii Portugalliæ Regis, qui XXV. anno huius ſæculi ad ſuperos abiit, partem aliquam Gaſtonis Fuxii operum in vernaculam huius regni vertiſſe linguam dicitur, Georgio Cardoſo ſi credimus, in ſchedis ad *Bibliothecam Luſitanam* quas nos vidimus teſtimonium ferenti. Gaſtonis tamen Fuxii unicum laudatum opus novimus *De canibus & accipitribus*, Gallicum, ut par eſt credere.

202. Eiuſdem Regis præcepto obſequutus GIRALDUS quidam, ſcripſit librum *De albeiteria y volateria*, hoc eſt, veterinariæ artis & accipitrariæ, quam vidit MS. in folio idem Georgius Cardoſus, inque ſchedis laudatis annotatum reliquit (1).

Ad

(1) In Regia Bibliotheca Matritenſi habetur codex chartaceus exeunte, ut videtur, XIV. ſæculo exaratus, forma quarta, foliis 196. conſtans, Hiſpanicè inſcriptus: *De Albeyteria* ſeu *De re veterinaria*: in cuius folio 2. pag. 1. habetur hæc rubrica è minio: *El comienço de Fray Bernardo Portugues*; & continuò: *Pues aſſi es. En el nombre del que fizo todo esto* (cælum ſcilicet terramque de quibus præfatus fuerat) *Yo Fray Bernaldo Portugues. Comiença eſta obrecilla à ſervicio de Dios è rruego de un mi hermano que me lo ha rrogado &c.* Et poſt pauca item è minio: ALBEYTERIA. *E aqui comiençan los ſiete libros del arte de la ciencia de Albeyteria. Libro primero &c.* Finiunt libri ſeptem folio 100. quo loco pergit auctor: *Haſta ahora he tratado de la anatomia ſegun creo tan largamente que deydo ſe falla por tal via oy por ſu punto aſſi como lo has viſto ::: aſſi que en todos los libros de Albeyteria dudo ſi ſe hallará de tal guiſa: ahora razon es que ſeas eſaminado.* Et pergit dialogiſtico more de iis de quibus in ſeptem libris egerat rogans & reſpondens. Atque hactenus de re veterinaria. Fueritne autem hic quode Noſter agit *Giraldus*? Pérgit dein folio eiuſdem codicis 133. pag. 1. quo loco habetur hæc rubrica: *Aqui comiençan las yerbas provechoſas á ſalud. Flor de las yerbas*: cum herbarum copioſo indice, adiectis ſingularum nominibus tum Hiſpanis, tum etiam Latinis, Græcis, atque Arabicis uſque ad folium 148. p. 2. quo loco habetur *Flos chirurgiæ* quem compoſuit *Maeſtre Fernando de Cordoba.* In fine fol. 196. p. 1. *Aqui se acaba el mui notable libro de Cirugia el qual acabó un hombre que no quiſo decir ſu nombre: por quanto ſe fizo aldabrado por no lo pagar ſegun merece. A Domino benedicitur. In civitate Toletana acabóſe en el nombre de Jeſu Chriſto &c.* ITEM in Eſcurialenſi Bibliotheca *Lit. b. Plut. IV. n.* 31. (T. I. p. 250.) habetur: *Anonymi Hiſpani* codex membranaceus ſæculi, ut videtur, XIV. inſcriptus *De arte veterinaria*, ſeu: *De ſignis & equorum coloribus: de cura circa eos adhibenda: deque eorum morbis & medicamentis* cum figuris frenorum quibus pro diverſa eorundem indole regi; atque inſtrumentorum quibus curari, lunuliſque ferreis in ungulis muniri oportet. Incipit: *Porque los Reyes & los Principes & los altos Señores han à defender & à conquerir las tierras: tengo que ninguna coſa non les puede ſer tan noble ni tan à prò pora ellos como los caballos: porque con ellos han à defender & à ganar: è ſin ellos non lo podrian facer: ordêno eſte libro à ſervicio de Dios è de los Senyores & à prò de los que oyeren que es de fecho de los caballos ::: Et la primera coſa que tengo en que debe fablar. como quier que es poco mi entendimiento. es en fecho de las enfrenaduras: è de las facciones que los caballos deben aver pora ſeer buenos & à delecto & à ſervicio de los Senyores: quales pora correr por coſtadal. & quales pora arenales & por otros logares blandos: & quales pora axaral, ò por otra eſpeſura qualeſquier. ò quales por aguachales & quales non &c.*

203. Ad idem Dionyſii Regis tempus Luſitani referunt MENDI VASQUEZ DE BRITEIROS Ciſtercienſis monachi memoriam; eique hiſtorica quædam Latinè exarata fragmenta adiudicant, ſi Georgius Cardoſus in iiſdem ſchedis non fallit.

204. RAYMUNDUS MONTANER [x], Peraladæ in Catalonia ex Ioanne parente natus, ſtrenuus fuit ſuperioris ſine ſæculi atque huius initio miles ac belli dux, & in emerita ſenectute accuratus hiſtoriarum Scriptor. Undecim annorum puer ſeſe militiæ addixit, ab ea ætate Petri Magni, atque eius filiorum Alphonſi III. & Iacobi II. Aragoniæ, Fridericique amborum fratris, Siciliæ, Regum caſtra ſecutus: nunquam non in bellorum congreſſibus, quotquot auſpiciis ductuve horum facta ſunt ducibus ſuis probata operâ. Interfuit (quod ipſimet referenti credimus) triginta duobus terrâ marique commiſſis prœliis. Sæpe captus, carceribus incluſus, multiſque ærumnis maceratus fuit. In expeditione illa *præcipuæ* celebritatis Aragonenſium & Catalanorum, qui ſub Friderico Siciliæ Rege olim meruerant, quietiſque impatientes & gloriæ cupidi, pacato iam Siculo bello in Orientem Græcorum Imperatori Andronico Palæologo ægrè ſeſe adverſus Turcarum vim tuenti opem & auxilium præſtituri, claſſe vecti ſunt, diuque ibi etiam cum ingratis amicis geſto bello victoriam ferè ſemper pauci ab innumeris reportârunt: Raymundus magna pars fuit [y]. Gallipolim Thraciæ urbem anno MCCCVIII. ab impreſſione Genuenſium, dum in Oriente adhuc verſaretur [z]; Meningem Africæ inſulam (*los Gerves*, aut *Gelves* vulgò) à Maurorum exercitu Friderici Regis Siciliæ auſpiciis anno MCCCXIII. præfectus ſervavit.

205. In Hiſpaniam reverſus, Valentiæ, unde uxorem duxerat, civis manſit; ſexagintaque iam annis natus rerum tempore ſuo ab Aragoniæ geſtarum Regibus, & ab eorum ſubditis hiſtoriam anno ſæculi XXV. aliàs XXXV. ſcribere aggreſſus fuit: quod & ſumma fide αὐτόπτης, hoc eſt, à ſe viſorum enarrator, fecit, vernaculâ gentis linguâ, qua ſic titulus concipitur: *Chronica, ò deſcriptiò dels fets & hazanyes del inclit Rey D. Jaume primer, Rey de Aragò, de Mallorques, e de Valencia, e de molts de ſos deſcendents:* quæ edita fuit Valentiæ typis viduæ Ioannis Mey MDLVIII. in folio, indeque Barcinone MDLXII. in folio (1). Hanc neſcio quis in ſermonem Hiſpanum converſam Barcinone etiam prodire fecit anno MDXCV. in folio. Ms. fuit in bibliotheca Comitis Ducis de Olivares. Neſcio autem deferendane ſit fides aſſerenti non nemini ac pro ſe laudanti Montanerii librum *De los linages de Cataluña*; cùm vix illius temporis quo vixit Montanerius hocce ſtudium videatur. Meminit ſæpe huius viri cum laude Hieronymus Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* cap. 6. 13. & 19. & lib. 7. cap. 1. Gaſpar Eſcolanus in *Hiſtoria Valentina* lib. 7. cap. 3. D. Franciſcus de Moncada Oſonæ Comes in libro *Expedicion de Catalanes y Aragoneſes contra Turcos y Griegos*, paſſim.

206. Iiſdem Aragoniæ Regibus Iacobo I. Alphonſo III. & Iacobo II. æqualis, & *lumen* (Hieronymi Blancæ verbis) [a], *& ornamentum Aragonenſis* fuit *reipublicæ*, EXIMINUS PETRI SALANOVA, anno retroacti ſæculi quarto ſupra nonageſimum ob inſignem patrii Iuris, totiuſque antiquitatis peritiam, animi virtutem, doteſque innocentiæ, integritatis, ſeriæque benignitatis, quæ hominem gerendæ reipublicæ in primis idoneum conſtituunt, ad munus iſtius regni maximum, *Iuſtitiæ Aragonum* quod audit, exaltatus. Quod quidem ſumma omnium ordinum laude in ſumma principis ſui Iacobi II. gratia & exiſtimatione diu geſſit. Nulla enim ſucceſſoris mentio ante annum MCCCXXV. reperitur monumentis ſignata: quæ quidem ante oculos habuit Hieronymus iam laudatus Blancas vir diligentiſſimus, atque doctiſſimus, ab altero Hieronymo Surita nempe aliquantulum in aſſignando huius Salanovæ magiſtratus tempore diſcedens; videndus ipſe omnino [b], totus in ſummi atque omnium monumentorum genere ſacratæ memoriæ viri laudes effuſus.

207. *Ab eo autem* (ait de lucubrationibus Eximini loquens) *quod ille tum diuturna obſervatione notâſſet, tum notata ab aliis quæ diffuſa & diſſipata erant coegiſſet in genera*, Obſervantiæ Salanovæ *dictæ ſunt: cuiuſmodi* (ait) *ſatis multa exempla protulimus, dum locum illum de antiqua Ricorum-hominum dignitate tractavimus* [c]; *itidemque reſponſa, ex iis quæ exſtant, nonnulla, Iacobo Regi II. de publico iure ſciſcitanti data.* Iterum ipſe, neque minùs dignè, de eximio Iuſtitiæ apice alibi tractans: *magnus ille, clarus & præſtans Eximinus Petri Salanova, Ioannis Zapatæ ſucceſſor, nomine ac memoriâ digniſſimus vir. Qui, ut Marcus ille Varro Romanæ* an-

(1) Utraque Lemoſina editio nobis cum hæc ſcribimus ad manum eſt MS. in Regia Bibliotheca Matritenſi. Hiſpanam M.S. de qua Noſter mox, in catalogis Bibliothecæ Comitis-Ducis Olivarienſis fruſtra quæſivi.

[x] Raphael Cervera in nota marginali ad *Hiſt. Bernardi Deſclot* lib. 3. fol. 189. & 198.

[y] Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* c. 7. Moncada *Expedicion de Catalanes y Aragoneſes* cap. 48.

[z] Surita d. lib. 6. cap. 13.

[a] In *Arag. rer. comm.* infrà iterum laudandis.

[b] In laudatis *Commentariis rer. Aragon.* ſub tit. *Iuſtitiæ Aragonum* §. 29. quæ in *Hiſp. Illuſtratæ* corpore eſt tomi 3. pag. 802.

[c] Pag. ſcilicet 729. eiuſdem corporis.

antiquitatis , ſic ipſe noſtræ diligentiſſimus inveſtigator fuit ; earumque rerum ſcientiam quæ apud nos ſolo uſu conſtabant , à maioribus acceptam , auctamque per ſeſe pluribus quàm antea , ac illuſtrioribus literis explicavit. Eas autem , quòd ab ipſo collectæ fuerint , Salanovæ obſervantias *appellamus.* Hæc ille.

208. Manu quidem exaratas oportet eas per manus curioſorum currere , aut in archivis aſſervari : quarum editionis non ullam reperimus mentionem habitam. De genere autem ſcriptionis nec idem diſſimulat [d], accurata eſſe omnia , & quamvis exilia & ſine apparatu, ordinem tamen habere ac firmitatem. *Leges* idem noſter *regni* veteres , quæ vernaculo gentis ſermone dictatæ fuerant , Latino reddidit , è Regis regnique conſenſione, uti idem Blancas refert [e]. Meminit quoque Salanovæ Surita lib. 5. *Annal. Aragoniæ* cap. 8. & lib. 6. cap. 31 (1).

[d] Pag. 802.

[e] Idem Blancas pag. 735.

209. Huiuſmet Regis Iacobi II. Aragoniæ Vice-cancellarius fuit GEORGIUS JAFER, quem in regno Valentiæ natum Gaſpar Eſcolanus monuit [f]; quemque hoc munere functum fuiſſe ex privilegio quodam eiuſdem Regis conſtat, uti docet Franciſcus Hieronymus Leonius deciſione quarta libri primi ſuarum *Aragoniæ regni deciſionum. Gloſſas* hic ſcripſiſſe dicitur *ad Foros ſive leges Valentini* ſui *regni* (2).

[f] Lib. 5. *Hiſt. regni Valent.* cap. ultimo §. 10.

210. Circa hæc tempora vixit GOFREDUS (vulgò JOFRE) DE BIURE , doctor Iuris

(1) Diverſus ab *Eximino Petri Salanova* , eiuſque fortaſſis filius fuerit , *Ioannes Eximêns* (id eſt *Eximini*) *de Salanova Licentiatus in Legibus,* idemque ſcriptor *Notarum ſuper Foris Regni Valentiæ* , de quo mox. Antiqui *Obſervantiarum* , *Legumque & Fororum Aragoniæ* Gloſſatores atque illuſtratores fuêre *Ioannes Petrus de Patos* , *Iacobus Hoſpitalis* , *Petrus Naja* , *Martinus Pertûſa, Ioannes Antichius Bages* , *Ioannes del Rio* , *Martinus de Larraga* , *Ibandus de Bardaxî* , & Recentiores alii , videndi apud Franckenau *Sacr. Themid. Hiſp. ſect. VIII. à n.* 1. è quibus unus & alter nobis ſuo loco recurret.

(2) *Guillelmum* rectius Valentini Bibliographi Rodriguezius & Ximenus vocant , inde ducto, ut putamus , errore , quod eius nomen initiali tantum litera G. deſignatum vidiſſet alicubi Noſter : quod non tanti eſt. Illud gravius quod hunc Guillelmum Iacobi II. Aragonum Regis (qui ab anno MCCXCI. ad MCCCXXVII. regnum obtinuit) Vicecancellarium *Fororum Valentiæ Gloſſatorem* vocet : *Franciſcum* videlicet *Hieronymum Leonem* ſecutus , qui prior id falſo exiſtimavit , *T. I. decis.* 4. *n.* 35. Bini igitur , immo terni ex mea coniectura , cognomines *Guillelmi Iafferi* , ex eâdem , ut credere pronum eſt, gente ac ſtirpe , diſtinguendi ſunt , ut nodus hic expediatur , nimirum : *primus* ſive antiquior omnium, qui ad annum MCCXCVIII. *Iudex Curiæ Aragonum Regis* audit (*Cod. Privil. Regn. Val. ibid.* 1515. *edito* , *fol.* 140. *pag.* 1. *col.* 1.) ; & ad annum MCCCIX. *Conſiliarius Regius* , Iacobi videlicet II. (*eod. cod. fol.* 50. *pag.* 1. *col.* 1.) ; & ad MCCCXV. *Legum Doctor* , *Iudex Curiæ Regiæ* (*fol.* 157. *p* 1. *col.* 2. *in fin.*) ; ac demum ad annum MCCCXXII. *eiuſdem Regis Iacobi Vicecancellarius* (*fol.* 73. *p.* 2. *col.* 1. *in fin.*) : cuius Guillelmi , ſi quid in leges patrias ſeu Foros Valentiæ edidit , nihil ætatem tuliſſe credimus : *ſecundus* , qui ad annum MCCCXLII. in comitiis Valentiæ prid. Cal. Ian. celebratis *ſignum* apponit *Guillermi de Iáffero nomine Legum Doctorum* (*For. ant. Regn. Val. typ. editi* , *abſque folior. notat.* int. Foros Petri II.) ; atque ut ex eiuſdem ſcriptis elicitur , Bononiæ ſub Iacobo de Bellovíſu , quem *Dominum ſuum* alicubi vocat , in Iuris ſtudio meruit ; demumque in Patria circa annum, ut creditur , MCCCL. Latinè elucubravit : *Notas* ſuper *Foris Regni Valentiæ* , Iacobi nimirum I. unoque & altero Alfonſi II. & præterea : *Commentarium in Leges Iuris Romani* ; patrio autem Lemosino ſermone : *Declaraciôns de duptes ſobre los Furs nous, fêtes* (ut fert earum titulus) *per Micêr Guillêm Jáffer : tertius* denique, qui Ximeno teſte, *T. I. Biblioth. Val. pag.* 16. è Valentinæ urbis Tabulariis , anno MCCCLXXXVIII. & rurſum MCCCXCV. *Iurati* (id eſt, *alterius ex eiuſdem urbis Rectoribus*) munus ſortitus fuit ; ipſiuſque urbis nomine ad comitia ſub Ioanne I. Rege Calendis Decembris MCCCLXXXIX. Montiſone habita Legatus.

Quando autem de *Ioanne Eximêns de Salanova* ac de *Guillelmo Iáffero* Fororum Regni Valentiæ Gloſſatoribus nonnulla præmiſimus , reliquos , præſertim è Valentinis noſtris , qui idem ſtadium cum laude confecêre , ſilentio præterire religio fuit. Primo autem , omnium loco nominandus venit *Albertus de Alauánya* (Nalbert d' Alauánya) , qui inclinante ſæculo XIII. floruit , *Gloſſaſque ad Foros Regni Valentiæ* ſcripſit , quas Guillelmus Iáfferus *ſecundus* commentariis illuſtravit ; & Arnaldus Ioannes (*Arnâu Ioán*) ſub expreſſo auctoris nomine laudat, ad Forum : *Dehîm que ſi môr. Rubr. de Inteſtat*; ſubſcribitque : *Albertus in Legibus Magiſter* ſententiæ à Iacobo I. Aragoniæ Rege, anno MCCLXVIII. *quatre dies á la deſexida del mes de Abril* , ſuper decimis & primitiis Regni Valentini latæ , quæ exſtat in fine antiqui Fororum Valentiæ codicis : *Nalbêrt dalauánya maeſtre en leys.* ITEM , *Petrus de Villarrâſa* , ad annum MCCCVIII. Regiæ Iacobi II. curiæ Iudex , eiuſdemque ad Florentinos, Lucenſes & Senenſes Legatus (apud Zuritam, *V. Annal.* 72. Eſcolanum , *VII. c.* 24. *n.* 8. & alios) ; & *Fororum Iacobi I. Regis Gloſſator.* ITEM *Petrus Calbêt* , cuius ad annum MCCCXXIX. exſtat memoria in vetere Privilegiorum Valentiæ codice *fol. LXXXII. pag.* 2. *col.* 1. ibi : *Petrus Calbêt Iuriſperitus* ; & in comitiis eodem anno Valentiæ ſub Alfonſo I. Rege habitis, in quorum initio legitur : *En Pêre Calbét* ; atque in eius *Gloſſas ſuper Foris Valentiæ* Guillelmus Iáfferus commentaria ſcripſiſſe fertur. ITEM *Arnaldus de Morâria* (Arnâu de Morêra) quem Noſter ad incerti temporis Scriptores reiicit (*infra in eorum Elencho*) ; & Catalanum , *Conſuetudinumque* eius Principatûs illuſtratorem facit; cum re ipſa Valentinus fuerit , & Petri II. alias IV. Aragonum Regis Vicecancellarius , idemque *Fororum Regni Valentiæ* circa annum MCCCXLV. *Gloſſator* : cuius cum eximia laude Zurita , *VIII. Annal. cap.* 5. Abarca *T. II. in Petro II. c.* 4. *n.* 1. & alii meminere. Atque hi omnes *Guillelmum Iáfferum* , cuius occaſione de iiſdem agimus , præceiſêre ; nunc autem de ſynchronis ac recentioribus nonnulla bre-

ris opinatiſſimus, canonicus & archidiaconus S. Fructuoſi Sedis Tarraconenſis: qui *ad conſtitutiones* huius Eccleſiæ *commentaria* edidit, Ioanni Archiepiſcopo idemque Patriarchæ Alexandrino, idibus Iunii anno MCCCXXXVIII. quod ex operis initio conſtat, nuncupata. Exſtitit olim in bibliotheca Antonii Auguſtini eiuſdem Eccleſiæ antiſtitis clariſſimi manu exaratum opus cum hac inſcriptione: *Scholia & gloſſæ in conſtitutiones aliquot provinciales ad Ioannem Epiſcopum* (1). Refertur quoque ad eaſdem conſtitutiones PETRUS eiuſdem cognominis DE BIURE nonnihil lucubrationum dediſſe; niſi error ſit in nomine.

211. RAYMUNDUS ALBERTUS (vulgò ALBERT) Barcinonenſis, clarus natalibus, Alberti Romeu Catalani Artaldæque à Pueyo Aragonenſis filius, præfectus generalis ſacræ ac religioſæ familiæ S. Mariæ de Mercede, à S. Petro Nolaſco fundatore octavus; attamen primus eorum, qui regularem & ſæcularem huius inſtituti familiam ſimul habuere, Iacobo eidem Regi II. eloquentiæ, pietatis, prudentiæ inſignium, nomine commendatiſſimus.

212. Cùm Theologiæ is atque Eccleſiaſticorum canonum ſolidè eſſet peritus, zeloque perfectionis æſtuaret totus: ordinavit ſodalibus ſuis Breviarium, Miſſale, ac Cæremoniale libros; item conſtitutiones, quæ quidem in generalibus anni MCCCXXVII. comitis Barcinonenſibus promulgatæ etiam nunc obſervantur. *Acclamationes* etiam *catholicas pro Eccleſiaſticis honoribus*, ſive admonitionem pro immunitate bonorum Eccleſiaſticorum. Laudantur & alii eius tractatus, *De reſignatione propriæ voluntatis;* nec non *De obe-*

breviter addenda; ac primus omnium occurrit *Arnaldus Ioannes* (Arnâu Ioân) cuius ad annum MCCCLI. exſtat mentio in vetere Privilegiorum Valentiæ codice *fol. CXX. pag.* 1. *col.* 2. ibi: *Arnaldo Iohannis Legum Doctori Iudici per Nos* (inquit Petrus II.) *deputato;* & fol. 126. pag. 1. col. 2. *Micer Arnâu Iohan doctor en leys*; atque ad annum MCCCXLVIII. in comitiis XX. die Febr. Valentiæ habitis, in quibus legitur: *Narnáu Ioân doctôr en leys tudôr del noble en ramonêt de riuſêch*; atque apud Zuritam *VIII. Annal. cc.* 33. & 54. *in fin.* quique fertur Latine ſcriſipſſe: *Notas* ſuper *Foris Regni Valentiæ: Quodque non competat Iudici Eccleſiaſtico laicos corporaliter neque pecuniarie punire, aut mulctare ob crimen ſacrilegii &c.* & patrio ſermone: *Lo ſtil de la governaciô*, qui habetur in fine veteris Fororum Valentiæ codicis cum Latina eiuſdem ſubſcriptione: *Arnaldus Ioannes Legum Doctor*. ITEM de *Ioannes Eximêns de Salanova* forſan *Eximini Petri Salanovæ*, cuius paulo antè Noſter meminit, filius. Habetur eius mentio in Codice Privilegiorum Valentiæ fol. CXXXVI. pag. 2. col. 1. ibi: *Ioanne Eximéns de Salanova licentiato in legibus;* ſcripſiſſeque dicitur *Notas ſuper Foris Regni Valentiæ;* ut & *Iacobus de Cavallêr*, cuius vix exſtat memoria. ITEM *Ianuarius Rabaça Senior* (Ginêr, ſive Janêr Rabâça lo Pâre) qui ſe perpetuo *Licentiatum in Legibus* nominat, ferturque auctor *Notarum ſuper Foris Valentiæ*, & *Commentariorum ſuper Leges Iuris Romani*. Habetur eius mentio in comitiis generalibus Valentiæ à Petro II. *die Martis pridie Calendas Ianuarii MCCCXLII* habitis, in quorum fine legitur: *Sig* ✠ *num ianuarii rabacie licentiati in legibus*, idque bis; atque in aliis ab eodem Petro Rege itidem Valentiæ celebratis *XVIII. Cal. Febr. MCCCXLVIII.* quibus ſermone patrio ſubſcribit: *En janêr rabaça licenciat en leys.* ITEM *Ianuarius Rabaça Iunior* (Ginêr Rabaça lo fill) *illuſtrium* etiam *commentariorum ſuper Foris Valentiæ* ſcriptor: qui in laudato Privilegiorum Codice fol. CXXVI. pag. 1. col. 2. anno MCCCLVIII. ſubſcribit: *Micêr ginêr rabaça licenciat en leys*; idemque, eodem anno in comitiis Valentiæ XX. die Februarii: *En giner rabaça doctor en leys:* notus aliunde Zuritæ, *XI. Annal. c.* 72. Blancæ, *Comment. pag.* 239. Morlano, *in prolog. Empor.* & cui non ex Hiſtoricis noſtris? cum alter fuerit è Novemviris celeberrimi conventûs Caſpenſis in quo de Rege Aragonenſibus dando deliberatum fuit. ITEM *Ioannes Mercaderius* Legum Doctor & *Notarum ſuper Foris Valentiæ* ſcriptor: cuius ad annum MCCCCXIII. exſtat mentio in Codice Privilegiorum, in Ferdinando I. *fol. CLXXI. pag.* 2. *col.* 1. ibi: *Fideli noſtro Ioanni Mercaderii Legum Doctori*; & in comitiis Regis Martini Valentiæ habitis XXVIII. Septembris MCCCCIII. in quibus legitur: *En Iohân mercadêr doctôr ſíndich de la ciutât de Valencia.* ITEM *Dominicus Maſcò* Ioannis Aragonum Regis Vicecancellarius, cuius hodieque exſtant egregia *ſuper Foris Valentiæ commentaria*; ſubſcribit autem in comitiis ad Regnicolas Valentinos Montiſone ab eodem Rege celebratis *prima die Decemb. MCCCLXXXIX.* ſic: *D. Maſchó*; atque item in Foris Martini Regis Valentiæ XXIV. & XXVIII. Septemb. MCCCCIII. in quorum omnium decretis legitur: *D. Maſchò*: *Do. Maſchó*; & *Do. mas*; & *Do. ma*; & *Do;* & *Dñicus maſchó*; & non raro plenis literis *Dominicus Maſchó*; ter autem tantúm: *Do. maſcò* abſque adſpiratione, ut à me ſedulo obſervatum. ATQUE his addi etiam poſſent *Martinus Torreſius* (Martî de Tórres) *Guillelmus Andreas* (Guillêm Andrêu) *Dominicus Aymericus: Bernardus Bonaſtrius: Ioannes Alepuſius;* necnon *Petrus Belluga*, cuius iam Noſter infrà, & Ger. Ern. de Franckenau, *Sacr. Them. Hiſp. arc. ſect. X. n. XI.* ſeu potius Ioannes Lucas Corteſius, meminere; quique unus ex ibi memoratis, cum ante annum Salutis ſeſquimilleſimum ſcripſerit, ad penſum noſtrum, id eſt ad *Veterem Scriptorum Hiſpaniæ Bibliothecam* ſpectat. Atque ad hos omnes *Fororum Regni Valentiæ* Gloſſatores nos quaſi manuduxit Cl. civis ac ſingularis amicus noſter D. Franciſcus Xaverius Borrullius in urbe ac regno Valentino Regius ſtlitibus ſuper Decimis iudicandis Præfectus, patriæ Hiſtoriæ, Legumque, ac Iuris utriuſque conſultiſſimus: qui literis, immo potius ubere atque egregio benigne ad nos tranſmiſſo de his commentario, rem ſane obſcuram explicâſſe, pleneque argumentum exhauſiſſe viſus eſt, è quo preſſe ut potuimus carptimque hactenus dicta deſumſimus.

(1) Meminit huius *Gaufredi de Biure* Franckenau *Sacr. Themid. Hiſp. ſect. IX. n.* 29.

obedientia; aliuſque ita nuncupatus: *Horæ recreationis*; tandemque *Monitiones ad orationem.* Quæ ultima vernaculo ſermone ab eo conſcripta ſuſpicamur.

213. Paulo ante mortem creatus dicitur à Ioanne XXII. Papa S. R. E. Cardinalis, miriſque virtutibus tota vitâ floruiſſe. Deceſſit Valentiæ anno MCCCXXX. iacetque in Podii Valentina Mercenariorum domo, eiuſque exuviæ magna cum veneratione, utpote hominis ſanctitate conſpicui, aſſervantur: de quo latè agunt huiuſce ordinis hiſtorici Franciſcus Zumel, Bernardus de Vargas in *Hiſtoria ordinis Mercenariorum:* in qua & Alphonſus Ramon, & Marcus Salmeron, atque Philippus Guimerâ, in *Hiſtoria* laudatæ *domûs Podienſis Valentinæ*, Alphonſus Ciaconius *De vitis Pontificum* in 6. creatione Ioannis XXII.

214. SANCIUS DE ULL ſive DE UL, ab Aragoniæ oppido huius nominis deſumto forſan nomine: cuius incolæ cum aliis in novum caſtrum *El Real* dictum in confinio Navarræ regni verſus Sangueſam auſpiciis & iuſſu Iacobi II. Regis ædificatum anno MCCCL. commigravêre: quod Hieronymus refert Surita lib. 5. *Annal. Aragon.* cap. 49. unde Sancium de Ul in oppido *El Real* natum fuiſſe præpoſterè & inadvertenter Carmelitanis excidit Scriptoribus, excepto qui rem vidit deque ea monuit *Speculi Carmelitici* novum Scriptorem Belgam, qui parte 5. lib. 3. de hoc agit, amico noſtro P. M. Fr. Ludovico Petri à Caſtro cœnobii S. Mariæ Tranſpontinæ ſtudiorum præfecto, doctrina, eruditione ac pietate nulli non in urbe commendatiſſimo.

215. Carmelitarum hic profeſſus religioſum ordinem in curia Avenionenſi, quæ vulgò tum Romana audiebat, ſub Ioanne XXII. Pœnitentiarii munus exercuit: aliis eidem Papæ à confeſſionibus fuiſſe dicitur. Albarracinenſis autem factus in Aragonia Epiſcopus Martio menſe MCCCXIX. vigilanter ei præfuit muneri, eiuſque iura adverſus Valentinum Archiepiſcopum defendit, ob cauſam, de qua latè agit Hieronymus Surita, lib. 6. cap. 76. Segobricenſi mox Eccleſiæ datus antiſtes fuit. Mortuus tandem anno MCCCLVI. Avenione. Tribuuntur huic

216. *Canones pro animarum regimine & paſtorum ſpiritualium cura*, libris duobus, qui, ut fama eſt, in Albarracinenſis Eccleſiæ archivo cuſtodiuntur. Meminit Ioannes Tritemius libro *De viris illuſtribus Carmelitis;* & Carmelitani hiſtorici, Romanus in *Elucidario huius ordinis*, Lezana in *Annalibus* eiuſdem. Iacet in ſacello undecim millium virginum Eccleſiæ Cathedralis Segobricenſis, quod ipſe vivus ædificaverat, ſed noſtris diebus ab alio antiſtite eiuſdem Eccleſiæ & ordinis Anaſtaſio Vives in honorem deceſſoris ſui inſigniter ornato (1).

217. Eius Carmelitarum ordinis Luſitanæ provinciæ præfectus, MCCCXXXV. creatus fuit DIDACUS ÆGIDIUS (vulgò GIL) qui domûs Ulyſſiponenſis iam Prior fuerat. Qui quidem ſcripſiſſe dicitur librum *De fundatione & monumentis* eiuſdem ordinis, Luſitanè, ut credimus: cuius rei adducere teſtem poſſumus Rev. P. Fr. Emmanuelem à Reſurrectione Luſitanum ex Reformatis S. Auguſtini, rerum Luſitanarum curioſiſſimum.

218. GUILIELMUS DE RUBIONE, civibus eius de RUBIO, ex oppido *Villafranca* regni Aragoniæ ac territorii ſacri Cæſarauguſtani, ordinis Minorum, circa hæc tempora celebrabatur ſcriptis *In quatuor libros Sententiarum commentariis*, quos duobus voluminibus edidit Pariſiis Iodocus Aſcenſius anno MDXVII. & MDXVIII. in folio. Meminere Wadingus in *Scriptoribus ordinis Minorum*, Vincentius Blaſcus in *Hiſtoria Aragoniæ* tomo 1. lib. 5. cap. 40. Gonzaga *De origine & progreſſu eiuſdem ordinis in provincia Aragoniæ*, Verderius in *Supplemento bibliothecæ Geſnerianæ.*

219. IOANNIS DE ARAGONIA, Iacobi Regis Aragoniæ II. tertiò geniti ex Blanca Regina, *Liber concionum Evangelicarum* cuſtoditur manu exaratus in Valentina Eccleſia: qui eò advectus fuiſſe ex bibliotheca Neapolitana Alphonſi V. Regis magni huiuſce regni expugnatoris refertur. Abbas hic fuit Montiſ-Aragonis, electus inde in Toletanum antiſtitem circa annum MCCCXX. Huic Sedi uſque ad MCCCXXVII. præfuit. Hinc tranſlatus ad Eccleſiam Tarraconenſem, quam tenuit, Alexandrino Patriarchatu per idem tempus à Papa ornatus. Obiit in oppido *Povo* dicto diœceſis Cæſarauguſtanæ XVIII. Auguſti MCCCXXXIV. Vide ſis Suritam in *Annalibus regni Aragoniæ* [g]. Quod autem de concionum libro diximus in *Hiſtoriæ Toletanæ Eccleſiæ* parte 3. cap. 35. §. 1. Didacus de Caſtejon & Fonſeca Turiaſonenſis Epiſcopus refert (2).

[g] Libro 5. c. 89. lib. 6 cap. 22. & 64. & l. 7. cap. 21.

Splen-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ auctor T. II. col. 710. huic Sanctio tribuit: *Librum de perfectione vitæ Catholicæ*, quem Ioanni XXII. obtuliſſe perhibet ex Andrea Schoto *T. II. Biblioth. Hiſp.*

(2) Exſtant huius Ioannis de Aragonia *Sermones va-*

220. Splendidiſſima quidem fax diſſipandæ horum temporum caligini, quâ excæcatus omnis ferè ſtatus hominum vitia palam virtutum loco amplectebatur, doctrina fuit ALVARI PELAGII. Luſitanus, aliis Gallæcus hic (unde domo, ignoratur), vernaculè *Alvarus Paez* à civibus ſuis appellatus [h], (Wadingo tamen, ex quibuſdam monumentis Pontificiis diſpenſantibus circa quendam defectum natalium, *Alvarus Pajo* ſeu *de Sampajo* eſt) ad ordinem ſodalium Minorum, & provinciam S. Franciſci admiſſus fuit Aſſiſii à Gundiſalvo de Vallebona, ſive *de Valboa*, Hiſpano, Miniſtro eiuſdem Generali, anno MCCCIV. quo exquiſita quadam laude donato id ipſe, quod dicimus, refert [i].

[h] Marcus de Lisboa in *Chr. Franciſc.* Hiſp. linguâ ſcriptis lib. 15. cap. 35.

[i] *De planctu Eccleſ.* lib. 2. cap. 33.

221. Prius Bononiæ ſub optimis præceptoribus, inque his Archidiacono (uti vulgò audit) Ius canonicum perfectè didicerat: cui, neſcio ubi, theologica ſtudia primum adiunxit, atque in eodem gymnaſio pileum doctoralem ſuſceperat: cuius rei ipſe meminit, dum Doctorum Bononienſium & aliorum malas eò dignitatis perveniendi artes acriter inſectatur [k], & in principio magni operis *De planctu Eccleſiæ* iam laudandi. Eo tempore quo Franciſcanis iam addictus vivebat, Ioannem Scotum Pariſiis audire potuit, cuius diſcipulum vulgaris tum fama prædicat. Certè horum numero Lucas Wadingus, dum Scoti diſcipulos famâ clariores laudat [l], (renitente quamvis Matthæo Ferchio Scoti propugnatore) conſtanter, ac ne famæ derogare videatur, accenſet. Neque enim niſi poſt quatuor annos Scotus diem ſuum Pariſiis obiit.

[k] Ubi ſuprà cap. 33.

[l] Tom. 3. *Annal. Minor.* ann. MCCCVIII. num. 61.

222. Manſit is fortè in Gallia uſque dum Michaelis Cæſenatis *Miniſtri* ordinis Generalis adverſus Ioannem XXII. Papam ſuperbiæ criſtas erigentis, exauctoratio Pariſiis anno MCCCXXIX. in comitiis generalibus ſuſcepta fuit: cuius temporis eſt quædam ad Alvarum huius Pontificis epiſtola [m], quâ eum, licèt aliàs è ſiniſtra relatione ſibi ſuſpectum, de improbato Cæſenatis ſchiſmate laudat, & in poſterum admonet in defendenda Eccleſiæ auctoritate conſtanter & laudabiliter perſeverare. Nec dubito quin ea occaſione ad curiam vocatus, iubente Pontifice, navandæ huic in ſcriptis operæ ſeſe accinxerit. Fatetur enim *De planctu Eccleſiæ* opus cœptum à ſe Avenione ſequenti anno MCCCXXX. qui fuit Ioannis decimus quartus, ut poſtea dicemus.

[m] Apud Wadingum tom. 3. ann. MCCCXXIX. num. 8. & 9.

223. Biennio exacto Coronenſis in Achaia Epiſcopatus titulum obtinuit [n]. Intereaque in curia manens Pœnitentiarius Papæ fuit: quod munus, *officialis in pœnitentiali officio indigni* vocabulo, deſignat ipſe toties nominatum librum abſolvens. Cardinalem S. R. E. creatum fuiſſe percrebuit fama, cui credidêre quidam ex Franciſcanis [o]; atque item Ludovicus Gomezius in prooemio ad *Regulas Cancellariæ Apoſtolicæ*, ubi antiquiſſimum Cardinalem eumpſe appellat; ſed falſa ea, nullique huius temporis monumento innitens [p]. Plane Sylvenſem, id quod in comperto eſt, Eccleſiam Portugalliæ ſeu Algarbiorum regni adeptus, in patriam remeavit; nec tamen fato ibi functus eſt. Nam in templo S. Claræ monialium Franciſcanarum Hiſpali, quò delatus nonnullius, ut credere par eſt, officii causâ fuerit, ſepulturam, quæ vel hodie exſtat, fortitus fuit: egregiorum operum auctor, quæ iam oſtendimus, & in primis laudatiſſimam illius

[n] Wading. an. MCCCXXXII. num. 7.

[o] Marianus Florentinus in *Faſciculo Chr. ordin. Minor.* lib. 4. cap. 3. 9. Gonzaga *De orig. ord. Minor.* eoque laudato Ant. Daza 4. par. *Hiſtor. eiuſd. ord.* lib. 1. cap. 12.

[p] Vide Victorell. in *Adit. ad Ciaconii Pontific. Vitas in Ioanne XXII.*

224. I. *De planctu Eccleſiæ* ad Petrum Gomezium S. R. E. Cardinalem titulo S. Praxedis: quem editiones in Gomezium Hiſpanum totius ordinis Miniſtrum Generalem abſurdiſſimo errore transformaverunt; cùm ex contextu ipſo & operis principio, id quod dicimus conſtet. Qui quidem

varii in Bibliotheca Regis Galliarum, *T. III. pag.* 212. *cod.* 2134. In Eſcurialenſi habentur Eiuſdem *Conſtitutiones editæ in Synodo Diœceſana Toletana, à die XVIII. Maii* MCCCXXIII. Item: *Aliæ* in Concilio Provinciali Toletano XXI. Novembris MCCCXXIV. *Aliæ* in Synodo Diœcesana apud Complutum eodem anno; ac demum *Aliæ* in Concilio Provinciali in eadem urbe celebrato á die XXVI. Iunii MCCCXXVI. Quibus accenſeri debent *Aliæ* in Synodo Diœceſana Toletana menſe Februario MCCCXXVI. celebrata, editæ à Vincentio Archidiacono Arevalenſi in Eccleſia Abulenſi Eiuſdem Ioannis Vicario Generali. Omnia in codice *Lit. C. Plut. IV. n.* 2. (T. I. p. 306.) Apud Edm. Martenium *T. IV. Theſaur. Anecd. pag.* 283. citantur huius Ioannis Concilia Tarraconenſia: *primum* anno MCCCXXIX. celebratum; item *ſecundum*, ac *tertium*, abſque anni notatione. Alius ab hoc videtur *Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis*, cuius in Eſcurialenſi codice ſæculi XVI. (qui tamen ex antiquiore videtur deſcriptus) *Lit. X. Plut. III. n.* 17. (T. II. pag. 457.) exſtant: *Vitæ ac geſta nonnullorum Summorum Pontificum*, ſcilicet *Leonis IX.* qui ad annum ML. ad Pontificatum aſſumtus fuit: *Stephani IX. Nicolai II. Alexandri II. Georgii* (pro *Gregorii*) *VII. Paſchalis II. Gelaſii II. Callixti II. Honorii II. Innocentii II. Cæleſtini II. Lucii II. Eugenii III. Anaſtaſii IV. Hadriani IV. Alexandri III. & Gregorii IX.* Puto autem hunc non *Ioannem* ſed *Iacobum Aragonium* eſſe, Comitis de Prades filium, Iacobi II. Aragonum Regis nepotem, S.R.E. Cardinalem titulo Sanctæ Sabinæ, & Valentinæ Eccleſiæ Adminiſtratorem, de quo mox; errorem autem è ſolitaria initiali nominis eius litera .I. enaſci potuiſſe.

dem fuit D. Petrus Gomez Barroſo Toletanus à Ioanne XXII. Cardinalis ex Epiſcopo Carthaginenſi anno huius ſæculi XXVII. creatus [q]. Libros duos opus continet. Primo de ſtatu, ſecundo de planctu Eccleſiæ agitur; & quidem acerrimè atque doctiſſimè, ore verè Apoſtolico in publicum veluti prodire iuſſis, ac ſeveriſſimè correptis, omnium ſtatuum vitiis: ita ut mirum videri debeat auctori eò uſque procedere licuiſſe in curia Pontificis & coram collegio Cardinalium ſcribenti de Paparum & Cardinalium defectibus lib. 2. cap. 16. id quod vix hodierna verecundia pateretur permitteretve. Quapropter derogare Alvarum externæ Eccleſiæ amplitudini in hoc eius *Planctu*, ut extolleret Minorum paupertatem, quodammodo voluiſſe, Odericus cenſet Raynaldus [r].

[q] Ciaconius *De vitis Pontific. in Ioanne XXII.*

[r] In *Annalibus Eccleſ.* tomo 15. ad ann. MCCCXXXII. n. 30.

225. Editionem vetuſtam & obſoletam (Ulmenſem intelligo anni MCDLXXIV. (1). cuius ex Geſnero Poſſevinus meminit, aut forſan Lugdunenſem anni MDXVII.) renovavit Nicolaus Tintus quidam, phyſicum ſeſe appellans, apud Sanſovinos typographos Venetiis anno MDLX. præfixâ nuncupatoria ad Aloiſium de Toleto Petri Neapolitani quondam Proregis filium. Cuius quidem Tinti optimo iudicio, *vir ſummus* (Alvarus) *& ad expellendas errorum tenebras, reſtituendamque veritatis lucem natus: qui in hoc opere quæcumque homines piè ac ſincerè de Chriſtiana religione ſentientes diligenter quærere conſueverunt, omnia ita ſubtiliter, eruditè, diſerteque perſecutus eſt, ut quantum heroibus illis, quorum virtus exitioſa monſtra id eſt vitia extinguebat, antiquitas debuit: tantum nos huius ingenio, induſtriæ, pietati debere videamur.* Idem Lectorem præmonens, *utiliſſimum* eſſe arbitratur *opus, non ſolùm ad conſtituendum Chriſtianam Rempublicam, ab hæreticis labefactatam propè ac convulſam; verùm ad ſuppeditandam rationem veluti quandam doctoribus, quâ in viam rectam ceteros mortales poſſint deducere, concionatoribus verò ad rerum ac ſententiarum ſilvam comparandam, omnibus denique ad vitam piè ſancteque degendam.* Statimque ſanctum Antoninum Archiepiſcopum Florentinum ait tanti hoc feciſſe, ut *de manibus eum nunquam dimitteret: cuius etiam aliquando ſumma cum auctoris laude meminit* [s].

[s] Part. 3. *Hiſtor.* tit. 24. cap. 8. §. 2.

226. In eo tamen Tintus, ne cum eo alii decipiantur, evitandus eſt, quòd ſignificare videtur ſcripſiſſe Alvarum poſt Concilium Conſtantienſe, tot annis ab eius morte celebratum. Cœpit quidem hocce opus noſter Avenione, Ioannis Pontificis, quem *de Cadurco* (hodie *Cahors*; inde enim erat in Gallia oriundus) vocat, anno XIV. quo tempore ſchiſma Petri de Corbario, qui Nicolaum V. ſeſe vocari Ludovici Bavari auſpiciis faciebat, maximè viguit: quem Petrum deſcribit ipſe in dedicatione operis; quod abſolvit anno MCCCXXXII. ut ipſe ait in fine libri ſecundi, notâ iſtâ adiunctâ: *manu propria una vice correxi & appoſtillavi anno Domini MCCCXXXV. in Algarbia Portugalliæ, ubi ſum præſul, in villa Ramra. Secundò correxi & apoſtillavi in S. Iacobo de Compoſtella, anno Domini MCCCXL* (2). Villæ nomen, fortè Arabicum, degeneravit iam, ut credimus, in quodvis aliud, de quo illius provinciæ vernacula conſulenda erit geographia.

227. Magnum faceret operæ pretium, ſi quis recoqueret utiliſſimi libri, rarò venalis, editionem. Mss. codices ſervantur in Vaticana bibliotheca, & Ducali Urbinatenſi, quæ Vaticanæ iam adiuncta fuit. Vidimus nos Vaticanum codicem MS. 4280. in quo deſcriptus eſt Alvari commentarius hic, ſatis grandem, cum effigie Papæ ſedentis in throno, & Cæſaris ab eo gladium è genibus accipientis inter quoſdam religioſos ſodales, Franciſcanum, quo fortè ſignificatur auctor, Carmelitanum, & Benedictinum, &c. Subiicitur ſcutum quoddam inſignium quadripartitum, in cuius primo & quarto ſinubus nigri duo leones ſuper albis & rubris faſciis; in ſecundo autem ac tertio faſciarum rubrarum & aurearum, in medio ſcutulum minus, tria lilia continens, depicta viſuntur. Præcedit opus hoc *Franciſci de Toleto in Theologia magiſtri archidiaconi de Artigia* (de *Ecija* eſt, ut credimus, in Eccleſia Hiſpalenſi) *diviſio, ordinatio, continuatio: quæ & ſumma quædam per rubricas in librum Al-*

(1) Exſtat hæc penes me duobus voluminibus fol. charta maxima apud Ioannem Zeiner de Rutlingen; eiusque ut *libri rariſſimi* Maittairius meminit *Annal. Typ. T. IV. p.* 332. atque item *T. V. part.* 1. *pag.* 34. Exſtitit quoque in Bibliotheca Ducis de la Valliere *num.* 1070.

(2) Totidem hæc verbis Gallicè leguntur apud Auctorem catalogi librorum Ducis de la Valliere *T. I. p.* 330. *num.* 1070. *L' Auteur* (inquit) *dit à la fin de son ouvrage, qu' il l' a commencé en l' annee* 1330. *& qu' il l' a corrigé & apoſtillé pour la ſeconde fois à Saint Iacques de Compoſtelle l' an.* 1340. *Ramræ* autem, aut *Ramlæ* oppidi nomen iure Noſter Arabicum eſſe ſuſpicatur; cum Arabibus *Rámra* aut *Rámla*, *arenam* ſive *arenoſum litus*, aut *agrum* valeat; atque hinc Lemoſinis noſtris torrentes maximi *Ramlæ*; & Granatenſibus *Bibarrámla: Porta arenarum: La Puerta del arenál.*

Alvari; & poſtremò *repertorium per alphabetum ad reverendiſſimum Cardinalem Firmanum* (1). Hic eſt celebris ille Dominicus Capranica. Exſtat quoque Alvari hoc opus MS. inter libros Ducis Urbini, qui in eadem Vaticana aſſervantur num. 953. & 954. Scripſit etiam

228. II. *Collyrium Fidei contra hæreſes*: quod nondum in lucem prodiit. Manu tamen exaratum conſervant bibliothecæ Vaticana, ſcilicet codd. 1129. & 2324. Patavinaque S. Ioannis in Viridario, teſte Thomaſino [t]. Vidimus quoque nos aliud eius operis exemplum, ex parte chartaceis ex parte pergamenis foliis, antiquiſſimo charactere, ac fortè ſub auctoris ipſius tempus deſcriptum. In fine operis ita habet: *Præſens opus compoſitum à Fratre Alvaro de ordine Minorum Epiſcopo Sylvenſi, vocatur* Collyrium: *quòd ſicut collyrium eſt quædam unctio facta ad fæces oculorum tergendas & viſum illuminandum: ſic præſens liber utilis & neceſſarius eſt ad Fidem illuminandam. Et iſtud* Collyrium *dividitur in ſex partes principales, quarum prima pars continet ſexaginta quinque hæreſes ſeu errores, qui noviter polluerunt. Secunda De erroribus qui continentur in Decretis; & primo de illis qui proponuntur* XXIII. *quæſt.* 3. *cap.* Quidam. *Tertia De erroribus & hæreſibus quæ alibi in Decretis continentur, & continet* XVII. *errores. Quarta De erroribus qui continentur in Decretalibus; & continet* XXX. *errores.*

[t] In *Biblioth. Patav.* MS. pag. 31.

229. *Quinta continet in ſe* XXVII. *errores, qui ante & nunc noviter polluerunt. In his præcipuè tractat & refutat errores Thomæ Scoti cuiuſdam, qui Oliſippone docuit, & adprehenſus, hæreſiſque poſtulatus, in carcerem detruſùs eſt.* In quo adhuc eum cùm hæc ſcriberet detineri ait, ſeque non ſemel cum eo de dogmatibus eius diſputâſſe. *Sexta pars de erroribus Græcorum, & ſunt* XLI. *errores.* In fronte libri: *Rerum ſive hæreſum in eo contentarum elenchus eſt alphabeticus, ſeu tabula compilata per Fr. Petrum Dominici, in ſacra pagina profeſſorem, ord. fratrum Eremitarum S. Auguſtini.* Liber incipit: *In nomine Domini Ieſu Chriſti, in quo vivimus, movemur, & ſumus,* &c. *Frater Alvarus profeſſor Minorita, Sylvenſis miniſter, natione Hiſpanus, Decretorum doctor, in ſacra Theologia ſcholaſticus, gratia vobis, pax, & miſericordia à Domino noſtro Ieſu Chriſto* &c. (2)

230. III. *Apologiam pro Ioanne XXII. Papa adverſus Guillelmum Ockam.* Nominatiſſimus hic illorum temporum Theologus doctor Minorum ordinis, Scoti diſcipulus, Nominalium ſcholæ inventor, poſtea & princeps: inter alia *De poteſtate Papæ* eiuſque auctoritate atque Imperatoris, occaſione ſchiſmatis propter Ludovicum Bavarum Imperatorem ſuſcitati; ac *De utili dominio rerum Eccleſiaſticarum* peculiare opus adverſus Ioannem Papam impudenti audacia foràs dedit: quod *Compendium errorum Papæ Ioannis XXII.* appellavit, quaſi is in tribus Conſtitutionibus (nempe *Ad conditorem canonum*: *Cùm inter nonnullos*, & *Quia quorumdam* (quæ ſunt capita 3. 4. & 5. *De verborum ſignificatione* inter *extravagantes* ut vocant *Ioannis XXII.*) circa fratrum Minorum paupertatem, dominiumque, & uſum rerum Eccleſiaſticarum ab eo promulgatis contra veritates catholicas multipliciter errâſſet. Quod quidem *Compendium* exſtat volum. 2. *Monarchiæ Rom. Imperii*, Goldaſti.

231. Pontificium autem ſcriptum ſeu Pontificis Apologia, ad hunc diem, ut credimus, in ſchedis latet. Sed laudat eam Trithemius, Marcus Ulyſſiponenſis, Wadingus, Ludovicus Iacobus à S. Carolo [u]. Sed Wadingus adiunxit, non tantùm contra Guillielmum Ockamum, ſed & contra Marſilium Patavinum apologeticum hoc ſcriptum opus: qui Marſilius cognomento Menandrinus, Patavii natus, ſchiſma Ludovici & Petri Corbarienſis ſecutus *Defenſorem pacis* erroribus frequentibus, & exſecrandis plenum, ſive aſſertorium Imperialis auctoritatis ſuper Eccleſiaſticis rebus & perſonis commentarium iiſdem temporibus publicavit.

[u] In *Bibl. Pontific.* lib. 2. verbo *Pelagius Alvarus.*

232. IV. *Speculum Regum.* Incipit: *In nomine Domini Ieſu Chriſti.* Trithemius, Marcus Ulyſſiponenſis, & Wadingus.

V. *In quatuor libros Sententiarum.* Idem.

VI. *Summam theologiæ.* Quam editam Ulmæ eodem anno MCDLXXIV. quo *De planctu Eccleſiæ* libros, ait Wadingus (3).

233. In bibliotheca S. Ioannis Regum Toletanæ urbis Franciſcanorum cœnobii exſtat

VII. *Ser-*

(1) Exſtat huius operis atque Auctoris mentio in Bibliotheca Luſitana *pag.* 108.

(2) Habetur Alvari Pelagii *Collyrium* in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis membranaceo ſæculi XIV. codice, iiſdem ipſis notionibus, eodem initio ac fine; præmiſſaque itidem Petri Dominici Auguſtiniani in Sacra Pagina Profeſſoris tabula.

(3) Abeſt hæc Alvari *Theologiæ ſumma* à Maittairii Indicibus librorum anno MCCCCLXXIV. editorum *Annal. Typogr. Part. I.* (al IV.) *à p.* 105. *ad* 110. *Et Tom. V. part. I. pag.*34. atque item à Guillielmi Franciſci de Bure *Notice des editions du XV. ſiecle, Bibliograph inſtructive Tom. III. pag.* 472. inter opera eo ſæculo Ulmæ edita.

VII. *Sermo* (diffuſus, ut Wadingus loquitur) *Fr. Alvari Hiſpani Decretorum doctoris Epiſcopi Coronenſis, & pœnitentiarii domini Papæ, factus in die Iovis cœnæ Domini in præſentia domini Papæ Ioannis XXII.* In quo, ait, totum adhærere eum Ioannis opinioni circa viſionem animarum, hoc eſt, denegatam iis ante diem iudicii; quam tamen ſententiam, veluti à privato doctore defenſam, Ioannes ipſe in fine retractavit.

234. Anno huius ſæculi triceſimo ſexto in vivis erat adhuc, natu grandævus, utpote qui exeunte ſuperiori iam vigebat, cùm literis; tum inter ſuos dignitate, ALPHONSUS BURGENSIS aliàs DE VALLADOLID, ab alterutro horum natali loco ſic appellatus, Hebræus olim ſectâ indeque Chriſtianus & Chriſtianorum religionis propugnator. Etenim obiurato hic Iudaiſmo, ſeſe vere Fidei aſſeclam non ſolùm vitâ, ſed ſcriptis adverſus Iudæorum errorem perfidiamque lucubrationibus docuit ſacriſta (*Æditus*) factus Valliſoletanæ Eccleſiæ. Cauſam ſuæ converſionis ipſe narrat cap. 27. operis poſtea laudandi, mirabilem illam ſcilicet apparitionem crucum in Iudæorum palliis, ubiubi eſſent, per totum Caſtellæ regnum: dum in ſynagogas ſuas falſa ſpe ſuæ redemtionis à Prophetis ſuis falſiſſimis iniectâ permoti ſimul omnes coiſſent: quod anno contigit ſæculi ſuperioris nonageſimo quinto, quo Sancio Caſtellæ Regi Ferdinandus filius ſucceſſit.

235. Ait idem ſe à ſuis conſecraneis uti medicum fuiſſe conſultum ſuper eorum curatione, quos credebant ex infirmitate aliqua vel cerebri debilitate viſa iſta paſſos: diuque ambiguum ſe ipſum in re fuiſſe; ſed illuminante Deo tandem credidiſſe, non ſine grandi miraculo hæc facta, quæ oculis ipſis vidit, & in quorum teſtimonii fidem cælum terramque invocat. Verba eius in Alphonſi Spinæ *Fortalitio Fidei* lib. 3. [x] legi poſſunt. Idem auctor ſæpiùs Alphonſum pro ſe adducit [y], præſertim ubi ex eo admonet [z] Chriſtianos, ut à Iudæis medicis curari ſe nequaquam permittant, quia lex eorum præcipit occidere Chriſtianos. Habitæ quoque ab eo cum Iudæorum potioribus atque doctioribus Valliſoleti, ubi curia tunc erat, diſputationis meminit: quâ convicit eos negantes oratione quadam ſeſe in publicis precibus Chriſtianis omnibus omnipotentis Dei maledictionem imprecari ſolere: edictum afferens eiuſdem Regis Alphonſi, quo iis ulteriorem huius orationis uſum ſeverè interdixit, datum in eodem municipio XXV. Februarii erâ MCCCLXXIV. qui annus eſt huius ſæculi ſextus ſupra triceſimum. Verba ipſa Alphonſini edicti apud eundem Spinam [a] reperies.

[x] Fol. 222. c. *De ſignaculis crucis.*

[y] Dict. lib. 3. fol. 119. col. 2. fol. 131. col. 1. fol. 167. col. 2. fol. 193. col. 1.

[z] Dict. lib. 3. fol. 191. col. 2.

236. Ad quem annum ſaltem extendimus Alphonſi Valliſoletani vitam, cum eò res eius geſtas pertigiſſe tam grave comprobet antiquitatis monumentum. Alphonſus autem undecimus, Ferdinandi filius, Sancii nepos Caſtellæ Rex, ab anno eiuſdem ſæculi duodecimo uſque ad quinquageſimum imperio præfuit. Unde corrigenda eſt nota numeri, quem huius emortuali anno Paulus aſſignavit Burgenſis Epiſcopus, quum in *Scrutinio* ſuo *Scripturarum* ait ſexaginta ante ſe natum annis Alphonſum obiiſſe. Cùm enim è ſepulcro eiuſdem Pauli ad S. Pauli Dominicanorum Burgenſium conſtet demortuum eum anno MCDXXXV. ætatis ſuæ LXXXIII. quod quidem ſignificat anno MCCCLII. fuiſſe eum in lucem editum; ſi ab hoc numero anni ſexaginta deducerentur, anterioris ſæculi nonageſimo ſecundo Alphonſus Valliſoletanus obiiſſe dicendus eſſet, hoc eſt ſub Sancio, nedum ſub Ferdinando & Alphonſo Caſtellæ Regibus. Quæ omnia conſtabunt, ſi pro *ſexaginta* in *Scrutinio* laudato *Scripturarum* Pauli Burgenſis, *ſex* annorum notam ſubſtituamus. Quod utique ſignificabit Alphonſum ſex annis ante ortum Pauli, hoc eſt MCCCXLVI. è vita migrâſſe. Hinc colligere datur, potuiſſe quidem eum Alphonſi Regis X. qui anno MCCLXXXIV. diem ſuum obiit, ævum ætate contingere: ſub quo hunc floruiſſe, quamquam minus aptè, Didacus Rodriguez de Almela in *Valerio* ſuo *hiſtoriarum* vernaculi ſermonis ſcripſit. Huius Alphonſi opus, ex quo toties ab Spina in *Fortalitii* ſui propugnationem vocatur,

237. *Bellorum Domini* titulo inſcriptum fuit: Hebraicè quidem hoc ſcriptum ab auctore, poſtea tamen in Hiſpanum ſermonem ab eodem converſum. Quæ quidem interpretatio reperitur in membranis antiquiſſimæ ſcripturæ apud Benedictinos Pincianos, uti refert Ambroſius Morales [b], cum hac inſcriptione: *Eſte es el libro de las batallas de Dios, que compuſo Maeſtro Alphonſo Converſo, que ſolia haver nombre Rabbi Abnèr, quando era Judio. Y traſladòlo de Hebraico en lengua Caſtellana por mandado de la Infanta Doña Blanca, ſeñora del monaſterio de las Huelgas de Burgos.* Hoc eſt: *Hic eſt liber bellorum Dei, quem compoſuit magiſter Alphonſus Converſus, nomine olim, cùm Iudæus eſſet, Rabbi Abnèr. Tranſtulitque hunc ex Hebraico in Hiſpanum iuſſu Infantis dominæ Blancæ, abbatiſſæ monaſterii de las Huelgas urbis Burgenſis.* Abbatiſſam pro domina interpretati ſu-

[a] Lib. 3. 193. col. 2. e. Lugdun. MDXXV.

[b] En el ſanto viage.

ſumus. Verè enim temporale dominium exercet non mediocris territorii magni illius monaſterii abbatiſſa.

238. Reſpondit in hoc opere argumentis R. Ioſephi Kimchi, quibus uſus fuerat in libro ſuo eiuſdem inſcriptionis *Milchamót haſcém*, *Bellorum Domini*. Exſtat MS. Hebraicè Alphonſi opus in bibliotheca Vaticana, & in collegio Neophytorum Romano: teſte mihi reverendiſſimo Patre D. Iulio Bartoloccio Ciſtercienſi abbate, quem ego ob eruditi ac humaniſſimi ingenii dotes carum in paucis habeo, in opere ſuo, quod edere pergit, *De ſcriptis Hebræorum*, ſive *Bibliotheca magna Rabbinica* [c] (1). Qui & admonet meminiſſe huius noſtri Alphonſi, huiuſque eius operis, Rabbi Scem Tou Sciprutt, in libro ſuo אבן בוחן, *Eben-Bocham* (*Lapis probationis* ſeu *Lydius*) tract. 15.

[c] Pag. 366. tomo I.

239. Sub Aragoniæ Rege Iacobo II. aut forſan ultrà, fama eſt vixiſſe IACOBUM DE MONTE-IUDAICO, quem vernaculè cognominatum DE MONT-IUÎ dicunt Catalani: qui mons ſeu collis eſt prope urbem Barcinonenſem caſtello munitus ad eiuſdem urbis defenſionem. A qua hominis appellatione arguit Hieronymus Puiades huiuſce provinciæ & gentis chronographus [d], ab antiquo *Montis-Iudæorum*, non autem *Montis-Iovis* nomine, derivâſſe *Mont-iuî* hodiernum (2).

[d] *Chronica de Catalunya* lib. 2. cap. 19. in fine.

240. Commentarium hic, ſive *Gloſſam*, ſcripſit *ad Uſaticos*, hoc eſt conſuetudines Barcinonenſis urbis: quæ unà cum aliis gloſſis Iacobi & Guillielmi à Valle-ſicca, & Iacobi Calicii, prodierunt Barcinone è typographia Claudii Amoroſi MDXLIV. in folio. In bibliotheca viri incomparabilis Antonii Auguſtini Archiepiſcopi Tarraconenſis, ut ex indice edito eius conſtat, ſervantur eiuſdem Iacobi à Monte-Iudaico, *Apparatus in Uſaticos Barcinonenſes*, pars forſan laudatæ iam *Gloſſæ*. Item *De practica Uſatici*, ſimili modo. Necnon & *De iuriſdictione regia*: *De nominibus Baronum Cataloniæ*. Tandemque *De proceſſu pacis & treguæ*. Fuiſſe autem Iacobum noſtrum Dini Mughellani auditorem alicubi legimus, qui Dinus circa annum MCCC. Bononiæ præcipuè floruit (3).

241. Circa hæc tempora vixiſſe videtur ANONYMUS quidam *Regum Aragoniæ Chronici* auctor: ab initio nempe rerum in Hiſpania uſque ad Alphonſi Regis IV. cognomento Pii anno huius ſæculi XXXVI. defuncti regnum, quod fuit MS. in regio Barcinonenſi archivo, nuperque penes D. Franciſcum Eximinum de Urrea Aragoniæ regni archichronographum, uti refert eius in munere ſucceſſor Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrazius in *Notis ad coronationes Regum Aragoniæ*: admonens adſcriptas ſe vidiſſe oræ libri Notas Petri Michaelis Carbo-

(1) In Regia Bibliotheca Matritenſi habetur huius *Rabbí Amêr* (non *Abnêr*), & poſtquam ad Fidei tranſiit caſtra, *Alfonſi de Valladolid*, diverſum, ut videtur, opus à libro *Bellorum Domini*, quem Noſter hoc loco deſcribit; quamvis & ipſum polemici argumenti ſit adverſus Iudæos. In eo primùm è variis Veteris Teſtamenti locis quæ Hebraicè, ſed Latinis literis, profert ſcribitque: probare nititur veritatem articulorum Fidei, qui in Apoſtolorum ſymbolo continentur; mox de Trinitatis atque Incarnationis Dominicæ myſteriis ac de Sacramentis novæ Legis agit: in quorum comprobationem varia è Moyſe, Davide, Salomone ac de Prophetarum libris adducit teſtimonia. Omnia Hiſpanicè; niſi quod Hebraica Latinitate donantur. Codex inſcribitur, coæva ipſi rubricâ: *De las tres gracias*; eſtque chartaceus, formâ quarta minore in cuius *fol.* 2. *pag.* 1. hæc legi: *Dicen aſſi* (Mauri nimirum & Iudæi) *què Dios que non hà padre nin madre nin fijo: & que non fue concebido nin naſcido de vientre de muger: & que nin naſcio nin murio: è que non podrie ſer que Dios quiſieſſe naſcer nin morir. E ſobre eſta razon digo Yo Maeſtre Alfonſo de Valladolit, que ante habîa nombre Rabi Amêr de Burgos, quando era en la ley de ſin ſalvacion, que todo aquel que algun debdo ó alguna demanda quiere á otro demandar: ſi la otra parte ge lo negâre conbiene que traya conſigo dos coſas con que lo pueda bien probar, &c.* Fruſtra autem in hoc opere quæſivi quæ de crucum in Iudæorum veſtibus apparentium miraculo, deque Auctoris ad Fidem converſionis occaſione Noſter hoc loco adducit, neque demum opus in capita ſeu tmemata diſcretum eſt.

(2) Plurima Hebræorum ſepulcra in Barcinonenſi *Mont-juî* vulgò dicto qua parte in urbem vergit, ad ann. MDCCLIV. reperi ac deſcripſi: è quibus unum item & alterum è ſchedis noſtris in *Theſauri antiquitatum Hebraicarum Tomum XXXIV. in fin.* retulit Cl. Blaſius Ugolinus Venetus amicus olim noſter.

(3) *Uſaticorum* ſeu *Conſuetudinum Barcinonenſium*, quique ad eas *Gloſſas* ſive *Commentaria* ſcripſêre, exempla nullibi apud nos non obvia ſunt præcipue in Cataloniæ Bibliothecis. Commentatorum ſyllabum & nomina ſiſtimus è Franckenau *Sacr. Themid. Hiſp. Sect. IX. à n.* 13. nimirum: *Vitalem de Canellas*: *Iacobum Calicium*: *Iacobum de Monte Iudaico*, ſeu *de Montjuî* quóde nunc agimus: *Iacobum* & *Guillelmum de Valleſicca*: *Guillelmum Præpoſiti* ſeu *Deſpaborde*: *Petrum Albertum*: *Ioannem de Socarrâts*: *Berengarium de Montravâ*: *Thomam Mières*: *Iacobum Marquîlles*: *Narciſum de Sancto Dionyſio*: *Petrum Deſpêns*: *Petrum Terrêny*: *Reginaldum de Arca*: *Arnaldum Morêram* ſeu *de Morâria* (quem non ita pridem Valentinis noſtris adſcripſimus): *Bernardum Cêvam*: *Guillelmum Doménech*: *Iacobos* (IV.) *de Monellis*, *Cardonium*, *Matthéu*, *& Calvêt*: *Guillelmum de Podio*: *Guillelmum Boterum*: *Raimundum de Area* ſive *Arca*: *Raimundum Balleſtêr*: *Iacobum de Faro*: *Bernardum de Montjuî*: *Berengarium*, ſeu *Bertrandum Gualbes*, è quibus nonnulli inferius ſuis locis nobis recurrent.

bonelli , eiuſque , & Antonii de Viladamòr hiſtoricorum Cataloniæ ſubſcripta ſigna , ſcriptumque videri circa ſequentis ſæculi initium.

242. Sed hic (niſi fallimur) PETRUS MARSILIUS eſt , monaſterii S. Ioannis Pinnatenſis monachus , quem toties laudat Ioannes Brizius Martini eiuſdem abbas in huiuſmet monaſterii hiſtoria , taxatque poſt alios , quaſi ſex Regum Superarbiæ, ſive Aragoniæ , qui nunquam fuêre , auctorem Petrus Marca lib. 11. *Hiſtoriæ Benearnenſis* Gallicæ cap. 10. Neque alium credimus ſignificare Hieronymum Suritam voluiſſe , quum in *Indice rerum Aragonenſium* ad annum Chr. DCCLVIII ait : *Vetus rerum Aragonenſium auctor , qui ante ducentos annos Regum facta compoſuit in artificio & opera , quam tenui & exili , cum aliàs nullam adhibuiſſe diligentiam videatur in recenſendis regni originibus , longè ſe & ceteros omnes ſuperat. Sed falsò quæſita propriæ gentis laus leviorem auctorem facit.* Videndus & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriuſque Vaſconiæ* lib. 2. cap. 9. pag. 183. & 184. (1)

243. IOANNES ex Hebræo Chriſtianus, atque ideo dictus CONVERSUS , ſive à patria VALLISOLETANUS , ſub Petro aut Henrico Regibus ſcripſit librum *De concordia legum:* quem , laudato eius auctore , ſæpe ad rem ſuam Hebræos arguendi Alphonſus Spina in celeberrimo ſuo *Fortalitio Fidei* advocat. Nempe lib. 3. qui eſt *De bello Iudæorum*, conſider. 4. argum. 5. [e] ubi Alphonſus verba Ioannis prædicti ex libro iam laudato adducit : ex quibus conſtat Valliſoleti tum ſcribendo vacare , quam *terram Valliſoletanam* Regis Caſtellæ in longitudine 66. graduum eſſe ait. Et conſiderat. 5. argum. 10. [f] & conſiderat. 6. impoſſibili 8. [g] & 9. [h] & 10. [i] & 11. [k] ubi affert hanc eius relationem de puero Ieſu apparente in hoſtia ſancta : *Sæpe divina gratia apparuit ad oculum multorum hominum & mulierum ; quoniam reſpiciendo in illam hoſtiam conſecratam aliquæ perſonæ viderunt unum puerulum pulcerrimum ultra modum. Et avus meus , qui erat valdè literatus in Lege , dixit mihi, quod in domo fratrum Minorum in Valleoleti cùm reſpiceret à caſu illam hoſtiam conſecratam , vidit , ut prædicitur , illum puerum pulcerrimum ultra modum. Et hoc fuit illis temporibus publicatum nimis & famoſum. Et idem accidit uxori meæ , & interrogabat alias mulieres , ſi hoc videbant. Reſponderunt , non ; & prona cecidit in terram viribus deſtituta , prout legitur de Manue Iudic. 13. capite :* Morte moriemur , quia vidimus Dominum. Tranſcribo libens fragmenta hæc , quoniam liber non exſtat , & *Fortalitium* iam infrequens eſt.

[e] In editione Lugdun. Ioannis de Moylin. anno MDXXV. fol. 117. col. 3. & fol. 118. col. 3.
[f] Fol. 155. col. 3.
[g] Fol. 169. col. 1.
[h] Fol. 170. col. 3.
[i] Fol. 171. col. 4.
[k] Fol. 173. col. 1.

244. Item impoſſibili 24. [1] narrat eiuſdem Ioannis verbis miraculoſam aliam ei factam S. Doctoris Ambroſii apparitionem, ut doceret eum de veritate ſacroſancti Euchariſtiæ myſterii. Necnon & conſiderat. 10. mirabili 10. affert Ioannem noſtrum inter alios teſtes magni illius miraculi , quod contigit in regno Caſtellæ anno MCCXCV. apparentium Crucis ſanctiſſimæ ſignorum in ſyndonibus , ſeu veſtibus albis quibus induerant ſe Iudæi ad celebrandum feſtum quoddam magnum redemtionis ſuæ per Meſſiam venturum : quam iis duo Rabbini, alter Abulenſis, alter Aillonenſis, multæ apud eos famæ , aſſeverantiſſimè in illum diem promiſerant. *De eodem ſigno* (ait) *facit memoriam Mag. Ioannes Converſus in libro ſuo* De concordia legum *tit.* 4. *cap.* 4. *Dicit enim ibi , quòd prædictum miraculum accidit in ſupradicto regno per quadraginta annos ante tempus ſuum ; & quærebat à Iudæis , qui remanſerant , quomodo cum tanto ſigno poterant remanere in Iudaiſmo ? Et dicit , quòd reſponderunt ſibi , quòd Rabbini Iudæorum illius temporis publicè prædicabant illud illuſione diaboli eſſe factum ad Iudæorum deceptionem ; & quòd omnes , ut priùs in lege Moſaica fortes permanerent. Et dicit ulteriùs* (ait *Fortalitii* auctor) *quòd quidam Nuntius Papæ ſuo tempore venit ad partes iſtas , qui cùm hoc cognoviſſet per eum , fecit per notarium publicum ſcribi rei veritatem facta diligenti inquiſitione. Recepit enim multos teſtes Iudæos de viſu , licitè ut decuit adiuratos , qui pro certiſſimo hoc aſſerebant ; & dicit quòd omnes alii Iudæi illis temporibus confitebantur rei huius veritatem.* Sequitur: *Et de hoc facio omnibus fidem certam , & iuro per nomen Dei omnia prædicti miraculi eſſe vera.* Hactenus Ioannis Converſi verba ab Spina relata (2).

[1] Fol. 183. col. 2.

245. Ceterùm magni huius prodigii non ſo-

(1) In Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit.* I. *Plut.* I. *n.* 15. (Tom. III. p. 230.) inſcripto : *Miſcellanea Hiſtoricî argumenti* , habetur exemplum recens quidem , ſed eius codicis quem magnus olim Surita , & poſt eum Hieronymus Blancas , contrectavit apographum : in quo variæ utriuſque notæ lectu digniſſimæ continentur. Titulus operis eſt : *Petri Marſili, ſeu Marſilii Monachi Sancti Ioannis de la Peña, ut creditur , Hiſtoria vetus Regni & Regum Aragoniæ à priſcis , Hiſpaniæ incolis & præcipue ab anno DCCLVIII. & Rege Garſia Eximini uſque ad annum MC.*

(2) Bina mihi dum hæc ſcribo , ad manum ſunt MSta. exempla operis Hiſpanici à *Ioanne* quodam *Seniore* dicto (*Maeſtre Juan el Viejo*) conſcripti, hoc titulo : *El Memorial* ; in quo adverſus eius olim ſe-

ſolùm alii ex Iudaiſmo converſi, nempe Alphonſus Valliſoletanus de quo in ſuperioribus actum fuit, & Paulus Burgenſis ſuo tempore laudandus, & ipſi à *Fortalitii* auctore hic adducti; ſed & hiſtoriæ noſtræ recordantur [m]. Ex eo autem quòd miraculum hoc quadraginta annis ante tempus ſuum, & anno MCCXCV. contigiſſe Ioannes aſſeveraverit: rectè inducimus eum vel natum, vel iudicii compotem factum circa annum huius ſæculi triceſimum quintum; lucubrationibus autem his dediſſe operam, poſtquam coram domino Gomezio Manrique Toletano Archiepiſcopo iuſſu Regis in civitate Burgenſi cum Iudæorum potioribus diſputâſſet, ex relatione huius rei ab eo in lib. 1. *De concordia legum* facta liquet: cuius relationis meminit idem Spina lib. 3. conſiderat. 7. crudelitate 15. [n] Gomezius autem Sedem Toletanam ab anno MCCCLV. ad MCCCLXXV. hoc eſt per vicennium, tenuit. Nec tamen huius libri *De concordia Legum* dumtaxat mentionem in *Fortalitio* habemus; ſed & alterius, quem *Declarationem* vocat ipſe auctor Ioannes *ſuper Gloſſam Rabbi Abrahami Aben-Agra ſuper decem præcepta legis*. Meminit huius illius lucubrationis lib. 2. conſiderat. 4. argum. 5. [o] (1)

[m] Garibay lib. 13. cap. 26.

[n] Fol. 172. col. 4.

[o] Fol. 118. col. 4. & iterum fol. 119. col. 1.

ſectæ populares probat Meſſiæ, id eſt Chriſti Redemtoris incarnationem, nativitatem, atque omnium quæ de Eo Prophetarum vaticinia prædixerant complementum: quæ mihi eveſtigio *Ioannis*, quode hoc loco Noſter agit, *Valliſoletani* ideam animo ingerebant, quaſi is & libri *El Memorial* inſcripti auctor, atque idem eſſet utrumque opus; re autem maturius inſpecta comperi longe diverſa eſſe; & *Memorialis* opus multo præ *Concordia Legum* recentius, annoque demum MCCCCXVI. à *Ioanne Seniore* item *Ex Iudæo*, ſed Toletano, quem Noſter ad incerti temporis Scriptores reiicit, ſcriptum. De hoc nos plura inferius.

(1) HUC referri debere exiſtimo indictos Noſtro huius ſæculi Scriptores è Prædicatorum Ordine *Alphonſum Hiſpanum*: *Henricum Petri*: *Bernardum Ermengaudi* (Armengôl): *Nicolaum de Valleoleti*, *Dominicum de Agramûnt*, & fortaſſis *Arnaldum de Podio*, apud Quetiſum & Echardum videndos: quibus adiungi debet indictus & his *Fr. Guillelmus Anglês* Valentinus in Metropolitana Eccleſia patriæ urbis ad annum MCCCXLV. Theologiæ Lector, Scriptorque operis inſcripti: *Expoſitio de ordine Miſſæ ſumta à multis dictis Sanctorum Doctorum*, in Bibliotheca eiuſdem Eccleſiæ ad hanc diem exſtantis. Videndi de eo Ximenus *Biblioth. Val. T. I. pag.* 12. Diagus *Hiſtor. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib.* 1. *c.* 21. *fol.* 40. ITEM Natalem Gavêr Barcinonenſem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede Redemt. Capt. Magiſtrum Generalem qui ad ann. MCCCXLV. ſcripſit *Epiſtolam Apologeticam De perfectione eiuſdem Ordinis ad Fr. Bartholomæum Ledô adverſus quoſdam detractores*; necnon *De cæleſti eiuſdem Ordinis revelatione, ac fundatione*: *De Magiſtris eiuſdem Generalibus*; deque affinis argumenti aliis. Exſtare manu exarata in Chartophylaciis Conventuum Barcinonenſis, Valentini & Matritenſis coniunctim in membranaceis eius ævi codicibus retulit mihi R. P. Auguſtinus de Arques Jovêr generalis Ordinis chartophylacii Matritenſis Præfectus, vir doctus, civis, atque in paucis amicus noſter. ITEM Alfonſum IV. Aragoniæ Regem, qui ab anno MCCCXXVII. ad MCCCXXXVI. regnum tenuit, exſtatque eius: *Collectio* ſive *Regeſtum Diplomatum Literarum-patentium*, & aliorum omne genus inſtrumentorum per Regiam Eiuſdem Cancellariam editorum; atque item Iacobi II. fratris, aliorumque Aragoniæ Regum, in Eſcurialenſi codice *Lit.* K. *Plut. II. n.* 17... ITEM Eximinum Archiepiſcopum Toletanum, qui ad annum MCCCXXX. Idibus Ianuarii in Concilio Provinciali Compluti celebrato conſtitutionem (inter alias) famoſam edidit: *Adverſus raptores, invaſores, vaſtatores & deprædatores bonorum Eccleſiaſticorum*; itemque *Alias* in Synodo Diœceſana apud Complutum habita IV. Nonas Auguſti MCCCXXXVI. Exſtat utrumque opus in codice Eſcurialenſi *Lit. c. Plut. IV. ſub num.* 2. (T. I. p. 306). ITEM *Rodericum de Maioricis* tractatûs: *Eximiæ Chiromantiæ in Univerſitate Oxonienſi circa medium ſæculi XIV. compilati* auctorem, ſeu: *De prædictionibus* ex lineis quas in volis ſeu manuum cavis gerimus: quam apud noſtrates artem quodammodo ſibi propriam fecêre quos vernaculè *Gitanos* dicimus. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. p. Plut. III. ſub n.* 8. (T. III. p. 80.). ITEM *Bernardum Oliverium* Valentinum Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Oſcenſem primò, dein Barcinonenſem ac Dertoſanum Præſulem, circa annum MCCCXLV: cuius meminêre Thomas Herrera *Alphab. Auguſt.* fol. 104. p. 2. noſtrateſque Bibliographi Rodriguezius & Ximenus; eique tribuunt varia tum Theologici, tum etiam Canonici argumenti, præcipue vero: *Excitatorium mentis in Deum ad Raimundum Gaſtonem Epiſcopum Valentinum*: cuius eximii operis Latinum exemplum exſtat in codice Eſcurialenſi *Lit. b. Plut. III. ſub n.* 3. (T. I. p. 211.) & Hiſpanicè ab Anonymo verſum eâdem *Lit. b. Plut. II. ſub n.* 19. (T. I. p. 206.) hoc titulo: *Eſpertamiento ó levantamiento de la voluntad en Dios*, quatuor libris; & præterea ſcripſit: *Tractatum contra Iudæos*, Bibliographis noſtris incognitum, in Galliarum Regis Bibliotheca *T. III. p.* 565. cod. 4230. ſuperſtitem. ITEM *Guidonem de Monte Rogerio* (Mont-Rochêr): quem Io. Alb. Fabricius *Med. & inf. T. III. p.* 133. atque Allatius è Poſſevino apud Eundem, *Biblioth. Græc. T. X. p.* 786. *num. LVIII. Diſſ. de Georgiis*, natione Gallum volunt; cum omnino Valentinus aut Catalanus ſit. Eius certe opus eximium inſcriptum: *Manipulus Curatorum*, ſæpius Latinè editum, Græceque item à *Georgio*, ut Allatius loco citato aſſerit, *Coreliano* verſum, anno MCCCXXXIII. Raimundo Gaſtoni Epiſcopo Valentino nuncupatum fuit. Præter editiones Pariſinam MCCCCLXXIII. Venetam MCCCCXCI. & Antuerpienſem MDLXX. à Fabricio laudatas: memini me ante hoc quinquennium vidiſſe Cæſarauguſtanam aliam MCCCCLXXV. apud D. Ignatium Ibannezium Garſiam Sanctæ Eccleſiæ Turolenſis Præcentorem, quam tamen nec prece neque pretio, id eſt compenſatione aliqua, impetrare ab eo potui. Maittairius *Ann. Typ. T. IV. Part. I. pag.* 369. Colonienſem aliam anni MCCCCLXXVI. laudat apud Bartholomæum Unkel. Manuſcriptum exſtat in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice chartaceo ſatis antiquo,

CAPUT V.

De AUSIA MARCH *Valentino poeta*, & ALPHONSO BONO-HOMINE *Dominicano*: GUIDONE *item* DE TERRENA *ſive* DE PERPINIANO *Carmelitarum præfecto generali*, & *Maioricenſi poſtea ac Elnenſi antiſtite*, *atque eius operibus editis ac ineditis*; *atque inter alia* (*De*) correctione Decretorum *Romæ* MS. *De* IOANNE A CLARAVÒ, *ſeu* CLARA-VALLE, *item Carmelita*: IACOBO & GUILIELMO A VALLESICCA *Uſaticorum Barcinonenſium gloſſatoribus.* PETRI *Portugalliæ Infantis* opus genealogicum *laudatur. De* ALPHONSO DE PORTUGALLIA.

246. A Muſis principium huius capitis: quibus certè litabimus, mentione ſummi poetæ facta. Is eſt AUSIAS (aliis OSIAS) MARCH, qui oriundus ex Catalonia, natus tamen Valentiæ creditur, parentibus Petro March & Eleonora Ripôll, atque educatus in familia (*Alfonſi*) quem *Gandiæ Ducem regalem* illa ætas vocavit. Uxorem duxit Ioannam Scorna nobilem feminam; sed honeſto (ut Franciſci Petrarchæ, noſtro tamen inferioris, exemplo contenditur) amore Thereſiæ cuiuſdam de Bou Valentinæ captus: vernaculi, hoc eſt Provincialis ſeu Lemoſini pangendi carminis omnem facultatem, quâ maximâ fuit à natura ornatus, in eius extollendis animi & corporis dotibus, ſuique erga eam amoris ignibus acutiſſimè atque elegantiſſimè ſignificandis inſumere, Lauramque priorem, quam alia ſequeretur maximi vatum Italorum Laura recentior, orbi eruditorum repræſentare voluit. In eo tamen ſolùm Petrarchæ celebritatem deſiderare is videtur, quòd magnus ille vir adeptus fuerit committendis animi ſui ſenſibus linguam, quæ vel nunc in maximo eſt & uſu & pretio; noſtro autem Auſiæ ut conferamus præconium iuſtæ laudis, nonniſi cives illius, aut forſan paucos alios conſulere, iiſdemque præſtare fidem neceſſe habeamus.

247. Lilius quidem Gregorius Gyraldus, poetarum antiquæ ac recentioris ætatis celebrator eruditiſſimus, *ea religione* (ait *De poetis* dialogo 2.) *ab Hiſpanis legi Auſiam, ut à noſtratibus Franciſci Petrarchæ rhythmos.* Garſias item Laſſus à Vega, noſtrorum poetarum ætate princeps, quam pluribus ex hoc theſauro Hiſpana carmina ditâſſe dicitur. Et Honoratus Ioannes Valentinus ipſe, vir lectiſſimus, dignitateque ac ſapientiâ ſummus, Caroli principis Philippi II. nati præceptor & Epiſcopus tandem Oxomenſis, adeò in deliciis Auſiam habuit, ut quoties otiaretur, è manibus ferè non dimitteret, Hiſpanorum poetarum acutiſſimum ab eo exiſtimatum, aliiſque Valentinâ hac Marchi linguâ neſcientibus Hiſpanâ interpretari eiuſdem argutias in more atque in amore haberet. Ac, ne interprete aliis eſſet opus, accuratiſſimum vocabulorum omnium eius linguæ quibus poeta uſus fuerat, Caſtellanis ſubiunctis elenchum formavit.

248. Prodierunt quidem Auſiæ omnia metrica opera cum hoc indice Valliſoleti

quo, ab *Alfonſo* quodam *Segovienſi*, ut in eodem legitur, *in Loco de Ajofrîn Toletanæ Diœceſis anno MCCCCXLV. exaratum* ac propterea falsò eidem adſcriptum. Incipit: *Reverendo in Chriſto Patri ac Domino Raymundo Divina providentia Sancte Valencie Sedis Epiſcopo ſuorum devotorum minimus ꝑuido deuote ideo* (lege: *Guido de Monte Rocherio*) *cum deuota & humili recommendatione ſe totum ſuis obſequiis mancipat. Cum fons ſapientiæ Dei verbum* &c. Quod autem is Raymundus Valentiæ noſtræ Epiſcopus fuerit, oſtendunt quæ ſequuntur in eodem prologo: *Hæc ego* (pergit) *attenta vigili meditatione perpenſans, ſequens opuſculum de inſtructione neophitorum Curatorum compoſui ::: ad Vos qui eſtis ſacroſancte Eccleſiæ luminare preclarum ::: duxi humiliter deſtinandum, ut lima correctionis veſtre politum prodeat in publicum ::: correctumque & emendatum ſi veſtre dominationi videatur connominare noſtris Curatis neophitis. ut qui neſciunt addiſcant. & qui ſciunt ſcire ſe gaudeant & ad maiora conſcendant. Veſtram Reverendam Perſonam conſervet Deus* &c. Et in exordio operis: *Dignum duxi ad inſtructionem neophitorum ſacerdotum maxime Curatorum ſcribere per quod poſſint ſe in executione ſui officii dirigere & Deo debite miniſtrare* &c. Cui autem potius hæc conveniant quam Valentiæ noſtræ ad annum MCCCXXXIII. Antiſtiti, cuius populus ſolido nondum exacto ſæculo Chriſti iugo colla ſubdiderat? Poſtquam hæc ſcripſeram incidi in aliam huius operis editionem anni MCCCCLXXXIV. abſque Loci notatione, ſed dubio procul Hiſpanam in 4°. quæ habetur in Regia Bibliotheca Matritenſi; eius autem nuncupatoria ad *Raimundum Epiſcopum Valentinum* his verbis deſinit, quod maxime notandum: *Veſtramque Reverendam Perſonam conſervet Dominus* &c. pergitque: *Scriptum Turoli* (Teruêl, quæ nota eſt Aragoniæ urbs *Valentiæ noſtræ collimitanea*) *anno Domini MCCCXXXIII.* ITEM *Ioannem de Tornamira* Medicum, cuius in Bibliothecæ Regiæ Matritenſis codice ſæculi XIV. exſtat: *Tractatus de morbis, omne genus, eorumque remediis*; &: *Clarificationes noni Almanzoris* (libri). In Eſcurialenſi *Lit. o. Plut. II. ſub n.* 16.: *De mictu ſanguinis*. In Regis Galliarum *T. IV. pag.* 301. *cod.* 6989. *De ingenio ſanitatis*; & ibidem *cod.* 6992. *De Febribus*. In Vaticana olim Palatina Heidelbergenſi *pag.* 472. *n.* 1229. *Modus medendi de peſtilentia*: quem, licet inclinante hoc de quo agimus ſæculo in Studio Monteſpeſſulano Medicinam docuiſſe nôrimus; è gente tamen & cognomento de *Tornamîra* Navarris noſtris non infrequenti, Hiſpaniæ Scriptoribus per coniecturam accenſuimus.

ti MDLV. in 8°. iterumque Barcinone anno MDLX. Fertur quoque editus cum Hiſpana D. Balthaſſaris de Romanî interpretatione Valentiæ MDXXXIX. apud Ioannem Navarrum, ſed abſque metri aut rhythmi legibus; ita tamen ut verſus verſum reddat, Ferdinando Calabriæ Duci nuncupatus: quatuor ſcilicet cantica eius tantùm, *Amoris*, *Morale*, *Mortis*, & *Spirituale:* ut neſciamus quam ob aliam cauſam, niſi quia hanc minùs approbaret antiquiorem interpretationem, Georgius à Monte-maiori Luſitanus, Caſtellæ verò linguâ facundus in paucis vates, novam adornare aggreſſus fuerit. Quæ quidem typis exſtat Cæſarauguſtanis anno MDLXII. in 8°. apud Petrum de Naxara, & Matritenſibus anno MDLXXIX. edita; at ea tamen, iudicio Gaſparis Eſcolani, dum lib. 1. cap. 14. *Hiſtoriæ Valentinæ*, brevitatem & ſuavitatem linguæ Lemoſinæ, ſeu mavis Lemovicinæ, dotemque pauciſſimis verbis acutiſſimos animi ſenſus explicandi multis laudat, à prototypo ſuo longè diſtans. Quæ omnia apud eum prædicto cap. 14. lib. 1. ac 29. libri 10. videri malumus (1).

249. ALPHONSUS BONUS-HOMO, vulgari formatione BUEN-HOMBRE, ſodalis Dominicanus, Arabicè doctus: quem alii Conchenſem natu [p] ex eo quòd in ea urbe adhuc ſint qui eodem appellantur cognomine, alii Toletanum [q] ſuſpicantur, circa annum huius ſæculi XXXVIII. interpretatus eſt ex Arabico in Latinum epiſtolam quandam bene longam Rabbi Samuelis, miſſam ad Rabbi Iſaac. Samuel hic oriundus fuit à Feza urbe Marocchitani Africæ regni; Toleti autem converſus è Iudaiſmo ad veram pietatem circa annum MLXXXVII. recèns à recuperata per Alphonſum VI. urbe iſta; Iſaac autem, cui nuncupatur epiſtola, magiſter audit ſynagogæ, quæ eſt in Subiulmeta prædicti regni Marocchitani.

[p] Higuera *Hiſtor. Tolet.* MS. lib. 16. cap. 5.

[q] Thomas Tamaius in *Elogiis Toletan. Script.*

250. Edita fuit cum Petri Alphonſi dialogo eiuſdem propoſiti adverſus Iudæos, adventum veri Meſſiæ, mortem ac reſurrectionem, adventumque futurum eius ſecundum propugnandi; atque item ad calcem *Hiſtoriæ S. Antonini.* Hiſpanam quoque eam exſtare audio, baccalaureo Alvaro de Villaeſcuſa interprete: qui dum Salmanticæ operam ſtudiis navaret, in gratiam nobilis cuiuſdam Salmantini civis Ioannis de Villaſuerte anno MCDXVIII. Boni-hominis Latina vernaculo ſermone reddidit: uti annotatum legitur in *Hiſtoriæ Toletanæ* Hieronymi de la Higuera, quam ineditam ab eo relictam paſſim dicimus, libro 16. cap. 5. (2)

251. Mille autem annis poſt everſionem

(1) *Auſiam Marchum* non iure Noſter ſæculo XIV. accenſet, cum vix vel puer extrema eius attigerit; denatum certe inclinante iam ſequenti, circa annum ſcilicet MCCCCLX. docet Ximenus *Bibl. Val. in eo;* neque altum tantum atque educatum Valentiæ noſtræ, ſed & inibi natum è nobili Cataloniæ Marchorum familia, ut legitur in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Lemoſino codice Valentiæ 1. die Maii MDXLVI. ut in eodem dicitur, exarato: *Moſſên Auſias March en honra y memoria del qual* (ait Ludovicus Carrozius de Vilaragût Prologi eius codicis auctor) *ab tota veritàt hè attês y ſabût que fonch caualler Valenciâ, nât y criât en la ciutât de Valencia, de orîge y deſcendencia dels Marchs cauallêrs Catalâns de antîcha y honroſa proles, fill de Môſſen Pere March è de Elionôr Ripôll, è caſâ ab Ioana Scórna Dama Valenciana de antích è honrrât linátge: è fonch Senyôr des Lochs de Beniarjô è Pardînes, è altres circumvehins &c.* Vidit hunc codicem Ximenus Valentiæ in Bibliotheca Ioannis Baſilii Caſtellvinii Marchionis de Villatôrcas, atque eundem locum deſcribit. Exſtat item in Regia Matritenſi Lemoſinus alter codex aliquanto antiquior, in cuius fine, fol. CXXXXI. legitur: *Fonch acabada de ſcrîure la preſent obra, per mî Pêre de Villaſalô preuerê per manamênt del Illuſtre Senyôr Almiránt de Nápols á XXIIII. dies del mes de Abril any MDXLII.* atque in Eſcurialenſi *Lit.* l. *Plut. III. n.* 26. (T. III. pag. 315.)

(2) Exſtat item Hiſpanicè edita Valliſoleti MDXI. forma 4. in Bibliotheca Sereniſſimi Domini, Ludovici Borbonii Hiſpaniarum Infantis, CAROLI III. REGIS germani fratris, nuper magno Bonorum omnium dolore exſtincti. Quetiſus & Echardus hanc *Alfonſi Boni-Hominis* Latinam ex Arabico verſionem ad annum MCCCXXXIX. referunt *T. I. pag.* 594. *col.* 2. Habetur etiam in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* Q. *Plut. II. ſub n.* 16. & *Lit.* e *Plut. IV. n.* 23. Latinè; Hiſpanicè autem in Regiæ Matritenſis codice, quam excipit eodem idiomate: *Reſponſio Rabbi Çâg de Sujulmêça ad Rabbi Samuelem de Fez*, qui eum de nonnullis ad Hebræorum Fidem pertinentibus conſuluerat. Inc. *Salud ſea à ty hermano Semuel de Fez è à toda tu compania. Yo Rabbi Çâg de Sujulmeça &c.* Meminit autem in eo reſponſo *Antonii* cuiuſdam *Epiſcopi Maroccitani* his verbis: *Dice Maeſtro Anton Obiſpo de Maruecos que eſte Juſto: que reſuſcitó deſpues que nos le matâmos. E pareſce bien que dice verdat: è pruébaſe por lo que dijo Dios por boca de David Profeta en un lugar donde dice el Señor: prováſtenos è conocíſteme: è tu conociſte el mio ſabêr* (lege: *ſeêr*, Latinè *ſeſſionem*, id eſt *mortem: el mio morir*) *è el mio reſocitar* (1). *E en otro logar se dice por el Profeta: Levántate Señor con el mandamiento que tu mandaſte: quêl pueblo de la ſynagôga te cercô. E por eſto ſubirâs en alto è retornarâs & judgarâs el Pueblo* (2); reſponſi autem clauſula hæc eſt: *Señor Maeſtro Semuêl, Yo departido tengo en poco prologo de la Venida de eſte Juſto, que es fijo de Dios & ome: el que negaron los fijos de Iſrraêl por ſu mala deſaventura & deſcreencia que hoi dia hàn. E guay de los judios que en eſſa porfia eſtán. Porquê, te ruego, Señor, por quanto te rogar puedo, aſy como amigo*

(1) Hispana Ferrariensis 1553. versio: *Dios, especulásteme y supiste: tu conociste mi estar y mi levantar.* Psalm. 138. Hebræis 139.

(2) Hispa. Ferrar. *Levantate, Dios, con tu furor: enxálçate por sañas de mis angustiadores: y despierta á mi juicio que encomendaste: y compaña de nasciones te arrodeará: y sobre ella á altura tórnate. Dios juzgará pueblos.* Psalm. 7.

nem Hieroſolymorum ac Iudaicæ gentis ab Hadriano factam, ſcriptam fuiſſe epiſtolam monet Alphonſus : exinde ſuſpicatus occultatam duobus & ampliùs ſæculis ab Hebræis ipſis, eò quòd adverſus eos tam apertis ageret teſtimoniis, uſque ad id tempus fuiſſe, quo ad manus ſuas devenit. Uti autem ſe verſione (*Bibliorum*) Latina, non S. Hieronymi, ſed eâ quæ reſpondet Hebraico textui quo ipſe Samuel uſus fuit, Alphonſus teſtatur ; ne ſubterfugiſſe verba ipſa & ſenſus auctoris ſui in tranſlatione videretur. At Hieronymus Romanus de Higuera nuper laudatus in literas retulit Samuelem hunc aliquando in Marrocchum venientem cum Alfachino (ut vocant) Albutaleb de re ſalutis prolixè diſputâſſe : quóde hiſtoriam quandam ſcripſit Arabicè, quam in bibliotheca regia Eſcurialenſi adſervari refert (1).

252. Circa eadem tempora maximè floruit Carmelitanæ decus familiæ maximum, quæ hoc ſæculo viros edidit in paucis inclytos, GUIDO DE TERRENA, eo quòd Perpiniani fuiſſet ortus, DE PERPINIANO dictus ; necnon & Pariſienſis, quòd in hoc celeberrimo totius orbis gymnaſio lauream theologiæ doctoralem ſuſceperit. Unde fama illa vana videri debet, quæ ad aures Ludovici Pons Icart Tarraconenſis urbis hiſtorici pervenit [r], Guidonem huic civem accenſens. In teſtimonium quippe veræ originis præter agnomen ipſum, patricia, ſic vel nunc appellata, *de Terrena* Perpinianenſis familia producitur.

[r] Ut ipſe ſcribit *Grandezas de Tarragona* cap. 42.

253. In patria is Carmelitarum dicto ſacramento, quod ipſe alicubi reliquit ſcriptum [s], Pariſiiſque, uti iam diximus, ſacris inſtructus literis, doctorque renuntiatus, ad ſacrum Apoſtolicum, quod Avenione tunc temporis erat, palatium docendis ſacris literis vocatus, munere iſto laudabiliter functus fuit ; necnon & provinciæ, quam generali vocabulo *Provinciam* vocant, præfecturâ. Sed maioribus adhuc honoribus dignus, anno ſæculi decimo octavo in comitiis fuit Burdigalæ creatus Latinorum, aliis duodecimus, aliis decimus tertius Generalis præfectus ; & ante abſolutum triennium, anno ſcilicet viceſimo, Maioricenſium inſularum, ſextus eorum qui huic inſulæ à Mauris receptæ præfuerunt, dignitate auctus fuit. Hinc poſt duodecim annos ad Elnenſem Eccleſiam patriæ ſuæ tranſlatus, hanc uſque ad obitûs diem, qui contigit ei XXI. Auguſti anni MCCCXLII. cum pietatis doctrinæque eximia laude, meritiſque de Apoſtolica Sede non vulgaribus, rexit. Quæſitor enim Fidei rerum Generalis vocari ſolet, & quampluribus dicitur legationibus, negotiiſque aliis, Pontificalibus auſpiciis inſumtus atque exercitatus.

[s] In *Expoſitione Decreti.*

254. Multus eſt in Guidonis rebus iuſtâ præconii librâ penſandis *Annalium Eccleſiaſticorum* continuator celebris Raynaldus [t], poſt antiquiores Trithemium, Eiſenſgreinium, Xyſtum Senenſem, Bellarminum, Poſſevinum, Haubertum Miræum, Bellarminique illuſtratorem Labbeum, atque ordinis Carmelitici Lezanam [u]. Quibus conſentit decimi quinti ſæculi Scriptor Wernerus à Rollewink Cartuſianus in *faſciculo Temporum* [x] ; caſtigandus tamen in eo quòd Guidonem de Perpiniano eum appellans, Cluniacenſem deinde pro Elnenſi vocat Pontificem ; Heliæ autem alterius elogio donatum dimittit. Miræus quoque in errore eſt, dum Guidonis à Monte-Perpiniano ; & Xyſtus, & Poſſevinus, dum Elvenſis Pontificis, facili unius in aliam literæ mutatione, nomen & munus de eo prædicant. In re theologica ac philoſophica reliquit poſteris non contemnenda ingenii ſui documenta, ſcribens

[t] Tomo 15. ad annum MCCCXXXII. n. 28.

[u] Tom. 4. *Annal. Carmelit.* anno MCCCXLII. num. 12.

[x] Ad an. MCCCLIV.

255. I. *Super octo libros phyſicorum Ariſtotelis.* Manuſcriptum vidimus commentarium hunc Romæ in cœnobio Carmelitarum S. Mariæ Tranſpontinæ D. Rogerio de Armanaco nuncupatum, qui ſic incipit : *Ex ſtirpe nobili atque regalibus emanans finibus, tandem præclarorum Comitum frondeſcit dignitate*, &c.

II. *In libros de anima. Quæſtiones de anima* Trithemius appellat.

III. *In XII. libros metaphyſicæ.*

IV. *Quod-*

go que Yo mucho amo è bien quiero : que todo eſto que lo tengas tu en tu poridat faſta de hoi à treynta dias, que Yo me vaya à ty : è nos tornêmos âmos del mal camino que aviamos faſta aqui tomado : è tornêmos à la fê del Juſto Jeſu Chriſto que creen los Chriſtianos, que es verdadero Mexias prometido è conplido en la Ley. Poſt quæ habetur in codice, ultimo omnium loco, ANONYMI elegans *Orationis Dominicæ expoſitio* Hiſpana. Inc. *Algunos moros è judios dicen que tambien pueden ellos decir el* Pater noſter *ſegunt ſu Seta, como nos los Chriſtianos ſegunt nueſtra Ley. El Obiſpo* (pergit) *de Jaên Don Pedro que fue catîvo en Granada, por eſta porfia dellos romanço eſta oracion del* Pater noſter : *por declarar que la non pueden decir, por el yerro en que ſon de ceguedat en la verdat conoſcida &c.* Ioann. I. *Quotquot autem receperunt eum* (non aliis) *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri &c.*

(1) In Bibliotheca Arabico-Hiſpana Eſcurialenſi Cl. Michaelis Casiri, nihil horum reperi.

IV. *Quodlibetorum librum unum. Quodlibeta ſex* vocat Trithemius, & incipere ait: *In prima noſtra diſputatione.*

V. *Quæſtionum librum unum.*

VI. *Super IV. libros Sententiarum.*

256. VII. *De perfectione vitæ* librum, tribus partibus, qui MS. inter Vaticanos, codice 1011. in membranis exſtat, Ioanni Papæ XXII. nuncupatus, cum hoc titulo: *Incipit tractatus* De perfectione vitæ, *editus à D. Fr. Guidone Epiſcopo Maioricenſi, ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.* Et in fine annotatur, *factum fuiſſe & completum eum in vigilia Natalis Domini anno MCCCXXIII.* (1)

257. VIII. *Concordiam Evangeliorum, ſive Quatuor unum.* Exemplo veterum Patrum, qui eandem pangendi ex quatuor unum Evangelium legem ſibi dixere. Prodiit Coloniæ ex officina Petri Brachel anno MDCXXXI. in folio. Ms. aſſervatur in bibliotheca Thuanæa, ut Labbeus refert [y].

[y] In *Biblioth. manuſcripta* pag. 22.

IX. *Expoſitionem in tria cantica*, Magnificat, Benedictus, *&* Nunc dimittis. Ioanni XXII. Pontifici: quæ edita fuit ſimul cum *Concordiæ* opere nuper laudato.

258. X. *Summam De hæreſibus, & earum confutationibus.* Et hæc etiam Coloniæ cum duobus proximè dictis prodiit operibus iiſdem Brachelii typis, operâ & ſtudio Fr. Ioannis Seineri Volkmartiani, Carmelitæ, profeſſoriſque theologiæ Colonienſis, poſt antiquiorem editionem Badii Pariſienſem anni MDXXVIII. in folio. Huius operis meminit Ioannes Nider Dominicanus, ſequentis ſæculi Scriptor, libro 3. *Formicarii*; & eo laudato Bernardus Lutzemburgenſis in catalogo *De hæreſibus* lib. 1. cap. 14. Alphonſo autem Caſtrenſi noſtro, qui eandem notandarum & refutandarum hæreſum adornavit Spartam, non valdè hic placuit *Commentarius* [z]: Quem tamen eo nomine multis arguit Ioannes Baptiſta Rubeus Carmelitarum, qui fuit Generalis Magiſter, in ſcholiis ad Thomæ Waldenſis *Doctrinale*; averſatuſque acre eius audaxque de Ioachimo abbate iudicium, hæreticum pleno ore vocantis, quem Eccleſia non improbat, Blaſius Viegas in commentariis ad Apocalypſin [a].

[z] Vide lib. 2. *De hæres.*

[a] Pag. 184.

259. XI. *Correctionem Decretorum.* Quam tribuunt ei Trithemius, & Alphonſus Venerus noſter, & auctor *Indicis Scriptorum iuris.* Manu exaratus liber hic exſtat in Vaticana bibliotheca pulcerrimo charactere ac figuris deſcriptus, depictuſque, idem ipſe, ut credere par eſt, qui Cardinali Gaucelino, uti iam dicimus, fuit oblatus. Titulus nuncupatoriæ epiſtolæ, quæ prodit operis argumentum: *Reverendiſſimo patri in Chriſto, & domino ſuo domino Gaucelino divinâ providentiâ Epiſcopo Albanenſi, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ Cardinali, Frater Guido eius humilis & devotus, Dei permiſſione Epiſcopus Elnenſis, ſe ipſum &c.* Et paulò pòſt: *Multorum denique amicorum importunè inſtantium precibus devictus, ut auctoritates novi ac veteris Teſtamenti, & ſanctorum, quas Magiſter Gratianus in toto ſuo Decretorum libro allegat, ſuis locis inſcriberem, & unde accepta ſunt, fideliter denotarem: hoc certè opus abſque præſumtione, innixus auxilio divinæ gratiæ, flagitantium caritate deflexus incipiam.* Hæc ille. Gaucelinus iſte nepos fuit ex fratre Ioannis Papæ XXII. ab ipſo Cardinalis & Albanenſis Epiſcopus creatus. Hoc opus fortè ſignificat Trithemius, quum ſcripſiſſe ait Guidonem librum quendam ad Cardinalem Albanenſem, quin aliam inſcriptionis notam adiungat. Aliud eiuſdem operis exemplum ſervari Pariſina in bibliotheca regia nuper eò illatum, docet Stephanus Baluzius in editionis Antonii Auguſtini *De emendatione Gratiani* admonitione quadam ad Lectorem in fine voluminis [b]. Idem Stephanus Baluzius ad manum habuit, Conciliorum magnæ editioni Labbeanæ accenſendas (2).

[b] Pag, 642.

260. XII. *Conſtitutiones* [c] *ſynodales Guidonis Epiſcopi Helenenſis*, editas anno MCCCXXXV. MCCCXXXVII. MCCCXXXVIII. MCCCXXXIX. & MCCCXL. in quibus ait, *exſtat decretum De immaculata conceptione B. Mariæ.* Hæc Baluzius, aut ex eo Labbeus, in *Synopſis Conciliorum hiſtoriæ* appendicis parte 3. §. 3. [d].

[c] Edidimus nos primi in *Collect. Max. Concil. Hiſp.* tom. 3. pag. 592. & ſeqq. CARDINALIS DE AGUIRRE.

[d] Edit. Pariſ. MDCLXI. pag. 389.

XIII. *Epiſtolam ad Ioannem XXII. Papam. Utrùm invocantes dæmonem ſint hæretici.* Hæc fuit ſub Guidonis Carmelitæ Helenenſis Epiſcopi nomine inter libros MSS. Latinos Antonii Auguſtini Archiepiſcopi Tarraconenſis, ut conſtat ex eorum typis edito indice. Scripſit item, Poſſevino teſte, non Trithemio,

XIV. *Reprobationes operis Catalonici*: quod aliqui (ait Poſſevinus) Arnaldo de Villanova attribuunt.

XV. *De*

(1) Exſtat item in Bibliotheca Regis Galliarum, *T. III. p.* 404. *cod.* 3331. editusque dicitur *in Studio Pariſienſi*; & eodem *T. III. p.* 437. *cod.* 360. *& p.* 541. *cod.* 4046.

(2) In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. p.* 597. *in fin. cod.* 3914. inſcribitur: *Apparatus in Decretum Gratiani Guidonis de Perpiniano* diciturque anno MCCCXXXIX. exaratus.

261. XV. *De vita & moribus Chriſti* librum ſingularem eidem ab aliquo attributum, non facilè admittimus, ineptiam tituli abhorrentes. In maiorem Bibliorum partem ſcripſiſſe eum quoque, ſed quæ ad manum vix habeantur, ait Trithemius [e] (1).

[e] *De Script. Eccleſ.*

262. Minimè ſeparandus eſt à Guidone Perpinianenſi alius eiuſdem familiæ & gentis, vir literis etiam dignitateque ſpectatus, IOANNES DE CLARAVÒ, ſive de CLARA-VALLE, ex quo Cataloniæ oppido, ſibi patrio, mutuatus nomen creditur. Attamen eſt qui ex Catalanis CLARA vocet [f]. Carmelitarum ordinem aſſumſit in provincia Provinciæ, antequam in hanc & Narbonenſem divideretur; Monſpeliique creatus doctor theologus, in huius urbis ſtudio generali primus (primarium intelligo) lector fuit. Anno autem MCCCXXI. comitiis generalibus ibidem habitis præfuit electus in iis primus Narbonenſis provinciæ præfectus. Quo quidem adminiſtrato per triennium munere, non diu pòſt, ſcilicet anno MCCCXXVII. à Ioanne Papa XXII. aſſumtus fuiſſe in Eccleſiæ Boſſenſis, quæ in Sardinia eſt, Pontificium dicitur, atque in hac Sede diem anno MCCCXL. ſuum obiiſſe. Boſnenſem minûs rectè vocant Epiſcopum Geſnerus & Poſſevinus. Scripſit, ut fama eſt,

[f] Boſch. *Titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13.

263. I. *Commentariorum in libros Sententiarum* libros IV.

II. *Lecturas* alias libris duobus.

III. *Sermones* libris tribus, coram ſummis Pontificibus ſui temporis Avenione habitos, Ioanne videlicet XXII. & Benedicto XI. qui obiit anno ſæculi XLII.

264. Non ſeiungimus à Catalanis theologis iuriſconſultos. Horum namque ſub Rege Petro IV. aliàs III. qui patri Alphonſo III. anno huius ſæculi triceſimo ſexto ſucceſſerat, duo vixerunt eiuſdem cognomenti, IACOBUS & GUILIELMUS DE VALLE-SICCA: illuſtrator uterque ſive gloſſator *Uſaticorum* (ita leges appellant) Barcinonenſis urbis. Prior Iacobus, poſt Iacobum alium de Monte-iudaico antiquiorem, cuius iam meminimus, cura huic incubuit, brevioribus commentariis contentus, ut colligitur ex iis quæ ſcripſit ad Uſaticum: *Omnes homines* 1. ubi & Iacobus Marquilles notat. Poſterior Guilielmus, altero diligentior & laborioſior, magnuſque in legibus patriis doctor, ab Antonio Olibano audit: *cuius ſententia lubenter ab omnibus* (ait) *recepta eſt; qui & hiſtoriam Comitum Barcinonæ, totamque originem regalis proſapiæ enarravit in Uſatico:* Cum dominus Raymundus &c. Scripſiſſe hanc ſub eodem Petro in Uſatico: *Princeps namque*, teſtatur ipſe, atque eius Cancellarius fuiſſe dicitur: uterque autem civis Barcinonenſis fuit (2).

265. Dionyſii Portugalliæ Regis, qui anno MCCCXXV. obierat, filius nothus hoc tempore quo de agimus maximè floruit PETRUS DE PORTUGALLIA, Comes Barcellenſium (de Barcelos vulgò): qui cum eſſet literis extra ſortis ſuæ morem inſtructus, præcipuo arſit hiſtoriarum amore, maximè Luſitanarum, ſive Hiſpanarum; & cupidiſſimè illius partis, quæ veterum familiarum origines & ſucceſſiones quibus flos nobilitatis conſtat, accurate, nec ſine magno fructu ac delectatione perſequitur; deſcribitque, huius ſtudii, in quo non lectione tantùm antiquorum codicum & inſtrumentorum à ſe conſultorum, ſed & plurium curioſorum hominum, quam corrogâſſet, operà eum adiutum, ſimillimum vero eſt: reliquit nobis monumentum ære perennius, opus genealogicum præcipuarum Caſtellæ & Portugalliæ familiarum nobilium: quod quidem opus eſſe maximæ inter nos auctoritatis, eiuſque abſolutionis & certitudinis, quâ maior vix dari poſſit, Ambroſius noſter Morales, flos hiſtoricorum, cum omnibus aliis cenſet [g].

[g] [illegible]

266. Huc ab omnibus noſtris proſapiarum indagatoribus, quantumvis in ſchedis tantùm manu exaratis tribus ferè ſæculis legeretur opus, recurri mos & æquum fuit. Librum tamen ex archetypo archivi Ulyſſipponenſis deſcriptum Ioannes Bapti-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aureliis MDCCLII. editæ Auctor, T. I. col. 583. tribuit Guidoni opus: *De virtutibus: quod appellavit* (inquit) *Ethica ſeu commentaria in VIII. Libros Ethicorum Ariſtotelis: idque MS. in Regia Galliarum Bibliotheca cod.* 3914. extare ait; eo tamen numero, non Guidonis Ethica ſed *Apparatus in Decretum Gratiani* continetur, ut ſuperiore notâ dicebamus. In eiuſdem certè Bibliothecæ *cod.* [illegible] *T. III. p.* 389. *col.* 1. legitur: *Ibi continetur Guidonis Elnenſis Epiſcopi Ordinis Carmelitarum Ethica.* Nihil amplius. Præterea cum id opus ab Anonymo [illegible] *Commentaria in VIII. libros Ethicorum Ariſtotelis*; [illegible] X de hoc argumento [illegible] ad N[illegible] [illegible] *VIII. Phyſicorum Ariſtotelis*. [illegible] *VIII. Ethicorum* [illegible] verſum eſſe à primo [illegible]

(2) De *Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatoribus* atque *illuſtratoribus*, ac de utroque Valle-ſicca [illegible] à nobis [illegible] Libro cap. IV. [illegible] in *Iacobo de Monte Iudaico*, ſeu de Montiud[illegible]

ptiſta Labanha Luſitanus Chriſti militiæ eques, & Catholicæ Maieſtatis archicoſmographus, Luſitaniæque ſuæ chronographus, propriis Notis & indicibus ornatum editionique paratum, apud heredes moriens reliquit: quem Excellentiſſimus D. Emmanuel de Moura & Corte-real, Marchio Caſtelli-roderici, Romæ, dum Philippi Regis noſtri IV. legatum ageret, typis edi curavit Luſitanâ linguâ, quâ ſcriptus fuit, cum hac inſcriptione:

Nobiliario de D. Pedro, Conde de Barcelos, fillo do Rey D. Dionis de Portugal, ordenado e illuſtrado con Notas e Indices. Apud Stephanum Paulinum MDCXL. in folio. Eundem Caſtellanum à ſe factum prelo iterum Alphonſi de Paredes Matriti ſubiecit anno MDCXLVI. cum Notis ſuis & aliorum, doctus vir & eloquens Emmanuel Faria de Souſa, & ipſe Luſitanus. Aſſervantur exempla eius in diverſis bibliothecis MSS. binumque exſtat in ea quæ fuit Comitis Villumbroſani (1).

267. Meminit huiuſce operis adhuc tempore ſuo deliteſcentis Andreas Reſendius in epiſtola quadam ad Bartholomæum Quevedum Toletanum canonicum [h]. *Librum* (ait) τῶν γενέσεων, *aut proſapiarum, ſi mihi permittant Ciceroniani priſco uti vocabulo, nobilium Hiſpaniæ familiarum, quem Gaſpar Barrerius in ſua* Chronographia *promittit* [i], *antiquum eſſe ſcito; auctoremque eius Petrum Comitem Barcellenſem, Regis noſtri Dionyſii nothum. Liber eſt etſi ſtilo rudi, ut illud erat ſæculum, lectione tamen non indignus. Comtiorem eum facere poterat Barrerius, cui non deeſt ingenium, & ſermonis uſus; novum facere non poterit, niſi plagio ſe involvat* &c.

[h] Quæ eſt inter Reſendii opera tomo 2. pag. 213. & *Hiſp. illuſt.* tomo 2.

[i] Fortè in eius Conimbricenſis edit. anni MDLXI. fol. 163.

268. Antonius Brandanus Ciſtercienſis, Luſitaniæ poſt Brittum chronographus, lib. 10. *Monarchiæ Luſitanæ* cap. 4. [k] cuiuſdam codicis meminit, olim in turri *do Tombo*, ſive Ulyſſiponenſis regii archivi, exſtantis, anno MCCCXLIII. ſcripti, quem ex temporis nota eiuſdem Petri eſſe ab nonnullis colligeretur: in quem conieciſſe is videbatur quicquid in præmiſſo iam opere genealogiarum ſeu Nobiliarii minus accuratè recteve priùs ſcripſiſſet. Neque tamen exemplum Ulyſſiponenſis turris *do Tombo*, unde facta eſt huius operis editio, auctoris autographum vulgò exiſtimant. Nec deſunt [l] quibus minus placet, quampluraque de novo adiuncta & ab exſcriptoribus perperam poſita conqueruntur, cum veris aliis monumentis parùm convenientia. Controvertitur tamen, ne id omittam, de libri auctore ab iis qui præter hunc, alium, cui nomen quoque Petro fuerit, eiuſdem Dionyſii Regis filium reperire ſe in veteribus produnt memoriis: cuius rei auctorem habeo Bernardum de Britto *Monarchiæ Luſitanæ* primum formatorem, in elogio Regis Dionyſii [m] (2).

[k] Laudatus à Labanha in Notis ad tit. 21. & 40. fol. 119. & 225.

[l] Prudentius Sandovalius *Chronica del Emperador D. Alonſo* fol. 188. Marchio Mon. tit. belli *Memorial de ſu caſa* pag. 116.

[m] *Elogios dos Reys de Portugal.* Ulyſſipone MDCIII. in 4.

269. Ipſe tamen *Nobiliarii*, quiſquis ille ſit, compilator, inter Dionyſii Regis filios nonniſi unius Petri Comitis recordatur, minimè alterum ſilentio damnaturus, ſi unquam fuiſſet. Et huic forſan eidem Petro tribuere poſſumus *Carmen* linguâ patriâ ſcriptum mille verſûs complectens, gloſſis etiam quibuſdam additis, *De contemtu rerum orbis delectantium*: quod impreſſum typis in Hiſpania cum hac inſcriptione, Alphonſus Ciaconius in ſchedis ad univerſalem bibliothecam, quas penes nos habemus, laudat. Porrò matrem Comitis noſtri Barcellenſis Gratiam appellant, maioriſque vexilliferi Regis genitoris munus ei conſignant: bis uxorem duxiſſe, & anno MCCCXLVII. vitâ iam defunctum fuiſſe abſque prole aiunt: quo ſcilicet anno altera eius coniux Maria Eximina Cornelia in ſepulcro Xixenenſis regni Aragoniæ monaſterii ſeſe Petri Comitis viduam diſertè vocavit. Iacet ipſe in Taroucano Ciſtercienſium monaſterio quod à Lamecenſi urbe duabus diſtat leucis.

270. Luſitanus & ille videtur, quem Auguſtiniani ſodales ſuæ familiæ aſſerunt, ALPHONSUS DE PORTUGALLIA; ſcripſiſſeque *Interpretationem* ſeu *expoſitionem*, ut mos ferebat huius temporis, *Magiſtri Sententiarum*. Subdubitat tamen ingenuus vir Thomas de Herrera in *Alphabeto Auguſtiniano*, an ad hunc ordinem ſuum pertinuerit (3).

(1) In Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis ſub *Indice materiarum*, verbo *Linâges*, p. 272. deſcribuntur quatuor huius Nobiliarii exempla MSS.

(2) Quæ fides Bernardo Britto affirmanti adhibenda ſit, diximus ſupra *T. I.* Lib. VI. cap. IV. n. 77. in *Laimundo de Ortega*; ſuperſuntque dicenda alia in *Mendo Gomeſio*, *Menegaldo Magiſtro*, & in *Petro Alladio* Luſitanis, infra inter Scriptores incerti temporis.

(3) HUC refero nonnullos huius XIV. ſæculi inclinantis Scriptores qui oculatiſſimi Noſtri diligentiam fugiſſe videntur, nimirum *Milonem*, neſcio quem, *Toletanum*, cuius in Bibliotheca Bodleiana *Clas. XVI. pag.* 316. *col.* 2. *n.* 6673. *inter codices Eliæ Aſhmolii* exſtat: *Prognoſticum de coniunctione facta anno MCCCLVII.* ITEM *Marcum Canonicum Toletanum* (qui aliquantò fortaſſis antiquior eſt, & ſuo loco nobis excidit) Alcorani ex Arabico in Latinum interpretem, apud Lambec. *Biblioth. Vindobon. Lib. II. c.* 8. *pag.* 979. *ſub n. CCCCIX.* & in Biblioth. Re-

CAPUT VI.

De ALPHONSO *Caſtellæ Rege XI. ſive ultimo huius nominis. De debellatis prœlio quodam ab eo Mauris, in Hieronymi Suritæ hiſtoria error editionum annotatur. Huius Regis Chronicon Hiſpaniæ proſaicum aut metricum. Liber de venatione*, De la monteria, *& alius* del becerro, *eiuſdem iuſſu & auſpiciis formati. Quinam huius poſterioris auctores. De* IOANNE EMMANUELE *Caſtellæ Infante*, *& eius opere hiſtorico, aliiſque moralibus, ac variis.* NICOLAUS ROSSEL *Maioricenſis, S. R. E. Cardinalis. De* ANONYMO *Scriptore* Hiſtoriæ Hiſpanæ *ab initio rerum. Deque* ANONYMO *altero, ſeu potiùs* ANONYMIS *libri* Del becerro *vulgò appellati, auctoribus. De* GUILIELMO PRÆPOSITI, *ſive* DES-PABORDE, *Catalano iuriſconſulto.* BERNARDO *item Oxomenſi Epiſcopo.* ÆGIDIO CARRILLO ALBORNOZIO *Cardinali, Archiepiſcopo Toletano, præter ſummam ex rebus geſtis laudem, Scriptoris laus è Conſtitutionibus Ægidianis, aliiſque ab eo formatis conſignatur. Fundatio collegii S. Clementis Hiſpanorum in Bononienſi urbe. De* ANONYMO *auctore hiſtoriæ Latinæ S. Ioannis Pinnatenſis in Aragonia. De* ALPHONSO DE VARGAS *Toletano, Hiſpalenſi antiſtite. De* IOANNE DE CARDALHACO *Archiepiſcopo Bracarenſi.* IACOBUS DOMINICI *Dominicanus.* IOANNES BALLISTARIUS, FRANCISCUS DE BACHONE, *&* BERNARDUS OLLERIUS, *Carmelitæ. De* ABEN-AGATIN *Mauro, eiuſque operibus.*

271. DUOBUS etiam aliis regiis Scriptoribus caput hoc inchoabimus, qui per hæc tempora ſummam rerum noſtrarum, ſecundum ſuam quiſque eorum

Regis Galliar. *Part. III. pag.* 414. *col.* 1. *ſub num.* 3394; necnon Tractatûs Galeni *De motibus liquidis* à Ioannicio pridem è Græco in Arabicum ſermonem converſi, in eadem Biblioth. *Part. IV. pag.* 287. *col.* 1. *ſub n.* 6865. de quo Noſter infrà inter Scriptores incerti temporis *Lit.* M... ITEM *Ferrarium Abellam* Ordinis Prædicatorum Epiſcopum Barcinonenſem ab anno MCCCXXXIV. ad MCCCXLIV. Quetifo, Echardo & reliquis eius Inſtituti Bibliographis indictum, qui anno MCCCXXXIX. in Synodo Diœceſana Barcinonenſi *Conſtitutiones* edidit. Exſtant in codice Eſcurialenſi *Lit. C. Plut. II. ſub n.* 7. (T. 1. p. 264.) Videndus de eo Cl. Matthæus Aymerichus *Nom. & Act. Epiſcopor. Barc. pag.* 370... ITEM *Franciſcum Rufatî* Canonicum & Vicarium Generalem Barcinonenſem, qui circa annum MCCCLV. *Conſtitutiones* quoque *Synodales* edidit pro Domino Michaele de Riçôma Epiſcopo Barcinonenſi in remotis agente, in Eſcurialenſi antea laudato codice *c. II. ſub n.* 7. ſuperſtites... ITEM *Arnaldum Terreny* Eccleſiæ Elnenſis Sacriſtam circa annum MCCCLXX. ſcriptorem Tractatûs *De celebratione Miſſarum*, ac *De Horis canonicis*, qui habetur in Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 60. *col.* 1. *n.* 731. Du-Pinius *Tom. II. Des Auteurs du XIV. ſiecle c.* 5. hunc Arnaldum Guidonis Terreny ſive de Perpiniano Elnenſis Epiſcopi ex fratre nepotem exiſtimat, Iuriſque Doctorem vocat, ſcripſiſſeque ait præterea: *Quæſtiones Theologicas compilatas Avenione* circa annum MCCCLXXIII.... ITEM *Berengarium de Valle Arenoſa* Hiſpanum Carmelitam qui *Commentaria in varios Sacræ Scripturæ libros* edidiſſe dicitur à Ludov. Iacobo de Sancto Carolo in Biblioth. Carmelit. apud Fabric. *med. & inf. T. I. pag.* 214. ITEM *Guillelmum Sedacenſem*, ſive *Sedacérium* (Lemoſinis *Sedacêr*, quod iiſdem idem valet ac *Incerniculorum faber*) Carmelitanum, ab Anonymo Aurelianenſi eius Inſtituti Bibliographo Tom. I. col. 607. ad annum MCCCLXXVIII. relatum, ceu Scriptorem Summæ *Sedacinæ totius Alchimiæ, libris II.* in Bibliotheca autem Eſcurialenſi *Lit.* g. *Plut. II. ſub n.* 5. (T. II. p. 13.) exſtat: *Guillelmi Sedacenſis ſive Sedacerii de Ordine Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo exiſtentis in exilio ſui Ordinis, Summa totius artis Alkimiæ ab Auctore* Sedacina *dicta.* Sic Auctor in prioris libri exordio: *Cum enim acerbis & cephalicis adſtrictus, per leones, ſerpentes, & dracones mei ſacri Ordinis, quibus ſine damnatione intellectivæ & perditione ſuppoſiti non poteram contradicere ::: dedi locum diabolis, ſerpentibus & draconibus, & eorum ſequentibus, abdicando ſuppoſitum meum à corporali ſocietate eorum &c....* ITEM *Ferdinandum Vaccæcapitis* (Cabeza de vaca) & *Paſchaſium Garſiam* Decanum Aurienſem, Ioannis Caſtellæ Infantis ad Ludovicum Ducem Andegavenſem anno MCCCLXXVIII. Legatos: quorum exſtat oratio apud Edm. Martene *Tom. II. Collect. vet. ſcript. & mon. pag.* 1502... ITEM *Petrum Archiepiſcopum Hiſpalenſem* huius nominis ſecundum (*Gomezius Albornozius*, an *Gomezius Barroſus*, qui ei Sedi ab an. MCCCLXXI. ad MCCCLXXV. præfuêre, incertum; & puto priorem ſive *Albornozium* eſſe, qui in mox laudando codice anno MCCCLXXII. immortuus dicitur. Vid. Noſter infrà *in Script. incert. temp. Lit.* p.) cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice chartaceo formæ IV. exſtat opus Hiſpanicè inſcriptum: *De la juſticia de la vida eſpiritual de todos los hombres; è de la perfeccion de la Igleſia militante, è la oneſtad de la vida corporal*; & in Comitis olim Ducis Olivarienſis Lit. P. MS. pag. 221. *Vita animarum Hiſpanicè MS. Fol.* 1. *II.* 2. cuius operis meminit Noſter *Script. incert. tempor. in eo*; ac demum ſcripſiſſe dicitur: *La peregrinacion de ſu vida*, ſive: *De rebus ad ſe pertinentibus ab anno MCCCLIII.* ut auctor eſt Ægidius Gonzalez Davila *Theatro Eccl. de Sevilla T. II. p.* 57. quod opus in Bibliotheca Sanctæ Eccleſiæ Toletanæ ſervari ait... ITEM Innominatum *Epiſcopum Hiſpanum*, qui ad annum MCCCLXXX. ſcripſit: *Repertorio de la Hiſtoria general del mundo deſde ſu creacion aſta el gran ciſma de la Igleſia*, metro Hiſpanico ogdoaſticho è ſenariorum genere, cuius ſpecimen ſiſtere placet:

E fue ſu comienço (ſchiſmatis videlicet) *quando conteſciera*
El año de mil è treſcientos è ochenta,
Por ſer la primera election violenta
A la qual dixieron no ſer valedera
Los Cardenales en eſta manera,
Diciendo que avian elegido al Urbano
Por miedo que ovieron del Pueblo Romano,
E por eſſo fue la eleccion poſtrimera;

quæ

rum conditionem , tractavere. Alter eſt ALPHONSUS Caſtellæ & Legionis Rex , huius nominis vulgò XI. aliis XII. certè ultimus , appellatione *Iuſtus* , atque etiam *Conqueſtor* : quem etiam in more eſt vocari [n] ab inſigni de Mauris victoria in Bætica ad fretum ab eo reportata iuxta Salſum fluviolum. Natus hic è Ferdinan-

[n] *D. Alonſo el de la batalla del Salado.*

quæ penultima eſt univerſi operis ogdoas : in Eſcurialenſi codice , *Lit. h. Plut. II. n.* 22. (T. II. pag. 90.) Sunt qui hoc opus *Alfonſo de Sancta Maria,* ſive *de Cartagena* , Pauli Burgenſis filio , adſcribant: quod ſi verum eſt , ad ſequens ſive ad XV. ſæculum pertinebit; cum is Alfonſus anno MCCCCLVI. die XII. Iulii diem ſuum obierit. In alio Eſcurialenſi codice *Lit. X. Plut. II. n.*17. (T.II. p.424.) habetur eiuſdem operis atque eodem metri genere continuatio uſque ad Callixti III. & Pii II. tempora ſive ad annum MCCCCLVIII.... ITEM *Magiſtrum Alexandrum Hiſpanum* , neſcio quem , cuius opuscula : *Melleus liquor Phyſicæ artis* : *Vita Beatiſſimæ Virginis MARIÆ* , & : *Converſio Sanctæ Catharinæ Virginis & Martyris* habentur in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice ſæculi XIV.... ITEM *Magiſtrum Petrum* (abſque cognomento) auctorem Hiſpanici operis : *Del conſejo , y conſejeros de los Principes para ſu buen gobierno* , in Eſcurialenſi ſæculi , ut videtur XIV. *Lit. Z Plut: III. ſub n.* 4. (T. II. p. 331.) exſtantis, atque in Regio Matritenſi alio eiuſdem ſæculi LVI. foliis conſtante, in quorum ſexto hæc leguntur : *E Yo Maeſtre Pedro poniendo los ojos del corazon en eſta palabra del Sabio : è demas penſando que los omes en eſte mundo por ſabios & por entendidos & por poderoſos que ſean, non pueden venir en el ſu acorro & ſyn conſejo unos de otros* &c. Et in eiuſdem folii ſexti averſa : *Pues Yo queriendo fablar del conſejo & de los conſejeros* &c. Diverſus autem omnino hic *Magiſter Petrus* eſt à cognomine Toletano Alcorani ex Arabico in Latinum ſermonem interprete , cuius Noſter meminit ſuprà *Lib. VII. cap. V. n.* 94.... ITEM *Vaſcum Ramirezium de Guzman* Archidiaconum Toletanum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice inſcripto : *Vade mecum* , ſæculi ut videtur XIV. folio 98. habetur eximia ad Ioannem I. Caſtellæ Regem *Epiſtola nuncupatoria Hiſpanicæ verſionis dialogi Lucianæi* in quo Alexander Annibal & Scipio de bellicæ gloriæ laudiſque primatu coram Minoe diſputant.... ITEM *Ioannem Figuerolam* Equitem Valentinum patriæque Metropolitanæ Eccleſiæ Canonicum, qui ad an.MCCCXCVII. Latinè ſcripſit : *Adverſùs Iudæos & Thalmudem.* Exſtant tria inſignis huius operis membranacea ſatiſque ſpiſſa volumina formâ folii in Bibliotheca eiuſdem Eccleſiæ, ſæpius à me contrectata , in quibus Auctor & eximium Theologum , & Hebraicè non vulgariter doctum , inque Hebræorum ſcriptis verſatiſſimum ſeſe prodit. Videndus Ximenus noſter *Biblioth. Valent. Tom. I. pag.* 14... ATQUE his quos modo retulimus adiungi debent *Henrici Secundi* Caſtellæ Regis Conſtitutiones in Comitiis Burgenſibus, Taurenſibus , Complutenſibus , ac Toletanis ; necnon *Ioannis Primi* , in Burgenſibus , Sorienſibus , Valliſoletanis , Segovienſibus , Briviescanis ; & *Henrici Tertii* in Matritenſibus anno MCCCXCI. ac duobus ſequentibus editæ , quarum omnium exempla exſtant in Eſcurialenſi codice *Lit. Z. Plut. I. ſub n.* 6 ; atque in alio *Lit. l. Plut. II. ſub n.* 9 .. *Ferdinandi Epiſcopi Carthaginenſis* conſtitutiones aliæ in Synodis Diœceſanis XV. Aprilis MCCCLXXXIV... XIV. Aprilis MCCCLXXXV... X. Aprilis MCCCLXXXVIII.. XXVIII. Apr. MCCCXCII.. ac demum XXIII. Aprilis MCCCXCV. promulgatæ.

SED NONDUM me hinc abire ſinit ſcrupulus de egregio huius ſæculi exeuntis Scriptore Anonymo Hiſpano è Prædicatorum Ordine , incertæ Sedis Epiſcopo , quem ferunt , Plutarchi *Chronica* , id est *Illuſtrium virorum* παράλληλα , è nativo pridem in vulgarem Græcorum ſermonem converſa, in Hiſpanam dein Aragonenſium dialectum tranſtuliſſe. Atque huius rei auctor eſt Cl. Ioannes Andreſius ſæpius à nobis laudatus , qui in priore Epiſtolarum ad Carolum fratrem volumine , anno MDCCLXXXVI. Matriti edito , *Epiſt. IV. pag.* 86. de nonnullis Italicis quos Florentiæ viderat codicibus loquens , hæc habet : *Dicen pues eſtos codices* (*de los que ſolo en eſta Bibliotheca del Subdecano Riccardi hai tres diferentes*) : *que la Cronica de Plutarco* (*aſſi llaman al libro de los Varones Iluſtres*) *fue traducida de Gramatica Griega* (*eſto es de Griego antiguo , ó como dicen , Literal*) *en Griego vulgar , por un Filoſofo llamado Domitritalódiqui , y del Griego en Aragonês por un frayle predicador Obiſpo de Tudernopoli* (*aqui variân los codices , diciendo uno Tudernopoli , otro Ludernopoli , otro Ludervopoli y otro Andrinopoli*) *muy ſuficiente Griego, grande Hiſtoriador y experto en varias lenguas: por mandado* (pergit) *del M. R. en Criſto Padre y Señor Meſſer fray Juan de Eredia por la gracia de Dios Maeſtre y Señor del Hoſpital de San Juan de Jeruſalen* &c. Quæ poſtrema verba memoriam animo meo refricant operis inſcripti : *Secretum ſecretorum Ariſtotelis* à Philippo Clerico Patricii filio ex Arabico in Latinum converſi , in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. f. Plut. III. n.* 1. (T. I. p. 493.) exſtantis , cuius nos ſuprà , *Lib. VII. ſub finem capitis I. pag. huius Tom.* 6. *in not.* meminimus; nam & Hiſpano-Aragonenſis eius operis è Latino ſermone tranſlatio , eiuſdem Bibliothecæ, *Lit. Z. Plut. I. ſub n.* 2. itidem *Ioannis Fernandez de Heredia Magiſtri Ordinis Sancti Ioannis Hieroſolymitani iuſſu & auſpiciis* facta dicitur ; necnon Hiſpano-Aragonenſis alia è Latino *ſeptem Pauli Oroſii librorum* , Valentiæ in Bibliotheca inſignis Collegii Sanctiſſ. Corporis Chriſti , in membranaceo magnæ molis codice , in cuius fronte Magiſtri Ioannis Hieroſolymitani effigies , *bifurcata* , qualem eum Petrus Amelius (1) & Vertotus (2) depinxêre , *barbâ* , & gentilitium Herediarum ſtemma conſpicitur. Varietas autem Italicorum codicum in deſignanda Epiſcopali Anonymi de quo agimus interpretis Sede , monſtroſaque & vix Geographis audita urbium *Tudernopolis* , *Ludernopolis* , & *Ludervopolis* nomina , anſam nobis coniiciendi præbent , num pro *Tudernopolis*, quemadmodum in altero illorum legitur , *Tripolis* reſtituendum ſit. Ac ſi non vana eſt coniectio , facilè nos manuducet ad *Guidonem* (Nerei) *natione de Valentia civitatis Tripolis* (Africæ an Syriæ ?) *glorioſum Pontificem* (3), cui Philippus ille quem prædiximus Clericus Latinam ex Arabico libri *Secreti ſecretorum Ariſtotelis* verſionem (ex qua Hiſpano-Aragonenſis iuſſu Magiſtri Ioannis Hieroſolymitani facta deſcendit) in prælaudatis codicibus Eſcurialenſibus nuncupaſſe dicitur ; hoc tamen admiſſo is Philippus , quem nos olim ad ſacri belli tempora ex coniectura referebamus , unà cum Guidone Epiſcopo ad ſæculi demum XIV. exitum retrahendus erit. Et quidnî etiam , cum & libri *Secretorum Ariſtotelis* , &

Pau-

(1) *In Itinerar. Gregorii XI. Avenion. Romam à Papirio Maſſono & Abrahamo Bzovio edito , T. XIV. ad annum MCCCLXXVI. ap. Iac. Boſium lib. III. Hiſtor. Meliten.*

(2) *Hiſt. des Chev. Hoſpital. lib. V. T. II. p.* 79.

(3) In Eſcurialenſi codice *Lit. l. Plut. I. ſub n.* 27. vocatur *Guido Nerei de Valentia.* T. III. pag. 248.

do IV. & Conſtantia Dionyſii Portugalliæ Regis filia anno huius ſæculi undecimo, proximè ſequenti anniculus genitori ſucceſſit. Cumque iuſtæ eſſet ætatis factus, rebus ſtrenuè domi & contra hoſtes geſtis, Alphonſini nominis celebritatem propagavit; neminique eorum, quibus fatalis hæc virtutis & gloriæ appellatio contigit, inferior fuit.

272. In ea quam diximus pugna, iunctis exercitui ſuo Portugalliæ, quas ipſe Rex Alphonſus IV. ducebat, copiis, immenſam Albohaceni Marochii & Aben Ioſephi Granatæ Regum aciem Tariſam obſidione cingentem (quam ad ſeptingentorum & ampliùs millium aſcendiſſe, vulgaris fama eſt): quatuordecim tantùm equitum, ac viginti quinque millibus peditum III. Cal. Novembris anni MCCCXL. perfregit fugavitque, ducentis, ut aiunt, millibus cæſis, & innumeris captis: de quo conſuli æquum eſt hiſtorias [o]; quibus adiungo libens ſummi viri, & ad poſteritatem omnem commendati, D. Ægidii Carrilli Albornozii, qui prœlio interfuit, Antiſtitis iam eo tempore Toletani, poſtea S. R. E. Cardinalis, & Pontificii patrimonii recuperatoris inclyti, quandam epiſtolam, Amballdo Tuſculanenſi Epiſcopo (potiùs Annibaldo, cognomine *de Ceccano* [p]) S. R. E. Cardinali directam: quæ à Philippo Labbeo in *Chronico Rothomagenſi* volum. I. *Bibliothecæ novæ* MSS. librorum [q], non ita dudum edita fuit.

273. Neque miraculo vacat tantam hoſtium ſtragem viginti quinque dumtaxat Chriſtianorum militum cæde conſtitiſſe. A quo quidem numero (ne id prætermittamus valdè notâ dignum) quamvis Hieronymus Surita diſſentire videatur, obſervante Raynaldo, & Ciacconicorum

[o] Garibay lib. 14. *Compendii Hiſtor. Hiſp.* cap. 15. Mariana lib. 16. cap. 7. Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 53. Raynaldus *Annal. Eccleſ.* tom. 16. anno MCCCXL. num. 16.

[p] Ut conſtat ex *Hiſt. Pontif. & Cardinal.* in Ioannis XXII. creat. 4.

[q] Pag. 383. ad annum MCCCXL.

Pauli Oroſii hiſtoriarum verſiones Hiſpano-Aragonenſes ſint, iuſſuque Magiſtri Ioannis Hieroſolymitani factæ dicantur, utramque ad eundem *Tudernopolitanum* ſeu *Tripolitanum* antiſtitem, Ioanni ut videtur Magiſtro valde familiarem, referamus? Lubrica hæc ſunt fateor; atque optandum ſanè, quod vel exigua nobis ad manum eſſet Aragonensîs *Plutarchi Chronicorum* verſionis portio, cum libri *Secreti ſecretorum Ariſtotelis*, cumque *Pauli Oroſii Hiſtoriarum* verſionibus Aragonenſibus conferenda. Utraque hæc certe ſeu phraſin & verba, ſive orationis ſtructuram conſideres, illicò germana eiuſdem parentis proles eſſe dignoſcitur, ceu ſubiecta docent ſpecimina.

Aragonenſis libri *Secreti Secretorum* verſio, è codice Eſcurialenſi *Lit. Z. Plut. I. ſub num. 2.*

Libro de Secreto ſecretorum *el qual compuſo el grant filoſofo Ariſtotiles. A ſu Senyor muit ſcogido. & muit noble en honra de la religion chriſtiana* GUIDO *varon noble de la Ciudad de Valencia alabado Princeb. Phelipe muit chico de los ſuos letrados* &c. Et in prologo: *El qual* (Magiſter ſcilicet Ioannes Hieroſolymitanus) *conſiderando que las coſas contenidas en eſti preſent volumen podrîan con el favor de Dios redundiar en muit gran provecho & ſobirana victoria de la Chriſtianidat & enſalcamiento de la nueſtra Fee Catolica mandò ſcrevir aqueſti preſent libro* &c.

Aragonenſis libri *Pauli Oroſii Hiſtoriarum* verſio, è codice Bibliothecæ Collegii Sanctiſſ. Corporis Chriſti Valent.

Eſta es la taula è ſumaria annotaciô de los libros rubricas è capitoles del libro que Paulo Oroſio de la nacion de Spanya famoſo poeta & yſtorial copilô à inſtancia è mandamiento del bienaventurado ſant Agoſtî :::: *Et por ende el muyt reverendo en Xpo. padre & ſenyor Don frai Iohan Fernandez de Eredia por la gracia de Dios Maeſtro de la Orden de ſant Iohan de Ihrlm. veyendo & conſiderando que aqueſti florient memorial & ſumario document de los judicios de Dios à muchas perſonas de diferentes profeſſiones & condiciones è maiorment à aquellas que non eran inſtructas en ſciencia era ignoto & non rês menos quaſi non ſabido nin oido: por tanto el dicho Senyor* &c.:::: *El primer titulo reconta de que tracta aqueſti libro: & fizo eſti libro repartido en siete libros* &c.

Nec diſſimulandum in prælaudato codice Eſcurialenſi *Z. I. ſub n.* 2. haberi ANONYMI ſcriptum alterum patriâ itidem Aragonenſium dialecto, atque hoc titulo: *Rams de flores*, cuius auctor in prologo: *Al qual libro* (inquit) *hè poſado nombre* Rams de flores: *por aſin como lo ram es bello por las flores: asîna queſti libro es bello por la flor de los dichos que hî ſon. queriendo reſemblar à la abêlla la qual de diverſas flores plega & compila la miel & la departêx en breſca* &c. Continet autem flores ſententiatum è ſacris Bibliis, Patribus & Philoſophis.

Neque demum prætereundam hoc loco exiſtimo non vulgarem Magiſtri Joannis Ferdinandi de Heredia commendationem, à propagato ſcilicet per Italiam & ubivis literarum & maximè patriæ Aragonenſis dialecti cultu: quam laudem ignorâſſe, aut viro fortiſſimo nec pace minus quam bello inclyto invidiſſe videntur rerum Melitenſium Hiſtorici; immo etiam Hiſpanis Scriptoribus iure accenſeri debuit, cuius hodieque exſtant atque obſervantur: *Leges & Statuta Sacri Ordinis Sancti Joannis Hieroſolymitani in Comitiis eiuſdem generalibus edita*, ut apud Boſium legimus (1); ac de iis Vertotus (2): *Nous avons* (inquit) *de lui d'excellentes loix, ou pour mieux dire de ſages ordonnances, qui ſe conſervent* (*f. s' obſervent*) *encore, dans le Liure de Statuts; & qui font voir ſon zele, & combien il étoit habil dans le gouvernement.* Vid. de eo Mehus *in Ambroſ. Camald.* & Col. Salutatus ap. Cl. Andreſium *l. c. pag.* 87.

(1) *Istor. di Malta Lib. IV. ad annum MCCCXCVI.*

(2) *Hist. des Chev. de Malt. T. II. lib. V. p.* 111.

conio [r], viginti quinque millia Chriſtianorum deſiderata referens: operarum tribuendum hoc errori eſt, ut pro *viginti quinque*, *viginti quinque millia* nunc legamus. Qui error ex iis quæ ſtatim adiungit manifeſtè coarguitur, prœlium hoc alteri *de Vbeda* cognominato, quod Alphonſus VIII. anno MCCXII. profligavit [s], in quo non maior quàm viginti quinque Chriſtianorum numerus deſideratus fuit, aliis quindecim ſupra centum affirmantibus, omnino exæquans. Idque ipſum cenſuiſſe eum, ex *Indicibus rerum Aragonenſium*, in quibus incruentam vocat hanc victoriam, planè confirmatur. Tantum valet ad deterendam quantumvis maximam gloriam, vel leviſſimus typorum lapſus. Sed iam receptui canere opus, glorioſiſſimi triumphi recordatione extra rem vagantibus.

[r] De *Vitis Pontif.* in *Clement. VI.* & *Ægidio Albornozio Card.*

[s] Mariana lib. 11. cap. 24.

274. Obiit diem ſuum Alphonſus peſtilenti morbo, dum Calpen freti urbem (*Gibraltar* hodie) obſideret, XXVI. die Martii anno MCCCL. ætatis ſuæ triceſimo octavo. Cui quidem attribui communi ſolet famâ *Hiſtoria* quædam *generalis Hiſpaniæ*, alia prorſus ab ea quæ Alphonſi X. Sapientis proavi huius noſtri nomen præſefert, quantumvis utramque pro una habuerit Sandovalius Epiſcopus Pampilonenſis [t]. Certè hanc diverſam à *Generali* vulgari *hiſtoria* (*Alphonſi*) Sapientis agnovit, & per eam profecit, Florianus Docampus: qui unam & alteram in prologo *Hiſpaniæ* ſui *Chronici* omnium aliarum copioſiſſimas diffuſiſſimaſque rerum noſtrarum hiſtorias eſſe ait; qui & aliis in locis [u] eius teſtimonio utitur. De hac ſenſerit fortaſſe meliùs quàm de alia D. Ioannis Emmanuelis hiſtoria, cuius ſtatim mentio fiet, Ambroſius Morales lib. 13. *Chronici Hiſpaniæ* cap. 4. habere ſe in membranis exaratum antiquiſſimum Hiſpaniæ Chronicon anno MCCCXLIV. quod ibidem legitur, ſcriptum, referens. Agnovit etiam hoc Alphonſi opus nonnuſquam eſſe Garibaius lib. 14. cap. 1.

[t] *En las Notas à los Obiſpos* pag. 220.

[u] Lib. 3. cap. 42. & lib. 4. cap. 5.

275. Neque negamus veroſimilius eſſe huius Regis iuſſu & auſpiciis potiùs, quàm ab illo hunc exantlatum compilandæ hiſtoriæ laborem fuiſſe: quod itidem de Alphonſo ſeniore, dictaque eius hiſtoria, loco ſuo monuimus. Sed cùm nonniſi eorum duorum nomine utramque conſignatam habeamus: regio titulo inſcribere fas & æquum fuit. Diverſum autem quid à laudato opere, ſi Deo placet, Gundiſalvus Argote de Molina ſignificare videtur, dum in *Bæticæ Nobilitatis* [x] commentario libris manuſcriptis, quorum ope hunc confeciſſet laudatis, accenſet *Chronica en coplas redondillas, por el Rey Don Alonſo el ultimo*: hoc eſt, Chronicon verſibus Hiſpanæ linguæ vernaculis ab Alphonſo Rege ultimo compoſitum. In quo tam diſertè notando opere, ut metricum non verò proſaicum fuerit, virum diligentiſſimum ac veritatis amatorem vix falli potuiſſe credimus. Atque hoc quidem hiſtorico-muſicum opus quin Alphonſo ipſi Regi haud ineptè tribuamus, nullam invenimus rationem. Planè neque hanc, nec alteram pede liberam hiſtoriam hucuſque formis impreſſam vidimus.

[x] *Nobleza de Andalucia*, in principio.

276. Eiuſdem quoque Regis Alphonſi munitus appellatione fuit, ſive ab eo, ſive ab alio confectus, liber *De la monteria*, ſive *De venatione*: quem illuſtratum à ſe idem Gundiſalvus Argote Hiſpali MDLXXXII. in folio, Andreæ Peſcioni typis ſubiecit; Gallique iam, Labbeo teſte in *Bibliotheca nova manuſcripta* [y], ſermone ſuo verterunt (1).

[y] Pag. 301.

277. Hoc etiam iubente Alphonſo liber alius confectus eſt & publicâ notâ inſignitus, qui *Del becerro*, hoc eſt, *vitulinus*, vulgò audit. Cuius auctores fuere GUNDISALVUS MARTINI A PEÑAFIEL, & LAURENTIUS MARTINEZ, eiuſdem oppidi, anno ut dicitur MCCCXL. ab iis cœpti, & MCCCLII. regnante iam Petro, abſoluti. Quo ſcilicet deſcribi placuit veluti in albo publico nobilium totius Caſtellæ hominum nomina, atque item oppidorum, in quibus vel natales vel patrimonia ſortiti eſſent. Liber hic ex ſanctione Eliſabethæ Reginæ, quæ hodie lex eſt 5. tit. 15. libri 2. *Recopilationis* apud Cancellarium, uti vocat, Pinciani oppidi eſſe debuit. Hodie tamen in Septimancenſi ſervatur archivo regio.

Al-

(1) Exſtat elegantiſſime ſcriptus in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Y. Plut. II. n.* 16. (T. II. p. 365.) Item *n.* 19. *eiuſdem Literæ & Plutei*, in quo habetur Pars II. *De los montes de Caſtilla, Leon, Galicia, Aſturias, y Andaluzia, en que ſe encuentra caza de puercos, venados, oſſos, y otras animalias: de ſus bocinas & armadas.* ITEM *Eiuſdem*: *Inſtitutio equeſtris Ordinis* de la Vanda; eiuſque Conſtitutiones & ritus, cum priorum eiuſdem militum catalogo. In Eſcurialenſi *Lit. Y. Plut. II. ſub. n.* 13. ITEM: *Comitia Vallisoleti* celebrata MCCCXXV. *Matritenſia* MCCCXXXIX. Segovienſia MCCCXLVII. Compluten. MCCCXLVIII. ITEM Binæ Leges *De adulteriis* ac *De furtis* ad Toletanos qui eas ſibi petierant directæ anno MCCCXL. In Eſcurialenſi *Lit. Z. Plut. III. ſub n.* 18. permultaque huius generis alia.

278. Alphonſi huius cognatus fuit IOANNES EMMANUEL, Emmanuelis Infantis filius, B. Ferdinandi Caſtellæ atque Legionis Regis nepos, Villenatum princeps, ac Dux de Peñafiel, cuius ex Beatrice Sabauda filiam Ioannam Henricus II. Caſtellæ ac Legionis Rex uxorem duxit: vir ſuo tempore in paucis clarus, regiæ ſtirpis, divitiarum ac dignitatis multarumque animi & corporis dotum prærogativâ, unâ dumtaxat maieſtate Regum Ferdinandi IV. atque eius filii Alphonſi, quos adulta ætate adeptus fuit, minor. Ferdinando certè Archiœconomus (*Maioremdomûs* olim Gallia, & nunc nos appellamus) atque à conſiliis erat, cùm in vicem fato functi Regis Alphonſus eius filius ante annum in lucem editus ſuccedens, plurium regii ſanguinis principum, atque in his Ioannis huius ambitioſos gerendi regias vices conatus (1); atque itidem ſui compos factus, iam amicum eum & fidelem, iam averſum & hoſtem, iuxta momenta rerum varia, expertus fuit.

279. Sibi tandem conſtans Emmanuel noſter à Regis latere nunquam diſcedere, virtutis bellicæ laudem in prœliis omnibus ante alios reportare, Mauris hoſtibus terrori eſſe. Quamquidem toto vitæ tempore ampliſſimè atque honeſtiſſimè partam belli ſudore gloriam honeſtis æquè pacis artibus cumulavit: poeta, ſi quis alius eorum temporum, genio & ingenio præſtans, philoſophiæ morum, & civilis reginiinis doctrinâ excellenter inſtructus. Multa compoſuit ſoluto, ligatoque numeris ſermone, quorum omnium uno fruimur edito libro, cui titulus:

280. I. *El Conde Lucanor*, inſtar dialogi: opere conſiliorum moralium, & frugi rerum pleno: quem retenta, uti decuit, antiqua auctoris phraſi, Gundiſalvus Argote de Molina, inter præcipuos antiquitatum noſtrarum vindices, Hiſpali anno MDLXXV. in lucem edidit: adiunctis & Vitâ Ioannis noſtri, & nobiliſſimæ inter nos ab eodem derivatæ familiæ *de los Manueles* ſucceſſione, atque item *diſcurſu* quodam *De Caſtellana eius temporis poeſi.* Hunc iterum edidit Matriti Ioannes Diaz de la Carrera anno MDCXLII. in 4.° Cetera adhuc latent à viro clariſſimo relicta monumenta, nempe

281. II. *Sumario de la Chronica de Eſpaña*, tribus libris: quorum primus DV. ſecundus CCCXXV. tertius tandem CCCXLI. capitibus conſtant. Abſolvitur ultimum beati Ferdinandi Regis, auctoris avi, morte. Verè autem ſummarium; quia, ut ipſe ait [z], compendium Alphonſinæ *Generalis* eſt *hiſtoriæ* amplioris. Matriti hanc in bibliotheca D. Chriſtophori de Zambrana Calatravæ militiæ equitis manu exaratam olim vidimus, & nuper apud Marchionem Mondexarenſem, licèt acephalam; laudatque Gundiſalvus idem Argote, è libris unum, quibus MSS. ad utiliſſima & accuratiſſima componenda, quæ vel in lucem edidit vel aliquando meditabatur edere monumenta, uti ſe, monere nos voluit.

[z] In prologo.

282. Diximus in ſuperiore Alphonſi Regis elogio, non Ioannis hanc, ſed iſtius Alphonſi auſpiciis formatam hiſtoriam videri Ambroſium Moralem ad manum habuiſſe: quam is, tamquam ſi Ioannis eſſet, lib. 13. cap. 4. & 28. hiſtoriæ ſuæ laudat. Cui quidem compendio Gundiſalvus Argote ſæpè iam dictus adiungit ſequentia opera, quæ relicta ab auctore fuiſſe ait in cœnobio S. Pauli ordinis Prædicatorum, quod in oppido *Peñafiel* Caſtellæ veteris, in quo tumularetur, vivus ſumtibus ſuis ædificari fecerat, nimirum

283. III. *Libro de los ſabios.* Liber *ſapientum.*

IV. *Libro del Cavallero.* Quod interpretor, librum *De milite qui equo meret.*

V. *Libro del Eſcudero.* Hoc eſt, *De pedite.*

VI. *Libro del Infante.* Ideſt, *De Regis filio.*

VII. *Libro de Cavalleros.* Fortè *De re equeſtri.*

VIII. *Libro de la caza.* Hoc eſt, *De venatione.*

284. IX. *Libro de los engaños* (2). Scilicet, *De fraudibus doliſve.* An verò *ſtratagematibus?*

X. *Libro de los Cantares.* Carmina videlicet, quæ quidem editurum ſe poſt publicatum *Comitis Lucanoris* laudatum antea opus, idem Gundiſalvus in ſe recepit [a].

[a] In diſcurſo ſobre la poeſia Caſtellana.

XI. *Libro de los Exemplos. De exemplis.*

XII. *Libro de los Conſejos. De conſiliis.*

285. Iacet in prædicto cœnobio S. Pauli *de Peñafiel*, ſub hoc epitaphio:

AQVI

(1) Videtur nonnihil deeſſe ut conſtet huius periodi ſententia, quam alioqui pronum eſt divinare.

(2) Lege: *Libro de los enjeños*, Latine *De ingeniis*, qua voces noſtrates, *machinas*, bellicas ſcilicet, *hydraulicas*, *tormentarias*, *dynamicas*, nimirum quibus moles maximæ facilè quoquò velis impelluntur aut elevantur, ſignificant, ut nota ſequenti.

AQVI IACE EL ILVSTRE SEÑOR D. IVAN MANVEL FIJO DEL MVI ILVSTRE SEÑOR INFANTE D. MANVEL Y DE LA MVI ESCLARECIDA SEÑORA DOÑA BEATRIZ DE SABOIA, DVQVE DE PEÑAFIEL, MARQVES DE VILLENA, ABVELO DEL MVI PODEROSO REY, Y SEÑOR DE CASTILLA, Y DE LEON, D. JVAN PRIMERO DESTE NOMBRE. FINO EN LA CIVDAD DE CORDOVA EN EL AÑO DEL NACIMIENTO DE NVESTRO SALVADOR DE MCCCLXII.

Sed nonniſi circa annum MCCCXLVII. quamvis inſcriptus hic reclamet lapis diu poſt mortem poſitus Ioannis noſtri, deceſſiſſe eum ex hiſtoriis conſtare, idem ait Gundiſalvus Argote, ex quo quicquid hactenus de viro inclyti nominis dictum fuit, accepimus (1).

286. Poſt virum principem laicum, principem virum Eccleſiæ laudabimus, NICOLAUM ROSSEL videlicet, S. R. E. Cardinalem ab Innocentio VI. Papa anno huius ſæculi LVI. Avenione, ubi tunc Pontificum aula erat, creatum. Balearium maiorem insulam hic patriam habuit: in quo conveniunt Vincentius Mut in *Hiſtoriæ regni Balearici* tom. 2. lib. 8. cap. 6. & lib. 11. cap. 4. Hieronymus Surita lib. 9. *Annalium* cap. 6. Balthaſſar Porreñus in *elogiis Pontificum & Cardinalium Hiſpanorum* MSS. Ciaconius autem, atque eum ſecuti Dominicani, Lopez Monopolit. Epiſc. *Hiſtor. Ord. Præd.* par. 4. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annos MCCCL. MCCCLI. MCCCLVI. quorum inſtitutum profeſſus fuit, nonniſi Tarraconenſem appellantes, de patria in Aragoniæ Regum ditione, quod nomen à Tarracone dictum urbe quidam pro comperto habent, intelligendi ſunt.

287. Præfectus fuit Aragoniæ provinciæ, ſimulque Inquiſitor Generalis ingentis famæ ac meriti gratiæque apud Petrum Regem IV. à quo poſtulatum ei purpureum fuit Cardinalitium ſchema: quod primus è ſubditis Aragoniæ Regum obtinuiſſe dicitur. Romæ dum eſſet anno MCCCLXII. ægrotavit, tabulaſque teſtamenti condidit; navigioque inde in patriam Maioricam vectus, ſi fortè nativo aere à morbo liberaretur, deceſſit ibi XXIII. die Martii eiuſdem anni, ante quadraginta & octo natus. Res eius geſtas copioſiùs aliis enarrat Porreñus; nullus autem in ſcriptis laudandis: quorum Ciaconius aliique certiores nos fecerunt.

288. *Romanorum Pontificum geſta pergrandi volumine complexus eſt* (Ciaconius ait in Innocentio VI.): *cuius exemplar tineis ſulcatum Romæ ſe vidiſſe affirmat in bibliotheca collegii Capranicenſis, & in Vaticano, auctor nomenclatoris Cardinalium.* Exemplar aliud aſſervari in bibliotheca Aniciana, ut vocat, Benedictinorum, Conſtantinus Caietanus affirmat in *Commentario ad Galeſii II. Papæ Vitam Pandulphi Piſani* pag. 19 (2). Scripſit etiam (Ciaconius infit)

289. *De quadruplici iuriſdictione Romanæ Eccleſiæ in regnum Siciliæ, hoc eſt Neapolitanum.* Quem ſervari librum in bibliotheca Vaticana Ciaconius ait. Aliud ab his diverſum opus, cum de ſuperioribus taceat, Ioannes Eiſeinſgreinius in *catalogo teſtium veritatis* noſtro attribuit, nempe

290. *De unitate Eccleſiæ, & ſchiſmate vitando.* Sed Vincentius Mut *Balearis hiſtoriæ* auctor, loco iam laudato aliorum operum meminit, nempe

Hi-

(1) Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi eximius Joannis Emmanuelis *Exemplorum* Codex Hiſpanicus, auctori non modo ſynchronus, ſed eo, ut videtur, ſuperſtite exaratus: in cuius prologo habetur operum ab eodem eatenus editorum catalogus, hoc titulo: *E los libros que El fizo & ha fecho faſta aqui ſon eſtos;* Et continuo: *La Coronica: & el libro de los Sabios: El libro de la cavalleria: El libro del Infante: El libro del cavallero: El libro del eſcudero: El libro de la caça: El libro* de los enjeños (ſive de *machinis*, de quo in præcedente nota): *El libro de los cantares: E los libros de los frayles pedricadores que eſtan en el moneſterio de Peñafiel.* Et fortaſſis is prologus ipſius Joannis Emmanuelis fuerit. Eiuſdem *Hiſtoria del Conde Lucanor y de Petronio ſu compañero*, exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. L. Plut. II. ſub n.* 6. (T. III. p. 253.)

(2) Meminit huius operis Montfauconius *Biblioth. Bibl. T. II. pag.* 1193. *col.* 2. his verbis: *Geſta aliqua Romanorum Pontificum collecta ex diverſis Regiſtris, & libris Cameræ Apoſtolicæ; & ex aliis etiam libris & Chronicis per Rev. Dominum Nicolaum Cardinalem Aragoniæ* (aliàs *Nic. Roſséll* Dominicain, mort en 1362.) *: quæ quidem collecta in Chronicis non habentur.*

Hiſtoriæ ordinis ſui *Prædicatorum*, quam ait Romæ eum anno MCCCLVII. abſolviſſe.

Indicis item *copioſi virorum inſignium eiuſdem ordinis, qui Pariſiis doctores creati fuiſſent.*

Commentariorum quoque *in eiuſdem ordinis inſtitutum.* Necnon &

Commentariorum in Matthæi Evangelium (1).

291. Uſque ad principium Petri Regis perduxit ANONYMUS ab initio rerum hiſtoriam, cui ob hanc cauſam locum hîc dedimus. Huius epigraphe : *Hiſtoria de Eſpaña*, quæ exſtat in Bibliotheca quæ fuit Comitis de Villaumbroſa, quò magna pars librorum MSS. apud plures latentium confluxit. Hæc ab orbis fundatione ducto principio, res Hiſpanas uſque ad huius Regis initium perſequitur. Scriptuſque dicitur anno MCDIV. Chronicon hoc *La hiſtoria Gallega* tralatitiè appellari huiuſmet bibliothecæ liber elenchus annotat, fol. 105. Huius ſæpè meminit Prudentius Sandovalius in ſua *Regum Caſtellæ hiſtoria.*

292. Horum temporum ſunt ANONYMI, ſive plures ſive unus, confectores libri, qui apud nos audit *Del Becerro*, fortè à vitulina pelle, quâ coopertum primum & publicum exemplum fuit : quod aſſervari nunc in Regio totius Caſtellæ archivo, ſeu tabulario Septimancenſis oppidi, comperta res eſt. Continet relationem quandam locorum eiuſdem Caſtellæ regni : cuiuſnam ditionis ſeu dominii quiſque ſit, & in eo quinam nobiles domum aut prædia poſſideant, & quæ iura ſeu vectigalia Regibus debeat ſolvatque. Exſtracta ex eo quædam nos habemus in ſchedis noſtris ex codice Excellentiſſimi Domini D. Gaſparis à Mendoza Ibañez de Segovia, Marchionis nunc Mondexarenſis. Aliud exemplum habuit D. Ioſephus Pellizerius literis admodum antiquis exaratum, ex quo tranſcripſit ſuum, quod Matriti nunc habet D. Ioannes Lucas Corteſius, rerum criminalium dicaſterii & curiæ iudex.

293. GUILIELMUS PRÆPOSITI, ſive DESPABORDE, Catalanus, Arenii Comitatûs Ripacurtii iuriſconſultus, Petri IV. Aragonum Regis tempore circa annum MCCCLVI. in vivis fuiſſe dicitur. A quo ſcripta inter libros manu exaratos ampliſſimi viri Antonii Auguſtini Tarraconenſis præſulis fuere

I. *De privilegio militari tractatus.*

II. *De pace & treuga, ad conſiliarios & probos homines Barcinonis.* In charta ſcilicet annorum pluſquam centum, ut in *indice* eius *bibliothecæ* legimus (2). Item

III. *Alphabetum iuris patrii.*

294. BERNARDUS Oxomenſis Epiſcopus, Alphonſo adhuc in vivis agente Caſtellanorum Rege undecimo, pro inſtructione Petri principis filii eius primogeniti qui in regno eidem ſucceſſit, ex Latino in vernaculum ſermonem convertit Ægidii de Columna ſive Romani, ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini decantatiſſimum opus *De regimine principum*, quem quidem hac Hiſpana inſcriptione editum ſcimus : *Regimiento de los principes de Ægidio Romano, para enſeñamiento del Infante don Pedro, hijo de don Alonſo Rey de Caſtilla ; de Leon*, &c. Hiſpali per Meinardum Ungut anno MCDXCIV. in folio (3).

295. Maximè verò illuſtratum ſeſe fateri hoc ſæculum debet, eo quòd excellentiſſimum belli & pacis tempore, nullique ſuperiorum ſecundum, heroem produxerit: inſigne Hiſpaniæ noſtræ ornamentum, Pontificiæque dignitatis decus & ſplendorem in paucis futurum. ÆGIDIUS hic eſt CARRILLO DE ALBORNOZ, Toletanus Archiepiſcopus & purpuratorum patrum apex, quem paucis laudare vix decet ; neque multis opus eſt, poſt non unum aut alterum de vita & rebus eius geſtis commentarium in vulgus editum, atque hiſce plenam omnium huius temporis hiſtoriarum memoriam. Ioannis præſertim Geneſii Sepulvedæ Cordubenſis elegantem adire licebit hu-

(1) Quetiſus & Echardus *T. I. pag.* 650. *Proceſſus quoſdam iudiciales* ei præterea tribuunt in Fidei negotiis adverſus Fratrem Franciſcum Baiuli Barcinonenſem Ordinis Minorum ; & adverſus Jacobum Jûſt Valentinum, & Berengarium quendam de Montefalcone ; minoraque alia. Io. Alb. Fabricius, ſeu potius Dominicus Manſius *T. V. med. & inf. pag.* 125. addit huius Nicolai : *Excerpta è Chronicis aliiſque libris & chartis Archivi Apoſtolici LXIII.* capitibus diviſa.

(2) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. II. n.* 4. (T. II. p. 79.) Dictum de hoc Guillelmo inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores.

(3) *Bernardum* hoc ſæculo nullum inter Oxomenſes Præſules reperi ; et fuerit fortaſſe *Barnabas* (errore ab abuſu propria virorum nomina ſolitariis initialibus literis deſignandi ducto) qui eam Eccleſiam ab anno MCCCXXX. ad MCCCLI. rexit ; verùm neque is Ægidii Romani opus è Latio in Hiſpanum ſermonem tranſtulit, ſed eius tantum verſionis ſuaſor fuit Ioanni Garſiæ de Caſtrogeriz Ordinis Minorum, ut nos infra *in eo.* Ad manum eſt mihi cum hæc ſcribo laudata à noſtro Hiſpanica Hiſpalenſis MCCCCXCIV. huius operis verſio, in cuius fronte legitur è minio: *E fizolo trasladar de Latin en romance Don Bernardo Obiſpo de Oſma : por honrra & enſeñamiento del muy noble infante Don Pedro* &c. In Codice tamen Regio Matritenſi ſatis antiquo mox à nobis laudando diſerte legitur : *Hecho à peticion è ruego del Obiſpo de Oſma Don Bernabe.*

huius argumenti librum, ſi quis virum maximum vivis coloribus deſcriptum videre cupiat.

296. Brevi ut compendio morem exſequar, natus fuit in Concha urbe Caſtellæ novæ, ex parentibus nobiliſſimis Garſia Alvari Albornozio ac Tereſia de Luna, Toloſæ literas doctus, & ab Alphonſo XI. Rege ad Toletanæ ampliſſimæ dignitatis vocatus infulas; cum eiuſdem Alphonſi obitu, in Petri eius filii & ſucceſſoris cognomento *Crudelis* tempora incidiſſet: ſibi cavens, ne fortè ſævitiæ Regis, clariſſimo cuique regnorum ſuorum viro uſque ad excidium infenſi, ſubiacere poſſet: quæſitâ occaſione ad Clementen VI. Pontificem Maximum Avenione degentem ſe contulit, à quo galero Cardinalitio fuit ornatus.

297. Huius autem ſucceſſor Innocentius VI. Ægidium Sabinenſem promotum Epiſcopum, *fortem opere & ſermone* virum (ut verbis eiuſdem Pontificis laudem), tamquam Pacis angelum in Italiam ſumma poteſtate inſtructum delegavit: cuius munus & cura eſſet integrum ferè Romanæ Sedis patrimonium ab tyrannis diſſipatum atque armis oppreſſum, libertati ac ſtatui priſtino vindicare. Quod mira animi & corporis induſtriâ atque vi intra non multum temporis ſpatium perfecit: Urbano V. qui Innocentium excepit, ampla viâ munita, ut (quod magno omnium plauſu & Pontificiæ dignitatis honore & compendio, huius ſæculi anno quinto ſupra ſexageſimum exſecutus fuit) ab Avenione & Provincia Galliæ, in Italiæ & Romanæ urbis propriam Sedem ſeſe & Pontificiam aulam & curiam opportunè ac tutò transferre poſſet.

298. Quatuordecim Ægidius annis ſummæ rerum in Italia præfuit, tam armis adverſus tyrannos, quàm conſilio erga cives adminiſtrato optimè imperio. Inter cuius plenæ frugis & prudentiæ alia opera, formatæ ab eo Conſtitutiones, quas *Ægidianas* inde vocant, pro Piceni & aliorum tractuum Pontificiæ ditionis recta adminiſtratione, optimo iure laudantur. Libri titulum in MS. codice Altempſianæ bibliothecæ hunc legimus: *Conſtitutiones editæ per reverendiſſimum in Chriſto patrem & dominum D. Ægidium miſeratione divina Sabinenſem Epiſcopum, Cardinalem, Apoſtolicæ Sedis Legatum, ac in terris in Italia conſiſtentibus citra regnum Siciliæ vicarium in temporalibus generalem, in generali parlamento dictarum terrarum celebrato in civitate Fani, & per ipſum parlamentum receptæ, currentibus annis nativitatis Domini milleſimo CCCLXII. indictione* x. *die ultimo Aprilis, ſecunda & tertia Maii; Pontificatûs Domini Innocentii Papæ VI. anno quinto.* Incipiunt: *Volentes, ſicut nobis commiſit*, &c. Ægidianæ hæ conſtitutiones cum additionibus Carpenſibus & gloſſis Gaſparis Cavallini Venetiis editæ ſunt MDLXVIII. & MDLXXI.

299. Præterea ſcripſit Inſtitutiones quaſdam, quarum pervetuſtum exemplar in membranis inter antiqua civium ſuorum monumenta ſe legiſſe fatetur Iulius Roſcius Hortinus in *Elogiis militaribus*, de quo Ciaconius admonet [b].

300. Alias quoque edidiſſe eum conſtitutiones, cùm vicarius eſſet regni Siciliæ citra Pharum, Neapolitani ſcilicet, Ioannæ Reginæ tempore quæ in Cardinalis Sirleti bibliotheca olim viſerentur, *Nomenclator Cardinalium* nos docet.

301. In *Nova* autem *bibliotheca manuſcripta* Philippus Labbeus edidit epiſtolam quandam Anibaldo Epiſcopo Tuſculanenſi directam, quam ſcribit ei Archiepiſcopus Toletanus (qui noſter Ægidius eſt) de victoria Regum Caſtellæ & Portugalliæ adverſus Saracenos iuxta fretum reportata, quam nos à fluvio *Salato* vocamus, cui præſul hic interfuit. Reperitur ea Chronico cuidam Rothomagenſi inſerta, *Bibliothecæ* iſtius I. volumine pag. 388. (1)

302. Æquè tamen meritus fuit ab Hiſpana ſua gente, nec minus à Bononienſi, quam efflictim amavit & ornavit, urbe, collegio quodam alendis uni ſuper triginta Hiſpanis ſcholaribus in hac ædificari iuſſo: ad quod duobus ferè ſæculis, non minùs quàm ad Pariſienſem ſcholam, noſtra Iuventus, rudi hactenus bonorum ſtudiorum Martiales inter fremitus Hiſpaniâ, confluere ſueta, alumnos ſortita eſt huius collegii doctrinâ dignitateque eminentiſſimos; quamvis hodie iam ab antiquo illo ſplendore defecerit, fundatis intra Hiſpaniam

[b] In vita Clemen. VI. & Ægidii noſtri elogio.

(1) Edidit præterea Ægidius *Conſtitutiones* in Synodo Diœceſana Toleti habita pridie Calendas Januarii MCCCXXXIX. Item *Alias* in Concilio Provinciali Toletano XIV. Calendas Junii eodem anno, cum comprovincialibus Segovienſi, Seguntino & Giennenſi, atque aliarum Eccleſiarum procuratoribus. Item *Conſtitutionem contra Clericos concubinarios*, Latinè, Toleti XVI. Cal. Maii MCCCXLII. Item *Catechiſmum* Hiſpanicè: *Interrogationes & Scrutinia de peccatis publicis* pro Viſitatoribus Eccleſiarum; ac demum *Conſtitutiones* in Concilio, ut videtur, Provinciali apud Complutum habito XXII. Aprilis MCCCXLV. *De luctuoſa; ac de cathedratico ſubſidio Epiſcopis perſolvendo.* Habentur omnia in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit. C. Plut. IV. ſub n.* 2. (T. I. p. 306.) Io. Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 19. *Commentaria ei* præterea tribuit *in Ius Canonicum.*

niam tot ampliſſimis ſtudiorum gymnaſiis, tamque maioribus, ut vocant, quam minoribus ſtudioſorum domibus, quò omnes qui literis edoceri cupiunt ex omnibus eius angulis innumeri, neque unus aut alter exterorum, tamquam ad mercatum bonarum omnium diſciplinarum, convenire ſolent.

303. Viterbii vir magnus obiit die XXIV. Auguſti MCCCLXVII. Quem, verbis licèt non ita elegantibus, æqualis tamen ei Scriptoris, laudatum dimittemus. Is eſt Anonymus, qui *Vitam Urbani V. Papæ* deſcripſit, & à doctiſſimo Franciſco Boſcheto Monſpelienſi Epiſcopo lucem vidit, in *Pontificum è Gallia oriundorum hiſtoria*. Hic de Ægidio dum meminit: *Fuit inſuper homo* (ait) *admodum virtuoſus, literarum ſcientiâ præditus, in agibilibus multùm circumſpectus, corde magnanimus, corpore laborioſus, ac in factis armorum non omiſſa Pontificali decentia valdè edoctus & expertus: ſic ut in omnibus ſic & taliter ſe gereret, quòd in tota Italia vivens amabatur, aut ſaltem timebatur*. Hæc ille, & nos ad alia; ne noctuas, ut proverbium eſt, Athenas.

304. Huius temporis, anni ſcilicet MCCCLXX. notam præſefert Latinus auctor *Hiſtoriæ Pinnatenſis in Aragonia*: quæ MS. cuſtoditur in monaſterio Benedictinorum Clauſtralium S. Ioannis *de la Peña* vulgo dicto, in mediis Pyrenæis montibus, unde poſt Maurorum inundationem Chriſtiana religio & regnum Gothorum ferè extinctum, ad hanc plagam ex parte revixit & enatavit. *Hiſtoria* exſtat vulgaris è Latina iſta veniens, Ioannis Briz Martinez eiuſdem monaſterii abbatis. Sed ANONYMI Latinam veterem illius quod diximus temporis, non prorſus exacta diligentiâ ſcriptam fuiſſe, ſed ordinem rerum turbâſſe conqueritur Petrus Abarca in *Regibus ſuis Aragoniæ* fol. 33. prioris partis. Qui tamen alibi (fol. 71.) Ioſepho Moreto, *Inveſtigationum regni Navarræ* auctori doctiſſimo, gratias habet pro eius publicatione lib. 2. earumdem *Inveſtigationum* cap. 5. Quam & ipſe iterum typis commiſit; & hìc laudamus, quantumvis breviſſimam, ob inſignem eius excellentiam, ac totius Aragonenſis hiſtoriæ regnique veluti Palladium ſemper habitam. Videndus Ioſephus item Moretus in *Congreſſionibus apologeticis pro veritate inveſtigationum*, congreſſione 5. qui, & Surita lib. 1. *Annal.* cap. 11. turbatum in ea rerum ordinem accuſat. Eundem Moretum vide congreſſione 8. num. 14.

305. Ante annum à magni Albornozii Toletani præſulis obitu Alphonſus Hiſpalenſis antiſtes, eius olim amiciſſimus, & in Italico ſacro adverſus tyrannos Eccleſiæ Romanæ urbium ac ditionis geſto bello, ſtrenuus valdè copiarum ductor, diem ſuum obierat. In hoc viro neſcias qua arte eximiam literarum theologicarum peritiam & profeſſionem religioſumque vitæ inſtitutum apud Auguſtinianos ſuſceptum, cum militari vita, & cunctis quæ in acie & oppugnationibus ad præfectum belli ſpectant diu atque acriter exercitis, componas. Nam ex confeſſione tam domeſticorum, quàm illorum qui res pontificias literis tradidere: idem eſt ALPHONSUS DE VARGAS Toletanus, Ioannis Alphonſi filius, qui Pariſiis in academia ſacræ ſcientiæ operam dedit, renuntiatus ibidem eiuſdem doctor & profeſſor, cum Toleti in patria iam olim Auguſtinianorum eremitarum ſacramentum dixiſſet: idem, inquam, eſt cum Alphonſo Toletano Pacenſi Epiſcopo, qui Ægidium memoratum Albornozium in expeditione illa Italica inter alios fuit ſecutus: auctus (ut verbis utar Geneſii in libro *De rebus Albornozii* primo) hac dignitate à Pontifice (Innocentio VI.) Ægidii precibus exorato, quòd eſſet ei veteri fidaque familiaritate coniunctus. At nec ſolus is dicitur ſacer homo ſeſe comitem Cardinali dediſſe; cùm & Lupus Cæſarauguſtanus Epiſcopus idem apud eundem Hiſtoricum feciſſe referatur.

306. Geſtum eſt hoc bellum ſcilicet ab anno MCCCLIII. Innocentii Papæ primo, uſque ad MCCCLIX. quo anno Forum Livium Romanulæ ſeu Æmiliæ provinciæ urbs, una cum Franciſco Ordelaffo tyranno in ditionem Romani Pontificis reverſa eſt, ut ex Matthæo Villano conſtat: quibus ultimis belli partibus, Geneſio eodem teſte, Alphonſus interfuit præfuitque Toletanus. Quo tempore non dubitamus, quin, conferente ſe Avenionem & in curiam Ægidio, ſit etiam facultas eidem Alphonſo conceſſa in propria redeundi. Sed ab anno iſto uſque ad fatalem eius annum MCCCLXV. ſeptem dumtaxat interceſſêre: quo quidem intervallo temporis minimè potuit à Pacenſi ad Oxomenſem Eccleſiam, indeque ad Hiſpalenſem transferri, ſeptemque annis Oxomenſem, quinque autem Hiſpalenſem Eccleſias regere. Oportet igitur iam Oxomenſem factum ad nos rediiſſe, & anno MCCCLXI. Archiepiſcopali urbis Hiſpalis dignitate auctum (quod ex monumentis huius Eccleſiæ compertum eſt) uſque ad ſexageſimum ſextum vixiſſe: quod ex ſepulcrali ad capellam S. Iacobi Maioris Apoſtoli eiuſdem almæ ædis lapide notum habemus: cuius inſcriptio hæc eſt ſimplex & minimè ambitioſa:

Aquí

Aquí jace D. Fr. Alonſo por la gracia de Dios Arzobiſpo deſta ſanta Igleſia de la muy noble ciudad de Sevilla , y maeſtro en ſanta Theología. Eſpirò à XXVII. *de Diciembre Era de MCDIV. años*

307. Scripſit Alphonſus in Ariſtotelis libros *De anima* , ſive *Quæſtiones de anima*, Venetiis editas MDLXV. aliàs MDLXVIII. apud Iordanum Ziletum , in folio ; itemque *In librum primum Magiſtri Sententiarum*, ibidem anno MCDXC. in folio apud Paganinum de Paganinis. In reliquos libros *Commentaria* , ſi vera eſt fama , Romæ apud Auguſtinianos S. Mariæ de Populo exſtant (1).

308. De noſtro agunt , præter laudatum Ioannem Geneſium Sepulvedam , & Porreñum in *Rebus geſtis Ægidii Albornozii* , Taraſamque in *Alphonſo Rege XI.* Thomas Herrera in *Hiſtoria Domûs eremitarum Salmantinæ* , & in *Alphabeto* : Elſius in *Encomiaſtico*, aliis laudatis : Ægidius Gundiſalvi de Avila in *Theatro Hiſpalenſis Eccleſiæ* : D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annalibus Hiſpalenſibus* : Andreas Schotus in *Bibliotheca*, qui in anno mortis & in ſepulcri loco binum admiſit errorem.

309. Ante annum ſcripſerat , hoc eſt, ſæculi huius ſeptimo ſupra ſexageſimum, IOANNES DE CARDALHACO Archiepiſcopus Bracarenſis *Librum regalem*, quo iura Henrici poſtea Caſtellæ Regis , poſt deceſſorem Petrum fratrem ab eo poſt biennium occiſum , ad hoc ipſum Caſtellæ regnum tueri conatus fuit : iuſtum opus , quod MS. ſervat inter alia eodem codice compacta D. Ioannes Lucas Corteſius , amicus noſter & civis dilectiſſimus , capitalium rerum curiæ Matritenſis nunc primus iudex. Libri titulus hic : *Incipit Liber Regalis, divina favente gratia editus per me Ioannem de Cardalhaco Legum exiguum profeſſorem* , *& ſanctæ Bracarenſis Sedis vocatum Archiepiſcopum & Hiſpaniarum primatem, anno Domini milleſimo tercenteſimo ſexageſimo ſeptimo* , *in civitate Zamorenſi Caſtellæ.* Incipit liber : *Cùm iura abhorreant rerum dominia ſub incerto domino divagari* , &c. Præcedit dedicatio : *Sanctiſſimo in Chriſto patri & domino clementiſſimo domino Urbano* , &c. *Univerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici* &c. & Præfatio , quâ divinum auxilium invocat : in cuius fine innuit titulum libri *Regalem* eſſe , quo tuentur , quæ ſuprà diximus , Henrici Regis iura. Urbanus Pontifex V. eſt huius nominis , qui anno MCCCLXII. rerum ſacrarum apicem adeptus eſt , Gallus , qui fortè Gallum hunc Ioannem de Archiepiſcopatu Bracarenſi providit (2).

310. Idem cum Nicolao Roſſellio de quo ſuprà egimus , atque eodem tempore, atque in eadem provincia , Inſtitutum Dominicanorum ſecutus fuit IACOBUS (JAIME vulgò) DOMINICUS , in cœnobio Cauco-liberitano (*Colibre* nunc audit) Cataloniæ provinciæ Ruſcinonenſiſque Comitatûs. Provinciæ tamen Gallicæ hic fuit præfectus ; deindeque & ſuæ Aragonenſis , Urbani V. Papæ iuſſu & auctoritate creatus anno ſæculi ſexageſimo. Hoc equidem maximæ gloriæ fuit illius huic præfecturæ, quòd eo tempore Dominicanorum dixit ſacramentum in Valentiæ urbis Domo Vincentius Ferrerius , ſanctitate vitæ & miraculis ſequenti maximè ſæculo clariſſimus. Volumen is grande ſcripſiſſe dicitur *De rebus Ordinis ſui rectè adminiſtrandis.* Hæc Ioannes Lopez Monopolitanus Epiſcopus parte 5. *Hiſtoriæ* eiuſdem *ordinis* lib. 2. cap. 22. (3)

311. Carmelitas tres ut ſtilo nunc ducamus , petit ætatis ratio. Primus fuit IOANNES BALLISTARIUS (vulgari appellatione *Balleſtèr*) Catalanus origine , Balearis autem domo , ex oppido *Campos* dicto Maioricenſis inſulæ. Carmelitarum , quorum caſtra ſecutus fuit, XVI. aut XVII. Prior Generalis. Munus hoc ſexdecim annis adminiſtravit feliciſſimo ac florentiſſimo huiuſce Ordinis ævo, gratus Deo ac viris principibus ; ad hæc in theologicis ſtudiis , quorum magiſter fuit , verſatiſſimus. Huius laudantur hæc opera :

312. I. *Super libros Sententiarum* lib. IV.
II. *Conſtitutionum ſui Ordinis* libri duo.
III. *Sermones varii* , duobus libris.
IV. *De bello forti militantis Eccleſiæ, & An-*

(1) Geſnerus alterius *Alfonſi Archiepiſcopi Toletani* meminit, qui in Ariſtotelis libros *De anima* quæſtiones ſcripſit , excuſas , ut ipſe ait , Florentiæ MCCCCLXXVII. Neſcio an hûc pertineat ; & fortaſſis hoc loco Geſnerus Alfonſum Toletanum Antiſtitem cum cognomine Hiſpalenſi , cuius paulo ante meminerat , confundit.

(2) In Bibliothecæ Regis Galliarum locis inferius deſignandis , vocatur hic Ioannes *Patriarcha Alexandrinus & perpetuus Archiepiſcopatûs Toloſani Adminiſtrator* ; & alibi : *Archiepiſcopus Bracarenſis ac poſtea Toloſanus.* Tribuuntur autem ei *T. III. p.* 121. *col.* 2. cod. 1465. I°. *Sermo de* (magno) *ſchiſmate tunc incœpto.* II°. *Sermones De nativitate Regalis filiæ DD. Ludovici , filii DD. Ducis Andegavenſis : De officiis Prælatorum : In die benedictionis Monialium* ; atque eodem *T. p.* 400. *col.* 1. *cod.* 3294. *Sermones & Orationes coram magnis viris , & de maximis negotiis habitæ.*

(3) Latè Quetiſus & Echardus *T. I. p.* 622. contenta in eo volumine explicant.

Anti-chriſto, ſive *De noviſſimis temporibus*.

313. Obiit, atque ſepultus fuit in cœnobio Maioricenſis urbis ſub hoc epitaphio: *Hic iacet reverendiſſimus magiſter in ſacra theologia Generalis Ordinis Virginis Mariæ de Carmelo Fr. Ioannes Balliſtarius. Obiit ultima die menſis Septembris anno MCCCLXXIV.* In quo conveniunt Trithemius & Andreas Schotus *Bibliothecæ Hiſpanæ* brevioris auctor (1).

314. Alter eſt FRANCISCUS DE BACHONE, ſive ut credimus, DE BACHÒ, eundem Ordinem Carmelitarum in cœnobio Peraladæ provinciæ Cataloniæ profeſſus, Pariſienſibus ſtudiis & profeſſione laudabiliter exercita, anno huius ſæculi ſexageſimo ſexto in comitiis Montiſ-Albani procurator generalis creatus; tandemque provinciæ Cataloniæ præfectus, triennio exacto vitam ſimul & præfecturam anno MCCCLXXII. Auguſti 8 die, in cœnobio Campi-rotundi (*Camp-redò* vernaculè) reliquit moriens. Inter ſcripta huius laudantur, præter alia quæ Trithemium latuêre,

315. I. *Repertorium Prædicatorum. Magnum & inſigne opus* ab eodem vocatum, in quo omnia antiquorum Patrum dicta in unum ad concionatorum uſum collegit. Necnon pro more illius temporis, & ſcholæ Pariſienſis,

316. II. *Super libros Sententiarum.* Qui aſſervatur Romæ in bibliotheca Domûs Tranſpontinæ MS. commentarius pulcræ notæ, quamvis antiquæ: in cuius initio Ioannes auctor *ſublimis doctoris* appellatione inſignitus apparet.

317. III. *Sermones plures*, ad populum habitos, laudat Trithemius: cuius quidem præconio *vir fuit* Ioannes *literaturâ nobiliſſimus, philoſophus, orator, atque poeta celebris, theologus quoque, ſacrarum legum exercitatiſſimus, tantumque animi magnitudine, conſilio, & doctrina valens, ut doctor ſublimis cognominaretur.* Errant attamen hic & Eiſenſgreinius, dum prior ad annum MCD. poſterior ad MCDX. floruiſſe noſtrum affirmant.

318. Tertium ponimus BERNARDUM OLLERIUM, (*Ollêr* vocant domeſtici [c]) Catalanum & ipſum ex *Manreſa* oppido Vicenſis diœceſis, ſive ex proxima gentilium eius domo *Maſ-ollêr* vocata. Hunc Inſtituto ſuo addictum in patrio cœnobio ſacer hic carmelitarum Ordo Priorem Generalem habuit ex Latinorum ſerie decimum ſeptimum, aliàs decimum octavum; & Ioannis, quem nuper laudavimus, Balliſtarii ſucceſſorem, anno MCCCLXXV. Podii Velaunorum (*le Puy*, ſive Anicii) creatum, Pariſienſis theologiæ profeſſionis, ubi & doctoralem reportavit pileum, Avenionenſis item eorumdem ſtudiorum recturæ ſtudio iam olim decurſo: quibus provinciæ ſuæ præfecturam, diffinitoriſque generalis munus adiunxit. Scripta eius hæc laudantur duo:

[c] Boſch *Dels titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13.

319. I. *De Ordinis ſui origine.* Liber ſingularis ad Urbanum VI. Pontificem Maximum, quam alii appellant *Informationem* hiſtorico iuridicam, ad Petrum Cardinalem Corſinum Florentinorum antiſtitem directam: quo quidem ſcripto ſuſcitatæ huius Ordinis ſodalibus de nomenclatura B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo controverſiæ pro virili ſatisfeciſſe viſus fuit. Siquidem paulò pòſt idem Urbanus ſeptimo Cal. Maias anni ſeptuageſimi noni bullato quodam indulgentiarum eidem Ordini conceſſarum inſtrumento non alio hunc nomine vocâſſe legitur. Hanc *Informationem* ſeu librum, intexuêre *Ordinis Carmelitarum Speculo* ii, qui anno MDVII. Venetis typis publici iuris id fecerunt.

320. *De immaculata Virginis conceptione* liber ſingularis. Vitam diu produxiſſe dicitur uſque ad annum ſæculi nonageſimum (2).

321. ABEN AGATIN Maurus, Granatæ civis ſub Ioſepho Rege huius urbis primo, qui ad fluvium Salſum memorabile ac mirabile prœlium Alphonſo XI. Caſtellæ ceſſit Regi, ſi Franciſco Pedrazæ credimus Hiſtoriæ Granatenſis auctori: quamplura ſcripſit moralis doctrinæ opera, & epiſtolas. Prædixit is Petro Regi Alphonſi laudati filio necem, quam ab Henrico fratre paſſus fuit, prophetiâ ad eum quadam directa, quaſi Merlini Angli eſſet (3).

CA-

(1) Ioannis Balliſtarii *Sermones* exſtant in Vaticana olim Heidelbergenſi Palatini Comitis ad Rhenum, *num.* 486. Anonymus Carmelitanæ Bibliothecæ Aurelianenſis MDCCLII. auctor minutiora alia eidem tribuit.

(2) De hoc *Bernardo*, & qui proximè præceſſit *Franciſco Bachone*, nihil addit prælaudatus Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Auctor; immo plurima videtur è Noſtro mutuâſſe.

(3) HUC refero indictos Noſtro Scriptores Hiſpanos quorum ætas non ſatis explorata eſt, videntur tamen hoc ſæculo lucubrationes ſuas ediſiſſe, *Nunium* videlicet, ſeu *Munium*, ſive *Martinum* (quæ varia ſunt eiuſdem nominis vocabula) è Prædicatorum Ordine, cuius in Eſcurialenſis Bibliothecæ membranaceo codice ſæculi XIV. *Lit.* T. *Plut. II. n.* 1. (T. II. p. 220.) habentur Tractatus Scholaſticomorales: *De virtutibus in communi: De tribus Virtutibus Theologicis: De quatuor Cardinalibus: De donis Spiritus Sancti;* ac *De Beatitudinibus.* Videtur autem à *Munio* ſeu *Munione Zamorenſi* ſeptimo eiuſdem Ordinis ad annum MCCLXXXV. Generali Magiſtro, cuius ſupra meminimus, recentior. Diverſa certe ſunt utriuſque ſcripta. Quetiſus &

Echar-

CAPUT VII.

FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, & IOANNES NONIUS DE VILLASAN *chronographi Regii. De* ALPHONSO PECHA *Guadalaxarenſi, Epiſcopo Giennenſi.* DIONYSIUS DE MURCIA *Auguſtinianus, Archiepiſcopus Meſſanenſis.* MARTINUS ALPHONSUS DE MELO *Luſitanus hiſtoriographus.* GOMBALDUS DE ULIGIA *Dominicanus.* FRANCISCUS MARTINI, & PHILIPPUS RIBOT *Carmelitæ.* PETRUS IV. *Aragoniæ Rex*, Hiſtoriæ, & Ordinationum *auctor.* IACOBUS DE ARAGONIA *Cardinalis, Valerii Maximi interpres.* D. IOANNES DE CASTRO-MOCHO *Petri Crudelis cognomento hiſtoriæ auctor.* F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS. FRANCISCUS EXIMENEZ. *Eius patria, honores, & opera.* GARSIAS EUGUI. D. PETRUS TENORIO *Toletanus*, & MARTINUS *Ulyſſiponenſis Epiſcopus, de re ſchiſmatis Scriptores.* GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE *Epiſcopus Segovienſis. Eius opus* Peregrina. IOANNES DE MONTESONO *Dominicanus.* NICOLAUS EIMERICUS. *Super eius fide Dominicanos inter & Franciſcanos controverſia. Eiuſdem opera.* FERDINANDUS ALPHONSI, *eiuſque hiſtoria.* IOANNES EMMANUEL, *Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelita.* ANTONIUS DE CANALES.

322. SUB Alphonſo XI. Petro eius filio, & fortaſſe etiam Henrico II. Caſtellæ Regibus, dignitate & auctoritate, propriiſque ingenii & eloquentiæ dotibus, commendabatur FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, idem dictus DE VALLADOLID, eo quòd in hoc oppido Caſtellæ veteris omni memoria inclyto domicilium à maioribus ſuis, & inter hos à Sancio Ferdinandi de Tovar parente, ſuſceptum haberet. Alphonſi Regis tempore [d] Notarius maior fuit Caſtellæ, & conſequenter unus ex magnatibus, quos *Ricos-homes* olim vocabamus. Cancellarius quoque maior Caſtellæ quo anno adverſus Maurorum Hiſpaniæ atque Africæ innumeram multitudinem feliciſſimè ad urbem Tarifam pugnatum fuit. Huius quidem non infrequens habetur mentio in Chronicis antiquioribus eiuſdem Alphonſi [e]; atque itidem Petri [f] Regum; genuſque eius & ſucceſſionem variè memorant Prudentius Sandovalius [g], & D. Ioſephus Pellizerius [h], regius uterque hiſtoricus. Ferdinandum autem vulgaris fama auctorem prædicat antiquorum Chronicorum *De rebus geſtis Alphonſi X. Sapientis, Sancii IV. & Ferdinandi IV. Caſtellæ & Legionis Regum.*

[d] De hoc munere *Notarii maioris* vide leg. 32. tit. 11. & toto tit. 12. lib. 2. *Recopil. Hiſp. legum.*

[e] Cap. 35. & cap. 153.

[f] Anno IV. cap. 15. & ann. V. cap. 15. & 32. anno X. cap. 11.

[g] *Decendencia de la caſa de Tovar*, una cum *Hiſtoria Alphonſi VII.*

[h] *Informe de la caſa de Sarmiento de Villa mayor* fol. 87.

323. Opportunum verò, quum in horum mentionem incidimus, admoneri lectorem exiſtimamus, à Ferdinando III. quem ſanctum ac beatum auctoritate Pontificia iam lætantes dicimus, continuâ ferè hiſtoriarum ſerie uſque ad Henricum IV. habere nos ferè, abſque auctorum nomine, ſingularia uniuſcuiuſque eorum Chronica per annos digeſta, & auſpiciis regiis, principum ferè virorum operâ, in literas abſolutiſſimè & accuratiſſimè relata. Et quidem B. Ferdinandi rerum auctor ignoratur, quam excipiunt

324. *Chronica del Rey D. Alonſo el Sabio.* Hæc ſeorſum ab aliis Pinciæ anno MDCIV. edita refertur. Exſtareque eam abſque auctoris nomine, aliquantum ab edita diverſam, inter libros qui Marchionis de Tarifa olim fuere, nunc autem Hiſpali aſſervantur in domo huius familiæ, quam Excellentiſſimus Dux de Medina-Cœli poſſidet, fama eſt.

Chronica del Rey D. Sancho el Bravo.

Chronica del Rey D. Fernando el quarto llamado el Emplazado.

De his tribus & Ferdinandi alia priùs laudata, Ioannes Vaſæus cap. 4. procemiali ad ſuum Hiſpaniæ Chronicon: *Alfonſus XI.* (ait) *pater Regis Petri Crudelis, ſecundò iuſſit colligi atque ordinatiùs digeri Hiſpanorum hiſtorias. Eius exemplar eſſe puto, quod mihi commodatò dedit Eboræ vir ornatus ac probus Ferdinandus Nonius Leo iuris Cæſarei Licentiatus. In quo libro eſt hiſtoria Regum Caſtellæ à Ferdinando magno* (Ferdinandum III. intelligit) *uſque ad finem Ferdinandi IV. eius, qui in civitate Giennenſi mortuus eſt, die ſibi dicto ab iis quos iniuſtè iuſſerat de rupe præcipitari* (1).

325. Quatuor has hiſtorias conſequitur alia

Echardus eius non meminêre... ITEM *Bernardum Raymundi* Archidiaconum Maioricenſem, ſcriptorem *Apparatûs*, ac *Declarationum ſuper Libro VI. Decretalium.* In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 544. *col.* 2. *codd.* 4088. & *ſeq. ſæculi XIV...* ITEM *Ioannem de Toleto*, cuius in eadem Regia Bibliotheca, *T. IV. pag.* 299. *col.* 2. *cod.* 5978. ſæculi XIV. exſtant: *De conſervanda ſanitate*: *De quatuor complexionibus*: *De Zodiaci ſignis*; & *Collyrium adverſus omne vitium oculorum...* ITEM *Ramirum Hiſpanum* qui eodem ſæculo XIV. patrio ſermone ſcripſit: *Los eſponimientos de la Biblia*, è quo opere plurima citantur loca in Hiſpanica Sacrorum Bibliorum verſione Regiæ Bibliothecæ Eſcurialenſis num. 2°. inter codices quorum lectio promiſcue interdicta eſt.

(1) Huius *Ferdinandi Sanctii de Tovâr* aliàs *De Valladolid* habetur in Eſcurialenſi Bibliotheca *Lit. l. Plut. II. n.* 13. (T. II. p. 364.) Hiſpanico Sermone *Hiſtoria Alfonſi X. Sapientis...* ITEM: *Las Coronicas del Rey Don Alfonſo el deceno, llamado el Sabio; y del Rey Don Sancho el quarto llamado el Bravo*, iuſſu Alfonſi XI. Regis Sanctii nepotis, Alfonſi X. pronepotis. Ibidem eâdem *Lit. l. Plut. II. n.* 15.

alia Alfonſi XI. quæ Ioanni Nunneſio à Villaſan communiter tribui ſolet; attamen hunc in formanda iſta præ oculis habuiſſe antiquiorem aliam à Ferdinando noſtro de rebus eiuſdem Alphonſi priùs formatam, auctorem habemus D. Ioſephum Pellizerium antea memoratum [i]. Et convenit cum eo Ambroſius de Morales. Qui Pellizerius codice uſus perantiquo fuit, in quo hæ quatuor hiſtoriæ continebantur : à quo exemplo non pauca demta atque addita ſunt ab his qui eas in lucem typorum proximo ſæculo ediderunt. Codicem amicus noſter D. Gaſpar Ivañez de Segovia, Marchio Acropolitanus, nunc Mondexarenſis & ex Hiſpaniæ Magnatibus, Matriti poſſidet, à Pellizerio ſibi pro aliis libris ceſſum, quod refert ipſe in *Bibliotheca ſuorum librorum* vulgari lingua ſcripta [k]. Continet codex hic hiſtoriam ſeu Chronica Alphonſi Imperatoris, Sancii, Ferdinandique, & Alphonſi, Hiſpaniæ Regum, deſcriptus anno MCDLXXXIX. in quo notatum ad oram libri legimus deeſſe ibi ſeptemdecim integra capita, quæ in aliis libris exſtare auctor rei affirmat. Quod autem adeptum fuiſſe eum Henrici II. Regis tempora poſt Petri cædem rerum potiti, ſuperiùs diximus, ex inſtrumento huius Regis conſtare ait Sandovalius in *Tudenſis urbis hiſtoria* [l], unde novimus Erâ MCDIX. qui annus Chriſtianus fuit MCCCLXXI. Ferdinandum noſtrum donatum fuiſſe ab eo Rege *Aſtudillo* oppido, & aliis iuxta Caſtrum-Cæſaris, quem locum hodiernus ſermo *Caſto-xerîz* appellat. Interea non fruſtrà annotamus, inter libros qui fuere olim Excellentiſſimi Comitis de Villa-umbroſa codicem exſtare MS. quo continentur harum trium duæ ſaltem hiſtoriæ, ſcilicet Alphonſi Sapientis, & Sancii eius filii.

[i] In *Memoriali de la caſa de Cabeza de Vaca.*

[k] Pag. 146. editionis Valent. MDCLXXI. in 4.

[l] Fol. 171.

326. Interim pro certo haberi debet, huius ultimò dicti Regis Alphonſi rerum in commentaria digerendarum operi præter Ferdinandum Sancii proximè laudatum incubuiſſe alium haud inferiorem exiſtimationis & auctoritatis virum. Hic eſt IOANNES NONNIUS DE VILLASAN, aliàs VILLAIZAN, Henrici II. Regis ſummus iuſtitiæ inter curiales præfectus (*Juſticia, y Alguazil mayor de la caſa del Rey*, vocatus vulgari appellatione): qui eiuſdem Regis dicto obediens ſcripſit eam, quam dicimus, patris eius hiſtoriam, quæ quidem prodiit vulgaris hoc titulo inſcripta :

327. *Coronica del eſclarecido Rey D. Alonſo el onceno de eſte nombre.*, Medinæ Campi anno MDXIV. in folio, & iterum MDLXIII. tertioque Toleti apud Petrum Rodriguez MDXCV. in folio. In quo tamen Chronico deeſſe ultima Alphonſi, notâ dignum eſt; ſexennium ſcilicet, ab anno MCCCXLIV. uſque ad quinquageſimum. Sed locupletiorem eam perfectamque in MSS. eſſe, & aliquando luci dandam, ſpem fecit alicubi regius hiſtoricus Pellizerius [m].

[m] *Memorial por el M. de Ribas* fol. 46.

328. Necnon conſcriptum ab eo Ioannis etiam primi Henrici filii, Alphonſi nepotis, Chronicon, quam provinciam ſortitus quoque Petrus Lopezius Ayala fuit, apud auctorem *Hiſtoriæ urbis Molinæ* legimus. Etenim prorogâſſe eum vitam uſque ad Ioannis imperium liquidò conſtat veteris inſtrumenti fide, quo decima die Auguſti Eræ MCDXVII. (ſive anni MCCCLXXIX.) dum Burgis comitia haberentur, confirmavit prædictus Ioannes Rex Ioanni Nuñez de Villaizan, iuridico maiori regiæ domus, donationem oppidi & arcis *de Capilla*, cum eius territorio, eidem olim ab Henrico parente XXV. die Aprilis Eræ MCDVIII. (anni MCCCLXX.) Medinæ Campi factam. Cuius rei auctor eſt Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Giennenſis Eccleſiæ* [n] (1).

[n] Pag. 356.

329. Huius Ioannis filius fuit Nonnius Martini de Villaizan, cuius mentio eſt in Chronico MS. Henrici III. Ioannis Regis primi filii, cap. 59. qui cùm Zamorenſis arcis cuſtodiæ præeſſet, ſolicitatus per regios tutores, ut eam illis in manus traderet: id ſe facturum negavit, priuſquam in manus Regis ut conſignare poſſet, iuſta eius ætas ſibi copiam faceret : adiuncto in teſtimonium fidelitatis ſuæ, patrem Ioannem Martini à Villaizan (idem eſt cum noſtro Ioanne Nonnio, *Nonnius* etenim, & *Martinus*, & *Munius* ſive *Munio*, tria eiuſdem nominis vocabula ſunt [o]) Henrici Regis atque eius filii Ioannis magnum iuridicum fuiſſe. Quo magis confirmamus Ioannis I. tempora, & fortaſſe Henrici III. Villaizanum hunc adeptum.

[o] Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares *Hiſt. de Segovia* pag. 282.

330. ALPHONSUS PECHA Guadalaxarenſis, Franciſci Roderici Pechæ filius, quem Alphonſus Rex iam laudatus camerarium habuit, Giennenſi Epiſcopatu per novennium iam geſto in Pontificis Gregorii XI. ma-

n. 15. (II. 365.)... ITEM ſed ſub *Anonymi* titulo, *Eædem; & Ferdinandi IV.* Chronica, Alfonſi itidem XI. iuſſu. Ibidem *Lit.* Z. *Plut. III. n.* 7. ac *Lit.* n. *Plut. III. n.* 11. (II. 380.)

(1) Quinos minimum vidi ac recenſui huius Chronici codices in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi, *Lit. L. Plut. II. nn.* 10. & 12. *Lit. L. Plut. III. num.* 10. *Lit. K. Plut. I. n.* 13. *Lit. X. Plut. II. num.* 3. *Lit. Z. Plut. III. n.* 8. In uno tamen eorum & altero hoc opus tribuitur *Roderico* cuidam *Martinez de Medina de Rioſeco*, Noſtro ut videtur indicto; ſed fortaſſis exſcriptor is fuerit.

manibus renuntiato, pauper, & eremiticæ vitæ addictus Romam venit: in qua urbe S. Birgittæ ſanctiſſimæ heroinæ á confeſſionis ſacramento fuit miniſter, unàque ambo ad viſitanda ſacra Palæſtinæ loca in Aſiam tranſierunt. Reverſi autem, mirabilis vitæ finem Birgitta fecit, Alphonſuſque, renuntiatis quæ ſibi ſupererant bonis in Hieronymianos eremitas nuper à Petro Ferdinandi germano fratre inſtitutos S. Bartholomæi Lupianenſis, diem vidit extremum in eadem alma urbe anno MCCCLXXIX. cuius *pro revelationum ſanctæ Birgittæ factarum fide Epiſtola* quædam eſt *ad Reges* inſcripta, *Solitarii* nomine, quæ legitur in editione Colonienſi earundem *Revelationum* anno MDCXXVIII.

331. DIONYSIUS DE MURCIA, ab urbe hac ſui regni principe ſatiſque nota fortaſſe oriundus, eremitarum ordinis, ac S. Theologiæ doctor Pariſienſis fuit, ibique ferè decem annis ex cathedra docuit. Magiſter quoque & capellanus Regum Siciliæ audit. Anno huius ſæculi LVIII. vicarius generalis erat Neapolitanæ ordinis ſui provinciæ, & LXXIII. creatus ab Urbano V. Papa Meſſanenſis antiſtes. De quo præter Auguſtinianos, Thomam Gratianum in *Anaſtaſi*, Thomam de Herrera in *Alphabeto*, & Philippum Elſium in *Encomiaſtico Auguſtinianis*, non perfunctoriè agit Rocchus Pyrrhus in *Notitia Sicilienſium Eccleſiarum* [p]. Laudantur eius doctiſſima *In libros Sententiarum commentaria*; atque item *Sermones*: omnia inedita. Exſtat Dionyſii memoria uſque ad annum MCCCLXXX. quo eum vitâ functum Pyrrhus credidit.

[p] Tomo I. in *Meſſanenſi.* pag. 349.

332. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Luſitanus, ſub Ferdinando Portugalliæ Rege, qui anno MCCCLXXXIII. ad ſuperos abiit, *Hiſtoriam ſui temporis*, ut in ſchedis ad Bibliothecam Luſitanam Georgius Cardoſus refert, ſcripſiſſe dicitur.

333. GOMBALDUS item DE ULIGIA, Catalanus, ex *Cervera* oppido, Prædicatorum ſodalis, provinciæque ſuæ aliquando præfectus, doctus vir & prudens, ſcripſiſſe etiam dicitur, pro more illius ævi, *In quatuor libros Sententiarum commentaria*; necnon & *De vitis Sanctorum* volumen, obiiſſeque diem ſuum anno MCCCLXXXIV. De quo Franciſcus Diagus videndus in *Hiſtoria* huius *Dominicanorum provinciæ Aragonenſis* lib. I. cap. 31. & Antonius Fernandez in concertatione Prædicatoriæ familiæ, poſt Antonium Luſitanum & Balthaſſarem Sorionem (1).

334. FRANCISCUS MARTINI, Barcinonenſis, ſub ſacro Carmelitarum fratrum vexillo militans, pro conceptione Deiparæ Virginis ab omni labe originali immaculata decertâſſe ſcripto dicitur libro ſingulari, *De conceptione Mariæ ſemper Virginis* inſcripto; atque item ſcripſiſſe *Compendium* in honorem ordinis ſui libris octo. In quo tamen Ioannes Trithemius & Ioannes Eiſenſgreinius diverſa dicunt; immo Trithemius ipſe malè ſibi convenit, qui quidem in libello *De viris illuſtribus ordinis Carmelitarum*, duorum iſtorum Martini operum diſertis verbis, uti nos, meminit. Idem verò in libro alio *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*, opus *De conceptione Virginis* vocat *Compendium libris ſeptem ſcriptum*: quemadmodum & Eiſenſgreinius *De conceptione opus ſeptem libris*, *quibus* (ait) *Compendii titulus tribuitur.* Nec aliter Philippus Bergomenſis, Poſſevinus, Marracius, Alva. Cuius quidem in *Militia Conceptionis* teſtimonio didicimus aſſervari hoc opus in bibliotheca interiori collegii Romani (hoc eſt Ieſuitarum), & Pariſiis in cœnobio Carmelitarum; adiungitque, ſub prelo iam eo tempore, quo hæc ſcribebat, apud ſe ſudare.

335. Prodiit quidem cum aliis *De conceptione* auctoribus, eiuſdem Alvæ curâ editum *Compendium veritatis Immaculatæ conceptionis Virginis Mariæ Dei genitricis, univerſis fratribus & ſingulis iuvenibus ordinis Carmelitarum dicatum*: quo magiſtrum in ſacra theologia provinciæ Cataloniæ ſeſe vocat, non quidem libris, ſed tractatibus ſeptem diſtinctum, in quorum primo fatetur ſe in academia Pariſienſi, quam matrem vocat, ſtudiis incubuiſſe. De eo Erardus Carthuſianus in Chronico ad annum MCCCLXXXIV. hæc de noſtro habet: *Franciſcus Martini*, *Theologorum vivamentum*, *ſingularis ſui temporis lucerna*, *in honorem prægloriſæ ſui Carmelitici ordinis patronæ librum* De ſancta conceptione immaculatæ Dei genitricis *conſcripſit*, *cunctis Virginis zelatoribus gratiſſimum.* Claruiſſe eum circa annum MCCCXC. ex Trithemio Poſſevinus monet.

336. Eiuſdem Carmelitarum inſtituti alium celebrabat hæc ætas PHILIPPUM RIBÔT, natione itidem Catalanum, ſed patriâ Gerundenſem, in qua eadem urbe hu-

(1) Volumen *De Vitis Sanctorum* huic Gombaldo à Balthaſare Sorione tributum, Quetifus & Echardus *T. I. p.* 687. ſuſpicantur *Petri de Clodio* ſeu *de Chiozza* Ordinis item Prædicatorum eſſe, qui ad annum MCCCX. floruiſſe dicitur.

huius religioſæ familiæ ſacramentum dixit. Provinciam ſuam gubernavit præfectus, & maxima laude doctrinæ pietatiſque, necnon & erga ſodales ſuos & ſacram familiam caritatis zelique commendatur, quam ampliſſimo teſtimonio Ioannes ei Trithemius exhibuit. Quod verò etiam extinctus famâ viveret, effecit ſcribens

337. I. *De inſtitutione & geſtis Carmelitarum peculiaribus* libros decem, qui Venetiis editi ſunt anno MDVII. *Speculum ordinis* appellatum ait Ioannes Baptiſta Lezana in *Apparatu* paulò pòſt laudando. Opus hoc ex Latino in varias linguas conversum fuiſſe adnotant domeſtici. In Anglicam linguam vertiſſe id ſcio Thomam Scrope, aliàs Brandley, eiuſdem ordinis, Dromorienſem in Hibernia Epiſcopum, Eugenii IV. Papæ tempore, ut Voſſius monet [q].

[q] *De Hiſtor. Latinis* lib. 3. cap. 9. pag. 631.

338. II. *De viris illuſtribus Carmelitarum* librum ſingularem. At ea quæ in his refert, è quatuor potiſſimùm antiqui ævi Scriptoribus ſe hauſiſſe ait, nempe Ioanne Epiſcopo Hieroſolymitano, Cyrillo Conſtantinopolitano presbytero, Guilielmo Samucenſi Anglo, & Siberto Bekano Gelrenſi doctore Theologo. Ioannis Hieroſolymitani (ſi Deo placet) librum innuit *De inſtitutione primorum monachorum in veteri lege exortorum, & in nova perſeverantium, ad Capraſium monachum.* Quem cum aliis eidem Ioanni tributis operibus Bruxellis edi curavit cum *Vindiciis* ſuis Petrus Waſtelius, qui lib. 1. ſect. 1. articulo 1. §. 1. earundem *Vindiciarum* annotat integrum hunc ad Capraſium directum à Ioanne commentarium prioribus ſeptem libris ex his decem, quos Philippus Ribot *De peculiaribus geſtis Carmelitarum* ſcripſit, verbatim expreſſum reperiri. Guilielmum Samucenſem, non Anglum ſed Gallum dicere voluit, ut credimus, qui ex Achonenſi Palæſtinæ urbe à Saracenis fugatus, in Cypro ſcripſit: *De amiſſione monaſteriorum terræ ſanctæ*, & : *De multiplicatione ſui ordinis per Europam*, circa annum MCCLXXX. ut Voſſius docet [r]. Sisbertus autem Bekanus, ſive de Beka, eiuſdem ordinis, eodem Voſſio teſte [s], *Hiſtoriarum flores, ſive Faſciculum*, edidit.

[r] Lib. 2. *De H. L.* cap. 60. pag. 490.

[s] Lib. 2. cap. 64. pag. 510.

339. III. *Sermonum* quoque, elegantium quidem & doctiſſimorum, ut verbis laudem Eiſenſgreinii. Atque item

IV. *Epiſtolarum libros duos*: quos aiunt non minus typis editos.

340. Obiit in conventu Peraladæ, ubi habet ſepulcrum ita inſcriptum:

Hìc iacet R. F. Philippus Ribôt magiſter in ſacra pagina, & Prior provincialis provinciæ Cataloniæ, ordinis Fr. B. Mariæ de Monte-Carmeli, qui obiit XXIII. *menſis Septembris anni Domini MCCCXCI.*

Videndus, poſt alios Carmelitarum celebratores Trithemium, Luciumque & ſimiles, Ioannes Baptiſta Lezana in *Annalibus ordinis* cap. 9. & 10. *Apparatûs*, quo loco maximas Riboto habet gratias ob inſertum *Speculo* ſuo integrum Ioannis Hieroſolymitani *De inſtitutione primorum monachorum* librum, & quandam B. Cyrilli epiſtolam. Unde factum ait Lezana, non ultrà aliquem dubitare de vero & germano huiuſce libri auctore ſic antiquo poſſe. Sunt tamen qui à Philippo Riboto hunc formatum, & Ioanni Hieroſolymitano ſuppoſitum, etiam poſt Waſtelii vindicias enixè contendant (1).

341. Anno huius ſæculi octogeſimo ſeptimo, quinta die Ianuarii, Barcinone deceſſit Aragonum Rex PETRUS, huius nominis IV. vulgari attributione *Cæremonioſus* dictus, quinquageſimo primo regni ſui [t], alacer, atque iræ promtus facileque irritabilis, & magni animi & peritiæ armorum, totiuſque bellicæ rei, viribus licèt imbecillis, omnis generis literarum amans præſertim mathematicarum, & in aliis Chimiæ, cuius gnarum valdè hominem, *Menahâm* medicum doctorem Hebræum apud ſe habuit, eoque præceptore uſus dicitur.

[t] Vide Suritam lib. 10 *Annal. Aragon.* cap. 39. Blancas *De Aragon. rerum comment.* in Petro IV.

342. Huic Petro adſcribi ſolet *Hiſtoria ſuorum temporum*, vernaculo illo ſermone ſcripta, quo pars maior ditionis eius loquebatur: quam quidem Petrus Michael Carbonellus ex archivo regio Barcinonenſi habitam *Chronico* ſuo *Hiſpaniæ* eâdem linguâ ſcripto integram atque illibatam inſeruit. Magno autem Suritæ [u] non ſic, ut aliis [x], res comperta eſt, quod dicimus de Rege eius auctore (2).

[u] Lib. 6. cap. 56. & 65.

[x] Garibaio lib. 1. cap. 3.

343. Præterea eius iuſſu & auſpiciis formatus fuit liber *Ordinationum* pro ſervitio domus regiæ, qui continet cærimonias omnes in unaquaque publica actione ſeu miniſterio adhibendas. Cui rei perfi-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianenſis auctor *T. II. col.* 641. ſtrenue Ribotum vindicat à nonnullorum ſuſpicione, quaſi librum: *De inſtitutione primorum Monachorum ad Capraſium* à ſe confictum Ioanni Hieroſolymitano ſuppoſuerit. Videndus.

(2) Exſtat huius Hiſtoriæ exemplum non longe à Regii auctoris ævo, ut videtur, exaratum penes Cl. Vincentium Blaſcum Canonicum Valentinum Sereniſſimorum Hiſpaniæ Infantum Caroli III. Regis filiorum olim Subpræceptorem, amicum in paucis & Collegam noſtrum: in quo nonnulla exſtare dicuntur

ficiendæ certior fieri voluit de iis, quæ inſignes quique ſui temporis Reges in curiis ſuis uſurpare ſolebant: unde quicquid optimum ſibi viſum fuit & magnificentiſſimum, elegit. Libri titulus: *Ordinations fetes per lo ſenyor en Pere Ters Re de Aragò, ſobre lo regiment de tots les oficials de ſua cort.* Quem ſic inſcriptum ſe vidiſſe apud D. Fredericum de Palafox S. Iacobi equitem in membranis pulcerrimè aureis ac rubris deſcriptum literis, & picturis ornatum, Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius in *Defenſione Oſcenſis S. Laurentii protomartyris patriæ* retulit [y]. Aliud exemplum Matriti in ampliſſima bibliotheca ſua excellentiſſimus Marchio Mondexarenſis habet ſatis antiquum (1). Petrum autem tertium per errorem vocatum in iſto exemplari, non tam mirum eſt, quàm in *Codice legum* ab eo promulgatarum Petrum ſecundum vocari: quod notat in *Commentariis rerum Aragonenſium* Hieronymus Blancas [z]. Laudatur quoque eiuſdem Regis Petri ſtemmatographicus liber. *Nobiliarium* nos dicimus (2).

344. Petri Regis patruelis fuit IACOBUS DE ARAGONIA, Petri Comitis de Prades in Catalonia filius, Iacobi II. Regis nepos [a], qui à Clemente VII. in faſtis Romanis Antipapa nuncupato, ab Aragoniæ tamen Rege Petro, uti ab aliis legitimo Pontifice exiſtimato, huius ſæculi anno octogeſimo octavo in S. R. E. Cardinalem ſolus promotus fuit, deindeque in Sabinenſem Epiſcopum. Quo mortuo Clemente, Benedicti XIII. partes ſecutus, vixit uſque ad annum MCCCXCVI. affirmantibus Alphonſo Ciaconio [b], Contelorio [c], Ughello [d]. Valentinæ eum in Hiſpania Eccleſiæ fuiſſe Epiſcopum (3) ab eodem Clemente renuntiatum, ex monumentis illius regni liquidum eſt, quæ vidit Balthaſſar Porreñus, retulitque in *Elogia* ſua adhuc inedita *Cardinalium Hiſpanorum*: cuius exemplar laudatorum Cardinalium inſignibus propriis coloribus depictis ornatum adſervat in bibliotheca ſua Franciſcus Cardinalis Barberinus Romæ, aliudque inde nos iiſdem ornamentis conſpicuum deſcribi fecimus.

345. Huius Iacobi nomine inſcriptum Chronicon ſecum inter alios libros portabat olim Benedictus XIII. quod ex elencho eorum apud eundem Cardinalem Barberinum conſtat, ubi ſic notatur: *Item Chronica, aliàs liber aureus, Cardinalis Aragoniæ, in pergameno, cum poſtibus & corio viridi.* Quæ quidem iudicio noſtro poſſeſſorem magis quàm auctorem ſignificare poſita verba ſunt.

346. Saltem pro comperto habemus vertiſſe eum in Hiſpanam linguam Valerii Maximi *Dictorum factorumque memorabilium* libros: quàm interpretationem MS. aſſervari apud cœnobitas Hieronymianos Melioratenſes [e] prope Ulmetum Caſtellæ veteris oppidum, Ambroſius Morales alicubi annotatum reliquit [f]. Vereor tamen, ne aliud quicquam denotetur in codice

[y] *Defenſa de la patria de San Lorenzo* cap. 6. pag. 110.

[z] In Petri IV. mentione.

[a] Surita lib. 7. cap. 18.

[b] *De Vitis Pontificum* in *Clemente*, tom. 2. ult. edit. col. 686.

[c] In *Elencho Cardinal.* pag. 187.

[d] In *Italiæ ſacræ Epiſcop. Sabin.* tomo 1. col. 205.

[e] *Convento de la Mejorada.*

[f] *Relacion de ſu viage* &c.

tur quæ in Carbonelli edito fruſtra quæras. In eo Petrus res ab ſe geſtas ex propria perſona, non ſecus ac in *De rebus ad ſe pertinentibus* Iacobus I. eius proavus propria ac præclara eiuſdem geſta ſincere ac ſimpliciter enarrat.

(1) Exſtant in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi Lemoſino Sermone, *Lit. h. Plut. II. n.* 9. (T. II. p. 82.) dicunturque Barcinone promulgatæ, anno MCCCXLIV. XV. Cal. Novembris: in quarum fine additur à Michaele Clemente Protonotario Regio, qui ad annum MDLXII. Caroli Hiſpaniarum Principis iuſſu eas è Lemoſino in Caſtellanum ſermonem tranſtulit, *earum autographum cum notis manu ipſius Petri Regis ſervari in Regio Barcinonenſi Tabulario.* Petrus Michael Carbonellus, *Chroniques de Eſpanya, Barcinon. MDXLVI. fol. CCII. pag.* 2. *col.* 1. harum Ordinationum editionem ad annum MCCCXLIII. refert, *cum Rex eſſet ætatis XXVII.* addens: *E per quant acabades que fóren: y eſcrîtes de mâ del dit Rey en Pêre, bêll eſcriptor: car miráues e preſáues en bé ſcrîure, encâra que fôs Rey: e fôs occupât en gouernar ſôs rêgnes* &c.

(2) Scripſit præterea: *De ordine ſervando in coronationibus Regum Aragonum.* Exſtat in Regiæ Eſcurialenſis codice ſæculi XIV. *Digramm.* &, *Plut. III. ſub n.* 3. (T. II. p. 222.) Item: *Leges & ordinationes pro claſſe quam parabat adverſus Petrum Caſtellæ Regem, qui ad annum MCCCLIX. Ebuſum inſulam obſederat:* unà cum inſertis aliis BERNARDI CABRERÆ magni Aragonum Thalaſſiarchi, in quibus plurima pro inſtruenda claſſe, tum de Thalaſſiarchi eiuſque Vicarii munere; deque reliquis navium ducibus, militibus, navarchis, miniſtris, eorumque officiis; ac de univerſo triremium, celocium & liburnicarum inſtrumento: *De la Galêa grôſſa: De la Galeâ baſtârda: De la Galêa ſôtil* &c. aliiſque affinis argumenti, Lemoſino ſermone: in eadem Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* q. *Plut. III. n.* 22. (T. III. p. 48.) Carbonellus *Chron. de Eſp. fol. CCIII. p.* 1. *col.* addit ſcribere aggreſſum *Ordinationes Equeſtris Ordinis Sancti Georgii De la Crêu-bermêlla* (Crucis rubeæ), perveniſſeque ad XXXII.am eique operi immortuum fuiſſe. Leges ab eodem editas in Comitiis generalibus Valentiæ pridie Cal. Ianuarii MCCCXLII. Item *ibidem* MCCCXLVI. & MCCCXLVIII. Item *Montiſone X. Octobris MCCCLXIII.* Item *in caſtris apud Saguntum à Petro Caſtellæ Rege pridem captam*, MCCCLXV. Item apud oppidum Sancti Matthæi, quæ poſtmodum Valentiam tranſlata fuerunt, MCCCLXX. Item *Valentiæ* XXVI. April. MCCCLXXI. videſîs in antiquo Fororum Valentiæ codice ibidem edito, abſque tamen anni notatione.

(3) Adminiſtrator tantum, non Epiſcopus eius Eccleſiæ fuit.

MS. antiquæ admodum notæ, qui aſſervatur cum aliis libris manu exaratis Comitis de Villaumbroſa apud Excellentiſſimam & lectiſſimam Comitiſſam eius relictam, cum hoc titulo: *Valerio Maximo traducido en Caſtellano de orden del Cardenal de ſanta Sabina, hijo del Infante D. Pedro de Aragon, y embiado por el dicho Infante à ſu ciudad de Barcelona* (1). Æquè ambiguum eſt an huc pertineat Thomaſini quædam nota, aſſerentis in bibliotheca Veneta S. Antonii *Boethium cum Guilielmo de Aragonia* ſervari MS.

347. Eiuſdem Petri Regis Aragoniæ æqualis fuit alius Petrus Caſtellæ & Legionis Rex, *Crudelis* cognominatus, non tamen opinione quam habuit & quâ imbuere alios voluit, D. IOANNES DE CASTRO aliis DE CASTRO-MOCHO, qui locus eſt Beneventani Comitis in Palentina diœceſi, ſcribens *Veram* (ut creditur à nonnullis) *hiſtoriam* laudati *Regis Petri*, cuius fuit domeſticus: quam, cùm prevaluiſſet Henricus occiſo fratre, nihil antiquius ei fuit, quàm ut è memoria hominum abolere, & exempla omnia undique conquiſita flammis committere procuraret. Attamen aliqua eius hiſtoriæ fragmenta in manus Petri de Gratia-dei, Catholicorum Regum Ferdinandi & Eliſabethæ haraldi ſimul & chronographi, perveniſſe fama eſt: quibus uſum eum fuiſſe in deſcribenda ſingulari libro Vita eiuſdem Petri Regis, quæ ſervabatur olim MS. in bibliotheca Olivarienſi, nullus dubito (2). Manuſcriptam eam tamen aſſervari in bibliotheca quæ fuit Excellentiſs. Comitis de Villaumbroſa, & nunc eſt lectiſſimæ eius coniugis, libro eius indici crederemus, niſi fragmenta, ſeu excerpta quædam dumtaxat eius eſſe, ab erudito viro, qui contrectavit, moniti eſſemus.

348. Habet nihilominus apud ſe Matriti D. Ioannes Lucas Corteſius, amicus noſter, *Relacion de la vida del Rey D. Pedro y de ſu deſcendencia, que es el linage de Caſtilla, por Gratia-dei, con annotaciones de D. Diego de Caſtilla Dean de Toledo.* Brevem ſcilicet apologiam ſeu defenſionem eorum quæ imputantur ei facinorum, quam aliis auctoribus, præcipueque hiſtoriâ *vel deſpenſero de la Reyna Doña Leonor* vulgò nuncupata, Didacus prædictus de Caſtella progenies eius confirmat, in vulgus ſparſis olim his verſibus:

El gran Rey D. Pedro que el mundo
reprueva,
Por ſerle enemigo quien hizo ſu hiſtoria,
Fue digno de clara y famoſa memoria.
Por bien que en juſticia ſu mano fue ſeva.
No ſiento como ninguno ſe atreva
Dezir contra tantas vulgares mentiras,
De aquellas locuras, cruezas, y iras
Que ſu muy vicioſa Coronica prueva.
No curo de aquellas, mas yo me remito
Al buen Juan de Caſtro Prelado en Jaen,
Que eſcribe eſcondido por zelo de bien
Su Chronica cierta como hombre perito &c.

349. Ioannis autem reliqua noſtros inter hiſtoricos controvertuntur. Ægidius namque Gundiſalvi Davila, Palentinorum Præſulum album exponens in *Theatro Hiſpaniæ Eccleſiarum* [g] affirmat, id quod non parum veriſimile eſt, Ioannem in comitatu Conſtantiæ Petri Regis filiæ, quæ Ioannis coniux erat Lencaſtri Ducis, cuius Conſtan-

[g] Tom. I. pag. 161.

(1) Verſio eſt primùm è Latino in Lemoſinum ſermonem à Fratre *Antonio de Canalibus* (Canâls) Ordinis Prædicatorum huius Iacobi de Aragonia S.R.E. Cardinalis Sabinenſis & Valentinæ Eccleſiæ Adminiſtratoris iuſſu facta, & in Eſcurialenſi codice *Lit.* r. *Plut. I. n.* 11. (T. II. p. 615.) exſtans, tranſmiſſaque ab eodem Iacobo (non à Petro eius parente) ad Magiſtratum & Conſiliarios Barcinonenſes: quæ mox verſio è Lemoſino in Hiſpanum id eſt Caſtellanum ſermonem ab eodem Antonio de Canalibus Ioannis I. Caſtellæ Regis iuſſu rurſum tranſlata fuit, ut legitur in prologo alterius codicis Eſcurialenſis *Lit. h. Plut. I. n.* 10. & 11. (T. II. p. 72.) prorſus ut huius Iacobi nihil ſit præter Epiſtolam, quam cum priore Lemoſinâ verſione miſsit ad Magiſtratum & Conſiliarios Barcinonenſes I. Decembris MCCCXCV. per Bartholomæum Çavâlls Calligraphum; ea vero ſimul cum euchariſtico Magiſtratûs Barcinonenſis reſponſo 10. Decembris eiuſdem anni, habetur in prælaudato codice Eſcurialenſi *h. I.* 10. Exſtat hodie in Barcinonenſis urbis chartophylacio ut nobis ſignificavit ſingularis amicus noſter D. Nicolaus Rodriguezius Laſus violatæ apud Barcinonenſes Fidei Quæſitor.

(2) Exſtat in eius Bibliothecæ Catalogo *T. I. pag.* 191. *Lit.* G. M. S. *Gratia Dei, Relacion de la vida del Rey Don Pedro y ſu deſcendencia. Folio* Θ. 19. omnino qualis à Noſtro paulo inferius *num.* ſcilicet 348. deſcribitur. Item *Lit. P. M. S. T. I. pag.* 221. *D. Pedro Rey de Caſtilla ſu Chronica mui antigua* Ibidem: *Otra mui antigua ſin principio.* Fuit quoque olim in Bibliotheca Pauli Dalmâſes, & Ròs, cuius exemplum MS. nos ad annum 1752. Barcinone vidimus apud D. Dalmâſes Canonicum Barcinonenſem eius gentilem.

ATQUE huc pertinet *Petrus* ipſe *Caſtellæ Rex*, cuius exſtant *Leges in Comitiis Valliſoleti habitis* die II. Novembris Erâ MCCCLXXXIX: *De mendicis tollendis: De conductitiis operariis & diaria eorum mercede: De paſtorum & domeſticorum ſtipendiis ſive ſalariis.* Item *Aliæ* in comitiis Valliſoletanis, *Petitionum* eiuſdem anni: *De moribus corrigendis; ac de delictis quæ diu impunita remanſerant coercendis:* omnia in Eſcurialenſi codice, *Lit. Y. Plut. II.* ſub *num.* 8. (T. II. p. 361.) Item: *Forum ingenuorum Caſtellæ* (El Fuero de los Hijosdalgo) à Regibus Alfonſis VI. VII. VIII. & X. olim editum atque ampliatum, à Petro demum ordinatum atque in quinque libros digeſtum, in eadem Regia Bibliotheca *Lit. X. Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 417.).

ſtantiæ capellanus, aliis à confeſſionibus, fuit, ad Anglos transfretâſſe, ibique Aquenſis Eccleſiæ remuneratum infulis, non antequam eorundem Ioannis & Conſtantiæ filia Catharina Henrico III. Ioannis I. filio nuberet, in patriam rediiſſe. In qua tamen Giennenſem primùm, deindeque Palentinam Eccleſias adminiſtrandas Præſulem ſuſcepiſſe. Si vera tamen hæc ſint, Aquenſis Ioannis Epiſcopatus vel in ipſa Anglia fuerint *Aquæ-calidæ*, ſive *Bathonium* (*Bathe* vulgò, ſeu *Bath*) in Somerſetenſi Comitatu Epiſcopalis urbs; ſive in Galliæ Britannorum ditionis Gaſconia urbs *Aquæ-Auguſtæ*, ſive *Tarbellicæ* (*Acs* hodie, aut aliis *Baiona*); licèt non ullam huius Epiſcopi mentionem habeant duarum iſtarum Sedium Aquenſis & Baionenſis catalogi San-marthani.

350. Diverſâ pergentes viâ alii [h], Ioannem de Caſtro, non de Caſtro-mocho appellare amant, progenitumque ex nobiliſſima *de Caſtro*, Comitum Lemoſiorum ſtirpe affirmant; neque illum tot annis peregrè fuiſſe; immo poſt Aquenſem in Gaſconia, quem & hi quoque agnoſcunt præſulatum, Giennenſi functum apud nos iam ab anno ſæculi ſeptuageſimo nono, qui fuit primus Ioannis primi, atque etiam octogeſimo primo, tot annis ante Catharinæ cum Henrico MCCCLXXXVIII. [i] contractas nuptias. Ab hac Giennenſi Eccleſia in Palentinam & hi quoque tranſmigrâſſe aiunt. Quam litem aliis diiudicare libenter ſinimus.

[h] Martinus de Ximena in *Annalib. Giennenſibus*. Surita in prologo ad librum ex eius ſchedis nuper editum, *Enmiendas y advertencias à las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala.*

[i] Garibay lib. 5. cap. 26.

351. F. IOANNES GARSIAS DE CASTROXERÎS, ex quonam inſtituto religioſus ignotum, tranſtuliſſe dicitur ad uſum eiuſdem Petri Regis *Regimiento de Principes*, Ægidii, ut credimus, Columnæ *De regimine Principum* opus: quæ interpretatio exſtitit inter libros D. Ludovici de Caſtella MS. (1)

352. Sæculum hoc nobilitavit in paucis, Ioannis præcipuè Aragoniæ Regis Petri parentis ſucceſſoris, tempora, FRANCISCUS EXIMENEZ, aliis XIMENEZ, ſeu XIMEN (ſed *Eximenez* vernaculæ editiones præſeferunt) ordinis Minorum, quampluriumque operum ſpiritualium, & moralium, ſuæ præſertim vernaculæ linguæ Scriptor. Quem nonnulli cum Toletano magno præſule eiuſdem nominis & profeſſionis temerè confundunt [k]. De patria contendunt regna duo, Valentinum & Catalonia: pro Valentina ſtantibus Vincentio Iuſtiniano in *Vita S. Vincentii Ferrerii*, Morlà in *Emporio Iuris*, & Hieronymo Surita. Sed revera Gerundenſis è Catalonia fuit, quod eiuſdem teſtimonio non ſemel dicto alii confirmant, è quorum numero Eſcolanus eſt Valentinus lib. 5. *Valentinæ hiſtoriæ* cap. 7. Hieronymus Puiades, & Andreas Boſch, Catalani, Ioan. Andreas Uſtarrozius Aragonenſis, in *Defenſione patriæ S. Laurentii*, cap. 5. Wadinguſque *De Scriptoribus ſui ordinis*. In domo autem Valentina Franciſcanorum S. Vincentio (*Martyri*) ſacra hunc ad ordinem admiſſus fuit, unde forſan data errori anſa: quod idem admonet Eſcolanus.

[k] Bovadilla in *Polit.* par. 3. cap. 7. num. 39.

353. Neque ſolùm ſacras literas, ſed & Matheſin calluiſſe eum, tum ſcripta theologica ab eo emanata, tum Hieronymus Torrellas in quodam *De imaginibus* libro ſequentis ſæculi auctor, confirmat: à quo *Theologus* audit *ſummus & mathematicus non mediocris. Virum doctiſſimum* vocat Michael Carbonellus cap. ſecundo *Chronici Hiſpaniæ* Catalanè conſcripti.

354. Patriarchatûs idem honore fulſit Alexandrini, quod Franciſco Gonzagæ, Lucæ Wadingo, domeſticis teſtibus, & Morlæ iam laudato, credimus; atque ita editum Valentiæ eſt in fine operis, cui titulus: *Creſtià*, cuius poſtea meminimus, MCDLXXXIV. contra id quod Eſcolanus affirmat, Hieroſolymis hunc titularem antiſtitem diſertè mancipans. Quòd verò Elnenſis in Catalonia urbis Epiſcopus fuerit, vulgaris fama eſt; quamquam in *Catalogo Elnenſium præſulum*, quem, ut Galliæ Ruſcinonenſem contribuerent Comitatum cuius Sedes *Elna* habetur, San-marthani fratres *Galliæ* ſuæ *Chriſtianæ* inſeruêre, nuſquam

(1) Fuit hic Ioannes Minorum Ordinis ſodalis & Mariæ Alfonſi XI. Caſtellæ Regis uxoris conſcientiæ moderator, ut legitur diſertè in eius operis epigraphe in codice Eſcurialenſi *Lit. K. Plut. I. n.* 5. (T. III. p. 319.) & clarius in Matritenſi Regio membranaceo ſatis antiquo, cuius initium è minio: *Eſte libro que es llamado è dicho del rregimiento de los principes & ſeñores que han de rregir, fue traſladado de latin en lenguage..... Et copilólo Frey Iohan Garcia de Caſtro Xerês de la Orden de los Frayles Menores. confeſſor de la rreyna de Caſtilla por el noble infante Don Pedro primero fijo heredero del noble Señor Don Alfonſo rrey de Caſtilla que venció los rreyes moros de Benamarín & de Granada en la de Tarifa. & ganó la cibdat de Algezira. à peticion è ruego del Obiſpo de Oſma Don Bernabê.* Exſtare diximus Hiſpali excuſum anno MCCCCXCIV. apud Meinardum Ungût & Staniſlaum Polonum fol. inque eius editionis fronte, pro *Barnabæ* Epiſcopi Oxomenſis, uti ſcriptum oportuit, legi *Bernardi*. Apud Montfauconium *Bibl. Biblioth. T. I. p.* 277. *col.* 1. legitur: *Exponenda Domino Noſtro Papæ ex parte Sereniſſimi Aragonum Regis* &c. *pro Magiſtro Ioanne Garſiæ Confeſſore ſuæ Maieſtatis;* videntur autem ad factum magni Eccleſiæ ſchiſmatis pertinere.

quam appareat. Barcinonenſem qui credidit præſulem, Ioannes Iuſtinianus in prologo ſuæ Hiſpanæ interpretationis Ludovici Vivis *De inſtructione feminæ Chriſtianæ* commentarii, magno in errore eſt. At Vincentius alter Iuſtinianus in *De S. Vincentii rebus* vulgari opere, & Franciſcus Diago *Annalium Valentinorum* lib. 1. cap. 4. hunc inter virum mirabilem & Franciſcum noſtrum Ximenium magnam in Deo dilectionis neceſſitudinem interceſſiſſe auctores ſunt. Quòd ſi de amicitia inter vivos exculta intelligatur, magna ii ἀνιςορησίας culpâ ſeſe involvêre. Porrò is ut civibus ſuis ſtudiorum rationem ſuorum redderet, vernaculum in manus aſſumſit ſtilum, inſuper habito Latino; nam, ut puto, maiorem operum partem, aut omnia opera, quorum notitia ſequitur, proprio Cataloniæ ſermone compoſuit.

355. *Vita Chriſti.* Librum hunc, de cuius Catalonica editione nihil hactenus audivimus, vernaculâ Caſtellæ linguâ loqui fecit Anonymus quidam: quam recognovit & caſtigavit interpretationem ſummus ille Chriſtianæ prudentiæ antiſtes Ferdinandus Talaverenſis, Granatenſis primus poſt recuperatam à Mauris urbem Archiepiſcopus, typorumque luce donavit. Quam editionem abſque Loci nota nonnunquam vidimus. Gallica etiam eiuſdem operis verſio inter libros Regis Galliarum exſtat, codice 116.

356. *Creſtià*, ſive *De regiment de princeps, è de la coſa publica.* Hoc eſt, *Chriſtianus, ſive De regimine principum, & republica.* Varium quidem opus & vaſtum, Theologico-politicum, doctum atque eruditum, & verè Chriſtianum. In eo integræ tractationes de republica & illius regimine, de principatu, de belli ducibus & re militari, atque de optimo cive, ac civitatum proſperè conſervando ſtatu, de mercaturæ beneficiis, pluribuſque aliis rebus ad publicam rem ſpectantibus comprehenduntur. Quare non debuit Wadingus ex uno duos facere commentarios, ſcilicet alterum *Creſtià*, alterum verò *De regimine reipublicæ* appellatos. Idem enim opus eſt, & ſub inſcriptione hac poſteriore tantùm (quod Wadingo forſan fuit errandi occaſio) id laudant Diagus *Annal. Valentiæ* lib. 1. cap. 9. & Eſcolanus in eiuſdem argumenti hiſtoria lib. 5. cap. 23. qui & *De republica* alibi appellat. Sed & idem Eſcolanus & Hieronymus Puiades in *Hiſtoria Cataloniæ principatûs*, & Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius in *Defenſione patriæ S. Laurentii* cap. 5. pag. 65. & ante eos omnes Hieronymus Torrellas in Commentario *De imaginibus*, & Petrus Michael Carbonell in *Chronico Hiſpaniæ* cap. 2. agnoſcunt alteram *Creſtià*, ſive *Criſtià*, libri appellationem: quem & laudavit Alphonſus Toſtatus magnus Abulenſis Epiſcopus, in opuſculo *Contra clericos concubinarios.* Et ſcriptum ab auctore fuiſſe anno MCCCLXXIX. Uſtarrozius proximè laudatus monet verbis ex eo opere adductis. Nuncupatum verò hoc opus auctor voluit Alphonſo (*Namfos* vulgari vocabulo) Marchioni de Villena, Comiti de Denia & de Ribagorza, filio Infantis Petri de Aragonia, ordinis fratrum Minorum, qui natus è Iacobo Rege Aragoniæ fuit. Alphonſus hic, de quo loquimur, primus creatus fuit Caſtellæ Comeſtabilis à Ioanne Rege I. de quo, & de parente eius Petro, qui Franciſcanorum ordinem ingreſſus eſt, Alphonſi IV. germano fratre, Iacobi II. filio, videri poteſt Hieronymus Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 12.

357. Scire autem aves, lector, quàm vaſtum ſit opus? Tredecim, nec minùs, partes, ſeu libros continet: quorum librorum aliquis, nempe duodecimus, integris duobus voluminibus ſatis grandibus continetur. Exſtare omnia hæc ſimul in cœnobio *de Ieſu* dicto Franciſcanorum Barcinonenſium, fama eſt. Nos vidimus primò laudati nuper duodecimi libri priorem partem, ſive tomum, Valentiæ editum per Lambertum Polmart Alemannum anno MCDLXXXIV. in ampliſſima ſimulque ſelectiſſima bibliotheca Marchionis Mondexarenſis: quem etiam poſſedit in ſupellectile non parum lauta librorum ſuorum amicus olim, dum viveret, noſter D. Raphael de Viloſa, Conſilii Aragonenſis Senator optimus & literatiſſimus, apud quem fortè fortuna primum quoque totius operis librum, unde fax ad dignoſcendam illius formam, reperi.

358. Argumenta iccircò ſingulorum librorum hìc ſubiicere non extra rem erit, cùm libri rariſſimi ſint, ac penè inviſi.

Primus liber agit de religione Chriſtiana, de eius initio, progreſſu, & dignitate.

II. *Quòd homo Chriſtianus ab hac dignitate tentationibus variis emotus excidat, ac de dotibus ei datis.*

III. *Peccata exponit omnia, in quæ Chriſtianus cadit homo.*

IV. *Quibus remediis à Deo adiuvetur ad reſurgendum à peccatis: de divinis inſpirationibus, prædeſtinatione, gratia, libero arbitrio: de donis & fructibus Spiritus ſancti, ac ſeptem beatitudinibus.*

V. *Quomodo relevetur per lumina theologicarum virtutum.*

VI. *Quo-*

VI. *Quomodo relevetur per virtutes morales & cardinales.*

VII. *Quomodo relevetur per legem Dei ſanctam, atque eius decem præcepta.*

VIII. *Quomodo relevetur à Deo per oſtenſionem divinæ potentiæ, ſapientiæ, & clementiæ, in rebus creatis, & earum ordinatione manifeſtarum.*

IX. *Quomodo relevetur per divinæ Incarnationis myſterium.*

X. *Quomodo per ſancta Sacramenta.*

XI. *Quomodo per ſanctum Eccleſiaſticum ſtatum, & altitudinem ſanctæ religionis.*

XII. *Quomodo per rectam publicæ rei gubernationem ſecundum dominorum & ſubditorum varietates, diverſaque vivendi genera.*

XIII. *Quomodo per minas magnarum pœnarum, & promiſſiones ſupernorum cæleſtium bonorum.* Hactenus librorum epigraphe. Unde manifeſtum redditur quàm immenſam operam auctor doctiſſimus mancipaverit Chriſtiani hominis ſtudio per omnes Theologiæ ac Philoſophiæ moralis, Politicæque artis, quatenus ad philoſophiam ſpectat, limites inſtruendo ac muniendo.

359. *De natura angelica.* Hunc dicavit auctor domino cuidam Petro (*Moſſen Pêre* Catalanè) Regis Aragoniæ Ioannis Magiſtro Rationali, ſive ex præfectis rationum. Qui Rex uſque ad annum vixit MCCCLXXIX. Audit hic alibi *Petrus de Artês*, eques, & camerarius, & magiſter domûs Regis Ioannis. Hiſpanam editionem vidimus Burgenſem anni MDXVI. (Wadingo eſt MDXXVII.) apud Fredericum de Baſilea in folio. Gallica: *Le livre des ſaints Anges* inſcripta Pariſiis anno MDXVIII. à Wadingo forſan ſignificata ab officina Michaelis le Noir prodiit, Verderio teſte in *Bibliotheca Gallica.* Ms. quoque aſſervatur in [1] regia Pariſienſi, ut Labbeus teſtatur, & in Ambroſiana Mediolanenſi.

[1] *Biblioth. manuſcripta* pag. 313.

360. *Paſtorale*, ad Epiſcopum Valentinum pro inſtructione Epiſcoporum, & quorumcumque ſuperiorum. Wadingus laudat Barcinonenſem editionem anni MCDXCV. in folio. Manuſcriptum aſſervatur in bibliotheca Ambroſiana Mediolanenſis urbis, Franciſci Ximenez nomen præſeferens, forſan Latinum opus.

361. *De feminis* liber. *De les dones* vernaculè: quomodo enuntiatum apud Puiades vidimus. Hiſpana autem tranſlatio retinuit Catalanum vocabulum. Inſcribitur enim: *El libro de las donas. Trata de las virtudes y vicios de las mugeres en todos eſtados, y como ſe pueden eſtos remediar.* Librum dirigit Fr. Franciſcus Ximenez ordinis Minorum ad dominam Sanciam Ramirez de Arenòs Comitiſſam de Prades. Ms. poſſidet carus mihi ex ſorore nepos D. Ioſephus de Bernuy, & Mendoza Marchio de Benamexî Bæticæ provinciæ noſtræ, cum quadam ad calcem nota, quâ monentur lectores ſcriptum codicem ab Andrea Mudarra iuſſu Fr. Ioannis de Guadalupe Monaſterii Guadalupenſis Prioris, principio Aprilis MCDLXXIII.

362. Attamen ſive hæc ſive alia in publicum iam prodiit tranſlatio, cum hoc titulo: *El carro de las donas*, facta, ut ibidem dicitur, à quodam religioſo Franciſcano provinciæ Conceptionis, quatuor libris: quibus plura immiſcuit parùm fidus interpres, veluti opus renovans; necnon & adiunxit quintum *De memoria æterna* inſcriptum, ſive de præparatione ad mortem, Pinciæ apud Ioannem de Villaquirân MDXLII. Catharinæ Portugalliæ Reginæ directa. Forſan & ad Eximinum noſtrum pertinet *Informacion de la vida Chriſtiana, en que ſe contienen tres tratados è rudimentos de la vida Chriſtiana, penitencia que es virtud, y penitencia que es Sacramento. Por el Maeſtro Fr. Franciſco de la orden de los Menores:* qui liber prodiit Hiſpali anno MDIX. Hiſpana ſeu Caſtellana videtur Catalani operis, de quo loquimur, interpretatio. Hanc Matriti habet D. Ioannes Lucas Corteſius, criminalium olim cauſarum Duodecim-vir, Indiarum iam Senator regius, amicus noſter, & Muſis amiciſſimus.

363. *Scalæ Dei* opus aliud tributum novimus huic eidem Eximino à Ioanne Franciſco Andrea Uſtarrozio *De patria S. Laurentii* cap. 5.

Alia ab aliis opera tributa Ximenio annectimus,

364. *Hiſtoria Eccleſiaſtica*, teſte Morlà in *Emporii Iuris* præfatione.

365. *Doctrina compendioſa.* Quam hac tantùm complexione nominis Petrus Carbonêll Cataloniæ hiſtoricus laudat: *Doctrina compendioſa de vivir juſtamente* nuncupata prodiit Barcinone anno MDXIX.

366. *Flos Sanctorum*, ſive *Sanctorum vitas*: cuius meminit Petrus de Salazar in *Chronico provinciæ Caſtellæ* eiuſdem ordinis.

367. *Librum de pomo* laudat ipſe auctor in *Creſtià*, parte 2. cap. 135.

368. *La glorioſa.* De quo opere monuit nos cùm Granatæ moraremur Thomas de Leone Societatis Ieſu, vir doctiſſimus atque eruditione eximius, noſter in paucis amicus. Certè Franciſcus Gonzaga Franciſcanorum generalis præfectus, & rerum do-

domeſticarum exactus Chronographus, tredecim voluminum auctorem Franciſcum Ximenium fuiſſe ait; iacereque in cœnobio Sancti Franciſci Perpinianenſis urbis.

369. Habeo tamen de quo cum doctiſſimo, & ut fama eſt ſanctitate vitæ conſpicuo viro, expoſtulem. Etenim videre mihi videor in Franciſco Ximenio iſto, decimi quarti huius ſæculi auctore, alterum & quidem eo priorem Antonium Guevaram Mindonienſem Epiſcopum: cui minimè quidem bona inſedit mens fingendi auctores veteres, atque notis etiam certiſque, ea quæ non dixerunt quoſque nunquam ſcripſerunt libros appingendi: ut verè videatur exiſtimâſſe is, ſacris exceptis, quod ipſe nonnunquam dixiſſe ſugillantibus perhibetur, de omni alia antiquitate ludere ſe impunè, immo & laudabiliter poſſe. Minimè autem hic magni Præſulis impotentiæ culpam alibi iam notatam refricaremus, niſi eadem cepiſſet Ximenium hunc lubentia & amor catalogo Scriptorum Scriptores, qui nuſquam gentium fuere, ac bibliothecæ librorum ſimiliter libros nuſquam exſtantes magna ſecuritate fidei ſuæ ac nominis immittendi. Quod vitium omnes ferè paginas & capita, duodecimi ſaltem libri laudati iam operis, cui *Chriſtiani* nomen, & cuius priorem partem, uti dictum fuit, vidimus, infeciſſe, nullus ſpero in hoc ſtudio eruditionis mediocriter verſatus, lecto eorum qui ſequuntur & ex innumeris præcipui habiti ſunt elencho, inficias iverit. Auctores intùs, capita verò in quibus ii laudantur, ad oram invenies.

[m] Lib. 12. 1. part. cap. 3.
[n] Cap. 6.
[o] Cap. 6.
[p] Cap. 7.
[q] Cap. 12.
[r] Cap. 14.
[s] Cap. 15.
[t] Cap. 36.
[u] Cap. 16.
[x] Cap. 17.
[y] Ibidem.
[z] Ibidem.
[a] Cap. 22.

370. [m] *Actor De ſpiritu & anima.* [n] *Candidus in Informatorio*, [o] *Fulgidus Nolanus Epiſcopus*, [p] *Chronicon Africanum*, [q] *Gregorius Capuanus Epiſcopus*, *& magnus doctor, in tractatu de Congregatione.* [r] *Chronicon Bulgaricum*, quod de Polymarcho loquitur Chalcedonenſi legiſta & philoſopho. [s] *Guilielmus monachus S. Dionyſii, magnus hiſtoricus*, quem noſtri Poſſevinus & Voſſius *De hiſtoricis Latinis* lib. 3. nomine tenus nôrunt. Hunc eundem credimus ſub nomine *Guilielmi Gallici*, [t] alibi laudatum. [u] *Ethnicus* (an *Ethicus?*) [x] *Manaſſes de Domâs*, *ſive de Damaſco*, quem laudare ait Ioſephum. Nicolaum Damaſcenum dicere debuit, quo Ioſephus utitur lib. 1. *Antiquit. Iudaic.* lib. 1. cap. quarto. [y] *Mamenot, qui ſcripſit* De antiquitatibus Ægyptiorum pro *Manethone.* [z] *Hiſtoria Orientalis* neſcio quæ. [a] *Facundus in ſermone De gubernatione divina*, fortè pro Lactantio Firmiano. [b] *Primas Authenticus.* [c] *Tertullius Philoſophus.* [d] *Magni iuriſconſulti Fabius & Sempronius*, atque item *Pompilius*, nuſquam viſi, etiam à Ximenio antiquioribus. [e] *Caladius poeta.* [f] *Macrobius ad Tercullium.* [g] *Magnus philoſophus Agellius in ſuo Informatorio*: cùm verè Macrobius ad Euſtachium filium utrumque opus ſuum direxerit. Agellius autem, niſi fallimur, nullam in *Noctibus* ſuis *Atticis* (quod unicum eius opus noſcitur) civitatis diffinitionem, unde laudatur, nobis reliquerit. [h] *Salluſtius poeta*, *&* [i] *Miſael aſtrologus*, *& Melliſius philoſophus. Trogus Pompeius* frequenter advocatur, qui nuſquam fuit repertus, niſi in Iuſtini epitome; nec in hiſtoria ſemper, ſed aliquando in *tractatu facundo;* necnon referens de Almario quodam Romano legislatore, qui mihi certè ignotus eſt. [k] *Fulgentius* item neſcio quis de cive quodam Strigonii in Alemania loquens. [l] *Baſſium chronicon* de re quadam Sabaudiæ, & Martino Papa (nugæ!) Templariorum deſtructore. [m] *Medus in hiſtoriis Ungariæ* Regis cuiuſdam *Axyſti* nomine, factum narrans. [n] *Macrobius* iterum in *Saturnalibus* falsò laudatus de his quæ prudentiæ inſunt virtuti docens, cùm debuiſſet in *Somnii Scipionis* lib. 2. cap. 8. Horum omnium in prima huius primæ partis duodecimi libri parte meminit.

[b] Cap. 25.
[c] Cap. 27.
[d] Cap. 29. 30. 33.
[e] Cap. 33.
[f] Cap. 42.
[g] Cap. 43. & 2. part. cap. 1.
[h] Cap. 50. & part. 2. cap. 4.
[i] Cap. 57. & 2. part. cap. 10. 160. 176. 180.
[k] Cap. 55.
[l] Cap. 62. & 2. part. cap. 9.
[m] Cap. 63.
[n] Cap.....

371. Ad ſecundam tranſeamus. [o] *Novatianus De urbibus mundi.* [p] *Simplicianus*, ſive *Simplicius*, in *Commentario*; niſi is ſit ad Epictetum ſcriptus. [q] *Plato in Officiatorio.* [r] *Magnus cancellarius Pariſienſis*, qui certè vix potuit eſſe Ioannes Gerſon: qui anno, quo id ſcribebatur, MCCCLXXIX. uti iam diximus, XVIII. ferè annos in ætate habebat. [s] *Iuvenalis poeta in ſuo Dictato minori* [t]. *Martialis in Exſecutorio*, *Leontiuſque in Inſtructorio* [u]. *Gilabertus Nolanus & Avicebron in ſuo Morali* [x]. *Marcianus poeta* [y]. *Simplicianus in ſuo Morali* [z]: *Honorius Papa in ſuo Decretorio*, *& Felix Papa in epiſtola ad Heliodorum Senenſem Epiſcopum* [a]. *Ariſtoteles in libro De bona fortuna* [b]. *Balthaſſar Sueciæ Rex ad Ptolemæi Quadripartitum* [c]. *Fulgentius in ſua poeſi*, de Sabio Auſtriæ Duce loquens [d]. *Polus De ædificiis. Theophraſtuſque* in *Elementari*, quem de Lesbio philoſopho acciperem qui libellos huc ſpectantes edidit, niſi auctor laudaretur novæ Hieroſolymæ ſub finem mundi ædificandæ, in qua ſimul degere debebunt Papa & Imperator; niſi Theophraſtum Paracelſum ſignificare voluerit [e]. *Amelius magiſter equitum*

[o] 2. parte cap. 70.
[p] Cap. 73.
[q] Cap. 75.
[r] Cap.....
[s] Cap. 79.
[t] Cap. 82.
[u] Cap. 83.
[x] Cap. 84.
[y] Cap. 85.
[z] Cap. 99. & 100.
[a] Cap. 102.
[b] Ibidem.
[c] Cap. 105.
[d] Cap. 106.
[e] Cap. 110.

tum Caroli Manies (Magni) *in tractatu*
[f] Cap. 112. *arcium defenſorii* [f]. *Candidus in ſuo Com-*
muniloquio : idem fortè, cuius *Informa-*
[g] Cap. 113. *torium* ſuprà laudaverat [g]. *Fulgidus Ni-*
coſienſis narrans de Epiſcopi cuiuſdam
[h] Cap. 114. Cypri urbis quoddam ridiculum [h]. *Sallu-*
ſtius in ſuo Complanctorio, Feriſonem
[i] Cap. 118. quendam Bohemiæ Regem commendans [i].
[k] Cap. 119. *Alanus in Doctrinali vivendi* [k]. *Lucanus*
[l] Cap. 120. *in ſua Proſodia* [l]. *Rabbi Eleazar in chro-*
[m] Cap. 128. *nico Iudaico* [m]. *Methodius in Inſtructorio*
[n] Cap. 131. *ad Sanctos monachos* [n]. *Titus Gallus in*
[o] Ibidem. *ſua Politia* [o]. *Forſeus Arabiæ Rex in ſuo*
[p] Cap. 133. *Regimine* [p]. *Gervaſius Ambianenſis Epi-*
[q] Cap. 136. *ſcopus in ſuo Officiario* [q]. *Reſtitutus Cor-*
[r] Cap. 137. *dubenſis ad cives Hiſpalenſes ſcribens* [r].
[s] Cap. 137. *Quintinus Arcadius in Politica* [s]. *Prima-*
tianus Epiſcopus ſcribens *ad Piſanos*, *Ge-*
nuenſes, *&* *Venetos*, *qui in Romania*
[t] Cap. 138. *erant* [t]. *Lellius Theutoniæ hiſtoriographus* [u].
[u] Cap. 152. *Liberius hiſtoricus Latinus* [x]. *Caladius phi-*
[x] Cap. 155. *loſophus in libro De libero & ſervitute* [y].
[y] Cap. 160. *Atlotus Prænestinus in Compendio mora-*
[z] Cap. 162. *li* [z]. *Gondiſalvus in ſuo Hiſtoriali*, ex quo
exemplum adducitur cuiuſdam Regis Le-
[a] Cap. 165. gionenſis [a]. *Caſtorius Epiſc. de Ambru* [b].
[b] Cap. 166. *Severus in Rationali* (illéne Severus, quem
ſe vidiſſe in Eſcurialenſi bibliotheca re-
gia de rebus Romanorum Scriptorum Pe-
trus Antonius Vila-damôr hiſtoricus Ca-
talanus affirmavit? Non tamen, ut cre-
deret ei de Tetrico & Gallieno Im-
peratoribus quicquam narranti Hierony-
mus Puiades lib. 4. *Hiſtor. Catalon.* cap.
[c] Cap. 166. 62.) & [c]. *Lactantius in Eccleſiaſten.* [d]
[d] Cap. 167. *Herculanus Epiſcopus Beneventanus in epi-*
[e] Cap. 172. *ſtola ad Guilielmum Siciliæ Regem* [e]. *Leo-*
poldus, ex quo narrat nonnulla de *An-*
tiſthene Rege Odociæ, eiuſque ſucceſſore
[f] Cap. 173. *Erullum* Philoſopho magno [f]. *Satyrus*
princeps Bohemiæ, & ipſe magnus Philo-
[g] Ibidem. ſophus [g]. *Gorgias nobilis eques in Catay*
[h] Cap. 174. *tempore Aſſueri Imperatoris* [h]. *Otto pri-*
mus huius nominis Imperator noluiſſe falsò
dicitur in Romanorum Regem eligi ſuum
filium primogenitum : quæ mera fabula
[i] Cap. 176. eſt in Ottonis hiſtoria [i]. *Sevus magnus*
[k] Cap. 178. *legiſta*, *&* *homo valdè moralis* [k]. *Titus*
Livius quoddam factum narrans Rageni
Lydiæ Regis, de quo illum nuſquam
[l] Cap. 181. egiſſe apparet [l]. *Anaſtaſius Papa in epi-*
ſtola ad Valentinianum Imperatorem, cui
attribuit fabuloſam & ridiculam, ſeu
potiùs Pontificio indignam ſtilo, hiſtoriam
de Rhodo Parchiæ Rege, & collegio ca-
nonicorum; cùm Anaſtaſii epiſtolæ palam
omnibus ſint in Conciliorum collectioni-
bus [m]. *Pantaleo magnus Dalmatiæ iuriſ-* [m] Cap. 183.
conſultus [n]. *Novatianus in ſuo Morali* [o]. [n] Ibidem.
Salluſtius Ciculus [p]. *Proſper in epiſtola ad* [o] Ibidem.
Bavarum [q]. *S. Ioannes Boca-dôr in quo-* [p] Cap. 185.
dam Sermone : eſt S. Ioannes Chryſoſto- [q] Cap. 192.
mus [r]. *Audifax conſiliarius Pipini Fran-* [r] Cap. 193.
ciæ Regis [s]. *Eſdræ* tribuitur ſcriptura [s] Cap. 196.
quædam de dignoſcenda cuiuſlibet anni
conditione ex die quo incipit, memor-
que huius revelationis laudatur *Corduben-*
ſis in quodam Sermone [t]. *Miſael aſtrolo-* [t] Cap. 197.
gus antiquus ſuper Centiloquio Ptolemæi [u]. [u] Cap. 201.
Zoſimus eximius doctor in epiſtola ad Lo-
tum Otlandiæ ducem [x]. *Zoilus doctor glo-* [x] Cap. 202.
rioſus ad Lodegatum Liguriæ principem [y]. [y] Cap. 204.
Licurgus inſignis iuriſconſultus referens fa-
ctum illius (Armeniæ vocat Regem) qui
iudicem iniquum excoriari, inque pelle
eius cooperta ſede occiſi filium ius dice-
re præcepit [z]. *Paulinus Panhormitanus* [z] Cap. 207.
Epiſcopus in elogio ſuorum dogmatum [a]. [a] Cap. 213.
Iuſtinus Pompeius hiſtoricus magnus; pro & 214.
Iuſtino Trogi Pompeii epitomatore; cui
tamen nec tribuit quæ in eius epitome
invenias : exempli gratiâ, iter Alexandri
ad Regem Darium, tamquam Legatus
eſſet Alexandri, datumque in convivio
ſibi præbito generoſitatis ſuæ ſpecimen [b]. [b] Cap. 217.
Flavius Capſinus magiſter equitum Roma-
næ reipublicæ in Phrygia, cuius *epiſtolæ*
ad Caſtorium filium datæ meminit, ad-
iungens de ea ſe legiſſe in *hiſtoriis Tor-*
pegis [c]. *Iovis Cretæ Regis documenta* lau- [c] Cap. 232.
dat *militaria* [d]. *Luctorius Epiſcopus Bel-* [d] Ibidem.
lovacenſis Scriptor, neſcio cuius rei [e]. *Pyr-* [e] Cap. 287.
rhus Romæ Rex, & [f] *Pompinianus iu-* [f] Cap. 297.
riſconſultus in eiuſdem comitatu Neapo-
lim obſidentis. Aliaque huiuſmodi, quo-
rum continuatio lectoribus nauſeam, nul-
lâ colligentis gratiâ, dudum forſan movet.

372. Quibus tamen ſub conſpectum dandis operam non illiberalem accomodaviſſe nobis videmur, ne iis qui dignoſcendis antiquis Scriptoribus non accuratè invigilant, ſubeſſet adverſus nos ſuſpicio calumniæ magnâ erga Ximenium iniuriâ negantes exſtitiſſe olim libros qui hodie latent, deque hominum exciderunt memoria, quaſi non multi perierint qui olim fuere. Id quod in paucorum dinumeratione Ximenii cauſam poſſet apud aliquos dubiam reddere; in tot verò hactenus inauditorum tot falſo nomine aut ex falſis libris laudatorum, ſive Scriptorum, ſive Regum, atque aliorum hominum diligenti recenſione, minimè poterit (1).

Lau-

(1) Exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi bini Hiſpanici è Lemoſino ſermone codices, alter operis: *El Chriſtiano*, *Lit. n. Plut. II. n.* 18. alter: *De las Dónas*, *Lit. h. Plut. III. n.* 14. cuius poſterior ſive ſe-

373. Laudatur ab Stephano Garibaio noſtro libri 21. cap. 1. *Compendii hiſtorici* eos inter auctores, qui de Navarræ regni rebus aliquid in literas retulerunt, GARSIAS EUGUÎ, Bayonenſis in Gallia Epiſcopus ex eremita Auguſtiniano: quem ait in eodem regno Navarræ natum, & Carolo Regi III. à confeſſionis ſacramento fuiſſe. Hunc tamquam Scriptorem brevis cuiuſdam Regum Navarræ, ab Inico Ariſta uſque ad memoratum Carolum, hiſtoriæ huc advocamus; quamvis incertum Garibaius reliquerit, cuiuſnam Navarræ portionis, eiuſne, quæ intra Hiſpaniæ limites, an eius quæ Galliæ eſt, domo natus fuerit. Neque enim quicquam aliàs de patria docuere San-marthani fratres, Bayonenſes præſules in *Gallia Chriſtiana* deſcribentes: qui tamen circa annum MCCCXCII. Garſiæ meminere, incerti an HEUGUI, an EUGUY cognomento vocari debeat (1).

374. Inter Archiepiſcopos Primatis noſtræ Toletanæ Eccleſiæ paucis concedit, ſi iuris doctrinam, morum honeſtatem, accuratam Sedis ſuæ ac muneris adminiſtrationem, geſtaque eius magnificentiſſima conſiderentur, D. PETRUS TENORIO Luſitanus gente [g], natus verò in *Tavira* eius regni, ſive Algarbiorum oppido. Sub Regibus Henrico II. Ioanne I. & Henrico III. ab anno ſcilicet MCCCLXXV. ad MCCCXCIX. Eccleſiæ iſti præfuit. Exſtat quidem huius, ut ad nos pertineat, qui Scriptoribus peculiarem conſignamus laudem, inter inedita plura diverſorum opera quæ ad magni huius temporis ſchiſmatis negotium ſpectant collectaque in varia volumina olim fuere, ut in chartophylaciis Vaticanis ſervarentur, epiſtola, ſeu *Excurſus* ſive *Apologia* eorum, qui ad ſedandam Eccleſiæ illam infeliciſſimam diſcordiam vocari & congregari univerſale Concilium deſiderabant, adverſus contrarium librum Petri Cardinalis S. Euſtachii: cuius epiſtolæ fragmentis quibuſdam ad explicanda quædam huius controverſiæ momenta Odoricus Raynaldus XVII. *Annalium Eccleſiaſticorum* tomo utitur [h].

375. Vidimus nos codicem Vaticanum num. 5608. ſignatum, in quo litera eiuſdem noſtri legitur *Reverendiſſ. Patri dom. Cardinali S. Euſtachii pro parte domini Archiep. Toletani ſuper facto præſentis ſchiſmatis anno LXXX.* Incipit: *Rev. P. & dom. meo præcipuo dom. Petro S. Euſtachii Cardinali diacono, Toletanus Archiep. veſtræ Paternitatis orator, inter decretorum profeſſores non dignus adſcribi, modicum id quod eſt quæro verborum ſtemmate* &c. Sequitur hanc epiſtolam *Reſponſio* eiuſdem Cardinalis S. Euſtachii ſuper rebus ſchiſmatis (2). Ad-

[g] Fernandus Perez de Guzman in elogio eius lib. *De las ſemblanzas.*

[h] Ad ann. MCCCLXXX. n. 43. & ſeqq.

ſecunda pars repetitur eâdem *Lit. & Plut. n.* 20. Item Opus: *Dels Angels* Lemoſinè, *Lit. h. Plut. II. nn.* 13. & 16. & Eadem Literâ, *Plut. III. n.*21. Item: *El Chreſtiâ* Lemoſinè, *Lit. t. Plut. I. n.* 11. In Bibliotheca Regia Matritenſi quini minimum habentur operis *El Chreſtiâ*; bini: *De les dones*: omnes Lemoſino ſermone, Valentiæ, anno MCCCCLXXXIV. & Granatæ MCCCCLXXXVI. editi. *Paſtorale* exſtat in Bibliotheca Galliarum Regis *T. III. pag.* 384. *cod.* 3188. Barcinone typis evulgatum MCCCCXCV. fol. Fabricius *med. & inf. T. VI. pag.* 329. Tractatum: *De Scala Dei* Barcinone MDI. vulgatum fuiſſe; aliaque eius Opera MSS. in Bibliotheca Cœnobii Sanctæ Mariæ de Ieſu prope Barcinonem ſervari ait, ex Wadingo.

(1) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. X. Plut. II. n.* 22. (T II. p. 428.) huius *Garſiæ* codex ſæculo XV. ineunte exaratus, inſcriptusque: *Las Chronicas que fizò escribir el Reverent en Ieſu Chriſto Padre Don Fray Garcia de Eugui Obiſpo de Bayona de los fechos que fueron fechos antiguament en Eſpaña, ſegunt ſe trueba por eſcripto en diverſos libros antiguos:* à Iapheto nimirum & primis Hiſpaniæ incolis ad ſæculum à Chriſto nato XIV. iam adultum, atque annum MCCCXL. & memorabile prœlium ad flumen *Salſum* cum Benamarino Maurorum Rege commiſſum: poſt quæ habetur in eodem codice: *Genealogia Regum Navarræ ab Eneco Ariſta uſque ad Carolum Vianæ Principem* & ſæculi XV. initia. In Regia autem Matritenſi habetur eiusdem operis auctoriſque codex alter aliquanto recentior, hoc titulo: *Eſtas Chronicas fizo ſcrebîr el Reverent en Jeſu Chriſto Padre Don Fray Garcia de Eugui Obiſpo de Bayona de los fechos que fueron fechos antigoament en Spania, ſegunt ſe trueba por ſcripto* &c. ut in Eſcurialenſi codice. E quibus eliciat Lector, fueritne Euguinus operis quode agimus auctor, an hortator ſuaſorve tantum. Utrobique autem cognominatur, *De Eugui.* apud Herreram *Alphab. Auguſt. pag.* 295. *De Eugí.* In codice Regio Matritenſi nuper laudato, fol. 167. hæc leguntur: *Item faſta aqui eſcribió el Arçobiſpo Don Rodrigo en el ayno que andaba la hera en mil dozientos ochenta y uno. á los veinte é cinco aynos que regnaba el Rey Don Ferrando* (Tertius); *& á los treynta & tres aynos quêl fuera Arçobiſpo, & eſtónce vacó la Sy de Roma un ayno & ocho meſes & diez dias empues la muert de Gregorio, & deſpues fizieron Papa à Innocent Quarto*: quæ indicant ſuperiora è Roderici Toletani hiſtoria mutuata fuiſſe. Ulterius à folio eiuſdem codicis 167. pag. 2. uſque ad 172. pag. 2. habetur: *Brevis hiſtoria Regum Caſtellæ ab Alfonſo X. cognomento Sapiente uſque ad eius pronepotem Alfonſum XI. & prœlium Benamarinenſe*: quam excipit: *Genealogia Regum Navarræ ab Eneco Arieſta ad Carolum Ioannæ Reginæ filium & annum Chriſti MCCCCXX*: à fol. nimirum 172. ad 183. quod codicis extremum eſt.

(2) Habetur quoque in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 123. *col.* 1. *n.* 1470. hoc titulo: *Epiſtola Petri Tenorii Archiepiſcopi Toletani ad Petrum Flandrini Cardinalem Sancti Euſtachii ſuper facto electionis Bartholomæi* (Piſani). Et eadem pag. *col.* 2. *ſub n.* 1472. *Tractatus Archiepiſcopi Toleta-*

376. Adiungitur his in eodem cod. Vaticano MARTINI Epiſcopi Ulyſſiponenſis propoſitio facta nomine domini Ferdinandi Portugalliæ Regis coram Carolo Galliæ Rege XIV. Iulii eodem anno MCCCLXXX. Hic eſt Martinus. . . . . . .

377. Ab Archiepiſcopo Toletano D. Petro Tenorio D. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE ſeparari non debet, quem floruiſſe ſub regibus Ioanne I. & Henrico eius filio, eidem Tenorio carum, & in magno pretio propter doctrinam Iuris ſingularem fuiſſe, compertum eſt. Epiſcopus fuit Segovienſis Eccleſiæ uſque ad annum, quo in vivis eſſe deſiit, MCCCXCII. Iulio menſe; Scriptorque cuiuſdam libri qui *La Peregrina* audit. Hoc opere concordavit is cum Romanis noſtras Hiſpaniæ, hoc eſt Partitarum, leges. Hunc hominem & *Peregrinæ* opus laudant Didacus Colmenares *Hiſtoriæ Segovienſis* auctor, & Ægidius Gundiſalvi de Avila in *Theatro* eiuſdem Eccleſiæ, & in vita Henrici III. Regis; & ante eos Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 7. & adhuc omnibus his antiquior Ferdinandus Petri Guzmanus in elogio D. Petri Tenorio, ad calcem hiſtoriæ Ioannis II. Regis. Et hic eſt Gundiſalvus (*ille quem* Bonifacium *ſeu* Bonifacii *falsò appellat*) Ioannes Narbona in libello ſuo *De appellatione à vicario ad Epiſcopum*, eos laudans qui Toletanis Archiepiſcopis à conſiliis fuere. Diem obitûs expreſſit in Petri Tenorii elogio Guzmanus laudatus. At noſter (ſive *Gundiſalvus Gundiſalvi*) diverſus eſt à Gundiſalvo Bonifacio, quem prædictus Narbona videtur mihi cum Segovienſi noſtro Epiſcopo confudiſſe: qui quidem Bonifacius Luſitanus fuit, & Scriptor proximè ſequentis ſæculi, ut loco ſuo videbitur. Et ad huius noſtri antiquioris Gundiſalvi *Peregrinam* reſpexiſſe mihi videtur Alphonſus Didaci à Montalvo, Partitarum antiquus gloſſator, quum ita ait: *Caſus ſummarios legibus præmittam, quos pro maiori parte à repertorio aureo, & multum utili* Partitarum *per alphabetum*, Peregrina *vulgariter nuncupato, compoſito aſſumſi.* Hæc ille. Diverſus autem ab eo eſt Gundiſalvus Bonifacius, quantumvis homonymi alterius libri, *Peregrina* quoque dicti, artifex, qui exeunte ſæculo ſequenti vixit, quo loco erit quærendus (1).

378. In celebriorem huius exeuntis ſæculi Doctorum Theologorum, qui Pariſiis ut moris tunc erat inſignia huius tituli ritè ſuſceperant, numero, IOANNES fuit DE MONTESONO vulgò DE MONZON, Dominicanus è Regno Aragoniæ, forſanque ex oppido huius appellationis. Cuius quidem memoria, non ita illi proſpera ſemper, aut ordini ſuo, ad nos pervenit. Suſcitaviſſe enim eum anno MCCCLXXXVII. turbas ingentes doctrinæ causâ, quam Thomiſticam prætendebat, in Pariſienſi ſchola; ſibique adverſantes ceteros Theologorum ordines, & academiam integram, Epiſcopumque ipſum Pariſienſem, poſtremoque etiam Clementem Anti-papam VII. Avenione commorantem, quem appellaverat, expertum fuiſſe, ex monumentis eius ævi editis atque ineditis conſtat: quorum nonnulla foras dedit Cæſar Egaſius Bulæus in hiſtoriæ iſtius Univerſitatis tomo 4. [i]

379. Ex oratione quidem, ſeu propoſitione contra eundem facta coram Urbano Papa à Petro de Alliaco doctore Pariſienſi, aliàs celebratiſſimo, huic hiſtoriæ insertâ, liquet Gallum eum non fuiſſe, ſed alienigenam: *Dum quidam dictus* (ait [k]) *Fr. Ioannes ord. Prædicatorum de neſcio quo Monte-ſono, de monte utique ven-*

[i] A pag. 628. uſque ad 633.

[k] Pag. 624.

to-

tani (Petri videlicet Tenorii) *ſuper diſcordia populi.* Atque idem videtur opus à Durando & Martenio laudatum *T. II. Theſ. nov. Anecdot. pag.* 1099. hoc titulo: *Acta Domini Toletani ſuper facto ſchiſmatis ad Dominum Sancti Euſtachii Cardinalem: De neceſſitate & utilitate Concilii Generalis.*

(1) Bina huius *Peregrinæ* exempla ſervantur in Bibliotheca Eſcurialenſi, nimirum *Lit.* e. *Plut. I. n.* 4. (T. I. p. 409.) & *Lit. Z. Plut. I. num.* 11. (T. II. p. 285.) prius illud Latinum ſub Anonymi *Seguntini* (lege, *Segovienſis*) Epiſcopi nomine, inſcriptum: *Peregrina*, ſeu *Apparatus Peregrina*: quod proprie appellaveris *Indicem locorum communium*, ſive *Alphabetum Iuridicum utriuſque, necnon patrii Iuris;* nam ordine alphabetico digeſtum eſt, adiectis è regione ad oras codicis concordantibus ex *Foro Iudicum*, & ex nova Ordinatione quæ dicitur *de Alcalá;* poſterius hoc Hiſpano ſermone, ac ſub nomine *Gundiſalvi Gundiſalvidis de Buſtamante* Epiſcopi Segovienſis, eodem *Peregrinæ* titulo, ſive *Alphabeti Iuris utriuſque*, ac præſertim patrii Hiſpanorum, è *Foro Iudicum*, *è libro Stili Curiæ*, *Ordinationis de Alcalà*, *& De Madrid: De Valladolid: De Brivieſca: De Toro*, & *De Sevilla:* ſcriptum autem in eodem legitur *ab Alfonſo Sanctii in Oppido Alcala de Guadayra Conventûs Hiſpalenſis die VII. Septembris anno MCCCCXIX:* quæ aliquanto prolixius deſcribi placuit, ad vitandam de hoc *Peregrinæ* opere atque auctore dubitationem, inde enatam quod recentior alius *Gundiſalvus* cognomento *Bonifacius*, ſeu *Bonifacii* Luſitanus, quode nos inferius, affinis argumenti ſed longe diverſo operi, titulum itidem *Peregrinæ* indiderit; *Seguntinum* autem, quod alter è codicibus Eſcurialenſibus Gundiſalvum Gundiſalvidis *Peregrinæ* auctorem *Epiſcopum* vocat, error manifeſtiſſimus eſt; cum nullum *Gundiſalvi* nomine inter Seguntinos Præſules toto XIV. ſæculo cenſeri videam; Gundiſalvus autem à Sancta Maria ab anno MCCCCXL. aut circiter ad MCCCCXLVIII. eam Sedem tenuit, ac proinde huc non pertinet. Plura nos infrà in *Gundiſalvo Bonifacii.*

toſo, ſono diſſono latrans, me violenter irritavit; & me meos inter domeſticos meis in caſtris fraudulenter invaſit, atque peregrinis è partibus adveniens in illam, quæ teſte Quintiliano & Hieronymo recitante, ſola monſtris caruit, Galliam, monſtrum horrendum, immo errorum monſtra quamplurima, pertinaciter inducere conatus eſt. Eâdem ferè in altera propoſitione [l] de cognomine Ioannis formâ loquitur. *Frater Ioannes de Monte-ſono, de monte inquam eminentis ſuperbiæ, ſono diſſonantis arrogantiæ intonans*, &c.

[l] Pag. 629.

380. Fuiſſe tamen eum natalibus Aragonenſem illud confirmat, quòd poſt Pontificium præceptum ut rediret Pariſios, dictataque Univerſitatis ſequeretur, clam aufugiens, in Aragoniam tamquam in Patriam fugerit; quod & Bulæus, & Dominicani Scriptorum collectores, hiſtoricique Aragoniæ regni admittunt [m]. Videtur tamen paulò pòſt idem Ioannes, ſive quia iudicio Clementis ita ſeſe ſubducere poſſe credebat, ſive alia de cauſa, cœpiſſe bene mereri de Eccleſiæ pace, ac illius communi deſiderio, Urbanique VI. cauſam totis ingenii & eloquentiæ viribus propugnare. Aquis enim Provinciæ poſitus anno MCCCLXXXIX. egregium opuſculum adverſus ſchiſmaticos, qui Clementi adhærebant, compoſuit, ex quo in voluminibus *De ſchiſmate* Vaticanis Mss. deſcripto Raynaldus ad annales huius anni [n] quædam derivavit. Nec diu poſtea commentarium alium cui *Correptorium contra epiſtolam fundamenti ſchiſmatis* inſcripſit, cuius argumentum idem Raynaldus ibidem exponit [o].

[m] Diago lib. 1. *Hiſt. Provin. Aragon.* cap. 21. Fernandez in *Scriptoribus*. Lanuza *hiſtor. Aragon.* lib. 5. tomo 1. cap. 39.

[n] Tom. 17. an. MCCCLXXXIX. n. 15. & ſeqq.

[o] Num. 27.

381. Tertiò tandem adverſus ſchiſmaticos in eadem cauſa decertaturus poſtremum alium commentarium laude digniſſimum, quinque dialogorum libris contentum, ad Cardinalem Reatinum direxit: quo inter alia infelices quorundam Europæ Regum & principum, Clementis deterioribus ſeu ſchiſmatis partibus adhærentium, Caroli nempe Dyrrachii principis, Regis Caſtellæ Ioannis I. Ludovici Andegavenſis Ducis, Ioannæ Reginæ Neapolis, Bernabonis Mediolani, Leopoldi Auſtriæ Ducum, Raynaldi tandem Urſini obitûs divinæ vindictæ adſcribit. Aſſervatur hic liber MS. in bibliotheca Barberina, ut idem Raynaldus compendiosè eum iiſdem annalibus contexens [p], prodit. In bibliotheca Colonæa Hiſpalenſis Eccleſiæ eſt etiam MS. liber hic, aut alius ex ſuperioribus, *De ſchiſmate* inſcriptus. Huius quoque concionum voluminis, variorumque vernaculâ linguâ ſcriptorum memoriam ſervant domeſtici [q] (1).

[p] Ad ann. MCCCXCI. n. 24.

[q] Diago lib. 1. cap. 21. Fernandez in Scriptoribus.

382. Æqualis fuit horum temporum & Ioannis de Monteſono, eiuſque ſodalis in eadem Aragonenſi Dominicanorum provincia, NICOLAUS EIMERICUS, Catalanus gente, natus quidem in Gerunda urbe: qui cùm doctrinâ iuris exiſtimaretur & ſacrâ non leviter excultus, poſt Nicolai Roſelli eiuſdem ordinis Generalis per Aragoniæ Regum ditionem adverſus hæreticam væſaniam & pravitatem Inquiſitoris ad ſacrum Cardinalium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ collegium aſſumtionem, idem iuſſus fuit munus exercere anno ſæculi ſexto ſupra quinquageſimum.

383. Quo autem profectu & integritate in eo ſe geſſerit, ſuſcitata ingens & vix reconciliabilis Dominicanos [r] inter & Franciſcanos quæſtio iam olim fuit occaſione bullæ cuiuſdam contra Raymundi Lulli errores, quæ Gregorii XI. Papæ nomen præſefert. Hanc ab Eimerico ſuppoſitam Franciſcani, Raymundum ſuum Lullum qui Tertii ordinis Minorum fuit tuentes, enixè contendunt; ex eo confirmantes, quòd eadem bulla diligenter quæſita inter alias eiuſdem Pontificis, regeſto illius excuſſo nuſquam apparuerit: cuius rei legitimæ cuſtodum archivi Papalis fidei teſtimonium exhibent. Documentum quoque ſententiæ in cœtu Generalis Aragoniæ Inquiſitoris Magiſtri eiuſdem ordinis Prædicatorum Bernardi Ermengaudi, aliorumque, tam Dominicano-

[r] Bzovius, & contra Bzovium ſcribens Thaddæus *Nitela Franciſcana*. & Lucas Wadingus in *Annalib.* videri poſſunt. Theoph. Raynaudus *Deiamun. Cyriaco* diatribâ 6. pag. 141. & qui Dominicanis pro Cyriaco ſcripſerunt.

(1) Huius Ioannis de Monteſono nihil prorſus in Bibliothecis Regiis Eſcurialenſi & Matritenſi reperi. In Regis Galliarum *T. III. pag.* 121. cod. 1466. habentur: I. *Dialogus ad Cardinalem Reatinum ſuper Schiſmate..* II. *Informatorium de Schiſmate pro Urbano VI. contra Clementem VII..* III. *Correptorium contra epiſtolam fundamenti Schiſmatis..* IV. *Scopus LXXII. concluſionum ad peragrandam viam Eccleſiæ à devio triviali ad Bonifacium Papam IX.* Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T I. pag.* 17. invictis rationibus oſtendit patriâ Valentinum fuiſſe è *Montçonorum*, ſeu *Montſoniorum* gente (indigenis *Montçô* & *Montsô*) ad hanc diem in ea urbe ſuperſtite; eique præterea tribuit: *Tractatum de conceptione Beatæ Virginis*, quem olim Toloſæ in Fuxenſi Bibliotheca exſtitiſſe, indeque, Echardo teſte, furto ſublatum fuiſſe refert. In Vaticana olim Chriſtinæ Suecorum Reginæ Cod. 870. legitur hic titulus: *Ioannis Thomæ & Ioannis de Monteſono ex Ordine Prædicatorum Palinodiæ ad idem argumentum* (ſcilicet *De conceptione Beatiſſimæ Virginis*) *pertinentes:* Latinè & Gallicè. Incipit: *Cum multas* &c. Ulterius Ximenus *l. c. pag.* 19. aliud eidem opus adſcribit, cuius initium eſt: *Dicit Apoſtolus: In noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa;* præterea *Volumen concionum*, & minora alia Lemoſino ſermone, è Diago, Fernandezio & Bibliographis domeſticis.

norum quàm Minorum, Barcinone habito anno MCCCLXXXVI. vivente adhuc Eimerico, pro ſana Lulli doctrina in libro *De philoſophia amoris* inſcripto, & ab Eimerico hæreſis poſtulato, ſolemniter pronuntiatæ; aliaque, in quodam libello videnda, quo quidem continetur lis & litis exitus de hac re Avenione, ſedente Benedicto XIII. & aliàs continuatæ, à nobis ſuprà, dum de Raymundi rebus ageretur, laudato.

384. Epiſtolam quoque Regis Ioannis Aragoniæ ex archivo deſumtam adducunt, quâ Eimericus, *nequam hominis, & peſtilentis, ſuique & eius ſubditorum publici inimici, ac venenoſæ viperæ;* necnon *& Fidei orthodoxæ ſuſpecti* compellationibus diffamatus, in exſilium eiicitur. Quibus quidem famam eius ita gravantibus teſtimoniis opponunt Dominicani horum non illibatam fidem, ac præ aliis inveriſimilitudinem ſuppoſitionis Gregorianæ iſtius bullæ. Inſanum enim, & cuius vix eſſet capax homo haud emotæ mentis, nedum eius, qui munus integrâ famâ obiret, Inquiſitoris, videri debet, ut celebratiſſimi eius temporis eremitæ, ac propter Fidei odium à Mauris mactati Lulli doctrinam, à pluribus probatam, defenſamque, confiсto Gregorii Papæ Avenione ferè in vicinia ſedentis diplomate; neque uno tantùm, ſed tribus (totidem enim ſuper eadem re à partibus producuntur) ſtatim examinandis, ac ſi falſa inventa fuiſſent, cum auctore & falſatore damnandis, convellere ac exſtirpare ſe poſſe, ac tantum facinus manſurum impunitum, ſibi perſuaderet.

385. Sed nos litem hanc noſtram non facimus, id, quod ſine miſſione inter partes decertatum bellum novimus, iis relinquentes, & eo adiecto contenti, quod vel teſtimonio domeſticorum Eimerici conſtans haberi debet: eum ſcilicet nimio, & quem vix ferrent ea tempora, zelo tractum eò uſque in exercendo Inquiſitionis munere proceſſiſſe, ut in Perpinianenſibus ordinis ſeu provinciæ ſuæ comitiis eo decedere iuſſus ſit, eidem tamen poſt aliquot annos reſtitutus; at æque infelici exitu, cùm in odia multorum incurrens, regiæ etiam offenſionis ſcopulo navem illiſerit, extraque ditionem totam Aragoniæ regni peregrinus & exſul patriæ demorari coactus fuerit. Hæc in hiſtoria ordinis Prædicatorum Monopolitani Epiſcopi extenſiùs narrata fidem fortaſſe mereri poſſent, darique temporum malitiæ ac impotentiæ inimicorum, innocentis & tantum, ſi Deo placet, nimium iuſti hominis per exſilia & odia vexatio; quin tamen errorem hiſtorici laudati manifeſtum ſequi propterea debeamus, qui per ſequens decimum quintum ferè totum ſæculum Eimerici memoriam reſque geſtas 5. parte lib. 11. cap. 20. digeſſit: qua in navi vehitur etiam Ioannes Marieta.

386. Melius quidem nuperi Scriptores Dominicani, Ambroſius Altamura in *Bibliotheca* ad annum MCCCXCII. & Vincentius Maria Fontana in *Monumentis Dominicanis* ſub Simone Lingonienſi, Elia Toloſano, Raymundo de Capua, præfectis generalibus, cap. 8. 9. ac 10. per omnes ferè paginas, veram illius ætatem & acta literis tradiderunt. Quod verò ad meritum doctrinæ pertinet, illibatum id, vel inter tot peſſimè ſentientium iactationes, hucuſque manſit; opera enim ab eo ſcripta, & vel typorum beneficio foras emiſſa, vel etiamnum latentia, doctiſſimum, tamque divinarum quàm canonicarum literarum eximiè gnarum fuiſſe oſtendunt. Inter cetera autem caput ſemper extulit:

387. *Directorium Inquiſitorum.* Quod cum commentariis ſuis, facultate uſus Gregorii XIII. Pontificis, Romæ edidit anno MDLXXVIII. Franciſcus Peña Rotæ ſacræ iudex, qui & Eimerici Vitam adiunxit; unde aliæ prodierunt editiones, quarum meminimus Peñam laudantes in altera Bibliothecæ huius parte. Certè hic liber *Directorii*, quaſi prora & puppis eſt doctrinæ ad ſartam tectam præſtandam Fidei puritatem neceſſariæ; ideoque ſummi viri Franciſci Peñæ lucubrationibus dignus ſemper viſus fuit. Nec niſi inſanientis animi œſtro ſcriptum fuiſſe dixeris à Petro Alva Franciſcano in quodam vulgari libello *Reſpueſta limpia* &c. nuncupato, *mancha* 18. falſitatum pluſquam literarum in eo libro contineri. Alia de iiſdem rebus Fidei adiiciunt Franciſcus (*Diagus*) in *Hiſtoria* ſui *ordinis prov. Aragoniæ*, & antea memorati Altamura & Fontana: ſcilicet

388. *De poteſtate Pontificis contra hæreticos* librum.

De duabus Chriſti naturis, & de tribus perſonis in Deo, adverſus errorem Valentinorum parochorum, qui quando ægrotos ſacro refecturi erant viatico, interrogabant: *Credis quòd hæc ſacra hoſtia eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus?* & affirmantibus tum demum miniſtrabant.

De excellentia Chriſti & B. Virginis Mariæ: contra quoſdam hæreticos malè de iis ſentientes.

389. *Adverſus alios hæreticos, S. Ioannem Evangeliſtam filium naturalem B. Mariæ Virginis aſſerentes.* Error fuit (ut aiunt) Boneti cuiuſdam & Franciſci Maironis; idque per tranſubſtantiationem corporis S. Ioannis in corpus Chriſti ad illa verba: *Ecce filius tuus*: adverſus quos Belgas duos ſcripſiſſe, Ioannem de Ecoute & Ioannem Tinctorem, in *Bibliotheca Belgica* Valerii Andreæ legitur. Quod Theophilus Raynaudus in ſuo *Ioanne Evangeliſta* [s] vix credit; Nicolaum ſcilicet Bonetum, & Franciſcum Maironis potuiſſe ſic monſtroſè inſanire. Quamquam non diffiteatur eodem tempore ſcripſiſſe adverſus eumdem errorem Dominicum de Dominicis Venetiis anno MDLVII. excuſum. Quiſquis autem erroris auctor ſit, ſaltem id confirmant fuiſſe, tam Dominici iſtius quàm Eimerici noſtri ſcripta de eo opuſcula. Edidiſſe etiam dicitur

[s] Puncto 10.

390. *Vitam & miracula B. Fratris Dalmatii Molnêr*, cuius ipſe fuerat alumnus, cuiuſque memoria in eadem utriuſque horum patria Gerunda urbe venerabilis eſt. Diagus, Sorius, in *Prov. Arag. hiſtoria*, Fernandez, & Altamura in *Bibliotheca*.

Inſuper &

Super quatuor Evangelia commentaria. Quorum Matthæi & Marci propediem è typographia quadam Lugdunenſi proditura, Romæ à Dominicanis ante paucos annos audivimus.

391. *In epiſtolas Pauli ad Galatas & ad Hebræos.* Quibus, cùm pergeret adiungere aliam *ad Romanos*, abſolvendis ſuper hancce commentariis, mors interceſſit. Antonius Senenſis, Diagus, Michael Pius, Alphonſus Fernandez, Altamura.

Conciones plures tam de tempore quàm de Sanctis. Iidem.

Logicam & phyſicam. Iidem.

392. *Contra adoratores & advocatores dæmonum.* In quo probat huius delicti pœnam infligendi facultatem Inquiſitorum eſſe; ut confirmaret ritè iudicium anno ſuperiore factum fuiſſe de Aſtruco Piera Iudæo Barcinonenſi apud ſe Inquiſitorem. Aſtrucus hic diverſus ab eo videri debet, filius forſan eius, qui urbe Darocenſi (*Dertuſenſi*) diſputationi illi coram Benedicto XIII. anno huius ſæculi XIII. interfuit, nominante eum in aliis ſectæ ſuæ doctoribus Salomone filio Virgæ, ex literis Abunſtroci cuiuſdam, fortè eiuſdem, qui de ſe loquitur. De hac diſputatione dicemus in Hieronymi à Sancta-Fide mentione.

393. *Contra calumniantes præeminentiam Chriſti & Virginis matris eius*, bis ſcripſit, primò Clementi Papæ (*Septimo*) atque iterum Benedicto XIII. dicatum opus, cuius meminit Petrus de Alva in *Funiculis nodi indiſſolubilis, de prima approbatione doctrinæ S. Thomæ in communi* §. 2. Obiiſſe autem Eimericum Gerundæ in patria Ianuarii die IV. anni MCCCXCIX. ex vetuſto in cœnobio Dominicanorum ſepulcri eius titulo conſtare ait Altamura, ex Diago, ut credimus (1).

394. FERDINANDUS ALPHONSUS, Sanctæ Iuſtæ Toletanæ urbis parochus, ſcripſiſſe dicitur anno huius ſæculi XCIII. *Sanctorale* quoddam, ſive *De Sanctorum vitis*, quod aſſervari in eadem Eccleſia docuit nos Martinus de Roa Ieſuita in ſua *Aſtigitanæ urbis* (*Ecija* nunc) vulgari *hiſtoria* fol. 169.

395. Huiuſmet ſæculi pars fuit IOANNES EMMANUEL, Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelitarum ſodalis, qui anno MCDXLI. præfectus datus fuit tum Ulyſſiponenſi domo, tum provinciæ cum vicarii generalis titulo. Factus quoque primas Africæ Epiſcopus, necnon Guardienſis,

(1) In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.*381. *Cod.*3171. habentur præterea huius Eymerichi. I. *Confeſſio Fidei Chriſtianæ ad Benedictum XIII.* (*De Luna*).... II. *Tractatus contra emiſſum in Conclavi anno* MCCCXCVII. *per Papam & Cardinales promiſſorium iuramentum, & contra epiſtolam Pariſienſium Magiſtrorum*.... III. *Contra Univerſitatem Pariſienſem Dei Eccleſiam impugnantem, reſponſiones ad XXIX. quæſtiones*.... IV. *Contra Alchimiſtas: ad Abbatem de Roſis Decretorum Doctorem*.... V. *Correctorium Correptorii* (alias *Corruptorii*, ut eſt apud Echardum *T. I. pag.* 713.) ſive: *Cenſura libri de vilitate conditionis humanæ* (Cardinalis ut videtur Lotharii, qui poſtea fuit Innocentius III.).... VI. *Contra præfigentes certum terminum fini mundi: ad Ioannem Comitem Empuriarum*.... VII. *Tractatus contra Aſtrologos imperitos, atque Necromanticos de occultis perperam iudicantes: ad Thomam Ulzinam Ordinis Minorum Regis Aragoniæ Confeſſorem*.... VIII. *Elucidarius Elucidarii* (nihil amplius).... IX. *Tractatus de admiranda ſanctificatione Dei & Hominis Genitricis: ad Martinum Aragoniæ Regem*.... X. *Incantatio Studii Ilerdenſis ſuper XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi diſſeminatis*.... XI. *Super declaratione XXII. articulorum Magiſtri Sententiarum.* Eadem fere legas apud Quetifum & Echardum in Eymericho *T. I. pag.* 709. Exſtant in Regia Eſcurialenſi *Lit.* n. *Plut. I. num.* 18. (T. III. p. 146.) *Directorium Inquiſitorum anno* MCCCLXXVI. Avenione compilatum; & *Lit. Z. Plut. II.* ſub *n.* 12. (T. II. p. 325.) *De iuriſdictione Inquiſitorum in & contra Chriſtianos dæmones invocantes*; &: *Tractatus de poteſtate Papæ tempore maximi Schiſmatis: iuſſu Clementis VII. Antipapæ conſcriptus anno Domini MCCCLXXXIII.*

ſis, & Archicapellanus regius, ſcripſiſſeque dicitur atque edidiſſe: *A regra de viver en pax*, ſive, *Regulam in pace vivendi*, & alia. Vitam eius à Georgio Cohin, eiuſdem Familiæ doctore theologo, ſcriptam Romæ habet amicus noſter ac doctiſſimus magiſter Fr. Ludovicus Perez de Caſtro, S. Mariæ Tranſpontinæ Regens, ab Emmanuele de Reſurrectione Auguſtiniano nudipede dono acceptam (1).

396. ANTONIUS DE CANALES, ordinis Fratrum Prædicatorum, dicitur Ioannis Caſtellæ Regis I. iuſſu ſub finem huius ſæculi vertiſſe in ſermonem Hiſpanum Valerii Maximi opus: *De dictis & factis memorabilibus*. Quæ verſio exſtat MS. in folio MCCCXCV. confecta in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ à Ferdinando Colono, magni Chriſtophori Indiarum Occidentalium inventoris filio, eiuſdem Capitulo, cum moreretur, legata. Cuius habendæ curæ impoſitus hoc tempore D. Ioannes de Loaiſa, huius portionarius, vir induſtrius & probus, nos per literas monuit, verſionem hanc non ex Latino Valerii (ruditatem admiramur temporis) ſed ex antiquiori verſione Catalana, in Caſtellanum ſermonem commigrâſſe (2).

BI-

(1) Nihil præterea de huius *Ioannis Emmanuelis* ſcriptis Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianenſis MDCCLII. auctor: quin potius Noſtrum ipſe κατὰ πόδας deſcribit *T. I. pag.* 837. *ſeq.*

(2) Bina huius operis exempla exſtare in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi, diximus non ita pridem in *Iacobo de Aragonia* Cardinali Sabinenſi: alterum Lemoſino ſermone *Lit.* r. *Plut. I. num.* 2. alterum Hiſpanico ſive Caſtellano iuſſu Ioannis I. Caſtellæ ab eodem Antonio de Canales ſui ipſius interprete confectum. Aliud item Hiſpanicum eius verſionis exemplum habetur in Regia Matritenſi. Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 33. ipſi præterea tribuit opus Lemoſino ſermone inſcriptum: *De la Confeſſiô*, ſeu *De Exhomologeſi*, hoc eſt: *De Sacramentali confeſſione*; atque invictis rationibus docet non Catalanum, ſed Valentinum, atque in Metropolitana patriæ Eccleſia Sacræ Theologiæ Lectorem fuiſſe. In Regia Bibliotheca Taurinenſi *pag.* 359. *cod.* 1065. habetur: *Expoſitio libri Raymundi Lullii De memoria, Fratris Antonii de Canâls Ordinis Prædicatorum Linguâ Provinciali:* cuius ſcripti Quetiſus & Echardus videntur non meminiſſe.

SCRIPTORES HEBRÆO-HISPANI SÆCULI XIV.

R. David Ben Abudrahâm Hiſpalenſis, auctor: *Expoſitionis nonnullarum precum & feſtorum Hebraicorum* ::: *R. Ioſeph Metolitolâh*, id eſt Toletanus, operis inſcripti: *Rector mundi*, in quo de Hebræorum præceptis exactè adimplendis agit ::: *R. David Deſtiliiâh*, ſive *De Eſtêlla* Navarræ urbe, tractatuum: *Turris Davidicæ : Domûs Dei : Kiriáth Sépher*, ſive *Civitatis libri* ::: *R. Iehuda Bar Aſcher* Toletanus, qui ſcripſiſſe dicitur: *Statuta Legis Moſaicæ*, &: *Statuta cælorum* ::: *R. Don Santo de Carriôn* ex Oppido de *Carrion de los Condes* in Caſtella veteri, cuius exſtant *Poemata varia Hiſpanica* in codice Eſcurialenſi *Lit. b. Plut. IV. num.* 21. (T. I. p. 241.); atque in Regia Matritenſi, *Anonymi Hiſpani* metrica, item Hiſpana eorundem poematum expoſitio: in cuius prologo Interpres auctorem appellat: *Rabbi Santób* Hebraicè שׁם טוב *ſchêm tób*, Latinè *nomen bonum* ::: *R. Kréſkas Vidal de Quiſlad*, verius *de Eſquellâr*, aut *Eſcallâr*, Catalanus aut Aragonenſis, qui è Latino in Hebraicum ſermonem tranſtulit *Arnaldi de Villanova ſummam Medicinæ;* exſtatque eius verſio in Bibliotheca Eſcurialenſi inter codices Hebraicos num. 63 ::: *R. David Gedaliâh Ben Iachiia* Caſtellanus, incertum cuias, auctor: *Compoſitionis ſeu combinationis iudiciorum;* &: *Tractatus de iudiciis ſuper épulis*, in eadem Bibliotheca Eſcurialenſi ſuperſtitum num. 46 ::: *R. Iſaac Kanpantón*, vulgo dictus *El Gaôn* (ſive *Excellens*) *de Caſtilla*, auctor libri *Viarum Talmudis* ::: *R. Ioſue Halurkî*, ex urbe Lorca, Hebræis *Megadêf*, id eſt *blaſphemus* dictus, ex quo è Iudaiſmo ad caſtra Chriſtianorum tranſiit, aſſumto *Hieronymi de Sancta Fide* nomine, de quo plura nos in eo ſub ſæculi XV. initia ::: *R. Ióſeph Albo* Sorienſis, ſed incola Cæſarauguſtanus, qui congreſſui ſeu diſputationi Chriſtianorum Doctorum cum Iudæis, coram Benedicto XIII. (*de Luna*) Dertoſæ ad annum MCCCCXIII. habitæ interfuit, & popularium Hebræorum partes obſtinatiſſime tutatus fuit, *polemicaque nonnulla ſcripſit* ſæpius edita Venetis & Soncinatenſibus typis inque iis: *Sepher Ikkarim*, ſive *Librum fundamentorum* ::: *R. Vitalis Beniſte* Cæſarauguſtanus in eodem Dertoſano congreſſu orator ::: *R. Schem Tób Ben R. Iſaac Sephrôth* Tutelenſis, auctor: *Lapidis lydii*, & *Bellorum Domini;* item; *Horti malogranatorum*, & fortaſſis aliorum ::: *R. Iehuda Ben Iachiia Ben David* Uliſiponenſis auctor operis inſcripti: *Kinâh*, id eſt: *Threni*, ſeu *Lamentationis* ::: *R. Mathathias Haiietzahrî* Cæſarauguſtanus auctor *Commentarii in Pſalmos* ::: *R. David Cohên Sephardî*. id eſt Hiſpanus, Hiſpalenſis, *Lexici Arabici* in Bibliotheca Eſcurialenſi ſuperſtitis, atque aliorum auctor ::: *R. Ioſeph Ben Chabîb* Legionenſis qui in *R. Alpheſi inſtitutiones parvas commentarium* ſcripſiſſe dicitur ::: *R. Iom Tob* (Hiſpan. *Buen-dia*) *Bar Abraham* Hiſpalenſis, auctor operis inſcripti *Turris fortitudinis: Libri memoriæ*, & aliorum ::: *R. Iuda Ben Schelomôh Ben Alchopnî*, *aliâs Alcharizî*, incertum cuias, auctor libri: *Remedium corporis* ::: *R. Peripôt Durân* Aragonenſis alius item è concertantibus cum Hieronymo de Sancta Fide in congreſſu Dertoſano MCCCCXIII. auctor operis inſcripti *Opus* (Phrygionium) *Ephód* id eſt *Pectoralis;* &: *Chéſeb Ephôd* id eſt: *Cingulum* ſive *Cinctorium Pectoralis* ::: *R. Gedaliah Ben David Iachiia* Scriptor libri: *Schibhâh henâim*, ſive *Septem oculi;* ac demum *R. Schelomôh Hallevî*, & abiurato Iudaiſmo, Clariſſimus *Paulus de Sancta Marîa*, alias *Burgenſis*, nemini non notus, atque elogio noſtro maior: quæ nos è D. Ioſephi Rodriguezii de Caſtro Bibliotheca Hiſpano Rabbinica, ex aſſe deſcripſimus; In Eſcurialenſi autem codice *Digramm. &*, *Plut. IV. n.* 22. (T. II. p. 259.) in quo Cl. noſtratis Ioannis Paezii de Caſtro *Adverſariorum* habetur ſilva, hæc à me olim in eius codicis recenſione notata reperi: *Ex Leone de Balneolis* (de Banyôles, Catalano) *Hebræo qui floruit anno Chriſti MCCCXXIX. Excerpta* (à Paezio) *ex libris: De Anima.*

R. Ximeno lo dibujó. M. Brandi lo grabó

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER DECIMUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUINTI SÆCULI.

PRÆLOQUIUM.

DEVENIMUS ferè iam ad carceres poſt circundatam continuo curſu ſæculorum quatuordecim in hoc Muſarum circo metam : quæ quidem nunc ſequitur decimum quintum & ultimum huius partis. Porrò æquales huic fuere moderatores Hiſpanarum rerum in Caſtellæ ac Legionis regnis Henricus III. cognominatus *Æger*, qui anno VII. Ioannes II. qui LIV. Henricus IV. qui LXXIV. vitâ functi ſunt : quorum poſtremo abſque prole demortuo, Eliſabetha germana ſoror cum coniuge Ferdinando (Aragoniæ Catholici Rex & Regina) maximo rerum noſtrarum compendio ſucceſsêre.

2. Et quidem in Aragonia Ferdinandum præceſſerat Ioannes parens demortuus anno ſæculi ſeptuageſimo nono; & hunc Alphonſus frater germanus, Neapolitanus primus Aragonenſis Rex familiæ, qui diem ſuum obiit quinquageſimo octavo ; & hunc Ferdinandus I. quem decimus ſextus huiuſmet ſæculi annus ſuſtulit, Martini illius qui hoc ipſum inchoavit ſucceſſorem.

3. Portugalliæ autem Ioannes I. iam ſuperioris ſæculi Rex, uſque ad huius triceſimum tertium : Eduardus uſque ad trigeſimum octavum : Alphonſus V. uſque ad octogeſimum primum : Ioannes II. uſque ad nonageſimum quintum ; Emmanuelque abhinc, præfuêre.

4. Navarrenſe obtinebat regnum anno MCD. Carolus III. *Nobilis* dictus, qui MCDXXV. diem ſuum obiit, Blancâ filiâ herede, Ioannis Aragoniæ II. coniuge : quibus ſucceſſit anno ſeptuageſimo nono Eleonora filia, Gaſtonis Fuxii Comitis vidua; eodemque anno Eleonoræ Franciſcus Phoebus nepos, atque huic Catharina ſoror anno octogeſimo tertio, quæ Ioanni Albretano nupta ſæculum abſolvit.

CAPUT PRIMUM.

De PETRO LUPI DE AYALA, *eiuſque geſtis & honoribus. Regum quatuor hiſtoriæ ab eo ſcriptæ, item alia.* RODERICUS GUNDISALVUS A CLAVIJO *Henrici Regis Caſtellæ III. ad Tamberlanem legatus, hiſtoriæ huius legationis Scriptor.* ANONYMUS *Scriptor epitomes Regum Hiſpaniæ à Pelagio uſque ad Henricum III.* PETRUS MAZA *Dominicanus.* FERDINANDUS NONIUS DE CUENCA *Henrici dicti Regis chronographus.* MARTINUS ALPALTILIUS *canonicus Cæſarauguſtanus. De* PETRO ALBERÎT, *eiuſque opere genealogico. De* BERNARDO DE RIERA *Mercenariorum ſodali.* IACOBUS CALICIUS *iuriſconſultus Catalanus magni nominis.* PETRUS DE FONTE-LUPORUM *Dominicanus.* HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, *ſive* IOSIAS LURKÎ, *ex Iudæo Chriſtianus. Diſputatio contra Iudæos coram Benedicto XIII. & qui-*

quinam ei adſuerint , aut de ea ſcripſerint. BARTHOLOMÆUS PEYRÒ *Carmelita.* VINCENTIUS ARIÆ DE BALBOA , *ſive* VALBUENA, *Placentinus Epiſcopus.*

5. PRINCIPIUM ferè huius ſæculi virum Hiſpaniæ fortiſſimum , nec minus doctum atque diſertum , pace ac bello parem eripuit. PETRUS LUPI DE AYALA hic eſt , Ferdinandi Petri de Ayala Adelantati (ut cum vulgo loquar) Murciæ regni filius , matre Elvira de Zavallos , domina Vallis *de Eſcalante* , Excellentiſſimorum Comitum *de Fuenſalida,* Hiſpaniæ nunc magnatum , ex coniuge ſua Leonora Guzmana propagator inclytus. Quatuor hic Caſtellæ Regibus , quos per ætatem adeptus fuit , Petro cognomento crudeli , Henrico II. eius fratri , Ioanni I. Henrici , & Henrico III. Ioannis filiis , non minùs ob ſanguinis & munerum apud eos geſtorum commendationem, quàm ob eximias animi & corporis dotes carus in paucis vixit. Iuvenis Petro æqualis , nec ingratus dum tolerari potuit ei adhærens , Henricum poſtea ſecutus fuit, qui adverſus fratrem toti regno peroſum Gallorum ope uſus prævaluit. Repetente autem , cum Anglorum & Navarræorum exercitu unde eiectus fuerat regnum Petrò , & cum Henricianis iuxta urbem Naxaram anno MCCCLXVII. commiſſo feliciter prœlio , captus noſter , ingentiſque ſummæ redemtus pretio , Henricum rebus in melius mutatis imperio cum fratris cæde reſtitutum , obnoxium ſibi ſemper habuit , eique à conſiliis fuit.

6. Nec minùs Ioanni I. ſucceſſori Henrici patris in bello Luſitano fortiſſimam, licèt improſperam , navavit operam. Vexillifer enim ſigni , quod ab ordine quodam equeſtri *de la Vanda* nuncupabatur, in ſæva decretoriaque illa , quæ de *Aljubarrota* audit , pugna , ſecundùm à Luſitanis fuit captus , poſtquam nihil quod ſtrenuo eſſet milite ac fortiſſimo duce dignum prætermiſiſſet. Quibus geſtis pares eum obtinuiſſe honores , ius & æquum erat.

7. Caſtellæ igitur [t] Cancellarius , ut vocant , maior , archimetator , &, quod etiam legimus , Comes cubiculariorum [u] Regibus fuit : quorum primo dicto munere conſpicuum omnes nôrunt , qui à Ferdinando Perezio Guzmanio confectum lectiſſimi huius viri elogium aliaque hiſtoriarum æqualium monumenta conſuluêre. Alterum ipſe præfefert regia privilegia confirmans. Ultimum tandem genealogici noſtri auctores produnt [x].

[t] *Canceller mayor de Caſtilla.*

[u] *Apoſentador mayor, Camarero. Sumiller de Corps.*

[x] Haro *Nobiliario genealogico* lib. 5. c. 17.

8. Procero fuit & pulcro , licèt gracili , corpore , ſumma vir auctoritate atque prudentia , ſapientique ſeu bellum ſeu pax eſſet conſilio , benignus idem & comis ac Dei timens. Nec dictu facile, quibuſnam , aulæne ac militiæ rebus an literis ac libris magis aptus. Vehementer enim ſtudia , præſertim moralis philoſophiæ , rerumque olim geſtarum , in illa bonarum omnium artium quæ tempore ſuo apud nos vigebat egeſtate , amavit ferè ſolus excoluitque. Titum Livium præcipuè in profanis , & Sanctum Gregorium in ſacris Scriptoribus caros & aſſiduos habuit.

9. Idem tamen , ut ſacrorum & profanorum Scriptorum illuſtri gentis noſtræ honore augeret numerum , Regum quatuor Caſtellæ & Legionis , Petri nempe, Henrici II. Ioannis I. & Henrici III. res geſtas eleganti , quem ætas ferebat , ſtilo , ſummaque fide hiſtoricæ telæ commiſit. Quas ei hiſtorias diſertè attribuit laudatus antea Ferdinandus Perezius. Editæ ſunt earum tres priores ſub his titulis :

Coronica del Rey D. Pedro.
Coronica del Rey D. Henrique II.
Coronica del Rey D. Juan el I.

tum aliàs , tum Pampelone MDXCI. in folio. Duas poſteriores continet codex MS. in bibliotheca Villumbroſana Matritenſi: in quo notatur, originale ſeu exemplar hiſtoriæ Ioannis Regis apud Hieronymianos Guadalupenſes exſtare. Immo omnes, huncque Guadalupenſem codicem emendatiſſimum , inde fuiſſe mutuò acceptum Regis Ferdinandi iuſſu à Laurentio Galindi Carvajalio anno MDX. eoque hunc eſſe uſum , conſtat ex nota eidem codici appoſita , cùm poſt viginti octo annos è manibus heredum laudati Carvajalii recuperatus fuiſſet , & ad monaſterium reductus operâ Fr. Didaci de Cazeres. Quam notam vidimus in volumine 9. *Miſcellaneorum* eiuſdem bibliothecæ tranſcriptam. Hunc tamen codicem mutuò datum Caravajalio , & ab eius heredibus reſtitutum Guadalupenſibus cœnobitis , continuiſſe veram quam appellant hiſtoriam Petri Regis , à Ioanne de Caſtro Giennenſi conſcriptam Epiſcopo , non autem hanc Ayalæ noſtri , olim iactatum fuit ab his qui de amiſſione illius dolebant valdè. Nec deſtiterunt ita opinari ex quo curioſis quibuſdam hominibus innotuit ex relatione Guadalupenſi nîl aliud continere codicem iſtum ſibi reſtitutum , quàm Chronica vulgaria Regum Petri, Henrici, & Ioannis , quæ Ayalæ præ ſe nomen ferunt.

runt. Reponunt quippe, coniecturæ nimium dantes, alterum codicem mutuatum à monachis, & alterum iis dolosè reſtitutum: priore illo Ioannis Caſtrii, poſteriore Aialæ diverſam prorſus hiſtoriam Petri Regis contentam. His tribus hiſtoriis, & quartæ (de qua ſtatim dicemus) additiones ſeu Notas fecit magnus vir Hieronymus Surita, quæ in eadem Bibliotheca MSS. aſſervantur in folio; quasque Cæſarauguſtæ in lucem poſt hæc ſcripta dedit Didacus Dormêr Aragoniæ chronographus anno MDCLXXXIII. Attamen Henrici III. quarta, uſque ad annum eius ſextum ſive ſæculi ſuperioris nonageſimum quintum, ab eo perducta, in ſchedis manſit. Vidimus eam nos ita inſcriptam & annotatam:

10. *Hiſtoria ò Chronica del Rey D. Henrique el III.* Quæ incipit: *La deſaſtrada muerte del Rey D. Juan el I.* &c. & in fine poſt annum ſextum ſequitur hæc vulgaris linguæ nota: *Haſta aqui el noble cavallero Hernan Perez de Ayala* (error eſt pro Petro Lopez de Ayala, Ferdinandi Petri filio, quem fortè harum hiſtoriarum auctorem exiſtimavit) *deſde la muerte de D. Alonſo XI. ſobre Gibraltar haſta eſte lugar. Deſde aqui ſe añade, aunque en ſuma, del noble cavallero Hernan Perez de Guzman ſeñor de Batres, que eſcrivio los illuſtres varones de eſte tiempo; e de Moſſen Diego de Valera, e de Alvar Garzia de ſanta Maria e del Obiſpo D. Alonſo de Cartagena ſu hermano. Añadiò lo que ſe ſigue Franciſco de Medina y de Mendoza, natural de Guadalaxara.* Quibus ſignificatum videtur ex quatuor his, Ferdinando Perezio Guzmano, Didaco de Valera, Alvaro Garzia, & Alphonſo fratribus de S. Maria ſive de Carthagena, quod reliquum fuit Henrici Regis Vitæ uſque ad initium anni MCDVII. laudatum nuper Franciſcum de Medina & Mendoza ſuppleviſſe (1). Quod quidem latuiſſe videtur diligentiſſimum *Rerum Segovienſis urbis* hiſtoricum Didacum Colmenares, qui de continuatore nihil certi eſſe affirmat [y]. Immo ne quidem in literis eſſe hanc continuationem Stephanus novit Garibaius, dum lib. 15. cap. 47. *Compendii* ſui *hiſtorialis* non levi-

[y] *Hiſtoria de la Ciudad de Segovia* pag. 318.

(1) Quatuor Petri Lupi de Ayala Chronicorum, plurima apud nos exſtant exempla, tum in Regia Matritenſi, tum in Eſcurialenſi, & in privatis aliorum Bibliothecis. Eſcurialenſis *Lit.* Y. *Plut. II. n.* 9. (T. II. p. 362.) exhibet: *Las Cronicas de los Reyes Don Pedro: Don Henrique ſegundo: Don Juan el primero, y Don Henrique tercerò asta el año ſexto de ſu reinado*, id eſt, ad annum Chriſti MCCCXCV. qui aliis eſt *nonageſimus ſextus*. In eiuſdem Bibliothecæ codice *Lit.* X. *Plut. II. n.* 5. (T. II. p. 407.) exſtat: *Eiuſdem La Cronica del Rey Don Henrique Tercero*, ſcilicet ab anno MCCCLXXXIX. quo regnum auſpicatus fuit, uſque ad MCCCXCV. eius regni ſextum, *cum ſupplemento uſque ad eiuſdem mortem:* quo loco in noſtra Eſcurialenſium MStorum. ann. 1763. recenſione hæc è prælaudato codice ad literam deſcripta reperi: *De aqui adelante no ſe falla què el Coroniſta eſcribieſſe los fechos que deſpues de eſto ſucedieron en el reino; y es de creer, que quando Pedro Lopez de Ayala que tuvo el cargo de ello eſtuvo abſentado de eſtos reinos, como lo dice en la rubrica del capitulo proximo paſſado* (miſſus eo tempore Petrus fuerat Lutetiam Henrici ad Regem Francorum Legatus): *deſpues que vino ceſsò de eſcrevir por vegez: ſegund que lo pone el Coroniſta que deſpues de el tuvo, en ſu prologo de la Coronica del Rei Don Juan fijo de eſte Rei Don Henrique* (III)::: *Mas porque eſtos años que faltan aſta la muerte del Rei Don Henrique no quedaſen del todo vacios, ſe continua la hiſtoria tomando lo que ſe fallò en algunas ſumas mui breves que hablan de eſte Rey Don Henrique en la forma ſiguiente.* Ex quibus elicitur Henrici III. hiſtoriam in hoc codice contentam uſque ad annum MCCCXCV. (aliis XCVI.) omnino Petri Lupi Ayalæi eſſe, quamvis non ita incipiat: *La deſaſtrada muerte del Rei Don Juan el primero*. &c. ut illa cuius exemplum Noſter ſub finem n. 9. huius capitis ſe vidiſſe perhibet; ſed ita: *Luego que ſe ſupo la muerte del Don Juan* &c. Suſpicor autem vehementer hunc eſſe codicem cuius exemplum penes Ioannem Lucam Corteſium exſtitiſſe Idem affirmat *num.* 10.; cum in eo poſt res eatenus, id eſt ad annum Chriſti MCCCXCV. ab Henrico geſtas, habeatur itidem ANONYMI (nimirum Franciſci Medinæ Mendozæ Guadalſaxarenſis): *Supplementum perbreve hiſtoriæ Henrici III. uſque ad eius mortem Toleti obitam ipſo recurrente feſto Natalis Domini die, anni MCCCCVII.* Exſtat quoque huius Henrici III. hiſtoriæ cum Franciſci Medinæ Mendozæ ſupplemento exemplum alterum in eadem Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. X. Plut. II. n.*9. (T. II. p. 415.) Item aliud Quatuor Chronicorum, *Lit. X. Plut. I. n.* 5. (T. II. p. 390.) trium autem ſcilicet Petri, Henrici II. & Ioannis I. ſæpius repetitum *Lit.* Z. *Plut. III. num.* 15. ::: *Lit. l Plut. I. num.* 14. ::: *Lit. Q. Plut. I. n.* 3:: *Lit. M. Plut. I. num.* 10. Item Chronicorum Ioannis I. cum aliis ad Reges Petrum & Henricum II. ſpectantibus *Lit.* X. *Plut. II. n.* 1. (T. II. p. 403.) ac demum unius Petri Regis Chronicon *Lit.* K. *Plut. II. n.* 20. (T. III. p. 351.) ac repetitum in Regia Bibliotheca Matritenſi, in maximæ molis codice chartaceo ſæculi, ut videtur XV. non multum adulti. Omnia autem hæc coniunctim edita fuêre Tomis I. & II. *Sylloges Chronicorum Hiſpaniæ Regum* Matritenſis ab anno MDCCLXXIX. cum emendationibus Hieronymi Suritæ, notisque & correctionibus Cl. Eugenii de Llaguno Amírolæ ex equeſtri Sancti Iacobi Ordine, primariique è X.viris Supremi R. P. C. quod Statûs vocant, Ergaſterii. In Bibliotheca Ducis olim Olivarienſis *pag.* 221. *lit.* P. *MS.* legitur: *Don Pedro Rei de Caſtilla, ſu Chronica mui antigua.* 4. *D.* 31:: *Otra mui antigua ſin principio fol. A.* 4:: *Otra, cajon* 14. *n.* 18:: *Otra con la de Don Henrique y Don Juan.*

viter lamentatur, quo deſiit loco Ayala noſter, ſibi quoque opus fuiſſe rerum Henrici filum abrumpere; neque enim vidit unquam audivitve, quantumvis ſedulò conquiſitum, quem in proſequenda huius Regis hiſtoria ducem ſequi poſſet. Mſtam. Matriti habet hanc hiſtoriam D. Ioannes Lucas Corteſius, amicus & civis noſter, cui adiungitur *Tractatus genealogicus*, is forſan, de quo ſtatim agemus.

11. II. *Libro de linages* MS. quem penes Petrum Salazarium de Mendoza, indeque in bibliotheca D. Petri de Roxas Comitis de Mora olim fuiſſe, credimus amico noſtro D. Ioſepho Pellizerio id affirmanti [z]; ſubtractum tamen vero auctori, dum præſefert titulus *Didacum Lopez de Ayala Vicarium Toleti*, qui neſcio quid antiquis novi adiunxit. Immo ſe iam eſſe huius libri poſſeſſorem idem Pellizerius alio loco ait [a]. In eorum quidem auctorum elencho, quibus ſe uſum fuiſſe ad ſcribendam *Nobilitatis Bæticæ hiſtoriam* Gundiſalvus de Argote & de Molina ait, *Linage de la caſa de Ayala, eſcrito por D. Pedro Lopez de Ayala el gran Canciller,* legimus.

[z] *En el Memorial por el Marques de Ribas* fol. 48.

[a] *Memorial de los Marteles.*

12. *Libro de cetreria*, ſive *de la caza*. Hoc eſt, de re accipitraria, cuius meminit in eodem elogio toties memorato Ferdinandus Perezius Guzmanus, eiuſce rei bene peritum fuiſſe Ayalam noſtrum adiungens. Hunc & laudat, inter libros quos ad manum habuit, Gundiſalvus idem Argote. Exſtareque Hiſpanum quoddam eius exemplum MS. in regia bibliotheca Regis Galliarum cod. 2170. docet Labbeus in *Bibliotheca manuſcripta* [b]. (1)

[b] Pag. 305.

13. *Libro llamado Rimado del Palacio.* Cuius rei teſtis eſt idem Ferdinandus Perezius: metricum ut videtur opus, fortè deperditum. Coniectabatur tamen vir magnus Surita [c] huc deveniens, *Primado*, non autem *Rimado* legendum, quaſi ordinationes Palatii (2). Laudantur & eiuſdem nobiliſſimæ optimorum auctorum ex Latino in vernaculum Caſtellæ ſermonem interpretationes,

[c] Vide epiſtol. proœmial. libri *Enmiendas y advertencias à las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala*, de Surita.

14. *Decades* nempe (quod uſus introduxit temporum barbarorum dicere) ſeu potiùs Titi Livii hiſtoriarum libros, qui tunc noti erant, nondum tamen typis mandati (prima enim huius hiſtoriæ editio Pauli Papæ ſecundi nomine inſignitur circa MCDLXX. [d]) (3) manu ſcilicet exaratos

[d] Vide Ioannis Frederici Gronovii *Præfationem* ad Amſtelodami Livii editionem anni MDCLXV.

Bb Hi-

(1) Fruſtra in Regis Galliarum Bibliotheca MSS. hoc n. 2170. atque in Indicibus hunc librum quæſivi. Exſtare tamen bina eius exempla MSS. in Bibliotheca Matritenſi Illuſtris Feminæ Comitis de Campo-Alánge, atque apud Cl. Eugenium de Llaguno Amírolam paulo ante laudatum, notat D. Thomas Antonius Sanchezius *T. I. Syllog. Poemat. Hiſpan. ant. ann. ſeſquimilles. pag.* 107. *n.* 4. *Not.* In Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice chartaceo ſæculi XV. inſcripto: *Juan de Sant Fagûn*, *De Cetreria*, cum commentario *Bertrandi de la Cueva* (quem utrumque Noſtro indictos Hiſpanis Scriptoribus ſuo nos loco adſcribemus), habetur fol. 88. Tractatus Hiſpanicus *De re accipitraria* à Petro Lupi de Ayala dum in carcere detineretur ad Gundiſalvum (de Mena & Vargas) Epiſcopum Burgenſem directus, hoc titulo: *De la caza de las aves. & de ſus plumages è dolencias è amelezinamientos.* Incipit nuncupatio: *Al muy honrado padre & Señor Don Gonzalo por la gracia de Dios, Obiſpo de la muy noble cibdat de Burgos. Pero Lopez de Ayala vueſtro humill pariente & ſervidor me encomiendo en la vueſtra mercet. Señór, dice el Filoſofo Ariſtotiles en el ochavo libro de las Ethicas en la filoſofia moral, que à los verdaderos amigos de buena è honeſta amiſtança non los departe la diſtancia de logares ::: E Señor gran tiempo ha que fui è ſoy alongado de la vueſtra preſencia & viſta por grandes departimientos de tierra: empero Señor la vueſtra buena verdadera è honeſta amiſtança tovo siempre en mi toda ſu virtud. E Señor, como en las quexas è cuidados ſea grande conſolacion al paciente haver memoria de ſus amigos: por ende Señor en la mi grand cuyta & quexa que tove de tiempo,* aqui en la priſion dò eſtò, *hove por conſolacion acordarme de la vueſtra verdadera amiſtança:::: E como por muchas vegadas fui alegre & conſolado de vos en la caza de las aves aſi como de aquel que tove ſiempre en ella por maeſtro & por Señor. E por quanto, Señor, en eſta arte è ciencia de la caza de las aves oŷ e vî muchas dubdas ::: por eſto acordè de trabajar por non eſtar score ocioſo, de poner en eſte pequeño libro todo aquello que mas cierto fallê aſſi por los libros como por las opiniones de los caçadores, ſegund la eſperiencia que de eſte fecho prouê è vî. e fecho eſte pequeño libro acordê de vos lo enbiar aſy como à mi Señor è mi maeſtro para que vos lo veâdes emendêdes è tirêdes è añadádes lo que à la vueſtra merced ploguiere* &c. Continet autem LXIV. maioris formæ folia.

(2) Exſtat in Bibliotheca prælaudatæ Comitis de Campo-Alange, hoc titulo: *El libro de Palacio*, ut notat D. Thomas Ant. Sanchez *Syll. Poetar. Hiſp. ant. ann. ſeſquimilles T. I. p.* 109. *n.* 169. quo loco & eius argumentum exponit. Eſt autem opus metricum, & *rhythmicum*, *Rimado* propterea, ut coniicimus, à Ferdinando Perezio Guſinano Hiſpanicè appellatum; non *Primado*, ut magnus olim Surita coniiciebat apud Noſtrum hoc loco; neque *Metro de Palacio*, ut Cl. Sarmientus apud D. Sanchezium *pag.* 112. *n.* 173.

(3) Maittairius *Ann. Typ. part. I. pag.* 66. *not.* b. de Romana omnium principe Titi Livii Conr. Sweynheim & Arn. Pannartz editione loquens: *Nullum* (inquit) *gerit editio hæc anni indicium; ſed coniicio prodiiſſe anno* 1469. *quòd Liviana Vindelini editio quæ* 1470. *prodiit, eandem quam illa habeat Epiſcopi Alerienſis epiſtolam. Oportet itaque huic illam anteceſſiſſe.* De Veneta Vindelini, idem Maittairius *part. I. pag.* 69. *not.* g. in cuius ſi-

Hiſpaniæ invexit primus, eodem Ferdinando Perezio teſte, & in Hiſpanam linguam convertit. Quæ quidem interpretatio Salmanticæ abſque auctoris nomine anno MCDXCVII. in folio prodiit, rurſuſque additis quinque libris poſtremis quintæ decadis, alio quodam interprete qui & ipſe nomen ſuum reticuit, ex officina Arnaldi Birchman Colonienſis typographi anno MDLII. ſeu MDLIII. Philippo Hiſpaniarum principi Caroli Cæſaris filio dicata. Auctorem verò fuiſſe huius interpretationis Petrum Ayalam, idoneo ſatis comprobamus teſte Ioanne Alphonſo de Zamora Ioanni Regi II. à ſecretis, de quo ſtatim dicemus: qui in præfatione quadam ad verſionem aliam eiuſdem auctoris mox laudandam, integrum Livium ab eo Hiſpanè converſum [e] diſertis verbis annotatum reliquit. Qua in gloria Latinum Romanæ hiſtoriæ principem vulgaribus linguis communicandi, alios omnes ceterarum Europæ nationum antevertiſſe is videtur (1).

[e] Verba Hiſpana: *Romanzò enteramente el Tito Livio, los Morales de Job, y otras algunas obras.*

15. *Los Morales de Job.* Ita effert laudatus iam Zamora, rem ipſam adſtruens. Quod intelligo de Commentariis moralibus in Iobi librum S. Gregorii Magni; hos enim cum Livio & aliis aliorum auctorum operibus, communicâſſe eum ſuis Hiſpaniæ civibus, Ferdinandus ait Perezius toties à nobis advocatus Didaci (*Petri Lupi Ayalæi*) rerum teſtis (2). Hanc autem interpretationem ſive ignoravit ſive inſuper habuit ut novam procuderet, Alphonſus Alvari à Toleto, quum eidem verſioni *Moralium* S. Gregorii ſeſe accinxit, quæ anno ſuperioris ſæculi decimo quarto Alphonſo Manriquio S. R. E. Cardinali & Hiſpalenſi antiſtiti nuncupata, Hiſpalenſibus poſtea Ioannis Barba de Salamanca prodiit typis, anno eiuſdem ſæculi triceſimo quarto (3).

16. *La caida de principes de Juan Boccaccio* ex parte etiam vulgarem fecit. Ioannis Boccaccii *De caſibus virorum illuſtrium* ad inſignem militem Machinardum de Cavalcantibus, præclarum regni Siciliæ Mare-

fine habetur: M.CCCC.LXX. In Bibliotheca Ducis olim de la Valliere num. 4852. extitiſſe dicitur T. Livii editio altera Romana MCCCCLXX. ex recenſione Ioann. Ant. Campani apud Udalricum Gallum 2. vol. fol.

(1) De Hiſpana Titi Livii Hiſtoriarum Petri Lupi Ayalæi verſione ita Noſter hoc loco diſputat, quaſi is primus inter reliquas Europæ nationes hanc aream triverit, aut è Latio Livium ad Hiſpaniam tranſtulerit; cum Ipſe variis in locis ingenuè profiteatur facem ſibi in hoc ſtudio præluxiſſe Petrum *le Berceur* (Berchorium) Gallum Sancti Hilarii monachum. Regius Matritenſis Hiſpanicus Petri Lupi Ayalæi codex, anno, ut mox dicemus, MCCCCXXXIII. exaratus in eiuſdem limine: *Aqui comiença el libro primero de Titus Livius de las eſtorias & coronicas Romanas: el qual libro traſladò de Latin en Frances maeſtre Pedro Berceur monge de Sant Ylario en Paris: & traſladôlo à peticion & mandado del Rey Don Juan de Francia* (Philippi ſcilicet Valeſii filii, qui Ioannes ab anno MCCCL. Gallorum imperium tenuit). Atque in eiuſdem verſionis prologo Petrus ipſe Lupus Ayalæus his verbis Henricum III. Caſtellæ Regem alloquitur: *Por ende la vueſtra Real Mageſtat ::: fue movida con neceſſidad loada de mandar à mi vueſtro homîl ſubdito & muy natural pedro lopes de Ayala vueſtro cancellêr maior, que de la dicha ordenança è deciplina de caualleria que traſladaſſe un libro que es eſcripto por un yſtoriador antiguo è famoſo del qual faze mencion Sant geronimo en el prologo de la Vibria loando la ſu alta manera de fablar: el qual es llamado Titus Livius: & plôgo vos que lo tornaſſe en lenguaje de caſtilla: el qual eſtaba en Latyn por vocablos ignotos & eſcuros: & deſpues por mandamiento del muy excelente Don Juan Rey de Francia fue traſladado en frances* &c. In eius autem codicis fine, folio nimirum 290. legitur: *Eſte libro & coronica ſe eſcribio en la Villa de haro lugar del muy alto principe Señor Don Pedro Ferrandes de Velaſco Conde de haro en el año del Señor de mill CCCC.XXXIII. años à ſervicio del Señor Dios è del dicho Señor Conde: el qual fue eſcripto por ſu mandado & lo eſcribio martin ſanches de tricio eſcribano vecino de la dicha Villa de haro, vaſallo & ſervidor del dicho Señor Conde. Laudetur Deus.* Eadem fere in aliis Hiſpanicis codicibus legas. Quod autem Henrici potius tertii iuſſu quam alterius è Caſtellæ Regibus quorum ætate Interpres noſter floruit iiſque indivulſus adhæſit comes, verſionem quade agimus aggreſſus fuerit (cum Regis nomen expreſſum non extet in prologo): elicitur ex eiuſdem verbis in quo Alfonſus qui Mauros ad Tarifam inſigni clade afflixit, undecimus nimirum huius nominis: eius Regis quem Interpres alloquitur proavus, Henricus autem alter, ſive ſecundus eiuſdem avus enumeratur.

(2) D. Th. Sanchezius *T. I.* ſylloges, *pag.* 107. *n.* 166. *not.* 2. occaſione unius forſan 87.ᵃ Petri Lupi Ayalæi ſtrophæ è libro *Rimado de Palacio*, in qua de ſe ipſo loquens in *Gregorii Moralia* incidiſſe, & Iobi librum expoſuiſſe affirmat: enatam opinionem exiſtimat Hiſpanicam eidem Moralium Gregorii verſionem tribuendi: quod verum fortaſſe fuerit; mihi certe quid reponam in numerato nihil eſt, niſi quod in recenſione Eſcurialenſis codicis *Lit.* H. *Plut. III. n.* 19. (T. II. p. 122.) in quo ſub ANONYMI titulo varia Petri Lupi Ayalæi opera & poematia exſtant, hæc olim à me notata legam: *Librum denique Iob occaſione codicis Moralium Beati Gregorii forte fortunà eidem oblati longo atque eleganti carmine exponit* παραφραστικῶς: quæ utut à me raptim in eo temporis articulo ſcripta, non tamen de nihilo ſunt. Viderint quibus is codex ad manum eſt.

(3) Exſtant in Regia Bibliotheca Matritenſi tria membranacea ingentis molis volumina, ſæculo ut videtur XV. ineunte exarata: in quibus integra Hiſpanica *Moralium Sancti Gregorii* verſio atque expoſitio continetur ANONYMO ſeu potius INCERTO Interprete; bona enim prologi pars initio primi voluminis, quo loco Scriptores nomen ſuum profiteri ſolent, forfice abſciſſa eſt. Videntur autem ex armorum ſtemmate ad oram alterius eorum depicto pertinuiſſe olim ad Petrum Ferdinandi de Velaſco Comitem de Haro.

reſchallum, audit opus in exemplo, quod MS. vidimus Romæ in Altempſiana bibliotheca. Habet & aliud Vaticana MS. cod. 2030. Quibus quidem ſimilia exſtare alia in Oxonienſi & Lincolnienſi, ex Thoma Iameſio didicit Gerardus Ioannes Voſſius [f]. De editione autem eius operis nuſquam audivimus. Edita autem hæc Hiſpana interpretatio fuit primùm Hiſpali anno MCDXCV. in folio typis Meineardi Ungut Germani & Lancalai Poloni, atque iterum Compluti apud Ioannem Brocâr MDLII. in folio (1).

[f] *De Hiſtor. Lat.* lib. 3. c. 1.

17. Non tamen ea tota Petri noſtri eſt. Cùm enim ipſe ex decem libris octo integros, nonique uſque ad id caput, quod de Arturo Anglorum Rege eſt, Hiſpano ſtilo percurriſſet, imperfectum opus reliquit: quod ſupervenienti eius morti ex coniectura imputat is, qui verſionem abſolvit, Alphonſus Garſias de Sancta Maria, Decanus Compoſtellanæ & Segovienſis Eccleſiarum, qui præſul deinde Burgenſis fuit, Pauli deceſſoris filius, de quo infrà latiùs. Conſtat hoc ex huius editionis Hiſpalenſis præfatione, quæ Ioannem Alphonſum de Zamora Regi Ioanni II. à ſecretis auctorem habet, qui quidem dictante iam laudato Alphonſo Decano, dum ambo regiis cum mandatis in Portugalliæ curia verſarentur, manu propria ſe id quod deerat Boccaccianæ verſioni ſcripſiſſe ait. Manuſcriptum codicem huius interpretationis ſervabat Matriti Excellentiſſimus Comes Villumbroſanus: in cuius titulo [g] notatum legitur Ioannem Alphonſum prædictum edidiſſe opus hoc in lucem, hoc eſt, ut intelligo, aliis manu exaratum communicâſſe, anno MCDXXII.

[g] *Caida de Principes por Juan Bocacio, traducida de Latin en Romanze por D. Pedro Lopez Ayala por la mayor parte, y continuada por el Dean de Santiago el Doctor Alphonſo Garzia, ſacada á luz año de* MCDXXII. *por Juan Alphonſo de Çamora ſecretario del Rey D. Juan el II.*

18. Neſcio autem an de aliis eiuſdem translationibus intelligenda ſint quæ Ferdinandus Perezius in elogio ait, beneficio nempe eius cognitos fuiſſe in Caſtellæ regno quoſdam libros non antea notos, ſcilicet *Titi Livii Romanam hiſtoriam*: *Caſus Principum Ioannis Boccaccii* (ut vidimus): *Morales libros S. Gregorii*: *Iſidorum De ſummo Bono*: *Boetium*, *ac Troianam hiſtoriam* (2). Vix credo: maximè cùm viſi nuſquam ſint *Boetius* Hiſpanè olim converſus, ſed primùm ab Antonio Genebrada Dominicano; Guidonis autem de Columna *Troiana hiſtoria*, de qua una Perezius loqui videri poterit, ab extero homine in Hiſpanum translata, ignotum quo tempore, dicatur in fine editionis Toletanæ anni MDXII. quam Petrus Nuñez Delicatus procuravit, recognita à ſe & in pluribus locis meliore facta, atque peregrinis verbis, à peregrino interprete uſurpatis, expurgata verſione: ut in altera recentiorum Scriptorum parte annotatum fuit.

19. Obiiſſe noſtrum in Calagurritana urbe quinque annis ſeptuagenario maiorem, ſæculi huius ſeptimo, & in monaſterio de *Quexana* familiæ ſuæ ſepulcro conditum fuiſſe, in fine elogii ait Guzmanus: quod cum aliis aliorum ſui ferè temporis conſpicuorum ſanguine aut dignitate virorum in libellum coniecit *Las generaciones ó ſemblanzas*, nuncupatum, ad calcem *Hiſtoriæ Ioannis Regis II. Caſtellæ*: de quo, cùm ad Guzmanum devenerimus, congrua erit iterum quærendi occaſio. Huic & locum inter Hiſpaniæ viros illuſtres iure dedit meritoque Lucius Marinæus Siculus *De Hiſpaniæ laudibus* lib. 5. & Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 3. Vide & magnum Suritam in *Prologo ad emendationes in eius hiſtorias*, *ſeu Regum Chronica*, quarum antea meminimus.

20. RODERICUS GUNDISALVI A CLAVIJO, ob legationem ad Tamberlanem initam Henrici Regis III. Caſtellæ nomine huius ſæculi initio apud nos fuit in celebri fama. Hic Matriti nobili loco natus eo loci habitâſſe dicitur, in quo nunc ſpectatur iuxta Eccleſiam S. Andreæ Apoſtoli ſacellum à Garſia de Vargas Placentino antiſtite conſtructum. Delegaverat Henricus, Tamberlanis, ſeu Timuri Tar-

(1) Bina Hiſpanæ huius verſionis exempla exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* L. *Plut. II. n.* 14. (T. III. p. 264.) & ſub ANONYMI HISPANI titulo *Lit.* E. *Plut. III. n.* 7. (T. I. p. 433.) Item aliud in Bibliotheca Ducis olim Olivarienſis *Pag.* 173. C. MS.

(2) Iſidori *De ſummo bono*, & *Boetii* Hiſpanam verſionem Petri Lupi de Ayala nunquam me vidiſſe memini; Troianæ autem Guidonis de Columna Hiſtoriæ bina exſtant in Bibliotheca Matritenſi exempla: alterum Lemoſino ſermone circa annum MCCCLXXX. alterum Hiſpano, quem Caſtellanum vocant, ineunte XV. ut videtur ſæculo exaratum: utrumque tamen abſque Interpretis nomine. Habetur item Hiſpali edita MDXLV. fol. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* L. *Plut. II. n.* 16. (T. III. p. 265.): ANONYMI *Hiſtoriarum de bello Troiano* verſio Hiſpanica malè lacera & in fine mutila, ac præterea atramenti acrimoniâ exeſa, dimetro carmine, cuius guſtum ſiſtimus:

, De Diomede cum captum à Troianis equum
, ad Calchantis filiam per puerum internuntium miſit:

, El Doncél de que fue entrado
, Y vio entrar á la Doncella:
, (Aſſi) como era enſeñado
, Los hinojos fincò ant' ella
, Et dixol' Señora mia
, Salúdavos Diomedes
, Et por mor de vos embia
, Eſte cavallo que vêdes &c.

Tartarorum ducis famâ rebuſque ſortiter geſtis permotus, ad eum Legatos Pelagium Gomezium de Sotomaiori, Ferdinandumque Sancium de Palatiolis: qui de bello adverſus Turcarum Imperatorem ſuſcepto, deque arreptis propria virtute inſignibus & poteſtate vaſti imperii regio nomine gratulati, ambitioſum hominem & gloriæ cupidiſſimum officiis ab extremo orbe mandatis compellarent. Qui cùm iniuncto munere perfuncti, cum donis literiſque ad Henricum datis, atque inſuper proprio Tamberlanis legato comitati rediiſſent: repetendum ſibi grati animi officium, quâ erat regiæ dignitatis famæque ad exteros propagandæ curâ, legationemque alteram adornandam Rex duxit.

21. Delecti ſunt gerendæ pro dignitate rei tres viri, Alphonſus Perezius à S. Maria Prædicatorum ſodalis, Gomeziuſque Salazarius Regis cuſtodiam, tertiuſque Noſter cubiculi curam gerens. Hi commiſſum ſibi opus omnes, prout tanti principis ſuſceptæ vices poſtulabant, æque expediverunt. Rodericus autem itineris hiſtoriam, qua Tamberlanis imperium, reſque in bello geſtas noſtris hominibus oſtenderet, præterea ſcripſit: quam Gundiſalvus Argote de Molina, huiuſmodi monumentorum ſuperioris ævi perſtudioſus deque Hiſpana hiſtoria optimè meritus, adiecto rei & auctoris indicandi gratiâ procemio, typis edi curavit. Inſcriptio libri hæc: *Hiſtoria del Gran Tamorlan. Itinerario y enarracion de la embaxada que Rui Gonzalez de Clavijo le hizo por mandado del muy poderoſo ſeñor Rey D. Henrique terzero de Caſtilla.* Ad Antonium Perezium Philippo Regi II. à ſecretis, Hiſpali apud Andream Peſcioni MDLXXXII. in folio. Qui commentarius quantivis pretii haberi debet iis, qui decantatiſſimi huius & inviĉtiſſimi Imperatoris res geſtas noſcere cupiunt. Adiungendus Achmedis Arabſchæ filii Arabicæ quam Golius edidit, Petri Perondini Latinæ, & Schiltbergeri cuiuſdam Bavari Germanicæ hiſtoriis eiusdem argumenti; atque iis quæ latè ac luculenter de eodem Timure *Hiſtoriæ* ſuæ *Eccleſiaſticæ* xv. ſæculo cap. 5. ſect. 2. Ioannes Henricus Hottingerus ſcripſit.

22. Triennio is cùm abfuiſſet, nempe è viceſima ſecunda Maii die anni MCDIII. uſque ad Februarii quartam ſuper viceſimam MCDVI. in patriam reverſus apud Franciſcanos fratres eiuſdem Matritenſis municipii ſacellum templi maximum grandi ſumtu ædificavit, ſibique in eo marmoreum tumulum effigie ſui impoſita, exaratiſque in circulum hiſce literis:

AQVI IACE EL HONRADO CAVALLERO
RVI GONZALEZ DE CLAVIJO
QVE DIOS PERDONE, CAMARERO DE LOS REYES
D. HENRIQVE DE BVENA MEMORIA, E DEL REY
D. IVAN SV HIJO, AL QVAL EL DICHO SEÑOR REY
OVO EMBIADO POR SV EMBAXADOR AL TABORLAN.
ET FINO DOS DIAS DE ABRIL AÑO DEL SEÑOR
DE MIL Y QVATROCIENTOS Y DOCE AÑOS.

23. Hoc loco manſit conditum eius cadaver, uſque dum, nullo ab eo herede relicto qui ius poſſet quæſitum prætendere, cœnobii illius ſodales hinc deduxêre, Ioannam Reginam Henrici Regis IV. uxorem telluri apud ſe traditam honorificentiſſimo totius templi loco, ubi & nunc marmoreum eius ſepulcrum conſpicitur, accepturi. Exuviæ Roderici, monumentumque in alium locum, à quo deinde ad Eccleſiam mediam, rurſuſque hinc in proximum amboni parietem ante annum MDLXXX. fato quodam, inſignique rerum humanarum inconſtantiæ argumento, ſedem mutârunt (1).

24. Sub Henrico III. Rege, qui anno ſeptimo è vivis ceſſit [h], ANONYMUS quidam vixit, obſcurus ad poſteritatem derivatus, excepto quòd de munere ab eo geſto inter curiales conſtat. Diſpenſatorem enim

[h] De hoc ipſo Anonymo iam ſuprà actum lib. VIII. cap. VI. num. 282. ſed quoniam hic plenior eius notitia exhibetur, quodque ipſa auctoris manu repetita illius hic mentio, eam delere religioni duximus. CARD. DE AGUIRRE.

(1) Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi huius legationis exemplum auctori ut videtur ſynchronum, ſed ἐλλειπτικὸν, deſinens his verbis: *Lunes en la noche poſtremero dia de Noviembre llegaron* (de Legatis loquitur) *á la iſla de Cecilia è tomaron puerto en la Cibdat:* quibus prælaudatus D. Eugenius de Llaguno Amírola in nuper edito eiuſdem Legationis opere Matriti apud Antonium de Sancha 1772. adiecit reliqua, nimirum à die ultima Novembris 1405. ad 24. Martii anni ſequentis ſeu 1406. quo die Complutum ubi tunc Henricus III. cum Regia Curia verſabatur pervenerunt.

enim ſe appellat Eleonoræ Reginæ Ioannis I. Caſtellæ Regis coniugis; non autem proprio nomine: quod ſuſpicari poſſumus inter exſcriptorum manus evanuiſſe. Nam cui fini reticere nomen & abſcondere hominem, cuius aliàs indicium ex tam noto munere fecerit? Liber exſtat ita inſcriptus, propter quem hunc laudamus: *Sumario de los Reyes de España deſde D. Pelagio haſta D. Henrique el III. compueſto por . . . . deſpenſero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* Brevis quidem hiſtoria eſt, ſed bene ordinata. Exemplum huius vidimus anno MDLXXX. exſcriptum ex antiquiore alio. Vidimus etiam typis editum opus vagientis adhuc impreſſoriæ artis in 4.° ſine loci nota apud Excellentiſſimum Marchionem Mondexarenſem. Meminit Ægidius Gundiſalvi de Avila in *Hiſtoria Henrici III. Caſtellæ Regis* cap. 57 (1).

25. Circa hæc tempora PETRUS MAZA, Oſcenſis, Prædicatorum ſodalis ex Aragoniæ provincia, uti Franciſcus Diagus refert in eiuſdem provinciæ *Dominicanæ hiſtoriæ* libro 2. cap. (*XCII. fol.* 269. *pag.* 2.) eruditum opus ſcripſit adverſus Arnaldi Villanovani errores.

26. Anno ſeptimo deſiit mortalis eſſe Caſtellæ Rex Henricus, ob afflictam continuò valetudinem Æger ſive Infirmus vulgò cognominatus. Huius res in hiſtoriam digeſſit FERDINANDUS NONIUS DE CONCHA, huius forſan nobiliſſimæ urbis civis, archicapellanus eiuſdem Regis, quæ MS. adhuc à paucis legitur. Fuiſſe autem apud Carthuſianos Hiſpalenſes à multo tempore ſcriptum laudatum hoc aliudve Henrici III. Chronicon, indeque acceptum exemplum, ante aliquot annos in bibliotheca Comitis Ducis Olivarum, teſtes optimæ fidei habeo (2). Meminit huius auctoris & hiſtoriæ D. Didacus Sanchez Portocarrero in *Hiſtoria Molinæ, atque eius dominorum catalogo*, ſæpiuſque variis in locis D. Ioſephus Pellizerius.

27. Gliſcebant apud nos initio huius ſæculi animorum turbæ ob controverſam magnis animis inter Gregorium XII. & Benedictum XIII. vulgò Antipapam dictum, atque utriuſque aſſeclas, ſupremam Eccleſiæ dignitatem: quo tempore Benedicti, cuius adhærebant partibus Caſtellæ & Aragoniæ atque alii Reges, in familia fuit MARTINUS ALPARTILIUS Aragonenſis, Cæſarauguſtanæ S. Mariæ Virginis de Pilari Eccleſiæ, ut olim audiebat, Camerarius, fidus ſemper ſtrenuuſque Benedicti comes, quocum in Avenionenſi palatio Gallorum Cardinalium & adverſæ partis ducum obſidionem circa annum MCCCXCIX. diu pertulit; ab eo autem, dum in Nicienſi (*Galliæ*) Provinciæ urbe ageret, aliquando (quinto nempe huius ſæculi anno) ad Siciliæ Regem Martinum iuniorem, Martini alterius Aragoniæ Regis filium, deſtinatus fuit.

28. Huius paſſim in *Annalibus Aragonenſibus*, atque huius temporis rebus meminit Hieronymus Surita [i]: ex quo eum in commentarios retuliſſe ait *Hiſtoriam huius ſchiſmatis*, unde plurium eventuum huius temporis æqualium deſervire hiſtoriæ ſuæ mentionem fecit. Quo ſimiliter in Latinis *Rerum Aragonenſium indicibus* [k], uti ſolet, præcipuè circa finem, ubi ait Martinum Alpartilium *Operarium Cæſarauguſtanum, qui in intimis Benedicti erat, eius varios actus actioneſque ferme omnes conſiliorum & temporum, ex quo in ſummum Pontificem eſt evectus, diffusè complexum fuiſſe.* Alibi Dertoſanæ Eccleſiæ Camerarium vocat, ad annum ſcilicet MCDVI. Nec tacuêre hominem, atque eius has lucubrationes, alter eiuſdem regni chronographorum coryphæus Hieronymus Blancas, *egregium antiquarium* eum appellans; ac Didacus Eſpès, Blancæ (*Ioannis II. Aragonum Regis uxoris, an filiæ?*) præceptor, Cæſarauguſtanæ Eccleſiæ ſancti Salvatoris portionarius & archivi cuſtos, in prolixis ſuis, at eruditiſſimis ac diligentiſſimis rerum eiuſdem Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ nondum editis, à quibus tot alii profecerunt, commentariis. Meminit quoque Petrus Ribadeneyra in Vita S. Vincentii Ferrerii. Necnon & Eſcolanus *Valentinæ hiſtoriæ* decade 1. lib. 5. cap. 27. &

[i] Lib. 10 cap. 56. 61. 68. 74. 80. 85. & 88. lib. 11. cap. 31.

[k] Lib. 3. ad ann. MCDVIII. & MCDX.

(1) Hoc item *Regum Hiſpaniæ Summarium* è Bibliothecis Regia, Matritenſi Eſcurialenſi & aliis primus omnium in lucem protulit idem D. Eugenius de Llaguno Amírola in Sylloge Chronicorum Hiſpaniæ Matriti apud *De Sancha* 1782. cuius auctorem falſo eatenus à nonnullis creditum *Gutterrium* quendam *de Guémez, Ioannem Rodriguezium de Cuenca* Eleonoræ Ioannis I. Regis uxoris, atque item Catharinæ Caſtellæ Reginæ Œconomum ſive Diſpenſatorem verè appellatum fuiſſe ſtatuit, illuſtris Marchionis Mondexarenſis fide ac teſtimonio. In Catalogo materiarum Bibliothecæ Ducis olim Olivarienſis *pag.* 270 exſtat: *Genealogías de los Reyes de Caſtilla por el Deſpenſero. F.* 24.

(2) Fruſtra hoc Enrici III. Chronicon in utroque & nominum & materiarum Bibliothecæ Ducis quondam Olivarienſis catalogo ſub *Ferdinandi Nonnii Conchenſis*, ac ſub aliorum Chronicorum titulis quæſivi. Tantum exſtant *T. I. pag.* 174. *C. MS. La Chronica del Rey Don Henrique el tercero folio* : *La miſma Tom.* 14. *n.* 5.

& Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius in *Defenſione patriæ ſancti Laurentii* cap. 8. Natum verò eundem prope locum, quem *Pueyo de Aranda* vocant, alicubi [l] admonuit laudatus iam Surita.

[l] Lib. 11. cap. 31.

29. Ad rem, ac tempus eiuſdem Benedicti pertinet PETRUS ALBERÎT Aragonenſis, quo iuſſu laudati priùs Benedicti dum Cardinalis eſſet, *Genealogicum* de familiis eiuſdem regni Aragoniæ illuſtribus opus confecit. Quod laudat Ioannis Martini de Bahamonde in *Elogiis quorumdam Sanctorum*, elenchoque auctorum quibus uſus fuit, his verbis: *Pedro Alberit en el libro que hizo de linages iluſtres de Aragon por mandado del Cardenal Luna llamado Papa Benedicto XIII.* atque item tacito Alberiti nomine Alphonſus Lopez de Haro lib. 5. *Nobiliarii Hiſpaniæ* cap. 15. fol. 463 (1).

30. BERNARDUM itidem DE RIERA Mercenariorum fratrum ſodalem, atque eò quòd inſigne volumen *De laudibus Benedicti* eiuſdem XIII. aliquando edidiſſet ad collegium Cardinalium ab eo exaltatum, Hiſtorici huiuſmet religioſæ familiæ, cum aliis eodem honore mactis, laudant: quibus, cùm teſtimonia alia deficiant, non ſolidè credit Ciaconius Cardinalium ſedulus enarrator, aut ii qui Ciaconium locupletavêre [m].

[m] In editione Rom. an. MDC. LXXVII. *Vitarum Pontific. & Cardin.* tom. 2. col. 746.

31. Catalonia ſemper edidit egregios prudentiæ iuris & omnimodæ doctrinæ viros quorum auxit numerum celebris ſub Martino, ac Ferdinando & Alphonſo Aragoniæ Regibus, poſtremique huius conſiliarius & fiſci advocatus, IACOBUS CALICIUS, ſeu DE CALICIO, Vicenſis eques, monumentis pluribus à ſe relictis de patrio iure optimè meritus. Exſtant quippe eius

32. I. *In Uſaticos urbis Barcinonenſis* (leges municipales ita vocant [n]) commentarii, qui cum aliis Iacobi à Monte-Iudaico ſive de Mont-Juî, Iacobique, & Guilielmi de Valleſicca anno MDXLIV. in folio Barcinone prodierunt. Hos ſeſe conſcripſiſſe circa annum MCDI. admonitum idem voluit auctor in *Margarita fiſci* cuius infrà meminimus. Quo loco animadvertere æquum eſt quamplures Cataloniæ iuriſconſultorum hanc Spartam *Uſaticorum* explanandorum ſibi adornandam delegiſſe, quorum nomina, quia de eius monumentis aliàs obſcura memoria eſt, ex Andreæ Boſchi Perpinianenſis vernaculo *Admirabilium titulorum honoris Cataloniæ, Ruſcinonis, ac Ceritaniæ opere* [o] huc advocavimus. Laudat nempe is lib. 3. cap. 13. hos *Uſaticorum* gloſſatores, Raymundum de Area, Raymundum Baliſtarium, Iacobum de Farò, Petrum Terrenam, Petrum Deſpens, Bertrandum de Monte-Iudaico, Berengarium de Gualbis, Petrum de Ponte. Præter hos quibuſdam aliis teſtimonium tribuit Antonius Olivanus [p], nempe Bertrando de Seva, Guilielmo Dominico, Iacobo de Monellis, Iacobo Cardoni, Iacobo Matthæi, *qui omnes* (Olivanus ait) *partim ſcripſerunt obſervationes aliquas in noſtra iura: quas poſtea colligentes alii maioris nominis Scriptores, in ſuis commentariis, auctore quandoque expreſſo, quandoque tacito, continuarunt.* Hæc ille (2).

[n] De quibus vide Olivanum *De actionibus* parte 1. lib. 3. cap. 3.

[o] *Summari, ò epitome dels admirables titols de honor de Catalunya, Roſellò, y Cerdania* Perpiniani edito MDCXXVIII

[p] Tract. *De actionibus* ubi ſuprà num. 98.

33. II. *Directorium pacis & treugæ.* Secutus in eo *Iacobi Cardoni* (ut idem Olivanus ait [q]) *Iuriſperiti, & egregii cauſarum patroni civitatis Vici, ut idem noſter Calicius teſtatur in præfatione huius tractatus* De pacibus & treugis, *quem dicit complevíſſe in anno MCD. ſub Rege Martino: in quo tractatu plures conſtitutiones, pragmaticas, privilegia declaravit.* Fuit MS. cum additionibus Thomæ Mieres, propria eius manu exaratis, in bibliotheca Antonii Auguſtini. Huic adiungitur

[q] Ubi ſuprà.

34. III. *Proceſſus ſoni emiſſi* (vulg. *Somatèn*) Quod peculiare genus eſt in Catalonia adverſus delinquentes procedendi, à Calicio conſcriptus MCDVI. Utrumque opus prodiit charactere Longobardico; typographus tamen & nomen & locum ſilentio preſſit. Tractatum hunc dicavit auctor Speranti-in-deo Cardona, Martini Regis Vice-cancellario.

35. IV. *Margarita fiſci.* In ea *propoſitis octo quæſtionibus explicat iura fiſci, & alia iura ad principem ſpectantia, pœnas pecuniarias, corporales, & alia id genus* &c. *Hæc ſub Alphonſo IV. edita eſt* (Alphonſum IV. Catalani vocant, quem Aragonenſes V. qui anno ſæculi decimo ſexto regnare cœpit) *ut idem ſcribit in præfatione num 5. & in fine operis, in anno ſcilicet MCDXXIV.* Hæc Olivanus.

36. V. *De prærogativis militaribus*, tractatus, anno ſcilicet MCDXIX. ſub eodem Alphonſo ſcriptus, *in quo iura huius patriæ* (ait iterum Olivanus) *communia & privata privilegia militum declarantur.* Thomas Mieres eiuſdem ſæculi auctor,

(1) Cave ne hunc *Petrum Alberît* Aragonenſem confundas cum *Petro Albertî* ſive *Albertini* Catalano Canonico Barcinonenſi Uſaticorum patriæ Gloſſatore: quode Noſter, noſque infrà *cap. ſequenti n.* 62. *Not.*

(2) Gloſſatorum in Uſaticos Barcinonenſes ſyllabum longe auctiorem dedimus ſuprà *Lib. IX. C. IV. n.* 240. *Not.* è Franckenavio *Sacr. Themid. Hiſp. Sect. IX. à n.* 13.

ctor, *collectione quarta Iacobi II. curiarum Barcinonenſium* cap. 27. circa finem, tractatum *De re militari* vocat, *ubi*, *opinor* (ait) *poſuit prolixiùs privilegia militaria, cùm ipſe fuiſſet etiam miles*. Sed cùm *Viridarium militiæ* vocatum ab auctore ibidem adiunxerit, referri ad ſequens opus teſtimonium hoc debet. Scripſit etenim Calicius etiam

37. VI. *Viridarium militiæ*, MCDXXIV. editum, à ſuperiore aliud opus, quod Olivanus diſertè aliique diſtinguunt.

38. VII. *De moneta* tractatus, anno MCDXXI. Hunc Thomas Mieres vocat *tractatum Seccæ, & monetariorum*, librum laudans, & auctorem in operis antea memorati collatione 4. cap. 11. num. 7.

39. VIII. *Extravagatorium curiarum*. Poſt curias generales per Alphonſum Regem celebratas anno MCDXIX. in monaſterio S. Cucuphatis del Vallês ſcriptum, quod eſt de curiarum celebratione ut idem in præfatione auctor ait, & Olivanus. *Curiale*, ſive *Exgravatorium*, diſertè vocat idem Mieres collatione 7. cap. 1. num. 7. Editum fuit Barcinone ſeorſum à Ioanne Guardiola anno MDLVI. uti ait Verderius in *Supplemento bibliothecæ Geſnerianæ*. Hæc omnia fuiſſe inter libros MSS. ſummi viri Antonii Auguſtini eius te docebit catalogus; ſed & alia iſta quæ ſequuntur:

40. IX. *Tractatus* ita inſcriptus: *Quis dicatur heres ſolidus*.

41. X. *De iuriſdictionibus*, quædam alia.

42. XI. *Additiones ſuper Directorio ſuo pacis; & poſtillæ, & quæſtiones, & concluſiones Doctorum ſuper proceſſu pacis & treugæ, cum variis pragmaticis de eadem re*.

43. XII. *Allegationes ſuper facto luitionis inchoatæ contra Eccleſiam in favorem eiuſdem*.

Calicii hæc opera, ſive eorum maior pars, Lugduni prodiere anno MDLVI. in folio (1).

44. PETRUS DE FONTE-LUPORUM Dominicanus, qui in domo Tarraconenſi profeſſionem emiſit, in Bilbilitana autem diem ſuum obiit, provinciæ ſuæ Aragoniæ præfectus fuit; tum Fidei cauſarum per integrum regnum cenſoriâ ſupremaque poteſtate ornatus. Scripſiſſe dicitur tractatum *De modo celebrandi comitia provincialia*. Laudatus ob id ſcriptum à Franciſco Diago in *Hiſtoria* ſua eiuſdem *provinciæ Aragoniæ Dominicanorum* (*Lib. I. c. XXXII. fol.* 59. *pag.* 1.), qui anno MCDXII. eum vitâ functum ait (2).

45. Benedicti Pontificis circa hæc tempora medicus fuit HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, olim Iudæus, IOSIAS ſive IOSUA LURKÌ nomine; inde Chriſtianus, atque Iudæorum hoſtis acerrimus. Celebratur maximè diſputatio huius cum Hebræorum Hiſpaniæ totius doctiſſimis anno MCDXIII. iuſſu Benedicti habita. Cui quidem Hieronymus obtulerat, ſi ſapientiſſimos eorum quoſque acciret, ſe illis ex Talmude clariſſimè demonſtraturum Meſſiam iam pridem veniſſe. Eius aliqua pars legitur in epiſtola quadam Abunſtroci ad Geronenſe (Gerundenſe intelligo) Conciliabulum miſſa: quam *Hiſtoriæ* ſuæ *Iudaicæ* inſeruit Salomon filius Virgæ Hiſpanus, quam ex Hebraico in Latinum ſermonem non ita pridem Georgius Gentius convertit [r]. Huius tamen diſputationis verum eventum aliunde ſanè quàm ab Hebræo hiſtorico peti oportuerit.

[r] Edita fuit Amſtel. apud Pet. Niellium MDCLI. in 4.

46. Meminit quidem ex noſtris Hieronymus Surita hiſtoricorum flos, *Annalium Aragonenſium* lib. 12. cap. 46. qui notat conveniſſe hunc cœtum in Dertuſenſi Cataloniæ urbe: quam *Romam*, ſolemni curiam Pontificiam ubi ubi eſſet appellandi more, Salomon ille Hebræus vocavit; cumque Hieronymo de Sancta Fide, pro meliori cauſa ſtetiſſe Garſiam Alvari de Alarcon Hebraicè, Chaldaicè Latineque doctiſſimum, & Andream Bertrandum olim Iudæum ex Valentia urbe, Papæ eleemoſynarium & aliquando Barcinonis præſulem, in iiſdem literis Hebraicis atque Chaldaicis verſatiſſimum. In Iudæorum nomenclatura, qui vocati convenerant ſectæ ſuæ principum, Salomon & Surita toto cælo differunt. Hebræus quidem aut verè ignoravit eventum rei, aut ſilentio involvere ſatiùs duxit; nam aliquot ſeſſionibus eorum deſcriptis, quibus omnibus interfuiſſe Benedictum diſertè ait, deficiente filo epiſtolæ, abrupit & ipſe narrationem; cùm ſanè conſtet ex eodem Surita Benedictum vices ſuas ut cœtui præ-

(1) Exſtant omnia ferè huius Calicii opera ac pluries repetita in Bibliotheca Eſcurialenſi: in quibus qui à Noſtro hoc loco *n.* 38. inſcribitur *Tractatus de moneta*, & à Thoma Mieres ibidem: *Tractatus Seccæ*, & *monetariorum*: in Eſcurialenſi codice *Lit.* E. *Plut. II n.* 18 (T. I. p. 427) hunc titulum habet: *Monetarium ſeu Liber Alcaldorum Seccæ*. *Seccam* ſive *Zeccam* Lemoſini Officinam monetariam vocant, unde Italicum *Zecchini*, atque hinc *Zequines*, *Zequies*.

(2) Nihil præterea de eo Quetifus & Echardus, qui potius huius Scriptoris notitiam geſtaque è Noſtro, atque è Franciſci Diagi Hiſtoria Ord. Præd. Prov. Aragoniæ *Lib. I. cap. XXXII.* mutuaſſe videntur.

præeſſent Miniſtro Generali ordinis Prædicatorum, atque S. Palatii Magiſtro delegâſſe; atque huic ſementi meſſem admodum uberem felicemque ſucceſſiſſe, converſis integris aliquot Locorum ſynagogis, pluribuſque aliarum familiis, uſque ad trium ferè millium capitum; & inter alios Theodorum (*Todroz* vulgari nomine) Benveniſt Ceſarauguſtanæ præcipuum, cauſam Dei ſimul agente Vincentio illo Ferrerio, Prædicatorum ordinis clariſſimo huius temporis Evangelii præcone, nullius non ore prædicando.

47. Neque contentus noſter Hieronymus coràm cum Iudæis diſputâſſe, eiuſdem fortè Benedicti iuſſione, quicquid pro aſſerendo Meſſiæ vanè ab eis ſperato etiam nunc adventu, tam ex ſacris literis quàm ex Talmude ipſo Hebræorum obſervâſſet, in commentarium retulit: quem duobus libris diſtinctum, & *Contra Iudæos* inſcriptum, è manibus abire permiſit.

48. Hunc dimidium Tiguri editum anno MDLII. indeque Hamburgi, monet in prolegomenis ſuis [s] ad opus תשובה יהודה (*Texubáh Iehudáh*), ſive *De convincendis & convertendis Iudæis*, Ioannes Hoornbeckus, noſtri ævi heterodoxus, Calvini aſſecla, in hoc ſaltem laudandus, quod & hìc, & in opere alio *De convertendis gentilibus* catholicorum zelum æmulatus fuerit. Integer tamen commentarius prodiit, toto ſcilicet libro auctior, Francofurti anno MDCII. Cùm enim in primis duabus illis editionibus ſecundus dumtaxat de erroribus Talmudicis ſex capitum liber apparuiſſet: adiunctus fuit in hac ultima primus, duodecim capitibus pro convincenda Iudæorum perfidia contentus: quorum lemmata, cum aliis obſervatione dignis ex iſto opere, *Annalibus* ſuis *Eccleſiaſticis* [t] Odoricus Raynaldus intexuit. Exſtant hi duo libri *Contra Iudæos* in editionibus *Bibliothecæ veterum Patrum*, ſignateque poſtremæ Lugdunenſis XXVI. volumine.

[s] Pag. 6. editionis Lugduno-Batavæ an. MDCLV.

[t] Tomo 17. ad an. MCDXII. num. 8.

49. Codex autem MS. qui inter libros fuit Antonii Auguſtini, hiſtorica hac inſcriptione conſpicuus legebatur [u]: *Hieronymi à Sancta Fide artis medicinæ magiſtri, diſputatio contra Iudæos Dertoſæ habita præſente Papa Benedicto, & eius curia convocatiſque maioribus Rabbinis totius Hiſpaniæ, anno ſalutis MCDXIII.* Ms. codice hanc eandem ſervat controverſiam Bibliotheca Altempſiana Romæ, quem vidimus, ſed non antiquæ notæ. Adverſus quem ex Iudæis inſurrexerunt pro conſueta obſtinatione & animoſitate R. Vida Ben-Levi, ſcribens קדש קדשים (*Kodéx Kodaxîm*), *ſanctum ſanctorum*; atque item R. Iſaac Nathan תוכחת מתעה (*Thocachát methahâh*) *Redargutionem ſeductoris*: quem vulgatum fuiſſe librum poſt Hieronymi obitum Hottingerus in *Bibliotheca* monet *Orientali* [x].

[u] In catalogo lib. Mss. Latinor. n. 156.

[x] Cap. 1. Claſſe 4. pag. 22.

50. Ad hanc Hieronymi cum Iudæis diſputationem pertinet, aut totus liber, aut pars ſaltim eius, qui in bibliothecæ Lugduno-Batavæ catalogo laudatur, ſic ס׳ הכלימה (*Sépher hacelimáh*) *Liber opprobrii* (1): *Epiſtola Impourpet cum comm. Ioſeph f. Schem Tof: epiſtola Eſtrick* (videtur hic Aſtrocus Levita ex urbe Daroca, quem huic congreſui interfuiſſe docuit nos Salomon Virgæ laudatus) *ex Iudæo Chriſtiani ad Anſchaltiel Bonfos: Epiſt. Schelomoh Bonfed: Nachmanidis diſputatio cum Priſolò Iudaicæ fidei deſertore, in palatio Barcinonenſi, coram Rege & Magnatibus: Epiſtola Ioſiæ Lurki* (is eſt noſter Hieronymus) *ad D. Schelomoh Hallevi amplexum religionem Chriſtianam in urbe Avenionenſi: Literæ D. Schelomoh Levitæ ad D. Meir Alondilam: Expoſitio epiſtolæ Impourpet, cum refutatione dogmatum Chriſtianorum.* Hactenus libri ſeu codicis inſcriptio Lugduno-Batava (2).

In-

(1) Fruſtra in Catalogo librorum Academiæ Lugduno Batavæ, 1716. inter Hebraicos Scaligerianos atque Warnerianos codices à pag. 404. ad 408. hunc titulum quæſivi; atque item in excuſis, à pág. 308. ad 323.

(2) Exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi huius diſputationis Acta in Membranaceo ſæculi XV. ineuntis codice *Lit. S. Plut. I. n.* 10. quem olim ego ita deſcribebam (T. II. pag. 545.)

„ Magiſtri Hieronymi de Sancta Fide (1), (olim „ Ioſuæ Lurkî ex Hebræo Chriſtiani) Medici Domi„ ni Petri de Luna alias Benedicti Papæ XIII. Acta „ diſputationum quas per LXIX. diætas habuit coram „ Domino Benedicto Papa XIII. & Cardinalium Colle„ gio in urbe Dertuſenſi Provinciæ Tarraconenſis cum „ famoſioribus Synagogarum eius regionis Rabbinis de „ præcipuis Fidei noſtræ articulis, & ſignanter de adven„ tu Ieſu Chriſti veri Meſſiæ & Servatoris generis hu„ mani, ſcilicet anno Eiuſdem nativitatis MCCCCXIII. „ à die VII. menſis Februarii. Exemplum ſynchronum „ proque archetypo habendum.

„ In Bibliotheca MStorum. Illuſtr. Antonii Au„ guſtini Archiepiſcopi Tarraconenſis codex eâdem fe„ re inſcriptione recenſetur, binaque eiuſdem operis „ exempla in Vaticana atque Altempſiana Bibliothe„ cis exſtare dicuntur. Cum autem conſtet Antonii „ Auguſtini Bibliothecam bona ſaltem ex parte in Re„ giam Eſcurialenſem immigrâſſe, crediderim hunc „ eſſe eundem illum codicem qui olim ad incompa„ rabilem Præſulem pertinuit; & maxime quòd eiuſdem „ initio antiqua manu legatur: *Eſte libro es de la* „ *Cartuja de Aula Dei*; ſubſcribitque: *Frai Simon* „ *Sebaſtian Prior*: ut pronum ſit coniicere ex eius „ Cœnobii in Antonii Auguſtini Bibliothecam con„ ceſſiſſe.

„ Bartoloccius *Biblioth. Rabb. Part. III. pag.* „ 776.

(1) Hunc Hieronymum Hebræi מגדף (*megadef*) vocant: quæ vox ipſis idem ac Latinis *blaſphemus*, *blaſphemator* valet; conflata autem eſt è capitalibus literis M. G. D. F. quæ plenè ſignificant *Magiſter Geronymus De Fide* (τῷ *Sanctâ* religionis cauſâ omiſſo), hæc ſcilicet convitio in eum debacchantes. Familiare autem Hebræis eſt technica hæc vocabula brevitatis cauſâ confingere: RAMBAM quo R. Moſem Ben Maimonis: RALBAG, quo R. Levi Ben Gerſonis ſignificant.

51. In Carmelitarum laudatur monumentis BARTHOLOMÆUS PEYRÒ, cui patriam tam naturæ quàm religionis Perpi-

nianum; Sedem à Gregorio Papa XII. (potiùs à Benedicto cui adhærebat Catalonia cum Aragonum Rege) ei commiſſam, El-

Biblioth. vet. Hiſp. Tom. II. Cc nen-

, 776. è libro inſcripto *Virga Iudæ* catalogum at-
, texuit Rabbinorum qui è variis Hiſpaniæ atque or-
, bis partibus evocati huic diſputationi interfuêre, ni-
, mirum: *E civitate Cæſarauguſtana Rabbi Za-*
, *rachia Hallevî*, & *Naſsî Princeps D. Vidal*
, (בנבנשתי) *Benbanaſte* (Hiſp. Benveniſte, Bien-
, venido): *E Calagurritana*, *Macaltia Præfectus*,
, *Don Samuel Hallevî. De civitate Ghoriſca* (Hueſ-
, ca, *Don Todrós Alconſtantîn*, *Theodorus Conſtan-*
, *tinopolitanus. De Alcaués* (Alcañîz) *Don Joſeph*
; *Aben* ארדוט *Ardut*, *Don Meîr* חליגוא *Chalegua.*
, *De Daroca Don Aſtrùk Hallevî*, *De Montalván*
, *R. Ioſeph Albo* : : : *qui non diu pòſt librum* עקרים
, *Ikkarîm*, *id eſt Fundamentorum ſcripſit. De*
, *Monçôn*, *Don Joſeph Hallevî*, & *R. Iom Tov*
, *Korkóſt. De Montalbano* (f. Montblanch Catalo-
, niæ) *Abuganda. Ex Maliefet* (f. Mallént) *Don*
; *Ioſeph Albalag*, & *Sapiens Bongua*, *cum R. To-*
, *dròs Aben Iachiia Gerundenſi;* atque his adiicit
, *R. Mathathiam Haïetzarî*, *R. Samuelem Levi-*
, *tam*, *R. Moſem*, atque innominatos alios.
, Nos autem perfunctoriè decurſo codice non-
, nullos præterea invenimus, nimirum *Rabbi Ferrer*:
, *Magiſtrum Salomonem Iſaaci Rabbinum Aliamæ*
; *Dertuſenſis* : *Magiſtrum de Gerunda* : *Bonaſtrum*
, *Gerundenſem*, diverſum *à Bonaſtrucko de Alca-*
, *ñicio* : *Rabbi Moſem Aben-abêz*, & *Mathathiam*
, *Cæſarauguſtanum.*
, Conventus autem ac diſputatio iſta per bien-
, nium continuata fuit, nimirum à die VII. Februarii
, MCCCCXIII. quo prima dieta fuit habita, uſque
, ad XII. menſis Novembris anni ſequentis, quo po-
, ſtrema omnium celebrata dicitur apud oppidum
, Sancti Matthæi Diœceſis Dertoſanæ in Regno Va-
, lentino.
, Prioribus autem huius diſputationis congreſſibus
, videntur Rabbini omnes poſtulatis atque argumenta-
, tionibus Hieronymi de Sancta Fide ordine ſuo, vel
, prout ſors illis obtulerat reſponſa dediſſe: dein ta-
, centibus aliis res ad triarios rediit, nimirum ad Rab-
, bi Ferrerium, Aſtruckum Darocanum, Mathathiam
, Cæſarauguſtanum, & Salomonem Dertoſanum; at-
, que ex iis Mathathias itidem diſceſſit dicens: *quod*
, *non intendebat amplius os ſuum aperire* (Cod.
, fol. 349.); Salomon autem & Aſtruckus veritati
, aperte cedere coacti ſunt, ut mox dicemus.
, *In eadem vero diæta*, ſcilicet x. die menſis
, Novembris MCCCCXIV. apud oppidum Sancti
, Matthæi habita (verba ſunt Actorum Codicis fol.
, 399. & ſeq.) lecta fuit quædam Cedula quam in
, præſentia Rmi. in Chriſto Patris & Dñi. Dñi. Car-
, dinalis Sancti Angeli Iudæi obtulerunt ſub tenore
, ſequenti: *Et ego Aſtruk Levî cum debita humili-*
, *tate ſubiectione & reverentia Rmæ. Paternita-*
, *tatis & Dominationis Domini Cardinalis*, *alio-*
, *rumque Rev. Patrum & Dñorum. hic præſentium*
, *reſpondeo dicens : quod licet auctoritates Talmu-*
, *dicæ quæ contra Talmùd tam per Rev. meum*
, *Dominum Eleemoſynarium* (1) (Benedicti Papæ)
, *quam per Honorabilem Magiſtrum Hieronymum*
, *allegatæ*, *ſicut ad literam iacent*, *male ſonent:*
, *partim quia prima facie videntur hæreticæ*, *par-*
, *tim contra bonos mores*, *partim quia ſunt erro-*
, *neæ; & quamvis per traditionem meorum Ma-*
, *giſtrorum habuerim*, *quod illæ habeant*, *aut poſ-*
, *ſint alium ſenſum habere : fateor tamen illum me*
, *ignorare. Idcirco dictis auctoritatibus nullam fi-*
, *dem adhibeo nec auctoritatem aliqualem*, *nec*
, *illis credo*, *nec eaſdem defendere intendo. Et*
, *quamcumque reſponſionem per me ſuperius datam*
, *huic meæ ultimæ reſponſioni obviantem illi*, *revo-*
, *co & pro non dicta habeo*, *in eo ſolum in quo huic*
, *contradicit. Omnibus Iudæis & Rabbinis totius*
, *Congregationis Aliamarum ibidem præſentium*
, (*Rabbi Ferrer*, & *Rabbi Iucef Albo* (2) *dum-*
, *taxat exceptis*) *magna voce clamantibus & di-*
; *centibus* : *Et nos in dicta Cedula concordamus &*
, *illi adhæremus*
, Die vero Lunæ XII. menſis Novembris apud
, præfatam Villam Sancti Matthæi Iudæi dictæ Con-
, gregationis vice & nomine omnium præfatam Cedu-
, lam obtulerunt. In eadem vero diæta SSmus. Dñus.
, noſter Papa ſententiam contra ipſum Talmùd per eun-
, dem Dñum. noſtrum datam & promulgatam; nec-
, non & quaſdam conſtitutiones vel ordinationes per
, præfatam Sanctitatem contra Iudæos factas & ordi-
, natas in generali Conſiſtorio mandavit publicari:
, quæ quidem : : : præfata die Lunæ & die Martis ſe-
, quenti publicatæ & recitatæ fuerunt ::: ſub hac forma:
, *Benedictus Epiſcopus Servus Servorum Dei* &c.
, Exiguum autem hoc tanti laboris atque operæ
, pretium cuivis meritò videri poſſet, niſi rei exitus
, copioſæ per Chriſtum redemtionis virtutem atque effi-
, cacitatem comprobâſſet. Tria fere Iudæorum millia
, poſt eam diſputationem Catholicam Fidem amplexata
, fuiſſe per gratiam illius qui potens eſt de induratis
, lapidibus ſuſcitare filios Iſrael, legimus in prælaudato
, Benedicti Brevi (3).
, In Actorum autem progreſſu nonnulla præter-
, ea obſervata à nobis fuere, hoc loco in Lectorum
, gratiam ſiſtenda,
, Fol. 47. pag. 2. *Perfecta dictâ diæta* (ſci-
, licet quæ die Mercurii primâ Martii habita fuerat)
, Divina gratiâ quæ illuminat omnem hominem ve-
, nientem in hunc mundum miſericorditer inſpirante
, in decem Iudæos notabiles, quinque videlicet de
, Aliama Montiſſoni, duos vero de Aliama Loci de
, Mora, unumque notabilem Studentem Talmudiſtam
, de Aliama Villæ Alcañicii (*qui*) à cunabulis de do-
, mo paterna ac Schola ſua continuè Talmút audien-
, do nunquam diſceſſerat : quendam etiam iuvenem de
, civitate Calataiubii ſe ipſam illuſtrative effudit; qui
, omnes pariter decem magna cum devotione magna-
, que cum humilitate genibuſque flexis ante ſcabellum
, pedum SSmi. Domini noſtræ Papæ proſtrati confeſſi
, ſunt dicentes unanimiter : *Evidenter enim videmus*
, *& clare cognoſcimus rationes Magiſtri Hierony-*
, *mi fore veras*, *& reſponſa Rabbinorum Iudæo-*
, *rum nullius penitus eſſe valoris. Ideo Sanctitati*
, *Veſtræ : : : ſupplicamus ac requirimus quatenus*
, *Veſtra Sanctitas benigniſſima nos faciat bapti-*
, *zari ut valeamus acquirere noſtrarum ſalutem*
, *animarum.* Quod Clementiſſimus Dominus noſter
, Papa pie ac diligenter attendens; viſaque devotio-
, ne ardentiſſima eorumdem, cum qua dicti decem
, pariter ad Fidem orthodoxam veniebant, honorificè
, ac ſolemniter fecit eos baptizari : quibus converſis
, laborantibus diligenter, uxores & eorumdem fami-
, liæ uſque ad numerum XXX. animarum & ultra
, in fonte baptiſmatis à lepra Iudaica fuerunt mundatæ.
Fol. 58. 'Eadem die XXV. Martii MCCCCXIII.
, venerunt aliqui Iudæi de Cæſarauguſta, de Turolio,
, &

(1) Hic fuit *Andreas Bertrandi Valentinus* ex Iudæo Christianus in Hebraicis & Chaldaicis verſatiſſimus, Epiſcopus dein Barcinonenſis.

(2) Auctore Libri עקרים *Ikkarîm*, sive *Fundamentorum.*

(3) In codice noſtro. *Ultra tria millia hominum ad Fidem Catholicam conversa fuisse dicuntur*, (fol. 399. p. 2.) Odoricus autem Rainaldus Edit. Lucenſis Tom. VIII. ad ann. MCCCCXII. n. VIII. *quinque millia.*

nenſem Eccleſiam, de literis autem meritum *De Sanctis* librum aſſignant; deceſſiſſeque aiunt anno huius ſæculi ſive decimo quinto ſive viceſimo. Conſtat Elnenſi Eccleſiæ præfuiſſe anno huius ſæculi ſexto (1).

52. VINCENTIUS ARIÆ (ARIAS noſtri efferunt) DE BALBOA, ſive quod idem eſt VAL-BUENA, doctor iuris ſuo tempore clarus, archidiaconus in Toletana Eccleſia, domeſticus & à conſiliis fuit regiminis eximio viro Petro Tenorio, eiuſdem Primatis Eccleſiæ præſuli: in cuius elogio Vincentii noſtri Ferdinandus Perezius Guzmanus ad calcem *Hiſtoriæ Ioannis II.* Regis cum laude meminit; uti & Alphonſus Didaci à Montalvo in præfatione gloſſæ ad leges Fori regii, ſeu Fori legum Hiſpanarum, doctorem egregium appellans. Petrus quidem Tenorius vir fuit præſtanti doctrina Iuris, uti ſuo loco diximus, doctorumque hominum conſuetudine, quos ſecum habebat quibuſque in expediendis rebus utebatur, maximè gaudebat. Plures laudat iam dictus Guzmanus: nempe Gundiſalvum Epiſcopum Segovienſem *Peregrinæ* auctorem, Vincentium noſtrum, Ioannem de Illeſcas Seguntinum, & fratrem eius Burgenſem præſules, & Ioannem Alphonſum à Matrito iuriſconſultum maximum.

53. Placentinus antiſtes hic noſter fuit, non Palentinus, ut falsò legitur apud Montalvi gloſſam dicti *Fori legum*, & quidem ante annum MCDIV. ad eum honorem evectus, quod ex monumentis huius Eccleſiæ conſtat. Cum verò de ſucceſſione in Aragoniæ regnum à Martini obitu Ferdinandus Caſtellæ Infans Ioannis Regis patruus, anno ſæculi XII. iure acturus, conſilium doctorum quorumcumque virorum exquireret: coacto Hiſpali eorum cœtu, Vincentium Placentinum præſulem, ut ex Annalibus Suritæ lib. 11. cap. 83. perſpicuum eſt, ante alios ſuffragatorem habuit: quibus ceteri ob eximiam doctrinæ auctoritatem facilè acquieverunt.

54. Memoriam ſui Epiſcopi, cum aliàs, tum in appellatione cuiuſdam Decimarum generis, quod *Rediezmos de Vicente Arias* vocant, Placentinos conſervare ait Guzmanus in Tenorii iam priùs laudato elogio. Deceſſit è vivis, ut ibidem legimus, Auguſto menſe anni MCDXIV. ſepulturæque locum (*delegit*) in eiuſdem Archiepiſcopi ſacello, quod intra pomœrium maximi templi eſt, marmorea eius effigie ornatum. Scripſit primus

55. *Ad Forum legum* (quod Alphonſum XI. aliàs X. Sapientem auctorem habet, diuque præcipuum Caſtellæ ac Legionis regnorum ius continuit) gloſſam verna-

, & de Alcañicio, dicentes quod audierant relative
, in ſuis Locis de reſponſionibus debiliſſimis quas
, eorum dabant Rabbini; & ideo deliberaverant ad
, Fidem converti Catholicam. Quibus Dominus no-
, ſter Papa dari ſacrum baptiſma præcepit. Et fuerunt
, viri notabiles numero tredecim; & poſtmodum o-
, mnes ſic baptizati ad propria redeuntes fecerunt uxo-
, res, filios & totam eorum familiam baptizari.

Fol 91. pag. 2. 'Durante hoc præfato tempore
, pluribus Iudæis qualibet hebdomadâ quotidie ve-
, nientibus ad agnitionem veritatis & Fidem Catho-
, licam publice confitentibus contigit, ut nunc tres,
, nunc quatuor, nunc vero plures in præſentia totius
, Sanctæ Curiæ Domini noſtri Papæ qualibet hebdo-
, madâ anni præſentis ſacrum receperunt baptiſma, ul-
, tra aliquos qui in diverſis regni partibus converte-
, bantur ad Fidem, ſicut in Cæſarauguſta, Calataiu-
, bii, Alcañicii, & Regni aliis Synagogis. Audiebant
, quidem qui præſentes erant & aliis referebant vali-
, das tam notabiles ac rationes tranſcendentes per præ-
, fatum Magiſtrum Hieronymum contra Iudæos factas,
, & ſcientifice allegatas, reſponſioneſque tam debiles,
, tamque cauteloſas à Rabbinis oppoſitas.

, Sunt præterea in codice plurima notatu digniſſi-
, ma quæ ut hìc ex aſſe deſcribamus inſtituti noſtri
, rationes prohibent; non tamen ſilentio prætereundum,
, in eo præter Andream Bertrandi & minorum gen-
, tium alios, mentionem fieri complurium illuſtrium
, virorum Hiſpanici nominis qui Benedicti partes ſe-
, quebantur, nimirum Lupi Garſiæ de Alarcon, Di-
, daci Epiſcopi Pacentini (ſic omnino), Gundiſalvi
, Garſiæ Sacri Palatii Apoſtolici cauſarum Auditoris,
, Sanctii Portæ Magiſtri Scholarum Sacræ Theologiæ
, in Palatio Apoſtolico, quode Noſter *Cap. ſeq.* Lupi
, de Galdo Benedicti Papæ Pœnitentiarii, & aliorum
, de quibus an Hiſpani fuerint non liquet.

Atque hæc nos ad annum MDCCLXIII. Ioſephus autem Rodriguezius de Caſtro ſæpius à nobis laudatus in *Biblioth. Hiſp. Rabbin. Sæc. XIV. à pag.* 203. latius huius diſputationis hiſtoriam complexus minutiora alia poſtea corraſit è Hieronymo Surita *T. III. Ann. Arag.* Salomone Ben Virga *Hiſt. Judaic.* & Latina Gentii verſione Amſtelædamenſi MDCLI. in qua plura inſuper habentur Hebræorum nomina, patriæ, incolatus, munera; atque è Bartoloccio & aliis Hieronymi de Sancta Fide orationem ad Papam & Cardinales habitam, ſingulareſque huius diſputationis ſeſſiones, notato dierum quibus celebratæ ſunt ordine, aliaque affinîs argumenti accurate recenſuit apud eum videnda.

(1) Nihil præterea de hoc Bartholomæo Anonymus Aurelianenſis Bibliothecæ Carmelitanæ 1752. editæ Auctor in eo, nimirum *T. I. pag.* 246. *col.* 1. niſi quod non à Gregorio Papa XII. neque à Benedicto (XIII. ut Noſter hoc loco) ſed à Clemente VII. in Epiſcopatum Helenenſem aſſumtus fuerit. *Excitato autem* (inquit) *perniciosiſſimo ſchiſmate Urbanum inter VI. & Clementem VII. huic cum ſuis Hiſpanis & Gallis adhæſit Bartholomæus noſter: qui poſt varia diſcrimina factus eſt Epiſcopus Elnenſis ſive Elenenſis in Catalonia, cum iam Avenionem ſe recipiens ibi teſtis fuiſſet examinatus in favorem Clementis VII. Sic enim* (pergit) *è Regiſtro Pontificio Romam Avenione tranſlato hauſit Illuſtriſs. Ioſeph Suarezius Epiſcopus Vaſionenſis* &c.

naculo ſermone, quæ lucem nunquam vidit. Nec tantùm id compertum habemus ex Alphonſo Montalvo, qui in *Glóſſæ* ſuæ prooemio ita ait: *Conſiderans quòd vir vitâ nobilis, ſermone ſcientiaque præclarus, Vincentius Ariæ, doctor egregius, Epiſcopus Placentinus* (ita legendum eſt) *ſuper hoc libro, qui* Forus legum *eſt, aliter* Forus Caſtellanus, *vulgariter appellatur, aliquod iam opus ſub brevi compendio deſudavit. Sed quia aliqua omiſit, quæ requiruntur explicanda*, &c. Immo *Gloſſa* ipſa manu exarata rei teſtis eſt, quam in Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca adſervari, Ioannes Narbona in libello ſuo *De appellatione à vicario ad Epiſcopum* parte 2. fundam. 5. num. 19. ſcriptum reliquit. Sed & alium *Gloſſæ* huius codicem ferè eiuſdem cum auctore, quod è ſcriptura colligitur, temporis, contrectabamus, cùm de his commentaremur, nobis oſtenſum ab erudito viro D. Ioanne Luca Corteſio, criminalium rerum in curia & domo regia tunc XII. viro, poſtea Indiarum Conſilii regio ſenatore: à quo exſpectamus *De originibus Hiſpani iuris* libellum, huic operi adiungendum forte pro maiori eorum, quos frequenter laudamus, eiuſdem Hiſpani iuris tot diverſis compilationibus contenti, gloſſatorum, ſive interpretum cognitione (1).

CAPUT II.

IACOBUS MAGNI *Auguſtinianus an noſter ſit non ſatis liquet.* ANONYMUS *auctor hiſtoriæ Ferdinandi I. Aragoniæ Regis.* PETRUS ALBERTUS *Barcinonenſis canonicus.* ANTONIUS TAJAL *Mercenariorum Generalis Præfectus.* ANDREAS *Cordubenſis medicus.* ALVARUS DE VILLASCUSA. S. VINCENTII FERRERII *geſtorum ſynopſis; & cuiuſnam ſint eius nomine vulgares ſermones; ac de aliis eius libris.* BENEDICTUS CRINIGANDUS, *ſeu* CRINIGRANDUS, *ordinis Prædicatorum, &* HIERONYMUS DE OCHON *Carmelitarum.* CLEMENS SANCII DE VERCIAL *archidiaconus de Valderas.* FERDINANDUS DE PAZOS *Mercenariorum ſodalis.*

56. IACOBUM MAGNI Auguſtinianum accenſeri frequenter Hiſpanis Scriptoribus potiùs novimus quàm probamus. *Sophologium* hic ſcripſit *De ſermone ſeu inquiſitione divinæ ſapientiæ*, Pariſiis editum à Gaſpare Philippo anno MDVI. in 4.° & Sereniſſimi ac Chriſtianiſſimi principis Fran-

ADDENDI SUB INITIUM SÆCULI XV.

HVC refero *Ferdinandum Ioannis I. Caſtellæ Regis filium* Aragoniæ poſtea Regem, cuius ſcriptum: *Regla ò deviſa como Cofradía, que ordenò à honor de Nueſtra Señora de la Aſſumcion; y tomò ſu principio en Medina del Campo à XV. de Agoſto de MCCCCIII.* Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* D. *Plut. III ſub n.* 25. (T. I. pag. 384.)::: ITEM *Petrum de Canalibus*, Antonii, Valerii Maximi interpretis, fratrem, ex Ordine Prædicatorum, qui ad annum MCCCCIV. ſcripſiſſe dicitur tractatum Hiſpanicum *Super antiphona Salve Regina, atque incerti argumenti alia* apud Vinc. Ximenum *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 15. Diverſus eſt autem hic Petrus de Canalibus à cognomine Tarraconenſi Benedictino Cœnobii Sancti Cucufatis Vallenſis in Catalonia monacho itemque Scriptore, quode Noſter infrà *hoc libro cap.* 12. *n.* 707::: ITEM *Enecum de Vallterra*, equitem Valentinum, Gerundenſem primum ac Segobricenſem, mox Tarraconenſem Præſulem, cuius exſtant *Conſtitutiones Synodales Gerundenſes* incertum quo anno editæ; ac ternæ *Tarraconenſes Synodi Provinciales*, annis MCCCXCI. MCCCXCV. & MCCCCVI. celebratæ: apud eundem Ximenum *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 16::: ITEM *Ioannem de Cuenca* Optenſem (*de Huête*) auctorem verſionis Hiſpanicæ operis Ioannis Goêr Angli cui titulus: *La Confeſſion del amante*, circa annum MCCCCIV. Habetur verſio in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* G. *Plut. II. n.* 19. (T. II. p. 24.)::: ITEM *Michaelem Palomár* Archidiaconum Carthaginenſem eiuſque Diœceſeos Vicarium Generalem pro Paulo Epiſcopo apud Regiam Curiam agente, cuius ſunt *Conſtitutiones editæ in Synodo Carthaginenſi habita à die* XXIV. *Aprilis* MCCCCVI. atque ITEM *Gundiſalvum Martini* eiuſdem Eccleſiæ Cantorem & Vicarium Generalem auctorem *Conſtitutionum editarum in Synodo Carthaginenſi habita à die* XX. *Aprilis* MCCCCIX. ITEM *Nicolaum Epiſcopum Carthaginenſem, Conſtitutionum in Synodo Carthaginenſi* Murtiæ celebrata à die X. Maii anno MCCCCVIII. ITEM *Guillelmum eiuſdem Sedis Epiſcopum, & Ioannem de Beſeteria Theſaurarium* aliarum itidem Conſtitutionum annis MCCCCVIII. MCCCCXV, MCCCCXVII. MCCCCXVIII. & MCCCCXX. in Synodalibus Comitiis editarum auctores: quæ omnia habentur in Eſcurialenſi codice *Lit.* I. *Plut.II. num.* 9. (T.III. p. 257. ſeqq.).. ITEM *Guillelmum Aventurêr* (quod Catalanorum aut Valentinorum, certè Lemovicenſium proprium cognomen eſt) Medicinæ Doctorem Scriptoremque *Practicæ Medicinæ*, ſive *Antidotarii* in cuius fine legitur: *Expleta eſt practica Magiſtri Guillelmi Aventurerii in Medicina Profeſſoris extracta à principio Avicennæ uſque ad finem::: & G. Indiamidis ::: & Rhaſis ::: & Gilleberti ::: & Alcaphaqui, ſecundûm quod eam audivit Petrus Sillemont Medicinæ ſtudens Bononiæ MCCCCVII.* In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* O. *Plut. II. n.* 16. (T. III. p. 112.) ::: ITEM *Ioannem Gundiſalvi* Canonicum Hiſpalenſem, Doctorem Sacri Palatii cauſarum Auditorem & *unum* (inquit Ioannes Dominicus Manſius in *Not. ad Fabricii Biblioth. med. & inf. T. III. pag.* 75.) *de Regentibus Artium Iuris Canonici Cathedram in Univerſitate Salmantina, qui in vivis agebat tempore Concilii Piſani anno MCCCCIX. celebrati, auctorem Tractatus:* Contra duos Pontifices de Papatu inter ſe contendentes. Ad Patres Concilii Piſani.

Francorum Regis Confeſſori Epiſcopo Altiſiodorenſi dicatum ab auctore.

57. Item *Librum bonorum morum. Annotationes in omnes ſacros libros. In Ariſtotelem* De anima *quæſtiones. Compendium utriuſque philoſophiæ*, aliaque, Pamphilo, Stellartio, Elſio teſtibus, Auguſtinianorum hiſtoricis.

58. Et quidem ut non Hiſpanus ſed Gallus fuerit Iacobus, facit quòd Altiſiodorenſi Epiſcopo, ut ex nuncupatione *Sophologii* patet, obnoxius: quòd Carolo VII. Gallorum Regi à miniſterio confeſſionum ſacramentalium, indeque Burdigalenſis antiſtes electus, recuſato tamen munere, Gallos inter, vixerit. Toloſanum credunt qui Gallis favent; ſed Hiſpanum, & Toletanum, non Hiſpani modo [y], ſed & exteri affirmant; nempe Ioannes Trithemius [z], Iacobus Philippus Bergomenſis [a], Xyſtus Senenſis [b], Antonius Poſſevinus [c], Lucius Marinæus Siculus [d], Conradus Geſnerus [e]; Gallus quoque Gabriel Lurbæus, qui in *Chronico Burdigalenſi* confectum à ſe dedit catalogum eius urbis Epiſcoporum, notavitque *Iacobum de Eubio Toletanum cognomento Magnum Carolo VII. Regi à confeſſionibus auctorem* Sophologii *ordinis Eremitarum S. Auguſtini, in literis ſacris verſatiſſimum, poſtulatum fuiſſe ad infulas MCDXV. ſed recuſâſſe.* Quæ verba ex Lurbæo ſunt San-marthanorum fratrum in *Galliæ Chriſtianæ* Burdigalenſibus Epiſcopis. Necnon Renatus Chopinus lib. 1. *Monaſticon* titulo 3. num. 14. Hiſpanum & Toletanum facit, *Sophologium* vocans *ſapientiæ exquirendæ per accomodum* opus. Ioſephus item Pamphilus in *Chronicis Auguſtiniani ordinis Iacobum Magnum de Eubio dictum Toletanum* laudat [f].

[y] Romanus in *Chron. ord. Aug.* cen. 10. fol. 62. Ægidius Gonzalez Davila, *Vida del R. D. Henrique III.* cap. 53.

[z] *De Script. Eccleſ.*

[a] In *ſupplem. Chron.* ad ann. MCDVI.

[b] In *Bibliothecæ* lib. 4.

[c] In *Apparatu.*

[d] *De laudibus Hiſpaniæ* lib. 6.

[e] In *Epitome Bibliothecæ.*

[f] Sub *Petro de Vena* Generali fol. 72.

59. Nihilominus, cùm ex *Sophologii* opere iam laudato nihil pro Hiſpanis natalibus deducere poſſimus; cognomenta quoque, ſive *Eubii* ſive *Magni* haud noſtra videantur, perpetuaque auctoris commoratio, ac munera geſta Gallicana ſint: non temerè ſuſpicamur inter Trithemii aut Bergomenſis ſphalmata haberi poſſe, quòd Toletanum, pro Toloſano Iacobum crediderint, ac recentiores deceperint: quòd & docto viro arridet ex eiuſdem familia, atque eius chronographo, Thomæ ab Herrera in *Alphabeto Auguſtiniano* [g]; & iterum in *Salmantinæ domus Auguſtinianorum hiſtoria* [h].

[g] Tomo 1. pag. 420.

[h] Cap. 21. pag. 190.

60. Sive Pariſienſis fuerit, quod ſignificatur antiquiſſima, & forſan prima *Sophologii* editione, quam habet Matriti amicus noſter D. Ioannes Lucas Corteſius cum hac in fine notula: *Sophilegium editum à fratre Iacobo Magni de Pariſius, ordinis Eremitarum S. Auguſtini, finit feliciter,* ſine loco editionis (1).

61. ANONYMUS quidem huc loci pertinet, qui Ferdinandi I. Aragoniæ Regis res in commentaria retulit, quem in ſchedis habere ſe, in *Salmantinæ Eccleſiæ theatro* Ægidius Gonzalez Davila reliquit ſcriptum. Hic etenim Ferdinandus, ut in præloquio huius libri annotavimus, anno huius ſæculi decimo ſexto in vivis eſſe deſiit. Nec ſi quis dicat hiſtoriam hanc eſſe illam, quæ auctorem habuit Laurentium Vallam, è Latino in ſermonem Hiſpanum ab aliquo tranſlatam, valdè reſiſtam: aut ſi Ludovicus Panſanus ſit, de quo nos infrà, ex eodem Ægidio. Exſtabat ea olim in Bibliotheca Olivarienſi D. Gaſparis de Guzman Comitis Ducis de San-Lucar (2).

62. PETRUS ALBERTUS Catalanus, Barcinonenſis canonicus, eiuſdem Ferdinandi Regis tempore ſcripſit de municipali Cataloniæ Iure aliqua. *Commemorationes* appellavit Ioannes de Socarrats, qui ad eas commentaria elucubravit, ut in hoc dicemus (3).

63. ANTONIUS TAJAL Catalanus, Tarraconenſis, Mercenariorum ſodalium Deiparæ Virginis Generalis Præfectus, anno ſæculi XVII. Conſtantiæ obiit in Germania, dum Concilium ibi œcumenicum pro danda Eccleſiæ pace, faciendaque ſummi Pontificis electione celebraretur. Electus hic anno MCDVI. è Barcinonenſis Domûs in totius ordinis Præfectum: quibus aptum ſeſe gerendis muneribus Salmanticæ profeſſor philoſophus atque theologus olim oſtenderat, Martini Regis nomine Catharinam Henrici Caſtellæ Regis III. anno ſeptimo defuncti viduam eo deſtinatus Chriſtiana allocutione ſolatus eſt.

64. Poſt aliquot annos, cùm inter Sigiſmundum Imperatorem Ferdinandumque Ara-

(1) Ioannes Albertus Fabricius *Biblioth. med. & inf. T. IV. pag.* 13. & Ioannes Dominicus Manſi in Not. *Toloſanum* volunt, Noſtrum laudantes.

(2) In eius Bibliothecæ catalogo pag. 174. exſtat hoc titulo: *Anonymi Chronica del Rei Don Fernando el primero. Fol. C.* 17.

(3) Habentur huius Albêrti *Conſtitutiones feudales, & Uſatici ac Conſuetudines Cataloniæ* in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Z. Plut. I. ſub num.* 4. (T. II. p. 275.) ::: Item *Pragmaticæ ſanctiones* complurium Aragoniæ Regum; & : *Stilus Curiæ Archiepiſcopatus Tarraconenſis tam in temporalibus quam in ſpiritualibus* Latino & Lemoſino ſermone, in eiuſdem Regiæ Bibliothecæ optimæ notæ codice chartaceo anno MCCCCXXX. exarato *Lit. Z. Plut. II. n.* 10. (T. II. p. 224.) Vid. de eo Franckenavius *Sacr. Themid. Hiſp. arc. ſect. IX. num. XIX. p.* 208.

Aragoniæ Regem conveniſſet, ut communibus officiis Benedictum ad renuntiationem ſummi Pontificatus adigerent, atque ipſe Sigiſmundus Perpinianum uſque rei causâ acceſſiſſet: Antonius dicitur cum Benedicto ſæpiùs, quantumvis fruſtrà, Ferdinandi iuſſu conveniſſe. Delegatus tandem ab eodem Rege unà cum Ioanne Raymundo Folchio Cardonæ Comite, Philippo Malla concionatorum illius ævi maximo, Gundiſalvo Garſia de Sancta Maria Pauli Burgenſis præſulis filio, & aliis, venit Conſtantiam, ibique rem Eccleſiæ ac principis, cuius gerebat vices, ſtrenuè procuravit. Quin tamen eam ad exitum perductam videre poſſet ante abſolutum Concilium electione Martini V. anno decimo ſeptimo vitâ functus fuit; ſepultuſque in Petro Martyri ſacra Dominicanorum domo eiuſdem urbis: cuius corpus ad noſtram uſque ætatem incorruptum, non ſine Conſtantienſium civium veneratione aſſervari, domeſtici aiunt Scriptores. Legationis quidem ad Concilium ab eo obitæ, atque mortis eius præterea meminit Hieronymus Surita lib. 12. *Annal. Aragon.* cap. 63. & 66.

65. Quatuor autem integris voluminibus comprehenſum ab eo fertur quicquid *Circa unitatem Eccleſiæ, capitiſque eius ac ſponſi Ieſu Chriſti præſtantiam, obſequioque Vicario eius deferendo*, in literas retulit. Necnon & ſcripſiſſe dicitur *Roſam ad auroram*, ſeu de Mariæ Deiparæ conceptione intemerata; itemque *De inſtitutione novitiorum*. Multi ſunt Mercenariorum Hiſtorici in laudandis eiuſdem Tajalis (quem Surita *Caxàl* vocavit, niſi non eius error ſit) virtutum Chriſtianarum, ingenii, prudentiæ, atque omnimodæ literaturæ dotibus.

66. Hoc eodem anno MCDXVII. ad ſuperos abiit Gregorius XII. Papa, qui ante biennium ſolemni Pontificatus Romani facta in manibus Conſtantienſium PP. per procuratorem ſuum renuntiatione, viam Martini V. electioni, finique teterrimi ſchiſmatis ſtraverat. Huius forſan medicus fuit ANDREAS CORDUBENSIS cuius *conſilium* quoddam ad ſummum Pontificem Gregorium, qui renum dolore vexabatur, laudatum reperies in libello *De imaginibus aſtrologicis* Hieronymi Torrellæ medici Valentini, de quo ad finem huius ſæculi agemus.

67. Sequenti MCDXVIII. ALVARUS DE VILLASCUSA, *baccalaureus* vocatus, dum Salmanticæ operam literis daret, Rabbi Samuelis *De Fide* ad R. Iſaacum epiſtolam, quam ex Hebraico in Latinum Alphonſus Bon-hominis converterat, in Hiſpanum ipſe, ut Ioanni à Villa-forti eiuſdem urbis equiti morem gereret, vertiſſe dicitur. Rei auctor eſt Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni hiſtoria* MS. (1)

68. Eiuſdem anni, aut ſequentis, quinta dies Aprilis Chriſtiano eripuit orbi VINCENTIUM FERRERIUM Valentinum, ex urbe regni huius regia Dominicanorum ordinis magnum incrementum: qui ob ſanctiſſimè actam, & portentoſis miraculis clariſſimam vitam, reductamque in concionibus per Hiſpaniam, Galliam, Belgium, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Italiamque, Apoſtolico ritu habitis innumeram hominum, quà Hebræorum & Saracenorum ad Chriſti gregem, quâ Chriſtianorum à bona mente deerrantium, ad viam ſalutis multitudinem; coronatumque peregrinationis agonem feliciſſimæ in Deo mortis palmâ; confirmatam demum innumeris mirabilium ſignorum atteſtationibus beatiſſimæ eius animæ ad ſuperos tranſlationem, Caliſtus Papa III. in Sanctorum numerum, quos invocare ritè poſſumus, huius ſæculi quinto anno ſuper quinquageſimum retulit; literas tamen Pontificias eius apotheoſeos teſtes Pius II. anno MCDLVIII. publicavit.

69. Natus Vincentius ex quorumdam opinione anno circiter MCCCXL. ex aliorum non ante annum MCCCLVIII. ex noſtra poſt annum ſaltem MCCCLII. ut ex epiſtola eius ad Benedictum Papam liquidò conſtat; & ad Prædicatorum ordinem decimo octavo ætatis admiſſus: opere vir potens atque ſermone, prophetici ſpiritus, mortuorum ſuſcitator, nulliuſque virtutis non dives affatim, novuſque ſui temporis Apoſtolus, in Britanniæ Armonicæ Venetica urbe, vulgo *Vannes*, diem ſuum obiit.

70. Hic, cùm ob Martini Aragoniæ Regis mortem abſque ulla prole, in novem electores futuri Regis conventum fuiſſet: pro Valentino regno S. Vincentius noſter, & cum eo Bonifacius eius germanus frater Carthuſianorum Prior Generalis, tertiuſque alius delecti, Ferdinando Caſtellæ Infanti potiore aliis iure regnum competere declaraverunt. Præterea Benedi-

(1) Meminerat Noſter huius Interpretis operiſque ab eo ex Hebraico in Latinum ſermonem converſi, ſuprà *Lib. VII. cap* 1. *num.* 8. quam verſionem MStam. alicubi ſe vidiſſe ait. Nos editam in Bibliotheca Sereniſſ. olim Hiſpaniarum Infantis Ludovici Caroli III. Regis germani fratris exſtitiſſe ibidem, atque item *Lib. IX. cap. V. n.* 250. diximus.

dictum Papam XIII. dum cauſam ſuam modeſtè agens tueretur olim ſecutus, præfractè atque obſtinatè impedientem Eccleſiæ concordiam, ſurdaque renuntiationi obnitentem aure, palàm inde averſatus fuit, & ad Conſtantiæ magnæ Synodi iudicium ſe totum convertit. Ingentia hæc duo rerum ab eo geſtarum capita ea propter attigimus, quòd relinquere aliis earum enarratoribus ſingula quæque referenda magis opportunum nobis videtur.

71. Plures enim Vincentius hiſtoricos ſortitus eſt, qui conſuli poſſunt. Petrus ſcilicet Ranzanus Siculus Lucerinus Epiſcopus, quem Surius olim, recenter autem Antuerpienſes *De Actis Sanctorum* Scriptores dedere: Salvus Caſſeta Panormitanus Dominicanorum Generalis præfectus, Franciſcus Caſtellionenſis S. Laurentii Florentiæ urbis canonicus, S. Antoninus eiuſdem Archiepiſcopus, ferè æquales, Io. Antonius Flaminius Forocornelienſis, aliique: ex Hiſpanis Ioannes Marieta [i], Vincentius Iuſtinianus Antiſtius, Franciſcus Diago, Ioannes Lopez Monopolitanus antiſtes, & alii: quos omnes, tam apud eoſdem *De Actis Sanctorum* doctiſſimos Commentatores, quàm apud Ioannem Tamaium noſtri *Martyrologii Hiſpani* Aprilis quinta die laudatos novimus. Præſeferunt eius nomen, quibus maximè promovetur pietas, aſcetica hæc:

[i] Lib. 12. *De SS. Hiſpaniæ.*

72. *Sermones*, tribus tomis comprehenſi, quorum duo ſunt *De tempore*, ſcilicet partes hyemalis, & æſtiva; tertius *De Sanctis.* Prodierunt Lugduni anno MDXXX. in 8.° & MDXXXIX. & ex officina Iacobi Iuntæ MDL. in 4.° Antuerpiæ ex Philippi Nutii MDLXIX. Venetiiſque ex recognitione Damiani Diazii Dominicani, typis Bartholomæi Rubini MDLXXIII. in 8.° Moguntiæque MDCXXI. Tandem Coloniæ MDCLXXV. tribus tomis in 8.° apud Ioannem Guilielmum Frieſſem. Suſpicari utique poſſemus horum ſermonum in unum collectione promiſſo ſe exſolviſſe Vincentium Infanti Martino, deinde Regi, olim facto, de compingendo ac nuncupando ei concionum à ſe habitarum volumine: niſi vulgaris eſſet perſuaſio, doctrinam quidem ſanctiſſimi concionatoris continere hos Sermones, minimè autem concepta verba; diſcipulorum enim eius, qui exceptorum loco eſſent, ea certò haberi debere; cùm & Vincentium ipſum in iiſdem Sermonibus non ſemel laudatum offendas. Cùm enim is ubique, ſive Anglis, ſive Gallis, ſive Italis ſermonem haberet Valentinâ hoc eſt vernaculâ ſuæ gentis linguâ, quam omnes tamen certiſſimo miraculo caperent, uteretur, quod ex Petro Ranzano Vitæ auctore conſtat [k]: haud potuere iidem Sermones vernaculè concipi, & pronuntiari, Latinoque apparere eâdem occupatiſſimi hominis operâ, & qui extemporalia atque inſpirata potiùs quàm meditata plerumque ad populum diceret.

[k] Lib. 2. c. 3. §. 14.

73. Quare credendum eſt de his Sermonibus eundem Ranzanum loqui, dum, *Ne autem perirent ea* (inquit) *quæ de tanti viri ore emanabant: movit Deus animos nonnullorum ex auditoribus eius, ut quæ ipſe prædicabat, utcumque poſſent conſcriberent. Itaque compoſuerunt ex eis complura volumina, quorum aliqua ſunt multis in locis divulgata, ex quibus noſtri temporis concionatores multum utilitatis accipiunt. Sunt tamen multi* (adiungit idem) *qui & eum prædicantem audierunt, & nunc legunt* Sermones, *quos ipſe ſuo tempore prædicabat, in ſcripta redactos; aſſeruntque quòd vix conſequuntur umbram eorum, quæ ipſe ſuo ore reſonabat.*

74. Coloniæ ſcimus prodiiſſe tomum quendam *Sermonum* hoc titulo inſignem: *S. Vincentii Ferrerii tuba extremum reſonans iudicii diem, ſive conciones de Roſario*, apud Io. Guil. Frieſſem MDCLXXV. in 4.° Peruſii quoque ſervari codicem ſermonum nondum editorum eiuſdem Sancti propriâ eius manu exaratum, iccircoque magna veneratione in ſacriſtia Dominicanorum domûs cum aliis reliquiis habitum, quem ibi reliquit Leonardus Manſuetus eiuſdem ordinis Magiſter Generalis Peruſinus, refert Seraphinus Razzius *De viris illuſtribus Dominicanis* [l].

[l] Pag. 125. editionis Lucenſis MDXCVI.

75. Eius magis certè ſunt quæ ſequuntur opuſcula, quæ quidem Vincentius Iuſtinianus Antiſtius Hiſpanus Vitæ S. Vincentii Scriptor collegit, ſcholiiſque explicata Valentiæ apud Petrum Patritium Mey anno MDXCI. publicavit. Hæc ſunt:

I. *Tractatus De vita ſpirituali.* Quem cum SS. Auguſtini & Bernardi *Meditationibus* alicubi; ſolum, Venetiis anno MD. prodiiſſe audimus. At Franciſcus Ximenius Cardinalis Toletanus in linguam Hiſpanam converſum typis edi curavit, quod Valentiæ factum dicitur. Tria is capita continet. 1. *De paupertate.* 2. *De taciturnitate.* 3. *De obedientia.* Incipit: *Ponam in hoc tractatu.*

76. II. *Tractatus conſolationis in Fidei tentationibus.* Servabatur antiquis characteribus, partim in membrana, partim in charta, apud Carthuſianos Scalæ-Dei Tarraconenſis diœceſis, deſcriptus, ut ex titulo apparet, ante ſolemnem ſanctitatis eiuſdem declarationem; *Magiſtri* etenim *Vincentii Ferrerii* eſſe dicitur.

III. *Epi-*

77. III. *Epiſtola ad Benedictum Papam*, ex oppido *Alcañiz* regni Aragoniæ XXVII. Iulii MCDVII. directa, quâ reddit ei rationem uti ſupremo Chriſti vicario, prædicationis ſuæ de Anti-chriſti adventu. Inventa eſt in domo Carthuſianorum Vallis-Chriſti Segobricenſis diœceſis, manu Andreæ Martini S. Vincentii diſcipuli: qui ſuſcepto ibi ordinis cucullo hanc in eo monaſterio reliquit. In Hiſpanum ſermonem convertit, atque in ſua Hiſpaniæ *Hiſtoria Eccleſiaſtica* [m] Ioannes Marieta edidit.

[m] Lib. II. c. 25.

78. IV. *Epiſtola* alia *ad Ioannem de Podio-nucis ordinis ſui Generalem Præfectum* data Genevæ XVII. Decembris MCDIII. Hiſpanam fecit atque edidit idem Ioannes Marieta [n]. Comparuit ea quidem propria auctoris manu exarata in urbis Cataniæ cœnobio S. Mariæ maioris: ubi eam poſuit idem Ioannes de Podio-nucis, cùm ex Præfecto Generali creatus fuiſſet à Martino V. Papa Catanenſis antiſtes. Ex qua quidem epiſtola conſtat de converſione hæreticorum quamplurium in Sabaudiæ & Italiæ confiniis.

[n] Lib. II. c. 24.

79. V. Fragmentum *Epiſtolæ ad Bonifacium fratrem Carthuſianorum Generalem Priorem.* Autographum ſanè, at præ vetuſtate lacerum iam & exeſum, habetur in Portæcæli Carthuſiano (*Valentini Regni*) monaſterio.

80. VI. Fragmentum *Epiſtolæ ad Ioannem Gerſonem cancellarium Pariſienſem.* Habetur in huius operum I. parte tract. 22. lit. E.

81. VII. *Epiſtolæ duæ ad Infantem Martinum* Petri IV. Aragoniæ Regis filium, deinde Regem, idiomate Lemovicenſi, hoc eſt patrio Valentini regni, qui tunc in uſu. Sed Latinè reddidit, ut cum ſuperioribus ſimul ederet, Vincentius idem Iuſtinianus Antiſtius.

82. VIII. *Epiſtola ad Ferdinandum Caſtellæ Infantem*, primumque huius nominis Aragoniæ Regem, quam ad eundem Iuſtinianum remiſit Ferdinandus de Caſtello, magnus ille Dominicanorum chronographus. Præter hæc in eodem volumine edita ab eo S. Vincentii opuſcula & epiſtolas, Hiſpanam & hanc publicavit Marieta [o]. Scripſit opus aliud

[o] Dict. lib. II. cap. 21.

83. IX. *De fine mundi.* In quo agitur, primò de caſu ſive ruina Eccleſiaſticæ dignitatis; præterea de impugnatione ſanctæ Catholicæ Fidei; denique de duplici adventu Anti-chriſti, videlicet puro & miſto. Editum ſane opus Neapoli, quod & exſtabat in bibliotheca ſancti Severini: idem quod Antonius Senenſis refert.

Fecerat olim dum docendæ philoſophiæ operam daret,

84. X. *Suppoſitionum* librum.

Servatur item in cœnobio ordinis Piſarum urbis volumen grande eius effigie ſignatum, quod ita poſſumus indigitare:

85. XI. *Biblia, ſeu Promtuarium*, ſcilicet *locorum ſacræ Scripturæ ſingulis diebus, ſive de Tempore, ſive de Sanctis uſurpandorum.* Cuius initio affixa hæc legitur nota: *Hanc Bibliam inſpirante Domino mihi Fr. Antonio de Auria reliquit beatiſſimus pater F. Vincentius.*

86. XII. *Liber de ſacrificio Miſſæ, atque eius cæremoniis*, lingua Lemovicenſi ſeu vernacula, teſte Marieta.

87. In codice Vaticanæ bibliothecæ MS. num. 1043. fol. 246. ſic legimus: *Incipit tractatus novus & valdè compendioſus contra perfidiam Iudæorum. Fuit editus & compilatus iuſſu Benedicti Papæ ſic in ſua obedientia dicti per quatuor famoſos magiſtros in ſacra theologia, quorum unus fuit Fr. Vincentius Ferrerius.* Incipit: *Prophetam ſuſcitabo eis*, &c. In fine notatur: *Scripſit manu propria Fr. Ferdinandus Hiſpalenſis Minor anno Domini MCDXL.*

88. *Sermones* item *S. Vincentii Ferrerii, diſtinctiones, & expoſitio præceptorum decalogi* Lugduni MDXXIII. in 4.° edita exſtant in Eccleſia Hiſpalenſi.

89. Sepulcrum Apoſtolici viri magna religione in ſua Venetenſi urbe Britannia colit Gallica: in cuius principe Eccleſia olim ſanctum corpus humo conditum, anno MCDLVI. ſcilicet poſt Calliſti declarationem altero, in ſuperiorem locum elevatum aliquando diu latuit, uſque ad annum MDCXXXVII. quo honorificentiori quàm hactenus fuerat, conditæ ſunt reliquiæ eius, quæ reperiri & coagmentari potuêre, capſâ argenteâ, & marmoreo tumulo in ſacello à tergo maioris capellæ ædificato, uti lectiones huius translationis referunt, quæ Septembris VI. die celebratur. Rei teſtes etiam ſunt Venetenſis Epiſcopus illius temporis in epiſtola quam cum his lectionibus in *Actis Sanctorum* Henſchenii & ſociorum editam reperies [p]; atque inſuper Petrus Lezin in *Vita venerabilis patris Fr. Philippi Thibaut Carmelitæ* [q] Gallicè edita (1).

[p] I. Tomo April. pag. 526.

[q] Edit. Pariſien. anno MDCLXXIII. in 12. cap. 26.

Ce-

(1) De Sancti Vincentii Ferrarii ſcriptis præſtat ſilere quam pauca loqui, aut aliorum dicta recoquere. Videndus Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. à pag.* 24. qui minutiora alia eiuſdem S. Doctoris opuſcula undeunde corraſit.

90. Celebratur à Dominicanis per hoc idem tempus familiæ huius ſodalis ex Aragoniæ regno BENEDICTUS CRINIGANDUS, ſeu CRINIGRANDUS, ſacræ theologiæ magiſter Pariſienſis, quem aiunt *In quatuor Sententiarum libros* ſcripſiſſe, Ioannes Marieta lib. 14. *Hiſtor. Eccleſiaſticæ*, ſive *De Sanctis Hiſpaniæ*, Alphonſus Fernandez *De Scriptor. ord. Prædicatorum*, Antonius Poſſevinus in *Apparatu* (1).

91. Eiuſdem Benedicti XIII. Papæ miniſter fuiſſe dicitur à confeſſionibus ſacramentalibus, atque Helenenſis Eccleſiæ præſul, anno MCDXX. HIERONYMUS DE OCON (ita enim Catalani efferunt, pro eo quod communiter audit OCHON, ſive OCHUS) Carmelitarum cœnobii Perpinianenſis, ex qua urbe fortaſſe fuit, ſodalis, ſacræque theologiæ doctor, moribus & ſcientiâ ſpectabilis, qui *In libros Machabæorum* eruditè ſcripſit.

92. Eidem *Acta* eiuſdem *Papæ Benedicti XIII.* attributa novimus ab Emmanuele Romano in *Elucidationibus Carmeli*, & à Ludovico Iacobo à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* [r] auctore. Et tamen *Acta* hæc, ſive *De vita & moribus Benedicti XIII.* alterius Hieronymi Ochi eſſe, Navarri Pampilonenſis, eiuſdem ordinis Carmelitarum, Benedicto admodum cari, & in pretio habiti, ob inſignem doctrinam & in rebus gerendis prudentiam dexteritatemque, Martinum Carrillum affirmâſſe in ſuo *De vita S. Valerii Cæſarauguſtani Epiſcopi* libello cap. 13. alicubi fingitur; cùm in dicto Carrilli loco nulla alia quàm Hieronymi Oconis Carmelitæ, Benedicti à confeſſionibus, *Actorum* eius auctoris, mentio fiat. Deeſt hic Helenenſis Epiſcopus in San-marthanorum *Galliæ Chriſtianæ catalogo*, aliàs parùm correcto (2).

[r] Pag. 338. edit. Lugduni MDCXLIII.

93. CLEMENS SANCII DE VERCIAL Iuris legum, uti audit, baccalaureus, archidiaconus de *Valderas* in Legionenſi Eccleſia, ſcripſit *Sacramentale* opus (vulgari an Latinâ linguâ non facilè dixerim): quod ſe inchoâſſe in urbe Segontina tertia die Auguſti anni MCDXXI. & in Legionenſi exeunte Martio anni MCDXXIII. abſolviſſe, auctor ipſe ait. In Eſcorialenſi bibliotheca Regia antiquo charactere ſcriptum aſſervari *El Sacramental de Clemente Sanchez arcediano de Valderas*, fama eſt (3). Id opus in Luſitanum ſermonem ut loco Catechiſmi eſſet fidelibus ſuæ diœceſis, Henricus Portugalliæ Infans, & Archiepiſcopus tunc Bracarenſis, atque aliquando eiuſdem regni Rex, verti ac typis Bracaræ anno MDXXXIX. edi curavit, uti referunt Rodericus da Cunha in *Hiſt. Eccleſiæ Bracarenſis*, & Antonius Macedo in *Luſitania purpurata* [s].

[s] Pag. 262.

94. Habet inſuper eadem regia bibliotheca Eſcorialenſis eiusdem auctoris alium librum: *Suma de exemplos del Arcediano de Valderas*, in folio antiquis literis ſcriptum (4).

95. FERDINANDUS DE PAZOS Luſitanus ex inſtituto Mercenariorum B. Virginis ſub Antonio Taxal Præfecto Generali, quem diximus anno MCDXVII. Conſtantiæ Alemannorum deceſſiſſe, duabus redemtionibus Caſtellæ & Portugalliæ provinciarum ducenta quadraginta quatuor ſervorum Chriſtianorum capita è Maurorum poteſtate, iuxta morem ordinis ſui, propriorum redituum deſignata portione, piorumque eleemoſynis, liberavit.

96. Eidem tribuitur liber *De primatu Romanæ Eccleſiæ*, quem ſcripſiſſe aiunt domeſtici; ac tunc maximè floruiſſe circa annum MCDXXIV. Sed quod adiungunt, ſub Eugenio IV. Papa, non bene convenit cum huius tempore, quippe non ante annum MCDXXXI. creatus fuit in Chriſti vicarium. Niſi emendandum ſit, MCDXXXIV. Rei auctores habeo Alphonſum

(1) Nihil præterea Quetifus & Echardus in eo, nimirum *T. I. pag.* 771. niſi quod nonnulli eundem ſolido ſæculo recentiorem faciunt, ad annum MCCCXVI. referentes.

(2) Anonymus Aurelianenſis Bibliothecæ Carmeliticæ 1752. auctor totidem atque ipſis verbis hoc loco Noſtrum deſcribit, nihil addens præterea.

(3) Huius Clementis Sancii *Sacramentale*, ſive *Catechiſmus Parochorum*, Hiſpanicè primùm ſcriptum fuit; exſtatque in Eſcurialenſi Bibliotheca inter libros quorum lectio promiſcue interdicta eſt *num.* 14. iiſdem ipſis notionibus quas Noſter hoc loco adducit. In Regia item Bibliotheca Matritenſi habetur alterum eius operis exemplum chartaceum circa annum ut videtur MCCCCXX. exaratum abſque titulo; in cuius tamen prologo legitur: *Et por quanto por nueſtros pecados en el tiempo de agora muchos Sacerdotes que ſon Curas de animas no ſolamente ſon ignorantes para inſtruir y enſeñar las coſas que perteneſcen à nueſtra ſalvacion ::: E por ende Yo Climen Sanches* (non addit *de Berceal*, quod ei cognomen à patria fortaſſis inditum fuit) *Arcediano de Valderas en la Igleſia de Leon maguêr pecador indigno propuſe de trabajar de facer una breve colacion de las coſas que neceſarias ſon à los Sacerdotes que han curas de animas confiado en la miſericordia de Dios* &c. Editum Hiſpali XXVIII. Maii MCCCCLXXVIII. apud Magiſtros Antonium Martinez, Bartholomæum Seguram & Alfonſum del Puerto *fol.* exſtat penes Cl. Antonium Taviram, ex equeſtri Sancti Iacobi Ordine, Regium Eccleſiaſtam, Regiique Uclenſis Conventûs Priorem, amicum in paucis noſtrum.

(4) Fruſtra fui in exquirendo hoc *Summæ exemplorum* codice in Indicibus meis Eſcurialenſibus.

ſum de Roxas in *Catalogo virorum illuſtrium ordinis* ſui *Mercenariorum*, ac Petrum de S. Cæcilio in tractatu, quem MS. vidimus, *De Scriptoribus eiuſdem ordinis* (1).

CAPUT III.

PETRUS DE LUNA, *ſeu* BENEDICTUS XIII. *Antipapa. Eius libri inediti in Vaticana bibliotheca, & alibi. Vitæ eius Scriptor* LUDOVICUS PANSANUS. D. PETRUS GARZES DE CARIÑENA *Scriptor ſub Benedicto XIII.* De familia de Luna. BERENGARIUS DE MONTRAVÂ *iuriſconſultus Catalanus.* GUTERIUS DIDACI DE GAMEZ. ALPHONSUS CHIRINO, *ſeu* DE GUADALAXARA, *Ioannis II. Caſtellæ Regis medicus.* SANCIUS PORTA *Dominicanus, S. Palatii Apoſtolici Magiſter.* BONIFACIUS FERRERIUS *Carthuſianus.* SANCIUS DE BESARAN *Dominicanus.* RAYMUNDUS SABUNDE *quinam homo fuerit ignoratur: confuſus cum Raymundo Martini* Pugionis *auctore, de quo iam ſuprà.* Theologia *eius* naturalis, *& quale eius argumentum. Michael de Montagne Gallus, huius libri vindex.* De natura hominis *eiuſdem Sabundii opus, & alia.* EMMANUELIS RODRIGUEZ DE SEVILLA Hiſtoria Hiſpanarum rerum. LUPUS DE OLMEDO *Hieronymianus cuiuſdam* Reformationis *auctor. Res eius geſtæ, opinio ſanctitatis, & libri.* SIMON PONCII (Pons) *veteris Hieronymiani inſtituti adverſus Lupum defenſor.* HENRICUS DE ARAGONIA, *Marchio de Villena. A magiæ impoſtura quâ inuritur liberatur. Eius ſcripta, laudeſque.*

97. PETRUS quoque DE LUNA, idemque BENEDICTUS XIII. Papa Romanus, aliquod meritum erga literas habet, quo Scriptoribus annumeretur. Ex fa-

(1) ADDENDI A SÆCULI XV. INITIIS AD ANNUM CIRCITER MCCCCXX.

Magiſter Didacus del Covo, Medico-Chirurgus, cuius in Regia Bibliotheca Matritenſi exſtat metricum opus Hiſpanicè inſcriptum: *El ſegundo tratado en la Cirugia Rimada, que conpuſo Maeſtre Diego el Covo Medico è Cirugiano: el qual tratado es de las apoſtemas, ſegund huniverſal è particular fablamiento. Et el ſu prologo general comenzando por Rima es aqueſte que ſe ſigue:*

Deſpues del loor de Dios por loamiento
Por mi fecho ſin numero è ſin acabamiento,
Aqui comienza en las apoſtemas tratar
En quanto pudiere la mi fuerza baſtar

Pergitque eodem metri ſive rhythmi genere uſque ad folium 82. in cuius priore pagina habetur operis epilogus, atque anni quo ſcriptum fuit nota, ſcilicet:

En veynte dias de Mayo fue el feneſcimiento
Año de mill & quatrocientos & doze del naſcimiento
De nueſtro Salvador Jeſu Chriſto & Señor del mundo
para alcançar eſte preſente & el ſegundo:
Reinant la muy Catolica criatura
Don Johan (II) *que Dios cunplà de gracia & de buenaventura.*

Videtur autem Auctor priorem de eodem argumento tractationem pridem abſolviſſe, cuius fatum ignoratur. ITEM *Narciſſus à Sancto Dionyſio* I. V. D. Canonicus Barcinonenſis, cuius nos ſupra *Lib. IX. c. IV. num.* 240. *in Not.* inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores meminimus; quique ab anno MCCCCXII. ad XVI. Lemoſino ſermone ſcripſit: *Compendi de les Conſtitucions de Catalunya*: quod ter repetitum exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.Z. Plut. II. nn.* 11. 12. 13. (T. II. p. 224.) Noſter infrà inter incertæ ætatis Scriptores *Lit.* N. hunc Narciſſum collocat; conſtat autem ab anno MCCCCXII. ad XVI. floruiſſe; laudat enim in operis prologo ut ſuperſtitem Ferdinandum primum Ioannis I. Caſtellæ Regis filium Aragoniæ Regem, quem conſtat anno MCCCCXVI. diem ſuum obiiſſe ::: ITEM *Ioannes Senex Toletanus* (Maeſtre Iohan el Viejo de Toledo) *Ex-Iudæus*, cuius in Regia Bibliotheca Matritenſi exſtat opus hoc titulo: *Eſte libro fizo el Sabio Maeſtre Iohan el Viejo de Toledo que es ſacado de toda la Biblia aprobada por todos los Profetas que profetizaron como fue venido el Rey Mexias que es el nueſtro Salvador Jeſu Chriſto; & como los Judios cegaron & non lo vieron, nin lo quiſieron conoſcer nin creer, ni hoy en dia lo creen, por donde ſon perdidos & condempnados ſus cuerpos & ſus almas ::: Eſſomeſmo, ſe prueba por eſte libro como Santa Maria es ſu Madre de Jeſu Chriſto, è fue virgo ante del parto, è en el parto, è deſpues del parto: lo qual los Judios niegan* &c. moxque in Prologo: *Et por ende dixo nueſtro Señor: Otearân à mi el qual punçaron* (*Et aſpicient ad me quem transfixerunt*, Zachar. XII. v. 10. qui locus maxime inter Chriſtianos & Iudæos controverſus eſt). *E Yo Maeſtre Joan el Viejo veyendome que eſtò en la edad poſtrimera que dijo David eſto en el Salmo: nueſtros años ſon ſetenta & quando mucho ochenta: penſê de otear continuadamente en nueſtro Señor Jeſu Chriſto, & eſpender eſte poco de tiempo que me fincò ſegun mi edad, en declamar como fâllo* (las profecías) *conplidas en êl. E maguera que eſta coſa ya clara es è manifieſta como el Sol: Yo por quanto era oveja fuera del corral. è êl por la ſu ſancta merced me llamò à la ſu ſanta Fee Catolica. tómo gozo en trabajar è eſpender mi ſeſo en fazer à mî è à mis fijos. un memorial de las coſas que atañen à nueſtro Señor Jeſus è à la ſu ſanta Fee. Cà en fablando de ſu ſanta Fee,* otéo en êl. *por lo qual hè fiuzia en êl, que por la ſu ſanta paſſion averê en el ſu ſanto regno* &c. In operis autem proceſſu ætatem qua ſcripſit ſæpius indicat, nimirum annum Chriſti MCCCCXVI. Meminit diſputationis Hieronymi de Sancta Fide Dertoſæ triennio antè cum Iudæis, præcipuè Catalanis & Aragonenſibus habitæ, & nonnullorum Hebræi nominis Scriptorum, nimirum *R. Sahadiæ: R. Moſis Nachmanidis: R. Ionathanis Ben Uziel: R. Abraham Abenazin: R. Salomonis Abenjubayzôl: R. Moſis Maimonidis: R. Davidis Kimchî: R. Akibæ: Rabbix* (ſic) *Alfonſi* (Petri) Ex-Iudæi: R. Oſeæ filii *R. Heliæ: R. Elieſer*, & aliorum, quorum unius & alterius ne nomina quidem alibi legimus; eoſque omnes è popularium olim ſuorum ſcriptis CEFEYAZARA (ס' היצירה *ſépher haietſirâh*: Liber creationis mundi): ABODAZARA (עבודה זרה *Abodâh* Za-

familia is Lunarum Aragoniæ regni nobiliſſima, Ioanne Martini à Luna & Mariâ Pereziâ à Gotôr [t] parentibus ortus, & ex archidiacono Cæſar-auguſtanæ Eccleſiæ, profeſſoreque magnæ famæ Iuris canonum Monſpelienſi S. R. E. Cardinalis diaconus S. Mariæ in Coſmedin à Gregorio XI. creatus, aliquandoque poſt Clementis VII. obitum anno MCCCXCIV. renuntiatus Avenione ſummus Eccleſiæ Pontifex adverſus Bonifacii IX. partes, qui ante aliquot annos Romæ fuerat electus, dignitatem integris triginta annis, quâ iure ut multis videbatur obſtinato ad preces omnium ferè principum, atque ipſius Eccleſiæ in Concilio Conſtantienſi congregatæ, animo retinuit, Peninſulæ (*Peníscola*) tandem Valentini regni, tamquam in ſcopuli deportatione, mortuus nonagenarius, anno huius ſæculi quarto ſuprà viceſimum, ſi Alphonſo Ciaconio credimus; aliàs anno viceſimo tertio, ſi Suritæ, & Marianæ, & aliis rerum Hiſpanarum Scriptoribus. Brevis fuit ſtaturæ graciliſque, ſeveri ac rigidi ingenii, vitæ integræ, ac omnis labis alienæ, iuris utriuſque doctor peritiſſimus. Omnia hæc oſtendit iam octavum ſupra ſeptuageſimum annum agens, in conventu Perpinianenſi coram Sigiſmundo Imperatore, Rege Aragoniæ Ferdinando, & Legatis omnium ferè Chriſtianorum principum, habita pro ſe & iuribus ſuis oratione ſeptem horarum; atque ea quidem contentio-

[t] De utraque familia latè agit D. Ioſephus Pellizerius *Informe de la Caſa de Sarmiento* fol. 80.

Zarâh: Cultûs alieni, ſive *De Idololatria*): MORE (מורה נבוכים: *Moréh nebuchîm: Doctor perplexorum*): PEREQUE (פרקי אבות: *Pirkê abôth: Capitula Patrum*); & præſertim è Talmude atque è ſacris V. T. libris confutat atque acriter urget. Exſtat in extremo operis, iudicium de eo Fratris Didaci de Famuſco, incertum cuius Inſtituti, qui ſe indignum Magiſtrum in ſancta Theologia vocat, elegans profecto, ſed paulo longius quam ut huc transferri debeat, Hiſpanico ſermone. Alterum eiuſdem operis exemplum neque minus antiquum vidi ante hoc triennium Placentiæ apud D. Ioſephum Ildefonſum de Roa Canonicum Pœnitentiarium, nunc ut audio eiuſdem Eccleſiæ Decanum, quod poſtea iuri meo ceſſit atque ad manum mihi nunc eſt. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* n. *Plut. I. ſub num.* 12. exſtat huius *Ioannis el Viejo* incolæ Oppidi de Villa Martin: *La executoria de hidalguia ſuya y de ſu Linage.* (T. III. p. 142.) ::: ITEM *Valaſcus de Taranta* Luſitanus (Fabricio *T. VI. med. & inf. p.* 279. Montepeſulanus) auctor operis inſcripti: PHILONIUM pharmaceuticum & chirurgicum, incœpti, ut in eiuſdem prologo legitur, *anno MCCCCXVIII. in vigilia ſancti Barnabæ Apoſtoli:* remoto ſchiſmate & *regnante Domino Papa Martino, anno primo ſui Pontificatus: in Portugallia regnante Rege Iohanne conflictum Saracenis continuè inferendo: in Comitatu vero Fuci* (Foix) *& Biarnio regnante Domino Iohanne Iſabelle mre* (matre) *eiuſdem domina & comitiſſa principali exiſtente. In Francia tunc regnabat Carolus Albricus* (Albritus) *fideliſſimus rex Franciæ cum guerris & tribulationibus quæ fere in toto regno Franciæ invaleſcebant. In Anglia regnante Domino Iohanne pro tunc in Normandia militante & obſeſſionem ſuper Rhotomagum poſſidente.* Unius Caſtellæ tunc Regis non meminit; ut vel hinc Luſitanum fuiſſe coniicias. Exſtat penes me editum Lugduni per Iohannem Trechſol Alemannum MCCCCXC. fol. in cuius fine legitur

Laus & honor gloria ſint noſtro Creatori,
Qui finem impoſuit præſenti labori.
Completum eſt PHILONIUM iuſſu Salvatoris,
Liber utiliſſimus & magni valoris.

Quaterna inſuper eiuſdem exempla MSta. exſtant in Regis Galliarum Bibliotheca *Part. IV pag.* 317. *Codd.* 7142. *& tribus ſeqq*:: ITEM *Antonius de Mercede* Alfonſi Aragonum Regis ad Concilium Conſtantienſe Legatus *cuius Parentatio* (inquit Fabric. *T. V. med. & inf. pag.* 69.) *in exequiis Ferdinandi Regis Aragoniæ anno MCCCCXVI. XXX. Aprilis habita exſtat apud Herm. ab Hardt in hiſtoria illius Concilii, pag.* 129. 138:: ITEM *Martinus de Salvâ* Presbyter Cardinalis Sancti Laurentii in Lucina, auctor *Allegationum pro Benedicto XIII.* In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 124. *ſub n.* 1475. ::: ITEM *Rodericus* (Narvaez) *Epiſcopus Giennenſis* cuius exſtat: *Votum Benedicto XIII. factum ut ſe Pontificatu abdicet pro bono pacis Eccleſiæ*, in eadem Regia Bibliotheca *Part. III. pag.* 125. *ſub n.* 1479; atque ITEM ibidem & in eodem Codice, *Ferdinandus Bonêt* Procurâtor Fiſcalis Curiæ Benedicti XIII. auctor: *Propoſitionis adverſus quoſdam Francos ſuadentes ſubtractionem obedientiæ Benedicto XIII. debitæ:* cum eiuſdem Benedicti Bulla ::: ITEM *Carolus de Urries* Cardinalis Sancti Georgii, cuius exſtant: *Allegationes pro Benedicto XIII. adverſus Cardinales Concilii Piſani* in eadem Regia Bibliotheca, *Part. III. pag.* 113. *num.* 1450. :: ITEM *Magiſter Ioannes de Paguera* Barcinonenſis Ordinis Sancti Benedicti auctor: *Letarii novi ſive Calendarii & Martyrologii* Catalanicâ ſeu Lemovicenſi dialecto, in Appendice Bibliothecæ Regis Galliarum *Part. IV. pag.* 529. *n.* 7300. *B.* in Codice ſæculi XV. ineuntis::: ITEM *Antonius Çorita* interpres è Gallico ſermone operis Honorati (Boneti) inſcripti: *L'arbre des batailles*: quæ verſio Hiſpanica circa annum MCCCCXX. facta, atque Eneco Lopezio Mendozæ Marchioni Santillanenſi nuncupata fuit. In Codice Eſcurialenſi *Lit.* h. Plut. II. n. 19. (T. II. p. 87.) ::: ITEM *Anonymus Archidiaconus Toletanus* cuius in Bibliotheca Vaticana Chriſtinæ olim Suecorum Reginæ ſub n. 386. exſtant: *Concordata cum Exactoribus Rev. Cameræ Apoſtolicæ ad annum MCCCCXI.* ::: ITEM *Anonymus Civitatenſis Epiſcopus* (Gundiſalvus, ut puto, huius nominis primus) auctor operis inſcripti: *Chronica recollectio XXIV. ſchiſmatum in Eccleſia factorum à tempore Felicis II. anno CCCLIV. uſque ad Benedictum XIII. anno MCCCCXVII.* In Bibliotheca Baſileenſi apud Montfaucon. *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 610. *col.* 2. Meminit huius quoque operis, *Anonymique Civitatenſis Epiſcopi auctoris* Theophilus Spizelius *Sacr. bibliothecar. illuſtr. retectis, pag.* 29. quod Noſter infrà *hoc eod. libro cap. V. num.* 266. Andreæ *Scobario* è Benedictinorum Ordine Epiſcopo Megarenſi per coniecturam adſcribit. Vid. Notat. infrà *cap. IV. n.* 266. *in Andr. Scobario.*

tione & præſentia virium & animi, ut fatigatis & laſſatis auditoribus, ipſe magis atque magis fervere & invaleſcere videretur. Quædam reliquiſſe ſui monumenta is dicitur, nempe

98. I. *De poteſtate ſummi Pontificis & Concilii* librum, quem exſtare aiunt in bibliotheca Vaticana MS. Nos tamen hunc non vidimus, quantumvis ſedulò illius catalogos legerimus; ſed loco iſtius codice 5608. MS. fol. 238. *Tractatum ſubtilem Petri de Luna ſuper facto ſchiſmatis, docendo de ipſius vera & canonica electione, & reprobando geſta in Concilio Piſano.* Incipit: *Quia nonnulli*, &c. & fol. 273. *Replicationem contra libellum factum contra tractatum præcedentem:* Quia nonnulli &c. Incipit: *Inter diſtractionum moleſtias mihi aſſiduè occupato, nuper libellus quidam meas devenit ad manus*, &c. Quæ quidem ea ſunt fortaſſe *De poteſtate ſummi Pontificis & Concilii* ei attributa. Exſtat item in Capranicenſi eiuſdem urbis, teſte mihi Ciaconio (1).

99. II. *Vitæ humanæ adverſus omnes caſus conſolationes.* Hiſpanicè. Si autem ſcripſit eum Hiſpanicè, is certè liber Latinus exſtat in Vaticana codice 4853. Qui quidem ſine alio titulo incipit: *Quoniam ſecundum Apoſtolum quæcumque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*, &c. Et poſt aliqua: *Ideo conſideratis mundi huius tribulationibus ac multiplicibus turbationum cauſis ſeu occaſionibus, cogitavi de infinitis conſolationibus contentis implicitè vel explicitè in Scripturis, quaſdam redigere in qualicumque opere in ſcriptis ad honorem Dei conſolatoris optimi & eximii, ac glorioſæ Virginis Mariæ, quam ipſe ſic fœcundavit Paraclitus, quòd Deum totius conſolationis nobis genuit*, &c. Proſequitur ſe exemplum Boetii ante oculos habuiſſe, qui ex eo quòd Theoderici tyrannidi non faveret in exſilium miſſus, librum De conſolatione philoſophiæ ſcripſit: *Sic & ego* (ait) *ab impugnantibus iuſtitiam pariter & obedientiam Romanæ Eccleſiæ à propriæ manſionis loco eiectus, quandam exſilii ſpeciem retinens, præfatum opus aggreſſus, ipſum, ut legentibus placeret*, De conſolatione theologiæ *appellandum iudicavi.* In quibus ſatis ſe auctorem prodit Benedictus. In fine hæc nota legitur: *Explicit liber* De conſolatione theologiæ, *aliàs, vitæ humanæ: quem compilavit ſanctiſſimus pater D. Petrus de Luna, quondam Papa, aut propter ipſum compilatus eſt.* Potuit ergo liber ab eo ſcriptus vernaculâ forſan linguâ, tranſferri, vel ab eo vel ab alio in Latinam (2).

100. III. *Tractatum de horis dicendis per clericos.* Incipit: *Quod nuper de horis canonicis dicendis in quadam lectione diſſerui*, &c. Ms. nos vidimus cum hac nota: *Quem compoſuit reverendiſſimus pater & dominus Petrus de Luna, divinâ providentiâ Cardinalis Aragonenſis, qui pòſt eius exigentibus meritis unus de ſucceſſoribus Petri eſt electus.* In catalogo librorum, quos ad uſum ferebat ſecum idem Benedictus, quem in Barberina bibliotheca vidimus, ita legitur: *Item tractatus domini noſtri Benedicti Papæ XIII. tunc Cardinalis de Luna, ſuper dicendis horis, in papiro, coopertus pergameno, cum corrigio albo.* In eodem catalogo habetur hæc altera nota:

101. IV. *Libellus, ubi eſt repetitio facta per Dominum noſtrum in cap.* Sicut ſtellas; *& aliquot arengæ ſcriptæ in papiro de manu propria, coopertum de pergameno, cum corrigio albo.* Repetitio, ut credimus, fuit ab eo facta Monſpelii ubi profeſſor fuit, ſuper cap. *Sicut ſtellas* 8. 38. diſtinct. in Decreto Gratiani, quam de utilitate ex ſacrorum librorum ſtudio certè percipienda eum formâſſe veriſimile nobis eſt; hoc eſt enim eius capitis argumentum, quod Zephyrinum Papam habet auctorem. Habeo penes me teſtimonium à Petro Hilôcha Dominicano, lectore theologo in cœnobio oppidi de Gotôr Aragoniæ regni, quod Iacobus Martinez de Luna circa annum MDXV. ædificavit Prorex Cataloniæ, datum v. die Sept. MDCXLIII. quo affirmat in prædicto cœnobio eſſe tria volumina Papæ Lunæ (ſic vulgò audiit): Primum *De hiſtoria Troiana* 217. chartæ foliorum abſque principio & fine. Alterum ſimiliter acephalum, multiplicis doctrinæ moralis, œconomicæ, & politicæ, quâ inſtruuntur omnes cuiuſcumque ſtatus homines ad explendum munus quiſque ſuum. Tertius liber continet Ethnicorum geſta ſecundum Ægypti Regum tempora, uſque ad Octaviani Imperium. Quartum inde extractum (quónam ignoratur.) Quos omnes eiuſdem Pe-

(1) Habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi hoc titulo: *Petri de Luna tractatus adverſus Concilium Piſanum;* atque eodem initio: *Quia nonnulli &c. Lit.* L. *Plut. II. n.* 17. (T. III. p. 266.)

(2) Exſtat item Hiſpanicè ſcriptus in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* Y. *Plut. III. n.* 7. (T. II. p. 377) in codice chartaceo ſæculi ut videtur XV. ineuntis, hoc titulo: *Libro de las conſolaciones de la vida humana contra toda miſeria è tribulacion que acaeſciere à la criatura*: in quindecim ſectiones diſtributus.

Petri Lunæ eſſe, iuxta vulgarem famam aſſerit Hilôcha laudatus.

102. *Regulæ* item D. Benedicti Papæ XIII. *in Cancellaria datæ* de eius mandato per dominum Ioannem Cardinalem S. Anaſtaſiæ, Vivarienſem vulgò nuncupatum, S. R. E. Vicecancellarium. Exſtant in codice MS. 3983. Vaticanæ bibliothecæ (1).

103. Benedicti mortem procuratam fuiſſe, haud naturalem, ut affirmemus Scriptor alius huc advocandus eſt, ſcilicet LUDOVICUS PANSANUS (vulgò PANZAN) *De rebus Benedicti*, aut *ſui temporis*, *commentator*. Verbis enim Ioannis Marianæ lib. 20. *Hiſtoriæ Hiſpanæ* cap. 14. *Ludovicus Panſanus civis Hiſpalenſis, atque è familia Alphonſi Carrilli Cardinalis S. Euſtachii* (creatus hic fuit à Benedicto XIII. Luna anno MCDVIII.) *pro certo affirmat in proprio commentario Benedictum veneno fuiſſe peremtum, infectis nebulis dulciariis, quibus in ſecundis menſis libenter veſcebatur, à Thoma monacho, quo is multo & familiariter utebatur: de confeſſo atque convicto ſumtum ſupplicium corpore in quatuor concerpto partes conſilii auctorem Cardinalem Piſanum*, &c. Niſi hæc eius verba ſint ex hiſtoria, quam ſcripſiſſe dicitur *De rebus Ferdinandi I. Aragoniæ Regis*: cuius rei teſtis eſt Ægidius Gundiſalvi de Avila in *Hiſtoriæ Regis Henrici III. Caſtellæ* cap. 48. quam etiam laudat cap. 13. De quo auctore non aliud ſcimus, niſi quod Panzana familia non ignota eſt in Aragoniæ regno.

104. D. PETRUS GARZÊS DE CARIÑENA Aragoniæ civis, ſcripſiſſe ſub Benedicto Papa dicitur, ſed privato adhuc, opus *De familia* eius *de Luna*, ſive Latinè ſive Hiſpanè: quod vidit tam Latinæ quàm vulgaris linguæ laudatis inde teſtimoniis D. Ioſephus Pellizerius *en el Informe de los Sarmientos* fol. 73. & ſeqq.

105. BERENGARIUS DE MONTRAVA canonicus & Sacriſta Urgellenſis in Catalonia Eccleſiæ, ſcripſit anno MCDXXVI. *Lumen conſtitutionum, & aliorum iurium Cataloniæ ordine literarum*: quod opus MS. fuit inter libros clariſſimi Tarraconenſis præſulis Antonii Auguſtini, ut ex eorum catalogo conſtat (2).

106. GUTERRIUS DIDACI DE GAMEZ ſcripſit anno MCDXXV. *El victorial, ó hiſtoria de D. Pedro Niño Conde de Buelna, compueſta por Gutierre de Gamez ſu eſcudero.* Hanc ipſe Comes cuſtodiri iuſſit moriens manu auctoris deſcriptam in Sacriſtia (ut vocant proprio verbo) Eccleſiæ S. Iacobi de Cigales, in qua ſepulturam ſibi delegit. Exemplum quoddam eius ſervatur in bibliotheca quæ fuit Comitis de Villa-umbroſa, & nunc conſervatur magna ex parte ab Excellentiſſima Comitiſſa eius vidua. Aliud habere penes ſe ait D. Ioſephus Pellizerius *en el Informe de los Sarmientos* folio 63. (3) GUTIERRE DIAZ DE GUEMEZ ab aliis audit. Laudavimus iam nos in altera Bibliothecæ parte, cùm adhuc quanam is ætate vixerit, ignoraremus.

AL-

(1) Plurima inſuper alia Benedictum XIII. (de Luna) ſcripſiſſe docent nos Bibliothecarum MSS. Catalogi atque Scriptores. In Bibliotheca Regis Galliarum, præter *Bullas* & *Literas*, habentur: *Proteſtationes ab eo factæ quando detinebatur in Palatio Avenionenſi, anno MCCCXCIX.* ::: *Allegationes* (pro ſe ipſo) *contra duas vias capitulatas inter Regem Aragonum & Imperatorem* :: *Practica tenenda pro unione Eccleſiæ per ipſum tranſmiſſa Carolo VI. Francorum Regi* ::: *Narratio eorum quæ pro ſedando ſchiſmate facta ſunt Paniſcolæ inter Benedictum XIII. & quoſdam Prælatos anno MCCCCXVII. omnia in Cod.* 1479. T. III. pag. 126. :: *Reſponſum ad Literas Gregorii XII. ſuper unione Eccleſiæ facienda in Cod.* 5914. T. IV. pag. 176. ::: *Reſponſiones tres factæ Legatis Galliæ, Cod.* 5156. ::: *Deliberatio in facto Fratris Thomæ de Aſinār Ordinis S. Benedicti Prioris Eccleſiæ Cathanienſis qui ad eiuſdem partes tranſierat, circa annum MCCCCXIV. in Cod.* 5155. T. IV. pag. 47. ::: *Oratio ad Regem Caſtellæ pro Clemente VII.* in Cod. 1472. T. III. pag. 124. In Vaticana extare dicuntur à Montfauconio *Biblioth. Bibl. T. I. p.* 117. *col.* 2. *n.* 117. *Benedicti XIII. impoſitiones novi ſubſidii: Prorogatio Concilii Perpinianenſis & alia.* Exſtat item in eiuſdem Bibliothecæ parte quæ fuit olim Comitis Palatini ad Rhenum: Petri de Luna *Sententia deiectionis è Pontificatu*, num. 647. pag. 301 .. Apud Martenium *Vet. Scriptor. & monum. collectione T. VII. pag.* 633. habetur: *Reſponſio Domini noſtri Papæ Benedicti XIII. facta Ambaſciatoribus Regis Aragonum poſt ſupplicationes ipſorum ut condeſcenderet ad capitula per Ambaſciatores Regis Franciæ ſibi propoſita;* Et pag. 636: *Acceptatio capitulorum Regis per Dominum Benedictum.* Apud eundem & Durandum *Theſaur. nov. Anecdotor. T. II. pag.* 1134. exſtat: *Litera ex parte Benedicti XIII. directa Regi Aragonum*... In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* I. *Plut. II. n.* 17. (T. III. p. 265.) *Academiæ Toloſanæ literæ ad Galliarum Regem directæ ſuper facto ſchiſmatis quæ à nonnullis* (ut in earum rubrica legitur) *Benedicto XIII. Lunæ tribuuntur.* Longum eſſet omnia recenſere.

(2) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Z. Plut. I. n.* 3. (T. II. pag. 273.) eodem titulo, cui adiicitur: *Ad relevamen Advocatorum: perfectum anno MCCCCXXVI. ordine alphabetico;* & ſubduntur: *Privilegia civitatis Barcinonis.* Habetur huius Berengarii mentio ſuprà *Lib. IX Cap. IV. n.* 240. in elencho Gloſſatorum in Uſatica Barcinonenſia.

(3) Editum Matriti MDCCLXXXII. apud Antonium de Sancha in Sylloge Chronicorum Hiſpaniæ ſæpius à nobis laudata. Meminit infra huius Guterii Noſter, nimirum *cap. VI. n* 332. inter eos Scriptores qui ſub Ioanne II. Caſtellæ Rege floruêre; neque tamen de eorundem exitu quicquam certi ſtatui, aut affirmari poteſt.

107. ALPHONSUS CHIRINO, aliàs DE GUADALAXARA, Conchenſis, medicus Ioannis II. Caſtellæ Regis à cubiculo, regiuſque protomedicus (vocabulo illius ævi *Alcalde*), ac medicorum & chirurgorum ex munere examinator. Scriptum reliquit artis ſuæ opus: *Menor daño de medicina:* hoc eſt, quod in medica arte minus noceat, ſive regulas & compendium eius, ad filios. Prodiit anno MDV. ſive, ut alibi lego, Hiſpali ex officina Iacobi Cromberger anno MDXLVII. in folio. Simul editum fuit auctoris *Teſtamentum* Medinæ-Cæli ſcriptum XII. die Auguſti MCDXXIX (1).

108. SANCIUS PORTA Cæſaraugustanus, ordinis Prædicatorum, quem in patria domo fuit profeſſus, Eccleſiaſtes ſui temporis clariſſimus audit, multiplicis doctrinæ ac eloquentiæ armis ſtrenuè munus ſuum atque utiliter gerens, à Benedicto XIII. creatus S. Palatii Apoſtolici Magiſter, cùm ab eo ſanior fidelium pars reſtituendæ veteris Eccleſiæ pacis ergô receſſiſſet, ipſe quoque muneri iſti ſponte ceſſit. Varia idem reliquit opera concionatoriæ ſuæ, quâ ſic prævaluit, artis, *rudi tamen ac ſimplici ſermone*, (ut Xyſtus ait Senenſis) *pia tamen moralitate referta*: quæ Alphonſus de Caſtro, eiuſdem Prædicatorum familiæ, ſanctitate vir ac literis præſtans, quòd ſperaret magnum operæ pretium ſeſe facturum, formis edi curavit. Nempè

109. I. *Divinum, ac proinde inæſtimabile, ſed & omnium quæ hucuſque de Chriſtifera Virgine ſcripta ſunt, Mariale.* Quo cum elogio editum fuit Lugduni à Ioanne Cleyn Alemanno MDXVII. in 4.° cùm priùs exiiſſet è typographia Valentina Ioannis Gofredi, ſeu Jofrêu, anno MDXII. cum titulo: *Sermones feſtivitatum annualium beatiſſimæ Virginis Mariæ*, in folio.

110. II. *Sermones æſtivales de tempore.*

111. III. *Sermones hiemales de tempore.* Adiiciuntur

112. IV. *Introductiones ſermocinales in Sermones, tum de tempore, tum de Sanctis.*

113. V. *Sanctorale, ſeu ſermones de Sanctis*, Hagenoæ per Henricum Gran MDXIV. Omnia hæc ſimul prodiiſſe credimus Lugduni eodem anno MDXVII. in 4.° Fortè & priùs Valentiæ, de quo nihil habemus certi. Sermonum tomos duos Senenſis laudat. Iacet in domo Cæſarauguſtana quam ſodales habitant XIX. die Nov. anni MCDXXIX. è vivis ereptus. Xyſtus Senenſis in *Bibliothecæ* lib. 4. Geſnerus, Franciſcus Diagus *Hiſtor. prov. Aragon.* lib. 14. pag. 35. Vincentius Blaſco prima parte *Hiſtor. Aragonenſis* lib. 5. cap. 27. Murillus in *Hiſtor. Pilarienſi*, Ioannes Marieta *Hiſtor. Eccleſiaſt. Hiſpaniæ* lib. 14. §.93. Nomenclatoreſque Scriptorum ordinis, Antonius Senenſis, Michael Pius, Alphonſus Fernandez (2).

114. BONIFACIUS FERRERIUS, S. Vincentii, quem ante biennium ad ſuperos tranſlatum fuiſſe proximo diximus capite, anno MCDXIX. (3) frater. De hoc agit

(1) Bina huius operis exempla MS. vidimus in Regia Bibliotheca Matritenſi, utrumque chartaceum ſæculi ut videtur XV. non multum adulti. In altero habetur: *Auctoris teſtamentum*; in alio: Eiuſdem *Replicatio adverſùs Medicos eius obtrectatores*, qui audito primùm operis titulo quaſi agmine facto Auctorem adorti ſunt. Titulus hic eſt: *Eſta es la replicacion que replicô Maeſtre Alfonſo de Guadalajara Fiſico del Rei, contra lo eſcrito è dicho contra el ſu primer tratado*: Eſpejo de Medicina *por algunos Medicos eſcandalizados con la acuſacion de la verdad: la qual replicaron. Aſſi comienza.* Continet autem folia LXIII. mediæ formæ ad maiorem accedentis; folio autem 61. *pag.* 2. *col.* 2. notanda hæc legi: *De todo lo qual ſe ſigue que non es de menos provecho lo que yo amonêſto que debemos dexar de la Medicina, que lo que digo que debemos tomar de ella meſma*; & paucis interiectis (initio fol. 62.): *Todo eſto pregonê & demoſtrê muchas vezes delante los grandes Señores, eſtando entre muchos famoſos Letrados en los lugares mucho publicos en Caſtilla, & en Aragon, en los años de la natividad del nueſtro Salvador Jeſu Chriſto de mill & quatrocientos & honze: & de doze: & de treze años faſta que fui canſado de dar voces tres años. Et non fallê boz ni eſcuchador: nin quien lo quiſieſſe bien entender: los unos por poco ſenſibles & menos racionales: otros porque ſu ciencia non les acoſtumbrò querer verdad nin buſcarla: los quales pues deſprecian la verdad non debieran deſpreciar el peligro: otros &c.* Et paucis interiectis (*initio paginæ* 2. *fol.* 62) ſic concludit: *E deſque vî que todos deſdeñaron eſte pleyto, aſſi como ſi fuera mio ſeyendo ſuyo de todos proprio: por ende dexêlo yo deſdeñado aſſi como pleyto ageno. è luego judguê que nunca fallê ôme cuerdo en medicina. Yo mas loco que todos que eſto ſabía & queria remediar el mal tan ſin remedio::: è à todas eſtas tres partes que es un tratado*, llamêlo à todo: ESPEJO DE LA MEDECINA &c. Exſtat exemplum aliud ſub titulo: *Menor daño de la Medicina* in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* b. *Plut. IV. n.* 34. (T. I. p. 253.) Ferdinandus Baccalaureus de civitate Regali, *Centon Epiſtolar.* Epiſt. XXIV. eum appellat *Doctorem Garſiam Chirinum.*

(2) Nihil præterea Quetifus & Echardus in eo, *T. I. p.* 779.

(3) Deceſſerat Bonifacius biennio antè, nimirum anno MCDXVII. die XXIX. Aprilis in Monaſterio Vallis-Chriſti Valentini Regni, ut conſtat ex eiuſdem Necrologio, nondum ſolido ante Vincentium fratrem anno: quem quinta Aprilis die anni MCDXVIII. ad cælos evolâſſe longe probabilius eſt, quàm quòd ſequenti, ſive MCDXIX.

agit Arnoldus Boſtius Carmelita, in tract. *De præcipuis aliquot Carthuſianæ militiæ patribus* cap. 15. *Prior* (ait) *Carthuſiæ xxv. Iuris Pontif. doctor apprimè celebris, ſanctimoniæ ſublimitate egregius, diſciplinarum omnium cognitione ad unguem excultus evaſit. Scripſit inter pleraque alia ad Bonifacium ſacri ordinis ſui profeſſorem*, Librum de confirmatione ac approbatione ſacræ religionis ſuæ & cæremoniarum eius: *utilem & frugiferum, miræque claritatis lucem radiantem. Ad eundem etiam tractatum condidit omni profectò commendatione dignum* (*hoc titulo*): Cur in eodem ordine ſanctiſſimo perpauci canonizati ſint, miraculaque publicè non fiant (1). Ait deinde natum Valentiæ, priuſque uxorem duxiſſe, qua obeunte, hortatu Vincentii fratris Carthuſiæ nomen dediſſe in domo Portæ-cæli propè Valentiam, ubi poſt quatuor ferè annos cùm eſſet rerum uſu admodum ſolers & induſtrius, in huius ordinis Priorem Generalem aſſumtus fuit, nihilque egit non ſumma laude & commendatione digniſſimum. Verùm quia in ſchiſmate Eccleſiæ electus fuit, quod malum ad religiones quoque ſeſe extendit: electo pro pace Eccleſiæ in Concilio Piſano Alexandro V. ipſe in capitulo generali abſolutionem ab officio petiit & impetravit, Stephano de Sævis (aliàs *Mazonio*) Priore Generali alterius obedientiæ ſimul cedente. Hæc Boſtius. Idem ferè Dorlandus lib. 4. cap. 25. Obiit anno MCDXIX. xxix. Aprilis (1).

115. Circa annum MCDXXX. ſcripſiſſe

(1) Utrumque hoc ſcriptum archetypum exſtare hodie in chartophylacio Cœnobii Cartuſianorum *De Porta-Cæli* in Valentino regno, XVI. à primaria urbe milliari versûs Aquilonem, docet Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 22. *cól.* 2. *nn.* 3. & 4.

(2) Dictum paulo ſuperius Bonifacium biennio antè, ſive anno MCCCCXVII. deceſſiſſe. Scripſit præterea *Tractatum De approbatione Ordinis Cartuſiani*, quem quia Ioannes Gerſonus in compendium redegit, ſunt qui Gerſoni adſcribant. Theophilus tamen Raynaudus ſtrenuè eum Bonifacio vindicat, *T. IX. punct. X. & XI. pagg.* 46. & 57. apud Ximen. *l. c. n.* 5.::: Item *Tractatum De Paſſione Domini*, eodem Ximeno teſte *n.* 6. Manſius, *Addit ad Fabric. T. I. med. & inf. pag.* 259. Tractatum *pro defenſione Benedicti XIII. Pontificis, uti vocant, Avenionenſis* ab Edm. Martene *T. II. Anecdotor. p.* 1435. vulgatum, minutioraque alia eidem tribuit; ac poſtremo *Sacra utriuſque Fœderis Biblia in patrium Lemoſinum ſermonem tranſtulit:* quæ verſio Valentiæ anno demum MCCCCLXXVIII. typis edita fuit. Exſtat penes me poſtremi eius editionis folii opiſthographi exemplum ex archetypo apud Cartuſianos Cœnobii Portæ-Cæli Monachos ſervato accuratiſſime deſcriptum, eodem prorſus charactere columnarumque & linearum œconomia: in quo extrema capitis XX. Apocalypſeos pars à v. 8. *ſobre la ampléa de la terra: e cercolâren los caſtêlls dels ſants e la ciutât amada*; & bina quæ ſequuntur integra eiuſdem libri capita continentur; & continuo:

, Gracies infinîdes ſien fêtes al omnipotẽt dêu e
, ſenyor nóſtre Jeſu Criſt: e a la humîl e ſacratiſſima
, vêrge maria mâre ſua. Acâba la biblia molt vera e
, catholica: treta de una biblia del noble moſſen be-
, rẽguer vîues de boîl cauallêr: la qual ſon trellada-
, da de aquella propria que ſon arromançada en lo
, moneſtír de porta celi de lengua latina en la noſtra
, valenciana per lo molt reverent micer bonifaci ferrêr
, doctor en caſcum dret, e en facultat de ſacra theo-
, logia: e don de tota la Cartôxa: germâ del benaven-
, turât ſanct vicent ferrêr del ôrde de p̃ricadors: en la
, qual tranſlacio fôren altres ſingulârs hômẽs de ſcien-
, cia. E ara derreramênt aqueſta es ſtada diligenmênt
, corregida, viſta, e regoneguda per lo reuerẽd meſtre
, jaume borrêll meſtre en ſacra theologia del orde de
, p̃ricadors: e inquiſidor en regne de valẽcia. Es ſta-
, da empremptada en la ciutat de valencia à deſpêſes
, del magnifich en philip vizlant mercadêr de la vila
, de Jſne de alta Alemãya: per meſtre Alfonſo fer-
, nãdez de Cordoua del Reg' de Caſtella, e per meſ-
, tre lambêrt palomâr alamãy meſtre en arts: comẽça-
, da en lo mes de febrer del any mil quatrecents ſe-
, tãta ſét: e âcabada en lo mes de Març del any mil.
, CCCC LXXVIII.

Lemovicenſis Sacrorum Bibliorum verſionis meminêre Ferrarienſis Hiſpanicæ ſeu Caſtellanæ 1553. Interpretes in eiuſdem prologo; atque item Cyprianus Valera in Exhortatione ad Lectorem præmiſſa Hiſpanicæ eiuſdem tranſlationi Amſtelodamenſi apud Laurentium Iacobi 1602; exſtantque nobis ad manum ſeptena è duplici ut videtur Lemovicenſi ſacrorum Bibliorum verſione folia MS. quorum terna chartacea ſunt, inque iis bona Sancti Hieronymi in Apocalypſin prologi pars, nonnullaque eiuſdem libri capita continentur: reliqua membranacea, varia item exhibent tmemata è Danielis, è I.° Machabæorum, & ex Actuum Apoſtolorum libris; neutra tamen harum verſionum annum Chriſti MCCCCXX. neque Bonifacii Ferrerii ævum antevertit, ut ex utriuſque charactere coniicimus. Præterea in Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis *T. I. pag.* 168. *Lit.* B. *MS.* legitur: *Biblia traducida en Caſtellano por un Rabino, con ſus notas y comentarios: por orden de Don Luis de Guzman Maeſtre de Calatrava. Acabôſe año* 1430. En pergamino folio Regio B. I.. Demum in Bibliotheca Eſcurialenſi inter libros quorum lectio promiſcue interdicta eſt *n.* 14. exſtat *Hiſpana verſio ſacri textus quatuor Evangeliorum; ac XIII. Pauli Epiſtolarum.* Interprete *Doctore Martino Lucena* cognomento *El Machabeo*: de quo nos infra in *Addendis ad annum circiter MCCCCL.*

Exſtat item penes me: *Relatio itineris Bonifacii Ferrerii* & *DD. Petri Archiepiſcopi Tarraconenſis, Epiſcoporum Mîmatenſis, Avenionenſis, Sennetenſis: Petri Epiſcopi Seguntini, Dominici Ram Prioris Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ, & Fratris Didaci de Maiorga ex Ordine Minorum Electi Pacenſis*, qui ex urbe Perpiniano Piſam anno MCCCCIX. ad generale Concilium inibi congregatum Benedicti XIII. nomine Legati miſſi fuêre; eorumque Piſam adventûs, geſtorumque ibidem hiſtorica narratio, ex authentico apud Ioannem Baptiſtam Dei Civem Florentinum Romanorum Imperatoris Magnique Etruriæ Ducis Antiquarium codice Florentiæ à me ad annum 1756. deſcripta: quæ cum ab altero ex Legationis ſociis confecta videatur, fortaſſis Bonifacium quode agimus auctorem habuerit.

ſe referuntur *Adverſus Arnaldi Villa-novani errores* è Dominicanis ſodalibus Fr. SANCIUS DE BESARAN Oſcenſis cœnobii, atque itidem eiuſdem Fr. PETRUS MAZA ante decennium, quem ſuprà [u] laudavimus : cuius rei teſtes ſunt præter nomenclatores Dominicanorum Scriptorum, Franciſcus Diagus in *Hiſtor. prov. Aragoniæ* lib. 1. cap. 25. Vincentius Blaſco lib. 5. *Hiſtor. Aragon.* cap. 42.

[u] Huius libri 10. cap. 1.

116. Hoc ipſo tempore floruiſſe creditur profeſſoriâ celebritate ac libris in publicum datis RAYMUNDUS quidam , in editionibus SEBUNDA , aliàs SEBONDE , atque etiam SABUNDE cognominatus; apud Trithemium verò SEBEIDE , ab aliis SANT-SEBEIDE, & SEBON , appellatus , obſcuri æquè nominis & conditionis , non ita tamen obſcuræ ad poſteros in monumentis ab eo relictis famæ. Hiſpanum ſanè omnes fatentur , & *virum* Trithemius vocat *in divinis Scripturis ſtudioſum & eruditum, atque in ſæcularibus literis egregiè doctum, artium & medicinæ doctorem inſignem: quæ docendo & ſcribendo in gymnaſio Toloſano* (ita corrigo pro *Toletano* , quod editiones habent) *magnum eruditionis ſuæ experimentum dedit.*

117. Docuiſſe autem eum Toloſæ ex ipſo eius teſtimonio conſtat initio dialogorum , quos deinde laudabimus , conſignato. Cætera ignorantur , adeò ut vir Galliarum erudititiſſimus & qui nihil ignorare ſuo tempore credebatur Hadrianus Turnebus , à Michaele domino de Montagne, quem in paucis ſtudioſum Raymundi huius lucubrationum fuiſſe mox videbimus, olim conſultus , de his magnificè , de auctore nîl certum reſponderit. Quocum (ut & aliàs altè eum latuiſſe diligentiſſimos & perſpicaciſſimos præteritarum rerum homines intelligas) confudit Ioſephus Scaliger ad Caſaubonum ſcribens [x], Raymundum alium Martini cognomento , *Pugionis Fidei contra Iudæos* verum auctorem, profeſſione quidem Dominicanum , fereque duobus ſæculis ætate ſuperiorem. Quiſquis tamen ille fuerit , de quo ultrà quicquam deſiderare fruſtra ſit : celeberrimum in primis commentarium in ſchedis reliquit, quem Trithemius

[x] Epiſt. 84.

118. I. *Creaturarum* ſive *De homine librum* appellat. Eodem hoc titulo *Creaturarum* libri Raymundi Sebeide inſcriptus codex , & in 4.° ſcriptus Toloſæ anno MCDXXXVI. fuit in bibliotheca Cardinalis Carpenſis , ut ex eius librorum elencho patet , niſi in deſignando numero error commiſſus aliquis ſit. Eundem quoque ſervavit titulum princeps ut videtur editio, cuius Geſnerus meminit , Pariſina Ioannis Parvi anni MDIX. Quem aliæ editiones in *Theologiæ naturalis* , qualis verè eſt, mutaverunt , cum adiuncto , ſive *Liber creaturarum , ſpecialiter De homine , & natura eius , in quantum homo ; & de his, quæ ſunt ei neceſſaria ad cognoſcendum ſeipſum , & Deum , & omne debitum , ad quod homo tenetur , & obligatur tam Deo quàm proximo* (quod totum habet inſcriptio Lugdunenſis anni MDXL. addito alicubi , vice elogii , altero illo non ita rei proprio) *Theſauri divinarum conſiderationum.* Laudatur à Poſſevino Veneta Franciſci Ziletti anni MDLXXXI. Nec ultima , ut credimus , Lugdunenſis eſt Petri Compagnon anni MDCXLVIII. cum titulo *Theologiæ naturalis , ſive libri creaturarum* in 8.° nam Amſtelodami prodiiſſe ex officina Petri Vandemberg anno MDCLXI. ex nundinis Francofurtenſibus vernis huiuſce anni didicimus.

119. Scopus auctoris fuit in hoc libro ut ad convincendos etiam eos, qui revelatæ veritati nihil deferunt, omnes Chriſtiani dogmatis , tam divinæ in ſe , quàm communicatæ homini in verbo æterno Dei naturæ articulos à naturali veritate non eſſe abſonos , immo naturalibus non incongruè confirmari poſſe argumentis oſtenderet. Quod quidem arduum ac durum quibuſdam viſum , mollire conatus fuit laudatus ſuprà Michael de Montagne , nobilis eques Petragoricus : qui in Gallico libro *Les eſſais* , hoc eſt , *ſpecimina* , nuncupato , inſigne ſui experimentum eruditis omnibus dedit , non *Theologiam* ſolùm ipſam Gallicè vertens , ſed in verſione Rothomagi MDCIII. & iterum MDCXLI. in 8.° edita pretium operæ factum oſtendens , ſcripto vulgari lingua ac ſæpiùs edito , Raymundi Sebundii , ſive *Theologiæ* huius *naturalis* ab eo relictæ *Apologetico*: quod Italis communicavit unà cum *Saggi* libro altero , Marcus Ginammi Venetiis anno MDCXXXIII. publicatum.

120. Sciebat autem vir clariſſimus , ac tandem noſtræ Eccleſiæ iugalis , Hugo Grotius , cùm *De veritate religionis Chriſtianæ* commentaretur , *excoluiſſe hanc materiam philoſophica ſubtilitate Remundum Sebundum , dialogorum varietate Ludovicum Vivem , maximâ autem tum eruditione tum facundia* , memoriâ aliàs indignum , *Philippum Mornæum.* Excellit quidem erudita & nervoſa brevitate commentarius hic Grotianus : qua de re alios qui noti ſunt collegit , cenſuram unicuique adiiciens, heterodoxus quoque ipſe , attamen doctus, Ioan. Hoornbeck *De converſione Indorum*

&

& *Gentilium* lib. 2. cap. 2. qui tamen Raymundum ait *magis laudem acuminis quàm ſoliditatis promeritum fuiſſe*. Diverſum à *Theologia* opus, & quaſi Theologiæ compendium, in dialogiſticam formam reductum, alius liber eſt,

121. II. *De natura hominis, ſeu Viola animæ, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium artium, medicinæ atque ſacræ theologiæ profeſſorem eximium, & Dominicum Seminiverbium De hominis natura, propter quem omnia facta ſunt tractans, ad cognoſcendum ſe, Deum, & homines*, editus Toleti anno MD. in 4.° ſequenti etiam Coloniæ apud Henricum Quentel eâdem formâ.

122. Crederem ab alio quovis factum hoc dialogiſticum Theologiæ compendium cultiori ſtilo, quàm *Theologia* eſt, à Dominico ſcilicet iſto dialogiſta. Nec retardat, quòd initio operis eidem auctori duo hæc attribui videantur. Potuit enim hoc velamento compendiator uti, ut Raymundum poſterioris huius libri auctorem credulis faciliùs perſuaderet. Dominicus ibi ait: *Heſterno ſero cùm eſſem in gymnaſio Toloſano poſt varias quæſtiones explicitas audivi illic à narrantibus iis diebus, quibus pro communi utilitate abſens fui, mirabilem te omnibus coram diſputationem habuiſſe, quâ ſanctiorem utilioremve nemo ſe unquam aſſerit audiſſe; tantæque fuiſſe virtutis, ut non ullum ullatenus arbitremur hominem, neque ſpem habere ſalutis, qui eâ non fuerit à vitiis ad iuſtitiam permutatus*. Raymundus. *Multum mihi homines tribuunt, ſed ipſi viderint qua id faciunt ratione. Ego fructum ingenii mei Domino dicavi*. Dominicus. *Iuſtiſſimè id facis. Sed obſecro te (hac enim causâ tam manè in tuum hunc agrum feſtinus deſcendi), ut quæ illic à te diſputata ſunt ſcriptis coràm exhibeas*. Raymundus. *Scripta eſt, fateor, diſputatio illa. Sed hei mihi! Dominice. Aurelius Sulpicius amicus noſter, iam fermè menſis eſt, librum illum, ut ſibi deſcriberet aſportavit. Quid igitur tibi nunc faciam?* Dominicus. *Numquid tu me vacuum patieris abire? numquid ideo ſine doctrina es, aut induſtriam omnem perdidiſti, quia liber ille à te dimiſſus eſt?* Raymundus. *Sed quid tibi vis faciam?* Dominicus. *Certè ut videam; aperi mihi lumen ingenii tui, & illam ſapientiam, qua librum illum Dei munere condidiſti, rurſum, quæſo, mihi clemens aperias*, &c. Et infrà. Raymundus. *En pareo libens votis tuis & trium dierum diſputationi me promtum exhibeo. Dum igitur materiam à fundamentis exordior, tu diligenter aſpicito, & ſapienter interrogato.*

123. His tamen nihil moveor à præmiſſa coniectura, maximè cùm Thritemius huius operis non meminerit; & Valerius Andreas Taxander in *Bibliotheca Belgica* mihi auctor, poſt coniectationem hanc noſtram, viſus ſit, Petrum Auratum Arteſium ord. Prædicatorum ex Theologia Sebundi concinnâſſe operis *Violæ animæ* à ſe inſcriptæ ſex priores dialogos; ſeptimus enim aliunde fuit deſumtus, atque inter Mariam Virginem & Dominicum ipſum formatus. Hoc opus Hiſpanè loquitur operâ Antonii Ares Taurenſis ex ordine Minorum, *Dialogos de la naturaleza del hombre* inſcriptum, & Matriti anno MDCXVI. in 4.° editum. Noſtro tamen attribuit is præter laudatam theologiam,

124. III. *Quæſtionum diſputatarum* librum unum (1).

125. Anno huius ſeculi triceſimo quarto ſcripta iuſſu D. Roderici Alphonſi Pimentelii Beneventani Comitis *Hiſtoria* quædam *generalis Hiſpanicarum rerum* vulgaris linguæ, auctorem præſeferens EMMANUELEM quendam RODRIGUEZ DE SEVILLA; pertingenſque ab origine ipſa noſtræ gentis ad Alphonſum uſque Legionis Regem huius nominis quintum, qui ſagittâ percuſſus in Viſenſi obſidione obiit, apud Prudentium Sandovalium Tudenſem ac poſtea Pampilonenſem Epiſcopum, olim fuit, ut ex mentione eius non ſemel ab eo facta [y] conſtat; at nunc eſt Matriti, quum hæc ſcribimus, penes amicum noſtrum D. Ioannem Lucam Corteſium, ſæpe à nobis nec unquam ſine elogio laudatum. Porrò hic me certiorem fecit de ſcripturæ antiquitate, huius ævi, quo compilatum opus fuit, æqualis; pluraque ibi eſſe planè ſingularia; deeſſe tamen in principio tria quatuorve capita, & in medio totidem chartæ folia.

[y] *En las N[illegible] tas à los O[illegible] pos* pag. [illegible] & 18[illegible] [illegible] eodem vo[illegible] ne pag. [illegible] ubi de rebu[illegible] Comitis F[illegible] Gonzalez. [illegible] dans ibi: *L[illegible] hiſtoria de S[illegible] villano, q[illegible] mas de [illegible] años que ſ[illegible] eſcrivio.*

126. Admonuit me itidem hiſtoriæ huic adiungi aliam exiſtimatam eiuſdem auctoris, *De la conquiſta de Tierra ſanta*, ſive de expeditionibus ſacris in Palæſtinam Godefridi Bullionæi, & aliorum: quo libro chorographia Syriæ, & Ægypti, morumque & religionis illarum gentium notitia continetur.

Sed

(1) Hunc Raymundum in Bibliotheca Eſcurialenſi non reperi. Terna *Theologiæ* Eiuſdem *naturalis* exempla habentur in Regis Galliarum, *Part. III. pag.* 376. *codd.* 3133. & *duob. ſeqq.* è quibus antiquius anno Chriſti MCCCCXXXIV. inceptum, & MCCCCXXXVI. abſolutum in eodem dicitur. In aliis per Europam MStorum. Bibliothecis non rara occurrunt.

127. Sed poſtquam hæc ſcripſeramus, fidem D. Ioannis Lucæ ſecuti, codicem contrectavimus, in cuius fine, hoc eſt voluminis folio 180 rubro ſcriptum exſtat: *De como ſe acabò eſte libro, quien fue el que lo mandò facer, e qual fue el eſcribano que lo eſcribio, e en qual lugar, e à quantos dias, e en que año.* Quibus ſubiiciuntur alia hæc atramento communi expreſſa: *Eſta primera parte deſta Chronica de Eſpaña acabò Manuel Rodriguez de Sevilla por mandado del ſeñor Conde de Benavente D. Rodrigo Alphonſo Pimentel: la qual acabò en la dicha villa de Benavente à 15. dias de Marzo del nacimiento de nueſtro ſeñor Jeſu Chriſto de MCDXXXIV. eſtando en la dicha villa el dicho ſeñor Conde, e D. Juan ſu hijo, à los quales dèxe Dios vivir por muchos años y buenos.* Pertinet, uti diximus, uſque ad mortem Alphonſi V. & annum MV.

128. Hoc autem in eodem volumine conſequitur *La eſtoria de Jeruſalem abreviada:* cuius caput primum ſic inſcribitur: *Capitulo primo que fabla en como nueſtro ſeñor Dios diſpuſo la tierra ſanta por diverſos azotes y contrarios acaecimientos que en ella vinieron.* Mutilum opus & ſine auctoris nota. Quod totum exprimere voluimus, nondum certi cuiuſnam nomen ſit, Scriptoriſne an exſcriptoris, Emmanuel Rodriguez de Sevilla, quem clauſula iſta quam adduximus ſcribam vocat; niſi ætate iſta, pro eo qui invenit & auctor ſcriptionis erat, *Eſcribano* dictum fuerit.

129. Ante annum obierat Romæ LUPUS DE OLMEDO Hiſpalenſis natalibus, inſtituto autem vitæ Hieronymianus ſodalis, Guadalupenſis domûs ob miraculoſam Deiparæ Virginis imaginem, quæ in ea colitur & magna pietate à populis frequentatur, affatim notæ: ex eo ſcilicet ordine, quem ſub nuncupatione Eremitarum S. Hieronymi Gregorius XI. anno MCCCLXXIII. Hiſpanis quibuſdam inſtitutoribus, præſcribens iis obſervandam S. Auguſtini regulam, confirmaverat.

130. Huic magnâ iniuriâ quidam cùm nomen, tum ſtirpem mutâſſe deprehenduntur. *Lupum de Oliveto* (*Ulmeto* dicere debuêre Latinè Hiſpanum cognomen deſignaturi) Ioannes Eiſenſgreinius [z], Franciſcus Tarafa [a], Antonius Poſſevinus [b], Marianus Victorius [c], & alii vocant. Adiungitque Eiſenſgreinius, errori errorem cumulans, & Poſſevinus deinceps, S. Vincentii Ferrerii fratrem eum germanum fuiſſe: qui fortè audierat de Bonifacio Ferrerio Carthuſiano eius verè fratre, & pro iſto Lupum noſtrum habuit. Hic cùm ſtudio legum civilium & canonicarum Perusiæ in Italia olim addictus, iuriſque civilis doctor creatus, huius ordinis ſacramentum dixiſſet: poſt alia munera urgentibus meritis ad ſummam ordinis ſui præfecturam, anno ut creditur MCDXXI. fuit promotus. Quo tempore concepit animo, ut pius erat & vitæ ſtrictioris cupidus, ſi verè monachalem, quam profeſſus fuit pater Hieronymus, vivendi formam pro eremitarum Inſtituto à quo denominari hactenus maluerant, ſodalibus ut amplecterentur, perſuaderi poſſet: congruentius illis Hieronymianorum appellationem poſtmodum adaptandam, rigoroſeque magis, atque ut tanti parentis deceret filios, vivendum.

132. Eo conſilio Romam cum eorum quibuſdam profectus, tentavit fruſtra huc ceteros pertrahere: qui cùm nihil in haud ita diu à Sede Apoſtolica confirmato religioſo vivendi genere reformatione dignum exiſtimarent: ſpurium eius filium, ac verè matri lupum potiùs quàm reformatorem vociferabantur, animi inconſtantiâ, non verò pietatis ſtimulo ad id negotii actum. Qualis (*cumque*) tamen revera Lupus exiſtimatione Hiſpanorum fuerit ſodalium, certè Martinus V. Pontifex hominem doctrinæ religioſarumque virtutum nomine olim ſibi (ut aiunt) notum atque in pretio habitum benigniſſimè excepit, & unicè carum habuit. Quinimmo approbato eius conſilio, monaſterium ei & aliis qui novo Inſtituto nomen dare vellent, ſancti Alexii in monte Aventino habitandum conceſſit; eumque ibi & quocumque alibi recipiendorum monachorum Præfectum Generalem creavit.

133. Hinc in Hiſpaniam ſemel atque iterum eum rediiſſe Scriptor Vitæ inferiùs laudandus refert, quod alii temerè negant. Certè in Hiſpania novum hoc Inſtitutum radices egit, quod ab eodem Lupo præſente procuratum ſimile vero eſt: cùm ſcilicet remoto ab Hiſpalenſis honore Pontificatus viro ſui temporis illuſtri D. Didaco de Añaya Maldonato, Lupus ipſe à Martino V. Papa ſacrorum eius Eccleſiæ adminiſtrator fuit circa annum ſæculi XXIX. eò deſtinatus: quod eum geſſiſſe munus triennio ſaltem ſequenti, uſque ad XXXII. ex tabulario cœnobii S. Iſidori iuxta urbem Hiſpalim, ibique aſſervatis rei monumentis, conſtare aiunt [d]. Quo quidem tempore cœnobiis aliis novi Inſtituti ditiſſimum hocce S. Iſidori acceſſit, à quo nova propago vulgò nomen *Iſidorianorum* apud nos ſortita fuit [e]; manſê- re-

[z] In *Catal. Teſt. veritatis.*
[a] *De Regibus Hiſp.* in Ioanne II
[b] In *Apparatu.*
[c] In editione *oper. S. Hieronymi* tomo 4. pag. 351. editionis Lugdunen. an. MDXXX.
[d] Ioſephus de Siguenza lib. 3. *Hiſt. Ord. S. Hieron.* cap. 7. D. Franciſcus Vergara in hiſtor. D. Didaci Añaya, & Collegii S. Bartholomæi c. 11. pag. 41. Corrigendus in eo quòd anno MCDXXI. (erratum forſan pro MCDXXXI.) hanc deputationem adſcripſerit.
[e] Ioſephus de Siguenza lib. 3. cap. 8.

reque monachi ab eremitis ſeparati, uſque dum ſeſqui-ſæculo tranſacto res ad priſtinum ſtatum reverſa eſt, ac diſſipata Hieronymianorum Hiſpanorum diviſio: de qua re latè agit Ioſephus Seguntinus in hiſtoria huius ordinis, Ioannes Mariana lib. 20. cap. 15. & Silveſter Marulus in *Oceano religionum* lib. 5. Garibay lib. 16. cap. 16.

134. Romæ tandem poſt ampliatam in Italia ſacram familiam, earumque virtutum, quas plantationi ſuæ tot curis & moleſtiis exantlatis conatus fuit inſerere, continua documenta exhibita: diem vidit extremum in eadem S. Alexii ſacra domo, ante maiorem aram ſepultus, cum hac circum eius imaginem lapide exciſam inſcriptione: *Hîc iacet reverendus in Chriſto pater frater Lupus de Olmeto, natione Hiſpanus, reſuſcitator, & reformator, ac primus Generalis Præpoſitus ordinis monachorum eremitarum S. Hieronymi, Priorque huius monaſterii: qui obiit tertia die Aprilis anno Dom. MCDXXXIII. Pontificatûs dom. Eugenii Papæ IV. anno tertio* (1). Vitam Latinè ſcripſit D. Pius Rubeus Placentinus, eiuſdem ordinis Generalis aliquando Præfectus, quæ edita eſt Novocomi unà cum *Floribus S. Hieronymi*, quorum iam meminimus; necnon Italicè ab eodem converſa in Ioannis Petri Creſcentii *Præſidio Romano* lib. 1. [f] qui duo Philippi Bergomenſis [g] elogium adducunt.

[f] *Preſidio Romano, ò vero della militia Eccleſiaſtica.* Placentiæ MDCXLVIII. in fol. pag. 407.

[g] Ad ann. MCDXXVIII.

135. *Virum undecumque doctiſſimum, vitâ & morum ſanctitate clarum, philoſophum inſignem, nec ulli theologorum ſecundum, eloquentiæ vi pollentem, ac divinæ gratiæ nervis validum* vocat Eiſenſgreinius: *divinarum Scripturarum eruditiſſimum* Franciſcus Tarafa & Iacobus Philippus Bergomenſis; & quod caput eſt Martinus V. in quodam diplomate [h] *multipliciter* eum *apud ſe religionis zelo, vitæ munditiâ, & literarum ſcientiâ commendatum* aſſeverat. Multa de eo Ioſephus Seguntinus *Hiſtoriæ ordinis S. Hieronymi* vulgaris linguæ Hiſpanæ lib. 3. cap. 1. 5. 6. 7. & ſeqq.

[h] XVII. Aug. MCDXXIV. apud Rubeum in Vita Lupi cap. 9.

136. Ad hoc undique magis ſtabiliendum vivendi iuxta Hieronymi normam propoſitum, omnia quæ Lupus conſignavit literis, reſpiciunt opera: nempe in primis

I. *Flores S. Patris Hieronymi*, ex eius ſcriptis decerpti in centonis formam; adeò tamen appoſitè congruenterque in unum connexi, ut non aliter fudiſſe Hieronymum ipſum exiſtimaverit Marianus Victorius, vir doctiſſimus atque operum Maximi Eccleſiæ doctoris annotator egregius. Inter hæc enim iam diu editur [i] horum *Florum* collectio ſub *Regulæ monachorum S. Hieronymi, ex ſcriptis eiuſdem per Lupum de Olmedo collectæ* nomine: unà cum *Bulla approbationis Martini Papæ V.* Verè enim eo conſilio hic liber compilatus fuit à Lupo, ut Hieronymiani monachi non aliam quàm S. Hieronymi monachi regulam profiterentur, quod iis Martinus conceſſit, pro S. Auguſtini alia quam ſequebantur ad eum diem, hanc ſubſtituens [k]. Ms. quidem is liber exſtat in Vaticana bibliotheca, & in Baſileenſi, Spizelio teſte [l]. Prodiitque poſt editiones dictorum Hieronymi operum eiuſdem Pii Rubei curâ Novocomi apud Ioan. Angelum Turatum MDCXXI. in 8.° quadraginta & uno capitibus conſtans: quorum aliqua Pius ipſe, quæ deeſſe videbantur, adiecit, eâdem induſtriâ excerptoris uſus.

[i] In edit. Lugdun. an. MDXXX. vol. 4. pag. 331. & aliis.

[k] Dicta Bulla XXVII. Aug. MCDXXIV. apud Rubeum cap. 15.

[l] In *Sacris Biblioth. illuſtr. arcanis retectis* pag. 4.

137. Ægrè tamen ferunt aliqui, & inter eos Ioannes Petrus Creſcentius, vir admodum eruditus, in *Præſidio* ſuo *Romano* [m], abiudicari hanc regulam Doctori maximo, quæ tamquam illius aliquot ab hinc ſæculis habita fuit, etiam Pontificum Romanorum exiſtimatione. Sed cùm apertiſſimè è fragmentis contrarium conſtet hinc atque illinc ab excerptore deſumtio, antiquitatis tantùm hoc præiudicio nihil detinemur, ne ſuum cuique tribuamus; præſertim cùm ex ſtatim adducenda Lupi *Reſponſione ad obtrectatores* ſeſe eius regulæ compilatorem fateatur. Conſule ſîs Franciſci Bivarii *De veteri monachatu* lib. 4. cap. 4. §. 1. huius regulæ cenſuram, & confirmaberis, lector, ut pro hac parte ſtes. Simul enim in eodem Pii Rubei volumine, Lupi eiuſdem habemus

[m] Lib. 1. n. 146. pag. 74.

138. II. *Reſponſionem obtrectatoribus* novæ regulæ factam, quæ incipit: *Invidis reſpondendum* &c. quibus ſubiecit alienis operibus proprium Rubeus: *Venerabilis viri Lupi de Olmeto Hiſpalenſis congregationis monachorum S. Hieronymi olim inſtauratoris ac Præpoſiti Generalis perpetui Vitam.* Sed quia lex ſibi dicta in *Floribus* ſive *Regula* verbis tantum Hieronymi loquendi, ulteriorem quamcumque divagationem reſpuebat, adiunxit Lupus Pontificia uſus auctoritate

III. *Sta-*

(1) Vidimus, ac non ſemel, deſcripſimuſque ad annum MDCCLV; atque Lupi effigiem, ut potuimus, eiuſque ſepulcrum cum coronidibus Gothici ſaporis adumbravimus. Exſtat in Ephemeridibus noſtris Romanis MS. *T. II. pag.* 177.

139. III. *Statuta cum ſuis declarationibus*, ad uſum eorundem ſodalium, quæ incipiunt: *Venerabilibus & diſcretis viris* &c. & promulgata fuiſſe nona die Maii anni MCDXXIX. idem Rubeus ex tabulis domeſticis cap. 17. *Vitæ Lupi* annotat.

140. IV. *Ordinarium*, hoc eſt ita inſcriptum triginta capitum librum, teſte eodem Rubeo [n], qui & ſequentia ſubnectit

[n] Cap. 17.

141. V. *Doctrinam teſtamenti S. Patris Hieronymi*, xxv. capitibus, atque item

142. VI. *Epilogum S. Hieronymi.* Unaque

143. VII. *Vitam S. Hieronymi*, Martino V. & ſacro Cardinalium collegio nuncupatam. Hæc in prima huius S. Doctoris operum editione *cuidam devoto & eius operum ſtudioſo*, tacito auctoris nomine, adſcripta legitur. Sed eam Lupi eſſe, advocatâ in rem eâ quam diximus nuncupatione, cuius ſe ipſe auctorem prodit, Rubeus comprobat [o]. Eaque uſus videtur Marianus Victorius fuiſſe, *cùm ab ea quam ipſemet operibus S. Hieronymi adiecit* (Rubeus ait), *haud diſtare videatur. Quòd ſi deinceps* (proſequitur) *Cardinalis Baronius eius non meminerit in annotationibus ad* Martyrologium Romanum, *ut in* Annalibus Eccleſiaſticis: *id in cauſa fuit quod illi eamet incognita prorſus fuit. Quæ enim tomo nono dictorum operum legitur, quamque Baronius ipſe reprobat: diverſa omnino ab hac eſt, quam præfatus vir Lupus ex allegatis operibus primus conſcripſit.* Tradidit quoque in manus domeſticis ſuis Lupus ipſe

[o] Dict. cap. 17.

144. VIII. *De Sanctis*, ac *de tempore ſermonum*, *ſeu homiliarum* à ſe elaboratarum volumen, ut legimus in *Supplemento Chronicorum* Bergomenſis, & apud eundem Rubeum [p]: qui & advertit multa alia *ſub eiuſdem nomine* MSS. *circumferri, præſertim verò quæ grandi uno volumine comprehenſa ſequuntur, videlicet fragmentum in clericum*, cui titulus hic appoſitus legitur:

[p] Cap. 18.

145. IX. *Caſtigatio S. Lupi ad clericum monendum.*

146. X. *Vitæ patrum ſive adhortationes contra octo principalia vitia.*

147. XI. *Sententiæ patrum.*

148. XII. *Adhortationes ſive homiliæ ad perfectam vitæ rationem:* in quorum calce legitur: *Liber S. Columbani de Bobio.* Servatur autem volumen in bibliotheca Ambroſiana Mediolani. Ibi & aliud extare *Commentaria* continens *in Iſaiam prophetam* Rubeus item ait; *licèt iſtud, non, uti paulò ante adlata, originale exiſtimetur, cùm præſertim nuperrimè tranſcriptum ſit. Ex quo & factum reor ut in eius fine legatur.* Laus Deo, B. Virgini, & B. Franciſco, *cuius regulam fortè profitebatur tranſcriptor.* Libri huiuſce titulus eſt:

149. *Frater Lupus in Iſaiam prophetam;* ac pro certo habet non alium eſſe huius auctorem; *cùm nuſquam* (ait) *in quolibet Eccleſiaſticorum Scriptorum catalogo Frater Lupus ab hoc alius occurrat.* Planè deceptus fuit Rubeus; cùm horum commentariorum verus auctor fuerit Alphonſus Lupus ordinis Capuccinorum; conſtetque ex Frederici Borromæi S. R. E. Cardinalis, Mediolanenſiſque antiſtitis aureo libro *De ſacris oratoribus*, Alphonſi, quem in paucis concionatorem laudat, hunc librum ſeſe in ea bibliotheça à ſe conſtructa, unicum tanti viri monumentum, repoſuiſſe. Quod in altera bibliothecæ huius parte de eo loquentes, annotavimus (1).

(1) Exſtant huius Lupi in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* F. *Plut. IV. n.* 15. (T. I. p. 519.): *Regula Monachorum Inſtituti Sancti Hieronymi ſumta ex veris atque authenticis dictis eximii Doctoris de inſtitutione & directione ſpiritualis vitæ Monachorum*, ſub *Anonymi* titulo; atque ITEM in eodem codice ſub expreſſo *Lupi* nomine, & cum adiuncto: *Præpoſiti Generalis Ordinis Sancti Hieronymi: Statuta & declarationes Ordinis Monachorum Eremitarum eiuſdem Sancti Doctoris*, præmiſſa Martini V. Bulla ac delegatione ad eadem Statuta conficienda, Data Gallicani Præneſtinæ Dioeceſis IV. Idus Auguſti Pontificatûs anno VII. (Chriſti MCCCCXXIV.) edita & publicata. ITEM, ibidem: *B. Euſebii (olim B. Hieronymi Diſcipuli) Epiſtola ad Damaſum Portuenſem Epiſcopum & Theodorum Rom. Senatorem: De doctrina Monachorum in obitu Sancti Hieronymi & per eum tradita: quæ cum Statutis præcedentibus publicata fuit Romæ per eundem* FRATREM LUPUM *in Monaſterio SS. Bonifacii & Alexii in monte Aventino die* IX. *Maii MCCCCXXIX. Pontificatus Martini V. XII.° præſentibus Fratre Ioanne de Marinonibus Priore Monaſterii Sancti Petri ad Vincula: Clemente de Portugallia Vicario Monaſterii SS. Bonifacii & Alexii: Alexio de Turrégano: Ioanne de Segovia, & Ioanne de Wachtendonch presbyteris monachis profeſſis dicti Ordinis monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi per Michelinum Pardze Clericum Traiectenſem Notarium.* ITEM Fratris *Lupi de Olmedo*: *Ordinarium Ordinis Monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi.* Codex membranaceus forma octava ad quadram figuram accedente, circa annum MCCCCXL. ſcriptus in quo nonnulla inducta ſunt atque eraſa, adiectaque de novo alia. In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 308. *cod.* 2640. EIVSDEM: *Flores Sancti Hieronymi.* In Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. pag.* 111. *col.* 2. *lit.* B. EIVSDEM: *Vita Sancti Hieronymi.*

150. Lupus autem aurem vellit nobis, ut alium Scriptorem ei æqualem & adverſarium in eo negotio reformationis, de quo dictum fuit, ſubiungamus, PONCIUM nempe ſive SIMONEM PONCIUM (vulgò, ut credimus, *Pons*) Tarraconenſem quendam: non quidem eiuſdem familiæ, ut perſuaſum fuit non nemini [q]; ſed medicum, quod profeſſus munus eſt in eo, quem ſcripſit *Apologetico libro*, ſeu defenſione veteris Inſtituti Hieronymianorum Hiſpaniæ adverſus prætenſam Lupi reformationem. Hunc editum reperies ad calcem *Chronici* huiuſmet ordinis Latinum Petri de la Vega. Meminit auctoris Ioſephus Seguntinus lib. 3. *Hiſtoriæ* eiuſdem ordinis cap. 18.

[q] Sylveſtro Marulo in *Oceano Religionum* quem Pius Rubeus in *Vitæ Lupi* c. 5. laudat.

151. Sequens annus quartus ſupra triceſimum ſuſtulit literarum magnum quendam alumnum, nec minus ſtudiorum laude quàm utrimque à Regibus derivato ſanguine in paucis clarum: HENRICUM DE ARAGONIA intelligo, quem MARCHIONEM DE VILLENA compellare vulgus ſolet, Aragonenſium ex maſculo, Caſtellæ autem Regum ex ſequioris ſexus latere familiis oriundum. Parentes enim habuit Petrum & Ioannam Henrici II. Caſtellæ Regis filiam notham. Petrus autem ex Alphonſo extra matrimonium natus, qui Alphonſus Villenæ Marchio, Comes Dianii & Ripacurtiæ, & poſtea Dux Gandiæ, primuſque Caſtellæ Comeſtabilis, filius idem Petri Aragoniæ Infantis, nepos Iacobi II. Regis fuit, Suritâ lib. 14. cap. 22. *Annalium Aragoniæ*, & Salazario Mendoza lib. 3. *De dignitatibus Caſtellæ & Legionis* cap. 20. necnon & Ferdinando Perezio Guzmano in *Hiſtoria Ioannis Regis II.* & in libro *Similitudinum*, ſive elogiorum ad calcem eius poſito, rei auctoribus.

152. Fato quodam huic familiæ Caſtellæ regnum improſperum accidit. Nam Alphonſus Comeſtabilis munere ab Henrici III. tutoribus, ac iure quidem ſpoliatus dicitur; noſter autem Henricus, cùm à Ioanne II. Rege Comitatum *de Cangas* ac *de Tineo* in Aſturibus obtinuiſſet; eique mox, ut magiſter Militiæ S. Mariæ de Calatrava deligeretur, renuntiâſſet: à militibus ipſis depoſitus magiſtratu quoque decidit, ſoloque ornatus *Iniestæ* oppidi Toparchæ titulo, eò loci ſe contulit: revocata ad ſe coniuge Maria Albornozia plurium oppidorum domina, quam olim, ut ordinis religioſi præfectum ageret, cœnobio cuidam monialium non abnuentem incluſerat: de quo videnda Ioannis Regis hiſtoriæ, quam diximus, 4. & 248. capita.

153. Sed neque concorditer unquam vixere. Quippe qui Henricus à puero totus libris & ſtudiis deditus, non ſolùm exercitia militiæ atque omnes nobilium hominum proprias artes, ſed & curam rei domeſticæ, & quicquid eum à philoſophiæ ſtudiis & contemplatione rerum naturalium avertere poſſet, omnino ſprevit. At ſibi nonnullis artibus interdictis famam (nec auſim dicere veram, an falſam) ſuſcitavit, non aſtrologiæ dumtaxat quâ vana exiſtimatur, ſed & ſuperſtitioſis aliis, quovis catholico, immo principe viro indignis, ex ſomniis nempe, ſternutationibus, aliiſque huiuſmodi futura prædicendi operam dediſſe. Quare à temporis ſui Regibus & proceribus non eo loco fuit aut pretio habitus, quo aliàs oportuit regiæ proſapiæ ac ſingularis doctrinæ hominem apud omnes mortalium ordinis planè cenſeri. Atque iviſſe dicitur quaſi in proverbium, plus cæleſtium quàm terrenarum, plus inutilium quam utilium ac neceſſariarum rerum aſſecutum ſtudio ſuo Henricum fuiſſe.

154. Itaque *amiſſas opes, atque ampliſſimos honores ablatos, iniuriamque fortunæ honeſtis* (*vel ſaltem ſtudioſis*) *ſolatiis ad extremam ſenectutem toleravit* (quæ Ioannis Marianæ verba ſunt lib. 21. cap. 7.) podagrâ, chiragrâque gravatus; neque etiam poſt mortem iniuriæ & ignominiæ ſpeciem quandam evitare potuit. Librariam enim ſupellectilem, quâ divite & electa vivus fuit uſus, Regis præcepto, vir doctus quidem atque ei valde carus, Lupus Barrientus Dominicanus Henrici principis præceptor, luſtrandam ſuſcepit; ex eaque pluſquam centum volumina, quaſi damnatæ lectionis eſſent, Vulcano tradidit, publicè ut aiunt comburenda. Quod quidem iudicium approbantes Ferdinandus Perez de Guzman in *Hiſtoria Ioannis Regis* cap. 248. & in *Elogio*, Lupumque ipſum adducens Pincianus infrà; alii improbantes [r] alii ex æqualibus variè referunt.

[r] Petrus Carillo hiſtoricus, quo utitur Surita lib. 14. cap. 22.

155. Ferdinandus certè quidam Gomezius, Ioannis medicus, in quadam ad Ioannem Menam, clariſſimum poetam & hiſtoricum data epiſtola facetè admodum rem totam uti facta fuit enarrat: quem piaculum eſſet alio quàm ſuo ſermone loquentem hoc loco ſiſtere. *No le baſtò à D. Henrique de Villena ſu ſaber para no morirſe* (epiſtolâ inquit 66.) *ni tampoco le baſtò ſer tio del Rey, para no ſer llamado por encantador. Ha venido al Rey el tanto de ſu muerte, e la concluſion que os puedo dar es, que aſaz D. Henrique era ſabio de lo que à los otros*

cum-

cumplia, e nada ſupo en lo que le cumplia à èl. Dos carretas ſon cargadas de los libros que dexò, que al Rey le han traido. E porque diz que ſon magicos, e de artes no cumplideras de leer, el Rey mandò que à la poſada de Fr. Lope de Barrientos fueſſen llevados. E Fr. Lope, que mas ſe cura de andar del principe que de ſer reviſor de nigromancias, fizo quemar mas de cien libros: que no los vio èl mas que el Rey de Marruecos, ni mas los entiende que el Dean de Cidad-Rodrigo; que ſon muchos los que en eſte tiempo ſe fan dotos, faciendo à otros inſipientes e magos; e peor es, que ſe fazan beatos faciendo à otros nigromantes. Tan ſolo eſte denueſto no habia guſtado del hado eſte bueno e manifico ſeñor. Muchos otros libros de valìa quedaron á Fr. Lope, que no ſeran quemados, ni tornados. Si vueſtra merced me manda una epiſtola para moſtrar al Rey, para que yo pida à ſu ſeñoria algunos libros de los de D. Henrique para vos, ſacaremos de pecado la anima de Fray Lope, e la anima de D. Henrique haurá gloria, que no ſea ſu heredero aquel, que le hà metido en fama de bruxo e nigromante. Nueſtro ſeñor &c.

156. Hæc tota epiſtola Ferdinandi Gomezii non iniucunda, neque iudicii forſan expers; nam & Ioannes de Mena ſummis quibuſque laudibus Henricum extollit his verſibus:

Aquel que tu vês eſtar contemplando
En el movimiento de tantas eſtrellas,
La fuerza, la orden, la obra de aquellas,
Que mide los curſos de como y de quando:
Y ovo noticia filoſofando
Del movedor y los commovidos,
De huego, de rayos, de ſon, de tronidos
Y ſupo las cauſas del mundo velando:
Aquel claro padre, aquel dulce fuente,
A quel que en el Caſtalo monte reſuena,
Es D. Enrique ſeñor de Villena,
Honra de Eſpaña y del ſiglo preſente.
O inclito ſabio, autor muy ſcyente!
Otra y aun otra vegada yo lloro,
Porque Caſtilla perdio tal teſoro
No conocido delante la gente.
Perdio los tus libros ſin ſer conocidos;
Y como en exequias te fueron ya luego:
Unos metidos al avido fuego,
Y otros ſin orden no bien repartidos.
Cierto en Athenas los libros fingidos
Que de Protagoras ſe reprobaron,
Con ceremonia mayor ſe quemaron,
Quando al Senado le fueron leidos.

157. Ad quem tamen poeta locum Ferdinandus Pincianus vir ſummus adducit quædam Lupi huius Barrienti verba ex libro quem *De divinatione ac eius ſpeciebus*, ſub idem tempus hac occaſione, & ut factum excuſaret, ut Ioannes Mariana libri 21. cap. 7. ait, ſcriptum Ioanni eidem Regi nuncupavit; cuiuſque dum de auctore mentionem infrà habebimus, notitia ſuum ſortietur locum. Hic ait *Raſiel* librum, ſic inſcriptum ab angeli nomine qui Adami cuidam filio eum dictavit, invocationes bonorum angelorum ad benefaciendum, malorumque ad malefaciendum continentem, ſe Regis iuſſu igni cum aliis tradidiſſe; at quidem invitum: quippe qui exiſtimaret Lupus huiuſmodi libros ſervari apud fidos quoſque oportere, quibus aliquando uti ad religionem tuendam, & idololatras ac necromantas redarguendos, æquum & expediens foret (1).

158. Nihilominus tamen ignorat nemo fatum huic ſimile accidiſſe olim magnis viris, ac literis innocuis (extra tamen communem aliorum uſum & captum poſitis) inſtructis: quos magiæ & quarumcumque indignarum artium inſimulare ſua eorum ætas non dubitavit. Præſtò ſunt Rogerii Baroni Angli Minoritæ, qui obiit MCCLXXXIV. ac Thomæ Bungeri eiuſdem nationis & Inſtituti apud Wadingum *De Scriptoribus Franciſcanis* differentem: Ioannis Trithemii *Steganographiæ* auctoris, cuius autographum Fredericus II. elector Palatinus, quaſi incantatoriis artibus plenum, comburi fecit, defenſi à Sigiſmundo abbate monaſterii Seon in Bavaria, & à Ioanne Caramuele Epiſcopo Viglevanenſi, amico noſtro: Gereberti quoque, in Pontificatu Silveſtri dicti, & aliorum paſſim exempla. Exſtat quidem Gabrielis Naudæi, viri famà clari, libellus de his, quibus immeritò magiæ crimen omnibus ſæculis fuit imputatum, Gallicè ſcriptus.

159. Certè ad nos uſque derivavit fama non multùm Henrico favens, quaſi futura prædixerit, aliaque moriens vana in mandatis reliquerit, quæ nos inter aniles fabulas & otioſorum cantilenas reputamus. Staturâ brevi ſed craſſus fuit, colore autem vultûs albedine & rubore miſto: neque ciborum neque Veneris parcus, acumine poetico nulli ſui temporis ſecundus, atque hiſtoriarum valdè gnarus, mul-

(1) Qui plura de his deſideret, adeat Ferdinandum Nonnium Pincianum *Comment. ad Ioann. de Mena Cant.* 128. *editionis Salmant.* 1505. *fol.* 70. ſive *Antuerpienſis Ioann. Steelſii* 1552. *pag.* 289. Franciſcum Sanctium Brocenſem, noſtrateſque Ioannis Menæ interpretes.

multiplici vir doctrinâ, atque idiomatum variorum cognitione præſtans, Guzmani teſtimonio. Matriti obiit quinquagenarius xv. die Decembris MCDXXXIV. (corrigenda enim editio Hiſpalenſis eſt anni MDXLIII. quæ habet XXIV.) & in cœnobio Franciſcanorum ad lævam aræ maximæ ſepulturam accepit.

160. Plena ſunt rerum noſtrarum commentaria [s] Henrici mentione Villenæ Marchionis. Præſtat autem Ioannis Mariana è libri 19. cap. 8. verba ſubnectere, quia de operibus ab eo relictis, & iam dicendis, non tacet: *Petrus ad Aliubarrotam ceciderat, eius Henrici pater, cui à Villena cognomentum fuit: eruditionis huic tantum ſtudium, ut magica etiam ſacra, carminaque calluiſſe fama ſit. Exſtant ingenii monumenta, in quibus multa reconditaque eruditio eſt, elegantiæ parum, quippe affectatæ, ſed horridæ, & cum Hiſpana lingua Latinam miſcentis.* Idem ferè de ſtudiis eius cap. 7. lib. 21. quæ quidem eximia ſed innocua exiſtimavit Marinæus Siculus in Henrici elogio lib. 7. *præſtantiſſimum* eum vocans *in mathematicis, & liberalibus diſciplinis, aſtrorumque cognitione, & ſecretis naturæ, per quæ ſæpè futura prædiceret.* Idem ait permulta eum de rebus cæleſtibus egregia opera poſteris reliquiſſe. Quorum nos velut è naufragio quodam tabulas colligemus.

[s] Rades de Andrada in *Hiſtoria Ordinis S Iacobi*, atque item Caro de Torres in eadem. Surita lib. 10. *Annal.* cap. 54. & lib. 14. c. 22. Alphonſus de Madrid archidiaconus de Alcôr. in *Hiſt. Palentina* MS. Garibay lib. 16. cap. 24.

161. Liber *De los trabajos de Hercules* inſcriptus, carmine, ut credimus, Burgis prodiit ex Ioannis de Burgis officina anno MCDXCIX. ſcriptus ab auctore, ut ibidem dicitur ad preces Petri Pardi Catalani equitis. Utitur eo Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* ſuo, Henricum ex hoc opere laudans lib. 1. cap. 73 (1).

162. *De rebus philoſophicis & moralibus* exſtat alius codex bene antiquus varia opera continens MS. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellent. Comitis Villumbroſani Caſtellæ præſidis, nunc autem Excellentiſſimæ coniugis ex pretioſiori manuſcriptorum codicum parte.

163. Diverſum ab hoc, an eundem cum eo, habuit olim D. Franciſcus de Quevedo Villegas vir clariſſimus, ut ipſe refert in præfatione ad Ludovici Legionenſis Auguſtiniani carmina, varia Henrici opera continentem: in quibus quoddam erat *De la Gaya ciencia*, hoc eſt *De poetica arte*, ut Quevedus interpretatur, inſcriptum. Ego autem Gallicum, ſeu mavis Provinciale (Galli enim non ſuum agnoſcunt) vocabulum hoc Rhetoricæ artis exiſtimo; cùm Guilielmus Catel in *Occitaniæ hiſtoria* Gallica lib. 3. [t] collegii cuiuſdam meminerit, in quo docebatur hæc ars; idque ex regeſto quodam conſtare ait, cuius hic Gallicus titulus: *Regiſtre des deliberations faites au college intitulè: De la ſcience de Rhetorique, autrement: De la Gaye ſcience, fondè en Toloſe par Dame Clemence, le quel regiſtre commence en l'an MDXIII.* Quibus ille adiungit laudes Noguerolis cuiuſdam Gaiæ ſcientiæ, uti appellat, doctoris, quem ante multos annos variorum carminum librum edidiſſe ait.

[t] Pag. 397.

164. Sed Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius, vir eruditus & Aragoniæ chronographus, in notationibus huius regni Regum [u] admonuit apud ſe eſſe Henrici noſtri: *Del arte de trovar*, hoc eſt, *De arte verſificandi*, ut vocat, diſcurſum (2).

[u] Pag. 48.

165. *Henricus de Villena ſobre Virgilio*, ſive huius tituli volumen, in bibliotheca Toletanæ Eccleſiæ pluteo 17. num. 32. ſervatur, ex meo eius catalogo exactiſſimè tranſcripto. *Gloſſas ſobre Virgilio* vocat, Villenatem Henricum laudans, Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* ſuo lib. 2. cap. 1. 19. & 27. Neſcio autem de quonam (diverſóne?) Henrici eiuſdem libro intelligam fuiſſe olim (quod alicubi

(1) Exſtat in Biliotheca Eſcurialenſi, *Lit.* I. *Plut. II. n.* 6. (T. III. p. 253.) hoc titulo: *Los XII. trabajos de Hercules*, adiectis *allegoriis moralibus earumque declarationibus: ad Petrum Pardum Equitem Valentinum*, in codice, maiori ex parte chartaceo, ſæculo XV. non multum adulto, ut videtur, exarato. Editus penes me non carmine, ut Noſter exiſtimavit, ſed prorsâ oratione, Burgis apud Ioannem de Burgos 8.ª die Auguſti anno 1499. fol.

(2) Meminit huius operis *Del Gay ſabêr*, ſive *De la Gaya ſciencia* ab Henrico de Aragonia editi, D. Thomas Antonius Sanchez ſæpius à nobis laudatus *T. I. Syll. Poem. Hiſp. ant. ann. ſeſquimill. in not. ad Epiſt. March. Sant-Iulian. n.* 8. *pag.* 5. quo loco & nn. ſeqq. de *Gayæ ſcientiæ* Conſiſtorio ſive collegio, Toloſæ ad annum MCCCXXIV. erecto, deque eiuſdem auctoribus, legibus, ſtatoribus (*Mantenedores*) atque aliis è Ioſepho Merveſino *Hiſtor. Poeſeos Gall.* Antonio Baſtero *Crusc. Provenzal.* Marchione Sant-Iulianenſi *in Prol. proverb.* Hieronymo Surita *Ann. Arag. ad ann.* 1398. Milloto *Hiſt. des Troubadours* & aliis, docte & copioſe agit; atque iis adiungi poſſent noſtras Ludovicus de Averçô in opere *Torcymâny*, ſive *Interpres*, vernacule inſcripto (Hiſp. *Trugimân*) quode ſuperius egimus; & *Guillelmus Molinerius*, ab eo laudatus in Libro *Flors del Gay ſaber:* quod vocabulum non ad Rhetoricen ſive ad Oratoriam, ut Noſter hoc loco exiſtimabat, ſed ad metricen rhythmicenque ſeu verſificandi artem pertinere conſtat: eamque propterea Lemovicenſes *Art de trovâr* ſive *inveniendi*, Hiſpanice *De hallâr ò encontrar*, appoſitè appellârunt. Poetæ enim *inventores* dicuntur ac ſunt; *trobar* autem ſive *trovar*, quaſi *ſtrophare* Gr. ϛροφεῖν, quod Latinis *vertere* & ϛροφὴ *verſio*, *verſûs* &c.

bi legi) penes Didacum Colmenares, ac deinde ad Comitem de Ribadavia perveniſſe (1).

CAPUT IV.

IOANNES POLEMAR, *ſive* PALOMAR, *archidiaconus Barcinonenſis, qui Baſileenſi Concilio interfuit. Scripta eius contra Bohemorum errores: De procuranda deciſione piæ ſententiæ immaculatæ conceptionis Deiparæ Virginis, & alia.* IOANNES DE SEGOVIA, *eiuſdem Concilii clarum lumen, circa quem errores quorumdam notantur. Viri docti ex Hiſpania qui huic Concilio magna cum auctoritate interfuere. Segovienſis laudes ex Ænea Sylvio. Cardinalatus eius & Cæſareenſis Epiſcopatus, demumque ſeceſſus in quodam monaſterio. Ioannis Pinedæ Ieſuitæ doctiſſimi lapſus. S. Antonini Florentini Archiepiſcopi alius. Inſignes famâ ſanctitatis viros huic Concilio, & illius ei parti, quæ ſchiſmatica audit, conſenſum commodâſſe. Segovienſis ſcripta*, Concordantiæ biblicæ vocum indeclinabilium: De actis Concilii Baſileenſis: De immaculata Virginis Deiparæ conceptione (*cui adverſatus fuit Ioannes de Turrecremata*): De mittendo gladio ſpiritûs adverſus Saracenos, *cùm Alcoranum Latinè converti procurâſſet: cuius operis adhuc inediti ſynopſes capitum damus.* IOANNES DE CASANOVA, *qui ſcripſit* De poteſtate Papæ ſupra Concilium. ANDREAS DE ESCOBAR *Benedictinus Megàrenſis Epiſcopus.*

166. BASILEENSI Concilio generali, quod maxima rerum Eccleſiaſticarum agitatione partim catholicum, partim ſchiſmaticum totos undecim annos ſub Eugenio Papa IV. anno MCDXXXI uſque ad MCDXLII. duravit, tres, inter plures, aliis clariores, Ioannes de Turre-cre-

(1) Exſtant in Regia Bibliotheca Matritenſi terni priores Virgilianæ Æneidos libri ab Henrico de Aragonia Hiſpanico iure donati, prorsâ oratione, cum ampliſſimo eorundem commentario, recenti manu, ſed ex antiquo ſæculi XV. codice, ut in iiſdem legitur, deſcripti. Senos item priores prorsâ quoque oratione, abſque commentario tamen, in Sanctæ Metropolitanæ Hiſpalenſis Eccleſiæ Bibliotheca ſuperſtites deſcribi, atque in prædictam Regiam Matritenſem inferri curavit D. Thomas Antonius Sanchez interventu D. Didaci Alexandri de Galvez Bibliothecæ Hiſpalenſis Eccleſiæ Præfecti.

Exſtat præterea in Bibliotheca Eſcurialenſi, *Lit.* f. *Plut. IV. n.* 1. (T. I. p. 509.) Henrici de Aragonia liber Hiſpanico ſermone inſcriptus: *Del arte del cortar del cuchillo*, pro dapibus ſcilicet in Regia aut Procerum menſis dividendis, rogatu *Sanctii* cuiuſdam *de Járava* Regi à ſeceſpitâ, quod hodie munus Itali *Scalchum*, noſtrates *Trinchante* appellant, confectus; atque ut inaudio nuperrime Matritenſibus typis evulgatus.

ADDENDI AB ANNO MCCCCXX. AC DEINCEPS VSQVE AD ANNVM CIRCITER MCCCCXXX.

HVC referri poſſe exiſtimo *Fratrem Ioannem de Tahuſte* è Sacro Mercenariorum Inſtituto, Epiſcopum primùm Oſcenſem, mox, ab anno ſcilicet MCCCCX. ad XXVII. Segobricenſem atque Albarracinenſem, auctorem *Conſtitutionum Synodalium Segobricæ XXV. Aprilis MCCCCXVII.* editarum, teſte Vinc. Ximeno *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 34... ITEM *D. Franciſcum Aguilonem* (Aguilò) Equitem Valentinum Epiſcopum Segobricenſem, qui anno MCCCCXXVIII. die XVIII. Octobris *Conſtitutiones Synodales* edidit, teſte Vinc. Ximeno Biblioth. Valent. *T. I. pag.* 35. *col.* 1... ITEM *Arnaldum de Stanyôl* Carmelitanum, cuius in Eſcurialenſi Bibliotheca *Lit.* r. *Plut. I. n* 8. (T. II. p. 613.) exſtat Lemoſina verſio operis: *De Regimine Principum*, hoc titulo: *Lo libre del Regiment dels Princeps, fet è compilat per Frare Egîdi Româ del Ordre des Frares Ermitans de Sent Agoſtî, declarat è explanât per Frare Arnau Stanyôl del Ordre de Senta Maria del Munt del Carme, á inſtancia del molt alt e magnifich Princep lo Senyor Infant En Iacme Comte D' Urgel è Vezcomte D' Ager*, in codice chartaceo circa ann. MCCCCXXX. exarato. Abeſt ab Anonymi Bibliotheca Carmelitana Aurelianis edita MDCCLII.... ITEM *Bernardum Gavî*, qui ſub idem tempus Raymundi Lulli *Artem de memoria*, ſive *Artis memorativæ librum* è Latina in linguam Provincialem Lemovicenſium tranſtuliſſe, fuſoque commentario explanâſſe dicitur, in Regia Bibliotheca Taurinenſi inter *Codd. Lat. cod. MLXV. T. II. pag.* 350. *col.* 1... ITEM *Gomeſium Luſitanum* Uliſiponenſem (diverſum à cognomine Ordinis Minorum) qui *cum Monachi Benedictini cucullum induiſſet Patavii anno* 1413. (inquit Ioann. Dom. Manſi *Addit. ad Fabric. med. & inf. T. III. p.* 74. *col.* 2.) *deinde tranſivit Florentiam, eiuſque Abbatiæ regimen tradente Nicolao Guaſcono eiusdem Abbate Commendatario ſuſcepit, tenuitque annis duobus ſupra viginti ::: In tabulario Abbatiæ Florentinæ plures eius literæ exſtant, tum:* PROTESTATIO CONTRA BARTHOLOMÆUM DOMINICI. *Item:* CAPITULA PRO REFORMATIONE MONASTERII SANCTI DOMNINI. Hæc loco citato Manſius... ITEM *Petrum Rodriguez de Lena* Tabellionem, cuius eſt liber inſcriptus: *Defenſa del paſſo honroſo que defendió Suero de Quiñones cerca de la puente de Orbigo á ſeis leguas de la Ciudad de Leon è tres de la de Aſtorga: en que juſtaron nueve Cavalleros Caſtellanos con otros nueve Aragoneſes año de* 1434. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* f. *Plut. III. ſub. n.* 19. (T. I. p. 492.) Matriti 1784. editus in Sylloge Chronicorum Hiſpaniæ, curante Cl. Ioſepho Michaele de Flores Regiæ Academiæ Hiſtoriæ Matritensîs ſocio, atque à Secretis perpetuo, nunc iam cum hæc ſcribimus Regio criminibus vindicandis XII. viro. ITEM *Anonymum Archiepiſcopum Toletanum* (*Ioannem* ſcilicet *de Contreras*): cuius in Regis Galliarum Bibliotheca, *Part. III. pag.* 123. *cod.* 1472. *n.* 4. exſtat: *Tractatus Archiepiſcopi Toletani ſuper diſcordia populi* in facto ſchiſmatis. ITEM *Rodericum* (de Narvaez) *Epiſcopum Giennenſem*, auctorem: *Voti Benedicto XIII.* (Lunæ) *facti ut ſe Pontificatu abdicet pro bono pacis Eccleſiæ.* In eadem Regia Bibliotheca, *Part. III. pag.* 125. *cod.* 1479. *n.* 6.

cremata, Polemar, & de Segovia, Hiſpani doctores, interfuere. De horum primo aliàs dicemus; duo reliqui hoc ſimul capite deſcribendi ſunt IOANNES POLEMAR, ſive PALOMAR [x], archidiaconus Eccleſiæ Barcinonenſis è Catalonia, Eugenii IV. Papæ capellanus, & S. Palatii auditor (ita, qui nunc *Auditores Sacræ Rotæ*, tunc temporis audiebant) Decretorum doctor gymnaſii Viennenſis, in laudato Baſileenſis urbis Concilio tum dignitate, tum doctrinæ exiſtimatione valdè conſpicuum ſeſe præſtitit. *Die enim Iovis decimâ nonâ Iulii de anno Domini MCDXXXI.* (principium Concilii habet) *applicuerunt Baſileæ domini ſcilicet Ioannes Polmar* [y] *capellanus ſummi Pontificis, & auditor ſacri palatii; & magiſter Ioannes de Raguſio doctor in theologia Pariſienſis, Procurator generalis ordinis Prædicatorum, delegati ad præſidendum Concilio à domino Iuliano* (Cæſarino) *Cardinali S. Angeli Legato Apoſtolico* &c.

167. Idem refert Iulianus ipſe Cardinalis ad Eugenium epiſtolâ quadam recenter publicata [z]: quòd ſcilicet, cùm in Bohemiam exercitum adverſus Huſſitas ducturus eſſet, ne Concilii res interim omitteretur, hos duos ſuo loco deputaverit. Corrigendum tamen ibi eſt Ioannis cognomen, quod minus rectè *Pilombar* fuit editum. Conſtat verò ex actis eiuſdem Baſileenſis Concilii [a], Bohemis invitatis ad Eccleſiaſticam unionem in ampliſſimo congreſſu iſto de articulis ſecum controverſis diſputantibus, ſingulos deſignatos Concilii patres tam theologiæ, quàm canonum doctores, qui articulo cuique propoſito ac propugnato, Fidei regulam, aut ſaltem Eccleſiæ totius conſenſum antiquiſſimum rationibus ſuis vallatum opponeret.

168. Quod quidem exſecutus fuit anno MCDXXXIII. Ioannes Polemarius, ex iis unus, cuius, ut de civili dominio clericorum cui Bohemi obnitebantur diſſereret, partes fuere: tribus diebus ſtrenuè docteque Petri Payne [b] Angli, qui per triduum quoque ipſe auditus fuerat, argumenta evertens, atque rem totam explicans. Oratio, ſeu diſputatio hæc cum titulo *Reſponſionis ad quartum articulum Bohemorum de temporalitate Eccleſiæ, ſive quòd licet Eccleſiæ habere temporalia*, edita primùm Ingolſtadii anno MDCIII. fuit ex MSS. codicibus ab Henrico Caniſio *Antiq. lection.* quarto volumine, atque inde in recentioribus Conciliorum editionibus [c].

169. Abſoluta diſputatione viſum eſt patribus opportunum deſtinare in Bohemiam Legatos, qui cum gentis illius cœtu Pragæ coacto Concilii nomine coràm agerent, ut controverſiæ finis imponeretur. Venit inter hos Pragam Polemarius: qui poſt Epiſcopos duos, Conſtantienſem in Normannia & Auguſtenſem, primus in actis laudatur ante alios non Epiſcopos; ipſeque aliorum nomine orationem ad Bohemos habuit, ut ex Ioanne Cochlæo lib. 6. *De hiſtoria Huſſitarum* conſtat. *Venimus* (inter alia dixit) *ad vos ambaſiatores numero decem pro parte S. Concilii, quorum tres ſunt de Francia, quinque verò ſunt Teutonici; unus Epiſcopus Auguſtenſis, & reliqui de diverſis partibus. Ego verò inter omnes minimus de partibus Hiſpaniæ regni Aragoniæ, civitate Barcinonenſi, adhuc per quadraginta ſex diætas diſtante* &c.

170. Cumque Bohemi hoc patrum officio unioniſque deſiderio tractabiliores facti, quatuor articulorum declarationem peterent; eaque petitio ad Concilium remiſſa fuiſſet: in mandatis habuere Polemarius & alii tres ex Legatis, Baſileenſium patrum mentem, & quam poſtulaverant articulorum declarationem, iis ſignificare: *cuius rei geſtæ ſeriem* (ait idem Cochlæus lib. 7.) *nemo meliùs explicat, quam orator Concilii Ioannes de Polemar Hiſpanus, in ea oratione, cuius initium eſt:* Magiſter ſcimus quia verax es: *quam in ſecundo ſuo in Bohemiam adventu Pragæ habuit ad Bohemos.* Meminit idem noſtri Ioannis alibi [d]. Qui quidem præterea ſcripſit libellum ad Sigiſmundum Imperatorem ante Concilium Baſileenſe inſcriptum *De procuranda deciſione piæ ſententiæ aſſerentis B. Virginem conceptam fuiſſe ſine macula.*

171. Cuius rei auctor eſt, ut aiunt, Ioannes Ludovicus de Schonleven [e] ab Hippolito Marraccio Congregationis clericorum regularium matris Dei, noſtro quondam Romæ, dum viveret, amico, viro utique pio, totque Marianorum monumentorum cumulatore indefeſſo in *Bibliothecæ Marianæ* quadam *appendice* [f] laudatus. Scripſit etiam ad Ioannem abbatem monaſterii Scotorum ordinis S. Benedicti Viennenſis *De abſtinentia carnium* inſignem tractatum, uti appellat Trithemius, cuius initium eſt: *Surgunt in iudicio filii.* A quo & eidem tribuuntur ſermones, & quæſtiones, aliaque multa ſibi nondum comperta, quæ in gymnaſio Viennenſi ſcripſit Sigiſmundi Imperatoris tempore. Quem utique *doctoris Decretorum inſignis, tamque in divinis ſcripturis, quam in ſæcularibus literis notabiliter docti, ingenio ſubtilis, ſermone ſcholaſtici, vitaque & converſatione præclari* laudibus ornat. Similiterque Eiſenſgrei-

[x] Ita vocat Andreas Boſch Catalanus, cives ſuos Scriptores laudans in *Summario dels titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13. & Hier. Surita lib. 14. cap. 40.

[y] Ita habent editiones Pariſienſes ann. MDCXXXVI. & ultima ann. MDCLXXII. & Panvinius in *Epit. Pontif. & Cardinalium in Eugenio IV.*

[z] In *Hiſtoria Pragmat. ſanctionis* parte 2. pag. 825.

[a] In editione ultima Pariſienſi ann. MDCLXXII. & ſeqq.

[b] Aliàs *Rayne.*

[c] In ultima Pariſ. laudata tom. 12. columnâ 1354.

[d] Lib. 8.

[e] Lib. 4. *orbis votorum* §. 14.

[f] Non mere editionis Romanæ anni MDCXLVIII. ſed alterius poſterioris.

greinius Sermonum meminit *non minus doctè quàm eleganter* ad populum habitorum : quem & plura alia proficua Eccleſiæ Dei poſteritatis ait memoriæ conſecrâſſe (1).

172. Alter Hiſpanus huiuſmet Baſileenſis Concilii decus maximum IOANNES fuit, ſive à patria, ſive proprio gentis cognomine, SEGOVIENSIS vulgò nuncupatus cuius res inter nos & in propria patria obſcuræ, in hoc autem ampliſſimo Eccleſiæ totius conventu clariſſimæ in paucis fuere. Planè hominis fama invitavit ætate noſtra quoſdam familiarum nobilium Segoviæ urbis illuſtratores, ut alius [g] ei quæ de Contreras audit, alius [h] ei quæ *de Segovia* Ioannem adſcriberent. Non rectè autem Ioannem de Villavitioſa, & archidiaconum Ovetenſem cognominavit Ciaconius in *Vitis Pontificum* [i]; cùm nonniſi archidiaconus de Villavitioſa, quæ dignitas eſt in Ovetenſi Eccleſia, non ab ſtirpe ſic appellatus fuerit. Quo munere ornatum oſtendunt acta ipſa Concilii Baſileenſis ſeſſione 38. §. 3. & Æneas Sylvius lib. 2. de eiuſdem *Concilii geſtis* [k].

173. Corrigendos quoque monemus, Franciſcum Tarafam, qui Ioannem Segobricenſem, fortè ut Segobricæ urbi Valentini regni adſcriberet, vocare maluit [l]: Onuphrium Panvinium, & Genebrardum, qui unius literæ inverſione Segonium pro Segovio, quomodo eum Æneas Sylvius vocare amat, aut ipſi, aut operæ poſuerunt. Sororium ſuum (ſive de ſororis viro, ſive de fratre aut fratris filio intelligas) Didacum Ferdinandi de Ubeda ipſe alicubi laudat [m]. Canonicus autem Toletanus audit in editionis *De conceptione* operis titulo, quod mihi non aliunde notum eſt (2). Natum quidem anno ſæculari fuiſſe MCD. hiſtorico Segovienſis urbis minimè credo; cùm alicubi recordetur is prœlii cum Turcis infeliciter ſuis diebus, ut ait, commiſſi, quo captus fuit Ioannes Burgundiæ Dux : quod quidem prœlium anno ſuperioris ſæculi ſexto ſupra nonageſimum contigiſſe auctores produnt [n].

[g] Colmenares in *Hiſtoria de Segovia* tit. *de los Eſcritores.*

[h] *Memorial, ò libro del linage de Segovia* nondum publicatum, ut credimus, Pellizerii.

[i] Tomo 2. editionis Romanæ ultimæ col. 942.

[k] Errant editiones huius operis; nam quædam *de Eccleſia Metenſi*, uti & Contelorius in *Cardinal.* at illa quam ſequimur, ex *Hiſt. Pragmaticæ* habet *de Eccleſia Ovetenſi*, quomodo & in Pariſienſi ultima Conciliorum fuit excuſum, & apud Panvinium legitur. Retinuit tamen verum Eccleſiæ nomen editio Colonienſis Gymnici an. MDCVI.

[l] *De Regibus Hiſp.* in *Ioanne II.*

[m] *Adverſus Alcoran.* conſider. 4.

[n] Vide Marchant in *Flandriæ deſcript.* lib. 3. in *Ioanne Digeonio Burgundiæ Duce.*

(1) De *Ioanne Palomario* nollem qui meo dudum hæſerat animo ſcrupulum non palam exponere, viriſque doctis eventilandum ſiſtere. Etenim cum à puero in patriæ Academia non in ſcholarium modo, ſed & in Magiſtrorum colloquiis, ac ſæpius inaudiiſſem, Baſileenſi Concilio interfuiſſe virum eximium noſtratem, cui *Palomarii* vel à maiorum traduce, vel potius ab oppido Valentini regni non ignobili *Palomár* dicto in Valle Albaydenſi in quo natales hauſiſſe potuit, cognomen inditum fuiſſet : mirabar ego quidem altùm de eo ſilere Bibliographos noſtros Ortinum, Rodriguezium, Ximenum. Ubi autem primùm ad hanc Bibliothecæ Hiſpanicæ partem deveni, in qua de ſe Ipſe *de regno Aragoniæ, ac de civitate Barcinonenſi* ad Pragam Bohemiæ urbem atque ad Baſileenſe Concilium veniſſe affirmat : omnem iamdiu de Valentina eiuſdem patria cogitationem abieci. Sed quid ſi Barcinonenſem ſe à ſacerdotio, longoque ea in urbe incolatu appellet, potius quam à natali ſolo? Viderint cives noſtri, quorum res agitur; mihi hæc vel indicaſſe ſat eſt. Verum illud tamen affirmare interea poſſum, *Palomarii* cognomen Valentinis noſtris minime peregrinum eſſe; immo & vicum Valentinæ urbis quem pii atque optimi parentes ab anno minimùm 1680. incoluerunt (in quo & paternæ, iuris nunc mei, ædes, in quibus & ipſi diem ſuum obierunt & ego cum fratribus meis in lucem editus fui, ſitæ ſunt) hodie indigenis *De Palomár* dici : quod ego nomen è conſpicuo aliquo Palomariæ gentis viro qui olim eundem vicum incoluerit, mutuatum fuiſſe coniicio; cum proximos eidem *De En Séndra, De Valeriòla, Dels Exárchs, De En Cóll*, ob eandem cauſam nomenclaturam ſortitos fuiſſe videam. Atque hæc parergi loco; Palomarii ſcripta quod attinet, in Regis Galliarum Bibliotheca hæc reperi: *Magiſtri Ioannis Palomar ſcriptum contra Baſileenſe Concilium.* Part. III. pag. 112. cod. 1442... Item: *Schedula per Ioannem de Palomar oblata in generali congregatione* (Concilii Baſileenſis) *anno MCCCCXXXVII. adverſus Cardinalem Arelatenſem.* Part. III. pag. 135. cod. 1502... Item: *Eiuſdem Oppoſitiones & reſponſio ad poſitionem Magiſtri Ioannis de Rokezana coram Patribus ſacri Concilii Baſileenſis* Part. III. pag. 137. cod. 1506.... atque ibidem num. 8. *Eiuſdem poſitio ſuper poſſeſſionibus bonorum temporalium ab Eccleſia.* Et num. 9. *Eiuſdem replicæ & reſponſiones pro veritate ad rationes Magiſtri Petri Anglici de Secta Orphanorum factas contra temporalitatem terræ Eccleſiaſticorum...* Item: *Eiuſdem. Reſponſiones ad ea quæ dixerant Sacerdotes Bohemorum hac ſecunda vice qua acceſſerunt ad ſacrum generale Baſileenſe Concilium* Part. III. pag. 137. cod. 1507... In Vaticana autem Comitis olim Palatini ad Rhenum Lit. S. num. 596. pag. 265. *Ioannis de Palomar Sermones in Concilio Baſileenſi.* Item: *Sermo de Septuageſima...* Apud Geſnerum in Eo: *De abſtinentia carnium. Ad Ioannem Abbatem Monaſterii Scotorum Ordinis S. Benedicti Viennenſis...* Apud Martenium Coll. vet. Script. & mon. T. VIII. pag. 353. *Invocatio Divini auxilii præambula ad poſitionem De poſſeſſione rerum temporalium ab Eccleſia per Dominum Ioannem de Polemar Decretorum Doctorem, Auditorem Cardinalis Sancti Angeli contra Magiſtrum Petrum Anglicum Oratorem Bohemorum habita in præſentia Concilii Baſileenſis* (exſtat & apud Labbeum T. XII. p. 1363.) Item apud Martenium T. VIII. pag. 515. *Pulcra poſitio prò temporalitate & iuriſdictione Eccleſiæ; & defenſio eiuſdem venerandi Doctoris Decretorum Ioannis Palomar Auditoris Rmi. in Chriſto Patris Domini Cardinalis Sancti Angeli.* Et pag. 596. *Anno Domini 1433. in Praga 3. menſis Iunii Dominus Ioannes de Palomar fecit relationem eorum quæ habuit in commiſſis ex parte Concilii:::* Et pag. 717. *Epiſtola Ioannis Palomar Auditoris & Ambaſciatoris Sacri Concilii verſùs Bohemiam.* Plura forſan apud Fabricium, Caniſium, Trithemium.

(2) Eundem illi *Canonici Toletani* titulum tribuunt Regis Galliarum codices 3457. & 4225. *Part. III. p.* 421. *& pag.* 564. de quibus mox.

174. Doctor erat Theologus Salmanticenſis (1), atque adhuc apud nos morabatur anno huius ſæculi triceſimo primo: quo quidem ſuper duobus Fidei noſtræ articulis, Trinitate & Incarnatione Chriſti, diſputationem cum Mauro quodam, qui Medinam à Campo dictam Caſtellæ oppidum, ubi tunc Ioannes II. Rex degebat, Granatenſis Regis legatus venerat, ſe habuiſſe, comite uſum ſororio ſuo quem diximus Iuriſperito, eo ipſo loco docet, ubi eius meminit.

175. Paulò pòſt indicto Baſileæ Concilio, eò ſe Ioannes contulit Salmanticenſis Academiæ nomine, & iuſſu Ioannis II. Regis; & cùm poſt celebratas ſeſſiones quamplures inter Eugenium Pontificem & Conciliares Patres malè convenire cœpiſſet; reſque eò perducta eſſet, ut Concilium falsò exiſtimans iure id poſſe Papam citaverit, & ceſſantem citationi deferre, contumacem eum declaraverit: huic primùm ſeſſioni quæ viceſima octava fuit, Calendis Octobris anni MCDXXXVII. celebratæ, interfuiſſe geſtæ rei teſtes in eiuſdem Concilii actis referuntur *Venerabiles & circunſpecti viri domini, & magiſtri Ægidius Camineti in medicina Pariſienſis, & Ioannes de Segovia in theologia magiſtri Salmanticenſis, almarum univerſitatum ſtudiorum generalium in dicta ſancta ſynodo Ambaſiatores, Guilielmus Kircher* &c.

176. Et quamvis Eugenius literis ſuis Concilium Ferrariam tranſferre procuraverit: nihilominus Baſileæ eò demum fuit perventum, ut ad Eugenii exauctorationem, & alterius Papæ electionem Concilium procedere non dubitaverit. Quæ electio ut ritè perficeretur [o], deſtinari triginta duos ex patribus qui ſuffragia ferrent, totiuſque Concilii vices obirent, placuit. Sed primò tres tantùm electi ſunt, quorum fuit inde de ſingulis unum, duos, aut tres alios; deindeque omnibus his hoc modo electis eligendi ceteros uſque ad ſupra dictum triginta duorum numerum facultas data. Ex tribus autem illis, ſive, ut appellat Æneas Sylvius [p], *Trium-viris*, unus fuit noſter Ioannes de Segovia archidiaconus de Villavitioſa in Eccleſia Ovetenſi, unà cum Thoma abbate de Dondraina ordinis Ciſtercienſis, & Thoma de Courcellis canonico Ambianenſi, theologi omnes magiſtri.

[o] Baſil. Concilii ſeſſ. 38. §. 3. Æneas Sylvius lib. 2. *De geſtis Concil. Baſileenſis.*

[p] Lib. 2. *De geſtis Baſil.*

177. Ab his utique reliqui omnes ſunt electi: quorum è numero ex Hiſpanis fuere (neque extra rem eſt, quum illuſtres literis viros celebramus, eorum hìc meminiſſe, qui cum aliis virtute ac meritis exiſtimationeque digni tunc apparuêre, quibus de tanta re, hoc eſt de ſupremo eligendo ut credebant Eccleſiæ capite, reſtituendiſque Eccleſiæ illibato ſuo decore & antiqua pace, arbitrium concrederetur) ex Epiſcopis Otto Dertuſenſis, Georgius Vicenſis, & Ludovicus Viſenſis in Portugallia: ex monachis Benedictinis Petrus S. Cucufatis in Barçinonenſi diœceſi, Antonius Arularum in Elnenſi, abbates: ex canonicis cum Ioanne noſtro Ovetenſi Bernardus de Boſco Ilerdenſis, & Raymundus Albioli Turiaſonenſis Eccleſiarum.

178. Iſti vero omnes Epiſcopi Cardinalatu poſtmodum fuêre à Felice V. tunc ab iis electo remunerati. Otto quidem Dertuſanus, cognomento de Moncada: Georgius de Ornis Vicenſis: cuius inſcripti nomine ſermones tres anno MCDXXXVIII. habiti MSS. aſſervantur in bibliotheca Baſileenſi, Spizelio teſte [q]: Ludovicus de Amaral Viſenſis, Portugalliæ Regis Legatus, de cuius rebus geſtis latè atque eruditè pro more ſuo Antonius Macedus in *Luſitania* egit *Purpurata* [r]. Sed priores duo, quum Felix Eugenio deceſſit & ſublatum ſchiſma fuit, honore ſpoliati ſunt; tertius iam priùs obierat. Horum trium & aliorum electorum Hiſpanorum virtutes Ioannes noſter in declaratione eorum quam apud Æneam Sylvium [s] patribus fecit, ſigillatim enumerat.

[q] In *ſacris Bibliothecar. illuſtrium arcanis* pag. 33.

[r] Pag 169.

[s] Lib. 2. De actis Baſil.

179. De Segovienſi noſtro ut iam dicamus, maximaque in conſeſſu iſto privati hominis exiſtimatione & auctoritate, aliquot colligemus data ei ab Ænea Sylvio, qui tunc à ſecretis erat patribus & ea quæ vidiſſet, literis tradidit, ſummarum laudum teſtimonia. *Theologiæ peritiſſimum* primo libro *De geſtis Baſileenſibus* vocat, cùm de reſponſione eius ad Nicolai de Tedeſchis, abbatis Panormitani nuncupati, quandam orationem agit [t]. Deinde: *Inter tot tamen ſtrepitus* (ait [u]) *turbulentaſque vociferationes non defuit ſpectato & optimo viro Ioanni Segovio ex gymnaſio Salmantino theologo audientia; quoniam & illum Conciliares avidi audiebant, quaſi ex ſuis unum; & alii virtutem hominis, ſummamque bonitatem etiam inviti venerabantur. Tanta eſt enim virtuti innata auctoritas, ut etiam in hoſte colatur; verumque Virgilianum illud in eo fuit:*

Tum

[t] Pag. in edit. *Pragmaticæ* 766.

[u] Pag. 794.

(1) Et hunc *Theologi Salmanticenſis* titulum Ioanni tribuit Regis Galliarum codex 1494. III. Part. p. 130. & Fabricius med. & inf. T. IV. p. 142. Actaque Concilii Baſileenſis, ut paulo inferius.

Tum pietate gravem ac meritis, ſi fortè virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus adſtant.

Omnes namque, ut aſſurrexit Ioannes, ſilentium tenuerunt. Ille autem poſtquam deſiderari ſua verba cognovit, ſic exorſus eſt &c.

[x] Pag. 807.

180. Initio item libri ſecundi [x], *ſummâ ſcientiâ virum* appellat; & quum de datis futuro conclavi, in quo eligendus erat iudicio eorum Pontifex, cibariorum legibus refert: *Rigidus* (ait [y]) *huiuſmodi legum non ſolùm obſervator, ſed cuſtos etiam fuit Ioannes Segovius, qui non aliter violare alienas leges exhorruit, quàm ſuas proprias apud Romanos Arrius Reſtio: de quo illud memoriale fertur, eum foris, quoad vixit, poſtea non cœnâſſe, ne teſtis fieret contemtæ legis, quam ipſe bono publico pertuliſſet.* Idem Sylvius, *venerabili & doctiſſimo magiſtro Ioanni de Segovia theologo excellenti ſanctiſſimi domini noſtri Felicis ad diætam Bituricenſem oratori* direxit epiſtolam, quâ eum de coronationis Amadei, ſeu Felicis, Baſileæ nono Calendas Auguſti MCDXL. peractæ ſolennibus certiorem fecit. Atque hæc edita eſt in eiuſdem *Pragmaticæ* editione poſt *Geſta Baſileenſia*, unde etiam liquet miſſum eum Felicis oratorem ad conventum Bituricæ in Gallia hoc ipſo anno habitum hac re ſuper, ut electionis & Concilii res tueretur: in qua legatione comitem certè habuit alterum ex Trium-viris Thomam de Courcellis Gallum [z]; cuius tamen muneris infelix iis fuit exitus; cùm Carolus Rex VII. eò veniens diſplicere ſibi quæ facta fuerant, Eugenioque veteri Papæ adhærere ſe velle declaraverit. Planè cuncta ferè graviſſimi huius negotii ſed maximè ambigui, & in quo pro utraque parte & rationes & homines decertabant eximiæ auctoritatis, momenta Reges eius temporis, pro virili quiſque, ad ea quæ utiliora ſibi eſſent, dirigere videbantur.

[y] Pag. 817.

[z] Ex *elencho Cardin.* Contelorii, & Auberio, Oldoinus *De vitis Pontif.* ultima editione Ciaconiana.

181. Deſtinatus quoque fuit earundem partium defenſor cum aliis ad conventum Moguntiæ ab Imperatore indicendum anno MCDXLI. tunc recèns creatus à Felice Cardinalis tituli S. Calliſti, ut ex Hiſtoriæ Baſileenſis huius Concilii, quæ auctorem habet Auguſtinum Patricium Senenſem, quamque Philippus Labbeus in Pariſienſem ultimam Conciliorum editionem contulit, cap. 113. 117. & 118. conſtat. Cùm enim Bituricis adhuc ageret, creatus fuit Ioannes à Felice Cardinalis tituli S. Mariæ Trans-tiberim (Auguſtino Patricio S. Calliſti, uti diximus) die XII. Octobris hoc ipſo anno MCDXL. Cui quidem honori poſtea renuntiâſſe eum comperta res eſt, cùm diſciſſo ſchiſmate Felix & ipſe Pontificatui renuntiavit, & Nicolaum V. tota acclamavit Eccleſia. *Ioannes Segovienſis* (Ioannes Naucierus ait [a], qui hoc ipſo vixit ſæculo) *homo Hiſpanus, moribus & doctrina illuſtris, qui Amadeo Pontifice Cardinalatûs præeminentiam acceperat, & deinde unioni conſentiens, à Nicolao Pontif. Max. dimiſſo Cardinalatûs titulo, Cæſareenſi Eccleſiæ præfectus fuit, monaſterio contentus modico.*

[a] *Chronol.* vol. 3. ad ann. MCDXXXIX.

182. Eadem Æneas Sylvius vetus amicus in *Europa* ſua, qui cùm Amadei renuntiationis in cap. 38. quod *De Sabaudia* inſcriptum eſt, meminiſſet, nullum alium ex his qui eius electioni ſe immiſcuerunt, quem elogio afficeret, præcipuum habuit, *moribus & doctrina illuſtrem* vocans; & *qui ſummos theologiæ præceptores doctrinâ æquaret.* Iacobus Philippus Bergomenſis in *Supplemento* [b], Sabellicus Enneadis 10. lib. 3. Franciſcus Taraſa *De regibus Hiſpaniæ* in *Ioanne II.* & alii. Unde neque Ioanni Pinedæ Ieſuitæ doctiſſimo, qui de Ioannis noſtri rebus quicquam ut mox dicemus, elucubravit, in dubium verti debuit, an Cæſarauguſtæ fuerit antiſtes factus, Cæſaream de iſta urbe intelligenti. Siquidem Cæſareenſem Epiſcopatum ipſi collatum, aliquem nempe ex his qui ita in partibus infidelium vocantur, prædicti omnes auctores conſtanter produnt; nec vita ſolitaria, quam in parvo monaſterio, ſive, ut ait Taraſa, in altiſſimorum Hiſpaniæ montium receſſu, ſibi elegit, cùm Cæſarauguſtanis infulis bene conveniunt.

[b] Ad ann. MCDXLIX.

183. Quiſnam verò hic locus fuerit, tempuſve eius obitus, non ita conſtat: uti planè certum eſt in privato iſto receſſu non inutiliter ſibi poſteriſque, ut paulò pòſt dicemus, eum vixiſſe, atque ſanctè diem ſuum obiiſſe. Quibus evincitur falſum ab aliquo fuiſſe S. Antoninum, dum Ioannem Segovienſem non modò Prædicatorum ſodalem credidit, ſed & ſtatim ab allectione ſua in Purpuratorum ſenatus patres, vitâ functum affirmavit. Sed iam ad ſcripta. Collegit hic:

184. I. *Concordantias biblicas vocum indeclinabilium:* quas poſt antiquiores Hugonis Cardinalis, qui ad id operâ uſus dicitur quingentorum monachorum, *Grammaticas*, & S. Antonii Patavini *Morales concordantias*, quòd hæc indeclinabilium pars deeſſet, à noſtro elaboratas, in Germania à Petro de Langendorf & Ioanne Frobenio de Hamelburg, præmiſſa dedicatione Ioannis Brant ad Ioannem Geyler

ler & Keiſerſperg, editas vidit Ioannes Henricus Hottingerus, ut ipſe refert in *Bibliothecarii* ſui lib. 1. cap. 5.[c] & MSS. exſtare in Baſileenſis urbis bibliotheca Theophilus monet Spizelius in *ſacris bibliothecarum illuſtrium arcanis detectis*[d].

[c] Pag. 172.

[d] Pag. 21.

185. Meminere quidem operis Xyſtus Senenſis, Alph. Ciaconius, Poſſevinus, & diſtinctè magis Michael Angelus de S. Romulo Franciſcanus in prologo ad *Concordantias ſacrorum bibliorum Hebraicorum* Fr. Marii de Calaſio his verbis: *Ioannes de Segovia vir planè doctus, canonicus Toletanus, in Concilio Baſileenſi, cùm ei ante negatam Eugenio obedientiam cura demandaretur cum Græcis diſputandi circa proceſſionem Spiritus ſancti; & ex Scripturæ Patrumque locutionibus illarum præpoſitionum* per *&* ex, *ſenſus omnes & acceptiones eſſent indagandæ, totumque evolveret, & attentiùs legeret Biblicum volumen: omnes dictiones indeclinabiles coniunxit, Gualtero Lonau ſuo ſibi adſtipulante ſacellano; eaſque alphabetario ordine digeſſit: quibus poſtea ſuis locis ſecundum ſyllabicam ſeriem concordantiis declinabilium inſertis prodière auctiores & locupletiores: ut non immeritò ob hoc, aliaque, quæ receperunt augmenta, in editionibus recentioribus* Concordantiæ maiores *inſigniantur*. Hæc ille.

186. Cui Segovienſis operæ neſcio quid additum à Gaſpare de Zamora Ieſuita Hiſpalenſi hoc noſtro ſæculo fuerit, editis Romæ anno MDCXXVII. *Concordantiis ſacrorum Bibliorum, duobus alphabetis: altero dictionum variabilium, invariabilium altero* (ut legitur) *abſolutiſſimis*. Cui fortè obvenit, ob ignotum Segovienſis antea iam exantlatum laborem, quod olim mihi cùm iuvenis in ſcholaſtico pulvere adhuc verſarer, in colligendis *Pandectarum nominibus*, antequam in Antonii Auguſtini abſolutum huiuſce rei commentarium incidiſſem.

187. II. *De proceſſione Spiritus ſancti ex Filio* liber: ad diſputandum cum Græcis, cui rei à ſancta Synodo Baſileenſi deputatus fuerat, ut ipſe inquit in præfatione operis ſtatim laudandi ad D. Ioannem Cardinalem de Cervantes, cuius familiaris erat: quod ipſe loco iſto apertiſſimè teſtatum reliquit.

188. III. *De ſumma auctoritate Epiſcoporum in univerſali Concilio*. Ad prædictum Cardinalem directus liber in Concilio Baſileenſi, & Ioanni de Segovia adſcriptus in bibliotheca urbis Baſileenſis exſtat, auctore laudato iam Spizelio *De bibliothecarum arcanis*[e]; & in Regia Eſcorialenſi MSS. librorum (1).

[e] Pag. 21.

189. IV. *De actis Concilii* eiuſdem *Baſileenſis* duo volumina eidem noſtro Ciaconius tribuit[f], ſive potiùs auctores *De vitis Pontificum*. Hoc enim modo, nec aliter tutò allegari poſſunt, poſtquam in editione ultima Romana ſic Auguſtinus Oldoinus cum Ciaconianis ſua confudit, ut quænam huius, quænam iſtius ſint, niſi collatis prioribus editionibus vix appareat. Habemus huiuſce rei potiorem aliis teſtem Auguſtinum Patricium Senenſem canonicum, qui anno MCDLXXX. Iacobi Amanati ſeu Piccolominæi Cardinalis Papienſis iuſſu *Summam Conciliorum* Baſileenſis, Florentini, & aliorum eius temporis, compoſuit: quæ hodie iam Conciliorum Pariſinæ ultimæ editionis Labbeanæ volumine 13. legi poteſt[g]. *In huius Summæ capite* 143. *Quæ hactenus* (inquit auctor) *de rebus geſtis Baſileenſis Synodi perſcripſimus, ex longa hiſtoria & maximis duobus codicibus excerpſimus, nihil omnino prætermittentes rerum publicarum, ſed ſummariè omnia atque integra fide ſumus proſecuti. Hos quidem codices ipſi Baſileæ vidimus magnâ diligentiâ ut Sibyllarum libros à civibus ſervatos: quorum exemplum à reverendiſſimo domino Cardinali S. Marci, rerum Eccleſiaſticarum diligentiſſimo perſcrutatore nuper habuimus. Horum Scriptor & auctor fuerat Ioannes Segovienſis natione Hiſpanus, qui deinde à Baſileenſibus Cardinalis S. Calliſti eſt appellatus: vir quidem magno ingenio & multa doctrina præditus; & qui in ſua pertinacia uſque ad extremum vitæ ſuæ etiam diſſoluta illa multitudine ſemper permanſit. Camerariatus officium geſſit.* Hæc Patricius.

[f] In Felice V.

[g] Col. 1493.

190. V. *De immaculata Virginis Deiparæ conceptione:* ſive extenſiùs, *Septem allegationes, & totidem aviſamenta pro informatione PP. Concilii Baſileenſis anno MCDXXXVI. circa ſacratiſſimæ Virginis Mariæ immaculatam conceptionem, eiuſque præſervationem à peccato originali in primo ſuo animationis inſtanti.* Opus hoc Petrus Alva & Aſtorga Franciſcanus ex MS. Eccleſiæ Hiſpalenſis cuius exemplum Matriti reperit, aliiſque, ut ipſe ait, Gallicis, & Belgicis, anno MDCLXIV. in folio apud Balthaſſarem Vivien Bruxellis edidit. Duplex quidem opus idem continet, quem deſcripſimus, titulus. *Allegationes* enim ab *Aviſamentis* ſeries, ac tenor utrorumque diſtinguit apertiſſimè. *Al-*

(1) Fruſtra hunc codicem in Catalogis noſtris Eſcurialenſibus quæſivi.

Allegationes tantùm continet codex Hiſpalenſis, quem è pulvere extractum D. Petri de Caſtro & Quiñones Archiepiſcopi tempore, Ioannes Pineda Societatis Ieſu, vir doctiſſimus, recognovit, notitiaque Ioannis Segovienſis auctoris eruditâ locupletavit. *Aviſamenta* verò Pariſiis in Fucana, ut ait, bibliotheca Petrus Alva invenit.

191. Et quidem Segovienſis *Allegationes* has, ut ex proœmio earum conſtat, in conſeſſu PP. oppoſuit *Aſſertionibus* Ioannis de Montenegro S. T. magiſtri ex ordine Prædicatorum, & Lombardiæ Provincialis, qui contrà nitebatur. Ioanni verò Segovienſi poſtmodum anno MCDXXXVII. Ioannes de Turrecremata ſuum illum *De veritate Conceptionis beatiſſimæ Virginis tractatum* repoſuit: qui editus apud Antonium Bladum anno MDXLVII. Romæ fuit: quod in ipſius tractatus par. 1. c. 8. is admonet, ubi mentionem facit ex adverſo locuti Segovienſis, cum *Venerabilis S. Theologiæ profeſſoris & magiſtri Ioannis de Segovia compatriotæ ſui* elogio. In eodem Concilio Baſileenſi, ut ipſe refert in præfatione iam laudata libri *De proceſſione Spiritus ſancti* ad Cardinalem ſuum Io. Cervanteſium, plures alios compoſuit *tractatus*, publicas fecit plures *Allegationes*, & inter alias *De materia communionis ſub utraque vel altera tantùm ſpecie*, cum Bohemis diſputans.

192. VI. *De mittendo gladio ſpiritus in Saracenos.* Nempe zelo propagandæ ad Mahometanos etiam Fidei ardens noſter in monaſterio illo, quo ſe incluſiſſe ſuprà diximus, vocatis ex Hiſpania legis Arabicæ magiſtris (ut Æneæ Sylvii in *Commentario* ſuo, quem anno MCDLVIII. ſcribebat de Europæ ſtatu ſub Frederico III. Imperatore, verbis utar) *librum, quem vocant* Alcoranum, *& in quo Mahometis pſeudo prophetæ non tam myſteria quàm deliramenta continentur, in noſtram linguam de novo convertit; & ineptias eius veris ac vivis rationibus & argumentis exploſit.* Eadem Nauclerus, Bergomenſis, Franciſcus Tarafa, & Ioannes Eiſenſgreinius, præter noviores. Hunc autem poſuiſſe titulum operi, quod aliàs *Contra Saracenos tractatum* Alphonſus Spina *Fortalitii* auctor vocat [h], ex eodem libro conſtat. Nos certè MS. olim vidimus ſed aliqua parte mutilum, penes amicum olim, dum viveret atque in Eccleſia Hiſpalenſi Portionarii munere fungeretur, noſtrum Martinum Vaſquium Siruela, virum eruditiſſimum: cuius operis capitum ſummarium quod integrum eſt, ne totus labor pereat, infrà ſubiungemus.

[h] Lib. 1. in 4. examine fol. 13.

193. Prologus ita concipitur: *Præfatio Ioannis de Segovia Cæſareenſis Archiepiſcopi ſummatim quædam explicantis de lege Mahumeti, & aviſantis de mittendo gladio ſpiritus, accendendoque gladio divini amoris in corda Saracenorum, & eorum converſionem in ſacramenta catholicæ Fidei, à qua multum retrahit eos iuxta legem ſuam Chriſtianis falsò imponentes, adoratores eſſe plurium deorum, quia Patris, Filii, & Spiritus ſancti, quos vocant Dei participes, ſeu ſocios; ac quòd impoſſibile eſt Deum hominem eſſe. Super his autem deſcribuntur* XL. *conſiderationes* (in elencho deinde earum deſcribendo, XXXVIII. dumtaxat ſunt, deeſſe tamen videtur aliquid) *inſertis intelligentiis duodecim, De myſterio Trinitatis, & de Incarnationis ſacramento, ſeptem advertentiis; annexa illis duodecim expoſitione primæ partis Symboli Athanaſii; & his ſeptem declaratione prævia, quid propriè ſit auctoritas.*

194. Sequitur elenchus capitum quæ ſummam integri operis continent, iſque ut ex veteri ſcriptura, quomodo potuit, tranſlatus.

195. I. *Conſideratio. Quòd per divini verbi expoſitionem intelligendum ſit ad converſionem Saracenorum Epiſcopis ac doctoribus Fidei catholicæ in ea re exiſtimaturis exemplum doctrinamque exſequentibus eius, quam gentibus inſinuandam eſſe voluit uſque ad ſæculi conſummationem.*

196. II. *Conſideratio. Explicat bellorum cauſas per Saracenos continuandorum ſemper in Chriſtianos, manente lege Mahometi, id ipſum multifarie, multiſque iubente modis.*

197. III. *Conſideratio. Pro guerrarum ceſſatione aviſamentum continet, ſi videatur ex parte Chriſtianorum perſequendum ut per confeſſionem publicam Fidei, quæ perſæpè eſt de neceſſitate ſalutis, defendatur honor Chriſti, Eccleſiæ, prælatorumque eius in omnem partem, ſive boni, aut mali ſint, in lege Mahometi turpiſſimè diffamatorum, & virtualiter omnium Chriſti fidelium, qui tamquam legis variatores & idololatræ in ea deſignantur.*

198. IV. *Conſideratio. Narratis ſummariè collationibus nonnullis habitis cum Saraceno quodam ambaſiatore Regis Granatæ, notat quòd ſit compatiendum cæcitati Saracenorum, ex ſolo defectu intelligentiæ imponentium Chriſtianis plurium adoratores eſſe deorum, & negantium Incarnationis myſterium, ſcilicet, quòd multi eorum attentè audiunt ſobriè expoſitam veritatem.*

199. V. *Conſideratio. Quòd non ſatis eſſe putatur ad exponendam Fidei catholi-*

li-

licæ veritatem Saracenis mitti duodecim viros, ut Apoſtolos Chriſti in pauperate; cùm pro temporalibus cauſis ad eos mittantur ambaſiatæ magnificæ; & quòd adeptio terræ per eos inhabitatæ vi armorum pluries facta hactenus fuit minimè permanens, à tribus annis id ipſum probante experimento in quam multis enumeratis paſſagiis Chriſtianorum.

200. VI. *Conſideratio. Ex effectu oſtendit quám brevi tempore velut infinita multitudine belligerantium exundaverit lex Saracenorum, cuius indulto ſemper ac magis augetur; & an deceat pietatem Chriſtianæ Fidei illis primum exponere cauſas belli; & ſi, aut quomodo hactenus exſtitit factum.*

201. VII. *Conſideratio. De ſpe multitudinis convertendæ Saracenorum, eorum lege plurimas quæ inſeruntur, affirmante veritates catholicæ Fidei, quantum verò ad mores virtuteſque plurimas in Evangeliis contentas perſuadente.*

202. VIII. *Conſideratio. Septenario diviſis numero erroribus in Alcorano contentis, duos principales exponit de myſterio Trinitatis & Incarnationis; & quare Mahometo non fuit difficile illos introducere ſub colore auferendæ idolorum culturæ, vexantibus adhuc Eccleſiam erroribus Arianorum & Neſtorianorum tunc vigentibus.*

203. IX. *Errores deſcribit in lege Mahometi contentos quantum ad legem matrimonii, quam vocat caſtitatem, quamplurimum laxatis habenis pro ſaturanda libidine.*

204. X. *Recitat exhortationes, præceptaque multiplicatiſſima ſectæ Mahometi, ut Saraceni pugnas prædaſque ſemper continuent, indulgentiam concedentis plenariam omnibus interemtis, & interemtoribus Paradiſi quoque celſiore promiſſo gradu præ aliis benefacientibus.*

205. XI. *Deſignat mendoſas exceſſivè laudes libri Alcoran, alioſque multos abſque nexu contentos errores.*

206. XII. *Prout in Alcorano deſcribitur, recitat Paradiſum ultimamque beatitudinem per Mahometum Saracenis promiſſam in voluptatibus dumtaxat corporeis, & deliciis conſiſtentem.*

207. XIII. *Conſideratio. Alloquitur prælatos Eccleſiæ, doctoreſque catholicæ Fidei, ut ſubveniant tam infinitæ multitudini hominum Chriſti ſanguine redemtorum quorum cæcitas manifeſtius agnoſcitur ex promiſſa illis beatitudine, latâ portâ, & ſpatioſa patente via in divinis eloquiis, ad exponendas veritates catholicæ Fidei, errores ſectæ Mahometicæ exſufflantes.*

208. Sequuntur intelligentiæ duodecim ad exponendum Trinitatis myſterium proximè pertinentes.

209. I. *Intelligentia ad exponendum myſterium Trinitatis, quòd ſicut duplex eſt locutio oris & cordis, ita duplex eſt verbum, ad eius eſſe quatuor conditionibus requiſitis.*

210. II. *Intelligentia. Quia omnis cognitio eſt per ſimilitudinem rei cognitæ; quòd cognitio ipſa ab ſpecie rei cognitæ & intellectu procedens, eſt magis propria ſimilitudo rei cognitæ, quàm eius ſpecies; quodque omne ens intellectuale agnoſcit ſe per ſuam propriam ſimilitudinem, ac Deus quoque.*

211. III. *Intelligentia. Quòd Verbum Dei ab eo productum ſeipſum cognoſcente eſt dumtaxat Dei ſimilitudo, non verò creaturarum: quodque non eſt aliud quàm ipſe Deus.*

212. IV. *Quòd licèt Verbum Dei idem ſit quod Deus, nihilominus quà eſt ſimilitudo Dei, imago quoque eius, quòd inter Verbum Dei & ipſum Deum neceſſe eſt intelligi diſtinctionem; quia Verbum non à ſe dicitur, ſed ab alio; nec imago aut ſimilitudo eſt reſpectu ſui, ſed alterius.*

213. V. *Intelligentia. Quia Verbum Dei, quod eſt imago ſimilitudoque eius, à Deo procedit tamquam vivus à vivente; eſtque ſibi ſimilis omnino, immo id quod ipſe Deus; quòd igitur proceſſio hæc nativitas dicitur, Deuſque Pater, & Verbum veriſſimè eſt filius eius.*

214. VI. *Intelligentia, explicitè declarans quare non verbum hominis vel angeli, ſed Dei Verbum dicitur Filius, eiuſdem quoque naturæ cum Patre, totam divinam ſubſtantiam, omneſque divinas habens perfectiones; & quare nullatenus eſſe aut dici creatura poteſt, deque ſtupore Saraceni his auditis.*

215. VII. *Intelligentia. Quia inter Deum patrem eiuſque Verbum infinitus eſt amor myſticus ab utroque procedens, quòd hic amor eſt Deus Spiritus Sanctus; quodque huiuſmodi tres, Deus, Verbum eius, & Amor ſint tres perſonæ coæternæ ſibi & coæquales.*

216. VIII. *Intelligentia, commemorans quædam ex prædictis palam facio, quòd neceſſe* [1] *eſt intelligere in Deo tres eſſe perſonas impermutabilis ordinis, quodque non plures quàm tres.*

[1] Sic videtur ſcriptum abbreviatè, ut [illegible] conſtet.

217. IX. *Intelligentia exemplariter manifeſtans quamvis ſingula proprietatum perſonas divinas conſtituentium unum idemque omnino ſint cum deitate; nihilominus quòd ſuam ſervent rationem alteri comparata*

ta proprietati, intelligi facit perſonas invicem eſſe diſtinctas, diſtinctionem hanc minimè impediente immenſitate divinæ eſſentiæ, ſed corroborante.

218. X. *Intelligentia, explicatione particulari declarans apertiùs conſtitutionem diſtinctionemque perſonarum divinarum, & quomodo longiſſimè exſulat ratio compoſitionis ab eiſdem habentibus omnimodam ſimilitudinem, æqualitatem, conſubſtantialitatem, identitatem, atque circuminſeſſionem, ut una ſit in altera.*

219. XI. *Intelligentia apertiſſima demonſtrans ratione, quòd tres divinæ perſonæ tres Dei eſſe non poſſunt, aut tria principia rerum; ſed quòd ſunt una tantùm & prima cauſa, & primum principium.*

220. XII. *Intelligentia, licèt in Filio & Spiritu ſancto ſit potentia generandi, ac in Spiritu ſancto ſpirandi: quare non poteſt generari alius Filius, nec ſpirari alius Spiritus ſanctus? & quòd licèt Deus ſit omnipotens, non poteſt alium facere Deum, quia repugnat Deum eſſe creatum aut factum.*

221. *Concluſio duodecima præcedentium intelligentiarum exponens docta ſpeculatione deſcripta in Symbolo Athanaſii, quantum ad myſterium Trinitatis, de quo ſentitur quadrifario gradu* [k] *ſp. celſiori.*

[k] Ita ſcriptum, aut *ſuper*, aut *ſemper*, fortè.

222. *Præfatio in ſeptem advertentias de myſterio humanæ redemtionis declarans radicitus differentiam inter auctoritatem & intelligentiam veritatis; & quomodo niſi credatur divinis verbis, nunquam intelliguntur, verbis autem hominis quòd non creditur, niſi primo intelligantur; quodque Saracenis non credentibus auctoribus canonis ſacri exponenda ſunt myſteria Fidei ratione.*

223. *Concluſio duodecim intelligentiarum & præloquium ſeptem animadvertentiarum ſequentium.*

I. *Animadvertentia de ſacramento Incarnationis. Ad quem finem homo conditus ſit ſuæ conditione naturæ monſtrante, quod ad percipiendam æternam beatitudinem debet æternum ſummumque ſemper cognoscere & amare.*

224. II. *Animadvertentia, quòd homo factus eſt à Deo magna perfectus virtute, ut ſuæ naturæ conditione aptior eſſet beatitudinem adipiſci quàm ab ea deficere.*

225. III. *Animadvertentia, quòd omnis homo veniens in hunc mundum non eſt talis qualis primus homo fuit à Deo conditus; ſed eſt in diſpoſitione contraria, ad malum inclinatus magis quàm ad bonum.*

226. IV. *Animadvertentia, quòd inclinatio ad malum provenit omnibus hominibus propter peccatum primi parentis Adæ iuſtiſſimè à Deo cum tota ſua damnati progenie: ut, quia cùm in honore eſſet non intellexit, iumentis comparetur, legi mentis repugnante lege membrorum.*

227. V. *Animadvertentia deſcribens quid peccatum, quidve ſatiſfactio ſit: declarat ſerioſiùs gravitatem cuiuſvis damnabilis culpæ, præſertim quæ fuit primi parentis, pro qua nec ipſe aut quivis filiorum eius ſatiſfacere potuit.*

228. VI. *Animadvertentia, quòd ad ſatiſfactionem pro peccato originali decuit divinam pietatem ſupplere impotentiam hominis, & ſic Deum fieri hominem, ut ſatiſfaceret qui debuit homo, & qui potuit Deus: Filius utique, non Pater, aut Spiritus ſanctus; & quòd differens ſit confeſſio myſterii huius per Iudæos, Chriſtianos, & Saracenos. Subiungitur autem lucida ſpeculatione quòd Deus potuit aſſumere naturam humanam in unitate perſonæ.*

229. VII. *Animadvertentia, quòd ſufficiens, immo & ſuperabundans, pretium fuerit redemtionis humanæ mors ſpontanea Filii Dei, & quòd permaxima fiducia eſt Chriſti fidelibus de aſſequenda æterna gloria; quia ſibi datus eſt Filius Dei; quia & eius participant ſacramenta; quia obſervant mandata Dei; & quia tenent apud ſe omnem integritatem divinæ doctrinæ.*

230. *Regreſſus ad conſiderationes priores, de Saracenis ſpecialiter alloquentes.*

XIV. *Conſideratio. Quòd gentilibus nulla fuit, eſtque Iudæis ſpes æternæ vitæ, præmaximè autem Saracenis divinam multifariè deſpicientibus doctrinam, & abiicientibus à ſe diſciplinam Domini.*

231. XV. *Quòd nulla etiam ſpes eſt Saracenis divina mandata non obſervantibus, ſed circa illorum quædam erroneè ſentientibus, dum eorum ſecta contraria divinis præceptis quàm perſæpe & in magnis caſibus iubet.*

232. XVI. *Conſideratio nullam ſpem Saracenis ſuffragari; quia nulla habentibus ſacramenta, ſpecificatis allocutione & confeſſione in lege Mahometi contentis, deque ieiunii qualitate omni plena ſorditie.*

233. XVII. *Expoſitio, quid eſt Ieſum diſſolvere, oſtendit quòd ſupra omnes alias hæreſes Mahometi Ieſum diſſolvit, eius deitatem omnino negans, necnon mediatoris officium, quod ſibimet tribuit Mahometus, tamquam ſemen ſit Abrahæ, in quo benedicendæ ſunt omnes gentes; & quomodo præteriens redemtionis myſterium commendat dumtaxat beneficium creationis.*

234. XVIII. *Quòd ut ſectatores ſui viverent in lege naturæ, nec tenerent legem gratiæ,*

tiæ, aut ſcripturæ, profundiſſimâ nequitiæ uſus aſtutiâ, Mahometus finxit, datam ſibi fuiſſe quam commendat Abrahæ legem; & quòd Abrahæ divina tribuit Scriptura falsò illorum quædam exponens replicatiſſimè mandat.

235. XIX. *Conſideratio inſerit verba libri Alcoran per Mahometum recitata de lege Abrahæ ſuper aliquibus eorum poſitis gloſſis vilificantibus textum.*

236. XX. *Exponit, quare in legibus humanis prior ad poſteriorem trahitur, non autem è converſo; utque videatur ſi ita eſt in divina lege explicat ſubſtantias differentiaſque legis naturæ ad legem Scripturæ, & huius ad legem gratiæ ſub pauciſſimis verbis declarat differentias.*

237. XXI *Oſtendit quàm à recta ratione exſulet ad priorem trahi poſteriorem legem Dei; & declarat ſpeculativis exemplis Chriſtum non ſolviſſe ſed adimpleviſſe Moyſis legem; quantaque ſit cæcitas apud Saracenos utentes circumciſione poſt eam, quam fatentur, adimpletionem fœderis; & quomodo ex divinis Scripturis probari non poteſt legem aliquam ſpecialem datam fuiſſe Abrahæ.*

238. XXII. *Quòd legem Abrahæ obſervandam Mahometus præcepit, ut ſolvat Ieſum, negans ipſius excellentias, quarum ſpecificantur quædam; quodque præſertim negat redemtionis myſterium, iudiciariamque auctoritatem Chriſti, cuius invidiâ Saraceni audire nequeuntes laudes, quas Chriſto exhibet Chriſtiana religio, conantur extinguere nomen Chriſtianum.*

239. XXIII. *Quòd laudes de Mahometo ſcriptæ in libro ſuo ſunt quadrifariam: aliæ perſonam eius concernentes, aliæ ſingulariores virtutum actiones; tertiæ quale de ipſo, dum viveret, commune fuit iudicium; & poſtremò quæ miracula fuit operatus. Duo prima genera primò exponuntur, quibus innoteſcit qualis fuit ſpiritus loquens ad eum, permaximè ex tenore multiplicium, quæ illi fecit, iuramentorum.*

240. XXIV. *Conſideratione deſcribitur de vita & actionibus Mahometi: qualiter pervenit ad principatum, & quid de his conſtat, teſte libro ſuo; deque probatione Mahometo facta per ſpiritum ſuum in expugnationibus aliorum, & quomodo illi defecit circa purgationem infamiæ.*

241. XXV. *Præmittens quomodo ſæpè Mahometus affirmat opera naturæ, artiſque & fortunæ miracula eſſe, notificat decem alias excuſationes deſcriptas in libro Alcorani, quare Mahometus non faciebat miracula.*

242. XXVI. *Deſignat miracula quæ in libro Alcorani facta narrantur, quadruplici differentia inter illa ſiſtente; quia aut tantùm dicuntur confusè ut intelligentia haberi non poſſit; aut rationem habent miri ſeu mirabilis, non verò miraculi; aut dicunt pollicitationem, non autem exhibitionem; aut ſunt inviſibilia, per homines nuſquam viſa.*

243. XXVII. *Recitat miraculum unum de ſeptem dormientibus, quod Mahometi ſpiritus ſibi attribuit feciſſe ad probationem reſurrectionis futuræ, illud referens, ut moris ſui, cum fabulis multis; quòd vero nulla fides attribuatur verbis Lebri ſubiunguntur dicta quatuor conſtantia ex eius tenore, & deducitur ſpecialiter, quòd ſpiritus Mahometum alloquens fuit Belzebub, qui ut ſuum, ita hominum peccata, Deo tribuit, errore hoc in lege Mahometi tamquam pro fide commemorato perſæpè.*

244. XXVIII. *Docta ſpeculatione palam faciens quod fuit peccatum Luciferi, cauſam refert quare ex lege Mahometi tantopere ſpiritus eius viſus eſt negare Filii beatiſſimæ Virginis deitatem ab ipſo Lucifero concupitam permaximè: quantùm verùm diſtet Iudicii dies multipliciter primò varians; tandem Mahometus exhortatur patienter indurare, quia eius ſpatium eſt quantum quinquaginta millia annorum.*

245. XXIX. *Inquirens facti cauſas, quare Mahometi ſecta tam in breviſſimo tempore convaluit, utrùm ratione legis fuerit principatus Saracenorum, ſive è converſo: oſtendit ex auctoritate Mahometi totam ipſam pendere legem in his ſiſtentem verbis duobus, quòd Deus eſt unus, & quod Mahometus eſt nuntius eius; quodque in collationibus utrimque habendis per Chriſtianos agendum eſt ut Saracenis probatio omnis incumbat Mahometum Dei fuiſſe prophetam.*

246. XXX. *Conſideratio commemorat viginti & unam rationes, quæ pro magna parte haberi poſſunt ex lege Mahometi. Quare ſecta eius acceptata fuit, accepitque, & accipit in dies multiplicationem, quarum ultimæ ſeptem, ut quibuſdam videri poſſit, pungunt magis.*

247. XXXI. *Conſideratio explicat ſeriò reſponſionem primarum quatuordecim rationum, notificans qualitatem dogmatis Mahometi; & quomodo bona ex gratiæ opera abſque recta Fide non valent; quodque manifeſtè reperitur acceptio perſonarum in lege Mahometi, peccata, quamvis minima* [1], *aliis verò ſuis cultoribus etiam maxima, non imputante.*

248. XXXII. *Conſideratio reſpondet, quatuor ex ſeptem rationibus ultimis allegatis, quare ſecta Mahometi continuò manſit in maiori propagatione; & quòd magna dignum eſt*

[1] Immo peccata, quamvis minima aliis, ſuis verò cultoribus etiam maxima &c.

eſt admiratione quomodo id ſit factum abſque gloria martyrii Chriſtianorum inter rationes alias, quia putatum eſt non conuriari [m] (legerem: *contrariari*) *doctrinæ Evangelicæ, quam præ ceteris Saraceni odio habent; & quare non eſt apud eos multitudo librorum divini aut iuris humani, aliaque multa referantur.*

[m] Sic legitur.

249. XXXIII. *Conſideratio ad tres ultimas reſpondet quæſtiones. Quoniam verò maior eſt victoria Saracenorum, quò maior illis ſuccedit victoriarum proſperitas, opportunè illis ſubveniendum eſſe. Et quòd terrore belli vix aut nunquam infidelium ſit converſio, ſed exhortatione doctrinaque: ſuper quo narrantur exempla ex libris Regum, & de Bohemis tempore noſtro. Item ſpecificantur multæ rationes quare ab initio per Eccleſiam non* [n] *tam fuit diligentia pro ſecta Mahometi reducenda, ſive exſtirpanda tamquam hæreſi.*

[n] Forſan *facta fuit.*

250. XXXIV. *Conſideratio epilogationem addendo deſignat modos quatuor, quibus cogitari poteſt de converſione Saracenorum, vel aliàs de ſubverſione* [o] *ſectæ Mahometicæ: explicans minùs convenire duos primos; vel nulla interveniente diligentia Chriſti fidelium, exſpectando à Deo fieri miraculum, vel mittendo prædicatores, nullo conſenſu habito illorum.*

[o] An *ſubverſionem.*

251. XXXV. *Conſideratio de via belli tertia pertractat, ſi gladio anathematis ſunt feriendi Saraceni, ſpecificatis conſtitutionibus quatuor, à quibus excludit ſententia excommunicationis. De reſponſione ad bellorum cauſas eos moventes in Chriſtianos pluribus parte hac ſe offerentibus. Quodque Mahometus ut placeret Arabibus, præcepit, velut eſſent à Deo, prædas, quibus ab initio intenderunt, & hoc probatur.*

252. XXXVI. *Conſideratio multifaria ratione arguit Saracenos adoratores eſſe principis mundi huius, cuius nuntius fuit Mahometus, ſi non confiteantur alium eſſe creatorem mundi, alium eorum legiſlatorem. Explicantur autem* XII. *in quibus vera religio conſiſtere nequit, & quomodo* Belzebub quando *peccavit ab initio, phantaſma proprium arbitratus fuit eſſe Deum.*

253. XXXVII. *Conſideratio proſequitur quartum membrum, quòd opportunum ſit per modum tractandæ pacis intendere ad converſionem Saracenorum, ſeveritati parcendo ob multitudinem eorum, ignorantiamque ipſorum inſtruendo, & ſic notitiâ veritatis uniendo animos, violenta pace nunquam firma manente. Cùm verò eadem ſint principia eſſendi & conſervandi, quamvis hoc Mahometi ſecta non ſervat, quod decet religionem Chriſtianam, uti originem accepit per verbum Dei vivi, ſic ſemetipſam continuare, & ſibimet ſubdere orbis nationes, talibus armis ſibi conceſſis.*

254. XXXVIII. *Conſideratio, quia per Dei verbum generantur filii eius, abiiciendos fore Saracenos ex hac permaxima dignitate, ex cuius declaratione intueri poſſunt felicitatem eis promiſſam non eſſe veram; & quòd intelligendo participes, ſicut lex accipit eorum, Chriſtiani non ſunt reputandi increduli. Reſpondeturque ad rationes legis eorum, negantes Deum habere filium, Chriſtianis ſecundùm intellectum eorum etiam negantibus Deum non aſſumſiſſe perſonam hominis.*

255. Deſunt, ut videtur, ſummaria duarum *Conſiderationum*, triceſimæ nonæ & quadrageſimæ, ſi error non eſt in numero iſto in capite ſeu præfatione operis aſſignato.

256. Circa hanc, de qua ſuprà diximus, Alcorani converſionem ex Arabico in Latinum ſermonem, obſervatione non indignum eſt Petrum Toletanum, ſive Robertum Ketenenſem Anglum, iuſſu Petri Cluniacenſis abbatis in Hiſpania tunc morantis circa annum MCXXX. priorem aliam feciſſe, aut forſan duas Alcorani tranſlationes: quibus habitis Petrus ipſe Cluniacenſis opus ſuum adverſus hanc ſectam ſcripſit (1). Sed cùm tranſlatio Ketenenſis quæ exſtat, plures defectus habeat (de quo iam nos in Petro Toletano lib. 7. cap. 5. aliqua): deſiderandum eſſet alterius huius interpretis converſionem prodire in lucem integram: cuius Suratta prior cum Roberti & Hermanni interpretatione edita eſt, ait Huetius, adiungens: *quæ an Ioannis Segovienſis, alteriuſve ſit, aliorum eſto iudicium.* Hæc ille poſteriore libro *De interpretatione.*

257. Exſtat quidem inter Vaticanos codices MSS. is qui numero 2923. ſignatus eſt, cuius, quia ad hoc Segovienſis noſtri opus pertinet, deſcriptionem quandam facere lubet. Incipit ſcriptura: *Reverendiſſimo in Chriſto patri & venerandiſſimo domino domino Eccleſiæ Cardinali Senenſi, præceptori ac ſpecialiſſimo benefactori ſuo.* Deinde poſt nuncupationem: *Omnimoda cum humilitate* &c. ſubcribitque epiſtolæ huic ſive prologo: *Servitor ac ſupplex diſcipulus Ioannes de Segovia Cæſareenſis Archiepiſcopus.* Data epiſtola fuit: *Ex prioratu Eſthon, Manzianenſis diœceſis. . . . . Maii an-*

(1) De hac *Petri* potius *Magiſtri* Toletani quam *Roberti Ketenenſis* Latina Alcorani ex Arabico verſione, dictum latè, ſuprà *Lib. VII. cap. V. n.* 95. *in Not:* quo loco Ketenenſem, *Epitomen Alcorani, non purum eius Libri textum* ex Arabico in Latinum ſermonem convertiſſe coniiciebamus.

no MCDLVIII. Epiſtola longiuſcula eſt ad Cardinalem Senenſem, quem Franciſcum Ammanatum intelligas, Cardinalem Senenſem vulgò appellatum. In fine eſt *Summarium capitulorum in epiſtola contentorum.* Sequitur folio 35. reſponſio eiuſdem Cardinalis ex Inſpruck XXIX. Decembris ſubſcribitque *filius N. Cardinalis* manu propria. Sequitur folio 39. alia epiſtola ad quendam, ut apparet, Ducis Burgundiæ ſubditum: quem refert ſcripſiſſe adverſus Alcoranum quoddam opus ſermone vernaculo, iuſſu eiuſdem Ducis, quod transferri in Latinum idem præceperat; gratulaturque ei quòd eâdem atque ipſe curâ diſtineretur. Refert item ei Cardinalem N. mandâſſe ad ſe librum quem ediderat *De pace fidei habenda cum Iudæis, Saracenis, Arabibus, Perſis, Armenis, & multis aliis diſcedentibus à Chriſtianæ religionis cultu*, &c. Tum opus ſequitur, quod ipſum idem eſſe cum ſuperiùs laudato exiſtimamus. Folio tamen 145. inſcriptum legitur: *Allegationes libri Alcorani de peccatis primi parentis facientes mentionem*: quam epigraphen non vacat nunc cum ſummariis iam ſuprà poſitis conferre. Folio item 157. *Ex plurimis in ea contentis primi errores legis Mahometi excerpti de libro legis ipſius Alcorani nominati.* Et 164. *Tituli documentorum & ſpeculativarum inquiſitionum.* Et folio 186. *Præfatio Ioannis de Segovia Cæſar. Archiepiſcopi in tranſlationem noviter editam ex Arabico in Latinum, vulgaremque Hiſpanum, libri Alcorani per Saracenos reputati legis divinæ*, &c. Cuius præfationis exemplum penes me habeo ex laudato codice excerptum (1).

258. His iiſdem cum Baſileenſibus patribus Romanæ controverſiæ immiſcuit ſe, & conatus fuit calamo Eugenii Papæ tueri partes IOANNES DE CASANOVA, quem *Theologum* vocat *inſignem* Alphonſus Ciaconius in *De vitis Pontificum & Cardinalium* ſub Martino creatorum volum. 2. pag. 864. Unde novimus Aragonenſem hunc patriâ fuiſſe, genere nobili, & ſodalem Dominicanorum Barcinonenſium ab anno huius ſæculi tertio. Cùm ad confeſſiones ſacramentales Aragoniæ Regis (Alphonſi Magni ut credimus) audiendas deligi meruiſſet in iuvenili adhuc ætate: evocatus fuit Romam ad magiſterium ſacri Palatii adminiſtrandum, quo tempore, furente Baſileenſis Concilii æſtu, ſcripſit adverſus hunc conventum

259. *De poteſtate Papæ ſupra Concilium*, aliaque multa, ut aiunt, theologicæ doctrinæ. Factus è Magiſtro ſacri Palatii Boſanus in Sardinia, mox Elnenſis in Catalonia Epiſcopus, octavo tandem Novembris die anni MCDXXX. à Martino V. obtinuit annumerari patribus purpuratis, quamvis ab Eugenio poſt quinque menſes pileum receperit. Deceſſiſſe eum fama eſt primâ Martii MCDXXXVI. Florentiæ, aliàs Barcinone: quorum prius è monumentis Vaticanis & cœnobii S. Mariæ Novellæ Florentiæ urbis conſtare ait Ciaconius; inde tamen corpus eius ad Barcinonenſem Dominicanorum domum non diu poſtea tranſlatum fuiſſe (2).

Pa-

(1) *Ioannis Segovienſis in Bibliotheca Regis Galliarum* Part. III. pag. 111. cod. 1441. exſtat: *Liber de auctoritate Epiſcoporum in Concilio generali.* Authenticus... Item Pag. 112. cod. 1442. n. 8. *Dicta famoſiſſimi ſacræ Theologiæ Doctoris & Magiſtri Ioannis de Segovia circa materiam neutralitatis Principum.* Authenticus.. Item Pag. 130. cod. 1494. quod eſt authenticum Actorum Concilii Baſileenſis exemplum Regio iuſſu deſcriptum: *Acta Concilii Baſileenſis auctore Ioanne de Segovia Theologo Hiſpano*; et pergit: *Ioannes de Segovia Doctor Hiſpanus ſcientia & morum candore claruit. Academiæ Salmanticenſis, & Ioannis Caſtellæ Regis iuſſu Baſileam profectus ab initio fere ad finem uſque Baſileenſi Concilio interfuit: hiſtoriam Concilii à primo eius exordio* ad annum uſque MCCCCXLIII. *novemdecim collationibus ſive libris perduxit; inſeruitque paſſim & ſuo quæque loco non modo Decreta & Epiſtolas Synodales, verum etiam quæcumque pertinent, cùm ad Bohemorum reductionem, tum ad Græcorum reconciliationem; & exinde ad illud bellum memorabile, quod Concilium inter & Eugenium IV. exarſit* &c. Item, Pag. 421. cod. 3457. *Ioannis de Segovia* CANONICI TOLETANI: *Adviſamenta ſeptem de ſancta Conceptione* MARIÆ *Virginis Beatiſſimæ Dei Genitricis, oblata de menſe Octobris anno Domini MCCCCXXXVIII. Deputatis à ſacro Baſileenſi Concilio ad videndum & referendum quæ in diſputationibus utrimque fuerint allegata*; Atque ad calcem: *Eiuſdem, Officium & miracula Beatæ MARIÆ Virginis...* Item, Pag. 443. cod. 3650. *Ioannis de Segovia Cæſareenſis Archiepiſcopi ad quendam S. R. E. Cardinalem Epiſtola pro exterminanda Saracenorum ſecta.* Ac demum Pag. 564. cod. 4225. *Ioannis de Segovia* CANONICI TOLETANI *ſuper neutralitate & proteſtationibus factis per Oratores quorundam Principum intendentium declinare ad tempus ab obedientia ſacri Baſileenſis Concilii...* In Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbinatenſis num. 402. ſub titulo: *Æneæ Sylvii Epiſtola*, habetur: *Ioannis de Segovia Cardinalis Sancti Callixti Epiſtola*, cuius initium: *Trinas ſuperioribus* &c. In eadem, olim Comitis Palatini ad Rhenum Lit. C. n. 600. *Tractatus de Conciliorum & Eccleſiæ auctoritate*; repetitus Lit. E... Item Pag. 112. n. 286. *Eiuſdem*, cum titulo *Oratoris Regis Caſtellæ & Legionis, Sermo in Epiphania Domini*; & pag. 273. n. 600. *Tractatus ſuper præſidentia in Concilio Baſileenſi.* Plura forſan apud Fabricium, Labbeum, & præcipue apud Martenium & Durandum. In Bibliotheca Eſcurialenſi nihil prorſus.

(2) Nihil præterea de huius ſcriptis Quetifus & Echardus in eo, *T. I. Scriptor. Ord. Præd. pag.* 791.

260. Patribus autem Concilii Baſileenſis, aut ſaltem iis qui geſtis in eo rebus ſe immiſcuerunt, annumerandus etiam venit ANDREAS DE ESCOBAR Benedictini ordinis, Megarenſis Epiſcopus. Ita enim legitur inſcriptus duplici commentario, quod in bibliothecæ Vaticanæ codicibus 4067. & 4117. cum aliis de Baſileenſis Concilii rebus, continetur. Primum eſt

261. *Tractatus copioſus contra quinquaginta Græcorum errores, ſanctiſſimo domino noſtro Eugenio IV. legitimo & indubitato Pontifici......... intitulatus, de Græcorum errantibus, & ipſorum erroribus.* Incipit: *Tractatus optimus in nomine Domini Ieſu Chriſti à paupere Epiſcopo Megarenſi ordinis S. Benedicti in theologia magiſtro Andrea Hiſpano de Scobar compoſitus & collectus, &c.* In fine repetit: *Tractatus iſte De Græciæ errantibus ad ſtudium iuris Eccleſiæ valde utilis & neceſſarius, completus fuit & recollectus ex multorum doctorum theſauro anno Domini noſtri Ieſu Chriſti MCDXXXVII. die* XV. *menſis Decembris Bononiæ.*

262. Hic ille annus fatalis fuit Eccleſiæ paci, quo poſtquam diſſidentes Eugenius IV. Pontifex & Baſileenſes Patres, nullo modo convenire potuerunt in idoneo aliquo Italiæ loco Græcis Epiſcopis quò cum noſtris concurrere poſſent, communibus votis deſignando: res eò tandem fuit deducta, ut Eugenium Baſileam vocatum, nec venientem, Baſileenſes tamquam contumacem declaraverint, unde prætenſa deinde exauctoratio fuit ſecuta. Tunc temporis Bononiæ aderat Andreas noſter, ut vidimus, ubi & Eugenius. Inde forſan & aliud emiſit opus huius tituli, quod codex Vaticanus 4117. manu exaratum ſervat: *Gubernaculum* ſcilicet *Conciliorum per dominum Andream Epiſcopum Magorenſem* (lege *Megarenſem*) *editum, & Domino patri & domino Cardinali Legato tranſmiſſum.* Incipit: *Ad perpetuam Conciliorum generalium memoriam, & ipſorum reformationum faciendarum ac ſtatutorum in ipſis ordinandorum, aviſamenta nonnulla corrigenda, addenda, minuenda per vos pater, reverendiſſime domine Iuliane de Cæſarinis tit. S. Angeli Cardinalis digniſſime, & nunc in ſacro Concilio de conſenſu univerſalis Eccleſiæ catholicæ, & ſanctiſſimi domini noſtri Papæ Eugenii IV. præſidens, iuſtiſſimè tibi ſtabo* [p] *tractatum præſentem*, &c.

[p] Forſan *dabo* (1).

263. Quod quidem ſcriptum ad eum fuiſſe datum anno circiter MCDXXXI. quo ab Eugenio IV. datæ Iuliano partes fuere ut Baſileenſi Concilio præeſſet [q], exiſtimare poſſumus; eò quòd in fine ſcripta hæc notula ſit, diverſæ quidem manus, ſed eius antiquitatis quam ipſe præſefert, nempe: *Hunc librum emit magiſter Ioannes de Turrecremata Baſileæ anno MCDXXXII. Martii decimâ.* At hoc opuſculum potuiſſet utique conciliaribus aliis adiungi, quæ Philippus Labbeus & Gabriel Coſſartius, Ieſuitæ doctiſſimi, in *Apparatu ad ſacroſancta Concilia* novæ luci edidere.

[q] Raynaldus hoc anno, num. 17.

264. Idem, ut credimus, Andreas Hiſpanus eſt cuiuſdam tractatus *De decimis* auctor: qui in magnæ collectionis *Tractatuum Doctorum*, voluminis XV. partem ſecundam coniectus fuit;

265. Necnon & alterius commentarii *De forma & modo confitendi peccata ſacerdoti*, qui ſub nomine *A. Epiſcopi Megarenſis* Daventriæ MDIV. in 4.° atque item ſub *Andreæ Hiſpani* Argentorati MDVIII. excuſus fuit. Andreæ Scobaris *Lumen confeſſorum* MS. exſtat in bibliotheca Ambroſiana. Legimus apud Poſſevinum *Antidotario animæ* Nicolai abbatis de Bogardis præfixum, Norimbergæ, ut credimus, apud Hieronymum Holſel MDVIII.

266. In bibliothecæ Antonii Auguſtini Tarraconenſis antiſtitis catalogo Andreæ de Dati Hiſpani Epiſcopi laudatur tamquam in ea ſervatus liber huius tituli: *Quædam notabilia depromta ex libro inſcripto:* Lumen confeſſorum, *De reſtitutione:* quæ aut noſtri Andreæ ſunt, aut ab eius hoc opere per alium excerpta. Attamen idem nuper laudatus Poſſevinus ex uno tres Andreas fecit, primum Hiſpanum Benedictini ordinis Epiſcopum Megarenſem, deinde Civitatenſem, mox Aiacenſem, poſtremò Cardinalem ac Pœnitentiarium & decretorum doctorem, ut ipſe de ſe fateri ait in nuper dicto *De modo & forma confitendi* tractatu: quod totum confirmatum adiungit (id quod certum eſt) à Ioanne Trithemio lib. 2. *De viris illuſtribus S. Benedicti* cap. 136. & lib. 4. cap. 43. Secundum Andream Hiſpanum, cui iterum tribuit eundem tractatum: tertiumque Andream Megarenſem Epiſcopum, cuius tractatum: *De Græcis errantibus*, & item alterum: *Gubernaculum Conciliorum* nuncupatum, manu exaratos, & in Bibliotheca Sirleti quæ fuit mox Aſcanii Cardinalis Columnæ, exſtantes laudat. Nos pro eodem habemus; nec tamen Cardinalem aliquando fuiſſe creatum

791. niſi diverſum ſit opus inſcriptum: *De poteſtate Papæ* &c. ab Eiuſdem *Tractatu contra Schiſmaticos Baſileenſes.*

(1) Forſan: *præſidens iuſtiſſime, tibi ſiſto tractatum præſentem.*

tum admittimus; cùm eius creationis nuſquam habeatur mentio; neque Trithemius, neque Arnoldus Uvion, aut ex his Balthaſſar Porreñus de Cardinalibus Hiſpanis agens, quando, ſive à quo Pontifice creatus is fuerit exprimere potuerint. At ſi Epiſcopus Civitatenſis fuit, quod ad Hiſpanam Eccleſiam non facilè referimus, videtur idem eſſe auctor cuiuſdam commentarii, quem reperiri inter MSS. libros Theologicos Baſileenſis bibliothecæ docet nos Theophilus Spizelius in *Sacris bibliothecarum illuſtrium arcanis retectis* [r] cum hac epigraphe: *Civitatenſis Epiſcopi Chronica recollectio* 24. *ſchiſmatum in Eccleſia factorum à tempore Felicis II. anno CCCLIV. uſque ad Benedictum XIII. anno MCDXVII.* in folio (1).

[r] Pag. 29.

CAPUT V.

IOANNES EXIMINI CERDAN *Iuſtitia, ut vocant, Aragoniæ regni, Iuriſconſultus.* PAULUS DE S. MARIA *Burgenſis Epiſcopus. Quædam de eius genere, dignitate, rebus geſtis, habitiſque in matrimonio filiis. Additiones eius ad Nicolai Lyrani* Poſtillas, *&* Scrutinium Scripturarum; *quædamque eius nomen præſeferens hiſtoria.* ALVARUS GARSIA DE S. MARIA *eiuſdem Pauli filius.* ALPHONSUS DE ALPHAMA *Carmelitarum ordinis.* EDUARDUS *Portugalliæ Rex.* THOMAS MIERES *Gerundenſis.* IOANNES FRANCES *&* IOANNES FRANCES BOSCAN *hiſtorici Aragoniæ regni.* MARTINUS DIDACI DE AUX. IACOBUS ROIG *Valentinus poeta.* ANONYMUS *Scriptor vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis Septæ in captivitate martyris. Hic forſan eſt* IOANNES ALVARES, *qui de eodem argumento ſcripſit.* HENRICUS *Infans Caſtellæ magiſter ordinis S. Iacobi.* PETRUS *Portugalliæ Infans.* IACOBUS MARQUILLES *iuriſconſultus Catalanus.* GUNDISALVUS GARSIA DE S. MARIA *Pauli Burgenſis Epiſcopi filius. Eius geſta & ſcripta.*

267. AB anno proximi retrò ſæculi nonageſimo, uſque ad huius viceſimum tertium, ſumma illa poſt Regem po-

(1) Huius Andreæ Scobarii Epiſcopi Megarenſis ſcripta: *Gubernaculum Conciliorum*, &: *Lumen Confeſſorum*, nullibi non exſtant in noſtratium atque exteris Bibliothecis; non item aliud: *De Græcis errantibus, ac de eorum erroribus. Chronicam* autem *XXIV. Eccleſiæ ſchiſmatum recollectionem* &c. quade Noſter hoc loco agit, nos ſuprà, hoc Libro, ſub finem capitis 2. num. 96. in: *Addendis circa annum MCCCCXX* ad Gundiſalvum eius nominis primum Epiſcopum Civitatenſem per coniecturam retulimus; & fortaſſis ad eius in Epiſcopatu ſucceſſorem Alfonſum Emmanuelem pertinuerit: quem conſtat Era MCCCCLXVI. ſive anno Domini MCCCCXXVIII. obiiſſe.

ADDENDI AB ANNO MCCCCXXXIV. ET DEINCEPS AD ANNVM CIRCITER MCCCCXL.

HVC referri poſſe exiſtimo indictos Noſtro *Petrum de Toleto* in Academia Complutenſi Legum Studentem (nam & ante Card. Franciſcum Ximenium, Gundiſalvus item Gudielus & Alfonſus Carrillus Toletani Præſules ea in urbe Muſarum domicilium fixerant primaque Academiæ fundamenta iecerant, ut docent Alvarus Gomezius *De reb. geſt. Ximen. Lib. II. p.* 28. Mariana *XIV.* 16. & *XXIV.* 22.): cuius in Codice Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. II. n.* 9. (T. III. p. 19.) circa annum MCCCCXXXIII. ſcripto, habentur: *Epiſtolæ ad Anonymum patruum* Sacrorum Canonum Profeſſorem, Auditorem, & Referendarium, Regiumque Relatorem & Secretarium; huiuſque ad Nepotem ἀμοιβάιαι, in quibus agitur *De cauſa ob quam Angeli in diverſis locis ſimul eſſe non poſſunt*... ITEM. *Fratrem Lupum Ferdinandi* Auguſtinianum (quem Herrera *Alphab. Auguſt.* in eo *De Portugallia* cognominat) Scriptorem operis Hiſpanici inſcripti: *Eſpejo del alma;* atque item tractatus: *De la Penitencia & de las ſeñales por donde ſe conoce quando es verdadera; & primero de la contricion è ſus ſeñales.* Exſtat utrumque opus optimæ frugis plenum in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* h. *Plut. II. ſub num.* 14. (T. II. 85.)... ITEM *Didacum Anayam Maldonatum* Epiſcopum Salmanticenſem, dein Conchenſem atque Hiſpalenſem, qui ad annos MCCCCXXXV. & XXXVII. ternas edidit Conſtitutiones Collegii Salmanticenſis Sancti Bartholomæi, vulgo *El Colegio viejo*, recèns ab eo erecti, Salmanticæ anno 1598. apud Petrum Laſum editas. ITEM *Guillelmum de Monſerrát* ſive de Monte Serrato in Principatu Cataloniæ Scriptorem: *Commenti ſuper Pragmaticam Sanctionem Caroli VII. Galliæ Regis anno* 1439. de poteſtate Generalis Concilii ac de Epiſcoporum electione: *De intellectu regulæ Baſileenſis Concilii: De reſervationibus* & aliis, apud Fabricium *med. & inf. T. III.* p. 155. ſeq. vidend... ITEM *Franciſcum Pertûſam* (Franceſch de Pertûſa) Equitem & Canonicum Valentinum magni nominis Theologum qui exeunte anno MCCCCXL. volumen ingens Theologicum Lemoſino ſermone ſcripſit hoc titulo: *Lo Pertûſa*, ſive: *Memorial de la Fee Catholica;* in quo de præcipuis Fidei articulis, deque circa eoſdem dubiis ac ſolutionibus. Exſtat autographum in Bibliotheca Sanctæ Metropolitanæ Eccleſiæ Valentinæ, chartaceum, formâ quarta; atque item eiuſdem operis exemplum aliquantò auctius in fol. cum XVII. Auctoris additionibus: quod utrumque ſæpius vidi ac manibus meis tractavi. Habetur exemplum aliud chartaceum fol. anno, ut in eodem legitur, 1464. exaratum in Regia Bibliotheca Matritenſi. Siſtimus guſtum è Prologo: *Perço, com têm que les rahôns ſcampades per diverſos libres que Deu per gratia ſua è mijançant mon continuât gran trebâll m' ha donades a trobar ſobre la declaraciô ó probacio dels articles de la Santa Fee Catholica, no m' hiſquen de memoria ò los lochs ò ſon poſades. Per tal à laôr e gloria de noſtre Senyor Deu Jeſu Chriſt è de la ſua Mare Vergeglorioſa Senyora è advocada noſtra Madona Santa Marîa, è à conſolaciô del meu ſperit. Yo Franceſch de Pertuſa jatsîa indigne ſervent de Ieſu Chriſt, les hè replegades totes en lo preſent Memorial::: En los quals tractâts apparrâ aſſâts clarament, les grans dificultats de moltes materies ſubtils: les*

quals

poteſtate Iuſtitiæ, ut vocant, Aragoniæ, functus fuit IOANNES EXIMINI CERDAN, Dominici Cerdani filius, cui in magiſtratu ſucceſſit, cùm fiſci advocatum priùs egiſſet. Huic laborem in negotiis, fortitudinem in periculis, in agendo induſtriam, in conficiendo maturitatem, ac in præcavendo conſilium, inter alias dotes & innumeras laudes, Hieronymus Blancas clariſſimus Aragonenſium rerum poſt Suritam hiſtoricus, de rebus eius geſtis, in commentario de iis & elencho Iuſtitiarum attribuit. Cui tandem muneri ceſſit, ne Alphonſi Regis ſecum irati maiorem adhuc indignationem provocaret.

268. Vixit tamen ſub aliis tribus Iuſtitiis. Anno enim quinto ſupra triceſimum Martino Didaci de Aux, qui Franciſco Zarzuelæ, qui Berengario Bardaxino, qui noſtro Ioanni ſucceſſerant, nobilem ſcripſit paulò ante mortis tempus epiſtolam maximarum rerum plenam, & interdum etiam iocoſam: in qua ſeriem, immo hiſtoriam comprehendit omnium qui ante ſe hunc magiſtratum geſſiſſent: quæ licèt abſque temporum deſignatione atque ideo non ita luculenter hoc argumentum pertractaverit: ea tamen unica ad illum diem genus hoc ſcribendi ornavit, dignaque viſa eſt quam publicarum legum volumini earumdem compilatores annecterent. Diſertè, ut ſolet, de hac atque eius auctore Cerdano laudatus iam Hieronymus egit Blancas: cui epiſtolæ, & alter Hieronymus Surita lib. 8. cap. 38. ornatiſſimum præcipuæ fidei teſtimonium perhibuit. Necnon & in *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus geſtarum* ad annum DCCCXLIV.

269. Exſtat huius temporis Hiſpana interpretatio Valerii Maximi, addo & Lucani, niſi fefellit nos qui vidiſſe librum affirmavit ſic notatum: *Eſte libro de Valerio Maximo eſcrivio Diego de Lobrañan, criado de Alfon Gonzalez de Leon contador del Rey, por mandado del dicho Alfon Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años.* In eodem volumine ſe vidiſſe Lucani etiam verſionem idem nobis aſſeruit (1).

270. Eodem huius ſæculi anno triceſimo quinto, ætatis ſuæ octogeſimo tertio, diem vidit extremum magnus ille, quem de Hebræorum obſtinatione Chriſtiana Fides triumphum reportavit, PAULUS à patria urbe BURGENSIS dictus. Proſapiam hic referebat inter Iudæos Hiſpanos ad Leviticam tribum, quod innuit ipſe alicubi [s], dum verba illa *Tribui Levi non mandata eſt poſſeſſio, quia Dominus eſt poſſeſſio eius*, ad Alphonſum filium ſermonem dirigens, ſibi & ſuis attribuit. Filiorum iam aliquot parens, egregieque in literis philoſophorum ac theologorum inſtructus, eminentiſſimuſque inter legis Moſaicæ magiſtros habitus: lecto, ut fama eſt [t], S. Thomæ Doctoris Angelici *De legibus* tractatu, quæ Summæ pars eſt theologicæ, divinoque illuminatus veræ lucis radio: collegit prudens in tenebris ſeſe ad illum uſque diem ambulâſſe, neque ullam aliam præter Chriſtianam legem in via ſalutis ſectatores ſuos dirigere; atque tunc primùm *de portis mortis* (iuxta Pſalmum [u]) *fuit exaltatus, ut in portis filiæ Sion*, ſeu in iudicio natæ de Iudaiſmo Eccleſiæ, omnes Dei laudationes annuntiaret. Cuius converſio innumeros eiuſdem originis viros & mulieres, exemplum tanti apud eos viri ſecutos, ad Eccleſiæ gremium pertraxiſſe dicitur.

271. Poſtquam verò unà cum filiis, matre

[s] In dedicatione *Addition. ad Nicolaum Lyranum.*

[t] Garibay lib. 15. cap 48. Bellarminus & Labbeus *De Scriptor. Eccleſ.*

[u] Pſal. 9.

quals coſes ſerán al enteniment molt plaſênts, è à la conſcientia dels Catholichs molt conſolables & profitoſes &c. ITEM *Petrum Ferdinandi de Velaſco* Comitem de Haro Dominum Domûs de Salas, cuius in Regia Bibliotheca Matritenſi exſtat: *El ſeguro que dio en nombre de ſu Alteza el Rei Don Juan el Segundo à los convocados, y què ovieren à venir à la Villa de Tordeſillas al llamamiento de ſu Alteza en el año MCCCCXXXIX.* Typis iam editus Matriti in Sylloge Chronicor. Hiſpan. 1784. ap. Ant. de Sancha.

(1) Idem ipſe, ut videtur codex Hiſpanicas *Valerii Maximi & Lucani* verſiones continens Auctore *Anonymo*, habetur in Regia Bibliotheca Matritenſi; in quo poſt Valerii libros legitur è minio: *Eſte libro de Valerio Maximo eſcribió Diego de Lonbraña* (non *Lobrañan*) *criado de Alfon Gonzalez de Leon Contador del Rey por mandado del dicho Alfonſo Gonzalez. En la muy noble Cibdat de Sevilla año del Señor de M.CCCC. è XXXIII.* Deeſt prologo initium in quo forſan Interpretis olim nomen exſtabat; in ſuperſtite tamen eius parte hæc leguntur: *E como entre los otros eſtoriales que han tratado de los fechos virtuoſos de Roma en conpendioſo &, breve eſtilo & mui ſentencioſo ſea Valerio, el qual vos Señor havedes ſingularmente por manos, que deſeades que los omes que non ſon Gramaticos entiendan el dicho Valerio perfectamente. El qual es peregrino & poco comunicado por el Reyno de Aragon. E eſto por el eſtrecho eſtilo que tiene en ſu ordenacion. Porque Yo ha mandamiento de vueſtra Señoria* HELO TRAIDO EN NUESTRA AUULGADA LENGUA MATERNA VALENCIANA *aſſi breve como pude: ya ſea que otros lo hayan traido de latin en rromance catalan* &c. Quæ indicant Hiſpanam hanc Valerii verſionem è Lemovicenſi Valentina deſcendere. In primo codicis folio, manu recenti legitur: *Hiſtoria de los Romanos traducida por el Gran Cardenal: tiene 329. fojas:* quæ verba infrà recurrent in *Petro Gonzalezio de Mendoza.*

tre & fratribus, in Eccleſia Burgenſi anno ætatis ſuæ quadrageſimo, ſæculi autem ſuperioris nonageſimo, ſectæ ſuæ ſacro lavacro exceptus renuntiâſſet, cognomento ſibi SANCTÆ MARIÆ cooptato, ut indicaret ad Leviticam Deiparæ genitorum familiam originem familiæ ſuæ pertinere [x]: Chriſtianiſimi quàm optimè inſtruendus myſteriis, Pariſios uſque veniſſe dicitur; ibique doctoris pileum ſuſcepiſſe; poſtmodumque in Romani Pontificis Avenionenſi curia eximiam ab habendis ad populum ſacris concionibus laudem ac meritum reportâſſe. Nactus interim in eadem Burgenſi Eccleſia eum, quem *de Treviño* vocant, archidiaconatum, Carthaginenſi paulò pòſt Eccleſiæ præficitur; indeque ad Burgenſem tranſlatus, in celſiſſimo dignitatis, & apud Henricum III. & Ioannem II. eius filium Caſtellæ ac Legionis Reges exiſtimationis & gratiæ faſtigio uſque ad mortem poſitus, vixit.

[x] Notat Fernandez *Annales de Placencia* lib. I. cap. 27.

272. Prioris quippe horum electione nominatus fuit ex his unus, qui ſupremam eius, cùm fato functus eſſet, voluntatem exſequi deberent; necnon & inter eos, quibus Ioannis filii nondum biennis cuſtodiam uſque ad pubertatis annos habendam commiſit: quem & Cancellarium ut vocavit illa ætas, maiorem eiuſdem principis iam creaverat. Ad hæc Ferdinandus Infans, defuncti Henrici Regis frater & Ioannis ex eo nepotis tutor, anno huius ſæculi XI. (*rest.* XII.) Aragoniam profecturus ad capeſſendum regni huius ſibi delati regimen, eundem Paulum cum aliis regiam vicem eius geſturis delegit [y]. Erat quippe magni conſilii, profundæque vir prudentiæ, ac ſecretorum retinentiſſimus: quas eius dotes cuiuſvis boni ac prudentis Regis demerendæ gratiæ valdè opportunas, Ferdinandus Petri Guzmanius, Ioannis II. chronographus, diſertè in elogio eius commendat [z].

[y] *Hiſt.* eadem *Ioann. II.* cap. 165. año XI. (*XII.*)

[z] In libello *Generaciones de los Reyes* cap. 26.

273. Planè in huius hiſtoria frequens, & quoties de comitiis omnium regni ſtatuum agitur, præcipua mentio noſtri habetur. Cuius utique gloriæ acceſſit quòd pares ſibi ſortitus eſt filios olim in matrimonio procreatos, Gundiſalvum ſcilicet Placentinum & Seguntinum præſulem [a], qui Conſtantienſi Concilio Alphonſi Aragoniæ Regis legatus interfuit: Alphonſum, quem in Burgenſi Pontificatu ſucceſſorem vivus habuit [b], eundemque Concilii Baſileenſis maximum ornamentum: Alvarum Garſiam de Sancta Maria rerum Ioannis Regis ex parte Scriptorem: Petrum quoque de Carthagena, cuius & haſtiludii ab eo Burgis coram eodem Rege fortiter depugnati Ferdinandus idem Guzmanius in *Hiſtoria Ioannis* meminit [c]. Cùm verò Eccleſiæ ſuæ Burgenſi per vicennium præfuiſſet, quo locum daret Alphonſo filio, huic muneri renuntiavit, Aquileienſi ſuſcepto Patriarchatu: quod quidem ab æquali Scriptore & qui eiuſdem Alphonſi Epiſcopi familiaris fuit, proditum [d], ita interpretari debemus, ut datum fuerit ei hoc munus titulo tenus; cùm in catalogo Patriarcharum huius Eccleſiæ [e] nulla legatur Pauli Patriarchæ memoria. Quam quidem renuntiationem, dum haberetur Baſileæ Synodus generalis, ibique Alphonſus degeret, factam ex eo credimus, quòd in hiſtoria toties laudata tunc cùm Eccleſiarum Compoſtellanæ, ac Segovienſis decanum tantùm ageret, eò miſſus cum aliis Ioannis Regis referatur legatis; in libris verò de eiuſdem Concilii geſtis Æneæ Sylvii, Burgenſis Epiſcopus, quoties occurrit de eo loquendi occaſio (& occurrit ſæpiùs) appellatur.

[a] Anno XIX. cap. 272. anno XXI. cap. 324. ann. XXV. c. 68.

[b] Ibidem.

[c] Anno XXV cap. 68.

[d] Anno XXXIV. cap. 243.

[e] *Italiæ ſacræ* tomo j. in principio.

274. Sed ne ſacrarum Scripturarum exquiſitæ ſuæ, quâ pollebat doctrinæ in Hebraicis fontibus hauſtæ, fructum invidiſſe poſteris videretur; & (*cum*) *Poſtillas* (ſic illa ætas de Latinis luſit vocabulis) Nicolai Lyrani, eiuſdem originis viri Minorumque ordinis clariſſimi ſideris, ad omnes veteris ac novi Inſtrumenti libros perpetuas fundamentum vigiliis ſuis biblicis delegiſſet: elucubravit ipſe

275. I. *Additiones notabiles ad has Poſtillas Nicolai de Lyra in totam Scripturam:* ad Alphonſum filium, de quo nuper locuti ſumus: quibus corrigere nonnulla, & ſupplere alia Poſtillatoris ſeſe commodùm poſſe exiſtimavit. Et hæ quidem additiones cum iiſdem *Poſtillis* editæ leguntur præcipuè in editione Lugdunenſi anni MDXC. & eis, quæ ſecutæ ſunt, *Bibliæ magnæ cum ſcholiis ſeu gloſſis diverſorum.* Attamen & ſimul proſtant ſubiectæ Paulinis additionibus portiones ex *Defenſorio Lyrani* quod Matthæus, aliàs Matthias Doringus ſeu Toringus eiuſdem ſæculi Franciſcanus ſodalis, provinciæque Saxoniæ miniſter, pro Lyrano decertans contra Pauli Burgenſis additiones, compoſuit, parum modeſto uſus titulo, & ut Averrois contra Argazelum ſtilum imitaretur, *Correctorii corruptoris Burgenſis.* Tribuntur & Paulo

276. II. *De cœna Domini* liber. Necnon & alius

277. III. *De genealogia Ieſu Chriſti.*

At maioris operæ eſt, & clarius, in eoque genere quod contra Iudæos Evangelii tuetur fidem opus præſtantiſſimum, quod ſequitur,

IV.

278. IV. *Scrutinium* ſcilicet *Scripturarum* : aliàs dialogus, quem hoc nomine laudat *Fortalitii Fidei* auctor, quòd dialogus verè ſit, duobus libris continuatus : quorum prior eſt polemicus contra Iudæorum errores, dialogiſtis *Saulo* & *Paulo*, hoc eſt, Hebræo, & ex Hebræo Chriſtiano ; poſterior autem didaſcalicus inter magiſtrum Ioannem & diſcipulum: quo primus ſecundum inſtruit de iis quæ diſcipulus in Scrutinio Scripturarum mira, declarationeque digna reperiſſet. Huius operis editio princeps in Sapientiæ Romanæ bibliotheca eſt, Mantuana ſcilicet apud Ioannem Schallum MCDLXXV. in folio (1). Aliam habet bibliotheca quæ fuit Lucæ Wadingi Romani Franciſcanorum Hibernorum collegii, abſque tamen loco & anno, bene antiquam. Huic notam appoſuit typographus huius hexaſtichi non parum arguti ſenſus:

Anſer Tarpeii, cuſtos Iovis, unde quòd alis
Conſtreperes, Gallus decidit, ultor ades.
Vuldricus Gallus, ne quem paſcantur in uſum
Edocuit, pennis nîl opus eſſe tuis.
Imprimit ille die quantum non ſcribitur anno:
Ingenio, haud noceas, omnia vincit homo.

Tetraſtichon Ioannis Antonii Campani eſt in celebrem tunc temporis typographum Udalricum Han, qui Romam hanc artem ex Germania detulit, Iacobo Wimphelingio teſte, in *Epitome rerum Germanicarum*, quem laudat Iacobus Mentelius *De vera typographiæ origine* paræneſi [f]. Diſtichum vero ultimum ſuis editionibus veluti notam inſigere Udalricus is conſuevit.

[f] Editionis Pariſinæ an. MDCX. pag. 10.

279. Hunc dialogum à Paulo compoſitum poſt additiones ad Lyrani poſtillas anno Chriſtiano MCDXXXIV. ætatis ſuæ LXXXI. hoc eſt paulò ante mortem, docet inſcriptio iam laudatæ Udalrici Galli editionis. Recognitum verò ac reſtitutum à Chriſtophoro Santotiſio Auguſtiniano eiuſdem Burgenſis urbis, adiunctâ etiam Pauli Vitâ, fideliter ex vetuſtiſſimis hiſtoriis, ac ipſiuſmet Patriarchæ ſcriptis collectâ, Burgis prodiit ex officina Philippi Iuntæ anno MDXCI. Servari autem hos libros omnes manu auctoris exaratos, ſive ut aiunt originales, in cœnobio Dominicanorum S. Pauli eiuſdem urbis, quod ipſe ſumtibus ſuis non parùm ampliavit, Ægidius Gundiſalvi Davila in *Theatro Burgenſis Eccleſiæ* prodidit.

280. Sed & vernaculæ opus linguæ, ſive verè ſive falſò, ei tributum obſervavimus. Exſtat quippe à nobis viſus codex MS. cum hoc titulo:

V. *Suma de las Coronicas de Eſpaña, hecha por el chriſtianiſſimo y gran varon el Obiſpo D. Pablo.* Principium tale eſt: *Los que eſcribieron el departamiento de las tierras.* In fine, poſt abſolutum Chronicon, nomen ſuum tranſcriptor iis verbis ſubiecit, quæ niſi de auctore iam ab initio ipſo nos docuiſſet, ambiguum relinqueret ipsine deberemus an alii adſcribere [g]. *Hic liber* (ait Latinè loquens ex Hiſpano) *ſcriptus in nobili urbe Burgenſi, Caſtellæ capite, & abſolutus Septembri menſe anno Nativitatis Dominicæ MDLXXI.* (immo MCDLXXI. ut mihi ſtilus perſuadet proprio idiomate ad oram videndo) *quem librum cum conſilio, adviſatione, & auxilio divino ſcripſit Ferdinandus Martinez de Burgis notarius olim publicus eiuſdem urbis, qui quidem* [h] *Io. Martini obiit ſodalis in monaſterio S. Dominici de Benfica non longè ab Ulyſſipponenſi urbe in Portugalliæ regno.* Deficit hiſtoria in Ferdinandi Caſtellæ Infantis in Aragoniæ Regem electione, qui fuit (*annus*) huius ſæculi decimus tertius (*rest. ſecundus*). In qua id ante alia ſingulare, notaque valdè dignum eſt, quòd Bernardi de Carpio fortiſſimi viri res geſtas, non ut ceteræ hiſtoriæ noſtræ, Alphonſi Caſti ſive ſecundi, ſed Alphonſi tertii ſive Magni, regno æquales collocat.

[g] *Eſte libro ſe eſcrivio en la muy noble ciudad de Burgos, cabeza de Caſtilla, y acabóſe en el mes de Setiembre año del nacimiento de nueſtro Señor Jeſu Chriſto de mil y quinientos y ſetenta y un años : el qual libro con el conſejo, aviſacion, e ayuda divina eſcrivio Fernan Martinez de Burgos, eſcribano publico que fue de la dicha ciudad, el qual Juan Martinez finò fraire en el monaſterio de S. Domingo de Benfica, cerca de la ciudad de Liſboa, en el reyno de Portugal.*

[h] Sic legitur pro : *Ferdinando Martini.*

281. In bibliotheca locupletiſſima Raphaelis Fricheti Freſnæi Galli, cuius catalogus in manibus omnium eſt, MS. ſimiliter fuit : *Compendio de la Chronica del Obiſpo D. Pablo, que trata de las coſas de Eſpaña deſde el año de trecientos y quarenta y tres, haſta mil y quatrocientos y cinquenta y quatro.* Quam quidem, ſive eandem cum ſuperiore hiſtoriam ſive deductum ex ea compendium, aliquot annis, à decimo tertio uſque ad quinquageſimum quartum, locupletavit aliquis, Alphonſus forſan Pauli filius, qui biennio pòſt obiit. Paulus enim quî potuit huc pertingere, ante vicennium fato functus? Clariſſimus verò dignitate vir, doctrinaque, & cunctis virtutibus ſacro antiſtite &

(1) Immo princeps *Scrutinii Scripturarum* editio ea eſt, quam Noſter mox recenſet *Udalrici Han*, id eſt *Galli* (cognomine, non patriâ); circa annum enim MCCCCLXX. & Romæ facta perhibetur in Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. I. Theologie, pag* 50. *n* 172. ſcilicet : *Dialogus qui vocatur Scrutinium Scripturarum per Rev. Patrem Dominum Paulum de Sancta Maria Epiſcopum Burgenſem : quem compoſuit ::: anno Domini* 1434. *anno vero ætatis ſuæ* 81. *Romæ per Udalricum Gallum circa* 1470. *in fol.* in cuius fine exſtat : *Anſer Tarpeii* &c. & ſubditur : *Superbe exemplaire de la premiere edition* &c.

& conſiliario regiò dignis, atque item liberalitate & munificentia in pauperes, & pia alia opera (*sic*), quorum memoriam hiſtorici noſtri literis ſuis ad poſteros tranſire fecerunt, obiit tandem Burgis in Sede ſua Auguſti die XXIX. anni MCDXXXV. ætatis ſuæ LXXXIII. ſub inſcriptione iſta tumulatus in maiori capella cœnobii S. Pauli eiuſdem urbis:

Hic quieſcit corpus reverendiſſimi patris
Domini Pauli miſeratione divina Epiſcopi
Burgenſis, magiſtri in theologia, archicancellarii,
Atque conſiliarii ſereniſſ. dom. noſtri Regis
Ioannis huius nominis ſecundi. Qui venerandus
Pontifex hanc Eccleſiam cum ſacriſtia &
Capitulo ſuis ſumtibus ædificavit, additiones
Ad poſtillam mag. Nicolai de Lyra, & librum
Qui dicitur Scrutinium Scripturarum, *ad fidelium*
Eruditionem, & infidelium impugnationem
Compoſuit. Et poſt hæc, & multa alia opera
Liberatus de corpore mortis huius profectus eſt ad
Omnipotentem Deum ſenex & plenus dierum
xxix. Auguſti anno Dom. MCDXXXV. ætatis verò
Suæ LXXXIII. clementia divina illum in gloria
Sua collocare dignatus. Amen (1).

282. Huic Paulo unum ex filiis eius coniungimus, quòd incertum ſit nobis, quo potiùs loco ſit laudandus. ALVARUS GARSIAS DE SANCTA MARIA is eſt, cuius in referenda ſummi viri maſcula prole nuper meminimus: quem Ioanni Regi Caſtellæ à ſecretis fuiſſe, & Ioannis Infantis, Ferdinandi & Alphonſi Aragoniæ Regum filii, & germani fratris. Quæſtorem ſive rationibus præpoſitum Hieronymus Surita lib. 13. *Annalium Aragoniæ* cap. 37. refert: quo loco, & alibi [k] ad Alphonſum veniſſe eum cum aliis, ait, Caſtellæ ac Legionis urbium procuratoribus, Burgenſium nomine, ut eiuſdem Alphonſi in Caſtellani ditionem cum exercitu ingreſſum communibus officiis & proteſtationibus moraretur. Verè enim is in magna olim floruerat gratia Ferdinandi priùs memorati, qui ex Caſtellæ Infante in Aragoniæ Regem cooptari promeruit: quem & in hoc regnum ſecutus, laterique eius adhæſiſſe dicitur in *Prologo hiſtoriæ Ioannis II. Regis*, quem Laurentius Galindi Carvaxalius confecit, & ad Carolum V. Imperatorem direxit.

[k] Cap. 36. eiuſdem lib. 3.

283. In hoc eodem prologo ſcripſiſſe ait Alvarum hiſtoriæ prædicti Ioannis Regis principium ab Henrici exorſus parentis obitu, uſque ad viceſimum huius ſæculi annum, ſive regni eius decimum quartum. Quæ quidem hiſtoriæ pars potiſſimùm, aut vix niſi Ferdinandi Infantis nuper laudati res in tutela Ioannis Regis, atque inde in capeſſendo Aragoniæ regno enarrat geſtas. Atque exſtant quidem in ea, quæ in vulgus emanavit, Ioannis II. Regis hiſtoria, prologus, & capita viginti quinque noſtri Alvari, eas res continentia, quæ ante mortem Henrici Regis tertii Ioannis huius parentis contigêre.

284. At illa, quibus inchoâſſe eum, ac per aliquot annos proſecutum fuiſſe Ioannis Chronicon ſuprà monuimus, ſupererant ea quidem, cùm Carvaxalius prædictus ad memoratum Ioannis Chronicon à ſe recognitum prælocutus fuit. Ibi enim refert recordari ſe Ferdinando V. Regi cognomento Catholico Caſtellanorum & Aragonenſium Regi, oblatum à quodam equite iſtud Alvari commentarium, quaſi Ferdinandi Aragoniæ, non Ioannis Caſtellæ Regis verè eſſet Chronicon. Subiungit verò ibidem, hiſtoriam hanc Alvari Garſiæ uſque ad annum ſæculi viceſimum tantùm ab eo perductam, Anonymum quendam ad uſque quintum ſupra triceſimum continuâſſe: quem Ioannem fuiſſe Menam, poetam eius ævi clariſſimum, fama eſt.

285. De tribus aliis huius Helenæ procis, Petro Carrillo Albornozio, & Lupo Barriento, ac Ferdinando Perezio Guzmano dicendi locus alius nos manet; dummodo interim hìc notemus, horum poſtremum Guzmanum, cui tota nunc *Hiſtoria Ioannis II. Regis Caſtellæ* adſcribitur, Alvari

(1) Pauli Burgenſis *Poſtillæ*, & *Scrutinium* ſæpius excuſa ſunt & nullibi non obvia; non item *Tractatus de cœna Domini*, ac *De Ieſu Chriſti genealogia*: ad quos forte reſpexit epitaphii auctor illis verbis: *Et poſt hæc, & multa alia opera. Chronicorum Hiſpaniæ ſumma* exſtat in Eſcurialenſis Bibliothecæ ſæculi XV. non multum adulti codice, *Lit. h. Plut. II. ſub num.* 22. (T. II. p. 90.) eodem prorſus atque apud Noſtrum initio: *Los que eſcribieron el departimiento de las tierras.* Item in codice *Lit. X. Plut. I. ſub num.* 12. (II. p. 397.): *Compendium Chronicorum Hiſpaniæ & eiuſdem Regum ſucceſſiones à Pelagio uſque ad Henricum III. Caſtellæ Regem*: quod forſan fuerit cuius Noſter hoc numero meminit, atque à Paulo conſcriptum, & poſt eius deceſſum ab Alfonſo locupletatum coniicit. Nobis is codex iam ad manum non eſt.

ri Garſiæ commentaria & aliorum ita ſua feciſſe, ut nullum iam illarum partium quæ cuiuſque eorum fuere veſtigium deprehendere valeamus. Et hanc auctorum ſub uno nomine miſturam feſelliſſe magnum virum Suritam exiſtimo; quandoquidem de Alvaro Garſia loquens dicto cap. 37. lib. 13. *Annalium*, fuiſſe eum Alvaro de Luna Comeſtabili addictiſſimum, rerumque ab hoc geſtarum magnum chronographum affirmat. Cùm verè is annum decimum quartum regni Ioannis, qui decimus quintus ætatis eius fuit, Carvaxalio auctore, non prætergreſſus: neutiquam potuerit de Alvaro Comeſtabili narrare alicuius momenti rem; cuius hominis, nedum geſtorum eius, toto hoc tempore *Hiſtoria Ioannis* auctor vix meminerit. Quare alium ab Alvaro Garſia fuiſſe eum oportet (Anonymum illum forſan continuatorem), quem Surita rerum ab Alvaro Luna geſtarum auctorem laudare voluit. Immò deſcripſit quoque Alvarus Garſias *Henrici III. Regis* tempora, uti ex aliis Stephanus Garibaius lib. 15. cap. 48. refert: quod opus nunquam ſeſe ait vidiſſe. De aliis Pauli Burgenſis Epiſcopi filiis, Alphonſo & Gundiſalvo, ſuis locis mentio à nobis habebitur.

286. In Luſitania per eoſdem annos floruit ALPHONSUS DE ALFAMA, Carmelitarum ordinis vicarius generalis, præter merita propria eo nomine memorabilis, quòd magni illius Luſitanorum Comeſtabilis Nonnii Alvari Pereiræ poſt ſuſpenſum à ſe in Ulyſſiponenſi Carmelitarum templo fatalem illum tot palmarum gladium, ſæculo renuntiantis, ſacramentum religioſam vitam in eodem ordine profitendi, factus ex munere tantæ rei ſpectator & auctor, ſuſceperit. Scripſiſſe verò eum aiunt *Super Caſſiani collationes* librum unum, cui titulus: *Doctrinale patrum;* necnon & *De ordinis ſui progreſſu* libros 2. Ulyſſippone natus dicitur (1).

287. Eidem Luſitaniæ annus ſæculi triceſimus octavus, circa quem verſamur, funeſtiſſimus fuit, Tingenſis in Africa ſuperioris anni cladis malum cumulante Regis EDUARDI obitu. Ioannis I. ac Philippæ Lencaſtriæ hic filius, Viſenſi in urbe ferè cum ſæculo in lucem editus: quinque tantùm annis regno præfuit, cùm ſecundum iam ſuper triceſimum agens patri ſucceſſiſſet. Multas ei animi & corporis, mentis nimirum, doctrinæ, præſertim philoſophorum cupidæ, iuſtitiæ ac religioſorum rituum curioſiſſimæ, pulcri etiam aſpectûs & magnarum virium, atque item maximæ in equeſtribus cunctis exercitationibus dexteritatis, ſummæ ad hæc in loquendo venuſtatis & eloquentiæ, dotes, Luſitanorum hiſtoriæ attribuunt [k]. Bonis ſuis felix, niſi adverſata ei omnia eſſent, continua ferè toto regno peſtis, infelix bellum, mors denique apud Tomaris cœnobium XIII. Calen. Octobris immatura.

288. Scripſit in philoſophia morum non contemnenda vulgaris Luſitaniæ ſuæ linguæ opuſcula, ſcilicet [l] *De conſiliario fideli* [m]. *De bono regimine iuſtitiæ.* Cuius libri fragmenta aliquot haud parvi momenti ſe vidiſſe in codice admodum antiquo Luſitaniæ magnus hiſtoricus Bernardus Brittus ait [n]; necnon & [o] *De miſericordia.* Quæ tria idem Brittus laudat; Auctor autem hiſtoriæ huius Eduardi Regis, quæ ceteras ſuperiorum Regum ſequitur, ac Roderici Pinæ vulgò exiſtimatur opus, ſecundum illum *De regimine iuſtitiæ* Latinè ab eo fuiſſe formatum commentarium refert: cuius aliquam portionem in domo Ulyſſipponenſi, uti vocant, Supplicationis, ſuo adhuc tempore ſuperfuiſſe ait. Aliud verò *De fideli conſiliario* Reginæ coniugi nuncupatum, vernaculæ certiùs linguæ adſcribendum, vel hoc uno nuncupationis indicio exiſtimamus. Tertium præter hos duos laudat librum laudatæ hiſtoriæ auctor, *De re equeſtri*, ſive *equitandi arte.*

289. THOMAS MIERES, Catalanus, Gerundenſis, iuriſconſultus ſui temporis primarius, Alphonſo V. Regi Aragoniæ à conſiliis, regiique patrimonii in Catalonia advocatus fiſcalis, publicavit anno ſæculi XXXIX. *Apparatum ſuper conſtitutionibus curiarum generalium Cataloniæ.* Quod opus ornavit poſtea Sigiſmundus Deſpuiol *indice ſingularum materiarum doctorum practicorum Cataloniæ, in quo latebræ, quæ in Thomæ hoc Apparatu exiſtebant abditæ, demonſtrantur.* Editus dicitur hic Apparatus Barcinone MDXXXIII. duobus tomis, rurſuſque MDCX. in folio. Scripſiſſe quoque fertur *De homagio & oppreſſionibus* (2).

290. In Catalonia vivebat, ut fama eſt, his annis IOANNES FRANCES Barcinonenſis natu; qui vernaculo gentis idioma-

[k] Brito in *elogiis Regum Portugalliæ*, vulgaris linguæ. Vaſconzelos in *Anacephalæoſi Reg. Luſit.* Mariana lib. 21. cap. 13. Garibay lib. 35. c. 9.

[l] *Dò fiel Conſelheiro.*

[m] *Dò bon goberno da iuſtiza.*

[n] Ubi proximè.

[o] *Da miſericordia.*

(1) Meminêre huius Alfonſi Didacus Barboſa Biblioth. Luſit. I. pag. 27. item Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianenſis 1752. auctor *T. I. pag.* 42. neuter tamen aliud præterea ſcriptum ab eo prodiiſſe affirmat.

(2) Hunc *Thomam* inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores ſupra retulimus Lib. IX. cap. IV. num. 240.

mate, quod Lemoſinum vulgus vocat, copioſè ac verè *Hiſtoriam Regum Aragoniæ atque Comitum Barcinonis* compoſuit: quæ in ſchedis adhuc latet paucis viſa. Hanc tamen laudat Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius Aragoniæ regni chronographus in libro *Coronationum Regum Aragoniæ* [p], quem cum notationibus ſuis foras emiſit; eamque cccx. capitibus comprehenſam deſinere tandem ait in Alphonſi IV. coronationis ſolennitate: quam ante centum & ultrà annos, hoc eſt MCCCXXVIII. Cæſarauguſta urbs regni princeps omnium ſuperiorum magnificentiſſimam vidit: de qua Hieronymus Surita lib. 7. cap. 1. *Annalium Aragonenſium* agit, laudato dumtaxat rei auctore Raymundo Montanerio, æquali eius temporis, non autem Ioanne noſtro, quem forſan non viderat. Iccircò idem Uſtarrozius [q] hunc Ioannem Francès diſtinguit ab alio eiuſdem nominis, IOANNE FRANCES BOSCAN, optimæ fidei hiſtorico, cuius quidem veras *relationes* Suritam in iiſdem *Annalibus* laudare ait.

[p] *Nota marginal.* pag. 40.

[q] In Elencho auctorum quibus MSS. uſus fuit in *Coronationum* opere.

291. Matriti penes Marchionem Mondexarenſem liber exſtat MS. qui hanc hiſtoriam continet. Cuius tamen titulus hic eſt: *En nom de noſtro Senyor Ieſu Chriſt Salvador, e Redentor &c. Com ſia coſa natural que tota perſona deſitge ſaber e hoir nobles fets, per rahò daſio Jo. Franceſc natural de Brtha* (Barcelona) *comèns à dictar e ordenar queſta obra. La tal es appellada, libre de les nobleſes dels Reys, sò es dels nobles fets e valenties, e cavalleries que feren en fets darmes &c. Comêns aſſi à parlar del primer Rey que avia fò al mon, lo tal avie nom Ambrot, ſenyor de Troja &c.* Patriæ nomen auctoris iiſdem literis quibus ſcriptum eſt deſcripſimus, quibus vix videtur Barcino urbs notari. Convenit autem cum relatione Andreæ Uſtarrozii, quòd hæc hiſtoria uſque ad inaugurationem Alphonſi Regis IV. Iacobi II. filii extenditur (1).

292. Anno huius ſæculi quadrageſimo fama fert in carcere demortuum Sætabitanæ urbis regni Valentini, ob contumaciam muneri Iuſtitiæ Aragoniæ contra fidem Regi Alphonſo præſtitam, non cedendi, MARTINUM DIDACI DE AUX, qui ante ſex annos id obtinuerat. Rem narrat ex Martini Pertuſæ ſcriptis conſulendus Hieronymus Blancas in *Aragonenſium rerum commentario*: ubi de Iuſtitiatûs hoc munere §. 42. *Induſtriâ is valuit* (ut eiuſdem verbis de eo quod ad rem noſtram pertinet Auxium laudemus) *& uſu complurium negotiorum multum. Præterea is vir fuit, qui ex comitiali decreto regni noſtri Scita, quæ Salanova, Hoſpitalis, & alii veteres, eorum obſervatores collegerant, undique tamquam floſculos carpens, coegit in genera, in illudque redegit, quod nunc ſub* Obſervantiarum *nomine connexum exſtat legibus noſtris volumen. Qua in re eorum omnium diligentiam ſuperavit; auctoritate verò longè operam vicit; quandoquidem huic eius labori is magnus cumulus dignitatis acceſſit ut publicarum legum inſtar publica ipſa lege ſanciretur: ſic fecit quod quisque eorum fecit, & quod omnibus defuit explevit.* Hæc ille (2).

293. Eiuſdem temporis æqualem Valentia urbs iactat IACOBUM (*Jaime* vulgus vocat) ROIG, poetam vernaculâ eius regni, quæ eadem Lemoſina eſt, linguâ facetum & ingenioſum: qui profeſſione medicus hanc artem exercuit apud Mariam Reginam Alphonſi V. Aragoniæ ac Neapolis Regis magni coniugem.

Scri-

(1) In *Raimundi Montanerii* antiquo ſane Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice poſt Montanerii hiſtoriam habetur aliâ manu ſed itidem antiqua: *Parvum Chronicon Comitum Barcinonenſium* præmiſſo eorundem ſtemmate, quod excipiunt: *Annales urbis Barcinonenſis ab anno* MCXCVI. atque exitu Ildefonſi Aragoniæ Regis & Comitis Barcinonenſis uſque ad annum MCCCCLXXX. in quibus præcipua Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonenſium geſta ſummatim continentur; anniverſariæ autem Magiſtratuum, Conſiliariorum, & Officialium urbis Barcinonenſis electiones minutiſſimè deſcribuntur, adiecta per ſingulos annos prolixa nomenclaturâ electorum ad peculiaria eiuſdem munera: quod opus optimæ frugis plenum mihi viſum fuit. *Boſcanum* autem aliquem auctorem habere (quod propiùs nos ſpectat) id mihi indicio eſt, quod quoties inter electos, eius gentis ſive familiæ cognomen occurrit, in margine è regione perpetuò adiicitur hæc nota †: quod mihi primum obſervare licuit in electione Magiſtratuum anni MCCCXIV. quo loco *in Concilio centum Iuratorum* (Concêll de cent Iuràts) legitur † *Iachme Boſchâ*; itemque anni MCCCXVI. & MCCCXLII. atque anni MCCCXLIV. † *Pere Boſchâ* & † *Iachme Boſchâ*; ac demum anni MCCCLX. † *Iachme Boſchâ*, & † *Pere Boſchâ*, Fueritne autem hic *Ioannes Francês* Barcinonenſis, quode hoc loco Noſter? Poſtquam hæc ſcripſeram, in hanc eiuſdem Codicis notam incidi, quæ omnem de *parvi* huius *Chronici* auctore dubitationem amovere videtur: *En aqueſt preſent trienni* (inquit N. Boſchâ Ioannis Francès id eſt *Franciſci* filius) *plaguê à noſtre Senyor Deu apellar de aqueſta preſent vida al Senyor mon pare* EN IOAN FRANCH. BOSCHA *lo qual morì diſſapte deprés dinâr paſſades les quatre hores e miga, apres mig jorn, que comptauem cinch de febrer del any* 1450. *dia de Santa Agata.*

(2) Habetur hæc *Obſervantiarum Regni Aragoniæ Collectio* auctore *Martino Didaci de Aux* in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* n. *Plut. II. num.* 22. (T. III. p. 154.)

294. Scripſiſſe dicitur, alia inter metrica, genere quodam verſificandi, quod *Cudolâda* Valentini vocant, librum adverſus feminas, quem inſcripſit *Conſejos.* Hoc opus & auctorem laudat Gaſpar Eſcolanus *Hiſtoriæ Valentini regni & urbis* lib. 3. cap. 14. §. 4. & lib. 4. cod. 4. §. 10. Auguſtinus item Morlà in *Emporii iuris* præfatione, in qua agit de viris doctrinâ & ſcriptis in ea urbe claris: adiungens, converſum iam in Caſtellanam linguam legi poſſe hunc poetam. Planè edita Barcinone Iaimii Roig opera anno MDLXI. in 4°. in catalogo quodam librorum bibliothecæ regiæ Eſcorialenſis olim legimus (1).

295. Anno XLIV. huius ſæculi obiit in Africano carcere Ferdinandus Portugalliæ Infans, cuius Vitam ANONYMUS ferè æqualis in ſcriptum redegit. Vidimus eum in Vaticano codice, ex manuſcriptis 3634. cum hoc titulo: *Incipit martyrium pariter & geſta magnifici ac potentis Infantis dom. Ferdinandi magnif. ac potentiſs. Regis Portugalliæ filii, apud Fez pro Fidei zelo & ardore & Chriſti amore.* Incipit: *Diebus iſtis noviſſimis pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis* &c. E regione huius tituli viſitur Ferdinandi imago, ex vivo, ut credere par eſt, deducta: ſcriptura enim æqualis eius videtur temporis. Huius forſan auctor eſt IOANNES ALVAREZ presbyter militaris de Avis, Ferdinandoque à ſecretis. Nam huic inſcriptam legimus: *A vida do ſanto Infante D. Fernando*, quam à Hieronymo Lopez, Ioannis Regis III. Portugalliæ familiari (*eſcudeiro* vocant) acceptam Ulyſſiponenſis quidam typographus anno MDXXVII. in lucem emiſit. Niſi quòd hæc Luſitanè, ſuperior verò illa ſcripta ſit Latinè.

296. Anno quinto ſuper quadrageſimum, xv. die Iulii, Calataiubii deceſſit HENRICUS Infans Aragoniæ, Alphonſi V. magni germanus frater, Ferdinandi Caſtellæ Infantis deindeque Aragoniæ Regis filius, magiſter ordinis S. Iacobi, poſtquam unà cum Ioanne Rege Navarræ fratre ad Ulmetum Caſtellæ veteris prœlio victus atque fugatus fuiſſet. *Vir magni quidem* (ait Mariana noſter [r].) *ſed inquieti animi, neque otium patientis*, & qui magnas turbas, dum vixit, Caſtellæ Regi Ioanni II. fratrum Aragoniæ & Navarræ Regum, ac propriis viribus, dedit. Fama fert, atque editi libri fides confirmat, delectatum eum fuiſſe in vertendis in vulgarem ſermonem veterum Mythicorum fabulis, quibus per allegorica myſteria non mediocris ſecretioris philoſophiæ theſaurus comparatur. Liber exſtat huic adſcriptus cum hoc titulo: *Quatro libros de las fabulas de Eſopo: Las extravagantes: Otras de la tranſlacion de Remigio: Las de Arriano: Las collectas de Alfonſo y Poggio, como largamente ſe dice en el prologo.* Editus fuit Burgis per Fredericum Aleman MCDXCVI. in folio (2).

[r] Lib. 22. c. 2.

297. Anno MCDXLVIII. die xx. Maii menſis occiſus in prœlio diem ſuum obiit PETRUS Portugalliæ Infans, Ioannis I. Regis filius è Philippa Lencaſtria Regina, idemque Alphonſi V. ex fratre Eduardo nepotis ſocer. Hic duobus ſupra triginta annis natus, ne otio & vitiis otii aſſeclis iuventutem marceſcere, atque aciem virtutis abſque aliquo ſtimulo, quod cotis vice eſſet, hebetari ſineret: orbis terrarum magnæ partis aggreſſus peregrinationem, poſt viſitatum ſanctum Domini noſtri ſepulcrum Hieroſolymis, magnique Turcarum Imperatoris atque Ægyptiorum Soldani aulas, Italiæ, Germaniæ, Daciæ, quod tunc temporis vigebat, Angliæ, Navarræ, Caſtellæ regna, magni ubique habitus; omnes enim harum Reges, ſive propinquitate ſive amicitia obnoxios habebat, multorum denique hominum, ut cum poeta loquar, mores vidit & urbes, pace belloque (nam & hoc exercuit) æque bonus: tandem Alphonſi Regis generi ex fratreque nepotis indignationem malis conſiliariorum artibus in ſe convertens, bello tueri ſe opus habuit: quo quidem optimus Princeps ſtrenuè ſeſe defendens in acie occubuit.

298. De hoc multis agit Portugalliæ Regum hiſtoricus antiquus in Chronico Ioannis I. cap. 99. & Alphonſi V. cap. 21. Huius nomine ſcripta eſt Luſitaniæ vernaculo ſermone Hiſtoria Infantis Petri, *que anduvo las ſiete partidas del mundo* nuncupata: quæ quidem in Caſtellanum tranſlata, cùm pueri eſſemus, vix è puerorum manibus cadere ſolebat: multis licèt fabulis potiùs illius ſæculi genio, quod huiuſmodi inventionibus delectabatur, quàm veritati conformata. Cuius quidem hiſtoriæ hìc memoriam relinquere, quo tempore in vivis eſſe deſiit Petrus Infans,

(1) Quinquies minimum Valentiæ & Barcinone ab anno MDXXXI. editam docet Vinc. Ximenus *T. I. Bibl. Val. p.* 51.

(2) Huius Henrici habentur præterea in Eſcurialenſi codice *Lit. M. Plut. I. ſub n.* 20. *Leges & ſtatuta Ordinis Militiæ Sancti Iacobi de Spatha in eiuſdem Ordinis generalibus Comitiis Toleti anno MCCCCXL. celebratis edita.*

ſans, cùm veri auctoris ignoretur ætas, opportunum exiſtimavimus. Exſtant quoque, quæ non vidimus carmina ſive de eo ſive ab eo ſcripta, quæ edita cum hoc titulo novimus: *Las coplas del Infante Don Pedro de Portugal, con gloſſa.*

299. IACOBUS (vulgò JAIME) MARQUILLES, iuriſconſultus Catalanus, circa hæc tempora egregiam illuſtrandis legibus patriis navavit operam. *Uſatica* hæ audiunt, à Gothicis originem ducentes, ad quæ poſt Iacobum de Monte-Iudaico, Iacobum, & Guilielmum de Valleſicca, Iacobumque Calicium, præſumſit non abſque fructu ſe novum commentarium ex iis, quæ illi præoccupâſſent, & quæ adiungere proprii laboris poterat, ſe confecturum. Quare eum ceterorum Cataloniæ Doctorum parentem Hieronymus appellat Puiades [s].

[s] In *Hiſtor. Catal.*

300. Presbyter hic, & civis Barcinonenſis urbis, Vicecancellarium egit Martini Regis, ut ipſe alicubi teſtatur [t], poſtquam in gymnaſio Ilerdenſi Scita utriuſque iuris edoctus, baccalaureatûs, quod in præfatione commentarii ſui ipſe notat, inſignia reportâſſet. Exſtat hic, *Manua Iacobi de Marquilles ſuper Uſaticis Barcinonæ* inſcriptus, & in hac urbe ab Ioanne Luſchner Alemanno anno MDV. in folio editus. Publicavit hunc cum magno auctoris elogio Ioannes Andreas Riquerius iuriſconſultus, ac regiæ curiæ Barcinonenſis iudex, Petro Cardonæ Urgellenſi Epiſcopo, & principatûs Cataloniæ Cancellario nuncupatum. Sed audire ipſum Marquilles de ſe loquentem, ut ferebat ſive hominis ſive ætatis quâ vixit genius, iuvat librum ſuum dirigentem. *N. & N civitatis Barcinonenſis conſiliariis Iacobus Marquilles presbyter minimus in decretis baccalaureorum, civis & incola civitatis cuius ſuprà, & in octogenaria ætate cum uno conſtitutus, nullumque obtinens beneficium, niſi quandam in Barcinonenſi Eccleſia capellaniam valoris ſeptem librarum cum dimidia Barcinonenſium, vel circa.* Quaſi hoc ſcire omnes quicquam intereſſet.

[t] In *Uſaticum: Princeps namque* verſ. *Ea propter:* & in *Uſatic. Poteſtatem*, quæſt. ultima.

301. Poſt alia ſubiungit: *Prædictum librum* Uſaticorum *dominis Iacobo de Monte-Iudaico, Bertrando de Seva, Iacobo de Valleſicca, & Iacobo Calîs, & aliis dominis & doctoribus, & ipſorum dictis me adhærendo, nihilque eis detrahendo, tremebundè aſſumſi gloſſandum.* Abſolvitque his proœmium: *Regnante victorioſiſſimo principe & Rege Aragonum, Comiteque Barcinonæ, dom. Alphonſo IV. die Martis ſecundâ menſis Aprilis anno à Nativ. Domini MCDXLVIII. regnique ipſius domini Regis XXXIII.* Hæc in iure (1).

302. Ceterùm ſcripſiſſe eum quoque opus *Genealogicum* circa annum MCDL. è tabulariis publicis atque aliis authenticis inſtrumentis, *Caſas ſolariegas de Cataluña*, hoc eſt, *De Cataloniæ nobilibus familiis*, inſcriptum, nonnuſquam legimus.

303. GUNDISALVUS GARZIAS DE SANCTA MARIA, Pauli Burgenſis Epiſcopi filius è legitimo toro natus, Alphonſi eiuſdem urbis præſulis, & Alvari Garſiæ germanus frater, non indignum ea ſe ſtirpe ſummorum virorum fœcunda, & Regum apud quos vixit, Ioannis Caſtellæ & Alphonſi Aragoniæ gratiâ præſtitit. Cùm enim eſſet apprimè ornatus non tantùm Latinè pronuntiandi peritiâ, ſed & iuris doctrinâ atque hiſtoricæ rei cognitione: Alphonſo Aragonenſi quem diximus adhærens, præcipuus habitus ab eo fuit, qui alios inter ſex ad Concilium Conſtantienſe tollendi ſchiſmatis cauſa coacti Legatus mitteretur. Quo loco in electione Ottonis Cardinalis Columnæ, qui Martinus dictus fuit quintus, ad ſummum Pontificatum, unum è ſex Hiſpanicæ nationis ſuffragium habuit: quod ex Hieronymi Suritæ *Annalium Aragonenſium* lib. 12. cap. 63. & 66. conſtat. Interfuiſſe idem Concilio Baſileenſi refertur, aliaque munera regia obiiſſe. At in Eccleſiaſticis plura obtinuit: Beroviſcæ priùs Archidiaconatum in Eccleſia Burgenſi, atque inde infulas Aſturicenſis, Placentinæ, Seguntinæque hoc ordine Sedium: extinctus in hac ultima XVII. Decembris MCDXLVIII. quod in ſepulcro eius ad S. Paulum Dominicanorum Burgenſis urbis, è regione ſepulcri Pauli parentis extructo dicitur, in *Theatro Seguntinæ Eccleſiæ* Ægidii Gundiſalvi Avila videndo.

304. At Gundiſalvus ad nos pertinet. Scripſit enim Latino ſtilo *Aragoniæ Regum hiſtoriam*, ſed cuiuſnam temporis non ait Hieronymus Surita lib. 12. cap. 55. in fine.

305. Miratus ſum cùm legerem in Notis quas ad librum Coronationum Regum Aragoniæ ſcripſit Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius eiuſdem regni chronographus, vir exquiſitæ induſtriæ, pag. 4. laudatam Aragonenſem hiſtoriam Gauberti Fabricii de Vagâd Ciſtercienſis, atque huius hiſtoriæ Latinum interpretem Gundi-

(1) Et hunc *Iacobum* inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores è Franckenavii elencho ſupra retulimus *Lib. IX. c. IV. n.* 240.

diſalvum Garſiam à S. Maria ; cùm verè Gaubertus quinquaginta annis poſt Gundiſalvi obitum ſuum opus evulgaverit. Alium ergo oportet Gundiſalvum Garſiam eſſe : eum nempe qui recognovit Fabricii hiſtoriam, cuius hominis in eiuſdem initio & fine, atque item navatæ ab eo huius operæ mentio fit (1). De quo nos in altera Bibliothecæ prius edita parte , & in additionibus ad eandem in hac altera parte antiquioris ævi (2).

CAPUT VI.

FERDINANDUS LOPEZ. *Quorumnam Regum Portugalliæ Vitas ſcripſerit? Damianus Goeſius laudatur.* PETRUS DE CAVALLERIA *Cæſarauguſtanus.* IOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON. DIDACUS DE VALENTIA. ANTONIUS DE CASTELLANOS *hiſtoriæ rerum D. Alvari de Luna Scriptor.* ALVARUS *ipſe* DE LUNA. MARCUS GARZIA. ALPHONSUS MARTINEZ A TOLETO *Archipresbyter de Talavera.* DIDACUS DE S. PETRO *poeta.* FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE-REGALI *Ioannis II. Regis medicus.* IOANNES SANCII A MENDOZA. IOANNES DE LUCENA. GUTERIUS GAMIZ. IOANNES SERRA. ANONYMUS *poeta* IOANNES ALPHONSUS DE BAENA. *Cantionaria ſyſtemata (vulgò* Cancioneros) *inter nos plura.* LEANDER DE MURCIA *Mercenariorum ordinis.* GUILIELMUS DE LOARTE. GUILIELMUS SANCHEZ DE MENDOZA. DIDACUS DE HERRERA. PETRUS DIACIUS DE TOLETO *Senecæ vulgaris interpres.* PETRUS TAFUR. LUPUS DE ESPEJO. PAULUS *Luſitanus.* ANONYMUS *Scriptor* Breviarii hiſtoriarum Caſtellæ Regum.

306. LUSITANORUM Regum , qui ab initio naſcentis Portugalliæ nominis imperiique uſque ad noſtrum vixêre ſæculum , hiſtoriam reſque geſtas poſteritas forſan deſideràſſet , niſi hoc vixiſſet, inſtrumentaque omnia huic operæ neceſſaria , cùm à natura tum ab Eduardo Rege , qui anno triceſimo octavo vitâ functus fuit , accepiſſet , FERDINANDUS LUPI , ſeu LOPEZ, eiuſdem gentis homo : quem [u] Turris *do Tombo* (ita vocant) ſive archivi regii Ulyſſipponenſis archicuſtodem , atque Infanti Ferdinando , Eduardi Regis germano fratri , à ſecretis intimis [x] fuiſſe aiunt.

[u] *Guardamòr da Torre do Tombo.*

[x] *Eſcrivâon da puridade.*

307. Hunc verò eas formâſſe omnes hiſtorias , quas ſingulorum regni eius ab Alphonſo I. Regum Luſitani manu tantùm exaratas in ulnis & manibus diu habuêre compendio earum contenti , quod Eduardus Nonnius de Leone iuriſconſultus Eborenſis, regius idem ſenator , amoliendo ex earum prolixitate delicatorum faſtidio edidit , iure quidem exiſtimat , atque aliis perſuadere Damianus Goeſius, Emmanuelis Regis chronographus diligens æquè diſertuſque , contendit. Hic in huius Regis hiſtoriæ parte 4. cap. 38. dum magnâ diligentiâ iudicioque de Portugalliæ Regum omnibus hiſtoriis, earumque auctoribus cenſet, multa certè adducit huic rei confirmandæ : quorum momenta hìc inſinuare haud quidem erit extra rem agere. De hiſtoriis loquimur Alphonſi Regis primi (nam Henrici Portugalliæ Comitis, Alphonſi patris exſtitiſſe aliquam , Luſitanis incertum eſt), Sancii I. Alphonſi II. Sancii II. Alphonſi III. Dionyſii, Alphonſi IV. Petri , Ferdinandi , Ioannis I. atque Eduardi, ſub quo Ferdinandus Lupi forſan diem ſuum obiit. Quas diſtinctè appellare opus fuit; eò quòd in aſſerendo uno omnium auctore altera alteri opem fert & coniurat amicè.

308. In primis Ferdinandum noſtrum fuiſſe curæ huic impoſitum ab Eduardo adhuc principe , cùm Ioannes genitor etiam nunc

(1) Vide infra notata noſtra ad annum ſæcularem MD. Cæſarauguſtanus is fuit , atque Alphonſi de Aragonia Archiepiſcopatûs Cæſarauguſtani Adminiſtratoris perpetui , advocatus , qui & alia plurima ſcripſit apud Noſtrum videnda in *Bibliotheca* Eiuſdem *Nova.*

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCXL. ET DEINCEPS USQUE AD ANNUM CIRCITER MCCCCL.

HVC refero *Doctorem Martinum de Luzena,* cognomento *El Machabeo* , cuius in Bibliotheca Eſcurialenſi inter libros quorum lectio promiſcue interdicta eſt n 14. exſtat : *Hiſpana verſio ſacri textûs quatuor Evangeliorum* ; necnon : *XIII. Pauli Apoſtoli Epiſtolarum* , rogatu Illuſtris Viri Eneci Lupi de Mendoza Marchionis Sant Iulianenſis confecta. De eô nos ſuprâ *Lib X. cap.* 3 *n.* 114. in Not... ITEM *Alphonſum de Sancto Chriſtophoro* ex Ordine Prædicatorum ipſis, ut videtur, eius inſtituti Bibliographis Quetifo & Echardo indictum ; auctorem *Hiſpanicæ verſionis Literalis , Moralis & Aſceticæ IV. Librorum Flavii Vegetii De re militari , in tres partes diviſæ* : quarum

Prima : *Dirà lo que dixo Vegecio en ſus libros rromançandolo.*

Secunda : *Serà como gloſſa de los libros de los Sabios que concuerdan con Vegecio.*

Tertia : *Fablarà eſpiritualmente , trayendo los dichos de Vegecio à las veces à las virtudes è à los pecados de eſta vida*

cum gloſſis & allegoriis quibus interior homo adverſus ſpirituales nequitias armatur. Ad Ioannem (ut videtur) II. & fortaſſis ad Henricum IV. Caſtellæ Regem. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* L. *Plut. I. n.* 10. (T. III. pag. 225.) Et *Digramm.* &, *Plut. II. n.* 18. (T. II. p. 218.).. ITEM *Fratrem Bernardum Fontôva* Valentinum è Cartuſianorum Ordine Cœnobii Vallis Chriſti prope urbem Segobricam alumnum , Mariæ Henrici Caſtellæ Regis filiæ , Alfonſi V. Aragonum coniugis conſcientiæ moderatorem , cuius ex-

nunc in vivis eſſet, ut literis Eduardus fuit & bonis artibus non perſunctoriè deditus, coniectari rectè poſſumus ex eo quòd Gomezius Ioannis (Gomezeanes vulgus appellat) de Zurara in *Chronico Septenſis urbis* cap. 3. refert Ferdinandum hunc ſcilicet multùm ac diu vagatum fuiſſe iuſſu Eduardi toto regno ut publicis chartophylaciis excuſſis, epitaphiiſque Eccleſiarum & monaſteriorum exceptis, bene de iis doctus ad eum rediret; eundemque Eduardum in Caſtellæ quoque regnis multa inſtrumenta conquiri feciſſe. Quæ quidem cura veterum regni monumentorum eo ſtudio promota, niſi eò quò credimus tenderet, inutilis prorſus futura fuit; nec ullius uſus in conficienda tantùm Ioannis Regis, quam Ferdinandum habere auctorem in confeſſo eſt, hiſtoriâ, ſuperſtitum quidem, non demortuorum teſtimoniis in latebris iam antiquorum tabulariorum deliteſcentibus comprobanda: quod prudenter Goeſius expendit.

309. Exſtare etiam ſubiungit ipſe antiquum librum Portorii, ſeu vectigalium Ulyſſiponenſis urbis, cuius quodam verſu ſcriptum legitur: *Ferdinando Lupi turris do Tombo archicuſtodi aſſignatam à Rege ſummam fuiſſe quingentorum regalium* (Reaes) *ſingulis menſibus, dum viveret, ſuper Portorio Ulyſſiponenſi, ob magnum laborem ab eo exantlatum, deindeque exantlandum, in formatione Chronici rerum à Portugalliæ Regibus geſtarum.* Quo quidem documento idoneè ſatis addictum eum vixiſſe huic rei gerendæ comprobari nemo ambiget.

310. Ut verò ad rem propriùs veniamus, ac ſingulas conſideremus hiſtorias, in eius, quæ Petri Regis eſt, prologo, proſecuturum ſeſe illum ordinem auctor ait, quem in primo prologo ſibi præſcripſerat: hoc eſt, ut in primis eius de quo acturus eſt Regis mores vitæque formam referat. Quod quidem niſi ad generalem totius hiſtoriarum ſyſtematis prooemium referas, vix eſt ut aliquem idoneum ſenſum habeat. In hoc etiam Petri Chronico tribuit ſibi auctor Alphonſi IV. ibidemque Ioannis I. hiſtorias. In Chronico Ferdinandi cap. 39. refert ſe ad eandem Alphonſi IV. & cap. 83. ad eum locum, ubi eventum quendam temporis Sancii II. *Capelli* cognomento, in literas retulit. Quòd ſi Sancii hanc, & Alphonſi illam idem ſcripſerit, nonne & intermedias duas Alphonſi III. Dionyſiique? Planè ex Ioannis hiſtoria, quam nullus non Ferdinando adſcribit, id ipſum quod intendimus, non ſemel evincitur. Cap. 50. hæc verba habet ex Luſitano Latina: *Iuxta id quod loco ſuo ſcripſimus, ubi de diminutione monetarum à Ferdinando Rege facta locuti ſumus.* Quæ ad huius Regis hiſtoriam utique reſpiciunt à ſe confectam. Cap. 58. magis adhuc apertè, *Eo modo* (inquit) *quo in principio huius operis nonnullorum virorum nobilium mentionem fecimus, qui operam ſuam Comiti Henrico in expellendis à regno noſtro Mauris navaverunt: ſimiliter nunc in ſecundo iſto volumine quorumdam recordabimur, qui in tuendo ab hoſtibus eodem regno comites Magiſtro fuere.* De Ioanne loquitur, qui ex Aviſienſis ordinis Magiſtro ſibi ad Portugalliæ regnum viam vi aperuit. Unus ergo idemque eſt integri huius, ſeu omnium Regum Chronici, ab Henrico huiuſve filio Alphonſo, ad Ioannem uſque: quod in volumina duo ſe diviſiſſe laudatis verbis ſignificat auctor Ferdinandus Lupi, Ioannis hiſtoriæ certus Scriptor.

311. His tamen omnibus hiſtoriis ſub eandem Scriptoris manum, Goeſii iudicio, non temerè remiſſis: obſervandum tamen eſt de prima Alphonſi primi, penultima & ultima Ioannis primi & Eduardi Regum, non ſolidè id ipſum in confeſſo eſſe. Alphonſi etenim primi hiſtoriam, quæ quidem non eodem ac aliæ ſtilo exarata eſt, Eduardus Galvanus Emmanuelis Regis iuſſu, ſchedis & vigiliis uſus ut creditur Ferdinandi Lupi, ſive reformavit, ſive in compendium redegit: quam quidem MS. aſſervari ad S. Crucis Conimbricæ, in Bibliothecæ huius altera parte, quæ iam dudum prodiit, cùm de Galvano dicendi occaſio eſſet, annotavimus. Quod quidem ipſum non in hac ſolùm, ſed & in ceteris quoque ſubſequentium Regum hiſtoriis facere, ut fecit poſtea Eduardus alter Nonnius Leonius, de quo nuper diximus, Galvanus meditatus forſan fuit; cùm audiamus in bibliotheca Excellentiſſimi Comitis Villumbroſani Ex-præſidis ſupremi Caſtellæ Conſilii MS. codicem *Hiſtoria do reyno de Portugal por Duarte Galvaon*

exſtant Tractatus Hiſpanici aſcetici: I. *Tratado eſpiritual de las tres vias purgativa, iluminativa y unitiva.* II. *Menoſprecio de las coſas viſibles.* III. *Eſcuela de la Divina Sabiduría.* Apud Vinc. Ximenum in eo *Biblioth. Val.* p. 46... ITEM Fratrem *Franciſcum Maréſme* Saguntino-Valentinum ex eodem Cartuſianorum Ordine in Cœnobio de Porta-Cæli, eiuſque Inſtituti ad annum MCCCCXXXI. Priorem Generalem, virum aliàs clariſſimum, auctorem: *Tractatûs de unione Cartuſiani Ordinis occaſione funeſtiſſimi & maximi Eccleſiæ ſchiſmatis per XL. annos in ſectas diviſi.* Exſtare hodie à Ioſepho Rodriguezio *Biblioth. Valent.* p. 137. dicitur MS. in memorato Cœnobio de Porta-Cæli.

vaon inſcriptum Matriti exſtare.

312. De altera verò Ioannis primi ut iam dicamus, publicata ea quidem fuit ſtatim atque res Portugalliæ poſt quadrageſimum huius, quod excurrit, ſæculi annum ad Brigantinam domum converſæ ſunt: cuius partem primam vidimus anno MDCXLIV. ab Antonio Alvari Ulyſſippone in folio editam, quam ſecuta eſt forſan poſterior pars. Ea diſertè adſcribitur Ferdinando Lupi, ut ex hac inſcriptione quam ſubiecimus, manifeſtum fit: *Chronica del Rey D. Joan I. de boa memoria, e dos Reis de Portugal ò decimo. Primeira parte, en que ſe contem à defenzam do reino àte ſer eleito Rey, ofrecida à Mageſtade del Rey D. Juan o quarto noſſo ſeñor de miraculoſa memoria. Compoſta per Fernan Lopez.* Manu exaratum exemplar tribus comprehenſum tomis habet Matriti bibliotheca Villumbroſana.

313. Nondum tamen certum eſt eiuſdem eſſe auctoris integram hanc hiſtoriam, cùm Gomeſius Ioannis de Zurara, Alphonſi V. hiſtoricus, qui quidem iuvenis Ferdinandum noſcere potuit, non obſcurè ſcriptum cap. 3. laudati iam commentarii vulgaris linguæ [y] *De Septæ urbis Africæ expugnatione* reliquerit Goeſii teſtimonio, non ultra huius Septæ urbis tempus, hoc eſt annum MCDXV. Ferdinandum fuiſſe res Ioannis geſtas proſecutum. Ipſi tamen Goeſio certius videtur non alii quàm Ferdinando totam deberi hanc hiſtoriam; quinimmo nec dubitare ſe ait Eduardi Ioannis filii etiam illam, quæ ſuperiorem conſequitur, eiuſdem eſſe; ſi tamen quædam exceperis à Gomeſio eodem Ioannis addita, ut breviorem Eduardi rerum commentarium locupletaret: cui Spartæ ornandæ Rodericum Pinam tertium acceſſiſſe ait. Nihilominus tam Ferdinando Lupi quàm Zuraræ recentiores tribuunt eius gentis homines [z] totum hiſtoriæ Ioannis Regis corpus tribus voluminibus comprehenſum.

[y] Da Tomada de Septa.

[z] Toſcanus in *Parallelis* cap. 28. & 44.

314. PETRUS DE CAVALLERIA Cæſaraauguſtanus circa annum MCDL. tractatum quendam ſcripſit, *Zelum Chriſti contra Iudæos, Saracenos, & Infideles* nuncupatum: cuius exemplum à ſe repertum cum alio Savonenſi contulit doctus vir Martinus Alphonſus Vibaldus Toletanus, auctor *Candelabri aurei* moralis, ſcripti famigeratiſſimi, ac primus in lucem prodire curavit, gloſſis adiunctis affatim eruditis, apud Baretium de Baretiis typographum Venetum anno MDXCII. in 4.° ut in altera pàrte iam diximus, cùm de Vibaldo ſermo nobis eſſet (1).

315. IOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON, Gallæcus cognomen ab oppido huius appellationis in regno iſto, ut videtur, ſortitus, in Ioannis II. Regis aula bonam vitæ partem vanis amoribus colendis carmineque celebrandis, qua verſificatoria arte plurimùm valuit, contriviſſe dicitur. Perterritus tandem violenta Maziæ ſibi perſamiliaris morte, quam ei ardentiſſimi cuiuſdam amoris obſtinatio peperit (cuius quidem cadaver, ne id ex occaſione taceamus, in capella Catharinæ martyri dicata caſtelli oppidi *Arjonilla*, provinciæ Bæticæ regnique Giennenſis ſepultum hac inſcriptione dignoſcitur: *Aqui jace Mazias el enamorado*: quod in *Annalibus Eccleſiæ Giennenſis* [a] annotatum reliquit poſteris Martinus Ximena): perterritus, inquam, amici eâdem viâ deerrantis caſu, cuius Ioannes de Mena eius temporis poeta meminit [b], ac in ſe reverſus: laicum ſtatum, moreſque inſaniæ impenſos pro religioſa vita commutare voluit, & Franciſcanorum ſacramento in patria addictus, magno inter eos virtutum omnium viro huius converſionis dignarum, exemplo vixit, ædificandoque ibi eiuſdem inſtituti monaſterio facultates ſuas elargitus eſt. Hanc vitæ, tum profanæ, tum religioſæ, periodum, Ioannis Roderici noſtri, cùm Gundiſalvus Argote de Molina in lib. 2. *Nobilitatis Beticæ* [c], tum Lucas Wadingus *De Scriptoribus ordinis Minorum* agens, deſcripſere: quorum ultimus videndus eſt ſub nomine Ioannis de Herbon, quo item nomine, familiæ forſan, idem fuit appellatus.

[a] Pag. 171.

[b] In *labyrintho, orden 3 de Venus.* copla 105. & ibi Ferdinandus Pincianus in gloſſa.

[c] Fol. 272.

Va-

(1) Hunc *Petrum de Cavalleria* ſeu *Cavallanianum*, ut in Regis Galliarum Bibliotheca *T. III pag.* 409. *cod.* 3662. nos ſuprà *Lib. VII. cap. VIII. pag. huius vol.* 104. *col. I. in Notis* ad finem ſæculi XIII. retulimus, parum memores de eo à Noſtro hoc loco, qui proprius eſt, agi. Conſtat enim inclinante hoc de quo agimus ſæculo XV. floruiſſe, atque ad annum MCCCCLXIX. Complutum è Valentia noſtra, unà cum Alfonſo Palentino Catholicorum poſtea Hiſpaniæ Regum Hiſtorico, à Ferdinando Aragoniæ Principe & Siciliæ Rege miſſum ad Alfonſum Carrillum Archiepiſcopum Toletanum, nuptiarum Principis cum Eliſabetha Ioannis II. Caſtellæ Regis filia Enrici IV. ſorore germana παράνυμφον, cum mandatis, ut XX. florenorum millia, monileque aureum pretioſiſſimum, nuptiarum arrhabonem, ad Archiepiſcopum Toletanum deferrent: ut legimus in Didaci Valeræ MSto. hactenus ut putamus, inedito Enrici IV. Caſtellæ Regis Chronico Regiæ Matritenſis Bibliothecæ, ad annum MCCCCLXIX. cap. XLIX. fol. XCV. pag. 2. quo loco *Petrum* de quo agimus vocat: *honrado Ciudadano de Çaragoça*; & rurſum eius meminit *cap. ſequenti* ſeu L. *fol. XCVII. pag.* 1. de hoc nos Didaci Valeræ Chronico, infrà in eo.

316. Varia ſcripſit carmina, & in iis *Infernum amoris.*

317. Item aliud opus *Cadîra de honor*, hoc eſt, *ſedem ſeu cathedram honoris*, ut interpretor: quod laudat Ferdinandus Mexia in ſuo *Nobiliario* lib. 1. cap. 45.

318. Necnon & genealogicum opus, quod vulgò ei attribui ſolet, *Compendio de linages* dictum; niſi alius ſit eiuſdem nominis, quod valdè ſuſpicor (1).

319. Sub eodem Ioanne II. & Alvari de Luna Comeſtabilis Caſtellæ, cui quidem Ioannes totus obnoxius fuit, clientela DIDACUS DE VALENTIA vixit: de quo nîl aliud novimus quàm eiuſdem Alvari auſpiciis iuſſuque librum edidiſſe vulgaris linguæ *Arbol de batallas* inſcriptum, è Gallico tamen Honorati Bonet converſum: qui quidem Honoratus dicavit opus hoc ſuum, de ſacris, ut videtur, Bibliorum hiſtoriis conceptum, ut in tranſlatione legimus, *A la ſanta corona de Francia, en la qual el dia de hoy por la ordenanza de Dios reyna Carlos ſexto en eſte nombre.* Hoc eſt: *Sanctæ coronæ Francicæ, in qua hodie Carolus huius nominis ſextus divina ordinatione regnat.* Doctorem ſe ibi auctor Decretorum, ac *de Lalo* (ita ſonat Hiſpana ſcriptura) priorem vocavit. Verus libri Gallici & auctoris titulus: *L' Arbre des batailles fait & composè par Maiſtre Honorè Bonet docteur en Decret, & Prior de Challôn, à l' honneur de Dieu, & en faveur du Roy Charle le bien aimè.* Latinè appellatur hæc dignitas *Prior Catalaunenſis*, Mareſio *de Ioanna Papiſſa* pag. 11. qui ait habere ſe hunc librum MS. & compoſitum ante CCC. annos (2).

320. Nîl magis in hiſtoria Caſtellæ Regum decantat fama duratque ad poſterorum documentum, quàm Ioannem II. addictum pluſquam deceret maiorem vitæ partem vixiſſe, ac nihil non detuliſſe Alvaro à Luna Aragonenſi, quem Caſtellæ Comeſtabilem, S. Iacobi ordinis Magiſtrum, ſexagintaque oppidorum & arcium toparcham, magnâ omnium aliorum Caſtellæ Magnatum iniuriâ, nec minori invidia creaverat. Hunc ipſum, variante fortuna vices anno huius ſæculi quinquageſimo tertio Pincianum municipium in foro ſuo, Regis eiuſdem ſententiâ, decapitatum vidit. Cuius quidem rerum geſtarum hiſtoriam cum hac inſcriptione: *Chronica del Condeſtable Don Alvaro de Luna* edidit neſcio quis, abſque nomine tamen auctoris, Mediolani anno MDXLVI. in folio. Quam apud Marchionem Acropolitanum olim Matriti vidimus. (3).

321. At huius Chronici auctorem ANTONIUM DE CASTELLANOS, hominem aliunde ignotum, rebus tamen quas deſcripſit æqualem, paulove inferiorem, ut ex ſtilo apparet, fuiſſe, affirmatè nos docuit huiuſmodi monumentorum cognitione multum vir ſubactus D. Ioſephus Pellizerius, regius hiſtoricus Philippi IV. & Caroli II. non uno loco [d], huius hiſtoriæ hunc architectum laudans (4). An autem hæc ſit eadem cum ea quæ ſine nomine auctoris MS. ſervatur in bibliotheca Villumbroſana Matritenſi, exſcripta, ut ibidem annotatur, ex codice bene antiquo caſtri ſive arcis villæ de Cornago, nondum affirmare poſſumus.

[d] *Memorial por la grandeza de los Condes de Miranda* fol. 37. & a libro nuncupato *Informe de los Sarmientos* fol. 83.

322. Eidem tamen ALVARO DE LUNA tribuitur liber *De las claras mugeres Hebreas, Gentiles, y Chriſtianas:* ſive *De claris mulieribus Hebræis, Ethnicis, atque Chriſtianis*, in exemplo huius operis MS. quod

(1) Exſtant variæ huius Ioannis eclogæ in Συνήμασι Poetarum & poemation Hiſpanicorum, quæ *Cancioneros* vernaculè appellamus. In Hiſpalenſi 1540. apud Ioannem Cronberger, fol. IX. p. 2. & X. *De caduca mundi gloria: Ad Chriſtum Cruci affixum: Ad beatiſſimam Virginem Mariam Chriſtum è cruce depoſitum gremio ſuo excipientem...* Fol. LXIV. *Septem amoris gaudia...* Fol. LXV. *Decalogus*, ſeu *decem amoris præcepta...* Fol. CLIV. p. 2. *Canticum eroticum.* Abſunt *Compendium genealogicum: Cathedra honoris*, & *Infernus amoris.* Sub hoc titulo: *Infierno de amor*, ludit in eodem Cantionario fol. LXXXVI. pag. 2. *Garſias Sanchez de Badajoz*, quo in carcere *Ioannem Rodriguezium del Padron* detentum ſe vidiſſe narrat... Sub titulo *Infierno de amores, D. Carolus de Guivara*, ibid. fol. LXXVI. pag. 2. atque item Marchio Sant-Iulianenſis: *El infierno de los enamorados* apud D. Sanchezium *T. I.* Syll. Poem. Hiſp. p. XXXVIII. In veteri autem Eſcurialenſi Cantionario MS. de quo mox, habetur *Ioannis Rodriguezii del Padron* Poemation hoc titulo: *Cantiga quando ſe fue à meter frayre à Jeruſalen, en deſpedimiento de ſu Señora.*

(2) Huius operis verſionem aliam Hiſpanicam *Antonii Coritæ* è codice Eſcurialenſi *Lit.* h. *Plut. II. n.* 19. ſupra retulimus, hoc libro, *cap.* 2. *poſt n.* 96. in *Addendis ad annum uſque MCCCCXX.*

(3) Recuſum fuit *Alvari de Luna Chronicon* Matriti apud De Sancha 1784. in Sylloge Chronicorum Hiſpaniæ curante Cl. Ioſepho Michaele de Flores Regio Matritenſi criminibus vindicandis XII. viro ſæpius à nobis laudato. MStum. exſtitit in Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis pag. 162. A. MS. *D. Alvaro de Luna. Su Chronica. fol. D.* 27. Item, in editis Lit. A: *Alvaro de Luna ſu Chronica en folio. ſin nota de Impreſſion. K.* 8.

(4) *Antonium de Caſtellanos*, qui hactenus creditus fuit *Alvari de Luna Chronici* auctor, fictitium eſſe nomen, ex *Antonio de Caſtellono*, qui prioris omnium Mediolanenſis eiuſdem Chronici editionis 1546. curator fuit, in Hiſpanum ſermonem parcè detortum, monuit opportune in editionis Matritenſis 1784. prologo nuper laudatus D. Ioſephus Michael Flores.

quod in ſupellectile ſua libraria ditiſſima Excellentiſſimus Comes Villumbroſanus ſervat: ubi & annotatur anno MCDXLVI. *en el real ſobre Atienza*, id eſt, in obſidione Atienzæ oppidi publicatum fuiſſe (1).

323. Magis quòd ad hunc eundem Alvarum pertinet, quàm quod huius temporis eſſe noſcamus, laudandus venit nunc liber, *Defenſa contra la conjuracion de D. Alvaro de Luna* qui in bibliotheca Olivarienſi olim exſtitit, ut ex eius catalogo conſtat, appoſito *Baccalauri Marquillos* auctoris nomine: cuius quidem veram fuiſſe appellationem MARCUM GARZIA, cui munus, *Alcalde mayor de Toledo*, in eiuſdem catalogi MS. ora notatum voluit, aliquis non ineruditus homo: qui totum, quantus ille eſt catalogus, marginalibus huiuſcemodi animadverſionibus locupletavit (2).

324. Huiuſmet Regis Ioannis capellæ miniſter fuit, & archipresbyter *de Talavera* (quod municipium eſt in agro Toletano nobiliſſimum) ALPHONSUS MARTINI A TOLETO: cuius exſtat liber non parum utilis admonendæ iuventuti, & ab amaſiarum laqueis ſervandæ, hoc titulo inſignis, in editione Lucronienſi MDXXIX. in folio Michaelis de Eguia: *Compendio breve y muy provechoſo para informacion de los que no tienen experiencia de los males y daños que cauſan las malas mugeres à los locos amadores, y de otras coſas anexas à eſte propoſito, nuevamente añadido y impreſſo.* Hoc eſt, *Breve compendium, ſed valdè utile, ad informandos eos, qui damna nondum experti ſunt, quæ inſanis amantibus inhoneſtæ inferunt feminæ.* Prodiit iterum Hiſpali anno MDXLVII. in 8.º ex officina Andreæ de Burgos. Opus hoc à quibuſdam *Corvacho* appellatum novimus (3).

325. Eundem quoque auctorem habuit liber *Atalaya de las Coronicas*, ſive, *Specula Chronicorum* nuncupatus: quem inter libros noſtri olim dum viveret amici, religioſi viri Fr. Ludovici Emmanuelis de Eſpinoſa domûs B. Virginis de Monte-ſerrato Matritenſis abbatis, eiuſdemque illuſtriſſimi Dom. Ioannis Emmanuelis de Eſpinoſa Tarraconenſis præſulis, germani fratris, manu exaratum contrectavimus. Poſſedit olim (idem an aliud?) exemplum Didacus Colmenares Segovienſium rerum hiſtoricus, quod penes Marchionem de Cábregas nunc eſſe, monuit nos in *Diſſertationibus* ſuis *Eccleſiaſticis* [e] Acropolitanus olim, hodie iam Mondexarenſis Marchio: Alphonſus hic duorum iſtorum operum Scriptor magis notus eſt *Archipresbyteri de Talavera* dignitate, quàm proprio ſuo & familiæ nomine (4).

[e] *Diſertaciones Eccleſiaſticas por el honor de los antiguos tutelares, contra las ficciones modernas.* par. 1. diſertacion 1. c. 4. §. 32.

326. In poetarum temporis eiuſdem Ioannis Regis, ſub quo maximè apud nos huic arti ſeſe dedêre ingenioſi homines, aliquo numero fuiſſe dicitur DIDACUS DE S. PETRO Decurio Vallisoletani municipii: cuius ad eundem Regem directum exſtare opus metricum *De los llantos* inſcriptum, verſibus dodecaſyllabis ferè iam antiquatis, nulliuſque inter nos hodie præ hendecaſyllabis ab Italia acceptis pretii, D. Ioſephus Pellizerius alicubi [f] affirmat (5). Hoc idem hominis nomen præ ſe fert proſaicum opus, *Carcel de amor*, hoc eſt *Carcer amoris* dictum, & ad Didacum Ferdinandi, quem *Alcayde de los donzeles* vocat, directum: cuius quidem Antuerpienſem Martini Nucii anni MDXCVIII. editionem laudare poſſumus. At

[f] *Origen de la caſa de los Sarmientos de Villa-mayor* f. 20.

(1) Exſtat in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticenſis, hoc titulo: *D. Alvaro de Luna, Claras Mugeres*, ac duplici exemplo: apud Marchionem de Alvêntos *Hiſt. Coll. T. I. p.* 312.

(2) Fruſtra fui in hoc codice in Catalogis Comitis-Ducis Olivarienſis exquirendo: v. *Baccalaurus*: v. *Marquillos*: v. *Marcus Garcia*, in utroque & *Librorum* & *Materiarum* indice.

(3) Exſtat in codice Eſcurialenſi *Lit.* h. *Plut. III. n.* 10. (T. II. p. 115.); atque item EIVSDEM *Archipresbyteri Talaverenſis* tractatus alter Hiſpanicus: *Contra la comun fabla & opinion que ſe tiene falſamente acerca de los Fados, Fortuna, Signos y Planetas*, anno, ut ibidem legitur, MCCCCXXXII. ab Auctore editus. Utraque & Lucronienſis MDXXIX. fol. & Hiſpalenſis MDXLVII. 8.º ad manum nobis cum hæc ſcribimus eſt.

(4) Librum *Atalaya de las Chronicas*, ſive *Speculam Chronicorum* non ad hunc *Alfonſum Martini à Toleto Archipresbyterum de Talavera*, ſed ad *Alfonſum* alium *de Toleto Conchenſem in Decretis Baccalaureum*, Noſtro indictum, pertinere puto: cuius eſt etiam liber Hiſpanicè inſcriptus: *El Invencionario, en el qual ſe hallan los primeros inventores de las coſas, anſi temporales como eſpirituales, & los motivos & las cauſas de las invenciones*: ad Alfonſum Carrillum Archiepiſcopum Toletanum Hiſpaniarum Primatem, in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice, *Lit.* h. *Plut. II. n.* 24. anno MCCCCLXXXV. ab Antonio Corduba, ut in eodem legitur, exarato exſtans. In eius enim codicis fine meminit Auctor alterius operis Hiſpanici à ſe conſcripti iuſſu Conchenſis Epiſcopi, hoc titulo: *Eſpejo de las Hiſtorias*: ut nos olim in eius codicis recenſione *T. II. Latinor. pag.* 93. notavimus: quod non diverſum ab *Specula*, ſive *Atalaya Hiſtoriarum* fuerit. De hoc *Alfonſo à Toleto* nos infra in *Addendis ad annum MCCCCLXXX.*

(5) Non exſtat in Hiſpalenſi anni MDXL. Cantionario; neque in Antuerpienſi MDLXXIII. apud Philippum Nucium 8.º In alio autem eius poematio Hiſpanicè inſcripto: *Deſprecio de la fortuna*, meminit alterius eius operis itidem Hiſpanici, cui titulus: *Carcel de amor.*

At neque alium à Vallisoletano Decurione & poeta hunc eſſe, confirmari poteſt è nuncupatione ipſa; Didacus enim Ferdinandi à Corduba Comarenſium Marchionum progenitor, huiuſmet ætatis quam percurrimus domicellorumque, ſeu puerorum regiorum magiſter præfectuſve, quod munus *Alcayde de los donzeles* vulgus appellabat, is videtur, cui librum inſcriptum voluit auctor.

327. Huius toties dicti Regis medicus fuit FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE REGALI, neſcio an à municipio cognomine Caſtellæ novæ ſortitus appellationem: qui & perpetuam ſibi à Baccalaurei ſcholaſtico honore inditam voluit adhærere notam, in aula regia quatuor ſupra quadraginta & ampliùs annorum ſpatio medicinam fecit, ob urbanum ac veré aulicum ingenium in paucis cùm Regi, tum eiuſdem proceribus carus. Ioannem hic Menam poeticâ per id tempus laude clariſſimum, cuius & ipſe haud expers fuit, eundemque regium hiſtoricum res geſtas eius temporis conſcribentem, crebris literis, quo Regis obſequeretur iuſſibus, in iiſque veris eventuum narrationibus quos apprimè callebat, inſtruere conſuevit.

328. Quæ quidem literæ unà cum aliis ad alios miſſis, inter cimelia præteriti iſtius ævi chalcographicæque artis recèns tunc natæ, pauciſſimorum hodie manibus teruntur. Elegantes quidem ipſæ (quæ illius temporis elegantia erat) facetiis partim, ſaleque innoxio aſperſæ, ceteroqui rerum tot annis in turbulentiſſimo regno geſtarum illuſtrem ſummam verè continent. Burgis has prodiiſſe docet libri frons anno MCDXCIX. ſic inſcripta: *Centon epiſtolario del Bachiller Fernan Gomez de Ciudad-real, fiſico del muy poderoſo e ſublimado Rey D. Juan el ſegundo de eſte nombre.* Neque aliam exiſtimo eam editionem anni MDC. in 4.° eiuſdem Burgenſis urbis, quam notatam inter libros Raphaelis Tricheti præſefert eius bibliothecæ catalogus, immo errorem in deſignando numero admiſſum fuiſſe. Nihilominus ſubleſti aliquid in ea editione ab eo, qui intruſis eò familiæ ſuæ aliàs nobiliſſimæ cognomine notatis aliquot viris, eam magnificare voluit, commiſſum; atque ut antiquitatem repræſentaret, veterum characterum alicubi repertorum, aut de novo fuſorum, habitu eam veſtitam fuiſſe, ſunt inter nos equidem qui valdè ſuſpicentur (1).

329. Colligemus nunc quorundam, qui ſub eodem Ioanne II. Caſtellæ ac Legionis Rege, anno MCDLIV. fato functo, floruêre, nec de eorum obitu quicquam certò affirmari poteſt, nomina & literarum monumenta.

330. IOANNES SANCII A MENDOZA, quem familiarem huiuſce Regis appellatum invenimus, laudari ſolet ex opere haraldico & genealogico huius tituli: *Diſcurſo de armas y linages*: quod MS. extat.

331. IOANNES DE LUCENA, eidem Ioanni Regi à conſiliis, ſcriptum reliquit vulgari ſermone opus *De vita beata*, commutantibus verba duobus dialogiſtis, eximiis quidem virtute & proficuâ doctrinâ viris, Alphonſo Burgenſi, Epiſcopo *de Cartagena* dicto, & Enneco Lupi à Mendoza, ſanctæ Iulianæ [g] Marchione; ac diſquirentibus in quonam vita hominis beata conſiſtat: quod ferè poſt ſæculum prodiit typis editum Medinæ Campi ex officina Petri de Caſtro anno MDXLI. in 4.° (2).

[g] *Marchio de Santillana.*

332. GUTERIUS quidam GAMIZ per hæc tempora ſcripſiſſe dicitur *La hiſtoria del Conde de Buelna D. Pedro Niño*: cuius ipſe ſignifer fuiſſe dicitur, quam uſque ad annum MCDXLVI. perductam, hoc eſt ad mortem Beatricis Portugalliæ, fuiſſe legimus in libro indice *Bibliothecæ Villumbroſanæ* Matritenſis fol. 106. in qua aſſervatur eius quoddam exemplum (3).

333. IOANNES SERRA Valentinus notum ſe poſteris, atque à nobis Scriptores perſequentibus Hiſpanos commendandum reddidit, ſcribens hoc ipſo tempore, aut circiter, librum quendam *De controverſia trium animæ potentiarum, invicem de præſtan-*

(1) Nimirum *à D. Ioanne Antonio de Vera & Zuniga* Comite de la Roca; ut vulgus Eruditorum putat: de cuius ingenio vidêſis Noſtrum *Bibl. Hiſp. Nov.* T. I. pag. 482. in eo... *Epiſtolaris Cento* nuper recuſus fuit Matriti 1774. in Regio typographio *de la Gazeta* indigenis dicto, cum Hiſpanicis aliis opuſculis. Cl. Editor Anonymus nonnihil innuit de ſuſpicionis labe qua inuritur Burgenſis *Centonis* annum MCDXCIX. (1499.) præſeferens editio, quaſi longe recentior ſit, atque à nonnemine alicubi interpolata; nihil tamen de hoc definit. Indicatur hæc editio à Maittairio *T. I pag.* 359. hoc titulo: *Centon Epiſtolar del Bachiller por Jean de Rey.* 4.° *Burgis* 1499.

(2) Prodierat Burgis MCDXCIX. exſtatque eius editionis exemplum penes me, in cuius fine legitur: *Eſta obra fue impreſſa en la muy noble & mas leal Cibdat de Burgos. Acaboſe Jueves á ocho dias del mes de agoſto por Juan de Burgos emprentador. Año del Señor: de mil y CCCC. y noventa y nueve* anos. Folio.

(3) Totidem hæc atque ipſis fere verbis apud Noſtrum legas ſuprà, *Cap. III. huius libri n.* 106. prorſus ut alicubi ſuperfluant; ea tamen omittere religio fuit.

ſtantia diſceptantium inſcriptum, ac Dominico S. R. E. Cardinali S. Crucis in Hieruſalem nuncupatum, qui MS. aſſervatur inter Vaticanos codices (1). Hic eſt Dominicus Capranica, celeberrimus huius temporis ſub Eugenio IV. Nicolao V. & Calliſto III. ſummis Pontificibus, cunctiſque virtutibus ornatus, ac literatorum Mæcenas, idemque ipſe doſtiſſimus ſacri ſenatus pater: cuius res geſtas luculenter habemus à Ciaconio, & qui Ciaconium continuaverunt, inter Cardinales Martini V. deſcriptos [h]. Obiit is anno huius ſæculi quinquageſimo octavo; Nicolaus autem Papa, ſub quo liber ſcriptus fuit, quode agimus, anno quinquageſimo quinto.

[h] Ultimæ editionis Rom. an. MDCLXXVII. tom.2. col.837.

334. ANONYMI poetæ carmen exſtat Ioannis quoque tempore ſcriptum *De las fazañas de Hercules*, ſive *De laboribus & expeditionibus Herculis* verſibus vernaculis dodecaſyllabis: cuius fragmentum in bibliotheca ſuorum operum Valentiæ MDCLXXI. edita D. Ioſephus Pellize-

rius regius hiſtoricus, tamquam totius operis ſpecimen, publicavit [i].

[i] Fol. 119.

335. IOANNES ALPHONSUS DE BAENA, neſcio quis, compilavit, aut ipſe auctor fuit, ſyſtematis cuiuſdam variorum carminum, quod *Cancionero Eſpañol recopilado en tiempo del Rey D. Juan el ſegundo por Juan Alonſo de Baena*, in codice chartaceo MS. regiæ Eſcorialenſis bibliothecæ inſcriptum exſtat. Sed ex occaſione hìc adiungam, in eadem bibliotheca, iuxta meum eiuſdem catalogum, ſub titulo *Poetas y gramaticos en Caſtellano de à folio de mano:* unà cum iam laudato Baenæ, ut ſic dicam, Cantionario, tres alios eiuſdem cum eo nuncupationis, hos ſcilicet, reperiri:

336. *Cancionero Eſpañol, que comienza:* Eſte jamas perdiò ſu repoſo.

337. *Cancionero de devocion, que empieza:* Diverſas virtudes y vicios.

338. *Cancionero de devocion de una obra larga continuada* (2).

(1) Exſtat penes me MS. in membranis hoc titulo: *De contemplatione amicitiæ in coniunctione animæ & corporis* (niſi diverſa ſunt opera); atque in Bibliotheca Regis Galliarum apud Montfaucon. *Biblioth. Bibl. cod.* 6313. & memini hoc titulo editum in Catalogis librorum venalium Lugdunenſibus Tourneſianis aut Fratrum de Ville circa annum 1740. evulgatis.

(2) Exſtat *Ioannis Alfonſi Baenæ* Bibliothecæ Eſcurialenſis *Cantionarius Lit.* h. *Plut. I. n.* 5. quem nos ad annum 1763. in recenſione MStorum. eiuſdem codicum ita deſcribebamus (T. II. à pag. 64.):
, *El Judino Juan Alfon de Baena*, qui ſe alicubi
, Regium tabellionem appellat. Titulus ab Auctore ſi-
, ve Collectore operi impoſitus: *El libro fundado*
, *ſobre la muy gracioſa & ſotil arte de la Poetria*
, *& Gaya ciencia, en el qual ſon eſcriptas è aſen-*
, *tadas todas las cántigas muy dulces & gracio-*
, *ſamente aſſonadas de muchas & diverſas artes.*
, Colludit autem Auctor in eo cum famoſioribus
, eius ævi Poetis, quorum nomina Hiſpano idioma-
, te, atque eodem quo in codice ſcripta ſunt ordi-
, ne ſiſtere placuit, nimirum:
, Juan Alfon de Baena eſcribano del Rey, com-
, pilador, y en gran parte auctor de eſte libro.
, Alfon Alvarez de Villaſandín.
, Fray Diego de Valencia del Orden de San Fran-
, ciſco Maeſtro en Santa Theulugia, è gran Maeſ-
, tro en las artes liberales, gran phyſico, eſtro-
, logo, mecanico, tanto è tan mucho que en
, ſu tiempo non ſe fallò ome tan fundado en las
, ciencias como êl; y lo manifeſtò bien en la
, reſpueſta que dio al Comendador Ferrandes Ca-
, lavera en la muy alta traſcedente queſtion: *De*
, *precîtos è predeſtinados.*
, Don Pedro Velez de Guevara.
, Fray Miguel de la Orden de Sant Hieronymo
, Capellan del honrado Obiſpo de Segovia.
, Don Juan de Tordeſillas.
, Ferrant Manuel *del Arando* (aliàs: *de Lando* aut
, *de Lango*) Doncel del Rey.
, Fray Pedro de Colunga de la Orden de los Pre-
, dicadores (aliàs *De San Pablo*)
, Un Bachiller y Maeſtro en Artes de Salamanca,
, que no ſe nombra.
, Pedro Morrera.
, Franciſco de Baena Eſcribano del Adelantado
, Perafan de Ribera.
, Pedro Carrillo.
, Alvaro de Cañizales.
, El Maeſtro Fray Lope del Monte del Orden de
, San Franciſco Bachiller en Theulugia.
, Ferrant Perez de Guzman Señor de Batres.
, Alfonſo Sanchez de Jaen Canonigo de Toledo.
, Don Gutierre de Toledo Arcediano de Guadal-
, fajara ó bien ſea....
, Ferrand Perez de Illeſcas Señor Déba...
, Micer Franciſco Imperial natural de Genova, re-
, ſidente en Sevilla.
, Fray Bartholome Garcia de Cordoba del Moneſ-
, terio de Frex de Val en Burgos.
, Don Moſsê Çurgiano del Rey Don Enrique.
, Diego Martines de Medina Jurado de Sevilla.
, Maeſtro Fray Alfonſo de la Monja.
, Pedro Gonzalez de Mendoza Padre del Almiran-
, te D. Diego Furtado.
, Alonſo de Morraña.
, Ruiz Paez de Ribera vezino de Sevilla.
, Pedro Ferrús ſu cántica para los Rabîes.
, Los Rabîes, reſpueſta.
, Macîas el enamorado.
, El Arcidiano de Toro.
, Gonzalo Martinez de Medina.
, Pedro Gonzalez de Uceda hijo de Gonzalo San-
, chez de Uceda el viejo natural de Cordoba,
, ome muy entendido en todas Ciencias, eſpe-
, cialmente en el arteficio è libros de Maeſtro
, Rremon (*Lullii*)
, Gomez Perez Patino criado del Obiſpo de Bur-
, gos Don Juan de Villacreces, que era buen
, Gramatico, Logico, è Philoſofo è Theologo è
, mecanico en las otras artes.
, Juan Garcia de Vinueſa Oficial de Juan Garcia
, de Soria Deſpenſero del Rey.

339. LEANDER DE MURCIA cognomen fortaſſe ab urbe patria habuit. Huius viri fama, qui ſodalis fratrum B. Mariæ de Mercede in Murciæ urbis cœnobio, dum rerum Ioannes II. Caſtellæ Rex potiretur, vixit, extincta ferme apud nos eſt; cùm & libri ab eo conſcripti atque ea ipſa hominis fama inter exteros etiam nunc duret. Inſignem habuiſſe cognitionem literarum proditur, floruiſſeque eâ poeticæ artis facultate ut in conſuetudinem proverbii de eo venerit, vel vivere in Leandro, vel ſuſcitatum à Leandro Virgilium fuiſſe. Eruditionem quoque cum pietate coniunxiſſe, qui ut ſibi viveret conditionem honeſtiſſimam docendi Latinas literas Ferdinandi Caſtellæ Infantis, Ioannis Regis patrui, filios repudiaverit. Scripta huius proſſa verſaque oratione hæc memorantur:

340. *Chriſtias:* hoc eſt, *Vita Chriſti.*
Diſtichon morale.
Annales ſacri.
Anagrammatum varietas.

Hæc omnia deſumſimus ex *Hiſtoria ordinis Mercenariorum* Alphonſi Ramonis lib. 10. cap. 11. ne hìc deſiderarentur. Ceterùm vellem ab eo adduci huius hominis, atque horum eius operum, idonea documenta.

341. Eiuſdem ordinis GUILIELMUS (vulgò GUILLEN) DE LOARTE, Aragonenſis, qui diu Granatæ commoratus, opus Inſtituti ſui agens, Regi priùs valdè carus, poſt ea verſo in odium amore, quòd Mauros quoſdam nobiles ad Chriſti fidem convertiſſet, ab eodem Rege in carcerem detruſus fuit, duriſſimeque tractatus. Nec niſi poſt mortem eius ſolutus vinculis libertatem obtinuit. Reverſus, Pinciæ in monaſterio ordinis, quoad vixit, continuit ſe, aſperrimè corpus tractans, ac religioſiſſimè in omnibus agens. Scripſiſſe dicitur quoſdam, qui periêre, tractatus, & in primis *De obligatione Principis Chriſtiani ad redimendos eleemoſynis ſuis captivos qui à Mauris detinentur.* Hiſtoria ordinis Mercenariorum lib. 10. cap. 19. Lanuza *Hiſt. Aragon.* lib. 4. prioris partis cap. 36.

342. IOANNES SANCHEZ DE MENDOZA in familia eiuſdem Regis Ioannis fuiſſe dicitur, ſcripſiſſeque neſcio quid *De armas y linages.*

343. DIDACUS DE HERRERA in montanis Burgenſibus natus, ad S. Bartholomæi Salmanticæ olim ſodalis, atque inde monachus Hieronymianus in Melioratæ Ulmeto propinqua domo, cuius vitæ ſancti-

, Alvar Rruiz de Toro Eſcudero de Juan San-
, chez de Palenzuela.
, Don Juan de Guzman Hermano del Conde de
, Niebla.
Martin Alfonſo de Montemayor Señor de la Villa
, de Alcabdete.
, El Mariſcal Iñigo de Aſtúniga.
, Un Moro que decîan Maeſtro Mahomât El Xar-
, toſe de Guadalfajara Phiſico que fue del Al-
, mirante Don Diego Furtado de Mendoza.
, Juan de Mena.
, Rodrigo de Arana.
, El Deſpenſero de Don Ferrando Obiſpo de Cór-
, doba.
, Gonzalo de Quadros.
, Un Bachiller. (*innominatus.*)
, Juan Rodriguez del Padròn. Meminerat huius
, Noſter hoc libro X. c. V. num. 315. *eiuſque*
, *poematii:* Cántiga quando ſe fue á meter fray-
, re á Jeruſalen en deſpedimiento de ſu Señora.
, Juan de Viena.
, Nicolas de Valencia criado de Juan Alvarez Oſ-
, ſorio.
, Pedro Lopez de Ayala (*Cancellarius maior.*)
, Ferrant Sanchez Calavera, nimirum quem paulo
, appellaverat: *El Comendador Ferrandes Ca-*
, *lavera.* Comendador de Villarubia
, Fray Alfonſo de Medina Monge de San Geroni-
, mo de Guadalupe, Bachiller en Teologia
, Garci Alvarez de Alarcon eſcribano del Rey
, vecino de Madrid.
, Alonſo Alvares (*Toparcha, ut puto de Valde-*
, *corneja*).
, Garci Fernandez de Jarena, el qual ſe tornò
, Moro y luego ſe volvio al Chriſtianiſmo (*è*
, *cuius poematiis eliciuntur præcipua & val-*
, *de rara eius vitæ geſta;* figmentaque &
, hypocriſis.)
, El Mariſcal Pero Garcia
, Suero de Ribera

Hactenus Poetarum nomina quorum ſcripta collegit Ioannes Alfonſus Baena; ea vero in codice excipiunt: *La Carta ſobre los Proverbios que mandò el Marques Inigo Lopez de Mendoza al Principe de Caſtilla Don Enrique;* Et Hiſpanica notiſſimaque *Georgii Manrici* carmina: de quibus nos infrà.

, Pervellem equidem (pergebam codicem recenſens)
, nobiliorum Poetarum carmina aut ſaltem unius & alte-
, rius eorum guſtum ſiſtere; cùm ut Poeticam ſingulo-
, rum indolem internoſcere liceret; tum ut metri genus,
, obſoletaque patrii ſermonis vocabula noſtratium aures
, arrigerent ac titillarent. Quando autem id exequi
, non vacat, unum moneo collectionem hanc uberri-
, mam atque omnium quæ circumferuntur antiquiſ-
, ſimam eſſe; neque exiguum operæ pretium factu-
, rum quicumque eam non perfunctorie legerit. In
, his enim poematiis præter eorum elegantiam, nati-
, vamque patrii ſermonis copiam, bona forſan ævi
, quo ſcripta fuerunt hiſtoriæ pars graphicè depingi-
, tur. Nimirum his verborum involucris ac τοῖς αἰνί-
, γμασι Poetæ animi ſenſa, quæ aliàs propalare tutum
, minime foret, includere amant.

Exſtat præterea in Regia Bibliotheca Matritenſi *Cantionarius* alter Luſitanus paulo priore recentior, in quo plurima, varii argumenti non iniucunda neque illepida exſtant poematia. Siſtimus alterius eorum ideam quando plura non licet: *Trovas do Coudelmoor à huma moça que le pedyô uns çocos. e que fôſſe bon par de lauôr.*

ctitatem hiſtorici huiuſce ordinis enixè laudant, ſcripſiſſe dicitur inter alia quorum periit memoria, cùm theologus & philoſophus eſſet eximius, memoriaque ad miraculum ſingulari,

In libros metaphyſicorum Ariſtotelis commentaria.

In Boetii libros De conſolatione gloſſam quandam. Obiit, cùm eſſet iterum domus ſuæ præfectus, floruitque hoc eodem tempore ſub Ioanne II. Rege. Præter Hieronymianos Vegam lib. 2. cap. 23. & Seguntinum parte 2. lib. 4. cap. 7. vide Vergaram in *Hiſtoria Collegii S. Bartholomæi Salmanticenſis* pag. 97.

344. PETRUS quoque DIAZIUS DE TOLETO circa hæc tempora, eiuſdemque Regis auſpiciis, de literis antiquis mereri quadantenus voluit, Senecâ in manus ſumto, quem nondum iis communicatum, qui Latinè neſcirent, civibus ſuis ægrè ferebat. Sed, quæ erat illius ævi infelicitas, cùm nondum critica ſagacitas vera opera antiquorum auctorum ab ſuppoſititiis, ſubque magno aliquo nomine ſeſe venditantibus, diſtinxiſſet: pro Senecæ germanis libris eos propemodum Hiſpana donavit civitate, qui in Senecæ ſacrarium profani violentique irruerunt; non quidem aliàs viro probo doctoque, attamen Cordubenſi illo ſopho indigni.

345. Sed antequam huc accedamus præmittere opus eſt, Petrum hunc noſtrum proverbia vulgaris linguæ ampliſſimi eius temporis Hiſpaniarum Magnatis Eneci Lupi à Mendoza Marchionis de Santillana excellentiſſimorum Ducum Infantatûs progenitoris de quo infrà erit nobis tractandum, quæ carminibus auctor complexus fuit, ſcholiis quibuſdam unicuique eorum ſubiectis expoſuiſſe. Præloquitur his Petrus ad Henricum principem, ſeſe hanc gloſſam genitoris eius Ioannis Regis præcepto ductum confeciſſe: ubi & refert, iiſdem auſpiciis iuſſuque *Proverbia Senecæ* iam olim ſe in Hiſpanum ſermonem vertiſſe. Multis quidem prudentibus documentis hæc plena gloſſa eſt; ſæpe tamen ob ignorantiam rerum & hominum veterum deficiens.

346. Polycratum ſæpe utì auctorem laudat, quæ operis Ioannis Saresberienſis compellatio eſt. Elimandum quoque in *Hiſtoria Romanorum* citat, qui Helinandus forſan eſt Gallorum hiſtoricus. Armenii etiam Bononienſis in libro *De Florica Fidei Argivi uxore*, neſcio cuius teſtimonio utitur. Braſenum quendam in ſeptenario Athenienſium, ſive Græciæ ſapientum, collocat. Pompeium ait in Numantino prœlio in campis Philippicis à Cæſare victum. Platonem Stoicorum magiſtrum magnum vocat. De officiis librum Senecæ tribuit, ac fortaſſe alia, viro forſan iuriſprudentiæ dedito (nam & Doctor in his monumentis audit) ad amœna hæc hiſtoriæ divertenti condonanda.

347. Hæc autem duo proverbiorum, quibus lucem noſter commodare voluit, ſyſtemata Marchionis Sant-Iulianæi alterum, ut ſic dicam, gloſſatum, Pſeudo-Senecæ alterum Hiſpanè converſum, ſimul prodière Antuerpienſibus typis anno MDLII. in 8.° hac inſcriptione: *Proverbios del Marques de Santillana, gloſſados por el doctor Pedro Diaz de Toledo*; unàque *Los proverbios y ſentencias de Seneca.* Hæc eadem Senecæ proverbiorum interpretatio vulgaris cum aliis eiuſdem libris ſimiliter converſis ſimul prodiit Medinæ, ut credimus (liber enim nunc ad manus non eſt) anno MDLV. in folio ex officina Hadriani Ghemart. Quæ collectio hæc continet. Primò *Los proverbios:* Sed ii Publii Syri & Laberii Mimi ſunt, ut in rebus Senecæ annotavimus, multorum qui aliàs crediderunt, & in his Ioannis Saresberienſis, errorem arguentes.

348. Annotat in præfatione huius libri auctor ſeſe non hunc dumtaxat Senecæ, ſed & alium eiuſdem librum, quem *De las coſtumbres y hechos* appellat, vernaculo interpretatum ſermone; necnon & ex Ariſtotelis philoſophia morali (Ethicorum libros intelligo) teſtimonia quædam ex Latina ex Arabico verſione deſumta: quo quidem oſtenditur illo tempore non è Græco Ariſtotelem, ſed è Græco-Arabico Latinum fuiſſe habitum. Sequuntur II. epiſtolæ, *Las epiſtolas.* Sed ex CXXIV. quibus hodie fruimur, quinque tantùm & ſeptuaginta, & alio quàm nunc eduntur ordine. III. *De la vida bienaventurada.* IV. *De las ſiete artes liberales*: qui non liber, ſed epiſtola eſt Senecæ octogeſima octava. V. *De las amoneſtaciones y dotrinas*: qui Senecæ non eſt. Incipit: *No hay coſa tan mortal á los ingenios humanos como la luxuria* &c. VI. *De la providencia de Dios*; inverſis tamen capitibus. VII. *Libro ſegundo de la providencia de Dios*; cùm unus tantùm exſtet Senecæ. Non tamen ſcimus quem intellexerit, cùm iſta ſolùm inſcriptione contentus, ad quorumdam fragmentorum interpretationem ſeſe convertat, quæ ex Senecæ operibus aliquis antiquus racemator decerpſerit. Pertinet autem ad auctoris laudem quod ſequitur, hactenus pertingere hanc compilationem, quam primam ſive priorem vocat, *Senecæ dictorum è noſtra* (ut ait) *magna*

gna dictorum eius atque doctrinæ compilatione depromtam. VIII. *Fragmentos de las declamaciones* : quas quidem fortè exiſtimavit eſſe eiuſdem Senecæ , cùm patris Marci ſint. Hactenus hæc ſylloge (1).

349. PETRUS TAFUR , Cordubenſis eques, *Itinerarium* quoddam reliquit ſcriptum, quo quidem adhuc in ſchedis ſervato Ambroſius Morales uſus fuit, dum in opuſculo *De genealogia S. Dominici* quod in finem *Hiſtoriæ* ſuæ *Hiſpanæ* coniecit , Bononienſis urbis , atque in ea corporis eiuſdem Dominici aſſervati , inſigniumque Guzmanicæ domus ſepulcro inſcriptorum meminit. Familiarem eum Ioannis Regis II. fuiſſe ibidem ait. Hunc & conſulebat Gundiſalvus Argote de Molina ; ſiquidem in libris ſuis, quos ad manum habuit , cum *Beticæ nobilitatis* conficeret commentarios , Petrum Tafur laudat.

350. LUPUS DE ESPEJO Oriolanus Nicolao V. Pontifici ſeſe commendavit ad eum directâ epiſtolâ ex Neapolitana urbe anno huius ſæculi quinquageſimo tertio, præambula opuſculi , quod appellavit: *Propoſitionem adverſus quoſdam curioſos detractores Eccleſiæ , quia poſſidet , & ſuper ſtatu eius :* facta coram eodem Papa. Incipit : *Loquebar de teſtimoniis tuis* &c. In epiſtolæ principio fere oſtendit patriam, ac de ſe aliqua. *Et ut confutando reſpondeam , Beatiſs. Pater , alicui fortè me in promtu arguenti quod iniuſtè detraho de his quæ non ſentio : noverit ipſe reprehenſor quòd in ea natus fuerim , quæ non tunc, ſed nunc eſt civitas Oriola* (facta ſcilicet poſt natalem auctoris annum civitas) *pulcra , fertilis , amœna , de regno Valentiæ; & ibidem uſque ad duplex ſeptennium educatus , demum inter coætaneos noſtros in adoleſcentia noſtra in ſtudiis noſtrarum regionum totius Hiſpaniæ in arte componendi metra cuiuſcumque generis per dactylos & ſpondæos & ceteros pedes , de quibus facit mentionem Hieronymus in prologo ſuper Iob, non tantùm primus , ſed ſolus fui ; non tamen ſic eleganter, quia in Italia fui ſupremus , aut nullus* &c. Inſcripſit ſeſe epiſtolæ: *Humillimum ſervulum & devotum Lupum de Eſpejo.*

351. In fine ſunt hi verſus quaſi compendium operis:

Pars prior hortatur quòd ſacras quiſque loquatur
Semper Scripturas , clerus & ipſe magis.
Parſque ſecunda gemit laicorum murmur iniquum
Eccleſiam contra , ne bona poſſideat ;
Eccleſiæ & Petri Papæ quoque tractat honorem ,
Atque poteſtatem triplice lege probans.
Tertia pauca tenens , multa excellentia tangit
Alphonſo Regi munera ceſſa Dei.
Quarta parum dixit , Fidei niſi robur, & altas
Eccleſiæ vires. Sic citò claudit opus.

Vidimus eiuſdem Lupi de Eſpejo Italico ſermone ſcriptam

352. *Hiſtoria de' primi Rè delli regni de Napoli e d' Aragona* : ad Alphonſum de Aragonia Calabriæ Ducem , quod interpretor , Alphonſum Ferdinandi filium qui poſt patrem regnavit. Librum ſervant Carmelitani PP. Excalceati hoſpitii Romanæ urbis ſanctæ Annæ ſacri.

353. Hoc eodem tempore PAULUS Luſitanus , congregationis S. Ioannis Evangeliſtæ canonicorum regularium in Portugallia , ſcripſit huiuſmet ſuæ congregationis Chronicon , quod Cardoſus vidit , atque eo utitur in Hagiologio Luſitano die XII. Martii [k], unde vixiſſe anno huius ſæculi LVIII. ſuſpicari poſſumus.

[k] Pag. 150.

354. Sub eodem Rege Ioanne II. natum fuit opus hiſtoricum incerti auctoris, quod continebat Breviarium , ſeu abbreviationem (hoc enim verbo auctor uſus forſan fuit) hiſtoriarum omnium Caſtellæ Regum. Quam vidiſſe videtur Hieronymus Surita , eam laudans in prologo ad opus ſuum, ante paucos annos publicatum : *Emendationum & animadverſionum ad Chronica regia D. Petri Lupi ab Ayala.* (2)

CA-

(1) Quaterna minimùm huius operis exempla exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi : bina ſcilicet *Lit.* t. *Plut. III. nn.* 9. 10. alterum *Lit.* s. *Plut. II. n.* 10. ac demum alterum *Lit.* N. *Plut. II. n.* 7.

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCXL. AD ANNVM CIRCITER MCCCCL.

PRIMVM autem omnium ne memoriâ excidat, huc refero Fratrem Didacum de Valentia Ordinis Minorum cuius in nuper deſcripto Ioannis Alfonſi Baenæ Cantionario laudatur *Reſponſum ad Commendatarium Calaveram ſuper quæſito : De reprobis & prædeſtinatis ad gloriam...* ITEM *Vaſcum de Guzman* (*) auctorem Hiſpanicæ verſionis Salluſtii Hiſtoriarum *De coniuratione Catilinæ* ac *De bello Iugurthino* : Ad Ferdinandum Perezium de Guzman eiuſque hortatu , quæ habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* G. *Plut. III. n.* 11. (T. II. pag. 28.) Item *Fratrem Gundiſalvum* cuius in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* t. *Plut. III. num.* 3. (T. II. p. 523.) exſtat Hiſpanica verſio *L. Annæi Senecæ librorum: De ira eiuſque remediis ad Novatum* : in cuius prologo legitur : *Eſte libro escribio Frai Gonzalo ſuficiente Ortografo Capellan de la muy generoſa, & non menos virtuoſa Señora Doña Ines de Torres muger de Don Luis de Guzman de preclariſſima memoria Maeſtre de Calatrava que Dios haya. Et acaboſe à* 8. *de Octubre de MCCCCXLV.*

de

(*) Cognominem *Vaſcum Ramirezium de Guzman* Archidiaconum Toletanum auctorem eximiæ nuncupatoriæ Epiſtolæ ad Ioannem I. Caſtellæ Regem Hiſpanicæ verſionis Dialogi Lucianæi : *De bellicæ laudis gloria & primatu* , inter [illegible] res ſæculi [illegible] inclinantis [illegible] mus ſupra, [illegible] IX. in fine [illegible] tis V. è B[illegible] thecæ Regiæ M[illegible] tritenſis [illegible] atque ex Eſc[illegible] lenſi *Lit.* h. P[illegible] *II. n.* [illegible] T. I[illegible] pag. 91. [illegible] co habetur , [illegible] INCERTI [illegible]

CAPUT VII.

De ALPHONSO TOSTATO *Abulenſi Epiſcopo. Inſignes animi eius dotes & doctrina. Ferdinandi Pulgaris elogia laudantur. Adventus in curiam Pontificiam, ubi propugnatæ quædam theſes* Apologetici *argumentum ei præbuêre, & occaſionem Ioannis Turrecrematæ ſcripto. Collatus eidem ab Eugenio Pontifice Abulenſis Epiſcopatus. Immenſa vis & alacritas ingenii in commentando, mirabiliſque eius memoria. Biblicorum operum editiones. De die mortis Chriſti ſententia Toſtati ſequaces habuit. Propoſitionum eiuſdem à Turrecremata impugnatarum congruus ſenſus. In Euſebium commentaria vernaculæ linguæ, & alia.*

355. Duo ſequuntur ordine temporis, qui ſub eodem Ioanne Rege clariſſimi vixere, quantumvis poſt eius obitum, Henrico IV. iam rerum domino, diem ſuum intra eundem annum obierint. Quibus ſingula dabimus capita. Prior eſt ALPHONSUS TOSTATUS, notior Europæ integræ quàm peculiari egeat laude, niſi deberemus hìc nos præſcriptis operi legibus obtemperare. *Madrigal* Caſtellæ oppidum patriam habuit, à quo maluit quàm à proprio cognomine, cùm in ſtudiis literarum celebrari cœpiſſet, appellari. Unde vel *Alphonſum Toſtatum*, vel *Alphonſum de Madrigal*, vel *Abulenſem*, ab Epiſcopatu huiuſce urbis quem geſſit, vocatum offendimus.

356. Anno MCD. aut circiter Alphonſum noſtrum genitori eiuſdem nominis honeſtæque familiæ Maria de Ribera mater edidit. Grammaticis literis ſtatim atque compos rationis factus, Arevali inter Franciſcanos fratres, philoſophiâ atque theologiâ Salmanticæ inſtructus, adiunxit in eadem ampliſſima Academia canonici ac civilis iuris prudentiam, linguarum Hebraicæ Græcæque notitiam, liberalium ceterarum artium doctrinam. Capaciſſimum quippe omnium ingenium, quòcumque transferres (ut Senecæ utar verbis) idem poterat.

357. Factuſque brevi tempore totius encyclopediæ opum dives, gigantæis veluti paſſibus cæteros omnes eius gymnaſii doctos, atque aliàs antiquiores magiſtros poſt ſe relinquens: & magiſterii pileum vigintiquinque natus annos promeruit, & unus, veluti gerens omnium vices, adeptus fuit, ut ex cathedra memoratas iſtas ferè omnes ſive ſcientias ſive artes publico ſalario (triplici aiunt disertè alii) ornatus ſimul doceret; geſtientibus omnibus illo uti magiſtro: quem, ut Livium Patavinum è Gadibus uſque olim aliquem, viſuros æquè tunc pleroſque doctrinâ claros homines tam noſtrates quàm exteros, Salmanticam veniſſe fama eſt ab æqualibus ad poſteros fidis utique literarum monumentis propagata.

358. Planè inter alia exſtat Ferdinandi Pulgaris, quem ſæculum hoc idem protulit elogium Toſtato dictum, ſobrium quidem ac prudentiæ plenum moderationiſque, ut cetera eiuſdem, Catholicorum Regum Ferdinandi atque Eliſabethæ chronographi, ſimul iam olim edita. In quo gnarus ille humanæ debilitatis, vix audet eo niti, ut contendat Alphonſum noſtrum omnium ſcientiarum perfectam cognitionem conſecutum; credere ſe tamen ait, in artium ac theologiæ, necnon philoſophiæ utriuſque naturalis atque moralis; aſtronomiæ inſuper & aſtrologiæ doctrinâ nuſquam gentium tempore ſuo æqualem habuiſſe.

359. Admiſſus interim ad collegium S. Bartholomæi (*ad Laurum* Poſſevinus addidit, ignoto aliis huiuſce domûs cognomento) quod ante aliquot annos Didacus de Añaja Maldonado vir clariſſimus Hiſpalenſis antiſtes, in eadem academia, virorum undique eminentiſſimorum promtuarium futurum, exſtruxerat: ei aliquando præfuit rector, inter præcipua & ſingularia huius ſodalitii ornamenta nunquam non accenſendus. Cuius quidem viri famæ ut ſecundaret Eugenius IV. Pontifex, canonicatum & Scholaſtriam Salmanticenſis Eccleſiæ, penes quam dignitatem ultimò dictam ius eſt omne academicum, ei contulit: quod ille munus integerrimè rexit &

[illegible] con-

de la ſalutifera Encarnacion. Interpreſne autem an exſcriptor fuerit?... ITEM *Coſmatem de Monte Serrato* Archidiaconum Sancti Laurentii Tarraconenſem, Priorem Sedis Cæſarauguſtanæ, Magiſtrum in Sacra Theologia, Datarium in Palatio Apoſtolico, & Confeſſorem SSmi. Domini noſtri Papæ Callixti III. Epiſcopum Gerundenſem & mox Vicenſem, qui circa annum MCCCCL. collegit ex *antiquiſſimis*, ut ipſe ait, *libris Monaſterii Sancti Laurentii Extra-muros Urbis Romæ, varia scripta de Chriſto Ieſu: De Beatiſſima Virgine MARIA: De Sanctis Apoſtolis: De Sancto Ioanne Evangeliſta,* deque aliis. Exſtat hæc collectio in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. III. ſub n.* 15. (T. III. p. 44.).. ITEM *Gundiſalvum de Ocaña* Monachum Hieronymianum ad Sanctæ Maria *de la Siſla* prope Toletum, cuius in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* b. *Plut. II. nn.* 9. & 13. (T. I. p. 199. ſeq.) habetur: *Hiſpanica verſio quatuor librorum, qui inſcribuntur: Dialogi Sancti Gregorii Papæ*, ad preces Illuſtris viri Ferdinandi Perezii de Guzman, cuius in limine codicis exſtat pia ac diſerta Epiſtola ad Gundiſalvum, & huius ad Ferdinandum reſponſum non minus elegans.

conſtantiſſimè. At quòd vaſti & ſubtiliſſimi ingenii viribus eò forſan penetraverit quod aliis arduum & impervium videretur: quorumdam incurriſſe dicitur in curia ipſa Papæ Romani cenſuram: quæ à viris utique non mediocris doctrinæ ſcriptis etiam confirmata eò uſque percuſſit conſtantem hactenus de magno literarum coryphæo exiſtimationem: ut iuxta aliquos rerum eius auctores, & neceſſe habuerit quàm primùm eò ſeſe conferre; & in conſpectu huius Eccleſiæ totius compendii, Eugenio priùs difficili, tandemque propitio, nominis ſui cauſam dicere, palamque atque editis ſcriptis defendere.

360. Veniſſe tamen eum non ea neceſſitate ad Pontificem, ſed cùm aliàs veniſſet, in Senarum urbe in qua Eugenius morabatur, theſes quamplures ex theologia oſtentationis causâ diſputandas propoſuiſſe: quarum aliquæ cenſuræ priùs dictæ ſubiacuêre, veroſimilius eſt, & narrationi *Defenſorii* libri magis conſonum: à quo nec diſcedit Ioannes Mariana lib. 21. cap. ultimo, & Raynaldus *Annal. Eccleſ.* tom. 8. ad annum MCDXLIV. [l] Quo quidem anno id exiſtimat contigiſſe, cùm potiùs proximè præcedenti contigerit, ut poſtea videbitur; in eo tamen explicatione etiam indigens, quòd Abulenſem Epiſcopum iam eo tempore Toſtatum vocat, qui in privato adhuc ordine numerabatur. Planè Ioannem Turrecrematam Hiſpaniæ civem, & ex ordine S. Dominici aſſumtum, poſtea S. R. E. Cardinalem parium inter ſe doctrinæ ac dignitatis famæque hominem, adverſarium inter alios habuit.

[l] Num. 24.

361. Numerantur & alii duo, Anconitanus & Rhegienſis antiſtites. Anconitanus autem huius temporis Ioannes Cafarellus Romanus [m], Rhegienſiſque Guilielmus Logotheta [n] eius urbis civis fuêre. Quibus omnibus & Curiæ integræ approbare is tandem conatus eſt ſe quidem ſubtiliter paradoxeque, nec tamen acatholicè, aut contra perpetuam Eccleſiæ perſuaſionem, quicquam in publica iſta diſputatione propugnâſſe. Attamen propoſitiones eius, de quibus ſtatim agemus, acri cenſione notatas docet antagoniſta Turrecremata in tractatu ſuper his MS. qui inter Vaticanos libros ſervatur.

[m] *Ital. Sacræ* tom 1. col. 384.

[n] Eiuſdem operis tom. 9. col. 446.

362. E Roma Baſileam tranſiiſſe, idque anno ſæculi quadrageſimo, hoc eſt ante hoc tempus, quod à nonnullis dicitur, vix credimus: nuper dictâ ibi in Concilio Eugenii IV. exauctoratione ac Felicis exaltatione, hoc eſt, indicto bello in Eugenium: quem, qui Baſileenſibus communicaret patribus, damnare quodammodo videretur. Quamquam non diffitear eos in præcipuo themate, quo quaſi fundamento Eugenio adverſantes nitebantur, Alphonſum, ut ex aliquo eius teſtimonio liquidum eſt [o], ſecundantem habuiſſe. Crederem potiùs Baſileam cum aliis Hiſpanis theologis venire potuiſſe, indeque Romam circa annum MCDXLIII. ut inde alii, & inter eos Ioannes ipſe de Turrecremata, receſſerunt.

[o] Part. 2. *Defenſorii.*

363. Eſt & qui è publicis monumentis Tarraconenſis Scalæ-Dei monaſterii Carthuſianorum confirmare velit [p], in Hiſpaniam reverſum ac ſtrictioris vivendi normæ deſiderio tactum in ea domo ſeſe Carthuſianis ſodalem dediſſe; tribus tamen ferè elapſis menſibus huic inſtituto renuntiare opus habuiſſe ut regiis expoſtulationibus, nec minùs publicorum negotiorum quibus ſeſe ſubtraxerat neceſſitati, obſequeretur. Aſcitus enim fuerat à Ioanne Rege in conſilium ſuum, maiorque cancellarius, & Abbas Pincianæ collegiatæ Eccleſiæ dictus.

[p] (*D. Ioſeph*) Valls in libro vulgaris linguæ (*Fundaciones de las Cartujas de Eſpaña* Matriti edito 1663) (1).

364. Tandem, ne pontificali dignitati vis quodammodo iniuriaque ultrà fieri videretur: idem Eugenius Pontifex rogatu Ioannis Regis Abulenſis urbis antiſtitem Alphonſum Toſtatum in locum Alphonſi Fonſecæ ad Hiſpalenſem Eccleſiam tranſlati, anno MCDXLIX. renuntiavit. Quo munere per ſexenium piiſſimè atque integerrimè functus, naturæ tandem conceſſit in oppido ſuæ diœceſis *Bonilla de la Sierra* dicto, III. die Septembris MCDLV. ætatis ſuæ anno LV. cùm ante aliquot menſes publicis novi Regis Henrici huius nominis IV. coronationis comitiis interfuiſſet [q]. In quo quidem aſſignando ætatis anno, nimis à vero abeunt qui quadragenarium eum obiiſſe aiunt [r].

[q] *Hiſt. Regis Ioannis II.* ad hunc annum.

[r] Bellarminus, Labbeus, Poſſevinus.

365. Statura fuit mediocri (Pulgaris ait iam laudatus) craſſo quidem corpore, ſed aptè

(1) Huius Scriptoris locum deſcribit D. Ioſephus de Roxas & Contreras Marchio de Alvéntos in Hiſtoria Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticenſis nuper Matriti edita tribus vol. fol. *Part. II. pag.* 18. nimirum: *Que á* 16. *de Enero del año* 1444. *viſpera de San Antonio Abad tomó el habito de novicio en el Monaſterio de Scala-Dei* (*que es uno de los que tiene la Religion de la Cartuja en el Principado de Cataluña:::*) *y que permaneció en él aſta el dia* 15. *de Abril, tercero de Paſqua de Reſurreccion, en que le fue preciſo dejarlo, por haber ſido requerido de ſu Rey, y de la Republica Chriſtiana por los graves negocios que trataba: que ſalió de la Religion con harto dolor ſuyo y de los Padres. &c.* Vidend. tamen de Alfonſi Madrigalii Monachatu idem *D. Roxas & Contreras* in eadem Hiſtoria *P. II. pag.* 20. *fin. & init. ſeq.*

aptè formato, grandi capite robuſtoque, hoc eſt, virili vultu, eoque breviori collo ſubnixo. Quibus autem viribus ingenii memoriæque ad pertingendum literarum omnium apicem, nomenque ſuum in eminenti quodam loco, quo quidem eniti datum fuit pauciſſimis, collocandum acceſſerit perpetuoque uſus fuerit: monumenta ipſa ab eo relicta immenſæ molis, neque imparis doctrinæ, clamant. Quæ quidem ſi annorum quinquaginta quinque quos vixit, diebus componas, niſi fallit curioſorum hominum [s], qui iam olim ſupputaverunt calculus: ſingulis eorum dierum tria non minùs expanſæ chartæ folia Toſtatum exaraviſſe integra oportet; ſive, ut adſtrictiùs dicam ferè quinque aut ſex omnino, pueritiæ ſi demas adoleſcentiæque planè diſcendi, non docendi aut ſcribendi, annos, ſtupendo ad poſterorum omnium ſive documentum ſive æmulationem exemplo.

[s] Vide præfationem collegii ipſius S. Bartholomæi ad *Commentum Euſebianum* Toſtati.

366. Memoriâ item viguit felicitatis tenacitatiſque vix credendæ, adeò ut quæcumque ſemel etiam legiſſet, veluti è fideliſſimo depoſito ſtatim & quandocumque reddiderit. Mira prorſus res traditur Gundiſalvi de Aiora Catholicorum Regum hiſtorici fide confirmata [t], Bononiæ eum libri cuiuſdam uſum, ut legeret quin tamen exſcriberet à poſſeſſore adeptum: legiſſe quidem illum ſemel atque iterum eâ animi contentione, ut domum veniens facilè integrum è memoriæ penu depromtum ſchedis commiſerit. Quo quidem Charmidam illum apud Plinium lib.7. c. 24. laudatum ex æquo provocari, quis non videt? Recenſentur alia eiuſdem documenta rei cum Cyri, Cinnæque, Scipionis, aut Mithridatis, quorum idem recordatur ibidem auctor, conferenda. Huiuſque non ultimum ampliſſimæ indicium eſt eius memoriæ, quòd in ſic vaſta librorum ab eo relictorum mole nîl contradictorium, aut, in quo à ſe ipſe abierit, reperiatur: quod in præfatione ad Euſebianum eiuſdem commentum ſodales Bartholomæani collegii admonent. Alia notavit Bovoſius ſtatim laudandus.

[t] Referunt Ioannes de Guzman in *Rhetorica*, Vergara in *Hiſt. collegii S. Bartholomæi* pag. 89. Ægid. Gonzalez in *Theatro Eccl. Abulenſis*.

367. Et hac tanta opus quidem ei fuit memoria, ut tot libris ſic doctè copioſeque de tot graviſſimis, tam ſacrarum quàm profanarum rerum atque hiſtoriarum quæſtionibus à ſe ſubtiliter inventis, acutiſſimè atque nervoſiſſimè tractatis, cumque admiranda ſoliditate & perſpicuitate reſolutis: unus homo tan immaturè rapiendus diſputare poſſet. Hac tanta, inquam, opus ei fuit memoria ut de re quacumque diſputare poſſet, Gorgiæ illius rhetoris exemplo, qui ſe in auditoriis (ſi fides aliqua eſt antiquitatis) qua quiſque de re vellet interrogari permittebat [u], locumque dare, ut de ſe prædicaretur:

Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne,

Atque item *admirabilem theologum, univerſalemque ſcientiarum Oceanum* ab aliquo magnæ doctrinæ viro, *ſcriptorum mole, cognitione antiquitatis, multiplici eruditione ad miraculum clarum*, à Ioanne Mariana [x]: *virum multiſcium, cuius numeroſa & variis de rebus, tùm ſacris tùm profanis, edita volumina Didymo illi Alexandrino parem faciunt*, ab Alvaro Gomezio [y], ab aliis aliter audire.

[u] Quintilianus lib. 2 *Inſtitut. orat.* cap. ultimo.

[x] Lib. 21. c. ult.

[y] Lib. 5. *De rebus geſtis Franciſci Ximenii Cardinalis.*

368. Prætermitti neutiquam debet Alphonſi Garſiæ Matamori elogium, qui *ex tam infinita doctorum hominum* (ait) *multitudine, quantam hæc ætas habuit, nemo citra controverſiam ad Alphonſi Toſtati Epiſcopi Abulenſis laudem aſpiravit: cui ſi alio, quàm ſuo ſæculo, vivere contigiſſet, neque Hippone Auguſtinum, neque Stridone Hieronymum, nec alium quempiam ex illis proceribus Eccleſiæ antiquis nunc invideremus. Excellentis vir ingenii fuit, & admirandæ memoriæ, divinæ etiam ſapientiæ, & antiquitatis peritiſſimus: dignus fortaſſe qui poſt quatuor Eccleſiæ doctores cum Iſidoro & Thoma de quinto loco certaret. Quòd ſi purior quædam ſplendidiorque conſuetudo loquendi ſuis temporibus fuiſſet, non dubito quin poſteriores omnes in ſui admirationem eſſet converſurus.* Hæc ille in *Apologetico* ad rem digniſſimè. Raynerii Bovoſii canonici regularis elogium, de quo infrà dicemus, lectu non minùs dignum eſt.

369. Sed iam ad ſcripta, quæ quidem aſſervata olim in monaſterio Hieronymianorum S. Mariæ *de Guadalupe*, & in Salmantino gymnaſio MSS. uti Ferdinandus Pulgaris refert, nos hìc recenſebimus ex editione Veneta anni MDCXV. apud Ambroſium Dei, quæ viginti quatuor voluminibus, induſtriâ Paulini Berti Lucenſis, ordinis eremitarum S. Auguſtini congregationis Lombardiæ, *vetuſtiſſimo* (ut ait) *originali configurata, ac tribus indicibus inſignita, ſcilicet quæſtionum, conceptuum ad prædicatorum uſum, & ſententiarum ſacræ Scripturæ ab auctore expoſitarum*, Latina omnia noſtri opera hactenus edita comprehendit. Quibus præmittitur Raynerii Bovoſii canonici regularis congregationis S. Salvatoris de auctore atque eius editione ad lectorem præfatio. Sequuntur opera:

370. I. Tomus. *Commentaria in Geneſin.* Quibus præit *Commentarius in epiſtolam ſancti Hieronymi ad Paulinum*, qui *prologus* audit *Galeatus*; & *in præfationem* eiuſdem *in Pentateuchum*.

 II. *In*

II. *In Exodum.* Duabus partibus.
III. *In Leviticum.*
IV. & V. *In Numeros.* Duabus partibus.
VI. *In Deuteronomium.*
VII. & VIII. *Super Ioſue.* Duabus partibus.
IX. *Super Iudices & Ruth.*
X. *Super primum librum Regum.* Duabus partibus.
XI. *Super 2. & 3. Regum.*
XII. *Super quartum Regum.*
XIII. *Super primum Paralipomenôn,*
XIV. *Super ſecundum Paralipomenôn.*

371. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI, hoc eſt ſeptem non minùs volumina, in *Euangelium Matthæi*: quorum ſextum anno MCDXLVI. abſolvit, ſeptimum MCDXLIX. Intereſt enim vel minuta de viris ſummis hæc notari. Quæ ſunt omnes ferè hiſtoriales libri veteris Teſtamenti; & copioſiſſima novi ab Evangeliſta Matthæo ſcripta hiſtoria: quos quidem ad literam (ut aiunt) relinquens, aliis moralia explanare conatus fuit.

372. XXII. Tomus continet opuſcula, quæ hactenus edita ſunt, nempe:

1. *Defenſorium trium propoſitionum*, quod emiſit anno MCDXLIII. videlicet Senis in Curia Eugenii IV. coram magna prælatorum, & eruditiſſimorum virorum frequentia, viginti & unam concluſiones à ſe propoſitas publicè, uti antea diximus, per biduum defendit: quarum quatuor parum ſanæ quibuſdam viſæ ſunt. Exſtat quidem in bibliotheca Vaticana [z] *Ioannis à Turrecremata tractatus, in quo ponuntur impugnationes quarundam propoſitionum, quas quidam magiſter in theologia, nominatus Alphonſus de Matricali poſuit & aſſeruit in diſputatione publica in Romana Curia* XXI. *die Iunii anni MCDXLIII.* Propoſitiones ſunt, 1.° *In nullo anno ætatis Chriſti eum mortuum dicere poſſumus, niſi quando incœperit temporis ſui annus triceſimus tertius.* II. *Quòd die Annuntiationis Virginis, ſcilicet* XXV. *Martii, ut communiter aſſeritur, Chriſtum paſſum fuiſſe dici non poteſt; ſed die tertio Aprilis eum mortuum fuiſſe dici neceſſe eſt.* III. *Nullum peccatum, cuiuſcumque conditionis, & pro quocumque ſtatu irremiſſibile eſſe.* IV. *Quòd à pœna & à culpa Deus non abſolvit.* V. *Quòd neque aliquis ſacerdos abſolvere poteſt.*

[z] Cod. 5606. MSS.

373. Harum tribus ultimis adverſus impugnatorem vindicandis *Defenſorii* ſui priorem partem, quæ Guterio Toletano huius urbis præſuli, duabus primis poſteriorem, quæ Ioanni Carvaxalio Cardinali S. Angeli directa eſt, addixit. Cenſoriâ quidem notâ eas tunc confixas fuiſſe, ſcilicet duas de Chriſti mortis die, ut temerarias & ſcandaloſas; tres autem reliquas de abſolutione peccatorum, uti falſas, erroneas, & hæreticas, in iudicio trium Cardinalium & aliorum egregiorum, & in utroque iure divino & humano clariſſimorum doctorum, Ioannes Turrecremata in fine tractatus ſui refert. Nihilominus tamen *Defenſorium* ſuum Toſtatus huic promulgatæ iam ſententiæ intrepidè oppoſuiſſe videtur. Neque tamen ſine aſſertoribus & vindicibus viris noſtro & ſuperiori ſeculo rerum mathematicarum doctiſſimis [a] Alphonſi ea opinio de die mortis Chriſti, cuius primus ille fuit auctor, derivavit ad poſteros. Et ſanè ex hoc fonte, & Pauli Burgenſis *in Matthæum apoſtillis* (Gerardus Ioannes Voſſius ait [b]) *Iuniores ferè hortos ſuos irrigârunt, ut qui vix adferant quod non apud duos illos legerint, vel eos qui hos exſcripſerant.*

[a] Ioannes Lucidus *De emendat. temp.* in *opuſc. De die Paſſionis Chriſti* cap. 9. Plures laudat Ricciolus *Almageſti* part. 1. lib. 5. cap. 18. §. 5. Levera *De inventis verit. anni, menſis, & diei Paſſionis Chriſti* pag. 51. Mariana in opuſc. *De anno & die mortis Chriſti* cap. 10. Baronium vide ad annum Chriſti XXXIV. n. 13.

[b] *De tempore Domin. Paſſionis* §. 8.

374. Neque etiam abſque rationis ulla ſpecie is dixiſſe videtur, quamvis nullum peccatum irremiſſibile ſit, hoc eſt ex ſua natura, ab eo tamen nec Deum, nec ſacerdotem abſolvere, ſed à reatu illius dumtaxat. Culpa enim durat dum committitur; commiſſa tranſit, nec iam eſt quod abſolvatur, quum pœnitentia intervenit. Item nec à pœna Deum aut ſacerdotem abſolvere aiebat; quia pœna non eſt propriè vinculum, quod abſolutum dici poſſit; obligatur enim homo ad pœnam, neceſſeque eſt differre obligationem ab eo, ad quod eſt homo obligatus. Quæ quidem paradoxè ac rigoroſo verborum atque ſcholaſtico uſu, & ut ingenii vires exereret, credidit Alphonſus verè dici; adverſarius verò Ioannes tamquam novè, & adverſus communem ſacrarum Scripturarum ac theologorum veterum phraſin uſurpata, ſenſu alio reprobavit.

375. II. *Liber de quinque figuratis paradoxis.* Habeo editionem huius operis Venetam Ioannis & Gregorii de Gregoriis anni MDVIII. quæ in fine directionem habet *ad glorioſiſſimum Cæſarem, & magnificum triumphatorem ſemper Auguſtum illuſtriſſimum Caſtellæ ac Legionis Regem*, &c. Ioannem II. ſcilicet. Incipit: *Humillimus vaſſallus*, &c. Cum *epiſtola nuncupatoria* Benedicti Binni Veneti *Franciſco Simaneſio Cardinali.* Hic eſt Franciſcus Ximenez Toletanus antiſtes (1).

III. *De*

(1) Exſtat *Hiſpanicè* tranſlatus in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* A. *Plut. IV. num.* 3. (T. I. p. 127.) in cuius verſionis fine: *A la mui eſclarecida & glorioſa Señora mui magnifica & poderoſa Reina de Caſtilla & de Leon* (Mariam videlicet Ioannis II. uxorem): *Del menor de ſus vaſallos Alfonſo de Madrigal Maeſtro en Artes & Bachiller en Theologia: De las cinco figuratas Paradoxas un breve Tratado, con felicidá ſe concluye.*

III. *De ſanctiſſima Trinitate.* Incipit: *Iuxta conditionem temporis vernalis.* Eſt penes me MS.

IV. *Libellus ſuper* Ecce virgo concipiet, &c. *Iſaiæ cap. 7.* Incipit: *Hoc mihi propoſiti*, &c. apud me MS.

V. *Libellus contra ſacerdotes publicos concubinarios.*

VI. *Libellus de ſtatu animarum poſt mortem* (1). Editus aliàs cum Barthol. Sibyllæ & Ioannis Trithemii *De Deo & intelligentiis*, Antuerpiæ apud Belleros MDCXXI. in 8.°

VII. *Libellus de optima politia.* Ms. codex noſter, qui aliqua è ſuperioribus continet, hoc opus ſic inſcriptum habet: *Amœniſſimi ingenii, omniumque diſciplinarum laude, & humanarum rerum uſu ac conſilio inſtructiſſimi, D. Alphonſi Epiſcopi Abulenſis. Repetitio De optima politia.* Incipit *Nuper cùm valdè adoleſcentibus*, &c.

376. XXIII. Tomus. *Index rerum eſt præcipuarum, quæ in commentariis ac operibus omnibus Alphonſi Toſtati*, &c. *continentur, auctore Franciſco Fontano ſacræ theologiæ magiſtro, per R. D. Raynerium Bovoſium canonicum Regularem reſtitutus, nunc tandem per Paulinum Berti*, &c. *à mendis expurgatus & auctus.* Hic eſt Franciſcus de la Fuente Ellenerenſis, Complutenſis Eccleſiæ canonicus, qui ſuum hunc indicem Carolo V. Imperatori dedicavit, editum Pinciæ à Ioanne de Villaquiràn MDXLVII. in folio duobus tomis, ut in altera bibliothecæ huius parte diximus.

377. XXIV. *Index conceptuum ad prædicatorum uſum in totum anni curſum ex eiuſdem operibus deſumtus per eundem Paulinum Berti.* Item: *Index quæſtionum ex omnibus dictis operibus ab eodem Berti confectus; & Index tertius auctoritatum ſacræ Scripturæ, quas idem in ſuis commentariis obiter exponit.*

378. His XXIV. voluminibus comprehenſa ſunt in hac editione opera omnia Alphonſi Latina, quæ reperiri potuerunt. Sed princeps editio eorum, quæ in ſacræ Scripturæ libros hiſtoricos commentaria ſunt, Venetiis facta eſt à Gregorio de Gregoriis tredecim voluminibus anno MDVII. ſi non fallit Geſnerus, ut ex eius conſtat epitome: ſumtus videlicet præbente magno illo Toletano præſule & S. R. E. Cardinali Franciſco Ximenio de Ciſneros [c]: cuius an eximiæ ſanctitati, an auctoris meritis tribuere debeamus patratum non obſcurè in manuſcriptis codicibus miraculum, cùm in Italiam navi ad editores iterum divulgandi perveherentur, ambigua res prorſus eſt.

[c] Conſtat id ex epiſt. dedicatoria Benedicti Binni Veneti ad editionem *Quæſtionum paradoxarum* ann. MDCVIII. de qua nos ſuprà.

379. Quaſſata navi, vectorum ſubſtantia omnis periit, unàque arca doctiſſimarum lucubrationum cuſtos, Alphonſi Poli Conchenſis canonici curæ commiſſa, qui cum ceteris ad Provinciæ litus prope oppidum *Matalòn* theſauro illo ſpoliatus ægrè evaſit. Proximo autem mane coram innumeris unica præteriti naufragii præda ex alto ad litus arca eiecta fuit; ſalvumque in ea quicquid Alphonſus tot vigiliis elucubraverat, quicquid tot hominum doctorum ardentiſſimis exſpectabatur votis, paulò pòſt publicandum. Cuius rei examen factum Romæ apud Auditorem Cameræ anno MDXXV. ſedecim non minus rogatis teſtibus qui rem vidêre, publicoque inſtrumento conſignatum in tabulario Bartholomæani collegii Salmanticenſis urbis aſſervatur [d]. Quin verò eventum hunc primæ ac ſecundæ attribuamus editionis tempori, eò cogit nos viginti ferè annorum intervallum inter priorem illam anni MDVII. editionem, & ſumtum Romæ eo, quod nuper diximus, de recuperata è mari librorum arca teſtimonium: quod ceteri de hoc ſcribentes non animadvertunt.

[d] Ægidius Gonzalez Davila in *Theat. Eccl. Abulenſis*, & *Alphonſi vitâ* pag. 92.

380. Huius quidem alterius editionis Caroli V. auſpiciis ac iuſſu Venetiis nuper (ut ait) factæ, meminit Franciſcus Fontanus in nuncupatoria indicis ad eum epiſtola circa annum MDXLVII. quo is liber prodiit, ſcripta; in quo tamen auctore obſcurum mihi eſt, quòd alibi dixerit, ſe indicem iſtum ad exemplar eorum quæ Venetiis ſemel tantùm excuſa fuerant, accommodâſſe. In hac etenim urbe, tam prima illa anni MDVII. quàm ſecunda Carolina hæc, factæ ſunt. Quæ quidem urbs & tertiùm edidit apud Seſſas anno MDXCVI. qua editione XXVII. tomis diſtinctâ uſum ſe, cùm hiſtoricæ *De Scriptoribus Eccleſiaſticis* diſſertationi navaret operam Philippus Labbeus teſtatur. Colonienſem quartam anni MDCXIII. ex officina Ioannis Gymnici prodiiſſe novimus: quam tomis tredecim comprehenſam noſtra Veneta, cuius ordini adhæſimus, anni MDCXV. ſecuta eſt. Audio tamen eorum operum quædam Antuerpiæ MDLI. atque item Hiſpali & Salmanticæ recocta fuiſſe [e].

[e] Idem Gonzalez in *Theat. Abulenſis Eccl.*

381. Prodiit quoque in publicam hominum lucem eiuſdem Alphonſi opus Hiſpa-

(1) Huc refer Iſidori Hiſpalenſis librum: *De ordine creaturarum*, quodè Noſter in priore volumine *Lib. V.* cap. IV. *num.* 170. noſque ibidem in Notis *pag.* 355.

ſpanum præcipuæ celebritatis, quod inſcribitur:

Commentario ſobre Euſebio, ſive in eius Chronicon, quinque voluminibus Salmanticæ per Hans Giſſer MDVI. in folio, expenſis eiuſdem Franciſci Ximenii Toletani præſulis. Simulque

382. *Tratado de los Dioſes de la gentilidad; ò Las catorze quæſtiones.* Quæ iterum Burgis prodière anno MDXLV. in folio, curâ Ludovici Ortiz computatoris tormentariæ rei Caroli V. Cæſaris, Petro Ferdinandi à Velaſco Caſtellæ Comeſtabili dicata; necnon & Antuerpiæ apud Martinum Nutium anno MDLI. in 8.° Quibus quatuordecim Quæſtionibus comprehenduntur quatuor illæ à Guterio Toletano (*de Toledo*), Palentino Epiſcopo, auctori propoſitæ. I. ſcilicet: *Cur tam frequenter Scriptores ſacri, tum Ioannis Baptiſtæ, tum Apoſtolorum; Deiparæ autem Virginis ſic rarò meminerint.* II. *Cur Deus Moyſi præceperit ut faceret tabulas lapideas duas, quibus inſcriberetur lex, nulla artificii curâ; vaſa autem omnia & inſtrumenta tabernaculi non niſi artificioſiſſimè à Beſeleel, & Oliab, & aliis conficienda eidem iniunxerit.* III. *Vitane contemplativa an activa, fructuoſa magis ac meritoria ſit.* IV. *Naturalis an moralis philoſophia utilior ſit.* Quæſtiones autem decem, quæ ſequuntur, ferè de diis gentium agunt: nempe V. *De Apolline.* VI. *De Neptuno.* VII. *De Luna.* VIII. *De Narciſſo.* IX. *De Venere.* X. *De vitæ humanæ ætatibus.* XI. *De quatuor virtutibus moralibus quas cardinales appellamus, ac de earum dignitate & præcellentia.* XII. *Quòd poetis frequens fuerit Dei alicuius aut Deæ nominibus res naturales ſignificare.* XIII. *De Minerva.* XIV. *De Cupidine* (1).

383. *Confeſſional, en el qual deſpues de haver tratado de todos los pecados, pone en fin los caſos al Obiſpo y ſumo Pontifice pertenecientes.* Lucronii apud Michaelem de Eguia MDXXIX. in 4.° iterumque alibi anno MDXLV. in 8.° opus nuncupatum ab auctore Mariæ Reginæ Ioannis Regis II. uxori (2).

384. Neſcimus autem an diverſum opus ſit id quod in quadam catalogo librorum ampliſſimæ & manuſcriptis ditiſſimæ bibliothecæ invenimus ſub hac inſcriptione laudatum: *Suma de caſos de conciencia de Alfonſo de Madrigal.*

385. *Artes y inſtruccion para todo fiel Chriſtiano como ha de dezir Miſſa, y ſu valor.* Cæſarauguſtæ MDIII. in 4.° Diverſus ab hoc videtur

386. *Reſpueſta à una peticion del Conde Don Alvaro de Zuñiga ſobre la expoſicion de la Miſſa, y como el Chriſtiano hà de eſtar en la Igleſia à oir los divinos oficios.* Cuius editionem anno MDCXVII. Salmanticæ ſeſe procurâſſe ait Ægidius Gonzalez Davila.

387. *Breve obra de los fechos de Medea.* Quod auctor ipſe laudat in principio *Quæſtionis* octavæ libri 14. *Quæſtionum.*

388. *Tratado que fizo el muy ſciente maeſtro en ſanta theologia el Toſtado, Obiſpo de Avila, eſtando en el eſtudio: por el qual prueva como al home es neceſſario amar.* Exſtat ſic inſcriptus in bibliotheca regia Eſcorialenſi manu exaratus (3); atque item in Colonæa Hiſpalenſis almæ Eccleſiæ, ut ab eius bibliothecario D. Ioanne de Loaiſa accepimus. (4).

CA-

(1) Item Salmanticæ 1509. In Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis *T. I. lit. T. pag.* 148. *Toſtado: Sobre la Chronica de Euſebio, y las Queſtiones de los Dioſes: dos tomos en folio. Salamanca* 1509. *E.* 1. 2... Commentarii in Euſebium quinque elegantiſſima membranacea volumina MS. in fol. vidimus ante hoc triennium in Bibliotheca Illuſtriſſimi Doctiſſimique Pace-Iulienſis (Béja) in Luſitania Tranſtagana Præſulis Domini Emmanuelis à Cœnaculo è Minorum quos Tertii Ordinis vocant Inſtituto, numquam à nobis abſque elogio gratique animi ſignificatione nominandi.

(2) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. a. Plut. IV. n.* 4. & repetitum n. 5. (T.I. p. 129.)

(3) Hoc idem opus eſſe olim coniiciebam cum eo quod in Eſcurialenſis Bibliothecæ codice *Lit. h. Plut. II. n.* 15. (T. II. p. 85) inſcribitur: *Breviloquio de amor y amicitia ſobre un dicho de Platon*; in cuius fine legitur: *Al mui glorioſo Ceſar & magnifico & vencedor ſiempre Auguſto mui eſclarecido Rey de Caſtilla & Leon mui poderoſo Principe* (Joannem ſcilicet II ut exiſtimo): *del menor de todos ſus ſiervos Alfonſo de Madrigal Maeſtro en Artes: Breviloquio de amor & amicitia ſobre un Breve dicho Platonico algun tanto reſpondiente.* Verum in proxime ſequenti nota atque ſcriptorum Alfonſi elencho, ut diverſa, diverſiſque titulis inſcribuntur, nn. ſcilicet II. & XXIII.

(4) D. Joſephus de Roxas & Contreras *Hiſt. Coll. S. Barth. Salmant. Part. I. pag.* 122. ineditorum omnium Alfonſi Madrigalii operum catalogum exhibet nimirum. I. *Sobre los fechos de Medea.*. II. *Que al home es neceſſario amar.*. III. *Alegaciones del Teſtamento Viejo.*. IV. *De las cinco Leyes Chriſtiana, de Naturaleza, de Moyſen, Gentilica y de Mahoma.*. V. *Del origen y diſtincion de las Juriſdicciones.*. VI. *De præſcriptionibus.*. VII. *De poteſtate Papæ*.. VIII. *De la reformacion de la Igleſia.*. IX. *De Indulgentiis.*. X. *De muger Sarracena convertida á la Ley de Moyſen.*. XI. *De deſcriptione Terræ Sanctæ*... XII. *De errore & benedictione Iſaâc.*. XIII. *Sermones del tiempo.*. XIV. *Sermones de Ferias de Quareſma.*. XV. *Sermones de Santos.*. XVI. *De Conciliis generalibus.*. XVII. *De Monarchia*. XVIII. *Del error del Kalendario.*. XIX. *Contra los errores del Alcoran.*. XX. *Sobre la Epiſtola de San Pablo á los Hebreos, que no eſtá acabada.*. XXI. *Sobre caza.*. XXII.

Su-

CAPUT VIII.

De ALPHONSO DE S. MARIA, *ſive* DE CARTAGENA, *Burgenſi Epiſcopo, Pauli Epiſcopi etiam Burgenſis filio. Eius magnæ virtutes atque dignitas in Concilio Baſileenſi ſatis perſpectæ, mireque laudatæ. Eiuſdem legationes & ſcripta,* (ſuper) *controverſia præcedentiæ inter Angliæ & Caſtellæ Regum Oratores; & ſuper inſularum Fortunatarum dominio inter Caſtellæ & Portugalliæ. Diverſa olim opinio de non repellendis ab honore & dignitate ulla è Iudaiſmo converſis. De* IOANNE DE MENA *Cordubenſi, poeta & regio Ioannis II. Caſtellæ Regis hiſtorico, & eius carminibus. De* IACOBO DE S. IOANNE, FERDINANDO PETRI DE GUZMAN *Ioannis eiuſdem Regis II. chronographo, &* ALPHONSO (imo *Petro*) CARRILLO DE ALBORNOZ. *De* ALPHONSO *item Aragoniæ & utriuſque Siciliæ magno Rege, eiuſque in literas & literatos amore. De* BERNARDO DE MONTESA *Carmelitarum ſodali, ac* BERNARDO *altero Ciſtercienſi monacho:* CALLISTO *Papa III. &* DIDACO DE COMONTES.

389. ALTER, poſt nunquam ſatis laudatum Abulenſem Epiſcopum, ALPHONSUS huic loco ſiſtendum ſe offert; utpote decem tantùm ab obitu Toſtati menſibus fato functus. Pauli Burgenſis Epiſcopi ex legitima coniuge filius, DE SANCTA MARIA, atque etiam GARSIAS DE S. MARIA, AC DE CARTAGENA, cognominatus, Burgenſis & idem quoque præſul; nec ipſe minor exiſtimatione huius ſæculi Alphonſo Abulenſi, ſi virtus & animi robur, necnon inſignis Eccleſiaſticæ & publicæ rei utilis doctrinæ, ſimulque prudentiæ atque facundiæ dotes conſiderentur. Quibus, dum viveret, Hiſpaniarum omnia regna, Germaniæ nationes, atque ipſam ſummi Eccleſiæ Sacerdotis aulam, ſive fama, ſive coràm præceptis, cum ſingulari quadam nec facilè aliis communi famæ celebritate complevit.

390. Natus hic, uti creditur, anno ſuperioris ſæculi ſexto ſupra nonageſimum, & ſub diſciplina magni parentis ad ſacram tempore ſuo ineundam vitæ rationem educatus, integerrimis & graviſſimis moribus, quos vultus ipſe ac ſtatus decore & honeſtate pleni commendabant, eximiam iuris utriuſque prudentiam, naturaliſque totius philoſophiæ cognitionem, veluti monogrammæ ac lineari picturæ colores, adiunxit. Decanum ille tunc gerebat Compoſtellanæ Eccleſiæ (addunt & Segovienſis), cumque Portugalliæ Rege Ioanne, anno ſcilicet XXIII. Ioannis Caſtellæ Regis ſui nomine pacem pepigerat: cùm idem Ioannes Caſtellæ Rex ſecundus Hiſpanam pro dignitate rei ad Baſileenſem Œcumenicam Synodum legationem adornaturus (quæ Synodus anno MCDXXXI. & aliquot ſequentibus, favente olim Eugenio Papa, mox ab eo diris devota, perduravit): Alphonſum eò noſtrum [f], unà cum Alvaro de Oſorna Conchenſi antiſtite, & Ioanne de Sylva Ciſontano Comite, deſtinavit. Quo in loco & munere nactus is idoneum & apertum explicandæ ſuæ virtutis campum, mira res quantum honoris & plauſus ab omnibus eiuſdem Concilii patribus & conſeſſu integro reportaverit.

[f] Garibay lib. 56. cap. 23.

391. Cuius rei quia egregium ſatis præſentemque geſtis omnibus habemus teſtem, Æneam nempe Sylvium, qui Pius aliquando II. Papa fuit creatus: ex eius *Commentariis* de hoc Concilio ea quæ ad propoſitum ſpectant, quòd liber ille non adeò vulgaris eſt, ſive quia præſtat omnia ſimul haberi quæ vir laudatiſſimus de viro laudari digniſſimo conſignavit ſcriptis ſuis, deſumemus. Libro I. ait ex Hiſpanis unum Epiſcopum Conchenſem, cùm inchoaretur Concilium, præſentem adfuiſſe; *nondum enim deliciæ Hiſpaniarum* (infit) *Burgenſis ex legatione ad Cæſarem erat reverſus.* Unde liquet medio iſto tempore poſtquam ex Hiſpaniis fuerat profectus, Burgenſis eum Eccleſiæ infulis per renuntiationem (quod ſuo loco diximus) Pauli patris ornatum fuiſſe. Nam paulò pòſt Æneas de congreſſu quodam inter patres habito, *plurima etiam* (ait) *prælatorum decus Burgenſis Epiſcopus, atque Eleemoſynarius Regis Aragonum* (alius à noſtro hic eſt) *non minùs eloquentiâ quàm doctrinâ præclarus, diſputavere.* Deinde ad quæſtionem de ſuperioritate Papæ aut Concilii multa illum reſpondiſſe *ſic doctè atque verificè: ut omnes ab eius ore avidè dependerent, iam non* (*ut in aliis fit*) *orationis finem, ſed longam continuationem deſiderantes, ipſumque unicum eſſe ſcientiæ ſpeculum prædica-*

Suma de caſos de conciencia.. XXIII. *De amor y amiſtad..* XXIV. *Carta á un Señor de la Caſa de Alva, conſolatoria é inſtructiva..* XXV. *Brevis formula confeſſionum* (*ſeu* Confeſſionale).. XXVI. *De æternitate.* Ei autem quod num. XXI. inſcribitur: *Sobre caza*, id eſt *De venatione*, ſive ut ego interpretor: *De re accipitraria; deque accipitrum morbis eorumque remediis*, cauſam dediſſe potuit aculeatum Alvari de Luna Magiſtri Sancti Iacobi & Caſtellæ Comeſtabilis, apud Ioannem Caſtellæ Regem in Alfonſum Madrigalium dictum: quod légeſis apud eumdem D. Roxas & Contreras *Part. I. p.* 119.

carent. Sequuntur alia minus ad rem pertinentia. Loco autem alio: *Primus igitur Burgenſis Epiſcopus inter omnes conſilio & facundiâ præſtans, differri concluſionem* &c. ſuadebat. Et mox: *Inſtabat magnopere Burgenſis Epiſcopus, ut ſi poſſet, inter diſcordes patres concordiam ſereret, & qua ipſe ſibi perpetuò fruitur, elargiri pacem aliis ſatagebat.* Conſtat autem ex primo iſto, quem laudamus *Commentariorum* libro, Hiſpaniæ omnes præſules, quum de exauctorando Eugenio actum fuit, à ſeſſione abfuiſſe. Nec ulla ulterior in Concilii geſtis apud Æneam Alphonſi mentio.

392. Carthaginenſem quoque fuiſſe eum Epiſcopum, neſcio unde eliciunt qui hunc fuiſſe prætermiſſum in huius Eccleſiæ præſulum albo, Ægidio Gundiſalvi Davilæ, & Franciſco Caſcalio *Murcianarum rerum* hiſtorico, confundentes hunc cum Paulo genitore, culpæ vertunt. Ferdinandus enim Pulgarius in elogio altùm tacet de hoc munere.

393. Oportet autem, uti diximus, ſi Compoſtellanus erat decanus cùm Baſileam fuit deſtinatus, & ab Eugenio IV. Papâ creatus fuit Romæ Burgenſis Epiſcopus (quæ duo Pulgarius diſertè docet), in eius tranſitu per Romanam curiam Baſileam aut Germaniam verſus id contigiſſe; cùm intra breve tempus cùm in Concilium veniſſet, Burgenſis iam ab Ænea Sylvio appelletur Epiſcopus. Porrò eam vel adhuc abſentis opinionem Eugenium concepiſſe noſtri auctores referunt [g]: ut cùm certior factus fuiſſet brevi eum in curiam venturum, coram ſacro Cardinalium ſenatu, ſe præſente Alphonſo, in Petri cathedra non ſine verecundia ſeſſurum ingenuè ac modeſtè pronuntiaverit.

[g] Garibay lib. 17. c. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Eccleſ. Burgenſis.* Ioannes Mariana lib. 21. c. 6.

394. Dicitur quoque Alphonſus noſter publico nomine, ſive Ioannis Regis, ſive Concilii ipſius Baſileenſis, Albertum II, Auſtriacum Imperatorem & Ladiſlaum Poloniæ Regem ſuper Bohemiæ regno diſſidentes conciliâſſe: quod quidem poſt è Baſilea diſceſſum circa annum MCDXXXVIII. ſequentemve, quo tempore Albertus imperavit, oportet factum.

395. Multis Pulgarius celebrat Alphonſi virtutes, mentis atque corporis æqualem munditiam, animi demiſſionem, temporalium abſtinentiam, muneris ſui geſtionem ad unguem exacti, & inſignem piarum erogationum munificentiam. Alphonſus item Palentinus in geſtis Hiſpanienſibus ſuorum dierum, ſive *Annalibus* adhuc MSS. gravitate honeſtateque inſignem virum ac doctrinâ ſingularem prædicat. Opera autem nobis hæc reliquit, quorum non minùs quàm rectè & laudabiliter geſtorum auctoramento, poſteritati ſe commendavit. Aliquot autem eorum lucem viderunt; cetera remanſiſſe Burgis in capella, in qua tumulatus fuit, Pulgarius refert.

396. *Anacephalæôſis nempe Regum Hiſpanorum, Romanorum Imperatorum, Summorum Pontificum; necnon Regum Francorum* (ad Burgenſe capitulum, ut ex præfatione colligitur, quâ innuitur etiam, quâ formâ voluerit auctor hanc recapitulationem ſeu arborem hiſtoriâ expoſitum chartis conſignari) ex illa nempe maioris operæ, quam Ioanni nuper defuncto Regi nuncupatam olim obtulerat, ad maiorem brevitatem redacta; & ab Athanarico Gothorum Rege uſque ad Henrici Caſtellæ Regis IV. initium, ſive ad ultimum uſque Februarii diem anni MCDLVI. quod in fine ait continuata. Hanc primùm in lucem emiſit Xantus, ſeu Sancius Nebriſſenſis Antonii filius, unà cum Roderici Ximenii Toletani (&) Ioannis Gerundenſis antiſtitum, eiuſdemque Antonii Nebriſſenſis Catholicorum Regum hiſtoriis, Granatæ anno MDXLV. in folio. Unde iterum commiſſa fuit *Hiſpaniæ illuſtratæ* corpori ab Andrea Schoto. Sub *Genealogiæ Regum Hiſpanorum* titulo laudat hunc commentarium Didacus Roderici de Almela in *Valerio ſuo hiſtoriarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Attamen *Anacephalæôſis* titulum præſefert codex antiquus, qui apud Olivarenſem comitem fuit manu ſcriptus (1). Vulgari autem lingua

397. *Doctrinal de cavalleros:* quem rogatu Didaci Gomezii Sandovalis Comitis de Caſtro ac de Denia ſcripſit librum, Burgis editum anno MCDLXXXVII. atque iterum MCDXCII, in folio: quæ duæ editiones in eximii viri D. Laurentii Ramirezii à Prato bibliotheca fuere. Continet hic liber nobilium virorum ad ea quæ noſcere ac facere tenentur, ex legibus olim à Regibus Hiſpaniarum promulgatis, inſtructionem (2).

Ora-

(1) Habetur in Eiuſdem librorum Catalogo *T. I. pag.* 159. *inter codd. MSS.* hoc titulo: *Alfonſi de Carthagena Epiſcopi Burgenſis Anacephalæoſis; Hiſtoria Regum Hiſpaniæ; et ea quæ de Arabico tranſtulit in Hiſpanum ſermonem, aliaque Eiuſdem opuſcula. Fol. antiquâ nota C.* 11. Quæ indicant eum & Arabicè doctum, nonnullaque Bibliographis atque hiſtoricis noſtris indicta, ex Arabicis in vernaculam linguam tranſtuliſſe.

(2) Exſtat eodem titulo in Eſcurialenſi, XV. ut videtur ſæculi inclinantis optimæ. notæ codice. *Lit. h. Plut. III. n.* 4. (T. II. p. 112.) Ad Didacum Gomezium Sandovalium Comitem de Caſtro ac de Denia; codex autem Anonymo Regii ſtabuli Comiti nuncupatur: *Los famoſos Cavalleros* (inquit) *mui noble Señor Condeſtable &c.*

398. *Oracional ò tratado que contiene* (apponimus inſcriptionem integram editionis poſtumæ) *reſpueſta à algunas queſtiones que hizo el noble cavallero Fernan Perez de Guzman al reverendo P. virtuoſo Prelado D. Alonſo de Carthagena de buena memoria, Obiſpo de Burgos, tocante à la fiel y devota oracion* (1). Sequitur : *Contemplacion mezclada con oracion, compueſta en Latin, y tornada en lenguage Caſtellano, ſobre el Pſalmo de David* : Iudica me Deus (2). Item: *Declaracion de un tratado que hizo S. Juan Chryſoſtomo, el qual demueſtra y concluye, que ninguna perſona es dañada ſino por ſi miſma* (3) *; que le mandò el Rey D. Juan el II. hazer.* Adiungitur carmen ſeu epicedion Ferdinandi eiuſdem Perezii in Alphonſi obitu. Quæ omnia Didaci Roderici de Almela, qui familiaris fuit Alphonſo, ut credimus, operâ Murciæ ex typographia Gabrielis Loiſii Arimo, & Lupi de la Roca MCDLXXXVII. in folio prodierunt. Hoc *Orationale* opus, aliàs *Duodenario*, quòd quæſtionibus conſtaret duodecim, nuncupatum, idem Didacus Roderici in epiſtola quadam ad Ioannem Cordubenſem ſcripta, quæ unà it cum eius opere *De las batallas campales* ſub hac laudat epigraphe (4).

399. *Conflatorium* (neſcio cuius argumenti) laudat idem Almela in *Valerii hiſtoriarum* ſæpiùs dicto loco.

400. *Defenſorium Fidei.* Hunc librum diſertis verbis laudant idem Almela in *Valerio hiſtoriarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Alphonſus Venerus in *Enchiridio temporum*, & alii. Atque hunc editum typis fuiſſe alicubi legimus.

401. *Super altercatione præeminentiæ ſedium inter oratores Regum Aragoniæ & Angliæ in Concilio Baſileenſi.* Ita inſcribitur in codice Vaticanæ bibliothecæ manuſcriptæ num. 4150. noſtris auctoribus non cum Aragoniæ, ſed cum Caſtellæ, controverſiam Anglis legatis fuiſſe affirmantibus. Planè Caſtellæ dignitatem ab eo contra oratores Anglos, qui priora ſibi vendicabant, ſcripto defenſam & patribus oblatam, Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 23. & Ioannes Mariana lib. 21. cap. 6. docent, quo quidem ſcripto Anglorum audaciam fregit. Ac verè res inter Anglos & Caſtellanos geſta argumentum eſt libelli, quem plures viderunt. Quare mendum irrepſiſſe in Vaticani codicis inſcriptionem conſonum vero eſt. Nam codici eiuſdem bibliothecæ 4151. *Propoſitio* inſcribitur *facta per Rev. P. Alphonſum, Ep. Burgenſem, ſuper altercatione* &c. *inter Ambaſciatores ſereniſſ. & potentiſſ. principis dom. noſtri Regis, & Ambaſciatores illuſtriſſ. principis dom. Regis Angliæ* &c. Incipit : *Memor ſum, reverendiſs. reverendique PP. eius ſententiæ, quam dixiſſe fertur Demoſthenes* (5) &c. Hoc autem fortaſſe opus eſt, *De las ſeſiones*, hoc eſt, Seſſionum : quod noſtro tributum à Didaco Valera in *Cæremoniali Principum*, quod manuſcriptum exſtat, obſervavimus.

402. Item. *Super Canariæ inſulis pro Rege Caſtellæ allegationes*, quæ ſunt in Vaticano codice 4151. MSS. Lis nimirum erat ſuper dominio Fortunatarum ſive Canariarum inſularum, inter Henricum Portugalliæ Infantem Ioannis I. Regis filium cui Betancurtius Gallus nullo iure eas vendiderat, & Ioannem II. Caſtellæ Regem; reque ad Eugenium Papam delata, Ludovico Al-

(1) In Eſcurialenſi *Lit. y. Plut. III. n.* 8. ad Ferdinandum Petri Guzmanum. (T. II. p. 378.)

(2) In Eſcurialenſi, *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. *ſub tit. Miſcellanea Hiſtorica.* (II. 92.) atque item *Lit. a Plut. IV. n.* 7. (I. 131.)

(3) In Eſcurialenſi *Lit. a. Plut. IV. n.* 7. (II. 92.) Latine atque idem ab Auctore Hiſpanice verſus *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. (T. II. p. 93.)

(4) Habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. f. Plut. III. ſub n.* 17. (T. I. p. 501.) *Anonymi Hiſpani Epiſcopi* (certè *Burgenſis*) : *Binarium ſecundum ad Ferdinandum Petri de Guzman*; ſeu binæ è duodecim quæſtionibus ipſi propoſitis : quaſi ſexies ad eum ſcripſerit, aut ſena epiſtolarum binaria miſerit.

(5) In Eſcurialenſi *Lit Z. Plut. III. ſub n.* 2. (T. II. p. 329.) hoc titulo : *Allegatio pro præcedentia Regum Caſtellæ præ Regibus Angliæ &c*, Latine ; atque eadem ab Auctore Hiſpanicè verſa, *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. (T. II. 92.) inſcriptaque : *Propoſicion que hizo contra los Ingleſes ſeyendo Embajador en el Concilio de Baſilea ſobre la preeminencia del Rey de Caſtilla ſobre el Rey de Inglaterra.* In Regia Matritenſi bina itidem habentur huius Allegationis exempla, quorum antiquiori circa Auctoris tempora exarato ſubditur : *Definitio facta per Sacroſanctam generalem Synodum* (Baſileenſem) *ſuper altercationibus ſedium Illuſtriſſimorum Regum Yſpaniarum & Anglorum, pro Hiſpaniarum Rege. Nos autem* (inquiunt Concilii Patres) *poſt longas & maturas in ſacris veſtris deputationibus deliberationes deſuper habitas : hodie in Congregatione noſtra generali concluſimus, Ambaſſiatoribus præfati Ioannis Regis, necnon Regum Caſtellæ & Legionis pro tempore exiſtentium, primum locum immediatum poſt Ambaſſiatores Kariſſimi in Chriſto Filii Regis Franciæ pro tempore exiſtentis in honore & voce aſſignari debere : quem ſic ipſis, ut præmittitur, tenore præſentium aſſignamus : decernentes Ambaſſiatores Regis Caſtellæ & Legionis pro tempore exiſtentis prædictos in Congregationibus & aliis locis generalis Concilii pro tempore celebrandi dictum locum futuris temporibus tenere & habere poſſe & debere : Contradictores obſtaculo quovis ſemoto &c.* Exſtitit in Bibliotheca Comitis Ducis Olivarienſis inter MS. Codd. Hiſpanicè. Pag. 162.

Alvari de Pace Ioannis procuratore, dicta pro eo ſententia fuit: quod anno huius ſæculi triceſimo primo contigiſſe, Franciſcus Lupi à Gomara in *Hiſtoria generali Indiarum* docet; atque eo adhuc diſtinctiùs Ioannes Nonnius Peña in nova iſtarum inſularum deſcriptione & hiſtoria cap. 7. Aderat fortè Alphonſus ſub idem tempus Romæ Baſileam venturus, cui commendatæ ſimul cum Ludovico cauſam inſtruendi partes fuere (1). Adiungit Almela ſimul agitatum fuiſſe de iure ad expeditiones in proximis Hiſpaniæ oræ regnis Africæ Feſſano & Marochitano faciendis. Meminit etiam huius operis Alphonſus Madridius Alcoritanus archidiaconus in *hiſtoria* MS. *Palentinæ urbis*.

403. *Orationem* quoque habuit in *Concilio Baſileenſi*, quæ in Vaticano 232. MS. codice exſtat.

404. *Defenſorium unitatis Chriſtianæ, ad ſereniſſ. principem dom. Ioannem Caſtellæ & Legionis* &c. *Regem potentiſſimum*. Converſorum ex Hebraiſmo agit cauſam, ut ſcilicet benevolè & ex Chriſtianæ charitatis legibus, non verò cum honorum indignis & expertibus ad Eccleſiæ gremium reciperentur. Liber eſt doctiſſimus ſuoque artifice dignus, ſacrarum Scripturarum, Eccleſiæ univerſalis, atque Hiſpanæ Conciliorum, nec minùs Sanctorum Patrum & iuris utriuſque teſtimoniis doctè atque nervosè explanatis, conſtans. Cuius tres partes ſunt. *Prima* (ipſius auctoris verbis) *aliquantò generaliter: Secunda particulari diſtinctione ſpecialiter hanc ſanctam* (ait) *unitatem defendere tentat: Tertia quantum errorem incurrant qui contra eam aliquid dogmatizare præſumunt; ac quid ad eorum reductionem ſeu punitionem ſuperioribus ſuis incumbat agendum, oſtendit.*

405. Prima quidem pars continet capita 10. ſecunda in quatuor theoremata ſubdividitur. I. Demonſtrat per Redemtorem mundi Chriſtum Ieſum dominum noſtrum populum Iſraeliticum fuiſſe quoad ſufficientiam ſalvatum. II. Gentes quoque univerſas eodem modo per eundem Salvatorem gratiam recepiſſe. III. Tam Iſraelitas quàm Gentiles per ſacri baptiſmatis ianuam ad Fidem catholicam ingredientes, non duos populos aut duas gentes diverſas manere, ſed ex utriuſque venientibus unum populum novum creari. IV. Tam hinc quàm illinc ad Fidem catholicam venientes, quamcumque eminentiam, nobilitatem, aliamve dotem quam primò habebant, in quantum Eccleſiaſticæ hierarchiæ inſtitutis non obviat, recuperare, habilitatemque de novo obtinendi acquirere. Primum theorema octo capita, ſecundum tria, tertium ſex, quartum triginta quatuor habet capita.

406. Tertia demum pars operis capitibus quatuordecim continetur. Incipit prologus ad Regem: *Scripſeram quidem veſtræ regiæ maieſtati, potentiſſime princeps, ſub veſtro* [h] *Hiſpano idiomate, quæ mihi tunc occurrebant ad exhortationem reductionemque illorum, ſi aliqui ſunt, quos inadvertentia* &c. *quæ unitatem Eccleſiæ catholicæ* &c. *offendere poſſent*. Unde liquet aliud aliquid operæ in eadem adornanda Sparta ante hoc tempus eundem navâſſe. Abſolvitur totum opus his verbis: *Valeat proſperè, quinimmo feliciter, (ut unico verbo bona fortunæ & virtutis includam) regia ſerenitas veſtra, & hoc parvulum munuſculum in humilitate cordis, cum ardore caritatis oblatum, regali gratioſitate acceptare, & ubi opus fuerit, corrigere atque emendare, dignetur. Anno quinquageſimo poſt quadringentos & mille ab incarnatione Verbi æterni conſcriptum, ſacri Romani tempore Iubilæi pio & optato currente. Laus Deo.*

[h] Forſan *noſtro*.

407. Huius commentarii hoc ſpecimen nobis benignè huc inſerendum ſubminiſtravit æternùm colendus amicus noſter D. Ioannes Lucas Corteſius ex MS. codice, quem apud ſe habet, quemque nos ipſi vidimus. Attamen commune hoc inter doctiſſimos viros trium ferè ſæculorum de hac re iudicium non potuit hactenus quampluribus ſtabilitum Eccleſiarum & gymnaſiorum ſanctionibus, Pontificia etiam auctoritate nitentibus, contrarium iudicium perſuaſionemque, non infrequentibus confirmatam apoſtatarum exemplis, labefactare. Occaſionem verò huic dediſſe Alphonſi ſcripto, quod quidem anno huius ſæculi ſui quinquageſimo confeciſſe dicitur, primum de hac interdictione ab certis honoribus ſive ſedendi & ſuffragium ferendi locis novis Chriſtianis facta ſtatutum Toletanum quoddam ſuperiore anno XLIX. factum admonuit nos cuiuſdam curioſi hominis oræ libri de quo loquimur affixa nota (2). Me-

(1) In Eſcurialenſi *Lit a. Plut. IV. n.* 14. (I. 138.): *Allegationes in Concilio Baſileenſi pro Rege Caſtellæ & Legionis contra Luſitanos ſuper iure conquirendi Canarienſes Inſulas, anno MCCCCXXXV.*

(2) Εἰρωνικῶς; quaſi vero Statutum Toletanum, quod anno demum MDXLVII. à Ioanne Siliceo eius Sedis Antiſtite promulgatum fuit, ut docet Didacus Velaſquius, ſeu qui ſub hoc nomine latet, *Iacobus Bretòn* à patria dictus *De Simancas* Epiſcopus Pacenſis, *Defenſ. Stat. Tolet. cap. I.* Antuerpiæ 1575. Alfonſi Burgenſis de hoc argumento ſcriptum, id eſt *Defenſorium unitatis Chriſtianæ* præceſſiſſet.

408. *Memorial de virtudes* : quod à ſuperiùs iam laudato *Defenſorio Fidei* diſtinguimus ; quamvis confundere videantur alii , eo quòd vernacula inſcriptio quam omnes laudant , id ſuadeat , ſeorſumque ab illo habeant memorati Almela domeſticus teſtis ac Venerus (1).

409. At neſcimus planè quò reſpexerit Ludovicus Ariz Benedictinus *Hiſtoriæ Abulenſis* tertia parte fol. 12. quum *Lucam Tudenſem in additionibus Alphonſi de Carthagena* (quod interpretor *Additiones Burgenſis noſtri ad Tudenſem Epiſcopum*) laudat ; niſi *Anacephalæoſin* ſignificare voluerit.

410. Iuſſu quoque is Ioannis Regis è Latino in vernaculum vertit Senecæ aliquot libros (duodecim Almela expreſſit) lociſque opportunis gloſſas adiunxit (2). Interpretatus quoque eſt finem operis *De caſibus virorum illuſtrium* Ioannis Boccaccii à Petro Lupi de Ayala maiorem in partem è Latino in Hiſpanum tranſlati , uti de Petro loquentes annotavimus. Necnon & cum Leonardo Aretino de Ariſtotelis Ethicorum interpretatione ab eo confecta , cùm in Italia eſſet diſputâſſe dicitur , ſcriptoque diſputationem conſignâſſe: quod Pulgarius & Almela referunt , quorum poſterior *Declinationes* opus vocat. Planè is fuit Leonardus , *de cuius facultate interpretandi præclarum erat Andronici Theſſalonicenſis iudicium. Verum quippe eum & fideliſſimum Græcorum librorum interpretem appellare ſolebat , ceteros autem magis paraphraſtas ; in quo tamen maiorem Romani ſermonis caſtimoniam Eraſmus requirebat.* Quod totidem verbis ait Petrus Daniel Huetius , vir eruditiſſimus , *De interpretatione* libro ſecundo.

411. Deceſſit noſter Alphonſus ſexaginta annos natus Villaſandîni Burgenſis ſacri territorii oppido , cùm viſitato Iacobi Apoſtoli ſepulcro è Compoſtella rediret, XII. Iulii MCDLVI. Directas ad eum habemus Ferdinandi Gomez de Civitate regali , Ioannis II. Regis medici , diſerti facetique hominis , tres epiſtolas 24. 30. & 31. lectu non indignas. Multis noſtrum laudibus efferunt Hiſpanarum rerum Scriptores , Garibaius lib. 16. cap. 23. & lib. 17. cap. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Burgenſis Eccleſiæ* ; & quis non ?

412. Hic idem annus ſæculi quinquageſimus ſextus clariſſimum eius ævi poetam IOANNEM DE MENA Cordubenſem extinxit. Poetam dicimus , quamvis & hiſtoricus Ioannis II. Regis idem fuerit ; eò quòd huius ſtudii monumenta abſoluta nulla, illius autem celeberrima in poſteritatis manus venire fecerit. Corduba eum in lucem edidit , alma ingeniorum parens , genitore Petro Ariæ honeſtæ conditionis , matre autem Roderici Ferdinandi à Peñaloſa , civis ac decurionis eiuſdem urbis , Toparchæ Almenaræ oppidi filia : unde illi , ut credere par eſt , opportuno tempore decurionatûs idem munus contigit. Orbatus parentibus,

(1) In Eſcurialenſi , *Lit. Q. Plut. II. n* 9. (T. III. p. 19.) *Memoriale virtutum. Libris duobus. Ad Eduardum Ioannis Luſitaniæ Regis filium Primogenitum , Latino ſermone* quo primum conſcriptum fuiſſe videtur. Exſtat enim in eadem Bibliotheca , *Lit. h. Plut. III. num.* 11. (T. II. p. 116.) verſio eiuſdem Hiſpanica *Anonymo interprete* ad Eliſabetham Eduardi ex fratre neptem , Eliſabethæ Catholicæ Hiſpaniarum Reginæ matrem , in cuius prologo : *Conmigo penſando determiné* (Interpres ait) *trasladar en nueſtra comun lengua Caſtellana un mui gracioſo è noble tratado que de virtudes fallê : el qual de los dichos de los Morales Philoſophos compuſo el de loable memoria Obiſpo de Burgos al muy iluſtre , é muy inclitò Señor Don Duarte Rey de Portugal ſeyendo primero Principe : al qual, Memorial de virtudes intituló &c.*

(2) In codice Eſcurialenſi *Lit. L. Plut. II. n.* 15. (T. III. p. 264.) habentur I. *De vita beata. Ad Gallionem Fratrem.* . II. *De Providentia Dei ad Lucilium.*. III. *De tranquillitate vitæ ad Serenum.*. IV. *De clementia ad Neronem.*. V. *De ſeptem artibus liberalibus*.. VI. *Declamationes* (Marci Patris).. VII. *Proverbia* (Publii Syri & Laberii Mimi).. VIII. *De quatuor virtutibus* (Martini Dumienſis ſeu Bracarenſis.) Item *Lit. t. Plut. III. n.* 4. (II. 524.) *: De vita beata : De Providentia : De Clementia : De Fortuitis* , ſeu *de remediis fortuitorum: Proverbia:* LIBER DE BELLO , hoc titulo : *Aqui comienza el Tratado de la guerra ;* continet autem folia formæ quartæ duodecim : *Declamationes : Dicta Senecæ memorabilia.* Item , *iiſdem Lit. & Plut. n.* 5. præter ſupra relata : *Libro de Seneca en el qual trata como en el Sabidor non cae ofenſa nin injuria alguna.* Et codice ſeq. ſeu 6. *De la amiſtança , ó del amigo.* Et num. 7. *Dichos de Seneca en el hecho de la Cavalleria.* Item, *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. (T. II. p. 92.) *Reſpueſta á Don Inigo Lopez Marques de Santillana que le habia conſultado acerca del juramento ó ſacramento militar que hacian los Soldados Romanos.* Item *Lit. t. Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 516.) *Libro de Marcho Tullio Ciceron que ſe llama de la Retórica trasladado de Latin en Romance por el muy Rev. Don Alfonſo de Cartagena Obiſpo de Burgos á inſtancia del muy eſclarecido Principe Don Duarte Rey de Portugal.* Videtur autem prior tantum liber *De Inventione* , ſeu *Veteris* , ut vulgo dicitur , *Rhetorices*. Omnia Hiſpanicè ; è quibus nonnulla oculatiſſimi Noſtri diligentiam fugiſſe videntur.. In *Quæſtionibus* quoque *Ortholanis*, ſive *Hortolanis* Roderici Sanctii de Arevalo Epiſcopi Palentini Romanæ Sancti Angeli arcis Præfecti de quibus infra , *cap. XI. huius Libri n.* 610. agitur, partem aliquam *Alphonſum Burgenſem* habuiſſe docet ipſe operis titulus in *Roderico Sanctii de Arevalo* inferius à nobis adducendus.

bus, unà cum ſorore unica inter cognatos adolevit; nec ante annum ætatis viceſimum tertium, amore tactus literarum iam inde, Cordubæ primùm, poſtea Salmanticæ, tandemque Romæ, ſedulò ſemper ſtudio, hiſtoriarum præſertim, univerſæque antiquitatis & humanioris doctrinæ totus incubuit. Uxore autem in patria Garſiæ ac Lupi Vaccarum ſorore ducta, amœnitati ingenii, morum iucunditate, ac ſingulari poeticæ artis, quæ aſpero & rudi illo ſæculo emergere poterat, excellentiâ, viris Hiſpaniæ principibus, & inter alios Eneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchioni, literatorum Mæcenati & ipſi literarum eximio cultori necnon primi inter poetas ſubſellii, mutuis benevolentiæ & obſequiorum officii ſeſe devinxit.

413. Iamque vulgò notus ac in pretio habitus, facilè etiam ſe in Ioannis II. gratiam, qui carmina vehementer amavit, & poetis non mediocriter delectabatur, omnibuſque bonis artibus & earum profeſſoribus propitius fuit, inſinuavit: ut & chronographi quoque munus ei aliquando exhiberet, in hunc bene de poſteritate merendi, reſque eius geſtas in commentarios digerendi, locum allectus.

414. Nec defuit Ioannes commiſſæ ſibi Spartæ; nam ſcribere eum æqualem eius temporis nutu Regis hiſtoriam, ignorare nos vetuerunt ex epiſtolis quas Ferdinandi Gomezii de Civitate-regali, regii medici nuper laudati iam vulgares legimus, eæ quæ, ad noſtrum Ioannem directæ ſunt. In viceſima etenim adhortatur eum, ut metrico *Circulorum ſeptem*, quod in manibus habemus atque idem confecerat iis iam diebus poemati, compendium hiſtoriale ſuccedere faciat. Et in epiſtola 47. quod vernaculo dabimus teſtimonio: *E ya ſabe ſu ſeñoria* (hic honoris titulus tunc dabatur Regibus, quem iam in aliquo vix pretio magnates noſtri habent) *que eſcrivìs ſu hiſtoria à manera de comentos, e le place, e le placerìa ver algunos capitulos; cà es codicioſo de loa, como de meterſe en arduos fechos; e me manda que os narre la poridad de lo que à ſu ſeñoria le mandan de fuera, e lo que ſu ſeñoria manda tambien.* Hoc eſt: Novit iam Rex hiſtoriam eius te ſcribere commentariorum ordine, quod placet ei: cuius & aliquot videre capita gratum haberet; eſt enim laudis non minus quàm aggrediendi magna quæque laudeque digna cupidus. Porrò mihi in mandatis dedit ut tecum quicquid novi ad eum aliunde ſcribitur, ipſeque aliò ſcribit, confidenter communicarem. Et in epiſtola 49. iuſſum ſe à Rege ait ad eum mittere relationem eorum quæ in expugnatione Ximenæ oppidi Maurorum geſta eſſent; & in fine ait, Regi ſe legiſſe concluſionem *Tertii circuli* (Veneris ſcilicet, in eo, quod laudavimus, poemate), Regemque unà cum precum divinarum libro ad manus hoc habere, idemque in eas ſumere frequenter ac ponere.

415. Necnon in epiſt. 74. referens ei pluiſſe iuxta Roam Caſtellæ oppidum, dum Rex venatum eò exiiſſet, pumicoſos ac ſpongioſos lapides, adeoque leves ut quamvis mortariorum quædam rotundorum, quædam & cervicalium medietatis, nonnulla quoque ſemimodiorum æquarent magnitudinem, ſemilibræ vix pondus haberent, & abſque aliquo nocumento vel capitibus exciperentur. Ex iis lapidibus quoſdam ad Menam deferri ab eodem Rege impoſitum ſibi fuiſſe ait.

416. Improlis tandem, libros loco liberorum poſt ſe propagatores ſui relinquens, cùm & Ioanni Regi à ſecretis ut aiunt fuiſſet, Turri-lacunæ anno MCDLVI. ætatis ſuæ quadrageſimo quinto, pleuritide confectus obiit, illatuſque ſepulcro fuit, Eneci Mendozii Sanctæ Iulianæ Marchionis prædicti, eorum temporum magni herois, impenſâ in templo parœciali eiuſdem oppidi, quod diœceſis Toletanæ eſt, iuxta aram conſtructo (1). Quod totum ex Lucii Marinæi Siculi elogio, quod libro 6. (nonniſi in antiqua editione quærendo) *De laudibus Hiſpaniæ*, conſignavit, è Francisco Tarafa *De Hiſpaniæ Regibus* in Ioanne II. item ex epicedio quodam à Valerio Franciſco Romero, in Ferdinandi Nonnii Guzmani (Menam qui commentario ſuo illuſtravit) morte dicto; necnon è Gomezii Manrici carmine ad Marchionis Sanctæ-Iulianæ obitum, Petro Salazario Mendoza, in magni Mendozæ Cardinalis Hiſpaniæ rebus geſtis cap. 23. §. 3. & aliis conſtat.

417. Poeta hic ſublimis venæ ingeniique, cui & multæ lectionis, ac veteris ævi monumentorum ornamentum adiunxit, niſi antiquatum hoc iam tempore phraſis genus, legentium auribus quodammodo grave & ingratum eſſet, ſummis

(1) Metricum eius epitaphium ad hanc diem ſuperſtes ſiſtere placuit è D. Thomæ Ant. Sanchezii *Syll. Poemat. Hiſp. ant. ſæc. XV. Prolegom. T. I. pag. XXII.* nimirum.

FELIZ PATRIA DICHA BUENA
ESCONDRIJO DE LA MUERTE.
AQUI LE CUPO LA SUERTE
AL POETA JUAN DE MENA.

mis huius artis principibus comparandus; & qui tantùm omnes Hiſpanos ad id tempus poetas, ut Marinæus Siculus ait, quantùm Latinos Virgilius ſuperâſſe videri poteſt, hæcce poſt ſe reliquit Apollinis ſignata & Muſarum notis.

418. *El Laberinto, ò las Trecientas.* A numero octoadum, ſive, ut vocavit illa ætas, copularum octo verſibus dodecaſyllabis conſtantium: cuius operis argumentum ſecunda hæc earum oſtendit, ut exteris demus noſtræ iſtius ſæculi poeſeos guſtum, hìc à nobis poſita:

Tus caſos fallaces, Fortuna, cantamos,
Eſtados de gentes que giras e trocas;
Tus muchas mudanzas, tus firmezas pocas,
Y los que en tu rueda quexoſos hallamos:
Haſta que al tiempo de agora vengamos,
Y hechos paſſados codicia mi pluma,
Y de los preſentes hazer breve ſuma:
Dè fin Apolo, pues nos comenzamos.

419. Quibus inde eum eiuſdem Regis iuſſu ſexaginta quinque alias ſubiicere deberet, ut anni dierum æquaret numerum. Fecit quidem viginti quatuor ſaltem, quæ trecentorum clauſulæ & argumento connectuntur optimè: adeò ut dubitari nequeat eiuſdem eſſe Ioannis hanc appendicem: quod & gloſſator ex clauſula quam diximus bene confirmat, ſimileque prorſus priori eſt, alterius partis dicendi genus (1). Gloſſator inquam Ferdinandus Nonnius de Guzman, vir ſummus qui cùm adoleſcens primùm ſuæ doctrinæ ſpecimen in his dediſſet, bonarum poſtea literarum, & critici ſtudii quaſi principatum Compluti, Salmanticæque Græcam linguam, necnon Rhetoricam artem & naturalem hiſtoriam profeſſus obtinuit: in qua gloſſà ſingularem iam habere ſe antiquitatis & bonorum auctorum peritiam abundè oſtendit: qui nec diſſimulat in commentarii colophone ius quidem & æquum eſſe condonari ſibi errores, quos intentati hactenus ab alio (quodque plures aggredi non ſunt auſi multæ ſcientiæ ac doctrinæ viri) operis difficultatem apud doctos homines excuſaturam non deſperabat. Planè non hic, ſed alius, adſutarum deinde *Labyrintho* viginti quatuor octoadum commentarium ſeu gloſſam confecit, ut ex eius initio apparet.

420. *Labyrintho* ſubiiciuntur in editione, quâ utimur, Hiſpalenſi apud Ioannem Varelam anni MDXXVIII. in folio, Poematia quædam levioris operæ, necnon &

421. *La coronacion al iluſtre cavallero Don Iñigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana*, hoc eſt, eiuſdem Marchionis veri Mæcenatis in Parnaſſo coronationem, quam ipſe propriis declarationibus, ne obſcura & abditi ſenſus quædam lectores morarentur, explanavit. In quibus declarationibus affectato, ac verſibus ſimili, proſæ orationis genere uſus, notum poſteris fecit, eam loquendi formam tunc placuiſſe. Toleti hæc edita *Coronatio* eſt cum gloſſis in 4.° anno MDIV (2). *Coronationem* hanc ſequuntur quidam alii verſus, tandemque

422. *El tratado de vicios y virtudes* (Prudentii *Pſychomachiam* dixeris): quem ab eo imperfectum relictum, Hieronymus de Olivares, Alcantaræ ordinis eques, cuius pater æqualis Menæ fuerat, quode in prologo docemur, abſolvit (3). Huic ſanè immortuus videtur Mena, quod ſcribere ſe prudentiorem ætate factum & profanorum pertæſum non diſſimulat.

423. Omnia hæc carmina prodierunt ſimul, primumque forſan, Hiſpali anno MDXII. atque ibidem iterum ex typographia Ioannis Varelæ MDXXVIII. atque inde Pinciæ anno MDXL. in folio, & Compluti ex Ioannis Villæ MDLXVI. in 8.° item Antuerpiæ MDLII. in 8.°

424. *Invocacion que hizo Juan de Mena que comienza: Canta tu Chriſtiana Muſa*, eſt in codice quodam miſcellaneo Hiſpalenſis Eccleſiæ (4).

425. Idem eſſe dicitur auctor non mini-

(1) Principem huius operis editionem nunquam videre mihi contigit; Granatenſis anno *MDV. die VII. Novembris completa* per Ioannem Varelam de Salamanca, *ſecunda editio* in eiuſdem fine dicitur; neutra tamen niſi primigenias CCC. Ioannis Menæ ogdoadas continet.

(2) Habetur in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit. n. Plut. I. ſub n.* 13. (T. III. p. 144.) atque in alio penes nos aliquanto, ut videtur, antiquiore. In editis paſſim.

(3) Extat in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice inſcripto: *Obras de Don Juan Fernandez de Yxar llamado el Orador*, cuius tamen ne nomen quidem in eo legitur; eamque ob cauſam *Pſeudepigraphum Ioannis Yxarenſis codicem* deinceps appellabimus, à fol. CX. pag. 1.

(4) Non diverſum opus, ſed *Pſychomachiæ*, ſeu *Tractatûs de vitiis & virtutibus* initium eſt. Habetur in *Pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis codice* paulo ante medium fol. ſcilicet CXXVII. pag. 2. hoc titulo: *Debate formado compueſto por Iohan de Mena: De la razon contra la voluntad*: quem excipit Gomezii Manrici ſupplementum CLVIII. ogdoadibus dimetris conſtans, præmiſſa rubricâ: *Aqui feneſce lo que el noble Poeta Johan de Mena fizo, por falleſcimiento ſuyo. E proſigue el muy noble Cavallero Gomez Manrique & faze un breve prohemio*: quode opere nos inferius.

nimæ partis *Hiſtoriæ rerum Ioannis Regis*, earum nempe quæ ab anno eius ætatis viceſimo uſque ad triceſimum quintum contigêre : de quo videndus in prologo huius hiſtoriæ à ſe recognitæ Laurentius Galindi Carvaxalius Caroli V. Cæſaris chronographus & conſiliarius , ut in Ferdinandi Perezii Guzmani mentione iterum extenſiuſque annotabimus. Item penes Acropolitanum Marchionem , qui iam quum hæc ſcribimus Mondexarenſis appellatur , librum manu exaratum vidimus huius tituli :

426. *Memorias de algunos linages antiguos e nobles de Caſtilla , que va eſcriviendo Juan de Mena coroniſta de ſu Alteza, el muy ſereniſſimo* (barbariſmus forſan Scriptoris) *y muy eſclarecido principe Don Juan el ſegundo de Caſtilla y Leon , por mandado del muy iluſtre ſeñor D. Alvaro de Luna Condeſtable de Caſtilla :* unà cum depictis uniuſcuiuſque inſignibus. In bibliotheca, quæ fuit Excellentiſs. Comitis de Villa-umbroſa, & nunc eſt lectiſſimæ eius viduæ, liber MS. in 4.° hac inſcriptione notatur :

427. *Treynta y ſeis capitulos* (de la Iliada) *de Homero traducidos en Caſtellano por Juan de Mena , y dedicados al Rey D. Juan el ſegundo.* Codex eſt membranaceus , & coloribus variegatus (1). Gomezii Manrici carminis de quo ſuo loco monebimus poetæ nobiliſſimi , de Marchionis Sanctæ-Iulianæ obitu poeſeos adverſus mortem querelam continentis hæc ad noſtrum pertinent :

Eſta muerte que condena
A buenos y comunales ,
Me llevò à Juan de Mena ,
Cuya pluma fue tan buena ,
Que vi pocas ſus iguales.

Proſequiturque (ne de altero iſto egregio, ac Menæ æquali , poeta nihil dicamus)

Y por mas me laſtimar
Llevòme ſin mas tardar
Aquel de gran perfeccion
D. JUAN DE IXAR de Aragon ,
Orador muy ſingular.

Plura qui noſcere de hoc huius temporis viro inclyto deſideraverit , collecta ea inveniet in *Aragonenſium* Vincentii Blaſii Lanuzæ *Hiſtoriarum* volum. 2. lib. 5. cap. 50. (2)

428. Hoc ipſo tempore floruiſſe dicitur IACOBUS (vulgò JAIMUS) DE S. IOANNE, natus in oppido Cervera Cataloniæ , in quo & Dominicanorum ſodalium inſtituto ſe addixit, ſcripturus Latino ſermone

429. *Vitam S. Raymundi de Peña-fort,* Barcinone , dum ibi eſſent Petrus Queralt Prior provincialis Aragoniæ , ac Miniſter generalis Martialis Auribellus anno MCDLVI. hoc ipſo nempe de quo agimus. Laudat hominem & opus Franciſcus Diago Dominicanus in *Hiſt. prov. Aragoniæ* huius ordinis lib. 2. cap. 17. Qui ait fuiſſe primum Barcinonenſis urbis Inquiſitorem , poſtquam à Nicolao IV. Papa hoc munus ſeorſum haberi iuſſum fuit à totius provinciæ Aragoniæ Inquiſitoria dignitate (3). Alius forſan eſt eiuſdem nominis JAIMIUS DE S. IOANNE Cæſarauguſtani cœnobii , quem inter Scriptores duorum poſteriorum ſæculorum laudatum dimiſimus.

430. FERDINANDUS PETRI GUZMANUS (vulgò Fernan Perez de Guzman) clariſſimis Caſtellæ totius familiis *de Guzman, de Toledo* , ac *de Ayala* progenitus , patrem habuit Petrum Suarezium Guzmanum Toparcham de Bâtres, archinotarium provinciæ Beticæ , quod munus Cancellarium regium denotat ; matrem verò Elviram de Ayala , Ferdinandi Perezii Ayalæ filiam. Qui quidem Petrus Suarezius, cùm natus eſſet Petro alii Suarezio à Toleto ex Maria Ramirezia Guzmana Ioannis Ramirezii Guzmani domini *de Aviados* filia : inſuper habito genitoris, quantumvis nobiliſſimi, genitricis nomen ſibi poſteriſque ſuis adſcripſit.

431. E Ferdinando autem, quem laudandum ſuſcipimus , & domina Marqueſa de Avellaneda uxore , genitus fuit Petrus Guzmanus : cuius filia Sancia, quam ei pe-

pe-

(1) Exſtat in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice chartaceo à libro I. Iliados ad XXIII. & Patrocli funus iuſtaque eidem ab Achille perſoluta ; ſed brevis potius dicenda eſt argumentorum Iliados expoſitio quam Homerici operis verſio , XIX. non amplius vulgaris folii chartis contenta. In earum poſtrema : *Finit volumen Iliadis Excellentiſſimi Homeri breviatum & vulgarizatum per Dominum Ioannem de Mena Oratorem Illuſtriſſimi Regis Caſtellæ Ioannis II. pro eodem Domino Rege & de eius mandato.*

(2) Egregii huius Poetæ atque Oratoris nihil in Bibliotheca Eſcurialenſi reperi præter pauca poematia cum aliis *Ioannis* cuiuſdam *de Villalpando* , *Baccalaurei Alfonſi de la Torre* , *Eſparçæ* , itidem mihi ignoti , & *Lupi de Stunica*. Exſtant in codice *Lit. n. Plut. I. ſub n.* 13. (T. III. p. 144.) Habentur quoque in eadem Regia Bibliotheca *Lit.* a. *Plut. IV. ſub n.* 26. (T. I. p. 149.) *Ioannis Ixarenſis & Antonii Panormitani* Latinæ literæ varii argumenti ad varios. Neque in Hiſpaniæ Cantionariis *Baenæ* aut *Villaſandini ;* neque in editis, Hiſpalenſi 1540. Antuerpienſi 1573 aut alibi nomen eius me legiſſe memini.

(3) Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 815. opus ita inſcribunt : *Relatio inſignis Balearicæ transfretationis miraculoſæ Sancti Raymundi de Pennaforti ;* & præterea Auctorem *cœnobii Barcinonenſis alumnum* faciunt.

perit Maria de Ribera, Toparchiam de Bâtres in domum mariti Garſiæ Laſſo de la Vega, regii apud Pontificem Legati, ordinis S. Iacobi equitis, & in Legionenſi regno commendatarii maioris, tranſtulit. E quo coniugio nati ſunt Petrus Laſſus & Garſias Laſſus de la Vega: à quorum priore hodierna Comitum *de los Arcos* ac de *Añover* domus derivat. Poſterior autem ille eſt, Hiſpanæ poeſeos lumen, de quo altera huius bibliothecæ parte nos agemus. Neque extra rem Hiſtoricum hunc celebrem, à deceſſorum & poſterorum claritate non minùs quàm ab literarum ſtudiis laudamus: ut noſtri diſcant homines, quorum olim partes eſſent res principum geſtas ſtilo ducere, ac poſteritatem omnem propriis laboribus demereri.

432. Cariſſimus fuit Alphonſo Burgenſi Epiſcopo, Pauli à Sancta Maria filio, cui quidem, alteri veluti Senecæ, Lucillii ſe loco fuiſſe alicubi ait [1]. Alphonſi autem teſtimonio libri *Orationalis* initio, Ferdinandus in virili ætate, cùm pangendi ſuaviter carminis, tum ſacrorum ſtudiorum & contemplationis divini cultus merito cenſebatur: cuius ſtudii quædam ſe legiſſe ait, à Ioanne etiam Rege, cùm legiſſet & ipſe, laudata.

[1] Carmine quodam in Alphonſi obitu.

433. Huius autem nomen *Hiſtoria* præſeferi *Ioannis* eiuſdem *ſecundi Caſtellæ Regis*; ſed non tota eius eſt, niſi quòd ab aliis accepta reformavit ac propria fecit. Verè enim Ioannis res geſtas (quod Laurentius refert Galindi Carvaxalius, cui quidem huius hiſtoriæ debetur publicatio) Alvarus Garſias de Sancta Maria, Pauli & Alphonſi Burgenſium Antiſtitum filius & germanus frater, primus omnium deſcribere cœpit: de quo iam diximus cap. 5. ab initio nempe eius regni, hoc eſt ſæculi anno VI. uſque ad viceſimum: alius inde continuavit uſque ad quintum ſupra triceſimum copioſè & ordinatè, quem Ioannem de Mena fuiſſe nonnullis placet. Ab hoc tempore uſque ad Regis mortem annotata quædam à Petro Carrillo Albornozio, aucupio eiuſdem Regis præfecto, quæ & Lupus Barrientus Henrici principis magiſter locupletaverat, ad manum habuit Ferdinandus Perezius: unde, & ex his quæ viderat ipſe, hiſtoriam proſequeretur, & colophone donaret (1). Cui certè typis committendæ Caroli Cæſaris iuſſu Laurentius iam laudatus chronographus regius nonnulla præmiſit inſeruitque in prologo eius ad prædictam hiſtoriam videnda, quæ edita fuit primùm (*Lucronii* 1517. *fol. vid. Bibl. Nov. in Laurentio*); atque iterum Hiſpali ab Andrea de Burgos anno MDXLIII. in folio. Huic ſubiungitur liber inſcriptus, quaſi hiſtoriæ appendix,

434. *Las generationes, ſemblanzas, ò obras de los excelentes Reyes de Eſpaña D. Enrique el tercero, e D. Juan el ſegundo; y de los venerables prelados, y notables cavalleros, que en los tiempos de eſtos Reyes fueron* (2). Quem librum auctori ſuo refert Laurentius; nec tamen diſſimulat quædam ſe correxiſſe atque addidiſſe. Annotat verò *Generationum* hoc opus ante *Hiſtoriam* ab eo ſcriptum; immo priuſquam ad ſcribendam hiſtoriam animum applicuiſſet, anno ſcilicet ſæculi quinquageſimo, ut ex eiuſdem Ferdinandi verbis in *Ferdinandi Caſtellæ Infantis elogio*, ſive capite quarto, conſtat. Alia quoque habemus partim ab eo ſcripta, partim ei adſcripta, quorum certè non fuit auctor. Planè eius ſunt

435. *Las ſetecientas coplas de bien vivir. Expoſicion del Pater noſter y Ave Maria, y Confeſſionario.* Qui liber editus exſtat Uliſſipone MDLXIV. in 4.° apud Germanum Guillart: ad quem alluſiſſe videtur Alphonſus Burgenſis præſul, cùm opera noſtri ſacra ut ſupra diximus celebravit. Neſcio autem an diverſus ab iſto liber alius ſit, quem diverſo hoc inſcriptum titulo exſtare aiunt:

436. *Las ſentencias, que ſon bien ſcientificas, y de grandes y diverſas materias, muy provechoſas por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina, y exemplo de bien vivir* (3). Uliſſipone MDXII. in 4.° Vidit Petrus Alva.

437. *Canciones de nueſtra ſeñora.* Ms. ſer-

(1) Huc refer ſuperius à Noſtro dicta capite huius libri V. n. 285. nimirum *Ferdinandum Perezium Guſmanum, cui tota nunc Hiſtoria Ioannis II. Regis Caſtellæ adſcribitur, Alvari Garſiæ & aliorum commentaria ita ſua feciſſe, ut nullum iam illarum partium quæ cuiuſque eorum fuêre veſtigium deprehendere valeamus.* Vide tamen paulo inferius de hoc argumento a nobis notata.

(2) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. z. Plut. III. ſub n.* 2. (T. II. p. 330.) hoc titulo: *De los Reyes de Eſpaña Henrique III. y Don Iuan el II. y de los Prelados inſignes, y notables cavalleros de ſu tiempo*: nuper Matriti editus in typographio *De la Gazeta* 1775. 4. ſimul cum Centuria ſeu *Centone Epiſtolari* Ferdinandi Gomezii de Civitate Regali; & *Claris Caſtellæ viris* Ferdinandi Pulgarii.

(3) In prælaudato à nobis *pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis codice*, quem maxima ex parte ad Ferdinandum Perezium Guſmanum & Ioannem Menam pertinere deprehendimus, paulo ſub medium, exſtat proſaicum opus ἀδέσποτον atque ἀνεπίγραφον, cui mirifice quadrat huius numeri titulus: *Las ſentencias::: por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina y exemplo de buen vivir.* Continet enim LXIII. capita per totidem loca communia diſtributa, quæ nihil ſunt niſi ſententiarum ac prover-bio-

ſervatur in bibliotheca Regia Eſcorialenſi. Idem Petrus Alva in *Militia Conceptionis* (1).

438. *Placer de los Emperadores, Reyes, y principes*, Ferdinando noſtro adſcriptum vidit D. Thomas Tamaius. In bibliotheca, quam olim habuit Matriti vir magnus, & Senatûs Caſtellæ præſes D. Petrus Nuñes de Guzman Comes de Villaumbroſa, exſtabat codex MS. cum hoc titulo: *Varias poeſias antiguas del tiempo del Rey D. Juan el II. y Enrique IV. compueſtas por Hernan Perez de Guzman, abuelo de Garcilaſſo de la Vega; y de Alvar Garzia de ſanta Maria, y del Marques de Santillana.* Ms. in folio. *Vicios y virtudes hymnos rimados à loores divinos embiados al muy bueno y diſcreto Alvar Garcia de ſanta Maria del conſejo del Rey nueſtro ſeñor por Fernan Perez de Guzman* (2). Exſtat MS. huius tituli liber in Miſcellaneorum quodam codice bibliothecæ Hiſpalenſis Eccleſiæ.

439. Ceteris, quæ nomen eius ſibi arrogant, vel cauſam præſtitit, vel auctoritatem accomodavit: nempè ei libro cui *Oracional* nomen dedit auctor eius Alphonſus Burgenſis aliàs laudatus Epiſcopus: qui quidem Ferdinando de rebus ad orationi Chriſtianæ vacandum ſpectantibus ſeſe conſulenti opere iſto reſpondit.

440. *Valerius* autem *hiſtoriarum Eccleſiaſticarum*; atque item alius *Recopilacion de las batallas campales* &c. dictus libri, non utique huius ſunt, ſed Didaci Roderici de Almela Carthaginenſis ſive Murcianæ Eccleſiæ canonici, ut loco ſuo monebimus (3).

441. At quia Ferdinandi huius occaſio-

biorum ſeu parœmiarum moralium acervus. Indicis capitum initium eſt: I. *De temer á Dios*. II. *De Reyes*. III. *De Mayordomos*. IV. *De Eſcrivanos* (id eſt Scriptoribus) *buenos y parleros*. V. *De buena crianza*. VI. *De Maeſtros*. VII. *De Monges*. VIII. *Del ſiglo*. IX. *Del bien y del mal &c.* & ſic deinceps. Conſtat autem XVI. communis folii chartis: quas excipiunt quinque affinîs argumenti aliæ fuſiores tamen aliquanto, nec τμήμασι ut priores illæ, ſed iuſtis ſententiarum clauſulis diſcretæ. Fueritne autem opus quod Uliſipone MDXII. editum Petrus Alva vidiſſe ait?

(1) Exiſtimo opus quod hoc num. 437. inſcribitur: *Canciones de Nueſtra Señora*, partem illius eſſe quod paulo antè, ſcilicet num. 435. retulit Noſter ſub titulo: *Las ſetecientas coplas de bien vivir. Expoſicion del Pater noſter y Ave Maria*; atque utrumque non diverſum eſſe ab alio mox ab eodem num. ſcilicet 438. laudando: *Vicios y virtudes, hymnos rimados à loores divinos*, de quo nos num. 438. ſequenti.

(2) In eodem pſeudepigrapho codice, atque in ipſo ſtatim initio exſtat metricum opus: *De virtutibus & vitiis ac de horum remediis: De myſteriis Chriſti: De vitæ brevitate: De optimo Rege: De Fide ac Spe Theologica: De tolerantia: De pœnitentia: De ſomniis*, deque aliis bene multis. Ea vero excipiunt *Divinæ laudes ad Matutinum: Beatiſſimæ Virginis MARIÆ gaudia: De eiuſdem ſingulari virginitate: Hymni ad Eandem: Alius de eadem Virgine MARIA ad Stephanum de Leon Priorem cœnobii Hieronymiani de Lupiana: Hymni de Sanctis: de Sancta Eliſabeth Hungariæ Regina: de Sancto Eugenio & Sancta Leocadia Toletanis: De Sancto Ægidio: De Sancto Luca: De Sancto Michaële Archangelo: De omnibus Sanctis: Expoſitio Hymni* Te Deum laudamus: *Expoſitio orationis Dominicæ* Pater Noſter: *Salutationis Angelicæ* Ave Maria: ac demum *Oratio ad Beatiſſimam Virginem MARIAM*: poſt quam continuo, legitur:

Utilogo.
, De la grueſa invencion mia
, E ſynple imaginacion
, Ved aqui la relacion,
, Muy buen onbre Aluar Garcia. &c.

Poſt hæc habetur opus: *Las quatro virtudes cardinales*, cum prologo: *Al honorable Señor Marques de Santillana Conde del Real*, in cuius fine:

, Ved aqui la invencion mia
, nin ſotil nin elevada,
, como en Batres fabricada,
, aſy (es) groſera & fria &c.

& ſubditur: *Guzman*. Sunt autem, niſi me ſupputatio fallit, DC. circiter ogdoades dimetræ: prorſus ut dubitari amplius nequeat quin *Las canciones de Nueſtra Señora*, pars ſint operis inſcripti *Las ſetecientas coplas &c*; quodque hoc unum ſit atque idem opus cum eo quod noſter hoc loco inſcribit: *Vicios y virtudes hymnos rimados á loores Divinos* &c.

(3) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. (T. II. p. 93.) habentur huius Ferdinandi: *Coplas que hizo en la muerte del Reverendo Alfonſo de Cartagena Obiſpo de Burgos*; atque item: *Lit. y. Plut. III. ſub n.* 8. (II. 378.) In pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis de Aragonia codice paulo ante medium exſtant: *Los claros Varones de los Reynos de España*, dimetris ogdoaſtichis, quod opus laudat Ferdinandus del Pulgar in Prologo *De los Claros Varones de Caſtilla*; fatum tamen eius hactenus ignorabatur. Titulus codicis eſt: *Prologo en los loores de los claros varones de España que enbió Fernand Perez de Guzman Señor de Bátres al noble & virtuoſo cavallero Don Fernand Perez de Guzman contendador maior de Calatrava ſu ſobrino*: iuſtæ molis eſt opus, XXX. maioris formæ foliis conſtans, cum ubere in eorum oris commentario, cuius tamen partem aliquam abſcidit bibliopegi culter. Habetur primum in eo nuncupatio ad Nepotem cognominem: Introductio: dein *De Gerione tricipiti* aliiſque ad tempus mythicum: *De Numantinis: De L. Annæo Seneca: De Paulo Oroſio: De Theodoſio iuniore: De Alarico Gothorum Rege*, ac *De Ervigio & Roderico: De Pelagio: De Fafila: De Witiza & rurſum de Roderico ac Pelagio: De Alfonſo Caſto: De Bernardo Carpenſi* (del Carpio): *De Ramiro: De Alfonſo Magno: De Ferdinando Gonſalvi Caſtellæ comite: De Garſia eius filio: De Sanctio: De Enneco Ariſta: De Sanctio Abarca: De Sanctio Maiore: De Ramiro Aragoniæ Rege: De Ferdinando Magno: De Alfonſo VI. Caſtellæ: De Roderico Bivario* (el Cid): *De Alfonſo VII.* (el Emperador): *De Sanctio II.* (el Deſeado): *De Alfonſo VIII. De Berengaria Regina: De Ferdinan-*

ſione ALPHONSUM (*imo* PETRUM) CARRILLO DE ALBORNOZ laudavimus; hic ille eſt qui uti diximus annotata quædam, ſive Adverſaria de rebus Ioannis Regis in ſchedis reliquit, quæ ſpeciem potius compendii quàm hiſtoriæ præſeferunt, eventuum nempe, diei, menſis, & anni diſtinctorum notis, uſque ad Ioannis obitum compilationem: quam quidem Lupus Barrientus, Henrici Ioannis filii præceptor, Conchenſis aliquando Eccleſiæ præſul, paucis quibus ipſe interfuerat adiunctis, integram ſibi adſcripſit. Quod utique diſertè refert Laurentius Galindez de Caravajal regius Ferdinandi Catholici Conſiliarius, in ea quam prædictæ Ioannis II. Regis hiſtoriæ, præfationem adiunxit.

442. Nihilominus tamen Petro Carrillo tamquam hiſtoriæ ſui temporis Scriptore in referenda Henrici Villenæ Marchionis morte Hieronymus Surita lib. 14. cap. 22. utitur; eandemque auctori ſuo adſcriptam vidit Io.Franciſcus Andreas Uſtarrozius, Chronographus & ipſe regni Aragoniæ: qui in notis ad *Coronationum* eiuſdem Regni librum verba refert laudati Alphonſi (*Petri*), quibus hiſtoriæ huius ſuæ publicationem vivente ſe nequaquam fieri calidis votis exoptat (1).

443. Quinquageſimo octavo ſæculi anno immortali vitæ fuit redditus, qui mortalis cùm viveret immortalem ſibi & ſuis omnibus geſtis famam quæſivit obtinuitque, ALPHONSUS Ferdinandi Honeſti Arago-

dinando III. (el Santo): *De Roderieo Archiepiſcopo Toletano*: *De Jacobo I. Aragoniæ Rege*: *De Alfonſo X.* (el Sabio): *De Maria de Meneſes Caſtellæ Regina*: *De Alfonſo XI. De Henrico II. De Benedicto Papa XIII.* (de Luna): *De Ægidio Cardinali Albornozio Archiepiſcopo Toletano*: *De Iuvenco Poeta*: *De Prudentio Poeta*: *De Petro Alfonſo Ex-Iudæo Oſcenſi*: *De Oſio*: *De Valerio Liciniano Emeritenſi*: *De Datiano Poeta*, *ac demum De Didaco de Campis*. Præterea (quod conſultò in hunc locum reieci) habentur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* X. *Plut. II. n.* 2. (T. II. p. 405.) eiuſdem Ferdinandi Perezii *Adverſaria* ſive *Deletitiæ ſchedæ* atque adnotationes pro hiſtoria Ioannis II. Caſtellæ Regis, hoc titulo: *Borradores para la hiſtoria del Rey de Caſtilla Don Juan el Segundo*. Videntur autem autographa; innumeris enim lituris reſperſa, nulloque ordine aut delectu codici aſſuta ſunt; tetradiaque inſuper oculatis ſeu terebratis foliis conſtant, ad inſerendam ſcilicet tranſverſam tæniam aut filum ne elabantur. Hæc autem indicant non vulgarem neque perfunctoriam operam à Ferdinando in conficienda Ioannis II. Regis hiſtoria collocatam fuiſſe. Demum in eadem Bibliotheca, *Lit X. Plut. II. n.* 13. (II. 418.) habetur eiuſdem Ferdinandi Hiſtoria Ioannis ſecundi Caſtellæ Regis: *La Chronica del Rey Don Juan el ſegundo de Caſtilla*, in cuius prologo: *De fide quæ Hiſtoricum decet*: *De Scripturis apocryphis earumque cauſis*: *De Petri neſcio cuius Corralii Chronico Saracenico*; deque affinis argumenti aliis egregie diſſeritur. Cum autem, ut prædiximus, complures inſignes viri *Alvarus Garſia de Sancta Maria* Pauli Burgenſis filius, & Alfonſi itidem Burgenſis Epiſcopi germanus frater, *Petrus Carrillus Albornozius*, *Lupus Barrientus*, *Ioanneſque* ipſe *de Mena*, ut Noſter hoc loco, rebus à Ioanne ſecundo geſtis poſteritati conſecrandis operam ſuam contulerint: non facile eſt, poſtquam Ferdinandus quode agimus Ioannis Chronicon ſibi ex aſſe vindicavit, collatam à ſingulis ſymbolam cuique tribuere. Iuvat tamen huius codicis prologi ſegmentum, ut cum Laurentii Galindi Carvajalii edito conferri poſſit, ſiſtere (1): *Por lo que yo* (inquit Prologi auctor) *temiendo que en la Hiſtoria de Caſtilla del preſente tiempo haya algun defecto eſpecialmente de no oſar*... (deſunt nonnulla hoc loco).. *complacer á los Reyes*: *como quiera que Alvar Garcia de Santa Maria á cuya mano vino eſta Chronica*, *es tan noble & diſcret ombre*; *& que no le falleſcieria ſaber para la ordenar*, *y conciencia para guardar la verdad*; *pero porque la hiſtoria le fue tomada è paſſada à otras manos* (2) *ſegund comiſſiones deſordenadas que en eſte mundo hay*: *razonablemente ſe debe temer que la Chronica no eſtè en aquella pureza è ſimplicidad que la que él ordenó. E por eſto* (pergit) *propongo de abraçarme con la verdat*, *non dando nin apropriando las honras y favores á los que lo non trabajaron*: *nin quitandolos á los que por ſus virtudes y trabajos y proeſas lo mereſcieron..... Et ſi por aventura fueren en eſta Chronica algunas coſas relatadas en comienço della del mui alto Principe Rey Don Henrique Padre del Rey Don Ioan*, *de quien ſerá la preſente Eſtoria relatada por eſtenſo*: *eſto ſerá brevemente contado. Porque en eſte tiempo las coſas que en Caſtilla acaeſcieron*, *ſerá de neceſſario contar*, *porque la materia aſſi lo requiere. Por ende conviene* (quæ valde notanda ſunt) *que eſta Chronica eſtè ſecreta & no ſe divulgue en tiempo de los vivientes*: *porque no la enmienden los poderoſos que quieren honra ſin trabajarla ſegunt ſus privanças y favores*, *como por muchas veces acaeſce de cada dia*: *lo qual requiero à qualquier que eſta Chronica hoviere ò cobrare*, *que la tenga en celada y ſecreta durante el tiempo preſente*, *sò pena que ſea avido por contrario enemigo de la verdad* &c. Poſtquam hæc ſcripſeram incidi in librum inſcriptum: *Mar de hiſtorias el qual copilò el noble Cauallero Hernan Perez de Guzman*, editum Valliſoleti apud Didacum de Guiniel XXX. Auguſti MDXII. fol. in quo primùm de Græcorum ad Troiam & Romanorum rebus, deinde clarorum Virorum hiſtorias ad ſæculum uſque XV. iam adultum ſoluta oratione ac breviſſime deſcribit. Hoc autem opus excipiunt: *Las generaciones y ſemblanzas*, quaſi prioris appendix; incipiunt enim à capite CXXVII. Minutiora huius Ferdinandi alia videſis apud Cl. Anonymum auctorem eius vitæ præmiſſæ operi: *De las generaciones y ſemblanzas*, edito Matriti 1775. fol. 191. pag. 2.

(1) Habentur hæc in Prologo Operis *De las generaciones y ſemblanzas* edit. Matritensis pag. 201. sed *Chronici* potius quam eius Operis prologo congruere vivideutnr.

(2) Forsan *Lupi de Barrientos*, aut *Ioannis Menæ*, aut *Petri Carrilli Albornozii*.

(1) Optimè hæc concordant cum poſtremis verbis ſegmenti è prologo Hiſtoriæ Ioannis Secundi Caſtellæ Regis in ſuperiore nota allatis: quæ propterea *Petri* potius *Carrilli* Albornozii, quam aut *Lupi Barrientos*, aut *Ioannis de Mena*, aut *Ferdinandi Perezii Guzmani* fuerint; *Alvari* certe *Garſiæ de Sancta Maria* eſſe non poſſe, docet prologus ipſe.

goniæ Regis filius, Aragoniæ idem Neapolitani & Siculi regnorum Rex, magnanimus, iuſtus, fortis, literarum & literatorum valdè amans, omniumque heroicarum regiarumque virtutum exemplar. Cuius quidem hìc non meminiſſem, bibliothecæ dumtaxat Scriptorum conſtruendæ intentus, niſi epiſtolæ quædam, & orationes eius invitarent Latinâ Linguâ ſcriptæ, dictæque, à Lucio Marinæo Siculo in *Genealogia Regum Aragoniæ* vulgares factæ; ne abſque huius maximi herois mentione obſcurior aliquantò hic noſter labor ad poſteros propagaretur.

444. Et quidem eius laudibus plena ſunt omnia huius temporis Latina, Italica, Gallica, Hiſpanica rerum in Europa geſtarum commentaria, præter ea, quæ Bartholomæus Facius, Antonius Panormita, & uti fama eſt Laurentius Valla, de eo ſpecialia edidere. Quod autem magis aliis admirandum eſt, quinquagenarium literas didiciſſe; nec cùm tam ingentibus laborioſiſſimæ vitæ curis intentus viveret, dedignatum aut impeditum, quin pueri patientiâ, & veluti nihil aliud agentis intenſione animi, prima Latinæ grammaticæ rudimenta doceri ſe permiſerit: cuius eam cognitionem & linguæ Romanæ uſum adeptus fuit, quam laudata paulò antè monumenta Chriſtianæ totius, ac moralis ſapientiæ plena, tantoque viro prorſus digna præſeferunt.

445. Sed & in Senecæ epiſtolis vertendis forſan non nihil ab eo elaboratum credere debemus Carolo Vianæ Principi, ex Ioanne fratre nepoti: qui in verſionis ab eo factæ *Ariſtotelis Ethicorum* nuncupatione, animatum ſe ait illius exemplo, qui regium ingenium in Senecæ epiſtolis exercuiſſet. Vulgaria eius verba ſunt: *Tomando por exemplo el exercicio de vueſtro real ingenio en las epiſtolas de Seneca.*

446. Ad hunc certè annum domeſtici teſtes memoriam referunt BERNARDI DE MONTESA, Bilbilitani, (Calataiubienſis intelligo Aragoniæ regni) qui Carmelitarum fuit ſodalis, patrii cœnobii alumnus, atque item aliquando præfectus. Hic ſcripſiſſe dicitur

447. *In librum Ioannis Patriarchæ Hieroſolymitani* De inſtitutione monachorum *elucidationes.* Itemque

448. *In librum Philippi Ribboti De peculiaribus geſtis Carmelitarum.* Ac tandem

449. *In librum Divi Thomæ Aquinatis* De quatuor virtutibus cardinalibus *commentaria.*

450. Necnon ex Italico in Hiſpanicum vertiſſe cuiuſdam veteris iuriſconſulti librum *De moribus politicis.* Quæ omnia propria auctoris manu exarata in domûs Cæſarauguſtanæ bibliotheca aſſervari iidem Scriptores affirmant domeſtici. Miror tamen hunc Bernardi commentarium ad Ioannis Hieroſolymitani *De inſtitutione primorum monachorum in lege veteri exortorum & in nova perſeverantium* librum, à multis apocryphum exiſtimatum, & à Petro Waſtelio ſedula admodum navatâ operâ eidem vindicari procuratum: eiuſdem Waſtelii diligentiſſimi omnium, quæ ubique eſſent, ordinis ſui veterum monumentorum indagatoris cognitionem fugiſſe: qui quidem inter alios huius familiæ viros legitimum Ioannis hunc fœtum agnoſcentes, vix alium libro I. *Vindiciarum* ſect. I. art. I. Bernardo Monteſæ præferre debuit: quem idem opus Ioannis Patriarchæ commentario luſtrâſſe atque illuſtrâſſe nuper audivimus. Quid etiam quòd Philippi Ribboti *De peculiaribus geſtis Carmelitarum* libri explanator hic Monteſa nîl minus potuit, quàm eiuſdem Ribboti de legitimitate iſtius *De inſtitut. primorum monachorum* operis teſtimonium apertiſſimum calculo ſuo approbare; cuius quidem approbationis aut explanationis idem Waſtelius verba Ribboti eodem loco adducens, nullam habet mentionem. Franciſcum itidem Bonæ-ſpei *Hiſtorico-theologici Carmeli armamentarii* doctum Scriptorem, qui omnium poſtremus origines ordinis ſui adverſus impugnantes defendit, duorum Monteſæ horum operum latuit notitia.

451. Hæc ſcilicet (*nobis*) de libro adhuc non viſo ſuſpicantibus, ſors contigit ipſum codicem MS. Cæſarauguſtanum contrectandi manibus, & oculis luſtrandi, miſſum nobis mutuò, Reverendiſſimi P. M. F. Raymundi Lumbier Carmelitani doctiſſimi theologi operâ; ſtatimque agnovimus Monteſam falsò iactatum fuiſſe apud domeſticos horum operum auctorem: qui tantùm fuit exſcriptor. Primùm ibi exſtat opus decem librorum *De inſtitutione & peculiaribus geſtis monachorum Carmelitarum*, cuius prologus incipit: *Cùm populum Iſrael Dominus*; cuiuſque operis auctorem oſtendit ſe in eodem prologo *Philippus Raboti* (ita, non Riboti) *Mag. in ſacra pagina, Prior provincialis provinciæ Cataloniæ.* Et in fine: *Hæc de noſtræ Religionis origine & primæva inſtitutione in primo libro, & de primis fundatoribus & profeſſoribus Religionis prædictæ in ſecundo* &c. *à me Fr. Philippo Riboti* (ita hìc) *magiſtro in ſacra pagina, necnon Priori provinciali in provincia Cataloniæ exiſtenti poſt veteres patres huius ordinis ſcripta & dicta ſufficiant. Immen-*

menſas autem de hoc opere reddo gratias &c. *Perfectus fuit hic liber nona die Auguſti veſpere S. Laurentii , anno à Nativit. Dom. MCDLVIII.* (miſtis Latinis cum Arabibus numerorum characteribus) *& eſt Fr. Bernardi de Monteſa ord. S. M. de Montecarmelo.* Vide de his decem libris quæ in Philippo iſto Ribot ſuprà ſcripſimus ad annum MCCCXCI. lib. 9. cap. 7.

452. Sequitur in codice Cæſaraugustano opuſculum quoddam vulgaris linguæ Caſtellanæ quod incipit : *A la buena mente* , &c. In cuius fine eſt hæc notula : *Explicit libellus ſuper quibuſdam Senecæ* (fortè *ſanctè* , nam obſcura ſcriptura eſt) *dictis, editus à quodam italico bachallario , & à quodam iuriſperito in hoc idioma reductus. Scriptus à Fratre Bernardo de Monteſa prima die menſis Iunii anno Domini MCDLVIII.* Barbaris hic notis idem annus ſignificatus, qui in ſuperiori opere Latino-barbaris. Sequitur *Tract. ſuper quatuor virtutibus cardinalibus S. Thomæ de Aquino* cum eadem nota Scriptoris Monteſæ IX. die Auguſti MCDLVIII. in fine. Tria hæc ſunt quæ continentur in laudato codice opera, Bernardo Monteſæ per errorem negligenter librum manu exaratum inſpicientium (quod ſæpe contingit) adſcripta. Unde nos documentum ſumſimus non facilè cuivis de rebus ſuis referenti ſive iactanti credendi (1).

453. BERNARDUS quidam Ciſtercienſis monachus , abbas S. Pauli in Portugallia, ante hunc annum MCDLVI. quo denata dicitur Eliſabetha Regina Alphonſi V. uxor , eiuſdem Eliſabethæ iuſſu & auſpiciis , Landulphi Cartuſiani *De vita Chriſti* opus celeberrimum aggreſſus fuit in vernaculum è Latino convertere. Quam quidem ab eo perfectam Eleonora Emmanuelis regia coniux poſt multum tempus fecit exire in publicum anno MCDXCV. *Biblioth. vet. Hiſp.* Tom. II. utiliſſimam legentibus futuram interpretationem. Cuius rei teſtimonium Georgius Cardoſus in ſchedis ad *Bibliothecam Luſitanam* mihi præſtitit.

454. CALLISTUS III. Romanus Pontifex , Alphonſus aliàs Borgia , Sætabitanus ex Valentino regno , non quidem collocatur à nobis loco iſto , ut de rebus eius geſtis quicquam iis adiungamus , quæ tot Pontificalium geſtorum Scriptores literis tradidere ; ſed ut, quia ipſum inter Scriptores *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor recenſuerit, nos indictum non relinquamus. Adſcribuntur ergo ei

455. *Epiſtolæ* quædam *Latinæ* , quarum novem inter Æneæ Sylvii leguntur epiſtolas : plures apud Lucam Wadingum *Annalium Minorum* auctorem , quarum aliquæ ad Ioannem Capiſtranum directæ, in Hungaria tunc agentem pro bello Turcis inferendo : qui quidem Ioannes Capiſtranus hoc tempore quo hæc ſcribimus, ſcilicet anno MDCLXXIX. canonizationis decretum ab Innocentio XI. Pont. Maximo obtinuit.

456. *Officium* itidem *feſti transfigurationis Domini noſtri Ieſu Chriſti* compoſuiſſe dicitur (2) ; non autem feſtum inſtituiſſe: quod ex Platina & Genebrardo quidam affirmant ; hoc enim ante Calliſti tempora tam apud Latinos quàm apud Græcos celebrari ſolitum, Baronius Cardinalis ad *Martyrologium* die Auguſti VI. Notis , & ex aliis Andreas Victorellus in *Additionibus ad Ciaconii Pontificum Vitas* , admonuere (3).

457. Obiit Calliſtus Romæ MCDLVIII. iam octogeſimum annum agens , cuius oſſa in Hoſpitali Aragonenſis , ut vocant , Coronæ templo , unà cum Alexandri VI. oſſibus , ab Eccleſia S. Petri eò tranſlata , nullo ſepulturæ honore , dum Borgiarum Gandiæ Ducum pius ad hoc funus

 exor-

(1) Conſentit Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianis 1752. editæ auctor *T. I.* p. 278.

(2) Transfigurationis D. N. Ieſu Chriſti officium quo nunc Eccleſia utitur , non à Callixto , ſed eius iuſſu à *Iacobo Ægidio Sætabitano* (Gil de Xativa, nunc *San Felipe*) Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro conſcriptum dicitur ab Echardo & Quetiſo , *T. I. pag.* 831. atque à Fabricio *med. & inf. T. III. pag.* 1.

(3) Scripſit Callixtus *Conſtitutiones in Synodo Diœceſana Valentina anno MCCCCXXXII.* promulgatas ; nam & ei Eccleſiæ præfuit. Exſtant hodieque in chartophylacio Epiſcopii Valentini apud Vinc. Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p.* 45. & Ioſ. Roriguezium p. 25... Item , præter laudatas ab Ænea Silvio (Pio II.) epiſtolas : *Aliam ad Epiſcopum Saltzburgenſem ;* ac *Solemne votum & juramentum de recuperanda urbe Conſtantinopolitana etiam cum effuſione proprii ſanguinis* , apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. in Cæſarea Vindobonenſi T. I. p.* 563. *ſub fin. col.* 1. *& init. ſeq...* Item : *Bulle du Pape Callixte III.* (ad Regem Galliarum) *par la quelle il lui donne avis de la Legation du Cardinal de Sainte Praxede en France , & autres parties de Gaules , pour inviter les Princes Chretiens á la Croiſade contre les Turcs , & l' invite de ſe joindre aux dits Princes* , apud Eundem , *Biblioth. Bibl.* in Regia Pariſienſi , *T. II.* pag. 85... Item *ſub Alfonſi Presbyteri Cardinalis Epiſcopi Valentini nomine* : *Reſponſiones ad dubia quædam numero XIX. quæ Nicolaus Papa V. Eidem tradiderat enodanda* , apud Eund. *Biblioth. Bibl.* in Laurentiana Medicea *T. I. p.* 339. *col.* 1. *lit. E..* Item: *Bullam collationis Officialatûs Sancti Sebaſtiani in Diœceſi Pampilonenſi* , in Vaticana olim Chriſtinæ Suecorum Reginæ ſub n. 385. ac minutiora alia.

exornandum non adhuc intendit animus, aſſervantur (1). Excellenti doctrina, ingenio, & integritate præditum fuiſſe, Ægidius Cardinalis Viterbienſis in hiſtoria MS. quæ apud Auguſtinianos eſt Angeli Rochæ bibliothecæ Romanæ cuſtodis, ut prætercam notiores alios, refert.

458. DIDACUS DE COMONTES, Garſiæ Alphonſi Toparchæ *de Comontes* ex Theraſia Alphonſi filius, qui ſe vocat in donationis quodam inſtrumento Auditorem maiorem domini Regis & Carthaginenſem Epiſcopum (quam eius genealogiam D. Ioſephus Pellizerius in illuſtrationibus domûs ſeu familiæ *Cabeza de Vaca* fol. 52. nos docuit) vixiſſe dicitur circa hæc tempora, in ſcriptiſque reliquiſſe *Carthaginenſium* ac *Murciæ urbis Epiſcoporum hiſtoriam*, Ægidio Gundiſalvi Davila teſte in Theatro huius Eccleſiæ: qui per errorem *Didacum Deza Montes* vocavit: (*ſ. de Comontes, aut Somontes*) (2).

CA-

(1) Iniurius profecto eſſem non modò Illuſtrium Conterraneorum meorum CALLIXTI III. & ALEXANDRI VI. memoriæ, ſed & qui eandem impensè coluit ac dum viveret conſervare ſtuduit, Cl. ſcilicet Ioannis Baptiſtæ Viveſii (1) civis itidem ac Patricii Valentini; niſi exuviarum utriuſque Summi Eccleſiæ Præſulis vicem & migrationes hoc loco deſcriberem. Atque hic quidem vir eximius, cum Callixti & Alexandri oſſa è ſacrario Baſilicæ Principis Apoſtolorum, ubi primùm condita fuêre, aliòrſum transferenda eſſent: in veteri eiuſdem Templi Baſilica decenter collocari fecit; qua & ipsâ diruta, in Regium Hiſpano-Aragonenſium de Urbe Xenodochium plumbeæ thecæ, dum fata Deuſque ſinerent concredita, transferri, ac déponi curavit, impoſitâ eidem epigraphe, quam nos ex autographo in Ephemeridas noſtras Romanas retulimus, nimirum:

OSSA.
Callixti III. & Alexandri VI.
E gente Borgia Summorum
Pontificum.
Alexandri corpus in ſacrario
Baſilicæ. cum ſacellum. ubi quieſcebat
Occuparet. in Callixti. patrui. ſepulcrum.
Marmoreo. opere. e regione ſculptum.
A baſilicanis. illatum eſt. deinde in
Obeliſci translatione. ſub Syxto V.
Propter. machinas. Callixti ſepulcro.
Disiecto. amborum. Pontificum. oſſa.
Sub lapide. reperta. Ioannes Baptiſta
Vives. Valentinus. Apoſtolicæ. Sedis
Protonotarius. de numero. & Subdiaconus.
In Baſilica veteri. decenter. poni.
Curavit. in cuius demolitione. ſub
Paulo V. idem ob honorem communis
Patriæ. & ad animi ſui devotionem
Atque obſervantiam. erga Illuſtriſſimam
Gentem Borgiam. ſignificandam.
In hunc locum. tranſtulit
Anno M. DC. V.
Præſentibus Illuſtriſſ. & Reverendiſſ.
DD. Cardinale Çapata. ac Excellentiſſ.
DD. Marchione de Billena Oratore
Catolico.

Sed neque illud, inter alia quæ ad hanc diem non raro in Urbe occurrunt Callixti III. monumenta, prætereundum duxi, quod Eidem occaſione reſtitutæ ab Ipſo Sanctæ Priſcæ in monte Aventino ædis erectum fuit. Exhibet autem Borgiarum clypeum anaglyptico opere, decuſſatis Petri Clavibus, Tiarâque Pontificia contectum, in cuius area bos fœnum depaſcens: aream autem limbus ambit aureus, ſenis vivi ac virentis cæſpitis glebis pari intervallo invicem disiunctis conſpicuus, ſubiecto eleganti poematio,

Prima ubi ab Evandro ſacrata eſt Herculis ara,
Urbis Romanae prima ſuperſtitio;
Poſt ubi ſtructa aedes longè celebrata Dianae,
Structaque tot veterum templa pudenda Deûm.
Montis Aventini nunc facta eſt gloria maior
Unius veri relligione Dei.
Praecipue ob Priſcae quod cernis nobile templum,
Quod priſcum merito par ſibi nomen habet;
Nam Petrus id coluit populos dum ſaepe doceret,
Dum faceret Magno ſacraque ſaepe Deo.
Dum quos Faunorum fontis deceperat error,
Hic melius Sacra purificaret aquâ:
Quod dudum multis ſeſe volventibus annis
Corruit haud ullâ ſubveniente manu.
Summus at Antiſtes Callixtus Tertius ipſum
Extulit, omne eius reſtituitque decus.
Cui ſimul aeternae tribuit dona ampla ſalutis,
Ipſius ne quâ parte careret ope.

(1) Fuit hic Ioannes Baptista Vives Archidiaconus Algezirensis (*de Alzira*) in Metropolitana Patriæ Ecclesia::: obiitque die XXII. Februarii MCXXXII. fere nonagenarius, *relictis scutis tribus mille huic Ecclesiæ & Hospitali* (Hispano-Aragonensium de Urbe): *reliquis bonis Collegio de Propaganda Fide à se iam instituto & in propriis ædibus fundato antea iam donatis*: ut in eiusdem sepulcro in Hispano-Aragonensium Hospitali æde B. MARIÆ Virgini *De Montserrat* sacra legitur. Exstat in *Ephemer. nostris Roman. T. I. fol.* 156. *pag.* 2.

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCL AC DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER M CCCC LX.

PRIMUM autem omnium huc refero modò laudatum *Iacobum Ægidium Sætabitanum* (Gil de Xátiva) ex Ordine Prædicatorum, qui præter *Officium Feſti Transfigurationis D. N. Ieſu Chriſti*, ſcripſit quoque: *Librum de Conceptione B. Virginis Mariæ*, apud Fabric. *T. III. med. & inf.* pag. 1. Quetiſus & Echardus: *Epiſtolam* (vocant) *per modum tractatûs ad Alfonſum Aragoniæ Regem De Conceptione B. Virginis, datam Romæ XXVI. Auguſti MCCCCLIV.* exſtitiſſeque olim in Altempſiana; nunc in Archivo Ordinis Romano, *T. I. pag.* 831. *col.* 1. ITEM *Ioannem de Sant Fagund* (Sahagùn) Regium aucupem qui circa annum MCDL. ſcripſit tractatum Hiſpanicum *De re accipitraria* (De Cetreria) in cuius exordio legitur: *Eſte es el libro... Ioan de Sant Fagûn caçador de nueſtro Señor el Rey, que ordenô de las aves que cazan.* Et in prologo: *Et Yo pedi por merced á nueſtro Señor el Rey Don Iuan de Caſtilla, que me dieſſe licencia para que podieſſe ordenar una pequeña regla como ſe puedan regir & governar los falcones, & para curar de todas las dolencias & enfermedades que les rrecrecieſſen, aſſi dentro de los cuerpos como de partes de fuera, que cada una por ſus melezinas fueſſen ſanas. Et el Rey nueſtro Señor diome licencia para que Yo fizieſſe & ordenaſſe eſte pequeño libro.* Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi. ITEM *Bertrandum de la Cueva* Ducem de Alburquerque Gloſſatorem præcedentis tractatûs *Ioannis de Sant Fagûnd*, cuius commentarius exſtat per oras paginarum eiuſdem codicis ſparſus; initio autem legitur: *En eſte libro de Iuan de Sant Fagûn hizo eſcribir el muy Iluſtre Señor Don Beltran de la Cueva Duque de Alburquerque Conde de Huelma las eſpiriencias que en los*

fal-

CAPUT IX.

De ENNECO LUPI DE MENDOZA *Sanctæ Iulianæ Marchione. Eius animi corporiſque dotes. Res geſtæ , fama , laudes & ſcripta.* EMMANUEL DIDACI , *vel* DIEZ , *Catalanus* De re veterinaria *Scriptor.* ANTONIUS CERDÁ *Maioricenſis , Cardinalis.* PETRUS BELLUGA *Valentinus iuriſconſultus. Eius exſilium & ſcripta.* RUPERTUS , *ſive* ROBERTUS , *Catalanus , Alphonſi Regis coquus.* ALPHONSUS DE ESPINA *Minorum ſodalis. Eius ſanctitatis mirabile quoddam documentum. Eiuſdem opera.* IOANNES MARTORELLUS *Valentinus.* CAROLUS *Vianæ princeps.* ANONYMUS *qui Ariſtotelis Morales ad Nicomachum Hiſpanè vertit.*

459. VIRUM deſcribet capitis hoc initium nobilitatis Hiſpanæ decus maximum deliciaſque. ENNECUS (idem eſt INNIGUS) LUPI DE MENDOZA Sanctæ Iulianæ (*Santillana* vocant) Marchio , Comes *del Real de Manzanares* , ætatem cuius erga literas recenſemus merita , in paucis ornavit. Parentibus hic nobiliſſimis Didaco Hurtado à Mendoza Hitæ & Buitragi domino , Caſtellæ archithalaſſo , atque Eleonora de la Vega in parentum ditionis oppido Carrione Comitum , anno milleſimo trecenteſimo nonageſimo octavo fauſto ſidere fuit in lucem editus , quibus tamen orbatus in ſeptimo ferè ætatis anno , ſub tutela [k] ſtudio literarum , quibus impartiri decet virorum principum reipublicæ natorum ingenia , ſimulque omnis generis armorum , equeſtriumque velitationum exercitationibus , eam corporis & animi vim & contentionem applicuit : ut maior annis factus , in fortiſſimum nec minùs prudentem doctumque ordinis ſui dynaſtam evaſerit.

[k] Amitæ Ioannæ Mendoziæ.

460. Multa geſſit bello paceque , optimo , magnanimo , ſapientiſſimo , ac verè Chriſtiano viro digna ſub Ioanne II. Rege , temporum iniquitate ſublimi virtute ſuperata , honorem vitæ ac bonum nomen fallacibus delinimentis omnibus , quæ magnam quamque fortunam veluti pediſequi comitantur, præferens. Cuius fama non quidem incluſit ſe Hiſpaniarum ſpatiis, ſed quod de Livio & Roma Hieronymus retulit , huic verè contigiſſe Ioannes Mena teſtificatur : quos nempe ad contemplationem ſui Hiſpania non traxit , unius hominis famam de ultimis Europæ finibus perduxiſſe. Tandemque ſub Henrico IV. (quem optimis conſiliis , quamdiu vixit, in ſtatu manere fecit , veluti Neronem , quamdiu dicto eius audiens imperavit , Seneca) Martii die viceſima quinta , anni MCDLVIII. placidiſſima & Chriſtiano heroe digna morte glorioſiſſimum vitæ curſum Guadalaxaræ abſolvit.

falcones de ſu Señoria , eſperimentô , añadiendo, y amenguando por gloſſas en los capitulos del dicho libro de Iuan de Sant Fagûn las dichas eſpiriencias que adelante ſe ſiguen : las quales mandò Su Señoria à ſus cazadores , y fallô muy provechoſas en ſus falcones. E mandô ſacar Su Señoria en eſte dicho libro las propriedades de las medecinas &c. ITEM *Petrum* quendam *del Corral* , Auctorem *Hiſtoriæ Saracenæ* , ſeu *Saracenicæ* , in quem alter è Quatuorviris qui vulgato Ioannis Secundi Caſtellæ Regis Chronico præloquuntur, nimirum Alvarus Garſias de Sancta Maria , Petrus Carrillus Albornozius , Lupus Barrientus , & Ferdinandus Perezius Guzmanus , acriter invehitur inquiens : *La primera cauſa de las eſcrituras apocrifas , es porque algunos que ſe entrometen de eſcrevir & notar las antiguedades ſon ombres de poca vergueña , & mas les plaze relatar coſas eſtrañas & maravilloſas que verdaderas & ciertas : creyendo que non ſerâ avida por notable la hiſtoria que non contâre coſas mui grandes & graves de creer. anſi que ſean mas dignas de maravillarſe que de fee : como en otros tiempos fizo Pedro del Corral en una que llamò* CHRONICA SARRACINA *que mas propriamente ſe puede llamar trufa ò mentira paladina. Por lo qual ſi al preſente tiempo ſe practicaſſe en Caſtilla aquel mui notable & util oficio que en el tiempo antiguo que Roma uſaba de gran policia ſe llamaba Cenſoria, que habia poder de examinar y corregir las Hiſtorias* &c. ITEM. *Martinum de Avila* Henrico IV. Caſtellæ Regi à ſecretis , cuius in Regia Bibliotheca Matritenſi exſtat Hiſpanica verſio allocutionis nomine Ducum Burgundiæ Alfonſo Regi Portugalliæ factæ. Titulus hic eſt : *Sigueſe una propoſicion ò arenga propueſta en Latin ante el muy Ilustre Principe Don Alfonſo Rey de Portugal : la qual es la primera de tres propoſiciones que antêl fueron fechas por Iohan Jufrê Dean Vergenſe Embajador de los Señores Duque è Duqueſa de Borgoña : & fue propueſta à 24. de Noviembre de* 1449 *años ; & trasladola de Latin en Romance Caſtellano Martin de Avila Secretario de Latin del Rey nueſtro Señor , & del muy Rev. Señor Don Alfonſo Carrillo Arzobiſpo de Toledo* &c. Quæ forſan Ioannis II. ævo , ac circa annum 1450. , facta fuit. ITEM. *Ioannem Fortem* (Fôrt) Valentinum ex oppido Albocâcer , Cartuſianum Monachum Cœnobii Scalæ Dei in Cataloniæ Principatu , cui D. Ioſephus Vallês Hiſt. *Fundat. Cartuſ. à pag.* 225. atque inde Vinc. Ximenus *Biblioth. Val. T. I. p.* 46. in eo , tribuunt : *Librum Revelationum;* eiuſque exemplum in Scalæ Dei Monaſterio ſervari aiunt. In Bibliotheca autem Regis Galliarum *T. III. pag.* 96. *cod.* 1215, ſæculo XV. ut in eodem legitur exarato , habetur hic titulus : *Prædicabilia. Auctore Ioanne Forti Hiſpano.* ITEM *Iacobum Ferrer* Valentino-Sætabitanum ex Ordine Prædicatorum qui circa annum MCCCCLV. ſcripſit librum *Sermonum de Sanctis* , apud Quetifum & Echardum *T. I. p.* 821. è Diago *Hiſt. Ordinis Præd. Lib. II. fol.* 274. *pag.* 1. *col.* 1. *in fin.*

461. Ne autem immoremur ultrà in virtutum eius atque geſtorum commemoratione, ſuadet nos eorum celebratiſſima ubique fama, hiſtoriam omnem huius temporis, & recentiorum, quandocumque mentio eius facienda eſt, veluti proprium ſuæ claritatis theatrum nacta. Elogium præcipuè, lector, adeas rogo Ferdinandi Pulgaris, quo ſæpiùs utimur, meritoque; nam procul ab omnibus adulationis aut odii cauſis, videtur mihi, quos ætate adeptus fuit principes aulæ viros ingenua probitate ac vivis veluti coloribus expreſſiſſe. Nec Ioannes Mena, quamvis viventis adhuc virtutibus *Coronatione* ſua ei dicta muſicum contexuit ſertum, uti iam diximus, minoris exiſtimationis loco habendus: qui Lucanum civem ſuum imitatus, vera ſublimiter dicendi artificio tantùm, abſque ulla fingendi licentia poetæ ſimul & hiſtorici laudem affectavit. Gomezium quoque Manricum poetam nobiliſſimum idem amor impulit germanum deſcribendi carmine virtutis exemplum epicedio illo, quod in eius morte cecinit, apud nos vulgari.

462. Eiuſdemque notæ melioris ſunt Ferdinandi Perezii Guzmani, in *Ioannis II. Regis hiſtoria*, Ferdinandi Meſſiæ in *Nobiliario*, Lucii Marinæi Siculi lib. 6. *De Hiſpaniæ laudibus;* atque his recentiorum Garibaii lib. 17. cap. 5. & in *Nobiliario* MS. Gundiſalvi Argote de Molina in *Hiſtoria nobilitatis Bæticæ* lib. 2. cap. 233. Ioannis Marianæ lib. 22. cap. 19. Petri Salazarii Mendozæ in *Petri de Mendoza Cardinalis* (Enneci noſtri filii) *Chronico*, Alphonſi Lupi de Haro lib. 4. *Nobiliarii* ſui cap. 13. & plurium aliorum teſtimonia (1).

463. Quo tamen in *Bibliotheca Hiſpanorum Scriptorum* proprium ſibi locum fabrefecit noſter, ſtudium philoſophiæ fuit moralis, quam ut verſibus, ipſius veluti ſapientiæ ſtilo ductis, ſuaviorem ac venuſtiorem redderet atque auribus propinaret, otii ſui, quandocumque ſuppeteret, negotium facere conſueverat. Primum autem inter huius generis poemata obtinet locum:

464. *Los proverbios, ò centiloquio*: cuius hoc initium, & metri genus:

Hijo mio muy amado
Para mientes:
No contraſtes à las gentes
Mal ſu grado.
Ama, y ſeràs amado,
Y podràs
Hacer lo que no haràs
Deſamado.

Quo opere Salomonem imitatus, Ioannis Regis iuſſu, ſpeculum optimi principis Henrico eius filio propoſuit, & ad eum cum docta epiſtola & quibuſdam gloſſis ad libri oram opportunè coniectis remiſit.

465. Hoc ipſum deinde præcepto eiuſdem Regis Petrus Didaci à Toledo luculentioribus proſæ orationis declarationibus exornavit, & ad eundem principem Henricum direxit: cuius editionem habemus Martini Nucii anno MDXCIV. cum aliis aliorum, Antuerpienſem. Præceſſerat tamen alia eiuſdem loci anni MDLXXXI. duabuſque his antiquior Hiſpalenſis anni MDXXXIII (2). *Centiloquii* nuncupatione uſus fuit: quæ antiquis duobus Bethem Arabi *De conſuetudinibus in aſtrorum iudiciis*, atque Hermæ Græco *Aphoriſmorum* Scriptoribus, placuiſſe, legitur. Necnon &

466. *Doctrina de privados*, infelicis Alvari Lunæ exitûs arrepta occaſione, diverſo aliquantulum metri genere, ſcripſit. Quod carmen ſic incipit:

Vi teſoros ajuntados
Por gran daño de ſu dueño.
Aſſi como ſombra ò ſueño
Son nueſtros dias contados.

Alia eius carmina coniecta ſunt in librum qui *Cancionero*, ſive *Cantionarius*, inter nos appellatur, atque Hiſpali anno MDXXXVIII. in folio editus exſtat.

467. Celebratur & quædam eius epiſtola ad Alphonſum Epiſcopum Burgenſem, cuius in proximo capite meminimus, data in reſponſione dicati ſibi ab eo *Doctrinalis nobilium* libri, bonæ frugis & ingenioſæ eruditionis plena. Certè inter libros Galliarum Regis (uti Labbeus affirmavit in *Ms. Bibliotheca* paginâ 325.) codex quidam continet *Las cartas que el Marques de Santillana eſcrivio al Conde de Alva, quando eſtava preſo, con algunas poeſias Eſpañolas* (3).

Di-

(1) Eximii huius viri vitæ geſtorumque compendium videſis apud D. Th. Sanchezium Syll. *Poem. Hiſp. ant. ann. ſeſquimill.* T. I. in ipſo ſtatim initio.

(2) Exſtat in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice *Lit. n. Plut. I. ſub n.* 13.

(3) Exſtant binæ Marchionis Sant-Iulianenſis Epiſtolæ in pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis de Aragonia codice ſæpius à nobis laudato, paulò ſub medium. Prior incipit: *Quando Yo demando â los Ferreras tus criados è mios* &c. edita in *Addendis* ad Pulgarium Matriti 1775. pag. 224. poſterior autem: *Fue Bias ſegund que place à Valerio & à Laercio* &c. eas vero excipit metricus *Biantis & Fortunæ dialogus* eodem Auctore, CLXX. non minus ogdoadibus conſtans.

468. Diverſus autem à noſtro eſt alter Ennecus Lupi à Mendoza Dux quartus Infantatûs, eius abnepos: qui *Memoriale rerum notabilium* ſcripſit, in Bibliothecæ huius poſteriore parte à nobis laudandus (1). Cui quidem, an abavo, an alii ab his duobus diverſo tribui debeat *Genealogicum opus Enneci Lupi à Mendoza* titulum, ut audio, præſeferens, doceri cupio.

469. Neque hinc diſcedendum nobis eſt, quin obſequium laudis à literarum ſtudio venientis huic ampliſſimæ Mendozarum domui exhibeamus, adducta quadam parte teſtamenti D. Didaci Hurtado à Mendoza primi Infantatûs Ducis, Enneci noſtri Marchionis filii, confecti die XIV. Iunii MCDLXXV. quam iiſdem Hiſpanis verbis tranſcribemus: *Otro ſi, allende de lo ſuſo dicho mando al Conde mi hijo, e quiero, que haya por mayorazgo las mis caſas principales que yo tengo en la ciudad de Guadalaxara, los libros que de mi libreria y camara ſe hallaren, los quales es mi voluntad que no puedan ſer enagenados por el ni por ſus ſucceſſores, mas que ſiempre anden y ſean acceſſorios à los otros bienes de mayorazgo, e de aquella meſma natura e calidad; e eſto porque yo deſeo mucho que el y ſus decendientes ſe den al ſtudio de letras, como el Marques mi ſeñor, que ſanta gloria haya, e yo, e nueſtros anteceſſores fizimos, haziendo mucho por ellos ſer crecidas e alzadas nueſtras perſonas*, &c. (2)

470. Huic eidem anno ſæculi quinquageſimo octavo, qui Alphonſum Aragoniæ ac Neapolis Regem ut iam diximus vitæ immortali conſecravit, adſcribendus venit, ne in alio vagemur, EMMANUEL DIDACI (vulgò DIEZ) Catalanus, ut ſuſpicor, cùm eius gentis linguâ ſcripſerit, œconomum eiuſdem Regis ſeſe appellans, *Veterinariæ artis commentarium*: qùem manu exaratum in folio cùm Romæ eſſemus, Alexander VII. Pontifex, cui veteres libros quoſque undique conquiſitos exportari ad ſe gratiſſimum erat, oſtendi nobis, haud noſtri laboris inſcius, benignè curavit. Libri titulus:

471. *Libro de la Meneſcalia compoſt per lo noble Moſſen Manuel Diez.* Incipit: *En nom ſia de la ſanta Trinitat, que es Pare, e Fill, e ſant Spirit, tot hum Deu. Com ſia molt neceſſaria coſa à tot cavaller*, &c. Et paulò inferiùs: *Perche yo Manuel Diez Majordom del molt alt & poderòs princep & victoriòs ſenyor Don Alphonſo Rei d' Aragô*, &c. *vull fer un libre de cavalls, per moſtrar als jovens cavallers*, &c. *gran part de la practica e de la conexenza dels cavalls, & de lurs malaties, e gran part de la part de les cures de aquells*, &c.

472. Tres partes hic liber continet. Primam de equis, ſecundam de mulabus, tertiam de utriuſque generis beſtiarum infirmitatibus & curationibus. Attamen tertia hæc pars non eiuſdem, ſed alterius videtur, duabuſque veluti appendix ſeu complementum totius artis, ab alio adſuta. Stilus enim Semicaſtellanus eſt, Catalanum quamvis ſermonem ſapiens. Incipit: *Por tal que vos, no haveis, ſegunt creo, mucha practica del art de Menaſcallia;* neque de cunctis equorum ægritudinibus loqui ſe adiunxit, remittens ſe ad alios eiuſdem argumenti Scriptores. *Vereys* (inquit) *Laurenzo Ruſſo Erocles, que hunc volûm vos embio.* Hierocles hic eſt Græcus auctor *Mulomedicinæ*, quem cum Græcis aliis eiuſdem argumenti Baſileæ Walderus edidit. Ruffus autem notiſſimus Hippiatricæ huius rei auctor, Pariſiis è Chriſtiani Wecheli officina MDXXXI. prodiit. Hunc tamen Emmanuelis Didaci librum poſt annum MD. typis editum nonnuſquam legimus. Hic liber in Caſtellanum ſermonem converſus à Martino Martinez Dampies, in oppido *Sôs* Aragoniæ nato, viro nobili, aſſervatur MS. in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ; ſed prodiit Cæſarauguſtæ in folio anno MCDXCVIII. uti dicemus in poſteriore huius Bibliothecæ

(1) Diverſus item eſt ab *Enneco de Mendoza* è Minorum Ordine, auctore: *Vitæ Chriſti* dimetris decaſtichis, ad Illuſtrem feminam Ioannam de Carthagena, aliorumque opuſculorum, ſub finem ſæculi XV. quode nos infra.

(2) D. Thomas Sanchez omnium Enneci Lopezii Mendozæ tam editorum quam ineditorum operum catalogum confecit, ediditque *T. I. Syll. Poem. Hiſp. ant. ann. ſeſquimill. à pag. XXXIV.* variaque minora Eiuſdem poematia recenſuit; necnon opuſculum: *La Queſtion fecha por el noble y magnifico Señor Don Inigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana & Conde del Real al mui ſabio & notable Perlado Don Alonſo Obiſpo de Burgos* 20. Ianuarii 1444. cuius exemplum exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi. Item à pag, XLVIII. edidit, uberibuſque notis illuſtravit Enneci *Epiſtolam ad Petrum Portugalliæ Comeſtabilem*, in qua de Poeſi, ac veteribus Poetis Hebræis, Græcis, Latinis, præcipue vero de iis quos *Provinciales* ac *Trobadores* vulgus appellat. Item recenſet Eiuſdem opus metricum cui titulus: *La Comedieta de Ponza*, quæ cum præmiſſa eidem nuncupatoria ad Ill. Dominam Violantam de Prades Comitem de Modica & de Cabrera exſtat in ſæpius à me laudato pſeudepigrapho *Ioannis Yxarenſis* codice, paulo ſub medium. Item: *El infierno de amor*, & minutiora alia.

cæ parte in Martino laudato (1).

473. Annus ſequens MCDLIX. emortualis fuit viro dignitate clariſſimo ANTONIO CERDÁ Maioricenſi, ex oppido S. Margaritæ, S. R. E. Card. à Nicolao V. anno MCDXLVIII. creato. Theologorum is temporis ſui maximus habitus fuit, & princeps theologorum à Pio II. Pontifice appellatus, canonicus olim Maioricenſis Eccleſiæ, Eugenii IV. cubicularius, & ab eodem Meſſanenſis factus Archiepiſcopus; tandem à Nicolao ſub titulo S. Chryſogoni Purpuratorum patrum aggregatus ordini. Quocum non bene ſtat Trinitariorum ordinis hiſtoricorum (Figueræ præſertim, cuius fides malè audit) perſuaſio, huius familiæ ſodalibus hunc aggregantium. Præfuiſſe dicitur eiuſdem Nicolai Pontificis iuſſu Ilerdenſi & Iuvenacenſi Eccleſiis, unde Cardinalîs Ilerdenſis magis quàm proprio notus nomine. Pacem inter Alphonſum Neapolitanum Regem & Florentinos compoſuit; Romæque deceſſit XII. Septembris eo, quem diximus, anno, ut è ſepulcro eius apud S. Petrum conſtat: cuius inſcriptionem vide sîs in locupletiore iam ab Oldoino (2) facta *Pontificum & Cardinalium hiſtoria*, in prima creatione Nicolai V. qui eum ob doctrinæ & ſanctitatis merita inſigniter amavit.

474. Huic Vincentius Mut in *Hiſtoriæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6. librum tribuit *inſtructionem principum*, de quo aliàs altum ſilentium. Maioricenſem Epiſcopum fuiſſe Porreñus monet in elogio.

475. Quibus hic ordo ætatis quem ſequimur, ſemel placuit, medicis iuriſconſultos, atque his theologos, theologis poetas, aut hiſtoricos, nullo ordine profeſſionum ſervato, commiſcere opus: PETRUS BELLUGA, iuriſconſultus, Valentiæ natus, ſub Alphonſo toties memorato Aragonenſium & Siciliæ utriuſque Rege floruit: quem alicubi Hieronymus Blancas *præclarum iuris interpretem*, Petrus Auguſtinus Morlà Valentinus in *Emporii iuris* præfatione *Valentinorum Bartolum aut Baldum* appellant, aliis elogiis meritò alii celebrant.

476. Doctus primas Valentiæ literas, Bononiæ in collegio S. Clementis Hiſpanorum (3) ab anno huius ſæculi decimo iuris artem excoluit eo progreſſu, Ioannis Imolæ ac Ludovici Pontani auditor, ut ab eodem Rege Neapolim aliquando evocari addicique publicæ rei meruerit. In patriam hinc reverſus, Alphonſo Borgiæ antiſtiti, quo Pontifice ſub Calliſti nomine paulò pòſt Romana Sedes gaviſa eſt, admodum fuit carus, magnoque apud cives omnes in prætio habitus. At propter defenſa in curiis ordinum Valentiæ regni iura, Ioannis Navarræ Regis, pro Alphonſo fratre tunc abſente iuriſdictionem adminiſtrantis indignationem incurrit. A quo in carcerem coniectus æque regno pulſus, Almanſæ in Caſtella ſe continuit (4), quouſque Neapolim unà cum Borgia veniens, cauſam ſuam conſtanter docteque propugnatam Alphonſo ſapientiſſimo & mo-

(1) Valentinum hunc *Emmanuelem* fuiſſe, Valentinique Regni nomine ad annum MCCCCXII. Caſpenſi Conventui, in quo de Rege Aragonenſibus dando deliberatum fuit, inter Novemviros ſuffragatores conſediſſe, invictis argumentis docet Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. p.* 35. ſeq. qui addit viſam à ſe Valentiæ in Bibliotheca Marchionis de Villatôrcas Hiſpanam huius operis è patrio Lemovìcenſi Martini Martinii Dàmpiezii verſionem excuſam Cæſarauguſtæ 16. Octobris 1499. fol. Exſtitit MS. in Bibliotheca Comitis-Ducis Olivarienſis, hoc titulo: *Manuel Diez Mayordomo del Rey Don Alonſo: De la cria y cura de los cavallos. En* 4. *caxon* 11. *num.* 16. Pag. 209. letr. M. MS.

(2) Oldoinum non vidi. In Ephemeridibus autem Romanis hæc olim à me atque ἀυτοχειρὶ ad annum 1756. deſcripta reperi: *Ex Panvinio in MS. codice Illuſtriſs. Collegii Canonicorum Sancti Petri, inedito cui titulus: De rebus antiquis memorabilibus Vaticanæ Baſilicæ fol.* 177. *b*: *'Antonius Cerdanus Majoricenſis Hiſpanus Presbyter Cardinalis tituli Sancti Chryſogoni creatus à Nicolao V. Papa anno MCDXLVIII. Obiit Romæ pridie Idus Septembris anno MCDLIX, ſepultus in veſtibulo Sacrarii Sancti Petri humi cum lapide*:

M CCCC LVIII. die XII. menſis Septembris
Antonius Cerdâ Maioricenſis Cardinalis Ilerden. quievit in Domino.

(3) In libro *Receptionum* huius Collegii, nullam prorſus eximii huius viri mentionem reperi.

(4) Veram indignationis Regiæ atque incarcerationis exiliique ſui cauſam Ipſe narrat in *Speculo Principum* mox laudando, *Rubric. XXXV. nn.* 18. *ſeqq.* nimirum, quod in Comitiis Valentinis anni MCCCCXXXVIII. & ſequentis acriter cum Petro Mercaderio Baiulo Generali Regni Valentini diſputâſſet, pro ſtabilienda lege aut edicto: *ut in univerſos Valentinæ Urbis Officiales Regios inquireretur*. Acta hæc ante annum MCCCCXL. Idem docet in *Speculi*, fine; verum deinceps proſperè Eidem omnia ceſſêre; anno namque MCCCCXLVI. à Valentini Senatûs Patribus Syndicus renuntiatus fuit, ut eorum nomine Comitiis eiuſdem Regni Valentiæ celebrandis intereſſet; legiturque eius nomen in Elencho Syndicorum poſt *Ioannem Gallách.* Ioannes dein ſecundus Navarræ arque Aragoniæ Rex, Fiſci Regii Advocatum & Valentini Regni Procuratorem VI Decembris MCCCCLVIII. atque anno MCCCCLXI. XVI. Ianuarii eiuſdem Fiſci, ſeu *Veteris*, ut aiunt, *Regii Patrimonii* Advocatum delegit, habita, ut in utroque Regio diplomate legitur, meritorum eius erga Ipſum atque Alfonſum fratrem Aragoniæ & Neapolis Regem ratione. Deceſſiſſe autem videtur anno MCCCCLXXI. ſub cuius medium Michael Dalmâu in eius nuper defuncti munus ſuffectus dicitur, in *Regeſt. official. Val. Ioannis II. lib.* 2. De qui-

moderatiſſimo principi approbaret. Quo quidem tempore obtuliſſe eidem dicitur

477. *Speculum principum.* Hoc titulo donatum ab ipſo Rege Alphonſo. Quod editum fuit Pariſiis anno MDXXX. in folio; & mox cum additionibus Camilli Borrelli iuriſconſulti Neapolitani, tum Neapoli, tum Venetiis MDLXXX. tandemque cum iiſdem, & Antonii de Fuertes Biota Hiſpani Aragonenſis brevioribus aliis, Bruxellis anno MDCLV. in folio.

478. *Singularia* etiam *iuris* elucubravit, ad quæ ſe ipſe in *Speculo* ſæpiùs refert: quæ lucem hactenus non viderunt. Huius clariſſimi viri poſtrema latent, annuſque & locus mortis ignota ſunt. Quare huc in Alphonſi Regis emortualem annum eius mentionem coniecimus.

479. Eiuſdem Alphonſi Regis coquus fuit RUPERTUS, ſive ROBERTUS, Catalanus, qui vernaculo provinciæ ſuæ ſermone compoſuit librum culinariæ artis, quem vidimus Caſtellanè ab ipſo auctore converſum hoc titulo:

480. *Libro de guiſados, manjares y potages*; atque editum Toleti MDXXIX. in 4.° (1) Vereor tamen ne alterius Alphonſi Neapolis tantùm Regis, qui prioris illius fuit nepos, culinæ hic præfuerit.

481. Scribebat, & his maximè diebus florebat, ALPHONSUS DE ESPINA Minorum ſodalis, de quo graviſſimi ac ſanctiſſimi eiuſdem ordinis præfecti aliquando generalis elogium Franciſci Gonzagæ repræſentare hìc præſtat quàm noſtro uti. *Inter alios magni nominis patres in huius loci* (Palentiæ urbis) *Eccleſia ſepultos, admirandæ religionis atque doctrinæ Alphonſus à Spina iacet. Hic cùm eſſet inſignis concionator, animarumque ſalutem ſupra modum ſitiret: in id maximè incumbebat, ut aliquos Chriſto lucri faceret. Cumque ex melancholica imaginatione ſubtriſtior quadam die effectus, puteo iuxta Minoritici conventus Valliſoletani ſacrarium hæreret, anxiuſque cogitaret, num frequentiſſimis ſuis concionibus aliquem fructum feciſſet: vocem è ſublimi delatam ſibi præcipientem ut ſitulam ex trochlea pendentem in puteum demitteret, aquamque hauriret, audiit. Cui cùm obtemperâſſet, viginti quatuor ſubalbos lapillos Ieſu nomine inſignitos, iuxta viginti quatuor ſermones, quos paucis antè diebus ad populum Valliſoletanum de ſanctiſſimo nomine Ieſu habuerat, in ſitulæ fundo invenit. Ex quo demum eventu confirmatus, omnibus nervis prædicationis officio in poſterum incubuit. Horum lapillorum duodecim, argenteæ cruci præinſerti in prædicti conventus ſacrario aſſervantur; reliqui verò duodecim à Catholica Hiſpaniarum Regina Eliſabetha Granatam delati ſunt.* Quod quidem non obſcuræ ſanctitatis argumentum præmiſimus de doctrina dicturi, quam ſanctitatis præiudicium in primis commendat. Doctiſſimum librum (quod & Gonzaga docere pergit) abſque ullo tamen auctoris nomine, ſcripſit, ſcilicet,

482. *Fortalitium Fidei in univerſos Chriſtianæ religionis hoſtes* &c. Splendido titulo, voce barbara, eruditum opus, & divinarum rerum cognitione præſtans, ait Ioannes Mariana lib. 22. cap. 13. quinque partitum libris, quorum primo arx ipſa, quam *Fortalitium* appellat, ſecundo hæreticorum, tertio Iudæorum, quarto Saracenorum, quinto demum diabolorum oppugnationes caſſæ & irritæ deſcribuntur.

483. Sed cùm reticuiſſet ob modeſtiam Alphonſus ſe eſſe auctorem operis: res eò devenit, ut ferè perſuaſum multis fuerit olim & ante paucos annos, vel Bartholomæum Spinam, vel Ioannem de Spira aut Spina, vel Guilielmum Totanum, exteros omnes, hoc opus confeciſſe. Duorum priorum Miræus meminit in *Bibliothecæ Eccleſiaſticæ* volumine ſecundo, Theophilus Raynaudus *De pietate Lugdunenſium in B. Mariæ Virginis Conceptionem* §. 14. iniurioſus tamen (niſi fallor) Bartholomæi Spinæ Dominicani famæ, quem turpi abigeatu, expuncto Alphonſi nomine, librum ſibi ſuppoſuiſſe affirmat: ut & in opere *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num 272. Quod quidem tanto viro indignum facinus ſi contigiſſet, non dubito quin Bartholomæum Spinam, uti *Fortalitii* auctorem, domeſtici laudâſſent: quorum certè nulli in mentem veniſſe credimus (2).

484. At quia antiquæ cuidam anni MDXI. editioni præfuit Guilielmus quidam Totani ordinis Prædicatorum conventus Lugdunenſis, nec adhuc verus auctor apparebat: facile fuit Guilielmo huic li-

quibus nos opportune monuit Cl. Franciſcus Xaverius Borrullius Valentinus alibi à nobis laudatus. Corrigendus itaque eſt Vincentius Ximenus noſter, qui de Petro Belluga loquens in alia it omnia; immo & D. Laur. Matheu in *de Regim. Regn. Val. cap.* 3 §. 1. *à n.* 30 2. *edit.*

(1) *Robertus* hic eſt *Nola* cuius opus *Arte de Cocina* Lemoſinè ſcriptum Toletique non anno MDXXIX. ut Noſter hoc loco, ſed MDLXXVII. editum extare alibi diximus; extitiſſeque eius exemplum in Bibliotheea D. Ioachimi Ibannezii Garſiæ Præcentoris olim Turolenſis, 8.

(2) Abeſt certe à Quetiſo atque Echardo. Reliquos eius Inſtituti Bibliographos omiſimus.

librum aſſignari : quod fecit Antonius Poſſevinus in *Bibliothecæ* lib. 9. cap. 3. Bozius *De ſignis Eccleſiæ* tom. 1. lib. 5. ſigno 16. cap. 11 exemplo 10. ac *De ruinis gentium* lib. 7. cap. 4. Puiades in *hiſtoria Cataloniæ* ; & adhuc rei ignarus hac etiam ita exculta ætate Ioannes Hoornbekin prologo ſui operis *De convertendis Iudæis*.

485. Qui certè ab ipſis auctoris convincuntur dictis, paſſim de Hiſpanienſibus rebus in prologo etiam loquentis [1]; ſeque in Hiſpania concionatum Medinæ-campi, Valliſoleti, Segoviæque, ab anno MCDLVIII. ad MCDLX. hunc librum conſcribere referentis. Quare ei iam adſcribitur hoc tempore, & à noſtris etiam priùs. Videndi Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 46. Mariana lib. 22. cap. 13. Wadingus *De Scriptoribus ordinis Minorum*, Daza parte 4. hiſtoriæ eiuſdem ordinis lib. 1. cap. 7. Editum quidem fuit Norimbergæ MCDXCIV. Lugdunique ter. Primùm anno MDXI. per Ioannem de Romoys in 8.° iterum MDXXV. per Ioannem Moylin, aliàs de Cambray, quâ nos utimur : tertiò MDCXXIX. quam editionem nondum vidimus.

[1] Lib. 1. tit. *Qualis debeat eſſe prædicatio*. lib. 2. fol. 77. &85.&92. lib. 3. fol. 117. & 119. editionis anni MDXXV.

486. *Sermones* quoque *De Sancto nomine Ieſu* XXIV. ſcripſit, quos totâ Hiſpaniâ ex ambone recitâſſe dicitur : id quod hiſtoricus Hiſpanus Franciſcanorum Daza refert. At ipſe viginti trium meminit Valliſoleti à ſe habitorum lib. 2. *De bello Iudæorum* pag. 190. Garſiæ de Bahamonde Lucenſis Epiſcopi magnæ ſcientiæ & bonæ conſcientiæ, uti ait, hominis, & Roderici Didaci à Mendoza ſtrenui militis atque timentis Deum, ac Ludovici cuiuſdam ab Almanſa eodem loco mentione factâ.

487. *De fortuna* liber alius, ſereniſſimo Ioanni Caſtellæ Regi inſcriptus eodem Alphonſo Eſpina auctore ordinis Minorum, exſtat MS. in regia bibliotheca Eſcorialenſi (1).

488. Hic eſt qui Alvaro à Luna, dum cervicem iam præbiturus gladio Valliſoleti eſſet, confortator, & ultimi agonis chriſtianè ſufferendi adhortator adſtitit, ut Garibaius iam laudatus, & auctor *Hiſtoriæ Ioannis II. Regis* annotatum reliquêre; quemque innuere Rodericum Sancium in hiſtoriæ ſuæ quartæ partis cap. 33. mihi dubium non eſt, cùm ſe noviſſe virum & vitâ & ſapientiâ integerrimum, qui Alvarum in foro Valliſoletano ad ſupplicium adductum conſolabatur.

489. Res Alphonſi uſque ad Ferdinandi & Eliſabethæ catholicorum Regum ætatem domeſtici Scriptores prorogant ; & eorumdem concionatorem, immo ſub iis creatum aliquando titularem Epiſcopum affirmant, mirè tamen in hoc poſtremo eius munere variantes. Trinopolitanum Daza, Thermopolitanum ſub Athenarum metropoli anno MCDXCI. aſſumtum Wadingus in *Annalibus Franciſcanorum* hoc anno, idem verò *De Scriptoribus ordinis Minorum* ſcribens, Orinopolitanum, vocant. Thermopilenſis quidem Epiſcopi ſub Athenarum diœceſi *Codex provincialis vetus* meminit à Miræo editus in *Notitia Epiſcopatuum*, aliorum non ullam alicubi factam invenimus mentionem. Collocavimus tamen hunc loco iſto auctorem. Quod planè liquet, nec incertum ſit, hoc tempore eum incubuiſſe commentario iam dicto, & in celebri fama fuiſſe.

490. A graviſſimo theologo ad fabularum artificem ſtilum convertimus, IOANNEM MARTORELL Valentini regni civem, cuius eſt liber aliorum huius commatis germanus : *Tirant lo blanch* inſcriptus, atque anno MCDLXXX. ut aiunt, Valentiæ in folio editus. More hic aliorum talium otioſorum conſueto, fingit ſe hunc librum ex Anglica in Luſitanam, deinde è Luſitana in Valentinam linguam anno MCDLX. tranſtuliſſe. At in fine advertitur, quartam operis partem á Martorello intactam relictam, Martinum Ioannem de Galla equitem, inſtante Domina Eliſabetha de Loris, ſimili interpretatione donâſſe (2).

491. CAROLUS Princeps Vianæ regni ſui Navarræ obtinendi causâ, Blanchæ Reginæ matris ſucceſſor, quæ ex Ioanne eum Aragoniæ & Navarræ Rege procreaverat, cum patre diu bellum geſſit, aut belli præambulam pacem habuit, non ſemel ab eo in prœlio victus; & vel fugatus, vel captus, conſilium amicorum turbatis rebus fruentium in patrem caritati & contrariæ fortunæ documentis præferens : de qua re Ioannis rerum conſulendi Scriptores [m]; hic enim haud hiſtoriæ nos, ſed elogiis tantùm inhæremus, niſi quòd circa hoc tempus,

[m] Surita lib. 15.16.17. Mariana lib. 22. c. 3. Garibay lib. 28. à cap. 15 uſque ad 39.

(1) Periit proculdubio. In Indicibus noſtris Eſcurialenſibus certe non exſtat.

(2) Apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p.* 12. *Petrus Ioannes Martorell*. Eius librum nuſquam mihi, itidem ac Noſtro, videre contigit ; lepidum autem de eo iudicium vidêſis apud Michaelem Cervantem Saavedram *Quixot. Part.* 1. *c.* 6. Præter editionem autem *Lemoſinam* Valentiæ 1480. laudatur *Hiſpanica* eius operis verſio Valliſoletana 1511. fol. in noviſſima Londinenſi Michaelis Cervantis Saavedræ (*Quixote*) operum editione 1781. 6. vol. 4. Tom. V. pag. XX. col. 2.

pus, anno ſcilicet MCDLXI. Septembris XXIII. die fato Barcinone functum fuiſſe è re noſtra eſt adnotare. Quæ mors ei quadragenario contigit, viginti & plus annorum, ſi Ioannæ matris obitum conſideremus, Navarræ, at nomine tenus, Regi, poſtquam ex Hiſpaniæ regnis exſul Neapolim ad Alphonſum Regem Aragoniæ patruum dum adhuc in vivis ageret confugiſſet, honorificentiſſimè ac benignè admodum ab eo exceptus, & in Siciliam ſe poſt eiuſdem obitum tranſtuliſſet; ne tumultum aliqua Neapolitanis prolem Aragonici ſanguinis legitimam cui ſe ſubmitterent, non obſcurè deſiderantibus, cauſa, ne dum auctor, eſſet.

492. Ibidem Meſſanæ agens, ut erat literis, & philoſophorum atque poetarum, necnon & hiſtoricorum pluſquam militiæ ſtudiis, à teneris etiam annis deditus: ad S. Placidi, hanc urbem ac Tauromenem inter, Benedictinorum cœnobium frequens fuiſſe dicitur, bibliothecæ optimorum librorum divitis quæ in eo aſſervabatur cauſâ: quos quidem libros in Hiſpaniam ſuam dummodo per Pontificem Pium ſecundum liceret, eorum loco aliis religioſorum hominum proprioribus relictis, tranſportare in votis & in animo habuit: cuius rei memoria inter ſodales, cùm in peregrinatione ſua Hieronymus Surita ad hunc locum accederet ut ipſe libro 17. *Annalium Aragonenſium* cap. 24. reliquit ſcriptum, perdurabat.

493. Adeò autem inſignibus floruit virtutibus princeps Carolus, eoque ſiderum aſpectu fuerat natus, qui quidem acceptiſſimum, omni hominum ordini, geſtis tamen infeliciſſimum, ſi quo modo res inde formantur noſtræ, ipſum reddebat: mirum ut videri certè debeat quantùm à populis Hiſpaniæ totius, Neapoliſque, & Siciliæ regnorum amoris meruerit vivus, venerationem autem & ſanctitatis, miraculis etiam, ut fama eſt, comprobatæ opinionem poſt mortem adeptus ſit. *Princeps omnium virtutum ſplendore præclarus, moribus integerrimus, quique & iuſtitiâ, modeſtiâ, liberalitate, clementiâ, humanitate, ceteriſque rebus, quæ ad optimum perfectumque principem pertinent, omnes principes anteceſſit.* Quæ verba ſunt Marinæi Siculi eorum temporum hominis, res Ioannis Aragoniæ & Navarræ Regis lib. 13. *Hiſtoriâ* ſuæ *Hiſpanienſis* fine, cùm & prolixiùs & luculentiùs iam in ſuperioribus laudâſſet, deſcribentis: *cuius* quidem *virtuti & eruditioni* (Ioannes Mariana ait lib. 23. cap. 3.) *fortuna non reſpondit.*

494. Apponam facta de eo verba æqualis ætate hominis, Gundiſalvi nempe Garſiæ à S. Maria, cuius MS. *De rebus Ioannis II. Aragoniæ Regis*, Caroli noſtri parentis, hiſtoria in archivo iſtius regni cuſtoditur. *Hic primigenius* (ait Latinè ſcribens) *habitu & ſtatura corporis mediocri aut aliquanto ſupra mediocrem fuit, facie macra, vultu & modeſto & gravi, aliquid mœroris præ ſe ferente: undique, etiamſi à tritavis repetere velimus, generoſus* &c. Et mox: *Magnificus præterea ac munificus erat, utpote quem Blanca mater ita à pueritia educaverat, ut quinos aureos ſingulis diebus, quibus vellet, largiretur. Muſicæ plurimum delectabatur, gaudebat literatorum conſortio, quodcumque diſciplinæ genus, philoſophiæ moralis præſertim ac theologiæ, maximè colebat. Habuit ingenium mechanicis artibus, picturæ præſertim, ſupra quod cuique credibile eſt, aptiſſimum.* Hæc ille.

495. Quod verò ad vitæ ſanctitatem pertinet, confirmatur egregio encomio Ferdinandi cuiuſdam de Bolea & Gallòz, qui in quadam epiſtola ad Henricum IV. Caſtellæ Regem ſcripta (fuerat is cubicularius, & præcipuo loco apud Principem, de quo Surita ſemel atque iterum agit), hæc verba habet, quæ Hiſpana, ne quid mutemus, dabimus: *El premio de ſu loable vida que la divinal eſſencia le hà de tal manera colocado en la durable felicidad, que todos los dolientes incurables, ribando à donde ſu cuerpo eſtà, quedan ſanos; e tanto numero dellos hay, que un millar de Santos con ſus miraglos juſtamente podrian ſer canonizados* &c. Tranſcripſit hæc & alia de hoc principe ad nos miſſurus Didacus Ioſephus Dormêr, chronographus Aragoniæ regni, ex codice quodam MS. qui fuit Ioannis Garrîz domûs hoſpitalis Cæſarauguſtanæ S. Mariæ de Gratia computatoris.

496. Ex libris Carolus, doctorumque, quos ubicumque eſſent per literas communicare ſolitus fuit, virorum conſuetudine, conſpirante in primis eximia indole, non vulgarem philoſophiæ totius eruditionem, moralis præcipuè, imbibit; cùm & pangendis verſibus, & rerum olim geſtarum cognitione admodum delectaretur. Leonardus Brunus, Aretinus à patria dictus, iam eo tempore Ethicorum Ariſtotelis ad Nicomachum Latinam tranſlationem, quam tot alii ante & poſt eum fecere, quandam præcipuè cuiuſdam Dominicani ſodalis (1) peſ-

Nn

(1) *Ioannis* ſcilicet, *de Riccio* Siculi, qui circa annum 1436. ſcripſerat: *Commentarium in libros Ethi-*

peſſimam excuſſurus è legentium manibus, publicaverat, anno huius ſæculi quadrageſimo tertio è vivis ſublatus. Huic inſiſtens Carolus, ex huius Latina, Hiſpanè Ariſtotelem fecit loqui, Ethicorum verſionem vernaculè tantùm ſcientibus utiliſſimam planè futuram ſciens: quam Alphonſo Neapolis Regi patruo ſuo, cuius hortatu rem aggreſſus fuerat, nuncupavit.

497. Cæſarauguſtæ ea prodiit ex ædibus Georgii Coci Germani anno MDIX. in folio, unà cum eiuſdem Ariſtotelis *Politicorum*, *&* *Œconomicorum* ſimili alia verſione Hiſpana: quam ANONYMUS quidam, ex occaſione hìc laudandus, & alicui loco, cùm ignoretur proprior, inferendus, exemplo Caroli principis, uti ait, invitatus edidit (1).

498. Primus quidem noſter Carolus Ariſtotelis hos libros, quod Leonardus religione quadam ductus non utique fecerat, in capita diſſecuit: cuius exemplum interpretes alii ſecuti ſunt, unuſquiſque partitionis calculo ſuo uſus. Nec annotari extra rem erit quorundam vocabulorum Latini ſermonis meliorem interpretationem Hiſpanam ſe dediſſe, Græcorumque ſuppleviſſe defectum, iactare Carolum: fortitudine (exempli gratiâ) quæ de animi & corporis viribus æquivocè dici videtur, non *fortaleza*, ſed *esfuerzo* (2); mediaque inter ambitionem remiſſionemque (*animi*) virtute, quam Ariſtoteles innominatam reliquit, *comedimiento*, quoniam cum benefactis ponderat & metitur honores, appellatis.

499. Reliquit idem Princeps *Rerum Navarræ regni hiſtoriam*, quæ nunquam edita in lucem fuit, quâ ſe uſum in ſua formanda Garibaius libri 21. cap. 1. & libri 28. cap. 16. admonet: quam quidem à principio Hiſpanarum rerum uſque ad Ennecum Ariſtam dictum, huius regni Regem, indeque uſque ad Caroli avi ſui initium, perduxit; erroribus tamen ob exſcriptorum incuriam, fœda circumduci exempla idem conqueritur. Duo exempla huius hiſtoriæ MSS. aſſervantur Matriti in bibliotheca quæ fuit Comitis de Villaumbroſa, alterum cum hoc titulo: *Chronica de los Reyes de Navarra, compueſta por el principe Don Carlos de Viana, haſta el año de MCDLIV.* alterum cum his adiunctis titulo eidem verbis: *y continuò Moſſen D. Ramirez Davalos, dirigida al ſeñor Emperador Carlos V.* (3) In Aragoniæ regno alia exemplaria ſunt: nempe in archivo Regni, in monaſterio S. Ioannis de la Peña, atque item apud D. Ludovicum de Exea Talaiero, eiuſdem Regni, ut vocant, Iuſtitiam (*&*) D. Michaelem Marinum de Villanueva & Palafox Comitem S. Clementis; & apud Didacum Ioſephum Dormer, Aragoniæ chronographum. Meminit hiſtoriæ huius Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriuſque Waſconiæ* lib. 2. cap. 12. & alibi ſæpiùs (4).

CA-

Ethicorum Ariſtotelis ad D. Cardinalem Diaconum Iulianum Sancti Angeli, ut apud Quetiſum & Echardum *T. I. p.* 791. *col.* 1. legimus.

(1) *Martinus Viciana* Burianenſis in Regno Valentino circa annum MDLX. vertit è Latino Leonardi Aretini, in patrium Lemoſinum ſermonem *Ariſtotelis Œconomica. Ad Damiatam coniugem.* Exſtat verſio in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. d. Plut. III. ſub n.* 2. (T. I. p. 351.) Titulus hic eſt: *Letra tramêſa per lo Noble Moſen Martî de Viciâna Governador en Regne de Valencia á la Noble Dona Damiâta mullêr ſua*: quæ operis nuncupatoria eſt. Habetur in eodem codice: *Anonymi* (*f. Vicianæ*) *Compendium Ethicorum Ariſtotelis*: Item *Incerti Valentini* Lemoſina verſio *Moralium L. Annæi Senecæ libelli.* Titulus hic eſt: *Principia lo libre* DE VIRTUÔSES COSTUMPS *compôſt per lo notable & elegant Moral Lucio Anneo Seneca de Cordova.* Omnes Ortino, Rodriguezio, & Ximeno indicti.

(2) Paulo ante Carolum utrumque hoc vocabulum diſcreverat Ioannes de Mena, *Stroph CCXI.* inquiens:

,Fuerça ſe llama, mas no fortaleza
,La que à los miembros dà valentia:
,La gran fortaleza en el alma ſe cria
,Que viſte los cuerpos de rica nobleza. &c.

(3) Habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Digramm. &. Plut. II. ſub n.* 12. (T. II. p. 215.) & *Lit. X. Plut. II. n.* 18. (II. 425.); atque item in Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticenſis, teſte Marchione de Alventos in eius Collegii *Hiſt. T. III. pag.* 316. fuitque olim in Olivarienſi, hoc titulo: *Don Carlos de Viana Principe de Navarra. Chronica de aquel Reino y de ſus Reyes.* T. I. pag. 173. Lit. C. MS.

(4) ADDENDI AB ANNO MCCCCL. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCLX.

Franciſcus Centelli Hiſpanus, neſcio quis, qui ſæculo XV. tunc primum inclinante ſcripſit: *Tractatum De Simonia. Ad Ferdinandum de Carrione*: Item: *De datione & acceptione pecuniarum pro celebratione Miſſæ.* Exſtat uterque in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. O. Plut. II. ſub n.* 3. (T. III. p. 104.) ITEM *Guilielmus Morêll* (qui ſuo nobis loco excidit) auctor *Expoſitionis ſive ecphraſeos Hymnorum tam de Tempore quam de Sanctis quibus Eccleſia per anni circulum utitur.* Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* b. *Plut. IV. n.* 3. (T. I. p. 230.) In eius fine legitur: *Iſte liber Hymnorum fuit perfectus Barchinone die Mercurii nonadecima die menſis prædicti.... anni Domini MCCCCIIII. Guillelmus Morellî vocatur, ſemper benedicatur*: quæ ſolemnis eſt Librariorum formula. ITEM *Didacus Hernandez de Mendoza*, cuius in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice ſæculò XV. iam inclinante ſcripto *Lit. C. Plut. IV. n.* 9. (I. 316.) habetur Tractatus Hiſpanicus: *De gentilitiis armorum inſignibus*

CAPUT X.

De BARTHOLOMÆO CATANIO *Minorita*, *&* MICHAELE MASSOTO *Carmelita.* CATHARINA *Portugalliæ Infans.* LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON *Beatienſis.* IOANNES DE MELLA *Zamorenſis*, *negotiorum experientiſſimus. Munera ab eo obita. Cardinalis à Calliſto III. creatus.* IOANNES DE TURRECREMATA. *Eius patria parenteſque inter auctores controverſa. Concilio Baſileenſi interfuit. Florentiæ Latinorum propugnator. Res aliæ ab eo geſtæ, honores obtenti. Cardinalis creatur. Eius ſcripta.* ALPHONSUS DE OROPESA *Hieronymianus.*

500. BARTHOLOMÆUS CATANIUS Maioricenſis, ordinis fratrum Minorum, regularis obſervantiæ in ea inſula propagator & auctor, de quo videndus *Franciſcanorum Annalium* inſignis Scriptor Lucas Wadingus ad annum MCDXLIV. num. 58. & 71. magnæ inter cives ſuos auctoritatis, prudentiæ, pietatiſque,

501. *Homilias* ſcripſit & *ſermones multiplices pro univerſis anni diebus*, *in quibus prædicari ſolet.* Habentur in magno codice ſanctæ Mariæ Angelorum cœnobii extra muros eiuſdem urbis Maioricenſis ab eo conſtructi. Obiit anno MCDLXII. cuius corpus eodem loco, in ſanctitatis præcipuam comprobationem uſque ad hoc tempus incorruptum ſervari refert idem Wadingus etiam *De Scriptoribus ordinis Minorum* agens.

502. Hic idem annus MICHAELI MASSOTO Carmelitæ Catalano fatalis fuiſſe dicitur, theologo, & utriuſque iuris doctori, poſtquam ſcripſiſſet in Peraladæ cœnobio

Sermonum librum unum (1).

503. Sequens ſexageſimus tertius annus tranſtulit in cælum CATHARINAM Portugalliæ Infantem, Eduardi Regis filiam: quæ cùm deſtinata eſſet uxor Caroli nuper à nobis dicti Vianæ principis, immatura eiuſdem morte ei relata, in monaſterium Ulyſiponenſe S. Salvatoris Dominicanorum Deo ſacrarum Virginum anno MCDLX. ſeceſſit: poſt triennium & ipſa, iterum Eduardo Angliæ Regi III. iam pacta coniux, ſeptimum ſupra viceſimum annum agens, moritura. Iacet corpus eius cum magna ſanctitatis opinione defunctæ in capella quadam monaſterii (quò quidem tranſlatum fuit) S. Eligii eiuſdem urbis ab illuſtriſſimo eius ætatis viro Georgio Coſta Catharinæ olim in Grammaticis præceptore, deinde S. R. E. Cardinali & Ulyſiponenſi antiſtite, pro ſe & Infantis oſſibus conſtructa. Tranſtuliſſe ea dicitur in vernaculum Portugalliæ ſermonem præter alia *S. Laurentii Iuſtiniani Patriarchæ Aquileienſis librum De regula & perfectione monachorum*: quem librum inter Iuſtiniani opera non invenio, niſi *De regimine & inſtitutione Prælatorum*, qui inſcribitur intelligamus: quam interpretationem in cœnobio ſuo S. Crucis anno MDXXXI. Conimbricenſes ediderunt. Cardoſus de re agit in *Hagiologii Luſitani*, & Iunii menſis die decima ſeptima, & alii quos idem collegit eo antiquiores.

504. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON, quem Canonicum ex munere, ac Priorem oppidi de *Ximena* Epiſcopatus Giennenſis (Priores ibi audiunt parœci) vocant, natu Beatienſis, librum ſcripſit à Martino Ximena Jurado *Annalium Giennenſium* auctore pag. 367. laudatum, ſcilicet:

505. *Kalendario de coſas acaecidas en ſu tiempo en la Ciudad de Baeza.* MS. Quem Ludovicum circa annum MCDLXV. vixiſſe docet.

506. IOANNES DE MELLA, Zamoræ ingenuis parentibus Alphonſo Ferdinandi à Mella & Catharina Alphonſi eiuſdem urbis civibus circa annum MCCCXCVII. editus, unus è primis S. Bartholomæi Collegii, quod in Academia Salmantina illuſtriſſimus vir Archiepiſcopus Hiſpalenſis D. Didacus de Anaya magno literarum compendio exſtruxit, ſodalibus eò vocatis fuiſſe dicitur, & in eodem gymnaſio Decretorum cathedræ præfuiſſe, doctorali ſacrorum canonum pileo munitus. Porrò iuris utriuſque prudentiam ingenii perſpicaciâ & ſoliditate iudicii, atque in primis negotiorum graviſſimorum tractatione & uſu eo ſucceſſu excoluit: ut inter viros ſui ſæculi experientiſſimos ab iis qui veterum facta revelant poſteris, numeretur.

507. Miſſum verò Romam ab Archiepi-

bus ſive ςέμμασι, *vulgo* DEL BLASON, præſertim nobilium in Hiſpania familiarum: quorum ſingulis proprium ſtemma nativis coloribus adumbratum præponitur, adiecta uniuſcuiuſque hiſtorica explanatione. ITEM *Dominicus Bonfillus* (Bon Fîll) & *Stephanus Trahimâ* Iuriſ-conſulti ut videtur Catalani, qui ſub medium ſæculi XV. edidere: *Conſilia de Emphyteuſi. Ad Mercurianum Amalrici.* In eadem Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. d. Plut. II. ſub n.* 15. (I. 346.) ITEM *Frater Oliverius* (incertum fueritne *Bernardus* quode ſuperius egimus) Scriptor Tractatûs *De inquiſitione Antichriſti.* In eadem Bibliotheca *Lit. C. Plut. II. ſub n.* 20. (I. 280.)

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianis 1752. editæ auctor huic præterea tribuit: *Iuriſprudentiæ opera varia T. II. pag.* 458. *col.* 1.

piſcopo Collegii fundatore, legationis ſeu procurationis principem, ad Martinum V. qui paulò ante prædictum Archiepiſcopum hoc munere inauditum ſpoliaverat, defenſionis cauſâ: decretæ reſtitutionis Pontificium inſtrumentum, ſive, uti appellant, bulla, manifeſtum reddidit: quo Mellam ſummus ille ſacrorum adminiſter Decretorum doctorem atque Caurienſem Decanum vocat.

508. Quomodo autem cum hoc ſtare poſſit Bononienſis S. Clementis Hiſpanorum, quod audit, collegii perſuaſio, Ioannis huius Mellæ effigiei ſubſcriptione confirmata, nec niſi è libris receptionum, ut credere par eſt, eò inducta: quod ſcilicet ibidem loci ſodalis fuerit, anno MCDXXIV. receptus, doceri cupimus. Cui quidem rei quantumvis expeditæ bullæ dies, Idus nempe Ianuarii menſis MCDXXIII. anni, non reſiſtat; & poſt abſolutum procurationis munus, Româ diſcedens, Bononiam potuerit noſter ſe conferre, atque iſtius tunc iam celeberrimi collegii togam induere (quòd recèns nati Bartholomæani rudiora adhuc tempora, nec ingratiis Didaci ipſius fundatoris admittere potuiſſe videntur, eo forſan conſilio capto, ut occaſione illius in Italiam profectionis Mella quicquid novæ plantæ incremento & iuvamini eſſe poſſet, in Bononienſi illo, ad cuius exemplar Salmanticæ conſtructum fuerat Bartholomæanum, diſceret): nihilominus nos hanc litem iis, quorum res agitur, inſtruendam, & apud ſaniores harumce controverſiarum iudices propugnandam relinquimus (1).

509. Manſiſſe tunc in Italia noſtrum id forſan confirmat, quòd ab eodem Martino V. Papa, qui MCDXXXI. obiit, Rotæ Romanæ iudex (*Auditorem* vocant) creatus ſit. Immo & Bononiæ eum manſiſſe, aut poſtea fuiſſe, Barbatiæ teſtimonio comprobatur: qui in cap. *Novit. De officio Ordinarii* ait, reverendum Cardinalem Aretinum Legatum Bononienſem conſtituiſſe *ſibi Locum-tenentem famoſiſſimum iuriſconſultum Ioannem de Mella compatrem ſuum.* Neque diverſum indicat Iacobi Piccolominæi Cardinalis Papienſis elogium, dum in *Commentariorum* lib. 2. quum eos Cardinales enumerat, qui Pauli II. electioni adſuêre, cum magna noſtri laude: *Ioannes* (ait) *tituli ſanctæ Priſcæ, Zamorenſis civis & præſul. Huius prima iuventus ingreſſa urbem in extremum nunc ſenium perſeverat, vir laborioſus, & iuſtitiæ miniſter intrepidus. Diverſis quoque temporibus cunctos penè noſtræ curiæ magiſtratûs ſolus adminiſtravit.* Atque item Ioannis hæc Gobellini, ſive Æneæ Sylvii ipſius, *Commentariorum Pii II. Pontificis* lib. 1. ubi de creatione agit Cardinalium, cuius pars ille fuit. *Ioannem* (ait) *Epiſcopum Zamorenſem natione Hiſpanum, ſcientiâ iuris excellentem, qui annis unodequadraginta in muneribus curiæ prudenter caſteque fuerat obverſatus.* Unde facilè colligimus, ab anno huius ſæculi XXVI. curiæ diſtrictum occupationibus abſque intervallo vixiſſe. Legatum interim Eugenii IV. Baſileam anno XXXIII. ſæculi veniſſe Protonotarium Apoſtolicum ex *Hiſtoriæ Concilii Baſileenſis* ſectione 10. cap. 24. conſtat, quam Auguſtinus Patricius Senenſis Canonicus concinnavit, ac Philippi Labbei operâ in appendicem Concilii Baſileenſis tomo 13. Conciliorum editionis col. 1488. coniectam habemus: ex cuius etiam cap. 28. apparet eum in primis cum Tarentino Archiepiſcopo in Baſileenſi Concilio ad bonam mentem redire parato, Eugenii iuſſu, dum Baſileam accedere poſſent Cardinales ad munus hoc deſtinati, Pontificias vices habere debuiſſe.

510. Certè is hoc, quod iam diximus, Auditoris munere ornatus, ac publicis Eccleſiæ rebus nunquam non impenſus, meruit tandem poſt Zamorenſem ſibi collatam Eccleſiam à Calliſto III. Pontifice ad Cardinalium augendum numerum anno CDLVI. ſupra milleſimum cum aliis aſſumi, Seguntini poſt biennium Epiſcopatus, Zamorenſis loco, inſulis ornatus. Romæ obiit, ad Sanctum Iacobum, Hiſpanorum nationis templum, ſub hoc titulo terræ mandatus, quem ideo hìc ſubiungimus, quòd in *Theatro Zamorenſis Eccleſiæ* Ægidii Gundiſalvi Avilæ corruptus legatur.

IOAN-

(1) Ad manum nobis ſunt receptiones Collegarum omnium Sancti Clementis, ex archetypo earundem libro ab anno MCCCLXXII. uſque ad XXIX. Novembris MCDXVIII. quo die admiſſus ad Collegium legitur *Guillelmus Petri Olivarius* (alias *Alvarus*) *de Catalonia*, quin ulla eatenus *Ioannis* de quo agimus mentio exſtet. Ab anno autem MCDXVIII. ad XIV. Decembris MCDLIV. quo die *Petrus Colobôr* cooptatus Collega fuit, liber is ellipticus eſt.

IOANNI DE MELA [a] GENERE HISPANO
FAMILIA INGENVA CÆSARII AC PONTI-
FICII IVRIS CONSVLTISSIMO. S. LAV-
RENTII IN DAMASO PRESBYTERO CARDINALI
SACRVM.
VIXIT ANNOS LXX. OBIIT XIII. OCTOBRIS
MCCCCLXVII.
PONTIFICATVS MAXIMI PAVLI II. ANNO IV. (1)

[a] Ita exculpta legitur.

Scripta eius aliqua iuris commentaria Romæ aſſervantur, manu adhuc exarata, ſcilicet:

511. *Portugalliæ leges quadraginta duæ, ſeu conſtitutiones Portugalliæ Regis Ioannis anno MCDXIX.* xviii. *Novembris promulgatæ in civitate Oliſſipone, & gloſſatæ per Ioannem de Mella Epiſcopum Zamorenſem, ſive de cognitionibus propriis Regalium ſive Eccleſiaſticorum tribunalium.* Ita opus inſcriptum exſtat in Vaticana bibliotheca MS. cod. 2617. pag. 19. Aliàs: *Allegationes factæ per Ioannem de Mella ſuper* XLII. *legibus factis per dominum Regem Portugalliæ anno XXVII.* VI. *Iulii Romæ de mandato dominorum S. Martini & Bononienſis Cardinalium.* Incipit: *Reverendiſſimi patres ac domini præclariſſimi* &c. In Vaticano alio codice 2688 (2). Hoc autem circa hunc annum ſæculi viceſimum ſeptimum ſcriptum opus fuiſſe, antequam honoribus, quos poſtea obtinuit, auctor frueretur: nudum ita inſcriptum huic codici nomen eius perſuadet: cuius quidem exemplum fuerit per nos iſtud, quod priore loco laudavimus, ſcriptum, cùm Zamorenſis iam eſſet Epiſcopus; neque enim, ſi leges illæ anno XXVII. promulgatæ ſunt, opponi tardiùs debuit *Allegationum*, ſeu *Gloſſarum* ſcutum.

512. *Elucidarium.* Continetur hic liber unà cum aliis cod. Vaticano MS. 4066. cuius codicis hæc eſt nota, eorum quæ intus habet, index. *Pantaleon contra hæreſes Græcorum. Germani Patriarchæ De proceſſione Spiritus ſancti. Ioannis de Mella Elucidarium.* Reperitur id fol. 67. cum hoc initio: *Sæpiùs rogatus à condiſcipulis quaſdam quæſtiunculas enodare, importunitati eorum non fuit facilitas obviare.* Sequitur ruber titulus: *Incipit liber primus de Eccleſiaſticis rebus* (dialogiſticus). *Magiſter rogo, ut ad inquiſita mihi ne pigriteris reſpondere ad honorem Dei, & utilitatem Eccleſiæ.* Magiſter. *Equidem faciam, quantum vires ipſe dabit, nec me labor iſte gravabit.* Diſcip. *Oro, quòd nemo ſciat quid ſit Deus, valdè abſurdum videtur adorare quod neſciamus ab ipſo ergo exordium ſumamus; & in primis dic mihi quid ſit Deus?* &c. Ita verò inſcriptum fuiſſe librum è prologo ipſo conſtat, ubi ait tacere ſe nomen, ne ob invidiam ſcriptum contemneretur, & titulum operis eſſe *Elucidarium, quia in eo obſcuritas diverſarum rerum elucidatur.* Tertii autem operis recordatur Ciaconius in *De Vitis Pontificum & Cardinalium*, de his quos creavit Calliſtus verba faciens, laudati tamen à Piccolominæo Cardinali, vulgò dicto Papienſi.

513. *Clericis nempe licitum non eſſe urbes peſtilenti lue infectatas deſerere, ob iniuncti ſacerdotii curam.*

514. Hunc noſtrum inter Cardinales doctrinâ illuſtres, & præcipuos illius ævi iuriſconſultos, Garimbertus *De Vitis Pontificum ſcribens* collocat. Quamvis facie deformem, Cardinalatum non fœdâſſe, adnotat multiplex *Hiſtoriæ Pontificum* ante paucos annos recoctus Scriptor. Huius autem

(1) Corruptè quidem apud Ægidium Davilam *Theatr. Zamor. pag.* 407. & corruptiùs apud Marchionem de Alventos *Hiſt. Coll. S. Barthol. Salmant. Part. I. pag.* 91. ſed neque apud Noſtrum hoc loco ad amuſſim deſcriptus. Nos ex Ephemeridibus noſtris Romanis reſtitutum ſiſtimus; atque eadem linearum quibus conſtat œconomia.

IO. DE MELLA GENERE HISPANO FAMIL. INGENVA
CÆSARII AC PONTIFICII IURIS CONSULTISS. S.
LAUR. IN DAMASO PBRO. CARD. ZAMOREN.
SACRUM
VIX. AN. LXX. OBIIT XIII. OCTOB. A SALVTE NRA.
M CCCC LXVII. PONT. MAX. PAULI II. AN. QUARTO.

Exſtant ad utrumque epigraphes latus ſtemmata Cardinalitio galero tecta, quorum aream implent ternæ tranſverſæ horizontales faſciæ, poneque eas in receſſu aquila roſtro ad lævam converſo, expansis alis pedibuſque; circum aream autem limbus ſive tænia octonis leonibus dextrorſum gradientibus totidemque ſtellis conſpicua. Exſtat quoque apud nos tumulus perita artificis manu adumbratus.

(2) Hoc titulo nihil reperi in ſchedis meis Vaticanis. Apud Montfauconium tamen *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 106. *col.* 2. inter codices Bibliothecæ Regis Galliarum *nn.* 2687. & *ſeqq.* legitur: *Gravamina illata Clero per Ioannem Regem Portugalliæ.* Et continuo: *Ioannes de Mella contra eaſdem leges.*

tem germanum fratrem fuiſſe Alphonſum Mellam Franciſcanum eò monere voluimus, quòd tum *Hiſtoriæ Ioannis II.* auctor ad annum XLII. cap. 36. tum Ioannes Mariana lib. 21. cap. 17. admonuêre, Fraticellorum ſectæ Durangi Cantabriæ oppido ſuſcitatorem hunc fuiſſe : qui pœnæ metu unà cum grege perditarum mulierum ad Mauros fugiens, Granatæ canis confixus miſerè tandem obiit. Humanarum rerum varietatis, & eodem ventre natorum hominum in diverſa tendentium diſſimilitudinis exemplum iugi recordatione digniſſimum.

515. Hunc qui ſecutus fuit, anno MCDLXVIII. deceſſit è vivis Romæ etiam, celeberrimus eius ætatis theologus & iuriſconſultus IOANNES DE TURRECREMATA, ingentis, cùm viveret & poſt obitum, famæ vir futurus, dum corda hominum literarum amor & ſapientiæ ſtudium inſederit. Burgis, an Pinciæ, hoc eſt Vallisoleti, natus, & cuiuſnam ordinis parentibus fuerit, in dubium vertitur. Nam Ferdinandus Pulgaris & Lucius Marinæus Siculus, ætate æquales, Burgis ortum; ac prior ille, cui credidit Ioannes de Cruce in *Chronico Dominicanorum* ab Antonio Senenſi laudatus in ſua *Bibliotheca eiuſdem ordinis*, Iudæorum è genere ad Chriſtianam fidem converſorum prognatum fuiſſe aiunt.

516. Ex adverſo alii Vallisoletanum aſſerunt, Alvari Ferdinandi à Turrecremata decurionis filium, Petri Ferdinandi nepotem, Lupi Alphonſi, illius quem inter equites *de la Banda* dictos Alphonſus Rex Caſtellæ XI. cooptavit, pronepotem affirmant. Dominicani ante alios, Antonius Senenſis [o], Ferdinandus Caſtellus [p], Ioannes Pontanus [q] (non Xyſtus Senenſis quem hi laudant), & cum his Balthaſſar Porreñus [r], Pulgaris obnituntur dicto, iniuriam ſibi à propinquo Ioannis noſtri factam hoc mendacio vindicare volentis. Quod non ſtatim credent abſque alio rei indicio qui neque odio neque adulatione ducuntur. Planè quod non ullius dedecoris fuit Paulo & Alphonſo Burgenſibus, Franciſco item Caurienſi, Epiſcopis, ab eodem Pulgare; Nicolao Lyrano, Raymundo Martini, ceteriſque aliàs ob eximias dotes & literarum ſtudia laudatis: cur ingenio & more huius noſtri temporis, quod quidem huius originis homines ab honoribus arcet, ætate illa (quod exemplis convincitur) non ſic viles aut inhoneſtos, excipiemus & reputabimus?

517. A Turrecremata oppido oriundum fuiſſe alii affirmant, è quorum numero Guido Pancirola lib. 3. cap. 37. *De claris legum interpretibus*, Petrus Alva in *Sole veritatis*, veritate 195. hiſque antiquior Blondus decade 4. lib. 1. *Hiſtoriarum*, cognominis, ut credimus, argumento ducto. Certè Vallisoleti ad ordinem Prædicatorum fratrum receptus, literis hìc primò grammaticis & philoſophicis, in urbe autem Pariſiorum deinde theologorum & iuriſconſultorum ſtudiis impensè operam dedit; nec ante quàm doctoris ornaretur inſignibus ab ea diſceſſit. At reverſus, opportunuſque muneribus domi gerendis, cùm in patria ad S. Pauli, tum in urbe Toleto ad S. Petri martyris cœnobia, ſodalibus præfuit.

518. Hinc autem eum Romam declinandæ invidiæ, quæ inter domeſticos plerumque accendi ſolet, ſe contuliſſe fama eſt: non ut Ioannis II. Regis legationem obiret, quod Marinæus credidit. Ille enim ad urbem priùs acceſſerat, quum Ioannis eiuſdem Regis (uti Pulgaris refert) iuſſu Oratoribus eius ſe comitem dedit.

519. Næ illi in ordinem fortaſſe redigendi ſunt, qui Conſtantienſi Concilio interfuiſſe Turrecrematam affirmare non verentur. Neque eiuſdem Pulgaris error ferendus eſt: cui ſi credimus, diſciſſo iam Eugenium inter & Baſileenſes atque Felicem ſchiſmate, è Toleto Romam venit. Conſtantiæ namque urbis Concilium anno huius ſæculi XVIII. dimiſſum fuit: quo anno triceſimum aut circiter ætatis agebat noſter Ioannes; cùm nec præeſſe iam duobus maximis ac præcipuis cœnobiis potuerit; nec Ioannis Regis, qui adhuc puer ſub tutela erat Ferdinandi Infantis, legationem gerere, legatíſve adherere. Et tamen Guido Pancirola teſtem huius in Concilio iſto præſentiæ Turrecrematam ipſum adducit in *Comm. Decreti*, diſt. 17. cap. 1. num. 14. quem nunc ad manum non habemus.

520. Baſileam autem venit florente ibi adhuc Concilio, nondumque damnabili: quod ex actis in eo ab eodem conſtat, ſacri Palatii Magiſter ab Eugenio iam creatus. Seceſſiſſe tamen cum Hiſpanis aliis creditur, quum eò res perducta eſt, ut Senatus ille patrum facultatem ſibi exauctorandi Pontificis arrogâſſet. Ab eo enim in conventum Nurembergenſem Germanicæ nationis fuit miſſus anno MCDXXXVIII. ut ex *Hiſtoria* eiuſdem *Baſileenſis Concilii* conſtat Auguſtini Patricii ſuperiùs adducta: nempe ex cap. eius 82. Cumque Florentiæ, quò evocatum fuerat è Baſilea Concilium, adeſſet; ibique partes Latinæ adverſus Græcam Eccleſiam, atque eius dogma-

[o] In *Biblioth. Dominicana.*
[p] *Hiſt. Ord. Prædic.* cent. 1. lib 3 cap. 42.
[q] *Conveniencia de Monarquias* lib. 1. c. 13. § 3.
[r] *Elogios de los Cardenales de Eſpaña.*

matum ſectatores ſtrenuè propugnâſſet: ab eodem Eugenio IV. die xviii. Decembris anni mcdxxxix. (malè alii mcdxxxv.) cùm ſedecim aliis, in quibus Beſſarion Græcus, Ioannes Carvaxalius, Alphonſus Borgia, qui poſtea Calliſtus III. Papa, Hiſpani, clariſſimi numerantur viri, S. R. E. Cardinalis creatus fuit, poſt menſem utique à renuntiato Baſileæ Felice Sabaudiæ olim Duce in Eugenii locum Pontifice.

521. Cùm verò Bituricis anno ſequenti quadrageſimo Carolus VII. Francorum Rex conſilio ſuper hac re capiendo Synodum coegiſſet: eò deſtinatus fuit ab Eugenio Ioannes Cardinalis (quò & pro Felice directus fuerat Ioannes Segovienſis iam antea dictus) & in cauſa obtinuit, Carolo adhærere ſe Eugenii partibus ex conſilio patrum declarante. Meminit Auguſtinus Patricius in *Hiſtoriæ Baſileenſis Concilii* nuper laudatæ cap. 112. Quæ quidem legatio ad Gallum Regem anſam porrexiſſe quorundam errori ſuſpicamur, qui reverſum aliquando in Caſtellam Pontificis Legatum Turrecrematam, nullo veteris hiſtoriæ ſuffragio muniti aſſeruêre.

522. Deſtinatum quoque eum cum aliis pro ſedando inter Galliæ atque Angliæ Reges bello conſtat ex Eugenii Papæ epiſtola apud Raynaldum tomo 18. *Annal.* anno MCDXXXIX. num. 39. Infixus tamen vel abſentis amor & exiſtimatio adeò erat Ioanni Caſtellæ: ut à Ferdinando Gomezio de Civitate regali eiuſdem medico in quadam epiſtola ad Gomezium Benavidium directa, nonniſi ex vero ſcriptum fuiſſe videatur, contuliſſe Regem Guterio Toletano Hiſpalenſis Eccleſiæ Pontificium, quo morem aliis gereret, non autem ex animi ſui ſententia: *Quod quidem* (ait [s]) *Ioanni Turrecrematæ Dominicano libentiùs dediſſet: cuius quidem ſapientia & religio pluſquam aliorum nobilitas honore iſto dignior eſt.* Obtinuit utique inter nos Mindonienſis & Aurienſis Eccleſiarum infulas, cum Abbatiis Pinciana, & Burgenſi Fonceana; Romæ autem titulos Epiſcopatuum Albanenſis, Nicolai V. Sabinenſiſque, Pii II. tempore; atque in eadem urbe ædificatis ad ſanctæ Mariæ ſupra Minervam Dominicanorum ædis maximæ impluvio, & in templo ipſo eiuſdem Deiparæ Virginis ab angelo Annuntiatæ capellâ, legatum ei reliquit à ſodalibus pii collegii ab eodem creati adminiſtrandum, cuius fructus maritandis Romanis virginibus quotannis inſumerentur. Atque hoc pium opus adeò ſemper uſque nunc ab eo tempore increvit, ut Annuntiationis feſto die Summus ipſe Pontifex cum Cardinalium collegio in hoc ſeſe templum conferens dotum chirographa trecentis non minus aut quadringentis manu propria diſtribuere ſoleat.

[s] In Latinum converſus ex Hiſpano.

523. Romæ deceſſit octogenarius, iacetque in capella iam antè dicta ſub hoc epitaphio:

F. IOANNI HISPANO VALLISOLETANO
EX VETERI PVRA NOBILIQVE FAMILIA
DE TVRRECREMATA
ORDINIS PRÆDICATORVM.
S. R. E. CARDINALI EPISCOPO SABINENSI
PIETATE AC DOCTRINA CLARISSIMO
MVLTIS LEGATIONIBVS EGREGIE FVNCTO
BEATÆ VIRGINIS ANNVNTIATÆ
SODALITAS
AVCTORI SVO POSVIT
OBIIT ROMÆ VI. KAL. OCTOBRIS
AN. DOMINI MCCCCLXVIII.
ÆTATIS VERO SVÆ LXXX. (1)

524. A Flavio Blondo illius ævi famigerato Scriptore, dum de creatione agit, quâ Ioannes declaratus fuit Cardinalis, *Theologus inſignis* audit lib. 1. decadis 4. *Hiſtoriarum*; à Græco rerum Florentini Concilii Scriptore *Philoſophus Latinorum & dialecticæ peritiſſimus*. Ab eodem Blondo, Nicolao Perotto, Io. Antonio Campano, & Beſſarione Cardinali Nicæno amatus & magni habitus. Iacobus item Amannatus Car-

(1) Concordat cum Ephemeridum noſtrarum Romanarum exemplo; cui tamen *Turrecrematarum* ſtemma ſuperimponitur: turris nimirum ardens quam ambit limbus octonis lilii floribus diſtinctus.

Cardinalis, vocatus Papienſis, vir eloquens, & *Commentariorum de ſuæ ætatis rebus*, necnon & ſummi pretii epiſtolarum auctor, dum Cardinales enumerat qui Paulum II. elegerunt, *Commentariorum* lib. 2. poſt laudatum cum aliis Ioannem Carvaxalium, virum geſtis clariſſimum: *Ab eadem natione* (inquit) *Ioannes Turrecremata Sabinorum Epiſcopus. Huius umbratilis gloria præcedentium non ceſſit laboribus, primas inter theologos ſui temporis tenens, propter auctoritatem Sedis apud Gallos defenſam: quamquam ex Prædicatorum eſſet ordine, nullaque adhuc dignitate inſignis, ad Cardinalatum Eugenio ſedente vocatus eſt. Scripſit Commentarios divinarum rerum complures, utiles illos & magni in Eccleſia æſtimatos.* Elogia tanti viri vide sîs (ut ab antiquis diſcedamus Pulgari & Marinæo) apud Alphonſum Ciaconium in *Vita Eugenii IV.* Ferdinandum Ughellum *Italiæ ſacræ* auctorem in *Epiſcopis Sabinenſibus*, Balthaſſarem Porreñum in *elogiis Cardinalium Hiſpanorum* ineditis; & in epiſtola cuiuſdam Ioannis de Turrecremata, noſtro cognominis, quæ Salmantinæ editioni *Summæ* illius *Eccleſiaſticæ* anni MDLX. præponitur. Sed iam ad enarranda eius opera tranſeundum eſt. Scripſit nempe

525. *In Gratiani Decretum Commentarios*, quinque partibus. Quarum I. eſt in primam Decretorum, ſive *Diſtinctiones.* II. In *Cauſarum* primum volumen. III. in ſecundum. IV. in tractatum *De conſecratione.* V. in tractatum *De pœnitentia.* Quatuor tamen voluminibus integrum opus comprehendit Veneta editio Hieronymi Schoti MDLXXVIII. in folio, quam præceſſiſſe dicitur alia Lugdunenſis Ioannis Bocrii. Manuſcriptam vidimus in Barberina bibliotheca Romæ *Compilationem novam Decreti, Turrim auream Decretorum nominatam: compilatam à rever. P. Ioanne de Turrecremata, & Nicolao V. Pontifici dicatam.* Incipit operis nuncupatoria: *Cupienti mihi opus quod auxiliante Deo inchoavimus in quinque libros, iuxta quinque libros Decretalium* &c. Finitur autem ſic: *Finitum eſt opus Romæ x. Ianuarii MCDLI.*

526. *Summam Eccleſiaſticam.* Hoc eſt contra Eccleſiæ & primatûs Petri adverſarios, quatuor partibus. In quarum prima agit *De univerſa Eccleſia.* In ſecunda *De Eccleſia Romana & Pontificis primatu.* In tertia *De univerſalibus Conciliis.* In quarta *De ſchiſmaticis & hæreticis*, Nicolao V. Papæ dicatam. Hæc proſtat Salmanticæ edita apud Ioannem Mariam Terranovam MDLX. in folio; & Venetiis apud Michaelem Tramezinum anno MDLXI. in 4.° In bibliotheca Olivarienſi erat tractatus *De poteſtate Papæ & Imperatoris* MS. in folio, quem haud diverſum à *Summa* exiſtimamus (1); cùm in hac de poteſtate etiam Imperatoris agatur lib. 2. cap. 94. 95. & ſequentibus. Exſtat in Vaticanis codicibus 2577. 2578. & 2701.

527. *De aqua benedicta, eiuſque virtute & efficacia.* Romæ apud Antonium Bladum MDLIX. aliàs MDXLVII. Quem librum ei tributum ſcio à Trithemio, Poſſevino, Ant. Senenſi, & aliis. Hunc tamen Alphonſus Caſtrenſis, cùm *Adverſus hæreſes* ſcriberet, reperire ſe non potuiſſe quæſitum ait, forſan adhuc ineditum.

528. *Meditationes de vita Chriſti.* Has Coloniæ edi curavit Franciſcus Swertius cum Vita eiuſdem Turrecrematæ, & precibus ſelectis quibuſdam MDCVII. in 12.° apud Bern. Gualterium, ut in mentione dicti Swertii monet Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica.*

529. *Commentaria in Regulam S. Benedicti*, quæ unà cum Smaragdi in eandem commentariis Coloniæ prodierunt ex officina Gervini Galeni anno MDLXXV. in folio. Hæc direxit Auctor ad Arſenium monachum cœnobii S. Benedicti, quod ipſe (Trithemius ait) in commendis habebat, Florentiæ, ut credimus, *opus magnum & non abiiciendum*, appellans.

530. *Expoſitionem brevem & utilem ſuper Pſalmos*, ad Pium II. Pont. Max. Prodiit hæc primùm, ut credere par eſt, Romæ apud Franciſcum Lupum Gallum die XXI. Februarii MCDLXXVI. quam editionem vidimus Caietæ in bibliotheca Dominicanorum; item in Burgo (locum ignoramus) MCDLXXX. in fol. quæ eſt inter libros Sapientiæ Romanæ. Duo alia exemplaria penes ſe habere abſque ulla loci nota, eaque in ipſis typographiæ incunabulis edita, Labbeus monet *De Scriptoribus Eccleſiaſticis.* Item prodiit Cæſaraguſtæ MCDLXXXII. in folio, Venetiis apud Lazarum de Soardis MDXIII. in 8.° & apud Stephanum de Sabio MDXXIV. (2) in 8.° *Deſumta nempe* (ut auctor ait) *ex Hieronymo, Auguſtino, Remigio & Caſſiodoro.*

Quæ-

(1) Exſtat in eius Bibliothecæ catalogo MSS. *pag.* 197. *Lit I.* atque eodem omnino titulo; Edita longe ante, nimirum anno 1489. Romæ Fol. apud Eucharium Silber alias Franck Alemanum apud Maittairium *T. I. pag.* 211.

(2) Binas præterea huius operis editiones, eaſque ſatis antiquas indicat Maittairius *Moguntinam* ſcilicet Petri Schoefferi fol. 1478. *T. I. pag.* 131.; & *alteram* abſque Loci notatione, ſed anno 1482. per Ioannem Fabri Lingonienſem *pag.* 165. quæ forſan Tau-

531. *Quæſtiones ſpirituales ſuper Evangelia totius anni, tam de Tempore quàm de Sanctis.* Aliquando editæ hæ ſunt abſque loci mentione Brixiæ anno MCDXCVIII. in 4.° quam editionem habet Eccleſia Hiſpalenſis inter Colonæos libros. Deinde verò Lugduni MDIX. in 8.° apud Stephanum Güeynardum; & adhuc priùs ibidem MD. in 8.° & Pariſiis MDX. apud Ioannem Barbier. In prologo auctor ait ſe has ſcripſiſſe Cardinalium Collegio dicatas, ut dum epularentur recitari ſibi eas iuberent. Pariſienſem hanc editionem recognovit Guilielmus Totanus Dominicanus, ille, cui falsò adſcribi ſolet propter ſimilem curam etiam in eo inſumtam Alphonſi Spinæ *Fortalitium Fidei*, uti loquentes de hoc monuimus. In codice Vaticano MS. 975. ſervantur cum titulo *Collationum pro dominis Cardinalibus pro collocutionibus poſt menſam*; & hoc initio: *Sacro & colendiſſimo* &c. quod idem initium habent *Quæſtiones*. Trithemio teſte diverſum opus eſt (1)

532. *Sermones de Tempore ac de Sanctis*: quos à præcedenti, præter ipſum Trithemium, Poſſevinus & alii diſtinguunt.

533. *Contra principales errores perfidi Mahometi.* Editio princeps fortè illa eſt, quam in bibliotheca Sapientiæ Romanæ vidimus abſque loci nota. Prodiit etiam Romæ apud Guilielmum Faciotum MDCVI, in 8.° Ms. exſtat liber in Vaticana bibliotheca codic. 1043. & 974. cum hac inſcriptione: *Tractatus contra principales errores Mahometi, propter Diætam Principum proximè celebrandam*, ad Pium II. Incipit: *Poſt humilem recomendationem.* Hæc Diæta, ſive conventus, fuit Mantuæ à Pio II. indictus, ut Chriſtianorum Principum communibus conſiliis & copiis immaniſſimo Turcarum tyranno bellum inferretur. Reque ipſe ſeſe eò contulit Pius; principes verò aut Legati eorum rari, diſceſſumque ſuadentibus, utpote in re iam deſperata, aliis Cardinalibus, & in Romam reditum: *Fuerunt tamen* (Gobellinus ait in *Commentariorum Pii II.* libri 3. initio) *Cardinales melioris conſilii, qui perſeverantiam ſuadebant, ut Beſſarion Nicænus, & Ioannes S. Xyſti, Græcus alter, Hiſpanus alter.* Quibus verbis deſignari Turrecrematam nemo non videt: quemadmodum & cùm lib.3. accerſitos eoſdem Nicænum, & Ioannem S. Xyſti Cardinales, ad colloquium privatè ab eodem Pontifice cum Florentinis Legatis habitum.

534. *Tractatum* De veritate conceptionis beatiſſimæ Virginis, *pro facienda relatione coram Patribus Concilii Baſileæ anno Domini MCDXXXVII. menſe Iulio, de mandato Sedis Apoſtolicæ Legatorum eidem ſacro Concilio præſidentium.* Romæ prodiit primùm ex officina Antonii Bladi Aſulani MDXLVII. in 4.° Recognitus quidem, & nova capitum diviſione clarior redditus, Alberti Duimii de Catharo ord. Prædicat. in Sapientia Romana ſacræ Scripturæ interpretis operâ: iubente Bartholomæo Spina, ſacri Palatii Apoſtolici Magiſtro, & ſumtus præſtante illuſtriſſimo domino D. Ioanne de Toleto Cardinali, eiuſdem ordinis Prædicatorum, cùm in Concilio Tridentino propoſita eſſet hæc res à defenſoribus alterius partis. Ita enim præſefert integra libri inſcriptio, quam dedimus pro huius operis atque eius editionis hiſtoria. Apud Ciaconium per errorem editum fuit: *De conceptione Domini*: fortè, *matris Domini.*

535. Quam quidem relationem ſeu tractatum exhibiturus iam Concilio, quo minus id facere poſſet, impeditus fuit ſchiſmatis illius causâ, quæ per eos dies ortum habere cœpit: quum Legati Eugenii Papæ recedere inde, & cum eis Ioannes noſter, in mandatis habuere: quod ipſe ait in commentario ad caput *Firmiſſimè. De conſecratione.* diſt. 4. n. 11. Eandem ſibi impoſitam fuiſſe à Concilio curam repetit ad cap. *Pronuntiandum.* diſt. 3. Et tamen à Petro Alva Franciſcano (qui in defendendo Immaculatæ Conceptionis beatiſſimæ Virginis articulo modum tenere neſcivit) maiorem huius operis partem non Turrecrematæ, ſed Bartholomæi Spinæ, aut magis Alberti Duimii eſſe, multipliciter in *Sole veritatis* [t] contenditur, prolixiorem quam res ac præſcriptum ſibi refendi, (*referendi*) non diſputandi genus petebat, tempuſque permiſiſſe videtur, commentarium cauſante; cùm ſanè non minoris eſſe molis deberet opus, quo maiori adhuc Tur- [t] Veritate 195.

Taurinenſis fuerit. Vid. *in Not. ad h. l.*.. Poſtquam hæc ſcripſeram, memini penes me eſſe principem huius *Pſalmorum Expoſitionis* editionem Romanam MCCCCLXX. apud Udalricum Gallum de Bienna 4. in cuius fine legitur: *Reverendiſſimi Cardinalis Sancti Sixti Expoſitio brevis & utilis ſuper toto pſalterio: Romæ impreſſa die quarta menſis Octobris per honorabilem virum magiſtrum Udalricum Gallum de Bienna Anno Domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo.* Fuit etiam in Bibliotheca Ducis olim de la Valliére n. 190. Guillelmus Franciſcus de Bure Iunior, *Bibliographie Inſtructive volum. De Theologie num* 141. *p.* 139. falſo exiſtimavit principem huius Expoſitionis editionem eſſe Moguntinam Petri Schoyffer MCCCCLXXIV.

(1) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 84.)

recrematæ iſti Ioannis Segovienſis *Allegationum & Aviſamentorum* operi iam patribus exhibito, ex munere ſibi impoſito reſpondere debuit.

536. Et quidem potuit ſtatim ab edicto Patrum anni MCDXXXV. Iunio menſe publicato, expediri negotium colligendi ex omnibus bibliothecis & archivis monumenta omnia, quæ de hac quæſtione concepta reperirentur; & ex his omnibus, theſauroque ſuæ memoriæ, & proprio ſtudio potuit etiam Ioannes Cardinalis colligere auctorum teſtimonia in hoc libro exſtantia, quæ tantùm cogitabat exhibere ſacro Concilio; poſtmodumque auditis Ioannis de Montenigro cuius primæ in hac re partes fuere allegationibus, haſque ſecutis Ioannis Segovienſis aliis præcedentium *Allegationum* refutatoriis, ampliare opus ſuum, & ex breviore iuſtum & integrum reddere, ne tertius iam diſputator in arenam deſcendens, aridior & imbecillior deceſſoribus ſuis appareret: quod eſſet veluti cauſam adverſariis tradere. Et hoc ſanè argumento validiſſimè quatiuntur & corruunt omnia quæ pro abiudicando Turrecrematæ libro iſto pervicaciter enixeque Petrus Alva, & ſi qui ante eum alii, contenderunt. Quorum cogitata expendenda iis relinquimus, qui non ullo præiudicio, ſed veritatis amore ducti, in hunc locum inciderint.

537. *Flores ſententiarum D. Thomæ Aquinatis ds auctoritate ſummi Pontificis, collectos in* eodem *Concilio Baſileenſi anno MCDXXXVII.* iuſſu Iuliani Cardinalis. Hanc materiam LXXIII. quæſtionibus explicuit, dedicavitque eidem Cardinali. Incipit: *Mandatis, reverendiſſime pater, & domine præſtantiſſime Iuliane, digniſſime presbyter Cardinalis* &c. Editus fuit liber cum aliis argumenti eiuſdem à Remigio Florentino Dominicano Venetiis anno MDLXII. Manuſcriptuſque codex aſſervatur Romæ in Vaticana cod. 4117. & Patavii in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Canonicorum Lateranenſium, Thomaſino teſte in *Bibliotheca Patavina manuſcripta.* Iulianus iſte eſt Cardinalis Cæſarinus, S. Angeli dictus, Baſileenſis Concilii coactor & præſes, qui tandem in Polonia infeliciter obiit à Turcarum copiis occiſus. Item

538. *De eadem Pontificis & generalis Concilii auctoritate, ad Baſileenſem Oratorem* (ut præſefert) *reſponſionem*: quàm Venetiis edidit MDLXIII. in 4.° Ioannes Zilettus operâ Camilli Campegii Theologi Pariſienſis, & Labbeus in Conciliorum Pariſinam editionem ſuam volum. 13. col. 1661. coniecit (1).

539. *Super decreto unionis Græcorum in Concilio Florentino edito apparatum.* Editum Venetiis cum decreto ipſo Eugenii anno MDLXI. in 4.° una cum *Summa Eccleſiaſt.* MS. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teſte Thomaſino; & in Vaticana biblioth. cod. 4165. Exſtant quidem in actis eiuſdem Concilii, quæ per dialogum inter ſe & Ludovicum de Ponte Romanum Andreas Sanctacrucius, & ipſe Romanus, concinnavit; leguntúrque in Conciliorum editionibus, & in poſtrema Pariſienſi volum. 13. quædam Ioannis Turrecrematæ facta ad Concilium verba de conſecratione in azymo ſeu in fermentato, & de forma ipſius conſecrationis [u]. Sed is, quode agimus, *Apparatus ad decretum* Eugenii Papæ, ſeu diffinitionem, quæ incipit: *Lætentur cæli* &c. [x] factus videtur: quo ea omnia, in quibus convenerunt Græci cum Latinis, continentur. Planè ob defenſam in Concilio iſto Florentino Apoſtolicæ Sedis auctoritatem adeptus fuiſſe Ioannes dicitur *univerſalis protectoris Fidei* titulum: quod Ferdinandus Ughellus in ſuæ *Italiæ ſacræ Sabinenſibus Epiſcopis* refert. Alii, ut Antonius Senenſis [y], quemadmodum & Ioannes Lopez Monopolitanus Epiſcopus [z] meritum ab eo hunc honorem aiunt Pii II. tempore iam Cardinali. In antiquis nos nihil de hoc legimus; niſi in iis Vincentium Bandellum computemus, quem auctorem rei Senenſis laudat.

[u] Col. 114.. & 1153.

[x] Col. 116..

[y] In Bibl. ord. Præd.

[z] Par. . H. ord. S. D. lib. 1. cap. 1..

540. *De ſalute animæ.* Incipit: *Docet nos Divina Scriptura*, Ioanne Trithemio, Alphonſo Venero, Marieta, Bellarmino, Poſſevino, Antonio Senenſi teſtibus, quorum nullus de editione loquitur.

541. *Tractatum de corpore Chriſti adverſus Bohemos.* Cuius Antonius idem Senenſis, Alphonſus Ciaconius, Poſſevinus, Bellarminus, & alii, meminere.

542. *Revelationes S. Birgittæ ex commiſſione Sedis Apoſtolicæ recognovit, & apologiam* appoſuit. *Expoſitionem Regulæ S. Birgittæ* (niſi de alio loquatur opere) Antonius appellat Senenſis, ex teſtimonio Hieronymi Almonazir Complutenſis collegii Dominicanorum ſtudiorum præfecti, referens aſſervari hanc in collegio eorumdem Pinciano. Nos autem nihil aliud indicatum ab eo credimus, niſi *apologiam* prædictam: quæ cum iiſdem *revelationibus*, & ad eas Gonſalvi Duranti Notis, cùm Romæ tum Coloniæ anno MDCXXVIII. typis edita fuit.

Tra-

(1) Edita pridem fuerat Coloniæ 1480. apud Henricum Quentel, Fol. Maittairius *Ann. Typogr. T. I. pag.* 154.

543. *Tractatum, in quo ponuntur impugnationes quarumdam propoſitionum, quas magiſter in Theologia Alphonſus de Madrigal poſuit & aſſeruit in diſputatione publica in Romana curia XXI. die Junii anno MCDXLII.* Exſtat in bibliotheca Vaticana MS. cod. 5606. De quo iam diximus in Alphonſo Toſtato.

544. *Symbolum veritatum Fidei Romanæ Eccleſiæ pro informatione Manichæorum* MS. inter vaticanos libros manu exaratos cod. 974. Miſerat nimirum Boſnæ Rex ad Papam viros ſui regni tres Manichæorum errore obcæcatos, ut Romæ catechizarentur. Incipit : *Beatiſſime pater.* Et in fine notatur factum Romæ in Eccleſia S. Petri die IX. Maii anno MCDLXI. Hiſtoriam narrat Ciaconius in *Vita Eugenii IV.* & hoc eius Cardinali.

545. *Contemplationes*, quæ ſcriptæ dicuntur Romæ in monaſterio Prædicatorum de Minerva. Ms. codice Vaticano 973. inter manu exaratos.

546. Præter iam dicta opera, pluribus aliis publicam Eccleſiæ rem iuvâſſe credendus omnino eſt; cùm in Vaticana bibliotheca hæc ælia opuſcula exſtent nondum edita:

547. *Libellus velociter compoſitus & editus contra certos hæreticos noviter impugnantes paupertatem Chriſti, & ſuorum Apoſtolorum.* Cod. MS. 974. fol. 55 (1).

548. *Libellus quidam pro defenſione Romani Imperii.* Ibidem fol. 65.

549. *Libellus de nuptiis ſpiritualibus.* Ibidem fol. 68.

550. *Tractatus contra Concilium Baſileenſe.* Incipit : *Notâſtis, teneo, ſuperiori die pro veſtra ſapientia & humanitate, reverendiſſimi patres, ſanctiſſimam & religioſam intentionem ſanctiſſimi Domini noſtri* &c. In fine : *Explicit oratio facta per Mag. Ioann. de Turrecremata ſacri & Apoſtolici Palatii Magiſtrum anno Incarn. MCDXXXIX.* Qui iuſto quidem volumine viſitur inter eoſdem libros Vaticanos MSS. cod. 2579.

De eodem Concilio Baſileenſi aliqua eius ſunt in cod. 4136.

551. In codice 5606. ubi eſt cenſura in Toſtati propoſitiones, leguntur & iſta:

Tractatus de decreto irritante, factus in Concilio Baſileenſi in reſponſione ad hoc quæſitum : An in omni lege licita, ad obviandum abuſibus curiæ Romanæ multiplicibus poſſit per generale Concilium ſimpliciter & indiſtinctè poni decretum irritans ſummis Pontificibus : in quo reſpondet negativè.

552. *Quæſtio* quædam *facta per reverendiſs. D. Cardinalem S. Xyſti, dum erat Magiſter ſacri Palatii, coram Eugenio Papa IV. ac reverendiſs. dominis Cardinalibus, & prælatis curiæ Romanæ.* Incipit : *Notâſtis, teneo, ſuperiore die* &c. ſcilicet circa propoſitionem factam in Baſileenſi Concilio, quòd *veritas de poteſtate Concilii generalis univerſalem Eccleſiam repræſentatis, ſupra Papam & quemlibet alterum, declarata per Conſtantienſe & Baſileenſe generalia Concilia eſt veritas Fidei catholicæ.* In fine notatur factam fuiſſe hanc quæſtionem ſive orationem anno MCDXXXIX. Sed vereor ne idem hoc ſit opus cum paulò antè laudato *Contra Concilium Baſileenſe*, in duobus codicibus Vaticanis repetitum; cùm libri initium in utroque conveniat.

553. *Reſponſio in blaſphemam & ſacrilegam invectivam ad ſanctiſſimum canonem iuſtiſſimæ condemnationis damnatiſſimæ congregationis Baſileenſium.* Incipit : *Diſſimulare non poſſumus.* In fine advertitur factam eam fuiſſe per Turrecrematam Card. S. Xyſti, dum eſſet in Bituricis apud illuſtriſſimum Regem Franciæ orator Eugenii Papæ.

554. *Reſponſiones quædam breves triginta octo articulorum, qui dicuntur eſſe Huſſitarum, qui ſunt in regno Bohemiæ, factæ per eximium virum Mag. Fr. Ioann. de Turrecremata, qui poſtmodum fuerat Cardin. S. Xyſti.* Incipiunt : *Primus articulus.* Et in fine : *Expliciunt reprobationes xxxviii. articulorum Bohemorum, qui ſunt in Moldavia* (an *in Moravia?*), *ita perfunctoriè & celeriter factæ ad mandatum Sanctiſs. domini noſtri Eugenii Papæ IV. Florentiæ anno Domini MCDXLII. die xxviii. Iulii per ſtudium domini Cardin. S. Xyſti*

555. *Collecta per Dom. Cardin. S. Xyſti tempore ſanctiſs. Dom. Papæ Eugenii IV. ſuper petitione domini Regis Franciæ, ut aliud tertium celebraretur generale Concilium.* Incipit : *Quod autem convenientiſſimum eſſet.*

556. *Tractatus factus contra aviſamentum quoddam Baſileenſium, quòd non liceat appellare à Concilio ad Papam.* Incipit: *Circa hoc aviſamentum.* Qui factus fuit in eodem Concilio Baſileenſi, ut patet ex his ad finem : *Explicit votum Mag. Ioànn. de Turrecremata in materia appellationum in deputatione reformatorii ix. Martii anno Domini MCDXXXVI.*

557. *Votum* aliud Eiuſdem *ſuper aviſamento, quod Papa debeat iurare ſervare*

(1) Exſtat in Bibliotheca Cathedralis Metenſis in Lotharingia teſte Montfauconio *Biblioth. Bibl. T. II. pag.* 1382. *col.* 2. *ſub num.* 282.

re decreta de Conciliis generalibus continuandis, & electionibus confirmandis; aliàs cadat à iure Papatûs. Incipit: *Circa aviſamentum.* Reſpondetque non licere Papam ad id ligari per Concilium. Factum eſt in eadem deputatione reformatorii.

558. *Repetitiones quædam* eiuſdem Cardinalis cùm eſſet in minoribus conſtitutus *Baſileæ ſuper quibuſdam propoſitionibus Auguſtini de Roma.* Incipit: *Reverendiſſimi reverendique patres.* In fine: *Explicit votum Mag. Ioann. de Turrecremata Apoſt. Palatii Mag. relatum coram iudice Fidei, & aliorum reverendiſſimorum reverendorumque patrum, & eximiorum utriuſque iuris DD. multitudine copioſa: in domo fratrum Minorum, ita compilatum, & in ſcriptum redactum ad mandatum inclytæ nationis Italiæ anno Domini MCDXXXV. in menſe Iulio.*

559. *Propoſitio* Eiuſdem *cùm eſſet orator ad Diætam Moguntinam ex parte S. D. N. Eugenii ſuper iuſtitia translationis Concilii de Baſilea in Ferrariam, & tandem de Ferraria in Florentiam.* De congreſſu iſto Moguntino agit Odericus Raynaldus tomo 18. *Annal. Eccleſiaſt.* anno MCDXXXIX. num. 19.

560. *Tractatus* quidam *contra Madianitas & Iſmaelitas, adverſarios & detractores illorum, qui de populo Iſraelitico originem traxerunt.* Incipit: *Turris fortitudinis à facie inimici.* Invehitur *contra eos malos Chriſtianos & perverſos homines* (ut ille ait), *qui omni Dei timore poſtpoſito, malitiæ ſpiritu inflati, fideles Chriſti de populo Iſraelitico deſcendentes, quantumcumque fide, virtute, ac donis divinæ gratiæ reſplendeant, odio mortali, iniuriis, opprobriis damniſque moleſtant & perſequuntur.* Occaſionem huic ſcripto datam refert, dicens *quòd libellos infamatorios ſub nomine proceſſuum ad varias orbis partes demandatos viderit; & præcipuè proceſſum legerit per quendam Spoleti* (f. Toleti) *factum per quoſdam impios homines domino & Regi ſuo naturali rebelles, qui capita factionum, & iniquitatum Toleti commiſſarum fuere: quem ſcilicet domino noſtro Nicolao Papæ V. per quendam eorum collegam cum certis literis ad curiam Romanam demandaretur. Qui proceſſus à nobis diligenter lectus & examinatus viſus eſt nobis ex multiplici capite impius, & iniquus, ac plurimùm ſcandaloſus, ac multis erroribus plenus,* &c. In fine ait, finitum eſſe Romæ anno MCDL. tempore Iubilæi.

561. Hoc ipſum eſt magnum opus *Contra ſtatuta aliquot Eccleſiarum, quibus arcentur ab earum collegiis qui ex ſtirpe Iudaica deſcendunt.* Quod quidem *Contra Iſmaelitas noſtri temporis* inſcriptum Antonius ait Senenſis ſervari manu exaratum in collegio Prædicatorum Pinciano: optimo iure admonens non ab argumento propugnato iſto colligi debere noſtrum Ioannem ex eadem ſtirpe fuiſſe ortum. Planè de huiuſmodi legibus plures doctiſſimi, iidemque nobiliſſimo & puro ſanguine viri, ſimiliter cenſuêre.

562. Sed neque noſtri omnia hactenus inedita codex hic continet. Nam ut index MS. librorum præſefert, quem totum legimus, codices tamen omnes in eo notatos manibus contrectare haud potuimus: codices 1130. 2267. & ſequentes, uſque ad 2273. & codex 2566. ſequenteſque, uſque ad 2580 Turrecrematæ opera iam dicta, vel alia continent. Codex 1043. fol. 265. *Quæſtiones de præceptis iuris naturalis.* Codex 4223. fol. 166. *Super Tractatum de pœnitentia*: de quo monet etiam Ciaconius; qui & *De pœnitentia* addidit. Sed hæ partes ſunt *poſtillæ decretorum.*

563. *De Deo & angelis quæſtiones* ſunt cum tractatu *De aqua benedicta* in bibliotheca SS. Ioannis & Pauli Venetiis, Thomaſino & Spizelio teſtibus.

564. Falſum ne quid diſſimulemus, venditari exiſtimamus nobis in titulo quodam libri bibliothecæ Olivarienſis, qui *Torquemadæ lecturarum ſuper inſtitutiones Iuſtiniani* conceptus eſt in eius indice ſeu catalogo (1).

565. Hoc ipſo anno, Turrecrematæ fatali, vitâ functus eſt ALPHONSUS DE OROPESA Hieronymianus, Guadalupenſis domûs, à patria ſic appellatus: de quo multa

(1) Præter memorata *Ioannis Turrecrematæ* opera habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. II. ſub n* 9. (T. I. p. 19.) *Epiſtola Burgis Baſileam ad Concilium proficiſcentis ad Fratres conſolatoria;* atque *Eiuſdem* cum titulo: *Caſtellæ Regis Oratoris, alia ad Ioannem II. Caſtellæ Regem qua Ipſi ſignificat incolumem ſe Baſileam perveniſſe; ac de nonnullis ad Concilium pertinentibus certiorem eum reddit.* Videtur autographa. In Regis Galliarum: *Sermo habitus in Concilio Baſileenſi Dominica ſecunda Adventûs anno MCDXXXII.* Part. III. pag. 131. cod. 1499. Item: *Expoſitio Cantici Canticorum.* Part. III. pag. 137. col 1. cod. 1506. Item apud Edm. Martene, & Urs. Durand. T. IV. *Theſ. nov. Anecd.* pag. 595.: *Conſtitutiones Eccleſiæ Barcinonenſis editæ per Ioannem Cardinalem Sabinenſem Legatum.* Quetifus & Echardus videntur horum non meminiſſe. Titulus autem apocryphus: *Torquemadæ Lecturæ ſuper Inſtituta Iuſtiniani*, legitur in Bibliothecæ Comitis olim Ducis Olivarienſis *Lit T. MS. pag.* 239.

ta Ioſephus Seguntinus in hiſtoria huius ordinis lib. 3. cap. 17. 18. & ſequentibus. Præfectus fuit ſodalium Talaveræ, atque inde in Bartholomæano Lupianenſi cœnobio, hoc eſt totius ordinis generalis miniſter, creatus anno MCDLVII. & famâ clarus habendarum concionum Evangelicarum artifex. Chriſtianæ autem puritatis & unitatis zelo ardens, quam frequentes ex Iudaiſmo converſorum apoſtaſiæ turbabant, indignantibus Chriſtianis veteribus adverſus noviter ad Eccleſiæ gremium receptos, quorum omnium ſive ſimulationem ſive inconſtantiam parem credebant: auctor Henrico Regi IV. fuiſſe dicitur imponendi hoc munus regnorum prælatis, ut unuſquiſque in ſua diœceſi in huiuſmodi gentis vivendi morem inquireret, granumque à palea ſecernere, ut æquum fuit, ſatageret: quod Oropeſa ipſe Alphonſi Carrilli antiſtitis mandato feciſſe Toleti dicitur. Hac occaſione ſcripſit librum huius tituli:

566. *Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael*, qui manſit ineditus, vixque è domeſticis bibliothecis hactenus erupit: quod Seguntinus ait lib. 3. cap. 18. Cuius libri hæc intentio eſt, ut eos reprehendat, qui non ex præcepto caritatis converſos amant, neque fraternè cum eis agunt; cenſetque tam his, quàm veteribus Chriſtianis cum obſtinatis Hebræis conſuetudinem prohiberi, hiſque ultimis honorum participationem denegari oportere (1). In hoc eodem codice MS. exſtant

567. *Sermo quintæ feriæ maioris hebdomadæ. Vita S. Ioannis Chryſoſtomi.*

568. *Epiſtola* ſatis prolixa *ad Hieronymianos ſodales Aragoniæ regnorum:* quâ eos adhortatur ne derelinquant cœnobia ſua propter declinandas ibi ortas diſſenſiones inter Ioannem (*Navarræ*) Regem & Carolum eius filium.

569. *Sermones* docti admodum in quatuor capitulis generalibus annorum MCDLIX. MCDLXII. MCDLXV. ac MCDLXVIII. habiti, cùm ipſe his ſingulis annis crearetur Generalis præfectus. Sub cuius duodennalis præfecturæ finem, XXVIII. die Octobris anni MCDLXVIII. diem vidit extremum (2).

CA-

(1) Habetur in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticenſis hoc titulo: *De unitate Fidei, & de concordia & pacifica æqualitate Fidelium. Ad Alfonſum Carrillum Archiepiſcopum Toletanum.* Apud March. de Alvêntos *Hiſt. Coll. S. Barth. Salm. T. III. pag.* 309.

(2) ADDENDI AB ANNO MCDLX. AC DEINCEPS, AD ANNUM CIRCITER MCDLXX.

AC PRIMUM omnium huc refero *Gabrielem de Caſalſagés* Catalanum Barcinonenſem, alterum è triumviris ex Ordine Prædicatorum, qui ad annum MCDLXIII. electi fuêre ut Romæ coram Papa Pio II. cum totidem Franciſcanis fratribus diſputarent ſuper celebri, quæ tunc agitabatur, quæſtione: *Utrum ſanguis Chriſti effuſus in cruce permanſerit Perſonæ Verbi adunatus: ut Corpus eius in ſepulcro eidem Perſonæ hypoſtaticè coniunctum permanſit;* cuius ac duorum in diſputatione Collegarum *Iacobi de Brixia, & Vercellini de Vercellis*, tractatus *De Sanguine Chriſti* editus à Quetifo & Echardo dicitur *T. I. pagg.* 822. *&* 824. *col.* 2. unius autem Gabrielis tractatus: *Adverſus hæreſes ſui temporis. Praxis procedendi in cauſis Fidei... Summ. S. Thomæ in compendium reducta* apud eoſdem Bibliographos *T. I pag.* 825. *col.* 2. Item *Anonymum Hiſpanum* memoratu digniſſimum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis membranaceo formâ folii codice exſtat: *Epiſtola directa ad inclytum & magnificum Virum Dominum Petrum Fernandi de Velaſco Comitem de Haro & Dominum antiquæ Domûs de Salas Sereniſſimi atque invictiſſimi Domini noſtri Regis* (Joannnis ſecundi, ut exiſtimo) *Archicamerarium.* Conſtat autem Epiſtola capitibus XII. impletque folia non minus XXIV. eſtque ſalubribus monitis plena. Auctor videtur Comiti de Haro valde familiaris fuiſſe eiuſque in prœliis commilito ac contubernalis, atque operi cui Epiſtola præfigitur *Catonianæ Confectionis* titulum indere voluiſſe; ſic enim in capite XII. quod eius poſtremum eſt ait: Et ſicut alterius Catonis *Iuriſconſulti cuidam legali doctrinæ Legiſtæ* CATONIANÆ REGULÆ *nomen dederunt: ſic & Claritas tua huius antiquioris & moralis Catonis ſalubrium monitorum copilationem dulcium rhythmorum congerie refertam Catonianam confectionem ſi libet poteſt vocare: ut librarius tuus quando illam petere volueris facilius in ſilva librorum tuorum nominis adiectione valeat reperire. Nolo tamen ut putes me hanc confectionem compoſuiſſe; cum ingenium meum longe inferius ſit; neque in ea aliqua mutâſſe vel addidiſſe; ſed prout in Bibliotheca mea ruptam ac fere conſumptam repereram tranſcriptione in lucem trahi, & inſigni nobilitati tuæ deſtinare decrevi: quam quidem ne nude tranſmitterem quaſi in quadam præfatiuncula hæc tibi dicere volui. Tu vero qui ingenio ac prudentiâ non mediocriter polles, quid in huiuſcemodi rebus amplius dicendum ſit Divini auxilii invocato favore animadverte* &c. Sequitur in codice *Catoniana confectio* CCCVI. non minus ogdoadibus rhythmicis conſtans, quarum omnium quartus, & octavus ſive poſtremus verſus metrici item ſunt, ex iis quæ *Catonis diſticha* paſſim appellantur deſumtus. En operis ſpecimen.

Ogdoas I^a^.

In primis chariſſime te volo docere.
Primum ſuper omnia regnum Dei quære.
Illi ſoli ſervias, illi ſemper hære
Si Deus eſt animus ut dicunt carmina vere.
Hic tibi præ ceteris ſit ſemper timendus,
Tota mente viribus totis diligendus:
Hic per cuncta ſæcula ſit benedicendus,
Hic tibi præcipue ſit purâ mente colendus.

II^a^.

Inter ſaluberrimos monitus quos præſto,
Hunc tibi non modicum, filî, maniſeſto,
Uti ſomno ſtudeas ſcilicet modeſto

Plus

CAPUT XI.

LUPUS BARRIENTUS *Dominicanus : eius honores & ſcripta.* NICOLAUS SAGUNTINUS. RODERICUS DIDACI DE QUESADA. LUPUS DE SALINAS *Franciſcanus.* D. IOANNES CARVAXALIUS *Cardinalis.* ANTINCHUS DE BAGES. RODERICUS SANCII DE AREVALO. *Honores ac munia ab eo obita, item ſcripta.* FR. THOMAS DE TOLEDO *Dominicanus.* IOANNES VALERUS *Maioricenſis.*

570. SUCCEDIT ordine temporis dicendus à nobis LUPUS BARRIENTUS (vulgò *de Barrientos*) ſequenti anno MCDLXIX. è vivis ereptus. Patriâ fuit ex oppido *Medina del campo*, ex nobili & antiquo illius civium genere, Petri Guterii filius, anno præteriti ſæculi MCCCLXXXII. in lucem editus. Qui quidem ſodalium Dominicanorum ad S. Andreæ patrium cœnobium inſtituto aggregatus, religione ac literis clarus brevi tempore adeò apparuit, ut ei primo omnium ſui ordinis primus Theologiam docendi locus & ſedes Salmantinæ academiæ iure ac meritò commendaretur. Vocatus inde in curiam, Ioannis Caſtellæ Regis lateri à ſecretis conſcientiæ adhæſit; atque eodem tempore Henricum principem literas docuit, & Chriſtianæ vitæ præcepta; cuius & à confeſſionibus miniſter fuit.

571. Factus hinc Segovienſis Epiſcopus, & Caſtellæ archicancellarius, Abulenſem aliquantò pòſt pro Segovienſi ſua permutavit Eccleſiam; ne iſthic manens, Ioannis Pacieci Villenatum Marchionis à Rege averſi, atque in ea urbe cum Henrico principe cuius gratiam obtinebat frequenter commorantis, impotentiæ viribus ſubiaceret. Porrò ad Conchenſem anno huius ſæculi. XLV. promotus, in illud tempus incidit quo fatalis illa in Pinciæ foro maximo recitata fuit Alvari Lunæ ſupplicii tragœdia: quo excuſſo iugo, Ioannes Rex probus aliàs & iuſtus, ne ſolus, aut ne quidem tunc, ſubiret regendi onus, Lupum noſtrum, & Gundiſalvum ab Illeſcas Hieronymianum Guadalupenſis monaſterii præfectum, *viros ea ætate* (ait Mariana lib. 22. cap. 14.) *integerrimos ſanctoſque*, adminiſtrandæ publicæ rei conſiliarios aſcivit, ac dum vixit ſecum habuit. Eo mortuo, cùm Henrici ſucceſſoris proſtitutam lenitatem ac lentitudinem minus probaret: auditus hac re ſuper ab eo & non exauditus, ad Eccleſiam ſuam proprio paſtoris munere functurus rediit, ubi anno ſuperiùs dicto MCDLXIX. Maii triceſima die obiit.

572. Res eius, quarum compendium

ſe-

Plus vigila ſemper nec ſomno deditus eſto.
Sicut enim ſimile regiſtrum regiſtrat,
Et ſiniſter proximus proximum ſiniſtrat,
Et magiſter vitii vitia magiſtrat:
Sic diuturna quies vitiis alimenta miniſtrat.

Et ſic deinceps ad finem uſque operis, quod binis libris diſcretum eſt. ITEM *Matthiam Mercaderium* Equitem atque Archidiaconum Valentinum Ximeno indictum, auctorem *Tractatûs De re accipitraria, ſeu de medendis accipitrum morbis : ad Ferdinandum utriuſque Siciliæ Regem anno MCDLXV.* Italico *Sermone*; atque item, ut videtur: *De binis accipitrum generibus Italicè* ASTORE ET SPRAVIERO *appellatis* : in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. C. Plut. IV. ſub n.* 6. (T. I. p. 315.) ITEM *Antonium Bou* Equitem & Canonicum Valentinum, cuius in patriæ Canonicorum Collegii Bibliotheca, bina ad hanc diem exſtant Latinè ſcripta *Sermonum de Sanctis* volumina, chartacea, forma 4.ª ſæpius à me viſa & contrectata. In prioris fine legitur: *Expliciunt Sermones Sanctorales editi per Rev. Mag. Antonium Bou Sacroſanctæ Theologiæ Profeſſorem Sedis Valentiæ Canonicum huic Bibliothecæ dati anno MCDLXVIII.* ITEM *Ioannem Petri* (Perez) Sætabitano-Valentinum ex Ordine Prædicatorum, qui circa annum MCDLXX. ſcripſiſſe dicitur *Commentaria in Eccleſiaſticum : In duodecim Prophetas minores : In Epiſtolas Canonicas*, à Diago *Hiſt. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib. II fol.* 274. *col.* 1. *fin.* unde id ſumsêre mutuum Quetiſus & Echardus *T. I. p.* 85. & Ximenus *Bibl. Val. I.* 50. ITEM *Hugonem de Urries* Ioannis ſecundi Aragonum Regis Pincernam & Conſiliarium, cuius exſtat Hiſpanica Valerii Maximi librorum è lingua Gàllica verſio, anno MCCCCLXVII. ſcripta. En libri titulum: *Comiençan las rubricas que Valerio Maximo Romano compuſo, que fue transferido de Latin en Lengua Franceſa por Maeſtre Simon de Hedin maeſtro en Santa Teologia ; deſpues del Lenguage Frances lo trasladó en el Romance de nueſtra Hyſpaña Moſſen Hugo de Urries Cavallero, y del Conſejo, y Copero mayor del Sereniſſimo Rey de Aragon Don Juan Segundo digno de inmortal memoria : la qual translacion fizo en la Ciudad de Bruges del Contado de Flanders : en el año de Mill CCCC. LXVII. ſtando Embajador en Anglatierra & Borgoña de Su Mageſtad.* Edita Cæſarauguſtæ apud Paulum Hurus Germanum de Conſtantia MCCCCXCV. Fol. Penes me. Item Compluti MDXXIX. in Bibliotheca olim D. Ioachimi Ibannecii Garſiæ Præcentoris Turolenſis. ITEM *Petrum Guillelmum* (Guillèn) qui teſte Fratre Hieronymo de Olivares Alcantarenſi auctore Supplementi ad Tractatum Ioannis de Mena : *De vitiis & virtibus* (Edit. de las CCC. Antuerpiæ 1552. pag. 743. init.) ſcripſit aliud eiuſdem operis ſupplementum: *Aſſi miſmo* (inquit l. c.) *vi fecho otro fin del tratado de vicios y virtudes de Juan de Mena por un Pero Guillèn gran trobador, à mi ver* &c. ITEM *Raymundum de Llavia* auctorem Prologi Sylloges Poemation Caſtellanorum ſub Ioanne II. Enrico IV. & Regibns Catholicis, ad Dominam Franciſquinam de Bardaxî uxorem magnifici Domini Moſen Ioannis Fernandez de Heredia Gubernatoris Aragoniæ: de quò Cl. Anonymus auctor Vitæ Ferdinandi Perezii de Guzman, præfixæ huius operi *De las generaciones y ſemblanzas* editæ Matriti 1775. fol. 191. p. 2. Diverſus autem eſt à *Romæo de Levia* ſive *Livia* Ord. Præd. cuius ſuprà *Lib. VIII.* c. 2. n. 7. in Not. meminimus.

fecimus, latiùs enarrant Ægidius Gundiſalvi Davila *Theatri Eccleſiaſtici* auctor, in Abulenſibus, Conchenſibus, ac Segovienſibus Epiſcopis; atque in huius ultimo dictæ *Segovienſis urbis hiſtoria* excultus hiſtoricus Didacus Colmenares, Ant. Cianca in *Hiſtoria S. Secundi Epiſc. Abulenſis* §. 87. Ioannes Monopolitanus Epiſ. in *Hiſtoria ordinis Prædicatorum*, tertia parte lib. 2. cap. 46. Ludovicus Ariz in *Abulenſi hiſtoria.* Ab hoc habemus quædam vulgaris linguæ opuſcula, quorum nunquam factus fuit publicus uſus. Vidimus nos in codice quodam MS. qui olim fuit Didaci eiuſdem Colmenaris, & poſtea domini Chriſtophori de Zambrana & Villalobos Calatravenſis equitis; noſtri amici, qui bene inſtructam bonorum librorum Matriti habuit bibliothecam: quorum nos, uti proſtant, epigraphas dabimus.

573. *Tratado del caſo y fortuna, compilado por mandamiento del Chriſtianiſſimo Rey Don Juan el ſegundo de Caſtilla y Leon, por la ſu humilde fechura inutil Obiſpo de Cuenca, ſu confeſſor, y maeſtro del sereniſſimo principe Don Henrique ſu amado hijo.* Incipit: *Rey Chriſtianiſſimo, principe de gran poder.*

574. *Tratado del dormir y deſpertar, y del ſoñar; y de las adivinanzas, y agueros, y profecias, compilado* &c. eodem initio.

575. *Tratado del adivinar, y de ſus eſpecies, y del arte magica:* eodem principio. Fuerunt & in bibliotheca Olivarienſi (1). Item

576. *Llave de la ſabiduria.* Quem tractatum, ſive Latinum ſive vulgarem, *Hiſtoria ordinis Dominicani*, quam nuper laudavimus eidem attribuit (2).

577. *Opuſculum ſuper intellectu quorumdam verborum cuiuſdam decreti contenti in volumine Decretorum, ubi Gratianus tractans de materia ſacrilegii in cauſa 17. & quæſt. 4. ait: Sacrilegii quoque reatum incurrit qui Iudæis publica officia committit.* Incipit: *Quæſitum à domino* &c. Ac deſinit: *Hæc ſunt, diſſertiſſime baccalauree, quæ breviter ſentimus circa tui quæſiti propoſitionem* &c. Opuſculum hoc MS. habet Matriti D. Ioannes Lucas Corteſius, civis meus, toties à me laudatus; atque idem, & alii tres tractatus ſupra memorati, hodie ſunt antiquiſſimè MS. in bibliotheca, quæ Comitis Villumbroſani Caſtellæ præſidis olim fuit, nunc autem eſt excellentiſſimæ coniugis, quæ ſtudia hæc & libros amat.

578. *Inſtruccion ſynodal.* Quam aſſervari in archivo Segovienſis Eccleſiæ, cui quidem facta fuit, occaſione forſan Synodi in loco *Turuegano* eiuſdem diœceſis anno MCDXL. celebratæ, Colmenarius refert [a]. [a] Pag. 346.

579. *Indicem* quoque *Latinum* confeciſſe dicitur *ad S. Antonini Florentini præſulis ſummam theologicam*, in eodem tabulario Segovienſis Eccleſiæ, ut idem ait, exſtantem. Quædam de Barriento diximus in Henrico Villenatum Marchione ſuprà.

580. In bibliothecæ regiæ S. Laurentii Eſcorialis indice librorum MSS. lego exſtare ibi Onoſandri *De re militari* librum à NICOLAO SAGUNTINO traductum, ſcriptumque MCDLXIX. Onoſander Platonicus philoſophus *Strategum*, ſive *De optimo Imperatore atque eius officio*, opus ſuum inſcripſit ad Q. Varannium: cuius huiuſce traductionis è Græco in Latinum meminit etiam Geſnerus in Bibliotheca, atque eius epitomator. Prodiiſſe autem unà cum Vegetio ait Venetiis, & Baſileæ aqud Robertum Vinter. At hunc interpretem non temerè Hiſpanis contribuere nos, ut credatur, Saguntini, à patria Sagunto, quod in ruinis ſuis adhuc ſemivivum Valentiæ regni oppidum eſt, cognomen ſperamus efficiet (3).

581. Anno MCDLXX. ſcribebat RODE-

(1) Legitur in eius Bibliothecæ Catalogo MS. p. 206. *Don Lope de Barrientos. Algunos tratados ſuyos. Del caſo y fortuna: Del ſueño y vela: Del adevinar y otros. Fol. letra antigua. L.* 21. Item, in Eſcurialenſi *Lit. h. Plut* 3. *n.* 13. (T. II. p. 117.) ſub *Anonymi Epiſcopi Conchenſis* titulo: *Tratado de la Divinança y ſus eſpecies, que ſon las eſpecies de la Arte Magica: por mandamiento del mui eſclarecido è mui poderoſo è chriſtianiſſimo Rey Don Iuan* (II.) *compilado por la ſu omill fechura Obiſpo de Cuenca.*

(2) Nihil præterea de hoc opere Quetifus & Echardus *T. I. p.* 814. *col.* 2.

(3) Exſtat quidem in Bibliotheca Eſcnrialenſi *Lit. S. Plut. III. n.* 14. (II. 596.) & *Lit. g. Plut. III. n.* 18. (II. 30.) *Onoſandri Strategicus*, ſive *De Optimo Imperatore. Ad Alfonſum Aragoniæ & utriuſque Siciliæ Regem;* Sed è prioris exempli prologo omnino conficitur Venetum eum fuiſſe & Venetorum Reipublicæ nomine ad Alfonſum Aragoniæ ac Neapolis Regem internuntium; atque in Bibliothecæ Regis Galliarum codice 4154. (*Part. III. p.* 554. *col.* 1.) Euboicus dicitur; exſtatque eius *Oratio de Mahumetis Imperatoris Turcorum Ottomanorum naturâ, moribus & ingenio;* minoraque alia. Ximenus quoque Saguntino Muriveterenſem facit Noſtri præiudicio abreptus; atque item *Bartholomæum Faccium* (Fachs) notiſſimum *rerum Alfonſi Neapolitani Regis* & aliorum operum Scriptorem, Valentinis noſtris adſcribit; ſed fortaſſis Genuenſis fuerit. Videndus; atque è contrario eiuſdem Bartholomæi Faccii, editio Baſileenſis *Latinæ Arriani verſionis* apud Robertum Winter 1539. 8.° in cuius initio habetur, *Iacobi* cuiuſdam *Curulis Genuen-*

DERICUS DIDACI DE QUESADA, huius oppidi civis in Bætica, commentarium quendam *De coſas acaecidas en la villa de Queſada*: quem penes ſe habere Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Eccleſiæ Giennenſis* ſcriptum reliquit [b].

[b] Pag. 324.

582. Circa hunc ipſum annum MCDLXX. florebat, & fato ceſſit, LUPUS SALINAS Franciſcanus, cuſtodiæ Burgenſis, quæ in provinciam poſtea erecta fuit, fundator; & reſtitutæ diſciplinæ regularis (ait Wadingus *De Scriptoribus ſui ordinis*) in Hiſpania indefeſſus propagator, Comitibus de Haro cariſſimus. Huius aſcetica quædam opuſcula in vetuſto magno codice bibliothecæ cœnobii S. Stephani ad Ulmos ab eo fundati prope Burgos haberi adiungit idem, nempe:

583. *Eſpejo de ſuperiores religioſos.*

Eſcuela de la perfeccion regular, haſta ſubir al perfecto amor de Dios.

Antidoto de los abuſos y males que relaxan la vida monaſtica.

Conferencias eſpirituales ſobre el Evangelio de la Transfiguracion.

Su teſtamento. In quo multa ſalutaria dogmata ſuis diſcipulis præſcribit.

Item in cœnobio S. Mariæ Angelorum urbis S. Dominici Calceatenſis aſſervari ait

Reglas, y formas de vivir, conſtituciones, y catecismos, para el mejor gobierno de los Religioſos de la dicha cuſtodia.

Iacet apud moniales Sanctæ Claræ oppidi *Medina de Pomar*, in ſepulcro ibi à loci domino Hari Comite conſtructo.

584. Annus idem ſæculi ſexageſimus nonus Romæ abſtulit magnum purpurati Senatûs lumen D. IOANNEM CARVAXALIUM Truxillenſem, nobiliſſima hac ſtirpe natum: qui Rotæ priùs iudex ob eximiam iuris doctrinam aſſumtus, indeque gubernator Romanæ urbis, Placentinus in Hiſpania Epiſcopus, tandemque S. R. E. Cardinalis, ut ab Eugenio IV. anno MCDXLVI. allegeretur, iure obtinuit meritoque. In eo honorificentiſſimo munere uſque ad extremam ſenectutem ſic de Eccleſia atque eius paſtoribus ſummis Eugenio, Nicolao, Calliſto, Pio, tandemque Paulo II. meruit, legationibus haud minus triginta duabus præſtanter obitis, ſententiâ nunquam non doctè, eloquenter, modeſtè, atque integerrimè in Senatu dictâ: ut ſi exemplar huius muneris poſteritati commendandum eſſet, non ita facilè alium à Carvaxalio, vel ſapientiſſimi cenſores elegiſſent. Profuit quoque ſcribens

585. *In Apoſtolicæ Sedis defenſionem.*

Legationum ſuarum relationem compendiariam.

Epiſtolas à Doctis multum laudatas: quod ait Cardinalis Papienſis, qui & multas ad eum ſcripſit (1). Romæ obiit ſeptuagenarius VI. Decembris anni MCDLXIX. iacetque ad S. Marcelli Servitarum templum, in ſepulcro, quod procuravit ei Beſſario Cardinalis Nicænus (2).

586. Vivebat hoc tempore in Aragoniæ regno ANTINCHUS DE BAGES (ANTINCH vocant) Cæſarauguſtanus, Legum (quæ *Obſervantiæ* audiunt) Aragoniæ regni gloſſator: cuius hoc opus in tabulario diſputationis eiuſdem cuſtodiri, Michael Molinus in *Repertorio* ſuo *fororum Aragoniæ* [c] notatum reliquit; at alia paſſim, & penes ſe quoddam exemplum eſſe, Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius docuit in *Notitia auctorum* MSS. quibus in libro ſuo *Coro-*

[c] Fol. …

nuenſis epiſtola ad Arnaldum Fenolledam Valentinum; & in ea legitur: *Bartholomæus Faccius* CONTERRANEUS MEUS, *& familiaris tuus.* Exſtat in Bibliotheca Collegii Sancti Hieronymi vulgo *Trilinguis* Salmanticenſis, ubi olim eam vidi, & hunc locum in adverſaria mea retuli.

(1) In Bibliotheca Laurentiana Medicea Angeli Mariæ Bandini 1774. *T. I. col.* 202. Plut. XVI cod. XI. ad pag. eius codicis 157. legitur: *Altera propoſitio ex adverſo, parte olim Eugenii per Io. de Carvajal & Nicolaum de Cuſa primos duos Nuntios eius ſuper magnificandam Papæ auctoritatem & reſpondentes ad obiecta Concilii.* Atque ibidem ad pag. laudati codicis 190. *Summaria relatio de expoſitis per Io. de Carvajal & Nicolaum de Cuſa Oratores olim Eugenii ultima audientia illis conceſſa primo diſſuadente credi, quia non omne Concilium, eſſet Concilium; & alio quoque generalia errare Concilia proſequente; nec valere quod agit Concilium abſque Papæ conſenſu.* Et eiuſdem Plutei cod. XIII. col. 217. n. XXVIII. *Litera miſſa per Dominum Sancti Angeli Domino Imperatori.* Et col. 218. n. XXXIX. *Epiſcopi Portuenſis ad Pontificem Litera.*

(2) Exſtat apud Ciaconium T. II. p. 926. hoc titulo:

IOANNI. CARVAIALI. GENERE. IBERO
PONT. PORTUENSI
S. R. E. CARDINALI. PATRUM. SPLENDORI
VIRTUTUM. DECORI. DE. RELIGIONE
ATQVE. OMNI. REP. BENEMERITO
Q. VIXIT. A. LXX.
BESSARIO. CARD. NICAENUS
COLLEGAE. PIENTISSIMO.

Extitiſſe olim dicitur Romæ in æde Sancto Marcello Martyri ſacra in via CURSUS, hodie Servorum B. MARIÆ: quæ cum ad annum MDXIX. XII. Cal. Maii integrè conflagrâſſet, conſumtum & illud fuit. Inſtaurata tamen poſtmodum æde, reſtitutoque utcumque monumento, in eiuſdem ara SS. Philippo Benitio & Iulianæ de Falconeriis dicata, hoc ei dodecaſtichum in prioris locum ſuffectum fuit, quod nos ex archetypo in Ephemeridas noſtras Romanas retulimus:

Pontificum ſplendor iacet hic ſacrique Senatûs;
Namque animo Petrus, pectore Ceſar erat.
Hunc genuit Bætis, rapuit ſed Roma tenetque.
Corpora velat humus, ſpiritus aſtra colit.
Im-

ronationum uſus fuit : quo loco annotat Bagelium colligendis originalibus Cæſarauguſtanæ urbi conceſſis privilegiis anno MCDLXXI. primùm incubuiſſe, illuſtrandiſque : cuius operæ ſuam ſubiunxiſſe anno MDXLIX. alium, Michaelem Anchias vocatum, exindeque duo volumina in folio nata : Antinchum quoque ait Alphonſo V. & Ioanni Aragoniæ Regibus à ſecretis fuiſſe. Hunc vocatum *Ioannem* (alterius Ioannis filium) Antinch de Bages fuiſſe ; & *Arborem genealogicam Aragoniæ Regum* iuſſu Alphonſi Regis, cui à ſecretis erat uti diximus, formâſſe ex monumentis publicis Ordinum huius regni, admonuit nos Didacus Ioſephus Dormer eiuſdem regni chronographus.

587. RODERICUS SANCII DE AREVALO dicendus nobis nunc ſuccedit, proprioque, ex eius maximè operibus, veluti penicillo, deſcribendus. Qui enim tot opera elucubravit aliis, multa de ſe in his dicere, ne à poſteris ignorarentur, fas & æquum fuit. Natus is in oppido *S. Mariæ de Nie-*

Imputat hunc Bætis Latio, cui fama perennis,
Puniceus ſacro vertice fulſit apex.
Victus honor meritis, contempta & munera vitæ
Dum meliore ſui vivere parte cupit.

Ætherei qui magna fuit tutela Senatûs,
IOANNES iacet hic CARVAJAL gentis Iberæ
Angelis in titulo princeps, & Epiſcopus almi
Portûs, cuius habet meritis iam ſpiritus aſtra.

Lupini ſcilicet pro ære, immo pro obryzo ac defæcato auro. Sed longe utrumque hoc elogium ſuperat *Iacobi Ammanati* Cardinalis Papienſis, optimæ fidei hiſtorici, oculatique eorum quæ narrat teſtis, de Ioanne Carvajalio tractus, in quem incidi recenſens Eſcurialenſem codicem *Lit. a. Plut. IV. n.* 25. atque ut parabilior ſit, cumque editis eiuſdem exemplis conferri valeat, integrum hoc loco ſiſtere placuit : *Vocatus* (inquit) *præſto fuit* PIO II. *ad Cænobium Divi Benedicti in radicibus montis Soractis divertenti IOANNES CARVAGIAL genere Hiſpanus & Epiſcopus Portuenſis, Cardinalis Sancti Angeli vulgo dictus : qui eodem die maturato itinere ex Urbe venerat. Etenim cum biduo antè Pontifex ab Hieronymo Præſule Cretenſi literas accepiſſet in quibus ſignificabatur magnam Cruce-ſignatorum multitudinem quotidie Anconam confluere, & lamentari, quod Pontificem qui eos traiiceret non inveniſſent : veritus ne, quod accidere in talibus ſolet, turba diverſarum &... tumultum aliquem per otium excitaret, aut in diverſa dilaberetur : præmittere HVNC intendebat, qui deductis confeſtim navigiis in Peloponneſum eos traduceret ; homine autem opus exiſtimabat cuius auctoritatem illi ſecuti deſiderio non tenerentur Secum, quem tardare oportebat, in claſſe eundi. Hanc igitur ob cauſam CARDINALI ad ſe maturius evocato, rationem vocationis prima in collocutione proponit, & ut profectionem capiat impenſius deprecatur : verecundè admodum annoſo ſeni & attrito iam pro Eccleſia Dei onus tam grande iniungebat. Sed magnitudinem rei conſiderans & imminentem neceſſitatem, cognoſcenſque quàm pauci eſſent qui ſuſcepturi mandatum hoc viderentur, annis eius parcendum non duxit. Affui ego ſolus* (inquit Papienſis) *ſermonibus his cum habebantur : una ſemper atque eadem conſtans IOANNIS vox fuit plena humilitatis & ſpiritûs*: Si is ſum, Beatiſſime Pontifex, quem tantis rebus idoneum iudices : ſequor ſine mora imperium tuum, & certe etiam exemplum, qui in fragili valetudine animam pro me ponis & pro ceteris ovibus tuis. Spiritus meus (*promtus*) eſt. Imperatur ut vadam. Ecce inter ingredior. Pars hæc vitæ ultima neganda Chriſto non eſt. *Commovêre hæc verba Pontificem, & quanto maius robur animi in ſene agnovit, hoc ei dolentius eſt compaſſus. Amabat unicè PIVM noſtrum IOANNES, & ſuaſor vehemens & confirmator fuerat huius ſancti propoſiti, increpans eos continuè qui infirmioribus animis diſſuadere illi navigationem hanc contendebant. Id agens videlicet amabilis Deo ſenex, ut extremus vitæ actus reliquis non eſſet abſimilis ; obierat enim ante Cardinalatum legationes complures, difficiles omnes & plenas ſemper periculo. Cardinalis creatus, ſedente Nicolao V. in Germaniam rurſus eſt miſſus. Succedente dein Callixto (III.) ſtatim ab initio Pontificatus in Pannoniam atque omnem oram Illyrici ad bellum in Turcos iuſſus eſt ire. Sexennalem ibi legationem inter aſperam gentem & cælum inſalubre geſſit. Verſatus ſæpe in caſtris eſt. Sæpe etiam nuntiatis irruptionibus hoſtium in occurſum contendit cum militibus qui crucem aſſumpſerant. Deſertus nonnumquam à ſuis, quos ex Hiſpania & Italia in domeſticum famulatum adduxerat, ſeipſum numquam deſeruit. Patienter pro Chriſto tulit omnia. Languit inter hos labores annum fere continuum uſque ad deſperatam ſalutem : propter vim etiam frigorum quibus infeſta ea regio eſt, ita dentes ei omnes emoti ſunt, ut quotidianis pelliculis advolutis, ſicut videmus, illos ægre retineat. Innumeris porro difficultatibus uno aliquando tempore afflictus, nunquam tamen.... eſt deſperatus. Erat ergo PATRI ſexagenario in tot anteactis ærumnis legitima excuſatio provinciam deprecandi etiam iuvenibus operoſam ; ſed numquam ei in mentem venit carnis contemptricem. Pro Deo & pro imperio Romani Pontificis quàm patientiſſimè ſubeunda omnia iudicauit. Rara hæc virtus eſt, Præſtantiſſime Pater : rara in duris legationibus obedientia. Magni eſſe & honorari in populis volumus, ſed pro communi ſalute incommoda ferre æque non poſſumus::: Dignatus eſt eo die PIVS honore menſæ ſuæ illum & me....* Et alio loco: *Ipſe PIVS accerſiri ad ſe ſtatim Cardinalem Sancti Angeli iubet, quem propoſiti ſui inter ceteros ſtudioſum habebat. Hunc præſente me conſulit : quid ſi obſideatur Raguſia à Turcis quemadmodum nuntiabatur, agendum exiſtimet? Ille ut erat ſemper ad bonum opus paratus, nihil cunctatus* : Ibo (*inquit*) ego actutum cum triremibus quæ inſtructæ in portu ſunt; & vel obſidionem Deo adiuvante diſſolvam, vel territis oppidanis ſpem atque animum faciam. *Ecquid, inquit Pontifex, Frater connavigare tecum me prohibet? Conſilium certum eſt, ſi illuc Turcus adveniat, cum iis quas potero triremibus eòdem ſine mora conſcendere &c.* De rebus geſtis Ioannis Carvajalii commentarium edidit Romæ anno MDCCLII. apud Laur. Barbielinum Dominicus Lopezius Barrera Compoſtellanus amicus in paucis dum vixit noſter.

va Segovienſis diœceſis anno huius ſæculi quarto, poſt decurſum in Salmantina academia & iuris ſtudio decennium integrum, ſuſceptaque doctoratûs inſignia, ſacerdos factus: variis inde per Hiſpaniam dignitatibus, nempe in Burgenſi Eccleſia Trevinienſis archidiaconatûs annis viginti, ſeptemque aliis Legionenſis decanatûs, duobuſque Hiſpalensîs, quod ipſe de ſe alicubi teſtatum voluit, perfunctus eſt.

588. Planè è quodam libro eius *De remediis ſchiſmatis*, inter Vaticanos codices MS. cuius poſtea meminimus, conſtat, archidiaconus Trevinienſis cùm eſſet, & Regis ſecretarius, inſcripſiſſe eum hunc librum Garſiæ Henrici Hiſpalenſi Archiepiſcopo; & paulò antè, hoc eſt circiter annum MCDXL. in curia Frederici Imperatoris egiſſe Legatum Ioannis II. Regis, cuius nomine habita ad Cæſarem oratio exſtat in Vaticano quodam codice manu exarato; quemadmodum aliæ, quas eodem munere functus habuit ad Eugenium IV. de rebus Baſileenſibus, ad Philippum Mariam Mediolani Ducem, ad Carolum Franciæ Regem. Ex quibus certò conſtat, à tempore ipſo Concilii Baſileenſis circa annum ſæculi quadrageſimum has publicas vices de rebus utique magnis eum ſæpiùs obiiſſe. Immo è Roma ipſa profectum Nicolai V. Papæ nomine apud Philippum Burgundiæ Ducem oratorem egiſſe. Porrò autem cùm decanus adhuc eſſet Hiſpalenſis Eccleſiæ, denuò Romam ſe contulit ad Calliſtum III. &c. Pontificem recèns electum, Orator obedientiæ, ut vocant, Henrici Regis, ut ait ipſe partis quartæ *Hiſtoriæ Hiſpanicæ* cap. 36.

589. Quo in loco, ut credimus, hinc perpetuò manſit, Ovetenſis brevi factus Epiſcopus; nam huic Sedi iam præerat quum electo in Calliſti locum Pio II. quod anno contigit MCDLVIII. eiuſdem Regis Henrici iuſſu, atque eius regnorum nomine, *puram*, *debitam*, *ac ſolitam reverentiam*, *& obedientiam* (ut verbis eiuſdem cap. 40. eiuſdem partis dicam) præſtitit: quocum ad inferendum ultra mare Turcis bellum auxiliares principum copias Anconæ fruſtrà exſpectante, quum ægritudine animi oppreſſus diem ibi ſuum obiit, transfretare paratum ſe fuiſſe ibidem ait. Sub Paulo autem II. Pii ſucceſſore adhuc maioribus cumulatus honoribus in urbe uſque ad obitum vixit. *Hic Pontifex* (ait) *qua die apicem ſummi Pontificatus aſſumſit, de ſacri Collegii aſſenſu, non ſine ſingulari confidentia, me indignum ſed fidum præfectum Caſtellanum caſtri S. Angeli de urbe inſtituit* (Hiſpanum Venetus!): *quippe qui iocalia, & Eccleſiæ Romanæ theſauros fidei meæ commiſit. Deinde* (ſubiungit) *pro ſua animi nobilitate & munificentiſſima liberalitate me ipſum indignum primò ad Zamorenſem Eccleſiam, deinde ad Calagurritanam, tandem ad Palentinam tranſtulit.*

590. At quia ſtilo eiuſdem hucuſque uſi ſumus, præſtat cetera quoque non alio proſequi. *Verùm cùm iuſſu ſuæ Sanctitatis* (ait) *pluribus annis caſtri S. Angeli* (hæc eſt arx Romanæ urbis Tiberi fluvio adiacens, & Hadriani Cæſaris vetus & ampliſſimum ſepulcrum cingens) *curam & adminiſtrationem gererem, ubi ſatis otii ſupererat: de eiuſdem ſuæ Beatitudinis mandato ad gloriam omnipotentis Dei, & Eccleſiæ Dei exaltationem & decorem, ac veritatis dilucidationem nonnulla opuſcula inculto rudique eloquio edidi.* Sunt quidem ea parùm exculto ſtilo, ut fatetur, & quandoque barbaro, edita; ſed utique doctiſſima, & humaniorum diſciplinarum floribus ſæpiùs conſperſa. Horum ſequemur ordinem ab ipſo ſervatum, adnectentes quænam publicata, aut quibus locis ſint, & quænam inedita, & ubi remanſerint. Primò ait ſe ſcripſiſſe magni voluminis librum:

591. *Defenſorium ſtatus Eccleſiaſtici* dictum, *contra querulos, æmulos, & detractores prælatorum & clericorum, diviſum in decem tractatus*: de cuius editione nihil novimus. Ms. vidimus in codice Vaticano 4106. ad Paulum II. Papam. Incipit: *Clamat propheta in vocem gaudii dicens: Lauda ſterilis, quæ non paris*, &c. volumen eſt vaſtum in folio chartaceum. In fine: *Explicit Defenſorium Eccleſiæ editum & compilatum per reverendum dominum Rodericum Epiſcopum Zamorenſem, utriuſque iuris doctorem ſummum, anno MCDLXVII. anno D. N. Pauli II. tertio.* Meminit auctor ipſe huius operis nuper à ſe editi in *Speculi* paulò pòſt laudandi lib. 1. cap. 1.

592. *De paupertate Chriſti & Apoſtolorum; & an Chriſtus & Apoſtoli mendicarint, & quo ſenſu dici poteſt eos mendicaſſe. Ibi denique* (ait) *deducitur prælatos & clericos modernos non deviare à vita Apoſtolica; licèt obtineant propria, poſſeſſiones & præbendas diſtinctas, & quamquam ſegregatim in domibus propriis habitent: nihilominus eos vitam communem à ſanctis patribus inſtitutam ducere cenſendos fore.* Integra dedimus auctoris verba pro libri argumento. Liber MS. exſtat in codice Vaticano 969. cum hac inſcriptione: *Ad ſanctiſſimum & clementiſſimum patrem & dominum Paulum Papam II. libellus incipit: De paupertate Chriſti creatoris & domina-*

to-

toris omnium, necnon Apoſtolorum eius; & quæ, & qualis inopia & mendicitas fuit in eodem & Apoſtolis; & de concordantia conſtitutionum, quæ ſuper eadem re à Nicolao III. & Ioanne XXII. emanârunt. Incipit: *Clamat Ieremias propheta*, &c. Iuſtum eſt volumen in folio. Rurſus proſequitur: *Iuſſu eiuſdem Pontificis edidi*

593. *Librum, ubi agitur: An ſine peccato fideles licitè fugiant à locis ubi ſævit peſtis.* Ms. ſervatur in codice Vaticano 4881. cum aliis pluribus eiuſdem; & in bibliotheca Ambroſiana Mediolani. Item librum.

594. *De monarchia orbis. In quo oſtenditur apud Romanum Pontificem reſidere veram orbis monarchiam.* Habetur in eodem Vaticano codice 4881. cum hac inſcriptione: *Liber de monarchia orbis, & de origine & differentia cuiuſvis principatus, tam imperialis quàm regalis; & de antiquitate & iuſtitia utriuſque, duobus libris. Primus agit de prædictis, & an Imperatores moderni iuſtè poſſint prætendere iuriſdictionem univerſalem & ſupremam ſuper omnes orbis nationes; & an aliqua regna & provinciæ, præſertim Francia & Hiſpania, ſint de iure libera & exemta ab imperio. Oſtenditur etiam veram orbis monarchiam ſolùm reſidere in Romano Pontifice. Secundus liber agit, à quo, & ex quibus cauſis Reges & principes orbis recognoſcentes aut non recognoſcentes ſuperiorem in terris poſſint puniri aut deponi. Ubi deducitur ſolùm ad Romanos Pontifices ſpectare eandem punitionem, & non ad populum, nec ad barones cuiuſvis regni.* Dedimus totum libri argumentum, utpote adhuc inediti, ex ipſa eius epigraphe, quam habet in dicto codice Vaticano. Meminit verò auctor ipſe, tamquam nuper à ſe editi, ſive, ut intelligo, publicati, lib. 1. *Speculi vitæ humanæ* de quo infrà c. 1. Item

595. *Defenſorium* huius *libri de monarchia orbis contra quoſdam detractores ſuper eiſdem & aliis utilibus materiis.* In eodem codice Vaticano 4881. Habet hunc titulum: *Clypeus, ſive defenſio monarchiæ, editus ab eodem Epiſcopo, in quo confutat nonnulla ſcripta per quendam æmulum conantem adſtruere univerſalem monarchiam orbis in temporalibus reſidere apud Imperatores. Continet duas partes. In prima oſtendit decem errores qui reſultant ex eiſdem ſcriptis æmuli. In ſecunda confutat decem concluſiones per eundem æmulum adductas.* Item librum

596. *Apparatus, ſive commenti ſuper bullam Cruciatæ indictæ per Papam Pium contra perfidos Turcos.* Item librum

597. *Super commento bullæ depoſitionis Regis Bohemiæ per ſanctiſſimum dominum Paulum II. publicatæ.* Hic fuit Georgius Podiebratius, ſeu Poggiebratius, Bohemiæ Rex, Huſſitarum hæreſi coinquinatus, à Paulo exauctoratus: de quo, & iſto ad Bullam exauctorationis commento Odericus Raynaldus agit *Annal. Eccleſiaſt.* volum. 18. ad ann. MCDLXVI. n. 25. & 26.

598. *De remediis afflictæ Eccleſiæ militantis. In quo adhibentur remedia contra omnes perſecutiones quas Eccleſia à domeſticis & perſecutoribus patitur.*

599. Idem videtur liber *De remediis afflictæ Eccleſiæ militantis adverſus extrinſecas Turcarum perſecutiones, preſſuras, & anguſtias; & an generalis Synodus hoc tempore ſit expediens & ſufficiens remedium ad eas extirpandas. Demum oſtenditur, quando, & quomodo, & ex quibus cauſis generalia Concilia congregari debent. Rurſus deducitur Romanum Pontificem habere in terris ſupremam auctoritatem, foreque ſummum ordinarium tribunal ad levanda quævis mala & incommoda ab Eccleſia Dei*: ad Beſſarionem Cardinalem Nicænum. Incipit: *Cunctorum ſapientum iſta ſemper veriſſima fuit ſententia*, &c. Ms. Exſtat Patavii ſic inſcriptus in bibliotheca Canonicorum S. Ioannis in Viridario, ut affirmat *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor lib. 11. Item librum dictum:

600. *Speculum vitæ humanæ, de proſperis & adverſis, dulcibus & amaris omnium ſtatuum vitæ mortalis, tam in ſtatu ſpirituali quàm temporali.* Editum hoc ſæpè fuit ita inſcriptum: *Speculum omnium ſtatuum totius orbis terrarum, Imperatoris, Papæ, Regum, &c. ſortem generis humani, eiuſque commoda & incommoda repræſentans.* Nuncupavit Paulo II. Papæ, in cuius libri præfatione educationem refert ſuam ſub matre, contentionem inter eandem cognatoſque de ſtudiorum genere cui addicere ſe puer deberet, inſtante ea ut theologiæ, ceteris ut iuris doctrinæ: quam quidem perſecutum ſe ait, non tamen prætermiſſis ſacrarum literarum & moralis philoſophiæ exercitiis. Rurſus ſuper capiendo vitæ ſtatu diſſidentibus eâdem parente & propinquis, ſæcularem his, matre autem Eccleſiaſticum præferentibus; viciſſe tandem ſubiungit melius matris votum, cuius rei occaſione diſceptatum inter eos fingit, & huic ſcripto occaſionem inde quæſitam ſupponit.

601. Editum id ſub idem tempus ferè quo ſcriptum fuit Romæ, anno MCDLXVIII. quam editionem Labbeus [d] laudat. De alia ibidem anni MCDLXXIII. (niſi error ſit) alicubi legimus. Biſuntii certiùs prodiit MCDLXXXVIII. in 4.° deinde Argentinæ apud Io. Prys MDVII. Pariſiis MDXLII. in

[d] *Novæ Bibl.* ſuppl. 9.

in 8.° Brixiæ MDLXX. in 16°. Baſileæ MDLXXV. in 8.° Hanoviæ apud heredes Ioannis Aubrii MDCXIII. in 4.° quâ utimur, una cum Macabri cuiuſdam *Speculo morticino*, curâ Melchioris Goldaſti Haiminsfeldii, in cuius epiſtola libri nuncupatoria habere opus ait *multa præclara & lectu digniſſima, nec minùs iucunda*, unde ſe multum profeciſſe ingenuè fatetur. Argentinæque iterum apud Lazarum Zetznerum MDCXVI in 12.° & Pariſiis tandem MDCLVI. in 12.°

602. Fuit ſanè facta in Hiſpanum *Speculi* huius tranſlatio non multò poſt priores Latinas editiones, cum titulo: *Eſpejo de la vida humana*, edita Cæſarauguſtæ MCDXCI. Suſpicor tamen non ita antiquam hanc editionem fuiſſe, ex quo cuiuſdam manu exaratum novimus Hiſpanum hoc *Speculum* anno MCDXCVIII. quod utique poſt editionem fruſtrà fuiſſet. In codice Vaticano MS. 4800. exſtat, cuius notam hìc dabimus: *Comienza el libro intitulado* Eſpejo de la vida humana; *porque en èl todos los hombres en qualquier eſtado ò officio, eſpiritual ò temporal, fueren conſtituidos, miraràn las proſperidades y adverſidades de qualquier arte y vida, y los preceptos y enſeñanzas de bien vivir. Compueſto por el reverendo Obiſpo de Zamora D. Rodrigo alcayde del Caſtillo de Sant-angelo, e Referendario del muy ſanto padre Paulo el ſegundo; y à ſu Santidad enderezado.* Cum hoc ſcilicet initio: *Como yo guardando eſte caſtillo de Sant-angelo de la ciudad de Roma.*

603. Neque dicitur exſcriptumne, an ab eo qui ſcribit è Latino verſum; niſi hæc nota in fine poſita quicquam indicet de auctore verſionis exiſtimandum. *Acabòſe el excelente libro intitulado* Eſpejo de la vida humana, *eſcrito por mi el bachiller Franciſco de Arce en la muy noble ciudad de Toledo. Acabóſe de eſcribir viſpera de S. Matheo Apoſtol 20. de Setiembre año del nacimiento de nueſtro Salvador Jeſu Chriſto de MCDXCVIII. años.* Librum hunc aureis fragmentis pretioſiſque lapidibus coagmentatum Ægidius noſter Gundiſalvi Davila iure ac meritò ait; quantique ſtatim ab eius publicatione apud Germanos fuerit, Ioannis Botzhemi quædam epiſtola anno MD. data, Hanovienſi (& forſan aliis) editioni præfixa teſtimonio eſt. Nec minus quòd ex hoc *Speculo* ſynopſin dedit Iodocus Lorichius theologus Monachii MDLXXXIX. in 8.° *Optimum librum* vocat Alphonſus Ciaconius in ſchedis. Item librum.

604. *De regno dividendo, & quando primogenitura ſit licita.* In codice Vaticano 4881. ſæpiùs memorato habet hanc inſcriptionem: *De regno ſive principatu diviſibili aut indiviſibili; & an poſſint duo vel plures ſimul regnare pro diviſo vel indiviſo. Agitur etiam de primogenitura, quando & quomodo ſit iuſta & tolerabilis de iure divino, naturali, & humano, tam in regnis quàm in ducatibus & baroniis; & an ſint ſecuri inducentes tali primogenitura, & eâ utentes.* Item librum

605. *De pace & bello, & de neceſſitate & utilitate bellorum.* In eodem codice Vaticano ſic inſcriptus legitur: *De pace & bello, habens duas partes. In prima inſerit laudes & præconia pacis adducta per eloquentiſſimum virum B. Platinam. In ſecunda Rodericus Epiſcopus agit de laudibus bellorum; & eorum neceſſitate & utilitate; & quod omnia quodam conflictu & bello reguntur; & reſpondet ad rationes Platinæ; & quando ſit pax digna commendatione.* Baptiſta (quem aliqui Bartholomæum vocant ob perpetuam forſan eius conſuetudinem B. tantùm, quod & ad codicem iſtum Vaticanum tranſiit, proprii loco nominis ſcribendi) Platina, celebris ille Pontificum hiſtoricus, librum edidit ad Paulum II. *De pace Italiæ componenda, & bello Turcis inferendo.* Cui tam honeſti voti argumento, neſcio ſanè quid noſter opponere habuit. Item librum

606. *De eruditione puerorum.* In eodem codice Vaticano habet hunc titulum: *De diſciplina alendi & erudiendi filios, & ceteros pueros; & quibus rudimentis ſint inſtruendi.* Item

607. *Librum confutatorium ſectæ & ſuperſtitionis Mahometi, & quorundam errorum in ea contentorum in quibuſdam epiſtolis per quendam eloquentem oratorem miſſis perfido Turco.* Item

608. *Librum dialogi De auctoritate Rom. Pontificis, & Generalium Conciliorum; & de pœna ſubtrahentium obedientiam à Sede Apoſtolica, & de remediis ſchiſmatum.* Hæc ille, ſubiungens: *Item alios plures tractatus & epiſtolas quæ ſiquidem opuſcula eidem ſanctiſſimo Pontifici* (Paulo II.) *pro maiore parte dedicata ſunt, & ſub illius glorioſo & æterno nomine potiùs, quàm ſtudio & ingenio meo conquieſcunt.* Et liber hic *De auctoritate Papæ & Concilii* Paulo eidem II. dicatus, atque eius anno quarto, Chriſti verò MCDLXVII. compoſitus, ſervatur MS. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teſte Tomaſino paginâ 84. Supplebimus tamen nos eius hoc ſilentium, in medium adductis aliis, quorum hic non meminit: præſertim è Vaticano iſto, quem fre-

frequenter laudamus, codice 4881. qui totus compactus eſt è Roderici operibus, eſtque magni voluminis in folio. Præter ea igitur quæ exinde producta hucuſque ſunt, continet ille ſequentia hæc:

609. *Librum de caſtellanis & cuſtodibus arcium & caſtrorum; & de ducibus exercitus bellorum; & de eorum officio; & quales debeant eſſe.*

610. *Librum de quæſtionibus ortholanis, introductum inter reverendum patrem Alphonſum Epiſcopum Burgenſem ex una, & eundem Rodericum Epiſcopum ex altera: quis ſenſus corporaliter altero ſit utilior & præſtantior; & præſertim an viſus ſit excellentior & utilior auditu.* Hic eſt Alphonſus de Carthagena Burgenſis, præſul doctiſſimus, de quo iam diximus. *Hortolanas* fortè vocavit ab horto aliquo, in quo habitæ, aut *orthrolanas* à matutino tempore, quaſi *matutinas*, à ſimili Græco-nomine ὀρθρινὸς *matutinus.*

611. *Tractatum ad quendam religioſum Carthuſienſem, quando liceat religioſis curias principum ſequi aut frequentare. Et quod aliquando expedit eos apud principes manère.*

612. *Tractatum De myſterio SS. Trinitatis, & an poſſit probari naturalibus rationibus:* ad Pium II.

613. Sed antequam ad orationes & pias alias conciones in eodem codice exſtantes deveniamus: ceteros tractatus, quorum alibi notitia ſupereſt, enarrabimus, nempe:

614. *Libellum ad beatiſſ. & clementiſſ. D. D. Paulum II. P. M. in quo teſtimoniis iuris divini, naturalis, & humani, damnatur appellatio à ſententia Romani Pontificis non bene ut aiunt informati ad eundem bene informatum. Adducuntur pro utraque parte rationes iuris & auctoritatis: tandem veritas multis teſtimoniis comprobatur, declaraturque quotuplex & qualis ſit ſuperioritas quæ in appellatione requiritur.* Incipit: *Ad Romanos ſcripſit Vas electionis*, &c. Exſtat inter libros MSS. Vaticanos num. 4167. folio 177. & Patavii in bibliotheca Canonicorum Lateranenſium ſancti Ioannis in Viridario, teſte Thomaſino in *Bibliotheca Patavina manuſcripta.*

615. *Dialogum De remediis ſchiſmatis*: Cuius præfatio eſt: *Reverendiſſimo in Chriſto patri ac D. D. Garſiæ Henrici Dei, & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Archiepiſcopo Hiſpalenſi, ſereniſſimi ac illuſtriſſimi principis ac domini Ioannis eadem divina providentiâ Caſtellæ & Legionis &c. Regis domini noſtri inclytiſſimi conſiliario* (hic eſt Garſias Henriquez Oſorio, qui ab anno MCDXLII. ad MCDXLVIII. Sedem adminiſtravit Hiſpalenſem: quo medio tempore hic liber ſcriptus) *veſtræ digniſſimæ amplitudini humilis ſervitor & devotus capellanus Rodericus de Arevalo archidiaconus de Treviño, eiuſdem regiæ maieſtatis ſecretarius, ſeipſum, &c.* Et mox ait de re ipſa libri præfatus: *Nuper itaque, cùm apud ſereniſſimum principem Romanorum Imperatorem, aliquandiu demorarer, ad cœnam me traxit invitum quidam Theodericus iuris profeſſor inſignis, vir arbitratu meo doctiſſimus, ac multarum rerum experientiſſimus. Ad menſam itaque nobis inter epulas conſidentibus, ecce, ut puto, illius induſtriâ verbum prodiit de hac flebili Eccleſiæ ſciſſura, in qua re paulò antè egeram ipſe verbum coram Cæſarea maieſtate. Tangebat vir ille plurima in rebus ipſis ſciſcitans, quidnam causæ tantorum eſſet malorum, quidve remedium futurum videretur,* &c. Tandem concludit, rogatum ſe ut de remedio diſcurreret, confeciſſe hunc tractatum, qui dialogus eſt inter prædictum Theodericum & ſe Rodericum. Incipit: *Vidi nuper (Roderice chariſſime) coram regia maieſtate*, &c. De ſchiſmate agit, ut credimus, è Baſileenſi Concilio circa annum MCDXXXIX. nato inter Eugenium & Felicem: quo ſuper miſſus fuerat forſan Rodericus noſter ad Fredericum Imperatorem, Regis ſui, Ioannis nempe II. cuius ſe vocat ſecretarium, orator: Quid enim aliud in Germania vir Hiſpanus & ſacerdos, Regi ſuo à ſecretis ageret? Librum continet Vaticanus MS. codex 4002.

616. *Epiſtolam ad doctiſſimum & religioſiſſimum virum Fr. Alphonſum de Palenzuela, in qua agitur de multiplici onere & periculo Pontificalis dignitatis; & de ambitionis vitio, ac modernis abuſibus prælatorum. Agitur etiam de modo paſcendi gregem, & de pluribus ad curam præſulatus ſpectantibus.* Incipit: *Redditæ ſunt mihi literæ tuæ, reverende in Chriſto pater ac mî præceptor amantiſſime*, &c. Epiſtola eſt decem foliis comprehenſa in Vaticano cod. MS. 3899. fol. 37.

617. *Epiſtolam lugubrem & mœſtam, ſimul & conſolatoriam, de infelici expugnatione inſulæ Eubœæ dictæ Necropontis, à perfido crucis Chriſti hoſte Turcarum impiiſſimo principe & tyranno nuper inflicta: ad rever. P. ac ſapientiſs. dom. dom. Beſſarionem Cardinalem Sabinum, & Patriarcham Conſtantinopolitanum.* Incipit: *Audivi, & conturbatus eſt venter meus* &c. Exſtat in cod. Vatic. MS. 5869. fol. 94. Et hanc epiſtolam ſcripſit ille uno ante obitum anno MCDLXX. quo malum hoc expu-

pugnatæ à Mahometo II. Eubœæ in Ægæo mari Venetorum inſulæ orbi Chriſtiano contigit. Vide Raynaldum tomo 19. *Annal.* hoc anno §. 12.

618. Præter theologica hæc & iuridica maiori ex parte opera, ut hiſtoricis accenſeretur, edidit Henrici IV. Regis obſecutus præcepto, ut ille ait,

619. *Hiſtoriam Hiſpanam*, quatuor partibus ad eundem Henricum: ab origine rerum ſcilicet uſque ad ſua tempora, ut quod Rodericus Toletanus Epiſcopus (quod ipſe ait) Latinis literis uſque ad ſuam ætatem perduxerat, Rodericus alter iiſdem uſque ad ſuam abſolveret. Præſtans opus quidem, & amœniorum literarum, exemplorumque veteris ævi ad præſentia facta accommodatorum miſturâ variegatum, lectuque iucundum; quamquam & nævos aliquot habeat, quos excuſabit aliquis exſcriptorum oſcitantiâ. Nam & propria Gothorum nomina fœdè corrupta ibidem legas: *Limbam* pro *Liuba*: *Leonogildum* pro *Leovigildo* (à quo credidit Leonem urbem dictam): *Hermegildum* pro *Hermenegildo*: *Gundamirum* pro *Gundemaro*: *Enrigium* pro *Ervigio;* Fulgentium etiam vocat *Tingitanum* pro *Aſtigitano* Epiſcopo. Utitur quoque barbaris verbis, utpote, *effectualiter*, *deordinare*, *ſervitor*, *auctoritativè*, & aliis. Hanc ſe vidiſſe manuſcriptam in bibliotheca Colonæa Hiſpali, dum illius curam ageret, prægrandi volumine, Romæ aut ſaltem in Italia editam, *Chronici Hiſpaniæ* cap. 4. Ioannes Vaſæus teſtatur: quam & Raphaelem Volaterranum ait citare, & Valliſoleti eam in bibliotheca Cardinalis de Mendoza à ſe quoque viſam (1). Raphaelem ergo Maffæum Volaterranum *Geographiæ* lib. 2. dum de Hiſpaniæ Regibus, & Henrico IV. agit, aſſerentem legi, noviſſe noſtrum ſe caſtri S. Angeli cuſtodem ſub Paulo Papa.

620. Ad hiſtoriam autem eius paulò antè reſpicit quum in referendis Hiſpanis rebus Lucam Tudenſem, & Rodericos duos ſecuturum ſe ait. *Palentinam hiſtoriam* vocavit Mariana, ab auctoris munere ita dictam, piam magis quàm elegantem appellans, lib. 23. cap. 9. magis autem vulgare eſt, ut ita audiat: *Alphonſi de Palentia Regum catholicorum chronographi Hiſpana hiſtoria*, nondum edita. Cavendum ſanè eſt à Prudentii Sandovalis inadvertentia, qui auctorem huius Rodericum Lainez alicubi appellat [e]. At quidem hæc eius prodiit hiſtoria ante annum MD. Palentiæ ſcilicet MCDLXX. in fol. ſed renovata fuit editio Franco-furti apud Aubrios anno MDCIII. *Hiſpaniæ illuſtratæ* vol. 1. *Palentini Epiſcopi deſcriptionem Hiſpaniæ* in Italia editam laudat Alphonſus Ciaconius in ſchedis ad Bibliothecam univerſalem, quas poſſidemus, de noſtro Roderico indubiè intelligendus.

[e] [illegible] 356.

621. Sed redeundum iam eſt ad codicem Vaticanum 4881. MS. aliaque ibi contenta opera quæ hoc loco dabimus,

Orationem ſcilicet *ad ſanctiſs. Papam Eugenium ex parte ſereniſſimi Regis Hiſpaniæ* (Ioannis II.) *contra factiones Baſileenſium. Ubi multa de devotione Regum Hiſpaniæ ad Romanam Eccleſiam.* fol. 194.

622. *Orationem* aliam *ad ſacrum collegium Cardinalium ſuper eadem materia.* fol. 198.

623. *Orationem ex parte* Eiuſdem *Regis Hiſpaniæ ad Philippum Mariam Ducem Me-*

(1) Exſtat in Eſcurialenſi codice, *Lit. f. Plut I. ſub n.* 18. (T. I. p. 480.) hoc titulo: *Roderici Sanctii Epiſcopi Palentini pro Sanctiſſimo Domino Paulo II. Papa arcis Sancti Angeli De Urbe Præfecti: Compendiaria rerum Hiſpanicarum Hiſtoria à primis noſtræ regionis accolis ad Henrici IV. Caſtellæ Regis tempora:* præmiſſa nuncupatoria ad eundem epiſtolâ. Edita autem ac duplici exemplo penes me eſt, Romæ, ut videtur, per Udalricum Gallum, abſque anni & Loci notatione; in cuius capite ultimo ſeu XXXX. de Summis Pontificibus Callixto, Pio ac Paulo II. deque præclaris eorum geſtis, *ac de Opuſculis auctoris hanc hiſtoriam compilantis* (inquit) *ſub iiſdem pontificibus, & eorum iuſſu editis.* Titulus prior è minio: *Incipit compendioſa hiſtoria hiſpanica. In qua agitur de eius ſitu ac deſcriptione: ſalubritate ac ubertate: gentiſque humanitate: & ad religionis cultum pietate: cæteriſque eiuſdem regionis laudibus. Demum de Gothorum, Vandalorum, & cæterorum ad Hiſpanias accedentium origine & in Hiſpania regnantium antiquitate. Necnon de regnorum erectione: regumque ſucceſſione: ac claris illorum ſucceſſibus. Tandem pro ampliore hiſtoriæ ornatu inter ipſa hiſpanica geſta inſeruntur brevi priſcorum Romanorum, Græcorum, & aliorum exterorum antiquorum clariſſima geſta: dicta: & inſignia documenta ad cuiuſvis principantis: potentis: ſeu nobilis: ac privati hominis inſtructionem edita: à Roderico Sancii utriuſque iuris ac artium profeſſore, Epiſcopo Palentino Hiſpano Sanctiſſimi Domini noſtri Domini Pauli Pontificis Maximi in Caſtro ſuo Sancti Angeli de Urbe Romana Præfecto.. Prologus.* Pergitque abſque initiali litera.. *ERENISSIMO AC INVICTISSIMO Principi Domino D. Henrico IIII. &c.* In fine ante *Tabulam materiarum & rerum*, exſtat Typographi nomen: *De mandato R. P. D. Roderici Epiſcopi Palentini auctoris huius libri. Ego Udalricus Gallus ſine calamo aut pennis eundem librum impreſſi:* circa annum ut videtur MCCCCLXX. Vide infrà notata in: *Addendis circa annum MCCCCLXX. in fin.* & ibi Tractatum eiuſdem Roderici Sanctii alterum Hiſpanicum ineditum, cui titulus: *Summa de la policia &c.*

Mediolani exhortatoriam ad pacem Italiæ; & ut purè & ſimpliciter adhæreret dom. Eugenio (Papæ) *& Baſileenſem factionem reſpueret.* fol. 199.

624. *Orationem ex parte* Eiuſdem *Regis Hiſpaniæ ad ſereniſs. Fredericum Imperatorem exhortatoriam ad unitatem & pacem Eccleſiæ ; & quòd deceat Imperatores agere pro unione ac defenſione Eccleſiæ , inducens eundem Imperatorem ad puram adhæſionem dom. Eugenii , & ad deteſtationem Baſileenſium* fol. 202.

625. *Orationem ad ſereniſs. Carolum Regem Franciæ ex parte eiuſdem Regis Hiſpaniæ , de laudibus eiuſdem Caroli , & glorioſæ domus Franciæ & Hiſpaniæ , exhortatoriam , ad tollendas omnes occaſiones diſſidii inter utramque regiam domum.* fol.204.

626. *Orationem ex parte ſanctiſs. dom. Nicolai Papæ ad illuſtriſſimum Ducem Burgundiæ* (Philippum) , *ubi multa de devotione & favore eiuſdem principis ad incrementa Fidei.* fol. 209.

627. *Orationem ad ſanctiſs. Papam Pium II. nomine Regis Hiſpaniæ* (Henrici IV.) *in præſtatione obedientiæ , ubi congratulatur de aſſumtione : exhortatur ad exſtirpationem Turcorum , & multa de devotione Regum Hiſpaniæ ad Eccleſiam Romanam.* fol. 212.

628. *Orationem lugubrem de obitu ſereniſs. Regis Ioannis Hiſpaniæ ad ſereniſs. Regem Carolum Franciæ ; & de laudibus eius Regis Ioannis.* fol. 216.

629. *Orationem habitam ad ſanctiſſimum dominum Calliſtum Papam ſecundum* (ita ſemper nominat , quem vulgus Calliſtum III.) *in præſtatione obedientiæ , & congratulatoriam de aſſumtione ; & multa pia opera adducit , & ſingularem devotionem Regum Hiſpaniæ ad Sedem Apoſtolicam.* fol. 218.

630. *Orationem habitam Romæ in nativitate primogenitæ ſereniſſimi Regis Hiſpaniarum ,* (Henrici) *& de cauſis gaudendi ob eundem natalem.* Hæc eſt Ioanna , alterius Ioannæ Portugalliæ Infantis & Caſtellæ Reginæ , Henrici Regis coniugis filia : quam licèt uti primogenitam & heredem regnorum ſolemniter iuratam , excluſit poſtea Eliſabetha certior , quàm quòd Ioanna filia eſſet , Henrici ſoror & heres. Hanc , magno errore eorum qui Hiſpanam Roderici exſcripſere hiſtoriam, appellatam *Eliſabetham* in partis 4. cap. 36. legimus.

631. *Orationem ad ſanctiſs. Pium II. de felici victoria , & acquiſitione civitatis de Gibraltar in ſtricto Oceani maris ſitæ, per capitaneos Regis Hiſpaniæ ; & ibi multa de ſitu illius urbis , & de utilitate Fidei* fol. 225. Id contigit anno MCDLXII.

632. *Orationem ad eundem Pontificem in conventione Mantuana ex parte Regis Hiſpaniæ. Commendat dictum conventum pro expeditione contra Turcos. Exhortatur ad eandem expeditionem , & pollicetur omnia auxilia ex parte eiuſdem Regis. Exhortatur & ad pacem Principum Chriſtianorum.* fol. 227.

633. Sequuntur in eodem codice ſermones aliqui de rebus ſacris , nempe:

Sermo coram ſanctiſſimo Nicolao Papa V. in Dominica Paſſionis in Quadrageſima. fol. 231.

634. *Sermo coram ſacro collegio Cardinalium in die S. Thomæ de Aquino.* fol.234.

635. *Sermo coram ſanctiſſimo domino Calliſto in die Aſcenſionis Domini.* fol. 238.

636. *Sermo coram eodem in die Annuntiationis B. Mariæ Virginis.* fol. 239.

637. *Sermo coram ſanctiſſimo domino Pio in die ſanctæ Trinitatis.* fol. 242.

638. *Sermo coram ſanctiſſimo domino Nicolao in die Apoſtolorum Petri & Pauli.* fol. 244.

639. *Sermo coram ſanctiſs. dom. Pio in die Pentecoſtes.* fol. 247. In bibliotheca etiam collegii S. Benedicti Cantabrigiæ in Anglia urbis codex viſitur , cui titulus : *Opuſcula Roderici Epiſcopi Calagurritani , Caſtellani S. Angeli de Urbe; & epiſtolæ eiuſdem ad quoſdam doctiſſimos & eloquentiſſimos viros ; & illorum ad eum :* uti ſcribit Thomas Iames in *catalogo* MSS. *librorum in bibliothecis Angliæ exiſtentium.*

640. Ex quibus omnibus in hoc & aliis , quos memoravimus, MSS. codicibus contentis tractatibus, quæſtionibus , votis, orationibus , ſacriſque concionibus , manifeſtum redditur unum Rodericum ferè omnes, tam Ioannis quàm Henrici , regias vices Romæ & alibi ; eundemque Theologi , Iuriſconſulti , atque Oratoris, Statûſque miniſtri , partes, pro datis ſibi rerum agendarum occaſionibus , eâdem induſtria & facilitate; Summorumque quinque Pontificum , Eugenii , Nicolai , Calliſti , Pii, atque Pauli; duorumque ſuorum Regum , quos laudavimus , commendatione plauſuque tractâſſe. Cuius rei non poſtremum argumentum videri debet , quòd ſummus ille Pontificum apex Pius II. ex Ænea Sylvio , viro eloquentiſſimo, & literarum ornamentis clariſſimo , ad hanc Sedem exaltatus , Hiſtoriam ſuam, quam *refertiſſimam* vocat Rodericus , & aliqua opuſcula præclarè ingentique elegantia deſcripta , eidem ſuo referendario, antequam edita forent , communicare digna-

[illegible]

641. [illegible]

642. [illegible]

643. [illegible]

644. [illegible]

[illegible]

CAPUT XII.

De BONIFACIO *Luſitano*, *auctore operis cui titulus* : Peregrina. IOANNES STEPHANUS *Valentinus.* IACOBUS PONS *Catalanus*, PETRUS DE TURRI, *&* FRANCISCUS ROMANUS *de eadem re Scriptores. Certamen quoddam poeticum huius ſæculi.* IOANNES VILLAR *Catalanus.* PETRUS DE CIXAR, *ſive* SITJAR, *Aragonenſis.* MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA *Auguſtinianus.* IOANNES DE SOCARRATS *Catalanus iuriſconſultus.* LUDOVICUS FONTANUS, IOANNES MARTINEZ, *&* LAURENTIUS COMPANY *Mercenariorum ſodales.* D. FRANCISCUS DE TOLETO. IOANNES VALENTINUS, *ſeu* DE VALENTIA *Minorum fratrum ſodalis.* IOANNES DE S. FACUNDO. *Eius merita ac virtutes.* PETRUS UXAMENSIS, *atque eius laudes & ſcripta.* FR. VINCENTIUS MAZUELA. LAURENTIUS *Luſitanus*, *monachus Ciſtercienſis.* GOMEZIUS IOANNES DE ZURARA. GARSIAS MENESIUS *Orator celebris.* ANONIMUS *poeta.* LUPUS VASQUEZ DE SERPA. PETRUS DE CANALES.

645. BONIFACIUS Luſitanus, filius Petri Garſiæ, Uliſiponenſis, qui ſereniſſimæ dominæ Ioannæ Reginæ Caſtellæ & Legionis auditorem ſeſe appellat, hunc locum ſortiri debet. Exiſtimamus enim de Ioanna intelligendum eum, Eduardi Portugalliæ Regis filiâ, Henricique Regis Caſtellæ uxore, quam veriſimile eſt in Caſtellam Luſitanum Luſitanam ſecutum.

646. Hunc abſque dubio auctorem habet iuridicum opus *Peregrina*, ſive *Peregrina gloſſa Bonifaciana* de nomine compilatoris inſcriptum : quæ veluti index eſt iuris legum, concluſionumque ab eo, ut verbo utar barbaro, gloſſatarum. Vidimus id excuſum cum hac ad calcem, iuxta morem recentis typographiæ, nota: *Exactum abſolutumque hoc præclarum atque inſigne opus* Peregrinæ, *mandato, operâ, & impenſis Lazari de Gazanis ſociorumque : impreſſum per nos Meinardum Ungut Alemannum & Staniſlaum Polonum ſocios, anno Incarnationis ſalutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris*, grandi quidem volumine. Diverſus eſt ab eo auctor alius eiuſdem ferè argumenti, certè nuncupationis operis, *Peregrinæ gloſſæ* etiam inſcripti, Gundiſalvus Epiſcopus Segovienſis, de quo ſuprà egimus (1).

647. Anno ſeptuageſimo ſecundo ſæculi ſcripſit IOANNES STEPHANUS Valentinus, & in urbe ipſa regni principe notarius, nuncupavitque Ferrario Torrellæ medicinæ uti vocat profeſſori eximio, Dictionarium quoddam & phraſiologium duarum linguarum, Valentinæ vulgaris & Latinæ: quod, *Librum elegantiarum* inſcriptum, Venetiis editum in folio vidimus operâ atque impenſa Paganini de Paganinis anno MCDLXXXIX. apud amicum noſtrum D. Hippolytum Sampêr Monteſiani ordinis ſacerdotem, virum probum atque eruditum, poſt alia munera capellanum regium, & Matritenſis Aragoniæ Coronæ noſocomii rectorem (2).

648. His qui artem arma tractandi, præcipueque gladio feriendi ac ſe tuendi docent, noti ſunt, etiam huius ſæculi & ætatis homines hac eadem arte inſtructi, atque eius præceptores: quæ non infima eſt inter mathematicas, bellicisque decertationibus valdè utilis. Alter eſt IACOBUS (ſive appellatione gentis IAUME) PONS Catalanus, Perpinianenſis : alter PETRUS DE TURRI. Quorum quemlibet anno MCDLXXIV. de hoc argumento ſeorſum ſcripſiſſe, auctor eſt noſtri temporis profeſſor inſignis nulli verò ſecundus, Ludovicus Paciecus de Narvaez Beatienſis in libro ſuo, quem, *Engaño y deſengaño de la deſtreza de las armas* inſcripſit, fol. 48.

649. Quibus adiungendus venit FRANCISCUS ROMANUS, quem Hieronymus de Carranza, alter in gente noſtra huius ſtudii veluti Achilles, dialogo ſecundo libri ſui *De la deſtreza de las armas*, neſcio cuius ſæculi, eiuſdem doctrinæ magiſtrum laudat.

650. Vidimus quidem huiuſmet anni MCDLXXIV. apud amicum noſtrum nuper laudatum D. Hippolytum Samper *Poeticum certamen* olim Valentiæ habitum hoc anno ſub auſpiciis D. Ludovici Deſpuig Monteſiæ Ordinis Magiſtri, regnique Pro-regis *De laudibus Mariæ Deiparæ*

& villas. Fabla otroſy del buen regimiento & recta policia que debe haver todo regno ò cibdad aſy en tiempo de paz como de guerra : rogatu ſtrenui Equitis Petri de Cuña Domini de Dueñas & Buendia, *Guarda mayor & del Conſejo del Rey Don Enrique IV. de Caſtilla.* MS. In Regia Bibliotheca Matritenſi, fol. Hic autem eſt, ut exiſtimo, *Rodericus Sanctii de Arevalo* Epiſcopus Palentinus arcis Sancti Angeli de Urbe Præfectus, de quo paulo antè dixi; nam & is prius quam Romam peteret Decanus Legionenſis & Archidiaconus Trevinienſis in Eccleſia Burgenſi fuit.

(1) Diximus de huius *Peregrinæ* antiquioris *gloſſæ* auctore ſuprà in *Gundiſalvo Gundiſalvi de Buſtamante* Epiſcopo Segovienſi, *Lib. IX. cap. VII. n.* 378.

(2) Exſtat penes me iiſdem omnino notis, ex dono Domini D. Marci Garſiæ Monteſiani item Ordinis Sacerdotis, Parœci Eccleſiæ *de Silla* ad VIII. à Valentia noſtra lapidem, verſùs Occidentem.

ræ Virginis: in quo ei qui quavis linguâ ceteris melius deſignatorum iudicum ſententiâ feciſſet ſatis argumento, ſerici texti, quantum ſufficeret conficiendo thoraci coloris nigri, dictum fuit præmium. Cuius certaminis exitus quidem ille fuit, ut ne ulli ex ad bravium currentibus fieret iniuria, Deiparæ ipſi præmium, quæ diſertas fecerat linguas poetarum, decerneretur. Id quod propter antiquitatis venerationem, poeticæque artis, etiamnum rudis, hoc genus velitationum poſteris commendandam prætermittere noluimus. Editio in 4.° prodiit Valentiæ, ut credimus (1).

651. IOANNES VILLAR, iuris doctor, Catalanus, ut ſuſpicari æquum eſt, anno MCDLXXV. edidit Barcinone vernaculam huius linguæ tranſlationem operis *De epidemia & peſte*, *Magiſtri Valaſci Tarentini*, *artium medicinæque doctoris eximii* quam vidimus. *Valaſcus de Taranta Monſpelienſis* hic audit apud Lindanum *De ſcriptis medicis*, diligentem auctorem; qui tamen hoc opus *De epidemia & peſte* non laudat, neque Villarium interpretem (2).

652. Floruiſſe his annis refertur inter ſodales inſtituti redimendi captivos ſub invocatione Deiparæ Virginis de Mercede PETRUS DE CIXAR (SITJAR cognomine vocat Vincentius Mut mox laudandus) Aragonenſis, ſacræ ac civilis literaturæ, necnon & amœniorum diſciplinarum ſtudiis vir ornatiſſimus. Qui quidem Cæſarauguſtanæ domui præerat (referentibus Alphonſo Ramone [f], Marco Salmerone [g], Mercenariorum hiſtoricis, atque item Vincentio Mut in *Hiſtoriæ regni Balearis* ſecundo volumine lib. 11. cap. 9. qui tamen Balearem patriâ fuiſſe eum contendit), quum Familiæ ſuæ munus redimendi captivos ab infidelium manu & poteſtate libello edito defendit, quo tempore id rei non ſine multorum oppoſitione tranſigeretur. Nempe à quinque tractatis in eo quæſtionibus eiuſdem argumenti taliter inſcriptus liber prodiit:

[f] Lib. 2. *Hiſtoriæ Mercenar.* cap. ult.
[g] *Recuerdos hiſtoricos de ſu Orden.*

653. *Opuſculum: Tantûm quinque.* Barcinone editum anno MCDLXXXI. (3). Scripſit item, eandem forſan cauſam agens,

654. *De poteſtate Papæ, & votorum commutatione in redemtionem captivorum, ingenioſas decretórum ac theologorum auctoritatibus argutiſſimè probatas quæſtiones.* Pariſiis editas anno MDVI. apud Ioannem de Gourmont, uti Verderius refert in *Supplemento bibliothecæ Germanicæ*. Quod opus ei quoque attribuunt Franciſcus Zumel in *Vitis SS. PP.* huius ſui ordinis; & Petrus à S. Cæcilio, *De Scriptoribus* eiuſdem ſcribens, adhuc ineditus. Quorum poſterior adiungit collegiſſe eum, & in unum volumen conieciſſe pleraque ſummorum Pontificum privilegia ordini ſuo conceſſa & elargita; claruiſſeque Xyſto IV. Pontifice Maximo (qui electus fuit v. idus Auguſti MCDXXI.) anno Domini MCDLXXV. Videndus Bernardus de Vargas lib. 2. hiſtoriæ eiuſdem ordinis primæ partis cap. 16. ad annum MCDLIX. Item ſcripſiſſe dicitur

655. *Hiſtoriam ordinis Mercenariorum* Latinam: cuius originalis ſcriptura in archivo domûs Barcinonenſis aſſervatur, atque eius exempla in Matritenſi, Burgenſi, & Pinciano cœnobiis. Huius notitiæ nobis auctor fuit illuſtriſſimus dominus D. Fr. Gabriel Adarzo de Santandêr eiuſdem Inſtituti, concionator regius magni nominis: qui præſùl Hydruntinus ante aliquot annos obiit, dum de ſui Ordinis viris illuſtribus commutaremus aliquando inter nos literas. Idem nobis retulit docuiſſe Cixarem noſtrum Barcinone Decretorum è cathedra, ſcripſiſſeque etiam

656. *Sermones de Dominicis & Sanctis.* Quos uno volumine characteribus adhuc rudibus Barcinone editos fuiſſe mihi retulit.

657. Gallum falſo hunc appellat Ludovicus Iacobus à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor, qui & ait ſub Iulio II. eum floruiſſe. At nos domeſticorum fidem, nec tam mortis tempus, quod ignoratur, quàm quo maximè is floruiſſe dicitur, ſecuti ſumus. Lapius idem auctor fuit pro uno eodemque tres Rodericos laudans rerum Pontificiarum Scriptores: *Rodericum* ſcilicet *Novotenſem*, pro *Ovetenſi*: *Rodericum Zamorenſem*, & *Rodericum Sancium de Azeculo Epiſcopum Ovatenſem ac deinde Palentinum*, pro *Roderico Sancio de Arevalo*. Adeò eſt res ardua in rebus exte-

(1) Plura nos infrà de hoc *Poetico certamine* in *Bernardo Fenollario*.

(2) De hoc *Valaſco* egimus & nos ſuprà in: *Addendis à ſæculi XV. initio ad annum uſque* MCCCCXX. quem, quòd Luſitanus fuerit patriâ, quamquam profeſſor Monſpelienſis, Hiſpanis Scriptoribus accenſuimus.

(3) Perfectum tamen anno MCDXLVI. Laudat id Ioſephus Nicolaus Cavêro Mercenariorum Inſtituti ſodalis, in opere: *Informe de la verdad por el Real y Militar Orden de la Merced*, abſque Loci & anni nota, ſed circa MDCCXL. edito, *Diſſert. III. n.* 190. *pag.* 135. his verbis: *Opuſcula* Tantum quinque. *Conſummatum fuit hoc opus*... (ut eiuſdem Auctor in fine ſcribit) *Cæſarauguſtæ... prima menſis Madii, ann. Domini MCCCCXLVI.*

teris plerumque non labi (1).

658. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA, natus in cognomine urbe, ut creditur, ibique inter Auguſtinianos ſodales regularis vitæ ſacramento addictus, Ioannis & Henrici Regum tempore integritate morum, doctrinaque perutili valdè floruit. Cùm Galliæ Toloſam, & apud nos Salmanticam profeſſor theologus nobilitâſſet: haud mediocri æqualium eius ævi compendio navavit ſacris concionibus operam: adeò quidem totus Deo impenſus, ac temporalium ſecurus, ut nec Pacenſis Eccleſiæ infulis, nec præcipuo quodam apud eos loco dignitatis & caritatis iiſdem duobus Regibus olim invitatus, animi propoſitum quod ſibi fecerat, in paupertate, longeque à ſæcularibus manendi, uſquam mutaverit. Immo & magnatum illius temporis immenſam, nulliſque officiis exorabilem dominandi libidinem peroſus, curiâ quoque deceſſit. Nulla huius viri mentio ultra annum MCDLXXVI. habita in Auguſtinianis monumentis ſuadet nos hæc tempora eum non exceſſiſſe, ſaltem Valliſoleti deceſſiſſe conſtans fama eſt.

659. Plura ſcripſit, atque ea quidem à ſodalibus Pincianis, ignotum quâ cauſâ, pignori apud Benedictinos poſita, Hieronymus Romanus in *Chronico Auguſtiniano* ſcriptum reliquit. Latina hæc ſcilicet:

660. *Hexaemeron*, *ſive in Geneſis priora capita de opere ſex dierum.*

661. *In divi Pauli epiſtolas commentaria & quæſtiones.* Quod ſaltem opus apud laudatos ſodales S. Benedicti Pincianos aſſervari ad Philippum II. Regem Ambroſius Morales retulit, in *Itinerario* ſuo, quod cum inſcriptione *Del ſanto viage* confecit, ſervaturque manu exaratum.

662. *Apocalypſis explanationem.*

663. *Logicam* & *philoſophiam.* Vulgaris quoque linguæ hæc:

664. *Vergel de nobles doncellas.* Ad Eliſabetham tunc Infantem, Henrici IV. ſororem, nondum, ut credimus, regno inauguratam. Editum fuit anno MDXLII. in 4.°

665. *Alabanzas de la virginidad.* Ad Virgines Deo ſacras. Quæ quidem ei Alphonſus de Horoſco, vir ſanctitate & doctrinâ clariſſimus, adtribuit opera. Romanus verò aliud præter iſta ſervari adhuc Pinciæ ad S. Benedictum acceperat, nempe:

666. *De proſpera y adverſa fortuna* Alvaro à Luna Comeſtabili, fato quodam, qui exemplum exſtitit utriuſque mirabile, nuncupatum. Auctores de his habuimus Ioſephum Pamphilum *De Scriptoribus Auguſtinianis*, Hieron. Romanum, & Alphonſum de Horoſco, in hiſtoriis huiuſmet Ordinis, & Thomam de Herrera in ea quam ſcripſit *Auguſtinianæ domus Salmantinæ.*

667. IOANNES DE SOCARRATS Catalanus, iuriſconſultus, in oppido S. Ioannis de Abbatiſſis Vicenſis diœceſis natus, civis Barcinonenſis, quo tempore Ferdinandus Aragoniæ Infans, vivo adhuc Ioanne patre, propter Eliſabetham coniugem Caſtellæ iam & Legionis ab anno LXXIV. regnis præerat, opus iuridicum dicavit ei, ita inſcriptum:

668. *In feudorum conſuetudines Cataloniæ Principatûs commentaria*, *ſive in conſuetudines Cataloniæ inter dominos & vaſallos, ac nonnullas alias, quæ commemorationes Petri Albertî appellantur.* Quæ ait abſoluta à ſe XXIX. Octobris anni MCDLXXVI. fuiſſe. Prodiit liber Barcinone ex officina Ioannis Guardiolæ MDLI. in folio, Lugdunique eodem anno. Petrus Albertus canonicus Barcinonenſis ſcripſit ſub Ferdinando I. Aragonis Rege. Laudantur quoque eiuſdem Socarrati

669. *Additiones ad titulum de pace & tregua* (2).

670. Mercenariorum hiſtoriæ clarum his diebus huius inſtituti virum celebrant LUDOVICUM FONTANUM (DE LA FUENTE vulgò): quem aiunt *In primam S. Pauli ad Corinthios epiſtolam* eleganter ſcripſiſſe, & Romæ aliquando profeſſorem fuiſſe, ſub Xyſto IV. anno circiter MCDLXXIX. maxime florentem. Videndi Alphonſus de Roxas in *Catalogo virorum ſui ordinis illuſtrium*, & Petrus de S. Cæcilio *De eiuſdem Scriptoribus.*

671. Eiuſdem religioſi ordinis pars fuit IOANNES MARTINEZ Cataloniæ civis, quem nuper laudati rerum domeſticarum illuſtratores anno MCDLXXVIII. vixiſſe referunt, ſcripſiſſeque

(1) Quæ de Lapio hoc loco Noſter hùc non pertinent, & ad Rodericum Sancii de Arevalo Epiſcopum Ovetenſem ac deinde Palentinum referenda. Petri autem Cixarii ætas ex iis quæ in præcedenti nota retulimus elicienda.

(2) De utroque hoc Scriptore nos ſuprà; & quidem de *Ioanne Socarrats* Lib. IX. cap. IV. n. 240. inter *Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores;* exſtatque præterea in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. d. Plut. II. ſub n.* 8. (T. I. p. 341.) Eiuſdem: *Lectura ſuper Uſatico Barcinonenſi quod incipit*: Auctoritate & rogatu &c. atque huius occaſione: *De delictis Univerſitatum;* de *Petro* autem *Alberto* Canonico Barcinonenſi, *Lib. IX. cap. II. n.* 62.

672. *Ordinis ſui hiſtoriam.* Atque item
673. *De perfectione quarti voti Mercenariorum ſe pretio eorum infidelibus ſiſtendi & mancipandi, quorum apoſtaſia prudenter timeri poteſt.*

674. At præcipuum quendam locum in hoc Mercenariorum albo LAURENTIUS COMPANY Valentinus habet, vitæ ſanctimoniâ & miraculorum etiam laude inſignis. Patriâ fuit ex oppido *el Puig* eius regni prope Valentiam, ob eximiam virtutem in viceſimum ordinis ſui Præfectum Generalem electus. At cùm in captivitate totis duodecim annis fuiſſet, pignori à ſe ipſo pro iis quos redimere non aliter poterat, oblatus Mauris: *De captivitate* librum compoſuiſſe dicitur. Mortuus eſt ſanctiſſimè in domo Podii, ſeu *del Puig*, quæ ei & vitæ religioſæ natalia dedit circa annum MCDLXXIX. uti idem Petrus à S. Cæcilio refert. Ad eundem tamen indigitamus Stephanum de Corbera in *Vita venerabilis matris Mariæ de Socòs*, cap. 14. qui mira de rebus eius ſanctè geſtis prodit (1).

675. Sub Xyſto Papa IV. qui ab anno MCDLXXI. uſque ad MCDLXXXIV. Sedi Romanæ præfuit, D. FRANCISCUS à patria DE TOLETO dictus, valdè magnæ vir famæ, Caurienſis Epiſcopus, Hiſpanæ genti honoris & Pontificiæ auctoritati compendii plurimum attulit. Extrema è paupertate is emergens, ſuccollatus virtutis perpetuæ humeris, idem ſemper & bonus, doctrinæ, quam in Pariſienſi ſchola Reginæ Aragoniæ Mariæ ſumtibus ibi per decennium exhibitis acquiſiverat, vitæque innocentiâ, pluſquam opibus aut generis commendatione munitus: eò devenit precipuæ cuiuſdam inter æquales exiſtimationis, quò pauciſſimi, quos æquus (veteri verbo) amavit Iupiter, pervenêre. Nam ſi vera dixit in orationis Romæ in eius funere habitæ N. Rancanus auctor, quam typis editam vidimus: in deferenda Eliſabethæ Infanti ab Henrico fratre Caſtellæ regnorum ſucceſſione, opera eius & ſententia præcipuè valuit.

676. Eidem Oratori fidem habentes (& quidnî geſta nuper defuncti coram ſacro Cardinalium collegio recitanti?) miſſum novimus eum ab Henrico Rege ad Paulum II. Pontificem, qui anno huius ſæculi LXIV. Pio ſucceſſerat, minimè verò novum Romanæ curiæ hoſpitem. Conſtat enim Dominici Capranicæ Cardinalis ab Epiſcopatu ſuo Firmani dicti atque optimis comparandi familiæ olim adſcriptum, ſacramentales eius confeſſiones ex munere audiviſſe; morientique officium ſupremæ eius voluntatis exſecutioni mandandæ exhibuiſſe: quod quidem Ferdinandus Pulgaris in elogio eius vulgaris linguæ affirmat.

677. Legimuſque in Dominici huius Capranicæ Cardinalis rebus à Ioanne Baptiſta Poggio deſcriptis (quo auctore in eo laudando inter Martini V. Cardinales Alphonſus Ciaconius fuit uſus) Franciſcum archidiaconum Toletanum aliis eius familiaribus viris utique lectiſſimis, in quibus Æneas Sylvius Pius deinde II. Papa, Iacobus Amanatus Cardinalis poſtea dictus Papienſis, Amicus Aquilanus & ipſe Cardinalis, Blondus quoque Foroliviensis fuere, nec ſine elogio viri, tum bonitate tum ſcientia ſacrarum literarum omnium illius ætatis facilè principis annumeratum. Atqui mortuus fuit Capranicenſis anno MCDLVIII. cuius ſi voluntatem defuncti exſecutus eſt, Romæ tunc eſſe debuit. Immo & Pulgaris teſtimonio poſt Cardinalis obitum familiæ Pontificiæ à Pio II. adſcriptus, & archidiaconatu Toletanæ Eccleſiæ tunc primùm honoratus, varia legationum munera exercuit: quibus propter facundiæ atque prudentiæ dotes ſapientiſſimo Pontifici aptus natus fuit viſus. Ad Ludovicum nempe XI. Galliarum Regem, & Alphonſum Aragoniæ & Neapolis, non ſemel; necnon & in Bohemiam bis pro reducendis ad viam ſalutis eius regni hæreticis, cui negotio totis doctrinæ theologicæ, quâ pervicacem ornaverat animum, incubuit viribus.

678. Cui quidem ad nos (ſi Deo placet) poſt exhibita hæc officia reverſo, iterum in urbem veniendi ad exhibendam Paulo Papæ poſt ſexennium exaltato obedientiam commiſſæ ab Henrico Rege partes fuere. Xyſti autem IV. tempore maiores adhuc honores fuit conſecutus. Datarius enim Papæ creatus, homo exterus, Caurienſem quoque ab eo Epiſcopatum obtinuit; Hiſpaniæque regnorum negotia unà cum regiis vicibus apud eundem Pontificem adminiſtravit, raro ad hoc tempus exemplo, ut idem & Xyſti Papæ & Henrici Regis miniſter eſſet. Genuenſem & ipſe legationem eiuſdem Pauli pro ſedandis eius urbis tumultibus cum magna laude & ſucceſſu obivit. Sacroque purpuratorum patrum collegio iamiam accenſendus, quinquageſimo quinto ætatis anno Ro-

(1) Multa item ac præclara de eo Ximenus *Biblioth. Val.* T. I. p. 52. ſeq. qui & ſepulcrale eiuſdem elogium in oppido *El Puig*, hodieque ſuperſtes adiicit.

Romæ deceſſit (1), ad S. Iacobi Hiſpanorum ſepultus, vir conſtantiſſimo caſtè, ſobriè, piè, atque integrè vivendi tenore ad ſummam dignitatem & auctoritatem evectus.

679. Scripſiſſe dicitur quædam philoſophicæ atque theologicæ doctrinæ opera, & in iis *Conciones*; necnon & *Theologico-iuridicum contra eos qui ad dividenda & conferenda privatis factionibus regna impotenter aguntur, commentarium*, occaſione ut credimus declarati per eos dies ab Hiſpanis magnatibus Alphonſi Infantis, exauctorato Henrico fratre, Caſtellæ Regis.

680. Nam alius non eſt Franciſcus Toletanus (quem tamen Decanum vocat Eccleſiæ iſtius) cuius prolixè meminit huc deveniens Alphonſus de Palentia, rerum huius temporis Scriptor, cùm vernaculâ, tum Latinâ linguâ, lib. 8. cap. 8. *Hiſtoriæ Latinæ*, quam exaratam manu habemus. *Franciſcus Toletanus* (inquit) *& decanus profeſſor ſacræ Theologiæ, vir eruditiſſimus, ſingulari honeſtate præditus, cùm in Eccleſia Toletana reſideret, ante depoſitionem Henrici frequenti populo in publicis concionibus ſuadebat, ne quid ad exemplum iniquiſſimi Regis, immo veriùs diſſolutiſſimi tyranni efficeret; & præ flagrantia prædicationis audebat recenſere multitudini innumerabilia Henrici delicta, abominatus populum, quòd iugum tam diuturnum, appellationemque Regis illicitam iniuſtamque pateretur. Hic ipſe congratulatus eſt lætitiæ publicæ tempore exaltationis Alphonſi Regis. Sed refrixit illicò percepta iniquitate propoſiti Marchionis* (Villenæ), *pravæque cupiditatis procerum nonnullorum; vel quoniam id civitate Toletana ex induſtria malignantium, & aliis urbibus falſò vulgata fuerit fama, quòd perſuaſiſſent Regi Alphonſo Magnates perſecutionem neophytorum, inſimulata corruptelâ & abuſu cæremoniarum atque religionis.* &c. Et mox. *Itaque conſanguineorum factioni adhærens Decanus facilè perſuadetur à Calagurritano benevolente* (hic erat D. Petrus Gundiſalvi à Mendoza Toletanus poſtea præſul & S. R. E. Cardinalis) *ut poſthabitis antiquis prædicationibus retractaret veteres ſuaſiones, & in ſcriptis cauſam Henrici tueretur*, &c. Et illicò: *Igitur compendio collegit ex libro Regum* &c. Et poſt pauca, quibus argumentum & collectionem ſcripti comprehendit: *Adverſus hæc* (ſubdit) *Epiſcopus Ampurienſis Fr. Antonius de Alcalà apprimè inter Hiſpanos eruditus, profeſſorque Theologiæ egregius, ordinis Minorum; necnon Magiſter Fr. Ioannes Lupus, ordinis Prædicatorum, quem valdè venerabatur Comes Placentinus, valuerunt facillimè refellere concluſiones Franciſci, prout in libellis eorum largiùs explicatur.* &c. Quæ quidem omnia libuit hìc inſerere, quòd hiſtoria hæc lectu iucundiſſima lucem adhuc non viderit; & ut memoria duorum horum præſtantium theologorum, qui Franciſco Toletano & eius Henricianæ apologiæ ſcriptis ſe oppoſuêre, dum de viris agimus doctrinâ illuſtribus, non deſideretur.

681. Nec video quemnam alium hominem ſignificare Ioannes Eiſengreinius voluerit, in *Teſtium veritatis catalogo* ſuo hæc annotans: *Franciſcus de Toleto philoſophus, rhetor, atque theologus ſuæ ætatis clariſſimus, & cùm in diſputationibus vir magnus, tum in argumentorum ac demonſtrationum probationibus argutus atque ſubtilis, omni doctrina conſummatiſſimus, contra Ioannem Rokizanam Bohemum Huſſi diſcipulum de Euchariſtia ſcripſit.* Hæc ille minus aptè ad annum MCCCLXXXVII. cùm Rokizana non huius, ſed inferioris, cui nunc inſiſtimus, ſæculi fuerit. Meminit etiam Poſſevinus.

682. Hominem deſcripſit ætatis ſuæ pauciſſimis ceſſurum eleganti calamo Ferdinandus Pulgaris (2), qui nec tacet more ſuo Iudaici ſanguinis maiores eius fuiſſe: in quo convenit ei Alphonſus de Palentia, ut vidimus: quaſi meritum eo tempore, non

(1) Ita quidem apud Ægidium Gonzalezium Davilam *Theatr. Eccl. Caur.* in eo. Sepulcralis autem inſcriptio ex archetypa in Romanas Ephemeridas noſtras relata nonnihil, ei amplius œtatis tribuit. En illam atque eâdem κακογραφίᾳ ac linearum œconomiâ:

Deo. Opt. Max. ſac. Franciſco de Toleto viro integerr. ſacrar. litterar.
noticiâ excellentiſſ. mor. ſanctimoniâ. fide pietate conſtantia inſigni antiſ-
titi Caurienſi Sixti IIII. Pont. Max. Datario cuius opera ad componendas Chr-
iſtiane Relig. principum populorumque diſcordias. Nicolaus. Pius. Paulus. Sixtus Pon-
tif. domi foriſque uſi ſunt. Qui ab ſumpto munere è Liguria rediens ma-
gno de ſe relicto deſiderio importunâ morte preventus intempeſtive occub-
uit. ann. etatis ſue LVI. men. VII. die X. ſalutis MCCCCLXXIX. V. Id. Febr. Sixti
IIII. ann. VIII. Alfonſus eciam de Toleto fratri benemerenti poſuit.

Subditur eidem clypeus intra quem Epiſcopalis galerus & ſub ipſo crux utrimque parilis, quam vulgus *Græcam*, Hiſpani vero *de talega* dicimus; inque eius centro atque itidem in quatuor brachis ſtella conſpicitur; quatuor autem crucis angulos ſive receſsûs totidem lilia occupant.

(2) Exſtat eius elogium in opere: *Claros varones de Caſtilla* Tit. XXIII.

non dedecus haberetur divina ope in lucem à barathro infidelitatis emergere. Quantum ab illo nunc mutata exiſtimatio gentis noſtræ ! Simile aliud Lucii Marinæi elogium lib. 6. *De rebus Hiſpaniæ* legere eſt. Suumque Ægidius Gundiſalvi Davila in *Caurienſis Eccleſiæ theatro* ſymbolum dedit.

683. IOANNES VALENTINUS (DE VALENTIA vulgus dixerit, niſi patrium velis agnomen credere) Minorum fratrum ſodalis, à Luca Wadingo *Annalium* ſui ordinis volum, 7. ad annum MCDLXXX. pag. 76. laudatur, eo quòd opus ſcripſerit

684. *Doctrinale ſalutis* nuncupatum. Huius tamen *De Scriptoribus* agens non meminit.

685. Superiore anno MCDLXXIX. tertiò idus Iunii vir ſanctiſſimus evolavit ad cælos IOANNES DE S. FACUNDO, vulgò de SAHAGUN, à patria, quod Caſtellæ veteris oppidum eſt, cognominatus, familiaris aliquando Alphonſi de Carthagena Burgenſis Epiſcopi, canonicus inde huius Eccleſiæ: quibus & aliis beneficiis, ut nudus & pauper Dei opus ageret, concionator verè Apoſtolicus, renuntiatis, tenui capellaniæ cuiuſdam Burgenſis dote contentus vixit, mira in Eccleſiaſtis ad unguem gerendo munere operatus. In Bartholomæanum inde (*Salmanticenſe*) collegium tunc recèns conſtructum admiſſus fuit ad capellani, ut vocant, interioris officium. Quo poſt quadriennium dimiſſo, concionibus ferè quotidianis ad populum habendis, cui miniſterio totum ſe inflammatum ſentiebat, Salmantinæ reipublicæ ſumtibus ſufficienter exhibitis, omnem impendit operam; neque intermiſit quicquam poſtea dicto inter Eremitas S. Auguſtini religioſæ vitæ ſacramento in eiuſdem urbis cœnobio: quod quidem ſanctiſſimè vitâ functi exuviis, honorificentiſſimo propriæ capellæ ſepulcro commendatis, gaudet.

686. Nihil nobis aliud quàm ſumma capita ex hiſtoria tanti viri decerpere animus fuit. Virtutibus enim eius heroicis uberibuſque, & miris captis è concionum ſemente fructibus, patratiſque ſupra vires naturæ operibus duorum uſque ad hunc diem ſæculorum plena ſunt commentaria. Incidimus iam & in id tempus, quo ſolemnis dies canonizationis, ut vocant, ſancti herois ab Innocentio XI. Pontifice adſignandus quotidie exſpectatur [h]. Hoc enim anno, quo hæc ſcribimus MDCLXXIX. decretum S. Congregationis Rituum ab eodem Pontifice approbatum, deveniri poſſe ad hunc actum, quando Sanctiſſimo placuiſſet, emanavit. Neque alienum dicas ab inſtituto Bibliothecæ noſtræ Scriptorem quarundam vitæ ſuæ *Confeſſionum*: quas Auguſtini parentis exemplum ſecutus poſt ſe reliquit, in actiſque cauſæ ſanctitatis eius laudantur; & *In Biblia marginalium notarum*, quarum eas, quæ legi potuerunt, ex autographo ipſo, quod Auguſtini Antolinez Compoſtellani præſulis fuit, ad hiſtoriam ſuam *Salmantinæ Auguſtinianæ domus* tranſtulit vir diligens Thomas de Herrera eiuſdem ordinis cap. 12. qui & Notas eiuſdem alias *Super Summam Bartolinam* (neſcio autem quò reſpiciens) laudat. Dies eius obitûs Iunii undecima fuit, ad quam in *Martyrologio Hiſpano* Ioannes Tamaius celebratores Saguntini herois rerum collegit (1).

[h] Iam inter divos relatus eſt ab Alexandro VIII. anno MDCXC. CARD. DE AGUIRRE.

687. Nec tantus ſanctitate vir dedignabitur poſt ſe admittere hoc in loco PETRUM UXAMENSEM, qui quantumvis à veræ doctrinæ via deerraverit: citò pedem retulit ad ſe reverſus, PETRUS DE OSMA hic vulgò ab urbe natali dictus, quæ *Uxama* olim audiit, Salmantini gymnaſii, cùm nondum deſiperet, in paucis honos & lumen fuit, magiſter theologus renuntiatus, & ſacri huius ſtudii primarius & antemeridianus profeſſor, idem & canonicus Salmantinæ huius urbis Eccleſiæ, & Bartholomæani togatorum collegii anno MCDXLIV. receptus ſodalis. Qui cùm in libro quodam *De confeſſione* inſcripto nonnullis erroribus ſe implicuiſſet: apud Synodum provinciæ Toletanæ, expediendi huic rei Pontificia Xyſti IV. Papæ auctoritate ab Alphonſo Carrillo antiſtite MCDLXXIX. Compluti congregatam, ſalubriter admonitus iis renuntiavit, dogmatibuſque catholicis adherere ſe in poſterum velle, ex animi ſententia proteſtatus fuit. Rem, uti facta eſt, cum capitum damnatorum, & abiurationis de iis factæ publici inſtrumenti notitia, Bartholomæus Carranza in *Summa Conciliorum* prodidit.

688. Virum autem, niſi hac maculâ ſeſe fœdâſſet, optimis Hiſpaniæ doctoribus annumerandum his verbis laudat Antonius Nebriſſenſis: *Quanto ingenio & eruditione fuerit magiſter Petrus Oxomenſis* (in *Apologia* inquit *earum rerum, quæ ſibi obii-*

(1) Barnabæ ſcilicet Apoſtolo ſacrâ, appetente iam nocte MCCCCLXXIX. ut notat Marchio de Alventos *T. I. pag.* 151. Eccleſia tamen, veterem diei initium à primis ut aiunt veſperis numerandi morem ſecuta, proximâ, id eſt, XII. Iunii eius feſtum quotannis celebrat.

obiicerentur) : *nemo eſt qui ignoret , cùm poſt Toſtatum illum, omnium iudicio apud nos fuerit, noſtra ætate in omni genere doctrinæ facilè princeps. Is fuit ex portione beneficiarius in Eccleſia Salmanticenſi* (non ergo Canonicus , ſed Portionarius , contra id quod aliorum (1) fidem ſecuti diximus) : *cui ex decani & capituli decreto delegata fuit provincia libros Eccleſiaſticos emendandi , propoſita illa mercede laboris , ut pro quinis quotidie chartis emendandis mereretur quas appellant diſtributiones quotidianas , tametſi rei divinæ non intereſſet. Eſt in ea Eccleſia utriuſque Teſtamenti codex pervetuſtus, qui mihi ſæpe fuit uſui ad eam rem, de qua nunc agitur. Ab eo caſtigationum ſuarum initium Oxomenſis fecit, conferens illum , opinor , ad aliquem è recentioribus libris, atque diſpungens vera, & inducens falſa: diſtorſit à prototypo exemplari pluſquam ſexcentos locos , quos tibi pater clementiſſime* (ad Franciſcum Ximenium Toletanum antiſtitem loquitur) *oſtendi, cùm illic eſſet curia.*

689. Præter hanc collatam Bibliorum recognitioni operam , ſcripſit Petrus noſter *Super ſex libris Ethicorum Ariſtotelis ad Nicomachum commentaria :* quæ grandi volumine MSS. exſtant in Toletanæ ſacræ ædis maximæ bibliotheca pluteo 37. num. 2. atque in lucem prodiiſſe Salmanticæ anno MCDXCVI. in folio è Ciaconio didicimus : quæ quidem editio eſt in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ , quæ fuit Ferdinandi Coloni , ut ſæpiùs diximus.

690. Librum item *De confeſſione* memoratum, unde ei tota mali labes.

691. Necnon *Super libros metaphyſicorum* (2) ; ac denique *De comparatione deitatis , proprietatis, & perſonæ , diſputationem ſeu repetitionem :* quæ fuit inter libros MSS. Antonii Auguſtini TarraconenſisArchiepiſcopi.

692. FR. VINCENTIUS MAZUELA , neſcio cuius religioſi Ordinis, vertiſſe dicitur è Gallica in vernaculam noſtræ gentis linguam

693. *El peregrinage de la vida humana* Toloſæ editum per Henricum Aleman anno MCDLXXX. Auctor operis Gallici Fr. Guilielmus de Gralleville abbas Silvanectenſis urbis, qui verſibus compoſuit ; at proſaicum fecit religioſus alter Anonymus , iuſſu Sereniſſimæ Ioannæ Siciliæ Reginæ. Hæc totidem ferè verbis D. Thomas Tamaius in *Magna collectione librorum Hiſpanorum* , quam vidimus MS. Vereor tamen , ne Toloſana illa editio non verſionis Hiſpanæ , ſed Anonymi illius Galli qui proſâ loqui fecit primùm auctorem , Gallicæ tranſformationis ſit; Vincentiuſque Hiſpanus interpres, recentior aliquis , aut non huius ſæculi.

694. Sub Alphonſo V. Portugalliæ Rege , qui anno MCDLXXXI. fato functus eſt, LAURENTIUS monachus monaſterii *de Alcobaza* Ciſtercienſis ordinis floruit : cuius ignotum poſteris genus , at non ſanctitas morum. Hunc ſextâ Martii in Hagiologio ſuo Luſitano Georgius laudat Cardoſus , adiiciens inter ſchedas ſuas reliquiſſe eum nonnulla opera, præcipuumque in his tractatum *De conceptione Deiparæ Virginis*.

695. Fatalem hunc laudato Alphonſo Regi annum deſtinavimus memoriæ Hiſtorici cuiuſdam eius famâ celebris. GOMEZIUS IOANNIS (vulgò EANEZ) DE ZURARA huius temporis æqualis fuit, ordinis Ieſu Chriſti eques ac regii Uliſiponenſis tabularii cuſtos (*Guardamôr da torre do Tombo* audit munus) : qui rei ſibi ab Alphonſo Rege commendatæ facturus ſatis, Fer-

(1) *Franciſci* ſcilicet *Ruizii Vergaræ* Bartholomæani Salmanticenſis Collegii alumni & Hiſtorici , qui in ipſius Hiſtoria Matriti 1661. edita primus id prodidit , *pag.* 100. *n.* 66.

(2) Exſtat penes me Hiſpanica *Petri Oxomenſis* Metaphyſicorum verſio *Anonymo interprete* , ante annum , ut ex charactere coniicimus , MD. facta ; conſtatque CLXXIV. foliis formæ quartæ quam maiorem vocant , ſpiſſo ac minuto charactere , ſtipatiſque linearum ſulcis : in cuius extremo folio hæc leguntur : *Aqui ſe acaba un breve compendio ſobre los ſex libros de la metaphiſica de ariſtotiles : copilado por el fijo de la philoſophia natural no denegando la moral* PEDRO DE HOSMA. *Por el tiempo que êl lo copilò era licenciado en Artes. letor de philoſophia natural en la Univ... de Salam... e deſpues con ſolepnidat grandiſſima recebio el Magiſterio. Fue trasladado en rromance por mandado de fernan Gonzalez regidor de la noble Villa de Valladolid Camarero de Don fadric Almirante de Caſtilla. por el grand deſſeo que tenia de cognoſcer el juycio de maeſtre* PEDRO DE HOSMA. *por quanto êl era mucho ſingular amigo ſuyo ; y en ſus tiempos no era fallado ſemejable à èl en las artes : anſi gramatica pratica como ſpeculativa : logica ſophiſtica è rracional : philoſophia natural è moral : mathematica ſobre todas: Theologia de Dios revelada por los Santos è por juycio alcançada : en todas las ſciencias ſufficientiſſime fue inſtructo. El rromance no fue rretoricado porque fue al pie de la letra conſiguiendo el latin. Por ende Señor à vos demando mucho perdon porque no và ſegun perteneſcia à vueſtro buen juyzio. Soy preſto para enmendar ê ſatisfacer en otras qualeſquier coſas que por vos à mi ſean mandadas. anſi como al vueſtro capellan è orador. Faciendo fin demos gracias infinitas à aquel que es principio è fin de todas las coſas. Amen* In Bibliothecæ Vaticanæ, olim Chriſtinæ Suecorum Reginæ, Indicibus noſtris, *num* 220. notatum reperi : *Petri de Oſoma : Expoſitio Symboli: Quicumque: Typis Pariſienſibus.* Inc. *Antequam* &c.

Ferdinandi Lupi veteris chronographi Eduardi, huius Alphonſi parentis, filo in manus ſumto, hiſtoriæ ſuorum temporum telam continuavit. Obſcurum quidem in Luſitaniæ Regum chronicis habetur, cuiuſnam auctoris, quodque eorum ſit: inde ſcilicet contractis tenebris, quòd abſque auctoris nomine, ſolo Regis cuius rebus geſtis inhærebat ornatum titulo, unumquodque per exempla circumferretur.

696. Attamen Damianus à Goes Emmanuelis Hiſtoricus rem hanc, quâ potuit homo diligens ac induſtrius, luce donavit. Ex eo & aliis Luſitaniæ Scriptoribus colligimus hiſtoriam Ioannis I. Regis, quæ ante aliquot annos Uliſipone in lucem è tenebris tandem emerſit, non totam Ferdinandi Lupi eſſe. Quandoquidem Gomezius ipſe in hiſtoria ſua *Expugnationis Septenſis in Africa urbis* paulò pòſt laudanda, diſertè ait Ferdinandum hucuſque, hoc eſt ad huius expugnationis tempus, Ioannis Regis res geſtas perduxiſſe. Neque huic affirmationi contrarium eſt, quod Ferdinandus ipſe huius hiſtoriæ ſecundæ partis capiti 149. conſignaverit verba hæc, quæ pro Luſitanis Latina damus.

697. *Habuit Rex filium, cui Eduardo nomen, in urbe Viſenſi natum, qui poſt eum regnavit, ut in ſequentibus audietis.* Ex quibus Goeſius duo colligit: alterum, ſcriptum ita fuiſſe defuncto iam Rege Ioanne: & alterum, Eduardi quoque vitam ab eodem Ferdinando conſcriptam fuiſſe. Sed prius concedi, poſterius autem negari, nec temerè, poteſt. Cùm neque à vero abſonum ſit, poſt Ioannis obitum eius hiſtoriæ conſcribendæ dediſſe adhuc operam Ferdinandum Lupi; atque id quod de Eduardo promiſit ſe ſcripturum, intra ſpem quam conceperat, factamque eius etiam partis promiſſionem, ſteterit. Certè clavus mihi trabalis eſt Gomezii aſſeveratio, Ferdinandum in Ioannis hiſtoria expugnatæ à Mauris Septæ urbis tempora non exceſſiſſe. Quicquid ergo abhinc ibidem legitur Gomezii eſſe, non dubitavit Franciſcus Suarez Toſcanus in *Parallelorum* ſuorum cap. 28. & 44. laudatam Ioannis Regis hiſtoriam, vel Gomezio, vel utique & Ferdinando Lupi & Gomezio Ioannis, tribuens. Sed & is conſcripſit ſpecialem commentarium, eiuſdem Alphonſi Regis iuſſu, eorum quæ poſt laudatam Septenſem expeditionem ſub primo eius urbis præfecto D. Petro Meneſio contigêre: quod ut qua maiori poterat diligentia conficeret, in Africam tranſfretare iuſſus fuit, ibique certiora magni huius ducis monumenta colligere. Id circumfertur cum Luſitano, quâ linguâ ſcriptum eſt, hoc titulo: *Chronica dos feitos do Conde D. Pedro de Meneſes primeiro capitaon que foi de Septa;* nec hactenus lucem vidit.

698. Nihilominus celeberrimi eiuſdem inter Luſitanos herois bello paceque geſta ante quadraginta ferè annos D. Auguſtinus Emmanuel Vaſconzellus eques Luſitanus, vir diſertus, atque infelici fato ſuo ad poſteros clarus, eleganti quodam libello renovataque operâ deſcribens, Gomezii commentarium, ſtilo quantumvis rudi, & ex temporis captu; necnon quandoque inopem, & ſupplementi, quòd à ſe procuratum ait, ne iam deſideraretur, indigentem, plurimum certi ac diligentis continere ait. Sed ab confecta per Gomezium, auſpiciis præceptoque Regis Alphonſi, hac hiſtoria (quæ duorum Petri atque Eduardi eius filii Septæ præfectorum geſtas res comprehendit) rectè meo iudicio Goeſius colligit, iam eo tempore abſolutam fuiſſe hiſtoriam Eduardi Regis, Alphonſi parentis. Neque enim alienis ornandis virtutibus, hiſtoriaque propagandis tam ſedulò Alphonſus incubuiſſet, quin priùs res patris geſtas literis tradi procuràſſet.

699. Sed idem Goeſius de Eduardi hiſtoria ita cenſet, Ferdinandi Lupi eam eſſe: cui Gomezius orationes quaſdam, ut volumen parvum hoc augmento ditaret, adiecit; necnon & relationem exſequiarum Ioannis Regis, quæ proprior erat hiſtoriæ eiuſdem Ioannis, quàm Eduardi filii. Sed & his duobus tertium ſubiunxit, Rodericum de Pina ſcilicet, qui cum iis partem habuit in abſolvenda Eduardi hac hiſtoria.

700. Præter hanc, deſcribendis Alphonſi rebus incubuit, ſaltem (ait Goeſius) uſque ad Petri Infantis obitum (1). Nec dubitabat, quin & expugnationem Arcillæ urbis Africanæ oræ, quæ anno MCDLXXI. contigit, idem deſcripſerit; cùm inſtrumentum quoddam eius manu ſequenti MCDLXXII. roboratum ipſe viderit, nec niſi aliquot poſt hunc annis fato functus ſit.

701. Hæc omnia de Gomezio noſtro à

(1) Exſtat in Bibliotheca Collegii S. Bartholomæi Salmanticenſis hoc titulo: *Gomez de Zurara Chronica del Rey Don Juan el primero de Portugal en Portuguès. Volum. I.* Apud March. de Alvêatos *T. I. pag.* 322.

à Goeſio deſumi opus fuit. Cui quidem etiam tributum vidimus *De Guineæ inventione*, tempore Eduardi Regis Henricique eius fratris, cuius auſpiciis hæc expeditio facta fuit, librum: quem cum aliis qui Garſiæ Loaiſæ olim fuére inventum, Ioannes Tamaius Salazarius non nuſquam laudat. Certè hic apud D. Hieronymum Maſcareñas Segovienſem Epiſcopum, cùm in vivis eſſet, fuit. Neque ad alium oculos habere potuit vir cetera diligens Antonius de Leon Pinelo, quum in *Epitome bibliothecæ*, indiceque huiuſmet, Gomezii hiſtoriam *De las conquiſtas y deſcubrimientos de la India* manuſcriptam exſtare ait; neque enim niſi poſt plures annos Indicæ res Luſitanis Argonautis patuêre.

702. Sed & opus ab his aliud *De miraculis magni Portugalliæ Comeſtabilis D. Nonnii Alvarez Pereira*, vernacula non minùs linguâ ſcriptum, Georgius Cardoſus in Hagiologio duodecima die Maii laudatum reliquit. Hæc de Zurara.

703. Ab Alphonſi Regis Hiſtorico ſeiungendus non eſt laudatiſſimus orator. Hic eſt GARSIAS MENESIUS, ampliſſimæ huius familiæ ornatiſſima proles: qui cùm florente adhuc ætate militarem vitam egiſſet, ad ſacram converſus atque Eborenſis Eccleſiæ præſul factus, cum claſſe ad Italiam ivit in Neapolitani Regis Ferdinandi auxilium adverſus Turcas Hydruntum in Appulia occupantes; occaſioneque opportuna interim capta, Romam ivit ad Xyſtum IV. Pontificem Regis ſui Legatus: ad quem orationem elegantiſſimam habuit in templo Pauli Apoſtoli coram purpuratorum patrum Senatu, quâ eum mirum in modum, omnibuſque rhetoricæ doctrinæ armis uſus, bello ut hoſtibus Chriſtianæ religionis inferendo, expellendiſque ab Italia Turcis auxilium ferret, exhortatus fuit.

704. Hanc pronuntiâſſe eum ſic aptè atque acriter pro rei dignitate bene Latinam atque elegantem fama eſt, ut Pomponius Lætus, celebris eius ævi philologus & rhetor, concioni præſens, *Pater ſancte* (ad Xyſtum dixiſſe feratur), *quis eſt iſte barbarus, qui tam diſertè loquitur?* Eo enim opprobrii nomine quoſcumque exteros Itali vocabant, quo tempore iis auctoribus renaſcebantur literæ: ut olim Græci quoſcumque alios qui Græci non erant. Gaſpar quidem Barreiros Luſitanus, cùm in urbem Cardinalis Henrici Portugalliæ mandato agendi gratias Paulo III. Papæ pro miſſo ſibi Cardinalitii galeri ornamento, inſtructus ſe contuliſſet: hanc orationem, Romæ olim eo ipſo anno quo recitata fuit, milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio aut circiter editam à Iacobo Sadoleto Cardinali eloquentiſſimo accepit; ac in Portugalliam reverſus, unà cum *Itinere* ſuo vulgaris linguæ *à Pacenſi urbe uſque ad Mediolanum* anno MDLI. iterum edidit: cuius ad orationem eam prolocutio lectu digniſſima eſt. Ea enim ſingularis à Sadoleto & aliis præſtitum oratoris Luſitani facundiæ & actioni teſtimonium laudis continet.

705. ANONYMUS quidam eiuſdem Alphonſi Portugalliæ Regis iuſſu confecit, atque ei nuncupavit, *Deſprecio del mundo, en octavas Caſtellanas exemplificadas.* Quem librum aſſervari in Brigantinæ domus bibliotheca, teſtis eſt mihi Georgius Cardoſus in ſchedis.

706. Sub eodem Rege, atque eius dicto audiens, LUPUS VASQUEZ DE SERPA, ab oppido iſto Tranſtaganæ provinciæ forſan dictus, ex Latino in vernaculum vertit *La toma de Conſtantinopla per lo gran Turco:* ſive expugnationem Conſtantinopolitanæ urbis Turcarum armis factam, quam ſcribebat Monte-forti XVII. Iulii MCDLX.

707. Debemus quidem nîl relinquere ad argumentum pertinens, quamvis informe & indigeſtum, excitaturi alios ut maiori induſtria rem perficiant. Ludovicus Pons Icart in vulgari libro *De las grandezas de Tarragona*, cives huius urbis Scriptores colligens, PETRUM DE CANALES monachum Benedictinum monaſterii S. Cucufatis (vulgò *S. Culgât del Vallês*) Cataloniæ Principatûs, refert Ioannis Regis Aragoniæ iuſſu hiſtoriam quandam è Latino in vulgarem ſermonem, hoc eſt Caſtellanum, ut credimus, vertiſſe; nec ultrà de ea quicquam (1).

(1) De cognomine alio Scriptore Antonii, itidem Scriptoris, fratre è Prædicatorum Ordine, dictum ſuprà ſub finem capitis primi huius libri, in *Addendis ſub initium ſæculi XV.*

ADDENDI AB ANNO MCCCCLXX. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCLXXX.

Ferdinandus Didaci de Carrione, *Scholaſticus*, qualem ſe Ipſe appellat, *Emeritus*, anno MCCCCLXX. ſcripſit: *Repertorium ſuper omnibus tam novis quam veteribus deciſionibus Rotæ.* Exſtat in Bibliotheca inſignis Collegii. S. Clementis Hiſpanorum Bononiæ inter MSS. codices ubi id nos ad annum MDCCLVI. vidimus.. ITEM *Antonius de Burgos* Iuriſconſultus Hiſpanus ſcripſit: *Super Decretalium tertium: De emtione & venditione* librum Papiæ MCCCCLXXI. editum. Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 122. Apud Geſnerum hujus editionis annus corruptè legitur MCCCCXI.. ITEM. *Ludovicus Cornelius* (Cornêll) eques Valentinus, Xime-

CAPUT XIII.

DIDACUS DE VALERA *Conchenſis. Eius peregrinatio. Scripta.* B. AMADEUS LUSITANUS. ANONYMUS *ſcriptor libri De las virtudes.* ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA tabularum Aſtronomicarum *auctor.* ANONYMUS *Valentinus.* FERDINANDUS CORDUBENSIS. D. IOANNES MOLES MARGARÎT *Gerundenſis Epiſcopus, & S. R. E. Cardinalis.* PETRUS DE OPTA *auctor operis cui titulus:* Splendor Fidei.

708. POSTREMAM gerebat his diebus, quos proſequimur, ætatem DIDACUS DE VALERA Conchenſis natu, animi fortitudine, prudentia & literarum amore, atque ſcriptis frugi operibus tranſmitti ad poſteros impensè dignus. A tenera ætate videtur is curiam ſecutus, Ioannis Caſtellæ Regis familiam auxiſſe, ſive Henrici principis, quum formata ei propria familia fuit, puerorum numerum; ſiquidem cum Domicelli titulo (*Donzel* vulgò) regiiſque literis inſtructus, ne in aulæ otio marceſceret, patriam reliquit, Europæ magnam peragraturus partem, regiarumque in ea curiarum notatu & imitatione dignum quicquid eſſet obſervaturus. Gallicanam priùs Caroli Regis ſeptimi adiit, Auſtriacam deinde Alberti Ducis ante annum huius ſæculi ſeptimum ſupra triceſimum: cuius aciem ſecutus, contra Bohemos bello interfuit. Viennam hinc reverſus, ad cœnamque ab Alberto cum aliis invitatus: Auſtriaco cuidam proceri de regio Caſtellæ vexillo in Alcobazæ monaſterio ſibi oſtenſo procax dictum prudenter non minus quàm fortiter repulit: quod Garibaius noſter cap. 26. lib. 16. *Compendii* ſui *hiſtorialis* narrat. In cuius gratiſſimæ ſibi rei teſtimonium (idem auctor ait) certior factus Ioannes Rex, edixit *Moſſen Didacum*, quod præcipui honoris titulum exprimit, exinde nominari eum debere. Alicubi & ipſe ſcriptum reliquit ſe Pragæ Bohemorum anno MCDXXXVII. eundem Albertum iam Imperatorem (in Sigiſmundi ſoceri locum hoc ipſo fuerat anno electus) Barones ritu ſolemni creantem vidiſſe.

709. In patriam reverſo cùm annus ageretur ſæculi quadrageſimus, iſque inter Hiſpanos fortiſſimus & duellis aptiſſimus reputaretur: nulli alii per Ioannem licuit Regem provocationi Petri Chernei cuiuſdam Burgundionum Ducis ſubditi, pro more illorum temporum ſeſe paratum offerre; atque ea occaſione Regis nomine Daciæ Reginam, Angliæ Regem, atque eundem Burgundiæ Ducem adiit, ut Stephanus Garibaius eiuſdem 16. lib. hiſtoriarum cap. 28. refert. A quo tempore nil memoriæ conſignatum feciſſe novimus, uſque ad annum quadrageſimum octavum: quo, uti legitur in vulgari *Ioannis II. hiſtoria*, procurator cùm eſſet ſuæ Conchenſis urbis, unà cum aliis, ad comitia totius regni evocatus: irato Regi adverſus quoſdam illius magnates, ſeveraque omnia proponenti ut aſſenſum quomodocumque ſuffragiaque extorqueret, ceteris ſive tacentibus, ſive ſecundantibus, in faciem pari modeſtia ac virtute reſtitit; nec eo contentus, idem clementiæ pacique magis conforme votum, literis ad Regem datis conſtantiſſimè, Alvari Lunæ contrarium ſuo conſilium, atque impotentem iram nihili ducens, confir-

meno & noſtratibus Bibliographis indictus, anno MCCCCLXXIII. Lemoſino ſermone ſcripſit: *Les ſues letres de batalla* (id eſt: *Carteles de deſafio*) *à Moſſen Galceràn de Besôra*, in quibus variæ hinc inde literæ Galcerandi ſcilicet ad Cornelium de eodem argumento: inque iis formulæ & ſolemnitates ſingularium certaminum ſive duellorum. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. L. Plut. I. ſub n.* 25. T. III. p. 247.)... ITEM *Ioannes Marbres* Catalanus Magiſter Artium Toloſæ & Canonicus Dertoſanus ſcripſit: *Quæſtiones in VIII. libros Phyſicorum* Paduæ (Patavii) editas MCCCCLXXV. Apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 401. *col.* 2. *n. XX.*. ITEM *Frater Ennecus Mendoza* Ordinis Minorum cuius ſuprà, cap. IX. huius libri, n. 468. in Enneco Lopezio Mendoza Marchione Sant-Iulianenſi meminimus, ſub idem tempus varia ſcripſit metricè: *Vitam* ſcilicet *Chriſti* dimetris, *ad Illuſtrem feminam Ioannam de Carthagena: De Virginum cuſtodia & clauſura*; necnon: *Sermon trobado* (id eſt *metricus*) *que fizo al mui alto è mui poderoſo principe Don Fernando Rey de Caſtilla y de Aragon ſobre el yugo y coyundas que Su Alteza trae por diviſa*; atque item: *Coplas que fizo al miſmo Rey Don Fernando, y à la mui eſclareſcida Reyna Doña Iſabel ſu mui amada muger, en que declara que por el advenimiento de eſtos muy altos Señores es reparada nueſtra Caſtilla;* ac minutiora alia: quæ exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. K. Plut. III. n.* 7. (T. III. p. 359.) ITEM *Iacobus de Angleſola* eques Valentinus, circa annum MCCCCLXXX. ſcripſit patrio Lemovicenſium ſermone librum: *Suceſſos de aquel tiempo*. Apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p.* 53. ITEM *Bartholomæus Martí* Sætabitano-Valentinus S. R. E. titulo Sanctæ Agathæ Cardinalis Epiſcopus Segobricenſis binas edidit Conſtitutiones Synodales annis MCCCCLXXIX. & MCCCCLXXXV. Ximenus *Bibliot. Val.* in eo *T. I. p.* 66... ITEM *Balthaſſar Ioannes Balaguêr* Valentinus Ciſtercienſis, Cœnobii B. V. Mariæ de Valldigna Monachus patrio ſermone ſcripſit: *Reſpoſta en lahôr de la Concepciô de la Sacratiſſima Verge Maria per la juſta Poetica del any MCCCCLXXXII. & alia apud Ximenum videnda* in eo *T. I. Bibl. Val. p.* 70... ITEM Doctor Franciſcus Monçôn, qui circa annum MCCCCLXXX. ſcripſit Librum: *Eſpejo del Principe Chriſtiano*: de quo videſis Ægidium Gonzalezium Davilam. *Theatr. Eccl. Seguntinæ cap. XII. pag.* 173.

firmavit. Quo animi vigore Petro Stunicæ Placentiæ Comiti adeò ſe commendavit : ut ad eius evocari domum , Petrique nepotis formandis moribus præfici meruerit.

710. Poſt huius Petri obitum in Alvari Stunicæ , atque eius filii Petri alterius, alumni ſui , comitatu manſiſſe videtur. Ipſe enim annotatum nonnuſquam voluit ſecutum ſe nuper laudatum Petrum eo tempore quo Thereſiam Guzmanam Ioannis Alphonſi primi Ducis Aſidonenſis filiam coniugem duxit. Sed rexiſſe eum anno MCDLXXIX. urbem Segovienſem , aliunde compertum eſt. Iam verò rerum dominis Ferdinando & Eliſabethæ , Catholicis cognominatis Regibus, pro merito ſuo commendatus , cùm chronographi & conſiliarii, tum etiam (quod in Chronici cuiuſdam ſui fronte reliquit annotatum) epularum diribitoris (*Maeſtre-ſala* vocant) functus fuit muneribus. Cuinam autem veteri teſtimonio credens Thomas Tamaius his addiderit capellani etiam aliud munus , neſcire me aio; niſi ſacris , poſt laica officia omnia priùs dicta , initiatus , miniſterium hoc iis quoque præſtiterit.

711. Apud Marinæum Siculum lib. 6. *De rebus Hiſpaniæ* hoc elogium habet : *Didacus quoque Valerianus & literarum & rei militaris gloriâ ſplendidus fuit : qui ſermone Hiſpano plures compoſuit hiſtorias , atque magis ingenio quàm doctrinâ fretus.* Ad ſcripta eius opera iam accedentibus nota hæc ſunt , quæ laudemus,

712. *La Chronica de Eſpaña abreviada por mandado de la muy poderoſa ſeñora Doña Iſabel Reyna de Caſtilla por Moſſen Diego de Valera ſu maeſtre-ſala , y de ſu conſejo.* Prodiit primùm Cæſarauguſtæ anno MCDXCIII. ex officina Pauli Hurus Conſtantienſis; deinde Hiſpali MDXXXIV. atque iterum è Sebaſtiani de Truxillo anno MDLXVII. fol. Hanc ſe abſolviſſe auctor ait in pervigilio S.Ioannis MCDLXXXI. in portu S. Mariæ (Gaditani ſinûs admodum celebri nunc oppido), cùm ætatis ageret ſexageſimum (alias ſeptuageſimum) nonum ; priorem enim numerum Cæſarauguſtana , poſteriorem aliæ editiones præferunt (1). *Nunquam ſatis laudatum Chronicon* in Notis ad Luitprandum Thomas Tamaius vocat ; cuius & Ioannes Vaſæus meminit in præambuli ad ſuum *Chronicon Hiſpaniæ* cap. 5. An autem diſtincta ſit *La Cronica de los Reyes catolicos Don Fernando y Doña Iſabel*, quod opus noſtro attribuitur in MS. codice bibliothecæ Villumbroſanæ : nondum compertum habeo.

713. *Coronica de algunos Reyes de Caſtilla , deſde el Rey Don Sancho el de Zamora.* Fuit in bibliotheca Olivarienſi in fol. MS. ut ex eius conſtat catalogo : ad cuius oram curioſus quidam homo , qui bibliothecam tamquam digitos notam habebat (2), monitos lectores voluit, hunc librum eſſe ipſum quem manu ſua ſcripſit auctor Didacus de Valera ; continereque hiſtorias Alphonſi VI. Urracæ Reginæ, Alphonſi VII. & ſucceſſorum , uſque ad Berengariam Ferdinandi Sancti matrem incluſivè.

714. *Chronica de la antiguedad de Francia.* Ms. exſtitit in eadem Olivarienſi bibliotheca in folio (3).

(1) Omnino *ſexageſimum nonum* , ut in priore omnium eius Chronici editione Hiſpalenſi MCCCCLXXXII. quæ habetur in mox deſcribendo Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice hoc titulo : *Comiença la Corónica de Eſpaña dirigida á la muy alta è muy excelente Princeſa Sereniſſima Reyna & Sennora nueſtra Doña Iſabel , Reyna de Eſpanna de Secilia & de Serdenna Duqueſa de Athenas Condeſſa de Barcelona , abreviada por ſu mandado por Moſen Diego de Valera ſu Maeſtreſala y del ſu Conſejo.* Continet autem folia 171. in quorum extremo legitur : *Fue acabada eſta copilacion en la Villa del puerto de Santa Maria : biſpera de San Juan de Junio del año del Señor de mill & quatrocientos & ochenta & un años : ſeyendo el Abreviador della en edad* DE SESENTA Y NUEVE AÑOS &c ::: Et paulo inferius : *La preſente hiſtoria general en multiplicada copia por mandado de Vueſtra Alteza. à honrra del Soberano e inmenſo Dios uno en eſſencia e trino en perſonas. & à honrra de vueſtro Real eſtado & inſtruccion & aviſo de los vueſtros reynos y comarcanos en vueſtra mui noble & muy leal cibdat de Sevilla fue impreſſa por Alonſo del puerto. en el año del naſcimiento del nueſtro Salvador Jeſu Chriſto de mill & quatrocientos & ochenta & dos años.* Sæpius autem occurrit ad paginarum codicis oras: *Es de D. Bartholome Baſurto ſu biſnieto*, id eſt: *Pertinet ad D. Bartholomæum Baſurtum auctoris pronepotem.* De hoc codice plura nos inferius.

(2) Fuerit fortaſſe Frater Lucas de Alaejos Monachus Hieronymianus Eſcurialenſis, qui ab anno 1624. ad 25. eius Bibliothecæ confecit Catalogos abſolutiſſimos , duobus voluminibus fol. qui exſtant penes me autographi.

(3) Neutrum è præcitatis Chronicis reperi inter MStos codices Bibliothecæ Comitis olim Ducis Olivarienſis ; nec *Lit. C. MS.* neque verbis *Chronica*, & *Hiſpania* : ad quæ Lectores manuducit eius Bibliothecæ catalogi auctor ; poſtremum autem eorum, nimirum : *Chronica de la antiguedad de Francia*, habetur MS. in paulo antè laudato Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice , in quo Hiſpalenſem MCCCCLXXXII. Valeræ *Chronicorum Hiſpaniæ* editionem exſtare nuper dicebamus. Continet enim is codex varia inſuper Valeræ opuſcula MS. atque in eiuſdem fol. 328. legitur : *Prologo de la obra ſiguiente dirigido al noble è virtuoſo cavallero Juan Terrin por Moſen Diego de Valera en el tratado de la genealogia de los Reyes de Francia* : quod non diverſum eſſe puto ab inſcripto : *De la antiguedad de la Francia.*

715. *De los iluſtres varones de Eſpaña* liber quoque eidem tribuitur.

716. *Hiſtoria del Rey D. Enrique quarto* inter libros fuit, quibus ad Bæticam deſcribendam nobilitatem Gundiſalvus Argote de Molina uſus fuit, ut ipſe teſtatur (1).

717. *Libro de las diviſas*. Hunc etiam laudat Gundiſalvus Argote. Diverſus, an idem, cum eo qui ſequitur?

718. *Tratado de las armas*. Hunc vidimus MS. in domo Marchionis de Benamexì, noſtri ex ſorore nepotis: ex quo codice ſpecimen totius operis, inediti ad hoc tempus, dare hìc placuit. Nuncupatio: *Introduccion al muy alto, muy eccelente, e virtuoſo principe Don Alonſo V. Rey de eſte nombre de Portugal y del Algarve, ſeñor de Cepta y Alcacer Zaguer en el tratado de las armas, compueſto por Diego de Valera*. Quod quidem ſcriptum fuiſſe ante annum MCDLXXI. facilè cuivis perſuadebit ſilentium, inter nova, hoc eſt Africana, dominia Regis, Arzillæ, ac Tingi hoc anno expugnatarum. Tribus partibus opus conſtat. *La primera trata de las armas neceſſarias, que por querella ſe hazen; y las coſtumbres de los Rietos en Francia, Eſpaña, y Inglaterra. La ſegunda de las armas voluntarias, que ſin neceſſidad alguna ſe emprenden, como ſon las hechas por prueva de valor ò deſtreza, ò en defenſa de alguna diviſa. La tercera de las ſeñales, que llaman comunmente armas, de que uſan los nobles* (2). Huic ita inſcripto ac breviter deſcripto operi, ſubiungitur in eodem MS. codice:

719. *El ceremonial de principes, compueſto por Moſſen Diego de Valera, al muy magnifico y inclyto ſeñor D. Juan Pacheco Marques de Villena* (3).

720. *Tratado de la nobleza y lealtad*. Pinciæ hunc editum à Didaco Gumiel anno MDII. in 4.° vidit alicubi D. Thomas Tamaius. At in libris Comitis Olivarienſis erat unà cum Ferdinandi Mexiæ *Nobiliario* ſic inſcriptus: *De la nobleza y cavalleria* (4).

721. *Libro de los linages*. Fuit in eadem bibliotheca Olivarienſi (5).

722. Habeo apud me librum eiuſdem, ac forſan eundem, hoc titulo: *Libro de las armas y blaſones de muchos linages del Reyno de Caſtilla, y Leon, Galicia, Toledo, Andalucia* &c. Incipit impropriè ſatis: *Del Preſte Juan de las Indias*; deinde de Regum Hieruſalem, Cypri, & aliorum initiis & inſignibus: unde ad Hiſpanorum Regum principia & ſtemmata nobiliumque Hiſpaniæ familiarum tractanda procedit. Scripturæ genus auctori æquale; & ſi credimus cuidam notæ initio affixæ, auctoris autographum (6).

723. *Arbol de batallas, traducido de Frances en Caſtellano por Moſſen Diego Valera à inſtancia de D. Alvaro de Luna*, præſefert codex membranaceus bibliothecæ Comitis de Villaumbroſa, in qua & alter exſtat liber cum hac epigraphe: *Obras de Moſſen Diego Valera, en que ſe contienen varios tratados hiſtoriales*. additurque: *Fue eſte libro de ſu viſnieto Don Bartholome Baſurto*. Ms. in folio (7).

724. *Hiſtoria de la caſa de Zuñiga*. Alva-

(1) Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi in codice charthaceo fere auctori ſynchorno. Eſt autem iuſtæ molis opus CLXI. maioris formæ foliis conſtans in quorum priore legitur: *Por Moſen Diego de Valera Maeſtreſala y del Conſejo de los Sereniſſimos Principes Don Fernando, y Doña Iſabel &c.* & fol. XXIX. ad annum MCCCCLXI. *En eſte tiempo eſtaba Yo el dicho Moſen Diego en la Ciudad de Palencia, donde tenia la gouernacion de la juſticia por el Rey; y conociendo el deſgrado que los tres eſtados deſtos Reynos tenian de ſu gouernacion, temiendo lo que deſpues acaeſció eſcreuî à Su Alteza la ſiguiente Epiſtola: Muy alto è muy excelente è poderoſo Rey y Señor &c.* Videtur autem hactenus ineditum.

(2) Exſtat itidem hic tractatus in ſupra memorato Regio Matritenſi codice à fol. 76. ad 105. pag. 2. MS. hoc titulo: *Tratado de las Armas*. Ad Alfonſum huius nominis *V. Portugalliæ Regem Dominum Algarbii & Septæ*, atque in eiuſdem ævi ac Regiæ Bibliothecæ alio, eoque non recentiore; in quo tamen hic Alfonſus *Quartus* Portugalliæ dicitur.

(3) In eodem codice à fol. 66. ad 74. hoc titulo: *Ceremonial de Principes. Ad magnificum virum Ioannem Paciecum Villenatum Marchionem* MS. In paulo recentiore Regiæ item Bibliothecæ Matritenſis codice fol. LXXV. hic Ioannes Paciecus inſcribitur: *Señor de las Varonias de Velmonte & Almaçân, Moguêr, Curuña, & Utiel*, omiſſo *Marchionis Villenatum* titulo.

(4) In prælaudato codice à fol. 17. ad 46. habetur: *Eſpejo de la verdadera nobleza*. Ad Ioannem ſecundum Caſtellæ & Legionis Regem. Fortaſſis idem utrumque opus fuerit. Eodem titulo inſcribitur in recentiore Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice fol. CXVIII.

(5) Fruſtra fui in hoc codice exquirendo in huius Bibliothecæ Catalogis: neque habetur in Regiæ Matritenſis codicibus.

(6) In Bibliotheca Olivarienſi, in *Indice materiarum. T. I. pag.* 270. *fin. & init. ſeq.* verbo *Linages*, habetur: *Elogios, armas, inſignias, y diviſas genealogicas de los Reyes, Reynas, Infantes, Ricos homes, Condes Cavalleros, Eſcuderos, Fidalgos contenidos en el repartimiento que mandò hacer el Rey Don Alonſo el Sabio en Sevilla* MS. en fol. D. 13. Videtur autem diverſum opus.

(7) Exſtare huius operis verſionem alteram Hiſpanicam è Gallico ſermone, interprete Antonio Çorita in Eſcurialenſi codice *Lit. h. Plut. II. n.* 19. ſuprà diximus in *Addendis à ſæculi XV. initiis ad annum uſque MCCCCXX.*

vari Placentiæ Ducis, cuius ſuprà meminimus, tempore, anno videlicet MCDLXXIII. hanc ſcriptam, & Ioanni Stunicæ Alvari filio Alcantarenſis Ordinis magiſtro dicatam, non ab alio auctore eſſe, quàm à Didaco Valera, eorumdem procerum domeſtico: quem quidem tota ſtili & ſententiarum aptè uſurpatarum facie, atque ipſa admonendi libertate, propemodum reddit in *Memoriali Mirandenſis Stunicarum familiæ* [1] Hiſtoricus Regius D. Ioſephus Pellizerius, valdè ſuſpicatur. Huius viri memoriæ, cùm ignoretur mortis annus: non incongruum fuit viſum nobis hunc aſſignare, quo hiſtoriæ ſeu Chronici compendium, cuius ſuprà meminimus, abſolviſſe dicitur (1).

[1] Fol. 15.

725. Sequenti verò ad ſuperos abiit ſanctitate vir clariſſimus, & Luſitaniæ magnus honos, Ioannes Meneſius de Sylva, aliàs B. AMADEUS, dictus à patria LUSITANUS. Natus hic è familiis nobiliſſimis, patrem habuit Arium Gomezii à Sylva præfectum (*Alcaide maior* vocant) Campi maioris & Ouguellæ; matrem verò Eliſabetham de Meneſes, Petri Comitis de Viana filiam, Beatricis de Sylva heroinæ ſanctiſſimæ, ſacrarum Deo ſub Conceptionis Mariæ Deiparæ appellatione Virginum fundatricis, germanus frater. Eleonoram Auguſtam Eduardi Portugalliæ Regis filiam, Frederico Cæſari deſponſatam ſecutus, in Italia reſtitit. Ibi enim ſæcularium rerum pertæſus, Eremitarum S. Hieronymi priùs, deinde Minorum Ordini ſub laico habitu Aſſiſii nomen dixit. In Inſubriam inde vocatus à Franciſco Sfortia Mediolanenſium Principe, auctoritateque Pontificiâ inſtructus, novum Amadeorum Ordinem ſeu congregationem inſtituit. Ipſe enim Ioannis nomen, cùm primùm ſæculo valedixit, in *Amatoris*, ſeu *Amadei* commutaverat.

726. Xyſto autem IV. cui ob inſignem virtutem, Minoritæ olim, carus valdè fuerat, ad Petri Sedem exaltato, Romam venit humanè ab eo invitatus, à quo ſacerdotalem ordinem, inſuperque ſodalibus ſuis habitandum S. Petri, quod à Monteaureo vocant, monaſterium accepit; cui & conſcientiæ arcanorum fidem commiſit. Deſiderio tandem reviſendi Inſubricam religioſi fœtûs originem, qui eo tractu & alibi iam octo ſupra viginti habitabat cœnobia: Mediolanum veniens viceſimo ſecundo Minoriticæ profeſſionis anno, atque huius ſæculi octogeſimo ſecundo, in B. Mariæ Pacis diem clauſit extremum; claruſque ante & poſt mortem miraculis ſepultus iacet, magnaque in veneratione habetur. De cuius mira ſæculi abſtinentia, exorandique aut contemplandi Deum ferè nunquam intermiſſa occupatione, aliiſque egregiis virtutibus, apud Gonzagam & Wadingum Minoritarum chronographos multa lectu digniſſima collecta habentur. Hæc Amadeorum congregatio ſub Generali totius Ordinis Præfecto ab initio ſui uſque ad Leonis X. tempus habita, ab hincque ſub Obſervantiæ, ut vocant, novo creato tunc miniſtro: Pio V. demum auctore in eiuſdem Obſervantiæ corpus unà cum aliis peculiaris notæ congregationibus tranſiit. In receſſu quidem S. Petri Romam (ait Gonzaga)

727. *De revelationibus & prophetiis* pulcherrimum libellum compoſuit: *Romanæ Eccleſiæ ſtatum, angelicum quendam Pontificem, regnorum, dominiorum, atque religionis mutationem concernentibus. Quem tamen alii quidem* (proſequitur) *propriis imaginationibus conſpurcantes adeò obſcurârunt, atque in ordinem pro libito redegerunt: ut ipſorum potiùs quàm B. Amadei dicendus libellus iure optimo veniat.* Cui convenit Theophilus Raynaudus in ſuo *S. Ioanne Evang.* ſect. 2. puncto 2. *Dolendum eſt* (inquit) *fluenta ſpiritus, quibus B. Amadei hortus rigatus eſt, pura ad nos non manâſſe, ut ſincere proditur in Minorum Chronico; notaruntque etiam Cornelius à Lapide ad cap.* 1. *Apocalypſis, Adamus Tannerus diſput.* 5. *De angelis dub.* 4. *& Ia-*

(1) In prælaudato Regio Matritenſi Valeræ operum codice habentur præterea: *Defenſa de las virtuoſas mugeres. Ad Mariam Caſtellæ & Legionis Reginam* MS: à fol. 1. ad 15.... *Exhortacion de la paz. Ad Joannem Secundum Caſtellæ & Legionis Regem* MS: *à fol.* 47. *ad* 59. *pag.* 2... *De Providencia contra Fortuna. Ad Ioannem Paciecum Marchionem Villenatum MS: à fol.* 59. pag. 2. *ad* 64. *pag.* 2... *Breviloquio de virtudes MS. Ad Rodericum Pimentellum Comitem de Benavente Dominum de Villalon & Mayorga: à fol.* 106. ad 111.. *Tratado de las Epiſtolas embiadas por Moſen Diego de Valera en diverſos tiempos y à diverſas perſonas* MS.: à fol. 329. ad 369. quod codicis extremum eſt. In Bibliotheca Eſcurialenſi nihil huius Valeræ reperi præter tractatûs: *De la nobleza y fidalguia*; &: *Apologia de las claras mugeres.* Exſtat uterque *Lit. n. Plut. I. ſub n.* 13. (T. III. p. 144.) In recentiore altero eiuſdem Regiæ Bibliothecæ codice habentur inſuper eiuſdem Valeræ: *Doctrinal de Principes ad Ferdinandum Regem Caſtellæ Legionis & Siciliæ Primogenitum heredem regnorum Aragoniæ*, à fol. I. ad XXXVI... Item: *De Troyanæ ac Romanæ urbium primis conditoribus. Ad Ioannem Furtadum Mendozam Dominum oppidorum de Cañete, Poyatos & Tragacete* à fol. CXLIX. ad CLVI. Exſtant quoque in eodem codice: *Defenſa de las virtuoſas mugeres: Breviloquio: De providencia &c.*

Iacobus Hautenus De angelo cuſtode cap. 1. §. 1. *num.* 1. *Infectæ quippe ſunt B. Amadei revelationes peregrinitate doctrinæ & falſiloquiis : cuiuſmodi ſunt quæ in iis nunc leguntur de quibuſdam dæmonibus fatuelis & hebetudine ingenii laborantibus : de angelis in cælo empireo diu ante cælos mobiles ac terram conditos : de cælo creato prima mundi die : de materia prima eadem die producta & inſignita nomine terræ : de Adæ corpore à tribus angelis creato. Paſſim Scoti ſententiæ ut cæleſtia oracula funduntur in iiſdem revelationibus , quales nunc habentur : ut propterea non dubitaverit vir gravis dicere, angelum B. Amadei fuiſſe Scotiſtam. Exemplo enim non novo interpolatores dum honori Ordinis velificantur, puros latices cœnoſa admiſtione inficiunt : quod hic contigit. Ipſæ tamen revelationes , quales à B. Amadeo exaratæ erant , illimes proſtabant ac labis puræ.* Hæc Raynaudus. Hæc & alia obſervavit in his carbone notanda Cardinalis Robertus Bellarminus in ſchedis , quas è manu Hyacinthi Libelli Dominicani ex Magiſtro Sac. Palatii Pontificii Archiepiſcopi Avenionenſis creati à ſe habitas, Iulius Bartholoccius Ciſtercienſis amicus noſter bono Hebraicarum literarum natus vir ; *Bibliothecæ* ſuæ *magnæ Rabbinicæ* tom. 1. pag. 241. & ſequentibus in publicum edidit.

728. In regia Laurentina domo ipſum, ut exiſtimant , ſervatur autographum (1): ex quo à ſe habitum quoddam exemplum poſuit in bibliotheca ſacri Montis Granatæ urbis D. Petrus de Caſtro Archiepiſcopus Granatenſis , & Hiſpalenſis , inclytæ huius canonicorum domus auctor , ſub titulo *Apocalypſis novæ*. Aliud poſſident Salicetani , apud nos cœnobii Franciſcani ſodales ; aliudque Romæ Auguſtiniani nudipedes Hiſpani Ildephonſini hoſpitii bene antiquum. De quo opere iam per manus omnium curioſorum paſſim eunte, iudicium abſtinere ſatius eſt , quàm ut viri præſtantiſſimi, totiuſque ordinis ſui Generalis olim Præfecti , & aliorum priùs laudatorum, cenſuræ quicquam adiungamus. Cui Wadingus conſonat , videndus *Annalium Franciſcanorum* ſexto & ſeptimo voluminibus; & in *De Scriptoribus* , ubi notat Henricum Willotum falsò huic tribuiſſe *Homilias de Beata Virgine* , quæ Amadei Lauſanenſis ſunt ; huiuſque noſtri Poſſevinum quater ſub *Amedei* , *Amatoris* , *Ameoli* & *Amodei* , titulis meminiſſe.

729. ANONYMUS quidam huius temporis dicavit Alphonſo Carrillo Archiepiſcopo Toletano librum , qui *De las virtudes* inſcriptus in eiuſdem Eccleſiæ bibliotheca ſervatur , Ægidio Gundiſalvi Davila teſte in *Seguntinæ Eccleſiæ theatro* (2).

730. ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA (ſic enim audit , quin ſit alicui , quod ſciam , notum à quanam harum urbium originem aut agnomen acceperit) Artium & medicinæ doctor : qui circa MCDLXXXIV. claruiſſe dicitur. Scripſit

731. *Tabulas Aſtronomicas, atque in eaſdem demonſtrationum theoremata* , Eliſabethæ Reginæ dicatas. Quas quidem Venetiis unà cum tabulis Alphonſi Regis editas fuiſſe legitur in *Epitome bibliothecæ Geſnerianæ*.

732. ANONYMUS alter Valentinus circa eadem hæc tempora ſcripſit *Repertorium Inquiſitorum pravitatis hæreticæ*. In quo omnia quæ ad hæreſum cognitionem , ac S. Inquiſitionis forum pertinent , continentur. Opus hoc Michaeli Alberto I. C. Valentino recognoſcendum & emendandum, tradidit. Præfationem abſolvit his verbis auctor (cùm iam id dedicâſſet Reverendiſſimis dominis ſacri Concilii generalis Inquiſitionis &c.) *Sed quum tibi* , *Michael Albert* , *utriuſque iuris clariſſimo doctori placuit videre quæ mea inſufficientia reportavit* , *nimis te exoro* , *ut ea diligenter examines &c.* In fine hæc nota legitur : *Explicit Repertorium perutile de pravitate hæreticorum & apoſtatarum* , *ſummâ curâ examinatum emendatumque per præſtantiſſimum virum ingenii* , *iuris utriuſque interpretem, ac doctorem famoſum Michaelem Albêrt Valentinum in nobili civitate Valentina impreſſum à Nativitate Domini anno MCDLXXXIV. die verò* XVII *menſis Septembris*. Quam editionem vidi in bibliotheca S. Iſidori Agricolæ cœnobii Franciſcanorum Hibernorum in Romana curia, quæ fuit Lucæ Wadingi (3).

733. Prodiit autem idem opus *correctionibus & annotationibus præſtantiſſimorum iuriſconſultorum Quintiliani Mandoſii & Petri Vendrameni decoratum & auctum* , Venetiis anno MDLXXV. in 4.° ex officina Zenari ; atque iterum ex eadem anno MDLXXXVIII. in 4.° Direxit hanc Vene-

(1) In ſecretiori adyto inter ſacra eius Cœnobii cimelia.

(2) Exiſtimo hunc Anonymi tractatum : *De las virtudes* eundem eſſe cum eo qui in pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis codice ſæpius à nobis laudato circa finem inſcribitur : *Flor de virtudes* , Anonymo item auctore : in cuius fine tantum legitur : *A VIIII. dias de Março año MCCCCLXX.*

(3) Exſtat penes me iiſdem omnino notis ; non tamen anno MCDLXXXIV. ut Noſter , ſed decennio pòſt, ſive anno MCDLXXXXIV ; neque *decimâ ſeptimâ* ſed *decima ſexta Septembris* editum.

netam editionem Simon Galaſus canonicus Meſſanenſis Ioanni Baptiſtæ Cardinali Caſtaneo, tunc Roſani Archiepiſcopo, & apud Rempublicam Venetam Legato, qui poſtea Urbanus VII. Pontifex fuit; notatque Galaſus auctorem operis ignorari; conſtare tamen ex opere ipſo notarium fuiſſe ſanctæ Inquiſitionis, deindeque Inquiſitorem, & clericum (*ſic*) coniugatum; ſcripſiſſeque poſt publicata Ioannis Imolenſis & Iaſonis Maini ſcripta; formatumque indicem operum Abbatis per Ioannem Corſetum, quos allegat. Totum inſuper ait Ioannis Calderini *De hæreticis* librum, ac quamplurima *De Inquiſitorum Directorio*, in hanc ſparſim tabulam contuliſſe. *Quas autem inſtructiones* (Galaſus inquit), *quæ deliteſcere creduntur, ex parte tertia Directorii coniicere poſſumus compoſuiſſe; quoniam ibi multa ad huiuſmodi inſtructionem pertinentia traduntur, quod propediem è latebris in vulgus ſperatur exiturum.* Hæc ille de *Directorio* loquens Nicolai Eimerici, de quo nos ſuo loco.

734. Sub Xyſto Papa IV. qui ad annum huius ſæculi octogeſimum quartum Eccleſiæ clavum moderatus fuit, Romæ floruit FERDINANDUS CORDUBENSIS, à patria forſan urbe noſtræ Bæticæ inclyta cognominatus: qui ſe ſubdiaconum appellans Sedis Apoſtolicæ, ſcripſit in gratiam eius curiæ *De iure medios exigendi fructus, quos vulgò annatas dicunt; & de Romani Pontificis in temporalibus auctoritate*, ad eundem Xyſtum Papam. Incipit: *Etſi indignos, quorum ſententias refelli conveniat* &c. Sed in fine nota hæc poſita fuit: *Secundam huius operis partem* De poteſtate Papæ in temporalibus *ob id in alterum tranſtulimus volumen, quòd altiſſima materia ſit, & ſpeciale deſideret opus; & quòd principalior de mediis fructibus tractatus in maius volumen ſurrexerit.*

735. Manuſcriptum vidimus librum Romæ in Barberina bibliotheca cod. 465. necnon & typis editum in folio abſque Loci temporiſve annotatione in alia Sapientiæ Romanæ, quæ Ducis Urbini fuit, ab Alexandro VII. Papa in hac gymnaſii Romani domo collocata. Exſtat quoque in Hiſpalenſis Eccleſiæ bibliotheca Colonea. Miror utique hunc inviſum fuiſſe Antonio Maſſæ Galeſio, cultiſſimo atque eruditiſſimo iuriſconſulto, qui de eodem argumento commentarium nobis reliquit. Quæſtio eſt, *an liceat Pontifici Maximo, eiuſque Cardineo collegio, Beneficiorum vacantium medios fructus exigere.*

736. Aliud eiuſdem hominis, ut credimus, opus eſt, quod in bibliotheca Vaticana cod. MS. 3177. hunc titulum habet: *Ferdinandi Cordubenſis De artificio omnis, & inveſtigandi & inveniendi naturâ ſcibilis. Ad Rever. in Chriſto patrem, & omnium ſapientiſſimum, D. D. Beſſarionem Epiſcopum Sabinenſem, S. R. E. Cardinalem, & Patriarcham Conſtantinopolitanum, Nicænum vulgò appellatum.* Initium: *Quos vides inter ſcholaſticos & præſtanti ingenio viros, vel ſuſtuliſſe penitùs, vel in dubium revocâſſe: ſitne artificium, quo omne naturâ ſcibile in ſingulis diſciplinis, & inveſtigari, & inveniri poſſit, eos conſtat rerum origines neſciſſe videri.* Et mox: *Itaque hæc ars nobis ſubtiliter & artificioſiſſimè inveſtiganda eſt, & tuo iuſſu, & mea promiſſione debita. Nam de duabus philoſophiis, id eſt Platonis & Ariſtotelis, utra alteri præſtet diſſerentem me, ſubitò è curſu ſuo revocavit voluntas tua; quippe qui iuſſiſti intermittendum eſſe opus, & in artificium omnis inveſtigandi & inveniendi ſcibilis calamum eſſe referendum. Nam quod ad comparationem cum Ariſtotele Platonis attinet: ad multam partem eius operis tractationem perduxeram.*

737. In proceſſu prologi damnat, quaſi ineptiis plenam & fructu quem promittit vacuam, Raymundi *Artem;* refertque ſe ipſum ad tractatum *De diſcretione ſpirituum à ſe factum.* De Raymundo ita cenſet: *Unde facilè coniicere potes, hunc laicum merè fuiſſe, & omnium literarum expertem; ſed per humorem melancholicum elevatum habuiſſe ingenium: quo, ubi fundamentis careas eruditionis atque doctrinæ, & phantaſtico ingenio coniungas: nihil periculoſius eſſe poſſit, ut in extremos, & Fidei orthodoxæ adverſos, labaris errores.* Omnia hæc non prætermittere opus fuit, quo de aliis eius operibus hoc ab ipſo oblatum ſpecimen daremus; nec iudicium eius de Raymundo Lullo, atque illius *Arte* factum ignoraretur. Exemplum huius *Artificii* è Vaticano extractum codice penes nos habemus.

738. Item in Vaticano cod. MS. 5739. alius eiuſdem commentarius *De Pontificii pallii myſterio* conſervatur & : *An pro eo aliquid temporale abſque ſimoniæ labe exigi poſſit. Ad reverendum in Chriſto patrem & dominum dominum Franciſcum Piccolomineum S. R. E. Cardinalem Diaconum S. Euſtachii, Senenſem vulgò appellatum.* Incipit: *Pallii, quo in argumentum ſupremi faſtigii Pontificiæ dignitatis amiciri ſolitos conſtat novi Teſtamenti Pontifices maximos, tanta maieſtas eſt, ut inter ſacratas veſtes nihil vel concipi ſacratius poſſit.* Iuſtæ molis opus eſt, vereque luce dignum.

739. Idem hic Ferdinandus ad opus Alberti Magni *De animalibus* præfationem for-

formavit, quâcum editus fuit commentarius hic Romæ anno MCDLXXVIII. in folio: quem & ipſi vidimus in Vaticana bibliotheca, præfixo catalogo nominum ipſorum animalium, quod in præfatione facturum in ſe receperat, Græcè & Arabicè redditorum. In hac etiam editione vocat ſe Xyſti IV. ſanctæque Sedis Apoſtolicæ Subdiaconum, artiumque ac theologiæ magiſtrum. Iacet Romæ noſter Ferdinandus in Eccleſia S. Iacobi nationis Hiſpanæ ad lævam portæ maioris templi. Hunc eundem eſſe cum illo Ferdinando Cordubenſi, quem in *Bibliothecæ* altera parte Abrahami Bzovii verbis laudavimus, affirmantibus inficias non ibimus (1).

740. D. IOANNES MOLES MARGARÎT, Gerundenſis Epiſcopus, S. R. E. Cardinalis, memorandus hoc loco venit, aliàs dictus IOANNES GERUNDENSIS, Chronici cuiuſdam Hiſpaniæ Scriptor. Gerundæ in Catalonia hic natus ex familia præclara, quod Ioannes Rex Aragoniæ II. expreſſit quodam in privilegio, quo huic & Bernardo Margarît eius germano fratri, ob egregia utriuſque de ſe merita conceſſit, ut ſuper ſuis propriarum familiarum inſignibus, Aragoniæ, Navarræ, atque Siciliæ regnorum inſignia in parmis ſeu ſcutis, & quomodocumque, portare poſſent. Inſtrumentum huius rei publicum anno MCDLXV. confectum, & ex archivo Barcinonenſis urbis ſolemniter habitum, in *Hiſtoria Romanorum Pontificum* Ciaconii & aliorum, ubi de Xyſti IV. Cardinalibus ſermo eſt, legitur.

741. Sub Nicolao V. Papa Romam venit, ab eoque Cameræ, ut vocant, clericus inſtitutus, eo decedente, Ioanni Regi Navarræ adhæſiſſe dicitur; necnon Alphonſo Neapolis & Aragoniæ eius fratri, cuius nomine ſub Pio II. Papa Mantuano Concilio interfuit. Poſtea ad Xyſtum IV. à Ferdinando Caſtellæ legatus, meruit ad ſacram aſſumi purpuratorum patrum dignitatem. Legatus fuit Campaniæ & maritimæ, quæ hodie legatio per gubernatorem non Cardinalem geritur; obtinuitque in Hiſpania Oſcenſis, & in Sicilia Pactenſis Eccleſiarum adminiſtrationem, retento ut credimus titulo Gerundenſis. Præfuit quoque, ante Gerundenſem iſtam, Elnenſi Eccleſiæ annis octo: quod idem, dum de Ruſcilionis terra in Chronico, de quo iam dicimus, ageret, lib. 1. refert. Mortuus fuit anno MCDLXXXIV. octogenarius, Romæ calculo, & in templo S. Mariæ de Populo iuxta portam Flaminiam ſepultus. Cenotaphium, inſcriptione quadam laudes & munera Gerundenſis continens (propinqui alicuius ferè poſt ſeſqui-ſæculum curâ & operâ) Neapoli in S. Spiritûs Eccleſia marmore cælatâ hodie legitur, hæc ſcilicet:

IOANNI MOLES
S. Romanæ Eccleſiæ Cardinali,
Gerundæ in Iberia illuſtri genere orto,
eloquentiâ, doctrinâ, ac pietate inſigni,
diſcordiis inter ſummum Pontificem Nicolaum V.
& Alphonſum Regem I. ſua ſolertia ſedatis,
Regum Aragoniæ & Caſtellæ ad Pontifices Max.
Pium II. ac Xyſtum IV. alioſque principes
& Reipub. ad eorum bella pacanda oratori,
atque Italiæ pacis compoſitori.
Iulius Moles

Ne tanti viri ſuæ gentis poſt annos CXXV.
memoria periret P. MDCVII.
Romæ lucem amiſit Nonis Novembris
anno MCDLXXXIV.

Manſit etenim Moleſia hæc familia in regno Neapolitano, à Franciſco Moles, Cardinalis Ioannis ex aliquo latere nepote, ibidem propagata: cuius filius Iulius hic exſtitit; atque eius & ceterorum, qui frequenter reipublicæ gerendæ admoti ſunt, & graviſſima geſſerunt munera, in *Additionibus ad Bibliothecam Neapolitanam* hono-

(1) Idem omnino Ferdinandus hic Cordubenſis, Artium, Medicinæ ac Theologiæ Doctor, Sediſque Pontificiæ ſub Sixto IV. Hypodiaconus eſt, atque is de quo rurſum Noſter agit in Bibliotheca Hiſpaniæ Nova, quaſi duo cognomines fuerint: id quod Geſneri quoque Epitomator falſo exiſtimavit. Ac recenti quidem (quique ut putamus nullus umquam exſtitit) Ferdinando, Noſter in Bibliotheca Nova *Commentaria in Ptolemæi Almageſtum & in Ioannis Apoſtoli Apocalypſin*, aliaque opuſcula tribuit: quæ veri, quode hoc loco agitur, Ferdinandi ſunt. Huius præterea ex Hiſpania Pariſios adventum ad annum

norifica mentio fit, ſub huiuſce *Iulii Moles* nomine paginâ 140.

Scripſit noſter, ut ad perennatura magis monumenta iam veniamus,

742. *Paralipomênων Hiſpaniæ libros decem.* Nam Græca hæc operis inſcriptio, ad exemplum ſacrorum Bibliorum cuiuſdam portionis, auctoris eſt; is licèt *Obliteratorum Hiſpaniæ* titulo in nuncupatoria ad Catholicos Reges epiſtola non ſemel uſus ſit. Initium à deſcriptione adventuque orientalium gentium in Hiſpaniam ſumitur. Liber autem decimus, qui ad Theodoſii Magni tempora, Gothorumque in Hiſpaniam ingreſſum extendere narrata debuit, imperfectus manſit. Motum ſe ad ſcribendum ait, quòd vidiſſet tam grandia clariſſimaque Hiſpaniæ geſta nuſquam, vel ſatis aridè tradita fuiſſe à quatuor gentis Hiſtoricis: quorum tres *laudabiles*, Trogum à Iuſtino abbreviatum, Paulum Oroſium, Iſidorum Hiſpalenſem; quartum verò Rodericum Archiepiſcopum Toletanum *tolerabilem* appellat. Ab his ſi abieris, ceteros ait ignorantium catervam, ſomnia contexuiſſe.

743. Ac verè quidem plurima is ad Hiſpaniæ res pertinentia ex Antiquorum monumentis, quos quatuor illi prætermiſerunt, in medium protulit: alioqui ſolidè laudandus, niſi errores non tolerandos ex non perfecta Antiquitatis cognitione, & ignoratione veteris geographiæ, aut cum nova idoneæ collationis admiſcuiſſet. Nam ecce in præfatione ipſa, Iſidori Chronicon ab Iſidoro & Sulpicio continuatum prodit, non alium intelligens à Severo (nullus enim huius nominis fuit, ad quem reſpicere potuerit Hiſtoricum); qui tamen duobus ante Iſidorum ſæculis in vivis eſſe deſiit. Nec ſine arrogantiæ quadam nota, eorum, quibus uſum ſe fuiſſe ait, antiquorum Hiſtoricorum & Geographorum nomina in fine eiuſdem præfationis cumulavit; cùm eorum maior pars non ſolùm eiuſce Gerundenſis ætate, ſed diu antè deperdita, quædam tantùm præſegmina, veluti è naufragio tabulas, in aliorum ſcriptis conſervaverint.

744. Secutum quippe ſe ait *Hipparcum, Eudorum* (*Eudoxum* potiùs), *Eratoſthenem, Hippiam, Seboſum, Bionem, Xenophontem, Betonem* (*Bathonem Sinopenſem* fortè) *Themaum* (immo *Timæum* Siculum) *Dionyſium, & totius artis ſplendorem & conſtantem artificem Claudium Ptolemæum; Plinium inſuper, Pomponium Melam, Polybium, Artemidorum, Poſidonium, ac Strabonem Cretenſem* (potiùs *Amaſenum*) *Diodorum, Titum Livium, Trogum Pompeium, alioſque plurimos.* Cùm planè laudatis tantùm quos videre potuit, Xenophonte, Dionyſio (ſi Afer eſt), Ptolemæo, Polybio, Strabone, Diodoro, Græcis, ſive hiſtoricis ſive geographis; atque itidem Plinio, Pomponio Mela, Tito Livo, Trogo Pompeio per iuſtinum abbreviato, contentus eſſe debuiſſet.

745. Inſperſum quoque opus totum eſt quam pluribus parum aptè ac verè dictis, dum Antiquitatem omnem exhaurire voluiſſe videtur. Nam in deſcriptione Hiſpaniæ veteris partium, Luſitaniam inter Bætim Tagumque collocat; cùm Luſitaniæ ad Meridiem Anas amnis limes fuerit: Oretanorum, qui mediterranei populi ſunt, Orantiam, ſive Oriolam urbem (*Origuela* nunc) paucis à mari leucis diſſitam, caput conſtituit. Deinde quamplura populorum, veluti antiqua, memorat vocabula, quorum (ſi Deo placet) vel in Geographiæ aut rerum olim geſtarum Scriptoribus, vel in lapidibus inſcriptis, aliiſve antiquæ rei monumentis, non ulla memoria ſupereſt. Nec minùs in deſignanda Pompeianorum reliquiis fatali ad interioris maris oram *Munda* urbe à vero abit, quam in Portugallia ad Oceanum & Mondegi fluminis ri-

num MDI. male doctus ab Bzovio refert; cum totis LVI annis præceſſerit. Utrique errori cauſam dediſſe potuit iniecta non ſuo loco huius Ferdinandi apud Trithemium mentio, qui in Chronico Spanheymenſi ad annum MDI. hæc habet: *Verum iſta nobis ſcribentibus Ferrandus Cordubenſis ad memoriam reducitur, qui anno MCCCCXLV. iuvenis annorum XX. miles auratus Artium, Medicinæ & Sacræ Theologiæ Doctor cum VIII. equis de Hiſpania venit in Franciam, & totam Pariſiorum Scholam ſua mirabili ſcientiâ vertit in ſtuporem*: quæ quidem anno MDI. à Trithemio relata, longe tamen ante id tempus, ut idem narrat, geſta fuere. Rem confirmat ſepulcralis Ferdinandi titulus Romæ in Sancti Iacobi Hiſpanorum æde ad hanc diem ſuperſtes, quem nos olim ex archetypo in Ephemeridas noſtras Romanas retulimus, nimirum:

D. O. M.
FERDINANDO. CORDVBENSI. PONT. MAX.
HYPODIACONO
DISCIPLINARVM. OMNIVM. COGNITIONE. INCLYTO
CVIVS. INGENIVM. AC. DISSERENDI. ACVMEN
CVNCTARVM. GENTIVM. GYMNASIA. STVPVERE
VIRO. OMNIVM. VIRTVTVM. GENERE. ORNATISS.
MODESTIA. VERO. AC. PROBITATE. INSIGNI
QVI. VITA. SACRAR. LITERAR. STVDIIS
INNOCENTISS. ACTA. MVLTISQVE. DOCTRINAE
MONVMENTIS. POSTERITATI. RELICTIS
HOMINEM. EXVIT
ANNO. AETATIS. LXV. SALVTIS CHRISTIANAE
M. CCCC. LXXXVI.
GEORGIVS. CAR. PORTVGAL. B. M.
POSVIT.

Subditur nudus clypeus in quo aquila dextrorſum ver-

ripam exſtitiſſe credit. *Aſcapam* eſſe hodiernum *Caſpe* : Numantiam Ibero fluvio allui , atque eam ſuo iam tempore Cæſarauguſtam appellari Melam dixiſſe : hodiernam urbem *Leon* , non à *Legione* Romani temporis , ſed ab *Eleona* Libyæ provincia ; *Numantiam*que à *Numidia* eiuſdem Libyæ nomen accepiſſe : *Aſtures* coloniam fuiſſe Aſturum Libyæ gentis ſecundum Ptolemæum , qui *Aſtacurum* non *Aſturum*, in ea plaga meminit : Cantabrorum hodiernam linguam à Latina non admodum diſtare : Eram Cæſaris viginti ſex tantùm annis Incarnationis Chriſti annum antecedere ; aliaque plura paſſim huius commatis, (*quæ*) nemo eruditorum admittet. Planè in rebus Valentinis nihil veritati conſonum ab eo dictum , notavit in *Hiſtoriæ Valentinæ* lib. 1. cap. 21. num 8. Gaſpar Eſcolanus.

746. Interim ex huius operis lib. 3. ubi de Galatis ſeu Gallæcis loquitur , perſpicuum eſt, auctorem anno MCDLXXVII. in comitatu Ferdinandi Caſtellæ Regis Biſcaiam veniſſe, ubi oculatus teſtis quædam de illius populi moribus recitanda potiùs quàm poſteritati communicanda literis conſignata reliquit. Hanc quidem hiſtoriam, tamquam ignoti adhuc ſibi auctoris , primus edidit Xanthus ſeu Sancius Nebriſſenſis , Antonii Grammatici filius , unà cum Roderici Toletani alia , Alphonſi Carthagenæ *Anacephalæôſi* , Antoniique parentis , tum *Catholicorum Regum*, tum *Navarrenſis belli hiſtoriis* Granatæ anno MDXLV. in folio, terſiorem ſtilo hac Rodericianâ , neque , ut iſtam , Gothicum ſonantem , iure exiſtimans. Andreas Schotus poſteæ in collectione Latinorum qui Hiſpaniæ res ſcriptis ſuis illuſtraverunt auctorum , Ioannem Margaritum , cuius cognomentum hactenus ignorabatur , natalibus ſuis uti ait à ſe reſtitutum , iterum edidit. Eiuſdem Gerundenſis Epiſcopi eſt

747. *Epiſtola* , *ſeu libellus De educatione Ferdinandi Aragoniæ principis* Eidem nuncupata , unà cum præfatione *ad illius præceptores ſeu magiſtros.* Incipit : *Siquidem principem , Dive Cæſar , moribus atque præſtantiâ verè inſtitutum eſſe convenit* , &c. Abſolviturque : *Vale Aragonenſium exſpectatio , ex urbe Gerunda.* Atque in hoc libello , ne de auctore dubitetur, refert ſe ad hiſtoriam ſuprà dictam his verbis : *Ut alio volumine Hiſpaniæ antiquitates , anteceſſorumque tuorum geſta renovare , quæ ceteri omnes Scriptores Hiſpaniæ omiſerunt* (ſignificata intelligis *Paraleipomena*) *opus ſuum uſque ad medium perſequutus.* Ms. vidimus in codice qui fuit D. Garzerani Albanelli præſulis Granatenſis , ac nunc eſt penes Thomam de Leone Ieſuitam , virum doctiſſimum æquè ac nobis amiciſſimum , in eadem Granata urbe (1).

748. Alphonſo Carrillo antiſtiti Toletano, qui anno MCDLXXXII. obiit, PETRUS quidem DE OPTA (an DE HUETE , ab ea urbe dictus?) baccalaurei contentus nomine , & Artium profeſſoris , nuncupavit opus quoddam *Splendor Fidei* inſcriptum: quòd aſſervari apud Benedictinos Pincianos ſcriptum reliquit in *Sacra* ſua *expeditione* toties à nobis laudata , & adhuc inedita, magnus vir Ambroſius Morales (2).

CA-

verſa intentâque acie ſolem intuens , in cuius pectore atque alis decuſſata crux. Corrigendus itaque ex eo Trithemius , qui Ferdinandum vicennem ex Hiſpania Pariſios adveniſſe ait ; cum ſi eum anno Salutis MCCCCLXXXVI. ut in epitapho legitur , ætatis vero LXV. denatum dicimus , anno MCCCCXXI. in lucem editum fuiſſe dicamus neceſſe ſit : quo poſito , Salutis annus MCCCCXLV. quartus ſupra vigeſimum Ferdinandi ætatis fuerit. In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 380. *col.* 2. *cod.* 3169. legitur : *Magiſtri Ferdinandi de Corduba Tractatus de futuris contingentibus* ; & repetitus *pag.* 553. *col.* 1. *cod.* 4152. *n.* 16. Apud Geſnerum in eo : *An ſit licita pax cum Saracenis.*

(1) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Digramm.* & , Plut. III. *n.* 1. (Tom. II. p. 220.) habetur *Ioannis Moleſii Margariti* Gerundenſis Epiſcopi & S. R. E. Cardinalis liber inſcriptus : *Corona Regum* , ſive *De Regis officio atque optimo imperio* : in quo poſtquam Auctor de *materiali* Regum corona ac diademate , quæ Regum inſignia ſunt , paulo generalius egerat , pergit de ſingulis coronæ gemmis , deque in iiſdem adumbratis virtutibus , quæ optimum Principem decent , diſcurrens , ex quibus coronam Regiam texit , *intellectualem* ſcilicet , mutuatis è Sacra Scriptura , Patribus & veteribus Philoſophiis ſententiis atque exemplis in eorum quæ probanda ſibi aſſumit confirmationem : *Ad Illuſtriſſimum Ferdinandum* (Hiſpaniæ deinde Regem) *Aragoniæ Regis Primogenitum.* Quem codicem Franciſcus Sanchius Canonicus Salmanticenſis in Hiſpaniam ex Urbe detulit Cardinalis Sirleti nomine Philippo II. præſentandum : nimirum ut eum in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi , quæ tunc adoleſcere incipiebat , cuſtodiri iuberet.

(2) ADDENDI AB ANNO MCDLXXX AC DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCDXC.

Nicolaus Bonetus Hiſpanus Ordinis Minorum qui circa annum MCCCCLXXX. ſcripſit : *Poſtillas in Geneſim , & Commentarium in IV. Libros Sententiarum ; ac De Conceptione B. Mariæ Virginis; & Formalitates è doctrina Scoti.* Commentarius prodiit Barcinone 1493. & Venetiis 1505. Apud *Fabricium med. & inf. T. V. p.* 105. *col.* 2. ITEM *Tereſia de Carthagena* Sanctimonialis Hiſpana incertum cuius Inſtituti , quæ ad annum MCDLXXXI. patrio ſermone ſcripſit : *Arboleda de los enfermos que compuſo Tereſa de Cartagena del Orden de.... ſeyendo apaſionada de graves dolencias , eſpecialmente haviendo el ſentido del oyr perdido del todo. Et fizo eſta obra á loor de Dios y eſpiritual*

con-

CAPUT XIV.

MICHAEL VERINUS *poeta.* IOANNES VELASCUS *Luſitanus orator.* PETRUS DAGUI *Catalanus.* MARTINUS DE ALMODÔVAR *Calatravenſis eques.* DIDACUS DE TORRES *Aſtrologiæ profeſſor Salmanticenſis.* FERDINANDUS DIEZ *Presbiter Valentinus.* IOANNES ANDREAS *ex Mahometano Chriſtianus.* LUDOVICUS DE ESCOBAR *Minorita.* DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA. *Eius ſcripta.* FERDINANDUS PEREZIUS GUZMANUS. PETRUS DIAZ DE LA COSTANA. PETRUS GARZIA *Sætabitanus.* BERNARDUS DE BOIL *eremita.* IOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA *Luſitanus.* ALPHONSUS DE LA TORRE. IOANNES (immo IACOBUS) PEREZ DE VALENTIA *Auguſtinianus.* PAULUS HEREDIA *ex Hebræo Chriſtianus.* IOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, & IOANNES LOPEZ *Salmantinus*, *forſan unicus auctor.* LUPUS GARZIA DE SALAZAR *Cantaber.* ALPHONSUS DE PALENTIA. *Eius ſcripta.* ALPHONSUS DIDACI A MONTALVO *Iuriſconſultus.* HIERONYMUS CUCALON, & FRANCISCUS A VELASCO.

749. CIRCA hoc tempus, nempe anno MCDLXXXIII. deceſſit Florentiæ MICHAEL VERINUS poeta, qui cùm optimis moribus adoleſcens diſticha *De puerorum moribus* ſcripſiſſet, in morbum incidens, quem uſu Veneris expellere potuit: *ne ſe pollueret* (ut Politianus ait) *maluit ipſe mori*; & quidem anno ætatis decimo ſeptimo. Hunc Baleares ſuum fuiſſe contendunt, ac *Michaelem de Verî* appellant, ex nota ibi familia, ut videre eſt in *Hiſtoriæ Balearicæ* altero volumine, qui D. Vincentium Mut habet auctorem, lib. 8. cap. 6. & 9. Quod & credidit Martinus de Ibarra Cantaber in Vita huius poetæ, *Diſtichis* eius, quæ Barcinone anno MDLXXXI. in 8.° ex officina Iacobi Corteſii emiſit in publicum, præfixa. Attamen inſigniter errant. Michael enim hic Verinus Ugolini Verini filius fuit, Florentini eiuſdem, atque poetæ celebris: de quibus adiri poſſunt Michael Pocciantius in *Catalogo ſcriptorum Florentinorum*; Voſſius *De hiſtoricis Latinis* lib. 3. cap. 8. pag. 626. Daumius epiſtolâ 57. inter amœbæas Thomæ Reineſii & eius.

750. IOANNES VELASCUS LUSITANUS (*Pontificiæ bibliothecæ* auctor ait) Ioannis II. Portugalliæ Regis orator, ſcripſit

Orationem habitam Romæ in aula regia nomine ſui Regis ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum, qui anno MCDLXXXIV. Pontificatum inivit.

751. PETRUS DAGUÎ Catalanus presbyter, ſi Montiſ-albi ut libri præferunt ap-

pe-

conſolacion ſuya & de todos aquellos que enfermedades padeſcen; porque deſpedidos de la ſalud corporal levanten ſu deſeo en Dios que es verdadera ſalud. Opus aſceticum bonæque frugis plenum, neque aliunde quam è ſaeris Bibliorum fontibus hauſtum, quod merito Latine inſcripſeris: *De bono patientiæ*; atque Eadem: *Admiracion de las obras de Dios, compueſto à ruego de la ſeñora Doña Juana de Mendoza muger del Señor Gomez Manrique.* Exſtat utrumque opus in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. III. n.* 24. (T II. p. 130.)... ITEM *Alfonſus Nuñez de Toleto*, qui ad annum MCDLXXXI. patrio ſermone tractatum ſcripſit hoc titulo: *Vencimiento del mundo: embiado* (pergit) *deſde Elche en el Reino de Valencia á la Señora Doña Leonor de Ayala en el poſtrimero dia del año MCCCCLXXXI.* In eodem Eſcurialenſi codice... ITEM *Petrus Stunica* Dux Bejarenſis qui circa annum MCCCCLXXX. ſcripſit patrio ſermone: *Ordenanzas que fizo para la ſu Villa de Bejar.* In eadem Regia Bibliotheca *Lit. Z. Plut. III. ſub n.* 9. (T. II. p. 335.)... ITEM *Sanctius de Furca* (de la Forca) Commentarius de Tánpas interpres è Gallico ſermone *Hiſtoriæ conſecrationis, ſacræ unctionis & coronationis Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Caroli VIII. in urbe Rhemenſi anno MCCCCLXXXIV. celebratæ*; ac feſtivarum adclamationem quibus Pariſienſis civitas revertentem Regem proſecuta fuit; haſtiludiique ea occaſione ibidem habiti, adiectis picturis haſtiludium & gentilitia concertatorum ſtemmata ad verum exprimentibus: in cuius verſionis fine legitur: *Et eſte libro fue ſacado en Paris de frances en caſtellano. & ſacôlo el Comendador Sancho de la Forca Comendador de la Encomienda de Tanpas para lo llevar è dar al muy manifico & muy iluſtre Señor el Señor Conde de Benavente. Et fue acabado Viernes à XXV. de Noviembre año del Señor de mill & quatrocientos & ochenta & quatro.* Exſtat in eadem Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. C. Plut. IV. n.* 6. (T. I. p. 445.) Vereor tamen Galluſne interpres fuerit, *De la Force*.. ITEM *Ioannes de Caſtella* Palentinus in Salmanticenſi Academia in Iure Canonico Licentiatus, cuius in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. g. Plut. II. n.* 16. (T. II. p. 22.) habetur: *Commentarius in Cap. fin. De pœnis; ternæque ex eò theſes propugnatæ in Academia Salmanticenſi. VII. Septembris* MCCCCLXXXVII. cum eiuſdem *Oratione* (*Harengam* noſtrates vocant) ad Salmanticenſem Academiam, & qui tunc præſens aderat Archiepiſcopum Compoſtellanum, in cuius limine hæc de ſe ipſo Auctor: *Ego quidem ex ingenua familia procreatus Sanctii & Beatricis parentum meorum tertius à primogenito filius, urbe Palentinâ quæ quondam Gymnaſii noſtri locum & munus ſortita eſt, educatus, literarum ſtudiis prout illa patiebatur ætas inſtructus, religioni atque ordini Clericali devotus à parentibus ac deſtinatus ſum: voleus illuſtris illius Petri à Caſtella primùm Epiſcopi Oxomenſis, poſtea Palentini in multis pro conatu & viribus imitari veſtigia: qui tamen me lactente, ut Dei voluntas iuſſit, fortuitâ morte deceſſerat: poſt hæc in Eccleſia Palentina primis pueritiæ annis Canonicus creatus* &c. pergitque per gradus diſcurrens, quibus ad id ætatis vitam tranſegit... ITEM *Gundiſalvus de Villadiego* Sacri Palatii Apoſtolici cauſarum Auditor circa annum MCCCCLXXXV, ſcriptor *Tractatûs De Cardina-*

pellatio *Mont-blanc* oppidum huius provinciæ ſignificare poſitum eſt, ſacrarum literarum magiſter ac profeſſor in arte Raymundi Lulli peritiſſimus, idemque à ſacris Ferdinando & Eliſabethæ catholicis Regibus: compoſuit in maiori Balearium inſularum, quam *Maioricam* vocant, in Podio Randæ anno MCDLXXXV.

752. *Metaphyſicam*, ſive *De formalitatibus*, cum tribus præambulis, quæ quidem priorem & maiorem libri partem conficiunt. Typis ea fuit Hiſpali edita anno MCDXCI. in 4.° ab Staniſlao Polono, impenſis Ioannis de Monſerrat Artium magiſtri, ad quem auctor direxerat. Vidimus quoque eiuſdem

753. *Ianuam Artis Raymundi Lulli*, ibidem eodem anno.

754. Poſt hanc ſequuntur, *Abſolutæ diſtinctiones per dominum Fratrem MARTINUM DE ALMODOVAR, Ordinis militiæ de Calatrava.* In fine libri apponitur hæc nota: *Et talis eſt ſententia dicti magiſtri Petri, quam nos uniformiter laudamus, Antonius Epiſcopus Fanenſis, Noianus Epiſc. Xephalenſis* (an *Cephaludenſis* in Sicilia), *Ferdinandus Cordubenſis Subdiaconus domini noſtri* (*Xyſti* nempe IV. hic eſt enim Ferdinandus de Corduba ſuperiore capite à nobis laudatus) *Ioannes abbas S. Bernardi Valentini, Iacobus Conil, Guilielmus Bodonit.* Omnes nempe Raymundinæ doctrinæ aſſeclæ (1).

755. Valentini regni, ut videtur, civis ſequenti anno MCDLXXXVI. *Immaculatæ Virginis Deiparæ Conceptionis myſterium*, recèns à Xyſto IV. Pontifice approbatum, defendit ſcripto FERDINANDUS DIEZ Preſbyter, cuius hæc inſcriptio eſt patriæ linguæ: *Comenza la obra de la ſacratiſſima concepciò de la intemerata mare de Deu, examinada, & dignament aprovada per molts meſtres en ſacra theologia, divulgada & publicada en la inſigne ciutat de Valencia, dins la caſa de la loable Cofraria de la glorioſa Señora noſtra, en lo any da noſtron Senyor Deu Jeſu Chriſt fill ſeu MCDLXXXVI.* Valentiæ editum eodem anno, in 8.°

756. Vidimus Matriti penes Excellentiſſimum Marchionem Mondexarenſem, tot locis in hoc opere à nobis laudatum, *Aſtrologicum commentarium*, regulas continentem, quibus uti debebunt ii qui iudiciariâ arte futura ſe indagare profitentur. Libri titulus deeſt, ſed id quod ſubſcribitur, auctoris temporiſque notam retinet. *Explicit hoc opus compilatum per dominum licentiatum in artibus & medicina, cathedraticum in aſtrologia Salmantinæ Univerſitatis DIDACUM DE TORRES anno MCDLXXXVII. menſe Maii xxv. die.* Idem hic procul dubio eſt cum Didaco de Torres Matheſeos profeſſore Salmantino, cuius librum quendam aſtrologico-medicum vidit D. Thomas Tamaius de Vargas regius hiſtoricus ita inſcriptum vernaculâ linguâ: *Medicinas preſervativas y curativas de la peſtilencia, que ſignifica el eclipſe del ſol del año MCDLXXXV.* Salmanticæ editum anno MCDLXXXV. in 4.° (2).

757. Huiuſmet anni MCDLXXXVII. res eſt IOANNES ANDREAS, eo factus ex Mauro ſeu Mahometano Chriſtianus & ſacerdos, qui *Confuſionem ſectæ Mahometanæ* ſcripſiſſe perhibetur. Cuius mentionem non alii debemus quàm Ioanni Hen-

ri-

nalium excellentia Romæ incertum quo anno editi; necnon: *De Legato*, Romæ 1485. &: *Contra hæreticam pravitatem*, Romæ, ut creditur, abſque anni tamen notatione. Fabricius, ſeu potius Manſius med. & inf. *T. III. p.* 75. *col.* 1... ITEM *Ludovicus Fenollêt* Eques Sætabitano-Valentinus patrio ſermone conſcripſit: *La Hiſtoria de Alexandre ſcrita de Quinto Curcio Ruffo*: ſuppletis è Plutarcho binis prioribus, qui eidem deerant libris, Barcinone MCCCCLXXXI. editam in fol. apud Petrum Poſam Presbiterum, & Petrum Brû Sabaudum: Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p.* 54. *ſeq*... ITEM *Didacus Murus*, aliàs de *Muris* ex Inſtituto Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Mercede ad annum MCCCCLXXIII. Epiſcopus Tudenſis, cuius exſtat: *Brevis Epitome rerum ad Malacam in Hiſpania á Ferdinando Catholico geſtarum anno MCCCCLXXXVII.* In Bibliotheca Vindobonenſi apud Montfauconium *T. I. p.* 573. *col.* 1. lit. Indicis eius Bibliothecæ D. &. *pag.* 576. *col.* 2. *lit.* H. necnon: *Eiuſdem: Hiſtorica narratio de victoria Regis Hiſpaniarum Ferdinandi Catholici contra Mauros Granatenſes* anno MCCCCLXXXIII. Ibidem, *pag.* 573. col. 1. & 576. *col.* 2. ac demum: *Ferdinandi Hiſpaniarum Regis victoria Bacenſis contra Mauros*, *anno* MCCCCLXXXVII. Ibid. *pag.* 574. *col.* 2. *lit. F.* Exſtat Ferdinandi Pulgarii faceta ad eum epiſtola cum ad annum MCCCCLXXVIII. á Luſitanis in carcere detineretur; eſtque ordine VIII. Diverſus autem eſt hic Didacus de Muros à cognomine Epiſcopo Ovetenſi Fundatore Collegii Sancti Salvatoris Salmanticenſis, de *Oviedo* vulgo dicti.

(1) Parum hæc cohærent cum iis quæ Noſter non ita pridem, num. ſcilicet huius capitis 737. de hoc Ferdinando retulerat è prologo eiuſdem libri *De artificio omnis & inveſtigandi & inveniendi naturâ ſcibilis*, nimirum: *damnâſſe eum quaſi ineptiis plenam, & fructu quem promittit vacuam Raimundi artem*, &c.

(2) Cognominem his diebus novimus *Didacum de Torres*, item Salmanticenſem, atque in Patriæ Academia emeritum Aſtrologiæ & Matheſeos Profeſſorem, doctum profecto ingenioſumque in paucis virum, & ad urbanas facetias natum, pluriumque tum prorsâ tum etiam vorsâ oratione opuſculorum Scriptorem, amicum dum vixit & collegam noſtrum; quem propterea indictum hac occaſione relinquere religio fuit.

rico Urſino *Analectorum ſacrorum* lib. 4. cap. 7. qui diſertè Hiſpanum vocat (1).

758. Circa hunc ipſum in vivis erat LUDOVICUS DE ESCOBAR, ordinis Minorum: cuius è literario habito cum principe illius temporis viro Federico Henrici Caſtellæ Archithalaſſo, neque illi infructuoſo, commercio, natus dicitur liber ille inſcriptus: *Las quatrocientas reſpueſtas à otras tantas preguntas del Almirante D. Fadrique Enriquez, que hizo à un fraile Menor.* Pinciæ MDL. in folio (2).

759. In urbe Murcia natus, atque eiuſdem urbis cathedralis Eccleſiæ canonicus fuit DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA, doctrinâ hiſtorica & probitate morum ſuo tempore ſpectatus. Nec potuit aliter in domo magni illius Burgenſis antiſtitis Alphonſi à Carthagena à puero habitus, cui & à cubiculo maior annis fuit. Hunc enim quotieſcumque data eſt ei in ſcriptis ſuis nominandi occaſio dominum ſuum reverenter appellat; deinde Catholicorum Regum domeſticus, Eliſabethæ glorioſiſſimarum Reginarum principi in capella miniſtravit, & uti fama eſt chronographi munus ab ea obtinuit. Bello autem adverſus Granatæ Dynaſtam Saracenum validè ab iis ſuſcepto, non domi manſit; aut aſymbolus venit; ſed, quod ſacrum quamvis hominem non dedecuit, equitibus duobus peditibus ſex ſuo ære exhibitis, Chriſtianarum copiarum vires & robur auxit: quod ex monumentis à ſe viſis Franciſcus Caſcales, dum in *Murciæ urbis hiſtoria* familiæ huius *de Almela* meminit, poſteritati conſignatum reliquit. Dignitatem hominis non obſcurè id oſtendit, quòd in quibuſdam eius operum, quæ mox ſubiecturi ſumus exemplis, *venerabilis* nuncupatione ornatus legitur. Hæc autem eius opera ad nos pervenerunt.

760. *El Valerio de las hiſtorias eſcolaſticas y de Eſpaña.* Murciæ apud Ioannem de la Roca MCDLXXXVII. in folio; indeque Matriti MDLXVIII. in 8.° & Medinæ-Campi apud Franciſcum del Canto MDLXXXIV. in 8.° quarum primam (3) & ultimam vidimus Romæ in bibliotheca gymnaſii Sapientiæ amplisſima, libris omnibus Urbinatum Ducis ultimi typis mandatis, quos Alexander VII. literarum Mæcenas, ab heredibus ei fini coemit, inſtructa. *Valerium* appellavit opus hoc hiſtoricum, quia valerium Maximum *De dictis factiſque memorabilibus*, Latinum atque graviſſimum auctorem, cuius ordinem argumentumque novis tamen & hucuſque intactis exemplis imitaretur, ante oculos habuit. Id enim inter nos fecit Almela noſter; quod Italicâ olim linguâ, quæ quidem in Latinam pòſt converſa fuit, Baptiſta Fulgoſius, ſive Fregoſus, Dux aliquando Genuenſium, *De factis dictiſque* … *me-*

(1) Valentinus fuit Sætabitanus & Maurorum eius urbis Mezquitæ ſive Aliamæ olim Alfaquinus: qui cum anno MCCCCLXXXVII. Valentiam noſtram adventâſſet, templum eiuſdem maximum fortefortunà ingreſſus, qua die feſtum Beatiſſimæ Virginis MARIÆ in cælos aſſumtæ ſolemni pompa celebrabatur, laudes eiuſdem Virginis triumphumque ex ore Fratris Ioannis Marques Ordinis Prædicatorum Pactenſis poſtea in Sicilia Epiſcopi, qui ad populum concionem habebat, excepit; & repente quaſi de cælo tactus ſalutares baptiſmi aquas petiit & impetravit: utilior in dies veteris Mauricæ ſectæ popularibus factus, quorum plurimos verbo & exemplo ad caſtra Chriſtianorum traduxit; neque tantum in patria, ſed maxime in Granatenſi regno poſt quinquennium Mauris erepto; quò à Ferdinando & Eliſabetha Catholicis Hiſpaniæ univerſæ Regibus evocatus fuit, & in principe Granatenſis urbis templo canonicali ſacerdotio auctus. Vertit quoque ex Arabico in Aragonenſem dialectum *Alcoranum integrum cum eiuſdem gloſſis*; *ſeptemque libros Zunæ*, iuſſu Martini Garſiæ violatæ Fidei apud Aragonenſes Quæſitoris poſtea Epiſcopi Barcinonenſis, ut ipſe ait in prologo *Confuſionis ſectæ Mahometanæ*: cuius operis Hiſpanice primum ab Auctore ſcripti fatum ignoratur. Michael à S. Ioſepho *Bibliogr. Crit. T. I. p.* 236. *col.* 1. (ap. Ximen *Biblioth. Val. T. I. p.* 76.) Hiſpali 1537. in 8°. editam fuiſſe affirmat. Italica eius verſio, Venetiis 1543. itidem in 8°. exſtat penes me, hoc titulo: *Opera chiamata Confuſione della Setta Mahometana compoſta in Lingua Spagnuola per Giovân Andrea, già Moro & Alfacquî della Città di Sciatiuia* (Xativa, Sætabis, hodie *San Felipe*) *hora per la divina bontâ Chriſtiano ê Sacerdote: tradotta in Italiano per Domenico de Caztelu Secretario dell' Illuſtriſſimo Signor Don Lope de Soria Imbaſciador Ceſareo appreſſo la Iluſtriſſima Signoria di Venetia* MD XLIII. in cuius prologo habetur eius converſionis hiſtoria atque occaſio, iis quæ paulo ante diximus omnino conſona; niſi quòd pro *Ioanne Marques* (quod verè proprium eius Eccleſiaſtæ quem Ioannes Andreas audierat nomen fuit) *Marques Adesôra* legatur: de quo infra in *Ioanne Marques*. Exſtitit quoque hæc verſio in Bibliotheca Comitis Ducis Olivarienſis pag. 88. ibi: *Iuan Andrês, que primero fue Moro, y Alfaquî: Confuſion de la Secta Mahometana: traducido en Toſcano por Domingo Gaztelu* 8.ͤ *Venetia* 1540. ſic omnino pro 1543. ut in exemplo noſtro. In auctione Bibliothecæ Rotheanæ Amſtelodamenſi 1669. cuius Indicem edidit Vidua Henrici de Boóm, pag. 48. legitur: *Confutacion del Alcoran y Secta Mahometana Granada* 1560.

(2) Exſtat penes me. In Bibliotheca autem Eſcurialenſi *Lit.* h. *Plut. II. ſub n.* 21. (T. II. p. 88.) habetur MS. hoc titulo: *Pregunta que hizo el Conde de Altamira á Frai Luis de Eſcobar de la Orden de San Franciſco: Quê Reyes reinaron en Geruſalen? Y quê tanto tiempo vivieron reinando? allende de aquellos que pone nombrando el Evangeliſta Señor San Matheo. Y la reſpueſta de Fray Luis.* Utrumque verſibus Martellianis ſeu trimetris, oppidò elegantibus ac ſucci plenis.

(3) Exſtat hæc penes me.

memorabilibus ſimili commentaria in lucem emiſſo.

761. Nec indictum relinquam huic libro alium, nempe FERDINANDUM PEREZIUM GUZMANUM, cuius eſt maiori ex parte *Ioannis II. Regis Caſtellæ hiſtoria*, auctorem nonnunquam datum fuiſſe; cùm Almela ipſe in aliis infrà laudatis operibus fœtum hunc domi natum agnoſcat & profiteatur; diſerteque id ipſum confirmet cum aliis, doctus planè vir atque Hiſpaniæ noſtræ decus, D. Thomas Tamaius, cùm in *Defenſione hiſtoriæ Ioannis Marianæ adverſus Pet. Mantuanum* fol. 285. tum etiam in Notis ad Luitprandum pag. 34. Hiſtoriam hanc Ioannes Vaſæus *Chronici Hiſpaniæ* cap. 4. tam diligentiâ quàm varietate laudabilem cenſet (1).

762. *Tratado ò copilacion de las batallas campales, que ſon contenidas en las eſtorias eſcolaſticas e de Eſpaña. Dirigido à D. Fr. Juan de Ortega Malvenda Obiſpo de Coria.* Qui anno MCDLXXXIX. obiit electus proximo ſuperiore. Prodiit cum *Valerio hiſtoriarum* in editione Murcienſi MCDLXXXVII. & aliis (2),

763. *Coronica general de Eſpaña.* Quam dicatam catholicis Regibus inter libros Adami Centurionis Marquionis Eſtepani olim, dum viveret fuiſſe, nunc iam Succeſſoris illaudabili permiſſione diſperſos, à Martino Vaſquio Siruela Portionario Hiſpalenſis Eccleſiæ ac Muſarum corculo, certiores facti ſumus. Huiuſmet aliud exemplum hiſtoriæ eſt, quod ſe vidiſſe D. Thomas Tamaius in *Collectione* affirmavit *Hiſpanorum librorum* hactenus inedita, cum hoc titulo: *Copilacion y genealogia de los Reyes de Eſpaña.* Cui etiam atteſtanti credimus viſa etiam ſibi fuiſſe (3)

764. *Copilacion de los vitorioſos milagros de Sant-Jago* (4). Itemque

765. *Epiſtolas à diverſas perſonas.* Quarum duas à Franciſco Caſcales Murcianarum rerum uti ſuprà diximus enarratore, laudatas novimus. Altera eſt ad Antonium Martinez de Caſcales directa, urbis Toletanæ iuridicum (*Alcalde* vocat vernaculi ſermonis titulo) *Sobre los matrimonios e caſamientos entre los Reyes de Caſtilla e de Leon de Eſpaña con los Reyes y caſa de Francia*; ſive, de matrimoniis inter Caſtellæ ac Legionis Hiſpaniarum Regibus, & Francicam domum regiam initis. Cui argumento illuſtrando valdè conſulit hac noſtra ætate Petrus Roſellus ſacerdos Gallus *De antiqua Gallias inter atque Hiſpanias in divinis & humanis rebus communione* Lugduni edito MDCLX. commentario hiſtorico. Poſterior verò ad Iuratum (ſic vocamus ſecundi ſubſelii atque ordinis adminiſtrationi urbium præpoſitos, & quaſi plebis tribunos) Ioannem à Corduba: *De como no ſe deven dividir, partir, ni enagenar los reynos y ſeñorios de Eſpaña.* Hoc eſt, de dominio & regnis Hiſpaniæ non dividendis nec alienandis. Editæ ſunt epiſtolæ iſtæ cum *Valerio hiſtoriarum* Murciæ MCDLXXXVII.

766. Salmantino gymnaſio debuit educationem in literis theologicis & honores vigiliis ſcholaſticis debitos, PETRUS DIAZ DE LA COSTANA, quodam loco diœceſis Burgenſis natus, & in Bartholomæi Apoſtoli collegium anno huius ſæculi ſeptimo ſupra quadrageſimum, quod in monumentis eiuſdem domus ampliſſimæ legitur, admiſſus. Sacras literas de loco ſuperiore ibidem

(1) Dictum de hoc abunde ſuprà in Ferdinando Perezio Guſmanno.

(2) Exſtat penes me.

(3) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. u. Plut. II. nn.* 10. & 11. (T. II. p. 480. ſeq.) duobus voluminibus diviſa ſub titulo: *Compendio Hiſtorial de las Chronicas de Eſpaña* à priſcis eius poſt diluvium incolis uſque ad Henrici IV. tempora.

(4) Exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi: *Ad Ferdinandum Pinedam Militiæ Sancti Iacobi* Equitem; atque in Eſcurialenſi hoc titulo: *Compilacion de los vitorioſos miraglos del glorioſo Apoſtol Santiago, y del origen de la Caballerîa de eſte nombre y ſerie de todos los Maeſtres aſta el XXXII. llamado Don Garci Fernandez de Villamayor.* Lit. h. Plut. III. n. 15. (T. II. p. 118.) Exſtant quoque in eodem codice pleraque alia *Didaci Almelæ* opuſcula Hiſpanica nimirum: *La Eſcritura embiada al muy Rev. Señor Obiſpo de Coria* (Don Fray Juan Ortega Maluenda): *De quantas veces, è en quê tiempo vinieron los Moros por mar á tierra de Italia; & mal que fizieron en ella: eſſò meſmo ſobre Conſtantinopla: ê del remedio que ſe podria dar en la guerra contra los Turcos ſobre la toma de Otranto..* Item: *Carta al Dean y Cabildo de la Igleſia de Cartagena ſobre la ida que el muy Rev. Señor Don Alonſo Carrillo Arzobiſpo de Toledo Primado de las Eſpañas, ſe dice que quiere fazer á la guerra contra Turcos: eſcrita en Murcia à XXV. de Abril de MCCCCLXXXI.* Item: *La Epiſtola que eſcribió à Alfonſo de Cardenas Maeſtre General de la Caualleria de Santiago, ſobre la Compilacion que le embiò de los vitorioſos miraglos del glorioſo Apoſtol Sant-Iago deſde Murcia I. dia de Junio de MCCCCLXXXI. Y la Reſpueſta del Maeſtre dandole gracias, dada en Llerena à VII. de Julio del miſmo año*; atque ibidem: *La Carta del Obiſpo de Coria al Maeſtre Cardenas* de eodem argumento. Item: *Origen de los Reyes y Reino de Portugal; y el derecho que á el tienen los Reyes Catolicos Don Fernando y Doña Iſabel*; ac demum: *Reſpueſta á algunas preguntas, de algunas Reynas è grandes Señoras que no fueron buenas mugeres; & de otras que fueron muy buenas viviendo honeſta & virtuoſamente; & de coſas famoſas que por ſus maridos fezieron.* Ad Didacum Carvajalium Prætorem Civitatis Murcienſis.

dem veſpertinus profeſſor, & magiſter creatus docuit. Iamque ſacerdotio canonico Burgenſis Eccleſiæ ornatus, in ea tempora incidit erecti novi à Catholicis Regibus adverſus Fidei perduelles ſanctæ Inquiſitionis utiliſſimi magiſtratûs: qui latrantibus quantum volent hæreticis, ſuæque infelicitatis miſerè ſecuris Hiſpaniam, quanta eſt, cum ditionibus quæ participavêre, ab hæreſis & ſchiſmatis contagione, quæ ceteras Europæ Chriſtianas Regiones, atque ipſam Chriſtianiſſimam & florentiſſimam Galliam turpiter inficit, nec labii unius in colendo Deo eſſe permittit, feliciſſimè hactenus præſervavit. Huius Ordinis inter primos iudices fuit cooptatus noſter, unà cum Franciſco Sanctio Fontano, ad S. Bartholomæi item collega, ut per ditionem Toletanæ Sedis uterque ſartam tectam curaret religionis cauſam. Canonicus idem fuit ac decanus eiuſdem Toletanæ Eccleſiæ ab anno MCDLXXXVI. atque unus ex his, qui de Petri Oxomenſis ſcriptis in Complutenſi Synodo anni MCDLXXX. cum aliis cenſuit, nominatus ea propter in bulla Xyſti IV. quæ in *Bullarii* primo volumine pag. 431. legitur. Scripſit hic

767. *De confeſſione ſacramentali adverſus* eiuſdem *Petri Oxomenſis errores*, librum; obiitque anno MCDLXXXVIII. loco ſepulturæ in S. Eugenii ſacello eiuſdem Toletani maioris templi accepto. Scripti ab eo catholici huius operis & vitæ geſtorum notitiam debemus Petro Salazario Mendozio in *Vita D. Petri Gundiſalvi à Mendoza Cardinalis* lib. 1. cap. 56. §. 1. & D. Franciſco de Vergara & Alava in *Vita D. Didaci de Añaya Hiſpalenſis præſulis; notitiaque virorum illuſtrium Bartholomæani collegii ab eo fundati*, num. 79.

768. Sed & alius ab hoc, ut videtur, exſtat liber eiuſdem auctoris in Hiſpalenſis Eccleſiæ Bibliotheca, quæ olim fuit D. Ferdinandi Coloni, nempe hoc titulo inſignis:

Petrus de Coſtana licentiatus, ſuper Decalogo, & ſeptem peccatis mortalibus, aliiſque materiis moralibus. Salmanticæ MDII. (1)

769. PETRUS GARZIA Valentinus ex urbe Sætabi (hodie *Xativa*) ſacræ Theologiæ magiſter Pariſienſis, cùm in famulitio eſſet Roderici Borgiæ Cardinalis Vice-cancellarii, quem poſtea vidit Roma & Chriſtianus orbis ſub Alexandri VI. nomine ſibi præfectum: ſcripſit ad Innocentium Papam VIII. hoc eodem anno MCDLXXXVIII. factus iam Uſſelenſis in Sardinia Epiſcopus.

770. *Determinationes magiſtrales contra concluſiones apologales Ioannis Pici Mirandulani Concordiæ Comitis.* Quæ editæ ſunt Romæ per Eucarium Silber, aliàs Franck Alemannum anno MCDLXXXIX. in folio. Quæ, quòd rarus valdè liber ſit, ne ignoretur Garſiæ noſtri cum *Phœnice literarum* (quomodo ſuo audit ævo) Ioanne Pico iſto contentionis materies, concluſiones hìc ponemus.

Prima eſt *De deſcenſu Chriſti ad inferos ſecundum animam.*

II. *De pœna mortali peccato debita ſecundum quantitatem temporis.*

III. *De adoratione crucis & imaginis Chriſti, & reliquiarum aliorum Sanctorum.*

IV. *De aſſumtibilitate naturæ irrationalis quoad potentiam Dei abſolutam.*

V. *De libertate actûs credendi Fidei Chriſtianæ*

VI. *De exiſtentia accidentium in ſacramento altaris.*

VII. *De poſſibili exiſtentia corporis & ſanguinis Chriſti cum ſubſtantia panis & vini in ſacramento altaris.*

VIII. *De forma conſecrationis panis & vini quoad ſuppoſitionem perſonalem vel materialem.*

IX. *De intellectu & intelligere divino, quomodo & qualiter dicuntur de Deo.*

X. *De intelligere abdito animæ humanæ corpori coniunctæ.*

XI. *De magia & cabala ſecundum ſe & omnes ſuas partes, quoad prohibitionem & certificationem de Divinitate Chriſti.*

XII. *De miraculis Chriſti, quomodo ſunt argumentum certiſſimum ſuæ Divinitatis.*

771. Motum ſe ait ex eo, quòd cùm Papa remiſiſſet ei legendum & examinandum *Apologeticum librum* Ioannis Pici, in quo magorum & cabaliſtarum ſuperſtitiones ſuſcitâſſe videtur; & in quo nonnulla etiam ad Fidem catholicam pertinentia falsò interpretata & defenſa eſſe deprehen-

(1) Idem utrumque opus eſſe exiſtimat Marchio de Alvêntos, *Hiſt. Coll. S. Barth. Salm. Part. I. p.* 143. editumque exſtare ait apud D. Ferdinandum de Velaſco, Catholico Hiſpaniarum Regi Carolo III. à ſanctioribus, quæ *Cameræ* vocant, conſiliis, hoc titulo: *Tractatus fructuoſiſſimus atque Chriſtianæ Religioni admodum neceſſarius ſuper Decalogo & ſeptem peccatis mortalibus, cum articulis Fidei, & Sacramentis Eccleſiæ, atque operibus miſericordiæ, ſuperque Sacerdotali abſolutione, utrâque excommunicatione, ac ſuffragiis & Indulgentiis Eccleſiæ à Petro Coſtana in Sacra Theologia Licentiato benemerito non minus eleganter quàm ſalubriter editus.* 4°. Et in eiuſdem fine: *Libellus iſte eſt finitus & impreſſus Salmanticæ Civitatis fidelis decimo octavo die menſis Iulii, anno Domini milleſimo quinquagenteſimo.*

henderentur, plurimaque ex philoſophicis diſciplinis ad ſacræ Scripturæ contrarium ſenſum exponerentur: exiſtimavit gratam rem illi facturum & profeſſioni ſuæ convenientiſſimam, ſi adverſus eos errores Fidem clypeis Davidicæ turris pro modulo intelligentiæ ſuæ muniret, aut potiùs munitam demonſtraret: quam rem eò libentiùs & confidentiùs ſe feciſſe ait, quòd idem Pontifex (Innocentius) prædictos errores damnavit atque anathematizavit. Humili autem ſtilo & ſcholaſtico, Pariſienſium more, ſe ſcribere inquit. Laudat autem Picum his verbis: *Scio enim & expertum habeo, pluribus concertationibus ſuper hoc habitis coram rever. Patre domino Ioanne Epiſcopo Tornacenſi, Tuæ Sanctitatis magiſtro domus, & in huiuſmodi cauſa commiſſario digniſſimo, præfatum virum ſingulari ingenio pariter doctrinâ ac eloquentiâ eſſe præditum.* Hæc ille ait in fine libri (1).

772. Planè Apologeticus hic Pici liber apologia eſt floridiſſima ſtilo & varietate rerum pro nongentis concluſionibus à ſe Romæ, cùm eò Innocentii Papæ deoſculaturus pedes acceſſiſſet, ad oſtendendam doctrinam & ingenium propugnatis, Laurentio Mediceo dicata, & inter opera eiuſdem *Ioannis, & Ioannis Franciſci Picorum, Mirandulæ & Concordiæ Comitum*, typis edita. In cuius calce propoſitiones iſtæ duodecim inter quadraginta ſex, quas pro catholicis agnoſcere ſe ac defendere aiebat, & nunc leguntur. At quidem Ioannem Picum patruum ſuum altero libro à Petri Garſiæ accuſatione Ioannes Franciſcus defendit: qui licèt hodie non alia inter exſtet huius opera, indicatur tamen ab auctore in quadam epiſtola ad Lilium Gyraldum, quæ incipit: *Quoniam deſideras*, ubi *Ioannis Pici apologiam* (inter alia, inquit, catalogum ei poſtulanti operum à ſe factorum exhibens) *à Petri Garſiæ calumniis vindicabimus*. Legitur altero volumine utriuſque Pici operum Baſileenſis Henricopetrinæ editionis pag. 879. lib. 4. epiſtolarum.

773. Malè hunc confundit cum Petro Garſia de Galarza *Evangelicarum inſtitutionum* auctore Alphonſus Ciaconius in ſchedis ad *Bibliothecam univerſalem*. Garſiæ meminit Gaſpar Eſcolanus *Valentinæ hiſtoriæ* lib. 9. cap. 22. in fine; & ante eum æqualis tempore Gaubertus Fabricius de Vagad Ciſtercienſis in prologo 3. ad hiſtoriam rerum Aragoniæ, & Ioannes Eckius in *Chriſto paſſo*.

774. BERNARDUS DE BOIL ſacerdos, eremiticam agens vitam in Montis-Serrati Cataloniæ Deiparæ Virginis ſacri rupibus, edidiſſe dicitur à ſe verſum vernaculum *Iſaaci de religione* librum: qui editus fuit in monaſterio S. Cucufatis Vallis Aretanæ anno MCDLXXXIX. in 4.° inter multos verò Iſaacos, quos Ant. Poſſevinus laudat, aliique, nullum adhuc inveni, qui huius inſcriptionis librum edidiſſe memoretur (2).

775. IOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA Luſitanus, hoc eodem anno ſæculi octogeſimo nono orationem habuit ad Ioannem Regem II. huius regni, cùm Petro Meneſio Marchionatûs de Villa-regali dignitatem conferret, Latinam, ut credimus; ſiquidem hanc in vernaculum converſam Michaelis Suarezii operâ Conimbricenſes typi anno MDII. in 4.° dederunt foras. Ludovicum aliàs vocari audio, equitemque ordinis S. Iacobi fuiſſe, Angeli Politiani in Italia diſcipulum, Græcæ ac Latinæ linguarum, poeticæ ac Iuris artium doctum, Regiſque Cancellarium. Huic attribuunt *Commentaria in ſubtilem & neceſſarium Digeſtorum titulum De rebus dubiis*. Venetiis in fol. MDVII, deinde Senis MDXV. edita, ac Emmanueli Regi dicata, cuius filii Ioannis III. Regis præceptor fuiſſe dicitur.

776. ALPHONSUS DE LA TORRE, Baccalaurei appellatione, qui primus & infimus academicus honorum gradus eſt, iuxta huius ævi morem contentus, neque aliud de ſe enuntians, foras dedit huius notæ opus:

777. *Viſion deleytable de la filoſofia, y artes liberales, metafiſica, y filoſofia moral.* Quod excuſum vidimus Hiſpali anno MDXXVI. à Iacobo Cromberger in folio, Ioanni Beaumontio, equiti Hieroſolymitano, & Navarræ Priori, dicatum. Attamen mandatum typis olim iam Toloſæ anno MCDLXXXIX. in catalogo regiæ bibliothecæ Scorialenſis librorum annotatum legimus. Cui convenit ævo, quòd Cataloniæ linguâ converſum, ac Barcinone editum anno MCDLXXXIV. in bibliotheca domini Laurentii Ramirez de Prado olim exſtiterit. Ms. exſtat in bibliotheca olim Olivarienſi, nunc Marchionis del Carpio, ut ex eius catalogo, quem penes

(1) Andreas Schotus *in Biblioth.* Ureellenſem, id eſt, ut coniicio *Urgelitanum* in Catalonia Epiſcopum vocat; Montfauconius *Vercellenſem* in Inſubribus *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 343. *col.* 1. Fuit demum Epiſcopus Barcinonenſis ab anno MCCCCXC. atque in eadem urbe diem vidit extremum VIII. Februarii MDV. Ximenus *Biblioth. Val. T. I. p.* 71. *col.* 1.

(2) Fuerit forſan *Iſaacus Abbas Stellæ*, cuius in Bibliotheca Regis Galliarum variis in locis exſtant: *Libri tres de veritate Corporis & Sanguinis Chriſti in Sacramento altaris... Epiſtola de altari Moyſis & Chriſti... De Canone Miſſæ... De Anima.*

nes nos habemus: in cuius ora notatur, ad nutum Caroli Navarræ principis hunc librum formatum ab auctore fuiſſe. Boetii nempe Severini inventum ac propoſitum imitatus, per ſomnum ſibi dictatam quæ opere iſto exponitur, doctrinam confingit, duabus partibus commentarium diſtinguens: alterâ liberalium artium conditionem, finemque, utilitatemque ſpeculatur: alterâ de virtutum, ut appellamus Chriſtiani, moralium poteſtate in affectionibus moderandis ediſſerit (1).

778. *Las poeſias del gran filoſofo Alonſo de la Torre.* In bibliothecæ Regis Galliarum codice 993. alterius partis ſeu Xyſti exſtare ait Philippus Labbeus in *Bibliotheca* ſua *manuſcripta* pag. 324 (2). Hunc *Ioannem* vocat magno errore D. Thomas Tamaius in *Magna librorum collectione* adhuc inedita.

779. IACOBUS PEREZ DE VALENTIA (vulgari nomenclatura JAIME PEREZ) in Valentino regno atque oppido *Ayora* Oriolenſis diœceſis, quod in Caſtellæ ſitum eſt confinio, natus, eremitarum S. Auguſtini amplexatus Inſtitutum: titularis, ut vocant, ſive ſuffraganeus Roderici Borgiæ Cardinalis & Archiepiſcopi Valentini, antequam ſummus electus fuiſſet Pontifex, Epiſcopus fuit Chriſtopolitanus, nomine tenus dictus: quod oppidum *Chriſtopol* eſt hodie, olim autem *Neapolis Thraciæ*. Divinis ille atque humanis literis, &, quod ante alia eſt, probitate morum vitæque multum ſe commendavit æqualibus, quemadmodum & poſteritati libris verè doctis utilibuſque. Celebres autem in primis ſunt eius

780. *In centum & quinquaginta pſalmos expoſitiones*, Roderico prædicto nuncupatæ, in quo de Chriſto & Eccleſia omnes Davidis prophetias ſubtiliter interpretatur. Accedunt

781. *In cantica ferialia in Bibliis contenta.*

782. *In cantica Evangelica: Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, & Gloria in excelſis.*

783. *In canticum Ambroſii & Auguſtini.* Quæ omnia ſimul edita ſunt, præmiſſis

784. *Quæſtionibus, & earum ſubtiliſſimis reſolutionibus contra Iudæos Fidei Chriſtianæ adverſarios.* Quem librum laudat Ioannes Martinus Figuerola in opere ſuo *Lumbre de Fè contra el Alcoran* inſcripto, quamvis æquivocatus appellet eum *Epiſcopum de Valentia*. Adiicitur in fine

785. *Symbolum S. Athanaſii cum expoſitione.* Omnia hæc Iodocus Badius Aſcenſius, celebris ævi ſui chalcographus tradita ſibi à Ioanne Focaudo Clarevallenſi abbate, & quidem operâ monachi cuiuſdam ſedulò correcta, & indice alphabetico illuſtrata, primùm anno MDVI. atque iterum ac tertiùm MDXVIII. typis mandavit (3).

786. *In cantica canticorum Salomonis expoſitiones*, *cum illius quæſtionis diſcuſſione: Utrùm ſolus Chriſtus ſit metrum*, (et menſura, et) *largitor bonorum omnium*, & *reparator humanæ naturæ*: Alphonſo Aragonio Archiepiſcopo Cæſarauguſtano dicatum hoc opus Pariſiis, Lugduni, Venetiiſque prodiiſſe, auctores ſunt Valerius Taxander in *De Scriptoribus Hiſpanis*, & Thomas de Herrera in *Alphabeto Auguſtiniano.*

787. Deſiit autem Iacobus in vivis eſſe anno ſalutis MCDXC. conditus honorificè in domo Auguſtinianorum Valenti-

(1) Nullibi in Bibliothecis noſtris non obvium ſeu manu exaratum ſive typis editum; nec tantum Hiſpanice, ſed & in Lemoſinum ſermonem ab Anonymo converſum & Barcinone typis vulgatum anno 1484. En finalem alterius ex huius editionis exemplis epigraphen: *Migençant la divina gracia vinguda es la fi de eſſer impreſſa la Viſio delectable de Alfonço de la Torre Bachallér impreſſa en la ciutat de Barcelona à deſpeſes de Matheu Vendrèll Mercader Ciutadâ de la dita ciutat lo diſapte ſant de Paſqua à XVII. del mes de Abril l' any de la noſtra ſalut Mil è CCCC. LXXXIIII.* E Schedis D. Nicolai Rodriguezii Laſo violatæ Fidei apud Barcinonenſis Quæſitoris benigne ad nos tranſmiſſis. Videtur autem hic Alfonſus Salmanticenſis S. Bartholomæi Collegii alumnus olim fuiſſe; nam apud Marchionem de Alvêntos *Hiſt. Coll. S. Barth. Salm. Part. I. pag.* 126. legitur: 44. *Alonſo de la Torre Bachiller Theologo, fue recibido el miſmo año 437. Era del Obiſpado de Burgos.* Eadem apud Ruizium Vergaram.

(2) Fruſtra hoc opus in Bibliothecæ Regis Galliarum catalogis quæſivi, Literis A. H. I. & Y. Exſtant autem varia eius Poematia in *Cantionariis* noſtris. In Hiſpalenſi MDXL. à fol. LXVI. atque in Antuerpienſi MDLXXIII. Erotica ut plurimum.

(3) *Pſalmorum expoſitio* edita primùm fuit Valentiæ VI. Septembris MCCCCLXXXIV. fol. quæ nunc cum hæc ſcribimus ad manum nobis eſt. *Canticorum* XIX. Maii MCCCCLXXXVI. útraque ſervatur in Bibliotheca Metropolitanæ Eccleſiæ noſtræ Valentinæ. *Tractatum contra Iudæos Fidei Chriſtianæ adverſarios*, Imbonatus *Biblioth. Rabbino-Hebr. Append. pag.* 392. *col.* 1. *n.* 1178. deſcribit hoc titulo: *De Chriſto Reparatore contra Iudæos.* Exſtat quoque Eiuſdem Lemoſino ſermone: *Carta traméſa per lo Reverendiſſim Senyor Meſtre Iaume Perez Bisbe de gracia de la Seu de Valencia al molt Noble Barô Don Pere Ramon de Moncada Senyor de Vilamarchânt*, in Regio Chartophylacio Barcinonenſi, eiuſque exemplum in Michaelis Carbonelli *Hiſpaniæ Chronico* pag. 37. apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. pag.* 58. qui alia opera Eidem Iacobo tribuit, ſed vel affecta, vel non ſatis idoneis ſponſoribus.

tina : cuius pia ſpolia revoluto ſepulcri lapide anno huius quod vivimus ſæculi decimo, in omnium oculos incurrerunt; admirationique præcipuè lingua, ſive potiùs cerebrum, fuit : integrum id quidem & ab omni noxa putrefactionis illæſum (1). Quæ illuſtriſſimo Præſuli eiuſdem Sedis D. Ioanni à Ribera iubendi occaſio fuit, ut de Iacobi vita, rebuſque ab eo geſtis, & miraculis, eo intercedente à Deo diſpenſatis, teſtimonia ritu ſolenni acciperentur. Gaſpar Eſcolanus videndus lib. 9. *Hiſtoriæ Valentinæ* cap. 1.

788. Unus ex iis, quos ſterilis damnataque à Deo Hebræorum planta, raros quidem, at bonos, in Hiſpania produxit fructus, PAULUS fuit HEREDIA cognominatus, quem Hiſpanum omnes, Aragonenſes civem ſuum iactant : qui ex Iudaiſmo ad veritatis per Chriſtum revelatæ Fidem converſus, pugnavit, ut ſtrenuus adverſus hoſtes, iam olim fratres eiuſdemque cæcitatis conſortes, Evangelicæ aciei miles, ſcribens

789. *De myſteriis Fidei* librum. In quo ex arcanis Iudæorum Rabbinicis & cabaliſticis multa ſcitu digniſſima in Latina caſtra, veluti auxiliares copias, ad Iudæos errorum ſuorum convincendos, tranſtulit. Editum hunc in Italia monet Conradus Geſnerus.

790. *Coronam regiam ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum pro intemerata conceptione Mariæ Virginis.* Simulque

791. *Nehumi filii Haccanæ epiſtolam de ſecretis ad Haccanam filium; atque aliam eiuſdem Haccanæ Nehumi filii pro adventu Meſſiæ Chriſti*, Latinè è ſe converſas cum propriis ſcholiis. Operis titulus : *Ighereth hazodoth*, hoc eſt, *Epiſtola ſecretorum ;* interrogationeſque octo ſeu petitiones continet Antonini Conſulis urbis Romæ à Rabbino Haccados, quarum hic meminit in libro ſuo *Gale Razaya*, hoc eſt *Secretorum revelatore* (2). Nuncupavit hanc interpretationem cum poſtillis illuſtriſſimo ac ſapientiſſimo domino D. Eneco de Mendoza Comiti Tendillæ, ſacræ maieſtatis Regis Hiſpani Legato, ſcilicet apud Innocentium VIII. Cuius ad Pontificatûs finem anno MCDXCII. locum Herediæ, cùm de ulteriore huius vita non aliunde conſtet, nos hìc dedimus.

792. IOANNES quidam LOPEZ Dominicanus vulgari lingua Caſtellæ reddidit: *Los Evangelios deſde Adviento haſta la Dominica in Paſſione*, Duciſſæ Arevali rogatu : quæ Zamoræ edita anno MCDXC. in folio vidit D. Thomas Tamaius de Vargas. Neſcio an alius ſit IOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, quem Dominicanum ad ordinem receptum in cœnobio S. Stephani eiuſdem urbis, ſcripſiſſe *Controverſias contra Iudæos*, Ægidius ait Gundiſalvi de Avila in *Salmantina hiſtoria*, atque item IOANNES LOPEZ Salmantinus, quem laudat Antonius Senenſis in *Bibliotheca Dominicana* : quem ait ad preces dominæ Eleonoræ Pimentelliæ Comitiſſæ Placentinæ ſcripſiſſe B. Vincentii Ferrerii Vitam. Sed quod ex Vincentio Iuſtiniano Antiſtio in eiuſdem argumenti commentario adiungit, æqualem eum vixiſſe eidem B. Vincentio, qui anno MCDXVIII. aut ſequenti ad ſuperos abiit, falſum eſt; cùm Eleonora Pimentellia uxor ſecunda fuerit Alvari Stunicæ ſecundi Comitis Placentiæ & primi Ducis de Arevalo ac de Bejar, catholicorum Regum tempore.

793. LUPUS GARZIA DE SALAZAR è Cantabriæ huius familiæ equitibus, qui vixit Ioannis II. & Henrici Regum, & fortaſſe Ferdinandi & Eliſabethæ hoc tempore, reliquit nobis manuſcriptum opus hiſtoricum, quod ita appellatum quidam dicunt:

794. *Primera, ſegunda, y tercera parte de los ſumarios de la hiſtoria del mundo.* Adiunxit D. Thomas Tamaius : *Eſcribiòlas eſtando preſo en ſu caſa de S. Martin. Acabolas Criſtoval Mieres. Eſtan repartidas en veinte y cinco libros. Eſcrivieronſe año de MCDXCII.* Ms. in fol. Hæc Tamaius. Ms. vidit in bibliotheca Sereniſſimi Ferdinandi Cardinalis Infantis D. Petrus de la Eſcalera Guevara, uſus hoc opere in hiſtoria *Del origen de los Monteros de Eſpinoſa* cap. 11.

795. Vidimus nos penes Marchionem Acropolitanum, iam Mondexarenſem, aliquam huius hiſtoriæ partem : ſcilicet quinque poſteriores libros, quorum XXI. eſt de familiarum Guipuſcoæ, Viſcaiæ, Alavæ, & oræ maritimæ quatuor, ut vocant, villarum uſque ad Aſtures: XXII. de diſſidiis & prœliis inter privatos nobiles earundem partium : XXIII. de eadem re : XXIV. de eadem re: XXV. de Aſturum familiis, & earum diſſidiis. In fine XXIV. li-

(1) Sepulcrale Iacobi elogium è Ximeno l. c. *ſitiſſimus*

R. I. D. D. IACOBVS PEREZ DE VALENCIA, AVGVSTINIANVS MONACHVS, PSALMORVM INTERPRES, CHRISTOPOLITANVS EPISCOPVS IACET HIC, OBIITQVE ANNO DOMINI M. CCCC. XC.

(2) Eadem ac totidem fere verbis è Noſtro mutuata Wolfius *Biblioth. Hebr. T. I. p.* 963. *in fin. & init. ſeq.* atque itidem in *Nechonia filio Kana, eod. T. pag.* 908. *num.* 4. necnon T. III. in *R. Nehumia* pag. 824. & iterum in *Nechonia filio Kana pag.* 825.

libri de rebus ſuis non perfunctoriè agit, uſus ea excuſatione, ne periret earum memoria, quæ pro defenſione honoris ſui, ſemperque ab adverſariis provocatus, atque ideo nunquam non feliciter geſſiſſet. Opus integrum in ſine cuiuſque libri cùm hiſtoriam generaliter, tum *La bienandanza y fortunas* in ſpecie vocat (1). In bibliotheca Olivarienſi fuere tomus 1. & 2. huius hiſtoriæ: nunc, ut credimus, in Marchionis del Carpio (2). Necnon & ſcripſiſſe dicitur *Hiſtoria de los Condes de Viſcaya*, quam aliquam maioris iam laudati operis portionem exiſtimamus.

796. Uſque ad hæc tempora ſacri belli Granatenſis à catholicis & victorioſiſſimis Regibus noſtris feliciter continuati produxiſſe vitam creditur ALPHONSUS DE PALENTIA, ſeu PALENTINUS (dubium an domo ex hac urbe Caſtellæ veteris nobiliſſima), natus anno huius ſæculi XXXIII. De qua eius origine fidem facit nota quædam ab eo ſubiecta grammatico ſtatim laudando *De ſynonymis* operi, hæc ſcilicet: *Anno Dom. MCDLXXII. quo quidem anno ipſe auctor duodecimo Calendas Auguſti quadrageſimum nonum ſuæ ætatis annum complevit.* Septemdecim verò annis natus in familia Burgenſis antiſtitis Alphonſi à Carthagena cenſebatur: quod idem diſertè monet in MSS. commentariis Latinis *De rebus Henrici Regis IV.* lib. 1. cap. 3. Grammaticæ igitur profeſſioni adiunxit hiſtoriam; atque in hoc ævum incidens quo de Henrici IV. Caſtellæ Regis ſucceſſione inter Ioannam in matrimonio eius cum Ioanna Regina Portugalliæ Infante natam, atque Eliſabetham ſororem, quæ legitimæ prolis orbo Regi iure Hiſpano ſuccedebat, pernicioſiſſimis totius regni factionibus, vivo etiam & vidente Henrico, decertabatur, Eliſabethæ ſaniori parti adhærens, de rebus Henrici elucubratus fuit: neſcio an omnino ingenuè, aut potiùs (quod moris eſt iis qui obnoxio animo in literas geſta quæque referunt, ſive de rebus ſive etiam de hominibus per quæ res agerentur, indicandum fuit) partibus omnia deſervire faciens. Cui eius hiſtoriæ iccircò contraria eſt alia Didaci Henrici à Caſtello, eadem quantumvis tempora & res complexa, ad guſtum tamen Henricianorum & Ioannæ, utpote ab eiuſdem Henrici Regis capellano formata: de quo homine ſtatim agendum nobis eſt, cùm de Alphonſi Palentini hoc & aliis operibus mentio facta ſit. Nempe is ſcripſit, uti iam diximus,

797. *Coronica del Rey D. Henrique quarto. Primera y ſegunda parte.* Quæ lucem hactenus typorum non vidit, per manus eorum in ſchedis ambulans, quorum ſtudium eſt, ut hiſtorica iſta rerum olim geſtarum ab æqualibus erecta, & poſteritati ſacra monumenta permaneant. Ms. tum alibi, tum Matriti eſt in Villumbroſana bibliotheca horum ditiſſima, de qua ſtatim dicemus. Nec eo contentus, generalem ſui temporis aliam, ſed Latinam, formavit hiſtoriam, cuius primam partem *Annales Hiſpaniæ ſui temporis*, ſive *Hiſtoriæ Regis Henrici IV. primam decadem*, inſcriptam Excellentiſſima Marchioniſſa de Montalegre, D. Petri Guzmani Senatus Caſtellæ præſidis Comitiſque Villumbroſani vidua, magni mariti lectiſſima curioſiſque literis bene imbuta coniux, in ſupellectili libraria ditiſſima, cuius mentio ſæpiùs facienda occurret, Matriti habet. Sed continuâſſe hunc eundem Hiſtoricum eoſdem annales per totam Henrici vitam; immo & Ferdinandi & Eliſabethæ ſucceſſorum Henrici, uſque ad Bazæ urbis in Granatæ regno expugnationem res geſtas cœptæ iam telæ pertexuiſſe, Garibaius libro 18. cap. 1. ſui *Compendii* teſtatur. Necnon & Marinæus Siculus initio libri 20. *De Hiſp. rebus* hunc recenſuit inter eos qui de Granatenſi bello commentati ſunt.

798. Certè huius Latini commentarii Annalium meminit *Elogium Alvari de Luna* Caſtellæ Comeſtabilis, quod cum aliis aliorum *Hiſtoriæ Ioannis II. Regis* ſubiicitur Laurentio Galindo Carvaxalio auctore, ſive ampliatore: quo loco de matre Al-

(1) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Digramm.* &, *Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 214.) hoc titulo: *De las bienandanzas y fortunas*: cui in veteri noſtra eius codicis recenſione hæc ſubdidimus: *Seu de nobilibus Hiſpaniæ familiis, præcipue eius Locorum tractûs quo Provinciæ Viſcayæ, Guipuſcoæ, Alavæ, atque Aſturum continentur; deque mutuis inter eas prœliis atque internecionibus & eorum cauſis; necnon de rebus ad Auctorem pertinentibus: qui quo tempore librum conſcripſit domi ſuæ, dictæ* DE SAN MARTIN *in libera cuſtodia detinebatur... Pars* (operis) *poſterior ſeu ſeptem libri à XIX. uſque ad XXV. quos Auctor de hoc argumento ſcripſiſſe dicitur, cum prologo ſeu nuncupatoria Epiſtola ad Nobilem quemdam* SARMENTUM, ET STUNICAM: *de cuius item familia ac ſtemmate copioſè ibidem agitur.*

(2) In Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis *T. I. Lit. L. Caſtellano MS.* pag. 206. nihil reperi niſi: *Linages de Eſpaña, y otras partes*, quod huc non pertinet; neque in Indice materiarum, verbo *Linages*; *T. II. p.* 227. ad quem locum catalogi Auctor lectores manuducit.

Alvari ad ea ſe refert, quæ cùm Ferdinandus Perezius Guzmanus, tum eo luculentiùs Alphonſus Palentinus in *Chronico ſui temporis*, Latinè ſcriptum reliquerat. Cuius elogii meminit Palentini hoc opus, quod nec ſe vidiſſe, nec ab alio citatum inveniſſe, laudaturus ait Ioannes Vaſæus *Hiſpaniæ Chronici* cap. 4.

799. Indigitavit planè hoc Annalium Latinum opus *Geſta Hiſpanienſia ex annalibus ſuorum dierum*, decadibus quibuſdam diviſum. In præfatione 1. decadis ait: *Magna cum voluptate qui retuli iam dudum antiquitatem Hiſpanæ gentis* (ad aliud opus à ſe confectum certè reſpicit, de quo infrà): *cogor nuper ſcribere quæ calamus horret; nîl mirumque, ſi ſtilus præ fæditate rerum decidat, atque obſcuretur mens, cùm nîl clarum offeratur; ſed diu anceps fuerim inter alterutrum, vel omittendi vel adeundi præſentis hiſtoriæ conſiderationem* &c. Recordatur ipſe auctor conceptæ iam à ſe huius hiſtoriæ in *Dictionarii*, de quo paulò pòſt loquemur, fine, ubi mentionem operum ſuorum habet: *Solicitatur demum haud lentè animus, non ſolùm ad continuationem Annalium belli Granatenſis, quod poſt decades tres noſtræ tempeſtatis ſcribendum accepi; ſed ea omnia reſumere priſcorum principum geſta qui eximiè in recuperatione partis maximæ Hiſpaniæ à Mauris occupatæ prævaluerunt; & ab obſcuritate vulgari hæc omnia in lucem Latini ſermonis traducere, ſi obſtamenta ſenectutis meæ impedimento non eſſent.*

800. Decades quatuor ſunt, tres priores integræ, quarta ad librum 34. tantùm pervenit; exſtantque in bibliotheca MS. regia Eſcorialenſi: tres quidem priores elegantiſſimè deſcriptæ, quarta autem quibuſdam locis deleta, & addita à manu forſan ipſius auctoris (1). Tres habuit Matriti D. Alphonſus Siliceus, ſelectiſſimæ poſſeſſor bibliothecæ, unde nos exemplar quo utimur exſcribi curavimus. Habet & D. Ioannes Lucas Corteſius in ditiſſima ſupellectili ſua libraria. Primam verò Marchio Mondexarenſis, alias fortè alii; ſed dimidiatæ & imperfectæ, quatuórve aut quinque libris conſtantis quartæ decadis in qua res Catholicorum Regum ac de bello adverſus Granatenſes Reges Mauros ab iis geſto tractaturus fuit; reliquias inter Eſcorialenſes adhuc latere libros fama eſt, nec foras unquam communicatas fuiſſe. Nec diſſimulandum eſt, me alicubi legiſſe integram & abſolutam tributam decadem, hoc eſt decem libros huic parti in bibliotheca iſta relictæ; quæque, uti & pars aliqua decadis tertiæ ad Catholicorum Regum hiſtoriam pertinet.

801. Digniſſimum lectu, & manibus omnium noſtrum, oculiſque verſari & contrectari fœdiſſimorum temporum commentarium planè elegans; ut emicaret magis portio ultima, de qua nuper locuti ſumus, Ferdinandi & Eliſabethæ res continens; laborantiſque ambitione procerum, & inertiâ Regum, & quaſi naturalium huic tempori omnis generis vitiorum Hiſpaniæ in aliud feliciſſimum & iuſtiſſimum reſtauratio, ad utriuſque ſtatus longè habenda horribilia mala, & appetenda procurandaque Reipublicæ bona, veluti pædagogum ac ducem experientiſſimum præſtaret ſeſe omnibus nobis, qui rerum viciſſitudines, & data huiuſce rei exempla, quàm philoſophorum ac theologorum monita, ipſiuſque rationis & naturæ regulas intentiùs contemplari, procliviuſque ſuevimus conſequi. Vereor tamen ne alio ex capite, & quarundam ſplendidarum hodie familiarum reſpectu, de quarum origine aut hominibus tacenda ibi dicuntur, calamo tantùm exaratum paucarumque bibliothecarum angulis, tamquam inſulæ vinculo, incluſum, veluti fato quodam Scriptorum veritati litantium, ſilentii & obſcuritatis damnationem ſortiatur. Præter hæc Hiſpanâ linguâ hiſtoricum aliud opus compoſuit

802. *De la hiſtoria de Eſpaña*, ab exordio rerum ſumto initio, noſtræ gentis origines & bella cum exteris nationibus geſta, uſque ad tempus illud, quo ſive Romanorum, ſive Arabum Maurorum iuga ſubiit, accuratè & cum iudicio pertractans. Meminit ipſe in iam laudato *Dictionario Latino-Hiſpanico*, de quo infrà. *Decem namque libris antiquitatem Hiſpanæ gentis enarraveram eo animo, ut decem aliis imperium Romanorum in Hiſpania, & Gothorum deinde ferociam, uſque ad Arabicam rabiem explicarem.* Cuius hiſtoriæ hoc ſecundum volumen, quod Pœnorum, & Romanorum res apud nos geſtas proſequitur, Matriti habet D. Ioannes Lucas Corteſius. Inter hiſtorica hæc penſa, Grammaticis ut gratam rem fa-

(1) In Bibliotheca Eſcurialenſi hodie Alfonſi Palentini tantum exſtat: *La ſegunda parte de la Chronica del Rey Don Henrique Quarto de Caſtilla*, incipiens ab anno regni eius XV. Chriſti MCCCCLXVIII. (niſi ſub *Chronici*, aut *Anonymi* titulo quid lateat) *Lit. X. Plut. II. n.* 16. (T. II. p. 423.)

faceret, ante quàm Antonius Nebriſſenſis ab Italis rediens mercatum hunc fauſtioribus avibus inſtituiſſet, dedit foras, anno huius, quod perſequimur, ſæculi ſecundo & ſeptuageſimo, biennio ſcilicet ante Henrici Regis obitum.

803. *De ſynonymis tres libros* ad Alphonſum de Fonſeca & Azevedo Compoſtellanum præſulem, alterum ex tribus, qui huic Eccleſiæ præfuerunt, eiuſdem nominis & familiæ: qui libri editi ſunt abſque nota loci aut temporis in folio. Necnon iuſſu Reginæ catholicæ

804. *El univerſal vocabulario en Latin y Romance*, anno MCDXC. etiam in folio editum Hiſpali apud Paulum de Colonia & ſocios, cum hoc titulo: *Univerſale compendium vocabulorum ex lingua Latina eleganter collectorum, cum vulgari expoſitione.* Vaſtum opus, & quod vix in aliqua parte cedere debeat ſubſequenti eiuſdem propoſiti magni illius Antonii Nebriſſenſis, idque ut dicto audiret ſelectiſſimæ heroinæ ſui ſæculi Eliſabethæ principi. Vertit quoque è Latino in Hiſpanum idioma

805. *Los libros de Flavio Joſefo de las guerras de los Judios con los Romanos, y contra Appion Gramatico.* Hiſpali MCDXCI. in folio (1).

806. *Las vidas de Plutarco.* duobus tomis: quibus adiuncta eſt *la vida de Carlo Magno, de Donato Acciaiolo.* Hiſpali prodiere ex officina Pauli de Colonia MDVIII. fol (2). Quod opus D. Roderico Petro Pontio de Leon Gaditano Duci nuncupatum fuit. Quarum vitarum aliquas ex Ioannis de Caſtro Salinas altera interpretatione recentiore habemus Antuerpiæ anno MDLXII. publicatas

Item ex Italica lingua in vernaculam

807. *El eſpejo de la Cruz.* Neſcio è cuius fonte. Quam interpretationem ſe confeciſſe ait in eius fine rogatum à Ludovico de Medina centurione Hiſpalenſis urbis, Theſaurarioque domus monetariæ rei; ſumtibuſque Fr. Ioannis Melgarejo cœnobii S. Iſidori de Campo, ut vocant, prope Hiſpalim, ordinis Hieronymianorum præfecti: qui librum Italicum ex Italia primus in Hiſpaniam invexerat. Prodiit Hiſpali ex officina Antonii Martinez de la Talla MCDLXXXV. in 4.° In Eccleſiæ cathedralis Toletanæ bibliotheca loculo 17. num. 27. MS. exſtat. Habemus quoque eiuſdem

808. *Alphonſi Palentini De perfectione triumphi militaris*, minori, ut loquuntur, forma: hoc eſt, ut credimus, in 4.° qui quidem liber etiam MS. in regia bibliotheca Eſcorialenſi aſſervatur, D. Alphonſo Carrillo Archiep. Toletano dicatus, ab eo autem ipſo auctore converſus in ſermonem vulgarem, Ferdinandoque Guzmano Militiæ Calatravæ Commendatario, ſeu Præceptori maiori, nuncupatus. Prodiit in 4.° ſine loci mentione. Affixa tamen ad calcem nota prodit ſcriptum fuiſſe opus *De la perfeccion del triunfo militar* anno MCDLIX. Hanc & ſuperiorem verſionem in bibliotheca vidimus D. Ioannis Lucæ Corteſii (3).

809. Meminit aliorum à ſe ſcriptorum operum ipſe auctor in fine *Dictionarii*, quorum hæc ſeries, eiuſmet verbis explicata: *Bellum luporum cum canibus morali ſub figmento deſcripſi. Vitam beatiſſimi Ildephonſi Archipræſulis Toletani ad evidentem notitiam exempli accuratioris explicui. Sufficienter etiam Canariorum in inſulis Fortunatis habitantium mores atque ſuperſtitiones profectò mirabiles enarravi. De vera ſufficientia ducum atque legatorum, & de obliteratis mutatiſque nominibus provinciarum fluminumque Hiſpaniæ breviter mentionem feci. Quid nihilominus ſentirem de adulatoriis ſalutationibus, laudationumque epithetis, opinione, non ratione uſitatis, explicui* &c (4).

810. Ignoratur ſanè mortis Alphonſi tem-

(1) Penes me. Libri quidem *de Bello Iudaico* MCCCCXCI. *Contra Appionem* MCCCCXCII. per Meynardum Hungut, & Lançalaum Polonum.

(2) Exſtant etiam penes me & Lexicon, & Plutarchi παραλληλα cum *Caroli M.* vita; necnon cum Ruffi ad Valentinianum Epiſtola: *De Regia & Conſulari, atque Imperiali dignitate*, per eundem Alfonſum Palentinum è Latino in Hiſpanum ſermonem converſa; non tamen anno ut Noſter ait MDVIII. ſed MCCCCXCI. Hiſpali edita. En poſtremam II. Tomi clauſulam: *Fueron impreſſas* (las Vidas) *por Paulo de Colonia: & Joannes de Nurenberg & Magno & Thomas Alemanes en Sevilla: & ſe acabaron de imprimir a dos dias del mes de Julio. de. MCCCCXCI. años.*

(3) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. s. Plut. III. ſub n.* 14. (T. II. p. 596.) in membranaceo codice elegantiſſimo multiplicique ornatu vario formâ octava, ſimul cum *Nicolai Sagundini* Strategico Onoſandri. In huius operis fronte Regium Aragoniæ Domûs; in illius, Carrilliæ gentis ſtemma perita artificis manu depictum viſitur.

(4) Exſtat in eadem Regia Bibliotheca *Lit. f. Plut. II. n.* 11. (T. I. p. 487.) Alfonſi Lexicon Latino-Hiſpanicum à lit. O. ad finem Alphabeti; & abſoluto iam opere Eiuſdem Epiſtola ſeu narratio Latino item Hiſpanica, in qua ſcriptorum ipſius catalogus, & eorum quæ ulterius ſcribere meditabatur mentio, non ſecus atque in exemplis editis: quam propterea cum iiſdem conferendam ſiſtere hoc loco placuit. Scripſiſſe autem dicit:

,*Antiquitates Hiſpanæ gentis, Libris X.*
,*Synonymorum libros X.*

Bel-

tempus; ex eo tamen quòd Marinæus Siculus, dum adhuc viveret Regina Eliſabetha (quæ quidem anno ſequentis ſæculi quarto obiit) in literas quicquam redigens de Alphonſo, uti iam fato functo, *claruiſſe eum literis*, niſi fallor, dixerit: colligimus rectè, vivâ adhuc clariſſimâ Regina ceſſiſſe eundem vitâ.

811. Ioannis atque Henrici Regum ætate florere doctrinæ laude cœperat, qui Ferdinandi atque Eliſabethæ catholicorum præcipuè nobilitavit ævum, ALPHONSUS DIDACI (ſive DIAZ) A MONTALVO, Iuris olim profeſſor clarus, deinde eorum conſiliarius, & iudex clariſſimus. Maximâ is fuit rerum ex præſcripto Iuris agendarum, totiuſque practicæ artis peritiâ vir; atque eo æquitatis ſtudio, ut non ante quam vocatis coram ſe litigatoribus negotii rationes ac momenta perpendiſſet, omnemque tranſigendæ inter eos rei conatum fruſtra adhibuiſſet, ſuſcipi ab adverſario iudicium, aut (uti vocant) conteſtari litem, pateretur. Quod ex fide, ut ſuſpicor, eiuſdem Montalvi nonnuſquam de ſe id affirmantis, Antonius Queſada iuriſconſultus tradit *Iuris quæſtionum* triceſimo capite. Horatianam nempe illam viri boni appellationem æmulatus fuit, cui poetæ talis eſt:

Quo multæ magnæque ſecantur iudice lites.

812. Explanando atque illuſtrando hic noſtro Iuri maximè incubuit: cuius rei teſtimonium perhibent Hiſpanæ ferè omnes Leges, ſive Legum compilationes ab eo explicatæ, & gloſſis ſeu interpretationibus luculentiores redditæ, ac veluti ornatiores & iuſtiores demonſtratæ. Nimirum poſt Vincentii Arii antiquiorem operam de quo ſuo loco diximus,

813. *El fuero Real de Eſpaña gloſſado* &c. Credimus hoc opus editum Salmanticæ anno MD. ac Medinæ MDXLIV. in folio, & Salmanticæ iterum apud Ioan. Bap. Terranovam MDLXIX. in folio. Hæc eſt collectio Hiſpanicarum Legum omnium (ſi demas Gothorum conſtitutiones, quas *Forus* continet *iudicum*) antiquiſſima, vulgari ſermone promulgatarum ab Alphonſo Rege Caſtellæ Legioniſque, huius nominis ultimo. Inſerta huic commentario Alphonſus voluit opuſcula, ſive tractatus duos à ſe olim elucubratos. Prior eſt *circa perduellionis cuiuſdam Daciæ Comitis pœnam*, Ioannis II. Regis iuſſu ſcriptus, quem auctor titulo 4. libri 1. *Fori* huius adiunxit. Poſterior eſt *De Iudæis ad Fidem converſis, ad officia publica Eccleſiæque honores admittendis.* Quæ Toleti quæſtio per eos dies ventilata fuit, eiuſdem Regis præcepto editus, & commentariis Legis ſecundæ tituli tertii libri 4. inſertus. Perſuaſum enim nobis eſt Alphonſum ſub Rege Ioanne hoc opus compilâſſe, regioque conſiliario Ferdinando Didaci primùm exhibuiſſe, diuque poſtea in multis auctiora commentaria iterum, hoc eſt ſub Catholicis Regibus (quod apparet è prologo his præfixo) edidiſſe; nec tamen quicquam ex his mutâſſe, quæ olim inibi legebantur: unde factum, ut Ioannis II. Regis mentio, veluti tunc adhuc viventis permaneret. At inſumtam hoc in libro operam alia ſecuta fuit iis, quæ inde ab aliis Regibus promanaverunt ſanctionibus, æquè utiliter addita, in commentario illo, qui præſefert hanc inſcriptionem:

814. *Secunda compilatio Legum & ordinationum Regni Caſtellæ, quæ à Regibus Hiſpaniæ in generalibus curiis conditæ & promulgatæ fuerunt, uſque ad ſereniſſimum Regem Ferdinandum, & ſereniſſimam Reginam Eliſabetham laborioſè & utiliter compilatæ, & abbreviatæ, ac de idiomate* (ita vocat vernaculam linguam) *in Latinum translatæ.* Quæ Hiſpali anno MCDXCVI. prodiit. Nimirum index eſt alphabeticus verborum Iuris, adiunctâ ſingulis verbis Regiâ quæ exſtabat circa rem, conſtitutione, unà cum gloſſis & additionibus ex utroque Iure. Septem-partitum quoque Ius nolens intactum ſinere, ante Gregorium Lopezium id publicavit primus, & gloſſam addidit: quod opus ita inſcriptum typi dedere:

815. *Las ſiete Partidas del ſabio Rey Don Alonſo el Nono, por las quales ſon dirimidas las queſtiones y pleytos que en Eſpaña ocurren, ſabiamente ſacadas de las leyes* ca-

, *Bellum luporum cum canibus ſive* Λυκοκυνομάχιαν. *Allegoria.*

, *Perfectionem militaris triumphi.*

, *Vitam Beatiſſimi Ildefonſi Archiepiſcopi Toletani.*

, *Mores & ritus idololatricos incolarum Inſularum Fortunatarum quas Canarias appellant.*

, *De vera ſufficientia Ducum atque Legatorum; & De obliteratis mutatiſque nominibus provinciarum fluminumque Hiſpaniæ.*

, *De adulatoriis ſalutationibus laudationumque epithetis ex lubidine potius quam ex conſilio in epiſtolari præſertim officio uſitatis.*

, *Decades tres de bello Maurico Granatenſi. Incertum an eas abſolverit.*

Quæ ulterius ſcribere moliebatur in hoc codice inquirenda; ea enim in eius recenſione ad annum 1763. deſcribere piguit: de quo nunc doleo; exaratus autem dicitur anno MCCCCLXXXVIII. & completus die XI. Februarii.

canonicas y civiles, con la gloſſa del inſigne doctor Alonſo Diaz de Montalvo, e con las adiciones, emiendas, e deciſiones, que por los Reyes ſucceſſores fueron hechas, nuevamente ſobre todos los exemplares haſta agora publicados, corregidas y ordenadas. Ita habet Lugdunenſis Galliæ editio anni MDL. in folio regali, ex typographia Mathiæ Bonhomme. Hæc ſecuta eſt Complutenſem MDXLII. quâ antiquior fuit alia Veneta MDXXVIII. apud Lucam Antonium de Iunta Florentinum, correctione doctoris Franciſci de Velaſco præcedente: & utramque Hiſpana præceſſerat, princeps forſan, Burgenſis anni MDXVIII.

816. *Alphonſum* hic ſe appellat *Didaci de Montalvo, indignum doctorem, Regum catholicorum* (Ferdinandi Eliſabethæque) *ſuorumque progenitorum antiquiorem, & minimum conſiliarium, & Auditorem.* Refertque in grandæva admodum ætate iam conſtitutum ſe eſſe. Unde palam fit non catholicis tantùm Regibus, ſed (uti diximus) Henrico & Ioanni eorum deceſſoribus à conſiliis, hoc eſt, à munere iuris pro iis dicendi fuiſſe. Publicâſſe autem hoc ſuum opus innuit poſt Granatenſis belli laborem exantlatum (1).

817. Meminit quoque ibi doctoris HIERONYMI CUCALON, & FRANCISCI A VELASCO, quos ait *primam* ex *ſeptem Partitis*, ſive, quod idem eſt, partibus, expurgâſſe à mendis, puritatique ac nitori ſuo reſtituiſſe. Cuius quidem Velaſci (ut ſe vocat) Burgaſii (pro *Burgenſi* fortè) *Compendium* ſeu *Summarium titulorum & legum* ad calcem totius operis exſtat. Unde forſan in novioribus *Partitarum* editionibus titulorum ac legum inſcriptiones, ſive ſummaria quæ hodie legimus iis præfixa, mutuavit aliquis. *Partitarum* verò harum auctoritas à quo venerit, Montalvus ipſe oſtendit in Commentarii fine: *Cuius ſacratiſſimæ Leges* (ait) *à Chriſtianiſſimis Regibus Ferdinando & Eliſabetha iubentur, ut iacent, ad unguem inviolabiliter obſervari, reſervatâ ſuæ regali Maieſtati earum Legum interpretatione.*

818. Editas igitur eo fine tunc temporis fuiſſe dicas, ut in poſterum obſervarentur; nec nos contrà dicimus, ſi adiungamus, non tunc primùm auctoritatem iis *Partitis* datam, quas omni dubio procul Alphonſus huius nominis ultimus anno MCCCLXXXVI. Compluti manens, quadam promulgata ſanctione, quamvis uſque ad id tempus hac auctoritate carentes, (quod in lege 1. *Tauri* legimus) pro legibus ſuis haberi voluit.

819. Sed iuris Hiſpani origines dabit peculiari opuſculo huic operi, ſi per eum non ſteterit, inſerendo, eruditus æque atque amicus noſter civiſque D. Ioannes Lucas Corteſius, regius criminum vindicandorum olim iudex in curia Matritenſi, nunc iam Indicarum rerum conſilii ſenator optimus. At Lugdunenſis ea, quam vidimus, editio quædam adiunxit, non è Montalvi penu, *Leges* ſcilicet appendicis loco quibuſdam adiectas titulis, è nova illa collectione *Taurinarum Legum* à Ioanna & Carolo filio poſt Alphonſi Montalvi obitum promulgatarum.

820. Compilatorem ſive formatorem eundem Montalvum fuiſſe alterius operis, *Ordenamiento real* nuncupati, affirmat in huius Commentario Didacus Perezius ad leg. 2. tit. 28. lib. 2. his verbis: *Virum mihi* (ait) *ſanè literatiſſimum, & veritatis plenum, in ſuis commentariis Fori & Partitarum, qui etiam fuit compilator iſtius libri* Ordinamentorum*; ideoque maxima in æſtimatione, veneratione, & pretio ſunt eius dicta à quocumque tenenda.* Hæc ille. Has etiam *Ordinamenti* leges, quas in ſyllogen iſtam redegerat, & gloſſis expoſuerat, elencho exornavit; nam & eius exſtat cum eodem *Ordinamento*, & ad id *gloſſis & additionibus.*

821. *Repertorium ſuper eaſdem leges* Hiſpali primùm operâ Meynardi Hungut & Staniſlai Poloni anno MCDXCVI. in fol. deinde Salmanticæ editum MDXLIX. in folio (2).

CA-

(1) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Z. Plut. II. n.* 3. (T. II. p. 311.) habetur: *El Ordenamiento Real, ò Copilacion de las Leyes que mandaron fazer e acopilar los mui altos y poderoſos principes Don Fernando y Doña Iſabel nueſtros Señores en ocho libros*, quorum præmittitur index. In notis autem noſtris Eſcurialenſibus hoc additur: *Codex chartaceus maiore forma, XI. Novembris in urbe Optenſi* (Huete) *anno MCCCLXXXIV. ut in eiuſdem fine legitur, ſcriptus: cui hæc recentiore manu ſubduntur: En el año de* 1567. *hallô Don Bernardino de Cardenas Alcalae maior de los Hijoſdalgo de Caſtilla y Leon eſte libro: hallandoſe preſo en los Alcazares de la Ciudad de Segovia en el dicho año.*

(2) ADDENDI CIRCA ANNUM MCCCCXC. *Andreas Limòs* Presbyter Valentinus ad annum MCCCCLXXXVIII. ſcripſit: *Opus dubiorum indiſſolubilium* editum eodem anno in 4°. abſque Typographi & Loci notatione: teſte Taxandro *Catal. Scriptor.* pag. 22. apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. pag.* 55... ITEM *Eliſabetha de Villena* (aliàs *Elionora Manuel de Villena*) Valentina, Sanctimonialis virgo in patriæ urbis Parthenio Sanctiſſimæ Trinitatis Ordinis Minorum Lemoſino ſermone ſcripſit: *Vitam Chriſti* paulo ante annum MCCCCXC. in quo obiiſſe dicitur: Valentiæ poſtea editam à Lupo de la Roca Germano MCCCCXCVII. fol. Item: *Librum Concionum* Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p.* 56.

Huic

CAPUT XV.

FERDINANDUS MEXIA Nobiliarii *auctor. Fortè idem cum* FERDINANDO ARIA MEXIA. FRANCISCUS DE LEONE *hiſtoriographus.* BERNARDUS FENOLLAR *Valentinus.* IOANNES LOPEZ *Segovienſis.* VINCENTIUS DE BURGOS. IULIANUS *Toletanus medicus.* MICHAEL PEREZ *Valentinus.* PETRUS XIMENEZ DE PREXANO *, ſive* PREXAMO. *Munera ab ipſo obita. Eius ſcripta.* HIERONYMUS TORRELLAS *Valentinus.* ALPHONSUS CAMARA *Conchenſis.* VASCUS DE GAMA *Luſitanus.* IOANNES ARIAS DE AVILA *Segovienſis.* HIERONYMUS PAULUS. IULIANUS GUTIERRES *Toletanus, medicus.* F. THOMAS DE TORQUEMADA *Dominicanus. Eius res geſtæ.* IOANNES DE CAPUA. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD *Ciſtercienſis. Eius Chronicon quo apud Eruditos loco habetur.* ALPHONSUS ALVARES DE VILLASANDINO *poeta.* ANGELUS ESTANYOL *Barcinonenſis , ordinis Prædicatorum.* FERDINANDUS VASURTO. GEORGIUS MANRIQUIUS , & GOMEZIUS MANRIQUIUS. *Hic illius patruus.*

822. HUIUS temporis eſt FERDINANDUS MEXIA , urbis Giennenſis in Bætica decurio , auctor cuiuſdam operis genealogici , quod vocavit *Nobiliario vero* , Hiſpali editum anno MCDXCII. folio, apud Petrum Brum & Ioannem Gentilem. Unde multa de nobilium conditione, ſtatuque , & muneribus, ac nobilitatis originibus, armorumque , & inſignium geſtamine & uſu iuxta mores noſtros hauriri poſſunt. Neſcio tamen an diverſus idèmve ſit FERDINANDUS ARIAS MEXIA, quem è libro eius *De la genealogia de Eſpaña* laudavit Alexius Vanegas Toletanus in libro ſuo *De la agonia de la muerte*, puncto 6. pag. 320. Ait de genere materno ſuo , lib. 2. cap. 15. Rodericum de Narvaez , celeberrimum illum temporis ſui Antiquariæ urbis præfectum , avi ſui fratrem fuiſſe.

823. Alphonſo de Cardenas magno Magiſtro militaris ordinis S. Iacobi , qui hac florebat ætate , dicatam eiuſdem ordinis hiſtoriam à FRANCISCO DE LEONE , qui ſe vocat Commendatarium, laudatam invenio à D. Ioſepho Pellizerio regio chronographo in *Informatione domus de Sarmiento* fol. 13.

824. Anno MCDXCIII. in 4.° Valentiæ editum vidimus à Iacobo de Vila poematium vulgaris linguæ iſtius regni , auctore BERNARDO FENOLLAR preſbytero , cuius inſcriptio hæc: *Iſtoria de la Paſſiò de*

Huic doctrina & ſanctitate inclytæ feminæ , nataliumque ab utraque ſtirpe ſplendore clariſſimæ , tum *Michael Perez* , & *Bernardus Fenollâr* (de quibus Noſter cap. ſequenti) tum *Iacobus* ipſe *Perezius de Valentia* Epiſcopus Chriſtopolitanus paulo ante laudatus, non erubuêre lucubrationes ſuas conſecrare... ITEM *Ioannes Roiz de Corella* Valentinus Eques & Sacræ Theologiæ Magiſter circa annum MCCCCXC. patrio Sermone ſcripſit : *Tractât de la Concepciò de la Sacratiſſima Verge Maria Mare de Dêu.* Editum in 4°. ſed abſque Typographi, Loci , atque anni notatione... *Contemplaciò à la Sacratiſſima Verge Maria tenînt ſon fill En Ieſus en la falda devallât de la Creu.* Valentiæ MCCCCXCIII. apud Iacobum Vila 4°... Vertit quoque è Latino in patrium ſermonem *Vitam Chriſti* Ludolpho Cartuſiano auctore , quatuor ſpiſſis voluminibus in folio , in quorum prioris fine legitur : *Stampat en la inſigne Ciutat de Valencia : á tretze de Abril : Any de la ſalut noſtra* MCCCCLXXXXVI. In ſecundi*: Lo any Jubileu de la nativitat jocundiſſima de noſtre Senyor Dêu Jeſu Chriſt Mill cinchcents.* Tertium abſque anni & Loci nota , ſed Valentiæ ut reliqua. Quartum denique in cuius extremo folio CXXX. pag. 1. legitur : *A lahôr è gloria de noſtre Senyor Dêu Jeſu Chriſt , è de la Sacratiſſima Verge Maria mare ſua es acabat lo preſent libre : nomenat:* Lo Quart del Cartoxâ , *corregit y ſmenât per lo molt reverênt è magnifich meſtre Johan roîç de Corella : cavaller è meſtre en ſacra theologia. E fonch empremptat en la molt inſigne è metropolitana ciutat de Valencia per Gorge Coſtillal à XXIIII. dies del mes de maig del any MDXIII.* ſed editum pridem fuerat VI. Novembris MCCCCXCV. fol. Valentiæ ; Exſtant quatuor huius verſionis volumina apud D. Ioannem Antonium Mayanſium Cl. Gregorii germanum fratrem, Canonicum Valentinum , amicum in paucis noſtrum , qui eadem mihi benigne communicavit . In fine autem prioris omnium habetur eximium opuſculum metricum trimetrum ogdoaſtichum patrio item ſermone , hoc titulo : *La vida de la Sacratiſſima Verge Maria mare de Dêu Senyora noſtra en côbles de rims ſtrambs.* Incipit:

Ans que de cêls : girant moguès la roda
Y de la mar : aguês formât lo terme
Dêu infinît en l' etêrn conſiſtôri
Vos elegî : perque li fôſſeu mare;
Perçous guardâ : nous venguês al encôntre
Lo Sathanâs : posânt en vos lamprempta
Del primer crîm &c.

Ximenus XXVI. præterea opuſcula alia eidem adſcribit apud eum videnda *Biblioth. Val T. I. p.* 63. Exſtant Valentiæ in Bibliotheca Mayanſiana... ITEM *Iacobus Gazûll* Eques Valentinus auctor operis metrici patrio ſermone inſcripti : *Lo ſomni de Ioân Ioân* , Valentiæ MCCCCXCVII. editi per Lupum de la Roca Germanum 4°. alteriuſque item metrici, cui titulus : *La brama dels lauradors del Orta de Valencia contra lo Venerable Moſen Bernat Fenollâr Prevêre* , ad expungenda è patrio Lemovicenſium ſermone exterarum quæ in eum irrepſerant gentium vocabula, Valentiæ apud Ioannem de Arcos MDLXI. 8°... ITEM *Ioannes Roig* Presbyter Valentinus , cuius in Bibliotheca Eccleſiæ Valentinæ habetur Latinum opus inſcriptum : *De Patre non incarnato* Valentiæ editum MCCCCXCIV. 4°... ITEM *Frater Valerus* è Prædicatorum Inſtituto, quem Quetiſus & Fabricius *Aragonum* cognominant ; Ximenus autem *Biblioth. Val in eo* Valentinum , & cœnobii Oppidi Sancti Matthæi , eiuſdem Regni , alumnum fuiſſe contendit , circa annum MCCCCXC. *Concionum voluminis* auctor ab iiſdem per-

de noſtre ſenyor Ieſu Chriſt , ab algunes altres piadoſes contemplacions , ſeguint lo Euangeliſte ſant Iohan : parlant per aquell Pere Martinez , & per tots los altres Moſſen Bernat Fenollar. Dicatum opus Eliſabethæ de Villena , monaſterii Sanctæ Trinitatis in Valentina eadem urbe Abbatiſſæ. Servat Matriti D. Hippolytus Samper ſacerdos ordinis S. Mariæ de Monteſa , & rector domûs Hoſpitalis Coronæ Aragoniæ (1).

825. IOANNES LOPEZ Segovienſis , à Salmantinis præceptoribus acceptâ iuris utriuſque diſciplinâ , deinde in huius urbis gymnaſio præceptor & ipſe claruit. Porrò Canonicum Decanumque Segovienſem anno MCDLXXVIII. iam creatum, Synodus per eos dies à Ioanne Aria Davila, huius civitatis præſule habita, cui quidem is interfuit , in literas relata prodit. Eum exinde novercali faſtidio tumens patria longè à ſe Romam uſque expulit. Quò vindicandi honoris parum ex decoro apud ſuos tractati cauſâ profectus, variiſque eo etiam loci ærumnis , necnon & caſtri S. Angeli carcere aliquot menſium vexatus: liber tandem Eccleſiæ urbis Senarum , pro Franciſco Picolominæo antiſtite , eodemque S. R. E. Cardinali , Pontificeque ſub Pii III. nomine nonnunquam creando , vicarium , turbatiſſimis Italiæ atque huiuſce urbis ſub Caroli VIII. Galliarum Regis Italicam expeditionem temporibus , integrè geſſit.

826. Eius quidem vel hodie ſuperſtites libri auctoris ſui commendationem , ſolidæque doctrinæ meritum ad poſteros ferunt , Tractatus nempe

De matrimonio & legitimatione.

827. *De libertate Eccleſiaſtica.* Pariſiis editus à Ioanne Petit MDXIII. in 8.° & priùs Senis cum ſequenti

828. *De confœderatione Principum , & Poteſtatum , unà cum quæſtionibus aureis, notatuque digniſſimis.* In cuius tractatus epiſtola nuncupatoria ad eundem Franciſcum Piccolominæum Cardinal. data Senis VI. Cal. Septembr. MCDXCI. *Ioannem Lupi de Segovia, & Protonotarium Sedis Apoſtolicæ* ſe appellat. Prodiit Argentinæ anno MDXI. Pariſiiſque MDXIII. in 8.° necnon

829. *De bello & bellatoribus.* Quorum duo priores inter *Doctorum tractatus* vol. 9. ac reliqui 16. circumferuntur. Eiuſdem alium

830. *De hæreſi* tractatum inſeruit ſuis in Partitarum leges commentariis Alphonſus Montalvus : nempe ad titulum 26. Partitæ 6. Cuius rei admoniti fumus in commentario ſummi viri Didaci Covarrubiæ ad Reg. *Peccatum.* parte 2. principio , num. 7. *De regulis Iuris* in 6. Erat quidem inter libros Olivarienſis bibliothecæ, priuſquam diſcerperetur inter varios poſt Comitis Olivarum obitum , *Ioannis Lupi decani Segovienſis De hæreſi & hæreticorum reconciliatione , eorumque pertinacium damnatione* tractatus in folio (2). De ulteriore autem Ioannis vita poſt editionem horum de bellicis rebus tractatuum , quæ hac ferè tempeſtate Gallorum Regis Caroli huc

perhibetur ; necnon Dominicanus alter *Clemens Ferrarius* ; itemque alius *Ioannes Marques* Pactenſis in Sicilia Epiſcopus non ita pridem à nobis in *Ioanne Andrea Ex-Mauro* laudatus : de quibus videndus Ximenus *Biblioth. Val.* Balthaſar Soriô , *De vir. illuſt. Prov. Arag. Ord. Præd.* Diagus *Hiſt. Prov. Arag...* ITEM *Narciſſus Vinyôles* itidem Valentinus , qui ſub idem tempus ſcripſiſſe patrio ſermone dicitur : *Obra commendant y lloant les cobles fetes per En Ioan Moreno en favor dels vèlls* : editam à Ioanne de Arcos Valentiæ MDLXI. 8°. atque Hiſpanicè : *Traduccion de Latin y Toſcano en Caſtellano del Suplemento de todas las Chronicas del mundo de Fray Felipe , llamado el Bergomenſe.* Valentiæ editam apud Georgium Coſtilla XI. Sept. MDX. Ximen. *Bibliot. Val. pag* 61. *in eo...* ITEM *Didacus Guillelmi* , (Guillên) Hiſpanus , interpres è Latino in patrium ſermonem Libri *De potentia, & Sapientia Dei* Mercurio Triſmegiſtro attributi, & à Marſilio Ficino è Græco in Latinum converſi. Exſtat verſio in Eſcurialenſi codice *Lit. b. Plut. IV. n.* 29. (T. I. p. 249.) in cuius fine legitur : *Fenece el libro de Mercurio Triſmegiſto trasladado de Griego en Latin por Marſillo facino florentin en el año de Mill & quatrocientos & ſetenta & tres años en el mes de Abril. Et del Latin buelto en el Romance Caſtellano por Diego Guillên familiar del Reverendiſſimo Señor Cardenal Urſino en el año de mil & quatrocientos & ochenta & cinco años en el mes de Hebrero : del qual dicho traslado original ſaquê eſte otro traslado Yo Juan de Segura Capellan del Señor Pero Nuñez de Toledo mi Señor , en el año de mil & quatrocientos & noventa è uno , en el mes de Noviembre...* ITEM *Iacobus* (Moſſen Iâume) *Ferrêr de Blanes* Catalanus ſub Regibus Catholicis Ferdinando & Eliſabetha ſcripſiſſe dicitur Lemoſino ſermone : *Sentencies Catoliques del Divî Poeta Dânt* anno MDXLV. (alicubi) editas : quode D. Thomas Ant. Sanchez *Syll. Poem. Hiſp. ant. ann. MD. T. I. Proleg. pag. XXVII. ſeq.*

(1) Scripſit præterea patrio ſermone : *Obres ô Trobes les quals tracten de lahôrs de la Sacratiſſima Verge Maria* , editas Valentiæ MCCCCLXXIV. 4°. nec non : *Lo Procês de les Olives , è diſputa dels Jôvens , y dels Vèlls.* Valentiæ apud Lupum de la Roca Germanum MCCCCXCVII. 4°. aliaque minora apud Ximenum *T. I. Biblioth. Val. pag.* 59. videnda.

(2) Legitur hodie in eius Bibliothecæ librorum catalogo *Lit. I. MS. pag.* 197. hoc titulo : *Ioannis Lupi Decani Segovienſis : De hæreſi & hæreticorum reconciliatione ; eorum pertinacium damnatione:* cum Directorio Inquiſitorum Fol. III. LL. 10.

huc adventantis, nempe circa annum MCDXCIV. & ſequentem in urbe ipſa Senarum facta dicitur, deque exitu vitæ, nihil dum ex libris certum, aut ævi illius aliis veſtigiis deprehendimus (1). Virum laudat Didacus Colmenares in *Viris illuſtribus Segovienſis* ſuæ *urbis* ad calcem hiſtoriæ.

831. Hoc eodem anno ſæculi ſeneſcentis XCIV. editam novimus Toloſæ Gallorum ab Henrico Meier in folio Hiſpanam verſionem libri famigeratiſſimi Thomæ Anglici *De natura & proprietate rerum*, cui *De la naturaleza y propriedad de las coſas* inſcripſit auctor VINCENTIUS DE BURGOS ordinis............(2).

832. IULIANUS quidam Toletanus medicus, qui de curia ſe vocat Regis & Reginæ Hiſpaniæ, duo edidit his annis opera: alterum *De Regimine potûs in lapidis præſervationem*, MCDXCIV. alterum *De computatione dierum criticorum* MCDXCV. Toleti è Ioannis Tellez officina emiſſa.

833. Legimus per eos dies prodiiſſe ex urbe Barcinonenſi vernaculâ gentis linguâ MICHAELIS PEREZ Valentini *Deiparæ Mariæ Virginis vitam*, anno ſcilicet MCDXCV. Cuius Caſtellanam verſionem Hiſpali editam MDXXXI. in folio à Ioanne Cromberger cum hoc titulo vidimus: *Vida y excelencias de nueſtra ſeñora, y de ſus milagros* (3).

834. PETRUS XIMENEZ DE PREXANO (alii DE PREXAMO enuntiant) natus in oppido quodam huius nominis Calagurritani ſacri territorii, eximius vir morum honeſtate, literis, prudentiaque in Salmanticenſi Licæo ſub Alphonſo Toſtato præceptore, ſimul & ad S. Bartholomæum collega, ſacras literas didicit; idemque eas poſtmodum veſpertinis horis S. T. Magiſter docuit. Ab Scholæ muneribus Ioannis Ariæ Davila Segovienſis Epiſcopi vicarius generalis, atque inde Toleti Canonicus magiſtralis (uti vocant eum qui ex providentia Apoſtolica concionibus ad populum habendis præeſt), & quidem primus ab inſtitutione fuit; necnon in eadem Eccleſia Decanus, Complutenſiſque Synodi ſub Alphonſo Carrillo anno MCDLXXIX. ad examinandos Petri Oxomenſis errores habitæ non minima pars. Certè illius in primis meminit bullato ſuo diplomate circa eam rem expedito Xyſtus Papa IV. Pacenſi poſtea Eccleſiæ anno LXXXVII. Caurienſique præpoſitus anno LXXXIX. diem ſuum obiit in oppido Sanctæ-Crucis eiuſdem diœceſis anno MCDXCV.

835. A Lucio Marinæo Siculo inter viros eius ſæculi principes hoc elogium meruit: *Hoc loco Petrus Ximenius Epiſcopus, præſtantiſſimus theologus, & vitâ ſanctiſſimus commemorandus eſt. Hic enim & doctrina ſingulari & vitæ integritate maximam quidem meruit laudem. Nam cum in iuventute Salmanticæ literis laborioſiſſimè diligentiſſimèque operam dediſſet, doctiſſimus evaſit: adeò ut omnium ſuffragiis theologiæ profeſſionem fuerit aſſecutus. Quam quidem facultatem plures annos profeſſus, fructum uberrimum cunctis præbuit auditoribus. Poſtea verò ſuis meritis Toleti decanus electus eſt; deinde virtute eius magis perſpectâ, & vitæ ſanctitate, Pacenſis Epiſcopus inſtitutus. Qua dignitate etſi libenter contentus, non ultrà quærere quicquam ſtatuerat: à Ferdinando tamen & Eliſabetha, Chriſtianiſſimis Hiſpaniæ Siciliæque principibus acccerſitus, Caurienſis Epiſcopatûs onus ſuſcepit. Ubi ætate iam ingraveſcente atque ur-*

(1) Deceſſit Romæ MCCCCXCVI. ut liquet ex eius epitaphio ad Sanctam Mariam *del Pópolo* in brachio eius ædis dextro:

MEMORIAE. IOANNIS. LVPI. OLIM
DECANI SEGOBIEN. VTRIVSQ. IVR.
CONSVLTISS. AC APLICI. PROTHO
NOTARII. MORIB. DOCTRINAQ. SIN
GVLAR. QVI. VIX. AN. LV.
B. M. SACR

Et interpoſito nudo clypeo octogono, in cuius area ilex cum binis ab utroque trunci latere floribus lilii.

AN. SAL. M
CCCC. XCVI.

Ex Ephemeridibus noſtris Romanis.

(2) Exſtat penes me; & nec in Prologo, neque in operis *Recapitulatione*, quæ habetur in extremo libri folio pag. 1. *Thomæ Anglici* aut Inſtituti quod profeſſus fuit meminit. Paginâ autem eius folii 2. legitur: *Fenece el libro de las propriedades de las coſas trasladado de latin en romance por el reuerendo padre fray vincente de burgos. Emprimido en la noble cibdad de tholoſa por henrique meyer d' alemaña à honor de dios & d' nueſtra Señora & al prouecho de muchos rudos & ynorantes. acabôſe en el año del Señor de mil & quatrocientos & noventa quatro à diez & ocho del mes de Setiembre.* Subit autem fuiſſe è Minorum Inſtituto.

(3) Ximenus *Biblioth. Val. pag.* 52. *col.* 1. non *Vitam*, ſed *Viridarium* appellat *Virginis Mariæ* & patrio ſermone: *Vergêr de la Vèrge* MARIA, quod Valentiæ noſtræ anno MCCCCLI. & MCCCCLXIII. editum fuiſſe ait: in quo manifeſtiſſimus error eſt; cum priore anno vixdum inventa eſſet ars typographica, poſteriore nondum Germaniæ fines egreſſa, certe non adhuc in Hiſpaniam invecta fuerit. Vertit prætereà è Latino in patrium Sermonem *Thomæ* ut vulgo creditur *Kempis* librum *de Imitatione Chriſti* ſub *Ioannis Gerſonis* nomine, hoc titulo: *Explanaciò de Latì en Valenciana lengua del libre de Meſtre Ioan Gersòn Cancellèr de Paris de la Imitaciò de Ieſu Chriſt; è del menyſprèu de aqueſt mòn miſerâble.* Ad Eliſabetham de Villena Sanctimonialem Valentinam non ita pridem à nobis laudatam: pluraque alia metricè in Cantionariis Hiſpanis Hiſpali anno MDXL. & Antuerpiæ MDLXXIII. editis videnda.

gente ſenecta, non ſe otio, non voluptatibus, non deliciis, ut plerique, ſed componendis libris & clariſſimis operibus deſtinavit.

836. Sequuntur in elogio, eo ordine quo dabimus, elucubrata ab eo monumenta. Opera namque, & volumina Abulenſis Epiſcopi, quæ latiùs & in immenſum ferè diffuſa erant, in duo volumina redegit,

Floretum ſcilicet nuncupans, hoc eſt, ſummam commentariorum illius in Matthæum, Hiſpali MCDXCI. duobus tomis in folio. *Compoſuit prœterea* (ait) *opus excellentiſſimum, quod*

837. *Confutatorium errorum contra claves Eccleſiæ nuper editorum* appellavit, Alphonſo eidem Carrillo Archiepiſcopo dicatum, hoc eſt Petri Oxomenſis à Synodo Complutenſi damnatam doctrinam Toleti MCDLXXXVI. Exſtat & MS. in bibliotheca S. Eccleſiæ Toletanæ pluteo 30. num. 10. (1). *Scripſit quoque* (proſequitur) *opus aliud egregium Hiſpano ſermone ad communem omnium utilitatem: quod, quia Chriſtianis lumen præbet immenſum, Chriſtianæ vitæ Luciferum vocant.* Prodiit quidem hoc ita vernaculè inſcriptum:

838. *Lucero de la vida Chriſtiana.* Ad Eliſabetham Reginam, Salmanticæ anno MCDXCV. in folio. Prohibitum tamen *Expugnatorio* noſtro ultimo libro quanam ratione fuerit, nobis non adhuc notum. *Edidit præterea* (Marinæus inquit) *& alia quæ ad Chriſtianam religionem Fidemque Catholicam plurimum pertinent.* Quorum quidem non ullam alibi factam mentionem legimus. Prexani certè meminit hiſtoricus Henrici IV. Didacus Henrici à Caſtello in hiſtoria ſua huius Regis cap. 100. ut conſcium eum traducens conſignatæ in manus procerum qui ab Henrico deſciverant Segoviæ urbis, unà cum Petro Aria Davila rationum regiarum præfecto, & Ioanne Aria Segovienſi Epiſcopo, eius fratre, cuius noſter vicarium tunc temporis agebat. Sed Didacus Henrici totus eſt in rebus Henrici impotenter tuendis, & contrariis quibuſcumque vituperandis.

839. HIERONYMUS TORRELLA, medicus Valentinus, parente editus medico, & mathematico (ſi laudato filio credimus) egregio . . . . Neapolis Reginæ . . . . coniugi, Ferdinandi Regis Hiſpaniarum catholici ſorori medicas operas ex munere habuit mancipatas (2). Scripſit denique ad eundem Ferdinandum Regem catholicum

840. *De imaginibus aſtrologicis* completum opus, ut ipſe loquitur, anno MCDXCVI. editum verò abſque anni mentione in 4.° Valentiæ apud Alphonſum de Orta; ſcilicet de hac quæſtione: *An imagines cæleſtes auro impreſſæ habere vim morborum expultricem ſine ulla ſuperſtitione valeant.* Quod tandem in fine operis ex ſententia S. Thomæ improbare videtur. De hac re vulgare Gallicæ linguæ opus exſtat Iacobi Cafarelli: *Curioſitez inouyes*, hoc eſt, *Curioſitates inauditæ.* Quod in Latinum verſum cum Notis eruditis in lucem emiſit Gregorius quidam Michael Danus Flensburgenſis Hamburgi MDCLXXVI. in 8.° duobus tomis.

841. Meminit ibidem alterius operis à ſe editi hiſce verbis: *Saltem ſequendo communem opinionem eorum qui tenent cælos moveri ab intelligentiis per intellectum & voluntatem (ut aliquibus doctoribus placuit), aut per potentiam exſecutivam ab intellectu & voluntate diſtinctam, ut magnæ auctoritatis viri pro diffinito habent: ſicut in opuſculo noſtro de hac materia ad utramque partem edito legere poterit Maieſtas tua* &c. Hic ille abſque dubio eſt dominus Torrella inſignis aſtronomus, mediculſque regius præſtantiſſimus, ad quem literas dedit hac honoris nota inſcriptas Lucius Marinæus Siculus: quæ hodie lib. 17. epiſtolarum illius leguntur, gratias ut ei haberet, quod Ferdinando ægrotanti ſanguinem ſciſsâ venâ minuendum iam ſexagenario non cenſuiſſet (3).

842. ALPHONSUS CAMARA, patriâ, ut præſefert, ex oppido Viena Conchenſis diœceſis, auctor eſt *Recollectionis, ſive Brachyologiæ, vel epitomatis Sacramentorum ſanctæ matris Eccleſiæ.* Quod opus à ſe ante novem annos conſcriptum additionibus & Notis marginalibus locupletius in lucem emiſit unà cum *De doctrina Chriſtiana* libello, Hiſpali apud Ioannem Nuremberg MCDXCVI. in 4.°

(1) Exſtat editum penes me. In fine capitis CXLII. quod omnium poſtremum eſt legitur: *Confutatorium errorum contra claves Eccleſiæ nuper editorum explicit feliciter. Fuit autem confectum Anno Domini M. CCCC. LXXVIII. Per Reuerendum Magiſtrum Petrum Ximenes de Prexano. tunc canonicum Toletanum. Et fuit impreſſum Toleti per venerabilem virum Iohannem Vaſqui. Anno Domini MCCCC.* 86. *pridie Kalendas Auguſti Præfato Magiſtro Petro iam Epiſcopo Pacenſi &c.*

(2) *Ioanne* ſcilicet *Aragoniæ*, Ioannis ſecundi Navarræ, Siciliæ & Aragoniæ Regis filiæ, Ferdinandi Secundi, qui aliis *primus* audit, uxoris.

(3) Plura alia ab eo ſcripta Medici ac Phyſici argumenti narrat ipſe in libro: *De Imaginibus*, quæ ſingulatim enumerat Ximenus *Biblioth. Val. T. I. p.* 74. *col.* 2.

843. Magnus ille Aſiaticæ Indiæ navigationis inventor, Luſitanus Typhis, VASCUS DA GAMA, gentis ſuæ ornamentum ad omnem hominum memoriam perennaturum, de quo nihil dicere quàm pauca ſatius eſt, dedit reverſus Emmanueli ſuo Regi populari Portugalliæ idiomate *Navigationis* ſuæ *ad Indiam anno MCDXCVII. relationem*, quæ lucem vidit.

844. Eodem anno MCDXCVII. vitâ ceſſit Romæ IOANNES ARIAS DE AVILA, filius Didaci, frater Petri Arias, ſub Henrico Rege rationum regiarum utriuſque magiſtri, Segovienſis urbis ſuæ Epiſcopus: quem de rebus Henrici eiuſdem IV. Regis cuius partes enixè fuit ſecutus, quamvis vir honeſtus & mores Regis averſatus, quo teſtimonio laudis ornat eum Alphonſus Palentinus in hiſtoriæ ſuæ Latinæ MS. lib. 10. cap. 1. aliquid commentatum fuiſſe, ad aures delatum fuit induſtrii, nec facilè aliis creduli, viri Didaci Colmenaris. Attamen ille ait *Segovienſis urbis hiſtoriæ* cap. 35. §. 13. neque ſe unquam vidiſſe, neque alium à ſe viſam hanc hiſtoriam affirmantem audiviſſe [k] (1).

[k] Hoc loci ſcriptum erat auctoris manu: *Hîc de* HIERONYMO PAULO. Sed tamen huius Scriptoris notitiâ deſtituimur. Quod annotare viſum eſt, ne ab aliquo ſupinitatis aut negligentiæ accuſetur Bibliothecæ auctor, undecumque circumſpectus ac diligens. CARD. DE AGUIR. (2)

845. IULIANUM GUTIERRES, ſive à patria, ſive cognomine TOLETANUM, Catholici Reges medicum habuere, qui per hæc tempora ſcripſit *De la cura de la piedra, y dolor de la hijada*, atque edidit Toleti anno MCDXCVIII. typis Petri Hagembach Germani in folio, quam editionem penes nos habemus.

846. FR. THOMAS DE TORQUEMADA, oriundus ex hoc veteris Caſtellæ oppido, Dominicanorum ſodalis in Pinciano cœnobio, animi virtute, literarum cultu, ac vitæ religioſæ ſincera profeſſione, ad eam claritudinem & apud omnes exiſtimationem pervenit, ut nulli ex altioribus Eccleſiæ honoribus non par videretur. Catholicis enim Regibus fuit à confeſſionum ſacramentalium munere; iiſque auctor præcipuus exſtitit purgandi regna ſua Hebræorum fæce, atque inſtituendi anno ſæculi octogeſimo tertio novum hoc ſacrorum Fidei ſpeculatorum vindicumque tribunal, quod ab inquirendi cura ſanctam Inquiſitionem nos appellamus: cuius ille principem locum tenuit. Atque eo quidem ſucceſſu, ut obſtinatorum iudaizantium & hæreticorum multa millia capitum rogo tradiderit, multoque maiorem pœnitentium & converſorum numerum Eccleſiæ gremio exceperit. Eiuſdem conſilio poſt novem annos Iudæis omnibus, qui hucuſque inter nos vixerant, quorumque converſatione quamplures ex Chriſtianorum numero quotidie perverti experientiâ fuit compertum: dictum fuit eodem tempore ab Hiſpaniæ provinciis omnibus Ferdinando atque Eliſabethæ ſubditis exſilium, atque iiſdem ditionibus vera & robuſta Fidei ſalus, quâ in poſterum vigerent, reſtituta.

847. Nullo interim horum eximiorum facinorum præmio alio ſignari voluit, quàm *Inquiſitoris Generalis* munere, Prioriſque ut vocant, cœnobii Segovienſis urbis appellatione: quo eum appellatum omnes hiſtoriæ clamant. Adeò ut neque Magiſtri pileum inter domeſticos, Præſentati nominatione contentus, neque ab ſic obnoxiis Regibus Hiſpalenſis Eccleſiæ inſulas ſibi oblatas ut acceptaret, exorari ſe paſſus ſit. Huic debet ſanctæ Inquiſitionis Magiſtratus, & Inquiſitorum ordo *Directorium* pro eorum inſtructione & muneris exercitio. Obiitque ſanctiſſimè XVI. Cal. Octobris MCDXCVIII. in Abulenſi S. Thomæ Aquinatis domo, nutu ſuo ex damnatorum bonis extructa. Videri poterunt præter domeſticos teſtes Hieronymus Surita lib. 20. *Annalium*, cap. 49. & lib. 1. *Rerum olim Ferdinandi Regis* cap. 6. Garibaius lib. 18. cap. 17.

848. Merx noſtra forſan eſt, quamquam Italicum quicquam appellatio hominis præſeferat, liber, quem vidiſſe ſe olim aſſeveravit D. Thomas Tamaius, ſcilicet, IOANNIS DE CAPUA, *Exemplario contra engaños y peligros del mundo*: interpretationem ſcilicet Hiſpanam ex aliqua orientalium linguarum; cùm auctor dicat locutum hunc librum Indicâ, Perſicâ, Arabicâ, Hebraicâ, & Latinâ linguis.

(1) Exſtat, niſi ego fallor, in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticenſis cuius hic Ioannes alumnus fuit. In eius certe Bibliothecæ MStorum. Catalogo à Marchione de Alvêntos evulgato *Hiſt. Coll. S. Barth. Salm. Part. III. pag.* 324. habetur hic titulus: *Hiſtoria de Henrique IV... Tiene* 89. *hojas*; pergitque: *Notas que ſe hallan en eſta Chronica ó Hiſtoria de Henrique IV. annotada en el Indice por obra de Don Juan Arias Davila Obiſpo de Segovia::: Nota primera: Eſta Hiſtoria no tiene Autor, aunque algunos dicen que la eſcribió Don Juan Arias Davila Obiſpo de Segovia::: Otra nota: Otros atribuyen eſta Hiſtoria al Chroniſta Alonſo de Palencia: ſea quien fuere el Autor eſta Hiſtoria es un Epitome ó Abreviadura de como ſe eſcribió por ſu Autor. Otra Nota: No tiene mucho fundamento el decir que eſta Hiſtoria ſea deſumpta de la que hizo ſu Autor &c.* Hæc manu antiquâ in Codicis τῷ περιφύλλῳ. Æſtimet ea Lector.

(2) Hic notiſſimus ille eſt Hieronymus Paulus Barcinonenſis Scriptor opuſculorum: *De fluminibus & montibus Hiſpaniæ*; ac: *Deſcriptionis urbis Barcinonenſis*: quæ in Hiſpaniæ Illuſtratæ *Tom. II. à pag.* 834. atque alibi ſæpius edita ſunt.

Verſionem verò hanc Hiſpanicam ſe confeciſſe ait in obſequium Matthæi Cardinalis S. Mariæ in Porticu. Burgis prodiit operâ M. Frederici MCDXCVIII. in folio. Nos autem nullum invenire potuimus Cardinalem, cui Matthæo nomen, S. Mariæ in Porticu, inter plures quos Xyſtus IV. Innocentius VIII. Alexander VI. horum annorum Pontifices, creavêre (1).

849. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD, Ciſtercienſis monachus Aragoniæ regni, & monaſterii ſanctæ Fidei Cæſaraugustanæ urbis primùm, deinde S. Ioannis Pinnatenſis, poſtquam in ſæculari conditione vitæ (ut credimus) archivexilliferum egiſſet Ioannis Aragonenſis, Ferdinandi Regis fratris & antiſtitis Cæſaraugustani, idem factus hiſtoricus regius, onus ſibi ſenſit impoſitum elucubrandi res Aragoniæ Regum geſtas: quod quidem excuſſis tabulariis publicis urbis Barcinonenſis, monaſteriorumque S. Victoriani, ac de Populeto, & pluſquam duodecim (ut alicubi ait) chronicis, id opus perduxit circa huius ſæculi finem. Exſtat enim *La ſclarecida coronica de los muy altos y muy poderoſos principes y Reyes Chriſtianiſſimos de los ſiempre conſtantes y fideiiſſimos reynos de Sobrarves, de Aragon, de Valencia y otros*, Caſtellæ idiomate formata, atque edita Cæſarauguſtæ operâ Pauli Hurûs Conſtantienſis MCDXCIX. in folio. Fortè eadem eſt, quam ſub nomine *Chronica antigua de Aragon* Valentiæ prodiiſſe anno MDXXIV. in folio in catalogo librorum Freſnæi Tricheti habemus.

850. Dubius autem ſum, an Latina prodierit ab auctore; nam verſam eam è Latino in vulgarem Gundiſalvi à S. Maria operâ nonnuſquam legimus. Huius hiſtoriæ neque in *Annalibus* vulgaris linguæ, neque in Latinis *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus geſtarum* factam à Surita mentionem vix credimus, raroque à Hieronymo Blanca.

851. Ceterùm varia eſt Aragonenſium aliorum Scriptorum de ea opinio. Vincentius Blaſcus Lanuza lib. 5. cap. 42. hiſtoriæ ſuæ huius regni, libris eum deſtitutum, aliiſque rerum geſtarum monumentis, frequenter inquit hallucinari: plurium Regum mentionem omittere, aliorum nomina mutare, verbiſque ventoſis ac ſuperfluis ſupra modum effundi. Convenit Martinus Carrillo abbas Monte-Aragonenſis in quadam ad Ioannem Brizium epiſtola [1]. Eandem hiſtoriam, ſi laudes immodicas & non neceſſarias detrahas, in exiguum opuſculum redigendam Ioannes Vaſæus in Chronici ſui quarto capite cenſuit. Aſperrimè in eandem invectus eſt Ioannes de Molina, vernaculus interpres Latinæ Aragoniæ Regum Marinæi Siculi hiſtoriæ, Valentiæ, hac ex verſione, anno MDXXIX. apud Ioannem Ioſrê publicatæ: odio hanc & oblivione damnatam iacêre aiens forſanque aliquantò magis hac eius reprobationis memoriâ, quàm ex ſe ipſa poſteris agnoſcendam. Superfluitatem hânc, & iniucundas, nec neceſſarias digreſſiones, nullus non agnoſcit, reprehenditque.

[1] Principio *Hiſtoriæ ſancti Ioannis de la Peña.*

852. Attamen fidem à Lanuza ei denegatam aſſerunt eidem alii; diligentiamque ab eo adhibitam, Ioannes Murillus nempe in *Hiſtoria imaginis Sanctæ Mariæ del Pilar*, & Hieronymus à S. Ioſepho Carmelita excalceatus in *Genio hiſtoriæ*: qui ait multæ auctoritatis hanc eſſe hiſtoriam propter antiquitatem eius & originales notitias, quibus fuit uſus, quampluraque pulcerrimè ſcripta in eadem reperiri. Nec dicas Suritam ad hanc Fabricii hiſtoriam reſpicere in Indicibus ad annum DCCLVIII. quum veterem Aragonenſium auctorem nullius artificii & diligentiæ, multa de regni origine ſcripſiſſe refert. Hunc enim ante ducentos annos facta Regum compoſuiſſe ait; intra autem eandem centuriam Surita & Gaubertus huic ornandæ Spartæ incubuêre.

853. Ad hoc exeuntis ſæculi tempus refero ALPHONSI ALVARI DE VILLASANDINO poetæ *Cantionarium* (*Cancionero* vulgus vocat), quo ad rem genealogicam illuſtrandam ſeſe inter alios uſum non ineptos verſificatores, Gundiſalvus ait Argote à Molina in *Bæticæ Nobilitatis* commentariis (2).

AN-

(1) Hoc vulgatiſſimum eſt opus quod: *Specimen Sapientiæ Indorum*: aliis Gallicè, *Les fables de Pilpai*: Græcis: *Stephanites*, & *Ichnilates*: Hebræis: *Kêlel vaDênın*, atque hinc Hiſpanis *Kalîla y Dina*: quaſi *Coronatum* & *Inquiſitum*, ſive *Iudicatum* dixeris; atque ab argumento: *El exemplario*, pluries editum. De eo nos ſuperius *Lib.* ſcilicet *III. cap. II. n.* 42. (T. I. pag. 246. col. 1. Not.) Si autem noſter eſt qui id è Latino in Hiſpanum ſermonem tranſtulit, oportet ut eidem tribuamus Epiſtolas, quæ ſub eiuſdem nomine habentur in Bibliotheca Regis Galliarum *Part. IV. pag.* 259.

col. 1. *cod.* 6584. *n.* 3. quo loco: *Apoſtolicæ Sedis Notarius* audit; & *n.* 5. atque item *pag.* 471. *col.* 2. *cod.* 8567. *n.* 1.

(2) Hic idem Cantionarius ille Eſcurialenſis codex eſt, ſupra à nobis deſcriptus, quemque Noſter Capite huius libri ſexto n. 335. *Ioanni Alfonſo Baenæ* tribuit, dubius tamen auctórne an compilator tantum fuerit. Et quidem *Baena in eo Compilatorem magnaque ex parte auctorem eiuſdem* ſeſe vocat; *Alfonſus* tamen *Alvari de Villaſandino* longe maiorem præ illo, præque omnibus quorum poemata in eo exſtant, ſymbolam eidem conficiendo contulit. D. Io-

854. ANGELUS ESTANYOL Barcinonenſis, ex ſodalibus prædicatoribus, ſacræ theologiæ Magiſter, doctorque Pariſienſis, quem catalogiſtæ huius ordinis Scriptorum prætermittere ſolent, ſcripſit *Opera logicalia ſecundum Viam D. Thomæ*, Barcinone edita MDIV. in 4.°

855. FERDINANDUS DE VASURTO, veroſimiliter Aragonenſis, circa finem huius ſæculi ſcripſit carmine vulgaris linguæ *Vitam S. Euroſiæ*, duce uſus libro quodam huius argumenti proſaico (qui iam non exſtat) Portionarii cuiuſdam Iaccenſis Eccleſiæ: cuius rei auctor eſt Vincentius Blaſcus Lanuza *Hiſtoriarum Aragonenſium* parte 1. lib 3. cap. 21. & Fr. Martinus de Cruce in hiſtoria vulgari eiuſdem ſanctæ virginis paſſim hoc opus laudat. Prodiit Cæſarauguſtæ anno MDXXXIX. apud Georgium Cocci, quo tempore adhuc vivebat auctor natus atque etiam florens, hoc quod percurrimus ſæculo. Nam & Granatenſi bello interfuit circa annum MCDXCII. Cuius & dialogus exſtat Hiſpanus inter equitem quendam venatorem ac ſenem piſcatorem, D. Petro Martino à Luna primo Comiti de Morata nuncupatus: in quo multa Hiſpaniæ, atque in primis Aragoniæ regni, hiſtorica complectitur. Cuius rei certior factus ſum ab amico noſtro Didaco Ioſepho Dormêr Aragoniæ chronographo.

856. Dabimus hìc par quoddam heroum, quorum innatus generis ſplendor vix adæquavit meritum literarum, ac totius virtutis, ſtudio & exercitatione quæſitum. Manriquia domus utrumque produxit, Gomezium & Georgium, de quibus ſeorſum agendum eſt. GEORGIUS MANRIQUIUS eques ordinis S. Iacobi & Commendatarius, Roderici Manriquii eiuſdem ordinis præfecti, ſeu proprio verbo Magiſtri, Comitis *de Paredes de Nava* ex Beatrice Mendozia filius (quem ſpeciali elogio Ferdinandus Pulgar, uti fortiſſimum militem, biſque Marinæus Siculus, & alii, celebravere) Petri Manriquii regni Legionenſis Adelantati, ut vocant, nepos, viri tempore ſuo, hoc eſt Ioannis II. Regis, in paucis clari, qui & ipſe Ferdinandi Perezii à Guzman elogium promeruit.

857. Exſtat, uti nuper diximus, lib. 5. Marinæi Siculi *De rebus ſive laudibus Hiſpaniæ* ſemel atque iterum Roderico Manriquio redditum non perfunctorium laudis obſequium, in quorum primo elogio: *Moriens autem* (ait) *Georgium quendam reliquit filium, virum ingenio ſatis illuſtrem. Quippe qui multa ſcripſit eloquio Hiſpano, atque genere carminis, quæ vatibus & moralibus philoſophis digna cenſeri debent. Eum enim poetam ac philoſophum natura formavit ac peperit.* Cuius deinde filium Alphonſum, literis, cùm hæc ſcriberet, Salmanticæ vacantem, paternæ virtutis imitatorem celebrat.

858. In his omnibus, quæ tempus edax ferè perdidit, veluti principatum obtinuit ſemper elegantiſſimum, & omnibus numeris abſolutum, illius licèt ætatis rudioris, carmen, quo parentis ſui obitum deplorans, mundi vanitatem & rerum inconſtantiam veluti penicillo deſcripſit. Carminis principium:

Recuerde el alma dormida
Avive el ſeſo, y diſpierte,
Contemplando
Como ſe paſſa la vida,
Como ſe viene la muerte
Tan callando (1).

Huic gloſſam, metricam quoque eam, ſubiunxit Franciſcus de Guzman in bibliothecæ altera parte à nobis dicendus; dedicavitque opus Antuerpiæ excuſum cum aliis anno MDXCIV. ſereniſſimæ Eleonoræ, cùm viveret Francorum Reginæ.

859. Frater fuit Alphonſi Manriquii Hiſpalenſis antiſtitis, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, natus forſan in *Paredes* oppido diœceſis Palentinæ: quod ſe nonnunquam audiviſſe Ægidius Gundiſalvi Davila alicubi refert. De anno, quo vitâ functus fuit, certiores fieri cupimus.

860. Alter fuit GOMEZIUS MANRIQUIUS Petri Manriquii filius Legionenſis Adelantati proximè laudati, Roderici ordinis S. Iacobi Magiſtri germanus frater, Georgii, de quo nuper ſumus locuti, patruus. Hunc non alio magis idoneo quàm Lucii eiuſdem Marinæi Siculi, huius temporis æqualis, teſtimonio commendatum poſteris tradere poſſumus. Hic enim dum de Petro genitore eius, atque Iacobo ſeu Didaco fratre, primogenito Trivinienſi Comite, verba feciſſet: *Gomezius inſuper* (ait lib. 5. *De laudibus Hiſpaniæ*) *me minus de ſe tacere permittit. Fuit enim in adminiſtranda republica ceteriſque negotiis prudentiſſimus. Ideoque Toleti ſibi reſpublica commiſſa eſt. Plu-*

Ioſeph Rodriguezius de Caſtro *Biblioth. Hiſp. Script. Rabb. ſæc. XV. à pag.* 265. omnium *Alfonſi Alvari* poematiωn indicem confecit, in eius Cantionarii recenſione.

(1) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi. *Digramm.* &, *Plut. III. ſub n.* 21. (T. II. p. 238.) cum Anonymi gloſſis atque expoſitione uberrima. Item in pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis codice ſæpius à nobis laudato. Editus quoque ac plus vice ſimplici, primumque ut puto Hiſpali apud Menardum Ungut & Stanislaum Polonum MCCCCXCIV.

Plurimum namque conſilio claruit. In bello quoque gerendo fortiſſimus fuit, atque in literis eruditus. Quare licèt Hiſpano ſermone, multos tamen libros, tum carmine, tum ſoluta oratione elegantiſſimè compoſitos reliquit. Nam cum eloquentia ſingulari quandam quoque vim poeticam illi natura conceſſerat. Erat præterea iuſtitiæ maximus cultor, atque veritatis ſummus amator, utpote qui non cùm hoc, tùm illud (ut plerique ſolent) ſed ſemper idem dicebat. Suos autem & familiares & domeſticos non minus à ſe erudiri, & mores optimos atque urbanitatem edoceri, quàm ſibi ſervire cupiebat. Ideoque domus eius cunctis Hiſpaniæ principibus ad bene beateque vivendum ſemper exemplo fuit; quapropter ab omnibus mirum in modum colebatur.

861. Ex his Marinæi prætermittere quicquam piaculum eſſet. Præſtat enim exemplaria hæc fructuoſæ ac veræ nobilitatis, quæ, dicente poeta, *unica virtus eſt*, frequenter ob oculos poni; cùm iam non ii ſimus, neque quod verè nobiles, ſed quod ventoſos & nullius pretii ac frugis redit, conſequi maioris partis cura & votum habeatur. Huius Gomezii eſt pro aliis quæ deſiderantur, ſolatio & ſpecimini ſemper futurum, *Epicedium* metricum (1); quod in obitum magni Sanctæ-Iulianæ Marchionis Enneci Lupi à Mendoza olim compoſuit, de quo in huius mentione egimus.

862. Certè Thomas Tamaius meminit libri cuiuſdam *Regimiento de principes* dicti, ac verſibus ſcripti, Gomezii Manriquii nomen præſeferentis (2), ac typis rudi adhuc typographiæ arte editi, quem hactenus non vidimus.

863. In quodam miſcellaneo codice Hiſpalenſis metropolitanæ Eccleſiæ, quæ fuit Ferdinandi de Colon, Chriſtophori Magni filii: ſervatur epiſtola quædam Gomezii huius ad Didacum Arias Davila regiarum rationum præfectum, *ſobre que no le habia querido librar los maravedis que tenia en los libros del Rey* (3). Atqui utriuſque horum literis & virtute bellica & ci-

(1) In prælaudato Ioannis Yxarenſis codice paulo ſub medium habetur nuncupatoria huius *Epicedii* epiſtola hoc titulo: *Carta que embiô Gomez Manrrique al Obiſpo de Calahorra ſobre la muerte del Marques* ſoluta oratione. Incipit: *Sy deſpues de la muerte del muy virtuoſo ſeñor padre vueſtro, mi Senor & mi tio digno de eterna memoria &c.* edita in Additionibus ad *Viros illuſtres* Ferdinandi del Pulgar Matriti MDCCLXXV. 4°. pag. 223.

(2) In eodem Ioanni Yxarenſi non iure tributo codice, circa medium habetur hæc rubrica: *Gomez Manrrique al Señor Rey*, ſcilicet ad Henricum IV. Querelæ *de neglectis ſolutiſque ab Eodem Imperii habenis, & regno ἀκεφάλῳ* dimetris ogdoaſtichis. Inc.

> ,Quando Roma conquiſtaba
> ,Quinto Fabio la regia,
> ,E Cipion guerreaba,
> ,Tito Livio deſcreuia &c.

Fueritne autem hoc poemation quod à Thoma Tamaio inſcribitur: *Regimiento de Principes?*

(3) Exſtat in eodem pſeudepigrapho codice paulo ſub medium. Eſt autem poema eximium & philoſopho Chriſtiano dignum abſque palpo & blanditiis, nimirum ut maturè ſibi conſulat, tandemque ſapiat ac noviſſima provideat. Dimetris imparibus enneaſtichis. Inc.

> ¶ Invocacion
> ,De los mares mas perfecto
> ,En los grandes el maior &c.

> ¶ Introduccion
> ,O tu buen Señor a quien
> ,El preſente va tratado &c.

> ¶ Principia la fabla
> ,O tu en amor hermano
> ,naſcido para morir
> ,pues lo non puedes fuyr:
> ,el tiempo de tu beuir
> ,non lo deſpiendas en vano:
> ,que vicios bienes honores
> ,que procuras,
> ,páſanſe como freſcuras
> ,de las flores.

Et ſic deinceps per XLVII. enneadas. Præterea habetur in eodem Ioannis Yxarenſis codice à folio CXXVII. p. 2. ad CLIII. *Supplementum ad tractatum Ioannis Menæ De vitiis & virtutibus* CLVIII. ogdoadibus dimetris conſtans, cuius ſupra *Lib. X. c. VIII. n.* 424. *in Not.* meminimus. Rubrica hæc eſt: *Aqui feneſce lo que el noble Poeta Iohan de Mena fizo por falleſcimiento ſuyo. E proſigue el muy noble cauallero gomez manrrique. e face un breve prohemio.* Meminit huius ſupplementi Frater Hieronymus Olivarius Alcantarenſis Eques in prologo ad aliud eiuſdem operis ſupplementum à ſe confectum, quod exſtat in editione Antuerpienſi operum Ioannis Menæ apud Ioannem Steelſium MDLII. 8°. pag. 742.

Minutiora alia Gomezii Manrici videſis in Cantionariis Hiſpalenſi MDXL. & Antuerpienſi MDLXXIII.

ADDENDI AB ANNO MCCCCXC. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MD.

Ioannes Eſcrivâ Eques Valentinus ab anno ut videtur MCCCCXC. ſcripſit patrio ſermone metricum opus, inſcriptum: *Contemplació á Jeſus Crucificat per Moſſen Joan Eſcrivä Meſtre Racional, è per Moſſen Fenollâr*; editum Valentiæ apud Iacobum de Vila MCCCCXCV. 4°. atque Item: *La Ovidiana doloroſa*: *Lo johî de Paris*, & alia MS. videnda apud Ximenum *Bibl. Val. in eo T. I. p.* 65... ITEM *Ioannes Martî* Valentinus Monachus Car-

civili clarorum eiuſdem nobiliſſimæ domûs virorum, cùm, quandonam obierint, ignoremus, aliquando, hoc eſt ad huius ſæculi finem, celebrari memoria debuit.

CA-

Cartuſianus Cœnobii de Porta-Cœli, anno MDIII. defunctus, reliquit in Schedis: *Promtuario de exemplos eſpirituales del Santiſſimo Sacramento, y de la Virgen MARIA nueſtra Señora... Sumario de las Indulgencias concedidas a los Monges Cartujos, y eſpecialmente á los del Convento de Porta-Celi... La Vida de Santa Catarina de Sena.* Ximenus *Bibl. Val. in eo pag.* 69... ITEM *Gaſpar Torrella* Hieronymi Scriptoris frater, Valentinus, Alexandri VI. Medicus, Epiſcopus Sanctæ Iuſtæ in inſula Sardiniæ ſcripſit: *Dialogum pro regimine ſanitatis* &c. Romæ apud Ioannem Beſtikem MDVI. 4°.. *Iudicium generale de portentis prodigiis & oſtentis ac Solis & Lunæ defectibus, ac de Cometis*, Romæ apud eundem Beſtikem & Ioannem Gozadinum MDVII... *De morbo Gallico, pudendagra &c.* Papiæ MDXXI. fol. *De magica Medicina... Conſilium de ægritudine contagioſa & peſtifera.* Ximenus *Bibl. Val. in eo T. I. p.* 75... ITEM *Chriſtophorus Columbus*, Geſnero teſte in eo, ſcripſit: *De inſulis in mari Indico nuper inventis quæ Alexander de Coſco ex Hiſpanica in Latinam tranſtulit, anno MCCCCXCIII. excuſa...* ITEM *Franciſcus Alegre*, neſcio quis, certe Barcinonenſis, patrio ſermone ſcripſit: *Lo libre de les transformacions del Poeta Ovidi* quindecim libris, in quibus Ovidii litera, totidemque quibus fabularum in iiſdem contentarum allegoriæ, quidque veri ſingulis ſubſit continetur. *A la Illuſtriſſima Senyora Dona Ioanna d' Aragô, filla del molt alt é potentiſſim Senyor Don Ferrando Segôn, noſtre Rey è Senyor.* Exſtat penes me. In eius fine legitur: *Acaben los quinze libres de Transformacions del Poeta Ovidi: è los quinze libres de allegories è morals expoſicions ſobre ells: eſtampats en Barcelona per Pere Miguel. Benaventuradament en Eſpanya è en los regnes d' Aragò regnant los Invictiſſimsè preclariſſims Don Ferrando è Dona Iſabel* any MCCCCLXXXXIIII. à XXIV. de *Abril.* Fol. continet chartas 267... ITEM *Andreas Muñoz* Hiſpanus Monachus Camaldulenſis ſæculo XV. exeunte ſcripſit: *Eremi Camaldulenſis in Etruria deſcriptionem Ad Coſmam Florentiæ Ducem.* Exſtat in Bibliothecæ Taurinenſis *Codice MXXXVIII. pag.* 306. *col.* 2. & memini recuſam in *Annalibus Camaldulenſibus* Venetiis, ut puto, nuper editis... ITEM *Franciſcus Lopez de Villalobos* Licentiatus Salmanticenſis in Medicina ſcripſit metricum opus inſcriptum: *Sumario de la Medicina en romance trobado: hecho à contemplacion del muy magnifico è iluſtre Señor Marques de Aſtorga*, decadibus trimetris. Inc.

Con mucha inſtancia el Marques mi Señor,
Aquel tan iluſtre y real cavallero
Se mueſtra haber gana de aqueſta labor
A donde ſe coja lo mas de la flor
De la medicina en eſtilo ligero. &c.

atque item: *Sobre las contagioſas y malditas bubas: eſtoria y medecina*, eodem metri genere. Inc.

Quando los Principes muy poderoſos
muy quiſtos muy juſtos y amados d' aquel
que quiſo que fueſſen aſſi vitorioſos
tan ſabios tan fuertes e tan glorioſos
los reys don fernando e dona yſabel &c

In fine: *Feneſce el Sumario de la medecina hecho por el Licenciado Franciſco Lopez de Villalobos enmendado y corregido por el miſmo. Imprimido en la Cibdad de Salamanca à ſus expenſas de Antonio de Barreda Librero año del naſcimiento de nueſtro Salvador de mill CCCC. XC. & VIII.* Fol. Penes me... ITEM *Iannotus Valero* ex oppido Sarriôn in Aragonia, ſed Valentini Regni limitaneo inter Turolium & Segobricam, ſcripſit Lemovicenſi ſermone opuſculum: *De arte tinctoria fili & pannorum lini lanæ & ſerici.* Exſtat penes D. Ioannem Antonium Mayanſium, Gregorii fratrem Canonicum Valentinum MS. in cuius fine legitur: *Aqueſt libre fôn aquabat en lo tínt de ſent merî à XXIII. dies del mes de genér, any MCCCCLXXXXVII. eſcriguêl Iuanòt Vallero de Sarion de aragon.* Vidi... ITEM *Ioannes Daza* Decanus Giennenſis, & Frater *Michael Fenales* Maioricenſis, Ordinis Minorum, quorum in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. u. Plut. II. n.* 14. (T. II. p. 483.) exſtat: *Exemplum* ſive *Acta Viſitationis nonnullorum* ſacrarum Deo virginum *Monaſteriorum in Diœceſibus Tarraconenſi, Barcinonenſi, Gerundenſi, Elnenſi, Urgellitano, Vicenſi ac Dertuſenſi* per eos confectæ ab anno MCCCCXCIII ad MCCCCXCV... ITEM *Anonymus Hiſpanus* Interpres è Latino in patrium ſermonem *Lilii Medicinæ Bernardi Gordoni*; ac: *De decem ingeniis*; ac *De Prognoſticis*, atque affinis argumenti aliis; cuius verſio edita fuit Hiſpali apud Meynardum Hungût & Stanislaum Polonum MCCCCXCV. XVIII. Aprilis, Fol. Penes me... ITEM *Iacobus Iannarius* (Ianêr) Catalanus Monachus Ciſtercienſis circa ànnum MCCCCXC. edidit: *Ingreſſum rerum intelligibilium Raymundi Lulli*, teſte Noſtro ſuprà Lib. IX. cap. III. n. 180. qùi tamen eum inter Scriptores non recenſet in eius capitis Summario, neque in Indicibus... ITEM *Lupus de la Roca Alamâny* Typographus. Valentinus (niſi *Alamâny* non gentem ſed patriam Germaniam denotet) ſcripſit ediditque Valentiæ Lemoſino ſermone: *La Vida de Sant Honorât* MCCCCXCV, 4°... ITEM *Petrus Gonzalez de Mendoza* S. R. E. Cardinalis tit. S. Crucis in Hieruſalem Archiepiſcopus Toletanus, circa annum MCCCCXC. ſcripſit: *Conſtitutiones & Statuta Collegii Sanctæ Crucis* in Urbe Valliſoletana noviter ab Ipſo erecti, in quarum prologo non mediocriter in humanioribus ſtudiis ſeſe verſatum prodit. Editæ fuerunt Valliſoleti apud Antonium Vazquez à Sparça MDC. XLI. *Franciſcus* autem *Medina & Mendoza* Guadalſajarenſis in MS. Codice Eſcurialenſi *Lit. X. Plut. II. n.* 8. (T. II. p. 412.) in quo de rebus Petri Gonzalezii Mendozæ cap. III. hæc habet: *Hizoſe* (el Cardenal) *muy habil de Iſtoria; y Yo hè tenido en mi poder algunos libros de mano, traducidos por El, dirigidos al Marques ſu Padre porque los leyeſſe en Caſtellano, porque no era Latino; y eran un Ovidio, y unas Eneidas de Virgilio de una letra antigua; y para el lenguage de aquel tiempo eſtaban en un buen romance caſtellano y caſto; y con ir harto aſido á la letra y ſentido del verſo en la proſa Caſtellana, tenia buena elegancia clara, donde ſe mueſtra ſu entendimiento. Decia el Prologo que eran trabajados en las vacaciones. Fue en Salamanca donde eſtudiô ſu curſo de Canones &c.* Atque horum occaſione meminit is Franciſcus Auctorum quorum operâ uſus fuit ad conſcribendam Cardinalis Mendozæ hiſtoriam, nimirum *Roderici Campuzani* Commendatarii de Eſtremèra, *En un Memorial quê hizo*: *Baccalaurei Didaci de Medina* Cardinalis Conſiliarii, *En otro Memorial que hizo de ſu crian-*

za

CAPUT XVI.

GUILIELMUS DE MONSERRAT *Catalanus.* GUILIELMUS GORRÌS *Aragonenſis.* GUNDISALVUS DE FRIAS *Hieronymianus monachus.* GOMEZIUS *quidam Franciſcanus.* IOANNES ALVAREZ GATO *Matritenſis poeta.* IOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE. *Eius opera.* HIERONYMUS *quidam Ciſtercienſis monachus.* IOANNES IVANDUS DE BARDAXÌ *Aragonenſis.* TRISTANUS DE SILVA *Civitatenſis.* FERDINANDUS DE RIBERA *poeta & hiſtoricus.* ALPHONSUS DE FLORES *Salmanticenſis.* DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO *Segovienſis.* IOANNES CONSOBRINUS *Luſitanus.* PETRUS NUÑEZ DE OSMA. ALPHONSUS DE SOTO *Civitatenſis.* BONIFACIUS *quidam Luſitanus.* PETRUS CASTROVOL *forſan Hiſpanus.* IOANNES HISPALENSIS *Auguſtinianus.* DIDACUS BERNALDEZ *parochus in diœceſi Hiſpalenſi.* ANONYMUS *quidam auctor hiſtoriæ D. Roderici Ponze de Leon.* MARTINUS PERTUSA *iuriſconſultus.* ANTONIUS GARSIAS DE VILLALPANDO *Toletanæ Eccleſiæ canonicus.* PETRUS TERRASA *Carmelitanus.* PETRUS TOMICH *Catalanus. Eius in hiſtoria errores, ſeu potiùs deliramenta.* ANONYMUS, DE PALMA *cognominatus.* ALPHONSUS DE FUENTIDUEÑA *Franciſcanus.* BERNARDUS SENOLLAR *Catalanus poeta.* PETRUS DE LA PANDA.

864. DUO Guilielmi capite iſto agmen ducent. Alter GUILIELMUS DE MONSERRAT Cataloniæ ac Tarraconenſis, ſive urbis ſive tractus, civis: de quo videndus Ludovicus Pons Icart in *Antiquitatibus Tarraconenſibus* cap 42. patriâ relictâ, ſtudiorum ad mercatum Pariſios ſe contulit: in qua urbe gratiam ſe promeruiſſe Guidonis de Rochefort, qui ſub Ludovico XII. circa annum MCDXCVII. Franciæ Cancellarius fuit, eidem referenti credere debemus. Agebatur tunc temporis quæſtio in Galliis de ſanctione pragmatica quam Carolus VII. Rex anno MCDXXXIX. promulgaverat: quæ deinde Franciſco I. Rege, concordatis cum Leone X. Pontifice ſtabilitis anno MDXV, bona ex parte molita fuit; ſive potiùs de quibuſdam eiuſdem ſanctionis effectibus & uſu. Qua arrepta occaſione de regno iſto bene merendi, & aliquo edito in publicum grato opere, non inutilem ſe vivere Galliarum civem oſtendendi, Georgio de Amboiſe Rothomagenſi Archiepiſcopo & S. R. E. Cardinali obtulit

865. *Super pragmatica iſta ſanctione* quendam *commentarium*, quinque partibus diviſum, quarum prima eſt: *De poteſtate generalis Concilii, ac de Epiſcoporum electione.* II. *De intellectu regulæ cuiuſdam circa hanc Baſileenſis Concilii.* III. *De reſervationibus per Papam ex rationabili cauſa factis.* V. *De Regia prærogativa in electivis dignitatibus.* In cuius operis præfatione ad laudatum Cardinalem, ſibi ait in neutram partem curæ fuiſſe adhærere; cùm utrique ſit ignotus & advena, nec ferre ſententiam quæ ad ſe non pertinet; affirmatque demum tenere ſe & approbare quod ſancta mater Eccleſia tenet atque approbat, cuius iudicio ac determinationi ſe humiliter ſub-

za y eſtudio: *Auctoris* (Franciſci) *Parentis*, *En un Memorial que fizo de ſus Padres Abuelos y generacion*; ac demum: *Ferdinandi de Beatia, En ſu Chronica Granadina*: quode nos paulo inferius. Nullius autem horum videtur Noſter meminiſſe. Præterea Salazarius Mendoza in Petri Cardinalis Chronico Toleti 1625. edito *Lib. I. cap.* 16. *pag.* 65. *Salluſtii hiſtoriam*; & cap. 17. pag. 66. & 67. *Homeri Ulyſſeam* Hiſpanicè è Latino ſermone ab Eo converſam fuiſſe ait; necnon tractatum edidiſſe genealogicum ſatiſque uberem Familiæ de Haro... Demum in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. f. Plut. II. n.* 19. (T. I. pag. 492.) habetur Eiuſdem, dum Præſul eſſet Calagurritanus: *La habla que hizo à algunos Grandes de Caſtilla cuyo pareſcer era, que deſcompuſieſſen al Rey Don Enrique IV. el Cetro Real; y puſieſſen en èl à Don Alonſo ſu hermano que era de once años*::: ut mittamus quæ de Valerii Maximi verſione Eiuſdem Hiſpanica diximus ſuprà, *cap. V. huius libri n.* 269. in Notis.... ITEM Ferdinandus de Beatia cuius in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. y. Plut. III. ſub n.* 6. (T. II. p. 377.) exſtat Hiſtorica narratio, hoc titulo: *Las coſas que paſſaron entre los Reyes de Granada deſde el tiempo del Rey Don Juan de Caſtilla ſegundo de eſte nombre haſta que los Catolicos Reyes ganaron el Reino de Granada, eſcrito y copilado por Hernando de Baeza, el qual ſe hallò preſente à mucha parte de lo que cuenta; y lo demas ſupo de los moros de aquel Reino y ſus Chronicas*... ITEM *Lucena* (hunc titulum præſefert Regiæ Bibliothecæ Matritenſis liber, abſque Typographi, Loci, atque anni nota, ſed certe ad annum MD. editus) *hijo del mui Sapientiſſimo Doctor, y Reverendo Protonotario Apoſtolico Don Juan Remirez de Lucena* (Scriptoris operis *De vita beata*, de quo ſuperius egimus) *Embajador y del Conſejo de los Reyes nueſtros Señores, en ſervicio de la linda Dama ſu amiga eſtudiando en el preclariſſimo Studio de la Ciudad de Salamanca*: Repeticion, de amores; e arte de axedrez: con CL. Juegos de partido... ITEM *Petrus Pictor* (Pintôr) Valentinus Alexandri VI. Pont. Max. Medicus, ſcripſit tractatum Latinè inſcriptum: *Aggregator ſententiarum Doctorum omnium de præſervatione & curatione peſtilentiæ*, Romæ editum apud Eucharium Silvêr MCCCCXC. Fol. necnon Hiſpanicè vertit *Poematia quædam Italica Hieronymi Fenaroli & Mentovati*: *De Leandro & Ero*: apud Ferdinandum de Herrera Hiſpalenſem *comment.* ad Garſiam Laſſum *Soneto XXIX.* Verum hæc verſio patriſne an filii ſit (nam filium habuit cognominem, ut ex eius epitaphio in Ephemeridibus noſtris Romanis conſtat) incertum eſt.

ſubmittit. Citatur ſæpiùs hic liber à Philippo Probo in *Additionibus ad gloſſam ſuper hanc pragmaticam*; & à Ludovico Gomezio in Regulas Cancellariæ ſub nomenclatura Guilielmi Hiſpani. Prodiit hac noſtra ætate primùm, nî fallimur, in *Hiſtoriæ pragmaticæ* prædictæ & *concordatorum* altera parte, Pariſiis editæ anno MDCLXVI. Scripſit idem

866. *De ſucceſſione Regum Franciæ* tractatum, qui legitur volum. 13. *Tractatuum doctorum.*

867. GUILIELMUS alter GORRÎS Aragonenſis (quem Lucas Wadingus Franciſcanis ſuis annumerat, hac una coniectura ductus, quòd Scoto illuſtrando inſudaverit): ſcripſit in uſum pauperum & peregrinantium librum, qui ſic inſcriptus exſtat:

868. *Scotus pauperum, in quo Doctorum, & Scoti opiniones in quatuor libris Sententiarum contentæ dilucidantur*, *Toloſæ* (additur) *editum per eximium artium & ſacræ theologiæ profeſſorem Guilielmum Gorrîs Aragonenſem, ad pauperum utilitatem feliciter incipit: Quamquam componendi codices* &c. Vidimus in 4.° editum Toloſæ abſque temporis ulla nota in bibliotheca Barberina Romæ, ubi & vidit Alba, qui in *Militia conceptionis* opus laudat. Dirigitur ad illuſtriſſimum D.D. Alphonſum de Aragonia Cæſarauguſtanum antiſtitem digniſſimum, cui (ut adiungit auctor) *ſubaitus Guilielmus Gorrîs poſt devotiſſima pedum oſcula ſe humillimè commendat.* Quæ ſubditi appellatio magis indicat ſæcularem quàm regularem clericum Guilielmum fuiſſe. Scripſiſſe autem eum ante MD. annum ex eo liquet, quòd prophetiæ cuiuſdam meminerit indicentis Mahometanæ impietati huius anni exitum.

869. Non diverſi temporis eſt GUNDISALVUS DE FRIAS Hieronymianus monachus domûs del Parral, natus in oppido *Arroyuelo* diœceſis Burgenſis. Qui cum olim in Salmantino gymnaſio philoſophiam, theologiamque, atque artes rhetoricam & mathematicas per quindecim annos avidiſſime didiciſſet, & ſcholaſticam docuiſſet theologiam: concionum habendarum operi magno fructu addictus in Granatenſis nuper à Mauris receptæ urbis cœnobio, coram eius antiſtite Ferdinando Talabricenſi eximiam laudem reportavit. Plura de eo Ioſephus Seguntinus lib. 4. *Hiſtoriæ ordinis S. Hieronymi* cap. 42. Qui reliquiſſe eum refert in cœnobio *del Parral* manu propria, & minutis characteribus exarata ſedecim aut ſeptemdecim volumina. Pars eorum tranſcripta aliunde iuxta neceſſitatem eorum temporum, quibus editiones ſic erant raræ, qualia ſunt S. Thomæ *Summa*, *Boetii De conſolatione*, & aliorum opera, pars propriæ inventionis, ſcilicet

870. *Philoſophiam, ethicam, politicam, & œconomicam.*

871. *Sermonum* duo volumina, alterum *pro Dominicis & feriis per annum*, alterum *De Sanctis.*

872. *Super cantica Salomonis* volumen grande ad preces Ioannis Lopez, Eliſabethæ Reginæ à ſecretis.

873. *Epiſtolarum* grande aliud volumen.

874. *Hiſtoriam fundationis monaſterii Sancti Hieronymi Granatenſis.* Et alia, quæ deperdita inter manus incurioſorum iuvenum fuiſſe lamentatur idem auctor lib. 11. cap. 21.

875. Accumulamus iamiam abſoluturi huius ſæculi deſcriptionem Scriptores quoſdam, quorum tempora licèt in incerto ſint quodammodò; ex bonis tamen coniecturis vix alio, quàm quod percurrimus, florere potuerunt. GOMEZIUS quidam Franciſcanus celebratur ſic à Poſſevino, unde Wadingus profecit, nihil de domeſtico adiungens: *Gomezius Hiſpanus ordinis Minorum, ſcripſit De uniuſcuiuſque ſcientiæ, ac præſertim de naturalis philoſophiæ, ſubiecto. Incipit: Verum ſecundum philoſophos.* Hæc Poſſevinus. Franciſcus Gonzaga: *De cuiuſcumque ſcientiæ ſubiecto.* Librum non vidimus; exiſtimamus tamen eùndem cum Gomezio Luſitano eſſe, cui inſcriptum exſtat inter alia Hermici Caiadi, de quo poeta Luſitano in altera parte Bibliothecæ nos agimus, hoc epigramma:

876. Ad Gomezium Luſitanum Theologum.

Communi grator patriæ, quæ te quoque alumnum
Inter delicias gaudet habere ſuas.
Gramina dum terræ fuerint, dum ſidera cælo,
Per te tolletur noſter ad Aſtra Tagus.
Tu rerum cauſas nôſti, tu myſtica ſacra,
Quæque ſub obſcura nube latere ſolent.
Occuluit natura nihil tibi. Tu potes ipſos
Sublimi haud dubiè ſcandere mente polos.
Quid ſanctos referam mores, vitamque probatam?
Quid linguæ referam plectra Latina tuæ?
Nîl mortale ſapis. Divinas cuncta Gomezi:
Et citra cineres diceris eſſe Deus.

877. IOANNES ALVAREZ GATO Matritenſis, temporibus Ioannis II. Henrici IV. & Ferdinandi Regum æqualis, poeta fuit pro huius ævi captu celebris, & Eliſabethæ Reginæ Catholicæ œconomus: quod munus eius authentico inſtrumento comprobari Ægidius Gundiſalvi Davila in *Magna-*

gnalium Matritenſium opere pag. 198. ait. Sepultumque in Eccleſia S. Salvatoris parœciali iacêre, cuius ſepulturæ inſcriptionem ibidem adducit. Carmina eius, tam ſacra quàm profana, in oppido *Chinchon* penes Garſiam Diaz Gato, eiuſdem ut videtur familiæ, exſtare, idem refert Avila (1).

878. IOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE ex quo nobiliſſimo veteris Caſtellæ oppido fuit oriundus, laudandus à nobis hoc loco venit, non aliis quàm Luci Marinæi Siculi verbis, qui inter alios viros Hiſpaniæ claros eius meminit lib. 7. *De Hiſpaniæ laudibus* : *Atqui Ioannes Alphonſus Beneventanus, doctor egregius, laudem quidem inter viros literis excellentes meruit non mediocrem : qui quantò doctrina & ingenio claruerit, ſua quidem opera, quæ multa & egregiè ſcripta reliquit, facilè declarant. Tempore enim quo Salmanticæ Ius profitebatur Pontificium, plura compoſuit, atque in primis pulcerrimam concionem, quam die Sancti Lucæ publicè in Salmantino literarum gymnaſio de ſcientiarum laudibus habuit. Item compoſuit de arte ſtudendi legendique. Item De memoria & pronuntiatione. Item ſcripſit* xx. *repetitiones. Item in Decretalibus ac Decreto multas interpretationes. Atque cùm etiam neque theologiam neque philoſophiam ignoraverit, in Evangelia, atque Ariſtotelis ethicam atque rhetoricam plura edidit, alioſque tractatus permultos. Denique huius ſcripta atque editiones ſexaginta numerum excedunt. Fuit præterea Salmanticæ plures annos canonici Iuris præſtantiſſimus profeſſor, & qui plurimum auditoribus profuit.* Subiungitque Ioannis Alphonſi patris mentionem, eius filii Alphonſi. *Ceterùm huic filius Alphonſus* (inquit) *Beneventanus doctor* (*ita communiter audiebat* : Dotor de Benavente) *in profeſſione ſucceſſit: qui noſtra tempeſtate magna & doctrina & auctoritate Ius idem Pontificium pleniſſimè docet.* Hæc Marinæus, qui eiuſdem operis lib. 2. memorans profeſſores Salmantini gymnaſii temporis quo id ſcribebat: *Profitetur* (ait) *& Ius Pontificium Alphonſus etiam Beneventanus doctor inſignis, qui Ioanni patri ſuo, viro doctiſſimo ac præſtantiſſimo ; de quo ſcripturi ſumus cùm de viris literis excellentibus loquemur* (alludit ad teſtimonium id quod exhibuimus) *ſucceſſit.*

879. Si autem credimus eidem filio Alphonſo de patre referenti, ut par eſt in viro tam alias claro quemque facere, omnes ferè diſciplinas Ioannes Alphonſus & liberales artes fuit profecutus, nec minùs quàm ſexaginta, & ultrà, annis in academia iſta, non iuris tantùm Pontificii, Decretalium nempe ac Decreti; verùm & rhetoricæ & philoſophiæ profeſſor fuit. Ita Alphonſus in ad opus parentis præfatione, quod in ſchedis relictum poſt eius obitum ipſe edidit, ſcilicet:

880. *Tractatum De pœnitentiis & actibus pœnitentium, & confeſſorum, cum forma abſolutionum, & canonibus pœnitentiariis.* Salmanticæ apud Ioannem Gyſſer de Silgenſtad anno MDII. in 4.° atque iterum Burgis MDXVI. in 4.° Editio Salmanticenſis exſtat Hiſpali in bibliotheca maioris Eccleſiæ. Cui operi ſubiungimus ea, quorum Marinæus recordatur, forſan typis nondum commiſſorum,

881. *Orationem De ſcientiarum laudibus, in gymnaſio Salmantino die S. Lucæ habitam*, quo inchoantur ſtudia.

882. *De arte ſtudendi legendique.*

883. *De memoria & pronuntiatione.*

884. *Repetitiones diverſorum canonum* xx. Et *interpretationes* item plurimas

885. *In Ariſtotelis ethicam & rhetoricam.*

886. *In Evangelia.* Et alios multos tractatus, ultra ſexaginta (2).

887. HIERONYMUS quidam Ciſtercienſis monachus monaſterii S. Mariæ *de Benifazà* (*in Valentino regno*) laudatur, eo quòd ſcripſerit vulgari ſermone *Hiſtoriam Ioannis II. Aragoniæ Regis*; atque item *Arborem* genealogico more expanſam *ſucceſſionis Regum Aragoniæ.* Vincentius Blaſcus

(1) Exſtant varia eius poematia, magna parte Erotica, in Cantionario Hiſpalenſi MDXL. à fol. LXXIX.

(2) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. e. Plut. I. ſub n.* 5. (T. I. pag. 410. ſeq.) : *Index caſuum in quibus parti denegatur audientia, & illa non vocata proceditur* : ampliatus per *Ioannem de Nieva* Alfonſi Auditorem.. Alfonſi *Repetitio ſuper cap. Sufficit De pœnitentia, Diſt. I.* recitata Salmanticæ anno Domini MCCCCXLIV.. *Repetitio De ieiunio, recitata MCCCCXLVI... Summa & expoſitio Canonum pœnitentialium in Decreto, Decretalibus, Sexto Decretalium & Clementinis... De poteſtate & arbitrio Confeſſarii, cum inſtructione pro iis qui confeſſiones excipiunt.* In fine Codicis : *Iſtam repetitionem fecit I. A. de Benavento Decretorum Doctor unam de Cathedris in Studio Salmantino Regens, die Iovis, XXIII. Octobris anno Domini M CCCC. LV. & compilavit & complevit Canones Pœnitentiales, & Actûs Confeſſoris anno ſequenti LVI. in Loco de Texâres prope Salamanticam, cum Salamanticæ vigeret mortalitas à feſto Sanctæ Mariæ de Auguſto uſque ad medietatem Octobris, quam ſcripſit Alfonſus de Sancta Maria anno Domini MCCCCLVIII.*

ſcus lib. 5. cap. 37. *Hiſtoriarum Aragonenſium* auctor eſt.

888. IOANNES IVANDUS DE BARDAXÎ Aragoniæ civis ſcripſiſſe dicitur in Foros huius regni, quomodo leges appellant gentis: quem auctorem *doctiſſimi & prudentiſſimi iuriſconſulti* appellatione ornatum laudat Cenedus in quæſtione 45. *Dominum* vocant *de Balleſter & Selva*; ad eumque pertinet, ut audio, commentarius ita inſcriptus: *Suma de los fueros y obſervaciones del reyno de Aragon, y determinacion, y practica, referidas por Miſſer Miguel en ſu Reportorio.* Cæſarauguſtæ apud Ioannem Altaraque MDLXXXVII. (1)

889. TRISTANUS DE SILVA Civitatenſis eques nobiliſſimus, inter eos accenſeri ſolet, qui de rebus catholicorum Regum geſtis aliquid in literas retulere. Marinæi Siculi verba hæc teſtimonio ſunt principio xx. libri: *Meminerunt etiam belli Granatenſis protonotarius Petrus Martyr, Gonſalus Ayora Cordubenſis, regius hiſtoriographus, Alphonſus Palentinus, & Triſtanus Silvius.* Id quod confirmat Stephanus Garibaius lib. 18. *Compendii hiſtoriarum Hiſpaniæ* cap. 1.

890. Eiuſdem ordinis eſt FERDINANDUS DE RIBERA, civis urbis Bæticæ provinciæ *Baza* dictæ: quem idem Stephanus Garibaius cap. 1. lib. 18. ſui *Compendii* ſcripſiſſe ait vulgari carmine eleganti, nec minori fide, *Catholicorum* eorumdem *Regum res*; niſi quòd in manus deveniens liber D. Henrici, Regis Ferdinandi avunculi ac domûs Magiſtri: effugere (id quod fama fert) neutiquam potuit, quin ab eo quod erat in multis diverſus exierit; atque eo quidem vultu, quem appinxit ei laudatus Henricus, quem malè habebat, ea non pro deſiderio atque ambitu ſuo ab hiſtorico poeta referri.

891. Adiungimus eiuſdem Garibaii fide his duobus Ferdinandi & magnæ Coniugis hiſtoricis ALPHONSUM DE FLORES Salmanticenſem. Nam & hic partem aliquam habuit in de horum rebus admonenda poſteritate: *De his* præcipuè, *quæ in bello Luſitano iuxta urbes Taurum Zamoramque contigêre.*

892. Coniicimus in hoc & alia capita, quibus abſolvendus eſt liber ultimi huius ſæculi nomenclator, eos omnes, quos quidem eo vixiſſe, non tamen quo eius anno vitâ functi ſunt compertum habemus. DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO unus ex his eſt, cuius diem obitûs cives etiam eius Segovienſes ignorant. In hac etenim urbe natum, ex Caſtellorum familia, quæ iam extincta fuit, Didacus Colmenares in hiſtoria eiuſdem urbis, ubi celebrat viros eius illuſtres, diſertè ait. Archicapellanus fuit, & à conſiliis Henrico Caſtellæ Regi IV. & intimè carus, magnique habitus: utpote qui eius partibus intemerata fide quoquo tempore addictus, legationem non unam eius nomine obivit. Neque contemnendum huius magnæ de eo exiſtimationis indicium Henricus dedit, cùm venienti ad ſe Roderico Borgiæ Cardinali, qui Alexander VI. Pontifex aliquando fuit, Xyſti Papæ IV. nomine cum viro aliquo à Rege deſtinando de rebus magni ponderis acturo: unum inter tot alios Caſtellum delegit, cui fidiſſimo erga ſe, & negotiis quibuſcumque tractandis idoneo, id munus committeret: quod idem refert hiſtoriographus hiſtoriæ laudatæ cap. 159.

893. Huic eidem partes traditæ ſunt conſcribendorum Regis ſui temporiſque geſtorum, quam difficillimam turbatiſſimis rebus domeſticis, & inter factiones diviſo imperio, alioque atque aliò tractis partium odio aut amore, iudiciis hominum, provinciam non ſine laude, etiam eorum qui ex adverſo erant, & victricis demum cauſæ defenſorem geſſiſſe viſus fuit. Alphonſus enim Palentinus Eliſabethæ Reginæ ſecutus partes, eiuſdem temporis, earumdemque rerum deſcriptionem, plaudente narratis exitu feliciùs peregit. Nec tamen in Caſtello deſideres, quoties honeſtas expetit, veri dicendi amorem. Regi enim exprobrat non obſcuris verbis immoderatam erga Ioannem Paciecum, quamvis aliàs virum multis virtutibus commendabilem, animi alienationem: quam & malis artibus ac veneficiis procuratam ab eo fuiſſe, claris admodum indiciis in ſuſpicionem hominum veniſſe ait. Eliſabetham Reginam eo quo decebat verborum obſequio proſecutus ubique fuit; nec diſſimulat Ioannæ cauſam quampluribus haud legitimorum argumentis natalium premi; laudatque Dei optimi maximi providentiam in diſponenda per tot caſuum diſcrimina Eliſabethæ ſucceſſione.

894. Excuſat certè is in hiſtoriæ proœmio, ſi quid minùs compertum in enarrandis Henrici rebus proſperis ſibi excidiſſet. Dum enim ea gererentur, Segoviæ is captus, & in poteſtate magnatum Regi adverſantium, non ſine magno vitæ periculo fuit; omniumque ad hoc tempus à

(1) Meminit eius Franckenavius *Sacr. Themid. Hiſp. arcan. ſect. VIII. n. XXIII.* pagg. Edit. Matrit. 1780. 147. & 170.

à ſe hiſtoriæ corpori commiſſorum iacturam fecit. Quod nos hìc ſubiiciemus, verbis uſi laudati Alphonſi Palentini lib. 10. hiſtoriæ ſuæ eiuſdem temporis & argumenti MS. cap. I. dum captam ab Alphonſo Rege Segoviam urbem, in qua degebat Caſtellus, refert. *Poſtquam Segoviam & ſuburbia omnia poſſedêre Alphonſini duo equites, quorum alter Toletani* (Archiepiſcopi), *alter verò Magiſtri S. Iacobi, percepêre quodam in hoſpitio mulierculæ repoſitas fuiſſe ſarcinulas cuiuſdam hiſtoriographi Henriciani, & iumenta duo. Prorumpunt confeſtim, & eductis iumentis arcas duas portatiles reſerant. Sed ubi vident libellos tantùm in iis eſſe, monumenta recondita deferunt ad Archiepiſcopum. Qui primus aperit libellos monumentorum, & reperit Henrici Annales contineri innumeris mendaciis plenos. Haud multò pòſt ducitur hiſtoriographus ille, cui nomen Didacus del Caſtillo. Tunc Toletanus coram optimatibus aperit noviſſimam narrationem Ulmetenſis prœlii, quod ad dies quadraginta dehinc acciderat, præſentibus commune atque recens. Perlegit in codice manifeſtas inconditaſque nugas. Silet auctor, neque interrogantibus rectè reſpondit. Iubet Rex Alphonſus plecti: obſtitit in fine Eccleſiaſticum nomen. Mihi codicilli traduntur obſervandi, ut modus inveſtigaretur publicationi nugarum. Sed ut omnia præcipitabantur, præcibus nonnullorum procerum, & mendax auctor evaſit, & libellos Toletano reſtitui.* Hucuſque Palentinus.

895. Nec mirum partes ſecutum Henrici Caſtellum, venalem aut obnoxium calamum ad hiſtoriam adduxiſſe. Vero autem ſimile videtur, eo mortuo prævalenteque adverſaria parte, ad incudem ſcripta revocâſſe; multaque in ea, quam hodie habemus adhuc ineditam eius hiſtoriam, in meliùs commutâſſe. Quæ incipit: *Quanto los principes ſeñalados* &c. & CLXVIII. capitibus continetur: de qua videndus Colmenares laudatus, & Garibaius lib. 17. cap. 3. Exempla eius quædam ſunt in bibliotheca Villumbroſana Matritenſi, & paſſim alibi (1).

896. IOANNIS CONSOBRINI (vulgò SOBRINHO) Luſitani tempus mortis incompertum eſt; vixiſſe autem exeunte hoc ſæculo, Ioanni Trithemio haud credentes, qui extinctum diu antè, anno ſæculi LXXV. ſcriptum reliquit, Luſitani aſſerunt. Civis enim eorum fuit Ulyſipone natus, ordini Carmelitarum aggregatus. Neque dicunt, quo fato Luſitanus homo in Angliam venerit adoleſcens, ibique in Oxonienſi academia literis operam dederit. His adiungunt, in Italico Bononiæ urbis gymnaſio theologum doctorem creatum, atque in patria concionatorem regium, Portugalliæ provincialem præfectum, necnon & Alphonſum V. & genitorem eius Eduardum docuiſſe literas. Cuius rei non impoſſibilis, eodem ſcilicet præceptore uſum utrumque, fidem affirmantibus, non derogamus. Concionibus operam habendis magna cum laude dediſſe fertur, ac poſt edita quædam in publicum opera veneno ſublatum dolo Iudæorum fuiſſe.

897. Scripſit tractatum utiliſſimum *De iuſtitia commutativa, arte campſoria, ac alearum ludo.* Prodiit ex officina Pariſienſi Guidonis, aliàs Gedionis, mercatoris in campo Gaithardi anno MCDXCVI. in 8.° Georgius quidem Cardoſus in *Hagiologio Luſitano*, qui Conſobrini meminit, die XI. Ianuarii, editum opus anno MCDLXXXVI. in 4.° referens deceptus fortè fuit.

898. *Super Ariſtotelem* lucubrationes quaſdam eius, & *Sermones varios* laudat Ioannes Trithemius. Hos autem ſermones prodiiſſe etiam foras audio.

899. Franciſci necnon Mayronis *Conflatile*, ſive huius appellationis opus Logicum, cuius Wadingus in Mayrone meminit, redegit in compendium. Item *De conceptione Deiparæ Virginis*; ac vernaculè ad

(1) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. m. Plut. I. n.* 23. (T. III. p. 180.) Item *Lit. y Plut. III. n.* 3. (T. I. p. 372.) Et *Lit. x. Plut. II. n.* 6. (pag. 411.); atque eâdem Litera & Pluteo n. 15. (pag. 423.) in cuius codicis extremo folio habetur ogdoaſtichum ſequens:

Al Lector

Aqui no ſe cuentan muy grandes hazañas
Ni hechos famoſos, ni altos primores;
Mas muchas cautelas de grandes Señores,
Y muchos inſultos en nueſtras Heſpañas:
Aqui veras juntas en muchas cabañas,
Aqui ſervidores, aqui desleales,
Quitando tyaras y cetros reales
Por artes, aviſos y formas y mañas;

Et continuò:

Fue un Rey lleno de afan
De mil congojas cercado.
Fuera bienaventurado
Si lo dejâra Don Juan
Pacheco ſu gran privado.

Didaci del Caſtillo, ſi is eſt de quo Noſter hoc loco agit, exſtant poemata quædam erotica in Cantionariis noſtris. In pſeudepigrapho autem Ioannis Yxarenſis codice ſæpius à nobis laudato paulò ſub medium habetur poema egregium LXII. ogdoadibus trimetris conſtans hoc titulo: *Deſcripcion del tiempo en que la viſion de lo ſiguiente ſe comiença ſobre la muerte del Rey Don Alfonſo.* Inc.

,Avia recogido ſus crines doradas
,Apolo faziendo lugar à Diana &c.

ad Eduardum Regem diſcipulum: *O regimento de ouvir con perſeiçaon ò ſanto ſacrificio da Miſſa.* Hoc eſt, *Inſtructionem ad perfectè audiendum ſacrum* (1).

900. PETRI NUÑEZ DE OSMA nomen præſefert liber quidam MS. in quo hæc habentur: *Los libros de los Macabeos traducidos en Romance à inſtancias de Lope de Acuña.*

901. *Suma de virtuoſo deſeo.*

902. *Un ſumario de los Reyes de Leon y Caſtilla, deſde Don Pelayo haſta los Reyes Catolicos.* Exſtat in bibliotheca Comitis olim de Villaumbroſa, Caſtellæ magni Conſilii præſidis.

903. Fini huius ſæculi adiudicamus ALPHONSUM DE SOTO Civitatenſem, cuius fama in aperto loco poſita eſt, non item res in patria geſtæ. Saltem vixiſſe Romæ iuris praxi deditum per viginti duos annos, atque in eadem Romana Academia, & alibi id ipſum ius docuiſſe novimus, eius hæc verba legentes: *Nam viginti tribus annis volvi & revolvi ius canonicum & civile: quorum* XXII *practicavi in curia, & legi hìc quinque, & in partibus tribus, tamen nunquam reperi* &c. *in gloſſemate ad Regulam de triennali*, de quo opere iam dicemus. Floruit hic maximè ſub Innocentio VIII. qui anno huius ſæculi XCII. in vivis eſſe deſiit. Cuius temporis eſt monumentum quod nobis doctrinæ ſuæ reliquit, ſcilicet

904. *Gloſſam perpetuam ad Regulas Cancellariæ Innocentii VIII. Papæ.* Hæ ſunt leges, quibus unuſquiſque Pontifex ſtatim ab electione ſua beneficialia negotia omnia expediri debere ſtatuit: quæ nimirum eædem ferè omnium ſunt, nec niſi rarò mutantur. Hanc gloſſam edidit, ſed non primus, Ioannes à Chokier Leodienſis Eccleſiæ canonicus, cum ſuis ad eaſdem Regulas Cancellariæ nomine Pauli V. promulgatas commentariis anno MDCXXI. Coloniæ in 4.° ſed abſque nota loci temporiſve typis editam olim novimus cum hac epigraphe: *Alphonſi à Soto Civitatenſis, & Salmantini Theſaurarii opuſculum, ſeu commentariis in Regulas Cancellariæ Innocentii VIII.* in 4°. Cuius quidem Alphonſi veterem operam veluti utilem & doctam ii laudant, qui poſt eum etiam ante Chokier prædictum eidem incubuerunt operi, ſeu aliàs *De beneficiali re* commentati ſunt.

905. Meminit quidem eius gloſſæ Quintilianus Mandoſius, qui Regulis Iulii III. commentarium librum appoſuit, in ipſo illius principio: uti & Hieronymus Gonzalez in proœmio ad legem 8. At & alibi Mandoſius dixit Alphonſum terminos quoſdam præclaris etiam Doctoribus ignotos declaràſſe, pluresque nodos inſolubiles ſolvendi viam oſtendiſſe: quod Chokier ipſe teſtatur in præfatione ad lectorem ſuorum commentariorum: ubi etiam notat ex Garſiæ teſtimonio in tractatu *De beneficiis* hanc gloſſam maximi factam ſemper in Auditorum, ut vocant, Rotæ dicaſterio. Id Garſia habet par. 5. *De beneficiis* cap. 1. §. 5. n. 275. Sed & Æneas de Falconibus in tractatu *Reſervationum* ſecunda quæſt. principali, num. 2. *Alphonſus à Soto* (inquit) *qui commentavit Regulas Cancellariæ tempore Innocentii VIII. de quo nonnulli curiales truffantur; ſed iudicio meo non eſt contemnendus* &c. Approbantur planè eius dicta in pluribus *Sacræ Rotæ deciſionibus*, quarum aliquas collegit *ſingularium ex Rotæ deciſionibus* parte 3. Theodoſius Rubeus Privernas. Scripſiſſe autem eum alia nonnulla opera, ex hac ipſa gloſſa, quam unam habemus, liquet, nimirum:

906. *Tractatum Iubilæi Xyſto IV. dicatum.* Meminit ipſe ad proœmium *Regularum.*

907. *Tractatum Camerariatûs.*

908. *Tractatum de futuro Concilio ad eundem Xyſtum.*

909. Alium item directum *Dom. Epiſcopo* (ut credimus) *Tiraſonenſi*: quorum omnium in eiuſdem gloſſæ ad proœmium fine recordatur.

910. Diximus lib. 9. c. 7. de Gundiſalvo Gundiſalvi de Buſtamante Segovienſi Epiſcopo cuiuſdam operis auctore *Peregrina* appellati, hunc ab alio diſtinguentes alterius pari nuncupatione donati libri auctore. Is eſt BONIFACIUS Luſitanus, Petri Garſiæ Ulyſiponenſis filius: qui notum ſeſe poſteris voluit Ioannæ Reginæ Caſtellæ & Legionis (quâ Henrici IV. uxorem fuiſſe ſignificatam credimus, quæ Luſitana fuit) auditoris titulo.

911. Compoſuit & hic *Peregrinam* alteram, à compilatore dictam *Bonifacianam*, quæ incipit à verbo: *Abbas, clericus*, & gloſſa ipſa: *Sacratiſſimæ aſſiſtant mihi præſidia Trinitatis.* Sequiturque pro facienda dictorum à nobis fide: *Ita certè mihi videtur Bonifacio filio quondam Petri Garſiæ Ulixbonenſis civitatis in regno Portugalliæ, & ſereniſs. dom. Ioannæ Reginæ Caſtellæ & Legionis auditori.* Eſt quidem veluti Iuris index, & ſententiarum, ſeu concluſionum eius ab auctore gloſſatarum, ſatis vaſto volu-

(1) Mirum hujus Scriptoris non meminiſſe Anonymum Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianis 1752. editæ auctorem. Eum ſaltem in *Ioanne Conſobrino, & Sobrino* fruſtra quæſivi.

lumine : quod excuſum vidimus operâ & impenſis (ut ait) Lazari de Gazanis ſociorumque, per Meinardum Ungut Alemanum, & Staniſlaum Polonum ſocios, anno Incarnationis ſalutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris.

912. PETRUS CASTROVOL Hiſpanus videtur, dum aliunde haud noſter appareat, ſi quidem Pampilone anno MCDXCVI. edidit *Commentarium in Ariſtotelis Œconomica* : quem aſſervari in Eccleſiæ Toletanæ bibliotheca pluteo ſeu ſcalâ 37. num. 15. ex eius indice novimus (1).

913. Floruit quidem ſub huiuſce finem ſæculi, immo & ſequens attigiſſe dicitur, nono eius fato functus, IOANNES HISPALENSIS (hoc eſt, DE SEVILLA propriè cognominatus), Auguſtinianorum ſodalis, quibus aggregatus fuit Salmanticæ anno huius ſæculi octogeſimo ſecundo, multis clarus virtutibus, & ſanctitatis famâ; ſiquidem Gundiſalvo Ferdinandi à Corduba magno, ut cognominari adeptus fuit, Duci, nuncupavit à ſe ſcriptam *Vitam ſancti viri Ioannis de Sahagun* eiuſdem ordinis, propediem cælitum catalogo, cùm Sanctitati placuerit Innocentii XI. ſolemniter [m] adſcribendi: quam penes ſe manuſcriptam velut ſanctiſſimi viri pignus, in magno pretio haberi à Salmantinis ſodalibus auctor eſt Thomas de Herrera in hiſtoria huius cœnobii.

[m] Iam inter divos relatus eſt ab Alexandro VIII. Pont. Max. an. huius ſæculi decimi ſeptimi nonageſimo, ſimul cum aliis quatuor virtutum heroibus, ut alibi notavimus. CARDIN. DE AGUIRRE.

914. Celebratur non iniquâ famâ huius temporis hiſtoricus, qui ea quæ vidit aut ſaltem eo vivo contigerunt, ſcripſit, DIDACUS BERNALDEZ parochus in oppido *Los Palacios*, diœceſis Hiſpalenſis, in eo opere quod *Coronica de los Reyes Catolicos* inſcripſit, neſcio quo bonorum auctorum fato hactenus ineditum; ſed à Roderico Caro in *Chorographia Conventûs iuridici Hiſpalenſis* non ſemel laudatum, aliiſque. Cuius Chronici duo exempla Hiſpali poſſident D. Didacus Ortiz de Zuñiga, Annalium urbis Hiſpalenſis accuratiſſimus & doctus conditor, iam cùm hæc exaramus ad meliorem vitam tranſlatus; & Felix Eſcudero, eiuſdem urbis civis. Quare autem hæc hiſtoria in *Elencho librorum* MSS. *Comitis Villumbroſani* baccalaureum *Medina* præ ſe auctorem ferat, certiores fieri cupimus.

915. ANONYMUS ſcripſit *Hiſtoria de Don Rodrigo Ponce de Leon Marques de Cadiz, llamada Teſoro de buenos* : quam inter libros MSS. eiuſdem bibliothecæ Villumbroſanæ Matriti exſtare novimus; eiuſque ignotum hunc auctorem hoc loco laudamus, quòd Rodericus Marchio ſub anno huius ſæculi nonageſimo ſecundo in vivis eſſe deſierit.

916. Ad huiuſmet ſæculi finem conſignare iuvat memoriam MARTINI cuiuſdam PERTUSA, qui proximè ad ætatem Alphonſi Regis V. Aragoniæ vixiſſe, at non quo devixerit anno, dicitur. De hoc nîl debeo aliud quàm verbis Hieronymi Blancæ virum laudare : *Ita enim rem geſtam exponit* (ille ait in *Aragonenſium rerum commentariis*, & *Martino Didaci Auxio Iuſtitia* pag. 822.) *Martinus Pertuſa iuris & literarum peritiſſimus, huic ætati adiunctus proximè, quem conſtat tum civem gravem, tum in magnorum patronorum numero habitum fuiſſe illis temporibus; nam & Zalmetina fuit, & multa de Legibus noſtris ſcripſit, quæ exſtant apud nonnullos non edita, ex quibus colligitur ingenii acumine floruiſſe nimium. Is ergo, dum Forum* Yatſìa, *De officio Iuſtitiæ Aragonum editum in comitiis Alcagnitii, Iuſtitia hoc aſſidente, anno Chriſti MCDXXXVI. habitis interpretatur* &c. Apponit ſtatim auctoris verba (2).

917. Ipſo ſæculari anno milleſimo quingenteſimo Petrus Hagembach Germanus ex officina ſua emiſit in lucem doctoris ANTONII GARSIÆ DE VILLALPANDO, Toletanæ Eccleſiæ canonici, qui ad familiam pertinebat ſummi viri D. Franciſci Ximenii Toletani antiſtitis & S. R. E. Cardinalis, eiuſque vices generales in viſitanda diœceſi obtinebat : *Inſtructionem vitæ Chriſtianæ* vernaculâ lIngua Toleti in 4.°

918. Huius quoque ſæculi pars fuit PETRUS TERRASA Carmelitanus: cuius *Oratio Romæ habita coram Xyſto IV. Pont. Max. De divina providentia, quartâ Dominicâ Quadrageſimæ anni* MCDLXXXIII. impreſſa fuit Romæ eodem anno in 4.° (3).

919. Sub eiuſdem finem, Catholicis regnantibus Ferdinando & Eliſabetha Caſtellæ & Aragoniæ Regibus, PETRUS TOMICH Catalanus hiſtoriam ſcripſit *Aragoniæ*

(1) Exſtat huius editionis mentio apud Maittairium *Ann. Typogr. T. I. part. I. pag.* 337. Petri (inquit) *de Caſtrovôl Ord. Minor. Comment. ſuper Œconomic. & Politic. Ariſt. per Guillelmum de Brocario Pampelunæ* 1496.

(2) In Catalogo Bibliothecæ Domini Ioachimi Ibannezii Garſiæ Præcentoris olim Turolenſis, inter editos legitur : *Pertuſa ſuper Foros & Obſervantias Regni Aragoniæ*, abſque Typographi tamen, Locive, aut anni nota. De eo Franckenavius *Sacr. Them. Hiſp. ſect. VIII. num. II.* pag. *Edit. Matriti.* 1780. 145.

(3) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianenſis 1752. auctor *T. II. pag.* 606. *col.* 1. nonnulla præterea eidem tribuit; ſed quæ lucem hactenus non viderunt.

niæ Regum , *Barcinonenſiumque eorundem Comitum* , uſque ad Ioannis laudati Ferdinandi parentis obitum , ſive annum ſæculi nonum ſupra ſeptuageſimum ; & quidem gentis vernaculo ſermone , quæ edita eſt. Familiaris hic Bernardi Garcerani Pinoſii Vicecomitis *de Illa &* , *de Canêt* , quod ipſe affirmat auctor , librum dirigens Dalmatio de Mur Cæſarauguſtano antiſtiti ; quem dicti Bernardi Vicecomitis fratrem appellat. Attamen cùm in eadem præfatione operis ſcribere ſe Tomichus hæc referat Bagæ anno MCDXLVIII. nec poſt annum MCDLVI. Dalmatius Cæſarauguſtanus vixerit : neceſſe eſt , ut vel alterius auctoris ſint capita duo poſtrema , quibus Alphonſi V. & Ioannis eius geniti regna breviſſimè , neque pro dignitate , pertractantur ; vel ipſe auctor annum ſupergreſſus ſeptuageſimum nonum ſæculi , quo Ioannis ultimi horum Regum mors contigit , hæc de novo completæ iam olim ac nuncupatæ hiſtoriæ adiunxerit.

920. Cui quidem Hiſtorico ſatius fuiſſet abſtinere manum ab ultima antiquitate , reſque idoneorum teſtium dictis notiores , utpote recentiores , perſequi; quàm in origines urbium nominumque Cataloniæ ſuæ , coniecturâ tantùm duce , eaque veteribus memoriis parum ſubactâ , inquirere.. Profectò non ei opprobrari poſſet , quòd Ilerdam , ſive (quomodo corrupti hodie vocant) *Leida* , quaſi caput legum à Iulio Cæſare : Toletum à duobus equitibus *Tol* & *Letum* : Segoviam à duobus aliis *Segorbin* & *Cobia* nominatis , dictam affirmet. Quòd item Pelagium Regem *Peregrinum* , nec alio vocet nomine , Ermeneſendam eius filiam, Alphonſi Catholici uxorem *Faucilliam*, prolemque eo ex matrimonio natam *Alphonſum* , qui verè Froilanus fuit , appellet : *Filomenam* Carolo Magno Francorum Regi à ſecretis , hiſtoricum , nulli uſquam notum adducat : de quatuor primis Francorum Regibus , *Moroyno* , *Clodoveo* , *Clomo* , & altero *Moroyno* (quomodo eos appellat) colore nigris , ac duobus aliis *Clodoveo II.* & *Childerico* ſubnigris : quòd eiuſdem forſan pſeudo-hiſtorici fide primum ex his Regibus Chriſtianiſmo initiatum, non *Clodoveum* ſed *Childericum* vocet. Quod ultimam huius primæ Francorum propaginis ſtirpem, *Bercam* nomine , *Arvolti* filiam, à Carolo Martello ductam uxorem, omneſque huius primæ genealogiæ Reges cruce ſignatos , in ſcapulis natos fuiſſe prodat. Quòd expeditionem referat Caroli Regis Magni in Cataloniam anno DCCXC. unà cum Romano Pontifice , qui hoc anno Hadrianus erat , factam : multiplicatorum coram iis ab eremitis quibuſdam in valle quadam Pyrenæorum montium duorum panum , ut olim à Domino noſtro in deſerto , adeò ut millia hominum duo ſatiarentur ; miraculo celebrem. Multos ex iſtis errores reprehendit Michael Carbonellus , qui operâ Hieronymi Pauli adiutus viri clariſſimi, *Chronicon Hiſpaniæ*, vulgaris item Cataloniæ Principatûs linguæ maiori diligentia formatum nobis dedit.

921. ANONYMUS , de PALMA cognominatus , tituloque baccalaurei ornatus , direxit ad Catholicos Reges librum , *Reſtauracion divinal* dictum. Huius hominis & operis meminit Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* ſuo lib. 3. cap. 6.

922. Eodem floruit tempore inter Franciſcanos ſodales FR. ALPHONSUS DE FUENTIDUEÑA , ab huius nominis loco , qui Tago adiacet in Toletano regno , fortè dictus : ſcripſit opus *Titulo virginal de nueſtra Señora* , vernaculo ſermone , quod editum fuit in folio anno MCDXCIX. auſpiciis, ut dicitur , nobiliſſimæ ac devotiſſimæ dominæ Dom. Briandæ Manriquiæ , magnificentiſſimi domini Dom. Ludovici de Beaumonte coniugis. Exſtat in bibliotheca Colonæa Hiſpalenſis Eccleſiæ. Auctorem hunc non ſuo loco dedimus in altera , ſeu poſteriore parte huius bibliothecæ , ſed in titulo libri malè poſitum fuit pro *Virginal* , *original* ; atque item annus editionis falsò dicitur fuiſſe anno MDXCIX. cùm fuerit MCDXCIX.

923. Catalanus poeta BERNARDUS SENOLLAR edidit *en coplas Catalanas* librum pium , *Contemplationem Chriſti* inſcriptum Valentinis typis Iacobi de Villa MCDXCIII. in 4.° (1).

PE-

(1) Idem eſt cum *Bernardo Fenollâr* de quo , deque hoc eiuſdem opere dictum non ita pridem.

ADDENDI SUB EXTREMUM SÆCULI XV.

Antonius Ximen Segobricenſis Valentinus , cuius iam meminit Noſter *Biblioth. nov. T. I. pag.* 130. anno MD. edidit : *Poema de Tormis* (qui Salmanticam alluit) *inundatione.* 4°. ſed abſque Typographi & Loci nota... ITEM *Gomezius Garcia* Toletanus Presbyter , cuius item meminit Noſter *Bibl. nov. T. I. p.* 414. anno MD. Hiſpanicè edidit opus inſcriptum : *Carro de dos vidas* , *activa y contemplativa. A la generoſa muy noble y muy devota Señora Doña Leonor de Silva Monja profeſa en el monaſterio de la Madre de Dios de la miſma Ciudad* : cuius mentionem inculcare hoc loco placuit , ut adiiciamus , in eius operis exemplo quod nobis obtigit ſub finem legi : *Por mandamiento del Reverendiſſimo Señor Don Diego furtado de mendoça Patriarcha de Alexandria & Arçobiſpo de Sevilla fue viſta è aprobada eſta obra por los Reverendos Señores el Doctor Don Fernando de la*

Tor-

924. PETRUS DE LA PANDA inſcriptus legitur cuidam volumini antiqui characteris, ſed qui huius quidem temporis eſt, *Biblioth. vet. Hiſp.* Tom. II. tria opuſcula continenti: quod aſſervatur MS. in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ, quæ Ferdinandi Columbi, ſeu Coloni,

Yy fuit

Torre Arcediano de Reyna y Proviſor : E Maeſtre Rodrigo de Santa Ella Canonigos en la ſanta Igleſia de la meſma Ciudad de Sevilla... ITEM *Ferdinandus Vazquez de Arce* Prior Eccleſiæ Oxomenſis & Regius Capellanus : *Los Autos originales de la Viſita que de mandato de los Señores Reyes Catholicos mediante facultad del Papa Alexandro VI. hizo del Real Monaſterio de las Huelgas de Burgos del Orden de San Bernardo ; y del Hoſpital del Rey anejo à dicho Real Monaſterio, deſde el Martes primer dia de Abril del año MD. aſta fines de Julio del miſmo año...* ITEM *Martinus Caro del Rincon* Pagador (quemadmodum ipſe ſe indigitat) *del Artilleria de Su Mageſtad*, auctorque, circa finem huius ſæculi, aut ineunte XVI. metrici operis inſcripti : *El Satreyano : el qual trata de los valeroſos hechos en armas, y dulces y agradables amores de Pironiſo Principe de Satreya y de otros Caualleros y Damas de ſu tiempo. Dirigido al Iluſtriſſimo Señor Don Juan Manrique de Lara Señor de la Villa de San Leonarde y ſu tierra &c.* Eſt autem volumen ingens ac ſtupendi laboris opus, DLII. non minus paginis maioris formæ conſtans, quarum ſingulæ X. trimetras ogdoadas exhibent ; prorſus ut coniunctim omnes quinquies mille & quingentarum numerum exſuperent ; continetque moralem allegoriam *De turpi atque honeſto amore*, deque infelici illius, atque fortunato huius exitu, innumeris pæne hiſtoriolis ſeu confictis narratiunculis, ex earum genere quas in erraticæ militiæ libris paſſim legimus, ſupra quam dici poteſt artificioſe contextam, atque in cantus XLIX. diſcretam : quibus ſubditur perbrevis & proſaica peculiarium in iiſdem contentarum allegoriarum expoſitio. Exſtat in Bibliotheca Regia Matritenſi... ITEM *Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria* civis Cæſarauguſtanus, (cuius iam meminit Noſter *Bibl. Nov.*) anno MD. correxit, atque Alfonſi de Aragonia Adminiſtratoris perpetui Archiepiſcopatûs Cæſarauguſtani nomine, edidit Conſtitutiones tam Provinciales quam Synodales eiuſdem Archiepiſcopatûs, immo potius earum collectionem ab anno MCCCXXVIII quarum Auctores recenſet Alfonſus in earum prologo, Ad Abbates, Priores, Archidiaconos. Archipresbyteros, Capitula, Collegia, Conventûs &c. per Diœceſim præfatam conſtitutos. *Invenimus namque* (inquit) *veteribus in codicibus: primum Archiepiſcopum noſtrum preceſſorem* PETRUM *nomine primas edidiſſe provinciales conſtitutiones Ceſaraug. Anno á nativitate Domini Milleſimo. CCC. XXVIII.* Eundem *etiam ſecundas provinciales feciſſe anno Domini M. CCCXXXXII. Ac etiam primas* ſinodales : *anno Domini MCCCXXVIII. Et ſecundas ſinodales : anno Domini MCCC. XXXVIII. Subſequenter* DOMINUS LUPUS *archipreſul : ſuccedens eidem : condidit primas ſinodales conſtitutiones : anno Domini M.CCCLII. Secundas vero ſinodales, anno Domini MCCCLVII. Tertias vero ſinodales : anno Domini M.CCCLXI. Quartas denique ſinodales fecit: anno Domini M.CCCLXXVII. Subſequenter vero:* DOMINUS GARSIAS *archipreſul primas ſinodales: anno Domini M.CCCLXXXXIII. Iterum & idem alias provinciales : anno Domini M.CCC. LXXXXV.* DOMINUS FRANCISCUS *pariter archipreſul : ſinodales quaſdam firmavit ; anno Domini M.CCCC. XVII. Et reverendus Dominus* FRATER SANCTI STEPHANI : *in celio monte* DE FUXO *vulgariter nuncupatus : presbiter cardinalis : à latere apoſtolice Sedis legatus : qui in concilio dertuſenſi vocatis provincia tarraconenſi & ceſaraug. quaſdam fecit conſtitutiones. V. menſis nouembris : anno Domini M. CCCCXXIX.* ET DOMINUS DALMATIUS *quatuor tantum fecit conſtitutiones verbis romantialibus. Ac demum* DOMINUS IOANNES DE ARAGONIA : *quaſdam fecit die. XIIII. madii : in uilla de albalat noſtre menſe: Anno Domini M.CCCC.LXII. Qui poſt eaſdem iterum : & de nouo firmavit cum aliquibus additionibus : correctionibus : & emendationibus : ut in fine uniuſcuiuſque apparet : anno Domini M. CCCC. LXXV.* NOS *uero* ALFONSUS *prefatus:* immediatus *eiuſdem ſucceſſor : fecimus primas ſinodales : ceſarauguſte XI. decembris. Anno Domini M.CCCC.LXXIX. Secundas uero ſinodales : Ceſarauguſte Anno Domini M.CCCCLXXXVII. Tertias etiam : anno Domini M CCCC.LXXXXV. Et quia valde laborioſum videbatur &c.* Reliqua huc non pertinent. In libri fine fol. LXXXVIII. pag. 1. legitur è minio : *Finiunt Conſtitutiones Synodales archiepiſcopatus Ceſarauguſtani : emendate & correcte per egregium doctorem dominum* GONDISSALVUM GARSIAM DE SANCTA MARIA : *ciuem Ceſarauguſtan. illuſtriſſimi ac reverendiſſimi domini Alfonſi de Aragonia : eiuſdem Archiepiſcopatus adminiſtratoris perpetui aduocatum. Impreſſe in inſigne ciuitate Ceſarauguſtana: per diſcretos & peritos viros ac fideles ſocios Georgium coci: Leonardum butz : & Lupum appentegger: Germanice nationis. Que fuerunt finite : ultima die menſis Aprilis : Anno ſalutis Milleſimo quingenteſimo* : QUORUM occaſione de Conſtitutionibus Metropolitanæ Eccleſiæ noſtræ Valentinæ non otioſum fuerit hoc loco repetere quæ ſupra, *lib. VIII. in fine capitis 2. pag.* 47. diximus, nimirum *Andream Albalatum Epiſcopum Valentinum* ab anno MCCLV. ad MCCLVIII. nonnullas in Synodis Valentinis Conſtitutiones edidiſſe, quæ habentur apud Card. Aguirre *T. III. Concilior. Hiſp. vet. edit. Rom. à pag.* 506: Iis autem adiungi poſſunt quas eius in Sede Valentina ſucceſſor *Arnaldus de Peralta* ab anno MCCLXI. ad MCCLXXII. vulgavit, apud eundem Aguirrium loco citato *pag.* 516. reliquæ ad ſæculum XVI. ac proinde ad nos non pertinent.

NOTATORIS MONITUM ; AC DE POETIS ; DEQVE SCRIPTORIBUS HEBRÆO-HISPANIS SÆCULI XV.

Scriptores quos ad ſæculi ſequentis ſive XVI. initia reiecit Noſter quamvis ſub extremum præcedentis ſeu XV. lucubrationes ſuas vel aliquam earum partem conſcripſerint ediderintque : nimirum *Rodericum Borgiam*, ſive Alexandrum VI. Pont. Max. *Bernardinum Carvajalium* S. R. E. Cardinalem: Ferdinandum de Talavera Hieronymianum Archiepiſcopum Granatenſem : *Martinum Garſiam* Epiſcopum Barcinonenſem : *Rodericum Sancta-Ellam*: *Antonium Nebriſſenſem : Laurentium Galindez Carvajalium : Garſiam Laſum de la Vega : Ioannem Boſcanum : Ferdinandum Pulgarium : Rodericum de Vivar : Ioannem Montesdocam : Martinum Martinez Dampieſium*, ac ſi qui ſunt eiuſdem

cen-

fuit. Primi opuſculi titulus : *Las quatro virtudes ò doctrinas , que compuſo Seneca.* Secundi*: Letra ſecha por Moſſen Pedro de la Panda al muy iluſtre Conde D. Rodrigo Manrique* (Comes fuit de Paredes, magnanimus , & ex heroibus ſæculi huius). Sequi-

censûs alios , conſulto omiſſimus ; ne ſcilicet falcem in alienam meſſem immiſiſſe dicamur ; POETARVM autem , atque Hebraici nominis Scriptorum , quos hoc ſæculo Hiſpania noſtra protulit , ſeriem ut hoc loco adiiciamus : res ipſa atque ſcripturæ ordo hortari videntur ; quoniam idem à nobis in iis quæ proximè præceſſerunt ſæculis præſtitum fuit. Et quidem quod ad Poetas ſpectat , aureum hoc eorum in Hiſpania ſæculum merito appellaveris ; cum vix inter viros ea ætate primarios reperire ſit , qui non aliquando genio ac Muſis indulſerit , è quibus non pauci ſummum arduumque Heliconis faſtigium evasêre. Quoniam autem ſingulos enumerare longum ac difficile eſt , præter *Marchionem Sant-Iulianenſem* , *Ferdinandum Perezium Guzmanum*, *Manricos Georgium & Gomeſium* , *Lupum de Stunica* , *Didacum Lupezii de Faro* : præter *Auſiam Marchum* , *Ioannem Menam* , *Ioannem de Ixar de Aragonia* , *Didacum de San Pedro* , *Ioannem Rodriguezium del Padron*, *Alfonſum de la Torre* , *Ludovicum Scobarium*, *Alfonſum Alvari de Villaſandino* , *Ioannem Alvarum Gatum* , *Lupum de la Roca* , *Iacobum Roigium* , *Michaelem Perezium* , *Bernardum Fenollarium* , *Ioannem Ruizium Corellam* , *Ioannem Scrivanum* , *Iacobum Gazullium* alioſque , quorum iam ſupra meminimus , multique nominis Anonymos qui paſſim in Bibliothecis noſtris occurrunt: placuit ex Hiſpaniæ Cantionariis , ac præſertim ex Hiſpalenſi MDXL. edito apud Ioannem Cronberger, fol. celebriores ſeligere ; & quoniam is liber rarus admodum apud nos eſt , eorum nomina ſeræ poſteritati denuo conſecrare. Occurrunt quidem paſſim in eo clariſſimorum Hiſpaniæ Procerum , primique ſubſellii Equitum , atque Ingenuorum non poematia modo , ſed iuſta interdum tam ſacri quam profani argumenti opera metrica , in quibus nec doctrinæ copiam , nec ſententiarum gravitatem , nec ſermonis elegantiam , neque demum veterum Comicorum & Poetarum ſales ac facetias deſideres , *Marchionis* ſcilicet *de Aſtorga* , *Vicecomitis de Altamira* , *Comitis de Oliva* , *Ducis Albani* , *Ducum de Medina Sidonia* , *de Alburquerque* : *Marchionum de Villena* , *de Villafranca* : *Comitum de Paredes*, *de Ribadeo* , *de Benavente* , *de Caſtro* , *de Feria*, *de Coruña* , *de Ribagorza* : *Villaquirani Epiſcopi Ovetenſis* , *Magni Caſtellæ Thalaſſiarchi* , *Ioannis Manuel* (1) , *Ludovici de Vivero* , *Antonii & Eneci de Velaſco* , *Alfonſi de Silva* , *Roderici Manrici* , *Ioannis de Meneſes* , *Caroli de Guevara* , *Alfonſi Carrilli* , *Petri & Ferdinandi Acuñæ* , *Stephani Guzmanni* , *Ludovici de Torres* , *Adelantati de Murcia* , *Commendatarii Ludueñæ* , *Alfonſi & Ioannis Cardonæ* , *Franciſci Carrozii* , *Ludovici Caſtellvinii* , *Franciſci Fenolleti* , *Roderici Dávalos* , *Roderici Oſſorio* , *Moſſen Ioannis Tallante* , *Creſpini Valldauræ* , *Ioannis Fernandez de Heredia* , *Sancii de Roxas* , aliorumque eiuſdem censûs plurium , præter minorum quos vocant gentium, neque tamen ideo minoris pretii Poetas in memorato atque in veteri *Baenæ* , aut *Villaſandini* MS. Cantionario Hiſpanico videndos : prorſus ut toto eo ſæculo Muſarum chorus , cumque iis decentes Gratiæ , quantumque fuit unquam uſpiamve hominum venuſtiorum , in Hiſpaniam noſtram immigraſſe , aut in Hiſpanico ſolo proveniſſe videatur.

(1) In his unus item & alter ſæculi XVI. initia indeptus fuerit : quod ego ut eos noſtro ſeu XV. adſcriberem , parum moratus fui.

SUPEREST ut Hebraici nominis Scriptores qui eodem XV. ſæculo floruerunt eo ordine recenſeamus quo eoſdem collegit atque in Bibliothecam ſuam Hiſpano-Rabbinicam intulit D. Ioſephus Rodriguezius de Caſtro Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Subcuſtos , ſæpius à nobis laudatus , nimirum MOSSEN ÇURGIANO Henrici (IV. ut exiſtimo) Caſtellæ Regis Chirurgum , cuius in Ioannis Alfonſi Baenæ Cantionario exſtat *Poemation in eiuſdem Regis natalitium* ; necnon RABBINOS COMPLUTENSES, auctores *Metrici reſponſi ad Petrum Ferrùs* , qui conqueſtus de eis fuerat , quòd placide dormientem matutinis in Synagoga canticis ac precibus maturius quàm ſolitus erat excitâſſent. Exſtat in eodem Cantionario & Bibliothecæ Hiſpano-Rabbinicæ *pag.* 310. Item : R. IOSEPH BEN R. SCHEM TOB , qui perhibetur auctor operis inſcripti : *Sapientia excelſa* ; necnon alterius cui titulus : *Gloria Dei* , in eiuſdem Bibliothecæ *pag.* 346. Item : ISAACUM ABARBANELLUM Ulyſiponenſem auctorem *Commentarii* in Deuteronomium : *Sacrificii Paſchalis* : Librorum : *Opera Dei* : *Præco ſalutis* : *Hereditas Patrum* : *Coróna ſenum* : *Principium Fidei* : *Reſponſiones* : quæ omnia typis edita fuere ; necnon : *Congregationis Prophetarum* : *Viſionis Omnipotentis* : *Dierum ſæculi* : *Iuſtitiæ ſæculorum* : *Cælorum novorum*. Pag. 346. col. 2.. R. DAVID BEN SELOMOH BEN R. DAVID BEN IACHIIA Ulyſiponenſem , cuius eſt : *Lingua Eruditorum* CPoli. edita MDVI. & : *Laus Davidis* , Pag. 353. R. GALAB Catalanum Medicum *Antidotarii* Lugduni MDVIII. editi auctorem , Pag 355... R. IEHVDAM BEN IOSEPH MASEHGOSAH , Cæſarauguſtanum , cuius ſunt opera inſcripta : *Planctus* , & : *Animalia rapacia* , quorum eſus Iudæis interdictus erat, Pag 355... R. ISAACUM ABOHAB Caſtellanum , incertum cuius Loci , qui circumfertur trium tractatuum auctor , nimirum : *Candelabri lucis* ; atque inſcriptorum : *Arca teſtamenti* , & : *Menſa propoſitionis* ; necnon : *Fluvii Phyſonis* , atque : *Expoſitionis Commentarii R. Moſſis Bar Nahmanis ſuper Pentateuchum* , quam affectam reliquit. Pag. 356.. R. ABRAHAMVM VIVAS BEN SEM TOB Aragonenſem , auctorem tractatuum inſcriptorum : *Via regia veritatis ſeu Fidei* : *Liber Fidei* : *Sermonum*, hoc themate : *Hic nobis ſolatio erit* ; necnon : *Arboris Vitæ* : *Libri Demonſtrationis* , &: *Collectionum Medicarum* , Pag. 357.. R. IACOBVM BEN VIVAS item Aragonenſem , qui ſcripſit : *Commentarium Expoſitionis Talmudis* , Pag. 257...R. SALOMONEM BEN VIRGA , incertum cuiatem , *Tabularum Aſtronomicarum* , auctorem ; & libri inſcripti : *Virga* , ſive *Sceptrum Iudæ* , Pag. 357. R... DAVIDEM VIDAL BEN SELOMOH Toleti incolam , & fortaſſis civem, cui tribuuntur tractatus inſcripti : *Corona legis* , &: *Aureum Davidis Poema* , Pag. 359... R. IESVHAM BEN IOSEPH HALLEVI itidem incolatu , Toletanum , incertum an & patriâ , qui perhibetur auctor operis inſcripti : *Viæ ſæculi* , Pag. 359... R. ISAACVM HARAMAH BEN IOSEPH Zamorenſem auctorem tractatuum : *Vinculum* , ſive *Ligamen Iſaaci* ; *Expoſitionis quinque voluminum* ; alteriuſque inſcripti : *Viſio dura* , Pag. 360.... R. ISAACVM KARO Toletanum , cuius eſt liber : *Generationum Iſaaci* , Pag. 361.. R. IACOBVM BEN CHABIB BEN R. SELOMOH incertum cuiatem , auctorem operis inſcripti : *Oculus Iacobi* , alias : *Oculus Iſraelis* , Pag. 362.. R. ABRAHAMVM BEN SAMVEL ZACVTH Salmanticenſem , & in urbe Cæſarauguſtana Aſtronomiæ Profeſſorem , cuius exſtat liber inſcriptus : *Fami-*

quitur epiſtolam libellus Leonardi Aretini . . . . . . ab eodem Panda ex Latino in vernaculum ſermonem verſus ac : *De la orden de la Cavalleria* vocatus. Tertii : *De la condicion de la nobleza* , N. de Angelo Mediolanenſis, translati quoque , ut exiſtimo , ab ipſomet Petro Panda , & Santillanæ magno Marchioni dedicati.

miliarum ; item *Prognoſticorum*, quem *Almanakum perpetuum* vulgus appellat , atque aliorum , Pag. 365.. R. ISAACVM ALCHADAHEPH , incertum cuiatem , auctorem operum : *Semita præparata: Opus artificis* : *Lingua aurea* , Pag. 366.... R. MOSSEM BEN CHABIB BEN SEM TOB Ulyſiponenſem, qui ſcripſit tractatus inſcriptos : *Viæ placidæ* : *Caſtra Dei* : *Medicina Linguæ* , ſcilicet *Hebraicæ*: *Flos lilii* ; necnon : Commentaria Bibliæ hoc titulo è Pſalmo XXVIII. v. 4: *Vox Domini in fortitudine*: in Vulgatis noſtris : *Vox Domini in virtute* ; atque in R. Iedahiæ Ben Abraham Happennini tractatum inſcriptum : *Examen mundi* , Pag. 166... R. IOSEPH CHIVAN Ulyſiponenſem , auctorem *Sermonum Patrum* , ſeu Commentarium libri Talmudici inſcripti : *Capitula Patrum* , Pag. 367.. R. CHASDAI KRESCAS Cæſaraugustanum , cui tribuitur opus hoc titulo : *Pondera* , *ſeu bilanx iuſtitiæ* , id eſt, *fidelis* , Pag. 367.. R. ABRAHAMVM SABAH Ulyſiponenſem auctorem : *Faſciculi myrrhæ* , alias *Faſciculi argentei* ſive *Commentarii in Canticum Canticorum* , Pag. 368.. R. IOSEPHVM EZOBI Perpinianenſem , cui adſcribuntur libri : *Supplementorum ; &* *Scutella argentea* , Pag. 368... R. IOSEPHVM GEKATILIAH , alias CASTELLANVM , Hebræis vulgo HARIG, compendii causâ , qui perhibetur auctor librorum , ſive tractatuum : *Hortus nucis* : *Liber gloriæ* : *Tabula*, doctrinæ ſcilicet Cabaliſticæ : *Currus Ezequielis*: *Commentarius in feſtum Paſchatis* : *Porta lucis* : *Porta cælorum* : *Porta punctuationis* Hebraicæ : *Myſterium* ſive *Arcanum pomi* ; ac demum : *Cedri Libani*, Pag. 369. . . R. ABRAHAMVM BAR R. ISAACI BAR R. IEHVDÆ incertum cuiatem , auctorem operum inſcriptorum : *Habitatio pacis* , & : *Ceremoniale Iudæorum* , Pag. 369. . . . R. IOSEPHVM BEN DON DAVID BEN IOSEPH IACHIA Ulyſiponenſem, auctorem *Commentarii in omnes Bibliorum Sacrorum libros* ; nec non tractatuum inſcriptorum : *Via vitæ* : *Lux præcepti*, id eſt præceptorum Moſaicæ legis : *Lex lucis* , & : *Lux populorum* , Pag. 370. . . R. IEHVDAM BEN R. ISAACI ABARBANEL Ulyſiponenſem . qui vulgo *Leo Hebræus* audit, perhibeturque auctor *Dialogorum Eroticorum* qui ſub *Leonis Hebræi* nomine toties , ac vario ſermone editi ſuêre , Pag. 371. . . . R. IEHVDAM BEN SAMVEL ABARBANEL auctorem libri inſcripti : *Ad palatum omnium* , in quo de *emtione & venditione* eiuſque contractûs formulis, Pag. 373 . . . R. SEM TOB BEN IOSEPH BEN PALQVIRA , incertum cuiatem , cui adſcribuntur opera: *Regimen corporis & animæ* : *Epiſtola diſputationis* : *Scientiæ* ſive *doctrinæ Philoſophorum* : *Liber interrogantis* : *Liber graduum* : *Balſamum odoriferum* , ac demum : *Initium Sapientiæ* , Pag. 373 .. R. IACOBUM BERAB incertum cuiatem , auctorem libri *Interrogationum & reſponſionum* , Pag. 374. . . . COMINETVM SEPHARDI ſive HISPANVM qui ad annum MDXX ad caſtra Chriſtianorum tranſiiſſe dicitur , nonnihilque ſcripſiſſe pro expoſitione Pſalmi CXXXVI. Pag. 374. . . . R. IACOBVM BEN IEHVDA BEN KASTEL Bæticum ex oppido *Alcalà la Real* , qui Brunonis cuiuſdam librum *De Chirurgia* è Latino in patrium ſive Hebraicum ſermonem tranſtuliſſe dicitur Pag. 375. . . Ac demum R. IACOBVM MANTENV Hiſpanum , ſed qua patriâ incertum , quem primum omnium Maimonidis opus inſcriptum : *Directorium dubitantium* ex Hebraico in Latinum ſermonem tranſcripſiſſe ferunt; atque item eiuſdem Auctoris *Præfationem in librum inſcriptum* : *Tractatus* , ſeu : *Scripta Patrum* ; aliaque plura ex Arabico Avicennæ ; atque è Porphyrii Iſagoge , Averroe , Ariſtotele , Platone...

HIS AVTEM adiungi debet AZARIAS BONPOSC BONFILL Catalanus Barcinonenſis , qui ſub initium ſæculi XV. è Latino in Hebraicum ſermonem tranſtulit : *Boethii opus de conſolatione Philoſophiæ* , adiecto ubere commentario ; necnon : *Æſopi fabulas* in eundem ſermonem ex Arabico ; ac demum è Græco : *Pathologiæ & Hygiænes* , Galeni , ut exiſtimo, aut Hippocratis libros Exſtat M. S. penes me , in eiuſdem ſæculi XV. ineuntis codice.

LICEAT nunc ſub operis extremum , qui dudum animo meo heret ſcrupulum æquis Lectoribus exponere , iude enatum quòd in Hebræis ſæculi XV. Scriptoribus nullum domo aut origine Valentinum legerim ; & maximè quòd celebri Hieronymi de Sancta Fide cum Hebræis diſputationi Dertoſæ ad annum MCCCCXIII coram Benedicto XIII. (*Luna*) habitæ, in quam primarios eius gentis doctores magnoque numero ex Aragoniæ & Cataloniæ partibus conveniſſe conſtat , nullus itidem è Valentinis noſtris interfuerit; cum in eorum vicinia atque in ipſo Valentino regno res ageretur , ut in eius diſputationis Actis atque in Salomonis Ben Virgæ commentariis legitur (1). Et quidem poſterioris huius eventus cauſam pronum erat ad ſalutares aſſiduaſque Beati Vincentii Ferrarii , qui tunc in vivis Valentiæque noſtræ præſens aderat (2), ad Hebræorum populum conciones referre ; prioris autem illius , vel poſtquam rationes mecum ſubduxi omnes , nullam inveni hactenus quæ meum utcumque ſedaret animum ; & præſertim cum nec apud Hebræorum Bibliographos Plantavitium, Bartoloccium, Wolfium , & qui à ſæculo XI. ac deinceps ad annum Chriſti ſeſquimilleſimum non minus patrias eius gentis Scriptorum urbes quam lucubrationes accuratè notavit , Cl. Ioſephum Rodriguezium de Caſtro ; ac neque apud Ben Virgam , Baſnagium alioſque Iudæorum hiſtoricos in ullum itidem aliquem inciderim qui domo aut origine Valentinus dicatur , aut ad Valentiam noſtram generis auctores referat. Caſu , inquis, factum. *Sed nunquam perfecte* (aiebat Cicero De divinat. I. 13.) *veritatem caſus imitatur. Quatuor tali iacti caſu Venereum efficiunt* ; *num etiam centum Venereos ſi quadringentos talos ieceris caſu futuros putas? Adſperſa temere pigmenta in tabula oris lineamenta effingere poſſunt ; num etiam Veneris Coæ pulcritudinem effingi poſſe adſperſione fortuita putas?* Libentius igitur à viris doctis & præcipue ab Hebræorum bibliographis didicerim, ſi quid huic rei expediendæ afferant quod probabilius aut ſaltem ſub aliqua veri ſpecie dici ac ſuſtineri poſſit.

FINIVNT CERTAE AETATIS SCRIPTORES A PRIMO AD XV. SALVTIS SAECVLVM.

(1) D. Ioſephus Rodriguezius de Castro *Biblioth. Hisp. Rabb.* T. I. *pag*. 205. *col*. 1. Georgii Gentii tractum ex Salomonis Ben Virgæ Latina Historiæ Iudaicæ versione: *Ex urbe ALCOJA Ioſephus filius Adreti, Meir Galigon* , Hispanice sic reddidit: *De la* (Ciudad) *de* ALCOY *Joseph* &c. cum pro ALCOJA, ALCOLEA reddere debuisset. Hieronymus Surita Annal. Lib. XII. cap. 45. de hac eadem Hieron. de Sancta Fide disputatione : *Estando* (inquit) *el Papa Benedicto con su Corte en aquella Ciudad de Tortosa, muchos de los mas enseñados Judios de las Ciudades de Calatayud , Daroca, Fraga y Barbastro se convirtieron y se bautizaron* ::: *y todas las Aljamas de Alcañiz , Caspe y Maella se convirtieron á la Fe* en general::: *y tras estos se convirtieron la Aljama de Lerida , y los Judios de la Villa de Tamarit y* Alcoléa &c.

(2) Diagus Hist. de la Prov. de Arag. *lib. II. cap. 56. fol.* 176. *p*. 2. *col*. 2. *En memorias antiguas he hallado* (inquit) *que quando llego el Santo* (Vicente Ferrer) *à Valencia el año de mil y quatrocientos y doce, vistió de paño buriel la Ciudad à muchos pobres que le seguian.* .

BIBLIOTHECA HISPANA

SCRIPTORUM INCERTI TEMPORIS.

A

ÆGIDIUS, Ordinis Minorum, Scriptor inter huius familiæ alios à Wadingo laudatur ſub Hiſpani nomine, *Sermonum de Sanctis*, qui incipiunt: *Philoſophia eſt divinarum rerum ſpeculatio* (1).

ÆMILIUS, adnominatus Hiſpanus, mulomedicus, ſive medicus equorum, quem alii Africanum fuiſſe volunt, teſte Lindano *De ſcriptis medicis*: *De mulo-medicina* capita aliquot ſcripſit, quæ cum aliis huius veterinariæ artis Scriptoribus Græcè edita exſtant Baſileæ apud Ioannem Valderum MDXXXVII. in 4.° Latinaque ex interpretatione Ioannis Ruellii Pariſiis apud Simonem Colinæum MDXXX. in folio. Geſnerus quoque meminit.

AIMERICUS DE GAUSA Ballivus (*Bayle* vocant) generalis Cataloniæ, ſcripſiſſe dicitur: *Relacion de los ſuceſſos de Cataluña.* Meminit huius operis D. Ioſephus Pellizerius in *Memoriali Comitis de Villazor*, & *domûs, ſive familiæ de Alagon* fol. 64.

ALPHONSUS DE MADRID, Benedictinus monachus S. Salvatoris de Oña, reliquit ſcriptam *Hiſtoriam regii huius monaſterii*, quæ membranaceo codice, Notiſque antiquioribus exarata, in eiuſdem bibliotheca aſſervatur, & magno in pretio habetur; eò quòd auctor huiuſce domus abbas, valdeque doctus fuiſſe dicatur. Rem narrat D. Petrus de la Eſcalera Guevara in opere ſuo *Del origen de los Monteros de Eſpinoſa* cap. 1. & 8. poſt Antonium de Yepes in *Hiſtoriæ Benedictinæ* cent. 6. cap. 3. num. 43.

ALPHONSUS DE PERALTA, neſcio quis, auctor cuiuſdam libri, *Artificium prudentiæ*, dicti, fertur.

ANGELUS PACENSIS quidam, quem Luſitani ab urbe ſua Pace, nunc *Beja* oriundum dixerint, incerti, verè tamen antiqui temporis Scriptor, Luſitanis tantùm notus, & ab eorum chronographo Bernardo Britto Ciſtercienſi monacho in bibliotheca monaſterii S. Mariæ de Alcobazia repertus: cuius rei fidem faciunt Hieronymus de Souto, Auditor ſeu iudex territorii huius monaſterii, & Fr. Franciſcus de S. Clara Generalis Reformator Congregationis Portugalliæ atque eiuſdem monaſterii abbas, *Monarchiæ* laudati Britti *Luſitanæ* præambulis adiunctam.

Opera huius Angeli ſic laudant hi teſtes: *Eſtaon mais as obras de Angelo Pacenſe, onde à vidas de muytos Santos Portugueſes, & junto com ellas alguns Concilios antigos feitos por Aldeberto, & muitas memorias de couſas Portugueſas.* id eſt: *Sunt ibi & opera Angeli Pacenſis, in quibus plures Vitæ Sanctorum Luſitanorum, ac ſimul cum iis Concilia quædam antiqua per Aldebertum facta, multaque alia rerum Luſitanarum monumenta.* Ex quibus omnibus in eodem codice contentis *Vitæ* dumtaxat illæ *Sanctorum* ad Angelum pertinuiſſe videntur, in quibus eſt *S. Mancii* Chriſti diſcipuli martyriſque Eborenſis, quam idem Brittus referens lib. 5. *Monarchiæ* cap. 6. Angeli huius meminit: *Sanctorum Veriſſimi & ſociorum martyrum*, ut lib......cap......*S. Petri Archiepiſcopi Bracarenſis* lib. 2. cap. 6.

Hæc autem eius opera tranſlata fuiſſe ab eodem ex Alcobazia in Eſcorialenſe regium monaſterium & bibliothecam, Luſitani aiunt noviores. Attamen Alcobazienſes iſtæ à Britto nobis obiectæ antiqui temporis merces, in quibus Laimundus eſt, Petrus Allardius, ma-

(1) Fuerit forſan Ioannes Ægidius Zamorenſis Minorita, de quo Noſter *Lib. IX. c.* 1. *à n.* 7. *T. II. p.* 108. noſque in Not. *p.* 111. *col.* 1. atque item Ferdinandus Perezius Guſmanus in metrico nondum evulgato opere: *Claros Varones de Eſpaña*, in Roderico Toletano:

Su eſtilo (*inquit*) han remedado
Don Lucas è *Fray Juan Gil*,
Non tan dulce ni ſotil,
aunque aſaz bien han fablado.

Floruit ſub initium ſæculi XIV.

magiſter Menegaldus, rerum Luſitanarum Scriptores Latinitatis non contemnendæ (ut præſeferunt initia & fines eorum in ſuprà laudatis teſtificationibus expreſſa), non parum ſuſpectæ ſunt; cùm nec Alcobaziæ, nec in Laurentina Regia reperiantur bibliotheca, nec aliquis ferè alius poſt Brittum viderit, aut his auctoribus uſus ſit. De quibus nos latiùs ſuprà de Laimundo agentes. Quare dum nondum cum his antiquitatis, quæ iactantur, notis comparuerit Angelus, ceterique iudicium de iis faciendum ampliabimus (1).

Anonymus quidam ſcripſit *De initiis Aragoniæ regni* monumentum aliquod, cui Hieronymus Blancas, nominis atque ævi ignarus, teſtimonium perhibet in *Commentariis Aragonenſium rerum, & primo interregno Regum*, quos appellat, *Suprarbienſium*, his verbis: *Quomodo huiuſmodi inſcriptionem, quam vetuſtus quidam Scriptor in tumulo Ioannis primi Anachoretæ inventam refert, inſtauratam ac renovatam coniicio. Ergo Ioannes primus &c.* Et poſt hanc inſcriptionem: *Iſtius verò Scriptoris nomen non comperi.* Vide infrà in *Macario*.

Anonymus, cognomento almenar, Valentini regni civis, nobili genere natus, Toparcha locorum *Roccafort* & *Godella*, laudatur à Gaſpare Eſcolano lib. 5. *Hiſtoriæ Valentinæ* cap. 23. eo quòd opera duo, alterum *De re aſtrologica*, alterum *De morbo Gallico*, ſcrita reliquerit (2).

Anonymus Hiſpanus, ſeu Arabo-Hiſpanus, ſcripſiſſe videtur *Gloſſarium Arabo-Hiſpanum*, quod eſſe in bibliotheca Leidenſi inter libros à Ioſepho Scaligero eidem legatos, eius oſtendit catalogus, anno MDCLXXIV. typis editus Lugduno-Batavis, qui ita habet pag. 280. *Hiſpanum gloſſarium optimum, ante ſexcentos plus minus annos ſcriptum Latino-Arabicè: Latina charactere Longobardico difficillimo: Arabica charactere Africano elegantiſſimo deſcripta, partim in membranis, partim in charta. In fine quinque paginæ ſunt mutilæ.* Atque hic liber profectò haberi debet inſtar theſauri, ſi legibilis eſt; antiquæ enim, & vagientis adhuc, èque Latina in vernaculam rudem & inconditam, non ſine Arabicæ quadam miſtura transformari cœptæ noſtratis linguæ principia, quæ vix alibi reperire eſt, ſi non fallit diligentiſſimè ſcriptus index, continet.

Anonymus Caſtellæ vernaculâ ſcripſit *De rebus Portugalliæ*, quod e Stephanum Garibaium lib. 34. cap. 1. audire proprio idiomate loquentem præſtat: *Entre las obras que en lengua Caſtellana hè viſto de los Reyes de Portugal, la mejor es una que ſin nombre de autor anda de mano: la qual aunque no contiene tan copioſa relacion, quanto merecia la hiſtoria de ſemejantes Principes: tiene buen diſcurſo en la ſucceſſion de los Reyes, y muchos notables puntos, de quien entiendo prevalerme mas que de ningun otro autor en lo que me pudiere aprovechar para el progreſſo deſta Cronica.*

Anonymus Luſitanus Scriptor cuiuſdam *Hiſtoriæ* antiquæ nondum typis editæ, ac ipſius teſtimonio auctoris ex illis quas legimus, & Caſtellæ antiſtites ſcripſerunt (quibus Toletani ac Tudenſis, necnon & antiquiorum Iſidori, Sebaſtiani, Sampiri, Pelagiique hiſtorias ſignificare videtur) deſumtæ, quam vidit Prudentius Sandovalius, laudatque in *Hiſtoria Alphonſi Regis Caſtellæ* lib. 7. fol. 152.

Anonymus Gerundenſis Eccleſiæ canonicus *Vitam S. Oldegarii Barcinonenſis priùs Epiſcopi, deinde Tarraconenſis Archiepiſcopi Latinè edidit*: quæ quidem extat in *Legendario* antiquo ms. archivi eiuſdem Barcinonenſis Eccleſiæ capituli: cuius cum noſtris Diago, Rebulloſa, & aliis, vi. Martii pag. 482. Bollandus & Henſchenius in magno opere de *Actis Sanctorum*, & Antonius Ioannes Garzia de Caralps in hiſtoria eiuſdem Sancti par. 2. cap. 11. & 12. meminere.

Anonymus Luſitanus hacce lingua ſcripſit vitam Nonnii Alvari Pererii Portugalliæ Comeſtabilis, cuius hic eſt Luſitanus titulus: *Chronico do Condeſtable de Portugal D. Nun-Alvarez Pereira principiador da caſa de Braganza, ſem mudar da antiguidade de ſuas palabras, nem ſtilo.* Ulyſſipone MDXXVI. & iterum ibid. MDCXXIII. apud Ant. Alvarez in fol. Hoc *Chronicon* Latinè vertiſſe Ioannem Ferdinandum, quem Theodoſius Brigantiæ Dux unico filio Ioanni præceptorem dedit, ex aliorum fide Ioan-

(1) Dictum à nobis de Angelo Pacenſi ſuprà *Lib. VI. c. 4. n. 77. T. I. p. 454.* in Not. in *Laimundo de Ortega*.

(2) Is eſt *D. Ioannes Almenâr* Valentinus, de quo Bibliographi noſtrates Rodriguezius & Ximenus. Floruit autem circa medium ſæculi XVI. ac proinde ad Bibliothecam Hiſpaniæ novam referendus.

Ioannes Vaſæus refert *Chronici Hiſpaniæ* cap. 4.

ANONYMUS incertæ ætatis ſcripſit Vitam Roderici Didaci Bivarii, cognomento Cidi, fortiſſimi herois, qui ſub Ferdinando I. & filiorum eius Caſtellæ ac Legionis Regibus floruit. Exſtat ea ſic nuncupata: *Hiſtoria del famoſo cavallero Cid Rui-Diaz, con ſu genealogia*, Burgis MDXCIII. Hiſpali MDCXI. Quæ MS. ſervatur in monaſterio S. Petri de Cardeña, ubi Rodericus ipſe iacet. Neſcio autem quo argumento rei nitatur opinio hunc librum Mauro cuidam *Aben Alfange* dicto adſcribens, ex cuius Arabico idiomate in Hiſpanum fuerit inde verſus. Informem eam, & chronologiæ luce orbam, veriſque millia fabularum miſcentem, exiſtimat Prudentius Sandovalius (ut & alii) in *Hiſtoria Alphonſi VI.* folio 31 (1).

ANONYMUS ſcripſit Roderici Gothorum in Hiſpania ultimi Regis hiſtoriam: *Chronica del Rey D. Rodrigo, con la deſtruccion de Eſpaña, y como los Moros la ganaron* nuncupatam in editione Complutenſi MDLXXXVII. in folio, ſed dudum Hiſpali anno MDXXVII. in fol. prodierat. Differt hæc ab altera eiuſdem argumenti *Hiſtoria de la perdida de Eſpaña*, quam diu poſt ſuperioris publicationem ex Arabico Latinam Michael de Luna interpres regius edidit: de qua nos in Arabico-Hiſpana bibliotheca, ſub nomine *Abu Hacim Taric Aben Tariquii* locuti ſumus. Atque item diverſa eſt ab ea, quam fabuloſæ ac Saracenæ taxat nominibus Ferdinandus Perezius Guzmanus, cuius quidem auctor fuiſſe Petrus quidam del Corral dicitur (2). Hac tamen ſæpe uſos Alvarum Gomezium & Hieronymum Suritam in Latinis *rerum Aragonenſium Indicibus* obſervatum ab Hieronymo Romano ab Higuera legimus in manuſcripta etiam nunc *Toletanæ urbis & regni hiſtoria* lib. 14. cap. 1. qui ſubiungit, plura ibi exaggerata valdè reperiri, qualis eſt pœnitentiæ eiuſdem Regis, nonnullaque nomina conficta; ſed alia eſſe multùm his conformia, quæ Sebaſtianus, Iſidorus Pacenſis, Rodericus Toletanus, Lucas Tudenſis, & Raſis Maurus breviter ſcripſerunt. Hæc ille.

ANONYMUS Catalanâ linguâ ſcripſit *Hiſtoriam Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonis* à tempore conditæ Hiſpanæ Reipublicæ uſque ad Alphonſi IV. regnum. Vidit quidem, atque eâ uſum ſe eſſe ait, Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius Aragoniæ chronographus, in *Coronationum* huius regni Regum libro; adiungens fuiſſe olim in archivo regio Barcinonenſi, habereque plures Michaelis Carbonelli notas, atque eius, & Antonii de Viladamòr Cataloniæ hiſtoricorum ſignis munitam eſſe; atque inſuper ait Comitem de Guimerà in huius ſui oppidi archivo ſe reperiſſe dicere, voluminiſque compacti, & characterum formam antiquitatem pluſquam ducentorum quinquaginta annorum præ ſe ferre videri. Hæc Uſtarrozius.

ANONYMUS ſcripſit, incertum quo tempore, *Annales*, quos à monaſterio Cataloniæ, in quo exſtant, *de Ripôll* vulgus appellat, magni quidem habitos ad huius provinciæ & Aragoniæ regni antiquitatum cognitionem (3).

ANONYMUS canonicus regularis S. Iſidori Legionenſis vertit Hiſpanè, quam olim Latinè ediderat Lucas Epiſcopus Tudenſis, *La hiſtoria de la vida, milagros, y tranſlaciones de S. Iſidoro Arzobiſpo de Sevilla, que eſcribiò D. Lucas de Tuy por mandado de la Reyna D. Berenguela, muger del Rey D. Alonſo, de quien fue coroniſta; y la traduxo un canonigo reglar de S. Iſidoro de Leon; y la vida del Doctor Martino ſu canonigo y compañero.* Sic enim inſcripta eſt editio Salmanticenſis anni MDXXV. in 4.° cuius curam habuit baccalaureus Ioannes de Robles.

ANONYMUS, clericus regularis S. Auguſtini, edidit *La vida, generacion, y excelencias de la glorioſa S. Ana y S. Ioachim.* Salmanticæ MDXXVIII. in 4.°

ANONYMUS quidam ſcripſit librum ita inſcriptum: *Arbor Archiepiſcopalis, ad Archiepiſcopum Toletanum*, qui ſervatur in bibliotheca Toletanæ Eccleſiæ pluteo 30. num. 9. Hiſpano ſermone, ut ſuſpicor, quamvis ſub inſcriptione Latina. Prologus enim Hiſpanus eſt, unde verba hæc pro faciendo ſpecimine operis, deſumſimus: *Eſte quaderno, Señor, os moſtrarà quatro coſas. Lo primero, què ſoys, y*

(1) Dictum de hac Romanenſi fabula potius quam Roderici Bivarii hiſtoria Aben-Alfangio adſcripta, ſuprà, *Lib. VII. c.* 1. *n.* 9. in *Not. T. II. p.* 4.

(2) Dictum item de fabuloſo *Petri Corralii* Chronico ſuprà *Lib. X. c.* 8. *n.* 440. in Ferdinando Perezio de Guſman, *Not.*

(3) Apud Petrum de Marca, *Marc. Hiſp. append.* CCCCIV. pag. 1296. habetur: *Anonymi, Brevis Monaſterii Rivipullenſis hiſtoria*, Vid. notata noſtra *Lib. VII. c.* 1. *n.* 15.

y quê es el oficio que teneys, & en quê ſilla eſtays aſſentado, & quantos grados tiene vueſtro eſtado. Lo ſegundo, cômo haveys de regir y governar el pueblo encomendado. Lo tercero, quê es la cuenta que haveys de dar. Lo quarto, quê es el fruto que congereys de buena cuenta ò mala. Incertum omnino eſt cuiuſnam auctoris, & ad quem Archiepiſcopum directus ſit. Attamen in exemplo meo catalogi huius bibliothecæ, quem magni habeo, ad oram unà cum iam laudata operis diviſione notatum legitur, alteram ab eodem auctore, *Arborem exemplificalem* dictam, quæ deeſt ab iſta bibliotheca, ſcriptam fuiſſe.

Anonymus quidam ſcripſit Chronicon Comitis Caſtellæ Ferdinandi Gundiſalvi, (*Hiſtoria del Conde Fernan Gonzalez*) ſermone vernaculo, quod Compluti editum fuit MDLXXXIV. in folio (1). Diverſa eſt à de eiusdem rebus geſtis hiſtoria, quam elucubrâſſe dicitur Gundiſalvus de Arredondo & Alvarado Benedictinus monachus, quæ inedita etiamnum exſtat, & per varia mss. exempla doctis quibuſdam hominibus iam communicata fuit: de qua nos in Bibliothecæ altera parte mentionem ſub auctoris nomine habuimus. Huius antiquioris & priùs dictæ hiſtoriæ haud meminit niſi fallimur, eiuſdem Comitis res enarrans Prudentius Sandovalius; quomodo & alterius à Gundiſalvo ſcriptæ.

Anonymus ſcripſit *Hiſtoriam Hiſpanicarum rerum*, quam vidit, & antiquiſſimam vocat Prudentius Sandovalius in proximè dicta *Vita Ferdinandi Gundiſalvi Comitis Caſtellæ*, quam editioni Epiſcoporum veterum Hiſpaniæ hiſtoricorum ſubiecit pag. 289. atque inde habitum vernaculi ſatis antiqui carminis fragmentum producit.

Anonymus Scriptor, ſive Navarrenſium ſive Aragonenſium rerum, ms. fuit in bibliotheca egregii viri Martini ab Aſpilcueta Doctoris Navarri quo libro utitur in *Hiſtoria* Gallica *Benearnenſi* Petrus Marca Pariſienſis præſul lib. 4. cap. 6.

Anonymus Armenteriæ in Gallæcia monachus Ciſtercienſis conſcripſit olim *Vitam* admirabilem *B. Eronis*, eiuſdem loci abbatis: quæ inter alia continet hiſtoriam illi ſimilem quæ vulgò narratur, de monacho Affligemienſi, qui per annos CC. ad cantum cuiuſdam aviculæ in exſtaſi permanſit. Vitam hanc in antiquo codice repertam publicavit Reverendiſſimus Malachias de Aſſo (ſic legendum) parentibus nobilibus in Aragonia natus, tunc quidem Armenteriæ abbas, poſtmodum verò anno MDXCV. Iaccenſis in Aragonia creatus Epiſcopus, ubi mira ſanctitatis opinione floruit uſque ad annum Domini MDCVI. quo obiit xxviii. Aug. de quo vide *Menologium Ciſtercienſe* Chryſoſtomi Henriquez eodem anno: qui etiam compendioſam inſeruit Eronis Vitam *Faſciculo* ſuo lib. 2. diſt. 26. cap. 6. Hæc Carolus Viſchius in *Bibliotheca Ciſtercienſi*.

Anonymus Catalanus forſan ſcripſit *Genealogia de los Condes de Barcelona*, cuius autographum ſervari aiunt in monaſterio Rivipulli Benedictinorum eiuſdem Principatus Cataloniæ. Exemplum eius habet D. Raphael de Viloſa, Senator olim regius Conſilii Aragoniæ Matriti; atque aliud fuit penes Iacobum Ramon Vila curioſiſſimum hiſtoriæ virum, qui hoc cum aliis libris monaſterio S. Hieronymi de la Murta prope Barcinonem reliquit.

Anonymus quidam vertit Biblia è Latino vulgato in Valentinum, hoc eſt, regni Valentiæ vernaculum ſermonem: cuius operæ interfuiſſe dicitur S. Vincentius Ferrerius, ſi fidem habemus Cypriano de Valera in præfatione ad interpretationem Hiſpanam, quam ipſe fecit ex Hebræo; quæque Amſterodami prodiit an. MDCII. ubi ait hanc Valentinam verſionem ante centum & ampliùs annos in folio regali typis commiſſam fuiſſe (2).

Anonymus, ſeu anonymi, Hiſpano-Hebræi in Italia iam poſt expulſionem degentes, verſionem quandam ſacrorum librorum ex Hebraico ſermone in Caſtellanum fecere: cuius hic eſt conſpectus: *Biblia en lengua Eſpañola traducida palabra por palabra de la verdad Hebraica, por muy excelentes letrados, viſta y examinada por el oficio de la Inquiſicion, con privilegio del iluſtriſſimo ſeñor Duque de Ferrara.* Hucuſque titu-

(1) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* u. *Plut. II. n.* 8. (T. II. p. 478.): *Anonymi, Chronica del Conde Fernan Gonzalez* &c.

(2) Dictum ſuprà, nimirum *Lib. X. c.* 3. *n.* 114. *in Not.* Valentinam ſeu Lemoſinam Sacrorum utriuſque Fœderis librorum verſionem Bonifacii Ferrerii totius Cartuſiæ Prioris Generalis, Sancti Vincentii germani fratris eſſe; atque Valentiæ noſtræ MCCCCLXXVIII. editam. Abſoluta autem fuerat ineunte ſæculo XV. certè ante annum MCCCCXVIII. qui Bonifacio emortualis fuit.

tulus libri; nuncupatio autem talis: *Al iluſtriſſimo y excelentiſſimo ſeñor D. Hercole da Eſte el II. quarto Duque de Ferrara.* Cui ſubſcribunt: *Criados de V. E. Geronymo de Vargas, y Duarte Pinel.* Ad finem operis hæc leguntur: *A gloria y honor de nueſtro Señor ſe acabò la preſente Biblia en lengua Eſpañola, traducida de la verdadera origen Hebraica por muy excelentes letrados, con induſtria y diligencia de Duarte Pinel Portugues, eſtampada en Ferrara à coſta y deſpenſa de Geronymo de Vargas Eſpañol, en* 1. *de Marzo de MDLIII. en folio* (1).

Hæc autem Ferrarienſis interpretatio, ſeu potiùs editio, recocta fuit Amſtelodami, non iam Chriſtianorum operâ, ut contigiſſe illi credimus, ſed Hebræorum, ut conſtat ex notato ibi mundi anno, ut Hebræi ſolent: *A honra y gloria de Dios fue reformada à quinze de Sebath* MMMMMCCCXC. Editio autem facta fuit in domo Gillis Iooſt Amſtelodami anno MMMMMCDXVI. Hanc verò interpretationem hìc poſuimus inter opera Anonymorum qui ante annum MD. vixere; ſtilus enim ſapit maiorem adhuc duorum ſæculorum antiquitatem; eaque utiliſſima eſt iis, quibus huiuſmodi verſionibus uti licet, ad exquirendos literales Bibliorum ſenſus, & conferendum cum antiqua illa præſentem Hiſpaniæ noſtræ linguam, atque eius vocabula.

Anonymus ſcripſit *Hiſtoriam Hiſpanicarum rerum ab Ranimiro I. uſque ad Ferdinandum III. Caſtellæ Regem*: quæ fuit in bibliotheca D. Ioannis Ferdinandi à Velaſco Caſtellæ Comeſtabilis, eruditi viri, Medinæ de Pomar oppidi ſuæ ditionis ab eo reperta inter libros ibi à magno illo deceſſore eius Petro Comite de Haro, qui ſub Ioanne II. Rege vixit, relictos. Scriptamque exſtare hanc hiſtoriam in membranis, antiquatâ iam hodie ſermonis Caſtellani formâ, quæ ante trecentos annos vulgaris forſan fuerat, Petrus Mantuanus, dicti Ioannis Ferdinandi à Velaſco Caſtellæ Comeſtabilis domeſticus, vir apprimè hiſtoriarum noſtrarum peritus, in *Advertentiis* (ut vocat) ſive *Animadverſionibus ad Ioannis Marianæ hiſtoriam* annotatum reliquit pag. 142. & 152. Ad hanc fortè reſpexit Ioannes de Pineda Ieſuita, docens exſtare eam penes Marchionem de Tariſa (altero ſcilicet exemplo) in *Memoriali pro Rege Ferdinando III. Sancto.* Ne tamen hoc ſileam, titulum ineſſe ei monet: *De las antiguedades de Eſpaña*, pertingereque uſque ad nuper laudatum S. Regem.

Anonymus alius ſcripſit aliam *Hiſtoriam Regum Caſtellæ*, ſive auctor eius fuerit Martinus Fernandez Boniſaz notarius, quam vidit inter libros eiuſdem Comitis de Haro Petrus idem Mantuanus iam laudatus ubi proximè pag. 142. & 152. teſtimonium inde adducens pro primogenitura Berengariæ Reginæ, Ferdinandi III. Sancti genitricis. Libri titulus: *Libro eſcrito por Martin Fernandez Bonifaz notario para el Conde de Haro D. Pedro de Velaſco. Acabòſe de eſcribir à* 16. *dias de Febrero año de* MCCCCXXXII.

Anonymus ſcripſit Chronicon hoc titulo: *Relacion de la deſcendencia de los inclitos Reyes de Navarra*, tempore nimirum Ioannis Labretani & Catharinæ Fuxiæ: quod

(1) Exſtat eadem prorſus Ferrarienſis Hiſpana Sacrorum Bibliorum Veteris Teſtamenti MDLIII. verſio, completa, ut in eiuſdem fine legitur: *En primero de Marzo de* 1553. & nuncupata: *Al Iluſtriſſimo y excelentiſſimo Señor el Señor Don Hercole da Eſte el ſegundo: quarto Duque de Ferrara por Jeronimo de Vargas y Duarte Pinél.* In aliis autem eiuſdem editionis Ferrarienſis 1553. exemplis: *A la Señora Doña Gracia Nacî: por Iom Tob Athias y Abraham Uſque en* 14. *de Adar de* 5313. (qui idem omnino dies & annus eſt, primus ſcilicet Martii, nativitatis Chriſti 1553.).. Edita poſtea fuit Amſtelodami *A veinte de Yâr* (ut in eiuſdem fine legitur) 5371. qui à Chriſto nato annus eſt MDCXI; ſub finem autem prologi ad Lectorem: *Vale en Noſtradâm, Tantos de marco*, 5371. *año.* Folio.. Rurſum, abſque Loci, atque anni notatione, ſed Amſtelodami, ut videtur, & circa annum Chriſti MDCXX. Folio... Item Amſtelodami apud *Gillis Iooſt en el Nieuwe-ſtraet*, 5606. manifeſto ſcilicet errore, pro 5406. id eſt, Chriſti anno MDCXLVI. Folio....... Item Amſtelodami, *corregida* (ut in fronte legitur) *en caſa de Joſeph Athias* 5421. Chriſti MDCLXI. Octavo.... Item Amſtelodami apud Davidem Fernandez, *corregida por Dr. R. Iſhac de Ab. Diaz*, 5486. Chriſti MDCCXXVI. Octavo maiori: quas omnes, neque uno tantum, ſed duplici triplicique interdum exemplo mihi comparavi, præter noviſſimam Hebræo-Hiſpanam Amſtelodamenſem, Folio; & alteram itidem Amſtelodamenſem curante *N. Caceres* 8.° quam mihi furto ſublatam fuiſſe vehementer doleo.

Vix dum hæc ſcribere deſieram, cum Cl. Doctiſſimique Viri Olai Gerhardi Tychſen Orientalis Literaturæ in Academia Fridericiana Betzovienſi Profeſſoris Publici &c. nomine ac benigno munere oblatus mihi fuit recens chartaceus Pentateuch Hebræo-Hiſpani codex, formâ folii; in quo non magis Hebraicus textus, quam Hiſpanica eiuſdem verſio Latinis literis exprimuntur; hæc tamen non ultra Geneſeos caput XLV. procedit; eademque omnino eſt cum Ferrarienſi 1553. & recentioribus Amſtelodamenſibus, ut periculo facto didici.

quod Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Waſconiæ* lib. 2. cap. 3. pag. 96. laudat.

Anonymus auctor eſt cuiuſdam alius *Chronici Navarræ Regum, quos prætermiſit Rodericus Toletanus*, forſan Theobaldi Regis. Vidit idem Oihenartus, meminitque lib. 2. cap. 11. pag. 235. & 236. qui laudatum ſe legiſſe ait à Didaco Ramirezio Avalos de la Piſcina in *Hiſtoria* ſua *Navarrenſis regni;* atque idem ſibi cum eo videri, quod Theobaldi Regis nomine (patris, aut filii, ſimiliter appellatorum) iuſſuve conſcriptum, Garibaius laudat lib. 21. cap. 1. quantumvis nunquam ſibi viſum, atque item auctor cuiuſdam *Recopilationis rerum Ipuſcoæ provinciæ* vulgaris linguæ Caſtellanæ.

Anonymi eſt aliud ab hoc diverſum Chronicon, ſeu *Series Navarræ Regum*, ab Enecone Ariſta ad Sancium uſque Garſiæ filium, Sancii maioris nepotem, contenta in codice ms. Legerenſis monaſterii, quo Regulæ S. Benedicti continentur, quo uſum ſe ait idem Oihenartus eodem cap. pag. 235 (1).

Anonymus Benedictinus monachus in monaſterio *S. Dominici de Silos* hiſtoriam ſcripſit *De Regibus Aſturiarum & Legionis à Pelagio uſque ad Alphonſum VI.* Eſt inter libros mss. excellentiſſimæ Comitiſſæ de Villaumbroſa, qui fuerunt D. Petri de Guzman eius coniugis, magni Caſtellæ ſenatus Præſidis. Sed de hoc auctore & opere, quod *Chronicon Exilienſe* audit, alibi diximus (2).

Anonymus vertit ex Latino in Hiſpanum ſermonem *La Cronica de los quatro Imperios, compueſta en Latin por Martino Polono.* Exſtat ms. inter libros eiuſdem excellentiſſimæ Comitiſſæ.

Anonymus *Toletanus, Philoſophus* nuncupatus, ſubminiſtravit ei, qui *Chimicorum librorum theatrum compilavit*, nonnullum huius argumenti ſcriptum, quod ab eius ipſius initio: *Deſiderabile deſiderium* appellatum, ſeu *Roſarium philoſophorum, compilatum à Toletano Philoſopho*, in huius ſyſtematis tertio volumine nunc legitur.

Anonymus, neſcio quis, Hiſpanum dedit opus: *Arbol de las batallas* appella-tum, ex Gallico, ut putamus, Honorati Bonnet Cabillonenſis Prioris: qui liber exſtat Gallicus, fuitque in bibliotheca Caroli de Montchal Archiepiſcopi Toloſani, Labbeo teſte in *Nova bibliotheca manuſcripta* inter libros dicti Antiſtitis codice 60. in quo notatur ſcriptum fuiſſe ab auctore tempore ſchiſmatis inter Clementem VII. & Urbanum VI. dicatumque Carolo Regi VI. Francorum. Sed de hoc opere diximus in *Didaco de Valera* (3).

Anonymus ſcripſit *Chronicon monaſterii S. Victoriani* in Aragoniæ regno, quo uſus fuit ad conſcribendam Hiſpaniæ hiſtoriam adhuc ineditam Laurentius de Padilla, ut ipſe in veſtibulo eius docet.

Anonymus, eiuſdem Padillæ teſtimonio monachus forſan Benedictinus, ſcripſit *Chronicon monaſterii S. Salvatoris de Oña* nuncupati in Caſtella veteri (4).

Anonymus alius, eiuſdem etiam Padillæ teſtimonio ſcripſit *Chronicon monaſterii de la Oliva ordinis Ciſtercienſis* in regno Navarræ, ubi plura de huius regni Regibus.

Anonymus ſcripſit quandam *Hiſpanarum rerum hiſtoriam*, quæ fuit penes Marchionem Veleziorum (D. Petrum forſan heroem illuſtrem à Conſilio Statûs Philippo II. Regi) aiente eodem Padilla, qui eâ ſe uſum ait.

Anonymus ſcripſit ab hac diverſam *Hiſpanicarum rerum hiſtoriam*, quæ olim fuit Ferdinandi Didaci à Toleto Referendarii Ioannis Regis Caſtellæ II. uti refert ibidem Laurentius Padilla.

Anonymus cognominatus ochoa de salazar ſcripſit adhuc aliam *De Hiſpaniæ rebus* hiſtoriam, quam etiam ſe vidiſſe & in uſu habuiſſe, monuit lectores ſuos Padilla laudatus.

Anonymus auctor eſt cuiuſdam hiſtoriæ antiquæ ms. *De rebus noſtris*, quam aſſervari in Toletana Eccleſia reliquit ſcriptum in libro *De deſcenſione Deiparæ virginis ad eandem Eccleſiam*, Franciſcus Portocarrero cap. 32.

Anonymus auctor *Annalium* quorumdam, quos *Toletanos* vocant, magnæ eſt auctoritatis, utpote æqualis ferè rerum, quas literis commiſit: dignus omnino publica luce cum aliis huiuſmodi adhuc la-

(1) Dictum de hoc Chronico ſive *Serie Navarræ Regum* eiuſque ætate ſuprà, *Lib. X. c.* 10. *n.* 499. in Carolo Principe Vianæ.

(2) Editum à Cl. Henrico Florezio *Hiſp. ſacr. T. XVII. à pag.* 270. qui ad ſæculi XII. initia pertinere putat, ibid. *pag.* 265. *n.* 4.

(3) Dictum itidem à nobis *Lib. X. c.* 13. *n.* 273. atque in *Addendis à ſæculi XV. initiis ad annum MCCCCXX.* exſtare in Eſcurialenſi codice *Lit.* h. *Plut. II. n.* 19. eius operis verſionem alteram Hiſpanicam Antonii cuiuſdam Çoritæ.

(4) Fuerit forſan *Alfonſus de Madrid*, de quo Noſter paulo antè inter Scriptores incerti temporis?

latentibus, quos præire in officinis typographorum aliis nauci operibus æquum eſſet. Meminit cum laude Alphonſus Fernandez in *Annalibus Placentiæ urbis* lib. 1. cap. 9.

Anonymus alius ſcripſit *Annales* quoſdam *Latinos*, magnæ etiam auctoritatis, ante quadringentos annos ſcriptos in codice quodam Eccleſiæ Compoſtellanæ. Exinde adducta quædam verba ad eram MXXXIII. ſpectantia, cum hoc operis elogio videri poſſunt in Ambroſii Moralis *Hiſtoriæ Hiſpanæ* libro 10. cap. 24. in fine.

Anonymus Darocenſis Eccleſiæ canonicus in Aragoniæ regno, poſt veterem alium Cataloniæ civem, qui propriâ gentis linguâ hoc tractavit argumentum, iterum deſcripſit ipſe ac celebravit commentario Hiſpanico myſterium quod vocant *De los Corporales de Daroca*: cuius myſterii relationem Martinus Viciana in *Hiſtoria Valentina*, Petrus Antonius Beuter in *Hiſtoria Hiſpaniæ*, Petrus Medina *De las grandezas de Epaña*, & alii magno numero fecere (1).

Anonymus quidam Caſtellæ vernaculo ſermone ſcripſit *Regum Portugalliæ hiſtoriam*, quâ uſus fuit Stephanus Garibaius, eamque laudat lib. 32. *Compendii hiſtorialis* cap. 1.

Anonymus quidam vertit in Hiſpanicum ex Latino ſermone *El Valerio Maximo, de los exemplos memorables.* quem MS. ſervat excellentiſſimus Marchio Mondexarenſis in ampliſſima ſua bibliotheca cum hac nota: *Eſte libro de Valerio Maximo eſcriviò Diego de Lombraña, criado de Alfonſo Gonzalez de Leon, contador del Rey, por mandado del dicho Alfonſo Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años* (2).

Anonymus incertus vertit in ſermonem vernaculum *Lucani Pharſaliam* ſoluta oratione, quæ interpretatio ſervatur MS. apud eundem Marchionem Mondexarenſem antiquis characteribus.

Anonymus ſcripſit *Hiſtoria de Eſpaña*, quæ à Pelagii rebus uſque ad expugnationem Antiquarienſis urbis per Ferdinandum Caſtellæ infantem, Aragoniæ deinde Regem, ſub Ioanne II. res noſtræ gentis proſequitur. Incipit: *Empieza en el libro de la hiſtoria* &c. Exſtat Matriti apud eundem Marchionem Mondexarenſem.

Anonymus ſcripſit Annaliſticum quoddam opus de Aragoniæ rebus, quod *Annal antiguo de Aragon* magnus Surita vocat, laudans in marginalibus Notis ad codicem, quo uſus fuit, MS. hiſtoriæ Catalanè ſcriptæ à Iacobo I. Aragoniæ Rege, quem hodie poſſidet Marchio S. Clementis Cæſarauguſtæ.

Anonymus, ut credo, Hiſpanus, ſcripſit olim Latinè *Dialogum Eccleſiæ & Synagogæ*, *ſane pro Eccleſia contra Sygnagogam*: qui incipit: *Acuite ſagittas* (3) &c. Hunc in publicum dedit, cùm fortè fortuna in eum nudo auctoris inſcriptum nomine incidiſſet, Gundiſalvus Garſias à S. Maria Cæſarauguſtanus (4) civis & advocatus magni nominis ſub Ferdinando Rege Catholico, nuncupatum D. Didaco à Mendoza Hiſpalenſi Archiepiſcopo, ut in eius elogio in Bibliothecæ altera parte, quæ priùs edita fuit, dicimus. Locum autem editionis ignoramus, quòd inde abſit; forma certè in 4.° eſt. Continetque redargutionem abſurditatum Hebraici libri *Talmud* dicti, & fundamenta probationeſque Fidei Chriſtianæ ex ſacris libris ab Eccleſia productis, audiente & contradicente Synagoga, quas inter dialogum liber continet. Hiſpanum ſuſpicari me dixi, eò quòd nullum ex SS. Patribus, niſi Iſidorum Hiſpalenſem ſemel atque iterum laudet. Sed audi sîs de eo verba Gundiſalvi Garſiæ: *Siquidem olim incidi in quoddam opus ſcriptum haud quidem longum, ſed re ipſa magnum & admirabile, ſine ſcriptione ac nomine auctoris. Quæſivi diu ac diligentiſſimè, à quo editum fuit; nuſquam reperi, nec ab aliquo lectum, nec eiuſdem exempli alterum codicem.* Poſſidet exemplum hoc, quod vidimus, Matriti D. Ioan. Lucas Corteſius,

(1) Fueritne *Ximenus* ſeu *Ximenezius* Presbyter *Darocenſis*, quem circa annum MCCL. vernaculè ſcripſiſſe opus *De reſtauratione Hiſpaniæ* ſuprà retulimus in Notis ad *Lib. VIII. in fin. c. IV.* è ſchedis Cl. Pauli Ignatii Dalmâſes & Ros?

(2) De hac *Valerii Maximi*, & Lucani quæ proxime ſequitur Hiſpanica verſione in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice, dictum à nobis ſuprà *Lib. X. c.* 5. *n.* 269.

(3) Fuerit fortaſſis huius Dialogi auctor *Cyprianus Benetus*, ſive *Benedictus* ex Ordine Prædicatorum, de quo mox. Certe inter eius ſcripta à Dominicanis Quetiſo & Echardo recenſita *T. II. Script. Ord. Præd. pag.* 49. *col.* 2. legitur: *Aculeus contra Iudæos.* Prodiit Romæ, unà cum eiuſdem tractatu: *De non mutando Paſchate*, anno 1515. in 4.° exſtareque ibidem dicitur in Barberina.

(4) Hic ille eſt *Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria*, quem anno ſæculari MD. *Conſtitutionum Synodalium Archiepiſcopatûs Ceſarauguſtani collectionem* edidiſſe diximus, Cæſarauguſtæ apud Georgium Coci & Socios 8.°

ſius, noſter in primis amicus, millies per totum hoc opus, nunquam tamen ſatis, à nobis laudatus.

Anonymum auctorem cuiuſdam hiſtoriæ, ſive, ut vocat, *Chronici*, & quidem antiqui *de Val de Ilzarte*, (loci nomen in quo aſſervantur) laudat Ioſephus Moretus Ieſuita in *Congreſſibus apologeticis pro veritate inveſtigationum regni Navarræ*, congreſſione 4. pag. 122.

Arnoldus, ſive arnaldus, de moraria Catalanus, eorum cenſui adſcribi ſolet, qui in *Conſuetudines*, ſeu leges huius provinciæ commentati olim ſunt (1).

Arnoldus de podio, vulgò de puig, ſi Catalanus eſt, ordinis S. Dominici. Huius nomini adſcriptam *Artem prædicandi* ad Hugonem Dertuſanum Epiſcopum directam fuiſſe in bibliotheca ſummi viri D. Antonii Auguſtini Tarraconenſis præſulis in membranis annorum CL. legimus in huius bibliothecæ catalogo (2).

Aybertus, abbas Ciſtercienſis ordinis in Hiſpania, ſcripſiſſe dicitur opus quoddam *De eiuſdem ordinis viris ſanctitate illuſtribus*, maximè Hiſpanis, ſi fides habenda eſt Chryſoſtomo Henriquez in *Menologio Ciſtercienſi* ad dies xiii. Septembris, xi. Octobris, & i. Novembris, referente Carolo Viſchio in *Bibliotheca Ciſtercienſi*.

B

Berengarius natione Catalanus (ait *Bibliothecæ medicæ* auctor) ſcripſit *in Avicenam quaſdam quæſtiones, & in Hippocratem*. Ita & Geſneri *Epitome*.

Berengarius de noya Gallæcus, forſan ex ita dicto oppido (3), laudatur auctor operis cuiuſdam ad rem metricam ſpectantis ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione, in prologo *Centiloquii*, illis verbis, quæ in Raymundo Vidal inferiùs exſcripſimus.

Bernardus quidam Hiſpanus, Prædicatorum ordinis, ſi credimus Leandro Alberto, ſed incertæ ætatis, floruit doctrinâ philoſophicâ atque theologicâ, ſcripſitque quædam opera, quæ ipſa Bernardo Triliæ à Dominicanorum Scriptorum laudatoribus tribuuntur, ut videre eſt apud Antonium Senenſem, Altamuram, alios. Admonuimus pridem nos lectores lib. 8. cap. 6. huius antiquioris partis Bibliothecæ.

Bernardus de ceva Catalanus ſcripſit in *Conſuetudines* (hæ ſunt leges) Cataloniæ, quas *Uſaticos* vocant.

Bertrandus quidam Hiſpanus, ut legimus in eadem Geſneri *Epitome*, ſcripſit *ſuper Clementinas*.

C

Cyprianus benetus, hoc eſt, ut credimus, benedictus; quod Valentinæ gentis linguâ *Benet* efferri ſolet, ſcripſiſſe dicitur librum quendam *De non mutando Paſchate*, quem ms. aſſervari in bibliotheca Medicea Florentiæ, legitur in Theophili Spizelii *De ſacris illuſtrium bibliothecarum arcanis* pag. 93. (4)

(1) Dictum, pluſque vice ſimplici de hoc Arnaldo inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores è Franckenavio *Sacr. Themid Hiſp. Sect. IX. n. XXV.* & præſertim in Not. ad *Lib. IX. c.* 4. n. 209. quo loco cum Valentiæ noſtræ vindicavimus.

(2) Quetifus & Echardus inter ſæculi XIV. Scriptores hunc Arnoldum collocant *T. I. pag.* 721. *col.* 2.

ADDENDI.

Ægidius Diaz, neſcio quis, ſcripſiſſe dicitur Hiſtoriam *Roderici Didaci de Bivar*, vulgo dicti *El Cid*, à Ferdinando Perezio Guſmano, in metrico, atque inedito, ut putamus, opere inſcripto: *Claros Varones de Eſpaña*, in *Roderico Didaci*. Siſtimus eius verba:

, Si la eſtoria non miente
, De *Gil Diaz* ſu eſcribano,
, El gran Soldan Perſiano
, Principe è ſeñor de Oriente
, Le embio un ſu Pariente &c.

Frater Anſelmus de Turmeda incertum cuius Inſtituti, Catalanus, circa annum, ut coniicimus, MCCCC. ſcripſit Lemoſino Sermone tractatum metricum hoc titulo: *De les coſes que han à eſdevenir ſegôns algunes profecies è dits d' alcuns eſtrolechs, tan dels fêts de la Eſgleſia è dels Regidors de aquella, è de lurs terres è provincies &c.* Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* n. *Plut. I. ſub n.* 13. (T. III. p. 143.) Item: Opuſculum aliud metricum ab auctoris nomine *Franſêlms* Valentinis vernaculè appellatum, ſæpiuſque Valentiæ editum: quo noſtrates pueri poſtquam literas nôrunt eaſque in ſyllabas iungere incipiunt, uti conſuevêre.

(3) Immo *Balearis Maioricenſis*, ut nos olim Lib. VIII. in fine capitis 6. n. 283. in Not. Adductis autem eo loco in huius rei comprobationem, addere iuvat, in alio *Proverbiorum*, ſeu *Centiloquii* Marchionis Sant-Iulianenſis exemplo, quod exſtat in pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis codice toties à nobis laudato, itidem, ipſiſque omnino verbis legi: *Las reglas de trovar eſcritas y ordenadas por Remon Vidal de Beſaduc, home asâz entendido en las artes liberales è gran trovador;* (nin) *en la continuacion del trovar fecha por Jufrê de foxâ monge negro: nin por* el mallorquî llamado berenguel de noya &c. Quibus add. Cl. Martinum Sarmientum *Memor. para la Hiſtor. de la Poeſia Eſpañola T. I. p.* 348. *n.* 768. quo loco pro *de Noya*, eum *de Troya* cognominat.

(4) Hunc *Cyprianum* ad annum Chriſti MDXXII. referunt Quetifus & Echardus *T. II. pag.* 49. quo loco late de eius ſcriptis profeſſione & patria. Videndi.

D

Didaci campi-docti *Chronicon* adducit pro ſe de Alphonſi VIII. tempore loquens, atque eius inſano erga Hebræam quandam amore, Alphonſus de Spina in *Fortalitio Fidei* lib. 3. fol. 192. per hæc verba: *Secundum quod legitur in Chronico Didaci Campi-docti.* Quod ſanè quò referam neſcio, niſi hiſtoria ſignificetur Roderici Didaci Cidi appellati, & vulgò *el Campeador* dicti; de quo neque locus, neque magnum operæ prætium eſt ulteriùs quærendi (1).

Dominicus de catalonia, Dominicanus, ſcripſiſſe dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis.* Fernandez in *Catalogo Scriptorum huius ordinis* (2).

Dominicus, archidiaconus Eccleſiæ Segovienſis, tranſtulit ex Arabico in Latinum Al-Gazelis Arabis *Librum philoſophiæ* editum anno MDVI. cum nota factæ ab eo huius tranſlationis in Toletana urbe. Vidimus nos in bibliotheca Ferdinandi Colon, quæ nunc ex legato eius eſt Hiſpalenſis Eccleſiæ (3).

Dominicus de s. ioanne Maioricenſis, ordinis S. Mariæ de Mercede, Scholaſticus, ut dicitur, Salmanticenſis Eccleſiæ, & Pariſienſis Academiæ profeſſor, ſcripſit, ſi Vincentio Muto vol 2. lib. 11. cap. 9. *Hiſtoriæ Balearis* credimus, *ſuper Ariſtotelem* neſcio quid.

Dominicus seminiverbius, cum *Hiſpani* compellatione, adducitur à Petro de Alva in *Militia Conceptionis*, quaſi auctor libri *Viola animæ* appellati, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium & Dominicum Seminiverbium: *De hominis natura, propter quem omnia facta ſunt, ad cognoſcendum ſe, Deum, & homines.* Quem librum ait anno MD. Toleti editum in 4.° Attamen hic Dominicus dialogiſta eſt non utique libri auctor, à Remundo ſive Raymundo Sebunde ſcripti. De quo pluribus egimus in huius Raymundi mentione.

E

Eduardus neſcio quis citatur ſæpiùs à Ferdinando Mexia in *Nobiliario* ſuo, quod *Verum* appellavit, uti Scriptor cuiuſdam operis *Contra Anriquina* dicti, adverſus aliquem forſan Anricum, ſive Enricum: de quo altum alibi ſilentium. Utitur hoc opere Ferdinandus lib. 1. cap. 51. 64. & 73. & lib. 2. cap. 2. & 5.

Emmanuel brudus Luſitanus Iudaicæ ſectæ, idemque medicus, niſi fallimur: de quo Salomon filius Virgæ in *Hiſtoria Iudaica*, quam Latinè Georgius Gentius dedit, Amſtelodamique publicavit anno MDCLI. pag. 338. *Modum* (ait) *omnemque rationem, quæ ad immolandam Paſchalem victimam pertinerent, admirandâ rerum copiâ deſcripſit Cl. Manuel Brudo in libro quem, de præceptorum ratione, compoſuit.* Hæc Salomon. Idem nomen medici cuiuſdam eſt, qui *De victûs ratione* ſcripſit *in febribus ſecundùm Hippocratem in genere & ſigillatim*, libris tribus, qui prodierunt Venetiis anno MDXXXIV. in 8.° Tiguri apud Geſneros fratres MDLV. in 8.° Venetiis iterum apud Petrum Rubeum MDLIX. Coloniæ apud Petrum Horſt; & cum aliis in *Enchiridio rei medicæ* Conradi Geſneri.

F

Ferdinandus zamorensis, ignotus aliàs, reliquit in ſchedis librum: *ſummam de ordine iudiciario* dictum, qui Caſtellano, ſed valdè antiquo ſermone, manu exaratus in folio aſſervatur in biblio-

(1) Succurrit, ſitne idem *Didacus* hic *Campi-doctus* cum *Didaco de Campis* auctore operis inſcripti: planeta in Bibliotheca Sanctæ Eccleſiæ Toletanæ ſuperſtitis: quode opere atque Scriptore Noſter ſuprà, *Lib. VIII. c.* 1. *n.* 8. noſque ibidem in Not. *T. II. p.* 47. *col.* 1. egimus: ut τὸ doctus elogium Auctoris ſit, proprio eius cognomini de campis importunè aſſutum. Et quidem Auctoris atque Alfonſi VIII. Caſtellæ Regis tempora coniectionem non reſpuunt, cum hic ad annum MCCXIV. vivere deſierit; *Didacus* autem *de Campis* anno MCCXVIII. *Planetam* ſcripſiſſe a Noſtro dicatur. Meminit eius, atque ætatem qua floruit indicat Ferdinandus Perezius Guzmanus in metrico inedito opere: *Claros varones de España*, in cuius poſtremis ogdoadibus legitur:

, Otro dotor Caſtellano
, qu' en eſtilo afaz polido
, yo me acuerdo haber leido
, un volumen de ſu mano.
. diego de campos ſe llama
, eſte dotor que yo digo.
, en tiempo de Don Rodrigo
, grand prelado & de grand ſama &c.

Habetur in pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis de Aragonia codice, toties à nobis laudato. Reſpexeritne autem in loco proximè citato Ferdinandus Perezius ad *Chronicon Alphonſi VIII.* de quo agimus, an ad *Planetam*, non facilè divinare eſt. Atque ad prius illud reſpexiſſe coniicio; *Planeta* enim, qualem ſuo loco deſcripſit Noſter, totus eſt aſcetici argumenti *De Chriſto: De beatiſſima Virgine*, ac de præcipuis utriuſque myſteriis, quæ limatiorem ſtilum (*afaz polido*) non uſque adeo deſideraſſe videbantur.

(2) Hunc Quetifus & Echardus *T. I. pag* 808. ad annum Chriſti MDLI. referunt; ut nos alibi retulimus.

(3) Dictum à nobis de hoc Dominico ſupra *Lib. VII.* in fine capitis IX. T. II. pag. 44. col. 2. *in Notis.*

bliotheca Colonæa Hiſpalenſis almæ Eccleſiæ.

Franciscus de pace, Mercenariorum inſtituto addictus, *Commentariorum in libros Regum*, atque alterius operis, *De regia poteſtate* quod dicitur, auctor celebratur in *Catalogo virorum illuſtrium*, huiuſce Ordinis ab Alphonſo de Roxas. Ignoratur quidem, ſub quo Magiſtro generali, aut quibus annis vixerit: quod ait Petrus à S. Cæcilio in ms. commentario *De ordinis ſui Mercenariorum Scriptoribus.*

G

Galaf, Iſraelita ſive Iudæus, Catalanus ex Ilerda urbe (hodie *Lerida*) *vir in medicis rebus eruditus*, ſcripſit *Antidotarium excellentiſſimum*, auctor ait *Bibliothecæ medicæ.*

Garsiam lupi de roncesvalles, in eorum albo, qui de Navarrenis rebus quicquam ſcripsêre, laudatum inter alios legimus in congreſſione 4. (fol. 121.) *Congreſſionum apologeticarum pro veritate inveſtigationum regni Navarræ*, qui Theſaurarium (alicuiuſne Eccleſiæ dignitatem, an ob ſæculare munus geſtum?) appellat.

Gerardus carmonensis, famâ bene notus ob multiplicem Arabicorum operum in Latinum idioma tranſlationem, penè fuit hactenus patriæ ſuæ Hiſpaniæ ſubreptus; cùm Carmonæ urbis Bæticæ provinciæ cum Cremona Inſubrum Italorum æquivocatio paſſim vulgoque magis in laudandis Gerardi verſionibus; & interprete ipſo apud Italos, qui ediderunt, ignoto in notum transformato nomine, prævaluiſſet.

Qui ergo Gerardus Cremonenſis ferè ubique audit, Gerardus Carmonenſis eſt, Bæticus è Carmone antiquo, & à Iulio Cæſare, Hirtio, Ptolemæo, Strabone, Antonino, & aliis memorato Turdetanorum oppido, quæ nunc *Carmona* urbs eſt, ſex ab Hiſpali, duabus à Bæti fluvio ad lævam diſparata leucis. Cui errori ab eorum perſuaſione exterminando, qui urbi favent Italæ nobiliſſimæ & ampliſſimæ, ſatis eſſe deberet, Gerardum Hiſpaniæ noſtræ nunquam non incolam, Toleti vacâſſe Spartæ ſuæ ornandæ: qua in gente & vicinia Maurorum potiùs quàm in Italia natum eo tempore hominem, cùm nulla ibi Arabicæ linguæ diſcendæ occaſio eſſet, neque ſtudium peregrinarum rerum doctrinæque valuiſſet adhuc, Arabicis vertendis libris navâſſe operam, vero ſimilius omnino eſt. Neque aliter coniectari nos Raphael Maffæus Volaterranus efficiet, quantumvis Gerardi, atque eius patriæ, non in tranſcurſu & aliud agens, ſed in celebrandis Cremonæ urbis rebus, viriſque doctrinâ claris, diſertè meminerit. *Ornatur inſuper* (lib. 4. *Geographiæ* ait) *hæc urbs ingeniis, Marco Furio Bibaculo poeta, Quintilio Varo Virgilii familiari, Gerardo Sabloneta medicinæ theologiæque, tum Chaldæarum Arabicarumque literarum peritiſſimo, qui Avicenam Raſimque ſive Almanzorem convertit.* Quem Geſnerus in *Bibliotheca* exſcribens, aliquid ultrà ait ex Volaterrano, quod ille non dixit, *Sublonetam* (*Sabioneta* eſt hodie arx munitiſſima Guzmanorum Stigliani principum) natalem fuiſſe Gerardi locum in agro Cremonenſi, unde ei cognomen; cùm verè is Cremonæ natus, à Subloneta, ut paſſim ſolent homines, ab non ſuis urbibus oppidiſve cognominari potuerit. Quamvis non diffitear Volaterranum alio loco (21. nimirum libro) dum claros celebrat in quibuſdam artibus, præcipuè in medicina viros, cum Geſnero conſentire videri. Ioannes quidem Trithemius Gerardum Fulginatem vocavit, à *Fuligno* Umbriæ urbe ſcilicet, quæ valdè à Cremona diſtat, neſcio unde doctus. Atque ideo prætermiſit eum in bibliotheca Umbriæ Iacobillus.

Attamen pro Hiſpanis eius natalibus ſunt editio Baſileenſis, omnium aliarum optima, anni MDLVI. ex Hervagiana officina Avicenæ operum ex noſtri verſione: quæ quidem eum Gerardum Carmonenſem diſertè vocat. Garſias item ab Orta Luſitanus medicus in libro iam ex vulgari à Carolo Cluſio in Latinum verſo *De aromatibus & ſimplicibus Indiæ*, natum Gerardum in Bætica Hiſpaniæ non aliis verbis ait. Conſpiratque Andreas Alpagus Bellunenſis in editione Veneta anni MDLXII. *Avicenæ Canonum*, ubi laudat interpretem Gerardi Carmonenſis appellatione, quod quidem à Roderico Caro notatum invenimus ad oram libri ſui *Chorographiæ conventûs Hiſpalenſis*, ubi de Carmone agit, quandocumque iteraretur typis, intus accipiendum.

Conveniunt Ioſephus Scaliger, eoque laudato Vopiſcus Fortunatus Plempius in prologo ad ſuam *Canonis Avicenæ* poſtremam interpretationem ex Arabico fonte in Latinam linguam, Petrus Daniel Huetius, vir præſtantis eruditionis & iudicii lib. 11. *De interpretatio-*

tione pag. 140. ubi de claris interpretibus. Thomas item Reineſius medicus criticus, & philologus eximiæ famæ lib. 1. *Variarum lectionnm* cap. 11. *ubi Gerardum de Carmona qui ante annos trecentos Toleti vixit ac docuit*, vir ſcriptorum omnium gentium, omniumque doctrinarum curioſiſſimus, palam vocat.

Ac certè Toleti eum vixiſſe, non alibi notum, iidem hi, quibus Cremonenſis audit, confitentur. Immo Lindanus, medicorum Scriptorum collector, hac una re perſuaſus duos ex eodem Gerardo fecit, laudans priùs Gerardum Cremonenſem, & mox Gerardum Toletanum; necnon & de Abu-Becro Rhaſe loquens, huius interpretem *Gerardum Toletanum Cremonenſem* vocat. Quare nîl video cur æquivocatio facillimè contingens de alio in aliud adeò vicini ſoni nomen, Hiſpanum virum Arabicè doctum è Maurorum communicatione, Toletanumque conſenſu omnium civem, à ſoli natalis poſſeſſione, abſque magna iniuria, deturbare debeat. In hac enim urbe Toletana floruiſſe & Avicenæ Canones eum vertiſſe, agnoſcunt Symphorianus Camperius, ex eoque Geſnerus in *Bibliotheca*, Plempius, Reineſiuſque laudati, & editio antiquiſſima iſtius Canonis, Toleti in Hiſpania factum verſionis opus clamat. Cum verò ante CCC. annos abſque alia exactiori notitia dicatur is vixiſſe (error quippe abſurdus eſt in Iuſti *Chronologia medica*, & in Lindani opere *De ſcriptis medicis*, vixiſſe eum circa annum MDLV.) non abs re auctoribus incertæ ætatis eundem immiſcuimus. Cuius quidem laudantur opera hæc à Camperio & Geſnero:

Introductorium medicinæ, liber ſingularis.

Commentarius in viaticum Conſtantini monachi, nempe Benedictini, cuius idem Geſnerus Lindanuſque & alii meminêre.

In Aſtronomia verò

Theoricæ planetarum, ante Georgium Purbachium; cuius diſcipulus Ioannes Regio-montanus peculiari dialogo acerrimè has noſtri antiquiores inſectatus fuit. Meminit huiuſce operis Raphael Volaterranus lib. 21. *Commentariorum urbanorum* [n], ſub nomine eodem Gerardi Cremonenſis, & Ricciolus in *Almageſto novo*, & *Chronico aſtronomorum* ſecundo, in eius principio edito.

[n] Pag. 493.

Ex Arabico idiomate in Latinum vertit: *Canona medicinæ* prædictum *Avicenæ*. de quo Daniel Huetius ita: *In multis Arabum convertendis voluminibus, ſed Avicenæ præſertim, horrido ſtilo & inculta oratione uſus eſt Gerardus Carmonenſis; nec ſatis emendati codices ei contigerunt; & in pluribus à vero auctoris ſenſu, propter medicæ artis, & Græcæ linguæ, è qua doctrinam ſuam Arabes hauſerunt, ignorationem, fœdiſſimè aberravit; in eo tamen laudandus, quòd fideliter & adſtrictè quæcumque aſſecutus eſt, repræſentavit.* Nec minus ei detrahit Ioannes Baptiſta Montanus, profeſſor Patavinus medicæ artis, in oratione quadam ad diſcipulos de Avicenæ interpretatione: *Avicena fuit tranſlatus primò* (inquit) *de lingua Arabica in Hebræam, poſtea in Hiſpanicam, poſtremò à quodam Cremonenſi fuit traductus in Latinam, qui fuit multum ignarus, & in multis peccavit.*

Audiamus tamen Plempium Arabicè doctiſſimum, atque adeò idoneiorem teſtem, qui relatæ huic Montani cenſuræ ſubiecit, eum taxans, quòd crediderit factam à Gerardo Carmonenſi fuiſſe hanc verſionem ex Hiſpano in Latinum ſermonem, non verò ex Arabico. *Quod verò ait illum* (idem proſequitur) *in multis peccâſſe, convenit in illum quod in nos omnes, qui homines ſumus. At eum multùm ignarum fuiſſe, multum fallitur. Quàm in medicina noſtra excelluerit haud ſcio. Verùm Arabiſmi fuiſſe gnariſſimum, patet omnibus eius linguæ peritis. Verſio eius fidelis eſt, non vivida; at eo ſæculo ſic loquebantur.* Hæc Plempius pro noſtro. Quod dictum velim de aliis eius verſionibus, quæ ſequuntur:

Cantica quoque *Avicenæ.*

De viribus cordis.

De removendis nocumentis in regimine ſanitatis.

De ſyropo acetoſo. Omnia eiuſdem Avicenæ. Quæ ſimul cum *Canone* prodierunt ex caſtigatione Andreæ Alpagi Bellunenſis; atque idem cum annotationibus Ioannis Coſtæi, & Ioannis Pauli Mongii ſæpiùs, ut apud Lindanum legitur de Avicena loquentem.

Præterea:

Rhaſis Practicam, & *Antidotarium.*

Rhaſis item opus, quod *Liber diviſionum* audit, quo deſcribuntur curationes omne genus morborum, de quo Geſnerus in *Rhaſi.*

Item in *librum* eiuſdem Rhaſis *ad Almanſorem* nonnullas additiones interlineares adieciſſe Lindanus ait, quæ extant in *Operum parvorum Rhaſis* editione Lugdunenſi Vincentii à Portonariis MDX.

MDX. in 8.° Idem Lindanus in *Gerardo Toletano* ait *Opera Abu-Becri Rhaſis* Latinitate à noſtro donata, Baſileæ apud Henricum Petrum anno MDXLIV. prodiiſſe.

Librum *Alben Gneſit philoſophi De facultatibus medicinarum* & *ciborum*, Argentorati MDXXXI. in folio, cum Tacuini *Sanitatis*, ut Geſnerus ait in *Alben Gneſit*.

Commentarios quoſdam Anonymi Arabis in *Prognoſtica Hippocratis*, qui cum Ioannicio (ſcripſit is *Introductionem in artem parvam Galeni*) olim excuſi ſunt chartis 14. in folio, cum veteri ſimul ac novâ textûs *Prognoſticorum* tranſlatione; *licèt nonnulli dicant* (Geſnerus infit) *bis etiam Commentarios fuiſſe traductos, in quibus multoties ponuntur multa dicta Humain, qui aliquot opera Hippocratis & Galeni Commentariis ſuis explicuit.*

Artem quoque *parvam Galeni* eum interpretatum fuiſſe ait Geſnerus: quod intelligo ex Arabica Galeni verſione in Latinam linguam. Hæc ille de Carmonenſis interpretationibus; ſed adiungunt alii alias.

Lindanus ait

Iani Damaſceni librorum VII. *Therapeuticæ metaphraſin* à Gerardo noſtro confectam exſtare Venetiis editam: quem Ianum Damaſcenum, ſi à Lindano quæras, nunquam certè noveris; nam & Ianum monachum Damaſcenum laudat presbyterum, cognomento Manzurem, Decapolitanum, huius *Therapeuticæ* auctorem; & alibi Ioannem Daſmacenum monachum Benedictinum, filium Meſue filii Hamach, filii Heli, filii Abdelæ Regis Damaſci: qui, ſive Græcè ſive Arabicè, ſcripſit circa annum MCLVIII. aut, ſecundum alios, MCLV. Cui poſtremo, licèt non Lindanus, libens ego tribuerim *Therapeuticam* opus medicum Arabum proli (*ſic*) & Arabico ſcriptori, ex qua lingua Carmonenſis tranſtulerit, quam Ioanni Damaſceno, celebratiſſimo illi cognomento Manzuri, & Chryſorrohoæ, octavi ſæculi ſcriptori neque medico, neque Arabicâ linguâ uſo, quod Geſnerus facit. Prodiit autem *Theraupetica* hæc *methodus*, ſive *Curandi artis* libri VII. partim Albano Torino Vitodurano paraphraſte, partim *Gerardo Iatro* (ita pro *medico* Lindanus protulit) Cremonenſi metaphraſte, Baſileæ apud Henricum Petrum MDXLIII. in folio.

Albu-Carſæ, ſeu *Albu-Cariſſi*, *Chirurgum*, aliàs *Medendi methodum*, Latinam ex Arabica Henricus Petrus anno MDXLV. cum aliis Baſileæ publicavit abſque nota Latini interpretis. Quem Gerardum eſſe noſtrum conſtat ex codice Ms. bibliothecæ Regis Galliarum, teſte Labbeo in *Nova bibliotheca manuſcripta* pag. 50.

Geberum De aſtronomia libris novem docentèm Latinitate donavit, ut nos docet Ricciolus in *Chronico Aſtronomorum* &c. *Almageſti* ſui *novi* primo volumine. Vide in *Gebero* lib. II. cap. 3. *Bibliothecæ*.

Kiranni, ſeu *Kirannidæ*, *Regis Perſarum*, *opus*, *ſive librum phyſicalium virtutum*, *compaſſionum & curationum*, hoc eſt, de magia naturali, Gerardum Carmonenſem vertiſſe in Latinum, Gaſpar Barthius lib. II. *Adverſariorum* cap. 16. ſive 17. opinatus fuit. Sed præterquam quòd hunc librum *Kirannida*, non ab auctore huius nominis, ſed à *caraa* verbo Arabico, quod *colligere* eſt, vocatum fuerit, obſervavit: haud rectè dici eius fuiſſe Latinum interpretem Gerardum Carmonenſem Thomas Reineſius docuit lib. I. *Variar. lection.* cap. II (1).

GOFREDUS DE FEXA Benedictinus monachus ſcripſiſſe dicitur *De re metrica*, laudatum opus ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione in prologo ad *Centiloquium*, cuius verba dedimus in *Raymundo Vidal* huiuſmet ſyllabi auctorum incertæ ætatis (2).

GOMESANUS, ſi Arnoldo Uvioni aures damus, in *Ligno vitæ* lib. 2. cap. 68. unde profecit Poſſevinus, verba eius referens in *Apparatu* ſuo *monachus & abbas Ildenſis monaſterii*, (3) *ſcripſit Vitam S. Ildephonſi: cuius compendium, ut licet inde colligere, excuſum eſt cum eodem Ildephonſo De laudibus Beatæ Vir-* gi-

(1) De Cremona Inſubrum urbe Gerardi de quo agimus patria, iudicium ſeu coniecturas noſtras ſuperius adduximus, nimirum *Lib. VI. c.* 12. *n.* 294. Not. (T. I. p. 505. col. 2. in fine); & *Lib. VII. c.* 2. *n.* 31. (T. II. p. 92.)

(2) *Foxâ*: facili unius literulæ lapſu. Meminimus & nos huius Gofredi ſuprà, Lib. VIII. c. 7. n. 291. in Syllabo Poetarum quos *Provinciales*, & vulgus *Trobadores* appellat, *T. II. p.* 106. *col.* 1. *ſub fine.*

(3) Pro τοῖς: *Monachus & Abbas Ildenſis Monaſterii*, lege: *monachus Albaildenſis monaſterii*: quemadmodum primus omnium hunc locum reſtituit Cl. Andreas Marcus Burrielius. Vid. notata noſtra *Lib. V. c.* 6. *nn.* 285. & 289. Exſtitit autem id Monaſterium in Pampilonæ finibus non procul ab urbe Lucronio.

ginis Baſileæ MDLVII. in 8.° Error tamen eſt Uvionis, exſcriptorem libri iſtius *De virginitate Deiparæ Virginis* ſive *De laudibus* (quomodo in Baſileenſi illa editione nuncupatus prodiit) pro ſcriptore *Vitæ S. Ildephonſi* accipientis.

Diximus de Gomeſano hoc & tranſcripto ab eo Ildephonſi libro in eiuſdem. Doctoris elogio lib. 5. cap. 6. Nec aliò nos avertere debet Labbeus in Bibliothecæ manuſcriptorum librorum ſupplemento VII. pag. 286. quod eſt ex Bibliotheca Regia Pariſienſi deductum, dum codice 1183. unà cum Tychonis quibuſdam operibus reperiri ait *S. Ildephonſi Vitam Scriptoribus Iuliano & Helladio Epiſc. Toletanis, Gomeſani presbyteri Pampilonenſis in laudem B. Virginis Mariæ, de Nativitate B. Virginis Mariæ, in B. Virginem ſermonem incerti auctoris.* Quam collectionem ex eodem codice Regio totidem verbis laudat in *Arcanis bibliothecarum* retectis Theophilus Spizelius. Referri enim Gomeſani hæc memoria eò debet, non ut auctor ſit eius libri *De laudibus beatæ Virginis*, ſed exſcriptor tantùm, ut aliàs diximus; forteque idem is Regis Chriſtianiſſimi codex eſt quem Gomeſani dono accepit Pampilone tranſiens à Compoſtellana peregrinatione in Aquitaniam Gotiſcalchus Epiſcopus: quod in eodem codice notari, dum de hoc libro in rebus Ildephonſi lib. 5. cap. 6. tractaremus, animadverſum à nobis fuit.

Guilielmus dominici (vulgò *Domenge*, aut *Domenec*) Catalanus ſcripſiſſe dicitur in *Uſaticos*, ſive leges Barcinonenſis urbis. Cum aliis Ms. exſtabat in bibliotheca ſummi viri Antonii Auguſtini (1).

Gundisalvus quidam Hiſpanus (auctore Ioanne Walenſi Franciſcano in *Florilegio de vita & dictis illuſtrium philoſophorum* à Wadingo edito Romæ MDCLV. in 8.°) ſcripſit *De ortu ſcientiarum*, atque item librum *De anima.* Priores lucubrationes laudat parte 1. cap. 1. his verbis: *Huic ultimæ diffinitioni addit Gundiſalvus in libro De ortu ſcientiarum* &c. ubi ad oram Wadingus: *Hiſpanus, ſcripſit De diviſione philoſophiæ, De anima, & libros De cælo & mundo* (Ariſtotelis nempe) *ex lingua Arabica tranſtulit in Latinum.* Et hunc *De anima* librum idem Walenſis laudat in *Breviloquio De ſapientia Sanctorum* cap. 1. quod ad calcem *Florilegii* editum fuit. Vivebat autem Ioannes hic Walenſis circa annum MCCC (2).

H

Hieronymus a s. bernardo, Ciſtercienſis monachus domûs Alcobaziæ in Luſitania, Sancio Regi (primóne an ſecundo non dicitur) dicavit opus à ſe Pariſiis habitum & in vulgarem linguam tranſlatum: *De una pratica que hum Rey de Perſia teue con hum . . . .* Prodiit Uliſſipone anno MDLX. Gaſpar Cardoſus auctor eſt in ſchedis.

Hieronymus, Abbas Ciſtercienſis monaſterii de *Benifazà*, ſcripſiſſe dicitur: *Arbol de la decendencia de los Reyes de Aragon;* atque etiam: *De rebus Ioannis Aragoniæ Regis* (II. ut credimus) auctore Barnaba de Montalbo *Chronici Ciſtercienſis* parte 1. lib. 2. cap. 33 (3).

Hugo Catalanus, notus dumtaxat nobis ex teſtimonio Ioannis de Turre-cremata, S. R. E. Cardinalis ſapientiſſimi, in proœmio ſuper *Decretum Gratiani* pag. 11. ubi eos omnes enarrans, qui Sanctorum Patrum canones & decreta in unum collegerunt, poſt laudatos Iſidorum & Ivonem Carnotenſem, ita ait: *Tertius fuit quidam Hugo nominatus, natione Catalanus: qui opus præfatum D. Ivonis (eò quòd etiam non parvæ quantitatis eſſet) abbreviavit, & libellum quendam portatilem dicitur compoſuiſſe, qui appellatur Summa Decretorum Ivonis.* Hæc Turre-cremata.

Incidimus poſt hæc annotata in editionem novam Antonii Auguſtini *De emendatione Gratiani*, ab Stephano Baluzio procuratam, in cuius præfatione ad lectorem ita legimus de Ivone & Hugone°: *Sequitur Ivo Carnotenſis, Epiſcopus, vir magni in Eccleſia Dei nominis, cuius lucubrationes in omnibus verſantur. Exſtant duo canonum aut Decretorum collectiones antiquæ huic auctori tributæ, quarum una* Decretum Ivonis *vulgò vocatur, altera* Panormia: *utraque eandem habens præfationem. Quo factum eſt ut viri docti putaverint* Panormiam *non eſſe Ivonis opus, ſed Hugonis cuiuſdam Catalanenſis, aut alterius incerti Scriptoris,* ° Num. 2

(1) Franckenavius *Sacr. Them. Hiſp. Sect. IX. n. XXVI. pag.* 216. Notas in Uſaticos Barcinonenſes ſcripſiſſe aſſerit; ætatem non indicat; ſed ſæculo XIV. inclinante vixiſſe credibile eſt.

(2) Eadem atque ipſis verbis repetita legas ſuprà, *Lib. IX. c.* 1. *n.* 5. quo loco vide à nobis notata. Agit de hoc Gundiſalvo Fabricius, *med. & inf. Lat. T. III. p.* 74. *col.* 2. *in fin. & init. ſeq.*

(3) Egerat de hoc Hieronymo Noſter, *Lib. X. c.* 16. *n.* 887. inter Scriptores ſæculi XV. exeuntis.

ris , qui Decretum in compendium redegerit : fundum ſuæ illius opinionis accipientes ex Vincentio Bellovacenſi , qui libro 25. Speculi hiſtorialis *cap.* 84. *teſtatur Hugonem illum ex eodem volumine abbreviato libellum portatilem compoſuiſſe , qui* Summa Decretorum Ivonis *appellatur. Sed opus , illud diverſum fuiſſe à* Panormia , *vel hæc res indicio eſt , quod* Summa Decretorum Ivonis *inſcriptum fuerit ; cùm* Panormia *in vetuſtiſſimo codice S. Victoris Pariſienſis , in duobus etiam codicibus mss. monaſterii S. Albini Andegavenſis , denique in omnibus editionibus* Panormia *ſemper vocetur , nunquam* Summa Decretorum. *Præterea vir iſtarum rerum peritiſſimus Antonius Auguſtinus ex eo collegit Panormiam non eſſe* Epitomen Decretorum Ivonis ; *quòd pauca ſint , in quibus hæ duæ collectiones inter ſe conveniant. Ceterum aut valdè me fallit amor ſuſcepti negotii , aut deprehendiſſe mihi videor Victorinum* Panormiæ *codicem multò antiquiorem eſſe Hugone Catalanenſi , quiſquis tandem homo ille fuerit. Unde certò colligi poteſt Vincentium de quodam alio opere loqui, quo caremus abſque aliquo bonarum literarum diſpendio.* Hactenus Baluzius. At cùm tam is quàm Turre-cremata Catalanum vel Catalanenſem vocârint, non Catalaunenſem aut Catelaunenſem, quomodo vocatam gentem Gallicam , ubi *Chalons* hodierna nunc eſt , olim poſitam ex hiſtoricis & geographis conſtat [p]: iure nos hunc hominem ad Catalanos noſtros referimus.

[p] Vide notitiam Galliarum Hadriani Valeſii.

I

IACOBUS Catalanus Ordinis Prædicatorum ſcripſiſſe dicitur *De conceptione Virginis Mariæ* (1).

IACOBUS CONESA protonotarius regius (ait Petrus Auguſtinus Morlà in *Emporii* ſui *Iuris* procemio, ubi Valentinos Scriptores laudat , dum ad hiſtoricos accedit) *Græcorum & Troianorum res geſtas , atque Ilii everſionem , patrio ſermone Valentino , nec ſine ingenii induſtria & arte , donavit* : Guidonis de Columna Siculi forſan interpres , qui Latinam, quæ in manibus eſt , & in varias Europæ linguas converſa, *De rebus Troianis hiſtoriam* , decimo tertio ſæculo ex Darete Phrygio ac Dicti Cretenſi , fabuloſis auctoribus , continuavit (2).

IACOBUS LUPI REBELLO Luſitanus ſcripſit *Fructus ſacramenti pœnitentiæ* forſan ſæculi XV. auctor ; nam editum opus Pariſiis anno MCDLXXXIX. necnon & MDII. in 4.°, Cardoſus ait in ſchedis.

IACOBI tres , DE MONELLIS , CARDONI , & MATTHÆI , Catalani iuriſconſulti , ſcripſiſſe dicuntur in *Conſuetudines* , ſive (ut vocant) *Uſaticos principatus Cataloniæ* (3).

IOANNES , converſus ex Iudæo , *in Concordia legum* forſan Hiſpanus , laudatur ab Alphonſo Spina in *Fortalitio Fidei* lib. 3. pag. 109 (4).

IOANNES ANDREAS , ex Mahometana ſecta converſus ad Chriſtianam Fidem, Valentinus , ut credimus, & olim , dum in cæcitate ſua cæcorum dux maneret , civitatis Sætabenſis (*Xativa* nunc) Alphaquinus ; ita enim vocant falſæ religionis magiſtrum , cuſtodemque ſeu miniſtrum. Illuminatus hic mentem veræ pietatis radio , inſurrexit alacer in ſuos olim conſecraneos ſcribens *Anti-Alcorani* opus multis libris conſtans : quorum duodecimum laudat cum eius auctore , & his eius notis Ioannes Martinus Figuerola , vir Arabicè doctus , in eo libro quem ineditum reliquit hiſpana linguâ : *Contra Alcorani* eiuſdem *errores* lib. 1. cap. 18. per hæc verba, quæ ex vernaculis Latina reddidimus: *Et ea quæ à nobis dicentur , ex quodam libro erunt , quem Ioannes Andreas , Alphaquinus olim de Xativa , conſcripſit. Et quidem quod experientiâ vigeret præſumitur, ac verum planè eſt, quod & ego expertus ſum , certa eum ex Alcorano adducere.*

Meminit quoque Ioannis Andreæ huiuſque eiuſdem operis Lupus de Obregon,

(1) Hic idem ille eſt *Iacobus Gil* (ſive *Ægidius*) *de Xátiva* Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter ſub Callixto III. atque item auctor novi officii Eccleſiaſtici in feſto Transfigurationis Domini noſtri Ieſu Chriſti: de quo nos ſuprà *Lib. X. c.* 9. *n.* 456. in Callixto; atque in *Addendis* ab anno MCCCCL. Videndi Quetifus & Echardus in *Indicibus Tomi I. Lit.* I.

(2) Subſcribit Comitiis generalibus Montiſone à Petro II. (alias IV.) Aragonum Rege celebratis anno MCCCLXIII. die x. Octobris in Codice Fororum Valentiæ : *Signum mei Iacobi Conesa Secretarii dicti Domini Regis , eiuſque auctoritate Notarii publici per totam terram & dominationem Eiuſdem.*

(3) De hac Iacoborum triga Franckenavius *Sacr. Themid. Hiſp. ſect. IX.* §. *XXVII.* qui tamen eorum ætatem non indicat.

(4) Dictum à nobis de hoc Ioanne Ex-Iudæo Valliſoletano *Lib. IX. c.* 4. *n.* 243. *in Not.* Fuit recentior alter Ioannes item Ex-Iudæus , ſed Toletanus, cognomento *Senex* (Juan el Viejo) auctor operis inſcripti : *El memorial de las coſas que atañen à nueſtro Señor Jeſus , y á la ſu ſanta Fee.* De hoc nos ſuprà , lib. IX. in fine capitis 2. n. 92. in *Addendis* à ſæculi XV. initiis ad annum MCCCCXX.

gon, Abulenſis urbis parochus, in *Confutationis Alcorani vernaculæ proœmio*, his verbis Latinè verſis: *Declarare ſe nempe ait quæ in Corano ſunt contradictiones ex ipſis Mahometanorum libris; necnon & eo quem confecit Ioannes Andreas olim Maurus, poſteaque gratiâ Dei Chriſtianus, & canonicus Granatenſis Eccleſiæ.* Laudatur item ab Hieronymo Puiades lib. 6. *Hiſtoriæ Catalanæ*, gentis linguâ ſcriptæ, cap. 64 (1).

IOANNES ANDREAS alius canonicus Eccleſiæ Ilerdenſis, quem uti metaphyſicæ Chriſtianæ Scriptorem laudat in prologo ſecundo *Chronici* ſui *Aragonenſis regni* Gaubertus Fabricius de Vagad, catholicorum Regum temporis auctor. Quem Ioannem Andream à Fabricio memoratum ignotum ſibi eſſe hominem ait Lanuza in *Commentariis rerum Aragonenſium*, dum Scriptores huius regni ſedulâ operâ collegiſſet.

IOANNIS ARAGONENSIS *Iter rectum viatorum* MS. in 4.° Patavii in bibliotheca exſtabat Nicolai Triviſani, teſte Philippo Thomaſino *Bibliothecæ Patavinæ* auctore.

IOANNES Hiſpanus laudatur à Ioanne Andrea in prologo *Speculi*, uti auctor cuiuſdam *Lecturæ ſuper decretalibus;* cuius & Labbeus meminit in *Bibliothecæ manuſcriptæ* pag. 51. Idem an alius ab eo qui cum titulo Hiſpani diaconi ſcripſit opus *Florem Decretorum* dictum, quod in *Indice Scriptorum Iuris* inter eos auctores refertur, qui ſuper Decreto ſcripſere, & quidem hoc, ut ibi innuitur, typis editum.

FR. IOANNES EVANGELISTA DE CORDUBA, Ordinis Minorum, intactus Lucæ Wadingo inter Scriptores huius familiæ, ſcripſiſſe dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis* librum quendam, cuius Bernardinus de Buſtis in *Mariali* ſermone 9. *De Conceptione* meminit. Laudant Maraccius in *Catalogo Mariano* ad an. MCDLIX. & in *Bibliotheca Mariana* fol. 721. & Alba in *Militia conceptionis*. Bernardinus autem de Buſtis florebat circa annum MD.

IOANNES GUNDISALVI, qui magiſter audit, & SALOMON quidam, interpretati ſunt (quo tempore incertum) ex Arabico in ſermonem Latinum *Avicenæ* (*f. Ariſtotelis*) *phyſicorum libros quatuor*. Quam quidem interpretationem in Vaticana bibliotheca inter libros, qui Ducis Urbini fuerunt aſſervari MS. in fol. membranaceo teſtis eſt rever. Pater D. Iulius Bartholoccius amicus noſter in *Magnæ bibliothecæ Rabinicæ* primo volumine, verbo *Avicena* (2).

IOANNES HISPALENSIS, ſive à patria, ſive cognomine ita vulgò laudatus, incertus ævi, non autem doctrinæ aſtronomicæ, pariumque aliarum mathematicarum, necnon & Arabicè doctus, addictuſque ferè ſemper vertendis ex hacce in Latinam linguam principibus veterum aſtronomorum & aſtrologorum libris. At verò ante omnia hunc alium diverſumque fuiſſe nullus dubito à Ioanne Hiſpalenſi Archiepiſcopo, qui ut Rodericus Toletanus ait lib. 3. cap. 4. *Sacras ſcripturas catholicis expoſitionibus declaravit, quas in formationem poſterorum Arabicè conſcriptas reliquit.* Et vulgò creditur verſionem quandam Arabicam ſacrorum Bibliorum feciſſe; cuius nos meminimus ſuprà lib. 6. cap. 9.

Nunc ad noſtri Ioannis iunioris opera deveniendo,

Epitomen totius aſtrologiæ Ioachimus Hellerus Leuco-petræus vulgavit Norimbergæ anno MDXLVIII. in 4°. qui Hellerus plures apud ſe habere Arabicorum Scriptorum libros, in Latinum ab eodem Ioanne converſos eumque ante quadringentos annos floruiſſe, aſſerit.

Ioannis Hiſpalenſis & Guidonis Donati Aſtronomia, cum Reinardi collectionibus, exſtat in Regis Galliarum bibliotheca, teſte Labbeo in *Bibliotheca manuſcripta* pag. 48.

Algoriſmus ibidem ſervatur codice 1089. Labbeus pag. 47.

Chiromantia eiuſdem ex Arabico in Latinum converſa exſtat in bibliotheca Ioannis Franciſci Lauredani Venetiis, quod Thomaſinus refert *Bibliothecæ Venetæ manuſcriptæ* pag. 96.

Liber Meſalach, de receptione, verſus à Ioanne Hiſpalenſi de Arabico in Latinum viſitur in bibliothecæ Vaticanæ codice 2226.

Alcabitius cum commentario Ioannis Hiſpalenſis, ibidem codice 4077. Ms. uti habet nota codici affixa. Verus tamen titulus ex editione huius operis deſumendus eſt, ſcilicet: *Libellus iſagogicus Abdilazi, id eſt, ſervi glorioſi Dei, qui dicitur Alcabitius, ad magiſterium iudiciorum aſtrorum, interpretatus à Ioanne Hiſpalenſi:* quem præfefert editio Vene-

(1) Dictum à nobis latè de hoc Ioanne Andrea ſuprà. *Lib. X. c.* 14. *n.* 757 *in Not.*

(2) Hunc nos ſuprà *Lib. IX. c.* 1. *n.* 5. *in Not.* eundem cum Gundiſalvo Hiſpano auctore operis: *De ortu ſcientiarum*, quode Noſter eo loco agit, incerti tamen de eius ætate, coniiciebamus.

neta Nardi Radolt Auguſtani anno MCDLXXXI. in 8.° Extat cum aliis hæc editio Alcabitii in eiuſdem bibliotecæ Vaticanæ cod. 8392. typis edita. Atque idem videtur opus cum eo, quod in bibliotheca Regis Galliarum codice 1805. MS. ſic inſcribitur: *Ioannis Hiſpalenſis Iſagoge de iudiciis aſtrorum.* Et inter codices MSS. Renati Moreau Pariſini medici, *Ioan. Hiſpalenſis Iſagoge aſtrologica*, ut Labbeus refert eiuſdem *Bibliothecæ manuſcriptæ* par. 4. ſect. 4. & pag. 218. Prodiit quoque Alcabitius ex noſtri interpretatione Venetiis iterum MCDXCI. tertioque MDXXI. cum expoſitione Ioannis de Saxonia ex emendatione Antonii de Fontis Tarviſini medici, ut Voſſius obſervavit *De ſcientiis mathematicis* cap. 64. §. 1. Item Lugduni apud Guilielmum Huyon in 4.°

Alfarganum quoque convertiſſe Ioannem Hiſpalenſem, auctores ſunt Iacobus Chriſtmannus & Ioſephus Blancanus, quos laudat Voſſius *De ſcientiis mathematicis* cap. 35. §. 18. *Elementa* huius auctoris *aſtronomica* intelligo, quæ habemus in editione Amſtelodamenſi ex Iacobi Golii verſione. Notatum verò apud Voſſium legitur, circa annum MCXLII. hanc verſionem Ioannem feciſſe; quod vellem non per tranſennam dictum. Quod ipſum dico de Ioanne Baptiſta Ricciolo, qui in *Chronico mathematicorum* hanc eandem ætatem Ioanni Hiſpalenſi aſſignavit: ſed citiſſimè huc, & (ut in proverbio eſt) tanquam canis ad Nilum, accedens.

Mercurii Triſmegiſti operum interpretem eundem hunc noſtrum laudat Michael de Medina vir eruditiſſimus lib. 2. *De recta in Deum Fide* cap. 2. dum eos enarrat, qui de chiromantia & phyſiognomia ſcripſerunt. Neſcio tamen cui credens animadverterit Ioannem id opus á ſe traductum ex Arabico Eliſabethæ Reginæ Catholicæ (quæ anno obiit MDIV.) dedicâſſe. Cùm Ioannes Picus Mirandulanus huiuſmet ævi, quo Eliſabetha vixit Scriptor, celebris, ad Alphonſi X. Caſtellæ Regis tempus ætatem Ioannis referat, ut videre eſt in cap. ultimo lib. 12. *in aſtrologiam*, ubi ait, in gratiam Alphonſi multa monumenta aſtronomica Græcorum & Arabum, per Ioannem præſertim Hiſpalenſem, & Michaelem Schotum, Scriptorem nullius ponderis multæ verò ſuperſtitionis, ad nos perveniſſe.

Necnon clariſſimè ad ſuperiorem, quam ut Medina ſcopum feriret, ætatem pertinuiſſe eum evincit, quòd Ioannes Ægidius Zamorenſis, Sanctii Regis ultimi tempore ſcribens, hoc eſt, decimo quarto ſæculo, in quibuſdam hiſtoriæ fragmentis iam eius meminerit. *In arte magica, & mathematica, & ſcientia aſtrologiæ philoſophis Hiſpanis peritiores pauciſſimi* (ait) *exſtiterunt, ſicut declarant libri & Tabulæ Toletanæ, ubi ferè omnes libri philoſophici ſunt tranſlati de Arabico in Latinum. Ioannes igitur Hiſpalenſis & alii quamplures Hiſpali & Murciæ in aſtrologia peritiſſimi exſtiterunt.* Hæc Zamorenſis. Nil ergo invenire eſt, quo pedem ſiſtamus de Ioannis ætate curioſi (1).

FR. IOANNES MANCIPE, Auguſtinianus, cœnobii de *Lorèt*, quod duobus paſſuum millibus ab Oſca regni Aragoniæ urbe diſſitum eſt, præfectus, cuidam libro ſuo *Lumen domûs* inſcripſit, quem Ioannes Franciſcus Andreas Uſtarrozius laudat in opere *De patria S. Laurentii* pag. 210.

IOANNES DE PASTRANA, grammaticus, primus fortè gentem noſtram docuit grammaticam artem, quo & aliis rudibus adhuc magiſtris aliarum gentium utebamur. Omnes enim Paſtranæ grammaticam regnâſſe in ſcholis noſtris, antequam ex Italia reverſus ex Bononienſi univerſitate ac S. Clementis Hiſpanorum collegio ſuam artem Hiſpaniæ invexiſſet Antonius Nebriſſenſis, in ore habent, ignari tamen, quiſnam homo, aut cuius temporis: quod ex ſcriptis eius hauriri poſſe nullus dubito. Interim tamen, dum rariſſimum librum non videmus, in bibliotheca Hiſpalenſis almæ Eccleſiæ aſſervatur *Ioannis Paſtranæ Commentum grammaticæ* MS. in 4.° charactere ſatis antiquo.

IOANNES DE QUADROS Scriptor Aragonenſis hiſtoriæ, nobis ex quo D. Laurentius de Padilla uſum ſe eo refert inter eos auctores, quos ad ſcribendæ hiſtoriæ ſuæ munus ſub oculis habuit.

IOANNES RAYMUNDUS DE TRASMIERA ſcripſit: *Triunfo Raymundino, ò coronacion, en que ſe celebran las antiguedades y linages de la ciudad de Salamanca.* Ineditus manet hactenus, & aſſervatur tum alibi, tum in bibliotheca excellentiſſimæ Comitiſſæ Villumbroſanæ ac de Quintana manu exaratus.

(1) De hoc Ioanne Hiſpalenſi recentiore dictum ſuprà, *Lib. VI. c. 9. n.* 215. in Not. *T. I. p.* 485.

Ioannem sanchez laudatum vidimus tanquam veteris *Chronici Cataloniæ* Scriptorem. Planè eo uſus fuit D. Philadelphus Muñoz in *Theatri genealogici regni Siciliæ* tom. 1. in familia *Caſtellèt* pag. 247. ubi ad libri oram legitur : *D. Giovan de Sanchez nella vita del Rè Pietro I.* Necnon & alicubi legimus iterum ab eodem Muñozio laudari tertio volumine eiuſdem operis in familia *Segona*, quod forſan ineditum adhuc manet. In ſchedis familiæ de *Rocabertì* antiquiſſimæ, huius quoque mentionem factam legiſſe nos memoria ſuppetit.

Ioannes senior Toletanus, non aliunde notus mihi, quàm quòd Michael Medina lib. 1. *De recta in Deum Fide* cap. 4. eius inter eos meminerit, qui Iudæorum cæcitatem ſcriptis commentariis diſpellere conati ſunt (1).

Ioannes ventallol Maioricenſis, de geometria quicquam ſcripſit, quod Vincentius Mut refert tom. 2. *Hiſtoriæ Balearicæ* lib. 8. cap. 6.

Ioannes vespertilio (niſi error ſit in nomine, & ſubrogandus ſit Martinus de Alpartilio, de quo egimus lib. x. cap. 1.) ut hiſtoriæ generalis Cataloniæ auctor laudatur in ſchedis *familiæ Rocabertinæ.*

Iordanus Dominicanus (Luſitanum, atque Eborenſem fuiſſe Luſitani credunt) ſcripſit : *Certamen glorioſum in oriente FF. Thomæ de Tolentino, Iacobi de Padua, Demetrii de Tifolio, ac Petri Senenſis, martyrum Franciſcanorum* anno MCCCXXI. martyr & ipſe poſtea, de quo Georgius Cardoſus agit tomo 2. *Hagiologii Luſitani* fol. 307. in *commentario* (2).

L

Ludovicus de angulo natione Hiſpanus, ſcripſit librum quendam *De imagine huius mundi*, ad ſolatium ſereniſſimi principis & domini ſui excellentiſſimi Raznerii Dei gratiâ Regis Siciliæ. Exſtat ms. penes me. Hæc totidem verbis Antonius Verderius in *Supplemento epitomes bibliothecæ Geſnerianæ*, quod editum fuit anno MDLXXXV. Lugduni in fol. Cuius tempus ſcripti planè incertiſſimum redditur à malè concepto Regis Siciliæ nomine, quod nuſquam fuit. Idem videtur cum eo cuius aliud opus è bibliothecæ regiæ Gallicæ ms. codice 1805. Labbeus in *Bibliotheca* ſua *manuſcripta* laudat par. 4. ſect. 4. *Alcabitii* nempe *introductio aſtrologica cum ſcholis Ludovici de Angulo Hiſpani, qui ex Catalonico in Latinum ſermonem reddidit librum Abrahæ Aben Eſræ De nativitatibus.* Hæc Labbeus (3).

Ludovicus de aviñon, neſcio cuius hiſtoriæ *De rebus Cataloniæ* laudatur Scriptor, vixiſſeque circa annum MCD. alicubi refertur.

M

Macarius quidam refertur ſcripſiſſe *Acta Sanctorum Ioannis Atareſii, Felicis, & Voti* Pinnatenſium in regno Aragoniæ. Hieronymus Blancas in *Comment. rerum Aragonenſium*, & primo interregno Regum, quos *Suprarbienſes* vocat, cuiuſdam vetuſti auctoris meminit, cuius nomen ſe non reperiſſe ait. *Sed in iis* (adiungit) *quæ illius exſtant monumentis de veſtutiori altero Macario conqueritur, quod iſtius Ioannis eremitæ vitam ſcribens hæc omnia ſilentio præteriiſſet.* Hæc Blancas.

Marcus quidam Toletanus vertit ex Arabico in Latinum *De motibus manifeſtis & obſcuris librum*, qui inter Galeni ſpurios habetur, tranſlatione Arabica uſus, quam ex Græco fecerat Ioannitius quidam, qui *Introductionem in artem parvam Galeni*, & alia ſcripſit. Hæc *Bibliothecæ medicæ* auctor de *Marco Toletano.* Hic videtur idem cum Marco Toletanæ Eccleſiæ canonico, qui fecit *Alcorani interpretationem Latinam*, quam exſtare in bibliotheca Cæſarea Viennæ Auſtriæ in eiuſdem ſecundo volumine lib. 2. cap. 8. pag. 979. Petrus Lambecius auctor eſt (4).

Martinus de corduba, magiſtri ornatus titulo, ſcripſit librum *Diverſarum hiſto-*

(1) Hic ille *Ioannes Senex Toletanus* Ex-Iudæus, quem anno MCCCCXVI. ſcripſiſſe *Memoriale de myſteriis Chriſti Ieſu &c.* non ita pridem diximus; ac de eo uberius *Lib. X.* ſub finem capitis 2. poſt n. 96. in *Addendis* à *ſæculi XV. initiis.*

(2) Hunc *Iordanum* abſque cognomine Quetifus & Echardus *T. I. p.* 549. *col.* 2. ad annum Chriſti MCCC. referunt.

(3) In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. IV. p.* 256. *Cod.* 6561. exſtare dicuntur huius Ludovici libri tres : *De figura & imagine mundi ad Renatum* (non *Raznerium*) *Siciliæ Regem*, in codice anno 1456. ut in eodem legitur exarato, Item *Part. IV. p.* 340. *cod.* 7320. Eiuſdem : *Tractatus de nativitatibus*, è Catalano in Latinum converſus; in codice ſæculi XV.

(4) De hoc *Marco* nos olim *Lib. VIII. c.* 9. *in fin. T. II. p.* 44. *col.* 2. in Not. Exſtat in Vindobonenſi apud Lambecium *Lib. II. c.* 8. ſub n. CCCIX.

ſtoriarum, quem laudat Ferdinandus Mexia in ſuo *Nobiliario* lib. 1. cap. 76.

MARTINUS INDALETIUS ſcripſit *La perdida y reſtauracion de España*; cuius rei auctor eſt D. Petrus de la Eſcalera iuriſconſultus & advocatus curiæ Matritenſis in *Hiſtoria de los Monteros de Eſpinoſa* cap. 7. affirmans ſe vidiſſe hunc librum literis antiquis exaratum Burgis apud D. Ferdinandum de Azevedo huius urbis antiſtitem, Caſtellæque ſenatus præſidem, qui magni eum faciebat.

MARTINUS PEREZ ſcriptor *De ſacramentis* exſtat MS. in bibliotheca Colonæa ſanctæ Hiſpalenſis Eccleſiæ. Cuius titulus eſt: *Aqui comienzan ciento y dos capitulos con ciento y dos rubricas del libro de Martin Perez; e es eſte el tercero libro de Martin Perez, en que fabla de los ſacramentos.* Scriptus liber fuit ut è nota conſtat ad finem appoſita, per Ioannem Fernandez, alterius Ioannis Fernandez de Alahejos filium, anno MCDXXXVII.

MARTINUS Toletanus. De eo Alphonſus Eſpina in *Fortalitio Fidei* lib. 2. fol. 78. ait: *Fertur etiam quòd eſt liber quidam apud eos* (Iudæos Hiſpaniæ) *quem compoſuit magiſter Toletanus aſtrologus contra Fidem catholicam: qui liber ne cognoſceretur quod ab ipſo factus eſſet, verſo nomine ſuo ipſum intitulavit, quod ipſe linguâ noſtrâ vocatur Martinus & ſic verſo nomine intitulavit illum Nitram.* Hæc ille.

FR. MATTHÆUS ORTIZ, Dominicanus, Hiſpanus, hæreticæ pravitatis per Gallias Inquiſitor, ſcripſit in dictum Pauli: *Volo quinque verba loqui adverſus hæreſes* librum unum. Hucuſque Xyſtus Senenſis lib. 4. *Bibliothecæ*, niſi quòd per errorem Matthæum Oryum appellavit. Sed hic *Matthæus Oryus*, ſive vulgò *Ori*, Gallus fuit, trium Pontificum Iulii III. Marcelli II. & Paulli IV. Pœnitentiarius, qui alia opera ſcripſit, ut notârunt diſtinguentes à Matthæo Ortizio noſtro, qui adverſus hæreſes ſcripſit, Antonius Senenſis, Michael Pius parte 2. *De viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum* lib. 1. ad annum MCCXCVIII. & lib. 4. ad annum MDLVI. Alphonſus Fernandez in *Concertatione Prædicatorum*, & Altamura in *Nova* eiuſdem Ordinis *bibliotheca* ad annum MCDLXXXV. Incertiſſimum inde eſt qua ætate vixerit; ſiquidem, ut vidimus poſtremo iſto Scriptorum Dominicanorum albo ad annum MCDLXXXV. apud Pium ad MCCXXVIII. cum Seraphino Razzio, qui ante MCCC. eum floruiſſe ait, Fernandez ſcripſiſſe ait circa annum MCDXC. Tenebræ undique.

MAURICIUSne Hiſpanus, an Mauricius de Hibernia Anglus, magiſter Pariſienſis uterque, auctor fuerit *Diſtinctionum*, quas vocant Mauricii, ambiguum eſt. Meminit *Hiſtoria Academiæ Pariſienſis* tomo 3. in *catalogo illuſtrium academicorum* & Ioannes Launoy *De varia Ariſtotelis fortuna in univerſitate Pariſienſi* cap. 4.

MELCHIOR DE LA TORRE notus mihi auctor eſt cuiuſdam operis, incerti quidem argumenti, ſed quo de providentia Dei nonnulla contineretur. Salomon filius Virgæ Hebræus in *Hiſtoria Iudaica*, quam ex ea lingua vertit in Latinam Georgius Gentius, refert pag. 433. adductum aliquando ad Henricum Caſtellæ Regem anno eius ſecundò ſylveſtrem quendam hominem, qui dixit ſe vocari D. Henricum de Mendoza; atque à patre eiuſdem Regis in exſilium eius loci, unde adductus fuerat, olim miſſum, eo quòd conſilium ei dediſſet, omnes ut Iudæos à regno ſuo expelleret. Idem faſſus fuit librum à ſe conſcriptum: *De mundi ortu*, quod fabuloſæ gentis homo Hebræus fortè confinxit. Sed cùm de rebus huiuſmodi Rex & Henricus colloquerentur, *Quid ſentis*, inquit Rex (verba ſunt Salomonis Virgæ) *de Dei cura rerum creatarum, quam providentiam appellamus? Reſpondit Sylveſter: De ea re iam olim Melchior de la Torre uberiùs ſcripſit cuius verba hîc adſcribere eſt viſum* &c. Subiungit deinde quædam ex libro illo, quem non alio indicio ſignificat, Melchioris de la Torre.

MENDUS GOMEZ quidam de rebus Luſitanorum Regum Scriptor à Bernardo Britto in prolegomenis ad *Monarchiam Luſitanam* laudatur; cuius ſcriptum hoc in Alcobazienſi Ciſtercienſium monaſterio exſtare, & Abbatis eiuſdem domus, & iudiciis cuiuſdam iuriſdictionem in territorio illo exercentis confirmat teſtimoniis. At hic liber, qui cum Zacuti Luſitano-Hebræi alio *De climate Portugalliæ* compactum eſſe aiebat Brittus, ſeu Britti fideiuſſores prædicti, iam non ibi videtur fuiſſe, quo tempore Antonius Brandanus, eiuſdem monaſterii ſodalis, continuandæ *Monarchiæ* incumbebat. Vide eius prologum, ubi diſertis id teſtatur verbis, & quæ nos in *Laimundo* loco ſuo annotavimus (1).

ME-

(1) *Mendum*, neutro genere; non *Mendus*.

Menegaldus magister eiuſdem farinæ auctor, & in Alcobazienſi quoque bibliotheca à Britto repertus, ut eodem loco ac teſtimoniis dicitur, *Hiſtoriam mundi generalem* ſcripſiſſe refertur, quæ incipit: *Aſſyriorum igitur Rex.* Concluditurque: *Obtinuit ſolus.* Quam Gothicis literis anno MCCXXXVI. in membranis exaratam, alboque corio coopertam, ſe vidiſſe teſtes aiunt laudati. Nihil autem horum librorum (quod mirum, ſi ibi asſervabantur) Antonius Brandanus vidit. Hunc Hiſpanis adſcripſimus quòd in Hiſpania ſit repertus, nihil ultra de incerto homine & libro eius curantes. Exſtare autem Menegaldum in Eſcorialenſi bibliotheca, in quodam eius catalogo vidimus (1).

N

Narcissus de S. Dionysio, canonicus Barcinonenſis Eccleſiæ, *Compendium* ſcripſit *conſtitutionum Cataloniæ generalium*, in quo ordinem titulorum codicis Iuſtiniani ſecutus eſt, opus in decem partes diviſum: quod exſtabat in bibliotheca mss. Antonii Auguſtini Tarraconenſis antiſtitis viri clariſſimi cod. 410. ut ex eiuſdem catalogo docemur. Item ibidem fuit eiuſdem *Compendium conſtitutionum Cataloniæ* ſermone patrio verſum, in charta annorum CL. & quidem códice 417 (2).

O

Otæ cuidam tributa hiſtoria aliqua ad nos forſan pertinet, quæ ms. exſtat apud S. Vincentium urbis Ulyſſiponenſis, atque in lucem alicubi edita, teſte Ioanne Marquez in *Origine eremitarum S. Auguſtini* cap. 18. §. 1. & aliquot ſequentibus.

P

De padilla Anonymus (quem *El caballero de Padilla* vocant) reliquit *Hiſtoriam* quandam ms. quâ utitur D. Ioſephus Pellizerius Regius chronographus in *Memoriali por el Marques de Ribas D. Ioſeph de Saavedra* fol. 50.

Petrus alladius, ſi Bernardo à Britto credimus, *Monarchiæ Luſitanæ* vulgari linguæ eius regni curioſo Scriptori, auctor fuerit *Hiſtoriæ Luſitanorum veterum*, quâ ſæpiſſimè is utitur, eadem Luſitanorum antiqua geſta & eventus partim ex Laimundo, partim ex Alladio confirmans, cuius etiam verba quandoque producere ſolet.

Item aliud, quod neceſſe eſt opus, quod *De ſacris*, ſeu *ſacrificiis Luſitanorum* diſertè vocat: quamquam teſtes ab eo adducti, ut ſupra diximus, de veritate horum auctorum, Petri Alladii unum tantùm, *De ritibus & moribus veterum Luſitanorum*, opus ſe vidiſſe in Alcobaziæ domus bibliotheca teſtentur, quod quidem incipit: *Antiquitus apud nationes.* Deſinitque: *omnibus ad nihilum redactis.* Et quidem codice anno MCCXXXIV. manu exarato.

Duo autem diverſa commentaria Britto fuiſſe, ex eius libro 3. cap. 30. apertiſſimum fiet legentibus. Hic tamen auctor, ut à Britto videretur & contrectaretur, interim apud Alcobazienſes, ſi Deo placet, exſtitit; mortuo autem eo diſparuit; nam Antonius Brandanus, eius in eadem Sparta ornanda ſucceſſor, ut in prologo continuationis *Monarchiæ Luſitanæ* fatetur, nullum horum vidit librorum, quos Brittus olim hiſtoriæ ſuæ Atlantes iactaverat (3).

Petrus quidam interpretatus fuit Hiſpanicè *Iſaacum De febribus*, & alia ex Latino, quem ex Arabico dederat Magiſter Conſtantinus. Exſtat hæc Hiſpana verſio in bibliotheca regia Eſcorialenſi.

Petrus despens Catalanus, ſcripſiſſe olim dicitur in Cataloniæ *Uſaticos* (4).

Petrus de escabias Præfectus urbis Iliturgitanæ in Bætica (*Alcaide de Anduxar*) quandam Hiſtoriam ſcripſiſſe videtur, à Gundiſalvo Argote de Molina & libris quos ad manum habuit Mss. laudatam (5).

Petrus figuerola Hiſpanus, ut ex Hiſpano apparet cognomine, *Compilationem*

(1) Hodie certe non exſtat. Vid. Notata noſtra *Lib. VI. c.* 4. *n.* 77. in *Laimundo de Ortega*: ubi & de *Angelo Pacenſi*, *Petro Allardio*; atque item de *Mendo Gomeſio*, & *Menegaldo*.

(2) De hoc *Narciſſo* primum nos egimus *Lib. IX. cap.* 4. *n.* 24. in not. inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores è Franckenavio *Sacr. Them. Hiſp.* ſect. IX. §. XXIV. qui eum per errorem vocat *Canonicum Sancti Dionyſii Barcinonenſis*; cum Cathedralis eius urbis Sanctæ Cruci ſacræ Canonicus fuiſſet; cui & nos in eodem ſacerdotio, ab anno MDCCLII. ad LIX. libenter atque honorificè inſervivimus. Rurſum in *Addendis à ſæculi XV. initiis &c. T. II. p.* 209. *Not. col.* 1. quo loco *Eiuſdem librum*: *Compendi de les Conſtitucions de Cataluña* patrio ſermone, ter repetitum in Bibliotheca Eſcurialenſi exſtare diximus *Lit.* z. *Plut. II. nn.* 11. 12. 13. (T. II. Eſcur. p. 224.)

(3) Fumum ex fulgore. Recole quæ paulo ante in *Mendo Gomezio* & *Menegaldo* diximus.

(4) De eo Franckenavius *Sacr. Themid. Sect. IX.* §. *XXV.* noſque inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores.

(5) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* x. *Plut. II.*

nem ſupra Logicam ſcripſit, quem librum, auctore *Magiſtro Petro Figuerola* adſcriptum in ſupellectile libraria fuiſſe, quam ad uſum ſuum Benedictus XIII. Anti-Papa ſecum portabat quocumque iret, ex eius conſtat catalogo, quem Ms. vidimus.

Petro cuidam Archiep. Hiſpalenſi tributum legimus librum *De vita animarum*, Hiſpanâ linguâ ſcriptum, qui fuit in bibliotheca Comitis Ducis Olivarum, niſi nos index decipit: cuius nominis cùm ei Eccleſiæ præfuerint *Petrus*, cui ſucceſſit Alphonſus de Vargas decimoquarto ſæculo: *Petrus Gomezius Albornozius* circa annum MCCCLXXI. *Petrus Gomeſius Barroſus* circa MCCCLXXV. *Petrus de Luna* circa MCDI. *Petrus Gundiſalvi Mendozius*, ac *Petrus de Caſtro*: incerti omnino ſumus ad quemnam iſtorum hoc referendum opus ſit, præſertim inviſum nobis, ex cuius ſtilo auctoris ætatem coniectari poſſemus (1).

Petrus Hiſpanus. Huius nomen præ ſe ferebat titulus operis cuiuſdam in bibliotheca ms. Antonii Auguſtini codice 397. exſtantis in membranis annorum quinquaginta ſupra centum, *De ordine iudiciorum* inſcripti; in quo erant & alia iuridica. Catalogo eiuſdem bibliothecæ adhæremus.

Petrum Hiſpanum huic adiungimus, niſi idem homo ſit (quod neque ſtudiorum genus reſpuit): *Antiquarum iuris canonici decretalium compilationum veterem notatorem*, ſeu *gloſſatorem*, quem laudant Ioannes Andreæ in prooemio ad *Decretales*, Guilielmus Durandus in præfat. ad *Speculum Iuris*.

Petrus ilerdensis *Hiſpaniarum Eccleſiæ Epiſcopus, edidit diverſis ſolemnitatibus congruentes orationes, & mixtas eleganti ſenſu & aperto ſermone.* Hæc totidem verbis auctor anonymus *De* xiii. *Scriptoribus Eccleſiaſticis*, qui ſubiungitur Iſidori atque Ildephonſi eiuſdem argumenti & inſcriptionis libellis; cuius auctoris ætatem, ſicut anonymi, qui eum laudat, ignoramus.

Petrus paez Luſitanus, ordinis, ut credere par eſt, Prædicatorum, ſcripſiſſe dicitur *B. Ægidii Santarenenſis*, eiuſdem ordinis viri ſanctiſſimi, *Vitam*, ſemi-barbaro ſtilo, quæ ms. in eiuſdem urbis Santarenenſis Dominicanorum monaſterio aſſervatur, ex qua ſuam confecit Andreas Reſendius. Georgium Cardoſum vide ſìs Luſitanum in *Hagiologio* tom. 3. die xiv. Maii pag. 352. De hoc tamen auctore bibliographi Dominicani altùm ſilent (2).

Petrus terreni ſcripſiſſe refertur in Cataloniæ *Uſaticos* (3).

Philo Gaditanus laudatur inter antiquos geometras, qui *De quadratura circuli* ſcripſere, ab Gerardo Ioanne Voſſio *De ſcientiis mathematicis* cap. 16. §. 36.

Picatrix Hiſpani libri aſtrologici *De conficiendis imaginibus aſtrologicis*, exſtiterunt apud Renatum Moreau medicum Pariſienſem, teſte Labbeo in *Bibliotheca manuſcripta* pag. 216 (4).

Pto-

II. ſub n. 1. (Eſcur. T. II. p. 404.) hoc titulo: *Reportorio de Principes de Eſpaña el qual fizo y compiló Pedro de Eſcabias criado del muy alto y excelente Señor el Rey Don Henrique el IV. llamado* el omilde *é verdadero Rey de Caſtilla é de Leon; é ſu Alcayde y Alcalde maior de la mui noble é mui leal Ciutat de Andujar del ſu Conſejo é ſu Guardamaior*. Agit autem primum in eo breviſſime: *De Luciferi caſu: De Nembroto*: *De priſcis Hiſpaniæ incolis uſque ad bella Carthaginenſium cum Romanis*; hinc ad Pompeii & Cæſaris, atque ad occupatam à poſteriore Remp. Romanoſque Imperatores ad Titum; dein ad Barbararum in Hiſpaniam gentium irruptionem, regnumque Suevorum & Gothorum, horumque ſub Roderico excidium; ac demum ad poſteriores Legionis & Caſtellæ Reges à Pelagio uſque ad Henricum IV. quorum hiſtorias non perfunctoriè ſcribit, & præcipuè miſerrima Henrici geſta quorum magnam partem vidiſſe potuit. Meminit huius *Petri de Eſcabias* Moſen Didacus de Valera in Hiſtoria MS. Henrici IV. Caſtellæ Regis, in Regia Bibliotheca Matritenſi ſuperſtite, in cuius folio CXXVII. pag. 1. eum appellat *virtuoſo varon*; additque Enrico Regi ab Eo petenti ad annum MCCCCLXXII. ut urbem arcemque Iliturgenſem ipſius fidei à Michaele Luca Iranzo Caſtellæ Comeſtabili concreditam ſibi traderet, comiter atque urbane reſpondiſſe, minime id ſibi licere, niſi prius Sacramento quo tenebatur ſolveretur.

(1) Habetur Hiſpanicè in eius Bibliothecæ catalogo *pag.* 221. *Lit. P.* MS. *fol.* 1. *II.* 2. atque item ſub INCERTI nomine in Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. Hunc autem *Petrum* è tribus cognominibus ordine *Secundum*, id eſt *Gomeſium Albornozium*, qui ad annum uſque MCCCLXXII. Hiſpalenſi Eccleſiæ præfuit, olim exiſtimabamus. Habentur Eiuſdem alia: *De la juſticia de la vida eſpiritual de todos los hombres; è de la perfeccion de la Igleſia militante, è de la honeſtad de la vida corporal* in Regiâ Bibliotheca Matritenſi in codice chartaceo formæ IV. In Eſcurialenſi *Lit.* a. *Plut. IV. n.* 11. (Eſcur. T. I. p. 131.) *Un Confeſſionario.* Ægidius Gonzalez Davila. *Theatr. Eccl. de Sevilla T. II. p.* 57. Eidem tribuit: *La peregrinacion de ſu vida*, ſive: *De rebus ad eum pertinentibus*; exſtareque ait in Bibliotheca Sanctæ Eccleſiæ Toletanæ.

(2) Nihil præterea de eo Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 474. *col.* 2. immo abſque Noſtro penitus iis indictus ignotuſque eſſet.

(3) Meminit eius Franckenavius *Sacr. Themid. ſect. IX.* §. *XXV. pag.* 215. Ed. Matr. 1780.

(4) Nullibi non obvii in MStorum. Hiſpaniæ Bibliothecis.

Ptolemæus de hispania librum reliquiſſe dicitur *Argerzelli introductorium* dictum; quem extare MS. docuit nos Alphonſus Ciaconius in ſchedis ad *Bibliothecam univerſalem.*

R

Raimirus gaditanus, cuius *Divinationem ſideralem* laudat Geſnerus in *Bibliotheca*, qui & foras emiſſam ait (1).

Raymundus vidal Artem poeticam ſcripſit; cuius, & aliorum eiuſdem artis illuſtratorum, meminit in prologo ad *Centiloquium* ſuum Ennecus Lupi à Mendoza Marchio Santillanæ his verbis Hiſpanis: *Los quales creeria yo no haver leido las reglas del trobar, eſcritas y ordenadas por Remon Vidal de Beſaduc, hombre aſſaz entendido, y gran trobador; ni la continuacion del trobar hecha por Iufre de Foxa monge negro, ni del moral llamado Berenguer de Noia* (2).

Reginaldus de arca Catalanus, in *Uſaticos* Cataloniæ ſcripſit, ut audio (3).

Renallus (an raynaldus?) quidam magiſter Sedis Barcinonenſis, quo forſan nomine Scholarcha, ſive caput ſcholæ, intelligitur, reliquit ibidem MS. librum *De paſſione S. Eulaliæ Barcinonenſis;* quo uſum ſe ait Hieronymus Puiades in *Hiſtoria* ſua *principatus Cataloniæ* (4).

Ricardus, Hortenſis monaſterii Ciſtercienſium monachus, ſcripſit carmine *Vitam S. Martini, vulgò ſancti Sacerdotis, ex Abbate Hortenſi Epiſcopi Seguntini*, quam edidit Chryſoſtomus Henriquez lib. 1. *Faſciculi* diſt. 7. cap. 8. Videri poteſt Angelus Manriquez tom. 2. *Annal. Ciſtercienſium* anno MCLXIV. cap. 8. ubi plurima carmina ex hac *Vita* profert. Adſcribitur hic S. Martinus diei XVI. Septemb. in *Menologio Ciſtercienſi*: de quo agit etiam Vincentius Blaſcus Lanuza lib. 4. *Hiſtoriar. Aragon.* cap. 11. qui appellatum fuiſſe eum ait *Martinum Muñoz de Finojoſa.* Scripſit idem Ricardus *Vitam Roderici Archiep. Toletani*, & aliorum forſan virorum illuſtrium eiuſdem monaſterii; nam imagini pictæ illius in presbyterio Eccleſiæ Hortenſis poſitæ inſcriptum legitur: *Ricardus monachus, ſanctorum hiſtoricus monachorum. Faſciculum* vide Chryſoſtomi Henriquez eodem lib. 1. diſt. 7. cap. 10. ex quo profecit Carolus Viſchius in *Bibliotheca Ciſtercienſi.*

Rolandus Ulyſſiponenſis. Inter libros quos collegerat Renatus Moreau medicus doctor Pariſienſis, Labbeo teſte in *Bibliotheca manuſcripta* pag. 216. liber exſtitit huius tituli: *Rolandi Ulixbonienſis phyſici illuſtriſſimi principis Ioannis, patrui domini noſtri Regis Franciæ gubernantis & regentis regnum Franciæ, inſigne opus de phyſiognomia.*

V

Vincentius, quem cum Hiſpani dumtaxat nota veterum monumentis laudari videas, iuriſconſultus magni nominis, & interpres vetus Decretalium fuit. Hunc paſſim ac per totum in Decretalium quinque libros commentarium laudat Abbas antiquus Guilielmus Durantius in prooemio *Speculi*, ad quod etiam *præfatione* Ioannes Andreæ, atque idem in prooemio *Ad Decretales*, quamvis abſtinentes Hiſpani appellatione. Sed Antonius Auguſtinus in epiſtola dedicatoria *Antiquarum compilationum* ad Gregorium XIII. Papam, & in Notis ad *Primam* pag. 431. & 446. diſertè *Vincentium Hiſpanum veterem earum interpretem vocat.* Gloſſavit hic quatuor *Compilationes Decretalium*, & facta Gregoriana compilatione, gloſſavit etiam illam, ut ait Ioannes Andreas præfatione ad *Speculum* (5).

Wulsa Epiſcopus (cuiuſnam urbis non dicitur) ſub Gothis Regibus ſcripſiſſe refertur quoddam *Chronicon* eorundem Regum; cuius operis fidei eximium quidem teſtimonium præbuit eruditus admodum vir Ioannes Baptiſta Perezius, Toletanus canonicus, qui poſtea fuit Segobricenſis Epiſcopus. Hic enim cùm auſpiciis rogatuque D. Gaſparis à Quiroga, præſulis tunc Conchenſis, in cuius

(1) Succurrit dictum alicubi de hoc *Raimiro*: quo tamen loco inquirere non vacat, neque tanti res eſt.

(2) Dictum de hoc ſuprà in *Gofredo de Fexâ*, ſeu *Foxâ.*

(3) Apud *Frankenavium ſect. IX. §. XXV. p.* 215.

(4) Puiadeſius *Lib. IV. cap. LXXX. fol.* 216. *col.* 1. *Renallum* vocat: *Com hà eſcrit* (inquit) *lo Meſtre Renallo;* Idem tamen cap. ſeq. *ſive LXXXI. fol.* 217. *pag.* 1. *col.* 1. *Y lo Maeſtre Arnallo en lo tractat de la paſſiò de aqueſta Santa* (*Eulaliæ* ſcilicet) *en la llisô ſiſſena eſcrìu &c.* Atque è regione in margine: *Es en la Libreria de la Seu. Magiſtri* autem præmiſſus *Renallo*, aut *Arnallo* titulus, non Scholarcham, ut ego coniicio, ſed Academiæ Barcinonenſi Doctorem ſive Anteceſſorem deſignat.

(5) Exſtant ubibis in noſtratium Bibliothecis MSS. In Regis Galliarum *Part. III. p.* 533. *col.* 1. *cod.* 3968. *& ſeq.* Dictum quoque à nobis de hoc Vincentio *Lib. VIII. c.* 3. *n.* 115. *Not.*

ius familia erat, collectionem quandam confeciſſet Hiſpaniæ Conciliorum ex MSS. codicibus, quos videre potuit, ut ad Gregorium XIII. mitteret Papam; adiunxit *Chronologiam Regum Gothorum* de qua præfatus in epiſtola ad lectorem, huiuſce collectionis deſumere ſe ait priores Reges ex Iſidoro; *poſteriores verò ex Wulſæ Epiſcopi perbrevi, ſed aureo Chronico, quod in quodam libro bibliothecæ Regiæ & aliis vetuſtis exſtat: de cuius in ſcribendo fide nihil eſt quod dubitetur, cùm & tempora ab illo notata exactè cum Conciliis quadrent, & poſteriorum Regum menſes & dies ita minutatim definiat, ut vixiſſe ſub Hiſpaniæ excidium videatur.* Hæc Perezius.

Ex hac Perezii chronologia ſuam deſumſit, multis tamen mulctatam, D. Garſias Loaiſa, & collectioni ſuæ *Conciliorum* Matriti editæ anno MDXCIII. præfixit [q], *Ordinem* vocans *Regum Gothorum Hiſpaniæ, & eorum chronologiam ex Conciliis* MSS. *& Iſidoro & Wulſa;* quibus addere potuit: *& Alphonſo Rege Ovetenſium III.* nam & huius inter alios *Chronici* cuiuſdam Scriptoris pro ſe & chronologia ſua advocavit Perezius, Alphonſo ſcilicet, cui *Magni* cognomentum contigit: cuius eſſe id *Chronicon*, quod ſub Sebaſtiani Salmanticenſis Epiſcopi exſtat nomine, iam, de Alphonſo iſto ſeu Sebaſtiano loquentes, annotavimus.

[q] Noſque denuò luci publicæ commiſimus in *Collect. Max. Concil. Hiſp.* initio tomi primi pag. 15. CARDIN. DE AGUIRRE.

Hunc autem Wulſam Perezius pro annis, quibus ſinguli vixerunt Reges, à Wallia ipſo, qui anno Chriſti CDXVI. regnare cœpit, ad Egicæ uſque electionem & unctionem, quam contigiſſe ait anno DCLXXXVII. teſtem adducere pergit. Ut, ſi verus homo fuerit, uſque ad hoc tempus hiſtoriam ſeu chronologiam iſtam Gothicam eum proſecutum, aùt eo vixiſſe, coniectari valeamus. Planè hunc auctorem eius hiſtoriæ fuiſſe, confirmare etiam poſſumus & maximè quidem, Ambroſii Moralis iudicio, qui talem credidit. Huius enim verba Latina ex Hiſpanis reddita è libri 11. cap. 17. huc præ aliis pertinent: *Chronicon hoc loco Wulſæ nominavimus* (cùm de Walliæ rebus ageret) *quod ab hinc ſæpe huic hiſtoriæ incidet. Epiſcopus hic fuit tempore Gothorum Regum poſtremorum in Hiſpania, ut videtur, quamvis in Conciliis nuſquam ſubſcriptio eius legatur, quæ ſcilicet pauca, nullumve fuit adeptus. Scripſit breviſſimam ſummam Gothorum Regum, notatis annis, menſibuſque, diebuſque, quibus ſinguli regnavere. Quo nihil poteſt ad hiſtoriæ continuationem exactius deſiderari: quâ ego utor, eam ex codice Gothico Eccleſiæ Ovetenſis exſcripſi, qui pro Alphonſo Rege Toleti expugnatore quingentis ferè ab hinc annis fuit ſcriptus, in aliis etiam antiquiſſimis libris à me viſam.* Hæc ille, Wulſæ hoc breve Chronicon paſſim laudaturus.

His quidem teſtimoniis, & quidem graviſſimis, Wulſæ fides innititur. In quo tamen auctoris nomine quicquam ſubodorati ſunt incerti, de opere tamen ii minimè dubitantes, quidam noviores: non prorſus temerè codicum à ſe haud viſorum ſcripturæ litem moventes, quaſi ob legendorum veterum characterum difficultatem, pro hac lectione *Wiſe-Gothorum Regum Hiſpaniæ Chronicon*, ea ſe laudantibus intruſerit: *Wulſæ Gothorum Regum Hiſpaniæ Chronicon;* aut pro hac: *Ep. Wiſegothorum Hiſpaniæ Regum*, quo *Epitome* eorundem Regum per compendium ſcriptum ſit, hæc alia: *Epiſcopi Wulſæ Gothorum* &c. nec inepto quidem aut incauto de rebus libriſque ſic antiquis iudicio, cùm de hoc Hiſpaniæ Epiſcopo Wulſa nuſquam aliàs habeatur mentio. In codice manuſcripto, quem apud D. Ioannem Lucam Corteſium hìc Matriti vidimus, ita concepta eſt epigraphe: *Incipit Chronicon Regum Wulſæ Gothorum* erâ CD. ex qua interpoſitione nominis *Wulſæ* ſic inepta importunaque, non obſcurè colligimus coniecturam de Wiſe-Gothorum Chronico, nulli auctori cui nomen Wulſa fuerit attribuendo, non ex nihilo eſſe.

Præterquamquod ad eiuſdem codicis, qui Ambroſii Moralis fuit, oram notatum legimus, in alio codice Gothico Sorienſi diſertè ſcriptum *Chronicon Wiſe-Gotorum* fuiſſe. Quæ res etiam ſalivam movit Hieronymo Higueræ Toletano, cuius in opere iſto toties meminimus; & ut erat coniectationum ſuarum pro antiquis commendandarum cupidus, auctorum à ſe datorum ſcriptis eam, quam de Wulſæ *Chronico* iſto fecerat, expromere ſeſe tutò poſſe viſus ſibi, ut aliàs, fuit. Huc enim hæc apud Luitprandum in Chronico ad annum DCCCCLX. num. 361. edit. Antuerp. reſpiciunt: *S. Iulianus ſcripſit Vitam S. Ildephonſi: Felix præterea ſcripſit Vitam S. Iuliani Toletani Epiſcopi; idemque Felix adiecit Chronico, quod ſic incipit:* In nomine Domini, incipit Chronicon quod Sanctus Iulianus compoſuit: *Illud:* Na-

* *Aliàs* nactus.

Natus * eſt autem Witiza, *alii tribunt Guntherico. Nihil de additione certè hactenus reperitur.* Hucuſque Luitprandus, unus ex iis oraculis, per quæ loqui Hieronymus amabat Higuera.

Sed alterum audi Iuliani nomen præſeferens in *Chronico* ad annum DCXCII. num. 359. *S. Iulianus, qui Archiepiſcopus Toletanus pòſt fuit, continuat Chronicon Regum Wiſi-Gothorum ab Athanaſio ad Ervigium; cetera addidit Archiepiſcopus Toletanus ad finem uſque.* Quibus duobus locis domi formatis minimè dubius ſum quin Wulſæ tributum *Chronicon* partim Iuliano adſcribi debuiſſe Toletano Archiepiſcopo, partimque eius ſucceſſoribus, Felici aut Gunderico, Higueræ placuerit: utpote cui præ Toletanis Epiſcopis ſungos habere alios omnes, frugeſque conſumere natos perpetuum fuit. Iulianus ſanè Toletanus Epiſcopus geſta Wambanis Regis adverſus Paulum perduellem literis conſignavit, nullum autem aliorum Regum Chronicon, cuius utique obliviſci minimè debuit Felix Vitæ eius auctor. De Wulſa hæc dicere habuimus, dum certiora & exactiora alius.

ADDENDA ET EMENDANDA.

I. PRimum autem omnium, sæpius laudo Cl. Thomam Antonium Sanchez in *Sylloge Poetarum Hispanorum ante annum Christi sesquimillesimum*; cum verus eius operis titulus sit: *Coleccion de Poesias Castellanas anteriores al Siglo XV.* id est: *ante annum Christi MCCCC.*

II. *Tom. I. p.* 220 *col.* 1. *in fin. Not.* (Lib. II. cap. x.) *de Aurelio Prudentio* Poeta loquens, mentionem inieci alterius *Prudentii Antistitis Turiasonensis*, quamvis in eiusdem epitaphio metrico apud Sanctam Mariam Naxarensem *la Real* vulgo appellatam legatur

. . . . per quem *Tarracona* nitescit;

restituendum namque est *Tirasona*, pro *Turiasone*, ut versus constet. Nicolaus item Antonius *Bibl. Vet. Lib. II. c. X. n.* 329. (T. I. p. 222. col. 2.) meminit *Prudentii Antistitis Turiasonensis* quem *Aurelio Prudentio* Poeta multo recentiorem fuisse innuit; atque idem *B. V. Lib. VI. c. XI. n.* 282. (T. I. p. 502 col. 2. fin.) de *Prudentio Trecensi* seu Tricassino in Gallia Episcopo, id est de *Galindone Prudentio* sæculi IX. scriptore Hispano loquens, Eidem tribuere videtur *Collectanea ex CL. Psalmis*: quæ itidem in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. p.* 453. sub n. 3761. Tricassino adscribuntur hoc titulo: *Prudentii Tricassini Flores CL. Psalmorum.* Bernardus tamen Ibannezius de Echavarri Victoriensis Presbyter in Vita S. Prudentii Turiasonensis Episcopi, Victoriæ apud Thomam Robles et Navarro absque anni notatione sed circa 1753. edita in 4.° hæc *Collectanea*, sive *Flores CL. Psalmorum* non *Tricassino* sed *Turiasonensi Prudentio* longe illo antiquiore, qui nimirum anno Christi DCXLVIII. Armentiæ in Alavæ Provincia in lucem editus et DCCXIII. Uxamæ denatus ab Eodem dicitur, tribuit, *pag.* 222. *n.* 1. *et* 346. *n.* 6. et *Collectaneorum* seu *Florum ex CL. Psalmis* exemplum é membranaceo Archivi Æmilianensis sæculi X. codice charactere Gothico exarato integrum sistit á *pag.* 510. *ad* 540. hoc titulo: *In nomine Domini. Incipit liber ex Floribus Psalmorum à Beato Prudentio editus.*

III. Speraindeum Abbatem Cordubensem Scriptorem *Passionis Sanctorum Martyrum Adulphi & Ioannis*, quode Noster *Lib. VI. c.* 7. *n.* 135. incertus *an Monachorum & qualium; an verò Clericorum fuerit præfectus*: Fleurius, nescio unde doctus, *Hist. Eccl. libr. XLVIII. ad ann.* 850. *T. X. p.* 435. Abbatem *Cuteclarensem*, non procul à Corduba versûs Occidentem, fuisse existimat: *Leurs actes* (Adulphi & Ioannis, inquit) *furent écrits par Speraindeo Abbè de Cuteclar, comme l' on croit.* Agit de eo Cl. Florezius noster *Hisp. Sacr. T. XI. p.* 3. ac de Monasterio Cuteclarensi *T. X. p.* 258. *n.* 34. quo loco *Feminarum* fuisse ait.

IV. Sæculo X. floruisse apud nos *Aitonem* Episcopum Ausonensem (indigenis hodie *Vic d' Ossôna*) virum in Mathematicis studiis egregium; item *Lupitum* Barcinonensem libri cuiusdam Astronomici ex Arabico, ut putamus, in Latinum sermonem interpretem; & *Iosephum* tractatus Arithmetici Scriptorem, legimus apud Cl. Ioannem Andresium, *Orig. y progr. de toda Literat. T. I. cap. IX.* Edit. *Matrit.* 1774. *p.* 319. *Lupiti* autem Barcinonensis, videtur non meminisse Cl. Matthæus Aymericus in *Nomin. & act. Episcop. Barcin.*

V. *Petri Alfonsi*, alias *Mosis Oscensis* ex Hebræo Christiani, quode Noster ad annum MCVI. *Lib. VII. c.* 3. *à n.* 35. meminit Ferdinandus Perezius Gusmanus in metrico nondum typis edito opere: *Los claros varones de España*, hac ogdoade:

,Aqui conviene que fable
,de *Pedro Alfonso* un doctor,
,que contra el judaico error
,hizo un volumen notable.
,Fue este varon admirable
,de los Hebreos nascido,
,y despues que convertido
,Christiano muy venerable.

VI. Circa annum MCCXL. Ferdinandus III. Castellæ & Legionis Rex, vulgo *el Santo*, concessit incolis de *Heznatorafe* in Bæticæ, ut puto, & Castellæ quam *novam* vocant confiniis, proprium Forum, sive *Leges ab iis observandas*. Exstat earum exemplum, absque anni tamen & loci nota, penes Cl. Antonium Taviram Regium Ecclesiastam, Regiique Conventus Uclensis Sancti Iacobi de Spatha Priorem, qui id nobis benigne communicavit. Constat autem CXXXI. foliis, quartæ ut vocant formæ.

VII. De *Bernardo Compostellano*, ac *Bernardo de Montemirato* superius egimus, *Lib. VIII. c.* 3. *n.* 91. *Not.* quasi diversi sint. Et quidem Ioannes Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 229. de iis tamquam de diversis agit; ac *Bernardum* quidem *Compostellanum* eius Ecclesiæ Thesaurarium vocat, atque ad annum Christi MCXXIX. Diplomata Summorum Pontificum & antiquorum Hispa-

spaniæ Regum Compostellanæ Ecclesiæ concessa collegisse ait; *Bernardum* autem *de Montemirato* Presbyterum Compostellanum Iuris Canonici peritiâ celebrem & solido sæculo recentiorem facit, ut qui floruerit Innocentii IV. ævo. Sunt tamen qui utrumque confundant.

VIII. *Natalem Gavêr* Mercenariorum Ordinis Magistrum Generalem *Lib. IX. c. 4. n.* 245. *in Addendis col.* 1. ad annum MCCCXLV. retulimus; cum sæculo integro recentior fuerit.

IX. *Ioannem de la Encina* Scriptorem libri: *Los disparates trobados* laudat Cl. Sarmientus, *Memor. para la Histor. de la Poesia p.* 234. *n.* 532. eiusque *Poematia* anno MCDXCVI. Salmanticæ edita, Nostroque incognita fuisse ait. Agit is de cognomine alio, nisi idem ipse fuerit, auctore *Tribagiæ*, seu *Viæ sacræ Hierosolymitanæ*; & *Cantionarii* in Biblioth. nova.

X. Tomo II. pag. 155. col. 2. *Ioachimum Ibannezium Garsiam* Præcentorem Turolensem facili memoriæ lapsu *Ignatium* vocavi.

XI. *Vascus de Lucena* Lusitanus in Gallicam vertit linguam Xenophontis Cyropædiam, quam Carolo Audaci Burgundiæ Duci dicavit anno MCDLXXVI. Extat MS. in Bibliotheca Senensi, vetustissimo volumine elegantibus picturis ornato. E notis D. Andreæ Gonzalezii Barciæ ad oram *Biblioth. vet.*

XII. Apud Cl. Sarmientum *Memor. para la Hist. de la Poesia &c.* §. *IV. n.* 190. laudatur MS. codex *Virgilii* cuiusdam *Philosophi Cordubensis*. Suppositilius. Vid. Eundem á num. 194.

XIII. Ineunte Octobri MDCCLXXXVIII. cum è patria Matritum rediens nonnihil ex itinere ad Uclesii oppidum divertissem ut virum Cl. et singularem amicum D. Antonium Taviram Regii equestris Sancti Iacobi Ordinis Conventûs eius Oppidi Priorem inviserem, significavit mihi exstare in celebri eiusdem Conventûs Bibliotheca membranaceum codicem Hispanicum: *Dichos y hechos de los Padres del yermo*, in cujus fine legitur: *A Dios gracias este libro escribio Fray Johan de Cordova Cirujano en la Villa de Guadalupe* (Librariusne an Interpres fuerit?) *acabado Viernes doce dias andados del mes de Noviembre de mil è doscientos* (desunt reliqui numeri, qui tamen ad annum Christi MCCC. non pertingunt Item: *Anonymi Versionem Hispanicam* dialecto tamen Aragonensium, *Ethicorum Aristotelis ad Ioannem Gusmanum Dominum de Algava*, in antiquo membranaceo codice in cuius extremo: *Comenzóse el presente libro à traducir è ordenar en Sevilla à XV. de Octubre* año de SESENTA Y SIETE (sæculine XIV. an sequentis?) *è acabóse à XXVIII. de Noviembre del referido año.*

Præterea in aliis librorum catalogis postquam notulas absolveram incidi in *Fratris Antonii Ginebredæ* Ord. Præd. *La traduccion Española de los libros de la consolacion de Severino Boecio: impresa en Sevilla por Meinardo Ungut y Lanzalao Polono* 1497. fol. Agit de hoc opere Noster, non suo tamen loco, nimirum in Bibliotheca Nova lit. A. et auctorem *Genebradam* cognominat: . . Item in *Doctorem Iulianum Gutierrez* Catholicorum Hispaniæ Regum Ferdinandi et Isabellæ Medicum, eiusque opus: *De calculi atque ilis dolore et remediis*: Hisp. *Cura de la piedra y dolor de ijada*, Toleti 1498. editum apud Petrum Hagenbach Germanum fol. . . . Item in *Henrici de Aragonia* Marchionis ut puto Villenatum versionem Hispanicam fabularum Æsopi: *La traduccion Castellana de las fabulas de Esopo* Hispali editam apud Ioannem Cromberger 1533. Demum in Almanacum perpetuum R. Abraham Zacuti in cuius extremo legitur: *Explicium Tabulæ Tabularum astronomice Raby Abraham zacuti astronomi Serenissimi Regis emanuel Rex portugalie et cet cum canonibus traductis alinga ebraica in latinum per magistrum Ioseph vizinum discipulum eius actoris opera et arte solertis magistri Ortas curaque sua non mediocri impressione complete existunt felicibus astris anno a prima rerum etherearum circuitione* 1496. *sole existente in* 15. *g.* 53. *m.* 2. *piscium sub celo leyree.* Mitto alia de genere hoc, adeo sunt multa ac prope infinita; et manum de tabula.

FINIS.

BIBLIOTHECA ARABICO-HISPANA,

SIVE

DE SCRIPTORIBUS ARABIBUS,

QUI UNQUAM USQUAMVE IN HISPANIA ALIQUID LITERIS CONSIGNARUNT.

A

Abdala narach Hiſpanus, medicæ artis peritus à Nicolao Monardes medico Hiſpalenſi laudatur, nullo eius tamen deſignato opere, in tractatu ſuo *De la piedra Bezoar*, fol. 152. ſimiliter ab Alphonſo Ciaconio in *Bibliotheca* ms.

Abdallahi iben baccal el tolaitali, hoc eſt, Toletanus. Liber eius abſolutus *De agricultura* exſtat in Eſcorialenſi regia bibliotheca, ſcriptus, ut ibi dicitur, *Toleti librariæ Ioſeph Ibn Liſhap Ibn Nehemiæ, anno à computo Alcuſri MCCLXIX. Tolaitali* vocabulo, pro *Toleti* Arabes utuntur, ut obſervatur, productis exemplis, ab amico noſtro D. Gaſpare de Mendoza Ivañez de Segovia, olim Marchione Acropolitano, nunc Mondexarenſi, in doctiſſimo ſuo *De originibus Hiſpaniæ* commentario, nondum typis edito.

Abel madi (fortè aben madi) Abibæ filius. Hic *Miramamolini Cordubæ hiſtoriam* ſcripſiſſe dicitur; quâ utitur in *Annotationibus ad Epiſcoporum Iſidori, Sebaſtiani, Sampiri, & Pelagii*, veterum noſtræ gentis Chronicorum [a], Prudentius Sandovalius. Ait enim circa annum CMLXXXIV. Miramamolinum Cordubæ Regem formari iuſſiſſe Maurorum, à primo eorum in Hiſpaniam ingreſſu ad ſua uſque tempora, hoc eſt, ducentorum quinquaginta quatuor annorum; in hiſque xxv. Regum Cordubæ hiſtoriam: tot enim imperaverant, pro libito à Mauris, quotuſquiſque diſplicebat, ferro ſublati. Hanc hiſtoriam Abel Madi laudato Abibæ filio tribuere Sandovalius videtur: nec tamen, quo loco, aut quo ſermone, aut ſaltem quo interprete tranſlatum ex Arabico in vulgarem linguam viderit, admonere nos voluit.

[a] Pag. 83.

Ad Miramamolinum Cordubæ quod attinet, is circa hæc tempora Abderragman, Mahomadi filius fuit, qui mutato nomine *Almunacer Ledinelle*, hoc eſt, *Defenſorem legis Dei*, atque item communi appellatione *Amiramomeni*, quod *Rex credentium* interpretatur, ſe vocari fecit, ut in *Hiſtoriæ Arabum* cap. 30. Rodericus prodit Toletanus. Hic anno Arabum CCC. imperio præfectus, quinquaginta regnavit, uſque ad CCCL. ſcilicet, de quo ab eodem auctore monemur. Annus verò hic Arabum, ſeu Hegiræ, quo mortuus eſt Abderragman Amiramomeni, ferè anno Chriſtiano CMLX. conſonat, iuxta rationem combinandi utramque epocham, quam viri huius callentiſſimi nos docuere.

Quare ante hunc annum obitus Miramamolini conſignandus memoriæ à Sandovalio fuit eius hiſtoricus, niſi & hereditarium factum, quod non legimus, elogium hocce, cognomentumque uſurpaverit etiam eius filius & ſucceſſor Alachan, qui xvi. annis, hoc eſt, uſque ad CMLXXVI. aut Inem Alhacane natus, qui ſub adminiſtratione Mahometi, dicti Almanzoris, & Abdelmelic eius filii, nomine tenus Rex, uti diximus, domi ſemper otio ac deliciis emarcuit.

Aben alfange Valentinus, ex Maurorum ſecta, qui deinde tranſiit ad caſtra Eccleſiæ, Roderici Didaci, cognominati Cidi, domeſticus, ſcripſiſſe dicitur quandam hiſtoriam De rebus eiuſdem Hiſpani herois (niſi fabuloſus auctor ſit) quâ uſum ſe ait Beuterus in prologo ad *Hiſpaniæ hiſtoriam*, & Eſcolanus in *Valentinæ* lib. 6. cap. 26. num. 4. Hunc quia ex Iudaica ſecta Chriſtianam religionem amplexus dicitur, in Bibliothecæ Hiſpanæ albo deſignavimus [b].

[b] Tom. 2. pag. 3. num. 9.

Aben gezar ſcripſiſſe dicitur *De admirandis*

dis urbium Hiſpaniæ, laudatus à D. Thoma Tamaio in Notis ad Luitprandi Chronicon pag. 157. quum de Galiavæ, quod vocant, palatio iuxta Toletum, verba facit.

Aben (ſeu ibnu, quod idem eſt) habar, Bæticæ provinciæ hiſtoriographus Maurus, cùm Mauris ea ſubiiceretur Regibus, laudatur à Ioanne Leone Africano in elogio Averrois, libro *De Scriptoribus Arabicis*, quem Hottingerus edidit in *Bibliothecario* ſuo [c], pluraque refert de hoc philoſopho Cordubenſi ab eo narrata.

[c] Pag. 272.

Aben jahie acirovicla. Laudatur in indice librorum regiæ Laurentinæ bibliothecæ inter mathematicos exſtans Arabes eius liber, *Lamina generalis aſtrolabii* dictus, ſive huius argumenti.

Aben pace, ſive (ut Arabum in more eſt multis appellari nominibus) ebno el sayeg, ſive (quod eſt in *Hiſtoria medicorum Arabum* auctore Ebn Abi Oſaibea) abu becr mohammed ebn yahya ebno el sayeg, notior tamen nomine ebn bajah, vulgò aben pace. Cordubæ natus dicitur, ut Ioannes Geneſius Sepulveda *De regno & Regis officio* lib. 3. pro comperto affirmat. Ex Hiſpania certè eum fuiſſe liquere nobis debet è teſtimonio Ebn Tophail infrà adducendo.

Summus audit philoſophus, & perſpicaciſſimi ingenii; quem immatura mors ſtudiis Feſſæ Africæ urbe vitæque famæque abripuit anno Hegiræ DXXXIII. ſive, ut alii, DXXXV. veneno, ſi verum dixit Ebn Chalican, ex invidia ſublatum quæ quidem ei plures inimicos ſuſcitavit. Et fuere (ut idem inquit Chalican) qui ipſum, quaſi de Alcorano & Mahometica doctrina minùs honorificè ſentiret, incuſarent. Huius acumen & iudicium Abu El Haſen Ali quidam, qui opera eius in unum collegit volumen, ipſum eo nomine omnibus qui inter Mahometanos philoſophiæ operam dederunt, præferre non veretur, adeò ut aſſerat neminem poſt Alpharabium ei comparandum, atque eius dicta iis quæ ab Avicena & Algazali prolata ſunt, ſi inter ſe conferantur, præponderare. Hæc iiſdem ferè verbis retulimus, quibus hominem laudavit Eduardus Pocockius in præfatione ad interpretationem epiſtolæ Ebn Tophail, & elencho Scriptorum, de quibus in ea mentio fit. Nimirum hic Maurus, & ipſe Hiſpanus, de quo ſuo loco à nobis agendum eſt, epiſtolam quandam ſcripſit *De vita Hai Ebn Yokdhan*, philoſophicæ doctrinæ plenam, quam ex Arabico tranſlatam laudatus Pocockius Latinè edidit Oxonii MDCLXXI. in 4.° Curioſè hic de Andaloſenis, hoc eſt Hiſpanis, inter Mauros ſapientibus agit epiſtolæ auctor, cuius verba dabimus, quæ ad noſtrum pertinent.

Deinde ſucceſſerunt illis & alii, ipſis perſpicaciores, & qui ad veritatem propiùs accederent; inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res meliùs perſpiceret, aut veriùs perciperet, quàm Abu Becr Ebn Al-Sayeg (hic noſter eſt Aben Pace) niſi quòd eum occupatum teneret mundus, donec ipſum præriperet mors, antequam pateſierent theſauri ſcientiæ eius, aut vulgarentur occulta ſapientiæ ipſius: *ac pleraque, quæ è ſcriptis eius reperiuntur, imperfecta ſunt, & ſine mutila, veluti liber ipſius* De anima, *&* De regimine eius qui vitæ ſolitariæ ſe dederit, *& quæ ſcripſit* De logica & ſcientia naturali.

Libri autem eius perfecti tractatus ſunt compendioſi, & epiſtolæ raptim ſcriptæ. Atque hoc ipſe declaravit dicens, illud, cuius demonſtratio illi propoſita fuit in epiſtola Aletteſal (ideſt coniunctionis intellectûs cum homine) non eo ſermone prorſus manifeſtam fieri, niſi poſt difficultatem & moleſtiam gravem, & quod methodus explicationis ſuæ aliquibus in locis viâ minùs perfecta ordinata fuerit: quod ſi amplius illi temporis ſpatium concederetur, in animo ſibi fuiſſe illam mutare. *Atque ita ſe habet* (Tophail proſequitur) *quod ad nos pervenit de ſcientia huius viri. Nos autem ipſum non vidimus, & qui cum eo eodem tempore vixerunt, eiuſmodi ſunt, ut non dicantur illi pares gradu fuiſſe: nec quid ab ipſis compoſitum vidimus. At qui ipſis ſucceſſerunt è coætaneis noſtris, ſunt illi, qui vel adhuc ſunt in ſtatu incrementi, vel qui ſubſtiterunt contra perfectionem, vel qui quomodo ſe revera habuerint, nondum ad nos notitia pervenit.* Hæc Ebn Tophail de Aben Pace, atque eius doctrina & libris, ex quibus ætas utriuſque indicatur. Vide in *Tophail*, ſive *Jaafar Abu Jaafar Ebn Tophail* lit. *I.*

Aben zohar maiore ſæculi duodecimi parte famam in arte medica non vulgarem apud nos ortus & florens obtinuit, cognomento tum *ſapiens*, tum *glorioſus* dictus, qui, ſi credimus Ioanni Leoni Africano in libello *De viris quibuſdam apud Arabes illuſtribus*, quem Ioannes Henricus Hottingerus in *Bibliothecario* ſuo fecit publici uſus, è nobilibus fuit Hiſpalenſis civitatis (perperam editum fuit *civitatis Siciliæ*, pro *civitatis Sibiliæ*, ut no-

notum ex aliis Vitæ eius monumentis, & quòd Hiſpanus vulgò audit) ſive aliàs non longè ab ea urbe, natus in oppido *Peñaflor* ad Bætim flumen, pari Cordubam inter & Hiſpalim intervallo, quod veterum *Ilipa* eſt. Huic namque ortum noſtri adiudicat, neſcio unde eo accepto, Nicolaus Monardes medicus Hiſpalenſis bene doctus [d].

In eius nomine aliquantulum variatur. Nam & ABU MENON ABEN ZOHAR audit in editione libri *Theizir*. AB HOMERON appellat Ioannes Antonius Vander-Linden *De ſcriptis medicis* ſcribens. ABU MERON legitur apud Averroem in fine operis *Colliget*, & lib. 7. eiuſdem cap. 3. Ioannes quidem Leo IBNU ZOHAR, ſive (quod idem eſt) ABEN ZOHAR, vocavit tantùm. Avum habuit & patrem utrumque medicum, quos ipſe laudat [e]. Et quidem ſe à patre ait medicinam didiciſſe, qui à ſe adhuc puero & diſcipulo extorſit iuramentum, nullatenus uſurum medicinis mortiferis & venenoſis: quod ipſe docet in opere *Theizir* [f], de quo poſtea. Decennem cœpiſſe patri artem docenti aures dare, nec ante quadraginta ætatis eam exercuiſſe, Averroes eius diſcipulus memorat [g], ex quo id in *Vitis illuſtrium medicorum* Petrus Caſtellanus annotavit: *Cùm iuvenis eſſem* (verba eius audis) *& novus in medicina, ibam de una civitate in aliam practicando.* Ioannes Leo ait serviiſſe eum Hiſpali Ibnu Habad rebelli, ac eius filio, donec magiſtratu ſuo ac dignitate privatus fuit. Conſonat prorſus hocce cum *Hiſtoria Arabum* Roderici Toletani, qui cap. 47. meminit Hiſpalis trium dominatorum diſſipato Cordubenſi regno, Abul Cazim, qui an. Arabum CDXXXIII. Habèt eius filii, qui anno CDLXI. mortem obiere; ac tandem Mahomet Aben Habèt: poſterioris filii, qui etiam obtinuit Cordubam: quem poſt triginta regni annos, ſcilicet anno Arabum CDLXXXIV. Ioſeph Teſſephin, ex Almoravidum genere primus, dominio & libertate deiecit. Nimirum hic Mahomet Aben Habèt Aldephonſi Regis, qui Toletum ceperat (hoc fuit an. MLXXXV.) timore perculſus [h], Ioſephum illum Aben Teſſephin ex Africa in auxilium ciens, hoſtem ac deturbatorem expertus fuit.

Huius Ioſephi Aben Teſſephin, qui longè lateque in Hiſpania & Africa Almoravidum extendit imperium, ut ex eiuſdem Roderici cap. 47. & 48. Hiſtoriæ conſtat, ſervitio dicatus Aben Zohar (ut Leo inquit) ingentibus divitiis & latifundiis, tam à maioribus quàm à ſuæ ætatis principibus, quibus beneficentiſſimis fuit uſus, habitis (à pauperibus enim artificibuſque nullum ſuæ artis præmium unquam accepit) affluentem longiſſimamque, ut iam dicemus, ſortitus fuit vitam, eleemoſynis, in inimicos etiam, nedum pauperes quoſlibet, effuſiſſimè diſpenſatis. Omnia hæc Ioannes Leo.

Sed iam alias, quas ipſe reliquit, notas de ætate ſua geſtiſque rebus, libro ſuo *Theizir* conſignatas, cum eadem *Arabum* Rodericiana *hiſtoria* convenire doceamus. Lib. 10. tract. 9. cap. 9. ait, quòd *dum eſſet cum patre ſtudens coram ipſo in medicina, vocatus fuit ad fratrem de Bentamin dominum Sibiliæ*, quem ait ſe curâſſe à toxico quod propinabant ei quotidie ſervi; advertens quòd *medici omnes non potuerunt eum curare, donec frater alongavit eum à Sibilia.* Verba Latini interpretis prorſus barbara hæc ſunt.

Eiuſdem lib. tract. 4. c. 1. refert ſe ab Hali vocatum, Ioſephi filio, veniſſe Cordubam. Et tract. 15. cap. 3. quendam ex familia Hali ſanitati ſe reſtituiſſe. Et tractat. 16. cap. 6. *Sicut accidit mihi* (ait) *cùm eſſem iuvenis, quoniam paſſus fui laborem maximum à propinquis, & ab illis qui erant de cognatione Hali, propter quoddam verbum dictum à patre meo, cùm eſſem iuvenis, qui voluit ulciſci de me modis quibus potuit.* Et tract. 13. cap. 6. *Sicut accidit* (inquit) *Azit filio Hali, qui erat Conneſtabilis Regis, qui miſit per me* (Hiſpaniſmum audis, an ab Hiſpano interprete uſurpatum? *embiò por mi*) *ut ad eum Sibiliæ ire deberem, & inveni eum &c.* Tract. autem 2. cap. 5. hæc habet: *Quum autem liberatus fui, & evaſi à manibus Hali & ſuorum hominum, rediens Sibiliam vidi in via quandam herbam &c.* Cuius Cordubenſis Regis Hali carcèris calamitatem à ſe toleratam aliis in locis memorat.

Hic, de quo toties loquitur, Hali iam Ben Tamin vocans, non alius, credo, quàm ille eſt Hali Aben Hamit, qui ex Septa Africæ, cui præerat, in Hiſpaniam accitus, Cordubenſe regnum, Zulemane mortuo, invaſit, obtinuitque ante annum Arabum quadringenteſimum octavum (hoc eſt Chriſti MXXVII.) quo nempe occiſus à ſuis dicitur *Hiſtoriæ Arabum* c. 42. [i] Huic ſubrogatus fuit Alcazim frater eius, qui Hiſpali morabatur, ut in eiuſdem hiſtoriæ cap. 43. legitur; quem eundem cum eo eſſe, quem ſanitati Aben Zohar reſtituit, ſuſpicari pro-

[d] In lib. vulgari *De la piedra Bezoar* fol. 112.

[e] Avum lib. 1. *Theizir* tractat. 11. cap. 2. Patrem lib. 1. tractat. 2. c. 5.

[f] Lib. 1. tract. 2. cap. 5.

[g] Lib. 4. *Colliget*, cap. 40.

[h] Aliter Garibay lib. 38. c. 8. ex eodem Roderico Toletano lib. 6. *Hiſt. Hiſp.* cap. 31.

[i] Moral. lib. 17. cap. 32.

proclive eſt. Contingere autem hæc iuveni, & coram patre, (uti ait) ſtudenti, recenti adhuc duodecimo iſto ſæculo convenienter potuere, qui tamen ipſæ longæ beneficio ætatis Mahometi Aben Habèt Hiſpalenſis imperii, expulſoriſque eius Ioſephi Teſſephini Almoravidis Cordubenſis regni, eiuſdem nempe ſæculi ad finem vergentis, tempora æquavit. Nam vixiſſe dicitur triginta quinque ſupra centum annos [k]. Contra id quod Ioannes Leo prodit, nonageſimo nimirum ſecundo ætatis eum deceſſiſſe.

Nomen verò ſuum ad poſteritatem omnem unico illo opere, medicinæ totius theſauro, propagavit, quod *Theizir* inſcriptum omnes laudant. Vera autem inſcriptio hæc eſt: *Liber Theizir dahamodana vahaliadabir*, quod interpretatur: *Rectificatio medicationis & regiminis. Editus in Arabico à perfecto viro Abu Marban Aben Zohar* (ita vocat Monardes, qui codicem fortè MS. aut principis editionis vidit) proſequiturque: & *translatus de Hebraico in Latinum Venetiis à magiſtro Paravicio phyſico, ipſo ſibi vulgarizante magiſtro Iacobo Hebræo, ann. Dom. Ieſu Chriſti MCCLXXX. primo menſe Auguſti, die Iovis in meridie, ſecundo, ducante Venetiis viro egregio & præclaro domino Ioanne Dandolorum, ſecundo anno ſui Ducatus, an. autem regni DCXXIX. menſes quatuor, dies duos.*

Veſtibulum forſan ita habet editionis Venetæ principis, quam dedit MCDXCVI. Octavius Schotus in folio. Unde novimus non habere nos Latina ex Arabico, ſed ex Hebraico ſermone, in quem olim ex Arabico translatio facta fuit. Repetita eſt editio in eadem Venetiarum urbe apud Gregorium de Gregoriis MDXIV. & unà cum *Antidotario* eiuſdem Aben Zohar, & Averrois *Colliget*, Lugd. MDXXXI. Legimus quoque de editione Veneta ann. MDXXX. in folio Ab-Homeronis Aben Zohar & Averrois *De medicina*, quo prioris *Theizir*, ac poſterioris *Colliget*, ſignificata exiſtimamus; quæ eadem ſunt in Lugdunenſi anni proximè ſequentis.

Scriptum à ſe opus auctor ait in gratiam Miramamolini (Ioſephum Teſſephin Marrochienſem Regem, quem & *Africæ*, & *ultramarinum*, & *ciſmarinum Monarcham* Rodericus appellat [l], intelligo) iuxta captum etiam eorum, qui non adeò provecti eſſent. Argumentum operis videtur his auctor voluiſſe comprehendere: *Poſt hæc incipiam compilare res nobiles, aggregando medicinas convenientes ſyntomatibus & cauſis inducentibus paſſiones.* In editione laudata Lugdunenſi prologus exſtat Hieronymi Suriani de Arimino, phyſici præclariſſimi, qui veteres editiones iſtorum duorum Aben Zohar & Averrois operum ſe correxiſſe & ſuppleviſſe miſerè depravata & mutila, ſenſuque proprio ſæpe defraudata, ignorare poſteros noluit.

Laudantur & alia Aben Zoharis opuſcula. *Excerpta de balneis* exſtant in editione Veneta de iiſdem [m]. *De febribus* liber legitur, in *De febribus* ſyſtemate etiam Veneto [n]. In Laurentina Regis Hiſpaniarum bibliotheca, uti ex eiuſdem conſtat elenchis [o], operis *Theizir* plura exempla, diverſimodè tamen notata, immo Aben Zohari plures inſcripti, diverſorum tamen eiuſdem, ut ſuſpicor, nominis, libri aſſervantur.

Num. 1. *Muhammed Iben Zahor, Latinè Aben Zohar, liber abſolutus in modum compendii, ſcriptus ad facilem introductionem librorum medicinæ, perperam inſcriptus Hiſpanicè: Liber de fulgurationibus.*

Num. 8. *Muhammed Iben Zahor, Latinè Aben Zohar, liber abſolutus ad principia & elementa medicinæ practicæ & theoricæ deſerviens, inſcriptus* ab eo Altenzir, id eſt, introductorius. Qui cum ſuperiore idem videtur.

Num. 25. *Abdic Meliq Ibn Zohar, Latinè Aben Zohar, liber inſcriptus* Eltaizir, *de re medica, id eſt, liber de facili medicatione morborum.* Sed adiungitur: *ſcriptus anno à fuga DCCXXIII. perperam inſcriptus anonymus.*

Num. 55. *Iben Zohar De experimentis medicinalibus liber abſolutus, ſcriptus anno à computo Alcufri* [p] *MCCLXXX. E. A. optimus.* Hi ſunt in laudata bibliotheca èx iam dicto elencho.

At aliunde didici exſtare quoque ibi cum *libri rari* elogio: *Aben Zohar De proprietatibus animalium.*

Proſtat quidem *Abo Hali Aben Zohar Arabis, medici præſtantiſſimi & vetuſtiſſimi, De regimine ſanitatis liber*, publicatus à Ioanne Georgio Schentio Baſileæ apud Konig MDCXVIII.

In bibliotheca D. Gaſparis de Guzman Comitis Olivarienſis olim fuit, ſi catalogo eiuſdem credimus, *Abrahami Aben Zoharo* (ita legitur) *del juicio de las eſtrellas;* hoc eſt, *de Iudicio ex aſtris.*

Iben Ho Zohar quoque liber *De alimentis* laudatur à Samuele Bocharto in *Hierozoico* ſuo ſive *De animalibus S. Scripturæ* operis poſteriore parte lib. 1. c. 15. Ite-

[k] Pet. Caſtellanus *De vitis illuſtrium medicorum.* Zacutus Luſitan. in procemio ad opus *De veterum medicor. hiſt.* Garibay lib. 38. cap. 12.

[l] Cap. 47. & 48.

[m] Fol. 434.

[n] Fol. 106.

[o] Apud Hottinger. in *Biblioth. Orient.* pag. 333.

[p] Legendum eſt *Alcopti*, vel *Eræ Coptarum*.

Iterumque ex alio forſan opere lib. 2. cap. 3. *De ſcriptis medicis* laudat Lindanus libellum *Zohar medici Arabis De cura calculi*, unà cum Rhaſis operibus editum Venetiis apud Octavium Schotum ann. MCDXCVII. in fol.

Sed cùm hi omnes ſub eodem *Aben Zohar* cognomento, quod *filium Zohar* ſonat, vel Muhammedis, vel Abdic Meliq, vel Abo Hali, vel Abrahami nomina præſeferant, vix eſt ut eundem omnium auctorem fuiſſe credamus. Quorum aliqua Aben Zohar alteri, eius de quo nunc loquimur filio, attribui poſſe, ſtatim dicemus.

Deperditum ſanè novimus, Aben Zohari huic noſtro certè adſcribendum, librum *De decoratione* inſcriptum, cuius ipſe meminit in principio *Theizir*, referens pudere ſe de quibuſdam vocabulis, cùm *De cauſis mali & corrupti odoris* ageret, in eo uſurpatis.

In hoc ſanè præceptore ſuo non perfunctoriis laudibus ornando frequens Averroes eſt diſcipulus, quantumvis aliàs ad calumniandum pronus, Caſtellani [q] iudicio, aliorumque inſectator. Is enim abſoluturus *Colliget* opus, *unicuique volenti* (ait) *ad huiuſmodi præclaritatis ſcientiam* (medicinam) *pervenire, bonum eſt ut libros Abu Meron Aben Zohar ſtudioſè legat; nam ibi medicinæ theſaurus continetur.* Alibi [r]: *Coronam* (inquit) *ei exhibendam, cùm viderit & cognoverit quantum humanitus videri, cognoſci & obſervari licet.* Item de filiis eius: *Sed nobiles* (ait) *viri filii Aben Zohar teſtificati ſunt hoc; & illi ſunt quibus debet attribui ſcientia medicinæ.* Ex recentioribus laudant Iacobus Philippus Bergomenſis lib. 12. *Supplementi Chronicorum* [s], Ioannes Leo Africanus, qui elogium ſcripſit antea memoratum, Stephanus de Garibay lib. 38. *Compend. hiſtor. Hiſpaniæ* cap. 12. Matamorus, qui per errorem eum *Zourum* nominat in apologetico *De doctis Hiſpaniæ viris*, Zacutus Luſitanus in prooemio ad opus ſuum *De veterum medicorum hiſtoria*, & alii præter eos, qui medicorum vitas in commentarios digeſſerunt.

[q] *De Vitis medicorum.*

[r] Lib. 4. cap. 40.

[s] Fol. 513.

ABEN ZOHAR iunior, qui & IBNU, alterius Aben Zohar medici Hiſpalenſis de quo nuper loquuti ſumus, filius fuit. Hunc notum habemus ex Ioannis Leonis Africani libello *De viris quibuſdam Arabum illuſtribus*, quem dedit nobis in *Bibliothecario* ſuo Ioannes Henricus Hottingerus, cuius elogium ſubiungere operæ pretium duximus: *Ibnu Zohar vel Zor qui Rhaſis dicitur, ſupradicti Ibnu Zohar filius, à patre medicinam didicit & fuit vir doctiſſimus & præſtantiſſimus in vita ſua & maximæ ei fuerunt divitiæ. Quando autem venit Manzor Pontifex & Rex Marrochi* (non alium intelligo quàm Ioſephum Aben Teſſefin ex Almoravidis, qui ut Rodericus ait Toletanus Epiſcopus [t], *Monarcha ultramarinus* & *ciſmarinus* fuit, Bæticam ſubiugavit & Marrochi regiam ſuam fixam habuit. *Manzor* enim, quod *Defenſorem* & *Amirolmumenim*, corruptè *Miramamolin*, quod *Credentium Imperatorem* ſonat, uſurpatum promiſcuè ab his qui longè lateque imperii ſui ditionem inter Mauros extendiſſent, veriſimile eſt). *Cùm venit Manzor* (inquam) *Pontifex & Rex Marrochi in Bæticam* (anno Arabum quadringenteſimo octogeſimo quarto, ut Rodericus ait cap. 48. *Hiſtor. Arabum*) *ſecum duxit Rhaſim in medicum, eumque maximè venerabatur. Dixit Ibnu Giulgiul, quòd Ibnu Zor, quando ſeparatus & quaſi à ſuis repulſus apud Marrochium ceu deſperatus erat, eoque ad ſui propoſitum aliqua carmina ſcripſit. Quadam die ingreſſus Manzor eius domum, invenit dicta carmina, eaque ſe non vidiſſe finxit; ſtatimque cùm foris eſſet, miſit nuncium ad gubernatorem Sibiliæ, ut ei adduceret totam familiam ipſius Ibnu Zor. Poſt viginti octo dies fuerunt in Marrochio & Manzor dedit eis quandam domum ornatam; fecitque ut Ibnu Zor ad eam iret causâ medendi quamdam infirmam advenam. Cùm autem domum ingreſſus fuiſſet, invenit totam familiam ſuam, omneſque ſuos & vehementer admiratus eſt & præ gaudio quaſi inſanus effectus eſt. Poſtea cognoſcens Manzorem hoc ordinâſſe, re peracta gratias ei dedit immortales, & ita multiplicavit ſtipendium ſuum.*

[t] In *Hiſtor. Arab.* cap. 48.

Conveniunt hæc omnia his quæ Rodericus refert [u], poſt primam ſuam Hiſpanicam expeditionem, cuius occaſione notum habuit ſibique obnoxium Aben Zohar ſeniorem noſtri iunioris patrem, ut de eo loquentes ex eodem Leone diximus, Teſſefinum rediiſſe Marrochum, proprium ſuum regnum, atque inde iterum veniſſe in Bæticam, ruſſuſque in Africam repedâſſe; ac tunc potuit, mortuo iam genitore, in medicum eiuſdem Teſſefini Marrochum acciri, domo & familiâ Hiſpali relictâ, unde doloris ei ob orbitatis malum cauſa.

[u] Cap. 48.

Sed pergit Leo: *Mortuus autem eſt Ibnu*

Ibnu Zor ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo quarto, de Helegira verò anno quingenteſimo nonageſimo quarto, in Marrocho. Compoſuit etiam multa opera in medicina. Unum videlicet De cura oculorum: *aliud cuì titulus eſt:* Proviſio peregrini &c. Hæc ille. Diximus ſuprà, cùm in ſenioris, ſive patris rebus verſaremur, varia circumferri Zohari adſcripta, quæ illiuſne an huius ſint, in obſcuro eſt.

Abi muhamed ali, filius Alamed, filii Hazm, Andaluſius, *Deſcriptionem variarum ſectarum & religionum* duobus voluminibus edidit, quæ ſervantur in bibliotheca Leidenſi, ut ex eius conſtat catalogo pag. 332. Eius eſt illuſtratio Corani, niſi alius eſt ille Aben Muhamed Ali Andaluſius, auctor libri *De amore*, qui in eadem exſtat bibliotheca teſtimonio eiuſdem catalogi pag. 371.

Abi zelti Andaluſius, quem Hottingerus laudans, *Smegmatis orientalis de bibliothecis orientalibus* lib. 3. par. 2. cap. 2. *Danitam* Andaluſium vocat, *Danienſis* fortè loco, ſi fuit ex urbe, nempe Dianio nunc *Denia* Valentini regni. Hottingerus meminit huius auctoris *Aſtrologiæ* hoc loco [x], *Tractatuumque arithmeticorum*, atque item *muſicorum*, ibidem [y].

Abu bahar ibnu chalson Granatenſis, Maurus, celebratur à Ioanne Leone [z] per hæc tempora. Mortuum quippe ait anno octingenteſimo viceſimo octavo, Egiræ ſcilicet, qui annus eſt Chriſtianus MCDL. in eadem civitate Granatæ. Philoſophum, medicum & aſtrologum gratiâ plenum vocat, elegantemque poetam in epiſtolis ſuis.

Abu becrus ebn al sajeg idem eſt cum aben pace, de quo ſuprà.

Abu becrus (potiùs quàm eubecrus) mahomet aben zacharia, de medicina unum Toleti (ut notatur) librum *De dignoſcendis morbis & ſignis exterioribus*, alium anno Nativitatis Mahometi DCXVIII. ſive Chriſti nati MCCXL. aut circiter, ac tertium alium medicæ item doctrinæ Arabicè ſcripſit, qui adhuc inediti bibliothecæ regiæ Laurentinæ libros augent in qua & exſtant, ut in catalogis eius legitur.

Abu chalid Andaluſius, hoc eſt Hiſpanus, laudatur à Samuele Bocharto *De animalibus ſacræ Scripturæ* 2. par. lib. 2. cap. 15. [a] appoſito eius (ex neſcio quo opere) fragmento, in quo de *Chotaph* ſive hirundine piſce: *Chottaph* (ſeu hirundo) *piſcis eſt in mari Septæ* (notæ urbis in Africana ora Herculei noſtri freti) *nigris alis duabus à tergo inſtructus, quibus è mari exiens ſuper arbores volat atque inde redit ad mare.*

Abu chatim Andaluſius, ſive Hiſpanus, ab eodem Bocharto abſque operis ſeu libri nota laudatur eâdem altera parte *Hierozoici* ſive *de animalibus ſacræ Scripturæ* lib. 2. cap. 30. [b] in mentione *Zummag* cuiuſdam aquilæ ſpeciei.

Nota de Andaluſiæ nomine.

Quoniam toties occurrit Andaluſii tributum Abu Chatimio & aliquot aliis ſuprà laudatis nomen, prætermittendum non eſt, moneri lectores de huius gentilitii vocabuli apud Scriptores qui Arabicè ſcripſerunt, proprietate. Non enim id *Andaluziam*, quæ olim Bætica fuit Romanorum tempore docta, hoc eſt, partem Hiſpaniæ magis auſtralem eorum uſu & acceptione ſignificat; ſed Hiſpaniam integram. Alferganus in *Elementis aſtronomicis* cap. 9. quintum clima mundi deſcribens, poſt alias terras eo comprehenſas, *Deinde* (ait) *intra Romanorum fines excurrit per Charxenam, Caram & magnam Romam: tum per borealia mediterranei maris litora & tandem per Andaluſiam, donec deſinit ad mare Heſperium.* Quo loco per Andaluſiam ei climati ſubiacentem ea Hiſpaniæ pars, quæ borealior eſt, ſignificatur diſtincta à meridiali ſive Andaluzia hodierna, quam climate quarto contineri certo certius eſt.

Interpretem Alfergani præſtat optimum, egregieque rem confirmat Nubienſis geographus climatis quinti prima parte [c]. *Pars hæc prima climatis quinti complectitur portionem plagæ ſeptemtrionalis Andaluſiæ, terram ſcilicet Galliciæ & partem Caſtiliæ.* Rurſuſque climatis quarti prima parte [d]: *Totam Hiſpaniæ peninſulam mari tenebroſo* (nempe oceano) *circumdatam Andaluſiam vocat.* Et clariùs adhuc alibi [e]: *Peninſulam Andaluziam mediam ſecat per longitudinem oblongus mons Sarat vocatus, cuius in parte meridionali occurrit urbs Tolaitela totius Andaluziæ umbilicus.* Et alibi [f]: *Atque hæ ſunt univerſæ provinciæ Hiſpaniarum, quæ ſimul ſumtæ vocantur Andaluzia.* Et paſſim concinit in *Hiſtoria Dynaſtiarum* Gregorius Abulpharaius [g]: *Ante hoc tempus occupaverant Franci* (pro Chriſtianis, nam de Alphonſo VI. intelligendus eſt) *urbem Tolai-*

[x] Pag. 252.

[y] Pag. 249. & 250.

[z] Libello *De viris illuſtribus apud Arabes*, apud Hottinger. in *Bibliothecario* lib. 2. cap. 3. pag. 286.

[a] Col. 236.

[b] Col. 3[illegible]6.

[c] Pag. [illegible]

[d] Pag. [illegible]

[e] Pag. [illegible]

[f] Pag. [illegible]

[g] Pag. [illegible]

laitelam, *aliaſque in regione Andaluziæ*. Certum quippe eſt Alphonſum Toleti expugnatorem ad propriam Bæticam victorias ſuas neutiquam prorogâſſe.

Iben Chalicam celebris Arabum hiſtoricus iucundam narrat de filia cuiuſdam Regis inſulæ (ſic vocant Hiſpaniam, pro peninſula) Andaluſiæ fabulam verbis, quæ in Ioannis Henrici Hottingeri *Hiſtoriæ orientalis* lib. 1. cap. 8. [h] legi poſſunt, unde hæc ſunt in Latinum tranſlata: *Erant tum in inſula Andaluſia multi Reges.* Singulæ enim regiones aut binæ ſuum habebant Regem.

[h] Pag. 291.

Salomonis etiam Vegæ hæc ſunt in libro *Hiſtoriæ Iudaicæ* [i]: *Pyrrhus autem captivos omnes navibus impoſitos in Hiſpaniam antiquam, quæ Andaluſia dicitur, & in urbem Toletum avexit.*

[i] Pag. 41.

Laudatur quoque pro hoc nominis inter Arabes uſu à Gaſpare Eſcolano lib. 1. cap. 8. num. 1. *Hiſtoriæ* ſuæ *Valentinæ urbis & regni*, Scriptor quidam Cacim Aben Hegi *Hiſtoria de la perdida de Eſpaña*, quem debuerat, quiſnam homo eſſet, undeve tranſlatum & Hiſpanis familiarem habitum viderit, non tacere, niſi idem fuerit cum Abul Cacim Tarif Aben Tariquio inferiùs adducendo ex cuiuſdam argumenti libro huic & illi communis.

Arabicæ, inquam, linguæ hoc vocabulum eſſe non à Wandalis derivatum, quaſi pro *Wandaluſia* invaluerit *Andaluſiam* dici, vero magis ſimile ducimus. Si enim Wandali hanc partem Hiſpaniæ, quam Bæticæ nomenclaturâ dignoſcebant Romani, Wandaluſiæ vocabulo aut ipſi non longi temporis incolæ aut occaſione ipſorum eidem provinciæ dominantium alii appellâſſent, manſiſſet id quidam, aut eius aliquod veſtigium in Gothorum hiſtoricis, atque eius gentis tot Eccleſiaſticis & profanis, quæ adhuc exſtant, monumentis, nec minus in Romanis aut Latinis, ſi in vulgarem ſemel uſum iviſſet, ut ab habitatoribus Wandalis Wandaluſiæ nomen ei provinciæ inhæſiſſet. At cùm toto hoc medio pluſquam trecentorum annorum tempore à Wandalorum ab Hiſpania in Africam tranſmigratione uſque ad Arabum in illam ingreſſum, immo & quingentorum aliorum inſuper uſque ad Ferdinandi III. Sancti Caſtellæ Regis tempora, quibus Rodericus Toletanus præſul primus, ut credimus, Andaluſiæ fuit uſus nomine, nulla huius aut Wandaluſiæ, mentio uſpiam fiat; oportet ſanè credere, novum & linguæ ſuæ germanum vocabulum induxiſſe Arabes ut Hiſpaniam indigitarent, non autem aliquod tot annis ſepultum & vel ipſis Hiſpanis inauditum velut ab inferis ſuſcitâſſe.

Rodericus enim apertè cenſuit Wandalos ſuam provinciæ Bæticæ appellationem gentis reliquiſſe *Hiſtoriæ Wandalorum* cap. 12. hanc & in cap. 31. lib. 6. hiſtoriæ ſuæ *De rebus Hiſpaniæ* Wandaluſiæ, ſive eius incolas Mauros *Wandalutiorum* vocabulo ſignificans. Cùm Iſidorus Pacenſis ſæculi octavi Scriptor non niſi *citerioris* & *ulterioris* Hiſpaniæ utatur, nec ullus alius uſque ad Rodericum *Wandalutiæ*. Quo argumento prudenter utitur inter alios Franciſcus Bivarius in ad Braulionem, ut credi voluit, Notis [k]; cuius additiones ad Pſeudo-Maximum eiuſdem cum hoc auctore commatis ſunt.

[k] Pag. 79. & ſeqq.

Sed quod adiungit de *Ampeluſio* Africæ promontorio unde nomen inditum Andaluſiæ à Mauris coniectatur, parum propitiis Muſis conceptum ab eo fuiſſe, nullus credo eruditorum in geographiæ atque etymologiæ regulis non cenſebit.

Haberemus quidem veram originem huius vocabuli, ſi certiori aliquo fundamento niterentur, quæ Anaſtaſio Antiocheno Patriarchæ Anaſtaſii alterius Sinaitæ vocati & martyris ſucceſſori, de S. Iacobi maioris Apoſtoli in Hiſpaniis prædicationi imputantur. Rei auctores ſunt Ioſephus Stephanus & Bartholomæus Laurentius, hic in *Indice auctorum qui de adventu S. Iacobi* ad nos agunt lib. 1. *De poteſtate coactiva Rom. Pontificis*; alter cap. 8. num. 2. & ex his duobus doctiſſimus Gaſpar Sancius tract. 2. *De adventu* eodem *D. Iacobi*, & *prædicatione in Hiſpaniis*, cap. 2. quem commentariis ſuis in Acta Apoſtolorum ſubiecit. Duo illi ſcriptum reliquere vidiſſe Romæ ſe, dum ibi commorarentur, in bibliotheca cuiuſdam Ignatii Patriarchæ Antiocheni librum quendam laudati Anaſtaſii Arabicâ linguâ antiquâ ſcriptum, unde fragmentum hocce Latinè (nec dicunt cuiuſnam operâ) redditum habuere, *multiplicibus martyriis affectus eſt S. Iacobus Apoſtolus frater Ioannis filii Zebedæi, idque poſtquam abiit in occidentem in civitatem Andiat & fecit apud eos miracula* &c. Difficile viſum civitatis huius nomen de tota gente intelligi iis qui videre: præſertim Laurentio laudato, qui ex An-

Andiat corruptum fuiſſe *Andlis* vocabulum exiſtimat, quo quidem apud Arabes Hiſpaniam totam ſignificari, ab huius linguæ peritis ſe didiciſſe ait. Vellem tamen huius vocabuli uſum apud Arabes compertioribus documentis quàm hæc ſunt prodi; unde proclive eſſet Andaluſiæ aliud, ſive pro ſignificanda Bætica unde ad integram Hiſpaniam extendi potuit, ſive pro tota Hiſpaniæ peninſula, quomodo certiſſimum redditum iam à nobis fuit loquutos Arabes, proximè derivare. Sufficit autem nobis in præſentiarum de uſu nominis *Andaluſiæ* docuiſſe, ut confirmemus *Andaloſenos* pro Hiſpanis dictos eos omnes, quos iam laudavimus, ac deinde laudabimus huius linguæ Scriptores ab Arabibus ita indigitatos.

Cuius rei occaſione neque alteram ſilebimus proximam huic obſervationem de Hiſpaniæ nomine ſub iugo Mahometanorum maiorem partem poſitæ, atque eius uſu apud auctores etiam non huius ſectæ. *Hiſpania* nempe audiit vulgò ea tantùm Hiſpaniæ pars cui Mauri dominabantur. Cætera autem propriis regnorum Gallæciæ, Oveti, Legionis, vocabulis ſignificabatur. Teſtimoniis id comprobat Sebaſtiani Salmanticenſis, ſive Alphonſi magni, & ſcriptæ cuiuſdam donationis monaſterio SS. Facundi & Primitivi martyrum à Sancio Legionis Rege cognomento Craſſo factæ, Ioſephus Moretus amicus noſter, vir antiquitatum & regni ſui Navarrenſis vindex *Inveſtigationum eiuſdem regni* lib. 2. cap. 10. §. 2.[l] Quibus adiungere lubet alterum ab eo, quo uſus fuit Moretus, eiuſdem Chronici teſtimonium, quod Alphonſi magni Regis germanum eſſe paſſiva iam doctorum hominum perſuaſio eſt. *Iterum* (ait[m]) *Nortmanni piratæ his temporibus ad noſtra litora pervenerunt. Deinde Hiſpaniam perrexerunt, omnem eius maritimam gladio ignique prædando diſſipaverunt. Atque item de iiſdem Normannis ab litore Aſturum à Ramiro I. fugatis; qui verò ex eis remanſerunt, civitatem* (inquit) *Hiſpaniæ Hiſpalim* (hoc eſt Maurorum) *irruperunt.* Similiter Sampirus loquitur in Adephonſo III. *Ob cuius imperium Dux quidam Hiſpaniæ* (id eſt Maurus) *&* *Proconſul nomine Abohalit, bello comprehenſus, Regis obtutibus eſt præſentatus.*

[l] Pag. 471.

[m] Pag. 55. edit. Pampilonen.

Abu hamed Hiſpanus, à Samuele Bocharto lib. 6. *De animalibus S. S.* cap. 14[n] auctor adducitur pro confirmanda fabula cuiuſdam avis miræ magnitudinis *Ruch* dictæ, cuius alæ mille ulnis patent. Hunc tamen non veritus fuit Bochartus auctorem ἀξιοπιστότατον, hoc eſt *fide digniſſimum*, vocare. Laudans eius librum magni (ut inquit) nominis *beneficium animorum* (Arabicè *Thochphatholalbabi*, ut adiungit in indice auctorum) dicti. In quo de *Talb* piſce, qui in minimas partes diſſectus moveri non deſinit, ac ſtatim de alio piſce prope urbem Septam ab eo auctore, ut aſſerit, viſo ex ſpecie eius, quem iuxta Alcorani fabulam Moſes & Ioſue manducavere, loquitur. Meminit & eiuſdem Abu Hamedi lib. 5. cap. 17.[o] *De crocodilo*; & lib. 6. cap. 15.[p] ubi de piſce humanæ formæ agit.

[n] Col. 854.

[o] Col. 778.

[p] Col. 858.

Abu hazen Andaluſius. Huius *opuſcula chimica* cum ſcholiis Algieldehi tribus voluminibus in 4.° repoſuit cum aliis pluribus libris ex oriente allatis in publica Leidenſis academiæ Hollandorum bibliotheca Iacobus Golius, Arabicè vir doctiſſimus; cuius rei teſtis eſt Philip. Labbeus in *Nova bibliotheca* MSS. *librorum.*

Abu labas Cordubenſis commentatus fuit in Alcoranum, cuius verba pro aſſerenda fabula *Racham* avis, quæ ſola ſcit Moſis ſepulcrum, citantur à Samuele Bocharto par. 2. *Hierozoici* lib. 2. cap. 26.[q] qui & ſub appellatione Cordubenſis Alcorani commentatoris iterum laudat lib. 6. cap. 14.[r] quo ſub nomine exſtare dicitur in bibliotheca Leidenſi tredecim tomis inter libros in ea poſitos è Legato Levini Warneri, ut ex eius bibliothecæ conſtat catalogo ante paucos annos typis edito.

[q] Col. 505.

[r] Col. 855.

Abu lcacim tarif aben taric gente patriaque Arabs, ſed is tamen qui ſi verus & non ſuppoſititius auctor eſſet, Hiſpanis accenſeri Scriptoribus optimè poterat, utpote qui de rebus Hiſpanis, quum primùm hæc noſtra gens Mahometanorum iugum ſubiit, latè ac luculenter ſcripſerit. Prodiit quippe initio ſæculi ex Arabico ſermone Michaelis à Luna regii interpretis operâ in Hiſpanum tranſlata *Vera hiſtoria Roderici Regis* Gothorum ultimi, Valentiæque anno MDCVI. à Patricio Mey edita. In prooemio eius auctor refert, ſeſe huic Hiſpanienſi bello ab ingreſſu in Hiſpaniam Tarifi unà cum Iuliano Comite, omnibuſque iſtius Mahometani ducis expeditionibus exceptis tantum Carmonæ atque Emeritæ urbium expugnationibus continuò interfuiſſe, atque ab iis qui rebus præfuere omnia illa inſtrumenta documentaque, quibus utitur, accepiſſe.

Prima totius operis continet pars eorum

rum omnium, quæ Arabes in conquirendo Califæ Walido Almanzoris ſeu Mahometani imperii totius principi, Hiſpaniæ, quæ Gothorum fuit, regno geſſerunt, narrationem. Quibus adiungit res alias geſtas in Arabia & in Hiſpania ſub eodem Walid atque eius filiis, itemque aliqua de Califa Aben Cirix, atque eius tempore geſtis inter tyrannos ſeu rebelles eius, qui in Hiſpaniis dominabantur, bellis. Altera pars hæc continet. Primò ſuprà laudati Califæ Abit Walidi Iacobi Almanzoris, cuius auſpiciis facta eſt Hiſpania ſubdita Maurorum, Vitam. Secundò deſcriptionem ipſius Hiſpaniæ, ac de Hiſpanorum moribus relationem. Tertiò narrat novam Hiſpaniæ atque Africæ expugnationem ab eodem Aben Cirix, Abdalaziſio ſummo duce & à rebellium deſpotarum manibus recuperationem. Quartò regnum in Hiſpania eiuſdem Mahometi Abdalaziſii poſt obitum Aben Cirix Califæ eiuſque mortem deſcribit.

Sed multa, ut iam iudicium meum proferam, in tota hiſtoria enervant eius fidem, retardantque lectorum aſſenſum. Quantumvis enim, ut Gaſpar Eſcolanus alicubi ait [s], liber Aben Tariqui Arabicus, quem Hiſpanum habemus, in regia bibliotheca Eſcorialenſi exſtiterit, de quo tamen neque eius indices, neque interpres ipſe Luna conſulti quicquam docent; potuit ſanè à Mauro aliquo qui inter nos vixit, relatio hæc fabulæ quàm hiſtoriæ proprior, emanare, quam exhilarandis ac recreandis otioſorum animis veris falſa miſcendo compinxit auctor; quemadmodum alius ille, qui *De bellis civilibus Granatenſis regni* paulò priùs quam in catholicorum Regum manus perveniret geſtis iucundæ narrationis librum inſcripſit. Planè etenim hiſtoria hæc novitatem in multis ſapit; Arabiſmi genium minime redolet. Inſtrumenta quippe regia mandatorum, deputationum, edictorum, iiſdem ferè clauſulis, ut cum foro loquar, eodem verborum tenore conſtant, quæ notarii recentiores uſurpare ſolent. Meminit iam eo tempore, quo ſcribere ſe fingit, recentiorum nominum quæ ſub illam Maurorum irruptionem ignota adhuc fuiſſe ac nondum inventa, rerum antiquarum gnari homines prudenter exiſtimant, ſcilicet Granatæ, Vandaluziæ, Caſtellæ, Aragoniæ, aliarumque, vel à Mauris ipſis, vel ab inferioris ævi mortalibus, impoſitorum.

[s] Lib. *Hiſt. Valent.* cap.....

Vitam inſuper Abil Walidi, quam quidem fatetur cuiuſdam Ali Aben Enſian opus non ſuum eſſe, cum iis veterum commentariis reputo, quibus optimi Rex, copiarum ductor, munerumque aliorum adminiſtratores, non quòd aliqui fuerint, ſed quòd ita eſſe deberent, à celeberrimis tam Græcorum quàm Latinorum, necnon & vulgarium quarumcumque linguarum auctoribus deſcribuntur. Nihil enim talium de Califa Walido Almanzor, quamvis aliàs prudenti & forti ac fortunato principe, ceteri Mahometanarum rerum hiſtorici narrant. Et tamen Gallicæ nuper prodiit hæc Vita ex Hiſpanico à quodam F. d'Obeilch verſa, & anno MDCLXXI. Amſterodamenſibus typis edita, magna cum & exaggerata fidei commendatione ab interprete factâ.

Sequitur *Hiſpaniæ deſcriptio*, ſana quidem ut plurimùm ſibique ac vero conſona, ſed nec immunis eorum vadorum, in quibus hærent criticorum ingenia. Potuit quidem auctor à Iudæis, ſive eorum libris, aut potiùs è ſacris Bibliis, principium rerum & reparati poſt diluvium orbis res doceri. Atque eò magis non debuit, cùm de primis Hiſpaniæ incolis ſermonem habet, à biblicis hominum vocabulis divertere. At hoc facit, *Tubal* Noachi nepotem, *Sem Tofail* appellans [t]. Marianſon autem, qui Caſtellæ hodiernam provinciæ ditionem à Bætica, ſive ab hac Tarraconenſem veterem dividit, appellatum fuiſſe ait [u] tunc temporis à Chriſtianis incolis *Sierra Morena*, quod non eius temporis eſt vocabulum, ſed recentius & uſu introductum ad ſignificandum fuſcum Maurorum colorem. A Mauris enim *Moros* dicimus (quo nomine etiam ab Italis Æthiopes, quòd eo colore ſint, vocantur) & à *Moro morena* quamlibet rem decolorem & albo in contrarium colorem declinantem.

[t] Cap. 1.

[u] Cap. 1.

Quod ipſum cenſeo de *Mancha* [x] nomine, ſive Auſtralioris novæ Caſtellæ partis, quam ſic vocatam ab iiſdem incolis fuiſſe refert. De quo tamen ampliſſimi tractus vocabulo conſulendus magnus Surita in *Animadverſionibus & emendationibus* vulgari lingua ſcriptis *ad Chronica Regum Caſtellæ Petri, Henrici, Ioannis & alterius Henrici*, quæ Petrum Lupi de Ayala auctorem habent, ac nuper editæ ſunt. Iſti etiam Mariano Monti adverſus omnium, qui olim de eo loquuti ſunt, auctoritatem, incendium illud rivis argenti liquefacti ditiſſimum tribuit [y], quod nullus non illorum Pyrenæo adſcripſit. Latere inde ait

[x] Cap. 4.

[y] Cap. 3.

ait Guadianam fluvium, ſeu terrâ abſorberi per milliarium CL. ſpatium, qui paulò plus viginti dumtaxat latet. Quem errorem vix potuit is, qui tot annis apud nos habitavit, admittere. Ridiculus tandem eſt quum tritici ſpecies quinque hodiernis nominibus, quaſi iam olim in uſu fuiſſent, non à ſeipſo interpres ſed quaſi auctoris ſui verbis loqueretur, appellat [z].

[z] Cap. 6.

Tertia & quarta pars ſequitur alterius partis de Califa Aben Cirix, eiuſque duce Mahometo Abdalazis, qui Africam & Hiſpaniam Dynaſtis Arabum denuò vendicavit, ſibique tandem aſſeruit. Cui quidem contradicunt non ſolùm Arabicæ illius Califarum ſucceſſionis hiſtorici Elmacinus, Abulfaraius, omnes alii, atque itidem Græcus Theophanes; ſed qui inter nos de Arabico in Hiſpaniis dominatu, tyranniſque urbium, ſive portionum totius regni, ſine miſſione inter ſe belligerantibus, quicquam ſcripſere. Nullus enim Aben Cirixi Arabibus, nullus Abdelazizii nomine Hiſpanis præfuiſſe apud eos refertur, ſi demas illum ultimò dicti cognominem Muſæ filium & ab eo in Hiſpania, dum reverteretur ad Walidum Califam Hiſpanici belli rationem redditurus pro ſe relictum; cuius Iſidorus meminit Pacenſis Epiſcopus ad annum Arabum XCIV. qui nempe, ut idem ait Iſidorus, intra triennium occiſus non potuit non diverſus ab eo eſſe, qui ut in Hiſpaniam dux veniret deperditum Califarum imperium recuperaturus anno Arabum CXIV hoc eſt orbis redemti anno DCCXXXIV. teſte ipſo rei auctore Abulcacino, in mandatis habuit. Et tamen auctor noſter Abdulaziſio huic Egilonæ olim Roderici Regis coniugis matrimonium tribuit; non autem Muſæ filio, ut Iſidorus & alii rerum noſtrarum Scriptores.

Abu nazarus phathihus filius Chahan aut noſter eſt, aut inter nos vixit; cuius rei documentum nobis idoneum præbet, quòd librum ſcripſerit *De ſtudiis populi Andaluſiæ*, hoc eſt, *Hiſpanorum*, ut ſuprà notavimus: *qui liber raro inter Arabes repertus à ſingulari uſu commendatur: Eximium magni ingenii ſpecimen.* Quæ verba ſunt Io. Henrici Hottingeri in *Bibliothecarii* ſui lib. 2. cap. 3. [a] quo poſt inſertum huic capiti librum integrum ex Arabico Latinum Ioannis Leonis Africani *De Scriptoribus Arabicis*, ſpecimen ſubiunxit aliorum eiuſdem gentis Scriptorum à litera A incipientium, ex Iben ſeu Aben Chalicam, quem celeberrimum Arabum proſopographum vocat.

[a] Pag. 293.

Idem ait multa ſcripſiſſe Abu Nazarum, & in his *Syllogen poetarum Arabum* quos & doctè explicat. Hæc Hottingerus infeliciſſimus heterodoxus, quem inſignis linguarum orientalium ac totius hiſtoricæ rei doctrina minimè defendit à miſerrima ſui ipſius ac ferè integræ familiæ in fluvio Rodano, dum patria urbe in Lugdunenſe gymnaſium à Batavis evocatus iret, ſuffocatione.

Abu Naſaris itidem *Super phyſicam* librum exſtare in regia Eſcorialenſi bibliotheca ms. notat Spizelius in *Specimine bibliothecæ univerſalis*.

Abu said honein ibn iishaqel abedi, grammaticus, anno Hegiræ ſive à fuga Muhamedis DCLVI. hoc eſt, redemti orbis MCCLXXVIII. ſub Alphonſi Regis X. tempora Hiſpali apud nos (unde genti noſtræ ex coniectura tantùm adiudicari poteſt) *Galeni Pergameni tractatus priores uſque ad decimum libri De compoſitione ſimplicium medicamentorum* tranſtulit ex Græca in Arabicam linguam.

Item eiuſdem Galeni quendam alium in *Hippocratem* librum ſeu libros Arabicè etiam vertit. Quæ duæ huius linguæ interpretationes exſtant in regia Eſcorialenſi bibliotheca, ut è *catalogo Caſtelli* apud Hottingerum in *bibliothecæ orientalis* appendice.

Ahmed filius Muhamedis, Andaluſenus *Demonſtrationes de abneganda falſa religione* ſcripſit, quæ aſſervantur Arabicè in Lugduno-Batava bibliotheca inter libros Levini Warneri, ut ex eius catalogo docemur.

Ali aben ragel Toleti ſub Almenone ſeu Hali-Menone Rege, Ferdinandi I. ætate [b], qui regnare cœpit in Caſtellanis anno undecimi ſæculi ſecundo ſupra triceſimum, aſtrologico ſtudio celebris, eoque libro vixit, quo poſteris Apoteleſmaticam ſive iudiciariam aſtronomiam amantibus prodeſſe voluit.

[b] [illegible] 2. *Hiſt.* [illegible] cap. 29. Ga[illegible] baius lib. [illegible] *Compend.* [illegible] *Hiſpan.*

Is dicitur *De iudiciis ſeu fatis ſtellarum* Venetiis editus ab Erhardo Radelz anno MCDLXXXV. & Baſileæ apud Henricum Petri. Interpretatus quiſnam fuerit ex Arabico, nondum legi. Hiſpanè etiam converſum fuiſſe ab anonymo, apud Petrum Alcozerium lib. 1. cap. 45. *Hiſtor. Tolet.* legere eſt, & Garibaium lib. 38. cap. 2. Manuſcriptum tamen exſtare in codice 26. bibliothecæ Gabrielis Naudæi monet alicubi [c] Theophilus Spizelius. Cordubæ natum Morales

[c] In *Specim. biblioth.* [illegible] *verſal.* [illegible] *Aben-Ragel.* quod eſt [illegible] operis, *De* [illegible] *canis* [illegible] *carum* [illegible]

les credidit in *Antiquitatibus Hiſpaniæ* [d]. Toletanum Petrus de Alcozer nuper laudatus. Eſt & in Ambroſiana cum aliis eiuſdem operibus, ut audio.

[d] Fol. 113. tom. 2. *Hiſtor. Hiſpan.*

Ali albucazem Toletanus ſcripſiſſe dicitur *De aſtrologia iudiciaria.* Qui quidem liber, abſque interpretis nomine, Latinè atque Hiſpanè, ſcripturâ, formâ & idiomate antiquis inter nos exſtat; laudaruntque eum, qui certiores huius editionis facti ſunt, D. Thomas Tamaius in *Collectione librorum Hiſpanorum*, & Petrus Alcozerius *Hiſtoriæ Toletanæ urbis* lib. 1. cap. 45. mentionem habentes. Floruiſſe dicitur eodem quo Ali Aben Ragel tempore, qui natus fuit anno CMLVI. ſi credimus Ioanni Baptiſtæ Ricciolo in *Chronici aſtronomorum* &c. par. 2. quod Chronicon *Almageſto* ſuo *novo* præmiſit. Alius ab hoc videtur *Abul Cazimus* medicus, de quo videri Spizelius poterit in *Specimine bibliothecæ univerſalis.*

Almeonem Almanzoris (filium intelligo) eiuſque *Obſervationem de maxima obliquitate ſigniferi*, quæ ad ſe perveniſſet, laudat unum ex Hiſpanis, Iſmael Bullialdus in Prolegom. ad *Aſtronomiam philolaicam*; vixiſſeque eum circa annum Chriſti MCL. affirmat.

Anonymus, qui Manzoris Granatæ Regis tempore vixiſſe refertur, in linguam Arabicam è Latino vertiſſe dicitur *Theſaurum agriculturæ.* Huius libri & operæ meminit Ioannes Leo Africanus in *Deſcriptione Africæ* lib. 1. cap. *Quos habeat Africæ aer* &c. pag. 80. *Multi ſunt Africani ruſtici, qui cùm nunquam ne literas quidem norint, diſertiſſimè tamen de rebus aſtrologicis diſputant, rationibuſque validiſſimis argumenta comprobant. Quicquid hac in re cognitionis habent, id ad illos è Latinis manavit fontibus: menſes quoque ad eum quo Latini appellant modum. Exſtat & penes eos ingens quoddam in tres diviſum partes volumen* (Theſaurum agriculturæ *vocant*): *hic iis temporibus Latino in eorum linguam verſus eſt, cum Manſor apud Granatas rerum potiretur.* Hæc Ioannes Leo. De quo autem Latini auctoris opere hunc *theſaurum* intelligat, non facilè dixerim.

Arabi, aliàs iben ſeu eben (quæ filium notant Arabicæ linguæ vocabula) arabi Andaloſenus cuius hæc laudantur opera: *De occulto rerum conſenſu.* Qui liber exſtat in Leidenſi bibliotheca, ut ex eius apparet catalogo [e].

[e] Pag. 292.

Et laudat Hottingerus *Smegmatis orientalis ſeu bibliothecæ*, lib. 3. par. 2. cap. 2. [f] *De inſpiratione divina gemmæ ſcientiarum IBEN ARABI*, ſeu *de diverſimodo divini numinis afflatu.* Quod opus exſtare cum *Davidis Cæſareenſis commentariis* idem affirmat Hottingerus dict. cap. 2. pag. 202.

[f] Pag. 248.

Exſtatque inter libros Golii eidem academiæ donatos [g], *De ſapientia inſpirata.* Item *De diſpoſitionibus divinis in conſtitutione imperii humani;* hoc eſt, *De providentia Dei*, aliàs *De divino rerum humanarum regimine*, ut in catal. Leid. quorum duorum idem auctor meminit ibidem. Theologica & philoſophica hæc omnia, & quæ ſi ſanè tractentur, communicari digniſſima ſint hominibus noſtris, ut agnoſcant non aliud his ſectariis Muhammedis niſi Fidei lumen defuiſſe. In biblioth. autem Leidenſis catalogo liber iſte *De ſapientia inſpirata, Mohiddin Ibn-Arabi Hatemi Taji Andaluſii* nomine inſcriptus eſt [h].

[g] Pag. 290.

[h] Pag. 307.

Fortè cum his coincidunt iam laudatis huius operibus *Tebritii ſcholia in librum dictum Gemmam ſapientiæ Ibn El Arabi, necnon & Tebritii commentaria in Jenol Arabi theologiam ſcholaſt.* quorum ut in eadem Leidenſi biblioth. ſervatorum meminit eius catalog. [i] in qua & exſtant Notæ Ibn Arabi in *poema myſticum Buſiridæ Ægyptii* [k]. Necnon & *Abdi Aphendi commentaria in poema Ibnol Arabi & Taji El Hatemi El Andalouſi* [l]. Nec fortè diſcedimus ab eodem auctore quum *Tajil Andalouſii contra Sophos* librum *præcipuè in quæſtionibus De Dei eſſentia*, ibidem exſtantem [m] laudamus.

[i] Pag. 320. & 385.

[k] Pag. 308.

[l] Pag. 337.

[m] Pag. 384.

Aratius aben zacharias (ſi alius eſt ab *Abubecro Mahumed Aben Zacharia*, cuius aliàs meminimus) medicum quendam commentarium anno Mahometi DLXXV. exaravit; qui exſtabat in bibliotheca Scorialenſi.

Arfaracides, ſeu iben arfaracides, *poemata* confeciſſe credendus eſt *De arte chimica*, ſiquidem in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros à Golio eidem donatos exſtant *Commentaria Eidemiri fil. Ali, fil. Eidemiri Gieldehæi in Ibn Arfaracidæ Andaluſii poemata* De arte chimica *tribus voluminibus.*

Arzachel, ſive arzahel, aliis abraham eizarakeel (quem omnes Hiſpanum vocant, & quidam Toletanum) duodecimo floruit ſæculo, hoc eſt, uno ſuper ſeptuaginta annos prior Abrahamo Aben Eſra, eo tempore quo librum ſcribebat cui titulus eſt: *Sepher Meaz Haganuth*, ſive *liber aſtrologicus*, in cuius pri-

prima parte, ſeu libro cui *Reſerth hochma* ſive *Initium ſapientiæ* inſcripſit, neminem illo ſæculo in obſervandis cæli motibus cum Arzachele comparandum fuiſſe ait, ſeque illo LXXI. annis poſteriorem fatetur. Quod ſi ad annum Aben Eſræ obitûs referas, cùm incertum ſit quonam hic opus iſtud ſcripſerit & annus ille obitûs, ſi auctori libri *Juchaſim* credimus varias aliorum opiniones referenti, tandemque eorum approbanti qui ad annum mundi MMMMCMLIV. (id eſt, Chriſti MCXCIV.) eius mortem referunt, hoc anno contigerit; neceſſum, fateor, eſt Arzachelem ineunte iſto duodecimo ſæculo in vivis fuiſſe inter huius illuſtres aſtronomicâ doctrinâ viros præcipuo loco habitum. Nec diſconvenit ætas ei à Ioanne Gerardo Voſſio aſſignata, in *De ſcientiis mathematicis* cap. 35. §. 13. qui celebratum eum fuiſſe ait circa annum MLXXX. teſtimoniis uſus Henrici Brucci & Ioſephi Blancani, qui catalogos primus aſtrologorum, alter verò mathematicorum, confecere. Atque Aben Eſræ maximi æſtimandum eſſe teſtimonium huic exhibitum, cùm & ipſe aſtronomus inſignis fuerit (ut ex elogio eius in *Bibliotheca magna Rabbinica* R. Patris D. Iulii Bartholoccii Ciſtercienſis monachi Hebraicè doctiſſimi noſtrique, dum Romæ ſimul conviveremus, amici, conſtat) nemo inficiabitur.

De obliquitate is *Zodiaci* quæ obſervavit, literis conſignavit, & inter alia, (ut Voſſius inquit) maximam ſolis declinationem tempore ſuo graduum XXIII. ac XXXIV. minutorum eſſe, Georgius autem Ioachimus Rheticus in præfatione ad ſuas *ephemeridas* hunc auctorem ait fuiſſe Toletanarum tabularum, & reliquiſſe obſervationes CCCCII. ſolares de conſtituendo ſolis apogæo, ut ex eo refert Ioannes Baptiſta Ricciolus in *Chronico aſtrologorum* &c. cum *Almageſto* eius edito. Quod ſi ad *Alphonſinas* (ut vocant) referas tabulas, reſiſtit Alphonſi regis earum promotoris tempus, qui ſæculo decimo tertio vixit, atque eo exeunte obiit. Niſi cum Geſnero in *Pandectis* [n] dicamus ex Albategnii & Arzachelis antiquioribus tabulis nunquam editis deſumtas poſtea Toletanas fuiſſe: quod quidem circa Albategnianas verum & compertum ſit dediſſe Toletanis exemplar ſeu regulam, agnoſcente eodem Ricciolo in Alphonſi mentione, de quo nos ſuperiùs diximus eundem Regem laudantes. Nec de Arzachele reſiſtimus, cùm & eius ſub Zarchielis nomine tabulas in eo libro inſeri Alphonſus iuſſerit, quo Albategnii canones in vulgarem linguam ex Arabico transferri olim fecit, de quo etiam eodem loco diximus.

[n] Tit. 6. *De aſtronomis* §. Tabulæ motuum fol. 92.

Neſcio qua ratione motus Geſneri epitomator noſtrum hunc *Archezel Albategni* vocet, cùm ab Albategno *De ſcientia ſtellarum* editi libri auctore ſtatim diſtinguat: niſi deceptus fuerit duorum horum coniuncta alicubi mentione, quos unum eundemque eſſe exiſtimavit.

AVERROES, ab aliis Arabicum nomen exprimere volentibus ABEN-RUST [o], ſive ABEN-ROST [p], ſive tandem ABEN-RAST [q], aut ABEN-RASD [r] audit. Nomen integrum ABUAL-WALID MOHUMMED EBEN AHCMED, EBEN MOHUMED, EBEN ROSHD, quod notat vir exquiſitè doctus Thomas Reineſius epiſt. 15. ad Hofmannum. Ioannes Leo ſic interpretatur [s]: *Averrois nomine proprio vocatus eſt Muhammed, cognomine Abul Guail. Averrois autem nomen proprium eſt primi huius domus. Rectum Arabicè eſt Ibnu Roſdin, quoniam Ibnu* (id eſt *Eben*, ſeu *Ebn*) *ſignificat filium, & Roſdin nomen proprium ſignificat* Rectum. *Inter Arabes quoque doctos vocatur Ibnu Roſdin Elhafidu, qui latinè interpretatur nepos, ad differentiam avi ſui, qui eiuſden nominis erat.* Patria ei Corduba urbs fuit ſummorum virorum altrix. *Iſte autem* (proſequitur Leo) *natus erat in civitate Cordubæ & nobili quidem familia, cuius pater iudex & caput exſtitit ſacerdotum totius provinciæ & Bæticæ* (lego *Bæticæ*) *& regni Valentiæ.*

[o] Ita Reuclinus lib. 1. *Cabalæ*.

[p] Raym. Martini in *Pugione Fidei ſæpius*.

[q] Zacutus in *diſcurſu proœm. ad veter. medicor. libr.*

[r] Apud Plantavitium in *Biblioth. Rabbin.* verbo *Aben-Raſd*.

[s] Dict. lib. *De Arabibus illuſtribus*, in Hottingeri *Bibliothecario* pag. 271.

De patria ipſe auctor eſt lib. 2. *Colliget*, ſeu ita nuncupati operis, cap. 22. dum præfert aliis climatibus quintum, in quo hæc urbs ſita eſt. Ambroſius Morales lib. 16. cap. 8. omnia eius teſtimonia, unde liquet id, quod natali de loco dicimus, collegit. In *paraphraſi ad Platonis Rempublicam* cùm dixiſſet [t] Platonem Græcos plurimùm naturâ habiles ad ſuſcipiendam ſcientiam verè affirmâſſe; adiungit Averroes hoc ipſum dici debere de propinquis Græciæ nationibus, necnon *de regione* (ait) *noſtra Wandalia, Samia, atque Ægypto.* De avo autem & patre idem Leo: *Ita etiam avus eius maximus ac præſtantiſſimus legiſta fuit & ſecundus* [u] *Malich* (hic fuit unus ex quatuor primarii iuris Mahummedanorum canonici interpretibus) *& theologus ſecundum Eſciarim. Et quando populus Cordubæ re-*

[t] Tract. 1.

[u] Lego *ſecundum*, ut infra, quum de noſtro loquitur.

rebellis effectus eſt contra patrium [x] *principem & caput, qui terram more principis ac domini poſſidebat, avus Averrois legatus fuit ad Regem Marach* [y], *ut ei terram traderet: qui honore ab ipſo Rege affectus fuit, adeoque gratus, ut quicquid nomine communitatis ſuæ petierat à Rege, ſummâ gratiâ ei conceſſum fuerit à Rege prædicto; & ei duos magiſtratus largitus eſt, totius videlicet regni Cordubæ iudiciatum: atque ſacerdotum caput in patriam ſuam cum honore ornatuque ſummo reverſus eſt. Poſt longum verò tempus obiit: cuius filius in iudicem & ſacerdotem maximum voce populi Cordubæ electus eſt, & Rex Marrochi eum confirmavit. Hic fuit pater Commentatoris* (noſtri ſcilicet Averrois) *qui ſimplex legiſta exſtitit. At ex ſua praxi dati ſunt ei magiſtratus prædicti, qui per multos annos vitam duxit lætam, & poſt huius mortem itidem filium eius in ſupradictos magiſtratus elegit populus; quoniam hic tum legiſta, tum theologus magnus ac excellentiſſimus fuit, qui ſummam exercuit iuſtitiam.*

[x] Ita ſcripſit Hottingerus interpres, ſive editor: ſed rectius videtur *partium principem.*

[y] *Marroch.*

Quibus tamen præceptoribus ac libris uſus fuerit, ut encyclopædiam aſſequeretur, iam audiamus; quos omnes eius magiſtros Cordubenſes aut ſaltem Hiſpanos fuiſſe veroſimilius eſt. *Legis ſcientiam à patre accepit, etiamque ab Alhadi Ibnu Handin, totumque compendium Schuum cum commentario ſui avi. Sic etiam Moaltam de Melich cum commento Alhagi & etiam recepit ſcientiam Alchorani: artem ſcilicet lecturæ, ab excellenti magiſtro Soraih Leſahi, ab ipſoque audivit omnia opera Eldeni cum commento ipſius Maſchari & Ibnu Hathiæ. Poſtea ſe theologiæ omnino dedit ſecundum Eſciarim* [z], *eamque ſcientiam recepit ab Ibnu Chalil theologo. Poſt quæ phyſicæ operam dedit; & omnes Ariſtotelis textus cum quodam commento brevi cuiuſdam Abu Bacar Græci ab Ibnu Thophail, medicinamque ab Ibnu Zohar* (hic eſt Aben Zohar) *addidicit, aſtrologiamque & mathematicam ab Ibnu Saigh doctus: eoque univerſalis effectus eſt.* Hæc ille ex *Bætica hiſtoria* Ibnu El Habar, qui alius procul dubio eſt ex Mauro-Hiſpanis Scriptor hiſtoriæ huius ſuæ provinciæ. Sicut & avum Averrois in hunc album recipere debemus ob ſcriptum iſtum, qualis ille fuerit, *commentarium in compendium Schuum.*

[z] Vide infrà.

Adiungit idem El Habar alia de prudentia, patientia, liberalitate ac pietate, apud eundem Leonem. Item quòd fuerit pinguis carne, quantumvis parum comederet, hoc eſt ſemel in die ac nocte. Maiorem noctis partem vigilare ſolitum, legis libris ac philoſophiæ intentum; quorum tædio ſi caperetur, poeſeos ac hiſtoriæ libris delectatum fuiſſe; nunquam luſiſſe, nunquam inter vana ac inutilia tempus abire paſſum; benignum, omnibus gratum, poeticis auctoritatibus & iocis urbanis uti cum paribus conſuevisse. *Legiſta* (infit Leo) *fuit ſecundum Malich, & theologus ſecundum Eſciarim;* hoc eſt *ſecundum opinionem eius, ac ſecundum opinionem vocum imitabatur Ariſtotelem.* Sectas duas, Melchitarum & Aſcharitarum, quæ alias inter in Muhammediſmo prævalebant, ſignificare voluit. Melchitæ ab auctore Melche Ibnu Ames. De his & *Aſcharitis* Hottingerum conſule in *Hiſtoria orientali* [a]. Similia dixit Leo, cùm de avo noſtri loqueretur.

[a] Lib. 2. cap. 7. §. 2. & 5 pag. 551. & 559.

Accuſatum deinde ait apud Manſorem Marochi, quòd hæreticus eſſet, operâ ſcilicet Aben Zohar iunioris, præceptoris eius filii, & poſt cauſam dictam condemnatum, honoribus ſpoliatum, & bonis multatum, aliquamdiu cum Iudæis in eorum vico, quaſi exſilio deputatum, habitâſſe. Marochum revocatum publicæque ignominiæ expoſitum, ac hæreſi ſuæ renunciare coactum fuiſſe. Dimiſſus inde, in *Fes* urbem rediit, abhinc Cordubam, donec populis omnibus conquerentibus de ignorantia eius, qui in locum noſtri iudicem exercere iuſſus fuerat, magno omnium conſenſu Marochum è patria evocatus à Rege, ſuoque muneri ac bonis fuit reſtitutus. Qua dignitate mactus, in eadem Marochenſi urbe uſque ad obitûs diem permanſit. Hæc ferè ex Leone & El Habar.

Docuiſſe eum in academia Marochiana, auſpiciis Iacobi III. ex Almohadis, qui Almoravidas è regno deiecerant, obſervavit Reineſius [b]. Sed Aben Iacob ſecundus Almohadum, non tertius fuit, filius Abdelmonis, ex ea ſtirpe primi [c]. Succeſſerat hic patri ante annum MCLXXVII. quo anno in ditionem veniſſe Alphonſi Caſtellæ Regis VIII. Concham urbem, qui Iacobo huic parebat, hiſtoriæ noſtræ docent [d]. At hunc ipſum in Luſitania MCLXXXIV. lethaliter vulneratum, & Tago flumine hauſtum, ex iiſdem novimus [e]. Hi nimirum conſtituendi ſunt fines Averrois profeſſioni Marochianæ, ſi ea fuit ſub Aben Iacobo: circa enim hoc tempus eum in vivis eſſe id confirmat, quòd in *paraphraſi ſuper libros Platonis De republica* terræ motus meminerit, quem contigiſſe ait ſe vivo anno MCLXVI.

[b] Epiſt. 15. ad Hofmann.

[c] Roderic. Tolet. *Hiſt. Hiſpan.* lib. 7. cap. 10.

[d] Mariana lib. 11. cap. 14.

[e] Mariana lib. 11. cap. 16.

Duos item filios Averrois in aula Frederici Imperatoris (ſecundi ſcilicet huius nominis, non Barbaroſſæ cognominati, qui primus fuit, in quo plures auctorem huius rei laudantes falluntur & fallunt) verſatos fuiſſe, ſcriptis conſignavit[f] Ægidius Columna, ſive Romanus. Nam hunc Fredericum tempore ſuo mortem obiiſſe ait, quod verum eſt: nam cœpit anno MCCXIX. abſolvit imperium MCCL. cùm ante triennium Ægidius in lucem editus fuiſſet[g].

[f] Quodlib. 2. quæſt. 20.

[g] Philip. Elſius in *Encomiaſtico Auguſtino*. Malè Mirandulanus, qui MCCLXXX. obiiſſe ait lib. 3. *De rerum præn*. cap. 4.

Id mihi confirmat Averroem ad hoc uſque ſæculum XIII. vixiſſe, non verò diem ſuum obiiſſe ſuperioris anno nonageſimo octavo, ſive Egiræ DXCV. quod ait Reineſius[h]. Vix enim potuit, quinquaginta ferè annos ante ortum Ægidii Romani demortuus, reliquiſſe filios, quos ille in Frederici aula cognoſcere poſſet. Et quidem Averroes ipſe fatetur in fine libri hoc anno MCXCVIII. ſe paraphraſin in Ariſtotelem *De partibus & generatione animalium* abſolviſſe. Ioannes quidem Leo, qui veteres Arabicorum ſapientum hiſtoricos conſulebat, hæc ait de Averrois morte: *Poſtremò mortuus eſt Averrois in civitate Marochi, & fuit ſepultus extra portam coriariorum, tempore Mahumedis Manzoris Pontificis ac Regis anno ſexcenteſimo tertio de Egira*. Mahumedus iſte quartus eſt Almoadum Rex filius Aben Ioſephi, qui ſucceſſit fratri Aben Iacobo, & uterque Abdelmonis eius generis primi filius fuit.

[h] In Voſſii *De philoſophia* cap. 14. magnus error in Barbaroſſæ ætate ſubrepſit.

Inquiramus ergo, ut quo tempore noſter obierit auctor inde palam fiat, in Mahumedis huius regni initium. Rodericus Toletanus ait: *Poſt hæc mortuo Abdelmuno, filius eius Aben Iacob ſucceſſit in regno, qui in Hiſpanias veniens, à quodam Chriſtiano occiſus fuit in Portugallia* (diximus id contigiſſe an. MCLXXXIV.) *cui ſucceſſit frater eius Aben Ioſeph, qui in bello Alarcurris repulit Chriſtianos*. Infelix hoc prœlium patratum fuit anno MCXCV.[i] ſed aliquot deinde annis ſupervixiſſe ex eo videtur, quod anno ferè MCC.[k] eum adierit Marochi degentem Sancius Navarræ Rex, cognomento *Fortis*, eo animo, ut ad bellum Caſtellæ Regi Alphonſo, moleſtiſſimo ſibi per id tempus hoſti, contra icti fœderis leges, inferendum impelleret. Sæculum ergo abſolvit adhuc ſuperſtes Aben Ioſephus, *quo mortuo* (Rodericus proſequitur) *ſucceſſit ei filius ejus Aben Mahomed, qui in Navis Toloſæ ab Aldefonſo Rege nobili* (anno ſcilicet MCCX.) *fuit victus. Quæ victoria diſceſſionis & exterminii Almohadum cauſam dedit*. Hæc ille.

[i] Marian. lib. 11. cap. 18.

[k] Idem lib. 11. cap. 20. Garibay lib. 24. cap. 11.

Annus verò Egiræ ſexcenteſimus tertius, quo Leo ait Averroem obiiſſe, ſi Calviſio[l] & Labbeo[m] credimus, ſæculi huius ſextus erit, ut mittamus Hottingerum (niſi error ſit ſcripturæ) qui viceſimum quintum aſſignavit. Planè convenit Calviſii computo cum tabella illa quam in *Chronologica* ſua *iſagoge*[n], ad dignoſcendos & cum Chriſtianis conferendos Egiræ annos, idem Calviſius dedit, & cum Mahumedis regni, cuius tempore vitâ functus Averroes fuit, ratione.

[l] In *Chron. opere* anno MCCVI.

[m] In *Concord. Chronol*. 1. par. *Technicæ* eod. anno.

[n] Cap. 13. pag. 95.

Riſu quidem excipiendus venit, & excipitur quidem à Ioanne Pico Mirandulano[o], Petrus Aponenſis, dictus *Conciliator* (de quo cenſionem conſulas Pauli Langii in *Chronico Citizenſi*[p]) qui in ſecundum *De cælo* librum Ariſtotelis, anno Chriſti CL. Averroem floruiſſe ſcribere non erubuit[q].

[o] *De part. præn*. lib. 3. c. 4.

[p] Pag. 829. inter *German. rerum Scriptor*. tom. 1.

[q] In *Conciliatore* differ. 9.

Circa doctrinam verò & opera, quò iam deveniendum eſt, propter excellentiam in philoſophia luſtratumque totum Ariſtotelem vel commentario vel paraphraſi Arabica, *Commentatoris* nomen obtinuit. Super quo tamen præſtat Ioannem Ludovicum Vivem lib. 5. *De cauſis corruptæ eloquentiæ* audire, de Averroe cenſentem: *Homo qui in Ariſtotele enarrando nihil minus explicat, quàm eum ipſum, quem ſuſcipit declarandum. Sed nec potuiſſet explicare, etiam ſi divino fuiſſet ingenio, cùm eſſet humano, & quidem intra mediocritatem. Nam quid tandem adferebat, quò in Ariſtotele enarrando poſſet eſſe probè inſtructus? Non cognitionem veteris memoriæ, non ſcientiam placitorum priſcæ diſciplinæ & intelligentiam ſectarum, quibus Ariſtoteles paſſim ſcatet. Itaque videas eum peſſimè philoſophos omnes antiquos citare, ut qui nullum unquam legerit, ignarus Græcitatis ac Latinitatis. Pro Polo Ptolemæum ponit; pro Protagora Pythagoram; pro Cratylo Democritum; libros Platonis titulis ridiculis inſcribit, & ita de his loquitur, ut vel cœco perſpicuum ſit, literam in iis eum legiſſe nullam. At quàm confidenter audet pronunciare hoc aut illud ab eis dici, &, quod impudentius eſt, non dici, cùm ſolos viderit Alexandrum, Themiſtium & Nicolaum Damaſcenum, & hos, ut apparet, verſos in Arabicum perverſiſſimè ac corruptiſſimè? Citat enim eos nonnunquam & contradicit, & cum eis rixatur, ut nec ipſe quidem qui ſcripſit, intelligat. Ariſtotelem verò quomodo legit? non in ſua origine purum & integrum, non in Latinam lacunam derivatum* (*non enim potuit lin-*

linguarum expers) ſed de Latino in Arabicum tranſvaſatum ; in qua tranſfuſione ex Græcis bonis facta ſunt Latina non bona ; ex Latinis verò malis Arabica peſſima. Hæc Vives doctè & nervosè.

In medica autem arte non æquè ut in philoſophia præſtantem fuiſſe, medicorum filii quidam cenſent. Theoreticum alii veriùs quam practicum vocant. Non ſic è noviorum claſſe Zacutus Luſitanus, vir doctrinæ exquiſitæ & elegantis, cuius hæc ſunt [r]: *Averroes pluſquam commentator, ſeu malleus medicorum veriùs appellandus, dictus Arabicè Aben-Raſt, vir acutiſſimus, ſubtiliſſimus & philoſophiæ ſcientiâ clarus ; adeò ut priſcorum philoſophorum & medicorum dicta exacto examine non solùm ad Ariſtophanis, ſed ad Cleantis lucernam penſata explicuerit. Conſtat hoc apertè ex vaſto illo, quod ſuper omnia Ariſtotelis opera conſcripſit, volumine ingenioſiſſimo & laborioſiſſimo, ſed ob temporis tunc iniuriam ineleganter admodum traducto. Scripſit opus* Colliget *(Latinè ſonat* univerſale) *in ſeptem diſtinctum libros, in quibus ſummam eruditionem, rarum ingenium, reconditamque doctrinam palam fecit.*

Diſtinguunt alii, uti diximus, in philoſophia primas ferè ei concedentes. Petrus Caſtellanus [s] *diſputatorem ſubtiliſſimum ;* Amatus Luſitanus [t] *philoſophum poſt Ariſtotelem admirandum ;* Ioannes Bruierinus [u], *poſt Ariſtotelem ſummum philoſophum,* qui & adiungit: *& poſt Galenum medicum ſummum.* Iacobus quoque Mantinus interpres multorum noſtri operum : *Nam ut rerum naturalium* (ait [x]) *cognitionem ſine Ariſtotele adipiſci difficile eſt ; ita Ariſtotelem ſine Averroe profiteri, meo quidem iudicio, non valdè eſt probabile.* Ioannes Picus Mirandulanus : *Celebrem in Ariſtotelica familia philoſophum & rerum naturalium gravem æſtimatorem appellat* [y]. Qui & alibi [z] ſoliditatem ei doctrinæ diſertè magis attribuit : *Eſt apud Arabes* (ait) *in Averroe firmum, & inconcuſſum in Aben Pace, in Alpharabio grave & meditatum, in Avicena divinum atque Platonicum. Idem tamen* (quem laudavimus) Amatus vocat *inſignem philoſophum ; non adeò tamen in medicina excellentem, ut illi auctoritatem* (ait) *dare debemus.* Item Averrois fidem non multum valere apud medicinæ ſectatores, niſi in quantum Hippocratis aut Galeni teſtimoniis utitur, quidam alii cenſent.

Propter aliquos tamen magnos eius errores adverſus Chriſtianam philoſophiam atque theologiam commiſſos, petiiſſe olim Raymundus Lullus dicitur à Clemente Papa V. tentatâ etiam Philippi Pulcri Galliarum Regis interpoſitione, quod precibus ac ſupplicibus libellis, & conſcripto ea re ſuper libello fecit, ut Averrois in Ariſtotelem commentarii proſcriberentur, atque igni ſubiicerentur. Negat autem Carolus Bovillus in Vita Lulli, quem huiuſce rei auctorem habemus, quicquam vel à Papa vel à Rege impetrare circa id potuiſſe. Unà etenim cum Ariſtotele, quem poſt Petri Lombardi theologorum ſcholaſticorum anteſignani perpetuum de philoſopho iſto ſilentium, Albertus Magnus (ut creditur) in ſcholam Pariſienſem, diſcipulique eius in alias, primi invexerunt, increbuit apud omnes Commentatoris eius, hoc eſt Averrois, fama ; adeò ut, quemadmodum Melchior Canus lib. 10. *Locorum theologicorum* cap. 5. de tempore ſuo loquens ait : *Superiore ſæculo, & paucis anterioribus oraculi loco eſſet Averroes in ſcholis, & præſertim in Italia, quæ occaſio fuit magnorum in illis oris errorum & inutilis diligentiæ, quâ aliqui non minus in pervoluntando Averroe collocabant operæ, quàm in ſacris literis ponunt qui his maximè delectantur. Nunc Averroes* (ſubiungit) *in ſcholis omnino iacet.* Nempe ut Mahommedanus plura circa divina falsò docuit. Quare *procaciſſimum* Chriſtianorum *adverſariorum* Ioannes eum vocavit Gerſon [a].

Huius errores multi obſervaverunt & impugnaverunt [b]. Ambroſius ſanè Leo Nolanus ſuperiore ſæculo ſat grandi volumine caſtigationes adverſus eundem Leoni X. Pontifici nuncupavit. Iſidorus quoque Iſolanus diſcipulis & ſectæ eius bellum intulit, in Averroiſtas *De æternitate mundi* libris quatuor diſputans, Lugduni editus apud Carolum Pernot an. MDLXXXII. in 4°.

Opera autem Averrois, quæ pars ſunt philoſophica, pars medica, continentur poſt alias in editione Veneta operum Ariſtotelis, quæ ex officina Iuntarum MDLXII. prodiit in 8°. undecim ſeu potiùs quatuordecim voluminibus, cùm primum in tres, ſextum in duas dividatur partes cum hoc titulo : *Ariſtotelis omnia quæ exſtant opera ſelectis tranſlationibus* &c. *Averrois Cordubenſis in ea opera omnes, qui ad hæc uſque tempora pervenere, commentarii. Nonnulli etiam illius in logica, philoſophia & medicina, cum Levi Gerſonidis in libros logicos annotationibus, quorum plurimi ſunt à Iacobo Man-*

[r] In *Diſcurſu proœmiali ad veteres medicorum hiſtorias.*

[s] *De vitis medicorum.*

[t] *Centur.* 4. *curat* 44. in ſcholiis.

[u] In præfat. ad *interpretat. collectan.* Averrois *De re medica.*

[x] In dicta *præfat.* libror. *De part. & generat. animal.* ad Leonem X.

[y] Lib. 1. *Adverſus aſtrologos.*

[z] In *Apologia.*

[a] Tract. 9. *ſuper Magnificat.* tom. 3. operum fol 457.

[b] Bern. Lutſemb. in *Catal. hæretic.* verbo: *Averrois.* Iacob. Gaddius *De Scriptor. non Eccleſiaſticis* tom. 1.

Mantino in Latinum converſi; Græcorum, Arabum & Latinorum lucubrationes quædam ad hoc opus pertinentes. Marci Antonii Zimaræ philoſophi in Ariſtotelis & Averrois dicta in philoſophia contradictionum ſolutiones propriis locis annexæ. Bernardini Tomitani, logici atque philoſophi præſtantiſſimi, in Ariſtotelis & Averrois dicta in primo libro Poſteriorum reſolut. Contradictionum ſolutiones, necnon eiuſdem libri locorum, qui obſcuriores habentur, converſiones & animadverſiones in Averroem. Quæſita demonſtrativa argumenta, & magnorum commentariorum graviores ſententiæ certo ordine collectæ. Quæ omnia ex eiuſdem Tomitani lectionibus excerpta fuere. Item eiuſdem Zimaræ tabula, quæ undecimo toto volumine continetur.

Integram oſtendimus faciem editionis, ut in unicum conſpectum veniret quicquid ea comprehendit, ſingulas eius partes deinde repræſentaturi. Nempe Ariſtotelem continua paraphraſi ſeu commentario illuſtrare, & Arabibus philoſophis in ducem & principem commendare, animo concepit Averroes, & voto functus fuit, cùm Avicena ante eum, potiùs quàm in aliorum, in Platonis doctrina ſibi placuiſſet [c]. Immo inter Latinos ipſos iam Latinè ſonans non mediocri augmento Ariſtotelis nomen & famam decoravit. Eius quidem Ariſtotelis, quem Græcorum cenſebat ſapientiſſimum, inveniſſeque eum non modò, ſed & compleviſſe logicam, phyſicam & metaphyſicam artes, alicubi reliquit ſcriptum, his verbis uſus, quæ habemus à barbaro interprete: *Invenit. Quia quicquid invenitur ſcriptum ab antiquis in hac ſcientia, non eſt dignum quòd ſit pars artis huius, nec ambiguitas eius, nec dum quòd principia eſſent. Complevit. Quia nullus eorum, qui ſequuti ſunt eum uſque ad hoc tempus, quod eſt mille & quingentorum annorum* (ſcribebat ergo hæc anno MCLXXVIII. Ariſtoteles enim obiiſſe dicitur anno ante Chriſtum natum CCCXXII.) *nihil addidit, nec invenit in eius verbis errorem alicuius quantitatis.* In quibus prævaricationis & incongruæ præſumtionis ſæpe arguitur à Ioanne Pico Mirandulano [d]. Hic nimirum mos fuit ſectatorum alicuius ſcholæ, ut ſcientiæ illius originem ſectæ ſuæ principibus tribuerent: quod Averrois, qui hiſce verbis Ariſtotelem, & Lucretii qui Epicurum, ſapientiæ inventorem appellant; exemplis vir doctiſſimus Petrus Gaſſendus in libro procemiali *De philoſophia universè* cap. 3. [e] confirmat.

[c] Io. Picus Mirand. in *Exam. doctrinæ gentium* lib. 1. cap. 2.

[d] *De ſtud. philoſoph.* lib. 2. cap. 3. & in *Exam. vanit. doctrinæ gentium* lib. 4. cap. 2 & 5. in fin. & lib. 6. c. 12.

Prodiiſſe primùm hæc omnia *Commentaria in Ariſtotelem* Averrois anno MD. Venetiis in folio, alicubi legimus. Immo & omnia Averrois opera etiam Venetiis ex eadem Iuntarum officina anno MDLIII. in folio ſex voluminibus. Quam editionem non vidimus. Interpretatio ſcilicet aliqua præceſſerat Græci textus philoſophi in Arabicum, quâ uſus fuit Averroes. Qualis illa fuit omnium Galeni operum ab Albategnio facta, Ioanne Serapione teſte [f]. Quomodo & Platonem, Ptolemæum, Hippocratem, Euclidem, alios è Græca origine in linguam iſtam tranſlatos habuere, nimirum à Chanin Ibn Iſaac Hebræo medico, quem tranſtuliſſe in Arabicum philoſophiam Græcam, ſcriptum reliquiſſe Abn Walid Mahumed Ben Shecina, hiſtoricum adhuc ineditum, Ioannes Seldenus notavit *ad Eutichii origines* [g]; ſive aliis, qui noſtrum hoc ſæculum, de quo agimus, præceſſerunt. Nam Averroem Græcè neſciiſſe communis doctorum hominum perſuaſio eſt [h].

At hunc eius commentarium Hebræi ſuum fecere incerto interprete: quam interpretationem penes Ioannem Plantavitium fuiſſe Lodovenſem Epiſcopum, ex eius *Bibliotheca Rabbinica* notum habemus. Latinam quoque verſionem antiquam facilè fieri potuiſſe in Hiſpania, cùm Alphonſus Rex X. Caſtellæ, cognomento *Sapiens*, rerum potiretur aut in Gallia, eò ex Hiſpania ductis Arabibus exemplis, Ioannes Picus Mirandulanus obſervavit [i]. Hæc tamen eius temporis, ſive alia, quæ ad nos pervenit, & cultiora Latinitatis ſæcula, iure quidem optimo arguitur inelegantiæ à Zacuto.

Vix autem aliquos Arabici textus Averrois codices in Europa reperiri Scaliger putabat, ſolamque converſionem ab Armengaudo Blaſii, Iacobo Mantino, Ioanne Franciſco Burana, Abrahamo de Balmis, Vitale Niſſo, Calo Calonymo, Ioanne Bruierino Campegio, Paulo Iſraelita, aliiſque, adornatam in lucem veniſſe. *At ego* (ait Pet. Daniel Huetius *De interpretatione* lib. 2. id referens) *his verſavi manibus Averrois librum ex oriente huc olim à Poſtello devectum, quod miror Scaligerum fugiſſe, Poſtello olim amicitiâ & literaria conſuetudine coniunctum. Eo libro continentur in logicam, rhetoricam & poeticam commentaria, quæ ad Iacobi Mantini & Abrahami de Balmis interpretationem à me expenſa, fidem eorum & artem apertè mihi comprobârunt.* Hucuſque Huetius.

Ne-

[e] Tom. 1. eius oper. pag. 7.

[f] Volaterranus lib. 21. *Comment.* pag. 494.

[g] Pag. 157.

[h] Voſſ. *De philoſ. ph ſectis* cap. 17. §. 19. poſt. 10. Picus Mirand. ubi ſuprà lib. 4. cap. 5. in fine.

[i] Ubi ſupra lib. 4. cap. 2.

Neque annotatu indignum eſt aut inutile, ante Averroem poſitam fuiſſe ab aliquo alio eiuſdem ſectæ ac linguæ operam in explanando Ariſtotele. Ab hoc enim noſtro Averroe diſtingui neceſſariò debet is, quem Alsheich Abu Ali nomine laudatum reperies in epiſtola Abi Jaafar Ebn Tophail de Hai Ebn Zokdhan, quam *philoſophi autodidacti* vocabulo inſcriptam, & à ſe in Latinum converſam, Eduardus Pocockius edidit: cuius epiſtolæ in laudati Tophail elogio pleniùs meminimus. Unde verba hæc exſcripſimus (ex pag. 19.): *Quod autem ad libros Ariſtotelis, quorum vicem nobis ſupplet Alſheich Abu Ali in ſua eorum explicatione, ſectam eius ſequutus, & philoſophiæ eius viâ incedens Alshepha* (id eſt *ſufficientia*) *cuius initio* &c. Nam præterquam quòd nulli ex nominibus, quibus dictum fuiſſe Averroem ſupra diximus, conveniat hoc nomen hominis; Averroes verè inferior ætate fuit, quàm ut eum potuerit famâ iam ex ſuis ſcriptis clarum Jaafarus Ebn Tophail laudare, qui (uti dicitur) Averrois præceptor fuit in medicina, Ioanne Leone referente ſuperiùs memorato. Nunc autem iam perſequemur editionis Venetæ omnia volumina, quænam Averrois opera, & ad eum pertinentia in ſingulis continentur, annotantes; adiunctis quæ circa unumquodque eorum aliàs obſervavimus.

In primi voluminis prima parte hæc habentur.

I. *Averrois in Porphyrium, in Prædicamenta, & in librum* De interpretatione *commentaria, à Iacobo Mantino in Latinum converſa.* Hebraicè hæc pars verſa dicitur à R. Iacobo Antoli anno MCCXXXII. Quæ tranſlatio exſtat in bibliotheca Cæſarea Viennenſi, ut in Commentariorum de eadem lib. I. [k] Petrus Lambecius refert.

[k] Pag. 183.

II. *Expoſitio media in libros Priorum, Ioanne Franciſco Burana Veronenſi, qui ex Hebraico tranſtulit*, non ex Arabico. Editam hanc ſeorſum vidimus in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, magni Chriſtophori Columbi, ut vocant, filii. Averrois *Quæſtiones in libros Priorum.* Interprete Helia Iudæo, in Vaticana adſervantur cod. 4552. eædemque in Colonæa.

III. *Levi Gerſonidis in Porphyrium, in Prædicamenta Ariſtotelis, in lib.* De interpretatione, *& in Averroem annotationes.*

In ſecunda parte.

I. *Expoſitio magna, ſive magna commentaria Averrois in Poſteriorum reſolutionum libros ab Abrahamo de Balmis, à Ioanne Franciſco Burana, & à Iacobo Mantino Hebræo philoſopho in Latinum converſa.* Scipio Florillus, medicus ac philoſophus Neapolitanus, *expoſitionem* edidit *prologi Averrois ſuper hos libros Poſteriorum*, Neapoli MDLXXIV. in 4.° Immo & aliam Ioannes Franciſcus Longus, quem Florillus ipſe præceptorem, ac ætatis ſuæ philoſophum eminentiſſimum vocat, & ipſe Neapolitanus, publicaverat ibidem apud Raymundum Amatum MDLXX. in fol.

II. *Epitome in libros logicæ Ariſtotelis, Abrahamo de Balmis interprete.*

III. *Quæſita varia in logica iuxta ordinem librorum logicæ, eodem interprete.*

IV. *Epiſtola una, eodem interprete.*

In tertia primi voluminis parte.

I. *Expoſitio in* VIII. *libros Topicorum, Abrahamo de Balmis interprete; cui annexa eſt illa ſuper quatuor primos libros à Mantino facta verſio, quam morte occupatus abſolvere non potuit.*

II. *Expoſitio in libros Elenchorum, eodem Abrahamo interprete.*

Planè in logicam hi omnes ferè ſunt commentarii, in quos elucidatio exſtat Levi Ben Gerſon MS. in bibliotheca Leidenſis academiæ. Et Hebraica editio *univerſæ rei logicæ Ariſtotelis ex compendiis Averrois* prodiit Rivæ de Trento anno MDLX. in 8.°

In ſecundo autem volumine.

I. *Paraphraſis in libros tres Rhetoricorum, interp. Abrahamo de Balmis.* Aliàs dicitur interpres Antonius Maioranus. Hebraica verſio R. Todros in bibliotheca Cæſarea, in qua abſolutum opus dicit ab Averroe anno MCXCII. ab interprete anno MCCCXXXVII. ut notat Lambecius [l].

[l] Dict. lib. I. pag. 182.

II. *Paraphraſis in lib. Poeticæ, Iacobo Mantino interprete.* Hebraicè in eadem Cæſarea bibliotheca. Latinè prodiit Venetiis MDLII.

In tertio volumine.

I. *In libros* X. *Moralium Nicomachæorum expoſitio, interprete Ioanne Bernardo Feliciano.* Prodiit olim Venetiis anno MDVIII. in folio.

II. *Paraphraſis in libros Platonis* De republica, *Iacobo Mantino interprete.* Quæ primùm prodiit Latina Romæ ex of-

officina fratrum Brixianorum, Paulo III. Pont. Max. ab eodem Mantino nuncupata anno MDXXXIX in 8°. Edita inde fuit unà cum Franciſci Philelphi *De morali diſciplina*, & Franciſci Robortelli in libros *Politicorum* Ariſtotelis Venet. MDLII. in 4.° à Gualtero Schoto. Nempe quia nondum viderat, ut fatetur ipſe Averroes [m], Ariſtotelis *Politica*, ne hæc pars deeſſet applicuit operam ei illuſtrandæ ex Platonis doctrina, cui quidem aliqua interſerit de moribus Arabicæ ſuæ reipublicæ. Hebraicam fecit hanc paraphraſin R. 'Samuel Iehuda, quæ ſervatur in bibliotheca Cæſarea [n]. In *ethica & politica commentarium*, quem ad hæc duo opera referimus, Lugduni prodiiſſe legimus anno MDXXX. aliàs *Epitome* vocatur in tranſlatione in Hebraicum ex Arabico facta à R. Ioſepho Ben Caſpi, qui huic verſioni finem impoſuit anno MCCCXXX. ſicut Averroes anno MCXCIV. ut Lambecius notat [o].

[m] Fere in principio.

[n] Lambec. lib 1. Commen. pag. 181.

[o] Dict. lib. 1. pag. 181.

In quarto volumine.

I. *In De phyſico auditu libros* VIII. *antea quidem difficillimus, nunc ad maximam redactus claritatem, commentarius tum ex Mantini nova tranſlatione, tum ex antiqua caſtigatiſſima.* Vidimus editum olim Gothico charactere, ſine loci aut temporis aliqua nota, à Marco Antonio Zimara Sancti-Petrinatæ Hydruntino, unà cum *De cælo & mundo*, de quo poſtea. Hebraicè eſt in bibliotheca Cæſarea [p]. Editionem hanc Hebraicam Rivæ de Trento habet etiam bibliotheca Bodleiana anni MDLXXX. in 8.° Laudatur Petri Feltri *Expoſitio proœmii* Averrois in *phyſicam*. Commentarius in Ariſtotelis *phyſicam* Latinè cum explanatione Auguſtini Niphi Venetiis prodiit anno MDLXIX. in folio.

[p] Lambec. d. lib. 1. pag. 180.

II. *Expoſitio media ſuper tres primos libros*, Iacobo Mantino interprete, qui quinque ſuper reliquos morte præventus intactam reliquit.

In quinto volumine.

I. *In libros de cælo commentarii Averrois.* Hi cum libris *De generatione & corruptione* prodierunt Venetiis MDVII. folio. *De cælo & mundo* Mediolani MDXI. folio.

II. *Paraphraſis in eoſdem, Paulo Iſraelita interprete.* Prodiit olim cum titulo: *In libros de cælo & mundo cum Averroe & Zimara* Lugduni MDXXIX. in 8.° Arabicum exemplar in Eſcorialenſi regia bibliotheca reperitur. In librum 2. *De cælo* commentario 3. ne id omittam, meminit auctor duarum columnarum Herculis, quas *idola* vocat, in ultimo Hiſpaniæ occidenti, Gadibus ſcilicet, unamque earum quæ dicebatur [q] *Idolum Indiæ*, ſeſe adhuc elevatam vidiſſe. *Deinde* (ait) *fuit corruptum in prœlio, quod crevit inter barbaros & homines illius inſulæ in anno DXXX. à prædicatione Mahometi, à quibuſdam ſe erigentibus ſuper illas regiones maris in illo tempore.* Hæc ille.

[q] Mirum eo tempore, quo latebat India utraque, & quaſi prædictio inventionis eius Indiæ, quæ ad occidentem plus ultra has columnas nondum nota erat.

III. *In libros* De generatione & corruptione *expoſitio*, cum *De cælo & mundo*, Venetiis olim ut ſuprà.

IV. *In eoſdem paraphraſis, Vitale Niſſo interprete.* Ex Arabico in Hebræum tranſlatio R. Moyſis Tabon Ben R. Samuel exſtat in Bibliotheca Cæſarea [r].

[r] Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

V. *In libros Meteorologicorum expoſitio media.* Hæc antea prodierat ſeorſum cum expoſitione Ioan. Bapt. Confalonerii anno MDXXXV. Hebraica interpretatio Eliæ Iudæi Cretenſis exſtat in Vaticana in folio cod. 4550. ſive potiùs ex Hebraico in Latinum tranſlatio laudati Eliæ. Prodiit namque ea Venetiis anno MCDLXXXVIII. ex bibliotheca Bodleiana.

In ſexti voluminis prima parte.

I. *Paraphraſis in libros* IV. De partibus animalium, *Iacobo Mantino interprete.*

II. *Commentarii in tres libros* De anima.

III. *Commentum quintum libri tertii De anima*, ultra antiquam tranſlationem à Mantino Latinitate donatum.

IV. *Triceſimum ſextum etiam commentum eiuſdem libri ab eodem tranſlatum, quod priùs vix intelligi poterat, cum titulo Digreſſionum Averrois in tres libros de anima*, unà cum Zimara, editio Veneta proſtat anni MDXXX. in 8.° & alia MDXL. etiam in 8.° Hebraica tranſlatio in bibliotheca Cæſarea [s].

[s] Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

In ſexti voluminis altera parte.

I. *Paraphraſis in librum* de ſenſu & ſenſibili.

II. *In librum* De memoria & reminiſcentia.

III. *In libros* De ſomno & vigilia, De ſomniis, De revelatione per ſomnium.

IV. *In libros* V. De generatione animalium. Hanc in hos libros, & in quatuor alios *De partibus animalium* à ſe in Latinum converſam edidit Mantinus ipſe Romæ anno MDXXI. in folio, unà cum

cum epiſtola eiuſdem Averrois *De connexione intellectûs.* Quam paraphraſin ille *brevem*, *ſed divinam*, vocat.

V. *In librum* De longitudine & brevitate vitæ.

In ſeptimo volumine nihil.

In octavo volumine.

I. *In metaphyſicorum libros* XIV. *commentarii.* Item

II. *Procemium in* 12. *librum*, *antea quidem à Paulo Iſraelita*, *nunc verò à Mantino in Latinum converſa.*

III. *Epitome eiuſdem in metaphyſicæ libros.* Prodiit fortè prima ex Ariſtotelis operibus *Metaphyſica* Averroe interprete, ut notat Philippus Labbeus [t], anno MCDLXXIII. Vidimus nos textum hunc *Metaphyſicæ* cum Averrois commentario Venetiis editæ Iacobo Mantino interprete, Bononiæ MDXXIII. ubi ſignate dicitur Mantinus Dertuſenſis & Hebræus medicus ab hæredibus Octaviani Schoti MDVIII. in fol. Iterum Lugduni MDXLII in 8.° neſcio an integra Commentaria, an Epitome. In Vaticano codice MMMMDL. inter MSS. extat Latina *Eliæ Iudæi interpretatio in primum librum Metaphyſicorum.*

[t] In *Biblioth. nova* pag. 338.

In nono volumine.

I. *Averrois ſermo* De ſubſtantia orbis, *caſtigatus*, *ac duobus capitulis auctus; ab Abrahamo de Balmis Hebræo Latinitate donatus.* Prodiit ſeorſum Venetiis MDL. Ad hunc librum, cùm Antonius Maſſa Braſſavolus, ut in Geſneri epitome legimus, tum Nicolaus Vittigozius patricius Raguſinus, unà cum in eiuſdem Averrois propoſitiones *De cauſis*, Venetiis apud Bernardum Iuntam MDLXXX. in 4.° Ibidemque eodem anno Nicolaus Riſſus Gallus, Tiberius item Bacilerius Bononienſis, cum aliis eiuſdem in Ariſtotelem Papiæ MDVIII. in fol. & Ioannes de Ianduno Gandavenſis *Expoſitionem*, atque item *Quæſtiones*, Venetiis apud Lucantonium Iuntam MDLI. fol. cum aliis operibus, & forſan antea ibidem apud Octavianum Schotum, necnon Auguſtinus Niphus Sueſſanus, eodem epitomatore Geſneri teſte, & Naudæo; qui editum fuiſſe hunc Niphi commentarium Venetiis ab Schoto MDVIII. meminit, laudatque idem editiones MDXIX. & MDXLVI. & MDLIX. & Dominicus Pantaleonius Florentinus, Dominicanus, auctore mihi Michaele Poccian-tio in *Catalogo Script. Florentinorum*, commentaria ſcripſere. Cum commentariis Mainetii Bonon. MDLXXX & cum I. de Ianduno Venet. MDLXXXVIII. prodiiſſe eundem librum, ex catalogo bibliothecæ Bodleianæ novimus.

II. *Deſtructio deſtructionum philoſophi Algazelis*, *Calo Calonymo Hebræo interprete.* Titulus Arabicus eſt: *Hahapalah altahapalah*, hoc eſt ad verbum: *Deſtructorium deſtructionum.* Quem librum cum citâſſet Scaliger primo *De plantis*, occaſionem dedit viro medicæ artis doctiſſimo Gaſparo Hofmanno conferendi per epiſtolam [u] cum amiciſſimo ſibi Thoma Reineſio, exquiſitæ eruditionis medico, & polyhiſtore, atque argutandi hac ſuper Arabica inſcriptione. Sed lumen accendit cæcutientis oculis Reineſius [x], monſtrato vero verborum illorum quem diximus ſenſu. Ms. eſt in bibliotheca academiæ Lugduno-Batavæ, ut ex eius conſtat catalogo pag. 286. editum Venetiis MDXXVII. Algazel ſanè, qui *Abuhamed* (aliàs *Chamad*) *Mohammed Algazali* nuncupatus, magnæ famæ inter Arabes [y], ſcripſit librum *Hahapalah cavanoth*, hoc eſt, *Deſtructorium*, ſeu *ruinam opinionum philoſophorum.* Quem, credo, Ioannes Leo Africanus *Errores philoſophorum* nuncupat [z]. Atque hunc invitus; quem & explicuit R. Almoſnini, ut notat Hottingerus in *Bibliotheca* ſua *orientali.* Algazelis huic *Deſtructioni* oppoſuit noſter *priorum omnium cenſor acerrimus* (uti Reineſius vocat) *Deſtructionem* hanc *Deſtructorii*, ſive *Ruinam ruinæ philoſophorum Algazelis.*

[u] Inter Reineſianas vide epiſt. 5.

[x] Epiſt. 15.

[y] Vide Pocockium *Miſcel. ad Moſis Maimonidis portam Moſis* pag. 118. Ioan. Leonem *De Arabibus illuſtrib.* apud Hottingerum in *Bibliothecario* pag. 262.

[z] Ubi proximè pag. 264.

Idem eſt, ut credimus, Averroes contra Al-Gazelem *De æternitate mundi*, qui MS. reperitur in ea quæ fuit Beſſarionis Cardinalis bibliotheca, teſte Thomaſino. Latinè, ut ſuſpicor, in *Deſtructorium* commentaria ſcripſit Auguſtinus Niphus, ſive, ut ſe ipſe vocat, Eutychius Auguſtinus Niphus Philotheus Sueſſanus, eximius ſui temporis philoſophus, quæ Venetiis anno MDXVII. ab heredibus Octaviani Schoti, & Lugduni apud Iuntam MDXLII. in 8.° edita fuere. Obſervatione dignum exiſtimamus, quòd in opere iſto Chriſti hoſtis coactus ſit, veritate impellente, literis tradere, Romanos poſt ſuſceptam Ieſu Nazareni legem ſapientiores effectos. Quod ſcribit Ioannes Picus Mirandulanus lib. 3. *De morte Chriſti* cap. 6.

Adhæret *Deſtructorio* in editione quam luſtramus,

III. *Tra-*

III. *Tractatus* De animæ beatitudine. Cui addita eſt

IV. *Epiſtola* De intellectu. Quæ idem eſt cum dicti libelli parte, eodem Calonymo interprete. Tractatus hic ab Auguſtino Nipho (ait Naudæus in *Bibliotheca politica*) *philoſopho celeberrimo, haud pœnitendis quæſtionibus illuſtratus, etiamnum hodie præ curioſorum manibus habetur*. Editum opus fuit Venetiis apud Octav. Schot. MDVIII. & MDXXIV. in folio.

In decimo volumine.

I. *Colliget*, ſive ita vocatum opus medicum, libris VII. Quorum primus eſt *De anatomia*. Secundus *De ſanitate omnium membrorum, & eorum operationibus*. Tertius *De ſpeciebus & cauſis ægritudinum*. Quartus *De ſignis ſanitatis & ægritudinis*. V. *De medicinis & cibis*. VI. *De conſervatione ſanitatis*. VII. *De medicatione ægritudinum*. Venetiis excudit typographus aliquis ex caſtigatione Hieronymi Suriani anno MCDLXIX. ſi credimus *Bibliothecæ medicæ*, aliuſque anno MCDXC. & MDXIV. Ediderunt quidem unà cum Aben Zohar in eadem urbe Ioannes & Gregorius fratres de Forlivio MCDXC. Lugduni etiam prodiit MDXXXI. in 16.°

Colliget autem titulus, non Latinum ut credidere, quibus *Collectorium* aliàs enunciare mos fuit; ſed ex Arabico corruptum *Kolliion*, hoc eſt *univerſalis*; ſive *Kolliieton*, *univerſale*; uti obſervatum novimus à Chriſtiano Daumio epiſt. 96. ad Reineſium. Quare melius alii *De medicina* reddidere ab argumento.

De ſcribendi propoſito medicum hoc opus ipſe Averroes in principio: *Quando ventilata* (inquit) *ſuper me fuit voluntas per nobile præceptum ex parte nobilis domini Audelach Sempſe à Mirelmomini de Marocho pro conſilio ſuorum philoſophorum Avoznit & Aben-Chalit; & præcepit mihi compilare unum librum, in quo contineretur tota ſcientia medicinalis in Arabico, quæ affirmaret & iudicaret intentiones priorum auctorum, quæ earum eſſent retinendæ, & quæ dimittendæ: tunc declinavi virtutes meas ad ſuum præceptum &c.* Et mox: *Et non expectes à me quòd dividam partes ſuas* (nempe librorum ſeptem, in quos dividere ſe dixerat totum opus) *in numerum capitulorum, neque quòd appropriet unicuique rei caſum per ſe, quia in illa re vana gloriati ſunt ſapientes Hiſpaniæ Andaluſii, & maior pars præteritorum auctorum.* Neſcio an ad hoc opus referendum ſit *Averrois cum expoſitione Culier De medicina*, cuius MS. Arabicum exemplar in Laurentina bibliotheca regia exſtare alicubi ſcriptum vidimus.

II. *Libri quinti* Colliget cap. 57. 58. 59. à Iacobo Mantino ob rei difficultatem olim tranſlata, cum antiqua tranſlatione.

III. *Collectaneorum ſectiones tres, tribus* Colliget *libris, ſecundo ſcilicet, ſexto, & ſeptimo reſpondentes, à Ioanne Brujerino Campegio elegantiſſimè Latinitate donatæ, poſt antiquam tranſlationem. Nempe* I. *Sectio de Sanitatis functionibus ex Ariſtotele & Galeno.* II. *De ſanitate tuenda ex Galeno.* III. *De curandis morbis.* Prodierant ſeorſum Lugduni ex officina Sebaſt. Gryphii MDXXXVII. in 4.°

IV. *Commentaria in Avicenæ cantica diligentiſſimè emendata, unà cum Avicenæ textu, in partes, tractatus & capita diſtincto, atque caſtigationibus Andreæ Bellunenſis exornato.* Hic eſt Andreas Alpagus Bellunenſis. Arabicum Avicenæ libri titulum *Alargioza in medicina* fuiſſe Ioannis Leo notat [a]. Expoſitionem vero Averrois, *Scholia in Inſtitutiones medicas verſibus conſcriptas ab Ibn Sina* Hottingerus nuncupat in *Bibliotheca orientali* [b]. Hebraicus interpres, qui exſtat in Viennenſi MS. הרוזא *Charuzah. Cantica medica* cum commentario Iben Ruſchad, Spizelio teſte [c].

Textum Avicenæ & Averrois Arabicum, cuius exemplar ſervat Eſcorialenſis bibliotheca regia, quem item ſervari in Lugduno-Batava publica ex eius apparet catalogo, ibi anno MDCLXXIV. typis edito, tranſtulit primus in Latinum Armengaudus *Blaſius* Monſpelienſis anno MCCXCI. ſub Philippo Ludovici Sancti Galliarum Regis filio, commentariumque proprium adiecit: quod obſervavit Paulus Colomeſius in *Gallia orientali* [d]. Prodiit in publicum hæc verſio Armengaudi Venetiis primùm à Gregorio de Gregoriis MCDLXXXIV. in folio. Hanc ab Andrea Alpago Bellunenſi (idem enim eſt, non duo, Andreas Alpagus, & Andreas Bellunenſis, in quod non animadvertit Lindanus *Medicorum Scriptorum* ſtrenuus collector) caſtigatam ediderunt Iuntæ in eadem urbe MDLV. in fol. Exſtat & in Averrois operum editione volumine 10. editionis quoque Venetæ Iuntarum anno MDLII. in folio.

V. *Tractatus de Theriaca, nunquam apud Latinos viſus, nunc primùm ex ſcriptis Andreæ à Cruce chirurgi repertus.*

[a] In Vita Avicenæ.

[b] Lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 213.

[c] In *Arcanis biblioth. detectis*.

[d] Pag. 1.

tus. Non quidem primùm viſus in editione hac Veneta anni MDLXII. cùm in altera operum Averrois Veneta MDLII. etiam comprehenſus fuerit, & ut credo, ex tranſlatione ab Andrea Alpago, ſimul cum ſcholiis ad *Cantica Avicenæ* caſtigata. Meminit quoque huius operis, Alpago adhuc antiquior, Philippus Bergomenſis. Hactenus Veneta Ariſtotelis & Averrois operum editio, quam deſcriptum ivimus. Sed & nonnulla alia eiuſdem noſtri auctoris laudari ſolent.

De venenis liber Lugduni editus à Iacobo Mit anno MDXVII. in 4.° unà cum *Regimine ſanitatis* Magnini MS. in bibliotheca Ambroſiana Mediolani.

De febribus liber exſtat operis Veneti *De febribus* pag. 109. ait Lindanus. Prodiit Venetiis MDLXXV.

De ſectis librum tribuunt ei Lucius Marinæus Siculus [e] (*De ſeptis* tamen per errorem operarum fortè appellans) & Iacobus Philippus Bergomenſis [f].

De balneis liber MS. in bombycinis chartis fuit in bibliotheca Cardinalis Carpenſis, ut in eiuſdem legitur catalogo.

De diluviis laudant idem Bergomenſis & Marinæus. Notius ac certius eſt eiuſdem opus

De ſimplicibus medicinis (niſi pars ſit libri *Colliget*) Habet bibliotheca Bodleiana Argentinæ MDXXXI. editum.

Collectanea De ſanitatis functionibus, De ſanitate tuenda, & De curandis morbis. Latinè per Io. Bruierinum Campegium edita ſcimus Lugduni MDXXXVII. in 4.°

Compendium, ſive *Epitome magnæ Ptolemæi conſtructionis*, hoc eſt, *Almageſti*; cuius meminit Io. Picus Mirandulanus in opere *Contra aſtrologos*, ex eoque Ioſephus Blancanus in *Mathematicorum chronologia* [g], & Voſſius *De ſcientiis mathematicis* [h]. Hebraicum exſtare hoc in Cæſarea bibliotheca, ex Spizelio [i] & Lambecio [k] conſtat; interprete nimirum, ſi Deo placet, Iacobo filio Samſonis, ut in bibliothecæ Regis Galliarum cod. 1853. notatur, teſte Labbeo [l].

In Avicenæ orgioza, hoc eſt, *articulos* logicæ, commentarium Averrois laudat Ioannes Leo in *Vita Avicenæ*.

Certè Averrois opera ferè omnia philoſophica ex caſtigatione Auguſtini Niphi Venetiis primùm anno MCDXLVI. prodiiſſe annotavit Geſnerus in *Bibliotheca*. Quo ipſo anno ex eadem urbe prodiiſſe ait librum *Colliget*, cum tranſlatione barbara incerti, ex caſtigatione Hieronymi Suriani, unà cum Aben Zohar libro *Theſſir*, & *Antidotario*.

Ex libris *Colliget*, qui ſeptem ſunt, ſecundus, ſextus, & ſeptimus caſtigati, & in purum Latinum converſi à Io. Bruierino Campegio, Lugduni prodierunt apud Gryphium anno MDXXXVII. in 4.° Ceterùm Abrahamus de Balmis plurium Averrois operum à ſe vel recognitorum vel novè converſorum Venetiis procuravit anno MDXXIII.

Multi quidem, vel pro Averroe explanando, vel pro eo atque Averroiſtis incuſandis, lucubrationes ſuas ſcriptis mandaverunt. Ex prioribus Zimaram, Longum, Florillum Tomitanum, alios ſuprà laudavimus. Antonius quoque Poſſius *Theſaurum* dedit *in Ariſtotelem & Averroem*, Venetiis apud Iuntas MDCLXII. in 8.° Ac neſcio quis alius *Methodum legendi Averroem* ſcripſit. Io. item Philippus Bonus edidit *Concordantias contradictionum in Ariſtotelis & Averrois ſententiis*, in folio. Laudatur à Michaele Pocciantio inter Florentinos Scriptores *Ioannes Baptiſta Bagolinus*, quique huius in Averroem ſcripta imperfecta ab eo relicta emendaverunt & abſolverunt Romulus Fabius & Marcus de Odis Patavinus. Planè Marcus Antonius Zimara, is quem ex aliis eius in noſtrum lucubrationibus iam commendavimus, ſcripſit quoque *Solutiones contradictionum Averrois*; hoc eſt, *Super* VIII. *libros phyſicorum, & ſuper totam metaphyſicam.* Quod opus Venetiis prodiit apud heredes Octaviani Schoti MDVIII. in folio. Poſterioribus duces ſe præſtiterunt Ambroſius Leo Nolanus & Iſidorus Iſolanus. Operis Nolani inſcriptio: *Ambroſii Leonis Nolani, Marini filii, Caſtigationum adverſus Averroem ad auguſtiſſimum Leonem X. Pontif. Max. plures libri. Venetiis MDXVII. apud Bernardinum atque Mathiam de Vitali fratres.* Quod opus magnum ac totius philoſophiæ theſaurum Geſnerus vocavit. Necnon & olim Raymundus Lullus, ſcripto libro *Lamentationis philoſophiæ contra Averroiſtas*, & alio *De reprobatione errorum Averrois.* Inter Auguſtini Niphi opera, ex eorum catalogo, quod Naudæus confecit, *Averrois* legitur *De miſtione defenſio.*

B

BAITAR, aliàs IBNU EL BAITAR, de quo Ioannes Leo in *De Scriptoribus Arabicis* apud Hottingerum. *Ibnu El Baitar natus eſt* (inquit) *in civitate Malaga*

[e] *De laud. Hiſp.* lib. 6.
[f] In *Suplem. Chronicor.* an. MCXLIX. lib. 12.
[g] Pag. 37.
[h] Cap. 15. §. 22.
[i] In *Arcan. bibl. detectis.*
[k] Lib. 1. *Comment.* pag. 177.
[l] *Biblioth. MS.* pag. 299.

gæ in Bætica, (nomen hodie retinet in ora maris) *philoſophus & medicus fuit præſtantiſſimus, herbariuſque maximus. Eoque è patria ſua diſcedens, ad orientem verſus profectus eſt, perquirens Africam univerſam, atque Aſiam ferè totam. Cùm verò ex India regreſſus eſſet, pervenit ad Chairum, & in ſervitiis Saladini Soldani primi ex Chairo ingreſſus eſt, quem magno affecit honore* (Soldanus hic Ægypti, qui anno MCLXXXVII. Hieroſolymorum urbem Chriſtianis eripuit) *at poſt mortem dicti Saladini* (contigit hæc anno MCXCIII.) *præfatus Ibnu El Baitar reverſus eſt domum ſuam, & ibi compoſuit præſtantiſſimum librum* De virtutibus herbarum, De venenis, De metallis, De animalibus *ſecundum ordinem alphabeti tribus voluminibus completum. Qui obiit Malcha* (imo *Malagæ*, aut *Malacæ*) *anno quingenteſimo nonageſimo quarto de El-Hagira* &c. hic eſt annus Chriſtianus milleſimus ducenteſimus decimus ſextus. Hottingerus in *Bibliothecæ orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. [m] refert huius mortem ad annum Hegiræ DCXLVI. ibique laudat librum *De ſimplicibus medicamentis.*

[m] Pag. 247.

Idem in appendice, ubi de Eſcorialenſi bibliotheca [n], ſic vocat tanquam in ea exſtantem: *Iben Ibaitaris Malaquienſis librum abſolutum *** de morbis per adminiſtrationem medicamentorum ſimplicium *** auctoribus authenticis electorum, ſcriptum à fuga* DCCCXVIII. Aſteriſci denotant lacunam in catalogo, quo is utebatur.

[n] Pag. 11.

Sed in anno fugæ ſeu Hegiræ inſignis error fuit contractus. Hic namque reſpondet anno Chriſti MCDXLIX. niſi hunc alium à priùs laudato libro credat aliquis: nam & in eadem Eſcorialenſi bibliotheca, ut ex eodem catalogo apparet [o], *Iben Ilbeitaris liber eſt primus De ſimplicium medicamentorum viribus*, ordine alphabetico ab *Elich* uſque ad *H.* Item ſecundus à lit. *D.* conſequenter [p]. In eodem catalogo Eſcorialenſi legitur de alio eiuſdem operis codice: *Iben El Baitaris Malachienſis* Botanicon, *id eſt* De ſimplicium medicamentorum viribus. *Primus liber abſolutus & traductioni congruus. Inveniuntur enim in iſto libro pluſquam duo millia ſimplicia, quæ in libro Dioſcoridis non inveniuntur: & ob hoc dicit in principio huius libri approbatum eum fuiſſe ab Arabibus Perſiæ & Alexandriæ.*

[o] Pag. 10.

[p] Pag. 12.

Brafome, filius mudir, cuius meminit Prudentius Sandovalius in rebus Pelagii Regis, ſive *Notis ad Epiſcoporum Chronica* pag. 80. referens hunc Chriſtiano habitu indutum in Roderici Regis curia aliquamdiu vixiſſe, Iuliani Comitis, qui in Africæ vicinia degebat, exploratorem; qui quidem de rebus ſui temporis in literas quicquam retulit; cuius quidem ſcripta perveniſſe ait ad cuiuſdam hiſtorici, qui ante CCC. annos vixit, manus, unde ſibi de hoc Mauro auctore, ac de his rebus ab eo ſcriptis conſtare docet. Quem quidem huic loco ſiſtimus, quantumvis Africanum, ut veroſimile eſt, aut ex Arabia oriundum, eo quòd de hiſtoria noſtra, ſi his homo qui dicitur fuit, bene mereri voluit.

C

Cacham, aliàs iben cacham, Andaluſius ut Hiſpani ceteri vocatus, ſcripſit *Varias principum literas, aut ſaltem carmina & diſſertationes*, hiſtoriam Africæ & Aſiæ ſpectantes, inſigni ſtilo ſcriptas, ut legitur in catalogo Leidenſis bibliothecæ [q] inter libros Warnerianos eidem donatos. Laudat & Hottingerus *Smegmatis orientalis* lib. 3. parte 2. c. 2 [r].

[q] Pag. 296.

[r] Pag. 278.

Cacham nomen *ſapientem* ſonat Arabicè; eoque vocatum Abrahamum Aben Eſram Hebræum ingentis famæ Toletanum, Bartholoccius annotavit in *Bibliotheca magna Rabbinica.*

Chatiib, aliàs iben chatiib, Andaluſii, *Praxis medica* exſtat in codice quodam MS. Arabico Leidenſis bibliothecæ, inter Warnerianos libros [s], cum aliis auctoribus.

[s] Pag. 318.

Cacim aben hegi, quem ſæpiùs laudat Gaſpar Eſcolanus in *Hiſtoria Valentina*, neſcio unde ſibi cognitum, aut ubinam viſum, ſcripſiſſe ab eodem Eſcolano dicitur *Hiſpaniæ deſcriptionem*, ac *De Cordubenſis urbis Regibus*, ſuæ ſcilicet Mahumetanæ ſectæ.

E

Evanafla, Hiſpalenſis, ſectâ Mahumetanus, quem aſtronomum fuiſſe novimus ex relatione Rabbi Moſis Maimonidis Hebræi Cordubenſis celebratiſſimi: cuius in *Moreh Hanevochim*, ſive *Dubiorum ductoris*, lib. 2. cap. 10. dum inquireret, Sintne infra aut ſupra ſolem ſphæra Mercurii, & alia ſphæra Veneris, hæc verba ſunt: *Poſt eum* (Ptolemæum) *fuerunt alii in Hiſpania valdè ſubtiles in mathematicis, & expoſuerunt ſecundum propoſitiones Ptolemæi, quòd Venus & Mercurius ſunt ſupra* [t] *Solem.*

[t] Infrà, ut credimus.

De

De hac autem materia quendam librum fecit Maurus quidam, cuius nomen Evanaſla, de civitate Hiſpalenſi; & ego vidi filium eius. Poſt iſtum verò ſtuduit in hac materia philoſophus bonus Maurus quidam, ſcilicet Abu Bacus, & fui diſcipulus cuiuſdam diſcipulorum eius. Et infrà iterum de poſteriore hoc libro 3. cap. 30. *Hoc etiam dixit Maurus Abu Bac in expoſitione libri* De auditu. Hæc Moſes Maimonis filius.

Ex quibus eorum ætatis notis aſſerere poſſumus, tam Evanaſlam quàm Abu Bac XII. ſæculi mathematicos fuiſſe, cùm Maimonides XIII. ſequenti maximè floruerit; coniectarique non minus Abu Bacum quàm Evanaſlam Hiſpaniæ debere nos adſcribere, eò quòd in teſtimonio præceſſerit Hiſpanorum in mathematicis valdè ſubtilium mentio, atque ipſius Maimonidis affirmatio, ſeſe diſcipuli cuiuſdam eius diſcipulum fuiſſe: quod in Hiſpania contingere neceſſarium fuit, à qua non diſceſſit Moſes, niſi adultus & aliorum magiſter.

EZARHARAGUI medicus, cuius elogium reliquit nobis Ioannes Leo Africanus in *De Scriptoribus Arabicis* libello ab Ioanne Henrico Hottingero in lucem edito [u], quod ſubiecimus [x]: *Ezarharagui fuit medicus Manſoris Cordubæ conſiliarii & proximus Raſis, qui compoſuit librum, ſicut Canon Avicenæ, in arte medicinæ utiliſſimum quidem, quo etiam adhuc Mahumedani medici utuntur. Vixit annos centum & unum. Qui obiit anno belli Cordubæ, de El-Hegira anno quadringenteſimo quarto.* Hic Hegiræ annus concurrit cum ſæculi . . . . viceſimo ſexto, annuſque belli Cordubæ forſan dicitur, vel eo quòd Alphonſus V. Legionis Rex iam tum cum infidelibus Mauris belligeraret, qui ſequenti anno ad Viſeum ſagittâ ictus occubuit; vel potiùs Zulemanis Cordubæ per id tempus Regis bellum contra Hairanum ſuſceptum à quo & extinctus fuit [y], Leo intellexit.

Almanzor Cordubæ conſiliarius, ille eſt Mahomet Ibn Eben Hamir, Alagib etiam, hoc eſt *Vice-Rex* dictus, quem Hiſſen Regi puero coadiutorem datum, & Almanzor ſeu defenſorem appellatum, referunt hiſtoriæ Arabum [z]. Hic eſt qui ex Perſia uſque vocavit Raſem, magnoque ſtipendio & honore obſtrictum Cordubæ habuit, ut idem Leo docet nos in *Raſis elogio* [a]. At quod huius Raſis proximum Ezarharaguium, de quo loquemur, Leo appellavit, ad originem eius Perſicam forte nos avocat.

[u] Bibliothecarii lib. 2. cap. 3.
[x] Pag. 256.
[y] De quo Rodericus Toletanus in *Hiſtor. Arabum* cap. 40. iuncto cap. 42. ubi anno Arabum CDVIII. geſta narrantur.
[z] Idem Rodericus cap. 31.
[a] Pag. 254.

Sed cùm Cordubæ hunc floruiſſe dicamus, nec proximitatis Latinum ex Arabico vocabulum adeò nos conſtringat, ut nonniſi de unius atque eiuſdem regni civibus intelligi valeat; manemus interim in ſententia Hiſpanæ eius patriæ atque originis aſſerendæ. *Canona hic*, ſive *Regulam in arte medicinæ*, quod Avicena fecit, ſcripſiſſe dicitur; in deperditis Arabum operibus, ut ſuſpicor, computandum, addendumque accurato *De ſcriptis medicis* Ioannis Antonidæ Lindani commentario.

F

FARAMELLA, ſeu PHARAMELLA, filius Abdelabi Cordubenſis, miſit ad Ioannem Epiſcopum Toletanum *Prophetationem* ſive *iudicium* (titulum libri audis) *de his quæ eventura erant anno Egiræ DLXXII.* (ſive Chriſti MCLXXXVI.) *menſe Septembri, contra id quod quidam aſtrologi de partibus occidentis annuntiaverant.* Quod iudicium ad Anglos perductum, inſeruit *Annalibus* [b] ſuis Rogerus Hoveden, cum aliis Anglorum poſt Bedam hiſtoricis anno MDCI. Francofurti apud Vechelium editum. Refert in eo auctor nutritum ſe in *palatio magni Regis Eben Jacob, qui cognominatur* (ita editum fuit) *Hebimiramunoli* aliàs *Helimiramuli*; legendum tamen *Amirolmumenini*, hoc eſt . . . . . . *Credentium imperatoris.*

[b] *Poſteriore parte de Henrico II.* pag. 627.

G

GEBER, aliàs MAHOMED GEBER, filius AFFLAH, quomodo vocatur ab Alpetragio, qui eum citat in *Theorica planetarum phyſica* cap. 4. quantumvis Arabs communiter dictus ab origine & uſu linguæ, Mahomedanis omnibus quacumque diſperſi degerent vernaculæ; vulgari tamen noſtrorum hominum traditione [c] Hiſpanus & Hiſpalenſis eſſe dicitur. Id quod agnoverunt & exteri, Lucas Gauricus [d], Hieronymus Cardanus [e], Athanaſius Kircherus, Ioannes Baptiſta Ricciolus [f], Gerardus Io. Voſſius [g]. Quod mihi perſuadet etiam ſilentium de eo Georgii Abulpharaii in *Hiſtoria dynaſtiarum*, ab Eduardo Pocockio edita Arabico-Latinè, qui mentionem facit ſapientum omnium orientis, eorum vero qui apud nos floruerunt, non facit.

Hiſpalenſibus quidem meis perſuaſum eſt fabricâſſe eum in hac urbe altiſſimam & pulcerrimam turrim, quæ vel nunc

[c] Hieron. Torrellas tract. *De imaginibus*, Ægid. Gonzalez Davila in *Theat. Hiſpalenſis Eccleſiæ*; Ioan. de la Cueva in prol. ad lib. *Conquiſta de la Betica.*
[d] In *orat. de aſtronomia* Ferrariæ habita.
[e] *De ſubtilit.* lib. 16.
[f] In *præfat. Almageſti novi.*
[g] *De philoſophia* cap. 14. pag. 117.

nunc exſtat, meſquitamque inſuper, quæ iam in templum totius Hiſpaniæ maximum Deiparæ Virgini ſacrum novâ Chriſtianorum fabricâ tranſivit, turri adhærentem; immo & turrim ad ripam Betis fluminis aliam, cui *Aureæ* nomen cives ob pulcritudinem, ſive quòd ibi olim gaza Indica ſervaretur, impoſuere. Similes huic Hiſpalenſi duas alias turres, alteram in Marrochana, alteram in Rabata Arabiæ Petreæ, ut exiſtimo urbibus erexiſſe idem dicitur. Hæc in arquitectoria arte. Sed non ob id inter ſublimia hunc orbis ingenia, quæ duodecim fuiſſe ait, undecimo eum loco ponit Cardanus [h]; ſed quòd mathematicas omnes artes inſigniter calluerit.

[h] Ubi ſuprà.

Pars quoque eorum, quos Alphonſus Caſtellæ Rex *Sapiens* viros in re aſtronomica peritiſſimos maximis ſumtibus undique evocavit ad conficiendas novas motuum aſtrorum Tabulas, ſi famæ credimus, fuit. Convenit quippe tempus. Et vicinior is aliis erat. Lucas Gauricus in his nominat [i] Omar Haly Aben Ragel, Geber Hiſpalenſem, Iacutum Calo Calonymum. Ioannes tamen Baptiſta Ricciolus, mathematicus hoc tempore magni nominis, Geberum & Arzahelem Hiſpalenſes ſæculo undecimo vixiſſe, ac de cæleſtium motuum inſtaurandis Tabulis cogitâſſe; quorum laboribus, inter aliorum alios, uſos ait [k] fuiſſe eos, qui iuſſu Alphonſi Tabulas, quæ Alphonſinæ dicuntur, compoſuere.

[i] In orat. 8. *De laudibus aſtronomiæ.*

[k] In *præfat. Almageſti novi.*

Nec item Geberum noſtrum his annumerare Chriſtmannus [l], & Auguſtinus Riccius [m], à Kirchero [n] laudati, ſed Alfarabium, Aben Ragel, Profatium, Mahummed, Haomar, & inter ceteros principem Iſaâcum Hazan, Synagogæ Toletanæ cantorem Hebræum, de quibus in Alphonſo Rege diſquiſivimus.

[l] In *Hiſtor. aſtronom.*
[m] Præfat. ad Almag. Ptolemæi.
[n] In arithmologiæ par. 1. cap. 4. pag. 49.

Inventorem quoque Algebræ fuiſſe (quæ à *Geberi* nomine, articulo *al* præpoſito, nuncupata dicitur) quibuſdam [o] placuit. Sed *Algebra* interpretantur qui Arabicè ſciunt, ab *al* articulo & *gabar*, quod eſt *inſtaurare. Reſtaurationem numeri.* Dictam etiam *Almu Cabala* aliàs *ſcientiam Coſſicam*, Hiſpanis *Arte de la coſa*, de qua inſcripſit opuſculum quoddam Ioann. Geyſius, editum ab Alſtedio in ſuæ *Encyclopediæ* parte ſecunda. Obſervavit amicus noſter Ioannes Caramuel, nunc Epiſcopus Viglevanenſis, ingeniorum flos, in *Matheſi* ſua *bicipiti* parte 1. pag. 117. & 118. Nec tamen recentem eſſe inventionem, ut ad Geberum referri ea poſſit, cum aliis [p] exiſtimat. Quare Diophanto Alexandrino, qui ſub Antonino Cæſare floruiſſe creditur, cuiuſque opera exſtant commentariis eruditis D. Bauchet de Meſeriac Sebuſiani de novo illuſtrata. Laudem huius admirandæ Artis inventæ, de qua ipſe gloriatur, idonei magis Scriptores accenſent [q]. Quicquid autem ſit de ætate Geberis, quem hoc loco haud temerè collocatum iri exiſtimavimus, aut de Algebræ invento, auctor ſanè hic fuit aliorum operum, tam aſtronomicorum quàm chimicorum; ſcilicet ſcripſit Arabicè

[o] Roderic. Caro *Antig. de Sevilla.* cap. 11.

[p] Car. Renaldinus in præfat. ad *Artem analiticam mathematum.*

[q] Io. Regiomontanus præfat. in *Alferganum.* Voſſ. *De ſcientiis mathem.* in addendis pag. 451.

De aſtronomia, ſive *expoſitionem in Ptolemæi novem libros*, è Gerardi Carmonenſis interpretatione Latina Norimbergæ editam anno MDXXXIII. à Petreo quodam, cum *Inſtrumento primi mobilis* Petri Appiani. Nicolaus Copernicus *Calumniatorem Ptolemæi* Geberum vocat propter hoc ſcriptum; ex quo quidem, ut Merſennius ait [r], *Multa ſumſit Georgius Purbachius, & Io. Regiomontanus, dum prædictum opus Ptolemaicum in epitomen ordinatiſſimè redigunt.*

[r] In *Synopſi math.* pag. 150.

Huius operis Gebri epitomen dedit Andreas Stiberius Boius Viennenſis canonicus ſub Maximiliano Imperatore, uti docet Io. Baptiſta Ricciolus in *Chronico aſtronomorum*, principio *Novi Almageſti.* Codex Vaticanus MS. qui ſignatus eſt num. 2059. ita inſcriptus eſt: *Verba Gebri filii Aſſem Hiſpalenſis, qui corrigit in pluribus Ptolemæum.* Incipit: *Scientia ſpecies habet, quarum melior &c.* Volumen in folio iuſtum eſt.

Chimiam, ſive *Traditionem ſummæ perfectionis, & inveſtigationem magiſterii.* Hæc incerto interprete Baſileæ prodiit anno MDLXXII. Poſt ſæculum ferè integrum Georgius Hornius medicus Reip. Nurembergenſis iterum edidit, adiungens *Medullam alchimiæ Gebricæ*, Lugduni Batavorum apud Arnol. Doude MDCLXVIII. in 16.° niſi quòd medio iſto tempore interceſſiſſe aliam Zezneri an. MDXCVIII. (id eſt, *Argentinenſem*) editionem idem Hornius ait in *Medullæ* huius proloquio. Monet quoque in editionis præfatione apud ſe eſſe alteram huiuſce operis partem, communicatam ſibi à Iacobo Golio, quam, quia nunquam occidenti innotuit, in Latinum tranſlatam chimicis aliquando communicaturum in ſe recepit. In præloquio is ad *Medullam*, inventorem hunc, ſi tollas Hermetem Ægyptium, huius Artis putat. *Quippe qui* (ut ait) *primus omnium Artem hanc ex multis aliorum erroribus difficulter & la-*

laborioſè conjectura longa & tædioſa experientia, multorumque ſumtuum interpoſitione, collectam & inventam, literis & methodo naturæ convenienti, admirabili dexteritate complexus eſt. Et poſtea: *Æquidem peritiſſima perſuaſione inducor, ſi quid eſt in alchimia ſolidi & veri, aut hoc eſſe quod ſtatuit cum Gebro unanimis omnium & antiquiſſimorum virorum conſenſus, aut nugas & quiſquilias meras, propriique cerebri commenta, quæcumque aliorum recentiorum cum primis, ſcripta alia mente & manu in vulgus proſeminantur.*

Petrus quidem Borellus in *Bibliotheca chimica* in plura unicum ferè hoc diſpertit opera, laudati Geberi *Summa antiqua*, quam vidiſſe ait excuſam cum Rigini Danielis *Cantilena*, & aliis: Geberi *De inveſtigatione metallorum perfectionis*, *Summa perfectionis metallorum*, *De inventione veritatis ſeu perfectionis metallorum.* Quæ omnia idem ſunt.

De fornacibus conſtruendis libro uno Bernæ edito MDXLV. in 4.°

Geberi libro *Claritatis alchimiæ* MS.

Item *Traditione de alchimia*, libris duobus Argentinæ apud Zeznerum anno MDXCVIII.

Libro *Radicum.*

Libro *Lunæ*, *ex lilio de ſpinis evulſo.*

Gebri teſtamento De extractione ſalium. De ponderibus artis ex Nazario (Ioanne Baptiſta ſcilicet Brixiano, quem alibi chimicorum aliorum auctorem operum laudat) *Summario Summæ.*

Libro *Denudatorum.*

De tribus ordinibus medicinarum.

Libro *Regni.*

Clavi Theſaurorum.

Gemma ſalutis.

Artis chimicæ. Omnibus ſcilicet his ex eodem Nazario.

Laudat quoque Aldemanum canonicum Carthuſianum, & Guilielmum quendam, qui gloſſam ad lib. Gebri *De perfecto magiſterio* ſcripſere. Diverſus forſan ab aliis liber hic eſt *De perfecto magiſterio*, quem laudat Raymundus Lullus, ſive alius quilibet ſit auctor *Codicilli*, ſeu *Vade-mecum.* De quo nos in Lullo lib. 9. cap. 3.

H

HAJAN, aliàs IBNU HAJAN, è Luſitania, ut videtur, nam Luſitaniæ chronographum affirmavit eum Ioannes Leo Africanus in libro ſuo *De Arabicis Scriptoribus* ab Hottingero edito [s], ubi de Rhaſe agit. Eius hæc ſunt verba: *Dixit Ibnu Hajan Luſitaniæ chroniſta, quòd Rhaſis in ſuis cauſis minus fortunatus exſtiterat.*

[s] Pag. 254.

HALI UXAFAL neſcio quis Maurus laudatur in ſuo *Iudiciario* à Franciſco Ximen in ſuo magno opere *Chreſtià*, ſeu *De regimine principum & republica* nuncupato, par. 1. cap. 24. quem ex coniectura Hiſpanum credimus, eò quod aſtrologicum ex eo *Iudiciario* adducitur iudicium de Barcinonenſi utbe.

HAMECH BEN SERIF, ut Scriptor libri *De virtutibus plantarum & lapidum & animalium uſibus medicinæ deſervientium* laudatur à Monarde in libello Hiſpanico *De lapide Bezoar* fol. 112.

HANI, aliàs IBEN HANI, Andaluſius poeta fuit, cuius carminum opus inter alios Hottingerus laudat *Smegmatis orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 265.

HASEN, aliàs IBEN HASEN, Granatenſis, ab eodem Hottingero ibidem laudatur pag. 279. tanquam Scriptor cuiuſdam tractatus inter alios aliorum, quod ad philologiam ſpectare ait, nec tamen ulterius aliquid de eius argumento.

I

JAAFAR, aliàs ABU JAAFAR EBN TOPHAIL, ſive ABU BECR, Hiſpanus homo fuit vel Andaluſius, quo nomine ſe Hiſpani cives Mauri vernaculo appellabant. Huius memoriam Eduardo Pocockio Anglo linguarum orientalium eruditiſſimo debemus, ex quo eius epiſtolam (ſic enim breviores quoſque tractatus appellare ſolent Arabes & Iudæi) de Hai Ebn Yordhan ex Arabico ſermone Latinis communicavit Oxonii anno MDCLXXI.

Hunc nempe Hajun Yordhani filium auctor fingit epiſtolæ in inſula quadam inhabitata è terra natum, ſive derelictum infantem, abſque ullo hominum commercio, nedum præceptore ullo, ſcientiam omnem naturalem & artificialia multa unius naturæ ductu didiciſſe. Quam epiſtolam bonæ frugis plenam etiam Hebræi in linguam ſuam verterunt, & ad eam commentarium Moſes Narbonenſis Judæus confecit; qui ſimul & Mardochæus Comtino eiuſdem gentis virum non ſemel laudans, *Abu Becr* nominant, iuxta morem Arabum pluribus ſe nominibus compellandi.

Æqualem hunc Averroi Pocockius exiſtimabat, ex eo quòd Ebn Abi Oſaibea, qui *De medicorum vitis* hiſtoriam ſcripſit, in vita Averrois diſquiſitionum quarundam inter iſtum & Abu Becrum Ebn Tophail meminerit, itidemque Moſes

ſes Narbonenſis iam laudatus, in ſua ad hanc epiſtolam ſuoſque commentarios præfatione annotaverit ipſum Averroem ubi de epicyclis & eccentricis agens circulos, ipſos negat ex principiis naturalis philoſophiæ conſiſtere poſſe, hunc noſtrum his verbis compellâſſe & laudâſſe: *Amico autem noſtro honorato iudici Abu Becro Ben Tophail, ſunt in hac re fundamenta egregia, quæ in ſubſidium vocanda ſunt in hac diſpoſitione.* Atque idem Averroes in commentario ad lib. ſecundum *Meteor.* Ariſtotelis: *Et ſocius noſter* (dixerit) *Abu Becher filius Tophail bonum tractatum in intentione propoſitionum quas ipſe fecit in hac declaratione, etiam ipſe deſtruxit ipſum* &c. Ubi diſputat Averroes, utrum loca iuxta æquinoctialem ſint habitationi idonea. Quibus argumentis extra dubium poni ait Pocockius Abu Jaafarum hunc vixiſſe ſimul cum Averroe, qui anno Hegiræ DXCV. ſive Chriſti MCXCVIII. obiiſſe dicitur.

Sed ne prolixus ſim, digitum ad Pocockii hos fontes intendere, quam dicta eius tranſcribere, ſatius duxi; apud quem videre lector poterit ſcopum epiſtolæ, atque eius magnam Arabes inter & Hebræos exiſtimationem, ut à pluribus commendaretur, immo & commentariis exornaretur, propter eius elegantiam, dictorumque ſubtilitatem & fructum, quouſque enim diſputat ratio hominis ſuis viribus, nec aliunde adiuta, in rerum ſublimiorum cognitione pertingere poſſit. Locum verò ex ipſamet epiſtola libens huc advocabo pro aſſerenda Jaafari huius Hiſpalenſi habitatione ſive patria, unde & ſtudia noſtrorum Hiſpano-Arabum quæ eo tempore florerent, non obſcurè lector deduxerit.

Duo contemplationis genera (ex Avicenæ doctrina ut videtur) diſtinguit auctor (ut poſſit utique Chriſtianus homo aſceticâ doctrinâ exercitatiſſimus) alteram ſpeculativam apprehenſionis, quæ elicitur ratiocinationibus, alteram practicam comprehenſionis veri, ſive cum Deo coniunctionis. Priorem ſcripturæ incapacem affirmat, poſteriorem verò uſque ad illud tempus vix aliquo verbis tentatam, utpote quæ, iam verba eius audis: *Rarior ſit ſulphure rubro, & præcipuè in his regionibus, in quibus nos degimus: quoniam adeò peregrina eſt, ut non aſſequatur, vel parum aliquid de ea, niſi unicus poſt unicum (id eſt, ſingulis ſæculis aut ætatibus ſinguli) & qui conſequuti ſunt de ea aliquid, illud hominibus non declarârunt niſi per obſcura quædam indicia. Si quidem ſecta Haniſitica & lex Mohammedica vetat homines in eam ſe immittere, & cavere ab ea monuit. Neque putes* (inſit) *philoſophiam, quæ ad nos pervenit in libris Ariſtotelis, & Abu Naſri, & in libro Alſepha abſolvere hunc ſcopum quem voluiſti; neque quemquam ex Andaloſenis ſcripſiſſe de eo aliquid quod ſufficere poſſit: idque quia qui in Andaluſia educati ſunt ex viris indole præſtantibus, antequam in illa propagata eſſet ſcientia logicæ & philoſophiæ vitam ſuam impenderant diſciplinis mathematicis, & gradum in eis excelſum aſſequuti ſunt, nec pluſquam illud præſtare potuerunt. Deinde ſucceſſit illis ætas hominum qui illos aliquâ logicæ peritiâ ſuperârunt, cui operam dederunt; ita tamen ut non deduceret eos ad veram perfectionem. Dixit ergo ex his quidam:*

Malè me habet quòd ſcientiæ hominum duæ ſint, nec ſit quod iis addatur.

Vera, quæ difficulter acquiritur; & falſa, cuius acquiſitio nihil prodeſt.

Deinde ſucceſſerunt illis & alii perſpicaciores, & qui ad veritatem propiùs accederent, inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res melius perſpiceret quàm Abu Becr Ebn Al Sajeg &c. Tranſit inde ad hunc Abu Becrum Al Sajegui filium & opera eius laudanda, de quo nos ſuo loco. Ceterùm quod de patria apud nos coniectatum ivimus, expreſſum eſt in vita eius à Ioanne Leone Africano conſcripta, quæ inter alias eius legitur in Hottingeri *Bibliothecario* [t], quam, cùm brevis ſit, & liber non omnibus ad manus, hîc dabimus.

[t] Pag. 270.

IBNU Tophail ex civitate Siviliæ nobili genere ortus, cuius prædeceſſores venerunt cum exercitu ex Syria, qui oppugnârunt Bæticam, ſui etiam adſtiterunt ſemper ſervituti Pontificum [u]. *Poſtquam verò defecit dignitas illa & titulus, multi in ea provincia rebellaverunt, & pater eius omni officio omnibuſque bonis ſuis privatus fuit. Quapropter filius eius literis incubuit, adeoque præſtantiſſimus philoſophus effectus fuit ac medicus, à quo etiam didicerat Averroes & Rabbi Moſes Ægyptius, & multi alii. Omnes Ariſtotelis textus ab eo audierunt, quem multoties in ſuis commentariis citaverat Averroes. Mortuus eſt autem iſte, qui totius hæreſiæ cauſa exſtitit, anno DLXXI. in civitate Siviliæ.* Hucuſque Bibliothecarius Hottingeri ex Ioanne Leone, quem Pocockium non vidiſſe mirum valdè eſt. Planè hinc egregiè confirmantur quæ de Abu Becri huius cum Averroes amicitia, & ſynchroniſmo aliunde is collegerat, & poſt huius

[u] In Arabico videtur fuiſſe .... vel......... quorum illud regionis, hoc potiſſimùm religionis ſignificatum includere annotat in ora libri Hottingerus.

ius mortem, quæ incidit in annum MCLXXIV. aut ſequentem, viginti alios quatuor annos Averroem vixiſſe.

Jahia (quod eſt *Ioannes*) filius muhamed, filius abi siuker Africani, Andaluſius, auctor eſt *Theoriæ planetarum demonſtratæ, & ſecundum novas obſervationes emendatæ* quam arabicè ſcriptam Lugduno-Batava bibliotheca inter Warnerianos libros ex oriente allatos, atque eidem donatos, poſſidet [x]. Ibidem quoque exſtat *Theodoſius De ſphæricis figuris, continuante* (fortè interpretem denotat) *Jahiâ filio Muhammedis* Andaloſeno [y]. Eſt ne hoc diverſus

[x] Catalogus pag. 302.

[y] Pag. 336.

Jahia iben hametis ibn edden? cuius liber *De re medica* completus & integer in Eſcorialenſi bibliotheca exſtare dicitur [z], dicatus Regi Albuhacem ad examinandos ſuæ civitatis Granatæ medicos, & totius regni, ſcriptus, ut notatur in eo, à fuga an. DCCXIX. ideſt Chriſti alius ab MCCCXLI.

[z] Catal. Caſtilli apud Hotting. in *append. biblioth orient.* pag. 14.

Jaljal, aliàs eben jaljal Andaloſenus, adducitur in teſtimonium pro medico Baſorenſi quodam à Gregorio Abulfaraio in hiſtoria Dynaſtiarum Pocockianæ verſionis [a] ita loquente: *Refert Ebn Jaljal Andaloſenus Maſerjauvaihum medicum Baſorenſem linguâ Syrum, Religione Iudæum fuiſſe.* Nec titulum operis adiungit.

[a] Pag. 126.

Jasæ gafekæi Andaluſii *Hiſtoria orientalis* laudatur inter hiſtorias Arabicè ſcriptas de rebus Aſiaticis & Africanis in *Bibliotheca orientali* lib. 3. par. 2. cap. 2. [b]

[b] Pag. 268.

Iben ibrahim Hiſpanus, *De ſupputatione temporis* Scriptor Arabicus, aſſervatur inter Warnerianos libros Leidenſis bibliothecæ [c] cum aliis in eodem codice.

[c] Catal. pag. 369.

Ibnu lchatib, celeberrimus inter Arabes theologus, philoſophus, poeta, & hiſtoricus, ad Hiſpanam rem pertinet, quamvis exterus. Natus is in *Ray* civitate, ut Ioannes Leo in elogio eius docet [d]. Hæc Parthiæ urbs, eademque Phaſis medici famigeratiſſimi patria, aliter *Reha*, cuius in quarto climate Alferganus in *elementis aſtronomicis* meminit, ad quem Iacobi Golii nota locuples & luculenta conſuli poteſt [e].

[d] In *Bibliothecario* Hottingeri pag. 280.

[e] Pag. 210. editionis Amſtelodamenſis MDCLXIX.

Hic inter alia multa ſcripſit *Chronica Granatæ, omniumque hominum notabilium, doctiſſimorum, & dominorum, qui ingreſſi fuerant in Granatam*, duodecim voluminibus. Quam quidem diſtinguit idem Ioannes Leo ab *Hiſtoria Regum ac dominorum Granatæ*, quam deinde laudat. Aliquando enim apud nos, & in hac urbe Granatenſi fuiſſe dicitur, indeque expilato Regis Abu Habdillæ theſauro in Fezam diſceſſiſſe, quo in loco ob hæreſin & furtum hocce anno Hegiræ DCCLXXVII. qui, ſi hæc incœpit anno DCXXII. anno Chriſtiano MCCCXCIX, reſpondet, ſuffocatus fuit, eiuſdem Ioannis Leonis teſtimonio. Verumtamen ſi extremo hoc ſæculo vixit deceſſitque, falſum Leo dixit, æqualem eum Averroi, famaque eius permotum, venire ad hunc voluiſſe, in principio elogii referens. Averroes etenim, uti ſuprà annotavimus, ante ducentos præter propter obierat annos.

Joleus joli Toleti civis anno MCCLIX. collectionem ex variis auctoribus compilatam *De virtute plurium herbarum & plantarum* in literas retulit; cuius operis & auctoris mentio eſt in catalogo regiæ bibliothecæ Eſcorialenſis, in qua exſtabat.

Isaacus aben zulaime Iudæus profeſſione, Murciæ ſcripſit anno Pſeudo-Prophetæ DXC. hoc eſt Chriſti MCXCIV. medicum quendam commentarium, qui inter libros exſtitit bibliothecæ regiæ Eſcorialenſis, ut ex catalogis conſtat.

Isai iben caada el lauxi el garnati, qui ſe vocat diſcipulum Muhammedis Aben Icam El Rocati, Granatenſis videtur fuiſſe, cuius *De re medica* liber Arabicus exſtare dicitur abſolutus in Eſcorialenſi bibliotheca [f].

[f] Eius Catal. apud Hotting. pag. 4.

Ismael Andaluſius *De lectionibus* opus confecit, quas ad Coranum inter commentaria ſive obſervationes Hottingerus refert, qui laudat in *Biblioth. orientalis* lib. 3. parte 2. cap. 2. [g]

[g] Pag. 162.

K

Kotobi Caſtilienſis (hoc eſt, è Caſtellæ regno) ſcripſit aliquid *De theologia aſcetica*: inter cuius doctrinæ Scriptores, quæ Perſis maximè, & in iis Zophorum ordini potiſſimùm curæ eſt (Hottingerus ait) dedit huius auctoris & operis memoriæ locum lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* par. 2. cap. 2. [h] Idem, nec diverſus eſſe videtur Katabus Caſtilienſis, qui in *Sunæ* librum ſummæ poſt Coranum auctoritatis inter Mahometanos quicquam ſcripſit, laudante eodem auctore [i].

[h] Pag. 207.

[i] Pag. 169.

L

Lesanoddinus, filius chatibi, videtur poſſe Hiſpanis Scriptoribus Arabicis annumerari, cùm Granatenſem conſcripſerit hiſtoriam, Hottingero teſte lib. 2. par. 2. cap. 2. *Bibliothecæ orientalis* [k].

[k] Pag. 269.

Ma-

M

MAGRIBI Hiſpani *Commentaria in Coranum* ſervantur in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros Warnerianos, ut in eius catalogo legitur [l].

[l] Pag. 333.

MOHIDDIN IBEN ARABI, vide ſuprà in ARABI.

MUGARIBUS Granatenſis. De eo Ioannes Leo Africanus in deſcriptione Africæ, ubi de Feſſæ urbis rebus, & in ea alchimiſtis agit [m], *Scripſit quoque* (ait) *eius artis* (chimicæ) *cantica ſeu articulos Mugaribus quidam Granatenſis, quem commentatus eſt Mammalucus doctiſſimus, patriâ Damaſcenus; ſic tamen ut multò faciliùs textum quàm commentaria intelligas.* Hæc ille. Paſchalis in *Bibliotheca medica*, & ex eo Petrus Borellus in *Bibliotheca chimica* pag. 164. laudant opus *Mugaribi* ſcilicet *Granatini articulos de alchimia per cantica deſcriptos, & in eadem commentaria Mammaluci cuiuſdam.*

[m] Pag. 352.

MUHAMMED ABEN ISAAC Iudæus profeſſione, commentarium quendam *De re medica* Toleti anno MCCLXV. elucubravit, qui inter libros regiæ bibliothecæ Eſcorialenſis erat, ut ex eius conſtat catalogo.

MUHAMMED IBEN CACIM IBEN ADEME EL GAFIQUE ſcripſit *De re medica* librum, quem abſolutum exſtare in Eſcorialenſi regia bibliotheca ſcriptum Malacæ anno à fuga DCCXCI. qui eſt annus Chriſtianus MCDXIII. ex eius catalogo apud Hottingerum conſtat.

MUSLIMUS Cordubenſis quicquam ſcripſit circa librum *Sunæ*, qui continet ius Muhammedicum univerſum, cæremoniale civile, & forenſe, ſummæ poſt Coranum (inter Muhammedi conſecraneos) auctoritatis ait [n] Hottingerus lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* part. 2. cap. 2. qui hunc librum Muslimi paulò pòſt laudat.

[n] Pag. 169. & 170.

P

PHATECHADDINUS, filius SEID ALPHAS, Andaluſius (ut & Muslimus nuper laudatus) aliquid circa *Sunæ* Muhammedanorum librum ſcripſit, laudatus ab eodem Hottingero, ubi de *Muslimo.*

R

RASIS ſeu RASES. De hoc vide tomo I. pag. 503. num. 283. & ſeqq.

S

SAED, aliàs ALKADI SAED EBEN AHMED, Andaloſenus, iudex urbis Toleti. Hunc adducit ex quodam opere, ubi *De Arabum generibus* egit, Georgius Abulfaraius in *Hiſtoria dynaſtiarum*, quam habemus ex interpretatione Eduardi Pocockii in Anglia editam. Hic nempe auctor in *Dynaſtia* 9. hoc nomine eum vocat, adiuncto quòd iudex fuerit urbis *Tolaitelæ*, hoc eſt Toleti omnibus Arabicè ſcribentibus & Arabicum interpretantibus. Dynaſtiam hanc nonam, quæ ad Arabes & Mohammedanos ſpectat, Pocockius ſeorſum edidit [o], doctiſſimis Notis lectuque digniſſimis illuſtratam, ut noſtri homines non ignorent quàm ſubtiliter Arabum populi, etiamſi falſis præventi perſuaſionibus, & iniqua Corani lege excæcati, in omnes ferè quæ nunc in ſchola vigent philoſophicas theologicaſque quæſtiones ingenii aciem iecerint, & ſcriptis libris ſenſa quique ſua & ſectam cui adhærebant expoſuerint.

[o] Ox[...] MDCL. in 4.

Quicquid autem Abulpharaius in fragmento iſto *De Arabum populis eorumque moribus*, quomodo inſcripſit opus interpres Pocockius, ex Saed Eben Ahmed ferè auſit, ut idem ait interpres in præfatione. Verùm autem huius Scriptoris nomen *Saed* fuiſſe exiſtimo, filii Ahmed, & Alkadi muneris eſſe vocabulum, quo nomine eum iure laudat Theophilus Spizelius [p]. Idem forſan eſt cum Abu Hamed, quem ex Bocharto ſuprà laudavimus.

[p] In ſec. Bi[...] *[...]canis* [...], ibique [...]ne Bi[...] univerſ[...] a *Abulfara[...]*

SAIGH, aliàs ABEN, ſive IBNU SAIGH, Bæticus, de quo unicum Ioannis Leonis Africani teſtimonium, quod proferamus habentes, tranſcribere integrum, nonnullis gloſſæ in ſpeciem aliunde additis, è re lectoris duximus. *Ibnu Saigh in civitate Mariæ natus eſt.* Exſtat in Bæticæ ora *Portus S. Mariæ* in conſpectu Gadium: quod tamen oppidum nondum tempore iſto ditionis Chriſtianorum factum, vix potuit Chriſtianum hoc nomen iam accepiſſe, cùm ante Maurorum in Hiſpanias ingreſſum (Romanorum ſcilicet an Hiſpanorum veterum nomenclatura?) ſive *Meneſtei*, ſive *Gaditanus portus*, appellatus vulgò exiſtimatur [q].

[q] Car[...] in *Chor[...] Con[...] Hiſpalenſis* c. 3.

Cuius anteceſſores fuerunt Hebræi, qui maximus inter philoſophos & medicos erat; quam quidem didicit ab Ibnu Scharſen (fortè *Ibnu Zohar*) *philoſophiam autem à Maſlama. Compoſuit librum epiſtolarum, & alios quamplures, inter quos compoſuit epiſtolam Cerva, quæ Arabicè dicitur* Epiſtola Simonis (*fortè* Tinonis, *à*...... *quod* lutum *ſignificat*) *quoniam nomen habuit ab eo qui natus eſt ex luto. Edidit etiam* Epiſtolas *ad fratres claros in vita* (lego *in via*) *philoſophorum, quæ omnia ſa-*

ſapientiâ ſcientiaque humanâ plena ſunt. Commentatus eſt etiam librum Euclidis & quando pater Averrois fuit index Cordubæ dictus Ibnu Saigh, miſſus fuit in carcerem propter hæreſin. At multi principes pro eo deprecati ſunt, eoque à iudice liberatus eſt. Dixit Ibnu Giulgiul (in *Philoſophorum vitis*, quem eius librum ſæpè auctor laudat) *Neſcit pater Averrois filium ſuum eo multò peiorem fore. Mortuus eſt anno quingenteſimo* (Hegiræ ſcilicet) *in civitate Mariæ provinciæ Bæticæ.* Hucuſque Ioannis Leonis elogium.

Circa id verò quod de patria, eodemque emortuali huius docti philoſophi loco ſuprâ diximus, an ſuſpicari lubet, non alium deſignari à Leone quàm hodiernum *S. Mariæ Portum*? quod quidem eò referendum ſit, ut vel antiquæ ſub Mauris appellationi recentiorem ſibique bene notam Leo ſubrogavit, vel iam olim Gothi, aut Gothis ſuperiores Bæticæ incolæ Chriſtiani, Deiparæ Virginis nomine hunc locum vocaverint; quod nomen ſibi aliàs, quamvis infidelibus venerationi habitum, conſervaviſſe Mauros, à vero non abludit. Nam in *Geographia Nubienſi*, cuius auctor hoc eodem vixit ſæculo [r], mentio eſt *Faucium S. Petri*, hoc eſt illius anguſti freti, quo Gadium inſula à continenti ſeparatur, ubi nunc viſitur *S. Petri* dicta inſula.

[r] Præfationem conſule Gab. Sionitæ & Io. Heſronitæ ad ſuam editiònem Pariſien. anni MDCXIX.

Quinimmo ſub Maurorum eadem ditione conſervabat nomen ſuum à Maria Deipara olim ei dictum, cum cognomine quodam à novis incolis Arabicè loquentibus impoſitum, *Civitas S. Mariæ de Hairum* in Luſitaniæ, ſive Algarbiorum regni ora maritima, quæ meridiem ſpectat, eo ſcilicet anno quo Anglicas quaſdam naves Riccardum Regem in Palæſtinam vecturas illac tranſire contigit. *Deinde tranſierunt* (ait Rogerus de Hoveden in Annalium poſteriori parte [s]) *per civitatem paganorum, quæ dicitur S. Mariæ de Hairum*, &c. cum iis quæ ſequuntur, ad rem valdè aptis quam proſequimur, aſſerendi Aben Saigh patriam S. Mariæ hodiernum Portum. Quominus autem non ſtatim hac via ſpontè incedamus, facit ſilentium de hoc oppido in eadem *Geographia Nubienſi;* cuius auctor iter ab *Inſula viridi* quæ ad fretum fuit Hiſpalim uſque idque maritimum deſcribens, nullam huius oppidi S. Mariæ mentionem fecit. Cùm verè omnem oram huius tractus maritimam veluti deſcripſerit.

[s] In *Anglicarum rerum Scriptor.* Francofurti editis MDCV. pag. 670.

Nec abſtinebo meam huc loci devenicns operam in conferendo cum Arabe iſto geographo præſentem huius oræ & locorum conſpectu. *Ab inſula viridi ad Siviliam* (inquit [t]) *habetur iter quinque dierum, & inſula viridis,* Arabicè *Gezira Alhadra* (ut notavit Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 19.) eſt locus ille, quo veſtigia urbis, olim *las Algeziras* dictæ, conſpiciuntur. Faciem loci deſcribit paulò antè idem geographus: *Inter inſulam Tarif & inſulam viridem intercedit ſpatium xviij. paſſuum millium. Egrediens enim ex inſula, deveniens ad Vadi-Ineſa amnem fluentem, indeque ad inſulam viridem, quam fluvius interſecat, fluvius Mellis vocatus; eſt enim dulcis, & potum civibus adminiſtrat.* Non potuit expreſſiùs oppidum *las Algeziras* deſtructum hodie ſignificari.

[t] *Climatis* 4. 1. part. pag. 154.

Inſula Tarif urbs eſt *Gibaltar* hodierna, corruptò nomine à *Gebel*, quod eſt *mons*, & *Tarif* [u], ſeu *Tarec*, filio Abdallahi Maurorum duce, qui copias eorum in Hiſpanias hac parte invexit, ut apud eundem auctorem ſtatim [x] legitur. Hanc non ideo *Gezira* inſulam vocat urbem, quòd inſula ſit, ſed quòd Arabes verbo iſto pro urbe etiam utuntur [y]. Nec parum melius ab hoc uſu Algeiræ urbis Africæ notiſſimæ, *Geſeir*, hoc eſt inſulæ, ab Afris dictæ, nomenclaturam deduxeris, quàm (id quod Ioanni Leoni Africano valdè abſonè placuit [z]) ab inſulis Balearibus, quibus adiacere eam dicit. Planè inter *Gibaltar* urbem & ſitum, ubi *las Algeziras* quondam fuere, XVIII. paſſuum millia geographus noſter, ubi duodecim non plus, hoc eſt quatuor leucas, novit recens geographia. Quæ differentia fortè venit ex diverſa paſſuum Arabes inter & nos menſura.

[u] Aliàs à Gebel Tar, quod eſt *Mons ſummus*, Alderete *Antig. de Eſpaña y Africa* lib. 2. cap. 2.

[x] Eadem pag. 154.

[y] Notat Alderete eiuſdem operis lib 4. cap. 3. pag. 524. Aliter tamen Didacus de Haedo in *Hiſt. urbis Algerienſis* Hiſpana in *Deſcriptione*.

[z] In *Deſcriptione Africæ* lib. 4. *De Algeira.*

Locus tamen quòd idem ſit, ex his quæ ſubſequuntur ſignis patebit. Egrediens enim ex inſula (*Tarif*) devenies (inquit) ad *Vadi-Ineſa* [a] *amnem fluentem.* Hic unus è duobus eſt fluviis, qui hoc in ſpatio mare ſubeunt; quorum prior à Gibaltar duabus leucis, *Guadarranque;* ulterior unà abhinc leucâ, *Rio de Palmones*, audiunt. *Indeque ad inſulam viridem, quam fluvius interſecat, fluvius* (inſit) *Mellis vocatus.* Non potuit inſulam, ſed urbem fluvius ſecare, hoc eſt in duas partes dividere. Hic ſanè fluvius antiquum vel hodie nomen retinens, ac *de la Miel* vocatus, bipartitam urbem *las Algeziras*, ideo dictam plurativo numero, utrimque habuit. Sed pergamus in legenda ora, ſeu itinere maritimo ab inſula Viridi ad Siviliam, hoc eſt Hiſpalim,

[a] *Flumen mulierum.*

lim, iuxta geographum anonymum deſcribendo.

Ab inſula viridi ad Arenas, quæ in mari cernuntur, indeque ad oſtium fluminis Barbate, xxviij. habentur millia paſſuum.

Exſtat nunc oppidum *Barbate* in hac ora, quindecim tamen leucarum intervallo à fluvio *de la Miel* & *Algezirarum* loco diſſitum, quæ XLV. paſſuum millia conficiunt. Error forſan in geographi milliarium ſedit numero.

Ad oſtium fluminis Vacca ſex millia paſſuum.

Totidem, hoc eſt leucæ duæ, inter *Barbate* & *Conil* oppidum numerantur; iuxta quod tamen nullum recentiores geographi fluvium agnoſcunt.

Tum ad fauces S. Pietro *dictas xij. millia paſſuum.*

Hæc eſt inſula *S. Petri*, iuxta breviſſimum inter Gades inſulam & continentem ſpatium, quod trium arcuum ſternitur ponte, *de Suazo* vulgò dicto. Huc tamen loci à *Conil* iam laudato oppido, nonniſi duarum leucarum, ſex millium ſcilicet paſſuum, conſtitui ſolet intervallum.

Inde ad Alcanater (*Arcus*, ſive *pontes* vertit interpres) *quos fretum ſex milliaribus in latitudinem porrectum ſeparat ab inſula Gades, quam proſpectant xii. quoque mill. paſs.*

Nihil variat ferè numerus leucarum, quas à ponte *de Suazo* ad oſtium fluminis *Guadalete*, quod urbem *Portus S. Mariæ* dictam alluit, interiacet, nec ab eo quod Nubienſis notat ſex milliarium ſpatio abludit ſinus maris illius, quod ad Gadium uſque inſulam ſolventes è Portu traiiciunt, latitudo. Quare hîc conſtituendi ſunt, ubi Lethe fluvius in mare influit, *Alcanater*, ſive *arcus* aut *pontes* geographi. Convenitque hodierna loci facies. Veſtigia enim & pilæ magni cuiuſdam pontis in oſtio ipſo fluminis, quod Maurorum fortè opus fuit, conſpiciuntur. Indeque ad *Rotam* oppidum, quod *Speculam Rotæ* Nubienſis appellat octoque millium paſſuum intervallo diſſitum ponit, leucarum duarum ſpatium hodie ſtatuimus.

Nec tamen (ut iam poſt aliquantum à via diſceſſum ad Aben Saigh redeamus patriam, & iudicium noſtrum, ex coniectura tamen, proferamus) contendat aliquis ex ſilentio geographi, Mariæ oppidum, rerum cùm Mauri potirentur, nullum hic exſtitiſſe. Oram enim legentibus maritimo itinere opus non fuit appellare urbem, quæ quidem ſi ab eo quod olim fuit, loci nîl mutavit, adverſo flumine ab oſtio ipſo ſemileucâ diſtabat. Inclinamus ergo, ut non de alio oppido quàm de iſto loquutus ſit Ioannes Leo, ſive is quem ille in prodenda Aben Saigh patria ante oculos habuit; nec aliter intelligendum eſſe quàm de inſtauratione loci iam olim habitati, Alphonſi Regis X. cognomento *Sapientis* circa hunc operam; cuius Stephanus Garibaius lib. 13. cap. 9. & Ioannes Mariana lib. 13. cap. 15. meminere.

SAMUEL EBEN IUDA. De eo Georgius Abulpharaius in *Hiſtoria dynaſtiarum*, dynaſt. 9.[b] *Hoc tempore* (ait loquens de Califa Almoſtadio Almoſtaniedi filio, qui an. Hegiræ DLXVI. hoc eſt Chriſti MCLXXXVIII. regnum ſuum inchoavit[c]) *è medicis in oriente celebribus fuit Samuel Ebn Iuda Mogrebinus* (occidentalem ſonat) *Andaloſenus, medicus Iudæus, qui unà cum patre in orientem venerat. Pater aliquid in philoſophia didicerat. Filius verò ipſius Samuel varias philoſophiæ ſpecies legit, & ſcientiis mathematicis operam navavit, earumque fundamenta, & quicquid in eis utile & rarum eſt, probè calluit. Suntque ipſi his de rebus libri.*

Libros etiam in arte medica compoſuit *in Adarbijanum* (Mediam, ut interpretatur Pocockius ad Alfargani elementa[d]) *migrans operam collocavit Pahlavvanidis & imperii ipſorum principibus. In urbe Maraga commoratus, ubi filios genuit, qui eius veſtigiis in medicando inſtiterunt. Deinde Iſlamiſmum* (Muhammediſmum) *amplexus, librum compoſuit ad retegenda Iudæorum vitia, & locos unde conſtaret illos legem immutâſſe. Obiit Maragæ prope annum quingenteſimum ſeptuageſimum.* Hæc ille. At hic eſt annus Chriſti MCXCII. Maraga autem eiuſdem provinciæ Adarbigianæ urbs, ſive Media, cuius ſæpè alibi Abulpharaius idem meminit.

SIEKOURI LACHMENS Granatenſis, *De remediis morborum omnium partium humanarum* ſcripſit commentarium, qui exſtat Arabicè in bibliotheca Leidenſi inter libros Warnerianos, cum Iben Chatiji *Praxi medica*, de quo ſuprà. Vide huius catalogum[e].

[b] Pag. 298.

[c] Pag. 265.

[d] Pag. 226.

[e] Pag. 318.

Z

ZOURUS neſcio, quis SAPIENS cognominatus, qui ab Alphonſo Garzia Matamoros in *De academiis & doctis viris Hiſpaniæ* inter Arabo-Hiſpanos laudatur, non eſt alius ab Aben Zoar.

FRAG-

FRAGMENTUM

CHRONICI FLAVII MARCI DEXTRI:

MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI

EIUSDEM CHRONICI CONTINUATIO:

EUTRANDI TICINENSIS DIACONI CHRONICI,

SIVE SUPERIORUM CONTINUATIONIS FRAGMENTUM.

Hoc est germana & legitima, si quæ è Germana, & Fuldensi bibliotheca in Hispaniam superiore sæculo transmissa sunt, horum historicorum monumenta.

Ex codice, qui Gasparis Escolani Valentini historici olim fuerat, postea D. Ioannis à Fonseca, serenissimi deinde Ferdinandi Hispaniarum Infantis, & nunc Estepani Marchionis in bibliotheca adservatur, fideliter exscripta.

CHRONICON FLAVII MARCI DEXTRI ACEPHALON.

Chronici nuncupatoria epistola occurrit ante alia: non parùm tamen ea mihi suspecta.

Sanctissimo domino Paulo Orosio presbytero Tarraconensi Flavius Marcus Dexter.

POsteaquam ex oriente [ubi, sicuti nôsti, Præfectus prætorio fui [a]] domum redii, cœpit me vehementer tædere functionis munerum publicorum, totumque me converti ad ea studia, in quibus bonam vitæ meæ partem transegi, si non cum laude, citra notam pudoris tamen. Porrò *Omnimodam historiam*, quam ab orbe condito ad hæc nostra tempora [b] produxeram, & S. Hieronymo dedicaveram, quoniam ad manus eius iam defuncti pervenire non potuit, auctam & locupletatam tibi nuncupo, ut historiarum Scriptori, & patris mei amantissimo. Vale.

[c] AUGUSTO ET SYLVANO COSS. CHRISTUS NASCITUR. ANNO URBIS DCCLII.

Iacobus ad Hispaniam venit. XXXVI.

Iacobus reliquit in Hispania Athanasium Cæsaraugustæ, & Petrum Bracaræ Episcopos. XLV.

Petrus ad Hispaniam venit, & Sexi-Firmi [d] Episcopum reliquit. LVII.

Prima sub Nerone persecutio. Multi ubique patiuntur. LXV.

Paulus in Hispaniam venit [e].

S. Maria Magdalena in Gallia moritur. [f] XXXI.

Mantius Christi discipulus Eborensibus in Lusitania prædicat. LXXXII.

Theodosius primus Barcinone Episcopus floret. LXXXVI.

Marcus Marcellus, Marci Marcelli Urbis Præfecti filius, qui & Eugenius, quondam S. Petri Apostoli, postea verò S. Clementis Papæ discipulus, ab eodem & Dionysio Areopagita missus in Hispaniam prædicat, & Toletanos docet. XCV.

S. Mantius sub Pallidio patitur. CIII.

S. Pelagius Episcopus Toletanus XXIV. annos. CXXXII.

S. Victor Barchinonensis Episcopus. CXLII.

Patruinus fidelis Dei servus Toleti Episcopus XIX. annos. CXVI.

Facundus & Primitivus ad amnem Coam [g] patiuntur. CLXXI.

Turibius Toletanus Episcopus pro Fide multa patitur XXVIII. annos. CLXXXIV.

Lucius Barchinonensis quatuor annos. CLXXXVIII.

Fulca Barchinonensis Episcopus XII. annos. CC.

Vincentius Toleti XVIII. CCII.

Adeodatus Barchinonensis.

Theodorus Barchinonensis.

Leodegarius Carcilonensis.

Parelatus [h] Toletanus.

Lucius XXIX. Barcilonensis ad annum CCL.

Alexander Barcilonensis.

Albertus [i] Barcilonensis.

Armegaldus Barcilonensis.

Gandemarus Barcilonensis.

Olympius Toletanus Episcopus ad annum CCCXLVIII.

Severus Martyr Barcilonensis.

Pater meus.

Cætera desunt ad annum CCCL.

a (An. CDXVI.) hæc nota hic inserta legitur, quam ut peregrinam huc secedere fecimus.

b (Idest, ad an. CDXXX.) æque hanc notam, ut superiorem, à textu epistolæ migrare huc fecimus.

c Consequuntur epistolam brevia hæc summaria diguissimorum memoriâ eventuum, quarumdamque in Toletana & Barcilonensi Ecclesiis successionum, quas excerptor præcipuas habuit.

d *Epeneti* nomen fortè prætermisit properans exscriptor.

e Deest numeralis nota.

f Fortè LXXI.

g *Cæamnè?*

h *Paulatus* inferior multò est: quare nîl muto.

i Inauditum eo tempore nomen.

Deinde ordinatè & integrè gestorum series, & in dextro latere urbis conditæ, in sinistro CHRISTI *anni curiosè digesti.*

1102 Occiso Constante Magnentius tyrannus imperium occidentis invadit. 350
1103 Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir iudicio & mira eruditione, succedit. 351
1104 Hosii diligentiâ Cordubæ Synodus collecta in causa Athanasii. Interfuerunt illi Audentius Episcopus Toletanus, Sempronianus Hispalensis, Augustalis Illiberitanus, Costus Cæsaraugustanus, Annianus Castulonensis, Domitianus Pacis-Augustæ, Florentinus Emeritensis, Prætextatus Barcinonensis, & alii numero quadraginta, Hosio præside, qui omnes Athanasium præsentem [k] absolverunt. 352
1105 Synodus Mediolanensis contra Athanasium. 353
1106 Liberius Papa á Constantio Augusto in exsilium mittitur. Liberio pulso Felix intruditur. Hosius Cordubensis exsulat. 354
1108 Synodus Ancyrana. Concilium Sirmiense. Hosius minis & verberibus exterritus hæreticis consentit. 356
1109 Hosius se Catholicum testamento posteritati testatus, maior centenario decedit Cordubæ. 357
1110 Felix Papa causâ Fidei martyrio coronatur. 358
1111 Synodus Ariminensis. 359
1112 Synodus Achastanorum [Acacianorum] Constantinopolitana. 360
1113 Synodus Cæsariensis. Iulianus imperium iniit. 361
1114 Constantius Imperator obiit. 362
Scribit Audentius Toletanus Episcopus contra Arianos.

k Forsan *præsentes*, ut significetur interfuisse & aliorum procuratores.

IULIANUS IMPERATOR.

Synodus Alexandrina.
1115 Martinus militare incipit. Synodus Macumena [l]. 363
Iulianus occiditur. Illi succedit Iovinianus [m].
1116 Synodus Laodicena [n]. 364

l Fortè Antiochena; de qua Baronius hoc anno sect. 140. Meminit Eusebium continuans Hieronymus anno CCCLXVII.
m Iovianus.
n De qua dubitat Baronius in appendice tomi 4.

VALENTINIANUS IMPERATOR.

1117 Synodus Arianorum Lampsacena. 365
1118 Damasus ex Hispania Lusitanus post Liberium in Sede Romana locatur. 366
1119 Ursicinus [Antipapa] causâ decidit. 367
1120 Synodus Romana contra Arianos. 368
1121 Ambrosius Mediolanensis Episcopus consecratur. 369
1122 Evagnus [o] Episcopus Homousianus Athanasio succedit. 370
Basilius Magnus Cæsareæ Episcopus obiit.
1123 Petrus Homousianus floret. 371
1124 Gregorius Nazianzenus Episcopus dictus floret theologus. 372
Aquilius Severus Toletanus floret.
1125 Synodus Valentiæ in Gallia. 373
1126 Achilius Severus in Hispania claret, *Toleti natus* [p] *regit.* 374
1127 Valentinianus Imperator obiit creato Gratiano Imperatore. 375

o Athanasii successor fuit Petrus, de quo statim.

p Aliàs *degit*. Fortè: *Toleti ubi natus, degit.*

GRATIANUS IMPERATOR.

1128 Dorotheus Arianus Episcopus Antiochenus. 376
1129 Ulphilas Gothorum Episcopus, qui & literas eorum invenit. 377
1130 Priscillianus Hispanus hæreticus, audax, laborum patiens, subdolus & arrogans. Hoc anno Valens occiditur. 378
1131 Igitur [q] Valente à Gothis in Thracia concremato, cum fratre Valentiniano Gratianus regnat annos sex. Hic parvulum fratrem habens regni consortem probatæ ætatis virum, Theodosium Hispanum in regni societatem adsciscit. Hic Gratianus valdè religioni favens & Ecclesiis, per omnia promtus fuit. 379
1132 Martinus Turonensis Episcopus Apostolicis virtutibus insignis habetur. 380
1133 Theodosius in orientis partibus rempublicam reparavit. 381
1134 Maximinus [r] tyrannus in Britannia à militibus Imperator constituitur. 382
Incursantes Pictos & Scotos Maximus strenuè superavit.
Priamus quidam regnat in Francia [s].
Meritæ [t] in Lusitania Idatius Concilium habet.
Synodus Cæsaraugustæ cogitur contra Priscillianum hæreticum: illi præfuit Fœtiadius [u] Episcopus Aquitanus. Interfuere Delphinus Burdegalensis, Itatius Emeritensis, Ithatius Ossonobensis, Audentius Toletanus, & alii Hispani & Aquitani; in his Martinus Episcopus Turonensis.
1135 Ambrosius libros contra Arianorum perfidiam luculentissimos ad Gratianum Augustum scribit. 383
Audentius Episcopus Toletanus [x] contra Priscillianum, & Gnosticorum fæditatem libris editis egregiè depugnat.
1136 Maximus in Gallias transfretavit, & conflictu contra Gratianum habito, eundem fugientem [y] necat. Post Damasum [z] Syricius Romanæ Ecclesiæ regimen accipit. 384

q Abhinc Prosper incipit Aquitanus ferè iisdem verbis ex editione Pithœi & Labbei in Bibl. MS. vol. I. pag. 56. excepto quòd non utitur in margine, nisi annis Imperatorum. Notabimus nos quænam sequentium in eo desint.
r Immo *Maximus*, ut statim.

s Addit Prosper: *quantum altius colligere potuimus.*
t *Emeritæ*. Deest id in Prospero, cum sequenti nota de Concilio Cæsaraugustano.
u Phœbadius.

x Rem Hispaniæ propriam omisit Prosper.
y Lugduni adiunxit Prosper.
z Deest in Prospero.

THEODOSIUS IMPERATOR.

1137 Maximus timens orientalis imperii principem [a] cum Valentiniano fœdus iniit. 385
Burdigalæ coacta Synodo damnatus Priscillianus ad Maximum provocat [b].
Apud Treveros Manichæi convicti summo Maximi studio exterminantur.
1138 Iustina mater Valentiniani Arianis favens in Ambrosium, & omnem Mediolanensem Eccle- 386
siam diversa injuriarum genera congerit.
Reliquiæ Gervasii & Protasii ab Ambrosio primùm Mediolani repertæ.
1139 Hymni ab Ambrosio compositi. Qui numquam antè ab Ecclesiis Latinis modulis cane- 387
bantur.
Maximus indignum ducens contra Ecclesiæ statum agi, locum rumpendi, quod cum Valen-
tiniano iunxerat, fœdus reperit. Valentinianus veritus imminentem iam cervicibus suis tyrannum
ad Theodosium confugit.
Augustinus Mediolani rhetoricam apprimè docens, omissis scholis, ad Fidem rectam con-
vertitur, cùm antea Manichæus fuisset.
1140 Theodosius cum exercitu in Italiam transgrediens Maximum interfecit, & Valentinianum 388
proprio regno reddidit. Iustina, quæ Ecclesias vexaverat, ne regnum cum filio reciperet, mor-
te præventa est. Immane Thessalonicæ gestum facinus extincti populi egregio pœnitentiæ exem-
plo Imperator religiosus elicit [c]. Galla Placidia Theodosio nascitur.
1141 Hæresis Apollinaristarum ab Apollinari cœpta. Prima [d] Synodus Arausicæ collecta, cui Hi- 389
larius præfuit. Interfuere Audentius Toletanus Episcopus, Augustanus Illiberitanus, Theodo-
sio Augusto II. & Cynegio Coss.
1142 Ariani, qui totum penè orientem atque occidentem commaculaverant, edicto gloriosi prin- 390
cipis Ecclesiis expoliati. Quæ catholicis deputatæ sunt.
1143 Ioannes [e] Ægyptius monachus, qui ob vitæ puritatem gratiam prophetiæ à Domino me- 391
ruit, insignis habetur.
Paciano Barchinonensi Episcopo parenti meo succedit Lampius, & Augustano Illiberitano
Maturius [f]. Apud Alexandriam defuncto Petro Timotheus [g], & post hunc Theophilus, Epi-
scopi constituuntur. Hierosolymis post Cyrellum Ioannes [h] Ecclesiam recipit. Apud Antiochiam
defuncto Meletio substituitur Flavianus [i].
1144 Ingens inter nostros contentio suborta, quòd scilicet Episcopi qui ab hæreticis depulsi fue- 392
rant nollent iis ab Imperatore deiectis alios quàm se substitui sacerdotes. Terribile in cælo si-
gnum columnæ per omnia simile apparuit.
1145 Apud Alexandriam templa destructa, in quibus Seraphis [k] antiquissimum & notissimum
templum, quod quasi quædam columna ruentem sustinebat idolatriam.
Maturio [l] Illiberitano Gregorius Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum substituitur.
Valentinianus Viennæ ab Argobausto [m] Comite suo extinguitur [n], in cuius locum Euge-
nius tyrannidem invadit.
1146 Ad vindicandum Valentiniani interitum [o], & opprimendam Eugenii tyrannidem Theodo- 393
sius in Italiam transgreditur aperto Dei favore, & conspirantibus in id ipsum elementis.
1147 Audentio [p] Asturius Toletanus succedit. 394
Eugenio superato Theodosius undecimo [q] sui regni anno diem obiit.

HONORIUS IN OCCIDENTE.

1148 Constantinopolis imminentem iram Dei [r] igne super nube terribiliter fulgurante formidans, 395
toto ad pœnitentiam animo conversa subterfugit.
Rufinus Bosphoritanus [s] cùm ad summam militiam pervenisset, sibi præferri Stiliconem non
ferens, ab eodem interficitur, Hunnorum [t], quo fulciebatur, præsidio superato.
Claudianus poeta admiratione dignus habetur.
1149 Gildo Africanus [u] rebellione commota consueta Romanis stipendia subtrahit. 396
[x] Vigilantius hæreticus natione Gallus Barcinonensem maculat Ecclesiam, contra quem
Hieronymus, & alii [Hispani [y]] doctores editis libris fortissimè dimicant [ex quodam Chro-
nico].
1150 Prudentius lyricus poeta [Hispanus [z]] noster ingenii sui robur exercet. In pervigilio pa- 397
schatis [a] Ambrosius Mediolanensis decedit.
Emerio Episcopo Tarraconensi Paulus Episcopus ex monacho sufficitur, homo impensè
turbulentus, inquies, & negotiator. Rufus ex laico Episcopus in Hispania creatur [b], qui post
aliquot annos Pseudo-Christum quendam adorans deponitur.
[c] Magister militiæ in Mauritania interficitur, Africa ad pristinum ius redacta.
1151 Anasthasius XL. Papa Syricio succedit. Toto orbe Romano [d] antiqua superstitionis templa 398
destructa. Paulinus Romanus [e] à Lampio Barcinonensi Episcopo factus presbyter, postmodum
vero Episcopus, admirabili exemplo venditis omnibus, cùm esset dominus innumerabilium
prædiorum, religionem expeditus eligit.
1152 Ioannes Constantinopolitanus Episcopus dictis factisque clarescit. Martinus post egregiè actam 399
vitam corpore exuitur [f].
Pelagius Britannus [g] doctrina exsecrabili Ecclesias maculare conatur. Frequentes Synodi To-
leti [h] habentur. Simplicianus Mediolanensis Episcopus floret.
1153 Contentio ex doctrina Origenis Synodum apud Alexandriam [i] movit, cuius exit sententia, 400
ut extra Ecclesiam fieret quicumque supradicti viri opera probavisset.
Romanæ Ecclesiæ cathedram Innocentius XLI. tenet [k].
Asturius Toletanus corpora Iusti & Pastoris martyrum [l] Compluti divinitùs invenit.
Solis [m] defectio. Augustinus Episcopus Hipponensis plurima libris innumerabilibus disputat. 401
1154 Severus ex disciplina S. Martini ejus Vitam tribus [n] explicat libris. 402
1155 Sæva Italiæ barbarici motus tempestas incumbit: siquidem Radagaisus Rex Gothorum Ita- 403
1156 liæ limitem transgreditur. Ex hoc Ariani, qui Romano procul fuerant orbe fugati, barbararum
nationum, ad quas se contulere, præsidio erigi cœperunt.
Mul-

a Theodosium quod Prosper expressit.

b Prosper: *Arcadio & Bautone Coss.* is scilicet quem communiter Eusebiano, & Hieronymiano adnectunt Chronico, non hic noster, in quo id desideratur.

c *Eluit*. Ita Prosper.

d Desiderantur hæc in Prospero usque ad sequentis anni res gestas.

e Huius meminerunt Rufinus 2. 32. Theodoretusque 5. 24.

f Mentio Paciani & reliquorum Hispaniæ Episcoporum deest apud Prosperum: qui tamen hic Damasi Papæ obitus, & Syricii exaltationis meminit.

g Baronium vide anno CCCLXXX. 16. & CCCLXXXV. 30.

h Baron. CCCLXXXVI. 57.

i Baronius CCCLXXXI. 40. & 51.

k Serapidis vid. Baron. CCCLXXXIX. 73.

l Desideratur hoc in Prospero.

m *Arbogaste*.

n Baron. hoc eodem an. CCCXCII. 3.

o Paululum discedit Prosper.

p Abest à Prospero.

q Numeralis nota XVI. aut XVII. (quot annis regnavit) facili errore declinavit in XI. certè ita est in Prospero, uti nos editum habemus hunc Dextri locum.

r Baronius CCCXCVI. 4.

s Mirum, cùm ex Claudiano lib. I. in Rufinum, aliisque *Elusanum* è Gallia fuisse constet.

t Meminit horum Claudianus.

u Prosper: *Africa in rebellione*: videtur legendum: *in Africa rebellione*.

x Deest in Prospero.

y Glossa videtur, quam comprobare glossographus volens, adjecit, *ex quodam Chronico*. quod auctor non solet.

z Abundat *Hispanus*, cùm idem importet *noster*. Sed Prosperum exscripsit, qui ita habet: *Poeta noster Hispanus genere*.

a Deest in Prospero Ambrosii obitus meutio: sicuti & Emerii Tarraconensis.

b Rem narrat Sulpitius Severus *De Vita S. Martini* cap. 25. non Prosper.

c Prosper habet: *Stilico magister militiæ Gildonem Mauritaniæ interfecit*.

d Baron. CCCXCIX. 54. hîc tamen ponit Prosper Innocentii ingressum, nulla Anastasii habita mentione.

e Prosper: *Paulinus Nolanus postmodum Episcopus*. Romanum haud fuisse, sed Aquitanum, Uranius docet Vitæ eius Scriptor, & alii. Lampii non meminit Prosper: meminit Paulinus ipse ep. 45. ad Alipium.

f Baronius anno CDI. 49.

g Vix est ut hoc anno Pelagius grassari occeperit. Prosper habet: *Pelagius: vesanus*.

h Fortè excidit *& alibi*. Sed qua occassione Toleti? Deest quidem id in Prospero.

i Baron. ad ann. CCCXCIX. 36.

k Baron. anno CDII. assumtam fuisse refert, sed Prosper aute biennium Innocentio Pontificatum addidit.

l S. Ildephonsus *De Script. Eccles.*

m Idatius Arcadii & Honorii anno VIII.

n Tria opuscula sunt non unius generis: vitæ, epistolæ, dialogi. Similiter omnino Prosper.

1157 Multis antè vastatis urbibus Radagaisus occubuit, cuius in tres partes per diversos prin-
cipes divisus exercitus aliquam repugnandi Romanis aperuit facultatem. Insigni triumpho exer- 404
citum tertiæ partis hostium circumactis Hunnorum auxiliaribus, Stilico usque ad internecionem
delevit.

1158 Toleti Synodus [o] Episcoporum XIX. cogitur, cui Paternus Episcopus Bracarensis præfuit.

1159 Ioannes Chrysostomus in exsilio moritur. 405

Arcadius orientis imperium gubernans vitam explet, parvum admodum Theodosium imperii 406
successorem relinquens [p]. Diversarum gentium rabies Gallias dilacerare exorsa [q] immissu quàm
maximè Stiliconis indignè ferentis filio suo regnum negatum.

1160 Uticæ Hispaniæ [r]. . . . . . .

In foro Traiani terra diebus septem mugitum dedit. Inter alia multum reipublicæ morte 407
Stiliconis consultum est, qui saluti Imperatoris tendebat insidias.

Nestorius [s] Constantinopolis Episcopus ad hæresin, quæ Deum ab homine separat, rever-
titur.

1161 Ioannes Comes Africæ occisus est à populo. Asturio succedit [t] Olympius Toletanus Episco- 408
pus, qui libris editis illustris evasit.

Procultans [u] Massiliensis Episcopus clarus habetur. Theodosius, quo annuente, magna de
suscepto adulterio Remedii [x] Episcopi quæstio agitur.

Hac tempestate præ valetudine [y] Romanorum vires funditus attenuatæ Britanniæ Saxonum
incursione.

1162 Devastatam Galliam, partim Wandali, partim Alani vastavere [z]. 409

1163 Constantinus tyrannus obsidebat Hispaniarum partem maximam, quam Suevi occupavere. 410
Ipsa denique, orbis caput, Roma prædationi Gothorum fædissimè patuit.

Paulus [a] Orosius Tarraconensis hortatu Augustini historias scribere incipit.

1164 Constantinus tyrannus occiditur. Rursus alia prædatio Galliarum, Gothis, qui Alarico du- 411
ce Romam ceperant, alpes transgredientibus.

1165 Iovinus [b] tyrannidem invadit industriâ viri strenui, qui solus tyranno non cessit, Dardani. 412

Provincia [c] Carthaginensis Hispaniæ in Toletanam, seu Carpetanam, & Carthaginensem
dividitur.

Olympio [d] Toletano Præsuli Pentadius sufficitur, qui [e] cum Patribus in Concilio Africano
collectis Pelagium damnat. Vincentius Cæsaraugustanus Episcopus Valerio subrogatur, Athau-
phus [f], qui post Alaricum Gothis imperabat, à societate Iovini avertitur. Sallustius [g] quoque
& Sebastianus occisi.

1166 Valentia nobilissima Galliarum civitas à Gothis effringitur, ad quam fugiens se Iovinus 413
contulerat.

Maximus [h] tyrannus dominatum Hispaniæ vi obtinet.

1167 Aquitania [i] Gothis traditur. Patroclus Arelatensis Episcopus infami mercatura sacerdotia 414
vendere ausus.

Heraclius [k] Comes Africæ, qui ad Romanæ urbis reparationem strenuum exhibuerat mini-
sterium, nova quædam molitus interimitur.

1168 Tumultus [l] in Hispania magni. 415

1169 Prædestinatorum [m] hæresis, quæ ex Augustini libris malè intellectis accepisse dicitur ini- 416
tium, iis temporibus serpere exorsa.

Gregorius [n] Cordubensis Episcopus literis & sanctimoniâ clarus.

Mortuo Innocentio [o] Zosimus Pontifex maximus sufficitur. Olympius [p] Toletanus Comes
Africæ.

1170 Placidia [q] soror Imperatoris, priùs captiva, postea Regis uxor, Rege fraude sublato, post- 417
modum Constanti connubio iungitur.

1171 Gothi cùm se iterum Athaulpho Barchinonæ perempto movissent, Constantis repelluntur 418
occursu. Solis facta defectio. Bonifacius [r] Ecclesiam Romanam regit.

1172 Pentadio [s] vitâ defuncto Isitius regit Ecclesiam Toletanam. Signum cælo admirabile apparuit. 419

Gregorius [t] Bæticus justum volumen de Fide Gallæ Placidiæ Augustæ dicat.

Constans [u] dignitate imperii decoratur: post octo menses relicto Valentiniano filio infante
moritur.

1173 Honorius, [x] Minervius, Castor, Iovinianus, singulorum monasteriorum patres, in Gallis 420
florent. Vincentius [y] ex Palatino monachus fit.

1174 Avitus Tarraconensis presbyter floret. 421

1175 Orosius peregrinationibus celebris habetur. 422

[z] Galla Placidia, cùm insidias fratri tenderet, deprehensa est, Romam [a] ad exsilium de-
portata.

Paulo Tarraconensi Episcopo [b] Bonifacius Caldaquensis ex Hispania Episcopus sufficitur.

[c] THEODOSIUS IUNIOR ADHUC.

1176 Isitius [d] Toletanus successorem habuit Martinum, qui Concilio interfuit Africano. Cælestinus 423
Papa Ecclesiam Romanam gubernat.

Placidia ad Theodosium auxilium precatum mittit.

1177 Siguiulphus [e] ad Africam contra Bonifacium. In Galliis Exsuperantius Præfectus à militi- 424
bus occiditur.

Muro Carthago circumdata, quæ ex tempore, quo vetus illa destructa est, sanctione
Romanorum, ne rebellioni esset, munimento murorum non est permissa vallari [f].

Aetius Gaudentii Comitis à militibus in Galliis occisi filius cum Hunnis [g] Ioanni opem la-
turus Italiam ingreditur. Toleti [h] fit monasterium [[i] Sancti Augustini dictum Sisla, ex Chro-
nico Sancti Augustini MS.]

Va-

o Baronius hoc anno XLIII. Desideratur hæc nota in Prospero, uti & sequens de Ioannis Chrysostomi morte.

p Interserit hoc loco Prosper Cælestini Papæ initium.

q Baronius eodem anno sect. 53.

r Conjungenda videntur hæc ex Prospero, lacunaque complenda. *Uticæ in foro Traiani*; nisi legere mavis utrobique: *Urbe in foro Traiani.* Marcellinus tamen Comes Basso & Philippo Coss. contigisse hoc ait in *foro Pacis.*

s Nestorius Felice & Tauro Coss. fuit ordinatus, hoc est post XX. fermè annos. Vide Baron. CDXXVIII. 19. Prosper habet: *vertitur.* melius.

t Deest Prospero.

u *Proculus* corrige: nam ita Prosper: *Proculus Massiliensis Episcop. clarus habetur. Quo annuente* &c.

x *Remedii* Prosper.

y Prosper *funditus attenuatæ Britanniæ Saxonum incursione devastatam Galliarum partem Wandali atque Alani vastavere.*

z Conjungit hæc Prosper cum sequentibus. *Quod reliquum fuerat Constantinus tyrannus obsidebat.* Deinde: *Hisp. p. m. Suevi occupavere.*

a Non meminit Prosper.

b Diversè ista in Prospero. *Iovinus tyrannidem invadit.* Seorsimque *Industria viri strenui, qui S. T. non cessit, Daraani Athaulphus qui post Alaricum Gothis imperabat, à societate Iovini avertitur.* Iovinum & Sebastianum fratres arripuisse tyrannidem referunt Idatius, & Comes Marcellinus.

c Desunt in Prospero, sicuti sequens de Toletanis Episcopis nota.

d Imò *Asturio.* Ita notatum erat in ora MS. quo usi sumus.

e Suspicor glossema esse, quod de præsentia Toletani Episc. dicitur in Concil. Carthaginensi.

f Discerpta hæc sunt à superioribus.

g *Sarus* non *Sallustius* forsan: *Sari* enim tyranni meminit Sozomenus lib. 9. cap. 13. Sallust. tamen est apud Idatium.

h Meminit idem Sozomenus 9. 13. & Orosius 7. 42. Deest tamen in Prospero.

i Cessa ei ab Honorio, ut ait Iornandes *De Reb. Geticis.*

k *Heraclianus.* sic enim vulgò audit.

l Prosper id non habet, sed Placidiæ hic meminit, ut postea dicemus.

m Prosper Tiro Labbeanus. *Prædestinatorum hæresis, quæ ab Austino accepisse dicitur initium* &c. Sed in margine Labbeus adnotat in Oyselliano quodam codice ita legi alia manu *ab Augustini libris male intellectis*, ut hic.

n Deest in Prospero mentio Gregorii.

o Prosper Innocentio hic Xystum subiicit, manifesto errore, & exscriptori adiudicando.

p Desideratur hæc nota in Prospero.

q Quæ de Placidia & Gothis à Constantio repressis hic noster ante prædestinatorum hæresis mentionem Prosper collocavit.

r Bonifacii non meminit Prosper; qui Zosimo successit.

s Deest Toletana hæc memoria in Prospero.

t Desiderantur hæc in Prospero.

u Prosper *Constantio dignitas imperii ab Honorio delata, qua vix VIII. mensibus usus interiit, Valentiniano octo annorum filio derelicto.*

x Prosper *Honoratum, & Iovianum* appellat.

y Haud meminit Prosper; uti neque Aviti neque Orosii.

z Ante Placidiæ hanc mentionem recordatur Prosper, Maximi tyranni nempe. Qui antea notaverat Maximum tyrannum Hispaniarum dominatum vi obtinuisse, adiungit hoc loco: *Maximus tyrannus De regno deiicitur, ac Ravennam perductus sublimem spectaculorum pompam tricennalibus Honorii præbuit.* Cur autem noster [illegible] scire desidero. a Prosper: *& Roma in exsilium relegata.* b Desunt hæc in Prospero. c Honorii obitus Prosper meminit & Ioannis tyranni d Non m[illegible] Prosper Toletanarum rerum: nec Cælestini Papæ. e Prosper: *Sigisvuldus ad A. c. Bonifacium properavit.* f Deest iterum hoc loco Ioannis tyranni mentio, quam Prosper habet. g Prosper habet: *Chunnis*, suo more. h Nihil de eo Prosper. i Hæc ex margine huc transierunt, ex scholiis in contextum, quod apertissimum est.

1178 Valentinianus Romæ Imperator factus. Arelas à Gothis per Aetium liberat. 425
1179 Placidia tandem illata optato regno. Clodius regnat in Francia. 426
1180 Caſſianus compertas in Ægypto vitas Patrum, doctrinasque, & regulas libris ad plurimos datis exponens, in Gallia floret. 427
1181 Aetius [k] Luthungorum gentem delere intendit. 428
1182 Viginti ferè millia militum in Hispaniis contra Wandalos pugnantia cæsa. Wandali in Africam transfretantes laceratâ omni provinciâ Romanis cladem dedere. 429
1183 Gregorius [l] Cordubensis moritur. 430

Explicit fragmentum Chronici Fl. Dex.

k Labbeus edidit *Ibutungorum* Apud Idatium Iutungi sunt.

l Desideratur hæc nota in Prospero.

Hæ duæ [m] sequentes epistolæ erant post Chronicon in membrana pervetusta literis Gothicis scriptæ.

m Excidit harum altera, Argebati forsan ad Maximum.

EPISTOLA
MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI
AD ARGEBATUM EPISCOPUM PORTUGALENSEM.
PRO SUO CHRONICO.

Sancto & venerabili fratri Episcopo Argebato Maximus.

CUM essemus in urbe regia ad Concilium vocati à domino nostro gloriosissimo Rege Gundemaro, sæpe inter nos convenimus, cùm & sermo multus esset de historiis Regum Gothorum, quas non multò antè in lucem edideram, efflagitâsti à me satis verecunde, ut tibi continuarem Chronicon illud, quod nomine Dextri Barchinonensis circumfertur. Et cùm tu pro tua in me benevolentia, & mea in te observantia iubere potuisses; maluit sanctitas tua à me precibus contendere, quod quasi pro iure suo bene poterat iubere vel exigere. Feci quod iussisti, connectens seriem temporum more nostro per eras & annos Christi, prætermisique computandi rationem, quam per annos Urbis & Augustorum Dexter sequitur. Utinam tam diligenter fecerim imperata tua, beatissime Pater, quam conatus sum facere libenter. Perduxi namque rerum narrationem ab era CDLXIX. (hoc est post annum Christi CDXXXI.) ubi finem facit Dexter, produxique ad eram DCXLIV. hoc est usque ad mortem Regis Gundemari. Tu me, Pater, in orationibus tuis Christo commenda. Vale.

CHRONICON
MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI
AB ANNO CDXXX.

ERA CÆS. — ANNI CHR.

468 [n] AUgustinus in Africa moritur. 430
469 [o] Hispania tumultuatur. 431
470 Asperitas frigoris etiam saluti plurimorum pernicies fuit. 432
A consulatu Aetius edito Bonifacium, qui à Regina [p] accitus ex Africa fuerat, declinans ad munitiora contendit.
Bonifacius contra Aetium certamine habito percussus, victor quidem, sed moriturus abscedit.
Cùm ad Hunnorum gentem, cui tunc Rugila præerat, post prœlium se Aetius contulisset, impetrato auxilio ad Romanum solum revertitur.
Gothi ad ferendum Romanis auxilium acciti.
Germanus Episcopus Antisiodorensis virtutibus & vitæ districtione claruit.
471 Aetius in gratiam receptus. [q] Regila Rex Hunnorum, cum quo pax firmata, moritur, cui Bleda succedit. 433
472 Gallia ulterior Tibatonem principem rebellionis secuta, à Romana societate discessit, à quo tracto initio omnia penè Galliarum servitia in Bagaudam conspiravere. 434
Isidorus [r] Cordubensis Episcopus moritur.
473 Bellum contra Burgundionum gentem memorabile exarsit. Quo universa penè gens cum Rege Peresio [s] deleta. 435
474 Capto Tibatone, & ceteris seditionis, partim principibus victis, partim necatis, Bagaudarum commotio conquiescit. 436
[t] Athaulpho Sigericus, Sigerico Walaia, Walaiæ Theodericus [u], Reges Gothi succedunt.
Interea à Wandalis [x] Carthago deletur.
475 Castinus [y] post Martinum Toletanus Episcopus efficitur. 437
Theodosianus liber omnium legum legitimorum principum in unum collectarum hoc anno editus.
Lampio [z] succedit Bangius Episcopus Barchinonensis.

n Chronicon istud Maximi nomine insignitum ex eadem, ac superius Dextri tela. Prosperi Tyronis formatum scias, usque ad ann. CDLVI. Christi. Reliqua aliunde sunt.
o Deest apud Prosperum.
p Deest.
q Rugila Hunnorum Rege, ut infrà. *Rugila*, sic in Prospero.
r Deest in Prospero.
s Omnino legendum *per Aetium*, uti habet Prosper juxta Idatii & P. Diaconi historias: nam Burgundionum Regem Diaconus Gundicarium vocat lib. 14.
t Deest in Prospero Regum Hispanorum hæc series.
u Aliis *Theodoredus*.
x Meminit excidii hujus Prosper, sed non loco isto sed post VII. annos.
y Castini haud recordatur Prosper.
z Desunt in Prospero.

Sil-

Silvius turbatæ admodum mentis post militiæ in palatio exacta munera, aliqua de religione conscribit.[a]

476 Pacatis motibus Galliarum Aetius ad Italiam regreditur.

477 Deserta Valentiæ [in [b] Hispania] rura Alanis, quibus Sambida præerat, partienda tra- 438
duntur. 439

Sabino [c] Hispalensi Episcopo expulso Epiphanius intruditur.

Britanniæ usque ad hoc tempus cladibus eventibusque laceratæ in ditionem Saxonum rediguntur.

478 Ecclesiæ Romanæ Leo XLV. [d] recipit principatum.

479 Alani, quibus terræ Galliæ [e] ulterioris cum incolis dividendæ à Patricio Aetio traditæ fue- 440
rant, resistentes armis subigunt, & expulsis dominis terræ possessionem vi adipiscuntur. 441

480 Sapaudia [f] Burgundionum reliquiis datur cum indigenis dividenda.

Carthago à Wandalis capta cum omni simul Africa lacrymabili clade & damno imperii Ro- 442
mani potentiam deiicit; ex hoc quippe à Wandalis possidetur [g].

481 Thracia Hunnorum incursione concutitur. 443

482 Bleda Hunnorum Rex Attilæ fratris fraude percutitur, cui ipse succedit. 444

Synodus [h] Arausicana posterior.

483 Nova iterum in oriente consurgit ruina, quâ septuaginta non minus civitates Hunnorum 445
deprædatione vastatæ, cùm nulla ab occidentalibus ferrentur auxilia.

484 Morobæus regnat in Francia. 446

485 Leo [i] scribit ad Episcopos Hispaniæ, & præcipuè ad Turibium Asturicensem Episcopum. 447

486 Ad [k] aquas Celenas oppidum Gallæciæ in Hispania conveniunt Episcopi frequentes, sed 448
præcipuè Turibius Asturicensis, Idatius Lamacensis, Ascanius Tarraconensis, Campeius Toletanus, Epiphanius Hispalensis, Valconius Bracarensis, Nundinarius Barchinonensis, Silvanus Calagurritanus, contra errores Priscilliani nondum sopitos [l].

487 Eucherius Lugdunensis Episcopus, & Hilarius Arelatensis, egregiam vitam morte consum- 449
mant.

Hæresis nefaria à quodam Archimandrita [m] Eutychete commota; cui favorem præbens Theodosius, obiit septem super viginti annis in imperio exactis.

VALENTINIANUS ET MARCIANUS.

488 Hac tempestate valdè miserabilis reipublicæ status apparuit, cùm ne una quidem [n] sit abs- 450
que barbaro cultore provincia, & infanda Arianorum hæresis, quæ se nationibus barbaris miscuit, catholicæ nomen Fidei toto orbe diffusa præsumat.

Attila Gallias ingresus, quasi iure debitam poscit uxorem, ubi gravi clade inflicta & accepta, ad propria recedit.

489 Plurima hoc anno signa apparuerunt. 451

Insperata [o] Galliis clade accepta, furiatus Attila Italiam petit, quam incolæ metu subito perterriti præsidio nudavere.

490 Synodus Chalcedonensis, ubi Eutychete Dioscoroque damnatis, omnes qui se ab eis re- 452
traxerant, in communionem recepti, confirmata universaliter Fides, quæ de Incarnatione Verbi per sanctum Leonem Papam prædicabatur.

491 Attila in suis [p] ædibus moritur. 453

Galla [q] Placidia Augusta post irreprehensibilem conversationem vitam explet.

492 Petro [r] Cæsaraugustano, qui successerat Valeriano, subrogatur Simplicius [s] [primus]. 454

493 [t] Mortem Aetii mors Valentiniani consecuta est. 455

494 Ex Africa venit Romam Gensericus, illamque occupat [u]. 456

495 Maiorianus Imperator creatur occiso Sabino [x], regnatque quatuor annos. 457

496 Claudianus Episcopus Viennensis floret. 458

497 Sabinus [y] Episcopus Hispalensis victor è Gallia rediens cum ingenti gratulatione sedem 459
suam repetit.

Theudericus [z] duce Hunerico Bæticam invadit.

498 Masdra [a] Suevorum Rex moritur. 460

499 Sunericus [b] ad Gallias reddit. 461

500 Sancto Leoni [c] Hilarius sufficitur. 462

Maioriano Augusto ad Detorsuam [d] Italiæ interfecto succedit Severus.

501 Campiio mortuo Santicio Toletanus succedit, & Trontius [e] Sabino Hispalensi. 463

502 In conventu Bracarensi duarum naturarum portentum cernitur [f], item in tractu Le- 464
gionis.

503 Aiax Gallus [g] Ariana peste infectus virus suum in Suevos effundit. 465

504 Mortuo Severo interregnum fuit unius anni & novem circiter mensium. 466

505 Ascanius Tarraconensis Episcopus floret. 467

506 Hilarius Synodum Romæ cogit. 468

507 Curicus [h] Rex Wisi-Gothorum miserè Galliam affligat, & sanctus Volusianus Episcopus 469
Turonensis in Hispania relegatur.

508 Remimundus [i] Suevorum Rex Conimbriam, & prodente Lusidio [k] Ulyssiponem, urbes 470
Lusitaniæ primarias, occupat.

509 Paulus Orosius nonagenario maior adhuc Tarracone superest. 471

510 Sinticione mortuo Praumatus Toletanam sedem regit. 472

511 Hunnericus Wandalorum in Africa Rex catholicos miris modis vexat. 473

512 Hunnerici iussu Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus, 474
Septimius, Maximus, monachi, pro Fide martyres fiunt.

513 Hildefredus obsessâ Tarraconâ maritimis urbibus potitur. 475

514 Hunnericus adhuc crudeliùs in catholicos desævit. 476

515 Hunnericus scatens vermibus dignam vitâ mortem obiit. 477

516 Sidonius Apollinaris poeta celebris Episcopus Arvernorum literis & sanctitate micat. 478

517 Petrus Mongus ab Ecclesia Alexandrina detrusus hæresim Eutychianam excitat. 479

518 Mortuo Hunnerico Gundemundus pacem Ecclesiis restituit. 480

Eu-

a Subiicit his Prosper Leonis Papæ initium. Qui á nostro anno CDXL. constituitur.

b Id notum glossema est: Prosper habet, *Valentinæ urbis rura*, scilicet Galliæ, ut mox dicetur.

c Non meminit Sabini nec Epiphanii Prosper, meminit certè Idatius Theodosii iunioris anno XVII.

d Prosper XL. Alius Prosper Aquitanus Eusebii continuator XLIII. designat: uti & Idatius.

e *Si terra Gallia* Alanis traditæ referuntur Valentina urbs, de qua suprà, Gallia erit.

f *Sabaudia* Prospero.

g Hoc non dixisset suo nomine Maximus, cuius tempore iam extinctum erat Wandalorum in Africa imperium.

h Non recordatur Prosper.

i Desunt hæc in Prospero: desumta ex Idatio.

x Non meminit Prosper.

l Subiungit hoc loco Prosper ante mentionem Eucherii & Hilarii, ad Hunnos defectionem.

m Deest in Prospero nomen *Eutychetis*, quod verè tale fuit.

n Ita loquebatur Prosper, rebus quas narrat, æqualis: Maximus verò nihil minus potuit, quàm de præteritis, ut de præsentibus loqui.

o Prosper: *in Galliis*.

p *Sedibus*. ita Prosper, qui alia adiungit.

q Obitus Placidiæ mentionem Prosper eodem, quo Theodosii, anno, habuit: Baronius convenit ad annum CDIX. CDVII. Cur ergo huc videmus transiisse?

r Deest in Prospero.

s Glossa videtur.

t Desunt hìc quæ Prosper notat de causa interfectionis Aetii, & de forma necis Valentiniani.

u Hucusque pertingit Prosperi Tyronis Chronicon.

x Nulla huius Sabini, quod sciam, in Romanis historiis mentio Maiorianus deiecit solio Avitum, non occidit.

y Sabini reditum Ioannes Vasæus ad an. CDLVII. refert ex Idatio.

z Ex Idatio Maioriani anno II. Sunierícum appellans ducem.

a Ex Idatio Maioriani IV. anno.

b Idatio II. anno Severi.

c Baron. ad ann. CDLXI. ex Idatio.

d Fortè *in reditu suo ad Italiam* ut ex Idatio constat V. eiusdem Maioriani anno: vel potiùs *ad Dertornam*, ut est in Chron. Marcellini Coss. Dagalasso & Severino.

e Zenon est in catalogo Hispal. Præsulum.

f *Cernitur*: seu *oritur*.

g Idatius IV. anno Sever. Galatan. pro Gallo vocat.

h *Euricus*.

i *Raymundus*.

k Ex Idatio III. anno Anthemii.

519 Euricus Wisi-Gothorum Rex videt Arelatæ tela palatinorum [o] variis coloribus infecta.
520 Euricus Arelatæ moritur, cui succedit Alaricus filius. 481
521 Felix Papa Simplicii [p] legatum facit in Hispania Zenonem Episcopum Hispalensem. 482
Simplicio Cæsaraugustano succedit Ioannes. 483
522 Synodus Romana in Vaticano habita. 484

AUGUSTULUS ULTIMUS OCCIDENTIS IMPERATOR.

523 Petrus in sede Toletana Praumato sufficitur. 485
524 Synodus Romana. 486
525 Epiphanius Episcopus Ticinensis vitæ sanctitate claret. 487
526 Gundemundo catholico Wandalorum Regi succedit Trasamundus hæreticus crudelissimus. 488
527 Fulgentius Episcopus Ruspensis multa pro Fide catholica ab Arianis patitur. 489
528 Clodovæus Rex bellum Turingis movet. 490
529 Theodericus fœdus init [r] Idoare de regno partiendo. 491
530 Synodus Epaunensis. 492
531 Synodus Romana. 493
Celsius Petro Toletano successit.
532 Gelasius Papa obiit, cui sufficitur Anastasius iunior. 494
533 Celsius verbo & exemplo floret. 495
534 Olympius in sanctam Trinitatem debacchatus, tribus telis igneis confossus deperit. 496
535 Flavianus Antiochenam regit Ecclesiam. 497
536 Synodi Romanæ sub Papa Symmacho. 498
Symmachus ter Episcopos Romæ convocat ad Concilium.
537 Mundabundus cum Avito Viennensi Episcopo disputat. 499
538 Petrus tyrannus in Hispania captus & interfectus est. 500
539 Alaricus in Gallia grassatur. 501
540 Ioanni Cæsaraugustano Vincentius succedit. 502
541 Iustus Episcopus Aucensis floret. 503
542 Alaricus Clodovæi [s] fœdus violat. 504
543 Clodovæus Alaricum hastâ confodit. 505
544 Gasalaricus Rex Wisi-Gothorum ex Hispania fugit. 506
546 Theodericus Ostro-Gothorum Rex in Hispaniam venit; cui nubit Sanctina Toletana virgo nobilissima. 507
508
547 Tres aliæ Synodi sub Symmacho Romæ. 509
548 Symmachus Papa obiit. Galasius [t] in Gallia moritur. 510
549 Hormisda Symmacho succedit. 511
550 Hormisda missis literis, Ioannem Episcopum Tarraconensem honestat. 512
551 Synodo Tarraconæ contractæ præsidet Ioannes Tarraconensis metropolitanus & inter alios interest Hector metropolitanus Carthaginis. 513
552 Severianus ex Sanctina Theoderico Regi nascitur. Synodus habetur in Bætica & Lusitania. 514
553 Hormisda vices suas in Bætica & Lusitania delegat Sallustio Episcopo Hispalensi. 515
554 Canidio Episcopo Vicensi succedit sanctus Iustus. 516
555 Vincentio Cæsaraugustano succedit Ioannes Episcopus. 517
556 Dacius Mediolanensem regit Ecclesiam. 518
557 Gilimer Wandalorum Regem Ildericum regno deturbat. 519
558 Iustinus Imperator edicit, ut Arianorum Ecclesiæ catholicis credantur. 520
559 Belisarius Africam repetit, Constantinopolim ducto Gilimere. 521
560 Agnellus Episcopus Ravennas ingnis. 522

[u] * * * * *

564 Synodus Valentina habita sub Celsio Toletano Episcopo. 526
565 Amalaricus Rex Wisi-Gothorum Clotildem uxorem catholicam afflictam habet. 527
Celsio succedit Montanus in Toletana sede.
566 Ioanni Cæfaraugustano Episcopo Eleutherius. 528
567 Aprungius [x] Episcopus Pacensis floret. 529
568 Synodus Toletana sub Montano Toletano Episcopo. 530
569 Amalaricus Rex moritur, cui Theudius succedit. 531
570 Agapeto succedit Silverius. 532
571 Sanctus Gaudiosus Episcopus Tirasonensis floret. 533
572 Synodus Aurelianensis secunda. 534
573 Silverius in exsilium mittitur. 535
574 Iulianus succedit sancto Pontifici Montano in sede Toletana, qui Celsus [y] famâ sanctitatis clarus pridie non. April. migrat in cælum. 536
575 Theobaldus Gothorum Rex in Italia regnat. 537
576 Leander Severiani filius Murciæ in Hispania nascitur ex matre Theodosia. 538
Laureanus in Pannonia Mediolanum, inde Hispalim venit.
577 Severiano Theodora, pòst uxor Regis Leovigildi, Murciæ nascitur. 539
Eleutherio Cæsaraugustano scribit Vigilius Papa.
578 Sanctina Severiani mater, ædificato monachis, quos Benedictus primùm misit in Hispaniam, ad Sanctum Petrum [z] Radinensem cœnobio, Toleti moritur, & in eodem monasterio conditur. 540
579 Magnus Episcopus Mediolanensis, pulso Dacio, à Gothis creatur. 541
580 Theudius Wisi-Gothorum Rex indignè perimitur. 542
Theudiselus illi subrogatur.
581 Bacauda Toletanam sedem post Iulianum XVI. annos regit. 543
582 Agila Wisi-Gothis imperat, Eleutherio Cæsaraugust. Episcopo succedit Vincentius. 544
583 Synodus Toletana sub Bacauda. 545
584 Synodus universalis Constantinopolitana. 546

[a] * * * * * * *

587 Prope oppidum Osset Lusitaniæ in diœcesi Pacis-Augustæ fontes divinitùs manant sub [b] Ilderico. 549
Vi-

o Ex Idatio anno II. Anthemii.

p Excidit *successor*.

r *Cum Odoacre*.

s *Clodovæo*.

t Immo *Gasalaricus*.

u Lacuna hic est quatuor annorum.

x Immo *Apringius*.

y Forte *Celso succedens* aut *Celsi successor*.

z Caradinensem.

a Lacuna trium annorum.

b Ilderici mentio in Bracarensi I. infrà anno DLXI.

588 Vigilius Papa rescribit ad Profuturum Episcopum Bracarensem.
589 Crispinus Episcopus Hispalensis floret. 550
590 Athanagildus contra Agilam rebellatur. 551
591 Severianus excisa iterum Carthagine nova, eiusque agro vastato, Hispalim in exsilium mittitur, antè natâ Florentinâ filiâ. 552 553
592 Fulgentius Hispali nascitur.
Saturius sanctus eremita in Cantabria moritur. 554
Athanagildus Rex in planitie suburbii Toletani ædificat monasterium [[c] ordinis sancti Benedicti] in honorem sancti Iuliani apud Arvernos passi, dictum Agaliense [sub Agalia villula propinqua, quod distat minus quàm 150. passus ab Ecclesia Prætoriensi SS. Petri & Pauli, inter occidentem & septemtrionem sita] & ibi constituit primum abbatem sanctum virum Euphemium, qui postea fuit vocatus ad primam Toleti sedem.
593 Sanctus Æmilianus monachus & presbyter in Cantabria moritur.
Monasterium Cislæ Toleti [[d] ordinis S. Augustini] ab Athanagildo ædificatur.
594 Hermenegildus ex Theodora Leovigildo nascitur.
Isidorus Hispali nascitur. 555
Selvæ Tarraconensi Episcopo succedit Euphemius.
595 In Gallia Gothica mons multos dies mugit. 556
596 Theodemirus Suevorum Rex in Gallia [e] creatur. 557
597 Petrus Bacaudæ suffectus duodecim annos Ecclesiæ Toletanæ præsidet. 558
Reccaredus Hispali nascitur. 559
Leander fit monachus.
598 Severianus Hispali moritur. 560
Ioannes monachus ex Agaliensi monasterio studiorum causâ Constantinopolim proficiscitur.
599 Synodus Bracaræ habetur anno III. Theodemiri Regis, præsentibus Lucrecio metropolitano, Ilderico Pacensi, Andrea Idiensi [f], Suuncio Lamacensi, Martino Dumiensi, Timotheo Asturiensi, Choto Empuritano, Maliolo Tudensi, Episcopis. 561
600 Theodora cognomento Cervilia clarissima Severiani uxor Hispali moritur. 562
Longobardi Rege Alboino in Italiam irruunt.
Dracontius poeta Complutensis floret.
601 Leovigildus dux Regis Athanagildi Vatestanæ [g] & Malacæ regiones vastat. 563
602 David Stephanus [h] Hispalensis Episcopus succedit. 564
603 Alboinus Longobardorum Rex Beronæ perimitur. 565
Dracontius poeta Cæsaraugustæ moritur.
604 Leovigildus, qui postea fuit Rex Gothorum, Constutonenos [i] egregiè depugnat. 566
Paulo Emeritensi Episcopo succedit Fidelis.
605 Theodora Leovigildi uxor Toleti moritur, & [k] Sanctam Leocadiam sepelitur. 567
Imago Crucifixi à quodam Iudæo Toleti percussa divinitus sanguine permanat, tota urbe regia annunciante admirabilem novitatem, obstupente Petro Toletano Episcopo.
606 Leovigildus [l] Gosiuntham Athanagildi viduam uxorem ducit. 568
Leander abbas presbyter fit à David Episcopo.
607 Martinus ex Dumiensi Bracarensis iam Episcopus in Concilio Lucensi præfuit. 569
Lucensis sedes fit metropolitana.
608 S. Massona Episcopus Emeritensis Fideli succedit. 570
609 Petro Toletano Episcopo sufficitur Euphemius priùs abbas Agaliensis, cui in regimine monasterii succedit Exsuperius. 571
Cæsaraugustæ templum Dei genitricis sanctum, & à Divo Iacobo constructum, quod ad Columnam dicitur, celebre habetur.
Synodus Bracarensis sub Martino metropolitano.
610 Leovigildus Agilam Comitem Patrimoniorum ad Brachildem Reginam oratorem mittit, ut illa det Ingundem filiam coniugem Hermenegildo. Re dilata in septimum [m], quòd ea nondum esset viro matura, in Hispaniam revertitur. 572
Post Didymum in sede Tyrasonensi sequitur Sanctinus, & hunc S. Prudentius.
611 Leovigildus Hermenegildum & Reccaredum filios regni successores [n] facit. 573
612 Severus Malacitanus Episcopus contra Vincentium Cæsaraugustanum Episcopum hæreticum editis libris fortiter depugnat. 574
613 S. Donatus [o], qui primus regulam [[p] Eremitarum] S. Augustini [[q] locupletiorem] in Hispaniam invexit, & in agro Servitano vivus mortuusque miraculis nobilitatus est, IV. Idus Octobris ad cælum migravit. 575
614 David Hispalensi Episcopo Benedictus Papa scribit. Eodem David mortuo Leander monachus [Benedictinus] Severiani Ducis filius Hispalensem regit Ecclesiam. 576
615 Exorto errore quòd nulli essent spiritus, Epiphanius Toletanæ Ecclesiæ scribit ad Licinianum & Severum Episcopos, qui illi respondent. 577
616 Ioannes abbas, qui postea fuit Biclarensis, anno postquam Constantinopoli rediit, Fidei causâ Barcilonâ exsulat. 578
Leovigildus ædificat urbem Ricopolim, quæ priùs dicta est Haurris, in confluente Tagi & Gudielæ fluviorum, in Celtiberiæ confinio.
Euphemius Toletanus orator in Galliam mittitur multis palatinis comitantibus.
Massona S. Eulaliæ monitu ab exsilio revertitur.
617 Ingundis Sigiberti & Brunchildis Franciæ Regum filia, virgo pulcerrima, sexdecim annos nata ex Francia in Hispaniam deducitur, eam comitantibus Euphemio metropolitano Episcopo, multisque viris palatinis Hispaniæ & Franciæ, & Episcopis, videlicet Fortunato Pictaviensi, Salvino Albigensi, Frontiniano Aquensi, Beltrano Burdegalensi, & Gregorio Turonensi [r] [Episcopo] qui [s] in præsentia istorum Toleti æde S. Mariæ nubit Hermenegildo in ipso anni principio. 579
618 Leovigildus filium Hermenegildum Hispali obsidet. Proditione Arianorum hic patri traditur. Interventione quorundam palatinorum, post diram carceris custodiam priùs Hispali victus, & catenis alligatus, datis obsidibus dimittitur. 580
Priùs tamen contra Leovigildum rebellaverant Hispalis, Corduba, Astigis, Carthago nova, Murcia [t]; quæ Illigartum, Illuct, quæ est Oriola, Toletum, Complutum, Delvoraque, & Aqua-

c Quæ in parenthesi edita sunt, glossemata facilè dixeris.

d Glossa videtur.

e In *Gallæcia*.

f *Iriensi*

g Ioan. Biclarensis anno IV. Iustini *Bastaniæ & Malacitanæ urbis.*

h David Stephano, ut ex sequentibus ad ann. DLXXVI.

i *Contestanos* fortè.

k Ad *S. Leocadiam.*

l Idem apud Ioannem Biclarensem anno IV. Iustini.

m *In septennium* fortè.

n *Consortes* ait Biclarensis anno VII. Iustini.

o Ioannes Biclarensis Donatum abbatem vocat monast. Servitani.

p q Glossemata videntur.

r Redundat.

s *Quæ.*

t Placuit Siruelæ sic legere ab hinc: *Murciaque; Bigastrum, Ilici quoque & Oriola, Toletum, Complutum, Delboraque & Aquis Carpetaniæ.*

Aqua-Carpetana, & aliæ civitates, quæ postea Regi paruerunt.
619 Leovigildus Hermenegildum obsidet ad Osset oppidum Lusitaniæ, captumque Toletum ducit, ibique carceri mancipat: ibi Synodus, in qua Paschasius Ecclesiæ Toletanæ S. Eulaliæ Episcopus præsidet. Convenerunt autem Vincentius Cæsaraugustanus, Enepotius Emeritensis [Episcopus] Ugnus Barchinonensis, Murila Valentinus, & Valentinus Wigiciseus * Argiduntus Portugalensis, & Gardingus Tudensis, & alii. 581

Episcopi Catholici in exsilium mittuntur. Leander Hispalensis, & Licinianus Carthaginensis, metropolitani, petunt Constantinopolim, Massona Emeritensis Complutum, Euphemius Toletanus & Ioannes abbas Biclarensis Barcilonam, Monitus Complutensis Cæsaraugustam, & alii aliò.

620 Leovigildus Ibadam feminam clarissimam Gothicæ gentis Fonsæ Comitis Patrimoniorum...... [u] uxorem Reccaredo. Ex ea Svinthilam gignit. 582

Froucistus Oxomensis Episcopus floret.

621 Iterum Leovigildus filium Hispali obsidet. 583

Filius nascitur Reccaredo Toleti ex Florisinda Hispana femina conditionis obscuræ, nomine Sivvia [x], quem intingit Massona Episcopus.

Pestis in Hispania grassatur. 584

622 Leovigildus exercitum contrahit in filium. Mironem Hueurionem [y] Regem in exilium [z] suum vocat.

. Arthuagus [a] Coc Gothus [ex ordine [b] S. Augustini] floret.

Vincentio Cæsaraugustano hæretico succedit Simplicius catholicus Episcopus.

623 S. Martinus metropolitanus Bracarensis plenus dierum & bonorum operum miraculis clarus ad Dominum emigrat. 585

624 Hermenegildus Hispali dilapsus, & Cordubæ captus, Valentiæ exsulat sequente eum patre cum exercitu. Nec multò post Tarraconam mittitur, ubi arctissimè carceris custodiæ mancipatus, & ab Euphemio metropolitano Tarraconensi visitatus, in ipso Paschatis pervigilio, quòd de manu Paschasii Episcopi Toletani hæretici communionem noluisset accipere, jussu patris hæretici à Siberto Protospathario perimitur, & martyr miraculis nobilitatur. Hunc Euphemius Tarraconensis & catholici dolentes nocte consequenti vi sublatum in Ecclesia sua mœrentes sepelierunt. 586

Ingundis eius uxor peremto marito primum ad Africam, deinde ad Siciliam delata, erepto sibi filio Theoderico, & Constantinopolim allato, Panhormi moritur.

625 Massona exsul valdè dolet de morte immatura Hermenegildi martyris. Leander Constantinopoli viso infante Theoderico vehementer dolet. 587

Leovigildus Rex rediens è bello contra Suevos Toleti graviter infirmatur.

Venientem de Francia Reccaredum victorem Toletani gratanter excipiunt.

Leovigildum ingravescente morbo verè peccatorum pœnitet, & catholicam religionem amplexus in pace quievit, & in templo S. Mariæ Toleti sepelitur. Morti verò proximus in testamento commendat se, Reccaredum, & regnum, Massonæ & Leandro sanctissimis Pontificibus. Cuius morti ego interfui cùm essem archidiaconus, cum domino meo Simplicio Episcopo. Obiit primâ Aprilis.

626 Theodericus puer Hermenegildi filius Constantinopoli moritur. 588

Sisbertus interfector Hermenegildi martyris ob admissum grave scelus iussu Reccaredi Regis, qui tunc regni infulis iam erat decoratus, Toleti publico supplicio deputatus, turpissima morte parricidii, & aliorum scelerum pœnas luit.

Leander, Massona, Euphemius, & alii ab exsilio revocantur octavo Idus Septembris. Constantinopoli veneno moritur Licinianus metropolitanus, cui sufficitur Dominicus ex presbytero Hispalensi, valdè senex, meritis & sanctitate clarus. Qui subscripsit Concilio Toletano, ubi hæresis Ariana damnata est. Sub principium anni communione facta cum Episcopis, & palatinis Arianis, ut redirent ad Fidem catholicam, restituta & consecrata est Ecclesia S. Mariæ Toleti præsentibus metropolitanis Episcopis. Et ibidem Reccaredus Rex à Massona consecratur & ungitur, ab Euphemio verò & Leandro metropolitanis Toleti & Hispalis coronatur.

627 Severus Malacitanus Episcopus pius vir & doctus ineunte anno moritur. 589

Gosiuntha Regina deprehensa, & de proditione convicta, laqueo Toleti perimitur vicesimâ quartâ Novembris.

Euphemius Episcopus Tarraconensis floret opinione sanctitatis & doctrinæ.

628 Octavo idus Maii Synodus magna XXVII. [c] Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Galliciæ contrahitur Toleti in templo S. Mariæ. Inter istos erant octo metropolitani, Massona Emeritensis, Euphemius Carpetanus, Leander Hispalensis, Nigecius Narbonensis, Nitigesius Lucensis per procuratorem Pantardum, Pantardus Bracarensis, Euphemius Tarraconensis, Dominicus Carthaginis Spartariæ, Leandro concionem habente, & eodem cum Eutropio abbate Servitano rerum ad Concilium pertinentium curam habente. 590

Item interfuerunt Rex Reccaredus, & Regina Badda, & abbates Eutropius Servitanus, Exsuperantius Agaliensis, Aurantius SS. Cosmæ & Damiani [qui [d] postea fuerunt Episcopi Toletani], Maximus abbas Cæsaraugustanus sanctarum Massarum, Emila S. Eulaliæ Barcilonensis [qui [e] postea fuit ejusdem urbis Episcopus], Elias abbas S. Leocadiæ Toleti [[f] postea Episcopus Salmanticensis], Terechristus abbas S. Eulaliæ Toleti [omnes isti ex ordine S. Benedicti], item Fulgentius presbyter, Maximus Cæsaraugustanus archidiaconus, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispalensis, Ioannes monachus Agaliensis abbas, postea Biclarensis.

Ex palatinis verò Helladius illustrissimus aulæ Regis Comes, & rerum publicarum Comes, Fonsa Comes Patrimoniorum, & socer Regis, Afrila Comes Spatharius, & procer.... [qui postea etiam fuit Rex], Claudius Comes Limitaneus, & Dux, Witericus Comes-stabuli... [& hic etiam Rex] Argimundus Comes cubiculi, Gusinus Flavius, Avila, Ataulphus, Liuva, Odoacer, Gudila Comes Toleti, Ophilo Comes Hispalis, Athaulphus Comes Cordubæ, ex quibus multi catholici.

Habita est Synodus feriâ tertiâ VIII. die Maii ipso die S. Michaelis Archangeli, qui postea sequentibus annis Gothis celeberrimus habitus est: Leander autem celebravit Missarum solémnia. Et ibi post Evangelium hæresis Ariana, quam privatim abjuraverant Gothi, publicè, consensu Regis, Reginæ, Cleri, procuratorum, & plebium, abiuratur.

Sedebant autem Rex & Regina in throno alto, ad dexteram Episcopi ordine suo, post Epi-

u Deest *dat*, seu *tradit*.

x Lege *Liuva*.

y *Suevorum*.
z *Auxilium*.

a Ita, & *cognomento* videtur significare.
b Hæc glossa est.

c Immo 72. inversis notis.

d Hæc glossa est.

e Glossema id quoque olet.
f De hoc pariter videtur.

Episcopos presbyteri, stabant verò diaconi; ad sinistram verò palatini omnes ordine supradicto.

629 Fides & religio Christiana in Hispania florent. Dominicus Episcopus Carthaginensis Hispaniæ adiutorium g per epistolam à Rege Reccaredo petit, accepit verò Fulgentium Hispalensem presbyterum. 591

630 Fulgentius, Leandri Episcopi Hispalensis frater, succedit sancto Dominico Carthaginis Spartariæ Episcopo. 592

631 Ioannes ex abbate Biclarensi succedit Alitio in sede Gerundensi.

Badda Regina catholica, uxor Regis catholici Reccaredi, Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur. 593

632 Euphemio Toletano Episcopo succedit Exsuperius ex abbate Agaliensi, & in regimine monasterii Aurasius. 594

633 Exsuperio defuncto succedit [Adelphius, sive] Aurasius abbas Agaliensis, & eidem monasterio Adelphius [abbas Aurasius]. 595

634 Simplicio Cæsaraugustano successit Maximus, qui & hoc Chronicon scripsit. 596

635 Helladius Rector rerum publicarum fit monachus Agaliensis. 597

636 Rex Reccaredus ducit Gossintham ex sanguine Regum Galliæ, quam comitatur Adelphius Episcopus, & alii. 598

637 Reccaredus Remp. feliciter regit, munera mittit Romam per Adelphium & Tonitium abbates Agalien. & sanctorum Cosmæ & Damiani. 599

638 Reccaredus hortatu Adelphi Episcopi Toletani monasterium SS. Cosmæ & Damiani [ad Septemtrionem positum, quod Toleto distat 2. m. passuum] inundationibus rivorum penè delapsum regio sumtu reficit. 600

Adelphio succedit Conantius in sede Toletana.

639 Leander clarus miraculis è vita discedit successore fratre Isidoro. 601

Conantio succedit Aurasius in sede Toletana.

640 Reccaredus Rex catholicus acceptâ pœnitentiâ Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur. 602

Giruva h ætate florenti ab Aurasio Toletano ibidem coronatur & inungitur, qui Reccaredo sacramenta ministravit.

Fulgentius ex Carthaginensi fit Episcopus Astigitanus, ut seditio orta sedaretur.

641 Decimâ quartâ Aprilis occisus Liuva Rex perfidè à Witerico, in æde S. Mariæ cum lacrymis sepelitur, quem ad Complutum fudit. 603

642 Witericus ab Aurasio Episcopo Toletano ungitur & coronatur. 604

Flavius Sisebutus fit Comes rerum publicarum.

643 Fulgentio succedit in i æde Carthaginensi Vincentius [qui k sedem tenuit nunc Carthagine, nunc Murtiæ, hoc est Vigastro]. 605

Witericus conatur hæresin excitare.

Sanctus Massona Emeritensis Episcopus Emeritæ moritur 1. Novemb. & in æde S. Ecclesiæ l sepelitur.

644 Helladius monachus Agaliensis mortuo Reguilane primo abbate Agaliensi creatur. 606

Catholici pugnant * * * *

Witericus quorundam precibus ædificat monasterium [ordinis m S. Benedicti] Tago impositum in loco edito in honore SS. Martyrum Petri, & Felicis, & sanctæ Crucis. Ei præficitur Egila primus abbas.

g *Adiutorem* fortè.

h *Liuva.*

i *Sede.*

k Fortè glossema est.

l *S. Eulaliæ*, ut credo.

m Glossa videtur.

Finis Chronici Maximi Cæsaraugustani.

CHRONICON
EUTRANDI TICINENSIS DIACONI, ET SUBDIACONI TOLETANI.

S. Patri Regimundo Episcopo Eliberitano Eutrandus inutilis servus S.

Gratum mihi fuit, beatissime Pater, ac domine multum venerande, quòd Antapodasis nostra, in qua carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus iucundum est quod modo iubes, ut in Fuldensis monasterii bibliotheca, ubi nunc exsul commoror, quærerem tibi Chronicon Dextri, quod Maximus Cæsaraugustanus Episcopus rogatu Argebati Episcopi n, & si vacaret ad nostra tempora producerem. Nam dicis laborare vos maximâ quorundam librorum penuriâ: inter barbaros enim & inhumanos Saracenos non suppetit copia rerum ad vitam necessariarum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam, quòd ita duriter vitam exigas. Sed solatur te in tantis angustiis constitutum, qui o sicut bonus pastor ovibus tuis es solatio & auxilio, qui quotidie mortem subis omnium causâ. Chronicon quod petis in hac bibliotheca reperi in vetusta membrana descriptum, adiecique, ut iussus sum, annorum seriem ad hæc usque tempora [idest usque ad eram DCCCCLX.] & gratulor mihi quòd cùm Toleto, ubi sub sanctissimo præsule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum [quos in hac bibliotheca iussu, uti credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatis, quos, ut aiunt, illi obtulerat sanctissimus Elipandus Archiepiscopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi seriò pœnituit] Feci quod iussisti beatissime Pater: an voto conatus responderit, tu videbis, qui iussisti. Vale, & servum hunc exsul exsulem Deo commenda.

n Deest *continuavit.*

o Quòd.

CHRO-

CHRONICON
EUTRANDI QUONDAM SUBDIACONI TOLETANI.

p VErius dicetur hoc fragmentum, quandoquidem promittens superventurum esse ad annum Domini DCCCCXXII. pervenit ad annum solummodo DCXXX. desunt CCXCII. anni & tantùm reperiuntur in hoc fragmento Chronici XXV. anni. Ab anno scilicet DCVI. ad annum DCXXX. Hic auctor corruptè & hic etiam, & à Trithemio dicitur Eutrandus. Dici debet Luitprandus. Venit Toletum ex Italia, & ibi fuit subdiaconus. Profectus veró ad Italiam factus est diaconus, de quo scribit Trithemius.

644 Toleti nascitur præclaris parentibus Illephonsus, qui postea fuit Toletanus Episcopus. 606
Toleti Synodus cogitur.
645 Mahometus virus erroris sui infusurus in Hispanias venit. Cordubæ, Hispali, Toleti incipit seminare, ab Aurasio pellitur Toleto. 607
Witericus catholicos persequitur.
646 Theodericus q mediomartyrum Rex Hermengam filiam Witerico patri intactam remittit. 608
647 Ad Secontiam duces Witerici Romanos fundunt. 609
Synodus Lucensis in Hispania, illi præfuit Aurasius.
648 Mortuo Toleti Witerico subrogatur Gundemarus. 610
649 Gundemarus Concilium Toleti cogit. 611
650 Gundemaro succedit Sisebutus Rex. 612
651 Bonifacio Papæ Deus-dedit sufficitur. 613
652 Mortuo Aurasio invitus sufficitur in sede Toletana Helladius. 614
S. Vir Vincentius Episcopus Carthaginensis Romæ moritur.
653 Ioannes Exarchus Ravennæ populari tumultu cæditur. 615
654 Extruso per vim Isidoro Episcopo Hispalensi intruditur Gordianus, ad quem Deus-dedit literas dat. 616
655 Deus-dedit moritur. Illi succedit Bonifacius. 617
656 Isidorus sedi suæ restituitur. 618
Civitas Casita r Episcopis destituitur.
657 Mahometus in Arabia sectæ suæ libros invulgat. 619
658 Mortuo Sisebuto die 18. Novembris suffectus est in regno Gothorum Svinthila. Isidorus secundo Concilio Hispalensi præest. Sub eius disciplina Illephonsus multum profuit. 620
659 Bonifacium Papam Honorius sequitur. 621
660 Maximus ex monacho Cæsaraugustanus Episcopus habetur clarus. 622
661 Exacto Adabaldo creatur Rex Longobardorum Aubaldus. 623
Sedes Assotæ Bigastrum transfertur.
662 Maximus Episcopus Cæsaraugustanus moritur. 624
Reversus Hispali Illephonsus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille verò cedens sæculo vitam agit in cœnobio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est, ut nôsti [septemtrionem versus, non procul à flumine Tago, & à Prætoriensi templo S. Leocadiæ circiter 300 passus distat] quod ego dum fui Toleti frequenter invisi.
Tonantius Palent. Episcopus moritur.
663 Helladius vitæ sanctitate totâ Hispaniâ celebratur. 625
Primigenius Patriarcha Gradensis.
664 Heraclytus s victor repetita Cruce Ierosolymam adiit. Cal. Ianuarii Fulgen. Astigitanus moritur. 626
665 Svinthila Rex Wisi-Gothorum in consortium regni Rechimirum filium admittit. 627
666 Illephonsus monachus ab Helladio Toletano Episcopo ad diaconatum promovetur. 628
667 Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege iam Sisenando, succedit Iustus archidiaconus, & Ioanni Cæsaraugustano Braulio. 629

668 *Explicit fragmentum Eutrandi.* 630

p Hæc observatio totidem verbis legebatur in MS. sive illa sit ab Scolano, sive à Fonseca, sive à quopiam alio.

q *Mediomatricum* legendum.

r An *Assota*? ut infrà.

s *Heraclius*.

INDEX
RERUM MEMORABILIUM
QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

A

ABDALA Narach medicus à quibusnam laudatus. Tom. II. pag. 381. col. 1.
Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali. Tom. II. pag. 381. col. 1.
Scriptor de agricultura. ibid.
Abel Madi, seu Aben Madi, historiæ cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 381. col. 1.
Aben Agatin Maurus, Granatensis. Tom. II. pag. 172. num. 321.
Eius opera quænam. ibid.
Aben Alfange ex Iudæo Christianus, Valentinus. Tom. II. pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 2.
Historiam quandam compilavit. ibid.
Aben Gezar Scriptor de admirandis Hispaniæ urbium. Tom. II. pag. 381. col. 2.
Aben Habar Bæticæ historiographus. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Aben Jahie Arcirovicla Astrolabii generalis laminam digessit. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Aben Pace, seu Ebn Bajah, quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Aben Zohar & eius opera. T. II. pag. 382. col. 2. & seqq.
Aben Zohar iunior, qui & Ibnu, quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 385. col. 1. & seq.
Abi Muhamed Ali Andalusius. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Scriptor de variis sectis & religionibus. ibid.
Abi Zelti Andalusius quænam scripserit. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abo Bacar historiæ Scriptor Arabicus apud Hispanos. Tom. I. pag. 504. num. 288.
Abu Bahar Ibnu Chalson Granatensis, poeta & philosophus. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Ebn Al Sajeg idem cum Aben Pace. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, & eius opera medica. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abu Chalid Andalusius. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Eius laudes & scripta. ibid.
Abu Chatim Hispanus à Bocharto laudatur. Tom. II. pag. 386. col. 2.
Abu Hamed Hispanus quibusnam scriptis clarus. Tom. II. pag. 388. col. 1.
Abu Hazen Andalusius de re chimica Scriptor. Tom. II. pag. 388. col. 2.
Abu Labas Cordubensis quonam opere laudandus. Tom. II. pag. 388. col. 2.
Abu Lcacim Tarif Aben Taric gente & patriâ Arabs. Tom. II. pag. 388. col. 2. & seqq.
De rebus Hispaniæ Scriptor. ibid.
Ob id Scriptorum Hispaniæ albo affixus. ibid.
Cuiusnam fidei in his operibus. ibid.
Abu Nazarus Phatihus, atque ipsius laudes & opera. Tom. II. pag. 390. col. 1.
Abu Said Honein Ibn Iishaquel Abedi. Tom. II. pag. 390. col. 2.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Accilia Lucana M. Annæi Lucani mater. Tom. I. pag. 52. num. 181.
Accipitrariæ rei Scriptores quinam. Tom. II. pag. 144. num. 202.
Acephalorum hæresis qualis fuerit. Tom. I. pag. 323. num. 69.
A quonam confutata. ibid.
Acropolitanus Marchio D. Gaspar Ivañez de Segovia laudatur. Tom. II. pag. 236. num. 4.
Adeo-datus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Ægidii Santarenensis Vita à quonam scripta. Tom II. pag. 375. col. 2.
Ægidius Carrillus Albornozius Toletanus Archiepiscopus & Cardinalis. Tom. II. pag. 168. num. 295. & seqq.
Eius gesta enarrantur. ibid.
Constitutionum Ægidianarum auctor. pag. 169. num. 298.
Bononiensis S. Clementis Collegii Hispanorum fundator. ibid. num 302.
Elogium ipsius ex Anonymo. pag. 170. num. 303.
Ægidius quidam Dominicanus auctor cuiusdam epistolæ. Tom. II. pag. 65. num. 117.
Ægidius Petri incertæ ætatis Scriptor. Tom. I. pag. 504. num. 287.
Ægidius quidam Minorum sodalis. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Eiusdem sermones de Sanctis. ibid.
S. Æmiliani monachi obitus quando contigerit, & ubi. Tom II. pag. 418. num. 593.
S. Æmilianus Vercellensis Episcopus ex Aragonia. Tom. I. pag. 360. num. 191.
Æmilius quidam Hispanus Veterinariæ rei Scriptor. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Ætherius diaconus falsò inter poetas Hispanos recensitus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Aetius dux Italiam ingreditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Arelatem à Gothis liberat. pag. 415. num. 1178.
Luthungos delet. ibid. num. 1181.
Consulatu se abdicat, & cur. ibid. num. 470.
Cum Bonifacio contendit. ibid.
Ad Hunnos confugit. ibid. Romam repetit. ibid.
In gratiam recipitur. ibid. num. 471.
Eiusdem obitus. pag. 416. num. 493.
Africa ad pristinum ius redigitur, & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Wandalis subditur, & cur. pag. 416. num. 480.
Afrila Spathariorum Comes Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Rex postea denunciatus. ibid.
Agaliense monasterium à quonam excitatum. Tom. II. pag. 418. num. 592.
Agila Patrimoniorum Comes Wisi-Gothis imperat. Tom. II. pag. 417. num. 582.
Legatus mittitur ad Reginam Brachildem, & cur. pag. 418. num. 610.
Re infecta Hispaniam repetit. ibid.
Agnellus Ravennas Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 560.
Agriculturæ Scriptores quinam. Tom. I. pag. 21. num. 56. & pag. 23. num. 59. & pag. 24. num. 63. & Tom. II. pag. 381. col. 1.
Ahmed Andalusenus, & eius opus de abneganda falsa religione. Tom. II. pag. 390. col. 2.
Aiax Gallus hæreticus Suevos sua labe conscelerat. Tom. II. pag. 416. num. 503.
Aimericus de Gausa Cataloniæ rerum laudator. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Alani Galliam populantur. Tom. II. pag. 414. num. 1162.

Valentiæ in Hispania rura inter se partiuntur. pag. 416. num. 477.
Per Galliam ulteriorem debaccantur. ibid. num. 479.
Alaricus Wisi-Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 417. num. 520.
In Galliam grassatur. ibid. num. 539.
Clodovæi fœdus violat. ibid. num. 542.
Ab eodem hasta transfigitur. ibid. num. 543.
Albailda sive Albelda Arabicum nomen. Tom. I. pag. 156. num. 77.
Quid denotet. ibid.
Albertus Barcilonensis Episcopus an unquam exstiterit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Albertus monachus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 13. num. 41. & seq.
Alboinus Longobardorum Rex Italiam invadit. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Interficitur, & ubi. ibid. num. 603.
Albornozius. Vide Ægidius Carrillus Albornozius.
Albutius declamator, & cuius notæ. Tom. I. pag. 12. num. 33.
Eius patria. ibid.
Alcanadre Arabicum nomen. Quid significet. Tom. I. pag. 156. num. 77.
Alcorani interpretes quinam. Tom. II. pag. 25. num. 94. 95. & seq.
Alexander Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Alexandriados operis quisnam auctor. Tom. I. pag. 102. num. 346.
Alexandriæ templa destruuntur, & quænam. Tom. II. pag. 413. num 1145.
Alexandrina Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1114. Alia, & cur. pag. 413. num. 1153.
Ali Aben Ragel Toletanus quænam scripta vulgaverit. Tom. II. pag. 390. col. 2.
Ali Albucazem Toletanus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Allatius Leo laudatur. Tom. I. pag. 117. num. 398.
Allegoriarum libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 347. num. 143.
Almansoris Scriptor quisnam. Tom. I. pag. 505. num. 293.
Almeon Almanzoris filius quænam scripserit. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Alphonsus de Alfama Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 241. num. 286.
Quænam scriptis consignaverit. ibid.
Alphonsus Alvarus de Villasandino poeta. Tom. II. pag. 341. num. 853.
Cantionarii Scriptor. ibid.
Alphonsus Aragoniæ & Siciliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 271. num. 443. & seqq.
Alphonsus Bonus-homo Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 157. num. 249. & seqq.
Epistolæ cuiusdam Arabicæ in Latinum interpres. ibid.
Alphonsus Burgensis ex Hebræo Christianus. Tom. II. pag. 152. num. 234. & seqq.
Eius liber *Bellorum Domini* Hebraicus & Hispanus. ibid. num. 237. & seq.
Alphonsus Camara Conchensis. Tom. II. pag. 339. num. 842.
Sacramentorum Ecclesiæ recollectionis auctor. ibid.
Alphonsus Carrillo de Albornoz quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 270. num. 441. & seq.
Alphonsi VI. Castellæ Regis historiam quis scripserit. Tom. II. pag. 12. num. 39. & seq.
VII. gesta à quonam compilata. pag. 21. num. 74. & seq. & pag. 27. num. 104.
VIII. res per quemnam descriptæ. pag. 46. num. 7.
Alphonsus X. Castellæ & Legionis Rex, cognomento *Sapiens*. Tom. II. pag. 78. num. 186. & seqq.
Ipsius in literas studium. ibid.
Opera eius nomen præferentia an omnia ipsi tribuenda. ibid.
Alphonsus XI. Castellæ Rex huius nominis ultimus. Tom. II. pag. 162. num. 271. & seqq.
Scripsit de Maurorum debellatione à se ipso facta. pag. 164. num. 272. & seq.
Hieronymi Suritæ hac in re error annotatur. ibid. num. 273.
Quænam alia ediderit, quænam formari iusserit. ibid. & seqq.
Ipsius historia à quonam exarata. pag. 174. num. 327.
Alphonsus Chirino, sive de Guadalaxara. Tom. II. pag. 213. num. 107.
Medicæ artis Scriptor. ibid.
Alphonsus Didaci à Montalvo iurisconsultus. Tom. II. pag. 334. num. 811. & seqq.
Quos libros composuerit. ibid.
Alphonsus de Spina Minorum sodalis. Tom. II. pag. 279. num. 481. & seqq.
Ipsius sanctitatis mirabile documentum. ibid.
Fortalitii Fidei Scriptor. ibid. num. 482.
Quænam alia ediderit. ibid. & seqq.
Alvaro de Luna ultimum supplicium passuro confortator adstitit. pag. 280. num. 488.
Aliquando Episcopus titularis. ibid. num. 489.
Alphonsus de Flores Salmanticensis. Tom. II. pag. 348. num. 891.
Ferdinandi & Elisabethæ Regum historicus. ibid.
Alphonsus de Fuentidueña Franciscanus. Tom. II. pag. 352. num. 922.
Quodnam opus ediderit. ibid.
Alphonsus Hispalensis de Corduba. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
Tabularum astronomicarum compilator. ibid.
Alphonsus de Madrid monacus Benedictinus. Tom. II. pag. 356. col. 1.
S. Salvatoris de Oña monasterii laudator. ibid.
Alphonsus de Madrigal. Vide Alphonsus Tostatus.
Alphonsus *Magnus* cognomento Hispaniæ Rex. Tom. I. pag. 493. num. 243. & seqq.
An auctor Chronici Sebastiano Salmanticensi tributi. ibid.
Pelagii Ovetensis in ipso licentia & error. pag. 495. num. 249.
Alphonsus Martinez à Toleto Archipresbyter de Talavera. Tom. II. pag. 249. num. 324. & seq.
Scripsit de cavendo ab amasiarum laqueis. ibid.
Item speculum Chronicorum. ibid. num. 325.
Alphonsus de Oropesa Hieronymianorum sodalis. Tom. II. pag. 292. num. 565. & seqq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Alphonsus de Palentia, sive Palentinus. Tom. II. pag. 331. num. 796. & seq.
Quorumnam librorum auctor. ibid.
Alphonsus de Paredes quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 102. num 283.
Alphonsus Pecha Guadalaxarensis, Episcopus Giennensis. Tom. II. pag. 174. num. 330.
Epistolam scripsit de S. Birgittæ revelationibus. ibid.
Alphonsus de Peralta *Artificium prudentiæ* vulgavit. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Alphonsus de Portugallia Sententiarum libros exposuit. Tom. II. pag. 161. num. 270.
Alphonsus Ramiri, aliàs Fernandi, Auriensis Episcopus. Tom. II. pag. 46. num. 6.
Eius opera. ibid.
Alphonsus de Sancta Maria, sive de Carthagena, Episcopus Burgensis. Tom. II. pag. 261. num. 389. & seqq.
Eius virtutes, & in Concilio Basileensi dignitas. ibid. num. 390. & seqq.
Eiusdem legationes, laudes, & scripta. ibid. & seqq. & pag. 262. num. 394. & seqq.
Quando obierit. pag. 265. num. 411.
Alphonsus de Soto Civitatensis. Tom. II. pag. 350. num 903. & seqq.
Cancellariæ regulas explanavit. ibid.
Alphonsus de la Torre philosophus celebris. Tom. II. pag. 328. num. 776. & seqq.
Quorumnam operum auctor. ibid.
Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis. Tom. II. pag. 255. num. 355. & seqq.
Qui & Alphonsus de Madrigal. ibid.
Eius animi dotes & doctrina. ibid. num. 356. & seqq.
Ipsius gesta, & in Romanam curiam adventus. pag. 256. num. 360. & seqq.
Turrecrematam habuit adversarium. ibid.

Ma-

Magna eiusdem ingenii alacritas in commentando. ibid. num. 365.
Mira itidem memoria. pag. 257. num. 366.
Ipsius opera. ibid. num. 370. & seqq.
Biblicorum operum editiones recensentur. ibid.
Sententia huius de die mortis Christi sectatores habuit. pag. 258. num. 373.
Commentaria in Eusebium vernaculè prodita. pag. 259. num. 381. & seqq.
Alphonsus de Vargas Toletanus, Archiepiscopus Hispalensis. Tom. II. pag. 170. num. 305. & seqq.
Epitaphium eiusdem. ibid. num. 306.
Opera referuntur. pag. 171. num. 307.
Alphonsus Vasquez de Miranda laudatur. Tom. I. pag. 390. num. 287.
Altus Bucar historiæ auctor Arabicæ apud Hispanos. Tom. I. pag. 504. num. 288.
Alvari Pelagii Franciscani munera & erga Ecclesiam merita. Tom. II. pag. 149. num. 220. & seqq.
Ipsius opus *De Planctu Ecclesiæ* celeberrimum. ibid. num. 224.
Alia. ibid. & seqq.
Alvarus Garsias de S. Maria, Pauli Burgensis Episcopi filius. Tom. II. pag. 240. num. 282. & seqq.
Eiusdem munera & scripta. ibid.
Alvarus Gomezius etymologiarum S. Isidori illustrator laudatur. Tom. I. pag. 333. num. 100.
Hispaniam versibus descripsit. Tom. II. pag. 31. num. 119.
Versu de Ilipa à Ioanne Tamaio interpolatus. ibid. & seq.
Alvarus de Luna Castellæ Comestabilis. Tom. II. pag. 248. num 322.
Opera eiusdem de claris Hebræorum, Ethnicorum, & Christianorum feminis. ibid.
Ipsius res à quonam descriptæ. pag. 249. num. 323.
Alvarus de Luria & Mendoza Calatravensis miles. Tom. II. pag. 66. num. 125.
Constitutiones sui ordinis equitibus tulit. ibid.
Alvarus Paulus Cordubensis. Tom. I. pag. 475. num. 171. & seqq.
An Gothicæ vel Hebraicæ stirpis. ibid.
Eius studia & cum Eulogio martyre amicitia. pag. 476. num. 174. & seqq.
Omnia eiusdem opera adhuc inedita. ibid. num. 177. & 178.
Indiculi luminosi auctor. ibid. num. 179.
Phrasis huius scripti & aliorum eiusdem. ibid. & seqq.
Ipsius confessio & epistolæ, quarum una corrigitur. pag. 478. num. 188. & seqq.
Eulogii martyris gestorum Scriptor. pag. 480. num. 193. & seq.
Opera quæ periere. pag. 481. num. 197.
Alvarus de Villascusa epistolæ cuiusdam Hebraicæ in Hispanum translator. Tom. II. pag. 205. num. 67.
Alvazil quodnam verbum eiusque significatio. Tom. II. pag. 38. num. 147.
B. Amadeus Lusitanus, aliàs Ioannes Menesius de Silva. Tom. II. pag. 317. num. 725. & seqq.
Eius virtutes, laudes, & scripta. ibid.
Amalaricus Wisi-Gothorum Rex uxorem Clotildem excruciat, & cur. Tom. II. pag. 417. num. 565. Moritur. pag. 417. num. 569.
S. Amando Traiectensi Episcopo falsò tribuitur in Hispaniam adventus. Tom. I. pag. 406. num. 353. & seqq.
Item Episcopi munus. ibid.
Amandus poeta Scriptoribus Hispanis temerè adscriptus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Amanus presbyter Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Ambrosii in Episcopum Mediolanensem consecratio quando facta. Tom. II. pag. 412. num. 1121. In Arianos invehitur. ibid. num. 1135.
Hymnos componit. pag. 413. num. 1139.
Moritur. ibid. num. 1150.
Amoris infernus à quonam descriptus. Tom. II. pag. 248. num. 316.
Carcer eiusdem. pag. 249. num. 326. & seqq.
Amphitheatra in Hispania geographiæ monstra. Tom. I. pag. 147. num. 48.
Anagarum, sive *Naxera*, cuius gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 159. num. 84.
De Anagrammatum varietate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 252. num. 340.
Anastasii Papæ I. creatio. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
Anastasius II. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 417. num. 532.
Ancyrana Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1108.
Andalusiæ nomen unde, & quænam Hispaniæ regio. Tom. II. pag. 386. col. 2. & seq.
Andreas Cordubensis medicus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 205. num. 66.
Andreas de Escobar Benedictinus, Episcopus Megarensis. Tom. II. pag. 235. num. 260. & seqq.
Græcorum errores impugnavit. ibid. num. 261.
De decimis Scriptor. ibid. num. 264. Alia eiusdem opera. ibid. & seq.
Andreas Iriensis Episcopus Concilio cuidam Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
De Angelorum natura quisnam egerit. Tom. II. pag. 181. num. 359.
Angelus Estanyol Dominicanorum sodalis Logicalium Scriptor. Tom. II. pag. 342. num. 854.
Angelus Pacensis Lusitanus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 356. col. 2. & seq.
Animalium historiam quis texuerit. Tom. II. pag. 71. num. 146. & seq.
De Animarum potentiis & vita quinam scripserint. Tom. II. pag. 250. num. 333. & pag. 375. col. 1.
Annæa gens, vel potiùs Annea, unde dicta. Tom. I. pag. 19. num. 49.
S. Annæ Vita per quemnam exarata. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Annales Regum Franciæ quisnam ediderit. Tom. I. pag. 502. num. 278.
Compostellani, an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 19. num. 68.
An item cum historia Iriensis Ecclesiæ. pag. 20. num. 69.
Monasterii de Ripoll quisnam digesserit. pag. 358. col. 2.
Toletanos item & Latinos. pag. 361. col. 2. & pag. 362. col. 1.
Annianus Castulonensis Episcopus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. ibidem.
Anonymi Chronicon, seu Navarræ Regum series. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymi duo auctores libri *Del Becerro*. Tom. II. pag. 168. num. 292.
Anonymi duo alii, miraculi *de los corporales de Daroca* celebratores. Tom. II. pag. 48. num. 17. & pag. 362. col. 1.
Anonymi monumentum de initiis Aragoniæ regni. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Anonymi poetæ carmen de laboribus Herculis. Tom. II. pag. 251. num. 334.
Anonymi poetæ carmen sub Chintilane Rege. Tom. I. pag. 388. num. 277.
Anonymi Scriptores de Alphonsi VII. Castellæ rebus. T. II. pag. 21. num. 74. & seqq. & pag. 27. num. 104.
Anonymi Scriptores de Hispaniæ rebus. Tom. II. pag. 23. num. 82. & pag. 61. num. 72. & pag. 168. num. 291. & pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 1. & pag. 361. col. 2. & seq.
Anonymi Scriptores de rebus Navarræ Regum. Tom. II. pag. 360. col. 2. & seq.
Anoymi Scriptores rerum Navarræ Regum & Comitum Barcinonensium. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Anonymus, Almenar cognomento, de re astrologica Scriptor. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Item de morbo Gallico. ibid.
Anonymus Annalium Latinorum compilator. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus Annalium monasterii de Ripoll descriptor. Tom. II. pag. 358. col. 2.

Anonymus qui Annales Toletanos digessit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Anonymus Aragonensium rerum descriptor. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Anonymus *Arboris Archiepiscopalis* auctor. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Anonymus Armenteriæ monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 359. col. 1.
B. Eronis Vitam exaravit. ibid.
Anonymus auctor Chronici Gothorum. Tom. II. pag. 26. num. 98.
Anonymus auctor historiæ Ferdinandi I. Aragoniæ Regis. Tom. II. pag. 204. num. 61.
Anonymus auctor historiæ Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Anonymus auctor historiæ Latinæ S. Ioannis Pinnatensis. Tom. II. pag. 170. num. 304.
Anonymus auctor historiæ Roderici ultimi Gothorum Regis. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Anonymus qui Biblia Valentino sermone vertit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Anonymus Burgensis Episcopus sub Alphonso X. Castellæ Rege. Tom. II. pag. 87. num. 225.
Huiusmet Regis historiam Latinè vertit. ibidem.
Anonymus canonicus Gerundensis quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Hispanè vertit eiusdem Sancti translationis historiam. ibid.
Anonymus Castellæ Regum chronographus. Tom. II. pag. 254. num. 354. & pag. 360. col. 2.
Anonymus qui Castellæ res ac Legionis descripsit. Tom. II. pag. 61. num. 73.
Anonymus Catalanus forsan Barcinonis Comitum genealogiam descripsit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Anonymus Cataloniæ principatûs historicus. Tom. II. pag. 71. num 148.
Anonymus Chronici cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Anonymus clericus Regularis S. Augustini. Tom. II. pag. 358. col. 2.
SS. Annæ & Ioachim vitas exaravit. ibid.
Anonymus dispensator Eleonoræ Castellæ Reginæ. Tom. II. pag. 101. num. 282.
Hispaniæ Regum historicus. ibid.
Anonymus epitomator Regum Hispaniæ, & quorum. Tom. II. pag. 196. num. 24.
Anonymus forsan Hispanus, Ecclesiæ & synagogæ dialogi Scriptor. Tom. II. pag. 362. col. 2.
Anonymus Granatensis Arabs quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus. Tom. II. pag. 357. col 1.
Glossarium Arabo-Hispanum edidit. ibid.
Anonymus qui Lucani Pharsaliam Hispanè vertit. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus Lusitanus historicus. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus Lusitanus alter quænam scripserit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus Martini Poloni Monarchiarum historiæ Hispanè translator. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 4. num. 11.
Vitæ S. Dominici Exiliensis auctor. ibid.
An Chronici Exiliensis Scriptor. ibid. num. 12.
Anonymus monachus Benedictinus alter Asturiarum & Legionis Regum historicus. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus forsan Benedictinus. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Monasterii S. Salvatoris de Oña Chronicon digessit. ibid.
Anonymus monasterii de Oliva Cisterciensium historiam condidit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Anonymus qui monasterii S. Victoriani Aragonensis historiam compilavit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Anonymus moralium Aristotelis in Hispanam linguam interpres. Tom. II. pag. 262. num. 497.
Anonymus Ochoa de Salazar cognominatus. Tom. II. pag. 361. col. 2.

Hispaniæ chronographus. ibid.
Anonymus, de Palma dictus, quænam opera vulgaria fecerit. Tom. II. pag. 352. num. 921.
Anonymus poeta quænam ediderit. Tom. II. pag. 313. num. 705.
Anonymus poeta alter à Sidonio laudatus. Tom. I. pag. 252. num. 62.
Merobaudes forsan Idatii is est, cuius exstat carmen de Christo. ibid. num. 63.
Anonymus Portugalliæ Chronicon foras emisit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus Portugalliæ Regum historicus. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus *Præliorum arborem* Bonet Hispanè vertit. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymus quidam Aragoniæ chronographus. Tom. II. pag. 153. num. 241.
An sit Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. pag. 154. num. 242.
Anonymus quidam alter, historiæ cuiusdam exarator. Tom. II. pag. 351. num. 915.
Anonymus Roderici cognomento Cidi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Anonymus Sanctorum flores sub Alphonso Casto depinxit. Tom. I. pag. 463. num. 117.
Anonymus Scriptor florum philosophiæ. Tom. II. pag. 28. num. 105.
Anonymus Scriptor libri *de las virtudes*. Tom. II. pag. 318. num. 729.
Anonymus Scriptor rerum Portugalliæ. Tom. II. pag. 65. num. 116.
Item de Gothorum excidio. ibid.
De Christianorum vivendi forma sub Maurorum iugo. ibid.
Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Sacrorum Bibliorum in Hispanum translatores. ibid.
Anonymus Toletanus, philosophus appellatus. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Scriptor rei chimicæ. ibid.
Anonymus Valentinus repertorii Inquisitorum auctor. Tom. II. pag. 318. num. 732. & seq.
Anonymus Valerii Maximi in Hispanam linguam translator. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis martyrisque Scriptor. Tom. II. pag. 243. num. 295.
An sit Ioannes Alvarez militaris presbyter de Avis. ibid. num. 295.
Anti-Alcoranus à quonam compositus. Tom. II. pag. 369. col. 2. & seq.
De Anti-Christi adventu quinam egerint. Tom. II. pag. 118. num. 58. & pag. 171. num. 312.
Antidotaria à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 115. num. 47. VII. & pag. 365. col. 1.
Antinchus de Bages *Observantiarum* Aragoniæ glossator. Tom. II. pag. 296. num. 586.
Regum item Aragoniæ genealogiæ descriptor. ibid.
S. Antonini Archiepiscopi Florentini lapsus de Ioanne Segoviensi. Tom. II. pag. 227. num. 183.
Antoninus diaconus falsò Hispaniæ Scriptoribus affixus. Tom I. pag. 268. num. 123.
M. Antoninus philosophus, & imperator undenam fuerit. Tom. I. pag. 102. num. 348.
Libros edidit τῶν εἰς ἑαυτόν, sive de vita sua. pag. 103. num. 349.
Eorumdem editiones. ibid. num. 350.
Antonius Andreas ordinis Minorum, & Scoti auditor. Tom. II. pag. 142. num. 188. & seqq.
Quorumnam operum Scriptor. ibid.
Antonius Augustinus Gratiani corrector laudatur. Tom. I. pag. 165. num. 107.
Etymologiarum S. Isidori illustrator. pag. 333. num. 100.
Antonius de Canales Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 189. num. 396.
Scripsit opus de dictis & factis memorabilibus. ibid.
Antonius de Castellanos Alvari de Luna historicus. Tom. II. pag. 248. num. 321.
Antonius Cerdà S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 278. num. 473. & seq.

Instructionis principum auctor. ibid.
Antonius Garsias de Villalpando canonicus Toletanus. Tom. II. pag. 351. num. 917.
Cuiusnam libri Scriptor. ibid.
Antonius Iulianus Hispanus rhetor. Tom. I. pag. 106. num. 360.
Ab Agellio & Felice Minucio laudatus. ibid.
De Iudæis opus sub Hadriano composuit. ibid. num. 361.
Commentaria digessit. pag. 107. num. 364.
S. Antonius Lusitanus, Patavinus appellatus. Tom. II. pag. 47. num. 10. & seqq.
Primus sodalium theologiæ professor Bononiæ. ibid.
Laudes eiusdem & scripta. ibid.
Eius Vitæ Scriptores quinam. pag. 48. num. 15.
Testimonium insigne de eius doctrina divinitus infusa. ibid.
Antonius Tajal Mercenariorum Generalis Præfectus. Tom. II. pag. 204. num. 63. & seqq.
Eiusdem munera, honores & scripta. ibid.
Apocalypsis à quibusnam exposita. Tom. I. pag. 277. num. 24. & seq. & Tom. II. pag. 28. num. 108.
Apocolocynthôsis quisnam auctor, & quale opus. Tom. I. pag. 35. num. 114.
Unde huic nomen. ibid.
Apolinaristarum hæresis unde inceperit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
Apologeticum Fidei à quonam exaratum. Tom. I. pag. 415. num. 386.
Apologeticum martyrum quisnam ediderit. Tom. I. pag. 465. num. 128.
Apostillæ in Codicem & Digestum per quemnam formatæ. Tom. II. pag. 63. num. 91.
Apostolicæ Sedis defensionem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 296. num. 585.
De Apostolorum & Christi paupertate Scriptores dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
Aprigius sive Apringius Pacensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 277. num. 23.
Pacis-Iuliæ, an Augustæ Episcopus. ibid.
Eiusdem in Apocalypsin commentaria mutila. ibid. num. 24. & seq.
Quibus insutus Victorini cuiusdam commentarius. pag. 278. num. 25.
Quænam alia exaraverit. ibid. num. 26.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 281. num. 567.
De Aqua benedicta quisnam egerit. Tom. II. pag. 288. num. 527.
Aqua-Carpetana à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Aqua-Celenensis Synodus cogitur, & quare. Tom II. pag. 416. num 486.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Aquilius Severus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 167. num. 119. & Tom. II. pag. 412. num. 1124. & seqq.
Quænam scripserit. Tom. I. pag. 167. num. 119. & seq.
S. Hieronymi & Pseudo-Dextri testimonia de ipso conferuntur. pag. 168. num. 121.
Aquitania Gothis traditur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
Arabì, seu Iben, aliàs Eben Andalosenus, & eius opera. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Arabum historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 54. num. 43.
Aragonensium leges à quonam explanatæ. Tom. II. pag. 62. num. 77.
Familiæ à quonam scriptæ. pag. 198. num. 29.
Aragoniæ historici quinam fuerint. Tom. II. pag. 153. num. 241. & pag. 362. col. 2. & pag. 371. col. 2.
Aragoniæ Regum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 241. num. 290. & pag. 244. num. 304. & pag. 254. num. 352. & pag. 296. num. 586. & pag. 351. num. 919. & seq. & pag. 358. col. 2. & pag. 368. col. 2.
Arati Phænomena quinam Latinè verterint. Tom. I. pag. 210. num. 287. & seqq.
Aratius Aben Zacharias de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 391. col. 2.
Arausicana II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 416. num. 482.
De Arbitrii libertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 240. num. 19. & seqq.
De Arboribus libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 25. num. 65.
Arcadii Imperatoris obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
Arcarici Bracarensis Episcopi supposititiæ literæ ad Elipandum. Tom. I. pag. 445. num. 45. & seqq.
Arcis etymon producitur. Tom. I. pag. 146. num. 44.
Arelæ à Gothis per Aetium liberantur. Tom. II. pag. 415. num. 1178.
Areopagitarum munus quale, vel Romanorum Imperatorum ævo. Tom. I. pag. 118. num. 402. & seqq.
Numerus eorum incertus. ibid.
Ex quibus crearentur. ibid. num. 403.
Arfaracides, seu Iben Arfaracides poeta. Tom. II. pag. 391. col. 2.
Eiusdem opera. ibid.
Argaizii Gregorii levitas in rebus Damasi Papæ. Tom. I. pag. 193. num. 227. & seqq.
Contumacia & temeritas in Bonifacium IV. Hispanum asserendo. pag. 431. num. 449.
Opera frustrà impensa in pseudo-historicis illustrandis. pag. 543. num. 458.
Argiduntus Episcopus Portugallensis Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Argimundus Comes cubiculi Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Arianæ hæresis furor & debacchatio. Tom. II. pag. 416. num. 488.
Ariani Ecclesiis spoliantur. Tom. II. pag. 413. num. 1142.
Cum Catholicis contendunt & cur. ibid. num. 1144.
Animis iterum eriguntur & quare. ibid. num. 1156.
Ariminense Concilium quando celebratum. Tom. II. pag. 412. num. 1111.
Aristoteles ineptissimè Hispaniæ attributus. Tom. I. pag. 110. num. 373.
Eiusdem physica & metaphysica à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 255. I. & seqq.
Arlanza flumen an Arabicum nomen. Tom. I. pag. 157. num. 79.
Variæ ipsius appellationes. ibid.
Armegaldus Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Arnaldus Pons sive Pontius quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 97. num. 259. & seqq.
Arnaldus de Rosignol Valentinus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 121. num. 69.
Eius opus quoddam. ibid.
Arnaldus Villanovanus Hispanisne an Gallis accensendus. Tom. *II. pag. 112. num. 31.* & seqq.
Multa huius in literis dignitas. pag. 113. num. 36. & seq.
A Clemente Papa V. laudatus. pag. 114. num. 39.
Errores eiusdem in religione ab Eymerico taxati. ibid. num. 40.
Variæ de ipso censiones producuntur ibid. num. 40. & seqq.
Doctisimus in re chimica & medica. ibid. num. 41. & seqq.
De prædictione finis sæculi opus ei imputatur. pag. 115. num. 44. & seqq.
Opera ipsius germana & supposita. ibid. num. 47. & seqq.
A quibusnam impugnatus. pag. 197. num. 25. & pag. 214. num. 115.
Arnoldus de Morava Catalanus Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Arnoldus de Podio, vulgò de Puig, forsan Catalanus. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Artis prædicandi inventor. ibid.
Ars Raymundina quænam. Tom. II. pag. 123. num. 72. & seqq.
De huius utilitate Scriptorum dissensio. ibid.
Eiusdem ianua à quonam scripta. pag. 324. num. 752. & seq.
Arthuagus monachus Gothus an Scriptoribus Hispanis affigendus. Tom. I. pag. 303. num. 121. & seqq.
Eius

Eius incerta memoria. pag. 371. num. 225.
An Gothorum historiam compilaverit. ibid.
An item auctor epistolæ ad Isidorum Hispalensem. pag. 372. num. 227. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta. ibid.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 419. num. 622.
Artis poeticæ præceptores quinam. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Arzachel sive Arzael vel Abraham Eizarakeel. Tom. II. pag. 391. col. 2.
De Zodiaci obliquitate Scriptor. pag. 392. col. 1.
Alia eiusdem opera. ibid.
Ascanii Tarraconensis Episcopi epistolæ duæ. Tom. I. pag. 255. num. 73. & seq.
Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Quando floruerit. ibid. num. 505.
De Ascetica theologia quisnam egerit. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Assotæ Sedes Bigastrum translata. Tom. II. pag. 421. num. 661.
De Assumtione Virginis libri Isidorum laudantis quisnam auctor. Tom. I. pag. 249. num. 53. & seqq.
Astigis contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Astrolabii generalis laminam quis effinxerit. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Astrologiæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 357. col. 1. & pag. 370. col. 2. & seq.
Astrologici commentarii quisnam auctor. Tom. II. pag. 324. num. 756.
De Astrologicis imaginibus conficiendis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Astronomiæ auctores quinam. Tom. II. pag. 404. col. 2.
Astronomicæ tabulæ à quonam exaratæ. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
Astronomici poetici quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 2. num. 4. & seqq.
Asturius Toletanus Episcopus Audentii successor. Tom. II. pag. 413. num. 1147.
Iusti & Pastoris martyrum corpora invenit. ibid. num. 1153.
Athanagildus ab Agila deficit. T. II. pag. 418. num. 590.
Monasterium Agaliense construit. ibid. num. 592.
Item Cislæ. ibid. num. 593.
Athanasius à Cordubensi Synodo sub Hosio absolutus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Athanasius Cæsaraugustanus Episcopus à Iacobo Apostolo creatus. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Athanasius Kirkerus in rebus Raymundi Lulli laudatur. Tom. II. pag. 126. num. 85.
Athaulphus Cordubæ Comes Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. *Tom. II. pag. 419. num. 628.*
Athaulphus Gothorum Rex à Iovino disiungitur. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Occiditur. ibid. num. 1171.
Attila Hunnorum Rex Bledam fratrem interimit. Tom. II. pag. 416. num. 482.
Regni moderamen arripit. ibid.
Gallias invadit. ibid. num. 488.
Gravi clade conteritur. ibid.
Ad propria remeat. ibid.
Italiam petit. ibid. num. 489.
Quando & ubi mortuus. ibid. num. 491.
Atto Pistoriensis in Italia Episcopus auctor Vitæ S. Ioannis Gualberti. Tom. II. pag. 23. num. 83. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Qualis notæ vir. pag. 24. num. 89.
Diversus ab Attone Vercellensi antistite. ibid. num. 90.
Aubaldus Longobardorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 661.
Auca diversa est à Cauca & Burgis. Tom. I. pag. 155. num. 73. & seq.
Audentius an fuerit Episcopus Toletanus. Tom. I. pag. 178. num. 162. & seqq.
An item in Priscilliani sectam invectus. ibid.
Pseudo-historicorum de hoc ipso fictiones confutantur. ibid.
Quædam de S. Basilio & Concilio Aquileiensi. pag. 180. num. 171. & seqq.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1103.
Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. ibid. num. 1104.
Arianorum insectator. ibid. num. 1114.
Cæsaraugustano Concilio in Priscillianum interfuit. ibid. num. 1134.
Priscillianum ipsum & Gnosticos scriptis sugillat. ibid. num. 1135.
Arausicanam primam Synodum concelebravit. pag. 413. num. 1141.
Averroes à quonam expositus. Tom. II. pag. 83. num. 209.
Diversa eiusdem nomina, laudes & scripta. pag. 392. col. 2. & seqq.
Variæ Scriptorum in ipso laudando sententiæ. ibid.
Aufredus Gonter Catalanus Minorita. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seqq.
De paupertate Christi & Apostolorum scripsit. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid.
Augustalis Illiberitanus Episcopus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. ibid.
Augustanus Illiberitanus Episcopus Arausicanæ I. Synodo interfuit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
S. Augustinus Hipponensis Episcopus an auctor libri de Assumtione Isidorum laudantis. Tom. I. pag. 249. num. 53. & seqq.
Quisnam Isidorus in illo laudatus. ibid.
Eiusdem gesta & ad Catholicam Fidem conversio. Tom. II. pag. 413. num. 1139.
Clarus habetur, & quare. ibid. num. 1154.
Ubi & quando mortuus. pag. 415. num. 468.
Augustulus postremus Occidentis Imperator quando regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 522.
Avicenæ duo temerè à nonnullis asseruntur. Tom. II. pag. 9. num. 30.
Avicena falsò inter Scriptores Hispanos numeratur. Tom. II. pag. 6. num. 16. & seqq.
Rex, non dignitate, sed ob doctrinæ excellentiam. pag. 7. num. 21.
Ipsius patria. ibid. num. 22. & seqq.
Nec Hispaniæ fines ingressus. pag. 8. num. 24.
Contrarium unde increbuerit. ibid. num. 27.
Eius scribendi meritum à pluribus denigratum. ibid. num. 28.
De ipsius ætate Garibaii error taxatur. ibid num. 28.
Eiusdem interpres Gerardus Carmonensis. pag. 9. num. 31.
Verum huius nomen quale fuerit. ibid.
A quibusnam expositus. pag. 83. num. 209. & pag. 118. num. 60. X. & pag. 363. col. 1. & pag. 370. col. 1.
Avienus poeta celebris, an fuerit Hispanus. Tom. I. pag. 206. num. 277. & seqq.
Multus in Hispania & Hispanis laudandis. pag. 207. num. 279.
Punicis libris doctus. ibid. num. 280.
Quando floruerit. pag. 208. num. 281. & seq.
Dialogista forsan in Macrobii Saturnalibus. ibid. num. 282.
Ad eundem Macrobium directus liber *Fabularum*. ibid.
Ethnicusne an Christianus. ibid. num. 283. & seq.
Loca eius nonnulla Christianismum redolentia expenduntur. ibid. & pag. 209. num. 284.
Poemata eiusdem. ibid. num. 286. & seqq.
De ora maritima liber imperfectus. pag. 211. num. 290.
Livium interpretatus carmine iambico. ibid. num. 292.
Fabularum liber an eius sit. ibid. num. 293.
Huius editiones. ibid. & seqq.
An ipse auctor rerum Romanarum epitomes Rufo tributæ. pag. 212. num. 296.
Laudes. ibid. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta refelluntur. pag. 213. num. 299. & seqq.
Avilæ Ægidii Gundisalvi lapsus de Roderico Lucensi Episcopo. Tom. I. pag. 463. num. 118.
De Avis equitum regulas quisnam dictaverit. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seq.
Avitus Bracarensis presbyter, & eius opera. Tom. I. pag. 246. num. 41. & seqq.
Ioannis Tamaii de ipso errores. ibid.
Avitus Tarraconensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1174.

Avitus Viennensis cum Mundabundo disputat. Tom. II. pag. 417. num. 537.
Aulodius presbyter Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Aulus Halo poeta Burdigalensis. Tom. II. pag. 29. num. 111. & seqq.
Eius carmen de S. Iacobi in Hispaniam adventu suspectum, ibid.
Tali-Christiæ pluribus versibus interpolatum. pag. 30. num. 115. & seqq.
Pseudo-Iuliani testimonium de hoc ipso, & cenotaphium. pag. 35. num. 135.
Aulus Seguntinus poeta Hispanis non accensendus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Aurantius abbas Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Postea Episcopus Toletanus. ibid. & pag. 420. num. 632. & 639.
Liuvam & Witericum in Reges ungit. ibid. num. 640. & 642.
Mahometum à Toleto expellit. pag. 421. num. 645.
Synodo Lucensi præest. ibid. num. 647.
Moritur. ibid. num. 652.
Aurelianensis II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 417. num. 572.
Aurelii Victoris error de rebus Hadriani Imp. Tom. I. pag. 99. num. 332.
Aurelius philosophus pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Auris Batava quid significet apud Martialem. Tom. I. pag. 84. num. 285.
Ausias March poeta Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 156. num. 246. & seqq.
Aybertus abbas cisterciensis ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 363. col. 1.

B

Bacauda, Toletanam Ecclesiam quamdiu rexerit. Tom. II. pag. 417. num. 581.
Synodum coegit. ibid. num. 583.
Bacaude & Bacauda quid. Tom. I. pag. 253. num. 66.
Badda Gothorum Regina Reccaredi uxor. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ interfuit. ibid.
Eiusdem obitus. pag. 420. num. 631.
Bæticæ historiam quis texuerit. T. II. pag. 382. col. 1.
A Theuderico occupatur. pag. 416. num. 497.
Bagaudarum motus in Gallia. Tom. II. pag. 415. num. 473.
Eorumdem sedatio, & quare. ibid. num. 474.
Baitar, aliàs Ibnu El Baitar. Tom. II. pag. 401. col. 2. & seq.
Quænam opera composuerit. pag. 402. col. 1.
Balæi Ioannis Angli inepta assertio de fabularum Æsopicarum auctore. Tom. I. pag. 211. num. 293.
Bangius Episcopus Barcinonensis quando floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 475.
De Baptismi cognitione & ordine quinam scripserint. Tom. I. pag. 393. num. 295. & seq. & pag. 462. num. 113.
Barbaria de Arabia, & de quavis gente Romanis subdita dicta. Tom. I. pag. 193. num. 224.
Barbari Romanam rempublicam populantur. Tom. II. pag. 416. num. 488.
Barberina Bibliotheca Romæ laudatur. Tom. I. pag. 510. num. 311.
Barberinus Franciscus Cardinalis laudatur. Tom. I. pag. 103. num. 350. & pag. 476. num. 177.
Barcinonensium Comitum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 241. num. 290. & pag. 351. num. 919. & seq. & pag. 358. col. 2.
Barcino ubi sita. Tom. I. pag. 194. num. 231.
S. Hieronymi ævo iam Barcilo dicta. ibid.
Baronius Cardinalis non rectâ usus Theodoreti versione. Tom. I. pag. 146. num. 44.
Germana producitur. ibid.
Eiusdem erratum in Iustiniano II. Imperatore, & cur. pag. 418. num. 395.
Barthius Gaspar reprehenditur. Tom. I. pag. 56. num. 198.
Bartholoccius Iulius Cisterciensis laudatur. Tom. II. pag. 153. num. 238.
Bartholomæus Catanius Minorita, Homiliarum & Sermonum Scriptor. Tom. II. pag. 283. num. 500. & seqq.
Bartholomæus Peyro Carmelitarum sodalis & Elnensis Episcopus. Tom. II. pag. 201. num. 51.
Quodnam opus exaraverit. ibid.
Bartholomæus quidam Dominicanus auctor Summæ grammaticalis. Tom. II. pag. 66. num. 121.
Basilius Cæsareensis Episcopus quando mortuus. Tom. II. pag. 412. num. 1122.
Bastania à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 418. num. 601.
Beatus presbyter opus edidit contra Felicem Urgellensem. Tom. I. pag. 443. num. 35. & seqq.
Item contra Elipandum Toletanum. ibid.
A quibusnam in lucem editus, & laudatus. ibid.
An fuerit monachus. ibid. num. 38.
Bedæ quæstiones in quosdam Scripturæ libros observantur. Tom. I. pag. 347. num. 141. & seq.
Belisarius Africam repetit. Tom. II. pag. 417. num. 559.
Gilimerem Constantinopolim ducit. ibid.
De Bello civili quisnam scripserit. T. I. pag. 57. num. 207.
De Bello & duello quisnam egerit. Tom. II. pag. 69. num. 139.
Bellorum Domini opus quale, & quisnam eius auctor. Tom. II. pag. 152. num. 237. & seqq.
Beltranus Burdigalensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Benedicti XIII. Anti-Papæ acta quisnam scripserit. Tom. II. pag. 208. num. 92. & pag. 212. num. 103.
Benedictus Crinigandus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 208. num. 90.
Libros sententiarum explanavit. ibid.
Benedictus Papa I. literas dat Davidi Hispalensi Episcopo. Tom. II. pag. 418. num. 614.
S. Benedictus sacerdotio haud initiatus. Tom. I. pag. 320. num. 57.
Eiusdem regulæ à quibusnam expositæ. pag. 359. num. 182. & seq. & Tom. II. pag. 288. num. 529.
Bento sive Lanto Episcopus Cæsaraugustanus commentitius. Tom. I. pag. 507. num. 301. & seqq.
Auctor Vitæ S. Magni Famensis abbatis. ibid.
Pseudo-historicorum de ipso fabulosa mentio. ibid.
Berengarius Catalanus medicus Avicenæ & Hippocratis commentator. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Berengarius de Montrava iurisconsultus, & quoddam eius opus. Tom. II. pag. 212. num. 105.
Berengarius de Noya Gallæcus quidnam literis consignaverit. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Berenice à Quintiliano laudata quænam fuerit. Tom. I. pag. 71. num. 244. & seqq.
Bergudius Aulus Pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Beritus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 432. num. 454.
Bernardus de Boil eremita vernaculè vertit Isaacum de religione. Tom. II. pag. 328. num. 774.
Bernardus de Ceva Catalanus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Bernardus Compostellanus archidiaconus tertiæ collectionis Decretalium auctor. Tom. II. pag. 62. num. 79. & seqq.
Alia eiusdem scripta. ibid.
Diversus à Bernardo thesaurario Compostellano. ibid.
Bernardus Fenollar presbyter, cuiusnam operis Scriptor. Tom. II. pag. 336. num. 824.
Bernardus de Montesa Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 272. num. 446. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Bernardus Ollerius Carmelita ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 172. num. 318. & seqq.
Ipsius opus de Virginis Conceptione. ibid.
Bernardus Oxomensis Episcopus *Principum regimen* Hispanè vertit. Tom. II. pag. 168. num. 294.
Bernardus quidam monachus Cisterciensis Christi Vitam descripsit. Tom. II. pag. 273. num. 453.
Bernardus quidam Prædicatorum sodalis quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 363. col. 2.

Bernardus de Riera Mercenarius laudum Benedicti XIII. descriptor. Tom. II. pag. 198. num. 30.
Bernardus de Sclot Catalanus Cataloniæ chronographus. Tom. II. pag. 93. num. 243.
Bernardus Senollar poeta Catalanus, quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 352. num. 923.
Bernardus Thesaurarius Compostellanus quidnam scripserit. Tom. II. pag. 63. num. 92.
Diversus à Bernardo eiusdem Ecclesiæ archidiacono. ibid.
Bernardus Toletanus Archiepiscopus Sermonum super *Salve Regina* falsus auctor. Tom. II. pag. 18. num. 63.
Verè sunt Bernardi Claraevallensis. ibid.
Bernardus Trilla Dominicanus, Hispanusne an Gallus. Tom. II. pag. 95. num. 252. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Bertrandus quidam Hispanus Clementinarum explanator. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Biblia in Arabicum à quonam versa. Tom. I. pag. 484. num. 210. & seqq.
Quis in Valentinam linguam transtulerit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Quinam Hispanè. ibid.
Bibliotheca Barberina Romæ laudatur. Tom. I. pag. 510. num. 311.
Bilbilis Martialis poetæ patria. Tom. I. pag. 80. num. 273.
Ubinam sita. ibid.
Bivarii Francisci præsumtio de Gregorii Bætici rebus. Tom. I. pag. 144. num. 41.
Levitas in Prudentii corrigendo versu. pag. 230. num. 358. & seq.
Anxietas in transferendis Pseudo-Dextri testimoniis. pag. 242. num. 28. & seq.
Inanis labor in occultandis Pseudo-historicorum dolis. pag. 251. num. 59.
Hallucinatio de Turibio Asturicensi. pag. 262. num. 102.
A Pseudo-Dextro deceptus. pag. 282. num. 42.
Frequentes lapsus de Leandri Hispalensis genere. pag. 291. num. 77. & seq.
Supinitas in Fulgentii Ruspensis Græcarum literarum asserenda imperitia. pag. 312. num. 24.
Ingenium perspicax, sed fabulis obnoxium. pag. 327. num. 83.
Opinio de duobus Isidoris Cordubensibus reiicitur. pag. 335. num. 106. & seqq.
Eorumque seniore Chronici auctore. ibid.
Blasius Toletanus episcopus Pseudo-Luitprandi commentum. Tom. I. pag. 520. num. 359.
De Blasphemiæ remediis quisnam egerit. Tom. I. pag. 419. num. 398.
Bleda Hunnorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 415. num. 471.
Cæditur. pag. 416. num. 482.
Boccaccii cum Petrarcha dissidium de Senecæ tragœdiis. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Casus Principum Hispanè versus & à quonam. Tom. II. pag. 194. num. 16. & seqq.
Bochara Persiæ urbs, Avicenæ patria. Tom. II. pag. 7. num. 22.
Multis comprobatur. ibid. & seqq.
Boetii libri *De consolatione* à quonam expositi. Tom. II. pag. 252. num. 343.
Bohemorum errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 224. num. 167.
Bonifacius Caldaquensis Tarraconensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 414. num. 1175.
Bonifacius contra Aetium pugnat & quonam successu. Tom. II. pag. 415. num. 470.
Bonifacius diaconus martyr. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Bonifacius Ferrerius Carthusianus. Tom. II. pag. 213. num. 114.
Quænam scripserit. ibid.
Bonifacius Lusitanus auctor *Peregrinæ Bonifacianæ*. Tom. II. pag. 350. num. 910. & seq.
Bonifacius Papa IV. falsissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 431. num. 449. & seq.
Bonifacius Primus quando Romanæ Ecclesiæ præpositus. Tom. II. pag. 414. num. 1171.
Bonitus Toletanus Episcopus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 508. num. 306. & seqq.
Ab Arvernensi diversus constituitur à Pseudo-Luitprando. pag. 511. num. 319. & seqq.
Galesini & eiusdem de hoc ipso lapsus. pag. 512. num. 321.
Bononiensium error de corpore S. Isidori Hispalensis. Tom. I. pag. 324. num. 74.
Bracara Gallæciæ urbs non Lusitaniæ. Tom. I. pag. 151. num. 57.
Unde dicta. pag. 456. num. 84. & seqq.
Bracarensem Synodum, quæ prima dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 262. num. 104. & seq.
Bracarensis Synodus cogitur. T. II. pag. 418. num. 599.
Quot Episcopi interfuerint. ibid.
Alia sub Martino Episcopo. ibid. num. 609.
Brafome filius Mudir à Sandovalio laudatus. Tom. II. pag. 402. col. 1. & seq.
Quænam scriptis commiserit. ibid.
Braulio Cæsaraugustanus Episcopus à S. Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 374. num. 233. & seqq.
Quot Conciliis interfuerit. ibid.
Elogium ex Isidoro Pacensi. ibid.
Epistola S. Isidori ad eundem explicatur. ibid. num. 234. & seq.
Anceps quæstio, cuiusnam S. Æmiliani Vitam scripserit. pag. 375. num. 236. & seq.
An auctor Vitæ SS. Vincentii, Sabinæ & Christetidis. pag. 376. num. 239.
An item Patrum Vitas exaraverit. ibid. num 240.
An egerit de SS. Petri, Pauli & Iacobi in Hispaniam adventu. ibid. num. 241.
An Scriptor libri *De vana sapientia*. ibid. num. 242.
Martyrum sub Diocletiano passorum forsan gesta descripsit. ibid. num. 243.
Epistolas dedit ad varios. ibid. num. 244.
S. Isidori etymologias in libros divisit. pag. 377. num. 245.
Insigne documentum de additionibus ad Maximum eius nomine fictis. ibid. num 246. & seqq.
Quando in Episcopum electus. Tom. II. pag. 421. num. 667.
Breviarii Isidoriani quisnam fuerit auctor. Tom. I. pag. 360. num. 194. & seqq.
Breviariis non facilè credendum & quare. Tom. I. pag. 309. num. 16. & seq.
Britanni à Saxonibus vexantur. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Eisdem parere coguntur. pag. 280. num. 477.
Bulgaranus Comes quando floruerit. Tom. I. pag. 368. num. 218.
Munera eiusdem & epistolæ adhuc ineditæ. ibid.
Burdigalensis Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. II. pag. 413. num. 1137.
Burgarii Cæsarum Arcadii & Honorii, cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 152. num. 61.
Burgensis urbis conditor quisnam fuerit. T. I. pag. 153. num. 63.
Quando condita. ibid.
Roderici Toletani & Sampiri Asturicensis de hoc ipso errores. pag. 155. num. 70.
Burgi apud Sidonium & alios cuiusnam ævi nomen. Tom. I. pag. 152. num. 61.
Burgi aut Burgum unde dicta. T. I. pag. 153. num. 63.
Et Castella seorsum nominata olim ab historicis Hispanis. pag. 154. num. 69.
Burgum apud Vegetium cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 152. num. 61.
Burgundiones usque ad internecionem deleti. Tom. II. pag. 415. num. 473.

C

CACHAM, sive Iben Cacham, epistolarum Scriptor. Tom. II. pag. 402. col. 2.
Carmina item & dissertationes literis consignavit. ibid.
Caci furis imitatio à Pseudo-historicis adhibita. Tom I. pag. 160. num. 91. & seq.
Cacim Aben Hegi quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 402. col. 2.

Ca-

Cacit Almitran significatio exponitur. Tom. I. pag. 487. num. 225. & seqq.
Cælestinus I. Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 414. num. 1176.
Cæsaraugustana Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. I. pag. 173. num. 141. & Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Quot Episcopi interfuerint. ibid.
Cæsaraugustanum templum, vulgò *del Pilar*, habetur insigne. Tom. II. pag. 418. num. 609.
Cæsareensis Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1113.
Cag Rabbi Toletanus canones Albategni Hispanè vertit. Tom. II. pag. 82. num. 205. & seqq.
Quonam impulsore. ibid.
Calagurris duplex, Nassica & Fibularia. Tom. I. pag. 70. num. 242.
Calatravensis ordinis constitutiones à quonam latæ. Tom. II. pag. 66. num. 125.
Caledonius, sive Caldonius, Africæ non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 129. num 443. & seqq.
Temerè Hispanorum censui adiudicatur. ibid.
Callistus III. Romanus Pontifex. Tom. II. pag. 273. num. 454. & seqq.
Epistolæ quædam Latinæ ipsi tributæ. ibid.
Aliud eiusdem opus. Obitus, & sepulcrum. ibid.
Camarianus Ælius falsissimè Hispanis adscriptus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Campanus Ioannes Antonius laudatur. Tom. I. pag. 78. num. 267.
Campeius Toletanus Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Cancellariæ regulas quis exposuerit. Tom. II. pag. 550. num. 903. & seqq.
Canii poetæ patria. Tom I. pag. 88. num. 299. & seqq.
Leviter emendatur de ipso Martialis epigramma. ibid.
Uxorem habuit Theophilam quandam. ibid.
Diversus ab alio Canio Livii æquali. ibid.
Canones paschales à quonam explanati. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seq.
Canonici Iuris breviarium quisnam texuerit. Tom. II. pag. 63. num. 86.
Explanatores quinam. pag. 65. num. 113. & seq. & pag. 375. col. 1.
Cantionaria systemata apud Hispanos plura. Tom. II. pag. 251. num. 335.
De Captivitate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 308. num. 674.
Carcer Amoris à quonam scriptus. Tom. II. pag. 249. num. 326. & seqq.
Cardosus Georgius, Lusitanus hagiologus, reprehenditur. Tom. I. pag. 247. num. 43.
Eiusdem errores in Idatii rebus. pag. 256. num. 76. & seqq.
Carmelitarum ordinis historiam quis digesserit. Tom. II. pag. 171. num. 310. & seqq. & pag. 175. num. 336. & seqq. & pag. 241. num. 286.
Carmina viri etiam gravissimi scripsere. Tom. I. pag. 46. num. 165.
Præsertim tragica. ibid.
De Carnium abstinentia quisnam egerit. Tom. II. pag. 224. num. 171.
Carolus Vianæ princeps. Tom. II. pag. 280. num. 491. & seqq.
Eius gesta, laudes & scripta recensentur. ibid.
Carthaginensis provinciæ divisio in Toletanam & Carthaginensem. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Carthaginensium Episcoporum historiam quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 274. num. 458.
Carthago muris cingitur. Tom. II. pag. 414. num 1177.
Evertitur. pag. 415. num. 474.
Carthago nova à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Casota urbs Episcopis orbatur. Tom. II. pag. 421. num. 656.
Cassianus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 1180.
Cassiodori locus corrigitur. Tom. I. pag. 25. num. 65.
Castellæ historia & Regum eiusdem à quibusnam digesta. Tom. II. pag. 56. num. 54. & pag. 360. col. 2.
Castella & Burgi ab historicis Hispanis olim seorsum nominata. Tom. I. pag. 154. num. 69.
Castinus creatur Episcopus Toletanus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
Castor monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Catacriani a quonam scripti. Tom. I. pag. 100. num. 335. & seqq.
Quare sic nuncupati. ibid.
Catalogus Haubertinus Hispaniæ Episcoporum examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
In hoc desunt quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
Exemplis comprobatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
Cataloniæ nobiles familiæ à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 244. num. 302.
Historia à quibusnam exarata. pag. 71. num. 148. & pag. 356. col. 1. & pag. 371. col. 2. & pag. 372. col. 2.
Catharina Portugalliæ Infans, Eduardi Regis filia. Tom. II. pag. 283. num. 503.
Eius animi dotes & scripta. ibid.
Cathedralium totius orbis notitiam quis ediderit. Tom. II. pag. 57. num. 58.
Catholici cum Arianis contendunt & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1144.
Per Wandalos affliguntur. pag. 416. num. 511.
Catholicorum Regum historiam quis texuerit. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq. & pag. 351. num. 914.
Catulli cum Martiale comparatio. Tom. I. pag. 83. num. 282.
Cauca, non Ceuca, à Lucullo vastata. Tom. I. pag. 155. num. 73.
Cella aliis quàm monachis communis. Tom. I. pag. 322. num. 66.
Celsius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 531.
Ceponius Tudensis Episcopus & poeta. Tom. I. pag. 264. num. 112.
Phaetontis fabulam descripsit ad Satanam accommodatam. ibid.
Cerealis Afer Castulonensis Episcopus à Pseudo-Luitprando confictus. Tom. I. pag. 266. num. 116. & seq.
Unde dictus Castulensis Episcopus. ibid.
Certamen poeticum sæculi xv. Tom. II. pag. 305. num. 650.
Chalcedonensis Synodus contrahitur. Tom. II. pag. 416. num. 490.
Eiusdem gesta. ibid.
Chatib, sive Iben Chatib, Andalusius, rei *medicæ* Scriptor. *Tom. II. pag.* 402. *col.* 2.
Chimicæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 361. col. 1.
De Chorepiscopis observationes quædam. Tom. I. pag. 187. num. 197.
Chotus Empuritanus Episcopus Bracarensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
De Christianis epistola Hadriani Imperatoris. Tom. I. pag. 102. num. 344. & seq.
De Christi & Apostolorum paupertate Scriptores diversi laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
Vita & mores à quibusnam descripti. pag. 160. num. 261. XV. & pag. 180. num. 355. & seqq. & pag. 252. num. 340. & pag. 273. num. 453.
De duabus eiusdem naturis & excellentia à quonam scriptum. pag. 187. num. 388. & seq.
Genealogiam quisnam digesserit. pag. 238. num. 275. & seqq.
Natalis annus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
Chronica per quosnam exarata. Tom. I. pag. 299. num. 108. & pag. 335. num. 105.
Chronici commentitii Dextri auctor quisnam. Tom. I. pag. 160. num. 91. & seqq.
Quonam usus artificio in transcribendo Pseudo-Dextro. ibid.
Sequendo item Ptolemæum in geographia. pag. 162. num. 94. & seq.
Errores Ptolemæanarum editionum suos facit. ibid.
Vo-

Vocabula quamplurima falsa pro veris usurpat. ibid. num. 98. & seqq.
Chronici Flavii Dextri fragmentum. Tom. II. pag. 411. & seqq.
Chronicon Eusebii quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 258. num. 86.
Chronicon Eutrandi diaconi Ticinensis, vel potius fragmentum. Tom. II. pag. 420. & seq.
Chronicon Exiliense à quonam scriptum. Tom. II. pag. 4. num. 12.
Chronicon Maximi Episcopi Cæsaraugustani. Tom. II. pag. 415. & seqq.
Ciaconius Alphonsus Dominicanus laudatur. Tom. I. pag. 96. num. 325.
Ciaconius Petrus etymologiarum S. Isidori illustrator. Tom. I. pag. 333. num. 100.
Cislæ monasterium à quonam constructum. Tom. II. pag. 418. num. 593.
Cisterciensis ordinis gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Cixila Episcopus Toletanus Vitæ S. Ildephonsi auctor. Tom. I. pag. 436. num. 6. & seqq.
Claudianus Episcopus Viennensis quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 496. ibid.
Claudianus poeta falsò Hispanis natalibus donatus. Tom. I. pag. 110. num. 372. & pag. 265. num. 114.
Ægyptius ex urbe Alexandrina. ibid.
Pseudo-Dextri & Pseudo-Hauberti de ipso figmenta. ibid.
Quando clarus habitus. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Claudius bellator, Pseudo-Iuliani fabula. Tom. I. pag. 511. num. 320.
Claudius Comes Limitaneus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Claudius Taurinensis in Italia Episcopus. Tom. I. pag. 458. num. 90. & seqq.
A Ludovico Pio in Italiam missus & quare. ibid.
Felicis Urgellitani discipulus. ibid.
Eius errores, præsertim circa sacras imagines. ibid.
A quibusnam impugnatus. ibid.
Diversus à Claudio Clemente Scoto. pag. 459. num. 95. & seqq.
Labbei de ipso error. ibid.
An aliqua catholicè scripserit. ibid.
Clemens Sancii de Vercial, archidiaconus de Valderas. Tom. II. pag. 208. num. 93. & seq.
Opera eiusdem. ibid.
Clementinas quisnam commentatus. Tom. II. pag. 363. col. 2.
S. Clementis Bononiense Hispanorum collegium à quonam exstructum. Tom. II. pag. 169. num. 302.
De Clericorum habitu & eius significatione quisnam egerit. Tom. I. pag. 469. num. 144.
Clodius Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 415. num. 1179.
Clodovæus Francorum Rex Turingis bellum infert. Tom. II. pag. 417. num. 528.
Alaricum hastâ transfodit. ibid. num. 543.
Clotildes Amalarici uxor ab eodem affligitur. Tom. II. pag. 417. num. 565.
Codex Theodosianus quando editus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
De Cœna Domini quisnam scripserit. Tom. II. pag. 238. num. 276.
Collectanea in Psalmos quis ediderit. Tom. I. pag. 502. num. 282.
Collegium S. Clementis Hispanorum Bononiæ per quemnam exstructum. Tom. II. pag. 169. num. 302.
Colores rhetorum quinam. Tom. I. pag. 20. num. 51.
Columellæ gentis origo. Tom. I. pag. 23. num. 61. & seq.
Cœlius Rhodiginus notatur. ibid.
Columellæ L. Iunii Moderati patria. Tom. I. pag. 21. num. 56. & pag. 23. num. 59.
Agrariæ rei Scriptor celeberrimus. ibid.
Lucii Senecæ æqualis. ibid.
Quisnam Volusius consul, cuius ipse meminit. ibid & seqq.
Romanus lapis ex coniectura emendatur. pag. 22. num. 58.
Agriculturæ auctores ab eodem laudati. pag. 24. num. 63.
De re rustica libri celebrantur. ibid.
Cassiodorus corrigitur. pag. 25. num. 65.
De arboribus liber non huius operis pars. ibid.
Editiones illius variæ & illustratores. ibid. num. 66. & seq.
An idem cum Moderato Gaditano Pythagoreo. pag. 26. num. 70. & seq.
Comitiorum generalium celebrandi modum quis docuerit. Tom. II. pag. 199. num. 44.
Commonitorium à quonam scriptum, & quale vocabulum. Tom. I. pag. 272. num. 4.
Complutum à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Compostellanæ Ecclesiæ gesta quinam scripserint. Tom. II. pag. 19. num. 65. & seqq.
Compostellani annales an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 19. num. 67.
An item cum historia Ecclesiæ Iriensis. ibid. num. 68.
Conantius fit Episcopus Toletanus. Tom. II. pag. 420. num. 638.
Conantius Palentinus Episcopus ab Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 314. num. 33.
Quænam scripserit. ibid. num. 35. & seq.
De Conceptione Virginis Scriptores. Tom. II. pag. 172. num. 320. & pag. 175. num. 334. & pag. 205. num. 65. & pag. 224. num. 170. & pag. 228. num. 190. & pag. 289. num. 534. & seqq. & pag. 364. col. 1.
Concilium. Vide Synodus.
Concionum auctores. Tom. II. pag. 148. num. 219. & pag. 188. num. 391. & seq.
Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium quis digesserit. Tom. II. pag. 227. num. 184.
De Concordia legum quisnam egerit. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
Concordias veteris & novi Testamenti quisnam ediderit. Tom. II. pag. 28. num 108. & pag. 48. num. 13. III.
Concordius Episcopus Toletanus inter Hispaniæ Scriptores non numerandus. Tom. I. pag. 436. num. 5.
Conimbria à Suevis expugnatur. Tom. II. pag. 416. num. 508.
Consolatio in Fidei tentationibus à quonam exhibita. Tom. II. pag. 206. num. 75.
Constans Placidiam ducit uxorem. T. II. pag. 414. num. 1170.
Gothos repellit. ibid. num. 1171.
Imperator designatur. ibid. num. 1172.
Moritur. ibid.
Constantinopolis pœnitentiâ conteritur, & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Constantinopolitana Synodus Acacianorum quando celebrata. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Œcumenica quando coacta. pag. 417. num. 584.
Constantinus Imperator ex Crispi nece ad Fidem conversus, & cuius operâ. Tom. I. pag. 134. num. 6.
Constantinus tyrannus Hispanias invadit. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
Occiditur. ibid. num. 1164.
Constitutionum imperialium ab Augustis simul conscribendarum forma. Tom. I. pag. 204. num. 267.
Consulares fasti à quonam exarati. Tom. I. pag. 260. num. 91.
Controversiarum auctor quisnam. Tom. I. pag. 19. num. 50. & seq.
Coranus Saracenorum lex. Tom. I. pag. 467. num. 136.
A quonam explanatus. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Corduba prima Romanorum colonia. Tom. I. pag. 19. num. 49.
Cur Patricia cognominata. ibid.
A Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Cordubenses poetæ qualis notæ. Tom. I. pag. 16. num. 42.
Cordubensis Synodus Hosio præside contracta & cur. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Athanasium absolvit. ibid.
Cornelius Alexander Polyhistor quis fuerit. Tom. I. pag. 1. num. 2.
Cur Polyhistor dictus. ibid.

L. Cornelius Balbus ex Gadibus. Tom. I. pag. 7. num. 22.
Historiæ Scriptor sub Augusto. ibid.
Duo huius nominis ex eodem loco. ibid. num. 23.
Gesta utriusque distinguuntur. ibid. & seqq.
Propria unicuique vendicantur. ibid.
Velleii Paterculi locus exponitur. ibid. num. 24.
Plinius corrigitur. ibid.
An inter exteros primus Romæ triumphaverit. ibid.
Uter ephemeridis ac Exegeticôn auctor. pag. 9. num. 28. & seq.
Huiusmodi opera famâ tantùm nota. ibid.
Theophanes non rectè à Capitolino appellatus. ibid. num. 30.
Cornelius cognomento Hispanus qualis declamator. Tom. I. pag. 13. num. 37.
Eius patria. ibid.
Coronam Virginis quisnam texuerit. Tom. I. pag. 410. num. 364. & seqq.
Cortesius Ioannes Lucas laudatur. Tom. I. pag. 448. num. 57. & pag. 469. num. 145. & alibi.
Costinus poeta Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 513. num. 327.
Costus Cæsaraugustanus Episcopus Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Covarrubiæ Antonii correctio in Gratiani decreto laudatur. Tom. I. pag. 165. num. 107.
Ipse S. Isidori etymologiarum illustrator. pag. 333. num. 100.
Covarrubias Didacus laudatur. Tom. I. pag. 20. num. 52.
De creaturarum ordine quisnam scripserit. Tom. I. pag. 355. num. 170. & seq.
Crispinus Episcopus Hispalensis quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 589.
Crucifixi imago Toleti sanguine manat. Tom. II. pag. 418. num. 605.
Curicus Wisi-Gothorum Rex Galliam populatur. Tom. II. pag. 416. num. 507.
Cymbalorum mysteria per quemnam exposita. Tom. II. pag. 118. num. 58. IV.
De Cynegio Orientis Præfecto Idatii testimonium. Tom. I. pag. 260. num. 92.
Cyprianus Benetus auctor libri *De non mutando paschate*. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Cyprianus Cordubensis Archipresbyter. Tom. I. pag. 469. num. 145. & seqq.
Veri eius fœtus recensentur. ibid.
Supposititii taxantur. pag. 470. num. 147. XV. & seqq.
Ioannis Tamaii in his omnibus deliramenta. ibid. num. 148. & seqq.
Figmenta illius de SS. Ioanne & Paulo. pag. 473. num. 163.
Item de S. Rutilio & aliis. ibid. & seqq.

D

Dacicum bellum quisnam scripserit. Tom. I. pag. 96. num. 324.
Marmoreâ columnâ sculptum. ibid. num. 325.
Dacius Mediolanensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 556.
Ab hac Sede detruditur. pag. 417. num. 579.
Dæmonum adoratores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 188. num. 392. & seq.
B. Dalmatii Molner Vita per quemnam edita. Tom. II. pag. 188. num. 390.
S. Damasus Papa certò Hispanus. Tom. I. pag. 182. num. 180. & seqq.
Cuiusnam urbis civis incertum. ibid. num. 181.
Lusitanis potiùs quàm Catalanis vel Castellanis adscribendus. ibid.
Suarezii coniectura de huiusmodi re improbatur. pag. 183. num. 184.
Gesta eiusdem & laudes. pag. 184. num. 185. & seq.
Scripta nonnulla incerta. pag. 185. num. 187. & seq.
De virginitate certissimum. ibid. num. 189.
Eiusdem epistolæ germanæ. ibid. num. 190. & seqq.
Supposititia est ad S. Hieronymum. ibid. num. 191.
Confusio Vasensis seu Vassionensis Concilii notatur. pag. 186. num. 195.
Aliæ epistolæ eiusdem notæ. num. 196. & seqq.
Duæ nuper ab Holstenio repertæ. pag. 188. num. 202.
De Lactantio iudicium. ibid. num. 205.
Pseudo-Iuliani in laudanda alia epistola enormis lapsus. ibid. num. 208.
Poesis laudatur. pag. 189. num. 210. & seqq.
Quoddam eius carmen Claudiano adiudicatur. ibid. num. 211.
Epigrammata apud varios Scriptores latentia. ibid. num. 212.
De vitis Pontificum liber non huius est. pag. 190. num. 217. & seqq.
Operum eorundem editiones. pag. 191. num. 220.
Triplex ipsius Vita. ibid.
Falsissimum est Hieronymianum fuisse monachum. pag. 193. num. 227.
Argaizii temeritas in hoc eidem asserendo. ibid.
Levitas item & historiæ ignoratio. ibid.
Patria huius & Pontificatûs initia. Tom. II. pag. 412. num. 1118.
Danielis Keiseri error in rebus Raymundi de Penyafort. Tom. II. pag. 68. num. 134.
David Hispalensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 602.
Benedicti Papæ I. literas recipit. ibid. num. 614.
Deciani oratoris patria. Tom. I. pag. 90. num. 303.
Elogium ex Martiale. ibid.
De Decimis quisnam scripserit. Tom II. pag. 235. num. 264.
Declamationes à quibusnam editæ. Tom. I. pag. 13. num. 35. pag. 77. num. 261. & seq. & pag. 101. num. 340.
Earundem usus Romæ. pag. 10. num. 31.
Declamatores Hispani. Tom. I. pag. 10. num. 31.
Quisnam eorum princeps. ibid.
Declamatorum tetradium. pag. 12. num. 33.
Decretalium collectionis tertiæ auctor quisnam. Tom. II. pag. 62. num. 79. & seqq.
Apparatus item, casus, & scholia. ibid.
Interpretes quinam fuerint. ibid. & pag. 370. col. 1. & pag. 376. col. 2.
Compilationis Gregorianæ Scriptor. pag. 68. num. 135.
Decretum Gratiani per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 288. num. 525.
Delphinus Episcopus Burdigalensis Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Delvora contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Desiderii Martyris Viennensis Vita à quonam exarata. Tom. I. pag. 371. num. 222.
Desiderius presbyter Vigilantii hæretici insectator. Tom. I. pag. 233. num. 372. & seq.
Determinationes in Picum Mirandulanum quisnam ediderit. Tom. II. pag. 327. num. 769. & seqq.
Deus-dedit Papæ falsa inscriptio epistolæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum. Tom. I. pag. 323. num. 71.
Pontificatûs initia. Tom. II. pag. 421. num. 651.
Obitus. ibid. num. 655.
Dexter Paciani Episcopi Barcinonensis filius. Tom. I. pag. 203. num. 266.
Præfectus Prætorio in Italia, non in oriente aut occidente. pag. 204. num. 267. & seqq.
Contra Pseudo-Chronicon ei tributum. ibid.
Hieronymi impulsor, ut Ecclesiæ Scriptores celebraret. ibid. num. 270.
Omnimodæ historiæ pars aliqua à Pseudo-historicis intrusa & cur. pag. 205. num. 271. & seqq.
Supposititii vanitas in Priscilliani rebus. pag. 177. num. 160.
Errores ac temerariæ præsumtiones. pag. 234. num. 374. & seq.
Audacia notatur. pag. 249. num. 51.
Quisquiliæ in fingendis duobus Isidoris Cordubensibus. pag. 250. num. 54. & seqq.

Te-

Temeritas & petulantia retunditur. pag. 254. num. 68.
Fragmentum Chronici. Tom. II. pag. 411. & seqq.
Dialogos contra Iudæos quisnam composuerit. Tom. II. pag. 11. num. 37.
Dictinus Priscilliani erroribus favit. Tom. I. pag. 171. num. 132.
Ipsius conversio & laudabilis fama. ibid. & seqq.
Didaci Bivarii cognomento Cidi vita per quemnam descripta. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Didacus Ægidius (vulgò Gil) Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 148. num. 217.
Fundationem & sui ordinis monumenta descripsit. ibid.
Didacus Bernaldez parochus, Catholicorum Regum chronographus. Tom. II. pag. 351. num. 914.
Didacus Campidoctus Chronici cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Didacus de Campis Scriptor operis *Planetæ*. Tom. II. pag. 47. num. 8.
Didacus de Comontes, Carthaginensium & Murciæ Episcoporum historicus. Tom. II. pag. 274. num. 458.
Didacus Henriquez del Castillo Segoviensis. Tom. II. pag. 348. num. 892. & seqq.
Gesta eiusdem & scripta. ibid.
Didacus de Herrera monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 252. num. 343.
Methaphysicorum Aristotelis explanator. ibid.
Boetii libros *De consolatione* declaravit. ibid.
Didacus Rodriguez de Almela canonicus Murciensis. Tom. II. pag. 325. num. 759. & seqq.
Quænam opera ediderit. ibid.
Generale Hispaniæ Chronicon digessit, epistolas scripsit. pag. 326. num. 763. & 765.
Didacus de S. Petro decurio Vallisoletanus. Tom. II. pag. 249. num. 326. & seqq.
Amoris carcerem scripsit. ibid.
Didacus de Torres astrologici commentarii auctor. Tom. II. pag. 324. num. 756.
Didacus de Valentia quorumnam librorum Scriptor. Tom. II. pag. 248. num. 319.
Didacus de Valera Conchensis. Tom. II. pag. 314. num. 708. & seqq.
Eiusdem peregrinatio & scripta. ibid.
Dionis locus de Traiani rebus explicatur. Tom. I. pag. 94. num. 320.
Dionisii Afri περιηγήσεως interpretes quinam. Tom. I. pag. 209. num. 286.
Dionysius Galvaon Lusitanus, Bracarensis archidiaconus. Tom. II. pag. 144. num. 201.
Fuxii opus de canibus & accipitribus vernaculè vertit. ibid.
Dionysius Murcia Augustinianus, Archiepiscopus Messanensis. Tom. II. pag. 175. num. 331.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sermones edidit. *ibid.*
Dioscorus hæreticus ubi & quando damnatus. Tom II. pag. 416. num. 490.
Diptychon Toletanæ Ecclesiæ à Pseudo-Iuliani impostura vindicatur. Tom. I. pag. 287. num. 62.
S. Dominici Exiliensis Vitam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 4. num. 11.
S. Dominici de Silos gesta à quonam edita. Tom. II. pag. 5. num. 14.
Dominicus archidiaconus Segoviensis cuiusnam libri Scriptor. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Dominicus Carthaginis Spartariæ Episcopus. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid.
Dominicus de S. Ioanne Maioricensis, Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Quodnam opus digesserit. ibid.
Dominicus Episcopus Placentinus, Alphonsi VIII. Castellæ Regis gestorum laudator. Tom. II. pag. 46. num. 7.
S. Dominicus ordinis Prædicatorum institutor, an Hispanis Scriptoribus accensendus. Tom. II. pag. 102. num. 284. & seqq.
De corpore Christi liber non huius, sed alterius de Pantaleonibus. ibid.
Voluminis ab igne servatio de eius confessione nihil hac in re favet. pag. 104. num. 285.
Testimonium cuiusdam Chronici contrarium probat. pag. 105. num. 287.
Opera nonnulla eidem falsò tributa. ibid. & seqq.
Dominicus presbyter Hispalensis Constantinopolitanus Episcopus designatur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
Dominicus de Catalonia Dominicanus. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Scripsit de Virginis Conceptione. ibid.
Dominicus Seminiverbius, cognomento Hispanus. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Auctor libri *Violæ animæ*. ibid.
Domitianus Pacis-Augustæ Episcopus Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. T. II. pag. 412. num. 1104.
Domitilla exsul in Pontia insula & martyr. Tom. I. pag. 72. num. 247. & seqq.
Diversa à Domitilla Vespasiani Imper. filia. ibid.
S. Donati gesta & obitus. Tom. II. pag. 418. num. 613.
Donatus Servitanus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 284. num. 47. & seqq.
Regulæ ad Virgines non huius, sed alterius. ibid.
Dorotheus Episcopus Antiochenus Arianus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1128.
Dracontii poetæ ætas, & Hexaemerôn liber. Tom. I. pag. 254. num. 69. & seqq.
Ab Eugenio Toletano auctus. ibid.
Editiones referuntur. ibid. num. 70.
Vossio quare incertum qua ætate vixerit. ibid. num. 71.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Dracontius presbyter Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 380. num. 255.
De Duello & bello quisnam scripserit. Tom. II. pag. 69. num. 139.
Dulcidius Episcopus Salmanticensis, an auctor Chronici Æmilianensis. Tom. I. pag. 496. num. 253.
Pellizerii cogitata de huius Chronici auctore refelluntur. ibid. & seqq.
Carmen in eodem contentum de quibusdam Episcopis illustratur. pag. 498. num. 261.
Durandus de Osca è Valdensium hæresi ad Ecclesiam receptus. Tom. II. pag. 45. num. 4.
Quænam literis commiserit. pag. 46. num. 5.

E

EASO, non Cantabrorum olim, sed Vasconum oppidum. Tom. I. pag. 152. num. 59.
Ebn Bajah. Vide Aben Pace.
Ecclesiæ Arianorum Catholicis traduntur. Tom. II. pag. 413. num. 1142.
Ecclesiæ planctus cuiusnam sit & quale opus. Tom. II. pag. 149. num. 224.
De Ecclesiæ Romanæ quadruplici iurisdictione quisnam egerit. Tom. II. pag. 167. num. 289.
Eiusdem primatum quis defenderit. pag. 208. num. 95.
De Ecclesiæ unitate à quibusnam scriptum. Tom. II. pag. 205. num. 65.
Ecclesiarum Cathedralium totius orbis notitia per quemnam edita. Tom. II. pag. 57. num. 58.
Ecclesia S. Mariæ Toletana consecratur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
Ecclesiastica historia à quonam digesta. Tom. II. pag. 181. num. 364.
Ecclesiastici status defensionem quis ediderit. Tom. II. pag. 298. num. 591.
Eduardus Portugalliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 241. num. 287. & seq.
Eduardus quidam *Contra-Anriquinæ* operis auctor. Tom. II. pag. 364. col. 2.
Egelesta Plinii quid. Tom. I. pag. 271. num. 1.
Egilanes Episcopus Eliberitanus Pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 436. num. 8. & seqq.
Egila S. Crucis apud Toletum abbas quando floruerit. Tom. II. pag. 420. num. 644.
Eisengreinii error in rebus Paciani Barcinonensis. Tom. I. pag. 194. num. 230.
Elegantiarum Scriptor quisnam. Tom. II. pag. 305. num. 647.
Eleutherius Cæsaraugustanam regit Ecclesiam. Tom. II. pag. 417. num. 566.

Elias abbas S. Leocadiæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Postea Episcopus Salmanticensis. ibid.
Elias Rotensis canonicus, S. Raymundi eiusdem Ecclesiæ Episcopi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 20. num. 71.
Eliberitana Synodus quando celebrata. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Elipandus Toletanus Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 440. num. 25. & seqq.
Quænam eius hæresis. ibid.
Quibusnam Conciliis & scriptis refutata. ibid.
Felicis Urgellensis sectator. ibid.
Pseudo-historicorum ad hunc excusandum figmenta. pag. 444. num. 40. & seqq.
Elisabethæ & Ferdinandi historia à quonam compilata. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq.
Elpidius Episcopus à S. Isidoro inter Scriptores Hispanos laudatus. Tom. I. pag. 273. num. 7.
Emeritensis Synodus sub Idatio cogitur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Emeritensium Patrum Vitas quis ediderit. Tom. I. pag. 373. num. 231.
Emila Barcilonensis abbas, & postea Episcopus. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid.
Emmanuel Brudus Lusitanus, Iudæus & medicus. Tom. II. pag. 364. col. 2.
De re medica Scriptor. ibid.
Emmanuel Didaci, vel Diez, Catalanus. Tom II. pag. 277. num. 470. & seqq.
Veterinariæ artis Scriptor. ibid.
Emmanuel Rodriguez de Sevilla Hispaniæ rerum generalis chronographus. Tom. II. pag. 216. num. 125.
An etiam scripserit de Terræ sanctæ adeptione per Gofredum Bullionæum. ibid. num. 126. & seqq.
Enchiridion Testamenti Veteris à quonam compactum. Tom. I. pag. 226. num. 345. & seqq.
Enepotius Emeritensis Episcopus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Ennecus Lupi de Mendoza S. Iulianæ Marchio. Tom. II. pag. 275. num. 459. & seqq.
Ipsius animi & corporis dotes. ibid.
Gesta, fama, laudes eiusdem recensentur. ibid.
Eius opera. pag. 276. num. 464. & seqq.
Epaunensis Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 417. num. 530.
Epigrammatarii auctores. Tom. I. pag. 84. num. 287. & pag. 189. num. 212. & pag. 395. num. 308. & seqq. & pag. 469. num. 145. & Tom. II. pag. 34: num. 129.
Epiphanius Episcopus Ticinensis clarus habetur. Tom. II. pag. 417. num. 525.
Epiphanius in Episcopatum Hispalensem intruditur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Aqua-Celenensi Synodo interest. ibid. num. 486.
Episcopi catholici in exsilium pelluntur. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Episcopi olim eligebantur ex civibus. Tom. I. pag. 195. num. 232.
Episcopi quo ordine sederent in Conciliis. Tom. I. pag. 274. num. 11.
De Episcoporum auctoritate in Concilio generali quisnam egerit. Tom. II. pag. 228. num. 188.
Episcoporum Hispaniæ catalogus Haubertinus examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
Desunt in hoc quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
Exemplis firmatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
Epistolæ D. Pauli à quibusnam expositæ. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seq. & num. 670.
Epistola Eusebii Vercellensis ad Gregorium Eliberitanum. Tom. I. pag. 138. num. 19.
Epistolarum decretalium collectio quàm lubricæ fidei hodie apud plures. Tom. I. pag. 186. num. 196. & seqq.
Collector quisnam fuerit ex Blondello. pag. 364. num. 205.
Epistolarum Scriptores varii. Tom. I. pag. 185. num. 191. & seqq. & pag. 255. num. 73. & seq. & pag. 261. num. 96. & pag. 278. num. 27. & seqq. & pag. 288. num. 65. & pag. 294. num. 89. & seq. & pag. 349. num. 148. & seqq. & pag. 370. num. 221. & pag. 376. num. 244. & pag. 393. num. 298. & pag. 420. num. 402. & seq. & pag. 423. num. 420 & pag. 466. num. 130. & seq. & pag. 467. num. 138. & Tom. II. pag. 3. num. 9. & pag. 5. num. 15. & pag. 20. num. 72. & seq. & pag. 24. num. 88. & pag. 65. num. 117. & pag. 69. num. 141. & pag. 75. num. 155. & pag. 157. num. 249. & seqq. & pag. 159. num. 260. XIII. & seq. & pag. 207. num. 77. & pag. 273. num. 455. & pag. 296. num. 585. & pag. 301. num. 616. & pag. 326. num. 765. & seqq. & pag. 346. num. 873.
Epitaphiorum Scriptores varii. Tom. I. pag. 395. num. 308. & seqq. & pag. 469. num. 145.
B. Eronis Vitæ quisnam auctor. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Eros, sive Heros, Galliæ, non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 243. num. 33.
Ethnicorum veterum mos imprecandi hostibus mala. Tom. I. pag. 209. num. 285.
Etymologiarum Scriptores. Tom. I. pag. 330. num. 93. & seq.
Duo genera referuntur. pag. 331. num. 95.
Evagnus Episcopus Homoûsianus Athanasii successor. Tom. II. pag. 412. num. 1122.
Evanafla Hispalensis & eius opera. pag. 402. col. 2.
Evangelia à quibusnam explanata. Tom. II. pag. 188. num. 390. & pag. 289. num. 531.
Evangeliorum paraphrasin quisnam scripserit. Tom. I. pag. 164. num. 106.
Concordia à quonam compacta. Tom. II. pag. 159. num. 257. VIII. & seq.
Evangelium Matthæi quis fuerit commentatus. Tom. II. pag. 167. num. 290.
De Eucharistiæ sacramento adversus Bohemos quisnam egerit. Tom. II. pag. 290. num. 541.
S. Eucheriæ peregrinatio per quemnam descripta. Tom. I. pag. 412. num. 372.
Eucherii Lugdunensis Episcopi obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 416. num. 487.
Eudociæ & Eudoxiæ plures sæculo quarto. Tom. I. pag. 192. num. 222.
Eugeniæ martyris Cordubensis epitaphium. Tom. I. pag. 520. num. 359. & seq.
Eugenii III. Toletani Episcopi elogium ex Ildephonso. Tom. I. pag. 379. num. 252.
Quando floruerit. ibid.
Quibus Conciliis interfuerit. ibid.
Obitus eiusdem, & in Sanctorum numerum relatio. pag. 380. num. 253.
Quænam literis consignaverit. ibid. num. 254.
Eius de Trinitate libellus qualis. ibid.
Dracontii libros *De creatione mundi* emendavit. ibid.
Pseudo-Iuliani error de eodem. pag. 381. numero 258.
Figmentum de Itinerario Antonini ab ipso correcto. ibid. num. 260.
Eugenius diaconus Toletanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Eugenius Petri Apostoli discipulus in Hispaniam mittitur. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Dictus etiam Marcus Marcellus, Urbis Præfecti filius. ibid.
Toletanos Christi Fidem docet. ibid.
Eugenius tyrannus quando tyrannidem invaserit. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
S. Eulaliæ Barcinonensis passio à quonam descripta. Tom. II. pag. 376. col. 1.
S. Eulogius Cordubensis martyr quando floruerit. Tom. I. pag. 463. num. 119. & seqq.
Huius Vita à quonam edita. ibid.
Senatorio genere ortus. ibid. num. 120.
Monachus Benedictinus temerè à quibusdam dicitur. ibid.
Sub Habdaragmane Cordubæ Rege passus. num. 121.

Me-

Memoriale Sanctorum exaravit & cur. pag. 465. num. 126. & seq.
Apologeticum item SS. Martyrum. ibid. num. 128.
Martyrii documentum & epistolas edidit. ibid. num. 129. & seqq.
Petri de Alva in eiusdem rebus error. pag. 466. num. 133.
Elogia resque gestæ apud Ghinium quærendæ. pag. 467. num. 134.
S. Euphemiæ martyris gesta quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 46. num. 6.
Euphemius abbas Agaliensis Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 418. num. 592. & 609.
Orator in Galliam mittitur. ibid. num. 616.
Barcilonam relegatur. pag. 419. num. 619.
Ab exsilio revocatur. ibid. num. 626.
Euphemius Carpetanus Episcopus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Euphemius Tarraconensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 418. num. 594.
Clarus habetur. pag. 419. num. 627.
Toletanam Synodum sub Reccaredo concelebrat. ibid. num. 628.
Euricus Wisi-Gothorum Rex signa videt in armis. Tom. II. pag. 417. num. 519.
Moritur. ibid. num. 520.
S. Eurosiæ Vita à quonam digesta. Tom. II. pag. 342. num. 855.
Eusebii Chronicon quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 258. num. 86.
Versio Hispana per quemnam exarata. Tom. II. pag. 259. num. 381. & seq.
Eusebii Vercellensis Episcopi epistola ad Gregorium Eliberitanum. Tom. I. pag. 138. num. 19.
Eutrandi diaconi Ticinensis Chronicon, vel potiùs fragmentum. Tom. II. pag. 420. & seq.
Eutropius abbas Servitanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Eidem Ecclesiæ postmodum præfectus. ibid.
Eutropius Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 283. num. 44.
Eiusdem opera. ibid. & seqq.
Eutychetis hæresis debacchatur. om. II. pag. 416. num. 487.
Ubi & quando damnata. ibid. num. 490.
Exegetici auctor quisnam fuerit. Tom. I. pag. 9. num. 29. & seq.
Exemplorum summa à quonam relata. Tom. II. pag. 208. num. 93. & seq.
Exiliense Chronicon per quemnam ordinatum. Tom. II. pag. 4. num. 12.
Eximini Petri Salanova laudes & munera. Tom. II. pag. 145. num. 206. & seqq.
Observantiæ eiusdem unde dictæ. ibid. num. 207.
Veteres regni leges Latinè è vernaculo vertit. pag. 146. num. 208.
Exsuperantius abbas Agaliensis quando floruerit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Toletanæ Synodo interfuit. ibid.
Eidem postea Ecclesiæ præficitur. ibid. & pag. 420. num. 632.
Exsuperantius Præfectus occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Exsuperius Agaliense monasterium regit. Tom. II. pag. 418. num. 609.
Exterorum primus quis Romæ triumphaverit. Tom. I. pag. 7. num. 24.
Eyroca fluvii nomen Arabicum. Tom. I. pag. 156. num. 77.
Ezarharagui medicus à Ioanne Leone Africano laudatus. Tom. II. pag. 403. col. 1.
Quænam scripserit. ibid.

F

FABRICIUS Episcopus Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Fabularum libros quinam composuerint. Tom. I. pag. 211. num. 293. & pag. 311. num. 23. & seqq.

Facundi martyris passio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Familiæ nobiles Cataloniæ per quemnam descriptæ. Tom. II. pag. 244. num. 302.
Faramella, seu Pharamella, Cordubensis. Tom. II. pag. 403. col. 2.
Cuiusnam scripti auctor. ibid.
Fasti consulares à quonam exarati. Tom. I. pag. 260. num. 91.
Febrer poeta Valentinus tempestatem octoadibus descripsit. Tom. II. pag. 72. num. 150.
De Febribus tractatus à quonam editus. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Felix Papa quando intrusus fuerit. Tom. II. pag. 412. num. 1106.
Eius passio & martyrium. ibid. num. 1110.
Felix diaconus Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Felix Toletanus Episcopus & de ipso Pseudo-historicorum nugæ. Tom. I. pag. 423. num. 421.
Felix Urgellensis Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 440. num. 25. & seqq.
Quænam eius hæresis. ibid.
Quibus Conciliis damnata. ibid.
A quibusnam impugnata. ibid.
Sectatorem habuit Elipandum præsulem Toletanum. ibid.
Eandem abdicavit & ubi. pag. 441. num. 27.
Ferdinandi I. Aragoniæ Regis gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 204. num. 61.
Ferdinandi & Elisabethæ historiam quisnam texuerit. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq.
Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Ferdinandi Portugalliæ martyris quis Vitam digesserit. Tom. II. pag. 243. num. 295.
Ferdinandi Pulgaris elogia de Tostato Abulensi laudantur. Tom. II. pag. 255. num. 358.
S. Ferdinandi Regis historiam quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 56. num. 54.
Ferdinandus Alphonsus S. Iustæ Toletanæ parochus. Tom. II. pag. 188. num. 394.
Sanctorum Vitas vulgares fecit. ibid.
Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus. Tom. II. pag. 319. num. 734. & seqq.
Quorumnam operum Scriptor. ibid.
Ferdinandus monachus Benedictinus translationis S. Æmiliani descriptor. Tom. II. pag. 22. num. 81.
Egit item de rebus monasterii eiusdem Sancti. ibid.
Ferdinandus Diez Provere quænam scripta ediderit. Tom. II. pag. 324. num. 755.
Ferdinandus Gomezius de Civitate regali. Tom. II. pag. 250. num. 327. & seq.
Epistolarum auctor. ibid.
Ferdinandus Guzmanus Ioannis II. Castellæ Regis chronographus. Tom. II. pag. 268. num. 430. & seqq.
Eiusdem opera. pag. 269. num. 433. & seqq.
Ferdinandus Lopez. Tom. II. pag. 245. num. 306. & seqq.
Quorumnam Portugalliæ Regum Vitas compilaverit. ibid.
Ferdinandus Mexia urbis Giennensis decurio. Tom. II. pag. 336. num. 822.
An idem cum Ferdinando Arias Mexia. ibid.
Nobiliarii Scriptor. ibid.
Ferdinandus Nonius de Concha. T. II. pag. 197. num. 26.
Henrici III. Castellæ Regis gesta descripsit. ibid.
Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 208. num. 95.
Scripsit *De primatu Romanæ Ecclesiæ*. ibid. num. 96.
Ferdinandus Perezius Guzmanus quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 326. num. 761.
Ferdinandus de Ribera poeta Catholicorum Regum gesta descripsit. Tom. II. pag. 348. num. 890.
Ferdinandus Sancii de Tovar, aliàs de Valladolid. Tom. II. pag. 173. num. 322. & seqq.
Eiusdem genus & munera. ibid.
Scripta & laudes. ibid.
Ferdinandus de Vasurto, forsan Aragonensis. Tom. II. pag. 342. num. 855.

Scripsit Vitam S. Eurosiæ. ibid.

Ferdinandus Zamorensis & eius Summa de ordine iudiciario. Tom. II. pag. 364. col. 2.

Ferriolus de Bolea historicus quando floruerit. Tom. II. pag. 2. num. 5.

De Fide catholica quisnam disputaverit. Tom. II. pag. 199. num. 45.

Fidei apologeticum à quonam compactum. Tom. I. pag. 415. num. 386.

De Fidei mysteriis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 330. num. 789.

Fidelis Episcopus Emeritensis quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 604.

De Fide opus à quonam scriptum. Tom. I. pag. 203. num. 263.

Fides catholica in Hispania sub Reccaredo floret. Tom. II. pag. 420. num. 629.

Fitæ, seu Hitæ, oppidi nomen unde. Tom. I. pag. 147. num. 48.

Flavianus Episcopus Antiochenus quando electus. Tom. II. pag. 413. num. 1143. & pag. 417. num. 535.

Florentina Severiano nascitur. Tom. II. pag. 418. num. 591.

Florentinius Franciscus Maria laudatur. Tom. I. pag. 236. num. 4.

Florentinus Emeritensis Episcopus Cordubensi Concilio sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.

Flores philosophiæ à quonam excerpti. Tom. II. pag. 28. num. 105.

Flores sententiarum D. Thomæ quisnam collegerit. Tom. II. pag. 290. num. 537.

L. Florus Annæus, Hispanus ex Annæa gente. Tom. I. pag. 104. num. 351. & seqq.
Taxantur qui eidem Gallicam imputant originem. ibid.
An idem cum Floro poeta. ibid. num. 353.
Unde huic cognomen *Flori*. ibid.
Rerum Romanarum epitome Livii non est breviarium. ibid. num. 354. & seq.
Qualesnam huius epitomes stylus & virtutes. pag. 105. num. 355.
Quinam eius editores & vindices. ibid. num. 356. & seqq.
An argumenta librorum Livii sint ei tribuenda. pag. 106. num. 359.
An item *Octavia* tragœdia. ibid.

Fœdus inter Odoacrem & Theodericum percutitur. Tom. II. pag. 417. num. 529.

Fonsa Comes Patrimoniorum Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.

Fontes divinitus erumpunt ubi & quando. Tom. II. pag. 417. num. 587.

Forma inscribendarum constitutionum ab omnibus Augustis. Tom. I. pag. 204. num. 267.

Fortalitium Fidei à quonam exstructum. Tom. II. pag. 279. num. 482.

De Fortuitorum remediis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 36. num. 116.

Fortunatus Pictaviensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.

Forum legum à quonam digestum. Tom. II. pag. 202. num. 55.

Forum Traiani terræmotu concutitur. Tom. II. pag. 414. num. 1160.

Franciæ Regum annales per quemnam descripti. Tom. I. pag. 502. num. 278.

Francia olim non dicebatur de tota Gallia. Tom. I. pag. 406. num. 355. & seqq.

Franciscus de Bachone Carmelita. Tom. II. pag. 172. num. 314. & seqq.
Auctor *Repertorii Prædicatorum*. ibid.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sermones recitavit. ibid.

Franciscus Eximenez Minorum sodalis. Tom. II. pag. 179. num. 352. & seqq.
Eius patria, honores & scripta. ibid.
Scriptores ab eodem ficti recensentur. pag. 182. num. 370. & seqq.
Gravis de hoc eidem nota inuritur. ibid.

Franciscus de Leone ordinis Iacobæi historiam compilavit. Tom. II. pag. 336. num. 823.

Franciscus Martini Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 334. & seq.
De Conceptione Virginis Scriptor. ibid.

Franciscus de Pace ex Mercenariorum ordine. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Commentaria dedit in Regum libros. ibid.
Scripsit item *De regia potestate*. ibid.

Franciscus Romanus Scriptor artis (vulgò) *de scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 649.

Franciscus de Toleto Cauriensis Episcopus. Tom. II. pag. 308. num. 675. & seqq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Gesta eiusdem & munia. ibid.

Franciscus à Velasco & eius opera. Tom. II. pag. 335. num. 817. & seq.

Franciscus Ximenius egit de Hispaniæ restauratione. Tom. II. pag. 48. num. 18. & seq.

Francofordiensis Concilii opinio non æqua de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 401. num. 328. & seq.

Frigoris asperitas in Hispania multorum pernicies. Tom. II. pag. 415. num. 470.

Frontinianus Aquensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.

S. Fructuosus Episcopus Bracarensis, an monachus Benedictinus. Tom. I. pag. 382. num. 261. & seqq.
Eius genus quale. ibid.
Quot monasteria condiderit. ibid.
In locum Potamii sufficitur. pag. 383. num. 262.
Quando floruerit. ibid.
Ipsius Vita à quonam scripta. ibid. num. 263. & pag. 412. num. 371.
Huius monachalis regula à Benedictina diversa. pag. 383. num. 264. & seqq.
Mabillonius in hoc ipso taxatur. pag. 384. num. 265.
Pseudo-Iuliani de eodem nugæ. pag. 387. num. 273. & seq.

Fructuosus senior fictitius. Tom. I. pag. 386. num. 268.

Fulca Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.

Fulgentius Episcopus Astigitanus SS. Leandri & Isidori germanus. Tom. I. pag. 306. num. 2.
Eiusdem Leandri verba de ipso subobscura exponuntur. ibid. num. 3. & seqq.
Nihil compertum de eius Episcopatu Carthaginensi. pag. 307. num. 5. & seqq.
Confundi solet cum alio Ruspensi. ibid. num. 7.
De eo, non de nostro, est memoria Concilii Toletani XV. pag. 308. num. 8.
Item Hispalensis II. ibid.
Pseudo-historicorum de ipso fabulæ. ibid. & seqq.
Hispali probabiliter ortus. ibid. num. 11. & seqq.
Quamdiu vixerit. pag. 309. num. 13.
Scripta eiusdem à breviariis tantum Hispanis relata. ibid. num. 14. & seq.
Eisdem breviariis non facilè credendum & cur. ibid. num. 16. & seqq.
Uter auctor fuerit libri *De incarnatione ad Scarilam*. pag. 310. num. 18. & seq.
Opuscula nonnulla huic à neotericis tributa. pag. 311. num. 20. & seqq.
Mythologicum opus utrum horum habeat Scriptorem, an nullum. ibid. num. 23. & seqq.
Quisnam verus eius artifex. pag. 312. num. 27.
Eruditorum crisis de hoc opere profertur. ibid.
Scriptoris nostri laudes & cultus. pag. 313. num. 28. & seq.
Pseudo-Iuliani commentum in huius & fratrum memoria. ibid. num. 30. & seq.
Quando natus, & Astigitanis datus Episcopus. Tom. II. pag. 418. num. 592. & pag. 420. num. 640.
Eius obitus. pag. 421. num. 664.

Fulgentius presbyter Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Carthaginis Spartariæ creatur Episcopus. pag. 420. num. 630.

Fulgentius Ruspensis Episcopus ineptissimè à Pseudo-Iuliano Hispanis tributus. Tom. I. pag. 267. num. 120. & seq.
Ab Arianis vexatur. Tom. II. pag. 417. num. 527.

GA-

G

GADARENUS, non Gadaræus, gentilis, à Gadare Palestinæ. Tom. I. pag. 27. num. 73.
Gades Cani poetæ patria. Tom. I. pag. 88. num. 299.
Iocosæ à Martiale dictæ & cur. pag. 89. num. 301.
Gadiræus & Gaditanus idem. Tom. I. pag. 27. num. 73.
Galaf Iudæus Ilerdensis & eius *Antidotarium*. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Galenus Claudius medicus celeberrimus. Tom. I. pag. 121. num. 414. & seqq.
Falsissimè Hispaniæ attigitur. ibid.
Eventus quidam temerè eidem adscripti. ibid.
Patria Pergamenus. ibid. & seq.
Huius parens & avus Græci. pag. 122. num. 416.
Ætas. pag. 126. num. 432. & seq.
Non Pergami Italiæ natus. pag. 128. num. 438.
Præsumtio nonnullorum hac de re sugillatur. ibid.
Galesini lapsus de Bonito Arvernensi. Tom. I. pag. 512. num. 324.
Galindus nomen Hispanum. Tom. I. pag. 499. num. 262.
Gallæ Placidiæ ortus. Tom. II. pag. 413. num. 1140.
Nuptiæ cum Imperatore Constante. pag. 414. num. 1170.
In exsilium mittitur & quare. ibid. num. 1175.
Theodosium precatum mittit. ibid. num. 1176.
In regnum restituitur. pag. 415. num. 1179.
Moritur. pag. 416. num. 491.
Gallia diris variisque modis vastatur. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
A barbaris invaditur. ibid. num. 1162. & 1164.
Ulterior à Romanis deficit. pag. 415. num. 472.
Ab Alanis diripitur. pag. 416. num. 479.
Ab Attila. ibid. num. 488.
A Wisi-Gothis affligitur. ibid. num. 507.
De Gallica lue quisnam scripserit. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Gandemarus Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Gardingus Tudensis Episcopus Synodum Toletanam coegit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Garibaii Stephani error de Avicenæ ætate. Tom. II. pag. 8. num. 28.
Garnerius Ioannes laudatur. Tom. I. pag. 240. num. 19.
Garsias Eugui Baionensis in Gallia Episcopus. Tom. II. pag. 184. num. 373.
Navarræ Regum historicus. ibid.
Garsias Hispanus, Iurisconsultus, Decretalium interpres. Tom. II. pag. 93. num. 241. & seq.
Garsias Lupi de Roncesvalles Navarræ rerum descriptor. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Garsias Menesius Episcopus Eborensis & orator celebris. Tom. II. pag. 313. num. 703. & seq.
Eiusdem laudes, honores & scripta. ibid.
Gasalarici Wisi-Gothorum Regis fuga ex Hispania. Tom. II. pag. 417. num. 544.
Obitus. ibid. num. 548.
Gaubertus Fabricius de Vagad, monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 341. num. 849. & seqq.
Munia ab ipso obita. ibid.
Opera literis tradita. ibid.
Quonam loco ab eruditis habita. ibid.
Gaudentius comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Gaudentius diaconus imprudenter à quibusdam Hispaniæ Scriptoribus adscriptus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
S. Gaudiosus Turiassonensis Episcopus. Tom. I. pag. 427. num. 434. & seqq.
A Pseudo-Braulione Hispanis Scriptoribus affixus. ibid.
Plura de eodem notantur, uti & de S. Victoriano eius magistro. ibid. & seqq.
Venantii Fortunati carmen huc pertinens producitur. pag. 428. num. 437.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 571.
Gaufredus archidiaconus Toletanus (vulgò Jofrè de Loaysa). Tom. II. pag. 95. num. 250. & seq.
Roderici Toletani historiam continuavit. ibid.
Geber, aliàs Mahomed Geber, filius Afflah. Tom. II. pag. 403. col. 2. & seqq.
Gesta eiusdem & scripta. ibid.
Chimicæ & astronomicæ artis Scriptor. pag. 404. col. 2. & seq.
Scripsit item *De Fornacibus construendis*. ibid.
Gelasii Papæ obitus. Tom. II. pag. 417. num. 532.
Genesii duo Pseudo-historicorum figmenta. Tom. I. pag. 408. num. 360. & seqq.
Quorum alter Episcopus Arvernensis. ibid.
Alter Corbeiensis abbas. ibid.
Genesio Arelatensi templa in Hispaniis dicata. Tom. I. pag. 542. num. 454. & seq.
Non Hispano, qui nusquam exstitit. ibid.
Gensericus Wandalorum Rex Romam occupat. Tom. II. pag. 416. num. 494.
Geographicæ rei Scriptores referuntur. Tom. I. pag. 6. num. 21. & pag. 65. num. 227. & pag. 371. num. 222.
Geometriæ auctores quinam. Tom. II. pag. 76. num. 163. II. & pag. 375. col. 2.
Georgius Jafer Iacobi II. Aragoniæ Regis Vicecancellarius. Tom. II. pag. 146. num. 209.
Valentini regni leges exposuit. ibid.
Georgius Manriquius Iacobæus eques commendatarius. Tom. II. pag. 342. num. 856. & seqq.
Gesta eiusdem, laudes & scripta recensentur. ibid.
Gerardus Carmonensis, non Cremonensis, Hispanus, haud Italus. Tom. II. pag. 365. col. 1. & seqq.
Arabicorum operum in Latinum interpres. ibid.
Constantini monachi *Viaticum* explanavit. ibid.
Medicinæ & Astronomiæ Scriptor. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Germani an ante Gothos Hispaniam occupaverint. Tom. I. pag. 153. num. 64. & seqq.
Germanus Antissiodorensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 470.
SS. Gervasii & Protasii reliquiæ ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Gildo Africanus à Romanis deficit. Tom. II. pag. 413. num. 1149.
Gilimer Ildericum Wandalorum Regem regno deturbat. Tom. II. pag. 417. num. 557.
Captus Constantinopolim ducitur. ibid. num. 559.
Giraldus quidam artis veterinariæ & accipitrariæ Scriptor. Tom. II. pag. 144. num. 202.
Girardus Compostellanæ Ecclesiæ canonicus. Tom. II. pag. 19. num. 67.
Eiusdem Ecclesiæ historiographus. ibid.
Glossarium Arabo-Hispanum à quonam digestum. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Goesius Damianus laudatur. Tom. II. pag. 245. num. 370.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, de re metrica Scriptor. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Gofredus Jofre de Biure canonicus Tarraconensis. Tom. II. pag. 146. num. 210.
Eiusdem Ecclesiæ constitutiones exposuit. ibid.
Gombaldus de Uligia Prædicatorum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 333.
Commentaria edidit in libros sententiarum. ibid.
Volumen item de Vitis Sanctorum. ibid.
Gomesanus monachus Ildensis Scriptor Vitæ S. Ildephonsi. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Gomezii Manriquii gesta, elogium & scripta. Tom. II. pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius Franciscanorum sodalis scripsit de naturali philosophia. Tom. II. pag. 346. num. 875. & seqq.
Elogium ipsius. ibid.
Gomezius Ioannes de Zurara quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 311. num. 695. & seqq.
Eius gesta & laudes. ibid.
Gonzalez Tellez Emmanuel, Concilii Eliberitani illustrator, laudatur. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Gordianus quidam an Hispalensis fuerit Episcopus. Tom. I. pag. 323. num. 71. & Tom. II. pag. 421. num. 654.
An item literas acceperit Deus-dedit Papæ. Tom. I. pag. 323. num. 71.
Gosvintha Athanagildi vidua Leovigildo nubit. Tom. II. pag. 418. num. 606.
Laqueo suspenditur & quare. pag. 419. num. 627.
Gotescalchi monachi hæresis quænam. Tom. I. pag. 500. num. 266.

Gothicæ literæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
Gothi Romam diripiunt. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
Valentiam Galliarum vastant. ibid. num. 1166.
Aquitaniam invadunt. ibid. num. 1167.
Per Constantem repelluntur. ibid. num. 1171.
Romanis auxiliantur. pag. 416. num. 479.
Gothorum gesta à quibusnam descripta. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq. & Tom. II. pag. 26. num. 98.
Excidium quis ediderit. ibid. pag. 65. num. 116.
Leges à quonam latæ. Tom. I. pag. 518. num. 350.
Gotvilla Hibernus, civis tamen Hispanus, qualis notæ fuerit. Tom. I. pag. 510. num. 311.
Græcorum in Fide errores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 235. num. 261.
Granatensis historia per quemnam exarata. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Gratianus Imperator quando designatus. Tom. II. pag. 412. num. 1127.
Gesta eiusdem & in Christianos religio. ibid. num. 1131.
S. Gregorii Papæ de trina mersione locus castigatur. Tom. I. pag. 296. num. 98. & seq.
Gregorii Turonensis historiæ libri undecimi quisnam auctor. Tom. I. pag. 511. num. 318.
Gregorius Argaizius. Vide Argaizius.
Gregorius Bæticus Episcopus Eliberitanus Hosii æqualis. Tom. I. pag. 138. num. 19. & seqq.
Quænam literis commiserit. ibid.
Eidem Hosio in Sirmiensi conventu restitit. pag. 139. num. 20.
Item Ursacio & Valenti in Ariminensi. ibid.
Marcellini & Faustini Luciferianorum testimonia non prorsus ei favent. ibid. num. 21.
An liber *De Trinitate* ad Placidiam sit ipsi tribuendus. pag. 140. num. 24. & Tom. II. pag. 414. num. 1172.
Dextri & Luitprandi Pseudo-historicorum de ipso nugæ. Tom. I. pag. 141. num. 28. & seqq.
Innocentii I. Papæ decretalis epistola de eodem exponitur. pag. 142. num. 32. & seq.
Item S. Hieronymi locus. ibid.
Bivarii præsumtio sugillatur. pag. 144. num. 41.
Eidem temerè adscribitur martyrologium nuper inventum. pag. 148. num. 50. & seqq.
Figmentum purum Pseudo-historicorum. ibid.
Ab Argaizio impensè, sed frustra laudatum. pag. 149. num. 51.
Solini locus explicatur. pag. 150. num. 56.
Oppidorum nominibus à Gothis formatis uti non potuit. pag. 152. num. 60.
Sicut & vocabulis eius sæculo recentioribus. pag. 159. num. 87.
Gregorius Complutensis Episcopus à Toletano diversus. Tom. I. pag. 148. num. 49.
Insolentior Pseudo-Dextri fabula. ibid.
Gregorius Episcopus Cordubensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Quando mortuus. pag. 415. num. 1183.
Gregorius Illiberitanus Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
Gregorius Nazianzenus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1124.
Gregorius Toletanus præsul nullus. Tom. I. pag. 144. num. 38. & seqq.
Cui falsò Bætici Gregorii gesta tribuuntur. ibid.
Pseudo-historicorum de hoc commenta curiosè examinantur. ibid. & seqq.
Refelluntur. ibid.
In Tyanensi Cappadociæ Concilio vices gessit Liberii Papæ, si larvis credendum. pag. 145. num. 42. & seq.
Grimoaldus, sive Grimaldus, quando floruerit. Tom. II. pag. 5. num. 14.
Scripsit Vitam S. Dominici de Silos. ibid.
S. Felicis translationem vulgavit. ibid.
Sanctorum Vitas collegit. ibid.
Groma seu *Gruma* quid. Tom. I. pag. 6. num. 20.
Gromatici quisnam auctor & quale opus. Tom. I. pag. 6. num. 20.
Gudestianus presbyter Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Gudila Comes Toleti Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Gudila, sive Gullita, Toletanus falsò inter Hispanos Scriptores numeratur. Tom. I. pag. 452. num. 72.
Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelita. Tom. II. pag. 158. num. 252. & seqq.
Ordinis sui generalis præfectus. ibid. num. 253.
Maioricensis item & Elnensis antistes. ibid.
Opera eiusdem edita recensentur. ibid. n. 255. & seqq.
Inedita similiter referuntur. ibid.
Guilielmus Dominici scripsit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 368. col. 1.
Guilielmus Gorris Aragonensis, an Franciscanus. Tom. II. pag. 346. num. 867. & seq.
Quodnam opus scripserit. ibid.
Guilielmus de Loarte Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 252. num. 341.
Quænam opera ediderit. ibid.
Guilielmus de Monserrat Catalanus. Tom. II. pag. 345. num. 864. & seqq.
Quibus libris clarus. ibid.
Guilielmus Præpositi, sive Despaborde. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Scripsit de privilegio militari. ibid.
Item de pace & treuga. ibid.
Alphabetum patrii iuris digessit. ibid.
Guilielmus de Rubione Minorita sententiarum libros exposuit. Tom. II. pag. 148. num. 218.
Guillelmus de Vallesicca. Tom. II. pag. 160. num. 264.
Gullita Toletanus Pseudo-Iuliani *figmentum*. Tom I. pag. 510. num. 312.
Gumesindus Toletanus Hispanis Scriptoribus impudenter affixus. Tom. I. pag. 511. num. 318.
Gundemarus Gothorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 421. num. 648.
Toleti Synodum contrahit. ibid. num. 649.
Gundemundus Wandalorum Rex pacis Ecclesiæ restitutor. Tom. II. pag. 416. num. 518.
Gundisalvi Hispani apud Ioannem Wallensem laus. Tom. II. pag. 108. num. 5.
Scripsisse dicitur *De divisione philosophiæ*. ibid.
Item *De anima*. ibid.
Gundisalvus Garsias de S. Maria Pauli Burgensis filius. Tom. II. pag. 244. num. 303. & seqq.
Eiusdem gesta referuntur. ibid.
Aragoniæ Regum historicus. ibid. num. 304.
Gundisalvus quidam Conchensis auctor libri *Virginalis*. Tom. II. pag. 108. num. 6.
Gundisalvus quidam Hispanus Scriptor *De ortu scientiarum*. Tom. II. pag. 368. col. 1.
Gundisalvus de Berseo monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 4. num. 13.
Sanctorum quorumdam Vitas exaravit. ibid.
Carmen item de prœlio Septimancensi. ibid.
Aliud eiusdem opus *De promovenda pietate*. ibid.
Gundisalvus Gundisalvi de Bustamante Episcopus Segoviensis. Tom. II. pag. 185. num. 377.
Ipsius opus *Peregrina*. ibid.
Gundisalvus de Frias monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 346. num. 869. & seqq.
Philosophica, moralia, politicaque edidit opera. ibid. num. 870.
Sermones pariter & epistolas. ibid. num. 871. & seq.
Monasterii Sancti Hieronymi Granatensis chronographus. ibid. num. 874.
Gundisalvus de Hinojosa Regum omnium Christianorum historiæ breviarium digessit. Tom. II. pag. 142. num. 187.
Gundisalvus Martini à Peñafiel auctor libri *Del becerro*. Tom. II. pag. 165. num. 276.
Gundisalvus de Vallebona ordinis Minorum generalis. Tom. II. pag. 111. num. 28. & seqq.
Opera eiusdem. ibid.
Gunthericus Episcopus Toletanus iniquè Hispaniæ Scriptoribus affigitur. Tom. I. pag. 433. num. 3.
Guterius Didaci de Gamez Petri Nifii Comitis gestorum descriptor. Tom. II. pag. 212. num. 106. & pag. 250. num. 332.

Ha-

H

HADRIANI Ælii Imperatoris patria. Tom. I. pag. 97. num. 328. & seqq.
An Italicæ in Hispania, vel Romæ ex patre Italicensi natus. ibid.
Themistii de hoc error & correctio. ibid. num. 329.
Matrem habuit Gaditanam. pag. 98. num. 331.
Aurelii Victoris error. pag. 99. num. 332.
Doctrina eius multiplex à veteribus commendata. ibid. num. 333.
Libros edidit de vita sua. ibid. num. 334.
Catacriani Antimachi imitatione ab eodem exarati. pag. 100. num 335.
Multa de hac inscriptione disseruntur. ibid. & seqq.
Sermones, orationes, declamationes & carmina laudantur. pag. 101. num. 340. & seqq.
Epistola item de Christianis, quibus non adversus. pag. 102. num. 344. & seq.
Alexandriados opus non huius, sed sophistæ. ibid. num. 346.
Quandiu vixerit imperaveritque. ibid. num. 347.
Hæresis quod nulli darentur spiritus quando orta & à quibus repulsa. Tom. II. pag. 418. num. 615.
Hæresum summa à quonam compilata. Tom. II. pag. 159. num. 258. X.
Hæreticorum catalogus per quemnam editus. Tom. II. pag. 65. num. 110.
Hajan, aliàs Ibnu Hajan, Lusitanus chronographus. Tom II. pag. 405. col. 1.
Hali Uxafal auctor astrologici iudicii de Barcinonensi urbe. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Halo poeta, qui & Alphonsus Grammaticus. Tom. II. pag. 33. num. 129. & seqq.
Eiusdem nonnulla epigrammata referuntur. pag. 34. num. 130. & seqq.
Hamech Ben Serif scripsit de virtutibus plantarum. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Lapidum pariter & animalium. ibid.
Hani, seu Iben Hani, cuiusnam operis auctor. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Hasen, aliàs Iben Hasen, Granatensis & eius scripta. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Haubertinus catalogus Episcoporum Hispaniæ examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
In hoc desunt quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
Exemplis firmatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
Haubertus Hispalensis chronographus supposititius. Tom. I. pag. 543. num. 458. & seqq.
Eiusdem suppositio multis argumentis ostenditur. ibid.
Eius fictitium chronicon, & quisnam huius auctor. pag. 154. num. 67. & pag. 544. num. 463.
Temeritas in Priscilliani rebus refellitur. pag. 170. num. 129.
Audacia in fabulis fingendis retunditur. pag. 268. num. 123.
Impudentia in Bonifacio IV. Hispaniæ accensendo redarguitur. pag. 431. num. 449. & seq.
Scriptores recensentur quos temerè finxit. pag. 268. num. 123. & pag. 302. num. 117. & pag. 432. num. 453. & seqq. & pag. 512. num. 327. & seqq.
Hector Carthaginensis Episcopus Tarraconensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 417. num. 551.
Hegiræ annus quando inceperit. Tom. I. pag. 325. num. 78.
Helecanis Episcopi Cæsaraugustani memoria. Tom. I. pag. 510. num. 313.
Eiusdem fragmenta supposititia. ibid. & seqq.
Helladius aulæ Regis Comes Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Fit monachus Agaliensis. pag. 420. num. 635.
Eiusdem monasterii abbas eligitur. ibid. num. 644.
Toletanus Episcopus designatur. pag. 421. num. 652.
Sanctitate habetur insignis. ibid. num. 663.
Ildephonsum diaconum creat. ibid. num. 666.
Moritur. ibid. num. 667.
Helvia, aliis Albina, M. Annæi Senecæ uxor. Tom. I. pag. 19. num. 49.
Qualis femina. ibid.
Henrici III. Castellæ Regis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 196. num. 21. & pag. 197. num. 26.
Henricus de Aragonia Marchio de Villena. Tom. II. pag. 220. num. 151. & seqq.
A magiæ nota, qua inuritur, liberatur. ibid.
Eius scripta & laudes. ibid. num. 152. & seqq.
Henricus infans Castellæ, Magister ordinis Iacobæi. Tom. II. pag. 243. num. 296.
Quænam opera ediderit. ibid.
Heraclius Africæ Comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
Heraclius Imperator Hierosolymam cum cruce Dominica ingreditur. Tom. II. pag. 421. num. 664.
De Herbis quisnam egerit. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Herculis labores à quibusnam descripti. Tom. II. pag. 222. num. 161. & pag. 251. num. 334.
Herennius Senecio Hispanus laudatur. Tom. I. pag. 91. num. 308.
Auctor Vitæ Helvidii Prisci. ibid. num. 309.
Domitiani iussu interficitur. ibid. & seqq.
Hermenegildus Leovigildi filius nascitur. Tom. II. pag. 418. num. 594.
Regni successor à patre constituitur. ibid. num. 611.
Ingundem uxorem ducit. ibid. num. 617.
Hispali à patre obsidetur. ibid. num. 618.
Vinctus eidem traditur. ibid.
Datis obsidibus dimittitur. ibid.
Semel iterumque obsidetur & capitur. pag. 419. num. 619. & 621.
Varie vexatus carceribus mancipatur. ibid. num. 624.
Occiditur. ibid.
Hermenga Witterici Regis filia. Tom. II. pag. 421. num. 646.
Theoderico Mediomatricum Regi nubit. ibid.
Intacta patri remittitur. ibid.
Heros, sive Eros, Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 243. num. 33. & seqq.
Heterius Oxomensis Episcopus Felicis Urgellensis impugnator. Tom. I. pag. 443. num. 35.
Item Elipandi Episcopi Toletani. ibid.
Opera eiusdem à quibus in lucem edita. ibid. & seq.
Hexaemeron opus à quonam scriptum. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seq.
S. Hieronymi Granatensis monasterii historiam quis texuerit. Tom. II. pag. 346. num. 874.
S. Hieronymi locus de Vigilantio exponitur & emendatur. Tom. I. pag. 232. num. 367. & seq.
Flores à quonam excerpti. Tom. II. pag. 218. num. 136. I.
Vita per quemnam exarata. pag. 219. num. 142.
In Vigilantium invectiva quando facta. pag. 413. num. 1149.
Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 368. col. 2.
Eius scripta. ibid.
Hieronymus Paulus quidam illaudatus. Tom. II. pag. 340. num. 844.
Hieronymus quidam monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 347. num. 887.
Ioannis II. Aragoniæ Regis rerum Scriptor. ibid.
Hieronymus quidam alter abbas Cisterciensis de Benifazà. Tom. II. pag. 368. col. 2.
Regum Aragoniæ genealogiam digessit. ibid.
Hieronymus Michael Carmelus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 143. num. 197.
Commentaria scripsit in Canticum Canticorum. ibid.
Hieronymus Cucalon quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 335. num. 817. & seqq.
Hieronymus de Ocon Carmelita. Tom. II. pag. 208. num. 91. & seq.
Machabæorum libros explanavit. ibid.
Benedicti XIII. gestorum narrator. ibid. num. 92.
Hieronymus de S. Fide, sive Iosias Lurki. Tom. II. pag. 199. num. 45. & seqq.
Ex Hebræo Christianus. ibid.
Eius disputatio in Iudæos coram Benedicto XIII. ibid.
Quinam eidem interfuerint, ac de ea scripserint. ibid.
Hiero-

Hieronymus Torrellas Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 339. num. 839. & seqq.

S. Hierotheus falsò Hispanis adscribitur. Tom. I. pag. 114. num. 384.

Dionysii scripta de ipso vel inter catholicos dubiæ fidei. ibid. num. 385. & seq.

Quando hæc primùm visa. ibid.

Græcorum testimoniis hunc fuisse Atheniensem probatur. pag. 115. num. 388. & seqq.

Latinorum nullis. ibid.

Morales ansam præbuit ut Hispaniæ affigeretur. ibid. num. 389. & pag. 116. num. 392. & seqq.

Eiusdem æquivocatio inter hunc & Philotheum. pag. 117. num. 397.

Areopagita fuit Athenis, ideoque Atheniensis. pag. 118. num. 402.

Multa Græcorum testimonia pro hac re producuntur. ibid. num. 403. & seqq.

Empuritanus à Pseudo-Luitprando confingitur. pag. 120. num. 409.

Absurditates in eius historia. ibid. num. 410. & seqq.

Macri cognomen unde ipsi affixum. pag. 121. num. 412.

Hierusalem quælibet Ecclesia cathedralis dicta. Tom. I. pag. 356. num. 172.

Higuera Hieronymus Romanus multiplicis fabulæ conflator. Tom. I. pag. 316. num. 43.

Pseudo-chronicorum Dextri & Maximi confictor. ibid.

Pseudo-historicorum aliorum architectus. pag. 430. num. 447. & seq. & pag. 436. num. 8. & pag. 528. num. 400.

Vanitas eiusdem de Ioanne Hispalensi. pag. 485. num. 217. & seqq.

Opus eius quoddam levissimum laudatur. pag. 513. num. 330.

Ex quo dignoscitur fabularum inventor. ibid. & seqq.

Absurdæ ipsius assertiones de *Romanis* Toletanis. ibid.

Item de *Marinis* Gallæcis. ibid.

Quonam Luitprandi Chronico usus, dum historiam scriberet. pag. 534. num. 418. & seq.

Pseudo-Iuliani auctor. Tom. II. pag. 36. num. 139. & seqq.

Testimonia ad rem producuntur ex eius historia Ms. pag. 38. num. 144. & seq.

Crassissima ignoratio de Petro de Riga *Auroræ* Scriptore. pag. 40. num. 152.

Higuerarum, sive ficulneorum Toleti civium fundamenta à quonam iacta. Tom. I. pag. 445. num. 44.

Hilarii Arelatensis Episcopi obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 416. num. 487.

Hilarius Papa quando creatus. T. II. pag. 416. num. 500.

Romanam Synodum cogit. ibid. num. 506.

S. Hilarius Pictaviensis Episcopus Quintiliani imitator. Tom. I. pag. 75. num. 255.

Arausicanæ I. Synodo præfuit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.

Hildefredus Tarraconem obsidione cingit. Tom. II. pag. 416. num. 513.

Urbes Hispaniæ maritimas capit. ibid.

Hippocrates à quonam explanatus. Tom. II. pag. 363. col. 1.

S. Hippolyti martyris Missa per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 381. num. 259.

Hispalensis II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 421. num. 658.

Hispalis Fulgentii Astigitani verosimiliter patria. Tom. I. pag. 308. num. 11. & seq.

Contra Leovigildum Gothorum Regem rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.

Hispanæ historiæ Scriptores quinam fuerint. Tom. II. pag. 13. num. 45. & pag. 23. num. 82. & pag. 48. num. 18. & seq. & pag. 61. num. 73. & pag. 165. num. 274. & seq. & pag. 239. num. 280. & pag. 302. num. 619. & seqq. & pag. 326. num. 763. & seqq. & pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 1. & seq. & pag. 361. col. 2. & seq. & pag. 388. col. 2. & pag. 407. col. 1.

Hispania per Constantinum tyrannum invaditur. Tom. II. pag. 414. num. 1163.

Tumultibus fervet. ibid. num. 1168. & pag. 415. num. 469.

Peste affligitur. pag. 419. num. 621.

Sub Reccaredo Fide catholica floret. pag. 420. num. 629.

Mahometi labe inficitur. pag. 421. num. 645.

De Hispaniæ memorabilibus quisnam scripserit. Tom. I. pag. 463. num. 118.

Eius descriptio à quonam facta. pag. 503. num. 283. & seqq.

Regum epitomen quisnam digesserit. Tom. II. pag. 196. num. 24.

Urbium admiranda per quemnam descripta. pag. 381. col. 2.

Casus & restauratio à quonam exarata. pag. 373. col. 1.

Hispanorum incuria in non quærendis historiæ fontibus & publico bono exponendis. Tom. II. pag. 15. num. 53.

Viri insignes nonnulli qui Basileensi Concilio interfuere. pag. 226. num. 177. & seq.

Historia à quibusnam scripta. Tom. I. pag. 7. num. 22. & pag. 92. num. 312. & seqq. & pag. 104. num. 351. & seqq. & pag. 205. num. 271. & seqq. & pag. 238. num. 12. & seqq. & pag. 256. num. 75. & seqq. & pag. 315. num. 38. & seqq. & pag. 340. num. 117. & seqq. & pag. 373. num. 231. & pag. 421. num. 407. & pag. 438. num. 14. & pag. 447. num. 52. & seqq. & pag. 463. num. 118. & pag. 516. num. 343. & Tom. II. pag. 1. num. 2. & pag. 2. num. 5. & seqq. & pag. 3. num. 9. & pag. 12. num. 39. & pag. 19. num. 65. & seqq. & pag. 21. num. 74. & pag. 26. num. 98. & pag. 27. num. 104. & pag. 49. num. 20. & seqq. & pag. 196. num. 21. & pag. 204. num. 61. & pag. 212. num. 106. & pag. 216. num. 125. & pag. 176. num. 342. & pag. 178. num. 348. & seq. & pag. 181. num. 364. & pag. 184. num. 373. & pag. 191. num. 5. & seqq. & pag. 239. num. 280. & pag. 241. num. 286. & 290. & seq. & pag. 244. num. 302. & seqq. & pag. 245. num. 306. & pag. 248. num. 318. & 321. & seqq. & pag. 254. num. 352. & seqq. & pag. 274. num. 458. & pag. 302. num. 619. & pag. 306. num. 655. & pag. 326. num. 763. & seqq. & pag. 330. num. 793. & seq. & pag. 336. num. 823. & pag. 346. num. 874. & pag. 347. num. 887. & seqq. & pag. 351. num. 919. & pag. 356. col. 1. & pag. 357. col. 1. & seq. & pag. 358. col. 1. & seq. & pag. 306. col. 1. & seq. & pag. 361. col. 1. & seq. & pag. 362. col. 1. & seq. & pag. 368. col. 2. & pag. 372. col. 1. & seq. & pag. 373. col. 2. & pag. 376. col. 2. & seqq. & pag. 381. col. 2. & seq. & pag. 405. col. 1.

Historia omnimoda per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 205. num. 271. & seqq.

Item *De memorabilibus Hispaniæ*. pag. 463. num. 118.

Arabum à quonam scripta. Tom. II. pag. 54. num. 43.

S. Ferdinandi Castellæ Regis. pag. 56. num. 54.

Pontificum & Romanorum Imperatorum. pag. 57. num. 56.

Castellæ ac Legionis. pag. 61. num. 73.

Ecclesiastica. pag. 181. num. 364.

Regum Navarræ. pag. 184. num. 373.

Henrici III. Castellæ Regis. pag. 196. num. 21. & pag. 197. num. 26.

Carthaginensium pariter & Murciæ Episcoporum. pag. 274. num. 458.

Ordinis Iacobæi pag. 336. num. 823.

Ioannis II. Aragoniæ Regis. pag. 347. num. 887.

Bætica. pag. 382. col. 1.

Granatensis. pag. 407. col. 1.

Cataloniæ. pag. 356. col. 1.

Lusitaniæ, & generalis mundi. pag. 357. col. 2. & pag. 373. col. 2. & seq.

Historicorum supposititiorum fabulæ de Gregorii Bætici rebus. Tom. I. pag. 141. num. 28. & seqq. & pag. 144. num. 38. & seqq. & pag. 145. num. 42. & seq. & pag. 148. num. 50. & seqq.

Figmenta de Audentio Toletano exploduntur. pag. 178. num. 162. & seqq.

Necnon de Avieno poeta. pag. 213. numero 299. & seqq.

Im-

Impudentia taxatur. pag. 267. num. 118. & pag. 268. num. 122.
Mendacia refelluntur. pag. 286. num. 55. & seqq.
Nugæ in Arthuago monacho. pag. 372. num. 227. & seq.
Licentia in S. Ildephonsi rebus retunditur. pag. 410. num. 364. & seq.
Commenta de Iuliano Toletano. pag. 419. num. 396. & seq.
Quisquiliæ in Felice Episcopo Toletano. pag. 423. num. 421.
Necnon in Taione Cæsaraugustano. pag. 424. num. 423.
Fictiones in Iuliano cognomento Luca exsibilantur. pag. 439. num. 22.
Fabulæ item de Rutilio martyre & aliis. pag. 474. num. 164. & seqq.
Hitæ, seu Fitæ, oppidi nomen unde. Tom. I. pag. 147. num. 48.
De *Homagio* quisnam egerit. Tom. II. pag. 241. num. 289.
Homiliæ à quonam scriptæ. Tom. II. pag. 219. num. 148.
Honorii I. Papæ creatio quando contigerit. Tom. II. pag. 421. num. 659.
Honorius monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Hormestæ appellatio undenam adhæserit Orosii historiis. Tom. I. pag. 238. num. 12. & seqq.
Hormisdæ Pontificis electio quando facta. Tom. II. pag. 417. num. 549.
Ioannes Tarraconensis Episcopus honoribus affectus. ibid. num. 550.
Sallustius Hispalensis legatus constitutus & ubi. ibid. num. 553.
Hosius Episcopus Cordubensis Scriptorum Hispaniæ princeps. Tom. I. pag. 133. num. 1.
Hispanus, & forsan Cordubensis, non Græcus. ibid. num. 2.
Plagis ob Fidem ab ethnicis multatus. ibid.
Concilio Eliberitano interfuit. pag. 134. num. 3.
A Constantino Magno plurimum cultus. ibid. numero 4.
In Arelatensi Concilio causam dixit. ibid.
Constantini Imperatoris conversionem fortè promovit. ibid. num. 6.
Zosimi locus hac de re subobscurus à Baronio explanatus. ibid. & seq.
Sozomenus reprehenditur. ibid.
Synodo Nicænæ præfuit, vices gerens Sylvestri Papæ. pag. 135. num. 8.
Princeps item in Sardicensi de causa Athanasii. ibid. num. 8.
Eiusdem apud hæreticos reverentia. ibid. num. 9.
Arianis in Sirmiensi conventu quodammodo favit. ibid. num. 10.
Ab Athanasii tamen damnatione abstinuit. ibid.
De eius ob illud pœnitentia eidem Athanasio credendum. ibid. num. 11. & seqq.
S. Isidori de eius obitu historia suspecta. ibid.
A Græcis ut Sanctus colitur. pag. 136. num. 13.
Eius opera referuntur. ibid. num. 14. & seq.
Chalcidii in Timæum commentarii dedicatio huic forsan facta. pag. 137. num. 16.
An Græcè scripserit. ibid. num. 17.
Nomen ipsius temerè appositum in Decreto Gratiani. pag. 138. num. 18.
Cordubensem Synodum colligit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
In exsilium pellitur, & verberibus tunditur. ibid. num. 1106. & 1108.
Hæreticis assentitur. ibid.
Catholicus moritur & ubi. ibid. num. 1109.
Hugo Catalanus à Turrecremata laudatus. Tom. II. pag. 368. col. 2.
Quodnam opus scripserit. ibid.
Hugo Portugalensis Episcopus Compostellanæ historiæ auctor. Tom. II. pag. 19. num. 65.
An eius Epistola ad Mauricium Bracarensem sit germana. Tom. I. pag. 129. num. 444. & seqq.

Hunnericus Wandalorum Rex catholicos affligit. Tom. II. pag. 416. num. 511. & seqq.
Vermibus consumitur. ibid. num. 515.
Hunni per Thraciam discurrunt. Tom. II. pag. 416. num. 481.
Urbes orientis quamplurimas vastant. ibid. num. 483.
Hunnorum præsidium per Stiliconem deletur. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Hyginus. Vide Iulius Hyginus.
Hymni à quibusnam scripti. Tom. I. pag. 395. num. 306. & seq. & pag. 519. num. 357.
Hymni Ambrosiani in Latinis Ecclesiis celebrantur. Tom. II. pag. 413. num. 1139.

I

JAAFAR, aliàs Abu Jaafar Ebn Tophail, sive Abu Becr. Tom. II. pag. 405. col. 2. & seqq.
Quænam scripta exaraverit. ibid.
Laudes eiusdem. ibid.
Iacobæi ordinis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 336. num. 823.
S. Iacobi reliquiarum translatio per quemnam descripta. Tom. II. pag. 24. num. 88.
In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
Quos discipulos ibi creârit Episcopos. ibid.
S. Iacobi epistolas quisnam exposuerit. Tom. II. pag. 28. n. 108.
Iacobus I. Aragoniæ Rex. Tom. II. pag. 69. num. 143. & seqq.
Eius historia de rebus à se gestis Provinciali idiomate. ibid.
Iacobus Catalanus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 369. col. 1.
De Conceptione Virginis libros vulgavit. ibid.
Iacobus Dominicus Dominicanus. Tom. II. pag. 171. num. 310.
Volumen edidit de rectè administrandis sui ordinis rebus. ibid.
Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, an ullius Chronici auctor. Tom. II. pag. 177. num. 345. & seqq.
Valerium Maximum vernaculè vertit. ibid. num. 346.
Iacobus Calicius iurisconsultus celeberrimus. Tom. II. pag. 198. num. 31. & seqq.
Commentaria scripsit in Usaticos Barcinonenses. ibid. num. 32.
Directorium item pacis & treugæ. ibid. num. 33.
Processus *soni emissi* & quid iste sonus. ibidem num. 34.
Alia eiusdem opera. ibid.
Iacobus Cardoni Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Iacobus Conesa protonotarius regius quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 369. col. 1.
Iacobus Magni Augustinianus sophologii auctor. Tom. II. pag. 203. num. 56. & seqq.
Qualenam istud opus. ibid.
An fuerit Hispanus. ibid.
Iacobus Marquilles iurisconsultus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 244. num. 299. & seqq.
Familiarum Cataloniæ nobilium descriptor. ibid. num. 302.
Iacobus Matthæi commentaria dedit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monellis Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom II. pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monte-Iudaico, sive de Montjui. Tom. II. pag. 153. num. 239. & seq.
Usaticos Barcinonenses exposuit. ibid.
Iacobus Perez de Valentia Eremitarum Sancti Augustini sodalis. Tom. II. pag. 329. num. 779. & seqq.
Episcopus aliquando Christopolitanus. ibid.
Commentaria edidit & explanationes diversas. ibid.
Iacobus Pons Catalanus Scriptor artis vulgò *de scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 648.
Iacobus Lupi Rebello Lusitanus. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Scripsit *De sacramento pœnitentiæ*. ibid.

Iacobus Roig poeta Valentinus, & eius opera. Tom. II. pag. 242. num. 293. & seq.
Iacobus de S. Ioanne Dominicanus. Tom. II. pag. 268. num. 428. & seq.
Auctor Vitæ S. Raymundi de Penyafort. ibid.
Iacobus à Vallesicca Usaticorum Barcinonensium glossator. Tom. II. pag. 160. num. 264.
Jahia filius Mahomed filius Abi Siulker auctor *Theoricæ plantarum.* Tom. II. pag. 407. col. 1.
Jahia Iben Hametis Ibn Edden de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Jaljal, aliàs Eben Jaljal, quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Ianua artis Raymundinæ per quemnam formata. Tom. II. pag. 324. num. 752. & seq.
Jasa Gafekæus scripsit historiam orientalem. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Ibada Fonsæ Comitis filia Reccaredo Regi Gothorum nubit. Tom. II. pag. 419. num. 620.
Svinthilam parit. ibid.
Iben Ibrahim *De supputatione temporis* Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Iberia (*Hesperia*) etiam Italia dicta. Tom. I. pag. 444. num. 39.
Ibnu Habar. Vide Aben Habar.
Ibnu Lchatib theologus, philosophus, poeta, & historicus. Tom. II. pag. 407. col. 1. & seq.
Cur Hispanis Scriptoribus affixus, licèt non Hispanus. ibid.
Idalius Barcinonensis Episcopus & eius opera. Tom. I. pag. 423. num. 419.
Epistolæ eiusdem duæ ad quosnam directæ. ibid. num. 420.
Idatius Clarus ex coniectura Emeritensis Episcopus. Tom. I. pag. 172. num. 136. & seqq.
Priscilliani erroribus restitit. ibid.
Diversus ab Ithacio à Severo reprehenso. ibid. num. 139.
Item ab Idatio Lemicensi Episcopo. ibid.
Necnon ab alio auctore libri adversus Warimadum Arianum. ibid. num. 140.
Idatius, sive Hydatius, historicus, in rebus Orosii explanatur. Tom. I. pag. 235. num. 2.
Lemicensis ex Gallæcia. pag. 256. num. 75.
Papirii Massoni error multiplex in eiusdem rebus. ibid. num. 76. & seqq.
Necnon Georgii Cardosi. ibid.
Eius ætas & in Palestinam peregrinatio. pag. 257. num. 79.
Episcopatus & res gestæ. ibid. num. 81. & seqq.
Eusebiani Chronici continuator. pag. 258. num. 86.
Quisnam auctor collectionis historicæ ex eodem. pag. 259. num. 87. & seq.
Quisnam Toromachus, ex quo ipse in historia profecit. ibid. num. 88.
Variæ ipsius collectionis editiones. ibid. num. 89. & seq.
Fasti consulares ab eodem editi. pag. 260. num. 91.
De Cynegio orientis præfecto clarissimum eiusdem testimonium. ibid. num. 92.
Diversus ab Idatio Claro Emeritensi Episcopo. ibid. num. 93.
Item ab alio Ambrosii Moralis. pag. 261. num. 95.
Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Idolorum templa ubique destructa & quando. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
Jehuda Barcinonensis Hebræus Scriptor. Tom. II. pag. 2. num. 6.
Ieiunii quadragesimalis institutio à quonam exposita. Tom. I. pag. 360. num. 190.
S. Ildephonsus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 388. num. 278.
Eius genus & res gestæ. pag. 389. num. 279. & seqq.
Scripsit *De virginitate S. Mariæ* contra tres infideles. pag. 390. num. 284.
Huius libelli editiones. ibid & seq.
Quinam fuerint isti infideles. ibid. num 286. & seqq.
Opus hoc eius esse pluribus confirmatur. pag. 392. num. 289. & seqq.
Alia eiusdem opuscula. ibid.
Missas aliquot composuit, & quidnam eius temporis Missa. pag. 394. num. 302. & seqq.
Hymnos pariter & sermones. pag. 395. num. 306. & seq.
Ipsius epigrammata & epitaphia quædam supposititia. ibid. num. 308. & seqq.
Eiusdem gentis stemmatismus ex Pseudo-Iuliano. pag. 397.
Germana, corrupta & adulterata referuntur. pag. 398. num. 315. & seqq.
Scriptorum Ecclesiasticorum descriptor. pag. 399. num. 323.
Additio eius ad Isidori Chronicon quale opus. pag. 400. num. 324. & seqq.
Roderici Toletani locus de illo depravatus corrigitur. ibid. num. 327.
Ioannis Episcopi Gerundensis error notatur. ibid.
Francofordiensis Synodi iniqua de ipsius doctrina opinio. pag. 401. num. 328. & seq.
Non huius est liber contra disputantes *De perpetua Mariæ virginitate.* ibid. num. 330. & seqq.
Huius ævi in Hispania phrasis & eloquentia describitur. pag. 402. num. 333. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso licentia retunditur. pag. 404. num. 345. & seqq.
Corona Virginis an eiusdem sit opus. pag. 410. num. 364. & seqq.
Eius Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Ortus quando contigerit, & quibusnam parentibus. pag. 421. num. 644.
Eiusdem profectus sub S. Isidori disciplina. ibid. num. 658.
Hispalim reversus cœnobium ingreditur & quare. ibid. num. 662.
Diaconus Toletanus designatur. ibid. num. 666.
Ildericus Pacensis Episcopus Synodo Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Ildericus Wandalorum Rex regno deturbatur. Tom. II. pag. 417. num. 557.
Illigartum urbs contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Illurgi pro Illiturgi à Pseudo-historicis corruptum. Tom. I. pag. 162. num. 98.
Imago huius mundi à quonam descripta. Tom. II. pag. 372. col. 1. & seq.
Imperatorum Romanorum historiam quisnam digesserit. Tom. II. pag. 57. num. 56.
Imperialium Constitutionum ab Augustis simul inscribendarum forma. Tom. I. pag. 204. num. 267.
De Incarnatione libri ad Scarilam quisnam auctor. Tom. I. pag. 310. num. 18. & seq.
Incarnationis fides Synodis coactis stabilitur. Tom. II. pag. 416. num. 490.
Indiculi luminosi quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 476. num. 179. & seqq.
Pellizerii coniectura de huius auctore improbatur. pag. 478. num. 186.
Infernus amoris per quemnam descriptus. Tom. II. pag. 249. num. 316.
Ingundis Sigeberti Francorum Regis filia. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Hermenegildo Gothorum Regi nubit. ibid.
Quos comites secum in Hispaniam duxerit. ibid.
Ærumnis confecta Panhormi moritur. pag. 419. num. 624.
Innocentius I. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
Inquisitorum Directorium à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 187. num. 387.
Repertorii quisnam auctor. pag. 318. num. 732. & seqq.
Interregnum unius anni factum post mortem Severi. Tom. II. pag. 416. num. 504.
S. Ioachim Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Ioannes Abbas Agaliensis Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Ioannes Ægidius Zamorensis taxatur. Tom. I. pag. 52. num. 181.

Quan-

Quando floruerit. Tom. II. pag. 108. num. 7. & seqq.
Opus edidit *De præconiis Hispaniæ*. pag. 109. num. 10. & seqq.
Multis erroribus scatens, præsertim in re geographica. Ibid. num. 13. & seqq.
Scripsit item de mundi ætatibus. pag. 110. num. 16.
Necnon de viris illustribus. ibid.
Indices historiarum per literas alphabeti vulgavit. ibid. num. 18.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Ioannes Ægyptius monachus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Ioannes Africæ Comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Ioannes Alvarez forsan auctor Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis. Tom. II. pag. 243. num. 295.
Ioannes Alvarez Gato Matritensis poeta quænam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 877.
Ioannes Andreas canonicus Ilerdensis. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Metaphisicæ Christianæ Scriptor. ibid.
Ioannes Andreas ex Mahometano Christianus. Tom. II. pag. 324. num. 757. & pag. 369. col. 2. & seqq.
Confusionem edidit sectæ Mahometanæ. pag. 324. num. 757.
Anti-Alcorani Scriptor. pag. 369. col. 2.
Ioannes de Aragonia Iacobi II. Regis filius. Tom. II. pag. 148. num. 219.
Toletanus Archiepiscopus & concionum Scriptor. ibid.
Ioannes Arias de Avila quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 340. num. 844.
Ioannes Alphonsus de Baena. Tom. II. pag. 251. num. 335. & seqq.
Auctor systematis *Cantionarii*. ibid.
Cantionaria diversa conscripsit. ibid. num. 336. & seqq.
Ioannes Ballistarius Carmelita. Tom. II. pag. 171. num. 311.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sui ordinis Constitutiones vulgavit. ibid.
Necnon sermones varios & librum de Anti-Christo. ibid.
Ioannes Ivandus de Bardaxi Aragonensis. Tom. II. pag. 348. num. 888.
Quænam eius opera. ibid.
Ioannes Alphonsus de Benavente. Tom. II. pag. 347. num. 878. & seqq.
Elogia eiusdem & scripta. ibid.
Ioannes Biclarensis abbas, patriâ Scalabitanus. Tom. I. pag. 298. num. 104.
Dictus etiam Gerundensis ab Episcopatu quem gessit. ibid.
Constantinopolim profectus & quare. ibid.
Quandiu in eadem urbe moratus. ibid. & seq.
Græca & Latina eruditione conspicuus. ibid.
De eius monachatu Mabillonii ingenua confessio. pag. 299. num. 106.
Regulam monachis *specialem* atque item Chronicon scripsit. ibid. num. 107.
Vossii & Possevini in ipsius rebus hallucinationes. ibid. num. 108.
Gerundensis Episcopus à Reccaredo Rege constitutus. pag. 300. num. 109. & Tom. II. pag. 420. num. 631.
Quando obierit. Tom. I. pag. 301. num. 111.
Pseudo-Maximi impostura de eius Episcopatu Agaliensi. ibid num. 113.
Minimè fuit Hermenegildi præceptor. ibid.
In exsilium pellitur & quare. Tom. II. pag. 418. num. 616.
Barcilonam relegatur. ibid.
Ioannes de Capua an fuerit Hispanus. Tom. II. pag. 340. num. 848.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Ioannes de Cardalhago Archiepiscopus Bracarensis. Tom. II. pag. 171. num. 309.
Auctor libri *Regalis*. ibid.
Ioannes Carvaxalius S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 296. num. 584. & seq.
Gesta eiusdem & munia. ibid.

Apostolicæ sedis defensionem edidit. ibid. num. 585.
Relationem item suarum legationum. ibid.
Epistolas similiter. ibid.
Ioannes de Casanova scripsit *De potestate Papæ supra Concilium*. Tom. II. pag. 234. num. 259.
Ioannes de Castromocho Petri *Crudelis* historicus. Tom. II. pag. 178. num. 347. & seqq.
Ioannes de Castroxeris *Principum regimen* Ægidii Columnæ Hispanè vertit. Tom. II. pag. 179. num. 351.
S. Ioannes Chrisostomus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Quando & ubi mortuus. pag. 414. num. 1159.
Ioannes Cirita Taurocanus abbas Cisterciensis. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seqq.
Equitibus de Avis regulas tulit. ibid.
Ioannes à Claravò, sive Claravalle, Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 160. num. 262. & seq.
Libros Sententiarum explanavit. ibid.
Sermonum item & lecturarum Scriptor. ibid.
Ioannes Consobrinus Lusitanus. Tom. II. pag. 349. num. 896. & seqq.
Munia ab eodem obita. ibid.
Laudes ipsius & opera. ibid.
Ioannes de Deo auctor correctionis Cavillationum Huberti de Bovio. Tom. II. pag. 64. num. 93. & seqq.
In Bononiensi gymnasio Decretorum doctor. ibid.
Opera eiusdem inedita quænam. ibid. num. 95. & seqq.
Ioannes diaconus Matritensis S. Isidori Agricolæ Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 97. num. 257. & seq.
Ioannes Emmanuel Castellæ Infans. Tom. II. pag. 166. num. 278. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius. Tom. II. pag. 188. num. 395.
Quænam scripserit. ibid.
Ioannes Episcopus Cæsaraugustanus quando floruerit. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seq. & Tom. II. pag. 417. num. 521.
Elogium ex S. Ildephonso. Tom. I. pag. 371. num. 223.
Musicam modulationem cantui præscripsit. ibid.
Librum edidit de canonibus paschalibus. ibid.
Ioannes Episcopus Tarraconensis ab Hormisda Pontifice honore affectus. Tom. II. pag. 417. num. 550.
Tarraconensi Synodo præest. ibid. num. 551.
Ioannes Evangelista de Corduba Minorita. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Opus eiusdem *De Virginis Conceptione*. ibid.
Ioannes Eximini Cerdan iurisconsultus & eius opera. Tom II. pag. 236. num. 267. & seqq.
Ioannes Francès Barcinonensis Aragoniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 241. num. 290. & seq.
Barcinonensium Comitum gesta descripsit. ibid.
Ioannes Francès Boscan Aragonensium rerum chronographus. Tom. II. pag. 241. num. 290.
Ioannes Gerundensis in Ildephonsi rebus erravit. Tom. I. pag. 400. num. 327.
Ioannes Grial quàm benemeritus de S. Isidori operum editionibus. Tom. I. pag. 330. num. 92.
Etymologiarum eiusdem illustrator. pag. 333. num. 100.
Ioannes Gundisalvi Avicenæ physicorum libros Latinè vertit. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannes Hierosolymorum Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Ioannes Hispalensis Augustinianorum sodalis. Tom. II. pag. 351. num. 913.
S. Ioannis de Sahagun Vitæ descriptor. ibid.
Ioannes Hispalensis Episcopus quonam tempore vixerit. Tom. I. pag. 482. num. 202.
Isidori Pacensis & Roderici Toletani de ipso verba rectâ interpretatione donantur. ibid. num. 203. & seqq.
An hic sit qui cum Alvaro Cordubensi literas commutavit. pag. 483. num. 208.
Bibliorum in Arabicum translator. pag. 484. num. 210. & seq.
Quænam huius ævo vernaculæ linguæ in Hispania. ibid. num. 211.
Pseudo-Luitprandi de eodem nugæ. ibid.

Iniquiſſimè confunditur à Pſeudo-hiſtoricis cum Toletano. pag. 485. num. 214. & ſeq.
Ab Arabibus *Cacit Almitran* appellatus. pag. 487. num. 225.
Vocabuli huius ſignificatio producitur. ibid. & ſeqq.
Ioannes Hiſpalenſis Epiſcopus alter Pſeudo-Luitprandi fabula. Tom. I. pag. 452. num. 71.
Ioannes Hiſpalenſis omnino diverſus à Ioanne Archiepiſcopo. Tom. II. pag. 370. col. 2. & ſeq.
Doctrina huius & Arabicæ linguæ peritia. ibid.
Epitomen dedit totius aſtrologiæ. ibid.
Aſtronomiæ & chiromantiæ Scriptor. ibid.
Alia eiuſdem opuſcula. ibid.
Mercurii Triſmegiſti operum interpres. pag. 371. col. 1.
Ioannes Hiſpanus canonum gloſſator. Tom. II. pag. 65. num. 113.
Ioannes Hiſpanus alter Decretalium explanator. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannes de Ixar Aragonenſis orator celebris. Tom. II. pag. 268. num. 427.
Ioannes Lopez Dominicanorum ſodalis. Tom. II. pag. 330. num. 792.
Quodnam opus exaraverit. ibid.
An idem cum Ioanne Lopez de Salamanca. ibid.
Ioannes Lopez Segovienſis canonicus. Tom. II. pag. 337. num. 825. & ſeqq.
Laudes eiuſdem & ſcripta. ibid.
Ioannes de Lucena. Tom. II. pag. 250. num. 331.
Scripſit *De vita beata*. ibid.
Ioannes Mancipe Auguſtinianus auctor libri *Lumen domûs*. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes Margarit, vulgò Gerundenſis Epiſcopus. Tom. II. pag. 7. num. 20.
Qualis eruditionis & notæ fuerit. ibid.
Ioannes Martinez Mercenariorum ſodalis. Tom. II. pag. 307. num. 671. & ſeq.
Ordinis ſui hiſtoriam exaravit. ibid.
Alia eiuſdem opera. ibid.
Ioannes Martorell Valentinus quænam literis commiſerit. Tom. II. pag. 280. num. 490.
Ioannes de Mella S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 283. num. 506. & ſeqq.
Munera ab ipſo obita & laudes. ibid num. 507. & ſeqq.
Eiuſdem epitaphium. ibid.
Scripta ab eodem edita recenſentur. pag. 285. num. 511. & ſeqq.
Ioannes de Mena poeta Cordubenſis. Tom. II. pag. 265. num. 412. & ſeqq.
Ioannis Caſtellæ Regis II. hiſtoricus. ibid.
Eiuſdem carmina referuntur. pag. 267. num. 418. & ſeqq.
Ioannes Moles Margarit Epiſcopus Gerundenſis & S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 320. num. 740. & ſeqq.
Geſta eiuſdem, ſcripta & laudes. ibid.
Ipſius epitaphium. ibid.
Ioannes de Monteſono Dominicanorum ſodalis. Tom. II. pag. 185. num. 378. & ſeqq.
Hiſpanuſne an Gallus. ibid.
De re ſchiſmatis auctor. pag. 186. num. 380. & ſeq.
Ioannes Nonnius de Villaſan, aliàs Villaizan. Tom. II. pag. 174. num. 326. & ſeqq.
Eius munera & laudes. ibid.
Alphonſi XI. Caſtellæ Regis hiſtoriographus. ibid. num. 327.
Necnon Ioannis I. Chronici auctor. ibid. num. 328.
Ioannes Papa XXI. Vide Petrus Ioannis.
Ioannes de Paſtrana grammatices Scriptor. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes Polemar, ſive Palomar, Archidiaconus Barcinonenſis. Tom. II. pag. 223. num. 166. & ſeqq.
Baſileenſi Concilio interfuit. ibid.
Scripta eiuſdem adverſus errores Bohemorum. pag. 224. num. 167. & ſeqq.
Alia ipſius opera. ibid.
Ioannes Portalegrenſis B. Ægidii Vitæ deſcriptor. Tom. II. pag. 66. num. 118.
Ioannes presbyter hiſtoricus Pſeudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Ioannes presbyter poeta Pſeudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Ioannes de Quadros Aragonenſis hiſtoricus. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes quidam ex Iudæo converſus, cuiuſnam ſcripti auctor. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Ioannes Ravennæ Exarcha à populo occiſus. Tom. II. pag. 421. num. 653.
Ioannes Rodriguez del Padron poeta. Tom. II. pag. 247. num. 315. & ſeqq.
Franciſcanorum ſodalis. ibid.
Scripſit *Infernum amoris*. pag. 248. num. 316.
Item *Sedem ſeu Cathedram honoris*. ibid. num. 317.
Necnon opus genealogicum. ibid. num. 318.
Ioannes Sanchez Cataloniæ chronographus. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ioannes Sanchez à Mendoza. T. II. pag. 250. num. 330.
Auctor libelli *De armis & familiis*. ibid.
S. Ioannes de Sancto Facundo, vulgò de Sahagun. Tom. II. pag. 310. num. 685. & ſeqq.
Eiuſdem merita & virtutes referuntur. ibid.
Necnon ſcripta & apotheoſis. ibid.
Vita eius à quonam ſcripta. pag. 351. num. 913.
Ioannes de Segovia Concilio Baſileenſi interfuit. Tom. II. pag. 225. num. 172. & ſeqq.
De quo errores quorumdam taxantur. ibid. & ſeq.
Eiuſdem laudes ex Ænea Sylvio. pag. 226. num. 179. & ſeqq.
Cardinalatûs dignitate inſignitus & à quonam. pag. 227. num. 181. & ſeqq.
Necnon Cæſareenſis Epiſcopatûs. ibid.
Eius in monaſterio quodam ſeceſſus & cur. ibid.
Ioannis Pinedæ & S. Antonini de ipſo lapſus. ibid.
Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium edidit. ibid. num. 184.
Alia ipſius opera. ibid. & ſeqq.
Ioannes ſenior Toletanus quodnam opus ſcripſerit. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ioannes Serra Valentinus. Tom. II. pag. 250. num. 333.
Scripſit *De animæ potentiis* & earum controverſiis. ibid.
Ioannes Servus-Dei Epiſcopus Toletanus Pſeudo-Luitprandi commentum. Tom. I. pag. 519. num. 358.
Ioannes Servus-Dei alius Pſeudo-Luitprandi fabula. Tom. I. pag. 521. num. 365.
Eiuſdem epiſtola quædam. ibid. & ſeq.
Ioannes de Socarrats Catalanus iuriſconſultus. Tom. II. pag. 307. num. 667. & ſeqq.
Quorumnam operum auctor. ibid.
Ioannes Stephanus Valentinus *Elegantiarum* Scriptor. Tom. II. pag. 305. num. 647.
Ioannes, aliàs Ludovicus, Teixeira Luſitanus. Tom. II. pag. 328. num. 775.
Quænam opera ediderit. ibid.
Ioannes Raymundus de Traſmiera Salmanticarum rerum deſcriptor. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes Valentinus, ſeu de Valentia, Minorum ſodalis. Tom. II. pag. 310. num. 683. & ſeq.
Cuiuſnam operis auctor. ibid.
Ioannes Valerus Scriptor *Roſarii ſummæ veritatis*. Tom. II. pag. 304. num. 644.
Ioannes Valliſoletanus ex Hebræo converſus. Tom. II. pag. 154. num. 243. & ſeqq.
Scripſit *De concordia legum*. ibid.
Eius operis ſingularia quædam annotantur ex *Fortalitio Fidei*. ibid. & ſeqq.
Ioannes Velaſcus Luſitanus cuiuſnam libri Scriptor. Tom. II. pag. 323. num. 750.
Ioannes Ventallol Maioricenſis de re geometrica Scriptor. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ioannes Veſpertilio, an idem cum Alpartilio. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Cataloniæ hiſtoricus. ibid.
Ioannes Villar iuriſperitus quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 306. num. 651.
S. Ioannis Apoſtoli epiſtolæ à quonam expoſitæ. Tom. II. pag. 28. num. 108.
Ioannis Aragonenſis *Iter rectum viatorum* laudatur. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannis II. Aragoniæ Regis hiſtoriam quiſnam texuerit. Tom. II. pag. 347. num. 887.

S.

S. Ioannis Gualberti Vita per quosnam descripta. Tom. II. pag. 23. num. 84. & 86.
Ioleus Ioli Toletanus scripsit *De virtutibus herbarum & plantarum.* Tom. II. pag. 407. col. 2.
Ionas Benganach Cordubensis medicus. Tom. II. pag. 2. num. 6.
Grammaticus item celeberrimus. ibid.
Scriptor Hebræus. ibid.
Iordanus quidam Dominicanus & martyr. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Quorumdam martyrum gesta conscripsit. ibid.
Iordi, sive Georgius, poeta Valentinus. Tom. II. pag. 71. num. 149.
Imitatorem habuit Franciscum Petrarcham. pag. 72. num. 50.
Iornandes ex Roderico Toletano emendatur. Tom. II. pag. 55. num. 48.
Iosephus Aben Isaac Iudæus medicus. Tom. II. pag. 47. num. 9.
Eiusdem medicæ doctrinæ commentarius laudatur. ibid.
Iosias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
Iosiniana Ecclesia Africæ est, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
Iovianus quando fuerit Imperator designatus. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
Iovinianus monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Iovinus tyrannidem invadit & quibusnam auxiliis. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Iriensis Ecclesiæ historia an eadem cum Annalibus Compostellanis. Tom. II. pag. 19. num. 68.
Iruna eadem est cum Pampilona. Tom. I. pag. 539. num. 442.
Quid significet. ibid.
Isaac Aben Zulaime Iudæus de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Isaac Cordubensis Hebræus auctor. T. II. pag. 2. num. 6.
Hebosii Granatæ Regis consiliarius. ibid.
Isaias Propheta à quonam expositus. Tom. II. pag. 219. num. 149.
Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Eius opus quoddam medicum. ibid.
Isidori septem ex Pellizerii sententia examinantur. Tom. I. pag. 450. num. 62. & seqq.
Isidorus Cordubensis Episcopus, an aliquid literis consignaverit. Tom. I. pag. 249. num. 52.
Dubium an unquam exstiterit. ibid.
Quando obierit. Tom. II. pag. 415. num. 472.
Isidorus Hispalensis quanam phrasi in scribendo usus. Tom. I. pag. 282. num. 42.
De Martini Dumiensis patria exponitur. pag. 284. num. 49.
Hispalis forsan eius patria. pag. 321. num. 61.
Ipsius parentes & consanguinei quinam. ibid.
Germanorum quorumdam error, natu Germanum contendentium. ibid.
Portentum de ipso adhuc in fasciis implicito. ibid. num. 62.
Vita eiusdem ex Luca Tudensi. ibid.
Item ex alio. Tom. II. pag. 60. num. 68.
Quàm carus fuerit Leandro fratri. Tom. I. pag. 321. num. 63.
De eius sub hoc educatione & progressu. pag. 322. num. 64. & seq.
Monachus à quibusdam falsissimè habitus. ibid. num. 66.
Unde error huiusmodi invaluerit. ibid.
Non hic, sed alius Isidorus Siculus S. Gregorii auditor. ibid. num. 68.
Apocryphum quoddam de eius miraculosa Romam transportatione. ibid.
Hispalensis Archiepiscopus quando ordinatus. pag. 323. num. 69. & Tom. II. pag. 420. num. 639.
Acephalorum hæresis acerrimus impugnator. Tom. I. pag. 323. num. 69.
An Romam venerit ad Synodum celebrandam. ibid. num. 70.
Nec Malacam exsulavit, nec Gordianus in eius locum intrusus. ibid. num. 71.
Certum ipsius obitus tempus ostenditur. pag. 324. num. 72.
Eius corpus Legionem translatum, contra Bononienses. ibid. num. 73. & seq.
Mahometum ab Hispania eiecisse, mera Pseudo-historicorum fabula. ibid. num. 75. & seqq.
Ipsius doctrinæ laudes ab antiquis & recentioribus. pag. 327. num. 84. & seqq.
Ratramni Corbeiensis Isidoriani testimonii interpretatio adversus Hincmarum Rhemensem. ibid. num. 86.
Gratiano & iuris canonici Scriptoribus quanti habitus. pag. 328. num. 88.
An disputatum fuerit, quonam loco inter Ecclesiæ doctores statuendus. ibid. num. 89.
Operum eiusdem editiones referuntur. pag. 330. num. 92.
Etymologiæ à Braulione Cæsaraugustano digestæ. ibid. num. 93. & seq.
Martini de Roa abnorme de earum auctore iudicium. pag. 331. num. 94.
Grammaticorum iacula in hoc opus excipiuntur & avertuntur. ibid. num. 95.
Etymologiæ quibusnam ineptæ, ab aliis excusatæ. ibid. & seqq.
Exscriptorum oscitantia corruptæ ostenduntur. pag. 332. num. 97.
Earundem excellentia, editiones, & illustratores. ibid. num. 99. & seqq.
Chronicon ipsius unum, non duplex. pag. 335. num. 105.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Gothorum, Wandalorum, & Suevorum certissimus historicus. pag. 340. num. 117. & seqq.
Iosephi Pellizerii sententia in hoc reprobatur. ibid.
Prænotatio eiusdem librorum iniquè Braulioni adiudicatur. pag. 342. num. 125. & seq.
Eius verba de Hermenegildi tyrannide probo sensu donantur. pag. 344. num. 133. & seq.
Libri sententiarum ab eodem digesti. pag. 345. num. 137. & seq.
Questiones item in vetus Testamentum. pag. 346. num. 139. & seq.
Quibus Beda, non Eucherius fuit usus. ibid. num. 140.
Allegoriarum liber falsissimè adscribitur Isidoro Cordubensi. pag. 347. num. 143.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
De ordine creaturarum ad Braulionem Episcopum urbis Romæ. pag. 355. num. 170. & seq.
Inquiritur in hunc titulum. ibid.
Commentaria in S. Benedicti regulam falsò eidem à Caietano adscribuntur. pag. 359. num. 182. & seq.
An sit auctor Breviarii & Missalis Isidoriani. pag. 360. num. 194. & seqq.
Necnon *Fori iudicum* & Decretalium collectionis. ibid. & seqq.
Glossaria ipsi tributa. pag. 365. num. 208.
Pseudo-historicorum de ipso fabulæ in transferendis medicinæ libris. pag. 366. num. 209. & seqq.
Item de Theodisclo eius successore. ibid.
Quando & ubi fuerit natus. T. II. pag. 418. num. 594.
Diaconus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. pag. 419. num. 628.
A Sede Episcopali detruditur. pag. 421. num. 654.
Eidem restituitur. ibid. num. 656.
Hispalensi Concilio præest. ibid. num. 658.
Isidorus Pacensis Episcopus & eius Chronicon. Tom. I. pag. 447. num. 52. & seqq.
Corrigitur illud in annorum epocha. ibid. num. 53. & seq.
Quonam tempore digestum. ibid. num. 54.
Ambrosii Moralis error de eius ætate. ibid.
Chronicon is non vidit licèt Isidoro utatur. ibid. & seq.
A Roderico Toletano passim transcriptum. pag. 448. num. 55.
Pelagii Ovetensis lapsus hunc cum Hispalensi confundentis. pag. 449. num. 59. & seq.
Isidorus Sætabitanus Episcopus temerè Hispaniæ Scriptoribus adscribitur. Tom. I. pag. 452. num. 73.
Isidorus Siculus S. Gregorii Papæ auditor. Tom. I. pag. 322. num. 68.

Isitius Toletanæ Ecclesiæ præficitur, & quando. Tom. II. pag. 414. num. 1172.
Islamismus Mahometanorum secta. Tom. I. pag. 325. num. 78. & seq.
Ismael Andalusius scripsit opus *De lectionibus*. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Italia barbarorum motibus concutitur. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
Ab Attila invaditur. pag. 416. num. 489.
Longobardis paret. pag. 418. num. 600.
Italica duplex, Hispaniæ & Italiæ. Tom. I. pag. 111. num. 378.
Italiæ in Pelignis sita quæ & Corfinium. ibid.
Ab hac etiam Italicus derivatur. ibid.
Italicus & Italicensis diversa gentium nomina. Tom. I. pag. 111. num. 377. & seqq.
Itasius Emeritensis Episcopus Synodo Cæsaraugustanæ contra Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Ithasius Episcopus accusator Priscilliani à Martino Turonensi taxatus. Tom. I. pag. 169. num. 125.
Ithasius Ossonobensis Episcopus Concilio Cæsaraugustano in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Iuda Ben Rabbi Mosis Haccohen Arabicorum operum in Latinum interpres. Tom. II. pag. 83. num. 209.
Alphonso X. Castellæ Rege impulsore. ibid.
Iudæi à quonam confutati. Tom. II. pag. 11. num. 37.
De Iudæis opus à quonam editum. Tom. I. pag. 106. num. 361.
Contra Iudæos quisnam scripserit. Tom. II. pag. 199. num. 45.
Ad Iudices parænesin quisnam exaraverit. Tom. I. pag. 463. num. 115.
De Iudiciis divinis quisnam egerit. Tom. I. pag. 422. num. 412.
Iuliani Petri archipresbyteri Toletani fabula de Liciniano martyre. Tom. I. pag. 90. num. 305.
Lapsus in Sancti Damasi rebus. pag. 188. num. 208.
Temeritas & petulantia retunditur. pag. 267. num. 120. & seq.
Fabulæ exsibilantur. pag. 276. num. 22. & pag. 281. num. 35. & seqq.
Commenta de Martino Bracarensi. pag. 287. num. 61. & seqq.
Imposturæ sugillantur. ibid. num. 62.
Nugæ refelluntur. pag. 308. num. 8. & seqq. & pag. 313. num. 30. & seq. & pag. 444. num. 40. & seq.
Figmenta de Fulgentio Astigitano Episcopo exploduntur. pag. 308. num. 8. & seq.
Item de Maximo Cæsaraugustano. pag. 318. num. 52. & pag. 320. num. 59.
Error in Eugenii III. Toletani Episcopi rebus. pag. 381. num. 258. & 260.
Inventa de Fructuoso Episcopo Bracarensi. pag. 387. num. 273. & seqq.
Quisquiliæ de Bonito Arvernensi præsule. pag. 399. num. 321.
Fictiones de SS. martyribus Ioanne & Paulo. pag. 473. num. 162.
Oscitantia in Ioanne Hispalensi antistite à Thoma Tamaio observata. pag. 485. num. 217.
Opera curiosè examinantur. Tom. II. pag. 36. num. 138. & seqq.
Uti falsa & supposititia carbone notantur. ibid.
Quisnam eorundem architectus. ibid. num. 140. & seqq.
Fueritne aliquis huius nominis Toleti sæculo XII. pag. 38. num. 146.
Iulianus Petri Alvazil extra rem est. ibid. & seq.
An quidam Conciliorum codicis Scriptor Alcalagæ incola. pag. 39. num. 148. & seqq.
Testimonia ex scripturis Toletanæ bibliothecæ frustra adducuntur ad huius fidem asserendam. ibid. num. 151. & seqq.
Necnon Ecclesiæ eiusdem. ibid.
Quidnam de semetipso narret. pag. 40. num. 154. & seqq.
Plura hic contradictoriè & inadvertenter iactata. ibid.
Quænam opera sibi arroget. pag. 41. num. 157. & seqq.
Inventum de Eutropio historico Christiano à se in Latinum translato. pag. 42. num. 176.
Item de Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos. pag. 42. num. 177.
Duodeviginti argumentis cuiusvis Iuliani Chronicon & Adversaria refelluntur. pag. 43. num. 184.
Iulianus Gutierres Toletanus quorumnam scriptorum auctor. Tom. II. pag. 340. num. 845.
Iulianus Imperator quando imperium aggressus. Tom. II. pag. 412. num. 1113.
Quando item occisus. ibid. num. 1115.
Iulianus, Lucas cognomento, diaconus Toletanus. Tom. I. pag. 438. num. 16. & seqq.
Cuiusnam operis Scriptor. ibid.
Qua fide subnitatur. ibid.
A Floriano Docampio laudatus. ibid.
An scripserit *Medinam Sydoniam*, quæ *Assido*. pag. 439. num. 21.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta. ibid. num. 22.
Iulianus Pomerius Toletanus Episcopus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 302. num. 118. & seq.
S. Iulianus Toletanus antistes diversus à Iuliano Pomerio. Tom. I. pag. 413. num. 379.
Monachatus eidem falsò tribuitur. ibid. num. 380. & seq.
Operum eiusdem plura periere. pag. 414. num. 382.
Prognosticorum futuri sæculi liber superest & quale opus. ibid. num. 383.
Ubi & quando editus. ibid. num. 384.
Varia ipsius scripta recensentur. ibid. & seqq.
Apologia in quandam reprehensionem sibi Romæ factam. pag. 415. num. 387. & seqq.
Huius reprehensionis historia curiosè enodatur. ibid.
Pseudo-historicorum hac de re nugæ. pag. 419. num. 396. & seq.
Wambæ in Galliis gestorum descriptor. pag. 421. num. 407.
Pseudo-Luitprandi quisquiliæ exploduntur. ibid. num. 408. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Missas composuit per totum anni circulum. pag. 422. num. 414. & seqq.
Quando Episcopus designatus. Tom. II. pag. 417. num. 574.
Iulianus Toletanus medicus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 338. num. 832.
C. Iulius Higynus primus inter Hispaniæ Scriptores. Tom. I. pag. 1. num. 1.
Augusti Imperatoris libertus. ibid.
Vita eiusdem ex Tranquillo. ibid.
Patria. ibid.
Cornelii Alexandri Polyhistoris sectator. ibid. num. 2.
Palatinæ bibliothecæ præfectus. ibid.
C. Licinii, an C. Asinii Pollionis familiarissimus pag. 2. num. 4.
Columellæ circa hunc sensus exponitur. ibid.
Fabularum liber & *Astronomicum poeticum* an germana eius opera. pag. 3. num. 5. & seqq.
Cuinam hoc dicatum. pag. 4. num. 8.
Certiora ipsius opera recensentur, quæ periere. ibid. num. 9. & seqq.
An scripserit *De castrametatione*. pag. 6. num. 20.
Iunius Annæus Gallio. Vide Novatus.
Iunius Gallio declamator, & cuius notæ. Tom. I. pag. 12. num. 33. & pag. 14. num. 39.
Ex declamatorum tetradio. ibid.
Patria & quando floruerit. pag. 15. num. 40.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Quisnam fuerit. ibid.
Iuris Barcinonensis alphabetum à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Iuris canonici Breviarium quisnam digesserit. Tom. II. pag. 63. num. 85.
Ius canonicum à quonam explanatum. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Iusti & Pastoris martyrum corpora ubi & à quonam inventa. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
Iustina Valentiniani Imperatoris mater Ariana. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Mediolanensi Ecclesiæ infensissima. ibid.
Moritur. ibid. num. 1140.

Iu-

Iustinianus Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 273. num. 7.
Quænam scripserit. ibid.
Responsiones ad Rusticum periere. pag. 274. num. 11.
Iustinus Imperator Catholicis favet. Tom. II. pag. 417. num. 558.
Arianorum Ecclesias eisdem concredit. ibid.
Iustinus Trogi epitomator ineptissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 110. num. 375.
De Iustitiæ regimine quisnam egerit. Tom. II. pag. 241. num. 288.
Iustus archidiaconus Episcopus Toletanus eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 667.
Iustus Aucensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 541.
Iustus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 372. num. 229.
Elogium ipsius ex S. Ildephonso. ibid.
Richilani abbati Agaliensi literas dedit & cur. ibid.
Concilio IV. Toletano interfuit. pag. 373. num. 230.
Diversus à Iusto eiusdem Ecclesiæ diacono. ibid.
Pseudo-Luitprandi oscitantia in eius rebus. ibid.
Monachus monasterii Agaliensis ab infantia. ibid.
Iustus Episcopus Vicensis quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 554.
Iustus Episcopus Urgellitanus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 274. num. 12. & seqq.
Eius opera quænam. pag. 275. num. 14.
A Pseudo-Maximo Aucensis, sed temerè, appellatus. ibid. num. 16. & seq.
Iuvenalis poeta ineptissimè Hispanis natalibus donatus. Tom. I. pag. 109. num. 370.
Iuvencus presbyter diversus ab aliis eiusdem nominis. Tom. I. pag. 164. num. 103.
Primus poeta sacer. ibid. num. 105.
Evangeliorum, præcipueque Matthæi, paraphrastes. ibid. num. 106.
Multorum de ipso iudicia referuntur. ibid. num. 108. & seqq.
Quando floruerit. pag. 165. num. 111.
Eiusdem Evangeliorum paraphrasis editiones. pag. 166. num. 112. & seqq.
Prognosticon de hoc opere prorsus Christianum. ibid. num. 116.
Ab Ovidiano diversum. ibid.

K

KOTOBI Castiliensis Scriptor de theologia ascetica. Tom. II. pag. 407. col. 2.

L

LABARINUS poeta Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Labbei error de Claudio Taurinensi Episcopo. Tom. I. pag. 459. num. 95. & seqq.
Lactantius Firmianus falsò à Pseudo-Dextro Hispanis attributus. Tom. I. pag. 234. num. 376.
Africanus forsan. ibid.
Eiusdem locus vindicatur. ibid. pag. 36. num. 120.
Lætus poeta Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Laimundus de Ortega malè Hispanis Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 453. num. 75.
Opus eiusdem *De antiquitatibus Lusitanorum*. ibid. & seq.
Quando & à quibusnam confictum. ibid.
Eius suppositio pluribus argumentis detegitur. ibid. num. 76. & seqq.
Lambecius Petrus laudatur. Tom. I. pag. 186. num. 195.
Lampius, non Lampadius, Episcopus Barcinonensis. Tom. I. pag. 195. num. 234.
S. Paulinum sacris initiavit. ibid.
An idem cum Olympio. pag. 197. num. 244.
Cuinam successerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Lampsacena Synodus Arianorum quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1117.
Laodicena Synodus an unquam fuerit coacta. Tom II. pag. 412. num. 1116.
Lapis Romanus ex coniectura emendatur. Tom. I. pag. 22. num. 58.
De Latinæ linguæ corruptæ causis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 77. num. 261.
Latinorum annalium quisnam auctor. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Latronianus, seu Matronianus, Priscilliani erroribus addictus. Tom. I. pag. 171. num. 130.
Poeta & cuius nominis. ibid.
Pari supplicio cum Priscilliano multatus. ibid.
Laureanus Dux Mediolanum & Hispalim petit. Tom. II. pag. 417. num. 576.
Laurentius Companis Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 308. num. 674.
Scripsit *De captivitate*. ibid.
Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 311. num. 694.
Cuiusnam libri auctor. ibid.
Laurentius Martinez à Peñafiel auctor libri *Del Becerro*. Tom. II. pag. 165. num. 277.
De Lauretana sacra æde Ambrosii Nicandri carmen exhibetur. Tom. I. pag. 508. num. 308.
Lazarus Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 243. num. 33. & seq.
Leander Agaliensis Pseudo-Iuliani fabula. Tom. I. pag. 511. num. 321.
S. Leander Hispalensis Episcopus & quale eius genus. Tom. I. pag. 290. num. 74. & seqq.
Vix Gothicum. ibid. num. 75.
De eius matre Theodora falsò explanantur quædam inscriptiones Hispalenses. ibid. num. 76. & seq.
Xystus Senensis & Trithemius de eius patria taxantur. pag. 292. num. 81.
Pseudo-Maximi de eadem re fabulæ. ibid.
Monachus priusquam Hispalensis antistes. ibid. num. 83. & seq.
Constantinopolim ablegatur & quare. pag. 293. num. 85. & Tom. II. pag. 419. num. 619.
Ab exsilio revocatur. ibid. num. 626.
Eiusdem urbis V. generali Concilio non interfuit. Tom. I. pag. 293. num. 86.
Contra Moralem à Luca Tudensi deceptum. ibid.
In Synodo III. Toletana dux fuit Reccaredo ad renunciandum Arianismo. pag. 294. num. 88. & Tom. II. pag. 419. num. 628.
Gesta eiusdem referuntur. ibid.
De ipsius amicitia cum S. Gregorio Magno. Tom. I. pag. 294. num. 89.
Eiusdem Gregorii ad eum epistolæ. ibid. & seq.
Hispalense I. Concilium coegit. pag. 295. num. 92.
Eius animi dotes. ibid.
Quando obierit. ibid. num. 93. & Tom. II. pag. 420. num. 639.
Opera recensentur. Tom. I. pag. 295. num. 95. & seqq.
Leander de Murcia Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 252. num. 339. & seq.
Christiadis auctor. ibid. num. 340.
Alia eiusdem opera. ibid.
Leges Gothorum quisnam tulerit. Tom. I. pag. 518. num. 350.
Legionis historia à quonam digesta. Tom. II. pag. 61. num. 73.
De Legum concordia à quibusnam actum. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
Lemica Idatii historici patria qualis urbs. Tom. I. pag. 256. num. 75.
Leodegarius Carcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
De Leon Thomæ eruditissima epistola *De Cacit Almitran*. Tom. I. pag. 487. num. 225. & seqq.
Leo Primus Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 416. num. 478.
Ad Episcopos Hispaniæ literas dat. ibid. num. 485.
Leovigildus Gothorum Rex quando Catholicos persecutus. Tom. I. pag. 285. num. 54.
Quando item in Regem electus. Tom. II. pag. 418. num. 604.
Bastaniam & Malacam vastat. ibid. num. 601.
Con-

Conteſtanos expugnat. ibid. num. 604.
Goſvintham ducit uxorem. ibid. num. 606.
Agilam Comitem ad Brachildem legatum mittit & cur. ibid. num. 610.
Filios regno præficit. ibid. num. 611.
Ricopolim ædificat. ibid. num. 616.
Hermenegildum filium Hiſpali obſidet & capit. ibid. num. 618. & ſeq.
Ipſum dimittit. ibid.
Iterum obſidet. pag. 419. num. 621.
Exercitum in eundem parat. ibid. num. 622.
Mironem Suevorum Regem in auxilium vocat. ibid.
Bello rediens ægrotat. ibid. num. 625.
Catholicus evadit, Reccaredum filium Leandro & Maſſonæ commendans. ibid.
Moritur. ibid.
Leovigildus presbyter quando floruerit. Tom. I. pag. 469. num 144.
De habitu clericorum & eius ſignificatione ſcripſit. ibid.
Leporius Afer temerè Hiſpanis acceſſitus. Tom. I. pag. 267. num. 118.
Leſanoddinus filius Chatibi Granatenſis hiſtoriæ auctor. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Levana, hodie *Lievana*, ubi ſita. Tom. I. pag. 443. num. 38.
Liberati chronographi commentitii fabulæ. Tom. I. pag. 276. num. 22.
Liberatus abbas martyrio afficitur & ſub quo. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Liberatus monachus Benedictinus Pſeudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 432. num. 453.
Liberius Papa in exſilium pellitur. Tom. II. pag. 412. num. 1106.
Liciniani, ſeu Liciani patria. Tom. I. pag. 90. num. 304.
Fori & Muſarum ſtudioſus. ibid.
Martialis epigramma de ipſo laudatur. ibid.
Licinianus Conſtantinopolitanus Epiſcopus veneno extinguitur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
Licinianus ſive Lucinianus Carthaginenſis Epiſcopus à S. Iſidoro laudatus. Tom. I. pag. 278. num. 27.
Epiſtolæ eiuſdem. ibid. & ſeqq.
A Pſeudo-Maximo Euphemius Toletanus appellatus & quare. pag. 280. num. 32. & ſeqq.
Epiſtola alia ipſius notha germana alia. ibid. num. 33. & ſeq.
Pſeudo-Iuliani & Pſeudo-Maximi in huius rebus figmenta. pag. 281. num. 35. & ſeqq.
Linguæ Pœnorum & Mauritanorum ab Arabica diverſæ. Tom. I. pag. 159. num. 85.
Lipſii de Senecæ ſtylo iudicium quale. Tom. I. pag. 33. num. 95. & ſeqq.
Item de tragœdiis pag. 47. num. 168.
A Scaligero diſcrepans. ibid.
Literæ Gothicæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
Livii librorum argumenta à quonam exarata. Tom. I. pag. 106. num. 359.
Verſu Iambico explanatus & per quemnam. pag. 211. num. 292.
Liuva in Regem Gothorum ungitur. Tom. II. pag. 420. num. 640.
Occiditur & à quonam. ibid. num. 641.
Longobardi Italiam invadunt. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Lucani M. Annæi Vitæ duæ antiqui auctoris. Tom. I. pag. 51. num. 179. & ſeqq.
Forſan Suetonii Tranquilli. ibid.
Parentes M. Annæus Mela & Acilia Lucana. pag. 52. num. 180. & 181.
Ioannes Ægidius Zamorenſis in eius rebus taxatur. ibid. num. 181.
Natalis dies. ibid. num. 182.
Octomeſtris Romam tranſlatus. ibid.
Portentum de ipſo puero aliis commune. pag. 53. num. 183.
Præceptorem ipſe habuit Annæum Cornutum. ibid. num. 184.
Quiſnam fuerit Cornutus iſte. ibid.
Declamator Græcè & Latinè. ibid. num. 185.
Quæſtor & qua ætate. ibid. num. 186.
Quænam cauſæ indignationis in Neronem. ibid. num. 187.
Coniuratio in eundem & mors. pag. 54. num. 189. & ſeqq.
Carmina quædam Pharſaliæ à moriente cantata. ibid. num. 191.
Quando obierit. pag. 55. num. 192.
Opera quæ periere. ibid. num. 193. & ſeqq.
Statius de his ſæpè enodatus. ibid.
Barthius reprehenditur pag. 56. num. 198.
Pomponii Sabini verſus de ipſo & eius ſcriptis. pag. 57. num. 206.
De bello civili decem libri ſuperſtites. ibid. num. 207.
Veteris & noſtri ævi de iiſdem iudicium. ibid. & ſeqq.
Hiſtoricuſne an poeta. ibid.
Uxor Polla Argentaria & qualis femina. pag. 59. num. 209.
Sidonius Apollinaris de eo exponitur. ibid.
Barthii in eiuſdem rebus inconſtantia. ibid. & ſeqq.
An ſit auctor *Panegyrici* ad Piſonem. pag. 61. num. 212. & ſeqq.
Quiſnam iſte Piſo. ibid. & ſeqq.
Pharſaliæ editiones & illuſtratores. pag. 62. num. 218. & ſeqq.
In varias Europæ linguas verſiones. pag. 64. num. 224. & ſeqq. & Tom. II. pag. 362. col. 1.
Lucas Tudenſis Epiſcopus egregii facinoris auctor. Tom. II. pag. 58. num. 61. & ſeqq.
Ab ipſo Anonymo cuidam tributi. ibid.
Qualis eiuſdem patria & Chronicorum libri. pag. 59. num. 62. & ſeqq.
Eorumdem Chronicorum vernacula verſio. pag. 60. num. 65.
Opus aliud adverſus Albigenſes. ibid. num. 67.
S. Iſidori Hiſpalenſis Vitæ deſcriptor. ibid. num. 69.
Necnon eiuſdem Iſidori tranſlationis hiſtoriæ. ibid. num. 70. & ſeq.
In Hiſpanam linguam tranſlatæ. pag. 61. num. 71.
Lucenſis Sedes Metropolitana efficitur. Tom. II. pag. 418. num. 607.
Lucenſis Synodus in Hiſpania colligitur. Tom. II. pag. 421. num. 647.
Quonam præſide. ibid.
Lucianus presbyter Græcus, haud Hiſpanus. Tom. I. pag. 247. num. 46.
Ioannis Tamaii de eodem frequentes errores. ibid. & ſeqq.
Lucianus Rucumnæ in Africa, non Hiſpania, Epiſcopus. Tom. I. pag. 131. num. 451. &. ſeq.
Luciferianorum error qualis. Tom. I. pag. 139. num. 22.
Luciferi Calaritani *ſententia quænam. Tom. I.* pag. 139. *num.* 22. & ſeq.
S. Hieronymus & Innocentii I. epiſtola decretalis de ipſo exponuntur. ibid. & pag. 142. num. 31. & ſeqq.
Lucilius ad quem Senecæ epiſtolæ, quiſnam fuerit. Tom. I. pag. 35. num. 111.
Lucius Barcinonenſis Epiſcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Lucius Marcus orator Pſeudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Lucius Valerius Pſeudo-Dextri fabula. Tom. I. pag. 129. num. 442.
Lucretius Bracarenſis Metropolita Synodo Bracarenſi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Ludovicus de Angulo ſcripſit *De imagine huius mundi.* Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ludovicus de Aviñon Cataloniæ hiſtoriographus. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Ludovicus Petri à Caſtro laudatur. Tom. II. pag. 148. num. 214.
Ludovicus de Eſcobar Minorita. Tom. II. pag. 325. num. 758.
Cuiuſnam operis auctor. ibid.
Ludovicus Fernandez de Tarancon quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 283. num. 504. & ſeq.
Ludovicus Fontanus Mercenariorum ſodalis. Tom. II. pag. 307. num. 670.

Epi-

Epistolæ I. ad Corinthios explanator. ibid.
Ludovicus Pansanus Benedicti XIII. gestorum descriptor. Tom. II. pag. 212. num. 103.
Ludovicus Pius Caroli Magni filius ex Ildegarde susceptus. Tom. I. pag. 445. num. 42.
Non ex Galiana Toletani Regis filia. ibid.
Pseudo-historicorum hac de re quisquiliæ explodun-tur. ibid.
Luitprandus Ticinensis diaconus & Cremonensis Episcopus. Tom. I. pag. 521. num. 368. & seqq.
Genere Italus. ibid.
Sæculi decimi celebris historicus. pag. 522. num. 369.
Nec Toleti subdiaconus, nec rerum Hispanarum celebrator. ibid. & seqq.
Higueræ hac de re præsumtio retunditur. ibid.
Nonnulla eius Vitæ cum commentitio Chronico comparantur. ibid. num. 370. & seqq.
Præliminares epistolæ duæ ad ipsius Chronicon suppositititium dupliciter impugnantur. pag. 526. num. 387. & seqq.
Affectatæ & erroribus scatentes ostenduntur. ibid.
Chronicon istud Tractemundo Illiberitano, pro Regimundo, directum. ibid. num. 389.
Suppositiones quamplurimæ referuntur. ibid. num.390. & seqq.
Locus ipsius historiæ difficilis enodatur. ibid.
Lapsus in Hadriani I. Papæ tempore notatur. pag. 527. num. 394.
S. Iacobi Piceni supposita mentio. pag. 528. num. 395.
Affectationes plurimæ novitatis indices. ibid. num. 396. & seq.
Absurda & falsitates passim deprehenduntur. ibid. num. 399. & seqq.
Chronicon istud nec Servo-Dei Toletano, nec Heronio Bracarensi commissum. pag. 531. num. 405. & seqq.
Cum MS. viginti trium annorum confertur. Pag. 532. num. 409. & seqq.
Additiones & interpolationes deprehenduntur. ibid. & seqq.
Ut falsa taxantur. ibid.
Sublata & mutata notantur. ibid.
Topicis quibusdam locis genius & propositum eiusdem ostenditur. pag. 535. num. 422. & seqq.
Homines exteros & Concilia petulanter Hispaniæ adscribit. ibid. num. 424. I.
Æquivocis nominum, virorum, aut locorum abutitur. ibid. II.
Exempla hac de re afferuntur. ibid. num. 426. & seqq.
Quandoque etiam æquivocis abstinet. ibid.
Exempla similiter exhibentur. pag. 538. num. 437. & seq.
Hispanos venditat Sanctos alibi claros. pag. 539. num. 441. & seqq.
Exemplis firmatur. ibid.
In dubiis Hispanæ Historiæ rebus controversiarum iudicem agit. pag. 543. num. 456.
Crassissimi eiusdem errores de Q. Sereno. pag. 123. num. 418. & seqq.
Audacia & petulantia taxatur. pag. 266. num. 116. & seq.
Commenta de Martino Bracarensi. pag. 287. num. 61. & seqq.
Figmenta de Maximo Cæsaraugustano. pag. 318. num. 52. & pag. 320. num. 59.
Oscitantia in Iusti Toletani rebus. pag. 373. num. 230.
Somnia de Bonito Arvernensi Episcopo. pag. 399. num. 321.
Fabulæ de rebus Iuliani Toletani. pag. 421. num. 408.
Commenta de Elipando Toletano præsule. pag. 444. num. 40. & seqq.
Ridiculus lapsus in Ambrosii Moralis capiendo sensu. pag. 520. num. 362. & seqq.
De Luna familiæ gesta quisnam scripserit. Tom. II. pag. 212. num. 104.
Luna urbs ubi olim sita. Tom. I. pag. 539. num. 440.
Sarzanæ locum concessit. ibid.

De Lupian Antonius Zapata Pseudo-Haubertini Chronici conflator. Tom. I. pag. 544. num. 463.
Eiusdem suppositio undenam pateat. pag. 546. num. 475. & seq.
Lupi duo, Servatus & Ferrariensis, contra Baluzium. Tom. I. pag. 500. num. 269.
Lupus Barrientus Dominicanus. Tom. II. pag. 294. num. 570. & seqq.
Eius honores & scripta. ibid.
Lupus de Espejo Oriolanus. Tom. II. pag. 254. num. 350. & seqq.
Opera eiusdem. ibid.
Lupus de Olmedo Hieronymianus reformationis auctor. Tom. II. pag. 217. num. 129. & seqq.
Res gestæ & opinio sanctitatis. ibid.
Elogium & scripta. pag. 218. num. 135. & seqq.
Lupus Garzia de Salazar historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 330. num. 793. & seqq.
Lupus Salinas Franciscanus. Tom. II. pag. 296. num. 582. & seq.
Quænam scripserit. ibid.
Lupus Vasquez de Serpa cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 313. num. 706.
Lusitanarum antiquitatum opus Laimundo de Ortega adscriptum quando & à quibusnam confictum. Tom. I. pag. 453. num. 75.
Eiusdem suppositio pluribus argumentis detegitur. ibid. num. 76. & seqq.
Lusitaniæ historici quinam. Tom. II. pag. 65. num. 116. & pag. 357. col. 2. & pag. 373. col. 2. & pag. 374. col. 2.

M

MABILLONII confessio de Ioannis Biclarensis monachatu. Tom. I. pag. 299. num. 106.
Macarius quidam quorundam Aragoniæ Sanctorum laudator. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Machabæorum libri à quonam expositi. Tom. II. pag. 208. num. 91.
Mahometanæ sectæ impugnatio per quemnam edita. Tom. II. pag. 98. num. 267. & seqq.
Confusio à quonam scripta. pag. 324. num. 757.
Mahometus Pseudo-propheta an in Hispaniam venerit. Tom. I. pag. 324. num. 75. & seqq. & Tom. II. pag. 421. num. 645.
Eiusdem patria, parentes & gesta recensentur. Tom. I. pag. 325. num. 78. & seq.
Errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 289. num. 533.
Libris editis per Arabiam debacchatur. pag. 421. num. 657.
Mahometus, sive Mafamedus, incertæ ætatis Scriptor. Tom. I. pag. 504. num. 287.
Macumena Synodus quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
Magnentius tyrannus occidentis imperium invadit. Tom. II. pag. 412. num. 1102.
Magnus Episcopus Mediolanensis quando & quomodo electus. Tom. II. pag. 417. num. 579.
Magribi Hispani commentaria in Coranum laudantur. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Mahomad Arabs apud Hispanos historicus. Tom. I. pag. 504. num. 288.
Maiorianus creatur Imperator. Tom. II. pag. 416. num. 495.
Quamdiu regnaverit. ibid.
Occiditur. ibid. num. 500.
Malaca à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 418. num. 601.
Maliolus Tudensis Episcopus Concilio Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Manichæi hæretici confutantur & ubi. Tom. II. pag. 413. num. 1137.
Exterminantur & à quonam. ibid.
Mansius Christi discipulus Eborensium Apostolus. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Sub quonam passus. ibid. col. 2.
Marcus Garzia auctor Apologiæ pro Alvaro de Luna. Tom. II. pag. 249. num. 323.

Marcus Marcellus urbis præfecti filius. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Eugenius dictus. ibid.
Petri Apostoli discipulus. ibid.
In Hispaniam mittitur. ibid.
Toletanos Christi Fidem erudit. ibid.
Marcus monachus S. Benedicti discipulus diversus à Maximo Cæsaraugustano. Tom. I. pag. 316. num. 41. & pag. 320. num. 56. & seqq.
Marcus quidam Toletanus quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Mare nostrum à Latinis pro mediterraneo usurpatum. Tom. I. pag. 206. num. 278.
S. Mariæ Magdalenæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
De Mariæ virginitate à quibusnam scriptum. Tom. I. pag. 390. num. 287. & Tom. II. pag. 4. num. 10.
Parturitionis modus inter Catholicos dubius. Tom. I. pag. 404. num. 342. & seqq.
Corona per quemnam contexta. pag. 410. num. 364. & seqq.
De Conceptione quisnam egerit. Tom. II. pag. 369. col. 1. & pag. 370. col. 1.
Mariana Ioannes à Baronii reprehensione defenditur. Tom. I. pag. 297. num. 103.
Marianus poeta Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
De Marinis Gallæcis absurda Higueræ cogitata. Tom. I. pag. 513. num. 329. & seqq.
Marinus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 513. num. 329. & seq.
De maritima ora quisnam scripserit. Tom. I. pag. 211. num. 290.
Martialis M. Valerii Senecæ duo & quinam. Tom. I. pag. 18. num. 48.
Ter memoranda domus Senecæ cur dixerit. ibid.
Locus explicatur. pag. 69. num. 240.
Patria. pag. 80. num. 273.
Versus de eadem germanæ lectioni restituitur. ibid.
Scriverius hac in re taxatur. ibid.
Diversus à Gargilio Martiali de re rustica Scriptore. pag. 81. num. 274.
Unde nomen *Coci* ipsi adhæserit. ibid. num. 275.
Natalis dies, & Calderini error de eius parentibus. ibid. num. 276.
Honores eidem concessi. ibid.
Quonam tempore præcipuè floruerit. pag. 82. numero 277.
Reditus in patriam. ibid. num. 278. & seq.
Epigramma quoddam ineptè refertur ad Hadriani Imper. ævum. ibid. num. 280.
Elogia ex Plinio iuniore & aliis. ibid. & seqq.
Cum Catullo comparatio. pag. 83. num. 282.
Variantia de ipso recentiorum iudicia. ibid. num. 283. & seq.
Barthii inconstantia. ibid. num. 284.
Auris Batava apud eundem quid significet. pag. 84. num. 285.
Obscœnè scribendi vitium non eius sed ævi. ibid. n.286.
Spectaculorum liber non huius tantùm est. ibid. num. 287.
De libris XIV. epigrammatum. ibid.
Opera non omnia exstant. pag. 85. num. 289.
Castigatores, editores & commentatores enarrantur. ibid. num. 290. & seqq.
Vulgares eiusdem interpretes. pag. 88. num. 298.
Epigramma de Canio poeta leviter corrigitur. pag. 89. num. 300.
Epigramma de Liciniano quodam laudatur. pag. 90. num. 304.
Martini Poloni Chronicon commentis quampluribus scatet. Tom. I. pag. 329. num. 90. & seqq.
Testimonium de S. Isidoro inter Ecclesiæ doctores referendo incerta historia. ibid.
Monarchiarum historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 361. col. 1.
S. Martini Sauriensis Vitæ quisnam Scriptor. Tom. II. pag. 22. num. 79. & seq.
Martini Seguntini Episcopi Vitam quisnam ediderit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Martinus Alpartilius canonicus Cæsaraugustanus. Tom. II. pag. 197. num. 27. & seq.
Opera eiusdem. ibid.
Martinus Alphonsus à Corduba Augustinianus. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seqq.
Scripsit *Hexaemeron*. ibid.
D. Pauli epistolas exposuit. ibid. num. 660. & seq.
Apocalypsin item. ibid. num. 662.
Alia eiusdem scripta. ibid. & seqq.
Martinus Alphonsus de Melo Lusitanus. Tom. II. pag. 175. num. 332.
Historiæ sui temporis Scriptor. ibid.
Martinus de Almodovar Calatravensis eques. Tom. II. pag. 324. num. 754. & seq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Martinus Didaci de Aux *Observantiarum* volumen edidit. Tom. II. pag. 242. num. 292.
Martinus, sive Martianus, Barcinonensis Episcopus an usquam exstiterit. Tom. I. pag. 203. num. 265.
An idem cum Paciano. ibid.
Martinus de Corduba diversarum historiarum compilator. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Martinus Dumiensis abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 284. num. 49. & seqq.
Hispanis accensitus, licèt Pannonicus & cur. ibid.
A S. Isidoro laudatus. ibid.
Venantius Fortunatus de huius nomine exponitur. ibid.
Idem Isidorus de eiusdem patria explicatur. ibid.
Bracarensis aliquando & Dumiensis præsul. pag. 285. num. 53.
Pseudo-historicorum de ipso mendacia. pag. 286. num. 55. & seqq.
De differentiis virtutum huius est, non *Senecæ*. pag. 288. num. 63. & seq.
Epistolæ ipsius & capitula ex Græcis Synodis. ibid. num. 65. & seqq.
Alia quasi eius essent à Ioanne Tamaio edita. pag. 289. num. 70.
Quoddam ipsius parum christianum. ibid.
Concilio Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Quando electus Bracarensis Episcopus. ibid. num. 607.
Lucensi Synodo præfuit. ibid.
Moritur. pag. 419. num. 623.
Martinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1176.
Concilio Africano interfuit. ibid.
Martinus Indalesius scripsit *De Hispaniæ casu*. Tom II. pag. 373. col. 1.
Item de eiusdem restauratione. ibid.
Martinus Legionensis canonicus ex rudi repentè eruditus & quomodo. Tom. II. pag. 28. num. 107.
Commentaria in Apocalypsin dedit. *ibid. num.* 108.
SS. Iacobi, Petri & Ioannis epistolas explanavit. ibid.
Conciones varias vulgavit. ibid. & seq.
Martinus Mindoniensis. Vide Munio.
Martinus Perez scripsit de Sacramentis. Tom. II. pag. 373. col. 1. & seq.
Martinus Pertusa quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 351. num. 916.
Martinus de Roa de S. Isidori etymologiis temerè iudicavit. Tom. I. pag. 331. num. 94.
Martinus Toletanus quidam cuiusnam operis auctor. Tom. II. pag. 373. col. 1.
Martinus Turonensis Episcopus clarus habetur. Tom. II. pag. 412. num. 1132.
Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. ibid. num. 1134.
Moritur. pag. 413. num. 1152.
Martinus Vasquius Siruela laudatur. Tom. I. pag. 280. num. 34.
Martinus Ulyssiponensis Episcopus Scriptor *De re schismatis*. Tom. II. pag. 185. num. 376.
Martyrii documentum à quonam scriptum. Tom. I. pag. 465. num. 129.
Martyrologium Romanum à Scaligeri calumnia vindicatur. Tom. I. pag. 73. num. 249.
Martyrum nomina portentosa & nullius linguæ à Pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 160. num. 88.

Masburgium, hodie *Burgos*, Gothicum nomen. Tom. I. pag. 152. num. 60.
Masdra Suevorum Rex moritur. Tom. II. pag. 416. num. 498.
Massona Emeritensis Episcopus quando creatus. Tom. II. pag. 418. num. 608.
Complutum relegatur. pag. 419. num. 619.
Hermenegildi morte affligitur. ibid. num. 625.
Ab exsilio revocatur. ibid. num. 626.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid. num. 628.
Moritur. pag. 420. num. 643.
Ubi sepultus. ibid.
Matamori Alphonsi Garsiæ hallucinationes in M. Fabii rebus. Tom. I. pag. 16. num. 43.
Maternus quidam à Martiali laudatus. Tom. I. pag. 91. num. 307.
S. Matthæi Evangelium per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 168. num. 290.
Matthæus Ortiz Dominicanus quodnam opus vulgaverit. Tom. II. pag. 373. col. 1.
Maturius Episcopus Eliberitanus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Mauricius cancionarius Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Mauricius *Distinctionum* Scriptor Hispanusne an Anglus. Tom. II. pag. 373. col. 2.
Maurila Episcopus Valentinus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Mauritanorum lingua ab Arabica diversa. Tom. I. pag. 159. num. 85.
Maximus Cæsaraugustanus archidiaconus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Maximus Episcopus Cæsaraugustanus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 315. num. 37.
Scripta eiusdem periere. ibid. num. 39.
In his Chronicon Gothorum. ibid.
Monachatus falsò eidem tribuitur. pag. 316. num. 41. & seqq.
Nec *Marci* cognomento appellatus. ibid. & pag. 318. num. 48. & seqq.
Unde ipsi à Pseudo-historicis cognomen istud. ibid. num. 49.
Epitaphia nonnulla supposititia ad hoc firmandum refelluntur. ibid. num. 50. & seqq.
Pseudo-Luitprandi & Pseudo-Iuliani deliramenta. ibid. num. 52. & pag. 320. num. 59.
Diversus à Marco S. Benedicti discipulo. pag. 315. num. 38. & pag. 319. num. 53. & seqq.
Confirmatur ex veterum testimoniis. ibid.
Historicis item rationibus. ibid.
Huius supposititii fabulæ quamplurimæ exploduntur. Tom. I. pag. 279. num. 31. & seqq. & pag. 281. num. 35. & seqq.
Insolens temeritas retunditur. ibid. num. 38. & seq.
Insignia mendacia de Martino Bracarensi & Suevorum Regibus. pag. 286. num. 55. & seqq.
Nugæ de Leandro Hispalensi & Fulgentio Astigitano. pag. 292. num. 81. & pag. 308. num. 8. & seqq.
Chronicon istud producitur. T. II. pag. 415. & seqq.
Concilio Toletano sub Reccaredo interfuit. pag. 419. num. 628.
Quando designatus Episcopus. pag. 420. num. 634.
Clarus habetur. pag. 421. num. 660.
Moritur. ibid. num. 662.
Maximus Hispaniæ tyrannidem invadit. Tom. II. pag. 414. num. 1166.
Maximus monachus & martyr quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Maximus tyrannus ubi & quando electus Imperator. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Gallias invadit. ibid. num. 1136.
Cum Gratiano confligit, ipsumque interimit. ibid.
Fœdus cum Valentiniano percutit. pag. 413. num. 1137.
Manichæos delet. ibid.
Fœdus initum violat & quare. ibid. num. 1139.
Occiditur. num. 1140.
Medicinæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 2. num. 6. & pag. 47. num. 9. & pag. 74. num. 153. & seqq. & pag. 112. num. 31. & seqq. & pag. 205. num. 66. & pag. 213. num. 107. & pag. 363. col. 1. & pag. 365. col. 1. & seqq. & pag. 386. col. 1. & pag. 388. col. 2. & pag. 391. col 2. & pag. 402. col. 2. & pag. 405. col. 1. & pag. 407. col. 1. & seq. & pag. 408. col. 1. & pag. 410. col. 2.
Introductorium à quonam scriptum. pag. 366. col. 1.
Mediolanensis Synodus in Athanasium cogitur. Tom. II. pag. 412. num. 1105.
Medina Sidonia à quonam scripta. Tom. I. pag. 439. num. 21.
Mediterraneum dictum etiam à Latinis *nostrum mare*. Tom. I. pag. 206. num. 278.
Mela Annæus laudatur. Tom. I. pag. 29. num. 80.
Mela M. Senecæ filius. Tom. I. pag. 17. num. 46.
Lucani poetæ genitor. ibid.
Melæ Pomponii ætas. Tom. I. pag. 65. num. 227.
Natalis eius civitas incerta. ibid.
Opus eiusdem geographicum à quibusnam correctum. pag. 66. num. 228.
Melonem pro Mela non rectè Servius appellavit. pag. 67. num. 231.
Ipsius geographiæ laudes. ibid. num. 232. & seqq.
Illustratores & editores quinam. ibid. num. 233. & seqq.
Interpretes in linguas vulgares. pag. 68. num. 237.
Melaria, seu Mela, urbs oræ Hispanæ. Tom. I. pag. 66. num. 228. & seq.
S. Melchiades Papa falsò Hispanis Scriptoribus adscribitur. Tom. I. pag. 230. num. 361.
Primi Cabillonensis Episcopi de ipso errores quamplurimi. ibid. & seqq.
Epistolæ duæ temerè eidem tributæ. pag. 231. num. 364.
Melchior de la Torre quidnam scripserit. Tom. II. pag. 373. col. 2.
Melian Petrus laudatur. Tom. I. pag. 212. num. 294.
Avieni operum postremus editor. ibid.
Mellinus Benedictus laudatur. Tom. I. pag. 191. num. 218.
Melos, Melodus, Melodæ & Melodima quid significent. Tom. I. pag. 314. num. 35.
Memoriale Sanctorum à quonam exaratum. Tom. I. pag. 465. num. 126. & seq.
A Mendoza Ferdinandus Eliberitani Concilii illustrator. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Eiusdem laudes. ibid.
Mendus Gomez Lusitaniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 373. col. 2.
Mendus Vasquez de Briteiros monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 145. num. 203.
Historica quædam fragmenta digessit. ibid.
Menegaldus Magister historiam mundi generalem condidit. Tom. II. pag. 374. col. 1.
Mercatoris & *Peccatoris* nomina Decretalium collectori indita exquiruntur. Tom. I. pag. 363. num. 203. & seqq.
Mercenariorum ordinis historia à quonam exarata. Tom. II. pag. 306. num. 655. & pag. 307. num. 671.
Merobaudes cæcus Barcinonensis Pseudo-Dextri figmentum. Tom. I. pag. 254. num. 68.
Merobaudes poeta carmen de Christo composuit. Tom. I. pag. 252. num. 63. & seqq.
An idem cum anonymo quodam à Sidonio laudato. ibid.
Merobaudes Valentiniani Dux, utriusque militiæ magister. Tom. I. pag. 252. num. 64. & seq.
Merovæus Franciæ Rex eligitur. Tom. II. pag. 416. num. 484.
Metaphysica Aristotelis à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 255. I. & seqq. & pag. 252. num. 343.
Metaphysica quisnam scripserit. Tom. II. pag. 324. num. 752.
Metaphysicæ Christianæ auctor quisnam. Tom. II. pag. 370. col. 1.
De Metrica re quisnam egerit. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Michael de Fraga Dominicanus. Tom. II. pag. 120. num. 65.
Quænam opera ediderit. ibid.

Michael Massotus Carmelita sermones scripsit. Tom. II. pag. 283. num. 502.
Michael de Montagne theologiæ naturalis Raymundi Sabunde vindex. Tom. II. pag. 215. num. 117. & seq.
Michael Perez Valentinus Mariæ Virginis Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 338. num. 833.
Michael Verinus poeta à Politiano laudatus. Tom. II. pag. 323. num. 749.
Disticha de puerorum moribus edidit. ibid.
Migetii error circa paschatis celebrationem. Tom. I. pag. 441. num. 29.
Militia etiam dicta de togata. Tom. I. pag. 221. num. 324.
De Militia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 295. num. 580.
Militiæ viridarium & prærogativæ à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 198. num. 36. & seq.
Minervius monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Miro Suevorum Rex Leovigildo auxiliatur. Tom. II. pag. 419. num. 622.
De Misericordia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 241. num. 288.
Missa S. Hippolyti martyris per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 381. num. 259.
Missarum compositores quinam. Tom. I. pag. 381. num. 259. & pag. 394. num. 302. & seqq. & pag. 422. num. 414. & pag. 519. num. 357.
Modii Francisci crisis in Frontinum taxatur. Tom. I. pag. 155. num. 73.
De Monarchia orbis quisnam egerit. Tom. II. pag. 299. num. 594.
De Monachorum genere quisnam scripserit. Tom. I. pag. 412. num. 377.
Monarchiarum Martini Poloni historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Monasterii S. Hieronymi Granatensis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 874.
Monasterii de Ripoll annales à quonam digesti. Tom. II. pag. 358. col. 2.
S. Victoriani in Aragonia per quemnam descripti. pag. 361. col. 2.
De Oliva ordinis Cisterciensis. ibid.
Item S. Salvatoris de Oña. ibid.
Monasterium Agaliense à quonam exstructum. Tom. II. pag. 418. num. 592.
Cislæ per quemnam erectum. ibid. num. 593.
S. Petri Radinensis. pag. 417. num. 578.
De Monetis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 199. num. 38.
Monitus Complutensis Episcopus Cæsaraugustam relegatur. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Monstra biformia variis locis visa. Tom. II. pag. 416. num. 502.
Montanus Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 565.
Moritur. ibid. num. 574.
Montis mugitus in Gallia Gothica. Tom. II. pag. 418. num. 595.
Moralis Ambrosii expeditio in Gallæciam & Asturiam. Tom. I. pag. 279. num. 29.
Philippi II. iussu. ibid.
Quam religiosa & utilis. ibid.
Error in Dominico Carthaginensi Africæ Episcopo. pag. 282. num. 39.
A Luca Tudensi deceptus in Leandro Hispalensi. pag. 293. num. 86.
Lapsus in recognoscendo Escorialensi codice. pag. 363. num. 203.
Item in Isidori Pacensis ætate. pag. 447. num. 54.
Chronicon non vidit licèt Isidoro utatur. ibid.
Quibusnam aliis Chronicis usus. Tom. II. pag. 15. num. 53. & seqq.
Mores puerorum à quonam descripti. Tom. II. pag. 323. num. 749.
Mugaribus Granatensis rei chimicæ Scriptor. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Mugitus montis in Gallia Gothica. Tom. II. pag. 418. num. 595.
Muhamed Aben Isaac scripsit de medicina. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique medicinæ Scriptor. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Muhammedicum Ius à quonam descriptum. Tom. II. pag. 408. col. 1.
De Muhammedismo quisnam scripserit. Tom. II. pag. 408. col. 1.
De Mulieribus claris quisnam egerit. Tom. II. pag. 248. num. 322.
Mundabundi disputatio cum Avito Viennensi. Tom. II. pag. 417. num. 537.
Mundi imago per quemnam descripta. Tom. II. pag. 372. col. 1. & seq.
De Mundo quisnam scripserit. Tom. I. pag. 334. num. 104.
Munio, sive Martinus, Mindoniensis Episcopus. Tom. II. pag. 19. num. 65.
Compostellanæ historiæ auctor. ibid.
Murcia à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Murciæ Episcoporum historia per quemnam digesta. Tom. II. pag. 274. num. 458.
Mureti de Senecæ stilo iudicium quale. Tom. I. pag. 33. num. 96. & seq.
De Musica quisnam egerit. Tom. I. pag. 371. num. 223.
Muslimus Cordubensis scripsit de Iure Muhammedico. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Mythologici operis quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 311. num. 23. & seqq.

N

NABRISSA pro Nebrissa à Pseudo-Gregorio dicta. Tom. I. pag. 163. num. 99.
Nahum Propheta per quemnam explanatus. Tom. I. pag. 423. num. 418.
Narcissus de S. Dionysio canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 374. col. 1.
Constitutiones Cataloniæ generales in epitomen redegit. ibid.
Navarræ historia à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 2. & pag. 361. col. 1. & pag. 365. col. 1.
Navarræ Regum gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 184. num. 373.
Naxera, quæ & Anagarum, cuius gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 159. num. 84.
Neapolitani Reges primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 254. num. 352.
Nebridius, sive Nibridius, Egarensis Episcopus. Tom. I. pag. 273. num. 7. & pag. 274. num. 12. & pag. 275. num. 18. & seqq.
A S. Isidoro in Hispaniæ Scriptoribus laudatus. ibid.
Neronis *prima persecutio quando inceperit.* Tom. II. pag. 411. col. 1.
Quàm terribilis. ibid.
Nestorii hæresis quænam & eiusdem debacchatio. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
Nicander Toletanus Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 508. num. 308.
Hic est Ambrosius Nicander sæculi XVI. Scriptor. ibid.
Eius carmen de Lauretana æde exhibetur. ibid. num. 309. & 310.
Nicandri Ambrosii Toletani carmen de Lauretana æde. Tom. I. pag. 508. num. 310.
Nicolaus Eymericus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 124. num. 77.
Iurene Raymundi Lulli errores notaverit. ibid.
De eius fide controversia inter Dominicanos & Franciscanos. pag. 186. num. 383. & seqq.
Scripsit *Directorium Inquisitorum*. pag. 187. num. 387.
Item *De potestate Pontificis* contra hæreticos. ibid. num. 388.
De duabus Christi naturis & Virginis Mariæ excellentia. ibid.
De tribus personis in Deo. ibid.
B. Dalmatii Molner Vitæ descriptor. pag. 188. num. 390.
Evangeliorum explanator. ibid.

D.

D. Pauli epistolas nonnullas exposuit. ibid. num. 391.
Dæmonum advocatores confutavit. ibid. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Nicolaus Rossel Maioricensis S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 167. num. 286. & seqq.
Eiusdem munera. ibid. num. 287.
Romanorum Pontificum gesta volumine collegit. ibid. num. 288.
Scripsit *De quadruplici Romanæ Ecclesiæ iurisdictione*. ibid. num. 289.
De unitate Ecclesiæ & schismate tollendo. ibid. n.290.
Historiæ ordinis sui Prædicatorum exarator. ibid.
Virorum eiusdem insignium indicem digessit. ibid.
Commentaria edidit in ipsius institutum. ibid.
Matthæi Evangelium exposuit. ibid.
Nicolaus Saguntinus rei militaris Scriptor. Tom. II. pag. 295. num. 580.
Nigetius Narbonensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Niñi Petri gesta à quibusnam descripta. Tom. II. pag. 212. num. 106. & pag. 250. num. 332.
Nitigesius Lucensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Nobiliarii auctor quisnam. Tom. II. pag. 336. num. 822.
Nomina martyrum portentosa & nullius linguæ à Pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 160. num. 88.
Nomina propria hominum integra transeunt in aliam linguam. Tom. I. pag. 127. num. 436.
Nunnii Alvari Pererii Portugalliæ Comestabilis Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Nonnius Lusitanus abbas Scriptor Vitæ Sancti Ioannis abbatis. Tom. II. pag. 18. num. 64.
Novatianus, in quem scripsit Pacianus Barcinonensis, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 196. num. 240.
Novatus M. Annæus M. Senecæ rhetoris filius. Tom. I. pag. 17. num. 46. & pag. 27. num. 74.
Post adoptionem Iunius Annæus Gallio. ibid.
Declamator & cuius notæ. ibid. & seqq.
Græciæ, sive potiùs Achaiæ proconsul. pag.28. num.76.
An etiam consul. ibid. num. 77.
Plinius non temerè corrigitur. ibid.
An sibi mortem consciverit. pag. 29. num. 78.
Opera desiderantur. ibid. num. 79.
Andreæ Schoti & Martini del Rio lapsus in distinguendis duobus Gallionibus. ibid.
Novitiorum institutionem quisnam docuerit. Tom. II. pag. 205. num. 65.
De Nuce Angelus Archiepiscopus Rossanensis laudatur. Tom. I. pag. 320. num. 57.
Nundinarius Episcopus Barcinonensis Synodo Aquæ-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.

O

De Obedientia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 147. num. 211. & seqq.
Observantiæ Aragoniæ à quibusnam explanatæ. Tom. II. pag. 296. num. 586.
Octavia tragœdia à quonam scripta. Tom. I. pag. 106. num. 359.
Odoacer cum Theoderico fœdus init. Tom. II. pag. 417. num. 529.
Œconomica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 351. num. 912.
Officium transfigurationis Dominicæ à quonam editum. Tom. II. pag. 273. num. 456.
Oldegarii Barcinonensis Episcopi Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Oldegarius, sive Ollegarius, Tarraconensis Episcopus. Tom. II. pag. 20. num. 72. & seq.
Epistolam dedit ad Innocentium II. de expulsione Raymundi Episcopi Barbastrensis. ibid.
De Oliva monasterii gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Olympii hæretici horrenda mors. Tom. II. pag. 417. num. 534.
Olympius quidam Scriptor Ecclesiasticus inter Hispanos. Tom. I. pag. 197. num. 243.
Episcopus forsan Barcinonensis. ibid. & seq.
An idem cum Lampio qui Paulinum sacris initiavit. ibid. num. 244.
Toletanus præsul falsò à Pseudo-Dextro effingitur. pag. 198. num. 246.
Pseudo-historicorum figmenta de huius nomine refelluntur. ibid. & seqq.
Germanum eiusdem *De Fide* opus. pag. 203. num. 263.
Olympius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Clarus habetur. pag. 414. num. 1161.
Olympius Toletanus fit Comes Africæ. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Oratio Dominica à quonam explanata. Tom. II. pag. 99. num. 269.
Ordonius monachus Scriptor Vitæ S. Rodesindi Dumiensis. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
Scripsit item Exomologeses. pag. 27. num. 100.
Orentius, sive Orientius, an idem cum Oresio, ad quem Sidonius scripsit. Tom. I. pag. 271. num. 1. & seq.
Fortè idem cum Orontio, qui duobus Hispaniæ Conciliis interfuit. ibid. num. 2. & seq.
Eiusdem *Commonitorium*. pag. 272. num. 4.
Quale hoc vocabulum. ibid.
Venantii Fortunati de ipso carmen. ibid. num. 5.
Orientalis historia à quonam composita. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Orientis urbes quamplurimæ ab Hunnis vastatæ. Tom. II. pag. 416. num. 483.
Origenis doctrina & sectarii damnantur. Tom II. pag. 413. num. 1153.
Oriola à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Orontius orator Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Orosius Legionensis Episcopus Pseudo-Maximi chimæra. Tom. I. pag. 251. num. 59.
Orosius Pauli Orosii nepos fictitius Scriptor. Tom. I. pag. 245. num. 40.
Orosius Paulus Tarracone an in Lusitania natus. Tom. I. pag. 235. num. 1.
Lusitanus potiùs & Bracarensis. ibid. num. 2.
Idatius de hoc exponitur. ibid.
Eiusdem peregrinationes ad Hieronymum & Augustinum. pag. 237. num. 6. & seqq.
An hic, vel alius, martyr Romam ex Africa asportatus. ibid. num. 9.
Eius historiarum libris undenam adhæserit *Hormestæ* appellatio. pag. 238. num. 12. & seqq.
Eiusdem *Hormestæ* variæ transformationes. ibid.
Editiones & enarratores. pag. 239. num. 16. & seqq.
Apologeticus liber *De arbitrii libertate* germanum ipsius opus. pag. 240. num. 19. & seqq.
Confusus cum libro Augustini de natura & gratia. ibid.
Opuscula nonnulla eidem tributa. pag. 241. num. 23. & seqq.
Supposititia quæ de ipso à Pseudo-historicis finguntur. ibid. num. 25. & seqq.
Multa item de successibus eidem æqualibus. pag. 242. num. 29. & seqq.
Quando historiam scribere inceperit & quonam impulsore. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
Clarus habetur. ibid. num. 1175.
Nonagenario maior Tarracone degit. pag. 416. num. 509.
Os Hispanum apud Agellium quid significet. Tom. I. pag. 107. num. 363.
Osmundus Asturicensis Episcopus. Tom. II. pag. 3. num. 14.
Epistolam dedit ad Idam Eustachii Comitis uxorem. ibidem.
Ota quidam historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 1.

P

De Pace & treuga quisnam scripserit. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Paciani Episcopi Barcinonensis elogium. Tom. I. pag. 194. num. 230.
Eisengreinii de eius rebus error. ibid.

Quan-

Quando floruerit. pag. 195. num. 233. & Tom. II. pag. 411. col. 2.
Eloquentia & sanctitas. Tom. I. pag. 196. num. 235. & seqq.
Opera quæ exstant. ibid. num. 238. & seqq.
Quisnam Novatianus in quem scripsit. ibid. num. 240.
Λέρβος deperditum quale opus. pag. 197. num. 241.
Pacis & treugæ directorium quisnam scripserit. Tom. II. pag. 198. num. 33.
De Padilla anonymus historiæ cuiusnam Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 1.
Pætus Thrasea à Nerone occisus & quare. Tom. I. pag. 92. num. 311.
Pallium quibus Metropolitanis olim concederetur. Tom. I. pag. 294. num. 91.
Pampilona eadem est cum Iruna. Tom. I. pag. 539. num. 442.
Pannonia *Quiris* quid significet apud Venantium Fortunatum. Tom. I. pag. 284. num. 50.
Pantardus Bracarensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
De Papæ potestate supra Concilium quisnam scripserit. Tom. II. pag. 234. num. 259.
Papirii Massoni errores in Idatii rebus. Tom. I. pag. 256. num. 76. & seqq.
Parenæsis ad iudices quisnam auctor. Tom. I. pag. 463. num. 115.
Parelatus Toletanus Episcopus an usquam exstiterit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Paschales canones à quonam explanati. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seq.
Paschasius abbas monasterii de Benevivere. Tom. II. pag. 28. num. 106.
Vitam edidit Didaci Martinez de Villamayor. ibid.
Paschasius Metropolita Toletanus Synodo Toletanæ præest. Tom. II. pag. 419. num. 619.
De Paschatis recta celebratione quisnam egerit. Tom. I. pag. 437. num. 13.
Pastoris & Iusti martyrum inventio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
Paternus Episcopus Bracarensis Synodo Toletanæ præest. Tom. II. pag. 414. num. 1158.
Patrimonii Comes, non Rector, apud Gothos munus. Tom. I. pag. 373. num. 230.
Patroclus Episcopus Arelatensis simoniâ polluitur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
Patruinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
De Patrum ortu & obitu quisnam scripserit. Tom. I. pag. 338. num. 114. & seqq.
D. Pauli Apostoli epistolæ à quibusnam expositæ. Tom. II. pag. 188. num. 391. & pag. 307. num. 658. & seqq. & num. 670.
In Hispaniam profectio. pag. 411. col. 1.
Paulinus Aquileiensis de *Hesperiæ* verbo explanatur. Tom. I. pag. 444. num. 39.
Paulinus Nolanus presbyter efficitur & à quonam. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
Episcopus designatur. ibid.
Virtutes eiusdem & gesta. ibid.
Paulus Emeritensis diaconus. Tom. I. pag. 373. num. 231.
Emeritensium Patrum gesta descripsit. ibid.
A quibus primùm in lucem editus. ibid.
Diversus à Paulo Emeritensi Episcopo, cuius ipse meminit. pag. 374. num. 232.
Quando floruerit. ibid.
Paulus Heredia ex Iudæo Christianus. Tom. II. pag. 330. num. 788. & seqq.
Scripsit *De mysteriis Fidei.* ibid. num. 789.
Alia eiusdem opera. ibid.
Paulus Lusitanus canonicus regularis. Tom. II. pag. 254. num. 353.
Congregationis suæ S. Ioannis Evangelistæ chronographus. ibid.
Paulus de S. Maria Episcopus Burgensis. Tom. II. pag. 237. num. 270. & seqq.
Ex Hebræo Christianus. ibid.
De eius genere, dignitate, gestis, habitisque in matrimonio filiis. ibid. & seqq.
Opera eiusdem. ibid. & seqq.
Hispanicarum rerum Scriptor. pag. 239. num. 280. & seq.
Ipsius epitaphium. ibid.
Paulus Tarraconensis Episcopus ex monacho. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Eius ingenium describitur. ibid.
De Paupertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 36. num. 116.
De Paupertate Christi & Apostolorum Scriptores diversa sentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & pag. 298. num. 592.
Pax Lusitaniæ urbs, hodie *Beja.* Tom. I. pag. 447. num. 52.
Pelagii hæresis quando grassari cœperit. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Pelagii martyris historiam quisnam scripserit. Tom. I. pag. 515. num. 340. & seq.
Passio quando & sub quo contigerit. ibid.
Pelagii Ovetensis relatio de historia Gothorum plurifariam falsa ostenditur. T. I. pag. 340. n. 118. & seqq.
Wandalorum item & Suevorum. ibid.
Lapsus in Isidoro Pacensi. pag. 449. num. 59. & sequentibus.
Error & licentia in Chronico Sebastiani Salmanticensis. pag. 495. num. 249.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 13. num. 44. & seqq.
De eius Hispaniæ historiarum collectione. ibid. num. 45. & seqq.
Et quodam earum codice MS. ibid.
Cuius præfatio vero haud constat. pag. 14. num. 47. & seqq.
De aliis eiusdem libris. pag. 15. num. 52.
S. Pelagius Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Pelagius Tyrassonensis archidiaconus. Tom. I. pag. 302. num. 116.
Vitam scripsit S. Prudentii eiusdem urbis Episcopi. ibidem.
Pellizerii Iosephi industria in affligenda fabula Marci Maximi. Tom. I. pag. 320. num. 58.
Idem laudatur. ibid. & alibi.
Auctores historiæ Gothorum, & Chronici quos memorat, curiosè expenduntur. pag. 343. n. 127. & seqq.
Sententia de septem Isidoris examinatur. pag. 448. num. 56.
Coniectura de *Indiculi luminosi* auctore improbatur. pag. 478. num. 186.
Item de Chronico Dulcidii. pag. 496. num. 254. & sequentibus.
Sententia de auctore Chronici Æmilianensis refellitur. pag. 497. num. 255. & seqq.
Pentadius Episcopus Toletanus Africanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Pelagium hæreticum condemnavit. ibid.
Peregrinæ operis Scriptores quinam. Tom. II. pag. 185. num. 377. & pag. 305. num. 645. & seq. & pag. 350. num. 910. & seq.
Peresius Burgundionum Rex extinguitur. Tom. II. pag. 415. num. 473.
Perezius Ioannes Baptista laudatur. T. I. pag. 274. n. 11.
De pestilentia quisnam scripserit. Tom. I. pag. 506. num. 296. & seq.
Pestis per Hispaniam grassatur. Tom. II. pag. 419. num. 621.
Petrarchæ cum Boccaccio dissidium de tragœdiis Senecæ. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Petri de Alva error in rebus S. Eulogii martyris Cordubensis. Tom. I. pag. 466. num. 133.
Non recta coniectatio de Raymundo Centillis *De conceptione Virginis* Scriptore. Tom. II. pag. 136. num. 151. & seqq.
S. Petri Apostoli epistolæ à quonam explanatæ. Tom. II. pag. 28. num. 108.
In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
Episcoporum ibidem loci designatio. ibid.
Petri Despens Catalani Commentaria in Usaticos Cataloniæ. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Petrus Lupi de Ayala quando floruerit. Tom. II. pag. 191. num. 5. & seqq.

Eius

Eius genus, honores & gesta. ibid.
Regum quatuor historias digessit. ibid. num.9. & seqq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Petrus Alberit Aragonensium familiarum historicus. Tom. II. pag. 198. num. 29.
Petrus Albertus canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 204. num. 62.
Commemorationes edidit de iure municipali Cataloniæ. ibid.
Petrus Alladius historiæ Lusitanorum veterum Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Petrus Alphonsi ex Hebræo Christianus. Tom. II. pag. 10. num. 35. & seqq.
De hoc, eius patria & ævo errores quorundam. pag. 11. num. 36.
Dialogi ipsius contra Iudæos. ibid. num. 37.
Scripsit *De scientia & philosophia*. ibid. num. 38.
An hoc opus idem sit cum alio eiusdem *De disciplina*. ibid.
Petrus de Amerio Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 66. num. 122. & seqq.
Scripsit de differentia ætatum & vestimentorum. ibid. num. 123. & seq.
Petrus IV. Aragoniæ Rex vulgò *Cæremoniosus*. Tom. II. pag. 176. num. 341. & seqq.
Sui temporis historiæ Scriptor. ibid. num. 342.
Ordinationum librum vulgavit. ibid. num. 343.
Petrus Belluga iurisconsultus. Tom. II. pag. 278. num. 475. & seqq.
Eiusdem laudes. ibid.
Scripsit *Speculum Principum*. pag. 279. num. 477.
Item iuris singularia. ibid. num. 478.
Petrus Cæsaraugustanus orator quando floruerit. Tom. I. pag. 167. num. 118.
Petrus de Canales monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 313. num. 707.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Petrus Castrovol Aristotelis Œconomica exposuit. Tom. II. pag. 351. num. 912.
Petrus de Cavalleria Cæsaraugustanus. Tom. II. pag. 247. num. 314.
Scripsit *Zelum Christi* contra Iudæos, Saracenos, & infideles. ibid.
Petrus Ciruelus Darocensis laudatur. Tom. II. pag. 76. num. 162.
Eiusdem observatio de Petro Hispano Summularum reformatore. ibid. num. seq.
Petrus de Cixar, sive Sitjar, Aragonensis. Tom. II. pag. 306. num. 652. & seqq.
Scripsit *De Papæ potestate*. ibid.
Alia opuscula. ibid.
Historiam ordinis Mercenariorum. ibid. num. 655.
Sermones de Dominicis & Sanctis. ibid. num. 656.
Petrus Dagui Catalanus. Tom II. pag. 323. num. 751. & seqq.
Metaphysica scripsit. ibid.
Ianuam artis Raymundinæ. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid.
Petrus Diaz de la Costana scripsit *De confessione sacramentali*. Tom. II. pag. 326. num. 766. & seqq.
Petrus Diaz de Toleto Senecæ vulgaris interpres. Tom. II. pag. 253. num. 344. & seqq.
Alia ipsius scripta. ibid.
Petrus Episcopus Bracarensis à Iacobo Apostolo designatur. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Petrus Episcopus Compostellanus idem cum Petro de Monsoncio. Tom. II. pag. 13. num. 43.
Petrus Episcopus Legionensis. Tom. II. pag. 12. num. 39.
Alphonsi VI. Castellæ Regis historicus. ibid. & seq.
Petrus Episcopus Toletanus Praumato succedit. Tom. II. pag. 417. num. 523. & pag. 418. num. 597.
Petrus de Escabias Illiturgitanæ urbis præfectus. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Historiæ cuiusdam auctor. ibid.
Petrus Ferdinandi, sive Fernandez, S. Dominici Vitæ Scriptor. Tom. II. pag. 66. num. 119.
Petrus Figuerola Hispanus, logicæ epitomator. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Petrus de Fonteluporum Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 199. num. 44.
Scripsit de modo celebrandi comitia generalia. ibid.
Petrus Garzès de Cariñena Familiæ de Luna gesta vulgavit. Tom. II. pag. 212. num. 104.
Petrus Garzia Valentinus Scriptor *Determinationum* in Picum Mirandulanum. Tom. II. pag. 327. num. 769. & seqq.
Malè à quibusdam confusus cum Petro Garzia de Galarza. pag. 328. num. 773.
Petrus de Grañon monachus Benedictinus quando floruerit. Tom. I. pag. 518. num. 350.
Leges Gothorum & Hispaniæ Regum vulgavit. ibid.
Petrus Hispanus canonum explanator. Tom. II. pag. 65. num. 113.
Petrus Hispanus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 75. num. 159. & seqq.
Summularum inventor. ibid.
Diversus à Petro Ioannis. ibid.
Censiones de hoc invento. ibid.
Petrus Hispanus iunior Summularum reformator. Tom. II. pag. 76. num. 163. & seqq.
Commentaria edidit in sphæram Ioannis à Sacrobosco. ibidem. I.
Item in arithmeticam & geometriam Thomæ Bravadini. ibid. II.
In Perspectivam Cantuariensis. ibid. III.
In Aristotelis prædicamenta. ibid. IV.
Alia eiusdem opuscula. ibid. & seqq.
Egit pariter de rebus spiritualibus. pag. 78. num. 185.
Petrus Hispanus & eius opus *De ordine iudiciorum*. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Petrus Hispanus alter iuris canonici glossator. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Petrus Homousianus quando floruerit. T. II. pag. 412. num. 1123.
Petrus Ilerdensis Episcopus quarundam orationum Scriptor. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Petrus Ioannis, sive Ioannes Pontifex XXI. Tom. II. pag. 73. num. 151. & seqq.
Doctrina eiusdem & obitus miserabilis. ibid.
Thesaurum pauperum edidit & quale opus. pag. 74. num 153.
Tractatus item de medenda podagra. ibid. num. 154.
Necnon de oculis & hominis formatione. ibid.
Tegnis & Hippocratis de natura puerorum explanator. ibid.
Canonum medicinæ Scriptor. ibid.
Isaacum *De diætis* exposuit. ibid.
Problemata eiusdem & epistolæ. ibid. & seqq.
Diversus à Petro Hispano Summularum auctore. pag. 75. num. 156. & seq.
Petrus de Luna, seu Benedictus XIII. Antipapa. Tom. II. pag. 209. num. 97. & seqq.
Eiusdem libri inediti in Vaticana bibliotheca & alibi servantur. ibid.
Vita à quonam scripta. pag. 212. num. 103.
Petrus Marsilius Dominicanus historiæ Iacobi I. Aragoniæ Regis in Latinum interpres. Tom. II. pag. 120. num. 66.
Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. Tom. II. pag. 154. num. 242.
An idem cum anonymo quodam Aragoniæ chronographo. ibid.
Petrus Maza Dominicanorum sodalis Arnaldi Villanovani errores impugnavit. Tom. II. pag. 197. num. 25. & pag. 214. num. 115.
Petrus Mongus hæresin Eutychianam exsuscitat. Tom. II. pag. 416. num. 517.
Petrus de Monsoro, sive Monsoncio, Compostellanus Episcopus. Tom. I. pag. 516. num. 344.
Quando floruerit. ibid.
An auctor hymni *Salve Regina*. pag. 517. num. 345.
Imbecillibus argumentis id à Laurentio Ramirez de Prado contenditur. ibid. & seq.
Petrus Nuñez de Osma quorumnam operum Scriptor. Tom. II. pag. 350. num. 900. & seqq.
Petrus de Opta, sive de Huete, auctor operis *Splendor Fidei*. Tom. II. pag. 322. num. 748.
Petrus Paez Lusitanus forsan Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 375. col. 2.
D. Ægidii Santarenensis Vitam scripsit. ibid.

Pe-

Petrus de la Panda quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 353. num. 924.
Petrus Paschalis, sive Petrus Nicolaus Paschalis. Tom. II. pag. 98. num. 263. & seqq.
Episcopus Giennensis. ibid.
Martyrio apud Mauros Granatenses affectus. ibid.
Invectiva in quendam nebulonem multa de ipso fingentem. ibid. num. 265.
Mahometanæ sectæ impugnationem edidit. ibid. num. 267. & seqq.
Glossam super *Pater noster*. pag. 99. num. 269.
Item super Decalogum & Apostolorum Symbolum. ibid. num. 270. & seqq.
Biblia parva vulgavit. ibid. num. 272. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Petrus Portugalliæ Infans operis genealogici Scriptor. Tom. II. pag. 160. num. 265. & seqq.
Petrus Portugalliæ Infans alius. Tom. II. pag. 243. num. 297. & seq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Petrus presbyter Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Petrus Pulcer Scriptor incertus. Tom. I. pag. 437. num. 13.
An Episcopus Toletanus. ibid.
An item scripserit de *Paschatis recta celebratione*. ibid.
Petrus quidam Archiepiscopus Hispalensis. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Scripsit *De vita animarum*. ibid.
Petrus quidam alius Isaaci *De febribus* interpres. Tom. II. pag. 374. col. 2.
S. Petrus Ratistensis S. Iacobi Apostoli discipulus. Tom. I. pag. 132. num. 456.
Primus Episcopus Bracarensis. ibid.
Petrus Ribera de Perpeja Roderici Toletani historias quasdam vernaculè vertit. Tom. II. pag. 57. num. 59. & seq.
Petrus de Riu, sive de Perpiniano, Carmelita. Tom. II. pag. 120. num. 67.
Sententiarum libros exposuit. ibid. num. 68.
Quæstiones Sententiarum scripsit. ibid.
Glossas in Davidis psalmos. ibid.
Sermones varios. ibid.
Petrus Seguinus Servandi historiam Latinam vernaculè vertit. Tom. I. pag. 438. num. 15.
Versioni tractatum addidit de eadem re. ibid.
Petrus Seguinus alius Auriensis Episcopus. Tom. II. pag. 24. num. 91.
Hispanusne an Gallus. ibid.
Inventionem corporis S. Euphemiæ martyris descripsit. ibid. num. 92.
Petrus Tafur Cordubensis Itinerarii Scriptor. Tom. II. pag. 254. num. 349.
Petrus Tenorius Archiepiscopus Toletanus. Tom. II. pag. 184. num. 374. & seq.
De re schismatis libros edidit. ibid.
Petrus Terrasa Carmelita & eius oratio quædam laudantur. Tom. II. pag. 351. num. 918.
Petrus Terreni Usaticorum Barcinonensium glossator. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Petrus Toletanus magister *Alcorani* Latinus interpres. Tom. II. pag. 24. num. 93. & seqq.
Petrus Tomich Catalanus Aragoniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 351. num. 919. & seq.
Necnon Comitum Barcinonensium. ibid.
Eiusdem hisce in rebus errores & deliramenta. ibid.
Petrus de Turri Scriptor artis vulgò *De scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 648.
Petrus tyrannus capitur occiditurque. Tom. II. pag. 417. num. 538.
Petrus Uxamensis, vulgò de Osma. Tom. II. pag. 310. num. 687. & seqq.
Ipsins laudes & scripta. ibid.
Petrus Ximenez de Prexano, seu de Prexamo. Tom. II. pag. 338. num. 834. & seqq.
Munera ab eodem obita. ibid.
Opera quæ scripsit. ibid.
Pharsaliam Lucani quisnam Hispanè verterit. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Phatechaddinus filius Seid Alphas scripsit de Muhammedismo. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Philadelphii Mugnesii Siculi levitas in credendis fabulis. Tom. I. pag. 302. num. 114.
Philippi Imperatoris uxor Severa, non Serena. Tom. I. pag. 125. num. 431.
Philippus Ribot Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 336. & seqq.
Scripsit de institutione & gestis Carmelitarum. pag. 176. num. 337. & seqq.
Necnon de viris illustribus sui ordinis. ibid.
Sermones item & epistolas. ibid. num. 339.
Epitaphium eiusdem. ibid. num. 340.
Philo Gaditanus nobilis geometra. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Scripsit De quadratura circuli. ibid.
Philo Hebræus ineptissimè à quibusdam Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 110. num. 371.
Philosophiæ flores à quonam excerpti. Tom. II. pag. 28. num. 105.
Philosophiam naturalem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 875. & seq.
De Phlebotomia quisnam egerit. Tom. II. pag. 116. num. 47. VIII.
Phœbadius Episcopus Aquitanus Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum præfuit. T. II. pag. 412. n. 1134.
Physica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 106. I. & seqq.
Physicorum libri Avicenæ à quibusnam in Latinum versi. Tom. II. pag. 370. col. 1.
De Physiognomia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 376. col. 2.
Picatrix quidam Hispanus scripsit de conficiendis imaginibus astrologicis. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Pictones à Maximo tyranno superantur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Pinedæ Ioannis Iesuitæ lapsus de Ioanne Segoviensi. Tom. II. pag. 227. num. 182.
Placidia. Vide Galla Placidia.
De Planctu Ecclesiæ quale opus & à quonam exaratum. Tom. II. pag. 149. num. 224.
De Planetis quisnam egerit. Tom. II. pag. 365. col. 1. & seqq.
De Plantis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 405. col. 2. & pag. 407. col. 2.
Plinii locus duplex castigatur. Tom. I. pag. 7. num. 24. & pag. 28. num. 77.
De Podagræ remediis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 74. num. 154.
De Pœnitentiæ Sacramento Scriptores quinam. Tom. II. pag. 326. num. 766. & seqq. & pag. 369. col. 2.
Pœnorum lingua ab Arabica diversa. Tom. I. pag. 159. num. 85.
Poetæ Cordubenses qualis notæ. T. I. pag. 16. num. 42.
De Poetica arte quinam scripserint. Tom. I. pag. 189. num. 210 & seqq. & Tom. II. pag. 222. num. 163. & pag. 376. col. 1.
Poeticum certamen sæculi xv. Tom. II. pag. 305. numero 650.
Polla Argentaria M. Annæi Lucani uxor. Tom. I. pag. 59. num. 209.
Qualis notæ femina. ibid.
Pomponii Sabini versus de Lucano & eius scriptis. Tom. I. pag. 57. num. 206.
Pomponius Iosinianæ, sive Dionysianæ Ecclesiæ Episcopus. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
In Africa, haud in Hispania. ibid.
De Pontificis Romani potestate quinam scripserint. Tom. II. pag. 187. num. 388. & pag. 290. num. 538. & pag. 306. num. 652. & seqq.
Pontificum Romanorum historia à quibusnam compilata. Tom. I. pag. 190. num. 217. & Tom. II. pag. 57. num. 56. & pag. 167. num. 288.
Pontius Carbonellus Catalanus Minorum sodalis. Tom. II. pag. 94. num. 244. & seqq.
Eiusdem Commentaria in sacram Scripturam inedita. ibid. num. 246.
An sit auctor *Catenæ aureæ* in Evangelia. ibid.
Portenta in cælo visa. Tom. II. pag. 413. num. 1144. & 1148. & pag. 414. num. 1172. & pag. 416. num. 489.
Alia variis in locis. ibid. num. 502.

M. Portius Latro Cordubensis, declamatorum princeps. Tom. I. pag. 10. num. 31. & seqq.
Eius rerum historicus M. Seneca. ibid. & seqq.
Vita & res gestæ. ibid.
Ex declamatorum tetradio. ibid.
Declamationes ipsius referuntur. pag. 13. num. 35.
An huius sit quæ habetur in Catilinam. ibid. num. 36.
Quo mortis genere obierit. ibid.
Portugalliæ Regum historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 245. num. 306. & seqq. & pag. 362. col. 1.
Possevini Antonii hallucinatio de Ioanne Biclarensi. Tom. I. pag. 299. num. 108.
Confundit hunc cum Ioanne Gerundensi Paralipomenωn auctore. ibid.
De Prædestinatione quisnam scripserit. Tom. I. pag. 502. num. 275.
Prædestinationis controversia inter Episcopos Galliæ sæculi IX. multum agitata. Tom. I. pag. 500. num. 269. & seqq.
Prædestinatorum hæresis unde & quando inceperit. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Prædicandi ars à quonam tradita. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Prædicatorum ordinis historia à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 167. num. 290. & pag. 171. num. 310.
Prætextatus Barcinonensis Episcopus Synodo Cordubensi interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Praumatus Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 416. num. 510.
Priamus quidam Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Priapeia non unius tantùm Virgilii opus. Tom. I. pag. 84. num. 287.
De Primatu Romanæ Ecclesiæ quisnam scripserit. Tom. II. pag. 208. num. 95.
Primatûs translatio ab Hispalensi in Toletanam Ecclesiam mera fabula. Tom. I. pag. 367. num. 215. & seqq.
Primi Episcopi Cabilonensis sphalmata de Melchiade Papa. Tom. I. pag. 230. num. 361. & seqq.
Primigenius Patriarcha Gradensis quando floruerit. Tom. II. pag. 421. num. 663.
Primitivi martyris passio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Principum regimen à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 168. num. 294. & pag. 180. num. 356.
Speculum & instructio à quonam scripta. pag. 278. num. 474. & seqq.
Priscilliani hæretici patria, genus, hæresis & supplicium. Tom. I. pag. 168. num. 123. & seqq. & Tom. II. pag. 412. num. 1130.
Ingenium quale. ibid.
Accusatores à Martino Turonensi taxati. Tom. I. pag. 169. num. 125.
Quorundam enormis error in ipsi tribuenda sanctitate. pag. 170. num. 127.
Quænam scripserit. ibid. num. 128.
Pseudo-Hauberti in eiusdem rebus temeritas. ibid. num. 129.
Quinam eius furori restiterint. pag. 172. num. 136. & seqq.
Pseudo-Dextri vanitas in huius historia. pag. 177. num. 160.
Variis Conciliis damnatus. Tom. II. pag. 412. num. 1134. & pag. 413. num. 1137.
Proculus Episcopus Massiliensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Prognosticon futuri sæculi cuiusnam sit & quale opus. Tom. I. pag. 414. num. 383.
Propempticon quid. Tom. I. pag. 5. num. 16.
Prophetationis cuiusdam quisnam auctor. Tom. II. pag. 403. col. 2.
Prosperi Aquitani natales temerè à nonnullis Hispaniæ adscripti. Tom I. pag. 267. num. 119.
SS. Protasii & Gervasii reliquiæ ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Prudentius Aurelius poeta, Calagurritanus potiùs quàm Cæsaraugustanus. T. I. pag. 218. num. 317. & seqq.
Expenduntur pro qualibet harum urbium argumenta. ibid.
Gesta eiusdem & munera. pag. 219. num. 320. & seqq.

Quando floruerit. pag. 220. num. 321. & seq. & Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Ephebus Romam venit. Tom. I. pag. 220. num. 322.
In patriam inde reversus & quando. ibid.
Opera ipsius & laudes. pag. 221. num. 325. & seqq. & pag. 222. num. 330. & seqq.
Diversa sentientes reprehenduntur. pag. 223. num. 331. & seq.
Scripta eius quæ periere. pag. 226. num. 343. & seq.
An huius sit *Enchiridion veteris Testamenti*. pag. 226. num. 345. & seqq.
Dictusne *Amœnus*. ibid.
Ipsius operum enarratores & editiones. pag. 227. num. 349. & seqq.
Pseudo-historicorum de eodem fabulæ. pag. 229. num. 354. & seqq.
Bivarii parùm sana interpretatio & correctio cuiusdam eius carminis. pag. 230. num. 358. & seq.
Prudentius, sive Galindo Prudentius. Tom. I. pag. 499. num. 262. & seqq.
Episcopus Trecensis in Gallia. ibid.
Natalibus Hispanus. ibid.
Quando floruerit. ibid.
Eius doctrina & laudes. ibid. num. 265.
Ab Hincmaro Rhemensi iniuriâ tanquam hæreticus impetitus. pag. 500. num. 267.
Opusculum scripsit ad eundem Hincmarum & Pardulum Laudunensem. pag. 501. num. 274.
Item *De Prædestinatione* contra Erigenam. pag. 502. num. 275.
Tractoriam epistolam. ibid. num. 276.
Annales Franciæ Regum. ibid. num. 278.
Præcepta ex veteri & novo Testamento. ibid. num. 279.
Poemata & Vitam B. Mauræ Trecensis. ibid. num. 280. & seq.
Collectanea ex Psalterio Davidico. ibid. num. 282.
Quando obierit. ibid.
S. Prudentius Tyrassonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 610.
Psalmi nova significatio. Tom. I. pag. 314. num. 36.
Psalmi à quibusnam expositi. Tom. II. pag. 288. num. 530.
In Psalmos collectanea quisnam scripserit. Tom. I. pag. 502. num. 282.
Psalterium dictum pro officio diurno Ecclesiastico. Tom. I. pag. 297. num. 102.
Ptolemæus de Hispania quemnam librum ediderit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
De Puerorum educatione quisnam scripserit. Tom. II. pag. 300. num. 606.
De moribus. pag. 323. num. 749.
Pugio Fidei à quonam scriptus. Tom. II. pag. 69. num. 142.
Punicis libris nonnisi per interpretes Plinius usus fuit. Tom. I. pag. 207. num. 280.
Sicut & Latinorum alii. ibid.

Q

De Quevedo Franciscus laudatur. Tom. I. pag. 20. num. 52.
Quintiliani M. Fabii patria. Tom. I. pag. 69. num. 239. & seqq.
Quomodo proferendum hoc eius cognomen. ibid.
Martialis in eiusdem rebus explicatur. ibid. num. 240.
Qualis orator fuerit. pag. 70. num. 243.
Oratio pro Berenice & quænam hæc femina. pag. 71. num. 244. & seq.
Primus Romæ scholam publico stipendio aperuit. ibid. num. 245.
Nepotum è sorore Domitiani institutor. ibid. & seq.
Flavii scilicet, Clementis & Domitillæ Vespasiani filiæ. ibid.
An isti pro Christiana religione passi. ibid.
Laus ex Iuvenalis versibus. pag. 73. num. 250. & seq.
Versus iidem exponuntur. ibid.
Consulari honore à Cæsare affectus. pag. 74. num. 251.

Querelæ eius minus piæ ob amissum unicum filium Quintilianum. ibid. num. 252.
Michaelis Roussel historiæ Pontificiæ auctoris similes, sed Christianæ. ibid.
Qualenam oratoriarum Institutionum opus à veteribus & recentioribus laudatum. ibid. num. 253. & sequentibus.
A quibusnam taxatum. pag. 75. num. 255.
Earundem inventio & editiones referuntur. ibid. num. 256. & seqq.
Necnon castigatores & illustratores. ibid.
De causis corruptæ linguæ Latinæ liber periit. pag. 77. num. 261.
Item nonnullæ declamationes. ibid. & seqq.
Dialogus *De oratoribus* an ipsi tribuendus. ibid. num. 264. & seqq.
Sicut declamationes prolixæ & breviores. ibid.
Variæ hac de re noviorum sententiæ. ibid.
Declamationum explanatores & editores laudantur. pag. 82. num. 279. & seqq.
Quintilianus à M. Seneca memoratus quisnam fuerit. Tom. I. pag. 16. num. 43.
Declamator & cuius notæ. ibid.
Eiusdem patria. ibid. & seq.
Quintus medicus à Galeno laudatus, diversus à Quinto Sammonico. Tom. I. pag. 126. num. 432.
Quiris Pannonia apud Venantium Fortunatum quid significet. Tom. I. pag. 284. num. 50.

R

RADAGAISUS Gothorum Rex Italiam invadit. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
Urbes quamplurimas populatur. ibid.
Quando obierit. ibid.
Radegundis haud vernaculum Hispanæ linguæ nomen. Tom. I. pag. 156. num. 75. & seq.
Raguel presbyter Pelagii martyris historicus. Tom. I. pag. 515. num. 340. & seqq.
Raimirus Gaditanus *Divinationem sideralem* vulgavit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Ramizerii Laurentii genus elucubrandi quale. Tom. I. pag. 86. num. 293.
In reprehensione Martialis evirati iudicium non sanum. ibid.
Imbecillitas in Petro de Monsoncio. pag. 517. num. 345. & seq.
Temerè contendit hunc esse auctorem hymni *Salve Regina*. ibid.
Rases Persa genere, Hispaniæ incola. Tom. I. pag. 504. num. 290. & seqq.
Almansoris libri auctor. pag. 505. num. 293.
Scripsit etiam *Continens* & *De pestilentia*. pag. 506. num. 295. & seq.
Necnon aphorismos. ibid. num. 297.
Rasis, seu Rases, Cordubensis historicus. Tom. I. pag. 503. num. 283. & seqq.
Hispaniæ descriptor. ibid.
Duplex huius descriptionis translatio. ibid. num. 286.
Eius ætas non planè certa. pag. 504. num. 289.
Diversus à Rase Persa, licèt Hispaniæ incola. ibid. num. 290.
Ratramni Corbeiensis Isidoriani testimonii interpretatio. Tom. I. pag. 327. num. 86.
Adversus Hincmarum Rhemensem. ibid.
S. Raymundi Episcopi Rotensis Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 20. num. 71.
Raymundina ars quænam. Tom. II. pag. 123. num. 72. & seqq.
De huius utilitate Scriptorum dissensio. ibid.
Eiusdem *Ianua* à quonam scripta. pag. 324. num. 752. & seqq.
Raymundus Albert Barcinonensis. Tom. II. pag. 147. num 211. & seqq.
Mercenariorum Generalis Præfectus. ibid.
Acclamationes catholicas pro Ecclesiasticis honoribus scripsit. ibid.
Necnon de resignatione propriæ voluntatis. ibid.
De obedientia. ibid.
Horas recreationis & monitiones ad orationem. ibid.
Raymundus Lullus Maioricensis eremita. Tom. II. pag. 120. num. 70. & seqq.
De eiusdem rebus Scriptores. ibid.
Gesta ipsius præcipua & occasio conversionis. pag. 123. num. 72. & seq.
Illuminatio ad *Artem* formandam. ibid. & seqq.
Mors à Mauris Africanis illata. ibid. num. 70.
Iurene an iniuriâ huius errores ab Eymerico taxentur. pag. 124. num. 77. & seqq.
De eius *Artis* utilitate Scriptorum dissidium. pag. 125. num. 82. & seqq.
Repudiata tanquam nova doctrina ab Academia Parisiensi. ibid. num. 83.
Impugnatur eadem doctissimorum iudicio. pag. 126. num. 84.
Ab aliis propugnatur. ibid.
Catalogus operum ipsius ex Wadingo, aliis adiunctis. ibid. num. 87. & seqq.
De Conceptione B. Mariæ non est eius opus. pag. 136. num. 150. & seqq.
Petri Alvæ coniectatio de eius auctore refellitur. ibid. num. 151. & seqq.
Chimica eius opera germanane an supposititia. pag. 137. num. 162. & seqq.
Sectatores & assertores Artis eiusdem recensentur. pag. 140. num. 176. & seqq.
Raymundus Martini auctor *Pugionis Fidei*. Tom II. pag. 89. num. 227. & seqq.
De hoc opere latè disseritur. ibid.
Scaligeri error in ipso tribuendo Raymundo Sebeide. pag. 91. num. 234.
Testimonia hac de re varia producuntur. pag. 92. num. 239. & seqq.
Contextus ipsius operis. pag. 93. num. 240.
Raymundus Montaner miles egregius & ævi sui rerum historicus. Tom. II. pag. 145. num. 204. & seq.
S. Raymundus de Penyafort Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 67. num. 126. & seqq.
Gesta eiusdem egregia erga Ecclesiam & gentem Hispanam. ibid.
Danielis Keiseri error, hunc cum altero Parisiensi confundentis. pag. 68. num. 134.
Collectionis sextæ Decretalium auctor. ibid. num. 135.
Summæ pariter ab eius nomine *Raymundinæ*. ibid. num. 136. & seq.
Scripsit *Dubitabilia* cum responsionibus ad capita. pag. 69. num. 138.
Item de duello & bello. ibid. num. 139.
Constitutiones sui ordinis in meliorem formam redegit. ibid. num. 140.
Auctor epistolæ ad Petrum Nolasco. ibid. num. 141.
Non huius est *Pugio Fidei*, sed alterius. ibid. num. 142.
Eius Vita à quonam scripta. pag. 268. num. 429.
Raymundus de Ponte Dominicanus Episcopus Valentinus. Tom. II. pag. 119. num. 63. & seq.
Scripsit librum *De sacramentis*. pag. 120. num. 64.
Raymundus Sabunde incertum quisnam fuerit. Tom. II. pag. 215. num. 116. & seqq.
Confusus cum Raymundo Martini *Pugionis Fidei* auctore. ibid. num. 117.
Theologia eiusdem naturalis & quale eius argumentum. ibid. num. 118. & seqq.
Michael de Montagne Gallus huius libri vindex. ibid.
Alia ipsius opera. ibid. & seqq.
Raymundus Sebeide quisnam fuerit & quonam tempore vixerit. Tom. II. pag. 91. num. 234.
Scaligeri error in ipsi tribuendo *Pugione Fidei*. ibid.
Raymundus Vidal & eius opus *De arte poetica*. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Reccaredi Gothorum Regis ortus quando contigerit. Tom. II. pag. 418. num. 597.
Regni consors à patre Leovigildo fit. ibid. num. 611.
Ibadam ducit uxorem. pag. 419. num. 620.
Svinthilam ex eadem suscipit. ibid.
Item alium filium ex Florisinda. ibid num. 621.
Victor è Francia redit. ibid. num. 625.
A Toletanis magnâ lætitiâ excipitur. ibid.
In regem ungitur & coronatur. ibid. num. 626.
Toletanæ Synodo interfuit. ibid. num. 628.

Go-

Gosvinthæ nubit. pag. 420. numero 636.
Munera Romam mittit & per quosnam. ibid. num. 637.
SS. Cosmæ & Damiani monasterium ædificat & quibusnam impulsoribus. ibid. num. 638.
Quando obierit. ibid. num. 640.
Reccesvinthus abbas falsò inter Hispanos Scriptores recensitus. Tom. I. pag. 426. num. 432. & seq.
Rechimirus à patre Svinthila in regni societatem adsciscitur. Tom. II. pag. 421. num. 665.
Redemtus quidam S. Isidori Hispalensis clericus. Tom. I. pag. 370. num. 219.
Scripsit de obitu eiusdem Isidori. ibid.
Reges Neapolitani primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 254. num. 352.
Aragonenses. ibid.
Regila Hunnorum Rex moritur. Tom. II. pag. 415. num. 471.
Regimen principum à quonam compactum. Tom. II. pag. 168. num. 294. & pag. 180. num. 356.
Reginaldus de Arca Catalanus scripsit in Usaticos Cataloniæ. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Regulæ ad Virgines quisnam auctor. Tom I. pag. 284. num. 48. & seqq.
Regulas Equitum de Avis quisnam digesserit. Tom II. pag. 26. num. 96. & seq.
Regum libri à quonam expositi. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Regum speculum per quemnam scriptum. Tom. II. pag. 151. num. 232.
Religionum varietas à quonam descripta. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Reliquiæ SS. Gervasii & Protasii ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Remedii Episcopi causa agitur & quonam impulsore. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Remimundus Suevorum Rex Conimbriam & Ulyssiponem capit. Tom. II. pag. 416. num. 508.
Renaldus, sive Raynaldus quidam. Tom. II. pag. 376. col. 1.
S. Eulaliæ Barcinonensis passionem descripsit. ibid.
Resendius Andreas laudatur. Tom. I. pag. 220. num. 321. & pag. 277. num. 23. & Tom. II. pag. 22. num. 80.
Rhetorum colores quinam. Tom. I. pag. 20. num. 51.
Ricardus quidam Hortensis monasterii Cisterciensium monachus. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Vitam S. Martini Episcopi Seguntini carmine descripsit. ibid.
Ricopolis, quæ & Haurris, ubi & à quonam constructa. Tom. II. pag. 418. num. 616.
Ricus, seu Ric, nomen Gothicum quid significet. Tom. I. pag. 273. num. 10.
Riparius presbyter Vigilantii hæretici impugnator. Tom. I. pag. 233. num. 372. & seq.
De Ripoll monasterii annales à quonam scripti. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Robertus Retenensis Anglus Pampilonensis archidiaconus. Tom. II. pag. 25. num. 94. & seq.
Eius versio Alcorani à pluribus taxatur. ibid.
Rodericus Didaci de Quesada cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 295. num. 581.
Roderici Gothorum Regis ultimi historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Rodericus Gundisalvi à Clavijo quando floruerit. Tom. II. pag. 195. num. 20. & seqq.
Henrici III. Castellæ Regis ad Tamberlanem legatus. ibid.
Huius legationis historicus. pag. 196. num. 21.
Ipsius epitaphium. ibid. num. 22.
Rodericus Lucensis Episcopus quando floruerit. Tom. I. pag. 463. num. 118.
Historia de Hispaniæ memorabilibus huius forsan non est. ibid.
Ægidii Gundisalvi in eius rebus lapsus. ibid.
Rodericus Sancii de Arevalo. Tom. II. pag. 297. num. 587. & seqq.
Honores eiusdem & munia. ibid.
Scripsit *Defensorium Ecclesiastici status*. pag. 298. num. 591.
De paupertate Christi & Apostolorum. num. 592.
An liceat fidelibus fugere à locis peste infectis. pag. 299. num. 593.
De monarchia orbis & huius defensorium. ibid. num. 594. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Speculum vitæ humanæ vulgavit. ibid. num. 600.
De regno dividendo & quando primogenitura sit licita. pag. 300. num. 604.
De pace & bello. ibid. num. 605.
De educatione puerorum. ibid. num. 606.
Alia ipsius scripta. ibid. & seqq.
Quando obierit. pag. 304. num. 642.
Ubinam sepultus. ibid.
Rodericus Simonis, vulgò Ximenez, Archiepiscopus Toletanus. Tom. II. pag. 49. num. 20. & seqq.
Gesta eiusdem domi & belli. ibid. num. 21. & seq.
Eloquentia multiplex. ibid.
Extra Hispaniam mortuus & in Hortensi monasterio sepultus. pag. 50. num. 23. & seqq.
Breviarium Ecclesiæ catholicæ ipsius adhuc ineditum. ibid. num. 26.
Apud quosnam servetur. pag. 51. num. 27.
Rerum Hispaniæ Chronicon quonam tempore ab ipso scriptum. ibid. num. 28.
Non rectè dubitatur de eius Ostro-Gothorum, Hunnorum, Arabum & Romanorum historiis. pag. 52. num. 32. & seq.
Arabum historiæ certissimus auctor. pag. 54. num. 43.
Sphalmata in his omnibus ob sæculi barbariem. pag. 55. num. 47. & seq.
Iornandes ex ipso emendatur. ibid. num. 48.
De eius historiarum translatione nonnulla notantur. ibid. num. 49. & seqq.
Atque item de historiæ Hispanæ continuatione. ibid.
Non huius est S. Ferdinandi Regis vernacula historia. pag. 56. num. 54.
Chronica eiusdem omnium Pontificum & Romanorum Imperatorum inedita. pag. 57. num. 56.
Item *Provinciale* cathedralium totius orbis Ecclesiarum. ibid. num. 58.
Locus ipsius in S. Ildephonsi rebus corrigitur. Tom. I. pag. 400. num. 327.
Chronicon Isidori Pacensis sæpè transcribit. pag. 448. num. 55.
S. Rodesindi Dumiensis gesta à quibusnam compilata. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
Rodolphus Agricola notatur. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Rogatus monachus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 281. num. 512.
Rolandus Ulyssiponensis Scriptor de physiognomia. Tom. II. pag. 376. col. 2.
Roldanus Magister auctor libri *De las tafurerias*, sive De regulis aleæ. Tom. II. pag. 88. num. 226.
Roma Imperii Romani arx. Tom. I. pag. 146. num. 44.
Quælibet forsan urbs regia sic appellata. pag. 356. num. 172.
A Gothis diripitur. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
A Genserico capitur. pag. 416. num. 494.
Romæ quis primus publico stipendio scholam aperuerit. Tom. I. pag. 71. num. 245.
De Romanæ Ecclesiæ iurisdictione quadruplici quisnam scripserit. Tom. II. pag. 167. num. 289.
Primatum quis defenderit. pag. 208. num. 95.
Romana respublica à barbaris vastatur. Tom. II. pag. 416. num. 488.
Romana Synodus contra Arianos cogitur & quando. Tom. II. pag. 412. num. 1120.
Alia per Hilarium Papam coacta. pag. 416. num. 506.
Item aliæ. pag. 417. num. 547.
Alia in Vaticano. ibid. num. 522.
Aliæ. ibid. & seqq.
Romanarum rerum epitome à quonam edita. Tom. I. pag. 104. num. 354. & seq.
Festo Rufo adscripta an eius sit. pag. 212. num. 296.
Romani in Gothos eriguntur & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
Milites à Wandalis cæsi. pag. 415. num. 1182.
A Witterici ducibus fugantur. pag. 421. num. 647.
Romanorum Pontificum gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 167. num. 288.

De *Romanorum* Toleti familia absurda Higueræ cogitata. Tom. I. pag. 513. num. 330. & seqq.
Romanus lapis ex coniectura emendatur. Tom. I. pag. 22. num. 58.
Romanus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 513. num. 328.
Rosarii summæ veritatis quisnam auctor. Tom. II. pag. 304. num. 644.
De Rosario Virginis Mariæ quisnam egerit. Tom. II. pag. 66. num. 120.
Rosvitha virgo Saxonica Pelagii martyris historiam deſcripsit. Tom. I. pag. 516. num. 342.
Rucumna Africæ Ecclesia, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
Rufinus Bosphoritanus à Stilicone interficitur. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Rufinus diaconus Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Rufus quidam ex laico creatus Episcopus. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Eiusdem depositio. ibid.
Rupertus, sive Robertus, Alphonsi Aragoniæ & Siciliæ Regis coquus. Tom. II. pag. 279. num. 479. & seq.
Scripsit de re culinaria. ibid.
Rusticus subdiaconus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 416. num. 512.

S

SABAUDIA Burgundionibus traditur dividenda. Tom. II. pag. 416. num. 480.
Sabinus Episcopus Hispalensis à Sede detruditur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Victor è Gallia Sedem repetit. ibid. num. 497.
Sacramenta Ecclesiæ à quonam recollecta. Tom. II. pag. 339. num. 842.
Saed, aliàs Alkadi Saed Eben Ahmed quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 408. col. 1. & seq.
Munia ipsius Toleti obita. ibid.
Saigh, seu Aben, vel Ibnu Saigh, Bæticus. Tom. II. pag. 408. col. 2. & seq.
Eiusdem laudes, gesta & scripta. ibid.
Salazarius Ioannes Baptista laudatur. Tom. I. pag. 8. num. 26.
Sal Hispanum in iugis Tarraconensibus quale. Tom. I. pag. 271. num. 1.
Salernitanum regimen à quonam explanatum. Tom. II. pag. 117. num. 54. LIII.
Salmanticæ res à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Salomon archipresbyter Toletanus. Tom. II. pag. 4. num. 10.
An sit auctor libelli *De virginitate S. Mariæ*. ibid.
Salomon quidam Latinè vertit Avicenæ libros Physicorum. Tom. II. pag. 370. col. 1.
S. Salvatoris de Oña monasterii historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 356. col. 1. & pag. 361. col. 2.
Salvatus, aliàs Salvianus, auctor Vitæ S. Martini Sauriensis. Tom. II. pag. 22. num. 79. & seq.
Salve Regina hymni quisnam auctor. Tom. I. pag. 517. num. 345. & seqq.
Verba *O clemens, ò pia, ò dulcis Maria* per quemnam adiuncta. ibid. num. 348.
Salvi abbatis Alveldensis elogium. Tom. I. pag. 518. num. 351. & seqq.
Regularem libellum pro virginibus scripsit. pag. 519. num. 356.
Hymnos item, orationes, versus & Missas. ibid. num. 354.
Salvinus Albigensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Salustius Episcopus Hispalensis Bæticæ & Lusitaniæ legatus designatur. Tom. II. pag. 417. num. 553.
A quonam. ibid.
Sampirus Episcopus Asturicensis historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 1. num. 2.
Samson Malacitanus abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 468. num. 140.
Quænam scripserit. ibid. & seqq.
Samuel Eben Iuda medicus celebris. Tom. II. pag. 410. col. 2. & seq.
Laudes eiusdem & opera. ibid.
Samuel quidam ex Iudæo Christianus. Tom. II. pag. 3. num. 7.
Epistolæ auctor. ibid.
Ostendit Christum Iesum verum Messiam venisse. ibidem.
Sancius Alphonsi *Sapientis* filius Castellæ Rex. Tom. II. pag. 96. num. 256.
Documentorum opus scripsisse dicitur. ibid.
Sancius de Besaran Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 214. num. 115.
Arnaldi Villanovani errores impugnavit. ibid.
Sancius Porta Dominicanus. Tom. II. pag. 213. num. 108. & seqq.
Mariale scripsit & sermones. ibid.
Sanctorale item. ibid.
Sancius de Ull, sive Ul, Carmelita Albarracinensis Episcopus. Tom. II. pag. 148. num. 214. & seqq.
Scripsit canones pro animarum regimine. ibid.
Necnon spiritualium pastorum cura. ibid.
Sancti nomen honoris aliquando, non pietatis titulus. Tom. I. pag. 236. num. 4.
Sanctina virgo Toletana Theoderico nubit. Tom. II. pag. 417. num. 546.
Radinense cœnobium ædificat. ibid. num. 578.
Toleti moritur. ibid.
Ubinam sepulta. ibid.
Sanctinus Tyrassonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 610.
Sanctorum Vitas quinam scripserint. Tom. II. pag. 4. num. 13. & seqq. & pag. 175. num. 333. & pag. 181. num. 366. & seq. & pag. 213. num. 113. & pag. 219. num. 146.
Sansol oppidum unde dictum. Tom. I. pag. 160. num. 90.
Santincio Episcopus Toletanus quando electus. Tom. II. pag. 416. num. 501.
De Sapientia vana sæculi quisnam scripserit. Tom. I. pag. 411. num. 369.
Saturii eremitæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 418. num. 592.
Savaronis Ioannis duplex error in Iuvenci Martialis rebus. Tom. I. pag. 164. num. 104.
Scalabis Lusitaniæ municipium Ioannis Biclarensis patria. Tom. I. pag. 298. num. 104.
Hodie *Santaren*. ibid.
Scaligeri cum Lipsio discrepantia de Senecæ tragœdiis. Tom. I. pag. 47. num. 168.
Error in tribuendo *Pugione Fidei* Raymundo Sebeide. Tom. II. pag. 91. num. 234.
De Scherma quisnam scripserit. Tom. II. pag. 305. num. 648. & seq.
De Schismate quisnam egerit. Tom. II. pag. 184. num. 374. & seqq. & pag. 186. num. 380. & seq.
Scholam quis primus aperuerit Romæ publico stipendio. Tom. I. pag. 71. num. 245.
Scholasticus dictus etiam pro advocato. Tom. I. pag. 221. num. 323.
Schoti Andreæ lapsus in Gallione. Tom. I. pag. 29. num. 79.
De Scientiarum ortu quisnam egerit. Tom. II. pag. 368. col. 1.
Scintillarum libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 480. num. 196.
Scoti per Maximum tyrannum debellantur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Scriptores Hispani à Pseudo-historicis conficti. Tom. I. pag. 128. num. 439. & pag. 178. num. 161. & seq. & pag. 268. num. 123. & pag. 302. num. 117. & pag. 425. num. 429. & seqq. & pag. 451. num. 68. & seqq. & pag. 507. num. 301. & seqq. & pag. 519. num. 358. & seqq. & Tom. II. pag. 182. num. 369. & seqq.
Scriptores de paupertate Christi & Apostolorum dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
De Scriptoribus Ecclesiasticis quisnam egerit. Tom. I. pag. 399. num. 323.
Scriptorum Hispaniæ opera germana nonnisi è publicis archivis eruta. Tom. I. pag. 545. num. 468. & seqq.
Ali-

Aliter sentiendum de Pseudo-chronicis nuper inventis. ibid.
Scripturarum scrutinium à quonam scriptum. Tom. II. pag. 239. num. 278.
Sebastiani duo Salmanticenses Episcopi falsò Hispaniæ & sæculo IX. adscripti. Tom. I. pag. 514. num. 338.
Sebastianus Salmanticensis Episcopus Ranimiri II. gestorum descriptor. Tom. I. pag. 516. num. 343.
Sectarum varietas à quonam descripta. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Sedulius poeta sacer, genere Scotus. Tom. I. pag. 266. num. 115.
Temerè à quibusdam Hispaniæ affixus. ibid.
Sempronianus Episcopus Hispalensis Concilio Cordubensi sub Hosio interfuit. Tom. II. pag.412. num.1104.
Seneca L. Annæus quando floruerit. Tom. I. pag. 30. num. 81. & seqq.
Eius patria. ibid.
M. Annæi Senecæ rhetoris filius. ibid.
Quos in philosophia sectatus. ibid. num. 82.
In Corsicam sub Claudio relegatus. ibid. num. 84.
Prætor & consul prædives. ibid.
Neronis præceptor. ibid.
Quinam de eiusdem gestis commentati. pag. 31. n. 87.
Laudes ipsius & ex veteribus elogia. ibid. num. 88. & seq.
Penè Christianus, non Christianus. pag. 32. num. 90.
Eius mores & stylus de quibus accusentur. ibid. num. 91. & seqq.
Lipsii & Mureti de hoc iudicia prudentissima. pag. 33. num. 95. & seqq.
Scripta ab eo edita referuntur. pag. 34. num. 99. & sequentibus.
Consolatio ad matrem. ibid. num. 100.
De Vita beata insigne opus. pag. 35. num. 108.
Quisnam Lucilius ad quem epistolas dedit. ibid. num. 111.
Sophologii auctor de eo corrigitur. ibid. num. 113.
An ipsius sint excerpta de paupertate & remediis fortuitorum. pag. 36. num. 116.
Apocolocynthôsis de morte Claudii eximia satyra. pag. 35. num. 114.
Unde huic nomen. ibid.
Plura opera deperdita recensentur. pag. 36. num. 118. & seqq.
Lactantius vindicatur ab illustratore Servatio Galleo. ibid. num. 120.
De libro *Notarum* ipsi tributo. pag. 38. n. 133. & seq.
An cum Paulo Apostolo literas commutaverit. pag. 39. num. 138. & seqq.
De quatuor virtutibus liber an huius, vel Martini Dumiensis. pag. 41. num. 146. & seqq.
Operum eorundem editores & illustratores. pag. 42. num. 150 & seqq.
An idem cum tragœdiarum Scriptore. pag. 45. num. 161. & seqq.
Nonnullorum opiniones hac de re taxantur. ibid. num. 162. & seqq.
Sidonii Apollinaris duplex error. ibid.
Petrarcham inter & Boccaccium super hac re dissidium. pag. 46. num. 166.
Rodolphus Agricola aliique notantur. ibid.
An omnes tragœdiæ ipsi adscriptæ eiusdem sint. ibid. & seqq.
Quænam à veteribus eidem tributæ. pag. 47. num. 167. & seqq.
Lipsii iudicium de ipsis quale. ibid. num. 168.
A Scaligero discrepans. ibid.
Multorum crisis de harum auctoribus. pag. 48. num. 169. & seqq.
Octavia ab omnibus fermè reiecta. ibid. num. 171.
Harum tragœdiarum stylus & virtutes. ibid. num. 172.
Editiones ac in vulgares linguas interpretes. pag. 49. num. 173. & seq.
Exemplaria manu exarata. pag. 50. num. 177.
Opera eadem à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 253. num. 344.
Seneca M. Annæus rhetor diu ignotus. Tom. I. pag. 17. num. 45.
Quis primus ipsum à filio Lucio distinxerit. ibid.
Quos filios genuerit quæque scripserit. ibid. & seq.
Patria eiusdem & genus. pag. 19. num. 49.
Uxorem habuit Helviam, aliis Albinam. ibid.
Quando Romam venerit & cum quibus. ibid. num. 50.
Memoria eius mirabilis. ibid.
Suasoriarum & controversiarum Scriptor. ibid. num. 50. & seq.
Editores earundem & illustratores. ibid. & seqq.
Declamationes nonnullæ periere. pag. 21. num. 53.
De superstitibus iudicium. ibid. num. 54.
Senecæ duo M. Valerii Martialis. Tom. I. pag. 18. num. 48.
Senecæ unde dicti. Tom. I. pag. 19. num. 49.
Sententiarum libri ex D. Gregorii operibus cuinam tribuendi. Tom. I. pag. 424. num. 424.
Sententiarum libri à quibusnam explanati. Tom. II. pag. 148. num. 218. & pag. 151. num. 232. & pag. 158. num. 255. VI. & pag. 160. num. 262. & seq. & pag. 161. num. 270. & pag. 171. num. 307. & 311. & pag. 172. num. 316. & pag. 175. num. 331. & seqq. & pag. 208. num. 90.
Sententiarum libros quisnam scripserit. Tom. I. pag. 345. num. 137. & seq.
Septimius monachus martyrio afficitur & quando. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Serapidis templum Alexandriæ subvertitur. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
Serenorum omnium origo falsò Gallæciæ adscripta. Tom. I. pag. 123. num. 418. & seqq.
Luitprandi crassissimi errores. ibid.
Serenus Granius, aut Granianus, non Gravius, Asiæ proconsul. Tom. I. pag. 126. num. 434. & seq.
De Christianis scripsit ad Hadrianum Imperatorem. ibidem.
Q. Serenus Sammonicus ineptissimè Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 122. num. 417. & seq.
Luitprandi in eius rebus fabulæ. ibid.
A Caracalla occisus. pag. 124. num. 423.
Diversus à Quinto medico à Galeno laudato. pag. 126. num. 432.
Servandus Auriensis Episcopus quale opus historicum scripserit. Tom. I. pag. 438. num. 14.
Necnon genealogicum. ibid.
Liber hac de re superstes non est ille Latinus, sed vernacula Petri Seguini interpretatio. ibid. num. 15.
De Sermonum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 333. num. 103.
Sermonum Scriptores varii. Tom. I. pag. 101. num. 340. & seqq. & pag. 420. num. 403. & seq. & Tom. II. pag. 18. num. 63. & pag. 48. num. 11. & 12. & pag. 171. num. 312. & pag. 172. num. 317. & pag. 206. num. 72. & pag. 213. num. 109. & seq. & pag. 280. num. 486. & pag. 283. num. 501. & seq. & pag. 302. num. 621. & seqq. & pag. 306. num. 656. & pag. 346. num. 871. & pag. 356. col. 1.
Severa, non Serena, Philippi Imperatoris uxor. Tom. I. pag. 125. num. 431.
Pseudo-historicorum hac de re nugæ. ibid.
Severianus Theoderico Gothorum Regi nascitur. Tom. II. pag. 417. num. 552.
Hispalim relegatur & quare. pag. 418. num. 591.
Ibique moritur. ibid. num. 598.
Severus Imperator quando designatus. Tom. II. pag. 416. num. 500.
Moritur. ibid. num. 504.
Severus Lamecensis Episcopus Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 122. & pag. 282. num. 41.
Severus Malacitanus Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 282. num. 40.
Vincentium Cæsaraugustanum hæreticum confutat. Tom. II. pag. 418. num. 612.
Quando obierit. pag. 419. num. 627.
Severus martyr Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Severus Minoricensis præsul quænam scripserit. Tom. I. pag. 248. num. 50.
Pseudo-Dextri in hoc audacia. pag. 249. num. 51.
Severus monachus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 453. num. 74.

Severus poeta Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 302. num. 117.

Severus quidam Martini Turonensis discipulus. Tom. II. pag. 413. num. 1155.

Eiusdem Vitæ Scriptor. ibid.

Sextilius Hena poeta Cordubensis & cuius notæ. Tom. I. pag. 16. num. 42.

Sextus Aurelius Victor de Traiani Imper. patria castigatur. Tom. I. pag. 92. num. 313. & seqq.

Sicanius poeta Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tom. I. pag. 234. num. 377.

Sidonii Apollinaris Arvernorum Episcopi carmen de Senecis obscurum. Tom. I. pag. 17. num 45.

Duplex sphalma in Senecæ rebus. pag. 45. num. 162.

Quando hic floruerit. pag. 253. num. 67. & Tom. II. pag. 416. num. 516.

Siekouri Lachmens Granatensis. Tom. II. pag. 410. col. 2.

Scripsit de remediis morborum omnium partium humanarum. ibid.

Sigericus Gothorum Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 415. num. 474.

Signa in cælo visa. Tom. II. pag. 413. num. 1144. & 1148. & pag. 414. num. 1172. & pag. 416. num. 489.

Siguiulphus Bonifacium in Africa persequitur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.

Silius Italicus an fuerit Hispanus. Tom. I. pag. 110. num. 376. & seqq.

Eius operis editiones & illustratores. pag. 113. num. 383.

Silverius Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 570.

In exsilium pellitur. ibid. num. 573.

Silvianus Cæsaraugustanus Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.

Silvius quidam *De religione* Scriptor. Tom. II. pag. 416. num. 475.

Simon Poncius medicus Tarraconensis. Tom. II. pag. 220. num. 150.

Scripsit adversus reformationem Lupi de Olmedo. ibidem.

Simplicianus Episcopus Mediolanensis clarus habetur. Tom. II. pag. 413. num. 1152.

De Simplicibus quisnam scripserit. Tom. II. pag. 116. num. 47. VI.

Simplicius Cæsaraugustanis datur Episcopus. Tom. II. pag. 416. num. 492.

Quando floruerit. pag. 419. num. 622.

Sinderedus Episcopus Toletanus temerè Hispaniæ Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 435. num. 4.

Siri fructibus condendis putei apud Bæticos. Tom. I. pag. 23. num. 60.

Nunc *Silos*. ibid.

Sisbertus Protospatharius Hermenegildum obtruncat. Tom. II. pag. 419. num. 624.

Ultimo supplicio afficitur. ibid. num. 626.

Sisebutus Gothorum Rex & eius elogium. Tom. I. pag. 370. num. 220.

Gundemaro sufficitur. ibid.

Quamdiu regnaverit. ibid.

Epistolæ eiusdem ad diversos. ibid. num. 221.

S. Desiderii martyris Viennensis in Gallia Episcopi vitæ Scriptor. pag. 371. num. 222.

Scripsit item de re geographica. ibid.

Comes rerum publicarum quando fuerit designatus. Tom. II. pag. 420. num. 642.

Quando in Regem electus. pag. 421. num. 650.

Moritur. ibid. num. 658.

Sisenandus Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 667.

Solini locus explicatur. Tom. I. pag. 150. num. 56.

Solis defectio. Tom. II. pag. 413. num. 1154.

Alia. pag. 414. num. 1171.

Sophologii auctor corrigitur. Tom. I. pag. 35. num. 113.

Sophronius Hierosolymitanus Patriarcha temerè Hispaniæ tributus. Tom. I. pag. 432. num. 455. & seqq.

Sorsanus Avicenæ magistri sui Vitam scripsit. Tom. II. pag. 7. num. 22.

Sozomenus in Hosii Cordubensis rebus arguitur. Tom. I. pag. 135. num. 7.

Spatha quodnam vocabulum. Tom. I. pag. 429. num. 441.

Spectaculorum liber non unius tantùm Martialis. Tom. I. pag. 84. num. 287.

Speculum Principum à quonam scriptum. Tom. II. pag. 279. num. 477.

Speculum Regum à quonam editum. Tom. II. pag. 151. num. 232.

Speculum vitæ humanæ per quemnam digestum. Tom. II. pag. 299. num. 600.

Spera-in-Dei Cordubensis abbatis elogium. Tom. I. pag. 467. num. 135.

Licèt sub Maurorum iugo, Saracenorum legem impugnavit. ibid. num. 136.

Eius epistola ad Alvarum Cordubensem. ibid. num. 138.

Spiritus negans hæresis. Tom. II. pag. 418. num. 615.

A quibus impugnata. ibid.

De Spiritus Sancti processione quisnam scripserit. Tom. I. pag. 463. num. 114. & Tom. II. pag. 228. num. 187.

Statii Papinii loci enodantur. Tom. I. pag. 55. num. 195.

Stephanus diaconus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 268. num. 123.

Stephanus monasterii Cellæ-novæ Prior. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.

Auctor Vitæ S. Rodesindi Dumiensis. ibid.

Stilico de Hunnis triumphat. Tom. II. pag. 414. num. 1157.

Gallias populatur. ibid. num. 1159.

Obitus eiusdem. ibid. num. 1160.

Suarezii Iosephi Mariæ coniectura de patria S. Damasi Papæ improbatur. Tom. I. pag. 183. num. 184.

Laus. pag. 185. num. 189.

Suasorias quisnam scripserit. Tom. I. pag. 19. num. 50. & seq.

Suevorum gesta à quonam descripta. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq.

Svinthila Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 658.

Filium Rechimirum in regni societatem adsciscit. ibid. num. 665.

Regno pulsus moritur. ibid. num. 667.

Sulpicii Severi incorrecta sæpius de Priscilliano hæretico historia. Tom. I. pag. 169. num. 125. & seqq.

Sunericus Gallias repetit. Tom. II. pag. 416. num. 499.

Suuncius Lamacensis Episcopus Bracarensi Concilio interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.

Symmachus Papa Synodum cogit. Tom. II. pag. 417. num. 536.

Episcopos diversos Romam convocat. ibid.

Quando obierit. ibid. num. 548.

Synodi coguntur in Bætica & Lusitania. Tom. II. pag. 417. num. 552.

De Synodi generalis auctoritate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 290. num. 538.

Synodi à Pseudo-Dextro confictæ & in Priscillianum coactæ. Tom. I. pag. 177. num. 160. & seq.

Synodum Bracarensem, quæ I. dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 262. num. 104. & seq.

Synodus Alexandrina quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1114.

Item alia. pag. 413. num. 1153.

Ancyrana. pag. 412. num. 1108.

Aqua-Celenensis. pag. 416. num. 486.

Quot Episcopis constiterit. ibid.

Arausicana I. pag. 413. num. 1141.

II. pag. 416. num. 482.

Ariminensis. pag. 412. num. 1111.

Aurelianensis II. pag. 417. num. 572.

Barcinonensis. Tom. I. pag. 300. num. 109. & seqq.

Bracarensis. Tom. II. pag. 418. num. 599.

Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.

Alia sub Martino Episcopo. pag. 418. num. 609.

Burdigalensis in Priscillianum. pag. 413. num. 1137.

Cæsaraugustana item in Priscillianum. pag. 412. num. 1134.

Quot Episcopis constiterit. ibid.

Cæsareensis. ibid. num. 1113.

Chalcedonensis & eiusdem gesta. pag. 416. num. 490.

Con-

Constantinopolitana Acacianorum. pag. 412. num. 1112.
Constantinopolitana generalis. pag.417. num. 584.
Cordubensis Hosio impulsore. pag. 412. num. 1104.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Athanasius ab eadem absolutus. ibid.
Eliberitana. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Emeritensis sub Idatio. Tom. II. pag. 412. num.1134.
Epaunensis. pag. 417. num. 530.
Francofordiensis iniquè sensit de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 401. num. 328. & seq.
Quando celebrata. pag. 441. num. 30.
Hispalensis II. Tom. II. pag. 421 num. 658.
Lampsacena Arianorum. pag. 412. num. 1117.
Laodicena an unquam coacta. ibid. num. 1116.
Lucensis in Hispania. pag. 421. num. 647.
Quonam præside. ibid.
Acta eiusdem corriguntur. Tom. I. pag. 285. num. 52.
Macumena. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
Mediolanensis in Athanasium. ibid. num. 1105.
Romana in Vaticano. pag. 417. num. 522.
Alia. ibid. num. 524.
Alia. ibid. num. 531.
Alia. ibid. num. 536.
Aliæ. ibid. num. 547.
Alia contra Arianos. pag. 412. num. 1120.
Alia sub Hilario. pag. 416. num. 506.
Tarraconensis. pag. 417. num. 551.
Toletanæ plures. pag. 413. num. 1152.
Toletana alia. pag. 414. num. 1158.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Toletana sub Elipando fictitia. Tom. I. pag. 445. numero 43.
Alia sub Bacauda Episcopo. Tom. II. pag. 417. num. 583.
Alia sub Montano. ibid. num. 568.
Alia sub Paschasio. pag. 419. num. 619.
Sub Reccaredo Rege. ibid. num. 628.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Acta eiusdem. ibid.
Alia. pag. 421. num. 644.
Valentina in Gallia. pag. 412. num. 1125.
Valentina sub Celsio Toletano. pag. 417. num. 564.
Synonyma quisnam congesserit. Tom. I. pag. 349. num. 148. & seqq.
Syricius Papa quando creatus. Tom. II. pag. 412. numero 1136.

T

Tabulæ astronomicæ à quonam exaratæ. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
Taius Episcopus Cæsaraugustanus. Tom. I. pag. 424. num. 422.
Revelatio eidem facta de libris Moralium S. Gregorii. ibidem.
Carmen huius sepulcrale Hispalense à Pseudo-historicis suppletum. ibid. num. 423.
Libri Sententiarum ex S. Gregorii operibus eidem tributi. ibid. num. 424.
Quando scripti. ibid.
Carmen quoddam huius operis præfationi affixum. ibid. num. 425.
Poeta & cuius notæ. pag. 425. num. 426.
Fragmenta eiusdem Pseudo-Iuliani fabulæ. ibid. num. 428.
Talichristiæ quisnam auctor. Tom. II. pag. 30. num.15. & seqq.
Tamaii Ioannis frequentes errores de Avito Bracarensi. Tom. I. pag. 247. num. 43. & seqq.
Necnon Luciano presbytero. ibid. num. 46. & seqq.
Petulantia redarguitur. pag. 263. num. 107.
Levitas de Alvaro Cordubensi. pag. 481. num. 199. & seq.
Libri cuiusnam notæ sint. Tom. II. pag. 30. num.113.
Fides quænam. ibid. num. 114.
Hispaniæ descriptionem Alvari Gomezii interpolavit. pag. 31. num. 119. & seq.
Tamaius Thomas laudatur. T. I. pag. 476. n. 177. & alibi.
Tarra monachus quando floruerit. Tom. I. pag. 302. num. 115.
Quænam opera ediderit. ibid.
Tarraconensis Synodus quædam. Tom. II. pag. 417. numero 551.
Templa Alexandriæ destruuntur & quænam. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
Idolorum ubique evertuntur. ibid. num. 1151.
Templum Cæsaraugustanum, vulgò *Del Pilar*, celebre habetur. Tom. II. pag. 418. num. 609.
Terasiæ ac Teresiæ nomina cuiusnam linguæ. Tom. I. pag. 160. num. 89.
Terechristus abbas S. Eulaliæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Testamenti veteris enchiridion quisnam scripserit. Tom. I. pag. 226. num. 345. & seqq.
Testamenti veteris & novi Concordias quisnam scripserit. Tom. II. pag. 28. num. 108.
Historia per quemnam digesta. pag. 50. num. 26.
In Testamentum vetus quæstiones à quonam scriptæ. Tom. I. pag. 346. num. 139. & seq.
Temistii error de Hadriani imperatoris patria. Tom. I. pag. 97. num. 329.
Corrigitur. ibid.
Theobaldus Gothorum Rex quando in Italia regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 575.
Theodemirus monachus falsò inter Hispanos Scriptores recensitus. Tom. I. pag. 511. num. 317.
Theodemirus Suevorum Rex quando & ubi creatus. Tom. II. pag. 418. num. 596.
Theodericus Gothorum Rex an venerit in Hispaniam incertum. Tom. I. pag. 290. num. 74.
Quando Rex salutatus. Tom. II. paginâ 415. numero 474.
Cum Odoacre fœdus percutit. pag. 417. num. 529.
Hispaniam ingreditur. ibid. num. 546.
Sanctinam Toletanam uxorem ducit. ibid.
Severianum ex ipsa suscipit. ibid. num. 552.
Theodericus Hermenegildi martyris filius Constantinopolim transfertur. Tom. II. pag. 419. num. 624.
Ibique moritur. ibid. num. 626.
Theodericus Mediomatricum Rex Hermengam uxorem Witerico patri intactam remittit. Tom. II. pag. 421. num. 646.
Theodora Severiani filia nascitur. Tom. II. pag. 417. num. 577.
Leovigildo Gothorum Regi nubit. ibid.
Quando obierit. pag. 418. num. 605.
Ubi sepulta. ibid.
Theodora Severiani uxor moritur. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Theodorus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Theodosianus codex quando editus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
Theodosii Imperatoris patria & initia principatûs. Tom. I. pag. 96. num. 323. & Tom. II. pag. 412. num. 1131.
Gesta in oriente. ibid. num. 1133.
Maximum tyrannum occidit. pag. 413. num. 1140.
Valentinum iuniorem in regnum restituit. ibid.
Thessalonicæ horrendum facinus egregiâ pœnitentiâ expiat. ibidem.
Galla Placidia eidem nascitur. ibid.
Eius in Italiam reditus. ibid. num. 1146.
Eugenium tyrannum superat. ibid. num. 1147.
Moritur. ibid.
Theodosius primus Barcinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Theodosius Iunior quando Imperator designatus. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
Eutychetis hæresi favet. pag. 416. num. 487.
Moritur. ibid.
Theodulphus Aurelianensis Episcopus ex non vana coniectura Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 461. num. 107. & seqq.
Carmen eius circa hoc expenditur. ibid. n. 108. & seqq.
Capitula scripsit ad presbyteros suæ diœcesis. pag. 462. num. 112.
De ordine baptismi ad Magnonem Episcopum Senonensem. ibid. num. 113.

De Spiritu Sancto ad Carolum Magnum Imperatorem. pag. 463. num. 114.
Carmina ad diversos & *Parænesin ad iudices.* ibid. num. 115.
De Theologia ascetica quisnam scripserit. Tom. II. pag. 405. col. 2. & seq.
Theophila Canii poetæ uxor qualis femina. Tom. I. pag. 89. num. 301.
Theophilus Ecclesiæ Alexandrinæ præficitur. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
De Theriacæ præstantia quisnam egerit. Tom. II. pag. 116. num. 47. IX.
Thesaurus pauperum quale opus & à quonam scriptum. Tom. II. pag. 74. num. 153.
Theudericus Bæticam invadit. Tom. II. pag. 416. num. 497.
Theudisclus Wisi-Gothos regit. Tom. II. pag. 417. num. 580.
Theudius Wisi-Gothorum Rex quando electus. Tom. II. pag. 417. num. 569.
Interficitur. ibid. num. 580.
Theudus an idem cum Theoderico adiuncta terminatione *ric*, seu *ricus*. Tom. I. pag. 273. num. 10.
Thomæ Dempsteri opinio de tribus Claudiis Clementibus. Tom. I. pag. 459. num. 96. & seqq.
Qualis in historia fuerit. ibid.
S. Thomæ flores sententiarum à quonam excerpti. Tom. II. pag. 290. num. 537.
Thomas Mieres Catalanus iurisconsultus. Tom. II. pag. 241. num. 289.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Thomas de Templo Dominicanus scripsit de Rosario B. Virginis. Tom. II. pag. 66. num. 120.
Thomas de Toledo Dominicanus quænam opera scripsit. Tom. II. pag. 304. num. 643.
Thomas de Torquemada Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 340. num. 846. & seq.
Munera eiusdem, gesta & scripta. ibid.
Thracia ab Hunnis diripitur. Tom. II. pag. 416. num. 481.
Tibato Galliam ulteriorem ad rebellionem solicitat. Tom. II. pag. 415. num. 472.
Tiberianus Bæticus Priscilliani erroribus infectus. Tom. I. pag. 171. num. 131.
In Syllinam insulam relegatus. ibid.
Filiam suam virginem Christo devotam matrimonio copulavit. ibid.
Timotheus Episcopus Alexandrinus clarus habetur. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Timotheus Episcopus Asturiensis Bracarensi Concilio interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Tingi Hispana dicta etiam Iulia Traducta. Tom. I. pag. 66. num. 228.
Toletana Synodus sub Syricio Papa Priscilliani erroribus restitit. Tom. I. pag. 173. num. 144.
Confusa cum actis alterius, vulgò I. ibid. num. 145.
Aliæ frequenter coactæ & cur. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Alia. pag. 414. num. 1158.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Alia sub Montano Episcopo. pag. 417. num. 568.
Alia sub Bacauda. ibid. num. 583.
Alia sub Paschasio. pag. 419. num. 619.
Alia sub Reccaredo Rege. ibid. num. 628.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Eiusdem acta. ibid.
Alia. pag. 421. num. 644.
Toletani annales à quonam scripti. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Toletum à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Tonantii Episcopi Palentini obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 421. num. 662.
Toromachus, ex quo Idatius in historia profecit, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 259. num. 88.
An idem cum Gregorio Turonensi. ibid.
Tostatus. Vide Alphonsus Tostatus.
Tractemundus pro Regimundo, ad quem directum Pseudo-Luitprandi chronicon. Tom. I. paginâ 526. numero 388.
Tragœdia *Octavia* à quonam scripta. Tom. I. pag. 106. num. 359.
Traiani Imperatoris patria. Tom. I. pag. 92. num. 313.
Ante adoptionem idem dictus M. Ulpius Traianus. ibidem.
Post adoptionem Nerva Traianus. ibid.
Sextus Aurelius Victor de eius patria aut reiicitur, aut emendatur. ibid. & seqq.
Lipsii hac de re dubitationibus satisfit. pag. 94. num. 318. & seqq.
Lapis Hispanus & provincia Arevatum de ipso suspecta. ibid.
Dio in eius rebus explicatur. ibid. num. 320.
Historia caret. pag. 95. num. 321.
Dacicum bellum descripsit. pag. 96. num. 324.
Marmoreâ columna incîdi iussit. ibid. num. 325.
Traiani forum terræmotu concutitur. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
Traii & Traiani familiæ ex Hispania. Tom. I. pag. 95. num. 322. & seq.
Transfigurationis Dominicæ officium à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 273. num. 456.
Trasamundus Wandalorum Rex hæreticus quando regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 526.
Eiusdem crudelitas. ibid.
De Treuga & pace quisnam scripserit. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Treugæ & pacis *Directorium* à quonam digestum. Tom. II. pag. 198. num. 33.
De Trinitate libri ad Gallam Placidiam quisnam auctor. Tom. I. pag. 140. num. 24.
De Trinitate Scriptores quinam. Tom. I. pag. 140. num. 24. & pag. 393. num. 293. & Tom. II. pag. 301. num. 612.
De Trinitatis Personarum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 393. num. 293.
Tristanus de Sylva Civitatensis. Tom. II. pag. 348. num. 889.
Catholicorum Regum historicus. ibid.
Trithemii Ioannis error de quodam vero Arausicano. Tom. I. pag. 268. num. 124.
Item de patria Leandri Hispalensis. paginâ 292. numero 81.
Tritii Metalli nomen & significatio vera producitur. Tom. I. pag. 157. num. 80. & seqq.
Veteri inscriptione stabilitur. ibid.
Tritium, duorumne an trium oppidorum vocabulum. Tom. I. pag. 157. num. 80. & seqq.
Triumphator quis Romæ exterorum primus. Tom. I. pag. 7. num. 24.
Trogus Pompeius temerè Hispanus fingitur. Tom. I. pag. 110. num. 374.
Origine Gallus ostenditur. ibid.
Trontius *Hispalensis Episcopus* quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 531.
Turannius Gracula Geographicæ rei Scriptor. Tom. I. pag. 6. num. 21.
Turibius Episcopus Asturicensis. Tom. I. pag. 261. num. 96. & seqq.
Eiusdem epistola de quibusnam Apostolorum actis ab hæreticis confictis. ibid.
Leonis Papæ ad ipsum literæ. pag. 262. num. 99. & sequentibus.
Idem cum Leonis eiusdem notario. ibid. num. 102.
Bivarii in huius rebus hallucinatio. ibid.
Diversus à Turibio Palentino. pag. 263. num. 105. & seqq.
Pseudo-Iuliani de ipso figmenta. ibid. num. 106. & sequenti.
Ioannes Tamaius reprehenditur. ibid. num. 107.
Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Turibius Episcopus Palentinus ab Asturicensi diversus. Tom. I. pag. 263. num. 105.
Turibius Episcopus Toletanus pro Christi Fide vexatur. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Turingi à Clodovæo per bellum afflicti. Tom. II. pag. 417. num. 528.
De Turrecremata Ioannes S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 286. num. 515. & seqq.

Hu-

Huius patria parentesque inter Scriptores controversa. ibid.
Concilio Basileensi interfuit, Constantiensi neutiquam. ibid. num. 519. & seq.
Eiusdem obitus & epitaphium. pag. 287. num. 523.
Laudes ipsius. ibid. num. 524.
Gratiani Decretum exposuit. pag. 288. num. 525.
Summam Ecclesiasticam digessit. ibid. num. 526.
Scripsit de aqua benedicta & eius virtute. ibid. num. 527.
Meditationes de Vita Christi. ibid. num. 528.
Commentaria in regulam S. Benedicti. ibid. num. 529.
Expositionem in Psalmos. ibid. num. 530.
Quæstiones super Evangelia. pag. 289. num. 531.
Sermones de tempore & de Sanctis. ibid. num. 532.
Mahometi impugnator. ibid. num. 533.
De veritate conceptionis Virginis Mariæ. ibid. num. 534. & seqq.
Flores sententiarum D. Thomæ excerpsit. pag. 290. num. 537.
De Pontificis & generalis Concilii auctoritate egit. ibid. num. 538.
Alia eiusdem opuscula. ibid. & seqq.
Turrinus Clodius declamator & cuius nominis. Tom. I. pag. 15. num. 41.
Eius patria & res gestæ. ibid.
Tuscus declamator qualis. Tom. I. pag. 12. num. 33.
Patria eiusdem. ibid.
Tyrannus idem quod Rex apud veteres. Tom. I. pag. 344. num. 134.

V

VALCONIUS Bracarensis Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Valens Imperator occiditur. Tom. II. pag. 412. num. 1130. & seq.
Valentia Galliarum à Gothis diripitur. Tom. II. pag. 414. num. 1166.
Valentiæ Hispanæ rura inter Alanos dividuntur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Valentina Synodus quando celebrata. Tom. I. pag. 273. num. 8. & seq.
Alia sub Celso præsule Toletano. Tom. II. pag. 417. num. 564.
Alia in Gallia. pag. 412. num. 1125.
Valentinianus Constanti eius patri succedit. Tom. II. pag. 414. num. 1172.
Imperator designatur. pag. 415. num. 1178.
Arelatem à Gothis liberat. ibid.
Moritur. pag. 416. num. 493.
Valentinianus Senior quando regnare cœperit. Tom. II. pag. 412. num. 1131.
Fœdus init cum Maximo. pag. 413. num. 1137.
Ad Theodosium confugit. ibid. num. 1139.
Regno restituitur. ibid. num. 1140.
Ubi & à quonam occisus. ibid. num. 1145.
S. Valerius abbas & eius memoria insignis. Tom. I. pag. 411. num. 367. & seq.
Scripsit *De vana sæculi sapientia*. ibid. num. 369.
Epistolam de institutione novæ vitæ. pag. 412. n. 370.
Vitam S. Fructuosi Bracarensis. ibid. num. 371.
Vitam & peregrinationem S. Eucheriæ. ibid. n. 372.
Brevem historiam Doni-Dei abbatis. ibid. num. 373.
De quibusdam miraculis quorundam monachorum. ibid. num. 374.
An psalmos exposuerit. ibid. num. 376.
Eius fragmentum de genere monachorum. ibid. numero 377.
Ubi sepultus. pag. 413. num. 378.
Valerius Maximus à quibusnam Hispanè versus. Tom. II. pag. 177. num. 346. & pag. 362. col. 1.
Vascus de Gama Asiaticæ Indiæ inventor. Tom. II. pag. 340. num. 843.
Relationem exaravit suæ ad Indos navigationis. ibid.
Vascus Lobeira Lusitanus auctor historiæ *De Amadis de Gaula*. Tom. II. pag. 105. num. 291.
Velleii Paterculi locus exponitur. Tom. I. pag. 7. numero 24.
Venantii Fortunati carmen de Orentio laudatur. Tom. I. pag. 272. num. 5.
De Martini Dumiensis nomine exponitur. pag. 284. num. 49.
Quando idem floruerit. pag. 428. num. 439.
Venantius monachus Pseudo-Luitprandi figmentum. Tom. I. pag. 451. num. 68.
Verecundus, seu Vergundus, Episcopus Africanus. Tom. I. pag. 425. num. 429. & seqq.
Falsò Hispaniæ tributus à Pseudo-Luitprando. ibid.
Verus quidam Vitæ S. Eutropii auctor. Tom. I. pag. 268. num. 124. & seqq.
Arausicanus in Gallia Episcopus, haud Hispalensis. ibidem.
Trithemii hac de re hallucinatio. ibid.
De Vestimentorum differentia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 66. num. 124.
Veterinariæ rei Scriptores quinam. Tom. II. pag. 144. num. 202. & pag. 277. num. 470. & seqq. & pag. 356. col. 1.
Ugia pro Odugia à Pseudo-Gregorio appellata. Tom. I. pag. 162. num. 98.
Ugnus Barchinonensis Episcopus Synodo Toletanæ interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
S. Victor Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Victor Statorius declamator & cuius notæ. Tom. I. pag. 14. num. 38.
Eiusdem patria. ibid.
Quænam scripserit. ibid.
Victor Tunnunensis falsò Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 303. num. 120.
Victoriæ ara Romæ per Valentinianum Seniorem permissa. Tom. I. pag. 225. num. 340.
Postea ab eodem sublata. ibid.
A quibus demum restituta. ibid.
S. Victoriani Aragonensis monasterii historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Vigilantius hæreticus haud Hispanus, sed ex Convenis Galliarum. Tom. I. pag. 232. num. 365.
Ubinam loci sita hæc urbs. ibid. num. 366.
S. Hieronymus hac de re exponitur & ex coniectura emendatur. ibid. num. 367. & seq.
Baronii & aliorum de eiusdem patria parum recta opinio. pag. 233. num. 369. & seqq.
A quibusnam impugnatus. ibid. num. 372. & seq.
Quanam gente fuerit. Tom. II. pag. 413. num. 1149.
Quas Ecclesias polluerit. ibid.
A quibusnam confutatus. ibid.
Vigilii Papæ literæ ad Eleuterium Cæsaraugustanum. Tom. II. pag. 417. num. 577.
Item ad Profuturum Episcopum Bracarensem. pag. 418. num. 588.
De Villena Marchio. Vide Henricus de Aragonia.
S. Vincentii Levitæ & martyris corpus ubi custodiatur. Tom. I. pag. 378. num. 248. & seqq.
Vincentius Ariæ de Balboa archidiaconus Toletanus. Tom. II. pag. 202. num. 52. & seqq.
Placentinus, non Palentinus, Episcopus. ibid. num. 53.
Scripsit glossam ad forum legum. ibid. num. 55.
Vincentius de Burgos quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 338. num. 831.
Vincentius Carthaginensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 420. num. 643.
Eiusdem obitus quando contigerit. paginâ 421. numero 652.
Vincentius Cæsaraugustanus Episcopus quando creatus. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Quando floruerit. pag. 417. num. 540.
Vincentius Cæsaraugustanus alius Episcopus quando electus. Tom. II. pag. 417. num. 582.
Hæreticus & à quibusnam confutatus. pag. 418. num. 612.
Synodo Toletanæ interfuit. pag. 419. num. 619.
S. Vincentius Ferrerius quando floruerit. Tom. II. pag. 205. num. 68. & seqq.
Gestorum eiusdem synopsis producitur. ibid.
Cuiusnam sint eius nomine vulgati sermones. pag. 206. num. 72. & seqq.
Opera ipsius & epistolæ nonnullæ. ibid. & seqq.

Se-

Sepulcrum deſcribitur. pag. 207. num. 89.
Vincentius Hiſpanus canonum gloſſator. Tom. II. pag. 65. num. 113. & ſeqq.
Vincentius Mazuela quorumnam operum Scriptor. Tom. II. pag. 311. num. 692.
Vincentius quidam Hiſpanus Decretalium interpres. Tom. II. pag. 376. col. 2.
Vincentius quidam alius ex Palatino fit monachus. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Vincentius, ſive Abu-Zeit, Valentiæ Rex. Tom. II. pag. 71. num. 146. & ſeq.
Ex Mahometiſmo ad Fidem Chriſtianam converſus. ibid.
Animalium hiſtoriam exaravit. ibid.
Vincentius Toletanus Epiſcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Violæ animæ quiſnam auctor. Tomo II. paginâ 364. col. 1.
Virgilius poeta à quonam explanatus. Tom. II. pag. 222. num. 165.
Ad Virgines Regulam quiſnam ſcripſerit. Tom. I. pag. 284. num. 47. & ſeqq.
De Virginitate quiſnam egerit. Tom. I. paginâ 185. num. 189.
De Virginitate S. Mariæ à quonam ſcriptum. Tom. II. pag. 3. num. 9.
De Viris illuſtribus quiſnam egerit. Tom. I. pag. 337. num. 112.
De virtutibus quatuor libri quiſnam Scriptor. Tom. I. pag. 41. num. 146. & ſeqq.
De Virtutibus in genere quiſnam ſcripſerit. Tom. II. pag. 318. num. 729.
Viſionum expoſitiones per quemnam vulgatæ. Tom. II. pag. 116. num. 48. XV.
Vita Ægidii Santarenenſis à quonam edita. Tom. II. pag. 375. col. 2.
SS. Annæ & Ioachim. pag. 358. col. 2.
Bernardi S. Salvii abbatis. Tomo II. paginâ 23. num. 85.
B. Dalmatii Molner. pag. 188. num. 390.
S. Deſiderii martyris Viennenſis. Tom. I. pag. 371. num. 222.
Didaci Bivarii cognomento Cidi. Tom. II. pag. 358. col. 1.
S. Dominici Exilienſis. pag. 4. num. 11.
S. Dominici de Silos. pag. 5. num. 14.
S. Dominici ordinis Prædicatorum inſtitutoris. pag. 66. num. 119.
B. Eronis. pag. 359. col. 1.
S. Eulogii martyris. Tom. I. pag. 463. num. 119. & ſeqq.
S. Euroſiæ. Tom. II. pag. 342. num. 855.
S. Fructuoſi Epiſcopi Bracarenſis. Tom. I. pag. 412. num. 371.
S. Ildephonſi præſulis Toletani. Tom. II. pag. 367. col. 2.
S. Ioannis à Sancto Facundo. paginâ 351. numero 913.
S. Ioannis Gualberti. pag. 23. num. 83.
S. Iſidori antiſtitis Hiſpalenſis. pag. 60. num. 68. & ſeqq.
Martini Epiſcopi Seguntini. paginâ 376. col. 1.
Martini Saurienſis. pag. 22. num. 79.
B. Mauræ Trecenſis. Tomo I. pag. 502. numero 281.
Nonnii Alvari Perezii Portugalliæ Comeſtabilis. Tom. II. pag. 357. col. 2.
S. Oldegarii Barcinonenſis Epiſcopi. paginâ 357. col. 2.
S. Petri Ratiſtenſis. Tomo I. paginâ 129. numero 443. & ſeqq.
S. Raymundi de Penyafort. Tom. II. pag. 268. num. 429.
S. Raymundi Rotenſis præſulis. paginâ 20. numero 71.
De Vita beata quinam ſcripſerint. Tom. I. pag. 35. numero 108. & Tomo II. paginâ 250. num. 331.
De Vita ſpirituali quiſnam egerit. Tom. II. pag. 206. num. 75.
De Vita ſua libros quinam vulgaverint. Tomo I. paginâ 99. numero 334. & paginâ 103. numero 349. & ſeq.
Vitæ humanæ ſpeculum per quemnam editum. Tom. II. pag. 299. num. 600.
De Vitæ perfectione à quonam ſcriptum. Tom. II. pag. 159. num. 256. VII.
Vitalis de Canellas Oſcenſis Epiſcopus Aragoniæ legiſlator. Tom. II. pag. 61. num. 74. & ſeqq.
Commentaria ſcripſit ad leges Aragonenſium. ibid. num. 75.
Leges item, ſeu tabulas legum. paginâ 62. numero 77.
Vitas Patrum Emeritenſium quiſnam ſcripſerit. Tom. I. pag. 373. num. 231.
Pontificum Romanorum. paginâ 190. numero 217. & ſeqq.
Sanctorum. Tomo II. pag. 4. numero 13. & ſeq. & pag. 175. num. 333. & pag. 181. num. 366. & ſeq. & pag. 188. num. 394.
Ulphilas Gothorum Epiſcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
Ulyſſipo à Suevis capitur. Tomo II. paginâ 416. numero 508.
M. Unicus poeta Martiali coniunctus. Tom. I. pag. 91. num. 306.
Elogium eiuſdem ex ipſo Martiali. ibid.
Voconius Romanus ſaltem Hiſpanus à matre. Tom. I. pag. 108. num. 365. & 366.
Saguntini lapides de ipſo producuntur. ibidem & ſequenti.
Gaſparis Eſcolani in iiſdem exponendis iudicium non rectum. ibid. num. 367. & ſequenti.
Carmina ipſius ab Hadriano Imperatore laudata. pag. 109. num. 369.
Voluſianus Epiſcopus Turonenſis in Hiſpaniam relegatur. Tom. II. pag. 416. num. 507.
Voluſius conſul à Columella laudatus quiſnam fuerit. Tom. I. pag. 21. num. 56. & ſeqq.
Romanus lapis de eo ex coniectura emendatur. pag. 22. num. 58.
Voſſii Ioannis Gerardi hallucinatio de Ioanne Biclarenſi. Tom. I. pag. 330. num. 108.
Urbes orientis quampluримæ ab Hunnis direptæ. Tom. II. pag. 416. num. 483.
Urbona pro *Urgabona* à Pſeudo-Gregorio uſurpata. Tom. I. pag. 163. num. 99.
Urſicini Antipapæ fruſtranei conatus. Tom. II. pag. 412. num. 1119.
Uſatici Barcinonenſes à quibuſnam explanati. Tom. II. paginâ 153. numero 239. & ſeq. & pag. 160. numero 264. & paginâ 198. numero 32. & pag. 244. numero 300. & paginâ 363. col. 1. & ſeq. & paginâ 368 col. 1. & paginâ 369. col. 2. & paginâ 374. col. 2. & paginâ 375. col. 2. & pag. 376. col. 1.
Wadingus Lucas laudatur. Tomo II. paginâ 125. numero 81.
Eiuſdem ſuffragium de renovanda Raymundi Lulli operum editione. pag. 139. num. 175.
Walaia Gothorum Rex quando regnare cœperit. Tom. II. pag. 415. num. 474.
Wambæ Regis Gothorum geſta in Galliis à quonam deſcripta. Tom. I. pag. 421. num. 407.
Wandali Galliam invadunt. Tomo II. pag. 414. numero 1162.
Romanorum milites fundunt. paginâ 415. numero 1182.
Africa potiuntur ipſamque diripiunt. ibid.
Carthaginem deſtruunt. pag. 416. num. 480.
Eorundem res à quonam deſcriptæ. Tom. I. pag. 340. num. 117. & ſeqq.
Wiſi-Gothorum leges à quonam latæ. Tom. I. pag. 362. num. 198. & ſeq.
Wiſtremirus Toletanus præſul falsò Hiſpanis Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 510. num. 316.
Wittericus Comes-ſtabuli Synodo Toletanæ ſub Reccaredo interfuit. Tomo II. paginâ 419. numero 628.
Liuvam Regem interficit. pag. 420. num. 642.
In Regem Gothorum ungitur & à quonam. ibid.

Ana-

Arianam hæreſin ſuſcitare conatur. ibidem numero 643.
Monaſterium Benedictinorum ædificat. ibidem numero 644.
Catholicos perſequitur. pag. 421. num. 645.
Duces ipſius Romanos delent. ibid. num. 647.
Quando obierit. ibid. num. 648.
Wulſa Epiſcopus Gothorum Regum Chronicon compilavit. Tom. II. pag. 376. col. 2. & ſeqq.
An uſquam exſtiterit. ibid.

X

Xysti Senenſis error de patria Leandri Hiſpalenſis. Tom. I. pag. 292. num. 81.

Z

Zeit Abu-Zeit. Vide Vincentius Abu-Zeit.
Zeno Hiſpalenſis Epiſcopus legatus in Hiſpania conſtituitur & à quonam. Tomo II. paginâ 417. num. 521.
De Zodiaci obliquitate quiſnam egerit. Tom. II. pag. 391. col. 2.
Zoſimi Papæ locus de Hoſio Cordubenſi exponitur. Tom. I. pag. 134. num. 6. & ſeq.
Quando idem in Pontificem electus. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Zourus cognomento *Sapiens* idem cum Aben Zoar. Tom. II. pag. 410. col. 2.

FINIS.